

శ్రీ రస్తు.

వావిళ్ల నిఘంటువు

శర్తలు

శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రి

బులుసు వేంకటేశ్వరులు, బి., ఏ.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

తండూర్పేట, మద్రాసు.

All Rights Reserved.

శ్రీ:

వా వి శ్ల ని ఘ ం టు వు

పీ రి క

“వాగర్థావివ సంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే,
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ.”

శ్రీ పార్వతీపరమేశ్వరులవలె వాగర్థము లవివాభావసంబంధము గలవి. శబ్దబ్రహ్మముమూలమునఁ బరబ్రహ్మమును బొందుటకు శబ్దస్వరూపమును దత్తదర్థములను మానవుఁడు గుర్తెఱుంగవలయును. ఇంగులకుః బూర్వగవులప్రయోగములను వ్యాకరణమును బ్రజలయుపయోగములను బ్రమాణములు. వీనిని బరిశీలించి యేర్చి కూర్చినచే నిఘంటువులు.

అం థ ని ఘ ం టు చ రి త్ర ము

సంస్కృతభాషలోనివదముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహప్రణీత మగునామలింగాను శాసనము మున్నగు పెక్కునిఘంటువులు వెలసినవి. వీని ననుసరించి యాంధ్రభాషయందును దొలు దొలుతః బద్ధనిఘంటువులు కొన్ని బయలుపడెదలినవి. వానిలో మొట్టమొదటిది కవిచౌడప్ప “చౌడప్పసీసము” లనుపేర ముప్పదిసీసములలో రచించిన చిన్ననిఘంటువు.

చౌ డ ప్ప సీ స ప ద్య ని ఘ ం టు వు

కవిచౌడప్పపద్యములఁ గొన్నిటి ననుసరించి యీతఁడు కథత్పవిజయగ్రంథకర్త యగుమల్లె ఆనంతభూపాలనకును, విజయవిలాసాదికృతిభర్త యగుతంజావూరి రఘునాథభూపాలనకును సమ కాలితుఁడుగాఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. అందుచే నీతఁడు క్రీస్తుశకము ౧౬౧౯-౧౬౩౭ న నుండి యుండవలయును. ఈతనినిఘంటువద్దఁ బము నీ క్రిందిపద్యము విశదీకరింపఁగలదు.

“విరి యనా పున్దు సీవిని యనా కల్లు వావిరి యనా చెట్టు కావిరియు పొగయు
వరి యనా డాలు రూపరి యనా సొగసు మీ, పు యనా తిండి లేప రన తెగువ
తరు లనా వళులు దిత్తరులు నా చెలులు చిత్తరులు నాబొమ్మ లత్తరులు పలపు
కఱి యనా కప్పు సాళిది యనా సాక్షి బూకరి యనా నదలు టక్క రన దొంగ
పరి యనా చేను లావరి యనా బాటును, నరి యనా సంద శేసరులు పడ్డు
మూరిజనకల్ప వరదందశూకతల్పు, డంబుకఱివేల్పు పిట్టసిదంబు చాల్పు.”

దీని తరువాతిది క్రీస్తుశకము ౧౬౭౪ ప్రాంతమునకుఁ జెందినగణపవరపువేంకటకవిప్రణీత మగు సర్వలక్షణాశిరోమణి యను శ్రీవేంకటేశాంధ్రముగాఁ గన్పట్టుచున్నది.

శ్రీ వేం క టేశాం ధ్ర ము

ఇందుఁ జేకీయములు శబ్దవములు నచ్చితలంగుపదములు కలయఁ గూర్చి వైవరమానపథానర తిర్యక్సానానార్థపద్ధ లనువిభజనమున ౧౨౮ సీసపద్యములలో నిఘంటువు కూర్పఁబడినది.

దీనితరువాతఁ బేర్కొనఁదగిన పద్యమయాంధ్రనామనిఘంటువు మైడిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీత మగు “నాంధ్రనామసంగ్రహము.”

— ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము —

ఈయాంధ్రీనామసంగ్రహము పూర్వోద్దేశాత్ మగు నాంధ్రీభాషార్థవమును బోలినది. ఇందు దేవమానవస్థావరతిర్యక్తానాథవర్ణనలు కలవు. ఈనిఘంటువును గవి తనయుష్టదైవ మగు కాశీపతి యగు విశ్వేశ్వరున కంకిత మొసంగియున్నాడు.

“ఆంధ్రరత్నాకర” మనుషేర నితనిది మఱి యొకనిఘంటువు కలదు.

ఆంధ్రీనామసంగ్రహమునఁ జేరక దాఁటిసోయినమఱికొన్నిపదములను జేర్చి “యాంధ్రీనామ శేష” మనుషేర క్రీస్తుశకము ౧౭౫౦ ప్రాంతమున నడిదము సూగకవి యొకసంగ్రహనిఘంటువును రచించెను.

— ఆంధ్ర నామ శేషము —

పైపైఘంటిపదాలెః జర్వితచర్వణముగా. గాక యాంధ్రీనామసంగ్రహమున కనుబంధముగా సూరకవి నిఘంటువు వెలయుటచే నీచెడును గలసి కొంతసమగ్రతను సాధింపగల్గెను.

వీనితరువాతఁ బేర్కొనఁ దగిన పద్యోగ్రనిఘంటువు వెచ్చ కస్తూరి రంగగణిత మగు “సాంబనిఘంటువు.”

— సాంబనిఘంటువు —

కస్తూరిరంగకవి క్రీస్తుశకము ౧౭౪౦ - ౬౦ ప్రాంతమునకుఁ జెందినవాఁడు. ఈనిఘంటువు సాంబమూర్తికంకిత మొసంగి యేతత్సంబోధనపూర్వకముగాఁ గవి నిఘంటువు ముగిసినవాఁడు. ఆనందరంగరాట్టండోగ్రంథకర్త యగు నీకస్తూరి రంగకవి రచించిరియీసాంబనిఘంటువును ప్రచురణముగ నే యంగీకృతము.

ఆతరువాత పుదుక్కొటను క్రీ. శ. ౧౭౬౯-౮౯-లో పాలించిన కీర్తిరఘునాథకొండమాను నాస్థానమున వెలసినవిద్వత్కవి యగు నుద్దుమి పాటివేంకటాచార్యుఁ “యాంధ్రీభాషార్థము” మనుకొని నిఘంటువును బద్ధరూపముననే రఘునాథభూపాలుని ప్రేరణమున రచించెను.

— ఆంధ్ర భాషార్థవము —

పద్యమయనిఘంటువులలో నాంధ్రీభాషార్థవమే యెక్కువ సమగ్రమును మిక్కిలి యనుబంధముగ కరముగాను గన్నట్లుచున్నది. ఈనిఘంటువు రఘునాథభూపాలుని కొరికి ననుసరించి క్రీ మాతృభూతేశ్వరున కంకితమొయ్యబడినది. ఆమరమువలె బహుపర్ల విభజనమున బహుప్రశస్తపదజాలము చాలవఱకనిఘంటువున నీయఁబడుటచే నిది మిక్కిలి వన్నె కెక్కినది.

— ఆంధ్ర పదాకరము —

ఇంకను బద్ధాంధ్రనిఘంటువులు కొన్ని యున్నవి. అందు నాంధ్రరత్నాకరము, పైగడపు వారికంద పద్యనిఘంటువు మున్నగునవి ముఖ్యములు. ఇంకఁ క్రీస్తుశకము ౧౯౦౦ ప్రాంతమున వలె వడిన శ్రీరాజా త్యాడి పూసపాటి వీరపరాజవరచిత మగు “నాంధ్రపదాకర” మనుపద్యాంధ్రనిఘంటువు ముఖ్యమైనది. అమృతపద్యనిఘంటువులలో ఆమలాపురపు సన్యాసికృత మగు “సర్వాంధ్రీ సారసంగ్రహము”ను ముద్రితములగు వానిలో తూము రామదాసురచి “ఆంధ్రీపదనిదానము”ను గణించఁదగినది.

ఈపద్యాంధ్రనిఘంటువులలో ముఖ్య మగునాంధ్రపదజాలము పర్యాయపదమాలికలుగానే కాక నానార్థప్రతిపాదకమునై వచ్చియుండుట సత్యమే కాని యిందలిపెద్దలోప మిది యకారక్రమమున విరచింపఁబడియుండకపోవుటే. ఒకశబ్దముయొక్కయర్థ మెఱుంగవలయు నన్నఁ బద్యమంతయు వల్లించినఁగాని లభింపదు. అనఁగా నకారాదినిఘంటువులలోఁ గలసౌలభ్యమిందు మృగ్యమని భావము.

ఈ పిమ్మట నాగార్జున సిఘంటువులను బంధముల వ్రాసినవాడు లేదు. ౧౭౭౭ 'రాద్దిక్రమముకూడ నీ పిమ్మటనే సిఘంటురచనమున నెలకొన్నది. క్రీ. శ. ౧౮౧౬-వ సంవత్సరములో మామిడి వెంకయ్య యను నాతడు "ఆంధ్రదీపిక" యను లఘునిఘంటు వొకటి రచించెను.

● ఆంధ్ర దీపిక ●

ఈనిఘంటువు ౧౮౧౮-వ సంవత్సరమునఁ జెప్పఁబడినది ముద్రిత మయ్యెను. ఇందుఁ జెప్పఁబడినది శిష్యులు లేమియును గానరావు. ప్రాచీన ప్రబంధములలోని పదములనుమాత్ర ముకారానిగాఁ జేసి పానితి విగ్రహముల నిచ్చుటయే యీ పనివిశేషము.

ఈ పుస్తకమున నాధ్యక్షకమునిఘంటువున నాగార్జునాపాదల పర్వ మగుటకై యాంధ్రీ శబ్దముల, కాంగ్లార్థముల పోషగుచు క్రీ. శ. ౧౮౦౭ లో విలియం బ్రౌన్ (William Brown) అనువాదము చేసి తెలుఁగు భాషలో సిఘంటు వొకటి ప్రకటించెను. తరువాత క్రీ. శ. ౧౮౨౧ ప్రాంతమున ఎ. డి. కాంబెల్ (A. D. Campbell) అను రాజకీయోద్యోగి యొకనిఘంటువు రచించి ప్రకటించెను.

కాంబెల్ నిఘంటువు పిమ్మట నంతకుంటే విశ్వాధిపతి జైన బ్రౌనుదొర (C. P. Brown) క్రీ. శ. ౧౮౩౨-౩౪ వ సంవత్సరమున మూడవ సిఘంటువులు విరచించెను.

● బ్రౌన్ నిఘంటువు ●

ఇది దొకటి యాంధ్రీపదముల కాంగ్లార్థములు కలది. ఇదియే మన కత్వంతోపయోగకావ. పండితులకిది యాంగ్లపదముల కాంగ్లార్థములు కలది. ఇదియు నాంగ్లభాషాపాడిలికై యాంగ్లల కేతనం నుపయోగకరమైనది. మూడవది మిశ్రబ్రాహ్మణము. ఇందు వివిధభాషలనుండి యన్య దేశీయములై యాంధ్రీదేశమున వాడుకలో నెలకొనినవియునును వివిధార్థవివరణము చూపబడినది. ప్రస్తుతము మన మిటు బ్రకటింపవలసిన దీనినియాంధ్రీపదముల కాంగ్లార్థములు చూపిననిఘంటువే. ఈనిఘంటువున ననేక మగు నాంధ్రీపదములను చేరినది. శబ్దార్థములను నిష్పష్టపఱచుచు"కో"త్తులను, బూర్వపద ప్రయోగ విశేషములు ఆశ్వాసనవ్యసంగియై నిందుఁ జాలఁ గలవు. ఈనిఘంటురచనమున నాంధ్రీభాష కాతః జ్ఞానరచి ననీవ యుపార మనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. ఈతనియీనిఘంటువే తరువాతియాంధ్రీనిఘంటువుల కెంతయో యుపయోగించిన ననుట వరమనత్యము. క్రీ. శ. ౧౮౨౬ వ సంవత్సరమున దొలియాంధ్రీగ్రంథ మచ్చువడినను ౧౮౩౦ వఱకు నాంధ్రీగ్రంథము లచ్చువడుటకే నోచుకొననిదినములలోఁ బ్రాచీన ప్రబంధముల నెన్నిటినిో సంగ్రహించి పండితులచేఁ బరిష్కరింపించి, కొన్నిటికి టీకలు వ్రాయించి, కొన్నిటికి బ్రకటించి, యాంధ్రీయన బ్యాకరణమును నిఘంటువును జక్కఁగా రచించి యునిగిన బ్రౌనుదొరముని మాండ్రులు తీర్చుకొనఁ జాలని పనుటలో నతిశయోక్తి కడము లేదు.

బ్రౌనుదొరయనంతరము మాడితాదరణాపాత్రమై యాంధ్రీమహాజనుల కుపయోగించుట కొక నమగ్రాంధ్రీ నిఘంటువును సమర్థతతో రచింప నమకట్టినవాడై క్రీ. పరవస్తు చిన్నయసూరి.

● చిన్నయ సూరి నిఘంటువు ●

ఈసంస్కృతముతో క్రీ. శ. ౧౮౪౪ వ శతాబ్దపురావర్ధమున సిపండితాగ్రణి బహుశ్రమల కోగ్ని యకారాద్దిక్రమమునఁ బదములపట్టికను దుదివఱకుఁ దరూరుచేసికొని ప్రతిపదమునకును బ్రతి యార్థమునకును సిద్ధాంతము లైన ప్రయోగములనుమాత్రమే సేకరింపఁ బూనుకొనె ననుట కీతఁడు సేకరింపఁబడినవానిని ప్రయోగములే సాక్షిభూతములు. శబ్దస్వరూపనిర్ణయమునకు సిద్ధాంతము లగునుప్రప్రాసాదులందు పాడఁబడిన ప్రయోగములే యీతఁడు గ్రహించియుండెను. ఈతనిచేతిలో నీనిఘంటువు పూర్తియై యున్నచో భాషకు మహాపకృతి జరిగియుండెడిది. ఈకార్యము తుదముట్ట కూడనే చిన్నయసూరి పరమపదించుటచే నాతఁడు నిఘంటువు రచింపఁ బూనుకొనె నన్నవిషయము కూడ నెందఱో తెలియలేదు.

పిమ్మట, సముపలబ్ధము లైన బ్రాహ్మసింహులు, చిన్నయనూరిపదములవట్టిక, వివిధప్రచురిత ప్రబంధములు నాధారముగాఁ జాలవఱకు సమగ్రమును బ్రామాణికమును ననఁదగిన “శబ్దరత్నాకరము”ను శ్రీ బహుజనపట్ట సీతారామాచార్యులవారు రచింపఁగా నది శ్రీ. శ. ౧౮౮౫-వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటితమయ్యెను. దీనిని శ్రీ చదలవాడ సీతారామశాస్త్రిగారు రచించిరనియు, వారు గఠించిన మీదట శ్రీ ఆచార్యులుగారు ఈ నిఘంటువును తమ పేర ప్రకటించుకొనిరనియు ప్రతీతికలదు.

శబ్దరత్నాకరము

ఈశబ్దరత్నాకరమున శబ్దస్వరూపసిద్ధియము నర్థసిద్ధియమును జాలవఱకు శాస్త్రసమ్మతముగాను సమంజసముగాను జేయఁబడినది. పలుతావులఁ బదార్థప్రామాణికము లగు పూర్వకవులప్రయోగములును బహుళముగా నొ దియఁబడినవి. పూర్వసింహులును లన్నిటికంటె నిది చాల మేలయిన దనుటకు సందియము లేదు. అందుచేతనే యిది నాఁటినుండి నేటివఱకును బ్రామాణికసింహులు వన్న ప్రశస్తి నందినది. కాని, యిందును జేరనిపదజాల మెంతయో భావలోఁ గలదు. అందుచే ఇంత కంటెను సమగ్రము సప్రమాణము నగునిఘంటువు రచించునావశ్యకత నెందఱోపండితులు వెల్లడించి యుండిరి.

ఆంధ్రపదపారిజాతము

ఈపిమ్మట నొకటిరెండుసంవత్సరములలోనే కేవలము శుద్ధాంధ్రసింహులు వొకటి యవసర మను తలంపుతో శ్రీ. శ. ౧౮౮౮ వ సంవత్సరమున మైసింహులును శ్రీ ఓగిరాల జగన్నాథకవి శ్రీ గురు జాడ శ్రీరామమూర్తిగారలు ప్రకటించిరి. ఇం దకారాదిక్రమమున నెన్నియోయాంధ్రపదముల కర్థములు నర్థాంతరములు చూపఁబడినవి. నేడు మఱుగుపడినదేశ్యపదము లిందెన్నియో గలవు.

శబ్దార్థచంద్రిక

దీనితరువాత శ్రీస్తుతకము ౧౯౦౬ ప్రాంతమున శ్రీమహాంకాశిసుబ్బారాయవిరచిత మగు “శబ్దార్థచంద్రిక” వెలువడినది. ఇదియు సమగ్రసింహులువే యైనను విద్యార్థులకుఁ బాఠశాలలోని యుపాధ్యాయులకు మాత్రము బాగుగా నుపయోగించునదిగా నున్నది.

లక్ష్మీనారాయణీయము

దీనితరువాతఁ బేర్కొనఁ దగినది ౧౯౦౭-వ సంవత్సరము ప్రచురిత మైన శ్రీ కొట్ర లక్ష్మీ నారాయణశాస్త్రిగారి “లక్ష్మీనారాయణీయ” మను శుద్ధాంధ్రప్రతిపదార్థపర్యాయపదనిఘంటువు. ఇదియును గతపయప్రయోగములతోఁ గొంతయుపయోగకరముగానే వెలసియున్నది.

ఆపిమ్మట ౧౯౧౧ వ సంవత్సరప్రాంతమున చెన్నపురిలో సాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్థాపింపఁ బడినది. దానియాధ్యక్షమున శ్రీ పీఠికాపురమహారాజునాదార్యమున “శ్రీసూర్యరాయాంధ్రసింహులు” నిర్మాణ మారంభమైనది. నాఁటినుండి నేటివఱకు రెండుబృహన్నిఘంటువులు వెలువడ నారంభించినవి. అవి యాంధ్రవాచస్పత్యము, శ్రీసూర్యరాయనిఘంటువు. వీనిలోఁ దొలుత వెలువడిన దాంధ్రవాచస్పత్యము.

ఆంధ్రవాచస్పత్యము

ఈయాంధ్రవాచస్పత్యసింహులు శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారిచే విరచితమై ౧౯౩౪. ౧౯౪౦ లో నాల్గుసంపుటములుగా మూర్తిగాఁ బ్రకటితమైనది.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

ఆంధ్రదేశమునందలి యనేకసుప్రసిద్ధపండితుల డిర్ఘకాలవిశేషపరిశ్రమమునకు ఫలితముగా శ్రీసూర్యరాయాంధ్రసింహులు ౧౯౩౬-౪౪ లలో నాల్గుసంపుటములు వెలువడినవి. అందు

అ-మొదలు 'ప్రస్థిమాలి' అనుపదమువలన కలవు. ఈ చాలగుసంపుటములు గాక మఱియుఁడునాగు సుపుటములలో నీనిఘంటువు పూర్తియగు నని తెలియుచున్నది.

కాని యిది అనేకసంపుటములలో నుండుటచే అంబఱు నందుబాటులో నుండజాలదు. కనుక నుత్పాద్య మగునీనిఘంటువద్దనినే తక్కువపుటలలో నెక్కువవైశిష్ట్యముతో నందఱు కందు బాటులో నుండునట్లు చెండుసంపుటములలోనే మఱియొకనిఘంటువు విరచితము కావలసికర్తవ్యకత పొడనూపినది. ఈ హేతువుచేతనే "వావిళ్లనిఘంటువు" వెలువడినది.

❖ వా వి ళ్ల ని ఘ ణ టు వు ❖

శ్రీ. శ. ౧౯౩౨, ౧౯౩౩ సంవత్సరప్రాంతముననే యిట్టినిఘంటువును సంస్కృతాంధ్రా ద్యనేకభాషా మహాద్భింధ ప్రకటనకర్తలు భాషాధారకవిరుపవిరాజితముల పండితపుంగవులు నగు బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరకాశ్యపగారు తమసంస్థపేరే బ్రకటింప సకలమైనది. అందులకై బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతికాశ్యపగారిని విఘటింపిరి. వారును నిఘంటు నిర్మాణానుభవము, విశేషప్రాణిత్యము, భాషాభిరుచి కలవారగుటచే ౧౯౩౩ లో ననగా శ్రీమూర్త్య రాయాంధ్రనిఘంటువుకాని యాంధ్రవాచస్పత్యముకాని తొలిసంపుటము ప్రకటింపఁబడక పూర్వమే "వావిళ్లనిఘంటు" రచనమునకుఁ గడంగిరి. ౧౯౩౪-వ సంవత్సరమునకే అకారాదిగా 'ఇంచు'వఱకు రచించిరి. అది వెంటనే ౨౦౮ పుటలలోఁ బ్రకటిత మయ్యెను. కాని దురదృష్టవశమున నీమని పూర్తి కాకుండనే వారు పరమపదించుటచే సంతతో నిఘంటురచన మాగిపోయెను. కాని శ్రీకాశ్యపగారు దాని నట్లే విడువక పూర్తిచేయ సకలమైనది యానిఘంటుకార్యమునకు నన్ను నియోగించిరి. ఇందు అకారాది "ఇంచు" అనుపదము మూడవయర్థమువఱకు శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి కాశ్యపగారు రచించినది. ఆతదవాలినుండి యనగా ౨౦౯-వ పుటనుండి యీనిఘంటువు నేను రచించినది.

❖ ని ఘ ణ టు ని ర్మాణ ని య మ ము లు ❖

తత్సమతదృశ్యదేశ్యాన్యదేశ్యపదము లీనిఘంటువున నుండును. తత్సమపదములు ప్రామాణిక సంస్కృతనిఘంటువులనుండి సేకరింపఁబడినవి. ఆయాపదములకుఁ గొన్నియర్థములకు నర్థవిశేషములకు నావశ్యకత ననుసరించి పూర్వాంధ్రప్రబంధములనుండి సంస్కృతకావ్యనాటకాదులనుండి ప్రయోగములు నీయఁబడినవి. ఉపసర్గశ్రుతాదిశబ్దములు తెలుగునఁ బ్రత్యేకముగాఁ బ్రయోగింపఁబడకపోయినను సంస్కృతసమాసమధ్యగతము లగుట వానినిగూడ నిందు యథావకాశలభ్య ప్రయోగములతోఁ జేర్చితిమి.

దేశ్యవైకృతవిభాగము ప్రామాణికము లగులక్ష్యలక్షణముల ననుసరించి యిందును జేయఁ బడినది. వైకృతశబ్దములకుఁ బెక్కింటికి సంస్కృతరూపములను జూపితిమి. ఆయాపదముల కన్యభాషాసజాతీయపదముల నటనటఁ జూపినారము.

శబ్దస్వరూపనిర్ణయముపట్ల వ్యాకరణము యతిప్రాసాదుల వాడఁబడిన నిర్ధారకపూర్వకవి ప్రయోగములు ప్రామాణికములుగా గ్రహించితిమి. ఒక్కొక్కపదమున కొక్కొక్కయర్థమును స్పష్టముగాఁ జెలియఁజేయుప్రయోగమున సెంతవఱకు కవనరమో యంతవఱకే ఆయాపద్యమును బద్ధముల నుదాహరించితిమి. ప్రతిపదమునకుఁ బూర్వ పూర్వతర పూర్వతమ కవిప్రయోగముల నొనఁగుట యనవసర మనుభావముతో నొండొండుదాహరణములే యొనఁగి యితరప్రయోగములను గ్రంథాక్వాసపద్యసంఖ్యలచేఁ జూపితిమి.

శబ్దముల యర్థముల ఛాయాభేదములు తెలుపుటకు ; అను గుర్తును, కేవలపర్యాయపదములే యని తెలుపుటకు , అనుగుర్తును వాడితిమి.

ఇచ్చిన ప్రయోగపద్యములకుఁ గలముఖ్యపాఠాంతరము లవసరము లని తోచినచోట్లఁ జూడఁ బడినవి. అట్లే తెలుఁగుభారతాదులలోనిపదములయర్థములకు మేము నిర్ణయించినయర్థమే సమంజస మనుటకు సంస్కృతభారతాదిగ్రంథములనుండియు నటనట శ్లోకము బుదాహరించితిమి.

జన్యజనకశబ్దములరూపములు చూపలేదు కాని యే తెలుఁగుపదమున కే తెలుఁగుభాషావో కుండలీకరణములఁజాలచోట్లఁ జూపి కారము. ఇట్లే యే తెలుఁగుక్రియ యే తెలుఁగుక్రియకుఁ బ్రేరణ రూపమో కూడఁ జూపితిమి.

తెలుఁగునాడున నతిస్వాష్టిలో నున్నయచ్చదేశ్యము లగు ఉడ్డూ, హిందూస్థానీ, అంగ్ల పదములను గాఢచిత్కముగా నాయావ్యాప్తతార్థములతో మాత్రమే యొసంగియున్నాము.

అర్థవివరణాదులకట్లఁ బూర్వనిఘంటువులయందువలెనే సౌలభ్యముకొఱకు విసృంభులనే మేమును భాషలో వాడియుంటిమి.

శబ్దముల కొక్కొక్కచోట వ్యుత్పత్తి ననుసరించి యాయావర్థములు వచ్చినచోట నాయా వర్థములలోఁ బూర్వకవి ప్రయోగములు కానరానిచోటల నాయావర్థముల కాధారములు వాని వ్యుత్పత్తులే యని తెలుపుటకు 'వ్యు' అని కుండలీకరణములఁ జూపితిమి.

అసాయుక్తాక్షరములు గలపదములకుఁ గొన్నిటికి సంయుక్తాక్షరములు గలపదములు రూపాంతరములు గలయప్పడు లభించినప్రయోగముల ననుసరించి యక్షరక్రమమున రెండురూప ములును జూపఁబడినవి.

ఒక్కపదమే సాధురేఖముగను శకటరేఖముగనుకూడ నిర్ధారకప్రయోగములతో నున్న పక్షమున ఆకారక్రమము ననుసరించి ముందు సాధురేఖ గలపదములను అర్థములతోడను బ్రయోగ ములతోడను దరువాత నట్లే శకటరేఖయుతపదముల నర్థములతోడను నిచ్చితిమి. ఒక్కొక్కచోట సాధురేఖము ప్రక్కఁ గుండలీకరణమున శకటరేఖాక్షర ముంచి మిగిలినపదాక్షరములు వ్రాసి చూపితిమి. అపు డాపదము లుభయ రేఖయుతము లని యెఱుంగవలయును.

శబ్దరత్నాకరము ననుసరించి 'శ' సంత్యాక్షరముగనే గ్రహించి యాపదక్రమముననే యది గలపదము లన్నియు వానివానియంతములంజే చూపితిమి.

సమానార్థకములై యల్పాక్షరవిభేదములతోఁ గలపదముల నందలియొకపదాంతమున "ఇట్లే:" యని యిచ్చి వానికిఁ గలిగెనేని ప్రయోగములను నిచ్చితిమి. ఈనియమము సంస్కృతాంధ్ర పదముల రెండింట నున్నది.

సమానార్థప్రతిపాదకము లగుపదములకు సమచిహ్నము (=) ను, వ్యుత్పత్తులఁ దెలుపుపట్లఁ (— —) దిర్ఘగ్రేఖలును వాడఁబడినవి. ఇంకను మిగిలిననియమములు విస్పష్టములు. ఇందుఁ జేరనిప దములఁ గొన్నిటినిఁ జేర్చి చివర ననుబంధముగా నకారాదిక్రమమున నొసంగియున్నాము.

కృతజ్ఞత

భాషాధారక బ్రహ్మశ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలుగారు తమనహజోదారహృదయముతో నా కీమహావకాశము నొసంగి యీరూపముననే సాంధ్రభాషామాత నారాధించుటకు హేతుభూతులై నందులకు వారికి నాహృదయపూర్వకకృతజ్ఞతాపదనము లర్పింతును. ఈమహాకార్యమున నాకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుచువచ్చినమిత్రవరులకుఁ బుడితులకు నామందనములు.

ఇట్లు, బుధజనవిధేయుఁడు,

౨-౧౧-౧౯౪౯.

బులుసు వేంకటేశ్వరులు, బి. ఏ.

కాకినాడ.

వావిళ్ళ నిఘంటువు సంజ్ఞావివరణ పట్టిక

సంజ్ఞలు.	వివరణము.	సంజ్ఞలు.	వివరణము.
అ	అకారాంతము.	ఉ.	ఉత్పలమాల; ఉర్దూభాష.
	ఇట్టి ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఓ మున్నగు	ఉహ.	ఉదాహరణము.
(అ. ఆ. అ)	నవి ఆయా అంతములుగా గ్రహింపనగును.	ఉప.	ఉపపదము.
	పులింగ విశేషణమైనపుడు అకా	ఉభ.	ఉభయము. (తెలుగును సంస్కృతమును)
	రాంతము, స్త్రీలింగ విశేషణమైనపుడు	ఏ.	ఏకవచనాంతము.
	అకారాంతము, నపుంసక లింగవిశేషణమై	బౌ.	బౌద్ధవిభక్తికము.
	నపుడు అకారాంతము.	క.	కన్నడము; కందవద్యము.
(అ. ఆ,	స్త్రీలింగ విశేషణమైనపుడు అకారాం	క్రి.	క్రియ.
ఈ. అ)	తము మఱియు ఈకారాంతమును.	క్రి. విణ.	క్రియావిశేషణము.
(అ. ఈ. అ)	స్త్రీలింగ విశేషణమైనపుడు ఈకా	గణిత.	గణితకాస్త్రము.
	రాంతము.	గీ.	గీతవద్యము.
	స్త్రీలింగములలో విశేషము లున్నపుడవి	చ.	చంపకమాల.
	స్పష్టముగా సూచింపబడినవి. తుది అచ్చు	చూ.	చూడుడు.
	లనుబట్టి అవి ఆయా అంతము లని	భంద.	భందశ్శాస్త్రము.
	గ్రహింపనగును. ఉదా:—1. ఏకకుడు.	జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము.
	సం. విణ. (అ. కికా. అ.) ఇట స్త్రీలింగ	త.	తమిళము.
	రూపము అకారాంతమగు 'ఏకికా' అని	దే.	దేశ్యము.
	గ్రహింపనగును. 2. ఋణదాత. సం. విణ.	ద్య.	ద్యయము. [వైకృతమున దేశ్యమున
	(ఋ. త్రీ. ఋ.) ఇట స్త్రీలింగరూపము		గలిసిన పదము.]
	ఈకారాంతమగు ఋణదాత్రీ యని	ద్రు.	ద్రుతాంతము.
	గ్రహింపనగును. 3. ఋణి. సం. విణ.	ధా.	ధాతువు.
	(న్. నీ. న్.) ఇట స్త్రీలింగరూపము	న.	నపుంసకలింగము.
	ఈకారాంత మగు ఋణిని యని గ్రహింప	పీతి.	పీతిక.
	నగును. 4. అపటువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ,	పుం.	పుంలింగము.
	ట్టి. ఉ.) ఇట స్త్రీలింగరూపములు ఉకా	పుం. న.	పుం నపుంసకలింగము.
	రాంతమగు 'అపటువు' ఈకారాంతమగు	పుం. స్త్రీ.	పుం స్త్రీలింగము.
	'అపట్టి' యని గ్రహించునది. 5. ఉదర్పి.	ప్ర.	ప్రత్యయము.
	సం. విణ. (న్) ఇట మూడులింగములలో	ప్రా.	ప్రాకృతము.
	నొకటి రూపమని గ్రహింపనగును.	ప్రే.	ప్రేరణరూపము.
అ. క్రి.	అకర్షకక్రియ.	బ.	బహువచనాంతము.
అనా.	అనాపబధ్ధైకము.	మ.	మళయాళము, మల్లేశ్వత్రము.
అప.	అపదము. (అగమము మొదలగునవి)	మి.	మిశ్రము.
అలం.	అలంకారకాస్త్రము.		[సంస్కృతపదము సంస్కృతేశ్వర పదముతోగాని తెలుగు కృత్ప్రత్యయముతోగాని తద్ధిత ప్రత్యయముతోగాని కలిసిన పదము.]
అవ్య.	అవ్యయము.		
అ.	అట వెలచి.		
అం.	అంగము.		
అ. మే.	అ. మేడితరూపము.		

సంజ్ఞలు.	వివరణము.	సంజ్ఞలు.	వివరణము.
మొ.	మొదలైనవి.	తా.	తార్థ్యాలవృత్తము.
యు.	యుగళము.	ష్టో.	ష్టోకము.
	[కొన్ని యర్థములందు దేశ్యము కొన్నిట వైకృతమునైన పదము.]	సం.	సంస్కృతము.
రూ.	రూపాంతరము.	స.	సర్వసామాము.
వా.	వాడుక.	స. క్రి.	సకర్తృకక్రియ.
వి.	విశేష్యము.	సా.	సామెత.
విణ.	విశేషణము.	సీ.	సీసపద్యము.
వై.	వైకృతము.	స్త్రీ.	స్త్రీలింగము.
వ్యతి.	వ్యతిరేకార్థకపదము.	హి.	హిందూస్థానీభాష.
వ్యవ.	వ్యవహారము.	=	సామ్యచిహ్నము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము.	శీ	వృక్షలతాదినూచకము.
శత్ర.	శత్రుతము. [దీనికి తెలుగున వ్యుత్తప్రయోగము లేదు.]	...	వీని నడువఁ గొన్ని యక్షరము లున్నవని తెలుపును. మిగిలినవి స్పష్టము.

గ్రంథసంకేత వివరణ పట్టిక

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
1	అచలా.	అచలాత్మ ప్రాపతిబియము	ఆ. 3	వేంకటాచార్యకవి	౧౮ శ	మంజువాణీప్రెస్సు 1939-1906సం॥
2	అచ్చ.	అచ్చతెలుగు రామాయణము	కాం. ౬	మాచిమంచి తిమ్మకవి	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
	„ బాల.	బాలకాండము				
	„ అయో.	అయోధ్యాకాండము				
	„ ఆర.	ఆరణ్యకాండము				
	„ కిష్కిం.	కిష్కింధాకాండము				
	„ సు.	సుందరకాండము				
	„ యు.	యుద్ధకాండము				
3	అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము	కాం. 2	కోటమరాజు నాగయ్య	౧2 శ	వావిళ్లప్రెస్సు
	„ ఉ.	ఉత్తరకాండము				
4	అధ్యా. సం.	అధ్యాత్మసంకీర్తనలు	౪౧3 సం.	తాళ్లపాక అన్నమాచార్యులు	౧4 శ	దేవస్థానముప్రెస్సు, చెన్నైపురి 1936
5	అని.	అనిరుద్ధ చరిత్రము	ఆ. 4	కసుబ్బరి అబ్బయ	౧2 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
6	అప్ప.	అప్పకవియము	ఆ. 4	కాకునూరిఅప్పకవి	౧2 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
7	అ. మ. క.	అష్టమహిషీ కల్యాణము (ద్విపద)		తిరువేంగళ నాథుడు	౧4 శ	టి. టి. డి. ప్రెస్సు చెన్నై పురి 1937
8	అహ.	ఆహార్యసంక్రందనము	ఆ. 3	నముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు	౧౮ శ	శృంగారగ్రంథమండలి 1938
9	అం. చం.	అంధ్రచంద్రాలోకము		అడిదము సూరకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు
10	అం. వదా.	అంధ్రవదాకరము			౨౦ శ	
11	అం. పారి.	అంధ్రపదపారిజాతము		ఘోరాల జగన్నాథకవి. గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి	౧౯ శ	శారదానిలయ ముద్రాక్షరశాల 1888
12	అం. భా.	అంధ్రభాషారణ్యము	కాం. 3	సుదురుపాటి వేంకట	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1931
13	అం. శా.	అంధ్రశబ్దానుశాసనము	పరి. ౬	చిన్నయనూరి	౧౯ శ	కాకినాడప్రెస్సు 1931
14	అం. శే.	అంధ్రనామశేషము		అడిదము సూరకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1929
15	అం. సం.	అంధ్రనామసంగ్రహము	వర్ణలు 4	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి	౧2 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1929
	„ దేవ.	దేవవర్ణ				
	„ మాన.	మానవవర్ణ				
	„ స్థా.	స్థావరవర్ణ				
	„ తిర్థ.	తిర్థగర్వర్ణ				
	„ నా.	నానార్థవర్ణ				

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
16	ఆనంద.	ఆనందరంగరాట్టాపము	ఆ. ౪	కస్తూరిరంగయ్య	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1922
17	ఆము.	ఆము క్రమాల్యద	ఆ. ౬	కృష్ణదేవరాయలు	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
18	ఇందు.	ఇందుమతీపరిణయము	ఆ. ౬	కుమారభూర్జుతి	౧౭ శ	చంద్రికాప్రెస్సు 1912
19	ఉద్య.	ఉద్యటారాధ్యచరిత్రము	ఆ. 3	తెనాలిరామ కృష్ణుడు	౧౬ శ	భవానీప్రెస్సు బెజవాడ 1928
20	ఉ. రా.	ఉత్తరరామాయణము	ఆ. ౮	కంకంటిపాపరాజు	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
21	ఉ. హరి.	ఉత్తరహరివంశము	ఆ. ౫	నాచనసోమన	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1919
22	ఉ. హరిశ్చ.	ఉత్తర హరిశ్చంద్ర పాఖ్యానము	ఆ. ౪	తక్కెళ్లపాటి లింగన	౧౭ శ	నరస్యతీనిలయ ముద్రాక్షరశాల, నెల్లూరు 1891
23	కరు.	కరుత్తనవిజయము	ఆ. ౫	మల్లె ఆనంతభూపాలుడు	౧౬ శ	బాలనరస్యతీ ముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ 1904
24	కలు. శ.	కలువాయితకము		డబ్బిరు నరసకవి	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
25	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము	ఆ. ౬	సంకుసాల నృసింహకవి	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1925
26	కవిచా.	కవిచాండవ్యశతకము		కవిచాండవ్య	౧౭ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1925
27	కవిజ.	కవిజనరంజనము	ఆ. 3	అడినము సూరకవి	౧౮ శ	పియర్లెన్ ప్రెస్సు మద్రాసు 1932
28	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము	ఆ. ౪	వేములవాడ భీమకవి	౧౨ శ	సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాల కాకినాడ 1932
	„ సంక్షా.	సంక్షాధికారము				
	„ పృతా.	పృతాధికారము				
	„ జాతి.	జాత్యధికారము				
	„ దోహ.	దోహాధికారము				
29	కవిరా.	కవిరాజమనోరంజనము	ఆ. ౫	కసుబర్రి అబ్బయ	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు
30	కవి. సం.	కవిజనసంజేవని	తరం. ౪	ముద్దరాజు రామభద్రకవి	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1929
31	కవిసం.	కవిసంశయవిశ్లేషము	తరం. 3	అడిదము సూరపతి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1925
32	కళా.	కళాపూర్ణోదయము	ఆ. ౮	పింగళి సూరన	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
33	కావ్యా.	కావ్యాలంకారచూడామణి	ఉల్లా. ౯	విన్నకోట పెద్దన	౧౭ శ	కేశరిప్రెస్సు చెన్నపురి 1929
34	కాశీ.	కాశీఖండము	ఆ. 7	శ్రీనాథుడు	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1933
35	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪	ధూర్జటి	౧౬ శ	బ్రిటిష్ మాడల్ ప్రెస్సు చెన్నపురి 1930
36	కాళ. శ.	కాళహస్తిశ్వరశతకము		ధూర్జటి	౧౬ శ	కళ్యాణీప్రెస్సు తెనాలి 1949
37	కాళిందీ.	కాళిందీకన్యాపరిణయము	ఆ. ౬	అహోబలపతి	౧౭ శ	కాకినాడప్రెస్సు 1929
38	కుచేల.	కుచేలపాఖ్యానము	ఆ. 3	గట్టుప్రభువు	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆత్మా సాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
39	కువల.	కువలనూశ్వ చరిత్రము	ఆ. ౫	నవరము చిననారాయణ	౧2 శ	బాలసరస్వతి ముద్రాక్షర శాల కాకినాడ 1903
40	కు. సు.	కుమారసంభవము	ఆ. ౧౨	నన్నె చోడుడు	౧౪ శ	వావిళ్లపైస్సు 1949
41	కృ. క.	కృష్ణకర్ణామృతము	ఆ. 3	వెలగపూడిమోగన	౧౯ శ	వావిళ్లపైస్సు 1943
42	శకుం.	శకుంతలాపరిణయము	ఆ. 3	కృష్ణకవి	౧౯ శ	వావిళ్లపైస్సు 1926
43	కృష్ణ.	కృష్ణశతకము		నృసింహకవి	౧2 శ	వావిళ్లపైస్సు 1925
44	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము	ఆ. ౫	గొంతేటి సూరన	౧౮ శ	వావిళ్లపైస్సు
45	కేయూర.	కేయూరబాహు చరిత్రము	ఆ. ౪	మంచన	౧3 శ	సరస్వతీపైస్సు కాకినాడ 1902
46	క్రీడా.	క్రీడాభిరామము	ఆ. ౧	వల్లభరాయడు	౧౪ శ	పద్మాపైస్సు 1929
47	గంధ.	గంధవనము	ఆ. ౧	మంచెర్ల వాసుదేవకవి	౧౮ శ	సరస్వతీపైస్సు కాకినాడ 1911
48	గాథ.	శృంగారగాథాయో పాఖ్యానము	ఆ. ౧	అనంతనారాయణుడు	?	కేసరిపైస్సు చెన్నపురి 1929
49	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము	ఆ. ౫	తరిగొప్పల మల్లన	౧౬ శ	బ్రిటిష్ మాడల్ పైస్సు చెన్నపురి 1922
50	చంద్ర. చి.	చంద్ర కేళివిలాసము	ఆ. 3	కూచిమంచిగృహకవి	౧౮ శ	1931
51	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము	ఆ. ౬	వైడిమట్టి వేంకటవతి	౧2 శ	సరస్వతీనీలయ ముద్రాక్ష రశాల, నెల్లూరు 1897
52	చంద్రి.	చంద్రికాపరిణయము	ఆ. ౬	సురభి మాధవరావు	౧౬ శ	అనందముద్రాక్షరశాల 1908
53	చం. రా.	చంపూరామాయణము	ఆ. ౮	ఋగ్వేదకవి వేంకటాచలవతి	౧౮ శ	కాకినాడపైస్సు కాకినాడ
54	చక్ర.	చక్రవళమంజరి		తాళ్లపాక పెద తిరుమలయ్య	౧౫ శ	దేవస్థానముపైస్సు 1935
55	చమ.	చమత్కావ్యమంజరి	ఆ. 3	సింహాద్రి వేంకటాచార్యులు	౧౬ శ	వేణుగోపాల ముద్రాక్షర శాల, విశాఖపట్టణము 1884
56	చారు.	చారుచర్య		అప్పన మంత్రి	౧౪ శ	వావిళ్లపైస్సు 1949
57	చిత్రభా.	చిత్రభారతము	ఆ. ౮	చరిగొండ ధర్మన్న	౧౬ శ	వావిళ్లపైస్సు 1934
58	చెన్న.	చెన్నబసవపురాణము	ఆ. ౫	అత్త కూరి పాపకవి		వావిళ్లపైస్సు 1925
59	భండో.	భండోదర్పణము	ఆ. ౪	అనంతా మాత్యుడు	౧౫ శ	వావిళ్లపైస్సు 1947
60	జాహ్నువీ.	జాహ్నువీమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪	వీనుగు లక్ష్మణకవి	౧౮ శ	ఆంధ్ర భాషావిలాసి పైస్సు చిత్రాడ 1923
61	జై.	జైమినిభారతము	ఆ. ౮	పిల్లలమట్టి వినవీరభద్రుడు	౧౫ శ	వావిళ్లపైస్సు 1941

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసామలు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
62	తపతీ.	తపతీసంవరణో పాఖ్యానము	ఆ. ౧	ఆద్వంశి గంగాధరకవి	౧౬ శ	సుజనరంజనీ ముద్రాక్షర శాల, కాకినాడ 1896
63	దశ.	దశమూరచరిత్రము	ఆ. ౧౨	కేతన	౧3 శ	వావిళ్లపైస్సు 1925
64	దశా.	దశావతారచరిత్రము	ఆ. ౧౦	ధరణిదేవుల	౧౮ శ	వావిళ్లపైస్సు 1926
65	దా. శ.	దాశరథీశతకము		రామయమంత్రి కంచెర్ల గోపన్న	౧2 శ	వావిళ్లపైస్సు 1925
66	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము	ఆ. ౪	కొటికలపూడి వెంకటకృష్ణకవి	౧౮ శ	మంజువాణీపైస్సు విలూరు 1902
67	ద్వా.	సింహాసనద్వాత్రింశిక	ఆ. ౧౨	కొఱవి గోపరాజు	౧౫ శ	కాకినాడపైస్సు 1936
68	ద్వి. తి. సా.	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము	ఆ. ౨	మాచిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	ఆంధ్రభాషావిలాసిని పైస్సు, చిత్రాడ 1921
69	ద్వి. నల.	ద్విపద నలచరిత్రము	భాగ. ౧	చక్రపూరి	౧2 శ	వావిళ్లపైస్సు 1949
70	ద్వి. పరమ.	ద్విపద పరమయోగి విలాసము	ఆ. ౮	రామనారాయణులు తాళ్లపాక తిరు వేంగళనాథుడు	౧౬ శ	కాకినాడపైస్సు కాకి నాడ 1928
71	ద్వి. భాగ.	ద్విపద భాగవతము	స్కం. ౧౨	కోనేటి నాథుడు	౧౬ శ	కృష్ణా ఆండ్ కో ముద్రా క్షరశాల 1914
72	ద్వి. భాగ. ద.	ద్విపద భాగవతము దశమస్కంధము	స్కం. ౧	మడికి సింగన	౧౪ శ	అముద్రితము
73	ద్వి. భాగ.	ద్విపద భాగవతము	పర్వ. ౧	తిమ్మయ బాలసరస్వతి	౧౬ శ	సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్ రాజమండ్రి 1943
	,, ఆది.	ఆదిపర్వము	,,			
	,, సభా.	సభాపర్వము	,,			
74	ద్వి. శ. సా.	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము	ఆ. 3	బాణాల శంభుదాసుడు	౧౮ శ	బోయిలిష్టతీ ముద్రాక్షర శాల, చెన్నపురి 1914
75	ద్వి. హరిశ్చ.	ద్విపద హరిశ్చంద్ర చరిత్రము	భాగ. ౨	గౌరన	౧౫ శ	బోయిలిష్టతీపైస్సు చెన్నపురి 1912
76	ధర్మ.	ధర్మఖండము	ఆ. ౯	తామలపల్లి భవానీ శంకరుడు	౧2 శ	విద్యజ్ఞనమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, పితాపురము
77	నరస.	నరసభూపాలీయము	ఆ. ౧	మూర్తికవి	౧౬ శ	ఓరియంటల్ ముద్రాక్షరశా ల, సికింద్రాబాద్ 1945
78	నవ.	నవనాభాచరిత్రము (ద్విపద)	భా. ౧	గౌరన	౧౫ శ	ఆనందపైస్సు మద్రాసు 1937
79	నా. మంచ.	మంచకృతము	ఆ. ౧	నారాయణకవి	౧౫ శ	వావిళ్లపైస్సు 1939
80	నార. ఉ	నారసింహపురాణము ఉత్తరభాగము	ఆ. ౧	హరిభట్టు	౧౬ శ	కాకినాడపైస్సు కాకినాడ

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథ నామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
81	నిరం.	నిరంతుశోపాఖ్యానము	ఆ. ౪	కందుకూరి రుద్రకవి	౧౭ శ	వావిళ్లపైస్సు 1925
82	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తర రామాయణము	ఆ. ౧౦	తిక్కన	౧౩ శ	వావిళ్లపైస్సు 1925
83	నీలి.	నీలినీసపద్యశతకము		తాళ్లపాక తిరుమలయ్య	౧౫ శ	దేవస్థానముపైస్సు చెన్నపురి 1935
84	నృసిం.	నృసింహపురాణము	ఆ. ౫	వ్విక్టార్ గెడ	౧౪ శ	వావిళ్లపైస్సు 1924
85	నైష.	నృసింహనైషధము	ఆ. ౮	శ్రీ నాథుండు	౧౫ శ	వావిళ్లపైస్సు 1941
86	పండితా.	పండితారాధ్యచరిత్రము	ప్ర. ౧. ౫	పాలకురికి సోమనాథుండు	౧౩ శ	ఆంధ్రప్రతికపైస్సు 1939
	,, దీక్ష.	దీక్షాప్రకరణము				
	,, పురా.	పురాతనప్రకరణము				
	,, వాద.	వాదప్రకరణము				
	,, మహిమ.	మహిమప్రకరణము				
	,, పర్వ.	పర్వతప్రకరణము				
87	పద్మ.	పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము	ఆ. ౧౦	మడికిసింగన	౧౫ శ	పర్తమానకరంగిణి ముద్రాక్షరశాల మదరాసు 1893
88	పరత.	పరతత్త్వరసాయనము	ఆ. ౫	ఈశ్వరభట్ట		లా జర్నల్ పైస్సు చెన్నపురి 1941
89	పరమ.	పరమయోగివిలాసము	ఆ. ౫	తిమ్మనృపాలుండు		
90	పల్నా.	పల్నాటి వీరచరిత్రము (ద్విపద)		శ్రీ నాథుండు	౧౩ శ	శ్రీ రామపైస్సు 1934
91	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము	ఆ. ౫	కాకమాని మూర్తికవి	౧౬ శ	మంజువాణిపైస్సు విలారు 1932
92	పాండు.	పాండురంగ మాహాత్మ్యము	ఆ. ౫	తెనాలి రామకృష్ణుండు	౧౬ శ	ఆంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ చెన్నపురి 1945
93	పారి.	పారిజాతాపహరణము	ఆ. ౫	నందితిమ్మన	౧౬ శ	వావిళ్లపైస్సు 1933
94	పార్వ.	పార్వతీపరిణయము	ఆ. ౬	రఘునాథ భూపాలుండు	౧౮ శ	సరస్వతీముద్రాక్షరశాల కాకినాడ 1908
95	పిన. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము	ఆ. ౪	పిల్లలమట్టి వినవీరభద్రుండు	౧౫ శ	వావిళ్లపైస్సు 1923
96	పె. శకుం.		ఆ. 3	పెద్దాడనాగరాజు	౧౮ శ	ఆనందపైస్సు 1900
97	ప్రబంధ.	ప్రబంధరాజ మేంక టేక్కర విజయవిలాసము	ఆ. ౧	గణపవరపు మేంకటకవి	౧౭ శ	నెల్లూరు 1892
98	ప్రబోధ.	ప్రబోధచంద్రోదయము	ఆ. ౫	నందిమల్లియ ఘంట సింగయ	౧౫ శ	చింతామణిముద్రాక్షరశాల రాజమహేంద్రవరము 1900

సంఖ్య	గ్రంథ సూక్తము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
99	ప్రభా.	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	ఆ. ౧	సింగళి నూరన	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1939
100	ప్రభు.	ప్రభులింగీల (ద్విపద)	ఆ. ౧	పిడుపర్తి సోమన	౧౬ శ	వేణుగోపాలముద్రాక్షర శాల విశాఖపట్టణము 1884
101	బస.	బసవపురాణము	ఆ. 2	పాలకురికి సోమనాథుడు	౧3 శ	ఆంధ్రప్రతికప్రెస్సు 1926
102	బహు.	బహుళాశ్వచక్రము	ఆ. ౧	దామరల వేంగళ భూపాలుడు	౧౬ శ	సరస్వతీప్రెస్సు కాకినాడ
103	బాలగో.	బాలగోపాలవిలాసము	ఆ. 3	ఒడ్డియకవి	౧2 శ	కాకినాడప్రెస్సు 1941
104	విల్వా.	విల్వాణీయము	ఆ. 3	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి? చిత్రకవి సింగరార్యుడు?	౧౮ శ	కాకినాడప్రెస్సు ఆనందప్రెస్సు చెన్నపురి 1910
105	లక్ష్మణ.	లక్ష్మణోత్తరఖండము	ఆ. ౧	శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1922
106	బ్రా.	బ్రాహ్మనిఘంటువు		సి. పి. బ్రాను	౧౮ శ	1852
107	భర్తృ.	భర్తృహరితకము	శ. 3	వీనుగు లక్ష్మణకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1931
	" సీతి.	సీతితకము				
	" శృం.	శృంగారతకము				
	" వై.	వైరాగ్యతకము				
108	భల్లా.	భల్లాణచక్రము	ఆ. ౧	చితారు గంగాధరకవి	—	సుదర్శనీప్రెస్సు చెన్నపురి 1928
109	భాగ.	భాగవతము	స్కం. ౧౨	పోతనాదులు	౧3 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1949
110	భాను.	భానుమతీపరిణయము	ఆ. ౪	రెంటూరి గంగరాజు	౧౬ శ	మదరాసు 1872
111	భార.	భారతము	పర్వ. ౧౮	కవిత్రయము		వావిళ్లప్రెస్సు 1949
	" ఆది.	ఆదిపర్వము	ఆ. ౮	నన్నయ	౧౧ శ	
	" సభా.	సభాపర్వము	" ౨			
	" ఆర.	ఆరణ్యపర్వము	" 2	నన్నయ, ఎఱ్ఱయ	౧౪ శ	
	" విరా.	విరాటపర్వము	" 3			
	" ఉద్యో.	ఉద్యోగపర్వము	" ౪	తెక్కన	౧3 శ	
	" భీష్మ.	భీష్మపర్వము	" ౫	"		
	" ద్రోణ.	ద్రోణపర్వము	" ౫	"		
	" కర్ణ.	కర్ణపర్వము	" 3	"		
	" శల్య.	శల్యపర్వము	" ౨	"		
	" సౌ.	సౌప్తికపర్వము	" ౨	"		
	" ధ్రు.	ధ్రుతిపర్వము	" ౨	"		
	" కాం.	కాంతిపర్వము	" ౬	"		

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆత్మ సాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
	భార. ఆను.	అనుకాసనికపర్వము	ఆ. ౫	తిక్కన		వావిళ్లప్రెస్సు 1949
	,, ఆశ్వ.	అశ్వమేధపర్వము	ఆ. ౪	,,		
	,, ఆశ్ర.	ఆశ్రమవాసపర్వము	ఆ. ౨	,,		
	,, మా.	మాసలపర్వము	ఆ. ౧	,,		
	,, మహా.	మహాప్రస్థానికపర్వము	ఆ. ౧	,,		
112	భా. రా.	భాస్కరరామాయణము	కాం. ౬	భాస్కరాదులు	౧౧ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
113	భా. శ.	భాస్కరశతకము		మారదవెంకయ్య	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1929
114	భీమ	భీమఖండము	ఆ. ౬	శ్రీవాఙ్మదు	౧3 శ	బ్రిటిష్ మాడల్ ప్రెస్సు చెన్నై 1929
115	భా.	భోజరాజీయము	ఆ. 2	ఆనంతా మాత్యుండు	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1928
116	భోజను.	భోజమతాపరిణము	ఆ. ౫	కోటేశ్వరుండు		వై. జయంతీప్రెస్సు 1903
117	భోగి.	భోగినీపంచకము		పోతన	౧౫ శ	జి. ఆర్. ప్రెస్సు చెన్నై 1916
118	మల్ల.	మల్లకూపాలీయము	శత. 3	ఎలకూచి బాలసరస్వతి	౧2 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
119	మల్లాణ.	శృంగార మల్లాణ చరిత్రము	ఆ. 3	ఎడపాటిపెట్టన	౧౬ శ	ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రెస్సు 1927
120	మార్క.	మార్కండేయ పురాణము	ఆ. ౮	మారన	౧౪ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1939
121	ముసుం.	ముసుందవలసము	ఆ. 3	కాళాదము పెద్దన	౧౮ శ	గద్వాల 1896
122	మై.	మైరాపణచరిత్రము	ఆ. 3	మాడయగవి	౧౬ శ	విద్యజ్ఞనమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, పితాపురము 1911
123	మొ. రా.	మొల్లరామాయణము	కాం. ౬	మొల్ల	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1928
124	య.	యయాతిచరిత్రము	ఆ. ౫	పొన్నిగంటి తెలగన	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
125	రంగా.	రంగారాయచరిత్రము	ఆ. 3	దిట్టకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1914
126	రం. రా.	రంగనాథరామాయ ణము (ద్విపద)	కాం. ౬	నారాయణకవి రంగనాథుండు	౧3 శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1941
127	రత్న.	రత్నపరిక్ష		రైరవకవి	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1925
128	రస.	రసమంజరి	గుచ్ఛము 3	సురతాని కోదండకవి	౧2 శ	విద్యావికేతనప్రెస్సు 1827
129	రసిక.	రసికజనమనోభిరామము	ఆ. 2	కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1927
130	రామ. క.	రామకర్ణామృతము		సిద్ధకవి	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
131	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము	ఆ. ౪	సింగళిసూరన	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1929

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆత్మ సాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
132	రాజ. చ.	రాజశేఖరచరిత్రము	ఆ. 3	మాదయగారి మల్లన	౧౬ శ	చింతామణీప్రెస్సు 1908
133	రాజ. వి.	రాజశేఖరవిలాసము	ఆ. 3	కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1913
134	రాధా.	రాధామాధవసంవాదము	ఆ. 3	వెంకిరెడ్డి పెంకటపతి	౧౮ శ	శ్రీపతిప్రెస్సు కాకినాడ 1937
135	రాధికా.	రాధికాసాంత్వనము	ఆ. ౪	ముద్దుపళ్లెని	౧౮ శ	రామాజిప్రెస్సు బందరు 1936
136	రామ.	రామరాజీయము	ఆ. ౧	మెలయ్య	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1923
137	రామ. లిం.	రామలింగేశ్వరశతకము		కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
138	రామా.	రామాభ్యుదయము	ఆ. ౮	అయ్యలరాజు రామభద్రుడు	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1931
139	రా. వి.	రాజవాహనశతకము	ఆ. ౫	కాకమాని చూర్తిపి	౧౬ శ	మంజువాణిప్రెస్సు ఏలూరు 1937
140	రక్ష.	రక్షపతిపరిణయము	ఆ. ౫	శేకవల్లిసోమప్ప	౧౮ శ	కాకినాడప్రెస్సు 1940
141	రుక్మా.	రుక్మాంగదచరిత్రము	ఆ. ౫	పొట్టిమల్లన	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1938
142	రుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ. ౪	సత్యవోలు భగవత్కవి	౧౮ శ	సుజనరంజనీ ముద్రాక్షర కాల, కాకినాడ 1904
143	రుక్మిణీ.	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ. ౫	కూచిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1922
144	ల. సు.	లక్షణసారసంగ్రహము	ఆ. 3	చిత్రకవిపెద్దన	౧౬ శ	కాకినాడప్రెస్సు కాకినాడ 1940
145	వరాహ.	వరాహపురాణము	ఆ. ౧౨	నందిమల్లయ శుంఠసంగయ	౧౫ శ	కాకినాడప్రెస్సు కాకినాడ 1940
146	వసి.	వసిష్ఠజనకసంవాదము	ఆ. 3	యాముజాల శేషయ	౧౯ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
147	వసు.	వసుచరిత్రము	ఆ. ౬	రామరాజ భూషణుడు	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
148	వా. రా.	వాసిష్ఠరామాయణము	ఆ. ౫	మడికిసింగన	౧౫ శ	చంద్రికాప్రెస్సు 1935
149	వాల్మీ.	వాల్మీకిచరిత్రము	ఆ. 3	రఘునాథ భూపాలుడు	౧౭ శ	శ్రీరామవిలాస ప్రెస్సు చిత్రాడ 1919
150	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము	ఆ. ౮	జక్కన	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
151	విజ.	విజయవిలాసము	ఆ. 3	చేమకూర పేంకటకవి	౧౭ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
152	విజయ.	విజయనరసవిలాసము	ఆ. 3	మంగళగిరి ఆనందకవి	౧౮ శ	శ్రీరామవిలాస ప్రెస్సు చిత్రాడ 1919

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
153	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము	కాండ. 3	కేశవ	౧౩ శ	చింతామణిముద్రాక్షర కాల 1896
154	విప్ర.	విప్రనారాయణ చరిత్రము	ఆ. ౫	చెదలవాడమల్లయ	౧౬ శ	శ్రీపతిప్రెస్సు కాకినాడ 1938
155	వివే.	వివేకసీధువు	ఆ. ౫	కొండనామ్యుడు	,,	శావిళ్లప్రెస్సు 1924
156	విష్ణు.	విష్ణుపురాణము	ఆ. ౪	కలిదిండి భావనారాయణ	౧౬ శ	ఆశంధప్రెస్సు 1931
157	విష్ణు. నా.	విష్ణుమాయానాటకము		చింతలపూడిపిల్లన	౧౭ శ	ఆశంధప్రెస్సు 1934
158	వీధి.	వీధినాటకము		శ్రీనాథుడు	౧౫ శ	
159	వీర.	వీరభద్ర విజయము	ఆ. ౪	పొత్తన	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
160	వేంక.	వేంకటేశాంధ్రము	వర్ణలు. ౫	గణపవరపు	౧౭ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1933
161	వేంక. శ.	వేంకటేశ్వరశతకము		తా. పెద తిరుమలయ్య	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1949
162	వే. చుచ.	వే. చతురత్తము	ఆ. ౫	వేంకటనాథుడు	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1924
163	వేం. మా.	వేంకటాచల మాహాత్మ్యము	ఆ. ౬	తరిగొండవెంకమ్మ	౧౭ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1937
164	వేమన.	వేమనపద్యములు		వేమన	౧౫ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1949
165	వై. బి.	వై. బయ్యలీలిరాసము	ఆ. ౪	సారంగధరమ్మయ	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1949
166	శతసంక.	శతసంకరామాయణము	ఆ. ౪	మర్దనగి	౧౬ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1949
167	శ. ర.	శబ్దరత్నాశ్రయము		బ. సీతారామా చామ్యులు	౨౦ శ	ద్రెసిసియన్ ప్రెస్సు మదరాసు 1912
168	శకా.	శకాకవిజయము	ఆ. ౫	శేషముపొకటపతి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1926
169	శశి.	శశిరేఖాపరిణయము	ఆ. ౫	అప్పకవి	?	వావిళ్లప్రెస్సు 1922
170	శివరా.	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪	శ్రీనాథుడు	౧౫ శ	రాజుమండి 1930
171	శివనీ.	శివలీలావిలాసము	ఆ. ౭	హి. చిమంచి తిమ్మకవి	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1930
172	శివ. సా.	శివతత్వసారము	౪౮౬ పద్యములు	మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు	౧౨ శ	బ్రిటిష్ మాడల్ ప్రెస్సు చెన్నపురి 1922
173	శుక.	శుకన ప్రతి	ఆ. ౪	కదిరిపతి నాయకుడు	౧౭ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1935
174	శృంగ. మం.	శృంగారమౌళి (ద్విపద)		తా. అన్నమయ్య	౧౫ శ	దేవస్థానము ప్రెస్సు 1935
175	శృంగ. సం.	శృంగారసంగీతము	౬౬౪ సం	తాళ్ల పాకలమ్మ మాయాధ్యుడు	౧౫ శ	దేవస్థానము ప్రెస్సు చెన్నపురి 1937
176	శేష.	శేషధర్మము	ఆ. ౫	తామరపల్లితిమ్మయ	౧౮ శ	వావిళ్లప్రెస్సు 1927
177	శ్రీరం.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము	ఆ. ౫	భైరవకవి	౧౫ శ	హిందూరత్నాకరం ప్రెస్సు చెన్నపురి 1929

సంఖ్య	గ్రంథ సూత్రము	గ్రంథనామము	ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
178	శ్రీరం. మా.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము	ఆ. ౧౦	కట్టావరద రాజేంద్రుడు	౧౬ శ	సింధూరత్నాకరం త్రెస్సు చెన్నపురి 1929
179	శ్రీరాధా.	శ్రీరాధామాధవ సంవాదము		చింతలపూడిబిల్లప	౧౬ శ	కాకినాడత్రెస్సు కాకినాడ 1936
180	శ్రీవేం.	శ్రీవేంకటేశోదాహరణము	వద్యము లు. ౬౬	తాళ్లపాక పెదతిరుమలాచార్యుడు	౧౫ శ	నేపథానముత్రెస్సు 1935
181	ప. చ.	పట్టుకపర్తిచరిత్రము	ఆ. ౮	మల్లారెడ్డి	౧౬ శ	సుజనరంజనిత్రెస్సు కాకినాడ 1896
182	సత్య. సా.	సత్యభామాసాంత్వనము	ఆ. ౪	లింగనమూషి కామేశ్వరకవి	౧౭ శ	శ్రీరామాత్మ్యత్రెస్సు బందరు 1935
183	పోడ.	పోడశతుషార చరిత్రము	ఆ. ౮	వెన్నెలకంటి అన్నయ	౧౪ శ	సిటీత్రెస్సు కాకినాడ 1941
184	స. శ.	సర్వేశ్వరశతకము		యథావాక్కుల అన్నయ్య	౧౩ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1926
185	సప్త.	సప్తపదులు		ముద్దుపళెని	౧౮ శ	రామాత్మ్యత్రెస్సు బందరు 1936
186	సర్వ. సం.	సర్వలక్షణసార సంగ్రహము	ఆ. 3	కూచిమంచి తిమ్మన	౧౮ శ	మంజువాణీత్రెస్సు విలూరు 1927
187	సమీర.	సమీరతుమార విజయము	ఆ. 2	పుష్పగిరి తిమ్మన	౧౮ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1929
188	సా.	సారంగధరచరిత్రము	ఆ. 3	చేమకూర వేంకటకవి	౧౮ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1922
189	సాం. వి.	సాంబసింహుడు	వర్ణలు. ౫	కస్తూరిరంగకవి	౧౮ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1929
190	సాంబో.	సాంబోపాఖ్యానము	ఆ. ౫	రామరాజు రంగప్పరాజు	౧౬ శ	కాకినాడత్రెస్సు కాకినాడ 1930
191	సానండ్.	సానండ్ పాఖ్యానము	ఆ. ౫	శివరామకవి	౧౬ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1922
192	సావి.	శృంగారసావిత్రి చరిత్రము	ఆ. ౨	తంజావూరి రఘునాథారాయలు	౧౬ శ	ఇండియాత్రెస్సు చెన్నపురి 1928
193	సిం. నార.	సింహాద్రినారసింహ శతకము		గోగులపాటి కూర్మదాసుడు		వావిళ్లత్రెస్సు
194	సీతారా.	సీతారామాంజనేయ సంవాదము	ఆ. 3	పరశురామపంతుల గురులింగమూర్తి	౧౮ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1934
195	సుగ్రీ.	సుగ్రీవవిజయము (యక్షగానము)		కందుకూరి రుద్రకవి	౧౬ శ	కాకినాడత్రెస్సు కాకినాడ 1940
196	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము	ఆ. ౫	తెనాలిఅన్నయ్య	౧౬ శ	వావిళ్లత్రెస్సు 1941
197	సుభద్రా.	సుభద్రాపరిణయము	ఆ. ౬	కూచిమంచి జగ్గకవి	౧౮ శ	శ్రీవత్సత్రెస్సు కాకినాడ 1935
198	సురా.	సురాభాండేశ్వరము	ఆ. ౧	గట్టుప్రభువు		అమెరికన్ డైమండు త్రెస్సు చెన్నపురి 1915

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతము	గ్రంథనామము	ఆత్మా సాదులు	గ్రంథకర్త నామము	కాలము	గ్రంథస్వరూపము
199	సు. శ.	సుమతిశతకము		బద్దెన ?		వావిళ్ళపైస్సు 1928
200	సు. సి.	సూర్యరాయనిఘంటువు	సంపుట ములు ౪		౨౦ శ	కాకినాడపైస్సు కాకినాడ
201	స్వా.	సారోచిషమనుచరిత్ర	ఆ. ౬	ఆల్ల సానిపెద్దన	౧౬ శ	వావిళ్ళపైస్సు 1920
202	హ. న.	హరిశ్చంద్ర నలాపాఖ్యానము	ఆ. ౫	రామరాజ భూషణుడు	౧౬ శ	వావిళ్ళపైస్సు 1930
203	హర.	హరివిలాసము	ఆ. ౭	శ్రీనాథుడు	౧3 శ	ఆనందపైస్సు 1939
204	హరి.	హరివంశము		ఎఱ్ఱయ	౧౪ శ	వావిళ్ళపైస్సు 1926
	„ పూ.	పూర్వభాగము	ఆ. ౯	„	„	
	„ ఉ.	ఉత్తరభాగము	ఆ. ౧౦	„	„	
205	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రో పాఖ్యానము	ఆ. ౫	శంకరకవి		వావిళ్ళపైస్సు 1924

మిగిలినవి స్పష్టము.

ఇందునయు క్తములైన సంస్కృత గ్రంథములపట్టిక

సంఖ్య	గ్రంథనామము	గ్రంథకర్తనామము	గ్రంథమందలిసర్గాదులు
1	ఆత్మని సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువు	వామన శివరామాపుండు	
2	ఉత్తరరామచరితము	భవభూతి	2 అంశములు
3	కల్పద్రుమకోశము	సర్. రాజారాధాకాంతదేవ బహదరు	
4	కాదంబరి	బొబ్బిలి	1 భాగములు
5	ప్రికాండశేషము	పురుషోత్తమండు	3 కాండములు
6	ధనంజయనిఘంటువు	ధనంజయకవి	1 పరిచ్ఛేదములు
7	నానాకర్ణావసంతజ్ఞానిఘంటువు	కేశవమిత్రుండు	2 కాండములు
8	మనుస్మృతి	మనువు	10 అధ్యాయములు
9	మేదినినిఘంటువు	మేదినికరుండు	
10	రాజనిఘంటువు	నరహరిచండితుండు	10 వర్ణములు
11	వాచస్పత్యనిఘంటువు	తారానాథతర్కవాచస్పతి	
12	విశ్వనిఘంటువు	మహేశ్వరసూరి	
13	వైజయంతీనిఘంటువు	యాదవప్రకాశుండు	10 కాండములు
14	సంస్కృతభాగవతము	వ్యాసుండు	
15	సంస్కృతభారతము	వ్యాసుండు	
16	సంస్కృతరామాయణము	వాల్మీకి	
17	సర్వశబ్దసంబోధిని		
18	సాహిత్యదర్పణము	విశ్వనాథకవిరాజు	10 పరిచ్ఛేదములు
19	హలాయుధనిఘంటువు (అభిధానరత్నమాల)	హలాయుధుండు	1 కాండములు
20	హారాపతి	పురుషోత్తమదేవుండు	
21	హితోపదేశము	నారాయణచండితుండు	4 భాగములు
22	హేమచంద్రనిఘంటువు (ఆనందాద్ధిపతిగ్రంథము)	హేమచంద్రుండు	2 కాండములు

ఇంకను బెత్తు కావ్యనాటకాదులు.

త ప్ప పు ల ప ట్టి క

పుట	ప్రక్క	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
17	1	3	పా.	పారి.
„	2	16	ఉ. హ.	ఉ. హరి.
19	1	14	స్రక్రి	స్రక్రి
134	2	10	సికారు, వాహ్యళి.	అదిసీనియాదేశస్థులు; కాతులు.
222	2	2	ఆగ్రహము,	1. ఆగ్రహము,
„	„	9	అము,	2. అము,
223	2	6	అడుతనము.	అడుతనము.
263	2	26	3. ఆరబాట్టె.	3. బాట్టె, అం. భా. ద్వి. ౯౧
289	2	30	2 ఆ.	2 ఆ.
292	1	5	ఈకొలదివాడు	ఈకొలదివాడు
294	1	29	విజుమద్ది	1. విజుమద్ది
304	2	16	ఇతోధికము అనుపదము లేదనుకొనవలయును	
306	1	15	ఇనాము అనుపదప్రయోగము ఈ నాముక్తింద చేర్చుకొనవలయును	
307	2	7	యోర్తు	నోర్తు
„	„	15	ఈపదము ప్రయోగముతో సహితము లేదనుకొనవలయును	
311	1	28	నడచె	నడచె
315	2	4	ఇలుకుడు	ఇలుకుడు
316	2	6	సం. ఆ.	సం. వి. ఆ.
320	2	27	నేయుటకు	నేయుటకు
321	2	6	బసపు.	బస.
„	„	9	“సీ. బలదేవుఁ డొకనాఁడు...ఈ ప్రయోగము ఇష్టగోష్ఠిక్రింద నుండవలయును	
323	1	18	ఇన్దు=ఇనుము(ఇనుక) [యును	హ. ఇన్దు
„	„	24	పద్యప్రయోగము లేదనుకొనవల	
325	1	1	ఈచ	ఈచ
330	2	6	ఈతలాతల	ఈతలాతల
337	1	27	శ్వర. విణ. మెధ్యగలవిషయము లేదనుకొనవలయును	
346	1	19	ఉక్కుతునక	ఉక్కుతునక
359	2	11	ఉపాయము	ఉపాయనవ

పుట	ప్రక్క	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
359	2	14	ఉత్కృచుండు	ఉత్కృచుండు
370	1	12	సిరిపట్టికిని	సిరిపట్టికిని
380	2	2	బడయాభ	బడయాభ
425	2	14	చరికుండ	చరికుండ
440	1	2	ఎకపక్కెము	ఎకసెక్కెము
"	"	3	ఎకపక్కె	ఎకసెక్కె
"	"	14	ఁ, ఆ,	ఁ, ఆ
"	"	15	సం. ఏకరి.	సం. ఏకరి.
"	"	17	వెలింగింపు	వెలింగింపు
"	"	19	వెలుంగు	వెలుంగు
456	1	2	నొవ్వసాడు	నొవ్వసాడు
461	1	4	అనఘ	అనఘ
"	2	23	ఈడు. 1	1. ఈడు,
462	1	19	నేను	ఏను
464	1	2	అప్పావే	అప్పావే
465	2	15	లాక	లాక్క
466	1	9	యచ్చ	యచ్చ
"	2	13	ఒరగలి	ఎరగలి
467	1	35	మున్నగు	మున్నగు
468	2	2	మెఱుంగారు	మెఱుంగారు
471	2	11	బోదలనెల్ల	బోదలనెల్ల
476	2	19	గుము	ఏగుము
488	2	22	అక్షయంబగు	అక్షయ్యంబగు
489	2	29	నేర్పరిచి	నేర్పరించి
495	2	17	చేనెదో అదిచేనెదో	చేనెదో అది చేనెదో
496	1	35	నొజ్జలును	నొజ్జలునున్
516	2	15	కనిమి	కలిమి
518	2	9	కాపాడు	కాపాడుఁ
519	2	19	పఱుపంగల	పఱుపంగల
532	1	19	కడగండ	కడగంట
538	1	30	విన్నది లేని	లేని
540	2	5	స. వి.	సం. వి.
547	2	5	లానికటన్	లానికటన్

వావిళ్ల నిఘంటువు

అ

అ

౨. ఆచ్చులలో మొదటియక్షరము. దే. అవ్య. 1.

అపధారణమును తెలుపును, అన్యవ్యవచ్చేదము (వేటొకవస్తువుగాని, విధముగాని, క్రియగాని లేదు, లేక కాదు అనుభావమును) తెలుపును. సంస్కృతమునందున్న ఏవ అనుదానియర్థమును తెలుపుటచే వివార్థకము, వివకార్థకము అని వాడుదురు. ఎ, ఏ అనువానికి పర్యాయము.

“క. ...చంద్రేంద్రగుప్తర్షంబ కడుక్ మేలనగ కాంతిపర్వము వెలయున్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౫౮.

“చ. ఇది శతవృద్ధ మాజనని యిప్పుడుమృత్యువు బొందె నిట్లు నే, యుదుము కులప్రయుక్తమగు చున్న సనాతనధర్మ మిత్రైతి, గ దహన కర్త మొల్లము.” భార. వి. ౧, ఆ. ౧౭౯. (ప్రాచీన ప్రయోగములందు ఎ, ఏ లకు మాటు ప్రాయక ముగా ప్రయుక్తము.); 2. స్వయముగా, పరుల ప్రోత్సాహముగాని, సహాయముగాని లేకుండగ అను భావమును తెలుపును. “ఉ. అప్పు సరస్వతీ పరమహాత్మ్యమునక జనియించి తీవు నా, కిమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవ యెఱుంగుదు వంశమెల్ల బూతమగు నీదుచర్య నని ధాతపడంతియె యాన తిచ్చె.” కళా. ౪, ఆ. ౧౭౬; 3. వ్యతిరేక వాచకములగు క్రియాపదములమీఁద ననుప్ర యుక్తమై వ్యతిరేకమునే ధ్రువపఱచును. “ఆ. కులము పాడినడపఁ దలఁపఁడ వతి నెడఁ, దలఁ చెనేనెఁ గొడుకు వలచినట్టి, వాడుగాన య తని వక్రత మాన్పలే, డింతకంటెఁ గలదె యెడరు మాకు.” భార. ఉ. 3, ఆ. ౯; (తలఁ పఁడ = తలఁపనే తలఁపఁడు అని తాత్పర్యము.) “చ. పెక్కుభంగులఁ బురికొల్ప నెవ్వ రును గోల్లసేయర యేమి సెప్పదున్.” భార.

ద్రో. ౨, ఆ. ౫౯; (గోల్లసేయర = గోల్ల సేయనే చేయరు); 4. నిరసనము, అశ్చర్యము, మొదలగువానిని తెలుపును. నిరసనము : “చ. అంతట మూర్ఖుడేటి పులియా యెలుఁగా యెను పోత సింగమా, కాంతుము వీనిగర్వ మని గ్రక్కు నఁ బైఁబడఁ బాటువేఁటకా, అంతకు ప్రోలికిం బఱచునంతకుఁ జూడక.” కళ. ౪, ఆ. ౧౦౬;

5. ప్రశ్నమును తెలుపును; అందు కాకున్వర మున వ్యతిరేకార్థమును తెలుపును; వ్యతిరేక క్రియపై నుండి కాకున్వరమున వ్యతిరేకమునకు వ్యతిరేకమును తెలుపును; అనఁగా ధాత్వర్థమును ధ్రువపఱచును. “ఉ. ఇట్టి నా, యాన నిరాకరింపఁడగవా మగవాడవు కావ యర్జు నా!” హర. 2, ఆ. ౧౨౯; 6. ప్రార్థనార్థక క్రియ లపై అను ప్రయుక్త మగునది. “క. కనుఁగొండ యితనిఁదైర్యము, పెనుఁగొండగు నవని నెదిరి...” పాండు. ౧, ఆ. ౫౮; (కనుఁగొండ = కనుఁ గొనుఁడి.); 7. అంగీకారమును తెలుపును, (అవును అనుట.) “నిన్న నీవిక్కడ నుంటివా అని యాతని నడుగ ‘అ, అ, ఉంటి’ నని యాకండు సమాధా నము చెప్పెను.” (అ, అ=అవునవును.) ఇది సానునాసికముగాను, నిరనునాసికముగాను గూడ నుచ్చరింపఁబడును; 8. ప్రశ్నమును సూచిం చును; అనఁగా ఏమి అనుభావమును దెలుపును. “అ, మరలఁజెప్ప.”

—ప్రత్యయము. భావార్థమును తెలుపుటకు క్రియలపైవచ్చు ప్రత్యయము : గీతి, పాయ, తునియ, మొ.—ప్ర. ద్రు. (అను, అన్.) ఉద్దేశ కార్థమును తెలుపుటకు క్రియలపై వచ్చు ప్రత్య యము. 1. నిమిత్తము, కొఱకు అనేడి యర్థము

లను తెలుపును. సంస్కృతమున తుమున్ అను ప్రత్యయము ఈయర్థమును తెలుపుటచే దీనిని తుమున్సర్థకము అని వాడుదురు. 'నేను మీ గ్రంథము చదువనచ్చితిని' అనుచోట చదువ = చదువునిమిత్తము, చదువుటకొఱకు అని యర్థము; 2. భావార్థమును తెలుపును. "ఆ. ఊమయ తాల్పియుండఁ గాడెల్ల ప్రాద్దుఁడే, జంబ తాల్పి యుండఁ జనదు పలికి, సంతతక్షమందు సంతత తేజాండు, నగుట దోషమందు రసఘమతులు." భార, ఆర. ౧, ఆ. ౨౧౭. (ఉండఁ = ఉండుట); ఇట "జనదెల్ల ప్రాద్దు" అనుపాఠము నన్నయ నియమమునకు విరుద్ధమైనది.

అ. సం. వి. ఆ. పుం. (ఇది తెనుఁగున వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడదు.) 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. తాఁజేలు; 5. అంగణము; 6. యుద్ధము; అప. సంస్కృతసమాసమున వ్యతిరేకాద్యర్థములను బోధించు "నష్ట" అను దానికి హల్లు మొదటఁ గలపదము పరమగునపుడు నిర్వాచిరూపము. "నష్ట" అనుదానికి అజాది పదము పరమగునపుడు అన్ అనెడి రూపము కలుగును. 'అధర్మము, అనవసరము.' నష్టవిశేషార్థములు:—1. సాదృశ్యము, సాటి. "అబ్రాహ్మణుఁడు" (=బ్రాహ్మణచిహ్నము లున్నను నిజముగా బ్రాహ్మణుఁడు కానివాఁడు), "అనిక్షువు" (=పైకి చెఱుకువలె నున్నను నిజముగ చెఱుకు కానిది); 2. అభావము, లేమి. "అజ్ఞానము" (=జ్ఞానములేమి), "అశ్రోధుఁడు" (=శ్రోధము లేనివాఁడు); 3. వేఱగుట, అన్యత్వము. "అపటము" (=పటముకానిది); 4. అల్పత్వము. "అనువర" (=అల్పమైన ఉదరముగలది); 5. అప్రాశస్త్యము, అనుచితత్వము. "అకాలము" (=అప్రశస్తకాలము, అనుచితకాలము), "అకార్యము" (=అప్రశస్తకార్యము, అనుచితకార్యము); 6. విరోధము, వ్యతిరేకము. "అసితము" (=నలుపు). ఈభావములు గల్గొనకము. — "తత్సాదృశ్య మభావశ్చ తదన్యత్వం తదల్పతా, అప్రాశస్త్యం విరోధశ్చ నష్టార్థాః షట్పక్షిక్రితాః." అను క్రమము=దేనికంటె ఈ క్రమమైనది లేదో అట్టిది, అత్యుక్తము అని యన్వయము గ్రహిం

చునది. ఇట్లే అమూల్యము, అనర్థము మొ.; (కాలవిలంబము లేమినితెలిపెడి అనునర్థముతో సంస్కృతపదముగా అ అను దానిని శబ్దరత్నాకరకారుఁడు గ్రహించి యీక్రింది యుదాహరణ మిచ్చెను. "సీ. వడి జీఱ్ఱదిరిగి మ్రొగ్గెడు మదావళములుఁ దోన రూపతీన యాధోరణులును." జై.గి. ఆ. ౧౯౨. ఇట తోన=తోడనే, వెంటనే అని యర్థము. కాలవిలంబము లేమిని తోన్ అనుపదము తెలుపును. అ అనునది ఏ అను నర్థమును తెలుపును. అదిదేశ్యము. సంస్కృత మనుటయు, కాలవిలంబము లేమినితెలుపు ననుటయు చింత్యములు.)

అంక. దే. వి. 1. (అణకయొక్క సంక్షిప్తరూపము). అణక; 2. ('వంక'లో మొదటి యక్షరము లోపించినరూపము.) ప్రక్క, వైపు. "సీ. అంతంత బసిబిడ్డ లడ్డంబునుడిసిన జంకించి మిన్నంకక జాకళించు." భో. ౬, ఆ. ౨గి. ఇది శ.ర. పాఠము. (మిన్నంక అనుచోట మిన్నంబ అని పాఠముగలదు. వ్యాకరణప్రకారము, మిన్న నంక అని యుండఁదగును. ఈ యర్థమున ఈ రూపము చింత్యము.)

అంకకాఁడు. మి.విణ. (అంకము+కాఁడు=యుద్ధము కోరువాఁడు, ఎదిరి.—క. అంకకాఱ = మొనగాఁడు. కోవకాఁడు, కార్యకాఁడు, విటకాఁడు మొ. వానికి వలె దీనికి సాధుత్వము గ్రాహ్యము. చూ. కాఁడు.) 1. యుద్ధశీలుఁడు, యోధుఁడు, కలహశీలుఁడు. "ద్వి.గరిడికెక్కినయంకకాఁడును బోలె, నెడవిడివడ్డ మత్తేభంబువోలె, వడిమృగంబులగన్న వ్యాధుండు వోలె, పరగంగఁబంతంబు బంటునువోలె." పండి. వాద. ౧౭౬-పు; బస. ౪, ఆ. ౧౧౩-పు; బస. ౨౭. ౪గి-పు; 2. ఖడ్గవాది. "ఆ. ప్రతివలదువైరిఁబట్టున నృపలికి, దండువెడలదీఱు కుండుఁ దీఱు, గాక యుండి యుండి కాలాంతరమునను, గార్యకాఁడొయంకకాఁడొ నృపుఁడు." ఆము. ౪, ఆ. ౨౬౩; 3. కేవలము ఁట్టుదలగలవాఁడు, చలపాది. "తే. ఎలసి యేప్రాద్దుఁగనువొందనీక మరుఁడు, కలహమున కంకకాఁడయి కాలుద్రవ్వఁ, బొండుబహుళక్షపావరం పరలు వెడల, కింట్టిలో నేడుముల్లయ్యె నిందు

ముఖికి." అము. గి. ఆ. ౮౪; 4. కళంకముగల వాడు. "చ. హిమకరుఁ డంకకాఁడు మధు వెప్పడు జాతివిరోధి. కవిక. 3, ఆ. 2౮. (ఇట యుద్ధశీలుఁడు లేక కలహాశీలుఁడు అని యర్థాం తరము స్ఫురించును.)

అంకకారము. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. ఆ.) (యుద్ధము చేయునది.) ప్రతిఘటించునది, లేదా కళంకము గలిగించునది. (బోపయ్యవాచకము.) "చ. సకియ యితండు నీవలుఁడ చన్నులక్రేవల నొత్తుఁగాతఁ గిం, శుకముకుళాభిరామములు సుంకము వట్టు నఖాంకురాంకముల్, ప్రకుశితశాంకరీచరణపం కజకుంకుమ పంకసంకర, ప్రకటనిరంకశంకరకన్ద శశాంకకళాంకకారముల్." వై. గి. ఆ. ౧౦౩.

అంకణము. వై. వి. (సంస్కృతమున 'అంకణము' గలదని కొందఱు.) 1. ముంగిలిమండువా, నలు వైపులను ఇంటివసారాలు గలిగిన యింటినడిమి భాగము; 2. కక్ష్య. తొట్టికట్టు. ఇంటి రెండు దూలముల లేక స్తంభముల నడిమి ప్రదేశము అని కొందఱు.

అంకన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్తుతి. "ద్వి. అఖిలభక్తా నీక మంకనల్ నేయ." పండి. మహి. ౨౯౪-పు; "ద్వి. ఇల విదూషకుభాతి నిరువుర వలపు, లలర నన్యోన్య గుణాంకన త్నేయు." బసవ. ౪, ఆ. ౧౨౭-పు.

అంకనము. సం. వి. అ. న. (గుర్తించు సాధనము.) 1. గుఱుతు, చిహ్నము; 2. గుర్తించుట; 3. చిహ్నములు పెట్టు సాధనము. "స్త్రీహంకనములు, చక్రాంకనము."

అంకనీయము. విణ. = అంక్యము. విణ.

అంకపరివర్తనము. సం. వి. అ. న. = అంకపరివర్తము.

అంకపరివర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. (అంక + పరివర్తము.) రెండవవైపునకుఁ దిరుగుట; 2. (అంక + పరి + వర్తము.) ఒడిలోఁగాని, శరీరముమీఁదగాని దొర్లుట; 3. (వక్షస్థలమున నంతట నుండుట.) ఆలింగనము, కౌగిలి.

అంకపరివర్తి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) (అంక పరివర్తముగలవాడు) కౌగిలిగలవాడు. (అంక పరివర్తిని = కౌగిలిగలది, కౌగిలించుకొన్నది.)

అంకపాలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒడిపైభాగము; 2. తొడపైభాగము; 3. వక్షస్థలము, తొమ్మ; 4. ఆలింగనము, కౌగిలించుకొనుట; 5. (అంక మున నుంచుకొని పాలించునది.) ఉపమాత, దాది; 6. వేదియను గంధద్రవ్యము. (ఇట కొందఱు వేదియనఁ దిన్నెయని గ్రహించిరి.)

అంకపాళి = అంకపాలి. ఒడిపైభాగమునకు—“తే. మూరురాయరగండపెండారమణిమ, రీచిరింఘోళిఁ గలయ నావృతములగుచు, నంకపాళి నటద్దు కూలాంచలములు, చిత్రమాంజ్వలిభ్రమ శ్రీవ హింప." స్వా. పీఠిక. ౧౨; “తే. ...మృగియై వహించునక్షీద్యయంబు, భాసురంబుగఁ దన యంకపాళిలోన, మించుక్రొమ్మించు నుపమించు మెలఁత యగుచు." స్వా. ౬, ఆ. ౭౬.

అంకపాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒడి పైభాగము; 2. వక్షస్థలము; 3. ఆలింగనము; 4. వేదియను గంధద్రవ్యము; 5. ✽ ఏఱుమద్ది 6. కోటి, అంచు; 7. శంఖుని, కట్టలేక ✽

అంకపీఠము. సం. వి. అ. పుం. పీఠమువలెనుండు తొడ పైభాగము. “తే. ముదితకంక్షించె నేనికమోము కొడుకు, నంకపీఠమునందుంచి యాదరింప, నహ రహంబును గర్భంబునంధుఁ బెరుగు, కాలకంఠుని యనుభావ గౌరవమున." కాశీ. ౪, ఆ. గి.

అంకపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము + పాంకము.) 1. కోపము; 2. విరోధము.—విణ. ఉగ్రము, చూ. అంకాపాంకములు.

అంకము. ఉభ—దే. వి. ఆ. ఊ. పము. (ఈయర్థమునఁ గూడ సంస్కృత మనవచ్చును.) “ఉ. పాంక పుం గావ్యలక్షణముపోక డెఱుంగక దిట్టకూళ్లై, కొంకక వంకరర్థములు గూర్చి నభ్యాస్థలిఁ బ్రాధు లట్లు ని, శృంగఁ జరించుచున్ సుకవిసంఘము పల్కుల మెచ్చకూరకే, యంకమునేయవచ్చునల యయ్యల మున్నుగఁ బ్రస్తుతించెడన్." మై. ౧, ఆ.—సం. వి. అ. పుం. 1. అంకె (౧-౨-3 మొ. అంకెలు); 2. ఉత్సంగము, ఒడి; 3. (పిల్లలిందుఁ గూర్చుండురు.) తొడ పైభాగము, ఊరు ప్రాగ్భాగము, తొడ; 4. చిహ్నము, గుఱుతు; 5. కళంకము, మచ్చ; 6. దోషము, తప్పు; 7.

పాపము; 8. ప్రక్క, భాగము; 9. స్థానము, చోటు; 10. అలంకారము, కై నేత; 11. చిత్ర యుద్ధము, వినోదార్థమగు యుద్ధము; 12. వక్షోస్థలము; 13. రూపకభాగము (ఆశ్వాసము, పరిచ్ఛేదము, వంటిది). అందు నాయకుని యొక నాటిచర్య రంగమునఁ జూపఁదగును. అలంకారాదులతో రసభంగము గలిగింపరాదు. అతి విస్తారముగాని పాత్రలతోఁ జరిత్రమును జూపవలెను. దూరప్రయాణము, వధము, యుద్ధము, రాజ్యదేశాద్యుపద్రవము, సంతోషము, భోజనము, స్నానము, సురతము, అనులేపనము, వస్త్రము కట్టుకొనుచుండుట మొదలగునవి రసభంగకరములగునాచూపరాదు. నాయకవధము సామాన్యముగఁ గల్పింపరాదు. నాటకాది రూపకముల నంకసంఖ్య వేణువేణుగ నుండును; 14. దశ విధరూపకములలో నొకటి. ఇందు చరిత్ర ప్రసిద్ధముగా నుండవలెను. కొందఱు కల్పితము గావచ్చునందురు. కరుణమరసము, దివ్యేతరజనులు నాయకులు గావలెను. స్త్రీ విలాపము, వాగ్యుద్ధము ప్రదర్శింపవచ్చును; 15. యుద్ధము. “ద్వి.తనువు లేకున్నఁ బూఁతకురాకయున్న, నునువు గాకున్న వాసనకుఁ దేకున్న, మఱికదా శివునకు మాకు నంకంబు, అఱిముఱితన మిప్పు డదియేల.” బస. ౪, ఆ. ౧౩౪-పు.; “దండ్లువచ్చెను మీఁదఁ దల్లదండేల, యంకాన కేఁగెద రాద్దు బొబ్బలను, శంకరభక్తుఁడు నచ్చెనో యిట్లు, పోలంగఁ గొంగనిఁ బోడిచి.” బస. 2, ఆ. ౨౧౪-పు.; 16. సమీపము; 17. మంత్రము; 18. గ్రుద్దులాట; 19. తొమ్మిది సంఖ్యకు సంకేతపదము; 20. బుద్ధి; 21. కవచము; 22. (దోషాదులు) ఆరోపించుట; 23. గొల్లది ధరించుకంఠము; 24. పాపము; 25. దుశ్శిఖము; 26. స్తోత్రము. స్త్రీ. “లీల నీశ్వరు నంకమాలికల్ వాడుచో గీత భేదంబులెరు తెఱిగి.” కు. సం. ౨, ఆ. ౨౮౧.

అంకముఖము=అంకాస్యము.

అంకవృ. ద్వ. వి. ఒక గ్రామదేవత.

అంకలోపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంకముయొక్క లోపము; 2. (గజి) తీసివేత, పెద్ద అంకెలో నుంచి చిన్న అంకె తీసివేయుట, 9-5=4.

అంకవన్నియ. ద్వ. వి. (=అంకవన్నె, అంకెవన్నియ, అంకెవన్నె).—(గుఱ్ఱమును ఎక్కునప్పుడు అనుకొనుటకై ప్రక్కనుంచెడు వన్నె. చూ. వన్నె క. అంకవడి; త. అంగవడి; అంగవడి=గుఱ్ఱమున కొక ప్రక్కనుండునది.) గుఱ్ఱమునెక్కుట కిరుప్రక్కల నమర్చిన మెట్టు, రికాబు.

అంకవన్నె = అంకవన్నియ. “లే. హయము డిగ్గెఁ బ్రద్యుమ్నుఁ డంకవన్నె, యొకటి సాహిణి యవ్వల నూఁదిపట్టఁ, దనయనుఁగు చెలికాఁడు కైదండ నొనఁగ.” ప్రభా. ౨, ఆ. 3౮; “మ. ఇలఁ బాదవ్వయి రాయ నల్కొనఁగు నెందేపా టుచోనంకవ, న్నెలురెండై.” ఆము. ౨, ఆ. ౨౭.

అంకవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గణితము, లెక్కలు.

అంకాంకము. సం. వి. అ. న. (అంక=మధ్యమందు + అంక=పద్మాదిచిహ్నములుగలది) జలము, నీరు.

అంకాపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పాంకము.) 1. శోపము. “క. కింకరులచేతనంతకై, లంకకువేగందె నందినకొ విని యంకా, పాంకాలు దరికొనంగ నిరంకుశ సాహసనమర్థుఁ డగుదశ ముఖుఁడుకొ.” రామా. 2, ఆ. ౪౯; 2. విరోధము. “స్త్రీ. బెడిదమాశృంగార బీభత్సములకు నంకాపాంకములు.” కవిస. ౧, ఆ. ౪. ర.-విణ. ఉగ్రము. “జ్వరము అంకాపాంకములుగా వచ్చినది.”

అంకారింపు. హిం. అ. క్రి. ఓడచాఁచ యెత్తిపోవు.

అంకాలవృ. ద్వ. వి. గ్రామదేవత. (మహాకాళి, మహాకాళమ్మ, మాంకాళమ్మ, అంకాళమ్మ, అంకాలమ్మ, అంకమ్మ అని రూపములు క్రమముగా అవతరించి యుండును. భయంకరదేవతగా భావింపఁబడినది.) “నీవు దాని నేమయిన నంటే అంకాలమ్మవలె మీఁదఁబడి కొట్టఁబోవును.”

అంకావతారము. సం. వి. అ. పుం. (అంక+అవతారము; ఇందు అంకప్రవేశము చూపఁబడును.) నాట్యమున రూపకములయందు సూచింపఁదగిన వస్తువునుసూచించు కథాభాగము. పూర్వాంకము నకు నుత్తరాంకమునకు విచ్ఛేదము లేనపుడు పూర్వాంకము చివరను వచ్చిన పాత్రలచే సూచింపఁబడినదే యుత్తరాంకమున వచ్చును. దానిని సూచించుకథాభాగము.

అంకాస్యము. సం. వి. అ. న. (అంక+అస్యము; నాటకమున అంకముఖము.) పూర్వాంకాంత పాత్రముచే విచ్చిన్నమగు నుత్తరాంకవస్తువును సూచించు కథాభాగము. (అంకావతారమున వస్తువునకు విచ్చేదము లేదు. ఉత్తరాంకపాత్రముల పూర్వాంకమున నున్నపాత్రలే సూచించును. అంకాస్యమున పూర్వాంకాంతమున సూతనపాత్ర ప్రవేశించి యుత్తరాంకారంభ పాత్రలను సూచించును.) అన్నియంకముల కథాభాగమును సూచనముచేయు భాగము అని కొందఱు.

అంకి. సం.విణ. (నీ. ఈ-నీ.నీ.) అంకముగలవాడు. —వి.నీ. పు. (ఒడిలోనుంచి వాయింపడగినది.) మద్దల మొదలగు వాద్యము.

అంకించు. ఉభ-జే. అ. క్రి. (క. అంకిను.) 1. ప్రకాశించు, ఉల్లసిల్లు; 2. ఒప్పు. “వ. ఓంకజభవాండమండపంబు సంకుచేసినపాంకంబున నంకించుచు.” వసు. ౪, ఆ. ౨౩; 3. ఊహించు. “ద్వి. నెలకొని పాలలోపల నుదకములు, గలసినపద్ధతిగణనాఘంకగలసి, యంకింపఁ దప్తలోహంబున జలము, లింకిన ట్టికుమై నింకి వెండియును, దివిదీవులాడక దెనలకుఁ జనక.” పండి. దీక్షా. ౬౧-పు; 4. భావనచేయు, భావించు. “నీ... అంకించి తనలోన నఖిలప్రపంచంబు, శ్రీవిష్ణుమయ మనిచెలఁగువాని.” భాగ. 2, స్కం. ౧౬౦. —స. క్రి. 1. (అంకునట్టు చేసికొను.) పట్టుకొను, తాల్చు. “లే. అట్టు లేడలేని కడిమిఁ గయ్యం బొనర్చు, జడబ్రతుకుగూడుపుట్టువు సామిమీఁదఁ, గినిసీకైదువ కేల నంకించి రక్కసుండు గాల్గ్లను డెక్కలు చెండివైచె.” అచ్చ. రా. ఆర. 2౫; “కా. కాంచుక్ గామిని కామనీయము బలాత్కారంబునం గేలఁ గీ, లించుక్ వేనలి చెక్కునొక్కికడుబల్చింగుబ్బపాలిండ్ల నం, కించుం గొగిట శయ్యకుం దిగిచి సొక్కించుం గళావైఖరిక్, గించిన్నధ్యం గరంచి యానరణి భోగించెక్ విభుం డయ్యుడక్.” శకుం. కృ. 3, ఆ. ౪౭; 2. అడించు; 3. జళిపించు. “వ. మనయోధు

లాయుధంబు లంకించుచు నొండొరులతోడ బిరుదులు పలుకుచు నర్జునుండు దడసె గోవిందుండు దఱిమికొనిరాఁడు.” భార. ద్రోణ. 3, ఆ. 3౧; “ముద్గర ముసలాదిసాధనంబు లంకించుచు నవ్వీరునిఁ జుట్టుముట్టిన.” శై. ౨. ఆ. 3౧; “వ. గదాదండ ధనుర్బాణ కృపాణకర పత్రముఖనిఖిలసాధనంబు లంకించుచుఁ బెడబొబ్బలిడుచు వెడనవులు నవును.” సానం. ౨, ఆ. ౧౨౨; 4. త్రిప్ప. “నీ. కురులు గన్గవమీఁద నెరసిన నెమ్మెగ, మడ్లమంకించి చూపలవరించి.” నిర్వ. రా. ౮; ఆ. 3౮; 5. వశపఱుచుకొను, స్వాధీనము చేసికొను. “క. సంకెలలఁ బడ్డవారే, యంకింతురు నీదురాజ్య మర్థము ననువుల్.” కృష్ణ. ౨, ఆ. ఇట అవహరించు అని. శ.ర.-సం.స. క్రి. 1. స్తుతించు. “ద్వి. హరలీలదుర్ద్రసహస్రనామాదు, లరుదొందఁ జదువుచు నంకించువారు.” పండి. పర్వ. 3౬౭-పు; “వ. అని మఱియును సముచిత సంభాషణంబుల నంకించుచున్న యప్పురమవైష్ణవీరత్నంబును సాదర సరస సల్లాపమందహసన పూర్వకంబుగా నాలింగనంబుఁ గావించి.” భాగ. ౮, స్కం. ౧౩౪; 2. పఠించు. “ద్వి. తవిలి నూతనపురాతన భక్తమహిమ, లంకించుచును నిజాపాంగహర్షాశ్రు, కంకణంబులురాలఁ గరుణ నం జూచి.” పండి. దీక్షా. 3-పు.

అంకితము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) (అంకముగలదిగాఁ జేయఁబడినది.) చూ. అంకము. 1. గుర్తులుగలదిగాఁ జేయఁబడినది; 2. కళంకముగలదిగాఁ జేయఁబడినది; 3. ఒకనిపేరితో గుర్తుపెట్టఁబడినది. (గ్రంథాది.) —అంకితముచేయు = ఆశ్వాసముల యాద్యంతములయందు గౌరవముగలదేవరాజులు నామసుగుణాదులు తెలుపుపద్యాదులు గలదిగాఁ జేయు. —అంకిత మొనర్చు (= అంకితముచేయు.) “లే. అంకిత మొనర్చుఁ దెనుగుపేళ్లరసి కూర్చి, గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహము నంగ.” అం. నా. దే. 3.

అంకితవ్యము. విణ = అంక్యము. విణ.

అంకియ. వై. వి. 1. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను దెలుపుగర్తు; 2. వశము. చూ. అంకె. ...

అంకియము. దే. వి. ఎడ్డు మొదలగువానిపై వేసెడి యొక ప్రక్కబరువు, అంకిము.

అంకిలి. దే. వి. 1. శోకము, దుఃఖము. “వ. అజ్ఞానపరి శోకంబు శాంతంబు సేయుటకు సంజయిండ్లి ట్లనియె....వ. సంజయు పలుకులకుం జెవియొడ్డి ధైర్యంబు చిక్కబట్టి యంకిలి దేతిన యవిగ్ధు నాలాకించి.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౨౩; “క. అనుచరులలోని భూసురు, అనునయ పచన ములఁ దేర్చు నశఁ డంకిలిదేతిన మతితో నశ్రు లు మఱియును గ్రమ్మం గరతలమున నొత్తుచుఁ జూచున్.” భార. మాన. ౧, ఆ. ౧౬౪; 2. ఊభము. “చ. అరయంగ నెల్లలోకములు నంకిలి నొంద మహర్ణవంబులూ, నొరగ నిమగ్న మైన ధర నుద్ధతిఁ గొమ్మన నెత్తివెట్టి.” భాగ. ౬, స్కం. ౩౦౪; 3. ఆపద. “క. ఇంకనిజల ములుగలిగిన, యింకొక్కయగాధనసరి నిడినం బాలున్, సంకోచింపకమము నీ, యంకిలిఁ బాపు టకు నీవ యద్దుఁడ వనినన్.” పంచ. నా. ౧, ఆ. ౨౩౦; 4. నిరోధము, అడ్డు. “తే. చిలు కలును బోలె హేమాద్రిశిఖరశృంగ, కల్పవృ ఙ్గాటపివాటికలఁ జరించె, మహిధరము సేయు నంకిలిమానుటయును, వనజవనబాంధవుని తేరువా రువములు.” కాశీ. ౩, ఆ. ౧౧; “ఉ. అంకిలి చెప్ప లేదు చతురంగబలంబులతోడ నెల్లి యోవంకజ నాభ.” భా. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౭౦౫; 5. భంగము. “నీ. మొనల కైదవఁబూని మొనల వానిఁగలంచి తులువకత్తిని సోఁకుఁ దులువనొంది, వంకిలిబిల్లి దొరలా వంకిలి నొందించి కొంగవాలన గట్ట గొంగఁగెలిచి.” అచ్చ. రా. య. ౪౭౪; 6. కిటుకు, కీలు, మర్కము. “ఉ. అంకిలెఱింగి యా నరసుఁ డంత వివాహవిధిజ్ఞుఁడైనమీ, నాంకుఁ డొ నర్పినాఁ డిది శుభైక ముహూర్తము ర మ్మటం చుఁ బర్యంకము మీఁద నచ్చెల్లిఁ గరగ్రహణం బొనరించె.” విజ్ఞ. ౧, ఆ. ౧౦౧; “ఆ. అంకి లెఱింగి మాటలాడ నేర్చినపుడు, పిన్న పెద్దతనము యెన్న నేల, పిన్న చేతి దివ్యె పెద్దగా వెలుంగదా, విశ్వదాభిరామ విమరవేము.” వేమన. ౧-౧౨౧; 7. దొడకీలు (బ. వ. అంకిళ్లు). “తే. పిక్క యంకిలి చంకిలి ప్రక్కడొక్క, మూపువీచున

గాల్గేలు ముక్కు జెక్కు, కన్ను వెన్నన కుండఁ జీకాకుపఱచె.” రంగా. ౩, ఆ. ౯౦; 8. దొడక్రింద భాగము; 9. అరమరిక, భేదము. “మ. అంకిలి లేక యప్పు డరుణాధరవల్లవనిర్గతంబు .లై పంకరుహంతాక్షి నునుఁబల్కులు తేనియ లా ల్కుచున్ శ్రవో, లంకృతులై నృపాలుమది లగ్నములయ్యె వినోదలీలకై, మంకెన పూవు బాణమున మన్మథుఁడెసిన తూపులో యనన్.” వై. ౪, ఆ. ౧౩.

అంకిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డుపడు. “క. దైవికమై, యంకిలిపడియెడి పనులకు, సంకటపడుటదియు నొకవిచారమెచెప్పుఁడా.” భో. ౬, ఆ. ౩౭౬.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు, నిరోధించు. “ఉ...వాఁ, డాయతశక్తి నన్నునీఁ నంకిలిపెట్టిన యప్తు.” రా. సుం. కాం. ౭౧.

అంకిళ్లు. దే. వి. బ. (అంకిలి-బ. వ.) దవుడక్రిందిభా గము. అంగిలి+కీళ్లు=దవుడక్రిందికీళ్లు అని శ. ర.

అంకు. దే. అ. క్రి. లభించు, దొరకు. “వాఁడుచేతి కం కినదంతయుఁ బట్టుకొనిపోయెను.” “వాఁడు అంకకుండఁగఁ బాటిపోయినాఁడు.”

అంకుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గడియదీసెడి పంకరయునువకమ్మి, కుంచెకోల; 2. తాళపుఁజెవి. అంకుఁడు. దే. వి. దేవుఁడు. (చూ. వియ్యంకుఁడు) అని శ. ర.

అంకుడు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. ✽

అంకురకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొలక; 2. (గడ్డి మొదలగువానితో కూర్పఁబడినది.) పాక, గోవృ ము; 3. (పక్షుల) గూఁడు.

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొలక. “కులాం కురము, అన్వయాంకురము” ఇత్యాదులయందు లాక్షణికముగ పుట్టినశిశువుఅను భావము సూచి తము; 2. కొన. “దర్శాంకురము, దంష్ట్రాంకు రము, నఖాంకురము, దీపాంకురము” మొ.; 3. జలము; 4. రక్తము; 5. రోమము.

అంకురారోపణము. సం. వి. అ. న. 1. అంకురము లు బయలుదేఱుటకు గింజలుచల్లుట; 2. శుభ కర్తములయందు మంత్రసంస్కారముతో పాలి కలలో నవధాన్యములు చల్లుట; 3. ప్రారంభము.

అంకురార్పణము. సం. వి. అ. న. (అంకురములు
ఉంచుట) = అంకురారోపణము.

అంకురాళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మొలకల సముదాయము, నాణు.

అంకురించు. సం. అ. క్రి. మొలచు, మొలకలెత్తు.

అంకురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొలకె
త్తినది, మొలచినది; 2. పుట్టినది.

అంకుశగ్రహణం. సం. వి. అ. పుం. (అంకుశమును
పట్టుకొనువాడు.) మావటివాడు.

అంకుశదుర్ధరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంకుశ
మున ఆచరానిది(ఏనుగు).—వి.అ. పు. అంకు
శమునకు లొంగని యేనుగు (మదపు బేనుగు).

అంకుశధారి. సం. విణ. (న. ఈ. ణీ. న్.) 1. అంకు
శము ధరించువాడు; 2. ఏనుగునడపువాడు.

అంకుశము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. (ఏనుగును
తోలుట కుపయోగించునది లేక, చివర వంపుగ
నుండునది.) ఏనుగుకుంభస్థలమునందు బొడిచెడి
యాయుధము, అంకుసము; 2. నిరోధము, అడ్డు,
ప్రతిబంధము. “నిరంకుశాధికారము. కవులు
నిరంకుశులు.”

అంకుశరేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (సామూద్రికమున)
అంకుశమువలె చేలిలోనుండు రేఖ. (ఇది సుఖ
వృద్ధిని, సర్వాకర్షణమును సూచించును.)

అంకుశతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అంకుశము
గలదిగాఁ జేయఁబడినది.) 1. అంకుశముతోఁ
బొడువఁబడినది; 2. ప్రతిబంధముగలది.

అంకుసంబుమాద్రి. ద్వ. వి. (అంకుశమువలె నుండు
నది.) మూలానక్షత్రము.

అంకుసము. వై. వి. అంకుశము.

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. = అంకురము. కొనకు—
“క. ఆవాశ్యంబులు విని కప, టావనిదారంబు
దంష్ఠికాంకురవిధా, ధావశ్యంబులు దిక్కుల,
పై వెన్నెల వెదలుచల్లఁ బకపక నగినన్.” వరా.
౧, ఆ. ౫౪.

అంకురితము. సం. = అంకురితము.

అంకు. వై. వి. 1. ఒకటి మొదలగు సంఖ్యలను చెలు
పునట్టిగుర్తు, అంకము; 2. వశము. “ఉ. అంగన

నమ్మరాదు తనయంకెనురాని మహాబలాధ్యు వే,
భంగుల మాయ లొడ్డి చెఱుపం దలపెట్టు.” భా
స్కరశతకము. శ. ర.

అంకెగొను. ద్వ. స. క్రి. (అంకె+గొను.) 1. వశము
చేసికొను; 2. ఆక్రమించు, క్రమ్ము. “లే. మబ్బు,
లదరి పూత్రుతి రవిమధ్య మంకెగొనఁగఁ,
జిక్కువడక చరించు నందొక్కరటి.” రా.
వి. 3, ఆ. ౪౯.

అంకెన. దే. వి. ఒకానొక ఫలపుష్పము.

అంకెము. దే. వి. 1. ఎద్దు మొదలగువానిపై వేసెడి
యొక ప్రక్క బరువు, అంకియము; 2. రికాబు,
అంకవన్నియ.

అంకెవన్నియ. ద్వ. వి. (అంకెము+వన్నియ) = అంక
వన్నియ. “నీ. గోమేధికంబులఁ గొమరిందు
కల్లెంబు వజ్రాల మేలంకెవన్నియలును.” ఉ.
రా. 2, ఆ. 3౯2.

అంకెవన్నె. ద్వ. వి. = అంకెవన్నియ. “క. వడిఁగట్టిక
వారలు పా, వడ మిడి హెచ్చరికరాయ వరగండ
యనక, బెడయంకెవన్నెవై గా, లిడకపుడుచివు
క్కుమనఁగ నెక్కిందేజిక్.” కుశల. ౨, ఆ. ౫౬.

అంకోటము
అంకోతము
అంకోడము
అంకోరము
} = అంకోలము. ✽

అంకోలము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుగు. ✽

అంక్యము. సం. వి. అ. పుం. అంకమున నుంచుకొని
వాయింపఁదగిన మృదంగవాద్యము.—విణ. (అ.
ఆ. అ.) = అంకనీయము, అంకితవ్యము. 1. గణ
నీయము. ఎంచఁదగినది; 2. అంకములు వేయు
టకుఁ దగినది; 3. అంకమున కర్తృము.

అంగ. దే. వి. కాల చాచిపెట్టినయడుగు. “అంగలు
వేయుచు పోయినాడు.”

అంగకము. సం. వి. అ. న. 1. శరీరము; 2. రవిక;
3. చొక్కాయ.

అంగజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (శరీరమువలనఁ బుట్టి
నది.) కూతురు.—అ. న.—ము. నెత్తురు.—పుం. 1.
మదము; 2. వెండ్రుక.—విణ. (అ. ఆ. అ.) శరీర
మున పుట్టినది.

అంగజనైరి. సం. వి. ఇ. పుం. (అంగజ+నైరి = మన్మథునకు శత్రువు.) శివుడు.

అంగజాంతకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (అంగజ+అంత కుడు=మన్మథునిఁ జంపినవాడు.) శివుడు.

అంగజాతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. = అంగజాడు.

అంగజారి. సం. వి. ఇ. పుం. (అంగజ+ఆరి=మన్మథునికి విరోధి.) శివుడు.

అంగజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (శరీరమువలనఁబుట్టిన వాడు.) కొడుకు; 2. (శరీరమునందుఁబుట్టువాఁడు లేక మనసునందుఁ బుట్టువాడు.) మన్మథుడు.

అంగజాల. దే. వి. కంచుకి, రాజీవాసపుకావలివాఁడు, సౌవిదల్లుడు. “చ. పాదపాదమని సౌవిదల్లులు మాస్తవల్లవంబులు పట్టి తివిచిన నప్పంక జాక్షికంకణ ఝణఝణ తార్కరంబుగాఁ గెం గేలు గుదిలిచి తివిచిసొని వికటకుటిలభ్రుకుటిసటక భీదణ ఫాల ఫలకయై కలకలం గట్టికినగవు నగ కన్నుల నివ్వులురుల హంకారంబుసేసిన... అంగ జౌలులు కాలుకాలం బెనఁచుకొని చాఁపకట్టు వడంగూలిన.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౨౭.

అంగడి. దే. వి. (క. అంగడి. క. అంగాడి.); 1. సరకు లమ్మెడుచోటు, ఆపణము, దుకాణము. “చ. కొనుడు పరార్థ్య రత్నములు గోదినవానిన యిత్తు మశ్చైతం, గునఁ బచరింతు రంగడులఁ గోమటు లప్పరి నిధరత్నముల్.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౭౩; 2. స్వర్ణకారుడు మొదలగువారు పనిచేయుచోటు. “మ. జేతసొన్నారి తెఱంగునందనరె వర్ణావేళ మిన్నంగడికొ.” చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౭; 3. రాజసభ. “క. ప్రవహజగదయును నీగాం, డివమును నెటఁబోయె నంగడికి బాంచాలిం, దివిచిసొని పచ్చునెడ.” భార. ఉ.౪, ఆ. ౧౦౯౯; 4. వ్యవహారములు నెఱవేర్చుచోటు. “తే. గ్రామ కార్యంబుదీర్చు నంగడికివచ్చె.” పాండు. ౩, ఆ. ౪౬; 5. న్యాయాన్యాయములు విచారణచేయుచోటు, కచ్చేరి (కోర్టు). “ఉ. అంగడి మూఁడు మాడలును నడ్డుగ దండుగ వానివైఁ బడుకొ.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. ౪౨.

అంగడిబెట్టు. దే. న. క్రి. వీధిబెట్టు, బయలు

పఱచు. “చ. తలఁపున నెంత మోహపరితాపము గల్గిన దాఁచుకొందురో, యలయిక లేక యీ కరణి నంగడిబెట్టుదురో వధూటులొ, బలుకవు నిన్ను వంటి కులభామలఁ గానవొ వారి కాత్త నా, ఘలపయి బాళిలేదొ తమిఁబుట్టిన పట్టున మట్టు పెట్టరో.” కువల. ౩, ఆ. ౪౩.

అంగడికాడు. దే. వి. (క. అంగడికాణ.) దుకాణ దారు, సరకులు అమ్మెడువాడు.

అంగడికెక్కు. దే. అ. క్రి. వీధికెక్కు, పదిమం దికిఁ దెలియు. “ఉ. మారునిచేతి ఘాత నభి మానము వోవ సజ్జనంబుచే, నారడిగప్పిన న్యల పు లంగడికెక్కుకొ కోరినప్పడే, కూరిమివల్లభుం గలసి కోర్కి ఫలించి సుఖించు కన్నియ, ల్పూర్పునిష్ఠఁ బూని తొలుబాముల నోముల నేమి నోఁచిరో.” కవిక. ౩, ఆ. ౮౨.

అంగడివాడు=అంగడికాడు.

అంగణము. సం. వి. ఆ. న. (=అంగనము. అంకణము అనియును కొందఱు); 1. అజీరము, ముంగిలి; 2. ఆకాశము.

అంగద. ఉభ-దే. వి. (త. అంగదం=వినుగుయొక్క ఆకలి, త్పద్యాధ, దుఃఖము.) 1. ఆకలి. “నీ. ప్రేవులు గండలు పెఱికి పేటాడి యంగదఁ గొని మెదఱు లగల్పి కొనుచు, రాగిలి రక్తంబు ద్రావుచు లోచన గుళికల నొలిచి మ్రింగుచును...” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౯; “చ. అణుగుసె యుక్కుగుండు కడునంగద మ్రింగిన.” రా. ఆర. కాం. ౨, ఆ. ౧౨౧; 2. కోపము. “ఉ. అంగద నాథు మ్రింగినపుకావలి దక్షిణవెనుట్టుకొన్న స, ర్వాంగములుం జలింప వెగడందుచు దిక్కులుసూచు చున్న సా, రంగియపోతె.” భార. ద్రోణ. ౧, ఆ. ౧౭; “చ. పనిచిన నాతఁడుం జనియె బాహు బలంబున నేచి వాసపుం, డనికెదురేగుచెంచె నిటు లద్భుత సంగరమైన చోట న, య్యనిమిష నాథుఁ బట్టుకొని యంగద పృథ్వుడు మ్రింగె దేవతల్, మనమున బెగ్గలింపఁగఁ జలంబుబలం బును జూపి యుగ్మఁడై.” భార. ఉ. ౧, ఆ. ౧౨౩; “అపాకృష్టాక్షిప ద్వక్త్ర శక్రం కోప

దుఃఖించు. “శా. ఆకంఠమ్ముగ నీవు మాధుకర భిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా, లేకున్నం గడునంగలా ర్చెదవు మేలే! లెన్న!” కాశీ. 2, ఆ. ౧౬౨; “నీ. అనువుదప్పిరి నొచ్చి రలసి రావడ నొంది రదవడలైరి చీకాకువడిరి, యంగలార్చిరి విచ్చి రారడిఁ బొందిరి.” హర. 3, ఆ. ౧౦; 2. భీతి చేనటచు. “చ. వాలభుజగింగని గోండ్రని యంగలార్చుచున్.” ఆము. 3, ఆ. ౧౯.

అంగలార్చు. దే. వి. = అంగలార్చు. (క. అంగలార్చు; త. అంగలాయ్.) 1. విలాపము, ఏడ్పు. “నీ. ఆలా నముల వారణావలిఁగానని హస్తీవతుల యంగలార్చుకతన.” రంగా. 3, ఆ. ౨౩౬; 2. దుఃఖము.

అంగలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. (శరీరమునందు పూయఁబడినది.) పరిమళద్రవ్యము; 2. శరీరము నకు పరిమళద్రవ్యమును పూయుట.

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము, పైని వేసికొనువస్త్రము; 2. అప్రధానవస్త్రము, న్నానాదినమయముల తుడుచుకొనుట కుపయోగించు చిన్నబట్ట. (విశాఖపట్టణప్రాంతమున గావంచా యనియు, గొన్నిచోట్ల కొల్లాయగుడ్డ యనియు వాడుక. అంగోస్త్రమని, అంగాస్త్రమని భ్రష్టరూపములు వాడుకలోఁ గలవు.)

అంగవంచే. దే. అ. క్రి. (క. అంగవిను.) ఉత్సహించు. “లే. నింగి నేలయఁ దాటింప నంగ వించు, పగిది.” నై. 2, ఆ. ౪౬—న. క్రి. అతిక్రమించు. “నీ. ఈక్షణజితపద్మ నితని నేక్రమమున విమతపద్మము లంగవింపఁజాలు.” నై. ౫, ఆ. ౧౪౫. (అంగలించు అని కొన్ని ప్రతుల యందుఁగల పాతము యతివిరుద్ధమును, సంప్రదాయవిరుద్ధమును. సోదరభాషలో అంగవిను అని యేకలదు.)

అంగవిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. అభినయము, భావానుకూలముగ అవయవములను తగినప్రదేశములందుండుటలు సవిలాసముగఁ బ్రసరింపఁ జేయుట, అవయవములను త్రివృత్తులు.

అంగవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. (అంగముల జ్ఞానము.) పేదాంగములగు వ్యాకరణాదుల పరిజ్ఞానము; 2. (అంగమైనవిద్య.) అప్రధానవిద్య.

అంగసంస్కారము. సం. వి. అ. స్త్రీ. (అంగ+సంస్కారము.) 1. శరీరము నలంకరించుట; 2. దేహమునందలి ముఱికి పోఁగొట్టుట.

అంగసంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (అంగ+సంహతి.) 1. అవయవము లేక్కడెక్కడ నెట్లుండవలయునో అక్కడక్కడ నట్లుండుట; 2. శరీరము.

అంగహారము. సం. వి. అ. పుం. (చూ. అంగవిక్షేపము.) “ద్వి. అరుదగు వింశలియంగహారములు, ధర నిరువది “ఁడు దానకంబులను.” పండి. పర్వత. 3 ౭౮—పు.

అంగహరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అభినయము; 2. అభినయము చూపుస్థలము, నాట్యరంగము.

అంగాంగీభావము. సం. వి. అ. పుం. అంగమునకు అంగికిఁగల సంబంధము, పరస్పరము పోషకత్వముగలిగియుండుట. (గౌణముఖ్యభావము, ఉపకారోపకారకభావము, అనుగ్రహోన్ముగ్రహకత్వము.)

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిప్పు; 2. బొగ్గు; 3. చిన్ననిప్పు, చిన్నబొగ్గు; 4. గుంటగలగర ✽; 5. పచ్చగోరంట, మహాసహ ✽.

అంగారకర్పరము. సం. వి. అ. పుం. సువర్ణాదిలోహములు కరఁగఁమాన.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము. అంగారకిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కుంపటి; 2. లత; 3. నదీవిశేషము.

అంగారకుడు. సం. వి. అ. పుం. నవగ్రహములలో నొకగ్రహము.

అంగారధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (అంగార+ధాని= బొగ్గు త్రొక్కుట కాధారమైనది.) హసంతి, త్సమము.

అంగారనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. = అంగారధాని.

అంగారపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. (అందలి యాకులు అంగారమువలెనుండును.) నిప్పుపన్నె గుత్తులకానుగు ✽.

అంగారపర్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారపర్ణమున కధిపతియగు యక్షుడు ఇతఁడు పాండవులు ద్రౌపది. సం. వి. అ. పుం. మునకై ద్రుపదపురమునకు పోయినపుడు మార్గమధ్యమున గంగాతీర

ముగా చేయుటకు వీలుకాలేదు;” 3. సదుపాయము. “అయింటికి అంగులేమియు లేవు;” 4. అందము. “క. బంగారు దీపయుంబలెసంగునఁ దగు పొలఁతిమేన నారు దనర్పుం, బొంగారు మెఱుంగలాఁపలి, సింగారపు మిసిమిగ్రమ్ము జీరయ పోలెన్.” యయా. ౪, ఆ. ౪౬; 5. విధము. “ఉ. ఆయెకిమినితోడ నేయంగున మాటలాడి తి ధరాధిపుండేమని పల్కెఁదెల్పునా, బంగరు ముద్దుచిల్ల నినుఁ బ్రాణపదంబుగ నెంచి పెంచి తిన్.” రసి. మ. ౫, ఆ. 2౬.-విణ. అనుకూలము, తగినది. “వ. తననగరికింజని తగు పనులు దీర్చి వేటకు నంగగు సింగారంబునం బొంగి బేరులు మొదలుగాఁగలుగు నిద్దంబులగు నాయిదంబుల పెన్వవలి దవిలి.” యయా. ౧, ఆ. ౧౦2; “అయిల్లు మాకు అన్నింటికి అంగు గానున్నది; అది అన్నింటికి అంగయినచోటు.” అంగులము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగువ్రము. “వ. తనయంగుటంబు వ్రేలం గీతిన నందు భన్తం బుగాతిన.” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౬౧. అంగు శ్మశ్రాణ రాజేంద్ర స్వాంగువ స్తాడితోఁబభవత్. సం. భా. శల్య.

అంగుడుడుడిసి. దే. విణ. అక్కడిమాటలు ఇక్కడ, ఇక్కడిమాటలు అక్కడ చెప్పెడువాఁడు, కొండెములు చెప్పెడువాఁడు.

అంగుదారు. దే. వి. (అంగుచేయువాఁడు.) 1. బోగ పుమేశమునకు అంగుచేయువాఁడు (తాళము వేయువాఁడు.) 2. ఏదేనియొకకార్యమును సాధించుటకు తోడుగనుండువాఁడు, కార్యానుకూల్యమునకై తోడుగనుండి గొట్టువడెడి వాఁడు.

అంగులము. సం. వి. ఆ. పుం. = అంగులము. (అంగమందుచేతియందు-లినమగునది.) అంగులము, బొట్టనవ్రేలు; 2. వ్రేలు; 3. బొట్టనవ్రేలి వడలుగల పరిమాణము, అడ్డముగానుంచిన యాణుయవలపొడవుగల ప్రమాణము. ఎనిమిది యవల ప్రమాణమని కొందఱు. (ద్విత్రిశబ్దాదులతో సమసించిన యుత్తరపదమగు అంగులశబ్దము యొక్క రూపము. ద్వ్యంగులము, త్రింగులము మొ.)

అంగులి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రేలు; (అంగువృక్షసమధ్యమానామికాకనిష్ఠికలు అని వ్రేళ్లు విడు.); 2. (వ్రేలివలెనుండునది.) వినుఁగుతోండముచివర.

అంగులిత్రము. సం. వి. ఆ. న. (అంగులి+త్ర = అంగులులను రక్షించునది.) హస్తకవచము, వ్రేళ్లను తొడుగుకొను కవచము, అత్తైము. వింటి నారి లాగుటవలనఁ గలిగిన చెమ్మటను పోగొట్టుటకై చేతికిఁ గట్టఁబడినది అని కొందఱు.

అంగులిత్రాణము. సం. = అంగులిత్రము.

అంగులిముద్ర. సం. = అంగుళిముద్ర.

అంగులిమోటనము. సం. వి. ఆ. న. (అంగులి+మోటనము.) రెండువ్రేళ్లతో చప్పుడుచేయుట; చిటికె.

అంగులినందేశము. సం. వి. ఆ. పుం. వ్రేళ్లసంఖ్యచేఁ దెలుపుట.

అంగులిస్ఫోటనము. సం. వి. ఆ. న. (అంగులి+స్ఫోటనము.) రెండువ్రేళ్లతో చప్పుడు చేయుట, చిటికె.

అంగులీయకము. సం. = అంగులీయము.

అంగులీయము. సం. వి. ఆ. న. (అంగులికి అర్హమైనది.) అంగుళ్యాభరణము; ఊంగరము.

అంగుళము. సం. = అంగులము. “నీ. అంగుళంబుల నల్ల నలకలు గబళించి కెమ్మోవి యాని యెక్కింతుగాయ్యు, మనము మనంబునఁ బెనఁచి” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౧౦. “వ. చతురంబుగఁ జక్క నొక్కత్రాఁడునుట్టిన నది రెండంగుళంబులు గడ మవడియె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 3౮౪.

అంగుళి. సం. = అంగులి.

అంగుళిత్రము. సం. = అంగులిత్రము.

అంగుళిత్రాణము. సం. = అంగులిత్రాణము.

అంగుళిముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము.

అంగుళిమోటనము. సం. = అంగులిమోటనము.

అంగుళినందేశము. సం. = అంగుళిసం దేశము.

అంగుళిస్ఫోటనము. సం. = అంగుళిస్ఫోటనము.

అంగుళిమానము. సం. వి. ఆ. పుం. జేన, మూర మొదలగు కొలత.

అంగులీయకము. సం. = అంగులీయకము.

అంగులీయము. సం. = అంగులీయము.

అంగుష్ఠమాత్మ్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అంగుష్ఠ+మాత్మ్ర.) అంగుష్ఠ ప్రమాణము గలవాడు, మిక్కిలి పొట్టివాడు.

అంగుష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొటనవ్రేలు; 2. అంగుష్ఠ ప్రమాణము.

అంగుష్ఠ్యము. సం. వి. అ. పుం. (బొట్టనవ్రేల నుండునది.) బొట్టనవ్రేలిగోరు.

అంగూరు. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషము.

అంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పాదము, కాలు; 2. వేరు; 3. (పశువులకు నాలుగుపాదము లుండునుగాన వానిలో నొకటి.) నాల్గవభాగము; 4. (పద్యము లందలి నాలుగవభాగము.) చరణము.

అంఘ్రిజాడు. సం. వి. అ. పుం. పాదజాడు, శూద్రుడు.

అంఘ్రిపద్యము. సం. వి. అ. న. (పద్యమువంటి పాదము.) అడుగుపద్యము.

అంఘ్రివనస. సం. వి. అ. పుం. వేరువనస శ్రి.

అంఘ్రివము. సం. వి. అ. పుం. (అంఘ్రి+వ = వేరుతో జలముపీల్చునది.) పాదము, చెట్టు.

అంఘ్రిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (అంఘ్రి+పర్ణ = వేరుమొదలుకొనియు ఆకులు కలది.) పృశ్నిపర్ణి, కోలపొన్న శ్రి.

అంఘ్రిపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అంఘ్రిపర్ణి శ్రి.

అంఘ్రిపానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాలి వ్రేలు కుడుచుకొనువాడు (= శిశువు.)

అంఘ్రిస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. (కాలికి మూపువంటిది.) చీలమండ.

అంచత్. సం. శత్రం. (అంచ+అత్.) (దీనికి తెనుగున సమానపూర్వపదముగానే ప్రయోగము.) ఒప్పుచున్నది.

అంచనము. సం. వి. అ. న. 1. పూజ; 2. ఒప్పుట.

అంచలము. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టకొంగు, చెఱుగు; 2. కొన. "నేను; 3. మీ దృగంచలము" మొ.

అంచించు. దే. అ. క్రి. (త. అంచితౌ) ఫలపరిమితిని ఉజ్జాయింపుగా చెప్పు, అంచినవేయు, ఊహించు.

"క. చంచత్కాశీనగరీ, పంచత్కాశీనగరీ విభాగ

స్థలిమై; బంచత్వమొందు జనునకు, నంచించి యనుగ్రహించునట యప్పునపుక్ష." భల్లా.

అ, ఆ. శ. ర.

అంచిత భ్రువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఒప్పుచున్న కను బొమలుగలస్త్రీ; లేక, వంపుగల కనుబొమలు గలస్త్రీ.

అంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒప్పినది; 2. పూజింపబడినది, ఆదరింపబడినది, గౌరవింపబడినది; 3. వంగినది, వంచినది, నంపబడినది. "దోర్జీలాంచిత చంద్రశేఖరధనుష్కుడు, అంచిత సవ్యజానువు, అంచితలాంగులము" మొ.

అంచెయి. దే. వి.=అంచె. జాబులు మొదలగు వానిని మోచుకొని పోయెడు జనులను బండ్లును మార్గ మధ్యమున ఆగుచుండుఘట్టము, నుబిలీ, మకాము.

అంచె. దే. వి. 1. అంచెయి. "వ. అంచె లంచెలం బంచతాపతిత చమర సృమర కిరి హరిణి రురు మహిష పృషదంశ గోధికా శశ పిశితఖండంబు లాండొండ యువ్వెత్తుగా నాకుఁబొత్తరలం గట్టి యు." స్వా. ర, ఆ. ౬౦; 2. పరుస. "నీ. అనిలంబులేడును నంచెలంచెలుగట్టి యాకాశ పీఠి నందంద నడవ." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౩౨; "ఉ. అంచెలుగట్టి కాళ్లతోడునై చనసీవుగదవ్వు ప్రాదిరా, యంచలు." స్వా. ౧, ఆ. ౬౧.

అంచే. వై. వి. 1. హంస; 2. చేరువ, సమీపము.

అంచేతత్తడి. ద్వ. వి. హంసవాహనుడు, బ్రహ్మ.

అంచేన. దే. వి. 1. ఫలపరిమితినిూహించుట; 2. ఊహ, ఆలోచన. "ఉ. ఇంత బెడంగులోకమున కెవ్వరి కున్నది యంబ తా నిజా, త్యంతికనైపుణీ మహిమ మంచేన వ్రాసెనో యేమొకాక యా, చింతయుఁగూడ దీతని సృజించియెజోడుగఁగోరి సుమ్ము." ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౪౨.

అంచేనకట్టు. దే. అ. క్రి. = అంచించు.

అంచేనదారుడు. ద్వ. వి. ఫలపరిమితిని అంచన వేయువాడు.

అంచేనవేయు. దే. అ. క్రి. = అంచించు.

అంచేపదము. మి. వి. 1. హంసయొక్క ఆడుగు; 2. వ్రాతయందు తప్పగలచో నుంచెడు హంసపాదాకారమైనగుఱుతు. హంసపాదు అని వాడుక.

“క. వెలదికటిపేర నిల నొక, పులిసము దిగఁ బడియె సింధుపులిసపుఁబంక్షిక, నలువ యది వడఁగఁగాదే, తెలియుట కం దంచవడము తిరము గనిలిపెన్.” ఆము. ౧, ఆ. ౨౯.

అంచేయాన. వై. వి. 1. హంసవంటి నడకగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. “మత్త. అంచయానవరించువేళ.” రుక్మాం. ౪, ఆ. ౧౪.

అంచేయెనుఁగమావంతు. ద్వ. వి. (హంసయను గజమును నెక్కువాఁడు.) బ్రహ్మ. (మన్మథుఁడు అని వేంకటేశాంధ్రముననున్నట్లు లక్ష్మీనారాయణీయము. అది ప్రామాదికము.)

అంచేరపుతు. వై. వి. హంసవాహనుఁడు, బ్రహ్మ.

అంచేల. దే. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము. “ద్వి. జాన్ వాగిండియంచల దాల్చి శుకుఁడు.” విష్ణు. ఉ.౪, ఆ. ౪. ర.

అంచేలము. దే. వి. అచ్చలము, ఆగ్రహము, పట్టుదల. “ద్వి. పంచె దామెత్తుక పట్టుల దివికి, నంచలంబున నేగి యందుండి పలికె.” నళ. 3, భా. ౧౦౧౦.

అంచేలవిడిది. దే. వి. (హంసలు నివసించుచోటు.) ఆకాశగంగ, మిన్నేలు.

అంచే. యు—దే.న. క్రి. అరుగుధా. ప్రే. అరుగఁ జేయు, పుచ్చు, పంపు. (పెరుగు అనుదానికి పెంచురూపమువచ్చినట్లు అరుగు అనుదానికి అంచు రావచ్చును. పోవుధాతువు ప్రేరణరూప మగు పంచు అనుదానిలో మొదటియక్షరము లోపింపఁగా సిద్ధించిన రూపమనవచ్చును. త. అనుప్పు. ఆజ్ఞాపించు అనువర్థమున శ. ర. కా రుండిచ్చిన యుదాహరణమున అరుగఁజేయు అనునర్థమే పానఁగను. ‘అనిచివుచ్చు, అనిచివంపు’ అనుచోట్ల రెండుపదములను పుచ్చు అనునర్థమునే తెలుపును. లేదా అనుమతించి పంపు అని తాత్పర్యము చెప్పవచ్చును. కాని యిట్లు రెండు పదములను గలసినచోట్ల దప్ప భిన్నముగా ‘అనుమతించు, ఆజ్ఞాపించు’ అను నర్థములందు ప్రయోగములు గానరావు. ‘అనుచు - అన్న, అనుపు-అన్న’— అనురూపములతో నున్న పాఠములు లేఖనము ద్రాణ భేదములను బట్టి వేరువేరుగాఁ గలవు. కావున ఆయుదా

హరణము లన్నియు నిక్కడనే గ్రహించఁబడి నవి.) “చ. . . . నాపలకు సమ్యక్జేయక తక్కు నేనినే, బనిచెద వజ్రమున్ జేసునిపాలికి నన్నరనాథు వేగమే, యనుచుట కింతయెల్లదమె యాతనికిన్.” భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౮౧. “చ. అదియును నెల్లభంగి నెరవారసిమాచితి నొండులేదు బె, ట్టిమండగువాఁడు గన్నమిడి డెప్పరమేమియు లేకయుండ నంచెద ననిపూసె నేని దగఁజేకుఁగు గోర్మిలొడంగు దానికిన్, మదనునిచేత నమ్మగువమానము దూలకమున్న గ్రక్కునన్.” దశకు. ౬, ఆ. ౧౩౧. “వ. అల్లుని యుల్లంబు చల్లవింపంజేసి యనిశి యయ్యమా త్యవరుం డత్యాహితంబున.” జై. ౮, ఆ. ౧౧౧. (అనిచివుచ్చు)—“అ. . . విజయలక్ష్మిఁ జేకొని రమ్మని, యభిపుఁడనిచివుచ్చు నతఁడుపోయి.” నిర్వ. ౯, ఆ. ౧౦౧. “చ. అనవుడు నక్కిరీటి దగ నయ్యదు వంశవఁజ్ఞుతోడ నిట్లను నటులేని బోవలయు హస్తీపురంబున కితైఱంగునె, ప్పిననిను ధర్మనంద నుఁడు ప్రీతిగ నందుల కన్నిపుచ్చు.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౪. “ఉ. నీవలనన్ మహాత్మవిను నిర్భరచిత్తుడనైతి జూడఁగాఁ, బోవుతలంపు పుట్టెడు బ్రభూతగుణుఁ బలదేవు వత్సలన్, దేవకి నార్ద్రచిత్తు వనుదేవుని వద్దతరాగసాంధ్రన, ద్భావుల నర్వయాదపులఁ బార్థ ననుం దగ నన్నిపుచ్చువే.” భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౧౪౬. ఇట. శ. ర. ఆజ్ఞాపించు అని అర్థము వ్రాసెను. (అనిచి పంపు)—“తే. చామరచ్చత్రములు నిచ్చి సచివ తనయుఁ, డనిచి పంపిన నాచంద్ర హానుఁడరిగి.” జై. ౮, ఆ. ౧౦౮. అనుచు అనుదానికి ఆజ్ఞాపించు అనియు, పనుచు అనుదానికి పుచ్చు అనియు ఔపచారికముగా అర్థములు వాడఁ బడుచున్నవి. ఇది పెరుగుధాతువువంటిది అని శ. ర.— వి. విధము. “క. అంచే మరుత్తుని కథ విని, పించినమునితోడ జననభీరువులకు నే, యంచున నివాపరములు సిద్ధించు ననుచు నడుగ నయ్యుధిష్ఠిరుతోడన్.” జై. 3, ఆ. ౨౬—వై. 1. అంచలము, బట్టకొంగు; 2. జీర; 3. తుద, చివర, కొన. “ఈ యంచుముట్టని సింగారములేమి.” పాంచా. ౪, ఆ. 4. చనుమొవ, చూచుకము.

“అంచుల జేత నప్పించి.” త్రేత్రయ; 5. బండి కంటియాకు. “వ. పండ్రెండంచులు నాటు కమ్ములు మూడుతొలులు గలిగి.” భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. ౮౧; 6. సమీపము, దగ్గఱ.

అంచులవాడు. దే. వి. 1. అంచులు అద్దవాడు, బట్టలకు అంచులు వేయువాడు; 2. చిత్తరువు వ్రాయువాడు, చిత్రకారుడు.

అంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి; 2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాడేనుగు. — అ. న. — ము. 1. కాటుక; 2. రసాంజనము; 3. సాపీ రము. — పుం. 1. పడమటిదిక్కునందలియేనుగు; 2. బల్లి.

అంజనకాడు. మి. వి. (త. అంజనక్కారన్.) అంజనము వేసి పోయినవస్తువులను కనుగొను మాంత్రికుడు, అంజనము వేయువాడు.

అంజనకేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (దీనియుపయోగమువలన కేశములు అంజనమువలె నల్లనగును.) నీలి; 2. (కాటుకవలె నల్లనైన సూక్ష్మమాలములు గలది.) గువ్వగుత్తిగడ్డి, కపోతాంఘ్రి, నలియను గంధద్రవ్యము

అంజనక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంజనము పెట్టుట. అంజనశలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాటుక పెట్టుకొనుకడ్డి. అంజనాచలము. సం. వి. అ. పుం. అంజనపర్వతము, కాటుకకొండ.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశాన్యపుదిక్కునందలి యాడేనుగు.

అంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి, అంజన; 2. కటుక ✱; 3. కాలాంజనము ✱.

అంజనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంజలిక, చిన్నచుంచు.

అంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చేమోడుపు, చేతులు రెండును కలిపిపెట్టుట, నమస్కారము. (దేవ బ్రాహ్మణ గురువుల నమస్కరించునపుడును వినయ సూచనమునందును దీనికి వినియోగము. దేవతలకు నమస్కరించునపుడు శిరసునందును, గురువుల ముఖమునను, బ్రాహ్మణులకు వక్షస్థలములను చేమోడ్పు కూర్చువలెను. ద్వీ, త్రిశబ్దములతో ద్వీగునసూసము చేసినపుడు ఆకారాంత మగుడు. ద్వీగుంజలము, త్రిగుంజలము

మొ.); 2. కుడపము, మానిక; 3. వంప బడిన రెండుచేరల చేరిక, దోసిలి; 4. దోసెడు పరిమాణము.

అంజలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంజనిక, చిన్నచుంచు. అంజలికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంజలిచేయుట, చేమోడ్పు; 2. మట్టి, సున్నము మొ. వానితో చేసినయాడుబొమ్మ, లేవ్యమయ స్త్రీ; 3. లజ్జలుపు, అత్తపత్ని ✱.

అంజలిపుటము. సం. వి. అ. పుం. దొప్పవలె బట్టిన చేతులు.

అంజి. దే. వి. బాలికాక్రిడావిశేషము. “క. సరిలేని యంజిసాగటా, లరుదగుజూదంబునెత్త మచ్చన గండ్లుకొదిరమగు నోమనగుంటలు, సరసతమెయి నాడుచున్న సతులం గనియెక.” భా. ౫, ఆ. ౭౬. అంజిక. దే. వి. వెఱపు, భయము. “ద్వీ. అంజనే యుండ భిక్షుకాకృతి నిటకు, నంజిక మీచంద మరయవచ్చితిని.” రా. క్షిప్రం. ౨౦౦.

అంజిఘండు. సం. వి. అ. పుం. (తనకిరణములచే ప్రపంచమునంతయుపూయువాడు.) సూర్యుడు. అంజిష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. = అంజిఘండు.

అంజే. దే. వి. 1. ఆడుగు, పాదము. “నీ. అటరెండు మూడంజలరుగునప్పుడ కాళ్లక బంకజాక్షికి దొట్టుపాటు గదిరె.” స్వా. ౩, ఆ. ౯౧; 2. సమీపము, దగ్గఱ; 3. భయము, జేంకు. “క. తరతర మంజేలు దఱకగఁగ, బరువడి మృదుతర రతముల బరిణతులై యా, హరగిరితనయలు సురతా, తురులగుచుం గాయ్యుమిగిలి తోడ్తోన మదికె.” కు. సం. ౯, ఆ. ౧౪౮;

అంజేమెడపట్టు. దే. వి. (పాదము మెడమీదపెట్టుట.) మల్ల బంధవిశేషము.

అంజేలిగుంజేలి. దే. విణ. గానినొందినది. “ద్వీ. తొండంబుచేపట్టి త్రోచిరాదిగిచి, యంజలిగుంజలి యార్చిమెవెంచి, భజించుచును.” బస. ౪, ఆ. ౧౦౪-పు. (అంజలిగుంజలియార్చి = అంజలిగుంజలిగా నాడించిననియర్థము.) భాగ. ౪, స్కం. ౪, ర.

అంజోయించు. దే. అ. క్రి. సంజేహించు.

అంజో. దే. అ. క్రి. (త. అంజా.) భయపడు. “క. అంజేదవుగాక ననుక జెనక జేనక

దటిగిన మిరియా, లుం జొన్నలసరి పోవె.” ఉ.
వృ. ౧, ఆ. ౭గి. “రగడ. అంజెదిదియెల దేటికన
నేమఱచె మఱచెద మే మనంబున.” పా. ౪,
ఆ. ౧౬.

అంజోరు. దే. వి. అత్తి, ఉదుంబరము శ్రి.

అంట. దే. వి. 1. అనుట. “క. వింటే మృత్యువు
మాటలు, గంటే నామీడఁ దప్పు గలిగించెదవి,
ట్లంటంగట్టు దగునే, యంటకు నగి బోయ
యిట్టులనియె నరేంద్రా.” భార. ఆసు. ౧, ఆ.
౨౮. “నీ. బ్రహ్మ మానందరూపం బంట తథ్యంబు
నానాత్వ పరికల్పనంబు మిథ్య.” కాశీ. ౬, ఆ.
౮౩; 2. (అంటుకొనిపోవునది.) అడ. “నీ. కల
యంగ నంటలుగట్టి మూఁపునవేలు నిడుదవెన్నె
ఱులు కెంజడలుగాఁగ.” అచ్చ. సుం. ౨౮;
3. (అంటించివట్టినది.) కుట్టుడాకు, విస్తరి; 4.
(గుడ్డల అంటవేసి వట్టినది.) బొంత; 5.—బ.
(కలిసియుండునది.) గుంపు. “ఉ. అంటలుగట్టి చె
ల్లలకు నాండ్రును బిడ్డలు కూరగోయఁబోఁగం
టకముల్ పదాబ్జములఁ గాఁడ నొదర్చిన నొప్పిఁ
గూయిడక, గంటికి నిద్రగాన కొదుఁగంబడి
వేఁగెద మిందు నొక్కమా, కంటయకాదు నీవు
పడునట్టి యవస్థ వచింప శక్యమే.” ఆము. 3, ఆ.
3౩.—అవ్యుప్రశంసను తెలుపును. “తే. దాత
వంట నీవు మేము సంధాతలమంట, గారవపుఁ బెం
డ్లికూఁతురు గౌరియంట, శంభుఁడంట పెండ్లి
కొడుకు సంప్రదాయ, మభినుతింపఁగఁ దగుఁ
బర్హతాగగణ్య.” హర. ౪, ఆ. ౬గి.

అంటగు. దే. ఆ. శ్రి. 1. అపవిత్రమగు, మైలయ
గు, అశుచియగు. “ఇట్లు అంతయు అంటయి
నది.” “అగిన్నె అంటయనది;” 2. బహిష్కర్యగు,
బుతుమతియగు.

అంటంగట్టు. దే. స. శ్రి. 1. అంటునట్లు కట్టు;
2. ఆరోపించు, సంబంధింపఁజేయు. చూ. అంట.
1. అర్థము; 3. బలవంతమునగాని మోస
మునగాని చేర్పు. “నలుగురు ఆకిల్లును వాని
కంటంగట్టిరి.” “ఆఖర్పు అంతయు వాని కంటఁ
గట్టిరి.”

అంటఁబట్టు. దే. స. శ్రి. కలియఁబట్టు, నొక్కిపట్టు.
అంటరానితనము. దే. వి. 1. అస్పృశ్యత, ముట్టు

కొనఁగూడని దగుట; 2. అంటశక్యముగాని
దగుట.

అంటరానిది. దే. విణ. 1. ముట్టుకొనఁగూడనిది;
2. ముట్టుకొన శక్యముగానిది (అగ్ని.)

అంటరానివాఁడు. దే. వి. 1. (స్పృశించుటకు
శక్యముకానివాఁడు.) అగ్ని; 2. (తాఁకఁగూడని
వాఁడు.) చండాలుఁడు.—విణ. 1. అంటఁగూడని
వాఁడు; 2. అంటుటకు శక్యముగానివాఁడు.

అంటరానివేల్పు. దే. వి. (తాఁక శక్యముఁగాని
దేవత.) అగ్ని దేవుఁడు.

అంటసిలు. దే. ఆ. శ్రి. తాఁకు, తగులు. “క. నేల
కునల్లెఁడు పొడవునఁ, గ్రాలుచు మును మెఱయు
గురుని రథచక్రము ల, క్కాలంబున సమరజయ,
శ్రీ లోపము దెలియ నంటసిలఁ బడియె నృపా.”
భార. ద్రి. ౧, ఆ. 3౧౭. “వ. అరదంబు లర
దంబులతో నంటసిల నడుచుచు.” ఉ. హ. ౪,
ఆ. ౨౬౧.

అంటసిల్లు = అంటసిలు.

అంటాకు. దే. వి. 1. (అంటి+ఆకు.) అరటియాకు,
కదళీపత్రము; 2. (అంటు+ఆకు.) అంటయిన
యాకు; 3. తినివిడిచినయాకు, ఎంగిలియాకు.

అంటి. దే. వి. అరటి, కదళి శ్రి. “నీ. ఆలరులు ఘణి
వీచు లభ్రంబు నుడి రావియాకు నైకత మంటు
లతనుదొనలు.” రుక్మాం. ౧, ఆ. ౬.

అంటించే. దే. స. శ్రి. (అంటు. ప్రే.) 1. అంటు
నట్లుచేయు, అంటఁజేయు. “పుస్తకమునకు కాకి
తములు అంటించినాఁడు; తలపునకు బొమ్మలు
అంటించినాఁడు; వాఁడు భార్యకు రోగములు
అంటించినాఁడు; వాఁడు కొంప యంటించి
నాఁడు (తగులఁబెట్టినాఁడు); ప్రాయలో నిష్క
అంటించినది; ఉన్ననాలుఁగు దినములలోను
వాఁడూరంతయు అంటించినాఁడు.” మొ.;
2. కొట్టు, “వానిని నాల్గు అంటించెను;”
3. (తేలు, చీమ) కుట్టు.

అంటిస. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. సంబంధము,
తగులము. “దానికి వానికి అంటిస అయినది.”

అంటు. దే. స. శ్రి. 1. తాఁకు, స్పృశించు, ముట్టు
కొను; 2. రతియందుఁగలయు, తగులుకొను. “ఉ.

అంటుకొని లతాంగి నను నంటిననేమి మనోహరాంగ నే, నంటుపడంగ లేదనుచు నంటెదంగాని యంటుంటాడు న, న్నుంటంగఁ జెల్లునే జనకు నంటినపిమ్మట నంటివైన నీ, యంటున నంటుగామి నెటులంటును గెంటక మేనఁ బ్రాణముల్.” సారం. ౨, ఆ. ౯౪. (వై రెండర్థములకు నిదే యుదాహరణము.); 3. (నూనె) రాచు. “క. సంపెంగనూనె యంటిరి.” కళా. 2, ఆ. ౬3. — అ. క్రి. 1. సక్త మగు, లగ్నమగు, అంటుకొను. “ముఖమున బొట్టు అంటలేదు.” “అక్షరములు బాగుగ అంటలేదు.” “కన్నులకు కాటుక అంటలేదు.” “వానికి రోగములు అంటినవి.” “గోడకు వెల్ల బాగుగ అంటినది.” “బట్టకు రంగు అంటినది.” మొ.; 2. అలవడు, అబ్బు. “వానికి విద్య అంటలేదు.” “ఎంతదొడ్డినను విశ్వర్యమంటుడు.” — వి. 1. స్పర్శము, తాఁకుట. “ద్వి. ఈశిచమతి నన్ను నిటఁ దెచ్చుచోట, వీనియంటున కేను వేగుచుండుదును.” రా. సుం. ౨౫౮; 2. అంటరానివస్తువుయొక్క స్పర్శము, అంటరాని వస్తువును తాఁకుటవలనఁ గలిగినదోషము, అపవిత్రత, అపరిశుద్ధి; 3. కూడిక, అంటియుండుట; “నీ. శిలతోడ నంటు వానె హయంబు.” శై. ౪, ఆ. ౧౦3; 4. స్నేహము, అనుబంధము. “మ. ... అయ్యేటికో, భనముక్తావళులన్న నన్నదినవాజ్జంబన్న గోరంతయం, టును నొక్కింత ముఖాను రాగమును బూనుకొ.” వసు. 3, ఆ. ౯౫; 5. ముట్టు; 6. స్నేహితుఁడు; 7. వేరుఁడట్టుట కయి మట్టిలోపాఁతిన చెట్టుకొమ్మ, మామిడి మొదలగు వానికొమ్మలను రెండిటినంటఁగట్టి జయారు చేసిన మొక్క. “గులాబి యంటఁగట్టిరి.” “మామిడి యంటఁగట్టిరి;” 8. అంటఁగట్టఁగా వేళ్లుపాటి అయినచెట్టు. “నీ. నవకల్పలతికల్గిన గముపెక్ దీఁగల యంట్లో పాతిన యంటు లొక్కొ.” మార్కం. ౧, ఆ. ౯2. “నాలుగు మామిడి అంటు కొని తీసికొనిరా.” (ఈశుది రెండర్థములయందు బహువచనమేయని శ.ర.); 9. వండినకర్మాత కడుగనిపాత్ర, అంటుకుండ. చూ. అంటు; 10. ఒకరకమయిన పోఁగు, చెవినగ.

అంటుకట్ట. దే. వి. ముట్టుకట్ట, ముట్టుదానిగుడ్డలకట్ట. అంటుకత్తియ. ద్వ. వి. ప్రియురాలు. అంటుకత్తె=అంటుకత్తియ.

అంటుకాఁడు. దే. వి. ప్రియుఁడు. “చ. అటువలె నంటుకాఁడు చనినంత.” శకాం. ౪, ఆ. ౨౮. అంటుకుండ. దే. వి. 1. వండినకుండ; 2. అంటు పండినకుండ. (అంట (ట్టు)కుండ అని వాడుక.)

అంటుకొనిపోవు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలి అంటుకొను, “వేళ్లు పడకుండఁగ నె యొకదానికొకటి అంటు కొనిపోయినవి.” — స. క్రి. 1. అచహరించికొను; 2. తగులుకొను. “వాఁడు దానిని అంటుకొని పోయినాఁడు.”

అంటుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నిష్ప దరికొను, మండు. “కొంపలంటుకొన్నవి;” 2. లోపలికి అణగిపోవు. “దొడలు అంటుకొన్నవి;” 3. లగ్నమగు. “బట్ట కొంగు ముళ్లకు అంటుకొన్నది.” “కాలికి బురద అంటుకొన్నది.” “తెప్పలు అంటుకొన్నవి.” “వానికి రోగములు అంటుకొన్నవి.” “గోడకు వెల్ల అంటుకొన్నది.” బట్టకు రంగు అంటుకోలేదు. — స. క్రి. తగులుకొను, కామించు. “వాఁడు దానిని అంటుకొన్నాఁడు.”

అంటుగిన్నె. దే. వి. 1. వండినగిన్నె, మసిగిన్నె; 2. అంటుఁడ్డగిన్నె.

అంటుతోడు. దే. వి. అంటుపోఁగులజత.

అంటునూనియ. ద్వ. వి. తలంటుకొను చమరు.

“నీ. ఆపాదమస్తంబు నంటునూనియఁగాఁచి నరణు ముగా నుద్వర్తనంబొనర్చు.” పాండు. ౨, ఆ. ౧౯. అంటునూనె=అంటునూనియ.

అంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అశుచియగు; 2. బుతుమలియగు.

అంటుపూస. దే. వి. ముత్తైపుఁజిప్పయందంటి యుండు ముత్తైము.

అంటుపేను. దే. వి. ఒకరకము పేను.

అంటుపోగులు. దే. వి. బ. చెవినంటియుండునట్లు పురుషులు ధరించు చెవినగ.

అంటుప్ప. దే. వి. బిడలవణము, ఒకవిధమగు ఉప్పు. అంటుమెడ. దే. వి. వైకి లేవక క్రిందికి అంటు కొనిపోయిన మెడ.

అంటుతాయి. దే. వి. సూదంటుతాయి, అయి స్కాంతము. “ద్వి. ఇను మంటుతానికి నెగసిన భంగి, ననయంబు నామది హరిగూర్చి కదలు.” భాగ. 2, స్కం.

అంటుపడు = అంటుపడు. “క. అంటుపడి చెప్ప కూరక, యింటం దిరుగాడు వెలచి.” సానం. ౫, ఆ. ౨౦౬.

అంటుళ్ల. దే. వి. సంబంధము, తగులము. “వానికి దానికి అంటుళ్ల అయినది.” అని కొన్నిచోట్ల వాడుక.

అంటింత. దే. వి. తృణవిశేషము, అంటిన శీ.

అంటు. దే. వి. బ. 1. వండి కడుగని పాత్రములు; 2. అంటు కట్టినమొక్కలు; 3. అంటుపేలు. “తే. ఎలయు సీతార్ములతోడ నీళ్లునుక్కి యంటునంటును పరికించి యంటుబాడిచి.” పాం. 3, ఆ. 3౦.

అండ. దే. వి. (త. అండై.) 1. సమీపము. “మత్త. ... చండరు, జ్ఞండాం గనుగొంచు మ్రొనెను మా లకాకుల మూకల, య్యండ నిల్చి యదల్చె నప్త శివాళి యూళల.” స్వా. ౪, ఆ. ౬౧; 2. ఆశ్రయము. “క. గుండియజల్లన మదిలో, నిండుకొనిన భీతి నావిగిర్చిచిత్తుం, డుండక నలు గడలకు న, య్యండ విడిచి పటవడలఁ చునా సమయమునకా.” శేష. ౨, ఆ. ; 3. వెనుక. “నీ. దురమొనర్పు, చుండుము మేము నీయండన పటతెంచి యక్కూళఁ బోసక యుక్కడంచి.” అచ్చ. కిష్కిం. కాం. 3౯; 4. గోడకువేయు మంటి ముద్ద, గోడ కొంత భాగము పడిపోయినప్పుడు దాని గట్టికై వేయు మంటి ముద్ద. “ఆగోడకు అండవేసిరి.” (అండ బ్రతుకు ముండబ్రతుకు ఒకటి అని సామెత. అండబ్రతుకు ముండబ్రతుకు స్థిరముకానివి అని భావము. ఈయర్థమున అండు అని కొందఱు); 5. పక్షము. “వారిద్దఱు నొకయండ కాచినారు.”

అండకటాహము. సం. వి. అ. పుం. న. బ్రహ్మాండము.

అండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిన్నయండము; 2. అండవృద్ధిరోగము.

అండకోశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృషణము; 2. అండవృద్ధిరోగము.

అండగొట్టు. దే. అ. క్రి. (అండ+కొట్టు.) వెను దీయు, వెనుకాడు. “వ. అన్నహాత్తు మీడి చాయం జనవెఱచి యండగొట్టుచు నిలుచుటయు.” పర. ౧, ఆ. ౧౭౫. ఆలస్యముచేయు. అని. శ. ర.

అండగొను. దే. అ. క్రి. (అండ+కొను; త. అండై కొళ్.) వెనుబడు, వెనుదీయు. “తే. ఇస్మిరో దురాచారుని హీనసత్వవచను ని స్నేమిచెప్ప నా కుచితవృత్తి, నిచ్చి రాజ్యము క్రమఃక్రమము కొనగఁ, దలచి నీ పండగొనియెడు నిలిచి యిచట.” మార్కం. ౧, ఆ. ౧౮౨.—స. క్రి. ఆశ్రయముగాఁగొను, ఆశ్రయించు. “చ... ఈ, కని నొకభంగి నండగొని తప్పుదుఁ జావునకు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౦౮.

అండజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అండమునఁబుట్టినది.) కస్తూరి.—అ. పుం. ము. 1. పక్షి; 2. పాము; 3. చేప; 4. తొండ; 5. ఉడుము; 6. బల్ల; 7. కోడి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) గుడ్డువలనఁ బుట్టినది.

అండనము. సం. వి. అ. న. అడ్డనము, కేడెము, దాలు. అండము. సం. వి. అ. న. 1. గుడ్డు; 2. వృషణము. అండవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. వృషణముల వాపురోగము.

అండవృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అండములు పెద్దవగుట; 2. అండములు పెద్దవగు జబ్బు.

అండా. దే. వి. లోహకటాహము, కొప్పెర.

అండాకర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. అండములు తీసివేయుట; 2. పశువులకు బుడ్డకొట్టుట.

అండాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. (అండముగలది.) చేప.

అండి. దే. వి. నీరు కాంచుట కుపయోగించు లోహ పాత్రము.—వై. ఆవ్య. దేశ్యమనియు అన వచ్చు. 1. మధ్యమపురుష బహువచనము నందు ప్రార్థనాద్యర్థమున ఎ, ఆ, అయ్య మొదలగువానివలె క్రియల కనుప్రయుక్తము. ఇది యనుప్రయుక్తమైనపుడు ఎదాదు లనుప్రయుక్తమైనపుడువలె వ్యతిరేకరూపమువచ్చును. ఒకొక్కప్పుడు వ్యతిరేకరూపమందలి ‘అరు’ లాపిం చుటయుఁ గలదు. క్రియ: చేయుండు అను

దానికి ఆయ్య అనుప్రయుక్త మగునపుడు చేయరయ్య అనురూపముగను. అట్లే చేయుడు + అండి = చేయరండి అని యగును. అందు 'అరు' లాఁపింపఁగా చేయండి అనురూపము సిద్ధించును. దానిపైని ఆయ్య, అమ్మ, ఓయి అనుప్రయుక్త మగుటయుఁ గలదు. చేయరండయ్య, చేయండయ్య, చేయరండమ్మ, చేయండమ్మ, చేయరండోయి, చేయండోయి మొ. చేయరండి అనఁగా చేసెదరా! చేయరా! అను నర్థమును గలదు. ఇట్లే ప్రార్థనాద్యర్థమున ఏకవచనము 'రా' వచ్చును. 'రా' వచ్చినప్పుడు వ్యతిరేకరూపము వచ్చును. వినవురా ఆనియు 'వు' లాఁపించినచో వినరా అనియు నగును. చేయుండి, చేయుండి అనువాని శ్రష్టరూపమనియుఁ జెప్పుకొనవచ్చును. కొన్ని చోట్ల నేటికిని వాడుకలాఁగూడ చేయుండి, చూడుండి అనురూపములు గలవు; 2. వాక్య మధ్యమునఁగాని వాక్యాంతమునఁగాని మధ్యమ పురుష బహువచనమున ఎదుటివారి గౌరవమును సూచించుటకు ఊఁతపదముగ ననుప్రయుక్తము. ఏకవచనమున 'రా' యును, బహువచనమున 'అండి' అనునదియు ఉపయుక్తములు. "ఏమి రా, ఏమండి, ఏమండోయి, ఏమండమ్మా, ఈ నంగతి విన్నారండి, ఇది న్యాయమాఅండి; నిన్ను నురా అచి జరిగినది; నిన్ననండి అది జరిగినది." ఏకవచనమయిన 'రా' వలెనే బహువచనమయిన 'రండి' అయినది యనుప్రయుక్తము కాఁగా ఉచ్చారణయందు రేఫము లాపించుటచే 'అండి' యను రూపము ఏర్పడియుండుననియు అనవచ్చును.

ಅಂಡಿಯ. ದೆ. ವಿ. ಅಂಡೆ.

అండియము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిమీఁదవేసెడి
యొక స్పృక్క బరువు, అంకెము.

అండ్రి. డే. వి. లోహపాత్రవిశేషము, అండ్రి.

“గాండి ప్రా, య్యమీఁద అండి యెక్కించినారు.”

అంశీరుడు. సం. వి. అ. పుం. (బలమైన యండ
ములుగలవాడు.) 1. బలవంతుడు; 2. సమ
రుడు.

అండుకము. సం. వి. అ. పుం. లకుముకేపిట్ట, టిట్టి
భము.

అండ్. డి. వి. వసంతములాడుకొని, శృంగము.
 “గీ. కువలయంబున బుట్టబొమ్మ నాగ, నండ్
 యనంగ వసంతంబు లాడునట్టి, కొమ్మనకుఁ బే
 ళ్లు.” దేవనామార్తణ్ శిష్యు. శ. ర.

అండెము. దో. వి. = అండియము.

అంశ. డి. స. (క. అనితు, అనిత్తు. త. అనైత్తు.)

1. ఆపరిమాణముగలది, ఆ కొలచిగలది. (బొప్ప, అనాఢ, అంశక, అంశటక; అంశ, అంశట మొదలగురూపము లుండును.) “క. నీవెఱుంగకుండ గర్వముతో విజయుం డానుభవధ్రుడోడొగ్గిసిబలిమిం, బోవగ నంత సమర్థుడె.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౦౭. “తే. అట్టివారిని నాశమృలంతవారి, గాఁగఁ బాటింతు నెంతయు గౌరవమున.” భార. భీ. ౧, ఆ. ౧౬౭. “తే. . . మిగుల నీయోగవిభవ, మింతయంతని పొగడ నేనెంతదాన.” కళా. ౨, ఆ. ౧౭౮. “కొండంత, గోరంత;” 2. ఎల్లను, సర్వము. (ఈయర్థమున శఱుచు డొక అను సముచ్చయారకముతోఁ గలసియుండును.) “వ. అంతకుముందఱి భీమసేను డంతకూడును గుడిచి యనంత బలనమేతుండై.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౭౬. “క. అంతవియచ్చరుండభిమత, మంతయు సమకూరుటయును.” స్వా. ౩, ఆ. ౧౨౪; 3. ప్రథమేతర విభక్తులు షరమగునపుడు అది అను నర్థమును తెలుపును. “క. . . మద్రే, శుం గూల్పు మంతతోడఁచె,గుం గురుపతివని జయంబుగొనుము కడంకొక.” భార. శల్మ. ౧, ఆ. ౭౪. (అంతతోడ=దానితో). “క. . . విషేకశూన్యులకడనుండెడు నంతకంటె గవ్వము గలదే.” భా. ఆది. ౩, ఆ. ౧౪౯. “ఆ. జలము పృథివి కంటె జలముకంటెను దేజ, మంతకంటె చాయువు.” భా. శాం. ౪, ఆ. ౧౯౩. (అంతకంటె=దానికంటె); 4. అసమయము. (ఈయర్థమున కొన్నివిభక్తి ప్రత్యయములతోఁ గలసియే యుండును. కొన్నిచోట్ల కేవలము సమయము అను నర్థమునే తెలుపును.) “తే. కార్యమగుటయు నరెడఁడుగాక పీదవ, నిలుగుమంతకు ననుటయు.”

భార. ఆను. ౨, ఆ. ౪౦. “క. తనకిప్పు గునం తకు దుర్జనుఁ డిష్టఁడపోలెనుండి నర్పముపోలె, దనకిప్పుగుడును గఱచును.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౧౨. (ఇట సమయమువఱకు అని యర్థము.) “నీ. నీవు యోగ్యుండవు నీకిత్తు నాపు త్రి, నంతకు నుత్తర మరిగిరమ్మ.” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౩. “తే. దవుల జల్లునిదూఱ నంతకుమునుపటి జల్లునిరాని వచ్చు.” ఆము. ౪, ఆ. ౧౩౦. (అంతకు=అప్పటికి, ఆనయమునకు.) “మ. ... అంతలో నతఁడుం దోచిన.” ఆము. ౧, ఆ. ౧౨౮. (అంతలో=ఆన మయములో.) “వ... ప్ర మదవనంబున నుండు నంత నంతరిక్ష కాంతాహారావళియుం బోలె హంసావళి యవ నీతలంబున కవతరించిన.” భార. అర. ౨, ఆ. ౧౧. (అంతకొ = ఆనమయమున.) “ఉ. అప్పలుకుల్ వివఁబడినయంతన దిగ్గన లేచి.” కళా. ౨, ఆ. ౧౬. “క... సుఖమున్నం తకొ.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౨౯. (ఇట అంతకొ=సమయమున అనియే యర్థము; సుఖమున నుండఁగా అని తాత్పర్యము).—అవ్య. ద్రు. 1. అనంతరము. “తే. వానిపై దిలిసుతునకు, వేడ్క పుట్టంగఁ జెప్పి యప్పీడు చొరగ, ముదలగాను మాతఁడై వచ్చు మదనుఁడంత.” ప్రభా. ౨, ఆ. ౨౭; 2. అక్కడను, అచ్చుటను. “క. నెఱసి తమ మెల్లయెడఁ గ్రిక్కిరిసిన మఱిపాసి నిలిచి రింతను నంతకొ.” భార. విరా. ౩, ఆ. ౧౭౬; 3. స్వయముగా, తమంతఁదాముగా. “తే. విగతశృంఖల లయ్యు నకాలనిద్ర, గనుగవలఁ గ్రాలఁ దమయంతఁ గదలవయ్యె... శుండాలుఘట లు.” పారి. ౪, ఆ. ౬౭. “మాయంతట మీరే యానిర్బంధము తెచ్చి పెట్టుకొంటిరి;” 4. స్వేచ్ఛను తెలుపును. (దీనికి సంబంధించిన అంతలు, అంతంతలు, అంతంత, అంతవట్టు మొదలగుపద ములు సులభముగా గ్రహించుటకై ప్రధానపద ములుగానే గ్రహింపఁబడినవి.)

అంతంత. దే. అవ్య. ద్రు. (అంత+అంత.) అక్కడక్కడ, కొంతదూరమున. అని శ. ర. “నెచ్చెలిపిండునం, తంతనిలువఁబనిచి.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౬. “తే. ఒక్కప్రాపుగట్టి, వేఱయం

తంతనుండిరి గారవమున.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౩౭౪; 2. కాలక్రమమున. “తే. ఇంతయున నంత నంతంత నెదిగి పొదలు, నిబ్బరపు గబ్బి గుబ్బలయుబ్బుకతన.” వసు. ౨, ఆ. ౮౧.

అంతకంతకు. దే. ద్రు. (అంతకు+అంతకు.) క్రమ క్రమముగా. “ఆ. అడవిసొచ్చి యంతకంతకు నవులకు, నతి కుతూహలమున నరిగి యరిగి.” భార. కాం. ౪, ఆ. ౨౮౧.

అంతంతకు. దే. ద్రు. అంతకంతకు, క్రమక్రమ ముగా. “తే. ఆలుక యంతంత కెక్కంగ హల ధయండు, విమతుఁ బొరిగొందు నిలకొక్క వ్రేటు వ్రేసి, యని తలంచుచు.” హరి. ఉ. ౨, ఆ. ౬౧.

అంతకరణము. సం. వి. అ. న. లోపలి యింద్రియ ము. (అంతకరణచతుష్టయము—మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము.)

అంతకలహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మనస్సుల లోని కలహము; 2. తనపక్షమువారిలో కల హము.

అంతకటలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోపల వలపుగలది; 2. వక్రమైన అంతకరణముకలది.—వి. ఆ. పుం. శంభము.

అంతకృపి. సం. విణ. ఇ. లోపలపురుగులుకలది (ఫలాది).—వి. ఇ. పుం. మేడిపండు.

అంతకపశువు. సం. వి. ఉ. పుం. (పశువులు గ్రామ మధ్యమున నుండుకాలము.) 1. ప్రాతఃకాలము; 2. సాయంకాలము.

అంతకపాతి. సం. విణ. (నొ. ఈ. నీ. నొ) 1. నడుమఁ బడునది; 2. లోపలఁ బ్రవేశించునది.

అంతకపురము. సం. వి. అ. న. 1. రాణివాసపు స్త్రీలుం డెడుచోటు, అంతిపురము; 2. జనానా, రాజభార్య. (ఇట లక్షణ.)

అంతకపురసహాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతక పురమున సహాయముగా నుండువాఁడు, విదూష కుఁడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతకపురమున సహాయము చేయువాఁడు.

అంతకపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతకపురము, అంతి పురి.

అంతఃపురితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతఃపురమున నియోగింపఁబడినవాఁడు. (కంచుకి. మొ. వారు.)

అంతఃపుష్పము. సం. వి. అ. న. బాలికలకు పండ్లైండు సంవత్సరముల తరువాతఁగూడఁ గనఁబడకుండ లోపలనుండు రజస్సు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపల పుష్పముకలది.

అంతఃప్రజ్ఞాఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఆత్మవిషయకజ్ఞానము కలవాఁడు.

అంతఃప్రవాహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పైకి కనఁబడకుండ లీనమైన ప్రవాహముగలది.) సరస్వతీనది.

అంతకము. వై. వి. అంతు, మొత్తము.

అంతకర్తము. సం. వి. అ. న. 1. నాశనము; 2. ఉత్తరక్రియ, చచ్చినపిదప చేయుసంస్కారము.

అంతకారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాశము చేయువాఁడు.

అంతకాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశకాలము; 2. మృత్యుకాలము; 3. తుదికాలము.

అంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నశింపఁజేయువాఁడు.) 1. యముఁడు, జముఁడు; 2. పరమేశ్వరుఁడు, శివుఁడు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) నాశము చేయువాఁడు. “రాక్షసాంతకుఁడు.”

అంతకృత్తు. సం. విణ. అ. అంతముచేయువాఁడు.

అంతగుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతమును పొందినవాఁడు, తుదముట్టినవాఁడు. “వేదశాఖాంతగుఁడు.”

అంతచరము. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) 1. కార్యాంతమును పొందునది; 2. చివరసంచరించునది; 3. సమీపమున సంచరించునది.

అంతట. దే. ద్రు. 1. అంత, అనంతరము; 2. దానితో; 3. సర్వత్ర, ఎల్లచోట్ల.

అంతపాలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్వారపాలకుఁడు.

అంతము. సం. వి. అ. న. స్వభావము. — పుం. న. 1. మధ్యభాగము, తుద, చివర; 2. నిశ్చయము; 3. సమీపప్రదేశము. — పుం. 1. చావు; 2. నాశము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రమ్యము, అందమైనది; 2. దగ్గఱనున్నది.

అంతర్. సం. అవ్య. 1. లోపలివిభాగము; 2. మధ్యభాగము. ఇది తెనుగున వ్యస్తముగా నుండదు. “అంతఃకరణము, అంతర్భాగము, అంతర్దృశీయము, జలాంతర్గామి. ఇత్యాదుః.”

అంతరంగము. సం. వి. అ. న. 1. హృదయము; 2. (వ్యాక.) బహిరంగమునకు బాధకమగునది. “అంతరంగపరిభాష, అంతరంగకాస్త్రము.”

అంతరంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సమానమైన భావము గలవాఁడు.) అత్యంతప్రియుఁడు, ఆప్తుఁడు.

అంతర్గి. సం. వి. ఇ. పుం. దేహములోపలనున్న అగ్ని, జఠరాగ్ని.

అంతర్జ్ఞాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. హృదయము ఎఱిగినవాఁడు; 2. తారతమ్యము ఎఱిగినవాఁడు; 3. లోపలిగుట్టు ఎఱిగినవాఁడు.

అంతరచక్రము. సం. వి. అ. న. 1. దేహమందు న్నమూలాధారము మొదలగు చక్రము; 2. లోపలనుండు చక్రము; 3. మధ్యనుండు చక్రము; 4. ఆపులయొక్క సమాహము.

అంతరతమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి సామ్యమైనది; 2. మిక్కిలి ఆత్మమైనది.

అంతరదామర. మి. గ్రా. వి. (అంతరము + తామర.) నాచు, జలవల్లి.

అంతరవల్ల టీ. మి. గ్రా. వి. (అంతరము + వల్ల టీ.) 1. ఒకదినను పావురాయి; 2. మల్లబంధవిశేషము.

అంతరపూజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మానసికపూజ, భావనము.

అంతరప్రభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భిన్నవర్ణులగు తలదొండ్రులకు బుట్టినవాఁడు, సంకరుఁడు.

అంతరము. సం. వి. అ. న. 1. అవకాశము. “మృణాలసూత్రాంతరము.” “లబ్ధాంతరుఁడు” (=పొందఁబడిన అవకాశముగలవాఁడు); 2. అవధి; 3. వ్యవధానము; 4. అంతర్ధానము, కనఁబడకపోవుట; 5. భేదము, తారతమ్యము. “హస్తీమశకాంతరము;” 6. రంధ్రము, చిద్రము, లోపము, దుర్బలస్థితి. “ప. మఱి దాహభయంబున మనమొండుకడకుంబోయిన నెఱింగి మనయంతరంబ రోయుచు నద్దురాత్ముండు దురోద్భవనుండు మన

కపాయంబు సేయు నెట్లనిన.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౫౬; 7. మధ్యము, నడిమిచోటు. “భుజాంతరము;” 8. కట్టుబట్టు, అంతరియము.—విణ.

1. ఇతరము, వేటిగాండు, అన్యము. ఈయర్థమున సమాసోత్తరపదముగానే యుండును; ఆ సమస్తపదము నిత్యసపుంసకము. “గృహాంతరము = అన్యగృహము.” “గ్రామాంతరము = అన్యగ్రామము.” “అపస్తాంతరము = మఱియొక అపస్త.” “రాజాంతరము = అన్యరాజు.” “కన్యాంతరము = అన్యకన్య.” “జన్మాంతరము = అన్యజన్మము.” “దశాంతరము = మఱియొక అపస్త.” “యుగాంతరము = అన్యయుగము;” 2. సమానము (అంతరతమము = మిక్కిలి సమానమైనది); 3. లోపలనున్నది. (వృత్తిరేకము: బాహ్యము); 4. ఆత్మీయము, ఆత్మము, తనది.

అంతరశాయ. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. నీ.) లోపల పరుండువాడు.—వి. నీ. పుం. (మనస్సునందు పరుండువాడు.) జీవుడు.

అంతరస్థుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మధ్యమున నుండువాడు, మధ్యవర్తి.—వి. నీ. పుం. (దేహ మధ్యమందుండువాడు.) జీవుడు.

అంతరాత్మ. సం. వి. నీ. పుం. జీవాత్మ, జీవుడు.

అంతరాపత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (గర్భమున శిశువు గలది.) గర్భిణి.

అంతరాయము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, పని చెఱుపు.

అంతరారాముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పసమాత్మయందు ఆనందించువాడు.

అంతరాళదిక్కు. సం. వి. శ్. స్త్రీ. విదిక్కు, మూల.

అంతరాళము. సం. వి. అ. న. 1. నడిమిభాగము, మధ్యము. “విసాంతరాళము, దిగంతరాళము, భూనభోంతరాళము;” 2. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు.

అంతరించు. సం. శ్. క్రి. 1. అదృశ్యమగు; 2. మరలించు, చచ్చు. “గీ. స్నానమర్దనవేళల మేని చర్చ, మదరువాడైదు నెలలకు నంతరించు.” జై. ౮, ఆ. ౬౮; 3. చెడు, నష్టమగు. “త... కన్యకా వ్రత మంతరించిన నెట్లు మజ్జనకునికి బోవ

నేర్చు.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౪౦.—స. క్రి. నడచు, అతిక్రమించు. “ఉ. బహుదేశములంత రించుచున్.” జై. ౫, ఆ. ౧౦౫.

అంతరింద్రియము. సం. వి. అ. న. లోపలియంద్రియము, అంతఃకరణము. (మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము.)

అంతరిక్షచరము. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) ఆకాశమున సంచరించునది.—వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. విమానము.

అంతరిక్షజలము. సం. వి. అ. న. ఆకాశమునుండి పడినజలము, వానసీరు.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, విస్మయ. అంతరిక్షము.

అంతరిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోపలనున్నది; 2. మధ్యభాగమును పొందినది; 3. వ్యవధానముకలదిగా చేయబడినది, దూరముగా చేయబడినది; 4. కప్పుబడినది; 5. మఱుగుపడినది, కనబడినది. “ఉ. అంబరుహస్తం దస్తశిఖరాంతరితుండగుడున్ సమస్తజీవంబులు నెల్లచో నిజనివాసముఁ బొందు నెడన్ దమిస్త్రపుం, జంబుల పోలె నెల్లదీయె.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౭౬.

అంతరిపము. సం. వి. అ. న. నలువైపులను సీరుగలదిబ్బ. (రెండువైపులను సీరుగలది ద్వీపము, నలువైపులను సీరుగలది అంతరిపము. ఇవి పర్యాయములుగా గూడ వాడబడినవి.)

అంతరియము. సం. కి. అ. న. పరిధానము, కట్టుబట్టు.

అంతరువు. వై. వి. 1. తారతమ్యము. “చ... పెద్దపిన్నయం, తరువు లెఱింగి.” విజ. ౧, ఆ. ౧౦౬; 2. మఱుగుచోటు, చాటు. “క. అరుగునెడ సంతి పురమున, నరవిరిపాస్సుపయి నొఱిగి యాఱు ధరణీ, శ్వరుండును సీవల నొకయం, తరువునఁ జిత్రాంగి చెలులుఁ దా నుండంగన్.” నా. 3, ఆ. ౪౫; 3. మేడయంతస్తు.

అంతర్గడువు. సం. విణ. ఉ. (మెడమీదబయలు చేసిన కంటివంటిది.) నిరర్థకము, ప్రయోజనము మాలినది.

అంతర్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోపలికిఁబోయినది, లోపలనున్నది; 2. మధ్యభాగ

నేటి యెల్లిటిలోనన్.” భార. విరా. ౧, ఆ. 3౦౧; 2. దాచబడినది, గుప్తము.

అంతలపొంతలవాడు. ద్వ. వి. దూరబంధువు. “స్తీ. చనును బరంపరా సంబంధి యంకలపొంతలవాడందిపొందినట్టి, వాడనంగను.” ఆం. భా. ద్వి. మ.

అంతలు. దే.న. (అంత+లు.) చూ. అంత. 1. ఆపరి మితికలవి, అంతంత. “స్తీ...విరసభావ, మావ హిల్లిన బుట్టె నంతలు పనులు.” భార. ఆశ్. ౧, ఆ. 3౪; 2. అంతంతవారలు, అంతటివారు. “ఉ. ...ఆతని గావబూని యట్లంతలు రాజులెల్ల సమయంగని,” భార. శల్య. ౧, ఆ. 3౫౨. “గోరంతలు కొండంతలు చేసినాడు.”

అంతవట్టు. ద్వ. స. (అంత + వట్టు.) 1. ఆపరి మితి గలది; 2. అంతయు. “ఆ. పుట్టియంతవెన్న ప్రావుగఁ బెట్టితి, గడగిగడగి యొక్క గనప చేర, నంతవట్టు మ్రింగె.” మారి. పూ. ౧, ఆ. ౨౨౯. “పుట్టియంతవెన్న ప్రావు గఁబెట్టితి, గడగిగడగియొక్క గనపగాదె, నంతవట్టు మ్రింగె.” అని పాఠము కలదు. “స్తీ. ధృతరాష్ట్ర పాండుభూపతులకుమారులు తమ లోన నీసున సమరమునకు, దొడగిన నీవడ్డ వడవైతి తగఁ జాలుమానునల్ గలిగియు మాన నీయ, వాక్యండ్వయ్యున శక్యసమస్తకార్యుండనఁ బేర్కొనియును నుపేక్ష, నేసితి పరు రాజుఁ జెఱుపన తిరిగితి నిఖిలరాజులఁ దద నీకములను, ఆ. నామ మడఁచి తెల్లభూములుఁ బాడయ్యె, నంతవట్టుఫలము ననుభవించు.” భార. స్తీ. ౨, ఆ. ౧౫౯.

అంతవట్టువారు. ద్వ. వి.బ. 1. అంతపరిమితిగలవారు; 2. అందఱు. “స్తీ. గాంగేయకుంభజకర్ణశల్యాదులు నీకుఁగాఁ బెనఁగి యనేకబంధు, మిత్రులు మడిసిరి ధాత్రీ పతులఁ దోడుతెచ్చితి పలువురఁ జచ్చి రంతవట్టువారునదోడబుట్టువులెల్లను గూలిరి.” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౩౫.

అంతవాసి. సం. = అంతేవాసి.

అంతవేల. సం. వి. ఆ. స్తీ. 1. నాశనమయము; 2. చివరసమయము; 3. చివరయవధి, చివర హద్దు.

అంతశయ్య. సం. వి. ఆ. స్తీ. 1. మరణార్థము పరుండుట; 2. భూశయ్య; 3. శ్మశానము; 4. మరణము, చావు.

అంతశ్శ్మశ్రము. సం. వి. అ. న. 1. లోపలిలోపము; 2. స్వపక్షమందలిలోపము; 3. అంతఃకలహము; 4. లోపలనుండు రంధ్రము.

అంతశ్శరీరము. సం. వి. అ. న. స్థూలదేహము నకు లోపలనున్న శరీరము, సూక్ష్మశరీరము.

అంతశ్శల్యము. సం. వి. అ. న. (మనస్సునకు శల్యమువంటిది.) దుఃఖకారణము.

అంతశ్శీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) లోపల చల్ల గానుండునది.—వి. అ. న. 1. లోపలనుండు (అంతర్గతమగు) శైత్యము. “వీనికి జ్వరము చాలభాగము తగ్గినది; కాని కొంచెము అంతశ్శీతముకలదు;” 2. మనస్సునందలి భేదము; 3. మిత్రవర్గమునఁ గలుగు భేదము. “వారిపక్షమున అంతశ్శీతములు బయలుదేరినవని వింటిమి;” 4. అంతఃకోపము, మనస్సులోనివగ. “వానికిని వీనికిని కొంచెము అంతశ్శీతములు కలవట.”

అంతసదుడు. సం. విణ. (ద.) సమీపముననుండు వాడు, దగ్గఱఁ గూర్చుండువాడు.—వి. ద్. పుం. అంతేవాసి, శిష్యుడు.

అంతస్తాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) లోపలఁ దాపము గలది.—వి. అ. పుం. 1. దేహమందలి తాపము; 2. మనస్సులోనికోపము.

అంతస్త్వ. వై. వి. 1. మఱుఁగుచోటు; “గీ... ఎఱుఁగవలసినయంతస్త్వ లెల్లఁ జూచె. వ. ఇవిధంబున సందుగొందు లొక్కొక్క నెపంబునంబరామర్శించిచూచుచు.” పర. ౧, ఆ. శ. ర. ఇట “ఆ. ... అతిపిచ్చిత్వమైనచాతురికిని నద్భుతంబొసరంగ, నెఱుఁగవలసినంత దిరిగిచూచు.” అని పాఠముకలదు. పర. ౧, ఆ. ౧౫; 2. తొట్టికట్టు. “ద్వి. అంతఃపురమువాసి యల్లన నివలి, యంతస్త్వ నకు వచ్చునంతటిలోన.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.; 3. నిలువు. “రెండంతస్త్వలయిల్లు;” 4. మేడవై నుండు కత్తి, అంతరువు. “అది మూడంతస్త్వల మేడ;” 5. మనస్సు. “తమ అంతస్త్వ మంచిది” అని వాడుక. అంతస్త్వ అని కొందఱు.

అంతస్థ. మ. వి. రహస్యముగా నిచ్చు లంచము. శ. ర. అంతస్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నడుమ నున్నది; 2. లోపలనున్నది.—వి. అ. పుం.య, ర, ల, వ లలో నొకటి; (యరలవలు అంతస్థములు.)

అంతస్సంజ్ఞము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపల జైతన్యము గలది, లోపల బ్రాణములుగలది. (పుష్కము మొ.)

అంతస్సత్త్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (లోపల ప్రాణిగలది.) గర్భిణి, చూలాలు.

అంతస్సన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. లోపలిసాన్నిధ్యము; 2. మనస్సునందు కలిగించుకొను దేవతా సాన్నిధ్యము. “వ. వీను విన్నవంబు నేయు తెఱంగుగా నంతస్సన్నిధిం గలిగించుకొని యమృత హాకావ్యంబు నర్థంబు సంగతంబు సేసెద.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౩౨.

అంతస్త్వేదము. సం. వి. అ. పుం. (లోపలమద జలముగలది.) మదపుటేనుగు.

అంతావశాయి. సం. వి. న్. పుం. (గ్రామాంతమున నివసించువాడు.) చండాలుడు.

అంతావసాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. (సఖికేకాంత ములను ఛేదించువాడు.) నాశితుడు, మంగలి; 2. (తన సంతోషమునకై జంతువులను జంపు వాడు.) చండాలుడు; 3. కసాయివాడు; 4. (వార్ధకమున తత్వనిశ్చయముచేయువాడు.) ముని.

అంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆత్మిక, నాట్యపరి భాషయందు అక్క; 2. శాతలమనెడియోషధి; 3. ప్రాయ్ఘి.

అంతికమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతినమిష ము, మిక్కిలి దాపైనది.

అంతికము, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమీపమున నున్నది; 2. (సమాసాంతమందే ప్రయుక్తము.—చివరపఱకు వ్యాపించినది.) అంతపఱకు వ్యాపించినది, అంతపఱకు చేరునది. “బ్రాహ్మజనకు దండము కేకాంతికము; నాసాంతికము.”—వి. అ. పుం. సమీపము. “కర్ణాంతికచరము, సింహాసనాంతికచరుడు.”

అంతికలు. దే. వి. బ. చాచవలె నల్లినతడికలా.

అంతిపురము. వై. వి. రాణివాసము, అంతిపురము. అంతిపురి. వై. వి. = అంతిపురము.

అంతిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడపటిది; 2. సమీపించినది.

అంతియ. దే. స. అంతే, అంతమాత్రమే, ఆకొలది యే. “వ. పదునొకండువేల యోజనంబుల తన ర్వును నంతియ పాతునంగల మందరనగంబు.” భార. ఆది.౨, ఆ.౧౧. “సీ. పరమాస్త్రివిద్య నప్ప రశురాముం డెంతదక్షుడ డంతియ కడుదక్షుడ య్యె.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౬౯. “చ. అనుపమ దివ్యమూర్తియను నంతియకాదు భవాప్తమూర్తు లు... జగజ్జనరాజి కెల్లనిం, చనయము దానదృష్టి యను నంతియకాదు త్రిలోచనాదిలో, చనమును దానయైచరివి.” కు. సం.౧, ఆ. ౬.

అంతు. వై. వి. 1. అంతకము, మొత్తము, వెరసి; 2. అంతము, చివర. “దానికి ఆది అంతు లేదు.”

అంతె. దే. స. = అంతియ.

అంతేవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1. (సమీపమున నుండువాడు.) శిష్యుడు; 2. (గ్రామాంతమున నుండువాడు.) చండాలుడు.—విణ. 1. సమీప ముననుండువాడు; 2. గ్రామాంతమున నివసింపువాడు.

అంత్యకర్తము. సం. వి. న్. న. ఉత్తరక్రియ, మరణాంతకముచేయు దహనాది సంస్కారము. (అంత్యకర్త అనియే వాడుక.)

అంత్యజాతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. (నాల్గువర్ణముల లో నంత్యజాతివాడు.) శూద్రుడు; 2. (చివర జాతివాడు.) చండాలుడు.—ఇ. స్త్రీ. కడజాతి.

అంత్యజాడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాల్గువర్ణము లలోను చివరవర్ణమువాడు.) శూద్రుడు; 2. రజకాది. (రజకుడు, చర్మకారుడు, నటుడు, వరుడు, కైవర్తుడు, మేదుడు, భిల్లుడు. ఈ ఏడుగురును అంత్యజాలుఅని స్మృతులు.)—విణ. (అ. ఆ. అ.) చివరవానికి బుట్టినవాడు.

అంత్యభము. సం. వి. అ. న. 1. మిసరాళి; 2. రే వలీనక్షత్రము.

అంత్యమండనము. సం. వి. అ. న. 1. చివర జేయు నలంకారము; 2. శవమునకు జేయు నలంకారము.

అంత్యము. సం. వి. అ. న. 1. (జ్యోతి.) ద్వాదశ స్థానము; 2. ఫాల్గునమాసము; 3. శేవతీ నక్షత్రము; 4. ముస్త, తుంగ. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చివరది, కడపటిది; 2. దగ్గఱనున్నది; 3. నీచము, హీనము.

అంత్యావసాయి. సం. వి. న్. పుం. చండాలుని వలన నిషాదస్త్రీకి పుట్టిన సంర్థజాతివాడు.

అంత్యాశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. కడపటి యాశ్రమము, సన్న్యాసము.

అంత్యాశ్రమి. సం. వి. న్. పుం. చతుర్థాశ్రమము స్వీకరించినవాడు, సన్న్యాసి.

అంత్యుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చండాలుడు; 2. ప్లేచ్చుడు; 3. చివరజాతివాడు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చివరనున్నవాడు; 2. చివర బుట్టినవాడు.

అంత్రకూజము. సం. వి. అ. పుం. ప్రేగులు ఆర్పుట, ప్రేగులలోని ధ్వని.

అంత్రధమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రేగు ఉబ్బుట, అశ్చిర్తి.

అంత్రము. సం. వి. అ. న. అంత్రము, ప్రేగు.

అందంద. వై. అవ్య. మఱిమఱి, మిగుల. “క. ...శోషిం, పం దీప్తశరార్పుల నం, దంద వడిం బఱిపి నగుచు నరుగుద మనినన్.” భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౬౭. “క. చిందములమ్రోతఁ బగతుర, డెందంబులతోడ దిక్తతీసంధులు నం, దంద పగు లంగఁ గుంటి, నందనులకుఁ దోడు మత్స్యనాథుఁ డు సూపెన్.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౨౨.

అందంబుగూడుకొను. దే. అ. క్రి. ఇష్టములేకున్నను వైకి ఇష్టమున్నట్లు కనుపడు. “వ. వీనింగలఁ కిన బుద్ధి జ్ఞోభంబుగా నింతకంటె నేమియబద్ధం బులు వినఁబడునో మీఁదఁ గార్యంబుగల మాకు దీనిఁ గాదనం బనిలేదని యందంబుగూడుకొని ఛందోఽనువ ర్తనవరుండై.” అము. ౬, ఆ. ౩౬. “వ. మునుమున్న యతనిమాటలు మానలేవంటి మని మూదలించినం గించివనతాననయై నెమ్మొ

గంబు వెలవెలపాటు లేనగవున నడంచి మఱి మొఱంగ ననువుపడక యందంబుగూడుకొని వారిట్లనియె.” అము. ౫, ఆ. ౭౧. — (అందము గూడుకొను అనుట యుక్తమైనను ఇశర కవి ప్రయోగములు దొరకకుండుటచేతను, మైరెండు ప్రయోగములే దొరకుటచేతను ఉన్నట్లే స్వీకరింపఁబడినది. ఇట కలసికొను అని శ. ర. కలసికొను అని వేదమువారి వ్యాఖ్య.)

అందకత్తియ. దే. విణ. (అందము+కత్తియ.) సౌందర్యవంతురాలు. (రూ.) అందకత్తె.

అందకత్తె దే. విణ. = అందకత్తియ.

అందగాడు. దే. విణ. (అందము+కాడు.) సౌందర్యవంతుడు.

అందగించు. దే. అ. క్రి. అందముగలదియగు, రమ్యమగు. “నీ. పేరురంబున గంధసారకర్దమరు చుత్ చెందఁ గన్తురిపట్టె లందగించ.” సానం. ౫, ఆ. ౧౨౯.

అందగింపు. దే. వి. సొగసు.

అందమకు. దే. విణ. (అందుకు+అందుకు.) 1. మిక్కిలి యదుకుకలది. “మ. రాక్షసాం, గనచే నందమ కైనయయ్యెడల ప్రకల్పాపెదంగ్రవృత్తన్.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౧౫; 2. సంపూర్ణముకానిది, అతుకులుగానున్నది. “కం. కుందనపుఁగాహళం బులు, పొందెఱుంగక యెన్ని బిరుదములు పలికినఁ ద, మ్మందమకు లనుచునాలిక, నిందీవరన యనజంఘ లీరసమాడున్” వరా. ౧౧, ఆ. ౪౪. “అందమకుపాట.”

అందమక. ద్వ. అవ్య. ద్వు. (అంత+దమక.) అందాఁక, అంతఃపర్యంతము.

అందపడు. వై. అ. క్రి. (అందము+పడు.) రమ్యమగు. (ప్రే. అందపఱుచు.)

అందము. దే. వి. 1. చక్కఁదనము, సౌందర్యము; 2. విధము.

అందఱు. దే. న. 1. ఎల్లవారు, ఎల్లరు. “సమస్తపురుషులు. సమస్తస్త్రీలు. సమస్త స్త్రీపురుషులు.” ఈయర్థమున స్థాయికముగా “ఉన్” అను సమచ్చయముతోఁ గూడియేయుండును; 2. అంత సంఖ్యగలవారు. చూ. అందొఱు.

అందలము. వై. వి. (సం. ఆందోళక; క. అంతశపు.)

1. ప్రక్కల మఱుగులేని పల్లకి, ఆందోళము.

“ఆ. సప్తగణము నా, యందలంబు మోవ నరుగుడెంతు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౭౯.

“సీ. పొందుగా నందలంబులు పల్లకీలు దక్షత శాయితము సేయు వైబితులును.” కళా. ౮, ఆ. ౨౯; 2.- బ. బాలక్రీడావిశేషము. “సీ. కోల శ్రోతులు బిల్లగోళ్లు దూరనగోల లందలంబులు మఱితుందికాళ్లు.” వి. పు. 2, ఆ. ౨౦౨.

అందాచ. దే. అవ్య. ద్రు. (అంత+దాచ.) అంత పర్యంతము. “సీ. అభ్రమండలిమోచనందాచ నూరక పెరిగినట్లా మేను నరవరేణ్య...” న్యా. ౧, ఆ. ౨౪.

అందిక. దే. విణ. సమీపము. “చ. ...నిల్పిరొ, య్యన మిథిలాపురంబునకు నందికయా ముని పట్టె నానిశిక్ష.” అధ్యా. బాల. ౧౭౭.—వి. అందెడునీటి. “ఆపాలము మాకు అందికలా లేదు.”

అందికోలు. దే. = అందిక.

అందిచ్చు. దే. స. క్రి. (అందు+ఇచ్చు.) 1. అందు నట్లు ఇచ్చు. “క....చాపము నాకం, దివ్యసుడుఁ జేయునది లే కమ్మగ్ధం దమ్మపీజ మలసత నెక్కెన్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౧౨. “ద్వి. చేఱుకురసంబు నీప్పితవస్తువులును, నఱలేక యం దిచ్చి కఱకంతుఁ గొలువ.” బస. ౪, ఆ. ౧౨౩. పు; 2. అందుకోని ఇచ్చు.

అందిపొందినట్టివాడు. దే. వి. ఇతరులద్వారమున చుట్టమైనవాడు, దూరపుచుట్టము. “సీ. చనును బరంపరానంబంధి యంతలపొంతలవాఁ డంది పొందినట్టి, వాడనంగను.” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౧౩.

అందియ. వై. వి. (సం. అందుక; స్త్రా. అంది అ.) స్త్రీలు కాళ్లను ధరించెడు నగ, అందె, అందుకము.

అందు. దే. స. ఆ, అది, అవి, వాడు, ఆమె, వారు మొదలగు నర్థములను తెలుపును. (అందున్, అందునన్, అందులోనన్, అందుకు, అందుకై అను రూపములు గ్రంథములయందుఁ గనఁబడు చున్నవి. అందుచేత, అందువలన అనునవి కొన్ని

మండలములలో వాడుకయం దున్నవి. దీనికి ప్రథమావిభక్తియందు ప్రయోగము గానరాదు. అందు అనుదానికి ఆధారాద్యర్థములందు ‘నన్’ సప్తమీవిభక్తిప్రత్యయము రాగా అందునన్ అనియు, సప్తమ్యర్థక ద్వితీయా విభక్తిప్రత్యయ మగు ‘ను’ రాగా అందును, అందున్ అనియు, ‘లోనన్, కు, కై’ చేర్చుగా అందులోనన్, అం దునకు, అందుకు, అందుకై అను రూపములును సిద్ధించినవి. ఆధారాద్యర్థములందు సప్తమ్యర్థక ద్వితీయావిభక్తి చేర్చుగా ఏర్పడిన అందున్ అను రూపము దానియందు, వానియందు, ఆపురుషునందు, ఆపురుషులయందు, ఆస్త్రీ యందు, ఆస్త్రీలయందు మొదలగు నర్థములను లింగవచనభేదము లేకుండఁగఁ దెలుపుటచేత అవ్యయముగా గ్రహింపఁబడినది. సప్తమ్యర్థక ద్వితీయావిభక్తి సహితముగానే యుండుటచేత ద్రుతాంతావ్యయముగాఁ బరిగణింపఁబడియుం డును. అదియే కేవలము ఆధారాదులను తెలు పు సప్తమీవిభక్తి ప్రత్యయముగా వాడఁబడి నది. కొన్ని శబ్దములే విభక్తి ప్రత్యయములగు ననుట సమంజసము. “ఇందు ప్రత్యక్షమై” మొదలగు కాసనపువ్రాతలనుబట్టి, అచ్చటను అనునర్థమునఁ గూడఁ గళయని కొందఱుండురు. ప్రథమతోఁగూడ నట్లు మొదటఁ బ్రయుక్త మయ్యెనో, లేక ఏకారణమున నట్లు వ్రాతలో నున్నదో పరిశీలించవలసి యున్నది. పుష్పపత్రిని; సంప్రదాయమును బరిశీలించిన ద్రుతాంతమనియే తోచెడిని.)

—అవ్య. ద్రు. 1. అచ్చట; 2. ఆ లోక ముందు. “క. అనఘులు పరహితచరితులు, జన సంభావులును బుణ్యచరితులు నగునం, దను లను బడయుదు రెవ్వరు, దనరఁగ వా రిందు నందు ధన్యులుగారే.” మార్కం. ౧, ఆ. ౨౬౧; 3. విశేషణముమీఁదనున్నపుడు, ‘అ’యను తచ్చ బ్ధార్థమును వీడి ప్రదేశమున అనునర్థమును తెలు పును. “ఆ. ఇట్టిదేని మనకు నిందుండఁగానేల, యరిగి ముందరున్నయంద యుండి, యెఱిగి దీని తోన యిప్పుడోచనుఁ గాల్చి, పోదమనిన ధర్మ పుత్రుఁ డనియె.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౫౪;

4. (లింగవచన భేదము లేకుండఁగ) దానియందు, వానియందు, వారియందు, దానిలో, వానిలో, వారిలో. “వ. స్త్రీలను గోబ్రాహ్మణులం గూడు పెట్టువారిని విశ్వసించినవారిని వధియించుట మహాపాతకంబని పెద్దలు నెప్పుడు రట్టియందు గోవిందుండు స్త్రీవధయును గోవధయునుం జేసె.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౪౨. “స్త్రీ. కాశి రాజను వానిగాదిలికూతులఁ గవలవారల నలి కాంతిమతుల, నమరంగఁ బెండ్లియై నమమైన స్త్రీలి నయ్యిరువురయందు భోగేచ్ఛ సలిపి, తే. యందపత్యంబు వడయుదు నని తలంచి.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౧౩౬; “స్త్రీ. వ్రాహ్మణ దాయాదుడైన.....నతనిపుత్రు, తే. లల ఘుభుజులు వత్తుండు భర్తాహ్వయండు, నందు వత్తుండు పితృభక్తి నతిశయిల్లి.” హరి. పూ. 3, ఆ. ౮౮; 5. అధికరణమును (ఆధారమును) తెలుపున వృత్తి వివిధ ప్రత్యయము. ఇందుఁ గల భేదములు:—1. అంతటను వ్యాపించుటకు ఆధారముగ పదార్థమును తెలుపువడమునకు చేర్చుట బడును. ‘లిలయందు తెలమున్నది’ అనుచోట తెలము లిలయందు దంతటను వ్యాపించును గాన లిలశబ్దమునకు అందు చేర్చుటబడినది. దీనినే అభివ్యాసకాధికరణ మందురు. 2. విషయము—“ఆ. అధికదష్టచిత్తుడై యర్థతృప్తితో, మిత్ర బంధునుతకళ త్రమాత్మ, సహజశిశృష్యములు చౌర్యంబు గావించు, నతనియందు విష్ణుఁ డలిగి యుండు.” వి. పు. ౪, ఆ. ౧౨౫. (ఇదియే వైషయిక సప్తమి); 3. అభివ్యాసకమువలె అంతటను వ్యాపింపక ఏకదేశసంబంధము గలిగి యుండుటను తెలుపును. (ఏకదేశమున ఒడ్డును, సమీపమున, మొదలగు నర్థములను తెలుపును.) “తే. రాజసూయాధ్వరము ధర్మరాజు సేయ, నుత్సహించినవాడు తదుత్సవమున, కిండు మీయందుఁ గలపన్నువెద్దియైన, నవ్వహివాఘ సామ్రాజ్యమతిశయిల్లు.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౩౯. “ఘటమందు జలమున్నది;” 4. తోక, చేతక అను తృతీయా విభక్తిర్ధమును తెలుపును. ఈయర్థమును లాక్షణికులు గ్రహించి నట్లు కనబడదు. నక అను విభక్తిప్రత్య

యమువలె అందుక అనునది తృతీయావిభక్తిర్ధమున వచ్చును. ఈక్రింది యుదాహరణముల ననుసరించి ఈవిశేషార్థము గ్రహించబడినది. “కా. బేటం బేటముగా నిభంబు కరిణిం బ్రేమంబుతోఁ జేరి లా,లాటం బొత్తుల లాటపట్టమునఁ గేలంగేలు వేష్టింఁచుఁగ్గి, గోటక మే యొరయక వరాంగములు సోఁకుం బుష్కరాగ్రంబునం, దాటోపం బొనరించుఁ గూడఁ బ్రియఁ గామాన క్తి నాన క్తిమే.” కు. సం. ౧, ఆ. ౧౦౦. “స్వా. ఆగిరింద్రమత హర్షముతో శైవాగ మోదిత విధాయతితో సుస్వాగతాభిమత వాక్యములం దభ్యాగతోచితసవర్యలఁ దన్నెక.” కు. సం. 2, ఆ. ౫. “ద్వి. అదిగాక గర్వించినట్టిరావణుని, నదుమఁ డేశిపుండు వాదాం గుప్తమంద, మలహారుతో మాటుమలసి కాముండు, నిలయెల్ల నెఱుంగ నేఁదేటఁ గాలండె.” బస. ౬, ఆ. ౨౦౩ పు. “తరలము. కడఁగి బుద్ధి బలం బునంద యకంటకంబుగఁ జేసి యే, బుడమిరాజ్యము సర్వముం దగఁబుచ్చి యిచ్చిన నిమ్మలం, గుడు వనేరక దీని నిచ్చటఁ గూలఁదన్ని శరీరముకొ, విడుతుఁగాకని నిశ్చయించెడు వెట్టివైత నరేశ్వరా.” భార. అర. ౬, ఆ. 3౨. “తే. ఖనిన యప్పుడ ప్రాణమూర్ విడువఁగలరు, మువ్వరము గూడ నీశిలీముఖమునందు, దెగితిమేమని దైవంబు తెంపుఁ జెప్పు, నకట! హతల్లి, హతండ్రియనుచునడలె.” రా. అయో. 3౦౯. ఇతరవిభక్తి ప్రత్యయములతోఁగూడిన అందు అనుదాని రూపములు ప్రయోగములను ఈక్రింద చూపఁబడును; I. అందునక=అందు (సప్తమివిభక్తి ప్రత్యయము.) “చ. తలవరులార రంగవతిధామ మునందునఁ బైఁడిగిన్నె మ్రచ్చిల్లిన దురాత్ములీదురితచిత్తుల నంబులు.” విప్ర. ౫, ఆ. ౨౪; II. అందునక=దానియందు; “తే. కవ్యముగఁ జేసి మందరత్నాధరంబు, వాసుకినిఁ ద్రాడుచేసి దుర్వారశక్తి, జలధి మధియంపుఁ డందునఁ గలుగునప్పటి, మబ్బగేహిని పొడము నత్యమ్ము నుమ్ము.” దశా. ౨, ఆ. ౮౬; పైవానిని ‘అందుల’ అని సవరింపవచ్చు. కాని పెక్కు ప్రతులలో నిట్లే యున్నది. III. అందుకు=దానికి. “అందు కచ్చె

రు పూన." చంద్రా. 3, ఆ. ౬; IV. అందుకై = దానికై. "నీ. వెతెయొక్కందుకై విటమోహమున నూలు బాగాలు వైచుక ప్రంపుబరణి." బహు. ౫, ఆ. ౧౬౬; V. అందులోకై, అందులోనకై = వారిలో, దానిలో, వానిలో. "క. ఆని భీష్ముడు వెండియు ని, ట్లను నాఁగన్నిరువురును ధరాధిపయోగ్య, క్షనిరూఢు తెల్లకర్మం, బునకార సుఁ డందులోన ముఖ్యుం డరయకై." భార. ఆను. ౨, ఆ. ౨౫౫. "నీ. పటికంపులింగంపుఁ బడమటి దెన సమంచిత గిరిజాపదచిహ్నమైన, శిలక్రేవఁగల దొక్కబిల మందులో రెండుసాధన తామ్ర శాసనము లుండు. దశ. 3, ఆ. ౨3; "ఉ. స్కందపురాణ సంహితకు ఖండము లేఁబది యందులోన నా, నందవనానుభావకథనంబున శ్రోతకు వక్తకుఁ శుభా, నందవరంపరావహము." కాశీ. పీఠిక. ౮. అందుచేత, అందుకొఱకు, అందుకోసరము, అందుకోసము, అందువలనః ఈరూపములకు కొన్ని మండలములయందే వాడుక కలదు. ఆధునిక కవుల గ్రంథములయందును అక్కడక్కడఁ గలవు.

—అందుల=అందు. ఇది అందు అనుదాని బహు వచనరూపముగఁ గనఁబడినను వికవచనార్థమునే తెలుపుచున్నది. అందుకై అనుదానికీపలేనే లింగ వచనభేదములు దీనికిని లేకుండుటచే దీనిని అవ్యయముగానే గ్రహింపఁదగును. దీనివైనిని కొన్ని విభక్తిప్రత్యయములు చేరుటయుఁ గలదు. ఇది విశేష్యమైనపుడు 'కు' అను ప్రత్యయములోఁ గలిసిన ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. విశేషణమైనపుడు ప్రాచీనశాసనములయందును, అతి ప్రాచీన ప్రయోగములందును మార్పులేకయును, తరువాతి ప్రయోగములందు అందలి అనురూపముతోను గనఁబడుచున్నవి. కొందఱు లాక్షణికులు సప్తమివిభక్తిప్రత్యయమైన అందుకై అనుదానికీ 'అలి' అగమము వచ్చునని సూత్రించి "అందలి" అనురూపము సాధించిరి. 1. అందులకు = అక్కడకు. "క. ఏ నెఱుంగ నిన్ను నెక్కడి, దా నవు మిన్నకయ యనుచితంబులు పలుకం, గానేల యరుగు మంబురు, హానన యెందుండి వచ్చి తం దులకు వడికై." భార. ఆది. ౪, ఆ. 22;

2. అపనికి, దానికి. "వ. అటుగాక చదువ దొరకొనిన నరునకుఁ గాలంబు నాలంబు విఘ్నంబు లఖిలౌద్యమఘ్నంబు లందులకు సామగ్రి గిటకిటన గొం తెఱుంగ నగు." ఆము. ౧, ఆ. 2౮; 3. అందుల = అందున్న, అందుఁగల. "చ. గురుకుచయ్యగ్మముల్ గదలఁ గ్రమ్ముడులం దుల పుష్పముల్ పయిం, దొరఁగ." భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧2౫. "అందలి పుష్పముల్." అన వచ్చునుగాని తాళపత్రగ్రంథములందు అందుల అనియే కలదు. చూ. ఇందుల.

—స. క్రి. 1. పాండు. "ఆ. ... నీవును, వేనుఁజని విదర్భ నిష్ఠలీల, నుండుదము మృగాకులో గ్రవనంబుల, కరుగ నేల యిడుమ లందనేల." భార. ఆర. ౨, ఆ. ౮౨; 2. కైకొను, పుచ్చుకొను, పట్టుకొను. "క. శ్రీ తి వినోదించుచు నా, భూశలపతి మధురసీధు పూర్ణ చపక మ, న్నాతికి నిచ్చిన నందక, యాతని దెనఁ జూడకుండె నందఱుఁ జూడకై." మార్కం. ౫, ఆ. ౧3౧; 3. చేరు. "లే. దెందమును వాక్కు నెవ్వని నందలేవు, కాంతు రెవాని దహరపుష్కరము నందుఁ, బరమయోగీంద్ర లధికతాత్పర్యలీల, నట్టి నీకు నమస్కార మఖిలవంద్య." కాశీ. ౨, ఆ. ౪; 4. అవలంబించు, పూను. "ఆ. ఇంక నేమియైన నెఱుంగఁగవలయు నం, దేహ పదము నీవు దెలివెడనుచు, నప్పి యున్నవార మమ్మ యీవెడమాయ, లందనేల యనిరి కొందఱంత." కళా. ౬, ఆ. ౧౮3. —అ. క్రి. 1. లభ్యమగు, దొరకు, ప్రాప్తమగు. "చ. అవు నవు నందినకై సిగయు నందకయున్నను గాల్గుఁ బట్టుకొం, దువు హరిణాంక వేలకొలఁదుల్ గద సీ నడకల్ దలంపఁగకై." విజ. 3, ఆ. ౫౧. "ఉ. కందిన యన్యకాంత యెడఁ గాముము దక్కుము నన్నుఁ జేరరా, దందని మ్రానిపండులకు నఱ్ఱులు సాఁతురె." రా. సుం. ౧౯౨. "లే... అనఘు, లార మోక్ష మీపరిపాటి గారవమున, నాద రించు జనంబులకందు ముక్తి." భార. శాం. ౫, ఆ. ౫౪౯; 2. సాటియగు, సమానమగు; "కాశి దాసునకు ఎవరును అందరు." (అందరు=సమా

నులు కారు.); 3. సరివడు. “దానిజుట్టు కత్తి రించుటచేత ముడివేయుటకు అందదు.”

అందుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందె; 2. ఏనుగు సంకెల; 3. సంకెల; 4. కటిసూత్రము.

అందుకొను. దే. స. క్రి. 1. ప్రతిగ్రహించు, పుచ్చుకొను. “నీ. పచ్చిజ్జీతో బజ్జె చుచ్చులమెట్లంది, కొనదాన యూరెల్ల గుత్తవట్టు.” ఆము. 2, ఆ. గి. “క. ... మొదలగు కానుకలందుకొనక నుయోధనుని నియమించెన్.” భాగ. ౧౦, ఉ. ౭౭౦; 2. చట్టుకొను; “ప. విచిత్రవేగంబున గల భాషిణి కొప్పుబట్టి పట్టెంబు జళిపించి ప్రేయసె త్తుటయు నెత్తిన చెయి తత్తణంబ యందుకొని.” కళా. 3, ఆ. ౧౨౦. “బుడి అందుకో; నాపరుగం దుకో;” 3. స్పృశించు, అంటు. “క. ఉదితజ్యో ఘోషంబులు, చదలందుకొనంగ...” జై. ౬, ఆ. ౧౭౨; “వైదులము అందుకో చూతము;” 4. కలియు, కూడు. “చ. ... చెవుమ ముద్దయయే గతి నట్లు రంభరూపును ధరియింప నేర్పితివి పొందుగ నెమ్మెయి నందుకొంటి వా, యనఘుని నట్లు గూడంగ జిరాభిమతం బిది నీకు నావుడుకొ.” కళా. ౪, ఆ. 3; 5. (కొనసాగింపు) ఉపక్రమించు, పూను. “ఆ. ఇటులు నిటల ఘటితకుటిల భ్రుకుటియైచ, మొగముతోడ వీరమూర్ఖు నున్న, శంధ్రీ కయ్య మపుడు తానందికొని నుకు, మారుడట్టచాన ఘోరభంగి.” కకు. ౨, ఆ. ౧౪గి. అందుకోలు. దే. విణ. అందునంతటి సమీపము. — వి. అందుకొనుట.

అందుగు. దే. వి. అందువు, సల్లకి శ్రి. (ఇది ఏనుగులకు మిక్కిలి ప్రీయము.)

అందుపాటు. దే. విణ. 1. అందుకొనదగినంత సమీపము; “ద్వి. క్రిందట గాలిగాఁ గడించి రథము, నందుపాటుగఁ దోలు మనుచుఁ దోలించి, కదియఁబోవుటయు నక్కపటమృగంబు, బెదరి పట్టిక కుప్పించి బిట్రగని.” హరిశ్చం. ౧, భా. ౬౯౬; 2. చేతికి చిక్కునది, అందునది.

అందుబడి. దే. విణ. 1. లభించినది, చేతజిక్కినది, ప్రాప్తము; 2. సమీపము. “ఇక్కడికి ముందు గ్రామము అందుబడిగ నున్నది.” — వి. 1. ప్రాప్తి; 2. చేరిక, సమీపము.

అందువు. ఉభ. దే. వి. అందుగు శ్రి. — సం. ఉ. డి. స్త్రీ. 1. శృంఖలము, సంకెల; 2. గజశృంఖలము, ఏనుగుచుగట్టు గొలుసు; 3. నూపురము.

అందుకము. సం. వి. అ. పుం. = అందువు శ్రి.

అందె. వై. వి. = అందియ.

అందెబంచెలు. దే. వి. బ. బాధలు, చిక్కులు.

అందొలు. వై. స. = అందలు. “క. గిలుపునెడ నేయునెడ వడిఁ, బజునునెడం బెనగునెడ నపారబలంబుల్, నె (మె)ఱయునెడ భీమునకు సం, దొలుగిడ్డడఁదొడఁగి రుద్దతులు రాజసుతుల్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౬౪. “ఆ. తల్లపచనమును విధాతృకృతము, నన్యధాకరింప నలవయే యనిన సం, దొఱకు నిట్టులనియె ద్రు పదవిభుఁడు.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౪౪.

అందోలనము. సం. వి. అ. న. = ఆందోలనము.

అంధంకరణము. సం. వి. అ. న. గ్రుడ్డివానినిగాఁ జేయు పదార్థము. — విణ. (అ. ఈ. జీ. అ.) గ్రుడ్డివానిఁగాఁ జేయునది.

అంధంభవిష్టువు. సం. విణ. (ఉ.) గ్రుడ్డివాడు కాఁబోవువాడు.

అంధకరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. (అంధకాసురునికి శత్రువు.) శివుఁడు.

అంధంభావుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రుడ్డియగువాడు.

అంధకారమయము. సం. విణ. (అ. ఈ. యా. అ.) ఎక్కువ చీకటిగలది, మిక్కిలి చీకటియైనది.

అంధకారము. సం. వి. అ. పుం. (గ్రుడ్డివానిఁగాఁ జేయునది.) ధ్వాంతము, చీకటి.

అంధకారి. సం. వి. ఇ. పుం. (అంధకుఁడను రాక్షసునకు శత్రువు.) శివుఁడు.

అంధకారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంధకారము గలదిగాఁ జేయఁబడినది; 2. కాంతిలేనిది. “బాష్పజలాంధకారితముఖి.”

అంధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకరాక్షసుఁడు; 2. ఒకానొకఋషి. (ఉత్తర్యునకు మమత యందుఁ బుట్టినవాడు.) — విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రుడ్డివాడు.

అంధకూపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (చీకటి నుయ్యి.) పాడునుయ్యి; 2. మోహము; 3. నరక విశేషము.

అంధతమన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చీకటిగలని.) రాత్రి. అంధతమనము. సం. వి. అ. న. 1. గాఢాంధ కారము, కటికి చీకటి; 2. నరక భేదము.

అంధతామనము. సం. వి. అ. న. = అంధతమనము.

అంధతామిశ్రము. సం. వి. అ. న. పుం. = అంధ తమనము.

అంధత్వము. సం. వి. అ. న. ఆంధ్రము, గ్రుడ్డి తనము.

అంధభూతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలగ్రహభేదము. (అది శిశువులకు రోగములను గలిగించునని వైద్యకాస్త్రము.)

అంధము. సం. వి. అ. న. (గ్రుడ్డివానిగాఁజేయునది.) 1. చీకటి, అంధకారము; 2. అజ్ఞానము; 3. (నీటిలోమునిగి కన్ను తెరిచినను ఏమియుం గనఁ బడదుగాన.) జలము.

అంధమూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకప్రక్క నన్నని రంధ్రముగలదియు, మూసివేయఁబడినదియు నగు మూష.

అంధస్సు. సం. వి. స్. న. అన్నము, పంటకము.

అంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (అంధునిగాఁజేయు నది.) జూదము; 2. ఆవాలు, సర్పి; 3. నేత్ర రోగము; 4. చీకటి.

అంధితము. సం. వి. అ. ఆ. అ. (గ్రుడ్డిగాఁజేయఁ బడినది, మూసికొని పోయినది. (దృష్టి, బుద్ధి.)

అంధీకృతము. సం. వి. అ. ఆ. అ. 1. గ్రుడ్డిగాఁ జేయఁబడినది; 2. వివేకహన్యముగాఁ జేయఁ బడినది. “అంధీకృతాత్మఁడు.”

అంధీభూతుఁడు. సం. వి. అ. ఆ. అ. మొదట అంధుఁడుకానివాడై తర్వాత అంధుడైన వాఁడు.

అంధుఁడు. సం. వి. అ. ఆ. అ. 1. రెండు కన్నులును లేనివాఁడు; 2. వివేకము లేని వాఁడు. “గర్వాంధుఁడు; స్వరాంధుఁడు; మ దాంధుఁడు;” 3. సన్న్యాసిభేదము.

అంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కూపము, నుయ్యి; 2. మగగుటి, పురుషుని రహస్యావయవము.

అంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఆంధ్రులు నివసించు దేశము. జగన్నాథక్షేత్రము మొదలకొని శ్రీ శైలమువఱకు నుండుదేశము. త్రిలింగదేశము, తెలుఁగుదేశము - అని కొందఱు.

అంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. = ఆంధ్రుఁడు; 1. ఆంధ్రజాతినిఁ బుట్టినవాఁడు, తెలుఁగు వాఁడు; 2. వైదేహునకు వారస్త్రీయందుఁ బుట్టిన సంకరజాతివాఁడు అని స్మృతులు. (అంత్యజభేదమ అని కొందఱు; వ్యాధభేదమని మఱి కొందఱు.)

అంప. వై. వి. (అమృతజలమునకు వృత్తియందు వచ్చురూపము.) అమృ, బాణము. (వ్యస్తపదము గానే కొందఱు గ్రహించిరి. ఇది చింత్యము.)

అంపకము. దే. వి. 1. అంపుట, ప్రేషణము, పంపుట; 2. శుభకార్యానంతరము బంధువులను సత్కరించి పంపుట, వీడ్కోల్పుట.

అంపకాఁడు. ద్వ. వి. అ. (అమృ+కాఁడు.) (క. అంప కాఱు.) 1. విల్లు చేతఁబట్టినవాఁడు, ధాను ఘ్నఁడు; 2. గుఱితప్పక అమృతమువాఁడు, కృతహస్తుఁడు. “ఆ. హదనువచ్చుదాఁక నప రాధివై రోషమాఁగి హదనుగన్న నడఁపవలయు, లక్ష్యసిద్ధిదాఁకలావునశరమాఁగి, కాఁడవిడుచు సంపకాఁడువోరె.” అము. ౪, ఆ. ౨౪౬.

అంపకోల. ద్వ. వి. (అమృ+కోల.) అమృ, బాణము.

అంపగఱి. ద్వ. వి. (అమృ + గఱి.) బాణమునకుఁ గట్టినతెక్క.

అంపతప్ప. ద్వ. వి. (అమృ+తప్ప.) బాణమునుండి తప్పించుకొనుట. “ఉ. కానకు సంపత ప్పెఱుఁగు గబ్బిమెకంబులు నేర గారుపో, తేనుగుదాయ యెల్లు పులి యేసినయే టుసివోయె బోయినన్, మానితి నిస్సిరోయనుచు మాకులకాయకమైన వేటయ,య్యో నెలనుండి తుప్పు దినకుండునె తూపులు వేయునేటికిన్” కకు. ౪, ఆ. ౫౭.

అంపపెట్టు. ద్వ. వి. (అమృ+పెట్టు.) 1. బాణము పడుట; 2. బాణము పడునంతదూరము, ఏట లవి. “ప.వలితశేషంబగు నల్పలం బిరుగెలంకులం

దొలంగి యంపపెట్టునేల కవుల సని చూచు చుండె.” భార. ద్రి. ౪, ఆ. ౨౨; 3. బాణపు వెబ్బ.

అంపట. ద్వ. వి. బాణసముహము. “క. నెఱినుఱక వైరిపీరుల, నెఱుకులఁ దూఱంగ నేయున్పువపుం గవునం, పట కోర్వక పిఱుసని రని, వెఱచి విష జ్జులయి సకలవిషయాధిపతుల్.” భా. ఆది. ౪, ఆ. ౨౦3. “క. క్షణచుగఁబఱపెఁగడిఁదియం, పట.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౧౭౦.

అంపసాల. వై. వి. (బాణములుండుసాల.) ఆయుధ శాల.

అంపాచారము. వై. విణ. 1. ధారగాపడునది; 2. జేడిగలది (వాన). “క. సంపాదితశంపావలిఁ, బెంపారిస మేఘచయము పృథ్వివియు నభముంగం పింపఁగ బెట్టుఱుముచు, నంపాచారంపువాన లవ్వు డు కురిసెన్.” వి. పు. 2, ఆ. ౬౭.—వి. జల ప్రవాహము. వైయుదాహరణమున జలప్రవా హము అర్థము అని. శ. ర.

అంపియ. దే. వి. చింపిగుడ్డ, పటచ్చరము.

అంపు. దే. న. క్రి. రూ. అనుపు, అనుచు, అంచు. 1. ఆ జ్ఞాపించు; 2. పంపు. చూ. అంచు.—వి. 1. ఉత్సవ విశేషము. “గీ... తద్విశేషంబులొప్పుఁ దేవ, తం తునాకన నంపు జాతర కొలువన.” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౪3; 2. యుద్ధాదులకు పోవునపుడు చేసెడి యుత్సవము. “తే. అతనికన్నులు పుచ్చువారైరి గాన, నేను నవ్వుడె ప్రాణ మీఱుబూని యచట, నాయితంబయి పగతుర నంపొనర్చి, తాఁకఁ జూచెద నాభుజదర్ప మొప్పు.” దశ. ౮, ఆ. ౧౬.

అంపుదోడు. దే. విణ. (అంపు+తోడు.) ప్రయాణమై పోవువారికి తోడుగా అంపఁబడువాడు, సాయముగా పంపఁబడువాడు.

అంపె. దే. = అంపియ. “ఉ. అంపెలుగట్టి కేల నొక యెట్టి ధరించి.” ద్వా. ౧౦, ఆ. ౭౦.

అంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆమ్మ; 2. పార్వతి; 3. కాళిరాజు మాతరు; 4. చేతిసారళి; 5. పులిచింతళి.

అంబకము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను. “శ్రవణ భుండు;” 2. బాణము.

అంబకళము. దే. వి. 1. జావవలె చేసెడి ఒక వదార్థము. “వ. అంబకళంబులతోడ రసావళులతోడ.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౮౫; 2. అంబలి. “ద్వి. అతని నగరఁగాంచు నంబకళంబు, ప్రతిపచ్చునే యెన్నిభంగులనైన.” బస. ౫, ఆ. ౧౫౨. పు. అంబటిజోరిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. కాశీ యంబటిజోరిగాఁడు మూఁగ.” హంస. 3, ఆ. ౧౨. అని శ. ర. ఇట అంబటిదారిగాఁడు అని పాఠాంతరము.

అంబరగుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకాశమున సంచరించువాడు. (వేల్పు).

అంబరదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వస్త్రము నిచ్చునది.—వి. అ. న. ప్ర. త్తి.

అంబరమణి. సం. వి. ఇ. పుం. ద్యుమణి, సూర్యుడు. అంబరము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. వస్త్రము; 3. వ్యసనము; 4. సుగంధద్రవ్యము; 5. సున్నకు సంకేతము.

అంబరయుగము. సం. వి. అ. న. పంచెలచాపు, పంచెల జత.

అంబరలేఖ. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) ఆకాశమును ఒరయునది, ఆకాశమంటునది.

అంబరశైలము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశమంటు కొండ, మిక్కిలి యెత్తయినకొండ.

అంబరాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రాంచలము, బట్టకొంగు; 2. ఆకాశముచివర, మిన్నులు వడ్డచోటు.

అంబరాంబరుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఆకాశవస్త్రుడు.) దిగంబరుడు, శివుడు.

అంబరీషము. సం. వి. అ. న. పుం. 1. వేపుడుఁ జట్టి, మంగలము; 2. విచారము, దుఃఖము; 3. యుద్ధము; 4. జంతువత్సము. గుట్టపుఁబిల్లయని కొందఱు; 5. అంబాలము; 6. నరకవిశేషము; 7. పశ్చాత్తాపము.

అంబరీషుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రాజు; 2. శివుడు; 3. సూర్యుడు.

అంబరు. వై. వి. సుగంధద్రవ్యము. “తే. చూర్మశ్రీ గంధ మగరు కేసరి కదంబ, మంబరు పునుంగు జవ్వాది హరిణమదము, ఖక్కు యత్తరు గోప

గంబూర బోలు, చట్ట కలపంబు వన్నీటఁ జాఁచి పూసి." హంస. గి, ఆ. ౧౪ అని. శ. ర. అత్తరు పునుంగు అని పాఠాంతరము.

అంబరౌకనుఁడు. సం. వి. న్. పుం. (ఆకాశనివాసి.) వేల్పు, దేవత.

అంబలి. దే.వి. 1. పిండి నూకలు చేర్చి గరిఁజెఱుగా వండిన పదార్థము; 2. అంబకళము, జావగా చేసినపదార్థము. "చ. తెలినులి వెచ్చయోగిరముఁ దీయని చేరులుఁ దిప్పనంబులున్, బలుచని యంబకున్ చెఱకుఁబా లేడనీళ్లు రసావళున్ ఫలం, బులును సుగంధకీతజలమున్ వడపించెలు నీరు చల్లయున్, వెలయఁగఁ బెట్టుభోజనము వేసవిఁ జందనచర్పమున్నుగన్." అము. ౧, ఆ. ౮౧.

అంబవృ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల; 2. చిఱుబొద్ది; 3. పులిచింత. — అ. పుం.-ము.

1. ఒకానొక దేశము; 2. బరునడ్డసరము.

అంబష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలిది.

అంబవృఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణునకు వైశ్య కన్యకయందు జన్మించిన సంకీర్ణజాతివాఁడు. వీనికి చికిత్స (వైద్యకము) వృత్తి అని స్త్రుతులు; 2. మంగలివాఁడు; 3. మావటివాఁడు.

అంబస్తు. దే. వి. అజ్ఞాఁడు, లోకజ్ఞానము లేనివాఁడు. "స్త్రీ. అజ్ఞాండు తగు దమ్మఁ జంబ న్దనంగను గతి నాత్మఁ డొప్పును గడుసరియన." అం. భా. తృ. వి. ౧౨.

అంబా. దే. ఆవ్య=అంబే. ఆవుదూడలయొక్కయు, ఆవులయొక్కయు అతిపులయందలి ధ్వనికనుకరణము.

అంబారము. దే. వి. (క. అంబారపు; శ. అంబారమ్.) ధాన్యరాశి, అంబారు.

అంబారి. దే. వి. వీనుఁగుమీఁది పీఠము, చవుడోలు. అంబారు. దే. = అంబారము.

అంబారుపిడుఁజో. దే. వి. పశువుల యొడలనంటి పట్టుకొని రక్తముపీల్చిడి జంతువిశేషముకొఱుజూ.

అంబాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాండురాజుతల్లి.

అంబాళము. వై. వి. ఆమృతకము.

అంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. ధృతరాష్ట్రనితల్లి; 3. తల్లి; 4. మేనత్త.

అంబికావతి. సం. వి. ఇ. పుం. పార్వతీవతి, శివుఁడు.

అంబు. వై. వి. 1. అమ్మ, బాణము. "చ. బిసవల్లిసముద్భవసౌకుమార్య కం, దళముల కంబుజేత్ బుజేలు." చమ. ౧, ఆ. అని శ. ర. (ఇది చింత్యము. అట నీటిజల్లు అని యన్వయింపవచ్చును. వ్యాకరణవ్యాఖ్యోపము తప్పదు.) 2. అమ్మవంటి మేదరవాని యనుపవనిముట్టు.

అంబుకంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుంభీరము, మొసలి; 2. శృంగాటకము, పరికెగడ్డ.

అంబుకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. కుంభీరము, మొసలి.

అంబుక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలక్రియ, నీళ్లు దేవతలకు జలతర్పణము చేయుట.

అంబుగజము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొసలి; 2. నీటియేనుఁగు.

అంబుచత్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తటాకము, చెఱువు; 2. సరస్సు.

అంబుచరము. సం. వి. (అ. ఈ-నీ. అ.) జలచరము, నీటియందుండునది. (హంస మొ.)

అంబుచామరము. సం. వి. అ. పుం. (నీటిలో చామరమువలె నుండునది.) కైవాలము, నాచు.

అంబుజగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ.

అంబుజన్తము. సం. వి. న్. న. అంబుజము, పద్మము. — పుం. న. 1. శంఖము; 2. వానకోయిల, సారసము.

అంబుజము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నీటియందుఁ బుట్టినది. — వి. అ. పుం. 1. సారసపక్షి, వానకోయిల; 2. ఎఱ్ఱగన్నేరు; 3. కర్పూరము. — పుం. న. 1. శంఖము; 2. వజ్రము. — న. పద్మము.

అంబుజానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పద్మానన, అత్త.

అంబుజాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పద్మాననుఁడు, బ్రహ్మ.

అంబుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నీటియందుఁబుట్టినవాఁడు.) చంద్రుఁడు.

అంబుతస్కరుడు. సం. వి. అ. పుం. (నీటిదొంగ,
నీటి నాకర్నించుకొనిపోవువాడు.) సూర్యుడు.

అంబుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. (నీటినిచ్చునది.)
మేఘము, మబ్బు. “నవాంబుదశ్యాముఁడు;”

2. ముస్తకము, తుంగళి.

అంబుధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. (నీటినిధరించునది.)

మేఘము; 2. ముస్త, తుంగళి.

అంబుధి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీటికి స్థానము.) 1. సము
ద్రము; 2. నీటికుండ; 3. నాల్గుసంఖ్యకు సంకే
తము.

అంబుధీపథి. సం. వి. ఇ. పుం. (సముద్రము అం
బులపొదిగాఁ గలవాడు.) శివుఁడు.

అంబునిధి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీటికి నిధి.) సముద్రము.

అంబుపుండు. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) 1. నీటినిత్రాగు
వాడు; 2. నీటిని పాలించువాడు. — వి. అ.
పుం. (నీటికి ప్రభువు.) 1. వరుణుఁడు; 2. సము
ద్రుఁడు.

అంబుప్రసాదనము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) నీటిని తేట
గాఁ జేయునది; నీటిని విణుచునది. — వి. అ. న.
కళకఫలము, ఇండుగకాయ.

అంబుప్రసాదము. సం. వి. అ. పుం. = అంబుప్రసా
దనము.

అంబుభవము. సం. వి. అ. న. (నీటబుట్టునది.) జల
జము, పద్మము.

అంబుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. మేఘము; 2.
ముస్త, తుంగళి; 3. సముద్రము.

అంబుమంతము. సం. వి. ఇ. (త్. ఈ. మతీ. త్.) నీరు
సమృద్ధిగాఁగలది (దేశము.)

అంబుమర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొసలి;
2. నీటి క్రోతి.

అంబుమాత్రజము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) నీటియందు
మాత్రము పుట్టినది. — వి. అ. పుం. శంభూకము,
శంఖపుగుల్ల.

అంబుముక్కు. సం. వి. త్. పుం. (నీటిని విడుచు
నది.) 1. మేఘము; 2. ముస్త.

అంబుముచము. సం. = అంబుముక్కు.

అంబురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ద్వారమునందలి
వైకడపకమ్మి, (లక్ష్మీకమ్మి అందురు); 2. మేఘము.

అంబురాశి. సం. వి. ఇ. పుం. నీటిప్రాపు, సముద్రము.

అంబురుహము. సం. వి. హ్. అ. న. (నీటమొల
చునది.) పద్మము. — పుం. సారసపక్షి.

అంబురోహి. సం. వి. త్. పు. సారసపక్షి. — న.
అంబురుహము, పద్మము.

అంబులపొది. ద్వ. వి. తూణీరము, బాణములుండు
పొది.

అంబువాహము. సం. వి. అ. పుం. (నీటిని మోయు
నది.) 1. మేఘము; 2. ముస్త.

అంబువాహి. సం. వి. ఇ. (న్. ఈ. నీ. న్.) నీటిని మో
యునది. — వి. పుం. = అంబువాహము.

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీళ్లు మోయు
స్త్రీ; 2. పడవలోనికి వచ్చిన నీరు తోడి పాఱుబో
యుటకేర్పడిన తొట్టి; 3. దోన, బూలగా
నుండుటకుఁ దొలిచిన తాటిపట్టె. (పల్లమున
నుండు నీరు మెఱకనున్న కాలవలోనికి గూడ
లు మొదలగువానితోఁ దోడి పోయునపుడు
మెఱకనున్న కాలవమొదట నుంచెడుపట్టె.)

అంబువిహారము. సం. వి. అ. పుం. జలక్రీడ, ఈ
దుట మొదలగు నీటిలోని యాట.

అంబువు. సం. వి. ఈ. న. ఈదకము, నీరు.

అంబువేతనము. సం. వి. అ. పుం. నీటి ప్రబ్బళి.

అంబునర్పిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (నీటిలో ప్రాకు
నది.) జలగ.

అంబుసేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీళ్లుచల్లు స్త్రీ;
2. పడవలోనికి వచ్చిననీరు తోడిపోయుతొట్టి;
3. నీరుచల్లుసాధనము.

అంబూకృతము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) 1. నీళ్లు
గలదిగాఁ జేయఁబడినది; 2. (నీళ్లు నములుట
గలది.) స్పష్టముగాఁ బలకఁబడినది (మాట). —
వి. అ. న. భల్లూకాదులధ్వని.

అంబే. దే. అవ్య. = అంబా. “అఱ్ఱులెత్తి యంబేయని
యఱుచుచు.” వి. పు. 2, ఆ. ౧౪౭. “ఈ.
ఆయతరీతిఁ దద్ధస్థని రసాయనమై చెవిసోక నప్పు
డం, బేయనుచుకొని బ్రతిష్ఠనము పెల్లుగఁ జూపు
చుఁ బాటి ధేనువుకొ, డాయగఁ బోయి వేడుక
నొడత కదలించుచు వాలమార్పుచుకొ, బాయక
గుప్తాదుం గుడిచె బాలపృషంబు నిశాంశదుష్ట
ముత్.” భో. ౬, ఆ. ౨౧.

అంబేద. దే. విణ. దిట్టతనములేనివాడు, పిటికివాడు. “ఉ. వేడులపల్కి న న్నదర ప్రేయగఁ జూచెద విందు నంత యంబేదలు లేరు.” పద్మ. 3, ఆ. ౫౭.

అంభస్సరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీటిలోని సారము; 2. ప్రవాళము, పగడము.

అంభస్సు. సం. వి. స్. న. 1. జలము, నీరు; 2. (జ్యోతి.) లగ్నమునకు నాల్గవరాశి.

అంభా. సం. ఆవ్య. ఆవులయూర్పులకనుకరణము, అంబే. “ఉ. గోవులెల్ల నం, భాయని చీరి హువ్వునుచుఁ బైపడి మూర్ఘిని పంచితిల్లె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. శ. ర. “ఉ...గోవులెల్ల నం,దే యని చీరి హువ్వునుచుఁ బేరిచి మూర్ఘిని పంచితిల్లి పెట్టె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౫౧౯. అని పాఠాంతరము.

అంభోజజని. సం. వి. ఇ. పుం. (పద్మమందు పుట్టుక గలవాడు.) బ్రహ్మ.

అంభోజన్తము. సం. వి. స్. న. జలజము, పద్మము. అంభోజము. సం. వి. అ. న. (నీటంబుట్టినది.) పద్మము. “పాదాంభోజము, ముఖాంభోజము మొ.”—పుం. సారసపక్షి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) నీటియందుఁ బుట్టినది.

అంభోజయోని. సం. వి. ఇ. పుం. పద్మభవుడు, బ్రహ్మ.

అంభోజమండము. సం. వి. అ. న. 1. పద్మసముదాహము; 2. పద్మసరస్సు, తామరచెఱువు.

అంభోజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పద్మసముదాయము; 2. (పద్మములతోఁగూడిన ప్రదేశము.) చెఱువు; 3. పద్మలత.

అంభోదము. సం. = అంబుదము.

అంభోధరము. సం. = అంబుధరము.

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీటికి స్థానము.) సముద్రము, కడలి.

అంభోధివల్లభము. సం. వి. అ. పుం. ప్రవాళము, పగడము.—డు. వరుణుడు.

అంభోనిధి. సం. = అంభోధి.

అంభోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీటిప్రాపు.) సముద్రము.

అంభోరుహము; సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.—పుం. సారసపక్షి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) నీటియందు మొలచునది.

అంశమడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భాగస్థుడు; 2. పాలికాపు; 3. దాయాదుడు, జ్ఞాతి.

అంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీషయము. “సారాంశము;” “ముఖ్యాంశము;” 2. భాగము, వంతు.

అంశుకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. సన్నవస్త్రము; 3. వస్త్రము.

అంశుధరుడు. సం. వి. అ. పుం. (కిరణములు ధరించువాడు.) సూర్యుడు.

అంశుమంతుడు. సం. వి. త్. పుం. సూర్యుడు.—విణ. (త్. ఈ. తీ. త్.) కిరణములుగలవాడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముయ్యాకుపాన్నశ్శి.

అంశుమత్ఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ప్రకాశించు పచ్చనైన పండ్లకలది.) కడలి, అరటిశ్శి.

అంశుమాలి. సం. వి. స్. పుం. (కిరణమాలికల వాడు.) సహస్రకిరణుడు, సూర్యుడు.

అంశులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కిరణములు గలది, ప్రకాశమానమైనది.

అంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కాంతి; 2. కిరణము; 3. సూర్యుడు.

అంసకూటము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దుమూఁపురము, కకుదము.

అంసము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. భుజశిరస్సు, మూఁపు; 2. అంశము.

అంసలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాంసలుడు, బలముకలవాడు.

అంహలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దానము, ఈవి; 2. తెవులు, రోగము; 3. విడుపు.

అంహస్సు. సం. వి. స్. న. 1. పాపము; 2. దోషము.

అంట.దే. అవ్య. (అనుట, అంట, అంట అని రూపాంతరము. లోకులు చెప్పుకొనుట అని భావము.) 1. వృత్తాంతము చెప్పుటను తెలుపును. “క. తామంటతలఁపఁగఁ దలలంట.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౩౮౫; 2. ప్రశంసను తెలుపును.

“క. ఐనను రావణుడండఁట రిపుఁ, దానెలకువఁ
జొచ్చి పొదివితఁట కయ్యమునం, జేసెత్తురుగాకుం
డఁగ, వానింజంపితఁట తగదె వర్జనసేయఁ.”
నిర్వ. ౨, ఆ. ౧౧; 3. నిరసనమును తెలుపును.
“పిండఁట పదిమందిని కొట్టునఁట.” (ఈ
యర్థములందు ప్రాచీనభాషలో అటే, అట్టే అను
పదములు ఉపయుక్తములు.)

అక. వై. వి. 1. అక్క; 2. పూజ్యస్త్రీ.

అకట. వై. = అక్కట.

అకటకట. వై. = అక్కటకట.

అకటకటా. వై. = అక్కటకటా.

అకటవికటము. దే. విణ. (త. అగడవిగడం.)
తాఱుమాఱైనది, కలవరపడినది.

అకటా. వై. = అక్కటా.

అకటావికటము. దే. విణ. = అకటవికటము. “క. అక
టా మరుఁ డీపు డుల్లం, బకటావికటముగఁజేసి
యడరూఁసెను.” రసి. 3, ఆ. 2౯.

అకము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖము లేనిది.

అకరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కార్యాభావము, కార్య
భంగము. “నీకు అకరణియగుఁగాక.” దీనికి
కాపముననే ఉపయోగము. కాపము, లిట్టు.
అని. శ. ర.

అకరు. దే. వి. తామర, కలువ మొదలగువానిలోని
కేసరము, కింజల్కము. “నీ. బ్రహ్మసంపేద్యాది
బహుతీర్థములు జేప లకరులు చారుదివ్యస్థలము
లు.” భీ. 3, ఆ. ౫౦. రూ. అకరువు.

అకరువు. దే. = అకరు. “క్రాంతి చంచలనాస్వాదించు
చులేదూండ్లకరువు ప్రియులకు నలఁచుచుమెరో,
మాంచము లోలిం గంచుకీతంబై పొడమఁగ నడ
రుచు.” కు. సం. ౧౦, ఆ. ౨౮. “నీ.
ఆకాశమండలం బను నల్లకలవకు నకరువా
ద్యుండు లోలార్కమూర్తి.” కాశీ. ౧, ఆ. ౨.

అకర్తకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (వ్యాక.)
కర్త లేనిది. (క్రియ.)

అకర్తము. సం. వి. పు. న. (న+కర్త.) 1. కర్తా
భావము, కర్తములేమి; 2. సోమరితనము; 3.
నిషిద్ధమగుపని; 4. పాపము, దుష్కర్మము.

అకల్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మాలిన్యములేనిది.)
చంద్రిక, వెన్నెల.

అకల్కత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలుష్యములేమి,
అకళంకత్వము.

అకల్కనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) డంబములేని
వాఁడు.

అకల్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మడ్డిలేనిది,
(చమరు. మొ.); 2. పాపములేనిది.

అకల్కఁడు సం. = అకల్కనుఁడు.

అకల్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సత్వమైనది;
2. ఆరోగ్యవంతము కానిది, జబ్బుది.

అకస్తాత్తు. సం. అవ్య. అకస్తాత్తుగా, ఏకారణమునల
నను గలుగకుండఁగా, పూర్వకారణము లేకుం
డఁగా, హఠాత్తుగా, ఉన్నట్టుండి.

అకా. దే. అవ్య. ద్రు. (అ+కాన్.) ‘ఇతి’ శబ్దార్థ
కము, ‘అని’ అనుదాని భావమును తెలుపును.
“ప.కాకుల్ స్థకులప్రదీపకుండు వారలముఖ వర్ణ
విశేషంబు లుపలక్షించి సీతంగనినవారకానిశ్చ
యించె.” భార. ఆర. 2, ఆ. ౧౨. (వారకాన్ =
వారే అని భావము.)

అకాండతాండవము. సం. వి. అ. న. అసమయ
మందలి నృత్యము. (అసందర్భ ప్రసంగమునకు
ఉపమానముగా గ్రహింపఁబడును.)

అకాండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉచిత
కాలముకానిది, తఱికానిది; 2. అసమయమున
జరిగినది, అనుకొననిది. “అకాండప్రచండ కల
హము;” “అకాండతాండవము;” 3. కొమ్మలు
లేనిది.

అకాయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శరీరములేనివాఁ
డు. — వి. అ. పుం. 1. పరమాత్మ; 2. (అధః
కాయములేనివాఁడు.) రాహువు; 3. మన్మథుఁడు.

అకారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కారణము
లేనిది; 2. అవ్యాజము, కృత్రిమము కానిది,
సహజము. “అకారణమైతి.” — క్రి. విణ.
నిష్కారణముగా, తగినకారణము లేకుండఁగా.
—వి. న. 1. కారణములేమి; 2. అసర్వకారణము.

అకారతుగా. వై. క్రి. విణ. (అకారణాత్ అను
దాని యపభ్రంశము కావచ్చును.) కారణము
లేకుండఁగా, నిష్కారణముగా.

అకారము. సం. వి. అ. పు. “అ” అను అక్షరము.
అకార్యణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చైన్యములే
నిది.—వి. అ. న. చైన్యములేమి.

అకార్యకరణము. సం. వి. అ. న. 1. చేయఁగూడని
పని చేయుట; 2. దుష్కార్యము చేయుట.

అకార్యకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. జీ. న్.) 1. అచిత్త
మగు పనిచేయువాఁడు, తప్పుపనిచేయువాఁడు.
2. పనికుపయోగింపనివాఁడు, ప్రయోజకుఁడు
కానివాఁడు, అప్రయోజకుఁడు.

అకార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేయఁదగనిది;
2. చేయఁగూడనిది.—వి. అ. న. 1. తగనిపని;
2. కూడనిపని. 3. నిషిద్ధమగు కార్యము, తప్పు
పని; 4. పాపకృత్యము, దుష్కార్యము.

అకాలకూహ్లాండము. సం. వి. అ. పు. 1. అకాల
మున పుట్టిన గుడ్డికాయ. (దీనికి రుచి యుండ
దు కావుననే నిరర్థకజన్తము అనుట కుపమాన
ముగా నుపయోగింపఁబడును); 2. నిరుపయోగ
జన్తము.

అకాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఉచితకాలము
లేనిది.) 1. అనుచితకాలమందలిది; 2. అసమ
యమున సంభవించినది. (“అకాలమృత్యువు.”
మొ.)—వి. అ. పు. 1. అయుక్తకాలము,
అనర్హసమయము, తగనివేళ; 2. కానివేళ,
తఱికానివేళ, అదనుకల్పినసమయము.

అకాలమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పు. అకాలమందు
సంభవించిన చావు, అపమృత్యువు.

అకాలవేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళకానివేళ, అసమ
యము.

అకించనత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దారిద్ర్యము, లేమి;
2. సర్వధనము వదలుకొనుట, కొంచెమైనను తన
కులేకుండఁగ విడిచి దరిద్రుఁడగుట. (ఇది సన్న్యాసి
సాంగములలో నొకటి.)

అకించనత్వము. సం. వి. ఆ. న. = అకించనత.

అకించనము. సం. వి. అ. న. ఏమియుఁజేయనివస్తువు,
విలువలేని వస్తువు.

అకించనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచెమైనను
లేనివాఁడు, మిగుల దరిద్రుఁడు.

అకించిత్కరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.)
కొంచెమైనను చేయనివాఁడు, నిరుపయోగి, ఏమి
యుఁజేయలేనివాఁడు, ఏమి చేయుటకు శక్తిలేని
వాఁడు.

అకుంతగతి. సం. విణ. ఇ. అప్రతిహతమైన (అడ్డు
లేని) గతిగలవాఁడు.—వి. ఇ. స్త్రీ. అడ్డులేనిగతి.
“చ...కర్ణుఁడా శిశున, కుంతగతిం దనలేరిమీఁద
నొప్పెడు ఘనచక్రముం గొని యుపేంద్రుఁడు
లీల నటించు చాడ్చునక.” భార. ద్రోణ. ౨,
ఆ. ౧౧౨.

అకుంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొక్కవో
నిది, వాడిపోనిది, మొద్దుకానిది. “అకుంతపర
శువు;” 2. అప్రతిహతము, అడ్డులేనిది. “అకుంత
పరాక్రమము.”

అకుంతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అకుంతము.
అకుతల్లిన్మయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అకు
తోభయుఁడు.

అకుతోభయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎవనివల
నను లేక దేనివలనను భయపడనివాఁడు. “న్యాయ
వంతుఁడకుతోభయుఁడు;” “భారతదేశసం
చారమకుతోభయము.”

అకుప్ర్యము. సం. వి. అ. న. (రాగి, మొ. వాని
కంటె వేజుగు లోహము.) వెండి లేక బంగా
రము.

అకూపారము. సం. వి. అ. పు. 1. సముద్రము;
2. ఆదికూర్పము.

అకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేయఁబడ
నిది, ఆచరింపఁబడనిది; 2. సిద్ధముకానిది.
(అన్నము మొ.); 3. ధన్యముకానిది; 4. పూర్తి
గానిది, ఫలితమునకు రానిది.—వి. అ. న.
చేయకపోవుట, చేయమి.

అకృతాత్ముఁడు. సం. విణ. అ. 1. ధన్యాత్ముఁడు
గానివాఁడు; 2. స్థిరమైన మనస్సు లేనివాఁడు;
3. తెలివిలేనివాఁడు; 4. బ్రహ్మసంధానము
లేనివాఁడు.

అకృతార్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చరితార్థుఁడు
గానివాఁడు, పనినెఱవేర్చులేనివాఁడు, విఫలుఁడు.

అకృతాస్త్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అస్త్రములు
బాగుగా అభ్యసించనివాఁడు.

అక్కలి. సం. విణ. (న. ఈ.నీ. న్.) 1. ధన్యుడు కానివాడు; 2. విద్వాంసుడు కానివాడు; 3. ఏపనియు నిర్వహించనివాడు.— వి. ఇ. స్త్రీ. పనిలేమి.

అక్కత్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చేయదగనిది; 2. చేయగూడనిది.—వి. అ.న.1.కూడని పని, తప్పుపని; 2. దుష్కార్యము.

అక్కశము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (కృశముగానిది.) 1. దుర్బలము గానిది, దృఢమైనది; 2. హింసముకానిది, అధికము.

అక్కప్రసవ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ. అ.) (అక్కప్ర+పవ్య.) దున్నని నేలయందు ఫలించునది. (నీవారధాన్యము, ఓషధి ము.)

అక్కప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దున్నబడనిది; 2. లాగబడనిది.

అక్కప్రకర్షుడు. సం. విణ. న్. శుద్ధమైనకార్యములు గలవాడు, కళంకములేనిపనులుచేయువాడు, మంచినడవడిగలవాడు.

అక్కప్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నలుపులేనిది, తెల్లనిది; 2. కళంకములేనిది; 3. శుద్ధమైనది.

అకో. డే. అవ్య. సందేహమును తెలుపును. (కొన్నివ్రాతప్రతులయందు. 'ఒకో' అను దానికి మాఱు 'అకో' అనియే కలదు.) చూ. ఒకో.

అక్క. ఉభ. వై. వి. 1. పెద్దదియగు తోడబుట్టి నది; 2. పూజ్యస్త్రీ, గౌరవముగలస్త్రీ. "క. ఎక్కడికి బాటిపోయెద, జిహ్మపడక యేను వీనిశీఘ్రగతికి నో, యక్క." కళా. 3, ఆ. ౯౬; 3. వంటకక్క. "తే. దర్బపోటులబడినలేని తలులమైల్చి, నంటి పితృశేషము భుజించియదియు నెడల, నక్కవాడల నరహుల్ల మెక్కిమీద, వీనిశీఘర మొకతూర్తి జ్యము గొని." ఆము. ౬, ఆ. ౬౯.—అవ్య. ఆశ్చర్యమును చెలుపును. "అక్క యిదియేమి చోద్యమో." శుక. ౧, ఆ. ౨౨౯.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లి.

అక్కజేపడు. వై. అ. క్రి. (అక్కజేము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు. "ప. గజపతి వచ్చెనంచు నొక గంధగజంబు గుఱించి యొక్కడ డక్కజపడి పల్కిన స్వఱచి." వై. ౫, ఆ. ౧౩౩.

అక్కజేము. వై. విణ. 1. అధికము. "నీ....బ్రాహ్మణకృతమైన బ్రహ్మరథము, నెక్కి బ్రాహ్మణులకు నక్కజంబగు నడమానంబు సేసినదాన." భార. ఆర. ౪, ఆ. ౧౧౯; 2. అశక్యము. "నీ. ఇమి ఘనబృందంబు లివిగజయూధంబు లని విచారింపంగ నక్కజంబు, లై." భార. ఆర. 3, ఆ. ౩౫౫. "ద్వి. చూపంగవలెనని చూపితిగాని, యాపురి లింగ నహస్రాబ్ధదములు, జూపజెప్పగను శేషునకు నక్కజము." పండి. ఐత్య. ౪౦౩. పు.; 3. ఆశ్చర్యము, వింత. "నీ. పడలక కురు పతి వారణావతమున లక్కయిత్ గావించియక్కజముగ, నందఱు జొన్చి యందనలంబు దరికొల్పి బనిచిన బాండునందను లెఱింగి." భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౪. "మ. ప్రజల్లెక్ వినుతింప విందు మొదలం బట్టింద్ర యూహింప నక్కజ మీ విప్పుడు సంస్తుతింప నది సాక్షాత్కారముం బొందెడుక్." వై. ౨, ఆ. ౨౯.

అక్కజేడు. వై. విణ. అధికుడు, పరాక్రమ వంతుడు. "నీ. చంపె నాగాయతనత్వ జరా సంధు నెక్కటి యెచ్చిన యక్కజుండు." భార. ఆర. ౧, ఆ. ౧౦౨.

అక్కజేరాలు. వై. విణ. (అక్కజే+ఆలు.) అధికురాలు, పరాక్రమవతి.

అక్కట. వై. అవ్య. (సం. ఆ. కప్తమ్. క. అక్కట.) సంతాపమును చెలుపును, అయ్యో! "ఉ. అక్కట! కన్యకాశ్రమిటు లాఱడిపోవ నకారణంబ నీ, కెక్కడి చూలు వచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ. ౨౪. (కొన్ని ప్రతులలో అక్కల అని కలదు. చూ. అల.) రూ. అకట, అకటకట, అకటకటా, అకటా, అక్కటకటా, అక్కటా.

అక్కటకటా. వై. = అక్కట. అక్కటకటా, దైవంబ, నీకంటికిం దేలింజయ్యు డైయ్యు నే." వై. ౧, ఆ. ౧౦౮.

అక్కటా. వై. = అక్కట. "తే. కుంభసంభవుఁ డభితోగూడఁ గ్రోలి, తజ్జలముతోడ వెడలింపఁ దలఁపఁ డేని, నిరహింస లింతపడుదుచే వీని చేత, నక్కటా దైవమటు నేయఁ డయ్యెగాక." వై. ౨, ఆ. ౧౨౩.

అక్కటిక. డే.వి.దయ, కనికరము, "నీ, అదివరాహంబు

వగుచు రసాశలగతనైన నన్ను నక్కటికతోడ,
నుద్ధరించితివి.” భాగ. ౪, స్కం. ౪౦౬.

అక్కటికము. దే. = అక్కటిక. “ఉ. చక్కటి లేని
యాలమునఁ జంపె ననకవల దీమరాత్మకుం,
డక్కటికంబు లేక సతి నంజలు సేసి...” భార.
శల్య. ౨, ఆ. ౩౨౧. “క. అక్కటనాహృద
యము గడు, నక్కటికము లేని దయ్యె.” భార.
అర. ౫, ఆ. ౮.

అక్కడ. దే. వి. (ఆ+కడ.) (వృత్తియందే బొప
విధక్తికము. అక్కడివార్త.) 1. ఆదిక్కు, ఆవైపు;
2. ఆవలివైపు. “వ. ఇక్కడలి గడచి చక్క
నుత్తరాభిముఖుండ వై చనంజన హిమవంశంబు,
అక్కిండకక్కడ బహుకూటశోభితంబగు హే
మకూటంబు, అన్నగంబునకవల ఋషభాచలం
బు.” రా.య. కాం. ౧౦౯౫. శ.ర. ఆకడ అని
పాఠాంతరము; 3. ప్రదేశము, చోటు. “ఉ.
మ్రొక్కికరాంబుజద్వయము మోడ్చి లలాటము
నకై ఘటించి మా, యక్కడ మీరు నీముసలి
యవ్వయు నేడు శివార్చనంబు న, మృక్కప్రతి
జేసి.” హర. ౨, ఆ. ౪౭.

అక్కరము. వై. వి. 1. అకారాదిపదము; 2. తెలుఁ
గునను కన్నడమునను గల పద్యవిశేషము. మహా
క్కర, మధ్యాక్కర, మధురాక్కర, అంత
రాక్కర, అల్పాక్కర యని అయిదువిధములు
తెలుఁగునఁ గలవు.

అక్కఱ. దే. వి. (క. అక్కఱ. క. అక్కరై.)
1. అపేక్షితముగు కార్యము, అవశ్యకకార్యము.
“వ. కాంక్షేయులు నీదేశంబుననుండి నీయాజ్ఞ
వలనం గృతారంభులైయున్నవారగుటజేసి
వారు నీకింకరులు. నీకునైన యక్కఱ దీర్చుట
వారి కర్హకృత్యంబు. దీని కింతవనరనేల?” భార.
అర. ౬, ఆ. ౩౦; 2. అపేక్ష, కోరిక. “మ.
చిలునవ్విప్పుగఁ జూడనీక పులకన్ నెల్వొంద
నికై గ్రచ్చి యక్కఱదీఱుంబోరినకులనంగరము
వీకంజేర్చునీకైవైయి, వజ్రదండ్రోవగఁజేసెనే.
భార. అర. ౭, ఆ. ౩౪౩; 3. శ్రద్ధ. (శ.ర.)

అక్కఱకాడు. దే. విణ. అక్కఱగలవాడు, అవ
శ్యకతగలవాడు, “అక్కఱకాడవైయందంద
ప్రేరేచి.” క్షేత్రయ.

అక్కఱగండఁడు. దే. విణ. అవశ్యకతగనిపట్టు
వాడు, అవసరమును గ్రహించువాడు. “ద్వి.
అక్కఱగండఁడై యపుటపుటికి, వెక్కసంబుగ
నూర్లువేలునప్పిచ్చి.” హరిశ్చం. ౨, భా. ౪౮౦.
ఇట శ్రద్ధగలవాడు అని శ. ర. ఈయర్థము
చింత్యము.

అక్కఱగొను. దే. స. క్రి. అపేక్షించు.

అక్కఱపడు. ద్వ. అ. క్రి. అక్కఱగొను, ఆస
నొందు. “చం...నన్నునక్కఱపడి నీవు వేఁడు
టిది కర్ణమె.” భార. అర. ౭, ఆ. ౩౬౭.

అక్కఱపాటు. ద్వ. వి. అక్కఱపడుట.

అక్కలకర. దే. వి. అక్కలకఱ్ఱ, జ్వరదోషము పోఁ
గొట్టు మూలికావిశేషము. “సీ. అన్న భేదియు
వస యక్కలకర.” హంస. ౨, ఆ. ౨౨౭.

అక్కలకఱ్ఱ. దే. = అక్కలకర.

అక్కలి. దే. వి. అల, తరంగము. “క. తగులువడి
యపుడు వడినెడి, గగనమణిరథంబుదోరగువడి
నిలిచెన్, బొగరుమొగకడలియక్కలి, దగిలి
నిలువఁబడిన ఘనవిశతియుంబోలెన్.” కాశీ.
౧, ఆ. ౧౩౩. “వ. కడలిమొగ యక్కలిం
దగులువడిన జోగునుంబోలె.” కాశీ. ౨, ఆ. ౯౮.

అక్కలించు. దే. అ. క్రి. (క. అక్కలిను. అక్కు
లిను. (ఆకలి మొదలగువానిచేత కడుపు)
లోపలికిఁబోవు, దించుకొనిపోవు, సంకుచిత
మగు. “సీ. విశేయమైన యొడ్డాణంపు
లవణిచే నక్కలించినపొట్ట మక్కలించి.” స్వా.
౧, ఆ. ౫౯—న. క్రి. దించుకొనిపోవునట్లు
చేయు. “నీకడుపు అక్కలించు.”

అక్కవాడ. దే. వి. వంటలక్కలు ఉండునీధి.
“తే. అక్కవాడల నరకూర్ణ మెక్కిమీఁద.”
ఆము. ౬, ఆ. ౬౭.

అక్కనము. దే. వి. (క. అక్కన.) 1. సంతాపము,
దుఃఖము. “ఉ. అక్కమలాక్షిఁ జూచి యల
కాధిపనందనుఁ డోపడతి నీ, వెక్కడనుండి
వచ్చి తిది యేటికి నున్నురుమంటి నీకు నీ, యక్క
నమేల వచ్చెను.” కళా. ౩, ఆ. ౧౭౯; 2.
కోపము, అక్కను. “తే. ...బూచి, గములకా
మెకెలొనఁ గెనక్కన మెనంగి, రావణుండు దద్ద
యొలులి బీరమ్ము పొచ్చు.” అచ్చ. య. ౨౦౦.

అక్కసి. దే. విణ. అక్కసుగలవాఁడు, అగ్రహ వంతుఁడు.

అక్కసు. దే. వి. అగ్రహము, కోపము, కసి.

అక్కసుకాఁడు. దే. విణ. అక్కసి, అగ్రహవంతుఁడు.

అక్కనెల్లెండ్రు. దే. = అక్కానెల్లెండ్రు.

అక్కస్సు. దే. = అక్కసు. “వానిమీఁద నాకక్కస్సు తీఱలేదు.”

అక్కానెల్లెండ్రు. దే. వి. బ. అక్కయుఁ జెల్లెలును. “క. అక్కానెల్లెండ్రయ్యను, దక్కరు నాతోడి పోరు దానుఁ దిలియున్.” భాగ. ౮, స్కం. ౪౭౦.

అక్కి. దే. వి. చర్మరోగవిశేషము.

అక్కిబిక్కిదండ. దే. వి. బాలక్రిడావిశేషము. “స్త్రీ. పిల్ల మెఱుము లక్కిబిక్కిదండ.” హంస. 3, ఆ. ౧౪౬.

అక్కిలి. దే. వి. అంకిలి, కలఁత, కలవరము. “ఉ. అక్కిలి మాయఁ గన్నుఁగఁ లాననము ద్వీలసిల్లఁ బెంజెమర్, గ్రొన్నని వర్షమానములు గీడ్పడ.” కు. సం. ౧౦, ఆ. 3౪. “ఉ.... మాపుగనన్నియు వచ్చెనేని నే, నక్కిలి దేఱితత్కుశల మారయుచుండుదు.” మార్కం. ౮, ఆ. ౬౬.

అక్కిలివడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కలఁతవడు. “ద్వి. అక్కిలివడి తెప్ప లల్ల మోడ్పుచును.” భాగ. ౭, స్కం.; 2. చెడు, నశించు. “ద్వి. గ్రతునం బఱలెంచి కాళ్ళవైఁబడిన, నక్కిలివడునె నీయ యగారికనము.” పండి. పురా. ౧౦౧ పు.

అక్కు. దే. వి. 1. అొమ్మ, పక్షము. “ఉ..... అక్కునఁజేర్చె భుజాయుగాంకపా, శీవలయంబు లోనఁ దబిలించి.” వై. ౭, ఆ. ౧౬౫; 2. గుండె. “ద్వి. అక్కుమాలిన భంగ నగ్రహారంబు, చక్కన మీకెట్లు చనఁ జేరవచ్చు.” బస. ౭, ఆ. ౨౧౪ పు.

అక్కుగొట్టు. దే. వి. (అక్కు+గొట్టు.) హృదయ శల్యము. “ద్వి. అవనీకులకు నెల్ల నక్కుగొట్టుగుచు.” బస. ౪. ౧౩౬ పు. “ఉ. ఈయసురేంద్రుఁ గూల్చుటకు..... వేల్పుల యక్కుగొట్టు.” హ. రి. పూ. ౪, ఆ. ౧౭౮.

అక్కుపక్షి. మి. వి. బక్కవాఁడు. (వాడుక.)

అక్కుముల్లు. దే. వి. హృదయకంటకము.

అక్కుళ్లు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, ఒకరకము పడ్డు.

అక్కెత్తుకొను. దే. అ. క్రి. అొమ్మ ఎత్తుకొను. “ప. ఇట్లందఱు నక్కెత్తుకొనక చేయు శిశిరోప చారంబు లగజ తుష్టాపచారంబులైన దననఖులం బదరుచు.” కు. సం. ౫, ఆ. ౧౫౧. (ఇట అక్కుఎత్తుకొనక అనునది ‘పంచినమెడ యెత్త కుండఁగా,’ ‘నడ్డి యెత్తకుండఁగా’ అను వాని వంటిది. “తదేక దృష్టితో” అనుభావము.)

అక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పూయఁబడినది. (తైలాక్తము, శోణితాక్తము మొ.); 2. వృక్తము, న్నుష్టమయినది; 3. చేరినది; 4. పోయినది.

అక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రమములేమి, వరుసలేకపోవుట; 2. సంచారము లేమి; 3. న్యాయవిరోధము, న్యాయమునకు వ్యతిరేకము. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. క్రమములేనిది, వరుస లేనిది; 2. క్రమము (=పాదము) లేనిది, పాద శూన్యము; 3. సంచారములేనిది; 4. అక్రమణములేనిది; 5. న్యాయవిరుద్ధము.

అక్రియుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (క్రియలేని వాఁడు.) 1. చేయవలసిన పనిచేయనివాఁడు, సోమరి; 2. అప్రయోజకుఁడు; 3. యాగాది కర్తలుచేయనివాఁడు; 4. యాగాదికర్తలు లేని వాఁడు; 5. నిష్క్రియుఁడు, (సర్వసంపూర్ణుఁడు గాన) చేయవలసినపని లేనివాఁడు. (దేవుఁడు.)

అక్రూరుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (క్రూరుఁడుగాని వాఁడు.) సౌమ్యుఁడు.—వి. అ. పుం. యాదవు లలో నొకఁడు; కంఠుని కుటిలప్రవర్తనము కృష్ణునకుఁ దెలిపి వానిఁ జంకఁ బ్రేరించినవాఁడు.

అక్రోధనుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) క్రోధము లేనివాఁడు, కోపములేనివాఁడు.—వి. అ. పుం. ఒకానొకరాజు. (ఇతఁ డయుధాయువనువాని కుమారుఁడు.)

అక్లిష్టకర్తఁడు. సం. విణ. న్. 1. (అక్లిష్ట+కర్త.) శ్రమలేని పనిగలవాఁడు; 2. (అ+క్లిష్టకర్త.) పనివలన శ్రమపడనివాఁడు.

అక్షిప్తకారి. సం. విణ. (న్. ఈ.జీ.న్.) శ్రమపడకుండ పనిచేయువాడు, ఆయాసములేకుండగఁ బనిచేయువాడు.

అక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ.అ.) (క్షిప్తముగానిది.)

1. క్లేశము నొందనిది, శ్రమముచెందనిది;
2. శక్కువగానిది. “అక్షిప్తకాంతియగు రూపము;”
3. సులభము (పద్యము.)

అక్షిప్తవర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అక్షిప్తమగు వర్ణములుగలది.) 1. కలసిపోనిరంగులుగలది, ఏరంగున కారంగు స్పష్టముగా నున్నది. (చిత్రరపుమొ.); 2. కలసిపోని (స్పష్టమైన) అక్షరములుగలది. (ఉచ్చారణము.); 3. (బ్రాహ్మణాది) వర్ణసాంకర్యము లేనిది.

అక్షిప్తవ్రతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెడని వ్రతము గలవాడు; 2. వ్రతాచరణమందు ఆయాసము లేనివాడు.

అక్షగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. పాచికలతో నాడెడి యాట, జూదము.

అక్షచక్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంద్రియసముదాయము; 2. బండి యిరును చక్రము; 3. పాచికలసజ్జా.

అక్షజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అక్షమువలనఁ గలుగునది.) నేత్రమువలనఁ గలుగునది. “అక్షజజ్ఞానము” (=వ్రత్యక్షజ్ఞానము, కంటితో చూచుట.)—వి. అ. న. 1. (ఎఘ్నుకవలనఁ గలిగినది.) వజ్రాయుధము. (ఇది దధించిముని ఎఘ్నుకతోఁ జేయఁబడినదని పురాణగాధ;) 2. వజ్రము, నవరత్నములలో నొకటి.

అక్షణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షణికముగానిది, స్థిరము.

అక్షత. సం. వి. అ. స్త్రీ. పురుషసంభోగము పొందనిస్త్రీ.

అక్షతము. సం. వి. అ. న. 1. హానిలేమి; 2. శుభము; 3. నడిమికి విఱుగని బియ్యపురింజ.—విణ.

(అ. ఆ. అ.) 1. గాయము నొందనిది, ఖండింపఁ బడనిది, బాధనొందనిది; 2. విఱుగనిది. (బియ్యపురింజ మొ.)

అక్షతయోని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పురుషసంభోగము పొందనిస్త్రీ, కన్య.

అక్షతలు. సం. వి. అ. పుం. బ. = అక్షీంతలు. విఱుగని బియ్యము. “దూర్వాక్షతలు; ఆర్థాక్షతారోపణము; సాక్షతపాత్రహస్తాడు.”

అక్షదర్శకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. న్యాయానుసారముగా వ్యవహారములు తీర్చువాడు, న్యాయాధికారి (జడ్జి); 2. జూదమున న్యాయాన్యాయములు కనుపెట్టి చూచువాడు.

అక్షదృక్కు. సం. వి. శ్. పుం. = అక్షదర్శకుడు. అక్షదేవి. సం. వి. స్. పుం. పాచికలాడువాడు, కితవుడు, జూదరి.

అక్షద్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. = అక్షదేవి.

అక్షద్యూతికము. సం. వి. అ. న. జూదమునందలి జగడము.

అక్షధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్రము ధరించువాడు; 2. పాచికలు చేతఁబట్టుకొనువాడు.—వి. అ. పుం. చక్రపాణి, విష్ణువు.

అక్షధురము. సం. వి. స్. స్త్రీ. బండిబరువు.

అక్షధూర్తిలము. సం. వి. అ. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అక్షధూర్తుడు. సం. వి. అ. పుం. కితవుడు, జూదరి.

అక్షపటలము. సం. వి. అ. న. 1. న్యాయసభ; 2. అక్షిపటలము.

అక్షపటలుడు. సం. వి. అ. పుం. న్యాయాధికారి.

అక్షపాటకుడు. సం. వి. అ. పుం. (వ్యవహార ధర్మము బాగుగా నేర్చినవాడు.) న్యాయాధికారి.

అక్షపాదుడు. సం. వి. అ. పుం. (కాలియందుఁ గన్నుగలవాడు.) గౌతమముషి, (ఈతఁడు తర్కము రచించినవాడు. తనమతమును దూషించిన వ్యాసుని ముఖము చూడనని ఈతఁడు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. వ్యాసుడు పలువిధముల ప్రసన్నునిఁ గావించుకొనఁగా నతఁడు తుదకు దయదలంచి తన పాదమునఁ గంటిని గల్గించుకొని దానితో వ్యాసుని చూచెనని ప్రసిద్ధి.)

అక్షము. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. క్షమలేమి; 2. కోపము.

అక్షమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఓరిమిలేనిది; 2. సమర్థముకానిది.

అక్షమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (తంత్ర.) అక్ష
ముల (= అకారాది క్షకారాంతమయిన యేఁబది
వర్ణముల) మాల; 2. (దానికి ప్రతినిధిగా
రుద్రాక్షములతోఁ గాని ముత్యములతోఁ గాని
స్ఫటికములతోఁ గాని కూర్చినమాల.) జప
మాల; 3. (నక్షత్రచక్రమునకు మాలవలె నలం
కారమైనది.) అరుంధతీనక్షత్రము.

అక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తాండ్రము; 2. పా
చిక; 3. బండి; 4. బండిచక్రము; 5. బండి
యిరుసు; 6. బండికన్ను; 7. రుద్రాక్షము; 8.
ఇంద్రాక్షము (రుద్రాక్షమువలెనే మాల కుపయో
గించునది); 9. పదునాఱు మాపములయెత్తు;
10. వ్యవహారము; 11. జ్ఞానము. — అ. పుం.
న. 1. ఇంద్రియము; 2. నేత్రము. (కమలాక్షుఁడు
మొదలగు సమాసములయందు అక్షిశబ్దము అక్ష
శబ్దముగా మాఱినరూపము.) — న. 1. తుత్థము; 2.
సౌవర్ణపవణము. — డు. పుం. రావణనికొడుకు.

అక్షయ. సం. వి. ఆ. పుం. (మువర్ణలొకపము.) సం
వత్సరములలో నొకటి. (దీనికే క్షయ అనియుఁ
బ్రసిద్ధి. ఇదియే యుచితము.)

అక్షయతృతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అక్షయమైన
పుణ్యముగల మూఁడవతిథి.) వైకాళి శుక్ల పక్ష
మందలి తదియ. (అనాఁడొనర్చిన పుణ్యకర్తముల
ఫల మక్షయమగును.)

అక్షయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తఱుఁగు
లేనిది, తఱుఁగనిది. “ప. తనతూణీరంబు అక్షయ
బాణంబు లగుటంజేసి.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౪౪;
2. నాశములేనిది; 3. ఇల్లులేనిది. “సన్యాసి అక్ష
యుఁడు” (= ఇల్లులేనివాఁడు.) — వి. ఆ. న.
బ్రహ్మము.

అక్షరచణుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) లిపికారుఁడు,
వ్రాతకాఁడు, లేఖకుఁడు, చూచి వ్రాతవ్రాయు
వాఁడు.

అక్షరచుంచువు. సం. విణ. ఊ. = అక్షరచణుఁడు.
అక్షరచ్ఛందము. సం. విణ. చూ. అక్షరచ్ఛందుఁడు.

— వి. న. న. అక్షరసంఖ్యతో నేర్పడిన ఛందస్సు.
(ఛందస్సు) వృత్తము జాతి అని రెండువిధములు.
వానిలో వృత్తము అక్షరసంఖ్యతో నేర్పడినది.
దానికి పాదమున కిన్నియక్షరము లనునియును.

జాతి మాత్రలతో నేర్పడునది. అందక్షరసంఖ్య
పొచ్చువచ్చును; తగ్గవచ్చును. జాతి ననుసరించి
జనించినది ఊజాతి.)

అక్షరచ్ఛందుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చలింపని
యభిప్రాయముగలవాఁడు, దృఢనిశ్చయఁడు.

అక్షరచ్యుతకము. సం. వి. ఆ. న. ఒకపదములో నొక
యక్షరము తీసివేయఁగా కేషించి, అర్థాంతర
మును తెలుపు భాగము. (కరేణువులో ‘క’ తీసి
వేయఁగా మిగిలిన ‘రేణువు’ అనుపదము.)

అక్షరము. సం. వి. ఆ. న. 1. బ్రహ్మము; 2. అకా
రాదివర్ణము; 3. పదము, వాక్కు. “సృతిషేధా
క్షరవిక్లబాభిరామము;” 4. మోక్షము; 5.
ప్రణవము; 6. ధర్మము; 7. ప్రకృతి; 8. తప
స్సు; 9. కర్తువు; 10. జలము; 11. ఆకాశము;
12. నాశములేనిది. — విణ. (అ.ఆ.అ.) నశింప
నిది, ‘నాశములేనిది.

అక్షరముఖుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.భ. అ.) (అక్షర
ములు ముఖమందు గలవాఁడు.) 1. చదువు
వచ్చినవాఁడు; 2. పండితుఁడు.

అక్షరాస్యుఁడు. సం. (అ.ఆ.అ.) = అక్షరముఖుఁడు.
అక్షరార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. (అక్షర+అర్థ.)
ప్రతిపదార్థము, శబ్దశక్తిచేతఁగలిగిన అర్థము.

అక్షరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁ
డు. — విణ. (అ.ఆ.అ.) నాశములేనివాఁడు.

అక్షవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జూదము.

అక్షవాటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జూదపుబల్ల;
2. జూదమాడెడి యిల్లు; 3. (జెట్టు పట్టుపట్టుగా
రథచక్రము నడచిన చోటువలె నలఁగినచోటు.)
జెట్టు సాదనచేయు చోటు.

అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఓర్వ లేనితనము, ఈ
రసము; 2. ఓర్పులేమి.

అక్షావాసనము. సం. వి. ఆ. న. పాచికలు వేయుట.

అక్షావాపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. అక్షములు వేయు
వాఁడు, జూదమాడువాఁడు.

అక్షి. సం. వి. ఇ. న. నేత్రము, కన్ను. (బ. సమా
సమందు అకారాంతమగును. జలజాక్షుఁడు
మొ. స్త్రీ లింగమున ఈకారాంతమగును. జల
జాక్షి మొ. ఆవ్యయీభావసమాసమందు అకా

రాంతమగును. సమక్షము, పరోక్షము, మొ.)
అక్షింతలు. వై. గ్రా. వి. బ.=అక్షతలు, “మ. పర
దేశంబు విభుండు చన్నపిదపం బ్రాణేశురాక
నిరం, తరముం గోరుచు మేనుమాసి చెవులక
లక్కాకులుం జేతులక, సారిదింగాజులు నల్ల
పూసలు మెడక జూపట్టుచుండంగ నుం, దరి
యక్షింతల బొట్టునుం బసుపు మోదంబంద
దాల్చందగుక.” రుక్మాం. ౪, ఆ. ౮౯.

అక్షిహూటము. సం. వి. అ. పుం. కనుగ్రుడ్డు, నేత్ర
తార.

అక్షిగతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కనబడు
వాడు, కన్నులయెదుట నున్నవాడు. 2. (స్వరూ
పముతో కంటియెదుట లేకున్నను భావనావశ
మున కంటున్నవాడు, లేక కంటిలో ముల్లువరె
నున్నవాడు.) ద్వేషింపదగినవాడు. (శత్రువు).

అక్షిగోళము. సం. = అక్షిహూటము.

అక్షిజాహము. సం. వి. అ. పుం. (అక్షి+జాహ.)
కంటిమొదలు.

అక్షిశము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నశింపనిది.

అక్షిశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భూమిలేమి; 2.
నాశములేమి.—విణ. (క్షిశిలేనిది.) 1. నాశము
లేనిది; 2. భూమిలేనిది.

అక్షిపటలము. సం. వి. అ. న. 1. కంటిపొర; 2.
కంటిపొరకు సంబంధించిన రోగము.

అక్షిబము. సం. వి. అ. పుం. మునగళి.

అక్షిభేషజము. సం. వి. అ. న. కంటిమందు.
—పుం. న. (కంటిమందున కుపయోగించునది.)

పట్టికాలోధ్ర, ఎఱ్ఱలాడ్డుగళి.

అక్షిభ్రువము. సం. వి. అ. న. కన్నును కనుబొమ్మ
యును. “మ. అనిన విని యయ్యంబుజాక్షి
యక్షిభ్రువవిక్షేపవిశ్రమంబున ననాదరంబు
చెల్పుచు నలవోకగా దిగిశసంచేశం బాకర్ణించి
యారాజకుమారున కిట్టనియె.” వై. ౪.ఆ. ౪౭.

అక్షివము. సం. వి. అ. పుం. శోభాంజనము,
మునగళి.

అక్షిబము. సం. వి. అ. న. తనకుదాన కలిగెడు
సముద్రపు ఉప్పు.—పుం. మునగళి.—విణ.
(అ.ఆ.అ.) క్రొవ్వనిది, బలియనిది.

అక్షుణ్ణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (క్షుణ్ణముగానిది.)

1. బ్రద్దలు కొట్టబడనిది; 2. పరాజితముకాని
ది, జయించినది; 3. త్రొక్కబడినది. (మార్గ
ము); 4. అభ్యస్తముగానిది; 5. అనుభవములేనిది.

అక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొనుగుళి.

అక్షోభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుగునుకట్టు కం
బము; 2. కలకలేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) క్షోభ
ములేనిది.

అక్షోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (అక్ష+హి=
అక్షోహ, అక్షోహ+ఇని.) = అక్షోహిణి. “క.
బాహుబలఘనుడు భీముడు, సాహసరసికాత్మ
డయిన సాత్యకియు మహాగ్రాహవభూమి సహ
స్రా, క్షోహిణులట్లుగుట మీరు నూడరె యెం
దుక.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౩౬.

అక్షోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (అక్ష+హి=హి.)
ఇరువదియొక్కవేలు నెనమన్నుట డెబ్బదిరథ
ములు, అన్నియేనుగులు, అఱువదయిదువేలు
నార్కూటపదిగట్టములు, లక్షయ్యు దొప్పిదివేల
మున్నుటయేబంద్రు కాల్వరునుగల సేనా
విశేషము. చూ. అక్షోహిణి.

అఖండము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సమస్తము;
2. ఖండముకానిది, ముక్కలుగానిది, సంపూర్ణ
ము. “అఖండ పుణ్యఫలము; అఖండసామ్రాజ్య
ము; అఖండతపస్సు.”

అఖండితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఖండితముకానిది,
ముక్కలుచేయబడనిది, సంపూర్ణము.

అఖండుకము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టి బెంకాయ
చెట్టు, చెన్నంగిళి.

అఖాతము. సం. వి. అ. పుం. (మనుష్యులచేత) త్రవ్వ
బడని కోనేలు మొ.—విణ. (అ.ఆ.అ.) త్రవ్వ
బడనిది.

అఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దున్నిననేల, బీడుపెట్టిననేల.

అఖలము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అశేషము,
అంతయు, సమగ్రము, సంపూర్ణము. “అఖల
శత్రుమండలము, అఖలరాత్రి;” 2. ఖలము
కానిది. (వేదము మొ.); 3. భ్రష్టము కానిది.
అఖేటికము. సం. వి. అ. పుం. అనోకహము, పు
క్షము, చెట్టు.

అగచరము. సం. వి. అ. పుం. వానరము, కోటి.

—విణ. (అ.ఈ.రీ.అ.) 1. చెట్టుపై దిరుగునది;

2. కొండపై దిరుగునది.

అగచేట్లపోతు. దే. విణ. ఆపదలు పొందుటయే స్వభావముగాఁ గలవాఁడు, కష్టాత్ముఁడు. “సీ. ఆకతాయ బికారి యడిబండ గుండఁడు మొండి కట్టె గులాము మొప్పె గోవు, పోలే వాఁడగచేట్లపోతు దుర్దార్థుండు పడిసేటును గరాసు పందలండి.” హంస. ౫, ఆ. ౧౧౩.

అగచేట్లమారి. దే. = అగచేట్లపోతు.

అగచేట్టు. దే. వి. బ. (అగము+చేటులు.) ఇదు మ, ఆపద, కష్టము. “ప. దైవమా, యిటువంటి యగచాట్టు పగవారికై నక దగవునుమీ యని కన్నీరు నించువారును.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౩౪౩. “ప. నిర్లజ్జనై యెట్లు మాటలాడుదు ననుభయంబునక బొడము స్వేదకంపంబులతో నిన్నియగ చాట్లకు లోనయ్యుఁ దనవలె బ్రాణంబుపై నాసం బూనిన మానవతులు గలరే.” ఉ. రా. ౮, ఆ. ౮౧.

అగజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (పర్వతమునకు బుట్టినది.) పార్వతి.

అగజము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పర్వతమువలనఁ బుట్టినది; 2. పర్వతమందుఁబుట్టినది.—వి. అ. న. శిలాజతువు, సిలాజిత్తు.

అగజాత. సం. వి. అ. స్త్రీ. పార్వతి, పర్వతపుత్రిక.

అగడిత. వై.వి.(సం.అఖాతము. క.అగట్ట, అగటిత.)

కోటచుట్టు త్రవ్వఁబడిన జలాధారము, పరిఖ.

అగడు. దే.వి. 1. దూఱు, నింద. “సీ... ఆఱడియవ నడి యగ డారుదూఱు దూఱు దిసంతు... నా నపవాదసంజ్ఞ.” ఆం. భా. ౧, కాం. వా. ౧౧౫; ఇట (ఆంధ్రపద పారిజాతకారుఁడు ‘అగడారు’ ఏకపదముగా గ్రహించెను. ఇది చింత్యము); 2. తొట్టుపాటు, కలత; 3. నీటిదయ్యము, నెగడు.—విణ. నింద్యము. “తే. మగువకావున నిపుడు న న్నగడు సేసి.” పంచ. నా. ౪, ఆ. ౪౬. శ. ర. చూ. అగడుసేయు.

అగడుఁగాకి. దే. వి. నింద్యుఁడు, పొగరుఁబోతు.

“తే. అగడిలు మహాధూర్తు లగడుఁగాకు, లుద్ధ

తులుఁ గొంట్లు పలుగాకు లుదుడమిడుకు, లాక తాయలు.” హర. ౫, ఆ. ౧౦.

అగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు, నింద పడు. “తే. గుట్టు నానయు విడనాడి కొంగు పఱచి, యగడుపడి పడిచి పడసినట్టి పసిడి, కటకటా! యేమిటికి నెక్కె గడనవంక, నేమి గంటిని దొడుసు నాకేల యనుచు.” విప్ర. ౩, ఆ. ౧౭; 2. తొట్టుపడు, కలతనొందు. “క. బెగడు వలదనుచు బెట్టిద, మగు నెవ్వగ నగడు పడుచు నాఁడుపడుచు లేవగవారికి వలదన నా, పగవారికి నేల యొసఁగె బద్ధజాఁడనుచుక.” వసు. ౬, ఆ. ౬౨.

అగడుసేయు. దే. స. క్రి. 1. నిందించు; “తే. మగువ కావున నిపుడు న న్నగడుసేసి, యేమి పన్నెన్.” పంచ. నా. ౪, ఆ. ౪౬; 2. నిరాకరించు, నిరసించు. “ప. వేదంబు ప్రమాణంబు గాదనియును నాగమంబుల నగడుసేసియు ధర్మంబుల మర్తంబు లుచ్చిపోనాడియు.” వై. ౭, ఆ. ౮౮.

అగడ్త. వై. = అగడిత.

అగణేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. లెక్కింప శక్యముకానిది. “మ. తగు విద్యద్వజరూఢశోభి తునిగా ధన్యంబులై యెవ్వరిం, బొగడున్ లాశము లట్టి సంయమితులంభోరాశి పూర్ణేందువు, నిగ్నిమైకేశ్వరు నేమెఱింగిలెమి నిన్ శ్రీజామ దగ్గుల్గిండుగా, నగణేయరబులు నీప్రభావములు భవ్యంబుల్ సుధాసేవ్యముల్.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౩౫; 2. ఎంచఁదగనిది, గణింపఁదగనిది; 3. పనికిమాలినది.

అగణ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. గణించశక్యము గానిది; 2. గణింపఁదగనిది, ఎంచఁదగనిది; 3. అకించిత్కరము, ఎందులకును బనికిరానిది.

అగతి. సం. విణ. ఇ. 1. సంచారములేనివాఁడు; 2. ఉపాయములేనివాఁడు; 3. జీవనాధారము లేనివాఁడు; 4. ఉత్తరగతి లేనివాఁడు.—వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గమనము లేమి; 2. ఉపాయములేమి; 3. జీవనాధారము లేమి.

అగతికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చూ. అగతి

కుండు. 1. వేటొకగతిలేనిది, ఉపాయంతరములేనిది; 2. తప్పనిది, ఆవశ్యకము.

అగతికుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వేటొకగతి లేనివాడు, ఉపాయంతరము లేనివాడు; 2. జీవనాధారము లేనివాడు; 3. గమనము లేనివాడు.

అగత్యము. వై. విణ. (సం. అగతికమ్. ప్రా. అగతి అ. దీనినుండి అగత్యము, అగత్యము, అగత్యము, అనురూపములు తెనుగున నేర్పడియుండును. ఇవి వాడుకలోనివి.) ఆవశ్యకము.—వి. ఆవశ్యకత.—క్రి. విణ. తప్పక.

అగదంకారుడు. సం. వి. అ. పుం. (రోగములేని వానినిగఁ జేయువాడు.) వైద్యుడు, వైజ్ఞ.

అగదగులు. దే. అ. క్రి. 1. సమావేశమగు, కలియు, తటస్థమగు; 2. కనఁబడు.

అగదము. సం. వి. అ. పుం. ఔషధము, మందు. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. రోగము లేనిది; 2. మాటలాడనిది, సంభాషించనిది.

అగప. దే. వి. 1. కొయ్యగరిచె, అబక, డోకి; 2. తెడ్డు.

అగపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగము+పడు.) 1. అధీనమగు, లోనగు. “ద్వి. భవబాధలకు నగపడకుండు బాస, విషయేంద్రియములకు వెన్నీని బాస.” బస. ౨, ఆ. 33 పు. “వ. పాంచాలివలనితగులు చిత్తంబు నుత్తలవటువం దలరి నెవ్వల కగపడి తలపోతలకుం జొచ్చి.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౮౨. “క. ముంగిలి గూబకు నగపడి, యంగంబులు వడఁకుచున్న యవి.” భార. శాం. 3, ఆ. ౨౦౨; 2. లభించు, అందు, దొరకు. “క. తగు సంతసించఁ గుజనుల, కగపడని విశిష్టగతికి నన్నదివ్యా, ఘగములచేఁ బోగనుటకు, విగతభయత్వంబు సమరవిధి కొప్పుగదా.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౨32; 3. కనఁబడు, గోచరమగు. “సీ. బంధుల కగపడ్డ బాయు నన్వయమును కలకమైఁ జేమటలు గ్రమ్ము దేఱి.” భార. విరా. ౨, ఆ. 2౦. “ద్వి. బగుతుల పాదుకాప్రతతులు నాకు, నగపడె నంచు నందద మ్రొక్కుచును.” బస. ౧, ఆ. ౨3 పు.

అగపాటు. ద్వ. వి. (అగపడుట.) 1. లొంగుట.

“క. తన యగపాటారు తెఱుగుడు, రని సూతుడు సమయభంగ మగుటకు భీముండును గొంతుచు జప్పుడుసే, యని గూఢవిమర్దన ప్రహరములఁ దగన్.” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౪౫; 2. కనఁబడుట, గోచరమగుట. “క. మనశస్త్రాస్త్రంబులు దక్కినయవి యొకభంగి వీటికిని గాండీపముం, గొనిపోయితి మేని సుయోధనునకు నగపాటు నిశ్చితం బూహించె.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౫౮.

అగమము. సం. వి. అ. పుం. (ఉన్నచోటనుండి జరుగనిది.) 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. (వక్రముగా పోవునది.) పాము; 4. వసనాభి.

అగము. సం. = అగమము.

అగమ్యగోచరము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొందశక్యము గానిది; 2. తెలియశక్యము గానిది; “దేశభావిస్థితి అగమ్యగోచరముగా నున్నది.” (అగమ్యగోచరమని వాడుక. అగమ్యము, అగోచరము అని యన్వయించుకొనవచ్చును.)

అగమ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సంచరించఁ దగనిది; 2. సంచరించశక్యముకానిది; 3. పొందఁదగనిది; 4. పొందశక్యముగానిది.

అగరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దేవతాడము ♀; (ఇది ఎలుకవిషమును హరించును.) 2. విషమునకు విఱుగుడైన పదార్థము.

అగరు. దే. వి. పొగరు, గాటు. “ఈమందుయొక్క అగరు తగిలి కన్నులు మండుచున్నవి.”

అగరువు. సం. వి. ఈ. న. చందనవిశేషము, అగలు.

అగలము. దే. వి. (క. అగల.) విస్తృతి, వైశాల్యము. “క. అప్పుర్వతంబు యామ్యుక, కుప్పునఁ బురికామ రూపతోటుల కిరవా, ముప్పుదినలువదిరెండును, నప్పురికిని యోజనంబు లగలముఁ జూపున్.” వరా. ౧౦, ఆ. ౧౪౨.

అగలు. దే. ఆ. క్రి. 1. భేదిల్లు; 2. పెల్లగిల్లు. (చూ. అగలుచు.)—వై. వి. అగరువు.

అగలుచు. దే. ప్రే. = అగల్పు.

అగలునత్తు. వై. వి. గంధద్రవ్యవిశేషము.

అగలుసొంటి. వై. వి. పాత ♀.

అగల్పు. డే. ప్రే. 1. భేదించు. “ఉ. గర్వమెల్లఁ
జేరుర మగల్పున...” జై. ౬, ఆ. ౧౪౫; 2.
పెల్లించు. “నీ...అంగద గొని మెదళ్ళు లగల్పు
కొనుచు...” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౯.

అగవాళ్ళు. డే. వి. బ. ఒంటి అట్టచెప్పులు.

అగవు. డే. వి. వివాహాదులందు తెచ్చెడు కానుక
లేక బహుమానము. “నీ...వధూటుల కల్లుండను
చు,నగవు దగవులటంచు నెయ్యంబులంచు, నంప
కములంచు మఱియెన్నియైన కలవు.” కువల. 3,
ఆ. ౬౫. “తే. అల్లుండని యాడుబిడ్డని యగ
వుకగవు, లంపకము శుభశోభనమని.” దశా. ౯,
ఆ. (అగవునకు ప్రత్యేక ప్రయోగము కనఁ
బడలేదు.) ఇట ‘కార్యము, పని’ అని శ. ర.

అగసాలి. ద్వ. = అగసాలె.

అగసాలె. ద్వ. వి. (అగ్గము+సాలె.) (తనవశము
ననే తనదుకాణ ముంచికొని పనిచేయువాఁడు.
పరులయిండ్లకుఁ బోక స్వతంత్రముగా జీవించు
వాఁడు అనియుఁ జెప్పవచ్చును.) కమసాలె,
బంగారునగలు, వెండినగలు చేయువాఁడు. “తే.
బొమ్మయను పేరి యగసాలె పూటచెలిసి, గోరి
యలరించుటకుఁ జదల్గుదుటఁగాఁచి, నీటముంచిన
మేటివన్నియపసిండి, పూదెయనఁ గ్రుంకుగడ
లిలోఁ బ్రొద్దు వ్రాలె.” నీలా. 3, ఆ. 3.

అగస్త్రీ. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగిసెఁజ్ఱి; 2. =అగ
స్త్ర్యుండు.

అగస్త్ర్యము. సం. వి. అ. పు. అగిసెఁజ్ఱి.

అగస్త్ర్యమాత్రము. సం. వి. అ. న. సముద్రము,
కడలి. (అగస్త్ర్యుండు సముద్రమును ఆచమించి
మాత్ర ద్వారమున విడిచిపెట్టెనని పురాణగాథ.)
అగస్త్ర్యుండు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకముని.
(ఇతఁడు వింధ్యపర్వతము నణఁచెను; సముద్రము
నాచమనము చేసెను.)

అగస్త్ర్యోదయము. సం. వి. అ. పుం. దక్షిణదిక్కు
నందు నక్షత్రరూపముగానున్న యగస్త్ర్యుని
యుదయము. భారత పదమాసమున జరుగును.
అగస్త్ర్యోదయమయినపుడు నదులలోని జలము
లేటగా నగును.

అగాడీ. హిం. క్రి. విణ. ముందర.—వి. గుఱ్ఱము
ముందుకాళ్ళకు కట్టు త్రాడు అని శ. ర.

అగాదు. డే. వి. 1. అగాధమగుధ్వని, గంభీరధ్వని;
2. తుపాకి, ఫిరంగిలోనగు నవి ప్రేలుట. “చ. శతీ
యను లోహకారకుఁ డుదగ్రతఁ బల్కిమఁజైల
శృంగముం, గుఱిగొని వేలుపుంచెరువు గొప్ప
ఫిరంగిని జాయమందుతోఁ, గొఱలెడు విన్న
మానికపుగుండు ఘటించి యగాదుచేసికొ,
దఱచుగఁ గ్రమ్మకొంటొగ లనంగ జగంబునఁ
బర్వెఁ జీకటున్.” రసి. ౪, ఆ. ౯౫. ఇట
తుపాకి, ఫిరంగి లోనగువానియందు నిష్పంఁ దగి
లించుట అని శ. ర.

అగాధము. సం. వి. అ. పుం. న. లోఁతైనరంధ్రము.
—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అతిగంభీరము, మిక్కిలి
లోఁతైనది; 2. దుర్బోధము, తెలిసికొన శక్యము
గానిది.

అగారము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

అగావు. డే.వి. 1. కువవ, అధి. అసి. శ.ర; 2. సింధ.
“లేసిపోని అగావులు వేయుట మంచిదికాదు.”
—అప్య. అకస్తాత్మగా. “దొంగ లూరిమిఁద
నగావుగా వచ్చి పడిరి.”

అగిని. వై. వి. అగిని. “ద్వి. దిగనిలభానువాక్తిపులు
నగినిలు, నగిని యింద్రుఁ డుపేంద్రుఁ డమిత్ర
విధులు.” భాగ. ౨, స్కం.

అగినియ. వై. వి. అగిసె, అగస్త్రీ.

అగిసె. వై. వి. అగినియ.

అగు. డే. అ. క్రి. (క. అగు, అగు. త. ఆ.) 1. విధే
యవిశేషణమునకు అనఁగా విశేష్యము తరువాత
నుపయోగించెడు విశేషణమునకు అన్వయసంపూ
ర్తికి నుపయోగించుక్రియ. “వాఁడు సదాచారుఁ
డయ్యె;” 2. విశేషణమునకు విశేష్యమునకు అన్వ
యము కలుపుటకై యుపయోగించును. అప్పుడు
క్రియాజన్య విశేషణముగానే యుండును. “ధర్మ
పరుండగురాజు;” 3. పరిణమించు, మాటు;
“నీ. ఒకమాటతప్ప గావక యహల్యాదేవి నక్ష
పాదుండు తాయి యగు మనందె.” శివ. మా. 3,
ఆ. ౧౨౯; 4. తగు, అర్హుడు; అవశ్యకమగు;
“క...కార్యజ్ఞానో, దారుండఁ పగు నీ వొచ్చి, త్యా
గరూఢముగాఁగఁ జెప్పు మగుసమయమునకె.”
భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౧౪౭; “తే. అగ్రమార్గ
జాగ్రన్నిభృతాపదంధు, బంధుసంరక్షణముపాడి

బాంధవులకు, నైకకార్యంబుఁ గానికార్యమును
 చెలిసి, యామఁడా యేను.” సై. 3, ఆ. ౧౪౧;
 5. కలవాడగు. “తే. ధర్మజుఁడు రాజసూయం
 బుఁ జేర్చిఁజేసి, నంతనండియు నమ్మహితాధ్వర
 మున, యం దభిప్రాయ మైయుండు నొంద నాకు,
 నమ్మఖంబు సేయింపవే యనఘ నన్ను.” భార.
 అర. ౬, ఆ. ౬౮; అభిప్రాయ మైయుండు = అభి
 ప్రాయము కలవాడయియుండు. ఇట్టిచోట
 సకర్తక క్రియగాను అన్వయింపవచ్చును; 6. నెఱ
 వేఱు, సిద్ధించు. “తే. కార్యమగుటయు సరిగె
 దుగాక సిద్ధప, నిల్వ మంతకు ననుటయు సీవు
 నన్ను, గదియకుండెదవేని నిల్వెద సధర్మ,
 పృత్తి పగుమని వారిచె నత్తవన్నీ.” భార. ఆను.
 ౨, ఆ. ౨౦; 7. సిద్ధమగు. సీ....శిఖ...రాజిన
 రవులుకోత్ వాసాలఁగాని కల్గదు మఱి దానఁ
 గలిగె, నేనిఁ గూడగుట మం దయినఁ బెన్నొగ
 నుభిభక్తి సేహరదు....” ఆము. ౪, ఆ. ౧౨౭;
 8. సంపూర్ణమగు. “పుస్తకము వ్రాత యైనది;
 భోజనములై నవి; చదువులయినది” (అయినది=
 పూర్తియైనది;) 9. ఓపు, సమర్థుడగు, చేలు.
 (పాండవులు) “క. పరిచారమలై యుండుదు,
 రివర్గవ్యతికరమున కగుదురు మీన్, సరిఁ దన
 కొడుకుల మెలపిన, తెరువున మెలఁగింపవలచె
 ధృతరాష్ట్రపక్షన్.” భార. ఉ. ౧, ఆ. 3౫౯;
 10. ఉండు, జీవించియుండు. “ప. అనిన విని
 కర్ణుండు గమలనాభునిపెంపును బాధ్యబలిమియు
 నెఱుంగక యేనేల వారిఁ దొడరెద నెట్లు నెప్పి
 నను దొడరుదుఁ దొడరి వారొండె నేనొండె
 నగుదు మింతియ సీవు వెడమాటలాడక యుండుగు
 మని పలికి.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౮౭; 11.
 జరుగు. “వారియింట పెండ్లియగుచున్నది.”
 —స. క్రి. 1. కలుగు. “క. అఱువుఁడుఁ
 గామిముసుంగును, విఱిగినదండంబుఁ దునిసి వ్రే రెడు
 గోచిక్, బఱియెలయినకరకమునయి, చుఱచుఱఁ
 జూఁడెడు తెఱంగుచూపులతోడక్.” ఉ. హరి.
 ౪, ఆ. ౭౯. (ఇట్టిచోట కలవాడగు అని
 అ. క్రి. గాను అన్వయింపవచ్చును); 2. పొందు,
 ప్రాపించు. “సూర్యుఁడుదయమయ్యె” (=సూర్యుఁ
 డుదయమును పొందెను). ఇట్టిచోట ఉదయము

కలవాడగు అని అకర్తకముగాను అన్వయింప
 వచ్చును. ఉదయించు అని భావము. రూ. అవు,
 ఔ. —అవ్య. ద్రు. అంగీకారమును తెలుపును,
 అవును, ఔను, ఔ. “క. అగునదియట్టిద.”
 భార. విరా. ౧, ఆ. ౬౩. వ్యతి. కా.

అగుఁగదే. దే. అవ్య. (అగును+కదే.) 1. ఆశ్చర్య
 మును తెలుపును; చూ. ఔఁగదే; 2. అవును
 కాదా (నిశ్చయార్థము తెలుపును.)

అగుఁగాక. దే. అవ్య. (అగును+కాక.) ఆశీరాద్య
 ర్థములను తెలుపును.

అగుఁగాత. దే. = అగుఁగాక.

అగుఁబొమ్ము. దే. అవ్య. (అగును+పొమ్ము.) సరే,
 అంగీకారమును తెలుపును, సరేచే. “క. అని
 చెప్పిన విని యగుఁబొ, మ్మని కైకొని.” భార.
 విరా. ౧, ఆ. ౧౧౪.

అగుగామి. దే. వి. అగుటయు కాకపోవుటయును.
 అగుగాములు అనుట యుక్తము. “ప. ఆతండు
 ముక్తుడగుగామి గని కొనుతలంపున.” భార.
 కాం. ౬, ఆ. ౧౭౧. ‘అగుటయుం గామియుం’
 అని పాఠాంతరము.

అగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణము లేనిది.
 —వి. అ. పుం. 1. గుణము లేమి; 2. దోషము.
 “గుణగుణములు పరిశీలించకుండఁగ మాటలాడ
 రాదు.”

అగుఁదెంచు. దే. అ. క్రి. (అగు+తెంచు.) 1. అగు.
 “అంతసరోరుహపుం దుద, యంబగుఁదెంచె.”
 నిర్వ. ౬, ఆ. ౮౭. (అరుఁదెంచె పాఠాంతరము.)
 “చ. తడ వగుఁదెంచె జమ్మికె బ్రదక్షిణవృత్తిగఁ
 దేరు వోవని, మైడఁ గలుగంగఁ బోయె.”
 భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౭౧. (ఇట స్వాధ్యమున
 తెంచు;) 2. కావచ్చినదియగు, కానున్నది
 యగు. “మధ్యాహ్నం. ఏనేడు లగుఁదెంచె నర్జు
 నుండేగి యంత కేతెంచు, బూని దివ్యాస్త్ర
 ముల్ వడసి యమృతహాభుజా భూరినరున్, నానతరి
 పువర్ణం జూడఁగాంతు.” భార. అర. ౪, ఆ. ౩.

అగుర. దే. అవ్య. (అగును+ర.) ఆశ్చర్యమును తెలు
 పును. రూ. అవుర, ఔర.

అగురగుర. దే. అవ్య. (అగుర + అగుర.) అగుర
 యొక్క ఆప్రేక్షితరూపము. “క. అగురగుర

ముఖరముఖుడై, జగము వినం దనబలంబు చాటె
సముద్రం, డోగి బిరుదు దక్కండయ్యెన్, సగర
కుమారులగదా ప్రశంసార్హతముల్.” రామా.
2, ఆ. 3౯. రూ. అపురపుర, ఔకార.

అగురా. దే. అవ్య. = అగుర. రూ. అపురా, ఔరా.

అగురు. దే. వి. అపురుగడ్డి, వీరణము.

అగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఇరుగుడు. —పుం. న.
అగలు, చందనవిశేషము. “మ...రత్నవ్రాత
ముల్ చందనాగురుకాష్ఠాదులు గఘముల్
గొనియెఁ బెక్కుల్ పేర్చి లో నుర్వరా, మరలక్ష్య
కరుడైన.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౬౪. —విణ.
(ఉ. ఈ. డ్వి. ఉ.) 1. గురువుకానిది, బరువులే
నిది, లేలేకయైనది; 2. గురువులేనివాడు; 3.
గురువుకానివాడు; 4. (దేనికంటె గురువైనది
లేదో అది.) మిగుల బరువైనది.

అగురుశింశువు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (లేలేకయైన రసము
గల శింశువు.) ఇరుగుడులో భేదము.

అగుర్పు. దే. విణ. (క. అగుర్పు. అగుర్పు.) 1.
గొప్పది, అధికము. “చ...అరుణపరాగ మంబ
రమునందుఁ గడల్కొన్నఁ బుష్పవృష్టివై, గురిసెఁ
బురారిసూతికి నగుర్పుగఁ దారకు నోర్చి మాకుఁ
దా, నిరతము దారకాహ్వయము నిల్పినవాడని
రాగభావీ విస్తరముగఁ బెల్లతో నెఱుగు తార
కప్రంక్షియొ నా వెలుంగుచున్.” కు. సం. ౧౨,
ఆ. ౧౮౯; 2. భయంకరము.

అగుర్పు. దే. = అగుర్పు. “ఉ. ఆకృజమై మ
హర్ధనివహంబు సదుక్తులమెచ్చు జూచినం,
గుక్రిదమైన సత్కృతి యగుర్పుగఁ గా కిలఁ
జీకో లావుకక, ద్రోక్కినయట్లు నోరఁగొలఁదు
ల్పరికొల్పగ నందులోన నొక్కొక్కఁడు
సక్రమై నకృతియుం గృతియందురె వాని
మెత్తురే.” కు. సం. ౧, ఆ. 3౮.

అగులు. దే. అ. క్రి. ఉడు. “వ. శిరంబుల నొగి
లిందియు సీసకంబుల నగిలిందియు.” భాగ. ౬,
స్కం. 3౭౦.

అగూఢగంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రహస్యముగా
దాచకకృమ్యముగాని గంధము గలది, అణచిపట్టు
వీలులేనివాసనగలది. —వి. అ. పుం. హింగువు.

అగోచరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గోచరము
కానిది, కానరానిది.

అగౌతసము. సం. వి. న్. పుం. 1. పత్తి; 2. సింహ
ము; 3. శరభము. —విణ. వీ. 1. చెట్టు నివాస
ముగాఁగలది; 2. పర్వతము నివాసముగాఁ గలది.

అగ్గపడు. ద్వ. (అగ్గము + పడు.) = అగపడు.

అగ్గపాటు. ద్వ. = అగపాటు.

అగ్గము. దే. విణ. 1. అధీనము, చేతికి అందినది.

“మ. పెనుపారక పరమిచ్చి కట్టు గడిమిన్ భీమా
గ్రజాండాజిఁ గిట్టినఁబట్టు గడు నగ్గమైనయెడఁ
గ్రేడిం తెల్పు నిట్టైనఁ జాలని వాఁడందురు నిన్ను
నన్నుఁ గుటికాలాపంబులన్ వెట్టికేజీ, సివ సీతైనది
యేమి యాశ్రితగుణశ్రేష్ఠుండు వంచించునే.”
భార. ద్రోణ. ౧, ఆ. 3౮౮. “క. ఈయెడ
ననుఁ గని వారణ, సేయుదు నితఁ డగ్గమైనఁ
జిచ్చుటపిడుగై, పోయి వయి బడుదు నీ పర, వా
యించుకలేక పఱపవలయు రథంబున్.” భార.
విరా. ౫, ఆ. ౧౪; 2. అనుకూలము, వీలు. “ఆ.
వినమె యిట్లుపడిన వీరలు పడపడి, తమకు నగ్గ
మైనతఱి జయింప, చెట్లు ప్రబలి రిపుల సీవును
నాపడ, కోర్చి భంగపాటు దీర్చికొనుము.” భార.
విరా. ౧, ఆ. ౫౪; 3. కనఁబడినది, దృష్టము.
“సీ. ఇది దుశ్చరిత్రనా నెవ్వత చరియించు నట్టి
బ్రాహ్మణి మీకు నగ్గమైన.” భా. 3, ఆ. ౧౧౭;
4. సమావేశమయినది, అగడగిలినది.

అగ్గలము. దే. విణ. వెగ్గలము, అధికము. “చ.....
ఆముసింద్రుడ, తల్లలఘుండు వారిమాటకు భయం
పడ కెంతయుఁ బ్రితితోడ న, గ్గలముగఁ జేసె
భోజనముఁగంతముదాఁతనకుంతవీర్పుడై.” భార.
ఆర. ౨, ఆ. 3౪౪. “సీ. కుఱింతభరిత్యంబు కొలఁది
కగ్గలముగాఁ, గూడెంత వెట్టిన గుడుచువారు.”
వై. 2, ఆ. ౫3. “క. విలువిద్యనొరుల సీక, గ్గల
ముగ లేకుండ నిన్నుఁ గఱపుడు.” భార. అది.
౫, ఆ. ౨3౯. ఇట ‘అధికఁడు, మించినవాడు’
అని భావము.

అగ్గలించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. పూను,
ఉత్పాదించు. “ఉ...అ, తీణజలంబునం గవియు
సేనకు మార్పొన నగ్గలించితే.” భార. విరా.
౫, ఆ. ౨౭౯.

అగ్రలిక. దే. వి. 1. అధికృతము, అతిశయము. “ఉ. అచ్చెరువైన విక్రమము నగ్రలికకా.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౦౧; 2. పూనిక, ఉత్సాహము, విజృంభణము. “వ. అక్కుమారుండుచు నాయతంత్రై నొగలెక్కివగ్గంబు లమర్చిసొని యగ్రలికతోడం దురగంబులయంగంబులు దొడయుచు.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౨౦. “ఆ. అనిననట్లుకాక యని సర్వశేనాధి, పశ్యభారపట్టబంధమునకు, నియ్యకొనియే భీష్మః డయ్యగ్రలికఁ గొని, యాడె విభుండు ప్రముదితాత్ముడగుచు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౧౫; 3. శౌర్యము. చూ. అగ్రలికము.

అగ్రలికము. దే. = అగ్రలిక. “సీ.... పేర్చిన యగ్రలికంబున నానూతనందనుఁ డతనిసూతుఁ, జంపి కేతువుఁ ద్రుంచి కాతశరంబుల నంగంబు నొప్పించె.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౧౯౧. ఇట శౌర్యము అని అర్థము.

అగ్ని. వై. వి. నిష్ప, అగ్ని. “క. అగ్రలిక దూది దరికొను, నగ్ని తెఱం గమర.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౬౩.

అగ్నించే. వై. న. క్రి. పొగడు, స్తుతించు.

అగ్నింపు. వై. వి. అగ్నించుట, స్తుతి.

అగ్నికంటి. ద్వ. వి. ముక్కంటి, శివుండు.

అగ్నిమోలి. ద్వ. వి. అగ్నిపుత్రుండు, కుమారస్వామి.

అగ్రవ. వై. వి. వెలతక్కువ, చేవుక అని శ. ర. అధికము, ఎక్కువ అని కొన్నిచోట్ల వాడుక.

అగ్నాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య, స్వాహాదేవి.

అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పంచభూతములలో మూడవది; 2. దివ్యము, జలము మొదలగు వానినుండిపుట్టు బడబొగ్ని పిడుగు మొదలయినది; 3. జతరముననుండి తిన్నపదార్థమును జీర్ణము గావించుశక్తి; 4. కఱ్ఱ మొదలగువాని రాపిడివలన పుట్టునిష్ప; 5. యజ్ఞమున అగ్నిహోత్రకాలయం దుంచబడు త్రేతాగ్నులలో నొకటి. (త్రేతాగ్నులు : ఆహవనియము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము. వీనితో సభ్యము, అపసభ్యము అనునవి కలిసిన పంచాగ్నులనవడును.); 6. మూడు సంఖ్యకు సంకేతము; 7. బంగారము; 8. చిత్రమాలము; 9. నల్లజీడి.

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం. స్ఫులింగము, అగ్నినుండి జాతిన చిన్నచిన్ననలుసులు, నిష్పకలు. అగ్నికాష్ఠము. సం. వి. అ. న. (అగ్నిని ఉద్దీపించునది.) 1. అగరు చెక్క; 2. అగ్నిపుల్ల.

అగ్నికుండము. సం. వి. అ. న. అగ్నిని ఆరాధించుటకై యేర్పఱచిన కుండము (గోయి.)

అగ్నికుమారుండు. సం. వి. అ. పుం. (అగ్నికి పుత్రుండు.) కుమారస్వామి. ఇట్లే అగ్నిసుతుండు, అగ్నిశనూజుండు, మొ.

అగ్నికేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. (అగ్నికి జెండావంటి చిహ్నము.) ధూమము, పొగ.

అగ్నికోణము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని దేవతాకమగు దిక్కు, తూర్పుదక్షిణముల నడిమిదిక్కు, ఆగ్నేయదిక్కు.

అగ్నిగృహము. సం. వి. అ. న. అగ్నిహోత్రశాల.

అగ్నిచిత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. మంత్రపూర్వకముగా అగ్నిస్థాపించినవాడు; 2. అగ్నిచయనము అను క్రతువు చేసినవాడు, చయసులు.

అగ్నిగ్రంథము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిప్రతిపాదకగ్రంథము, అగ్నిహోమాదులను గుఱించి చెప్పకాస్త్రము.

అగ్నిజ్వాళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నిష్పమంట; 2. ఆరె.

అగ్నిదృక్కు. సం. వి. త్. పుం. (అగ్నికంటి.) శివుండు.

అగ్నిబీజము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారము; 2. (అగ్ని దేవతాకమగు) ‘రవ్’ అనుబీజాక్షరము.

అగ్నిభట్టారకుండు. సం. వి. అ. పుం. (అగ్ని + భట్టారకుండు.) అగ్నిదేవుండు. “వ. అట్టి యేను సర్వభక్షకుండవై యశుచివైనఁ గ్రియానివృత్తియగుఁ గ్రియానివృత్తియైన లోకయాత్ర లేకుండునని యగ్నిభట్టారకుండు నిఖిల లోక వ్యాప్తంబైన తనలేజోమూర్తి నుపసంహరించిన.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౪౦.

అగ్నిభువు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్నిచూలి, కుమారస్వామి.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిని మథించుట, కఱ్ఱను కఱ్ఱను రాపాడించి నిష్ప గలిగ

చుట; 2. (కజ్జలరాపిడివలన శీఘ్రముగా అగ్నిని గలిగించునది.) శ్రీపర్ణము, శైబ్యశ్లో.

అగ్నిమాంద్యము. సం. వి. అ. న. 1. అగ్ని మండ కుండుట; 2. (జతరాగ్నిమందగించుట.) జతరాగ్నికి జీర్ణముచేయు శక్తిలేమి, అజీర్ణి.

అగ్నిముఖము. సం.వి. అ. పుం. న. 1. శుభకార్యాదుల యారంభమునచేయు హోమము. “కం. ఆతనియజ్ఞంబునక బురు, హూతపురస్సరమరుద్గణోత్తము లధిక, ప్రీతిక జనుచెంచి హవ్యము, లాతతహస్తములక గొందు రగ్నిముఖమునన్.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౭౯. “వ. యాజ్ఞీకు లగ్నిముఖులు నేసి జేల్వం దొడంగిన.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౧౦; 2. జీడిశ్లో.

అగ్నిముఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (అగ్నిపంటి అగ్రముగలది.) భట్టాశక్తి, జీడిశ్లో; 2. (అగ్నివలె మండుచుండు ద్వారము గలది.) మహానసము, పంటయిల్లు; 3. గాయత్రి.

అగ్నిముఖుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (అగ్నిముఖముగాఁగలవాఁడు. హోమము చేయఁబడిన హవిస్సును అగ్నిముఖమున గ్రహించువాఁడు.) ఇంద్రాదిదేవత, వేల్పు; 2. (అగ్నిప్రధానదేవతగాఁగలవాఁడు.) బ్రహ్మణుడు. —విణ. (అ. ఈ. శ్లో. అ.) 1. అగ్నిముఖముగాఁగలవాఁడు; 2. అగ్ని మొట్టమొదటివాఁడుగాఁగలవాఁడు.

మగు అగ్నిష్టోమమను సామముతో సమాక్తియగు యాగము). వసంతకాలమున ఆయిదుదినములు చేయవలసిన యాగవిశేషము. ఈ యాగము చేసినవానికి సోమయాజియని పేరు.

అగ్నిష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. (అగ్నిమీఁద నుండు టవఁ దగినది.) పెనము మొదలగులోహపాత్ర. అగ్నిష్ఠాత్మఁడు. సం. వి. అ. పుం. పితృదేవతలలో నొకఁడు. ఈతఁడు మరీచికి పుత్తుఁడు. “అగ్నిష్ఠాత్మాదిపితృదేవతలు.”

అగ్నిసాక్షికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్ని సాక్షిగాఁగలది; అగ్ని సాక్షిగానుంచి చేసినది. “అగ్నిసాక్షికమగు సఖ్యము.” —వి. అ. న. అగ్ని సాక్షిగాఁగలుగుట; అగ్నిసాక్ష్యము. “చ. అనినఁ బ్రతీవుఁడట్లనియె నంబురుహానన యగ్నిసాక్షికం, బునఁబరిణీతయైనసతి.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౩౮.

అగ్నిస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. దహనశక్తిని నిరోధించుట; 2. దహనశక్తిని నిరోధించు మంత్రము, ఓషధి, మొ.; 3. దాహకశక్తిని నిరోధించువిద్య.

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. —న. 1. మంత్రపూర్వకముగా అగ్నిని స్థాపించి అగ్నికొఱకు చేయు హోమము; 2. అగ్నిహోత్ర కర్తమందలి వదార్థము, హవిస్సు.

అగ్రజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ముందుపుట్టినది.) అప్పు, జ్యేష్ఠభగిని.

అగ్రజన్మడు. సం. వి. న్. పుం. 1. (లోకములకు ముందుపుట్టినవాడు.) బ్రహ్మ; 2. (చతుర్వర్ణము లలో మొదటివర్ణమునకు బుట్టినవాడు.) బ్రహ్మ ణుడు; 3. (సహోదరులలో ముందుపుట్టుకగల వాడు.) అగ్రజుడు, ఆన్మ. — విణ. న్. ముందు జన్మముగలవాడు.

అగ్రజాత. సం. = అగ్రజ.

అగ్రజాతి. సం. విణ. ఇ. మొదటిజాతిగలవాడు. — వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మణుడు. — స్త్రీ. మొదటి జాతి. (బ్రహ్మణజాతి.)

అగ్రజుడు. సం. వి. అ. పుం. అన్మ, జ్యేష్ఠసోదరుడు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) ముందుపుట్టినవాడు.

అగ్రజి. సం. విణ. ఈ. 1. శ్రేష్ఠుడు; 2. ముఖ్యుడు; 3. ప్రభువు.

అగ్రతః. సం. అవ్య. (తెనుగున సమాసపూర్వపద ముగానే యుపయుక్తము.) అగ్రభాగమున. చూ. అగ్రతస్సరుడు.

అగ్రతస్సరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడుచువాడు; 2. మొదటివాడు; 3. శ్రేష్ఠుడు; 4. ముఖ్యుడు.

అగ్రతాంబూలము. సం. వి. అ. న. 1. మొదటి తాంబూలము; 2. ప్రధానతాంబూలము.

9. నాలుగుముద్దలపరిమితిగల భిక్ష. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొదటిది. “అగ్రమహిషి, అగ్రాసనము.” మొ.; 2. ముఖ్యమైనది; 3. శ్రేష్ఠమైనది; 4. చివరది.

అగ్రయాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. ముందు నడచువాడు. “మాలిని. అసక్వదసమధాటి వ్యాప్తిదృష్టాగ్రయాయా.” హరి. పూ. 2, ఆ. ౨౪౪; 2. శ్రేష్ఠుడు; 3. ప్రధానుడు, ముఖ్యుడు.

అగ్రసరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అగ్రే సరుడు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొలమునకు బండిన సస్యమునుండి బ్రాహ్మణునికై తీసి యుంచబడినభాగము; 2. విద్యపూర్తియైన శర్వాత్ గురుకులమునుండి మరలివచ్చి గృహస్థ ధర్మ మవలంబింపఁ దలంచినబ్రాహ్మణున కిచ్చు త్రేత్రగృహాదిపదార్థము; 3. వేదవేదాంగాది పఠనముచేయు బ్రాహ్మణులు నివసించుగ్రామము. “ద్వి. అక్కుమాలినభంగి నగ్రహారంబు, చక్కన మీకెట్లు చనఁజేరవచ్చు.” బస. 2, ఆ. ౨౦౪పు.; 4. శ్రేష్ఠమైన హారము, మంచిదండ. — విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) ముందు తీసికొనిపోవునది.

అగ్రామ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (గ్రామ్యుడు కానివాడు.) పనులయందు నేర్పరి.

వాడు; 2. మొదటివాడు; 3. శ్రేష్ఠుడు; 4. ముఖ్యుడు.—వి. అ.పుం. అగ్రజాడు, అన్న. అగ్రీయుడు. సం. = అగ్రియుడు.

అగ్రేదిధిషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మాటుమనువుచేసి కొనినదానికి మొదటిమగడు.—ఉశ. స్త్రీ. అప్ప కంటె ముందు పెండ్లాడిన స్త్రీ.

అగ్రేదిధిషాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. (అగ్రేదిధిషువు నకుఁబతి.) అచ్చకంటె ముందు పెండ్లాడినదాని మగడు.

అగ్రేసరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాడు; 2. మొదటివాడు; 3. శ్రేష్ఠుడు, ఉత్తముడు; 4. ముఖ్యుడు, ప్రధానుడు. రూ. అగ్రసరుడు.

అగ్ర్యము, సం. వి. అ. న. (అగ్రమున నుండునది.) ఇంటికప్పు.—విణ. చూ. అగ్ర్యుడు.

అగ్ర్యుడు. సం. = అగ్రియుడు.

అఘటమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఘటిల్ల నిది; 2. అసంభవము; 3. అసాధ్యము. “క. దీని విధానంబెఱుంగఁగా నింద్ర కుబేర వరుణ కా లాదులకుం, దా నతిగహనం బనినను, మానవులకు నెఱుంగు టఘటమానముగాదే.” భార. అర. ౧, ఆ. 33౦. “వ. మనగూఢ భావంబు మేరు వునిగూఢభావంబునుం బోలె నఘటమానం బిట్లేని నివ్వనవాస్తవేశం బెన్నడును మనకుఁ బాయనే రదు.” భార. అర. ౧, ఆ. ౨౬౬.

అఘాయువు. సం. విణ. న్. (పాపసాధనమైన ఆయువు గలవాడు.) సర్వావస్థలయందును పాపము చేయువాడు. “అఘాయు రింద్రియారామః.” భగవద్గీత.

అఘుడు. సం. వి. అ. పుం. పూతనాబకాసురుల సోదరుడగు నొక రాక్షసుడు. చూ. అఘనా శనుడు.

అఘోర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (శివు నుపాసించదగినతిథి.) భారతపదబహుళచతుర్థి.

అఘోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఘోరము కానిది, సౌమ్యము, శాంతము; 2. (దేనికంటె ఘోరమైనది లేదో యది.) అతిఘోరము, అతి భయంకరము. (రుద్రమూర్తి భేదము.)

అఘోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్షోచ్ఛారణ నిమిత్తమగు ప్రయత్న భేదము; 2. ఆప్రయత్నముగల వర్ణము. (క చ ట త ప భ ఛ త థ ధ గ జ డ ద బ, ఘ ఝ ఞ ణ ధ ధ లు, జిహ్వమూ లీయోపధ్వాసీయములు, వినర్గ శవసలు ఇవి అఘోషములు.)

అఘ్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చంపదగనిది.) ఆవు. ఓడ అని కొందఱు. అఘ్నస్య అనురూపముతో కొందఱు గ్రహించిరి.

అచల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చలించనిది.) నేల, భూమి.—అ. పుం.—ము. 1. పర్వతము, కొండ; 2. శంకువు, మేకు.—న. బ్రహ్మము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలనిది, స్థిరమైనది.

కాంతి గలది.—వి. స్త్రీ. 1. అబ్బకాలముం
డుకాంతి; 2. విద్యుత్తు, మెఱపు.

అచుంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చుంబనము
చేయబడనిది, ముద్దుపెట్టుకొనబడనిది; 2. అను
భవము లేనిది; 3. వినబడనిది; 4. చదువబడ
నిది. “ఇది వానికి అచుంబితప్రక్రియ;” 5. అను
భవించబడనిది.

అచేతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చైతన్యము
లేనిది, ప్రాణములేనిది; 2. జడము (వదార్థము.)

అచ్చారము. అర. వి. సంఛకరువు, బయ్యానా.

అచ్చి. దే. వి. దేశవిశేషము. అచ్చిమట్టము అని
శ. ర.

అచ్చిక. దే. వి. కొఱక. “రాజదూతి—ఉ. ఒక్క
సుధాంశురత్నరుచిరోన్నతవేదికమీదనిద్దఱున్,
మక్కువ మీఱ నుండి యనుమానముతో నొక
కొంక కొంకికొం, చక్కట నీకొకందులకు నచ్చిక
లేక మెలంగ విష్ణుదా, నెక్కడిభర్తగాఁగ నృజి
యించె నజాండు.” హంస. ౧, ఆ. ౮౯.

అచ్చికము. దే. = అచ్చిక. “చ. అదె ఘృతతం
దుల ప్రకరమల్లవె చీరలు భూషణాదిసం, పదల
వె రాజురాక కలుపా యొనఁగూర్చిన యట్లు
మీఱెడున్, ముదితల కేమియచ్చికము.” కళా.
౬, ఆ. ౧౩౩.

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. (క. అచ్చికమచ్చిక.) కలు
పుకోలతనము, భేదములేమి. “ఉ. అక్కఱఁ
జూడవేటి కల యచ్చికబుచ్చిక సేయునంచలన్
చెక్కిలిఁ గొట్టెదేమిటికిఁ జేరఁగవచ్చిన ముద్దు
చిల్కలన్.” విజ. 3, ఆ. 3౦.

అచ్చెరియము. వై. వి. అద్భుతము, ఆశ్చర్యము.

అచ్చెరుపడు. వై. అ. క్రి. (అచ్చెరువు+పడు.)
ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరుపాటు. వై. వి. అచ్చెరుపడుట.

అచ్చెరువు. వై. వి. వెఱఁగు, ఆశ్చర్యము. “క.
...నీ క, చెరువుగ నాకలతెఱంగుఁ జేపెదఁ
బ్రీతిన్.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౧౪.

అచ్చెరువుకడు. వై. = అచ్చెరుపడు.

అచ్చెరువుపాటు. వై. = అచ్చెరుపాటు.

అచ్చుతాగ్రజాండు. సం. వి. అ. పు. 1. (అచ్చుతుని
యన్న); 2. ఇంద్రుడు. (విష్ణువు కశ్యపునికి
అదితీయందు జన్మించినపుడు ఇంద్రునికి తమ్ముడై
పుట్టెను.)

అచ్చుతుండు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) స్థిరుండు.

అచ్చేటు. దే. = అచ్చుటు.

అచ్చేటము. దే. విణ. విరివియైనది, పృథులము.

అం. పా.

అచ్చోటు. దే. ఏ. (అ+చోటు.) ఆ స్థానము. శ. ర.

అచ్చే. వై. విణ. (అచ్చము అనుదానిలో వృత్తి
యందు వర్ణము లొసంపఁగా మిగిలినది అని
శ. ర.) 1. స్వచ్ఛము, నిర్మలము. “ఘన
ముగఁజేయ నచ్చేతెలిగన్నుల తెప్పల నశ్రుబిం
దువుల్, వనరుహకేసరస్థపిమవారిలవంబుల
పెంపు డింపఁగాన్.” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౧౨౨;
2. కేవలము, సాంకర్యములేనిది, కలగలుపు
లేనిది.

అచ్చేన. దే. వి. అచ్చనగాయ, బాలికలాటలాఁ నుపయోగించెడు గోళీకాయవంటికాయ. చూ. అచ్చనగండ్లు, అచ్చనగుండ్లు, మొ.—వై. వి. (సం. అచ్చన. క. అచ్చన.) అర్పించుట, పూజించుట. “ద్వి. అచ్చ నయెల్లి మాయయగారి నగరం జెచ్చెరఁ బిల్వ వచ్చెద నారంగింపు.” బస. 3, ఆ. పు. 20. ఈయర్థమున తేరుగుసంప్రదాయము ననుసరించి దంత్యసహితముగ గ్రహింపఁబడినది. కాని, తాలవ్యసహితముగ గ్రహించుట న్యాయము. కవి ఆభాషముతోనే చెచ్చెర ఆను పదముతో ప్రాసముఁ గూర్చెను. అతఁడు కన్నడ సంప్రదాయము ననుసరించుచుండును.

అచ్చేనగండ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము. “మ. చినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁగడు నర్థిం బొప్పుపెండ్లిండ్లు గుజ్జెనగూళ్ల చ్చనగండ్లు పింపీటలు కుచ్చెల్ గీరనంగంజ లో, మనగుంటల్ కనుమూసిగంతనలు కంబాలాట లోనైనఖే, లన ముల్ మీఱఁగ బొట్లలో నలరె బాఱారత్న మెల్ల పుడుకొ.” కళా. 2, ఆ. 202; 2. అచ్చన గండ్లాటలాఁ నుపయోగించు గోళీలు, గిరియకములు. “తే. కొండ లచ్చేనగండ్లయి నిండు చెఱువు, రెల్ల నద్దంపు బిళ్లై యెద్దు ముత్తి, యంపు సరులై యరణ్యంపు గుంపురెల్ల, నారులై తోఁచుఁ బొడవున నారులార.” పసు. 8, ఆ. 114.

అచ్చేనగాయలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము, అచ్చనగండ్లు. “నీ. కరకంకణధ్వనుల్ గలుగల్గమని యింపు గావింప నచ్చనగాయ లాడు.” రుక్తి. 9, ఆ. 82.

అచ్చేనగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. అచ్చనలాడుగుండ్లు, గిరియకములు, గోళీలు. “నీ. ముదురు వెన్నెల గాయు ముత్యాలదిన్నెవైఁదైడి యచ్చనగుండ్లు పాఱవైచి.” య. 3, ఆ. 910; 2. అచ్చన గండ్లాట.

అచ్చేనపుచ్చు. దే. స. క్రి. ఊడఁబెరుకు, ఆటలాఁ అచ్చనకాయఁదీసినట్లు తీయు. “చ... శద్దజాధి పుల్, కలుషముతోడ ముట్టి భగు కన్నొకఁడచ్చన పుచ్చి రుగ్రులై, బలువిడిఁ జుట్టి పూపుముని ఘండులు డుల్లగవై నీ రీసునకొ.” కు. సం.

అ, ఆ. 22, కన్నొకచ్చన’ అని ముద్రితము. ‘కన్నొకఁడచ్చన’ అని వ్రాశప్రతి.

అచ్చేనలాడు. దే. అ. క్రి. గంతులువేయు. “క. దీర్ఘ తరంబై, హెచ్చినశోకము మదిలో, నచ్చనలాడంగ.” జై. 9, ఆ. 111.

అచ్చేనలఁ. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. చూ. అచ్చనలాడు.

అచ్చేము. వై. విణ. 1. స్వచ్ఛము, నిర్భుష్టము. “నీ. ఒండువిధంబులఁ, బడయంగరాని యెక్కుడుపదంబు, లచ్చమైనతపంబున వచ్చుఁబడయ.” భార. అశ్వ. 2, ఆ. 203; 2. కేవలము; 3. తెల్లనిది; 4. దట్టము. చూ. అచ్చే.

అచ్చేర. వై. వి. అప్పరస్త్రీ, దేవవేశ్య.

అచ్చేరము. వై. = అక్షరము.

అచ్చేరు. వై. = అచ్చెరువు. “చ... అవతంస విభూతిగఁ దాల్చి చాల న, చ్చరునఁ బిశాచకాంతులు పిశాచములం దవలించి రొప్పులకొ.” కు. సం. 99, ఆ. 982.

అచ్చేరువడు. వై. = అచ్చెరువువడు. “చ... ఒకయింతుక పెంపునగెల్చి వేల్పు ల, చ్చరువడి పిచ్చలింప భుజశక్తియు షణ్ముఖు నుగ్రశక్తియుకొ.” కు. సం. 9, ఆ. 994.

అచ్చేలము. దే. వి. 1. అభినివేశము, పట్టుదల. “క. బలహీనులయినవారలు, బలవంతుల నొడుచువుడు బహుమాయల న, చ్చలమునఁ జేయుట యెందును, గలయదియ జయంబ కాదె కర్తవ్యమిలకొ.” భార. సభా. 2, ఆ. 920. “వ. డెందుంబునం గ్రందుకొనునచ్చలంబును మచ్చరంబును బెచ్చువెరుగఁ.” జై. 11, ఆ. 82; 2. ఉత్సాహము. “క. అందఱు నన్నిముఖంబుల, నందంద గిరిద్రుమాగు లచ్చలమున నీ, నందుకొను నలనియరుదుం, జందము గని మఱియు పృథ్విచరులు గడంకకొ.” రా. యు. 210.

అచ్చేలించే. దే. అ. క్రి. పట్టుదలనొందు, పట్టుపట్టు.

అచ్చేడి. దే. విణ. 1. స్వచ్ఛమైనవాడు, స్వచ్ఛమైనది; 2. శ్రేష్ఠుడు, శ్రేష్ఠమైనది.

అచ్చేడి. దే. = అచ్చేడి.

అచ్చేవు నెయ్యి. దే. వి. కలగలుపులేని యావు నెయ్యి.

అచ్చేకు. దే. విణ. (అచ్చేము+అకు.) జంజాటము లేనివాడు. “ద్వి. చారుశీలాముఖ్యజలజలోచ నలఁ, జేరికొబంధులఁ జేలఁల నీక్షణమె, పగఱకుఁ జొరరాక బహుదుర్గమార్గ, మగు కోహళమహర్షి యాశ్రమస్థులని, జేరిచి మనము నిశ్చింత నేతెంచి, యారూఢబలయుక్తి నచ్చాళుగాఁగ, ననికి సన్నద్ధులమై యుండ మవల.” పల్లి ప్రతాపాహా త్మ్యము అని. శ. ర. ఇట ధైర్యవంతుఁడు అనఁ దగును.

అచ్చే. దే. అ. క్రి. ఆప్యపడు, ఋణపడు, ఋణస్థుఁడగు, బాకీయుండు. “ద్వి. అచ్చి నా యెదుర బ్రహ్మకు బోవరాదు.” హరిశ్చ. ౨, ఆ. ౨౮.—స. క్రి. 1. ఇచ్చే. “గీ. కలనఁబడిన వారిఁ గయిసొని పోట్లపుం, ధ్లోమి మగుడఁ బుచ్చు టొప్పు బంత, మడుగ మగుడ బవర మచ్చుట యెప్పుఁగా, కించుకేని దాన యేలు టొప్పు.” ఉ. హ. గీ. ఆ. ౨౬౮. అని శ.ర. “పంశ మడిగి మగుడ బవరమిచ్చుట యెప్పు.” అని పాతాంతరము; 2. దండుగగా చెల్లించు. “క. స్త్రీతిఁ గులశ్రేష్ఠునిపై, నాశతముగలేని బ్రహ్మహత్యాదిమహా, పాతకము పెట్టి తిట్టిన, నాకండే నూటనాలు గచ్చుఁ బణంబుల్.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. ౪౮.—వై. వి. 1. ముద్ర, ముద్దర. “నీ. నెత్తమ్మిచేకుల మెత్తడనము దెచ్చి యచ్చునఁ జెట్టిన ట్లంద మొంది.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౩; 2. విధము. “ఉ. మీ, మెచ్చు న కెంతవాడ నను మీపదభక్తులలోనఁ గూర్చి యీ, యచ్చున నానతిచ్చుభవదాదరణం బిది కోటి సేయదే.” భో. ౧, ఆ. ౧౫; 3. సామ్యము. “చ. మనసిజాఁ డాపిలానవతిహానధనం బెడ సూఱగొన్న క్రందునఁ గుటిలాలకద్యుతులఁ దుమైద లంగవిభౌతిఁ దీగ లా, ననకరణాశిరాజు సిఱునవ్వు వెలుంగునితాబ్జముల్ విలో,చనరువులు త్పలల్ మగుడఁ గైకొనియెం దమయచ్చు వా తినన్.” కు. సం. ౧, ఆ. ౧౬౬; 4. ఉదాహరణము, దృష్టాంతము. “కవిరాజ. అనఘ నుదుస్తరమైన భవంబున కచ్చేగునీయతిహాసము

బో, ధనమహానీయవిధంబునఁ జెప్పి రుదాత్తగు ణాశ్రయతా మహితా.” భార. క్రి. ౧, ఆ. ౧౧. “ఆ. మగలఁ గోరి తొల్లి మగువలు తప ములు, నేసి నవసీరిన చెట్టలెందుఁగలవె దీనికచ్చు నిలిపితి నీమన, వలన సతులఁ బరులు వొలిసెఁ గాక.” కు. సం. 2, ఆ. 3౫; 5. నియమము. “క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున, కచ్చుగ నొరు వేడకుండునది యభిముఖులై, వచ్చిన యాశార్థు లప్పుడ, పుచ్చకచేయునది సర్వభూతశ్రీతి.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౦౪; 6. బెల్లము మొదలగువాని యచ్చే; 7. ఇటికలు పెంకులు మొదలగునవి దీయుటకై కఱ్ఱ మొదలగుదాని తోచేసిన చట్రము మొ.; 8. పోతపోసిన అక్షరములు మొ.; 9. నాణెము. చూ. అచ్చే కుప్ప. 10. రూపు. “నీ. కూటము లైదరంగ కొండవీ డగలించె, బెల్లముకొండయ చెల్లఁ జెటిచె, దేవరకొండయుద్వృత్తి భంగము నేసె.” పారి. వీరక. ౧, ఆ. ౨3. ఇట బెల్లపుటచ్చు అని అర్థాంతరము తోచును; 11. సాలెవానిసా ధనవిశేషము.—విణ. శుద్ధుఁడు, నిర్దోషి. “క. ముచ్చున బట్టినమాత్రన, చెచ్చెర దండింప కతనిచేఁ దెలిగొని వాఁ, డచ్చెననవిడుపు నికప్రపు, ముచ్చెయ నం దగినదండమును గొనవలయున్.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం. ౯౧. “ప. వీరల కందఱకుం దేటతెల్లంబు గా భాగవతుల యచ్చుందనం బేర్పరించి పిమ్మట నెట్లుగావలయు నట్లుచేసెద.” పర. 3, ఆ. ౬౮.

అచ్చేగూటము. ద్వ. వి. (అచ్చు+గూటము.) ముద్రాక్షరశాల.

అచ్చేకట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. వేఱువేఱుగాఁజేయు, ఏర్పఱచు. “తే. ఆఱులన గిరులన దీవులనఁగ నేఱు, లనఁగ నడవులనఁగ నూరులనఁగ వరున, నచ్చు కట్టి.” లక్ష్మీ. ౧, ఆ. ౬3; 2. మళ్లుమళ్లుగ చేయు. “తే. ఆది వఱియు మెత్తగా దున్ని యచ్చుకట్టి.” వై. ౧, ఆ. ౮౫.

అచ్చేకుప్ప. దే. విణ. నాణెములరాశి, ధనవంతుఁడు.

“నీ. ఆఱులను విలసిల్లు నాస్తికాఁడు, నాఁగఁ గలవాడనంగను నచ్చుకుప్ప, యనఁగ విడిముడి కలవాడలన్న.” ఆం. భా. త్మ. వి. 3.

అచ్చుకొను. దే. అ. క్రి. ఒక రీయవలసిన ఋణము
తానిచ్చుటకు ఒప్పుకొను, అవార్తీవడు. “నేను
వానియప్పు నచ్చుకొన్నాను.”

అచ్చుటెడ్డు. ద్వ. వి. (అచ్చు+ఎడ్డు.) అచ్చుటాసి
విడిచిన యెడ్డు, ఆడబోతు.

అచ్చుదల. దే. వి. 1. అచ్చుకొనుట; 2. అచ్చి
వచ్చుట.

అచ్చుపడు. వై. అ. క్రి. 1. ఉపయోగపడు; 2.
ముద్రితమగు; 3. మూర్తిభవించు, రూపమొందు.
“క. నెచ్చెలులు దన్నుఁగొలువఁగఁ, ఒచ్చువలెఁతు
కలిమియెల్లఁ బద్ధానయై, యచ్చుపడినట్లు మెఱ
యుచు, నచ్చటికే తెంచె భూవరాత్త జ నెమ్మిన్.”
భార. ఆర. 2, ఆ. ౧౭౫; 4. సార్థకమగు.
“తే. మలసి యింకెలు వైచుచు మాటునినవృష
భములభంగి నక్కురువృషభు లిట్లు, నమదగతిఁ
జేరు నెడఁ జూచి రమరు లర్థిసనిమిషత్వంబు దమ
కప్పుడచ్చుపడఁగ.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౬౫;
5. నిరూపితమగు, ఏర్పడు. “తే. ముచ్చి
మియకాచె యిది పాపమచ్చుపడియె, నృపతిచే
దండితుండవై సీఁగికొనుము.” భార. కాం. ౧,
ఆ. ౧౬౦; 6. సుప్రసిద్ధమగు. “ఉ. పొచ్చెములేని
నెయ్యమునఁ బూని విపదక్ష నొందకుండఁగా,
నెచ్చెలిఁ గావఁజూచు మహాసీయన కిట్టిద కాల
మిప్పుడీ, వచ్చుపడఁగ సీభుజబలాతిశయంబున
నద్భుతంపుగ, ల్పిచ్చి కృతార్థుఁడేయు నను నే
నినుఁజెందియుఁ దూలఁబోదునె.” భార. శల్య.
౧, ఆ. ౧౨.

అచ్చుపఱచు. వై. స. క్రి. పే. ఏర్పఱచు, నియమించు.
“క. ఇచ్చట నొకకయ్యంబునఁ, జచ్చె మది
యాగ్రజన్మసారథి జగవార, డెచ్చట లేమి
నాతం, డచ్చుపఱచడయ్య సీక్రియకు నొం
డొకనిక.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౮.

అచ్చుపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు.

అచ్చువేయు. ద్వ. స. క్రి. ముద్రించు, అచ్చో
త్రించు.

అచ్చోటు. దే. వి. వి. (అ+చోటు.) రూ. అచ్చోటు,
అచోటు, అచ్చోటు, అచోటు, అచ్చటు,
అచటు - వీనినందీయే సప్తమివిభక్త్యంతరూప
మున ‘అచోటుక, అచోటక, అచోటక,’

అచోటక, అచ్చటక, అచటక, అచోటక,
అటక’ అనురూపములు గలిగినవి. 1. అసా
నము. “క. కటకట పెరిన పెన్నెత్తుట చొత్తిలి
యున్న మేనితోఁ గొడు కేచక్కటిఁ బడి యు
న్నాడో య, చొట్టు నూపెడువారు లేక
చూచెద వానిక.” భార. క్రి. ౨, ఆ. ౨౫౧;
2. అవైపు, అదిక్కు; 3. అడుగుఱి, గుహ్య
వయవము. “క. కూడమ్మికొండ్లు జనములు,
బాడబు లాగమము లమ్మి బ్రదుకుదు రెందుం,
జేడియ లమ్ముడు రచ్చొట్టు, గాడువడిన కలియు
గమునఁ గౌరవముఖ్యా.” హరి. ఉ. ౯, ఆ.
౪౨. ‘జేడియల నమ్ముదురెచట’ అని పాతాంత
రము. (ఉద్దేశించినచోటును తెలుపుపద ముప
యోగించినచో అశ్లీలమగునని దానిని తెలుపుట
కయి అచొట్టు అని యుపయోగించఁబడినది.)

అచ్చోత్తు. ద్వ. స. క్రి. (అచ్చు+ఁత్తు.) అచ్చు
వేయు, ముద్రించు.

అచ్చో. దే. ద్ర. అచోటక. చూ. అచ్చోటు.
“క. స్త్రీసంతోషించు తెఱం, గానవడని మనసు
గలుగునట్టి యధముఁ డి, చొప్పి నడిఁగనుఁ జని
యచొప్ప, గాసింబడు జమనిభలులు గాఱియ
పెట్టక.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౨౮.

అచ్చోటు. దే. = అచ్చోటు.

అచ్చదనుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇల్లులేని
వాడు.—వి. అ. పుం. యతి, సన్యాసి.

అచ్చనిండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దభిరూరము.

అచ్చళ్లము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుగుగొడ్డు.
అచ్చము, భల్లము అని రెండు వ్యుత్పదములని
కొందఱు. చూ. అచ్చము.

అచ్చము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుగుగొడ్డు; 2.
పటికపుతాయి. (చూ. అచ్చళ్లము.)—విణ.
(అ.ఆ.అ.) 1. స్వచ్ఛము, తెల్లనిది; 2. కలగలు
పులేనిది, మిశ్రము కానిది.

అచ్చాచ్చము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి
స్వచ్ఛమైనది.

అచ్చావాకుడు. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు
సహాయముచేయు పదియార్వరు ఋత్విక్కు
లలో నొకఁడు.

అచ్చిద్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చిద్రము లేనిది, రంధ్రములేనిది; 2. లోపములేనిది;

3. సంపూర్ణము.—వి. అ. న. చిద్రములేమి.

అచ్చిన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చిన్నము కానిది, చీల్చబడనిది; 2. ఎడతెగనిది, సంకతము.

అచ్చీకృతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిర్మలముగాఁ జేయఁబడినది.

అజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రకృతి; 2. ఆండుమేక. —అ. పుం.—ము. 1. మేక; 2. గొట్టె.

అజంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. (దంతములురానిది.) తైశవము; 2. కప్ప.—విణ. (అ.ఆ.అ.) దంతములు లేనిది.

అజంభుండు. సం. విణ. చూ. అజంభము.—వి. అ. పుం. 1. (దంతములురానివాడు.) శిశువు; 2. (దంతములు పోయినవాడు.) సూర్యుండు. (దక్షాధ్వరధ్వంసకాలమున సూర్యునిదంతములు వీరభద్రుఁ డూడఁగొట్టెనని పురాణగాధ.)

అజక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అజాగళస్తనము, మేకమెడయందు వ్రేలాడు మాంసఖండము; 2. మేకవెంటిక.

అజగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయంటళి.

అజగరము. సం. వి. అ. పుం. (అజమును మ్రింగునది.) పెద్దపాము, కొండచిలువ.

అజగర్దము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపాము.

అజగవము. సం. వి. అ. న. (విష్ణువు బాణముగాఁ గలది. అజగవముయొక్క అస్థిచికారము అని లింగాభట్టియము.) శివునివిల్లు.

అజఘన్యుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అధముండుగానివాడు; ఉత్తముండు.

అజజీవకుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (అజములు జీవనాధారముగాఁగలవాడు.) మేకలను గొట్టెలను కొనుట అమ్మటయు, పాలనాదికమును జీవనాధారవృత్తిగాఁ గలవాడు.—వి. అ. పుం. గొల్లవాడు.

అజన్యము. సం. వి. అ. న. (రాక్షికారణములచేఁ గలుగనిది.) అశుభసూచకము, దైవకృతమునగు

భూకంపాద్యుపద్రవము.—విణ. (అ.ఆ.అ.) జన్యముకానిది.

అజప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (న+జప = సహజముగానే యుచ్చరింపఁబడుటచే ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ జపింప నక్కఱలేనిది. హంస అనునది శ్వాసములు పైకిఁ బోవునపుడును లోపలికి వచ్చి నపుడును విరుడును.) 1. హంసకి, సోహం అను మంత్రములకు పేరు; 2. సగము ఆండుపోలి కయు సగము మగపోలికయుఁ గలరూపము, అర్ధనారీశ్వరరూపము.

అజపుండు. సం. వి. అ. పుం. (స్పృష్టముగా జపింపని వాడు.) 1. కుపాతకుండు, బాగుగాఁ జదువలేని వాడు; 2. వేదేతరగ్రంథములు చదువువాడు, అని కొందఱు; 3. (అజ+ప.) అజములను పాలించువాడు; 4. (న+జప.) జపము లేనివాడు, జపము చేయనివాడు; 5. జపమున కర్హతలేని వాడు.

అజభక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాయంటళి; 2. బొబ్బలిళి.

అజమారము. సం. వి. అ. పుం. (అజమారలకు నివాసమగుదేశము.) ప్రకృతము అజ్జీరు అనఁబడు దేశము. (ఇచట పూర్వమందు కసాయివాండ్లు వెక్కిరింపు నివసించియుండురు అని యూహింపఁబడినది.)

అజమారుండు. సం. వి. అ. పుం. (అజములను చంపువాడు.) గొట్టెలను మేకలను జంపి వానిమాంసము విక్రయించి జీవించువాడు, కసాయివాడు.

అజముఖుండు. సం. వి. అ. పుం. (అజముఖమే ముఖముగాఁగలవాడు.) దక్షప్రజాపతి. (దక్షాధ్వర సమయమున దక్షుండు శివనిందచేయుటచే వీరభద్రుఁ డాతనిశల నఱకెను. తర్వాత శివుండు ప్రసన్నుడయి వీరభద్రుని మరల ముఖము నేర్చుటపుమన, అజముఖము తీసికొనివచ్చి దక్షునికి ముఖముగా నేర్పఱచెను అని కథ.)

అజమోద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అజ+మోద = అజమును సంతోషపెట్టునది లేక గొట్టెవాసనగలది.) ఓమము.

అజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మత్తు చేయుటచే జయము లేనిది.) భంగు అను మాదకద్రవ్యము.

అజయ్యుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) జయింప నశక్తుండు, జయింపరానివాడు. “క. తగనిపని యని తలంపక, పగగొంటి వజయ్యులైన పాండు సుతులతో, దెసి యొక సీపు రణమున, మగఁటిమి వాటింపు రిత్తమాటల నగునే.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౧౭౮.

అజర్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. జీర్ణము కానిది; 2. తీడింపనిది, నశింపనిది.—వి. అ. న. సౌహార్దము, మైత్రి.

అజశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (మేఁకశృంగులవంటి కాయలు గలది.) జోట్టుపుళ్ళి. దుష్టులు అని వా.

అజస్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) విచ్చిత్తిలేనిది, ఎడ తెఱచి లేనిది. “అజస్రదీక్షాప్రయతుండు.”—క్రీ. విణ. అ. న. ఎల్లపుడు.

అజహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

అజహత్సాన్వర్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (విడువనిస్సార్థము గలది.) తనయర్థమును విడువకుండగ పరార్థమును బోధించు శబ్దశక్తి, లక్షణాభేదము. “కత్తులు నఱుకుచున్నవి” అనుచోట కత్తులుగలవారు అని యర్థము. కత్తులుఅన కత్తులు గలవారు అని లక్షణ. స్సార్థమును అనఁగా కత్తియను నర్థమును విడువకయే కత్తులకలవారు అనునర్థము తెలుపుట. (వ్యతి. జహత్సాన్వర్థ.)

అజహల్లింగము. సం. వి. అ. న. తనలింగమును విడువనిపదము. విశేష్యానుసారము లింగము మార్పుచెందని పదము. (“ఈవిషయమున ప్రభువే ప్రమాణము.” అనుచోట ప్రమాణము అనునది ప్రభువునకు విశేషణమైనను ప్రమాణుండు అన నక్కఱలేదు. ప్రమాణము అనియే యుండును.)

అజాగ్రత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగరూకతలేమి, ప్రమాదము.

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీలకఱ్ఱ.

అజాజీవి. సం. వి. ఇ. పుం. = అజాజీవుండు.

అజాజీవుండు. సం.వి.అ.పుం. (అజ+అజీవ=అజముల చేత అనఁగా వానిరక్షణముచేతను వాని క్రయ విక్రయాదులచేతను జీవనము చేయువాడు.)

1. గోపాలకుండు; 2. గొల్లవాండు, గొట్టెలవర్తకముచేయువాడు.

అజాతవ్యవహారుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అజాత+వ్యవహార=వ్యవహారాధికారము గలుగనివాడు.) వ్యవహారాధికారమురాని వయస్సు గలవాడు, వ్యవహారార్హ మగు వయసురాని వాడు. (మైనరు).

అజాతశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. (పుట్టనిశత్రువు కల వాడు, శత్రువు లేనివాడు.) ధర్మరాజు.—విణ. శత్రువులు లేనివాడు.

అజాని. సం. వి. ఇ. పుం. భార్యలేనివాడు, జాయా కూన్యుండు.

అజానికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అజముతో జీవనముగలవాడు.) = అజాజీవుండు.

అజితాత్ముండు. సం. విణ. స్. 1. జయింపబడని యాత్మగలవాడు, అత్తను (తనను) వశముచేసికొనలేని వాడు; 2. బుద్ధినివశము చేసికొననివాడు.

అజితుండు. సం. వి. అ. పుం. (రాగాదులచే జయింపబడనివాడు.) 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుండు; 4. బుద్ధదేవుండు.—విణ. (అ.ఆ.అ.) గెలువబడనివాడు, జయింపబడనివాడు.

అజితేంద్రియుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇంద్రియములను జయింపనివాడు, ఇంద్రియములను వశపఱచుకొననివాడు, ఇంద్రియలోలుండు.

అజినపత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, చీకురువాయి పిట్ట.

అజినము. సం. వి. అ. న. చర్మము, తోలు.

అజిరము. సం. వి. ఆ. వ. 1. ముంగిలి. “గృహజిరము,” “రణాజిరము;” 2. కప్ప; 3. వాయువు, గాలి; 4. శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము.

అజిహ్వాగము. సం. వి. అ. పుం. (తిన్నగాఁ బోవునది.) బాణము, అమ్మ.—విణ(అ.ఆ.అ.)=అజిహ్వాగామి.

అజిహ్వాగామి. సం. విణ. (స్. ఈ. నీ. స్.) 1. తిన్నగాఁబోవునది. (బాణము); 2. కుటిలత్వములేనిది, సరళము; 3. న్యాయముగా సంఘరించువాడు.

అజిహ్వాము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప.—విణ. కుటిలము గానిది, సరళము.

అజీహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. (నాలుకలేనిది.) కప్ప, మండూకము, (రసాశలమున దానియున్న అగ్ని జాడ కప్పలు దేవతలకు తెలిసినవి. దానిచేత అగ్ని కోపించి కప్పలకు నాలుక లేకుండగ శాప మిచ్చెనని కథ.)—విణ. (అ. ఆ. అ.) నాలుక లేనిది, జీహ్వలేనిది.

అజీగవము. సం. వి. అ. న. అజగవము. రూ. అజీ గావము.

అజీర్ణము. సం. వి. అ. న. = అజీర్ణి—విణ. (అ. ఆ. అ.); 1. జీర్ణముకానిది, అణుగనిది, (అన్నాది); 2. శిథిలముకానిది, పలుకువైపు తగ్గనిది.

అజీర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అజీర్ణము, అణుగక పోవుట, జతరాగ్ని మండగించుట. “స్త్రీ. ఒక తటి మునివర్యు లొక్కట... తమ కణుగమి పుట్టుటయును పితృదేవతల్... అరిగి పద్మజాని గాంచి యజీర్ణిదశ యెఱుంగ విన్నవించిన.” భార. ఆను. 3, ఆ. ౧౯౬; 2. అణుగకపోవుట యను రోగము.

అజీర్ణి. సం. = అజీర్ణి. (ఇది వ్యాకరణవిరుద్ధమయినను వాడుకలో సుప్రసిద్ధము.)

అజ్ఞాండు. సం. వి. అ. పుం. (పుట్టనివాడు, పుట్టుక లేనివాడు.) 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుడు; 4. (అ=విష్ణువువలన, జ్ఞాండు=పుట్టినవాడు.) మన్మథుడు; 5. (అజముహూర్తమునబుట్టినవాడు.) అజమహారాజు; దశరథునితండ్రి; రామునికి బితామహుడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టని వాడు.

అజీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జయింపదగని వాడు; 2. జయింపశక్యముగానివాడు, అజయుడు. “క. కృపుణుడును గురుడు నయోనిజ, లభమిత భుజాబలాధ్యు లాహవకేళీ, నిపుణు లజీయులు వీరలు, కపితాత్మ కులైన మాణు కొనునే హరుడున్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౦౦.

అజ్ఞుట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయుసీరికళి.

అజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజ్ఞత్వము, తెలివలేనితనము.

అజ్ఞాతచర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇతరులచే తెలియక బడకుండ చరించుట, అజ్ఞాతవాసము.

అజ్ఞాతవాసము. సం. వి. అ. పుం. ఇతరులచే ఎఱుంగబడకుండగ నివసించుట. (పాండవులు ఒక సంవత్సర మజ్ఞాతవాసముచేసిరి.)

అజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. తెలివలేమి; జ్ఞానము లేమి, జ్ఞానాభావము. “అజ్ఞానాచరితము; అజ్ఞానోచ్చరితము” మొ. (వేదాంతముతమున అవిద్య, మాయ మొదలగుపదములకు పర్యాయ మగు పదము.)—విణ. (అ. ఆ. అ.) జ్ఞానములేనిది.

అజ్ఞాని. సం. సం. విణ. (న్. ఈ. స్త్రీ. స్త్రీ. జ్ఞానములేని వాడు, తెలివితక్కువవాడు.

అజ్ఞాండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలియని వాడు, జ్ఞానశూన్యుడు, తెలివలేనివాడు; 2. కించిజ్ఞాండు, కొంచెము తెలివగలవాడు; 3. మూఢుడు; 4. చైతన్యశూన్యుడు.

అజ్ఞాయశీ. హిం. వి. పరిశోధన, పరీక్ష, సరిగా నున్నదియు లేనిదియు చూచుట.

అజోరము. దే. వి. 1. నగరి తలవాకిటి చావడి, హజారము, మొగసాల; 2. అస్థానమండపము, “లయగ్రాహి. నృప, పుంగవుఁ డజారమున కుం గదలివచ్చెన్.” రా. వి. ౨, ఆ. 3౯.

అజ్ఞే. దే. వి. అడుగు, పాదము. “ద్వి. త్రాక్రినయజ్ఞుఁ డోచకుండుటయు” పండి. ౫, వర్ష. 3౪౧ పు.—వై. “తే. అజ్ఞపాటించి మదివెఱ పుజ్జించి.” భార. శల్య. ౧, ఆ. 3౨౦. “లజ్జ పాటించి మది వెఱ యుజ్జించి.” అని పాఠాంతరము.—వై. అప్య. బళి. “ద్వి. అజ్ఞగాఁ దిలకంబు హవణించి నుదుట.” (అజ్ఞగా—అజ్ఞయను శబ్దము పుట్టగా బళీయనగా ననుట.) భద్రరాజ పుత్రచరిత్రము. (శ. ర.) రూ. అజ్ఞా.

అజ్ఞేము. వై. వి. (సం. అధ్యాయః.) అనువాకము. (అధ్యాయమువంటిది. అందుఁ గొన్ని పనలుండును.) “ఉ... ఈ, యజ్ఞములొన నాపనసయ న్నచస్విష్టులు మీరు శ్రౌతమందు.” పాంచా. ౪, ఆ. ౨౫.

అజ్ఞేర. వై. అప్య. (అజ్ఞే+ర.) బళిరె, అశ్చర్యోత్సాహాదులు కలిగినపుడు పలికెడుమాట. “ఉ. అజ్ఞరయంచుఁ బంచుకొని రందఱు వ్రేల్చుచు ద్రవ్యదక్షిణత్.” పాంచా. ౪, ఆ. ౨౫.

అజ్ఞేరే. వై. = అజ్ఞేర.

అజ్ఞేలువెట్టు. దే. అ. క్రి. 1. అడుగులను వేయు; 2. పూను, కడఁగు. “ఇట్లు చనుదెంచి తదీయవివాహపేదికాతలోఁబరి దుకూలాంబరాలంకృతమణిపీఠాసనాసీనుండై యున్నంత మైమమవతి దేహార్థంబుగైకొన నజేలువెట్టునట్లు తట్టితార్థంబు నలంకరించుచు మరునారాధన రత్నపాంచాలికయుంబోలె వెలుంగును.” కుమా. ౯, ఆ. ౨౨౮.

అజ్ఞేవాలు. ద్వ. వి. (పాదమే ఆయుధముగాఁగలది; దీనిపాదములకు కత్తులు కట్టి పోరింతురు కావున చరణముల నాయుధములు గలవి.) కోడి, చరణాయుధము. “ఉ. ఇంక నీ, యాటలు డించి వే జరగుమంచును వెన్నెలఁజేని కేర్పడం, జాలె ననంగఁ గూఁత లిడఁ జాగెఁ దుటారపు టజ్జెవాల ముల్.” ఆచ్చే. అ. కాం. 3౮.

అజ్ఞో. వై. = అజ్ఞే.

అజ్ఞోర. వై. (అజ్ఞో+రె.) = అజ్ఞేర. రూ. అజ్ఞోరే. “కా. ఆహా విలాసంబు ల, జ్ఞారే జవ్వనమద్దిరా పగలు మజ్జారే తనువిభ్రమంబు.” శకాం. 3, ఆ. ౨3.

అట. దే. అవ్య. ద్రు. 1. అచ్చటను, ఆస్థలమందు. చూ. అచ్చట. (వి.వి. అని. శ.ర.) “క. అంత నట నక్కుమారుం, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁప నేడ్చుచునుండఁక.” నిర్వ. ౨, ఆ. ౧౮. “చ. అరి యటకొ సహస్రభిరావళి కాంచనదీప్త మండలిక, గలబహుకేతునామగిరి గ్రాలుచు నుండును.” రా. కిష్కిం. ౧౮౮. “నీ. అట... నందునాదతార్థమయిరాజిల్లుచుండు.” ఆం.భా. 3. అవ్య. ౬౬; 2. అనంతరము, అపుల, ఆవల. “వ...వీరవ్యరయనను దమవార్తలడిగిరేని ద్వైత వనంబున మమ్ము విడిచిపోయి రట నెఱుంగమనం గలవారని చెప్పి.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౧౧. ఇది కళయని కొందఱు. తక్కువ, మున్నుశబ్దము మొదలగువానితో దీనికి సమాసముగలదు. అపుడు తచ్చబ్ధార్థము (ఆ) మాత్రము నిలిచియుండును. “నీ...నృపునకుఁ, దనకులంబున నట తక్కువ కులములు రెంటును బరిణయ శ్రీవహింపఁజను.” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౨౭. (అట తక్కువ, అటమున్ను.) అర్యావీనప్రయోగములలో దీని

పయి ‘కుకొ’ అను విభక్తిప్రత్యయము కనుపడుచున్నది. “కా. ఆవిప్రాత్త జాతోడ సూనశరఃద్యాక్రీడ లింపార రా, జేవాక్షీస్థితు లిచ్చలొఁ చెలెసి వర్ణింపంగఁ జీంతించు నా, భూవర్సుం డొక నాఁడు సర్వవిధపంబుల్లిఱు గొల్వొండఁగా, నా వేళం బొడఁగానవచ్చి రటకుకొ వ్యాధుల్ వినోదంబుగన్.” సానం. ౧, ఆ. ౧౦౪. అవ్యయములపయి నీప్రత్యయము చేరుట కొన్నిచోట్ల కలదు. “నీని ననుసరించి విశేష్యమనుటకంటె ప్రాచీనప్రయోగముల ననుసరించియు, పునఃపృత్తి ననుసరించియు, అవ్యయమనుటయే యుక్తమని తోచెడిని.

అటకలి. దే. వి. ఉత్సాదనము, జిడ్డును పోగొట్టుట కయి రుద్దుకొను నలఁగువండి, కుంకుడుకాయ పులును మొ. పదార్థము.

అటకాయించు. హిం. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అటకావు. హిం. వి. అటంకము, అడ్డు.

అటతాళము. సం. వి. అ. పుం. (సంగీత.) పదునాలు గక్షరములకాలము గలతాళము.

అటనము. సం. వి. అ. న. సంచరించుట, తిరుగుట “భిక్షాటనము”=భిక్షులైతిరుగుట. “దేశాటనము.”

అటని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నారి తగిలించెడిధను రగ్రము, వింటికొవ్వ, వింటికొన.

అటమట. దే. వి. 1. వంచన; 2. దుఃఖము. “చ. కటకట రాజచంద్ర, యిటు కర్ణమె నిర్జరకవ్యకా మణిం, దటుకున ఘోరమార నిశితప్రదరంబులపా లుచేసి యిచ్చటి కిటుచేరి నీవును విశంకటతాప భరాలనుండవై, యటమటఁ జెందచేల పదమా ముదమార నెలంతచెంతకున్.” రసి. ౧, ఆ. 33.

—విణ. 1. అసత్యము; 2. వ్యర్థము; 3. మోసము. చూ. అటమటము.

అటమటకాడు. దే. విణ. అటమటేడు, వంచ కుండు. “ద్వి. ఘటికసిద్ధండు తాయెగొట్టిన గొడ్డ, లటమటకాడు మహామాయలాడు” హరిశ్చ. ద్వి. ౨, భా. ౬౪౬ ప.

అటమటము. దే. వి. 1. వంచన; 2. దుఃఖము. చూ. అటమట. —విణ. 1. అసత్యము. “క. ఇటుచూ చినఁ జెలివైఁ దృప్తుటచూచిన సుతుని నేర మవుఁ

గాదనగా, నెటువలె వచ్చునో మీదట, నటమ టమో లేక నిజమొ యని యెఱుంగముగా.” సా. ౨, ఆ. ౨౫. 2. వృద్ధము. “క. ఇటు వలె వెదకియుం దమత్రి, పట్ట గురువిరహితుల మంత్ర పఠనం బెటు ల, ట్టటమటమై పోజూ చిన.” రామా. ౬, ఆ. ౬౫. 3. మోసము. “చ. తటుకున నియ్యకొంటి మలిచివచ్చి మరుద్గురు నంతవానితో, నటమట మింక బోక యడియా నల నుండుటఁ బొపు చైవమా.” కాశీ. 3, ఆ. ౧౧౧.

అటమటించు. దే. స. క్రి. ధిక్కరించు, మించు; (బోవమ్యమును దెలుపును.) “ప. మెఱుంగు జన్నులఁ గన్నెత్తి మొగ్గలవన్నె నటమటించి వెన్నెఱుల మెఱుంగుండు మైదవన్నెఁ దటమటించి నెన్నడుముల విన్ను వెన్నుదన్ని.” స్యా. ౫, ఆ. ౧౦౧.—ఆ. క్రి. 1. చలించు. “ప. మెఱుంగుతు మైదవన్నె వెన్నెఱుల నటమటించు నెన్న డుముల విన్ను వెన్ను దన్ని.” స్యా. ౫, ఆ. ౧౦౧. అని శ. ర. ఈపాఠము, అర్థమును ప్రామా దికములు; 2. వంచించు. “తే. యలిననుచు వేషభాషల నటమటించి, పొంచి తఱివేచి కన్ను యఁ గొంచునరిగె.” విజ. 3, ఆ. ౧౬౨; 3. అపహరించు లేక దాచు. “క. తమ్ముడవని ని న్నేగతి, నమ్మంగావచ్చు నిట్లు నా కొనఁగక ర, త్న ప్తుటమటించుకొంటివి, పొ మ్మింక నీతోడి పొత్తు పొరపొచ్చెమగుకొ.” వి. పు. ౬, ఆ. 3౦౫.

అటమటించు. దే. విణ. (అటమట+కాడు.) అటమ టంచేయువాడు, మోసకాడు. “నీ. శిలికంఠన కును నెచ్చెలికాడు గాఁడొకో యటమటించిన యాయతభర్త.” కాశీ. 2, ఆ. ౬౦.

అటమర. దే. విణ. వృద్ధము.—వి. పలాయనము, పాఠిపోవుట.

అటమరింపు. దే. వి. పలాయనము.

అటరూపము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డనరముళి.

అటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వనము, అడవి.

అటాట్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పర్యటనము, తఱచు త్రివ్యురుట

అటి. దే. విణ.=అట్టి. “రగడ. ఏకాంతమని తొలఁగె యెందు నీవటివేరు, చేకొనవె మున్నాడి చేలువ

యావటివేరు.” స్యా. 3, ఆ. ౮౪. (“అన్ని”కి ‘అని’ రూపమువలె ‘అట్టి’కి ‘అటి’ అని రూప ముండవచ్చును. ‘నీవఁటె వేఱు’ అని ముద్రిత పాఠము. ఈపాఠమున అచుప్రాసము సరిపడదు, ప్రయోగాంతరము కానరాదు.)

అటిక. దే. వి. ఒకదినుసుమంటిపాత్రము, అట్టిక.

అటికమామిడి. దే. వి. మండలచ్చనముళి.

అటు. దే. వి. (అచటులొ చవర్ణము లొపింపఁగా మిగిలినరూపము.) 1. అచోటు, అనైపు. “క. ...అటుచూ పీటు, నిటుచూ పటు పటురయ మున నేనె... “విజ. ౨, ఆ. ౨౦౨; 2. ఆప్ర కారము, అరీతి. “క. ధోరక యటు మిముబోఁ టుల, చేరువఁ జరియింపఁగనిన సిద్ధింపవె యే, కోరికలైన.” కళా. ౧, ఆ. ౮౭. (అట్టువోలె మొ. ప్రయోగముల ననుసరించి యిది విశేష్య ముగా గ్రహింపఁబడినది.) అవ్య. అని, శ. ర. (దీనికి సమాసమందు తచ్చబౌద్ధవిపక్ష లేదు.) రూ. అటులు, అట్లు, అట్టు, అట్టులు.

అటుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సమాసోత్తర పదముగానే యుండును.) తిరుగువాడు, సంచ రించువాడు. “నికాటుండు” (=రాత్రిసంచరించు వాడు) రాక్షసుడు; “నీరాటము, వనాటము” మొదలగునవి.

అటుక. దే. వి. అట్టుక ఇంటిలోపల గోడలమీద నడ్డముగా బల్లలు, కట్టలు మొదలగువానిచే మంచెవలె నమర్చినది.

అటుకులు. దే. వి. బ.=అడుకులు. వా.

అటులు. దే.=అట్లు “చ. అని యుచితంబుగాఁబలికియం గనహస్తముఁబట్టి తత్కరం, బునఁ గదియించి నీగురువుఁ బొల్లి తగం గొనియాడు మెట్లునెప్పె నటులు భక్తిమై నడుపు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౫౨. (వృత్తియందు) ప్రకారము, రీతి.

అటువంటి. దే. విణ. అట్టి, అరీతిగలది. “చ. అటు వంటి నీపురా, తనమగు దివ్యమూర్తి విదితంబుగఁ జూపితివి.” వి. పు. 2, ఆ. 32౦. ఇది ప్రాచీన కావ్యములందుఁ గనుపడదు.

అటువలె. దే. అవ్య. ద్రు. అట్లు, అరీతి. “క. తుహినధాముండు వెడలె.” “చ. అటువలె నంటుకాడు చనినరత.” శకాం. ౪, ఆ. ౨౮.

అటె. దే. అప్య. 1. నిశ్చయము తెలుపును. “క. మాకును జీతంబుల మృగ,యాకాతుక మతిశ యిల్లినది గోగణర,క్షాకరణము గార్వంబటె,యేకీ డును నేల పొందు నిందు మహీశా. భార. అర. గీ. ఆ. 320; 2. ఉత్కర్షము (మహా త్వము)ను తెలుపును. “తే. సాధనము గాండివం బటె సమరకర్త, యద్భుతండటె సారథి యబ్జనా భుం,డటె మరల్పంగవచ్చునే యారభంబు, హరు నక్షత్రము నెఱుంగక యంటిగాక.” భార. ప్రోణ. అ.ఆ. 308; 3. ఉల్లసము, పరిహాసమును తెలు పును. “వ. అనిన విని దరహాసితవదనం డగుచు పురుహూత పురోహితుండు. క. నహాపుండు వనుచువాడటె,విహితానుష్ఠానపరులు వీరటె పో లో, కహితంబటె యిది మనకుక, మహాసీయమ కాకయెట్లు మానగవచ్చుక. వ. అని యుల్ల సంబాడి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౫౯. ఇట “అశ్చర్యము తెలిపెడి” నని శ. ర; 4. దుఃఖ మును తెలుపును. “సీ. ధర్మ సుతుండు, భీమసేనుం డును బీభత్సుండును దనకడుపునఁబుట్టిన కొడుకు లటె, యెగ్గతంబునఁ దాను గార్గి గాలె, నటె యనాధయై.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౬౩. రూ. అట్టె. చూ. అంటె.

అట్ట. దే. వి. 1. కబంధము, మొండెము. “క. తుర గంబునట్టవయ నరు, శిరమును నరునట్టఁ దురగ శిరమదికె వడికె,పురుషమృగంబులతోఁ గిన్నరు లొగిం బోరాడుక్రియ రణంబున నొప్పెకె.” కు.సం. ౧౧,ఆ. ౧22; 2. చెప్పులకు గట్టికొఱకు అడుగునప్పెట్ట కేర్పఱచిన తోలు ముక్క. “ఒంటి అట్టచెప్పులు;” 3. పుస్తకములు మొద లగువానికి గట్టికొఱకు పైవేసెడు (కట్టెడు) దృ ధముగు కాకితము, తోలుమొదలైనది. “ఈపుస్త కమునకు మంచిఅట్టవేయుము(కట్టుము);” 4. ఒక దానితో నొకటి అంటుకొనిపోయినపదార్థము.

అట్టచెప్ప. ద్వ. వి. నాలుగుగవ్వలతో నాడెడు దా యమువంటి యొకానొక అట. శ. ర.

అట్టడి. వై. వి. శత్రువులను కనిపట్టుటకును, వారి పయి నాయుధములను ప్రయోగించుటకును అనువగునట్లు ప్రాకారమంటపముమీఁదఁ గట్టిన గది. “సీ. కొట సింగారించి కొత్తశంబులనెల్ల

నట్టళ్లు వన్నించి యాశువరికిఁ బుదిళ్లు వెట్టించి ...” ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౯౨.

అట్టనము. సం. వి. అ. పుం. (శత్రువును అనాద రించుసాధనము.) ఫలకము, డాలు.—న. అనా దరము.

అట్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. అన్నము; 2. అతి శయము; 3. ఎత్తు; 4. మేడ, హర్షము; 5. అట్టడి (దీనికి ‘తైమము’ అని పేరు).—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎండినది; 2. చండఁబడినది. (అన్నము.)

అట్టహాసకము. సం. వి. అ. పుం. (పెద్దనవ్వువలె ప్రకాశించునది. తెల్లనిపువ్వులచే నవ్వువలె ప్రకాశించునట్లు పోల్చబడినది.)కుందము, మల్లి.

అట్టహాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయముతోఁ గూడిన హాసము, పెద్దనవ్వు; 2. అడంబరము, అటోపము, (అడావుడి అని వాడుక.) “ఈ న్వల్యకార్యమునకు వారెంతో అట్టహాసముచేసి నారు.”

అట్టాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేడమీఁదిగది; 2. కొటబురుజు; 3. మేడ, హర్షము.

అట్టాలము. సం. = అట్టాలకము.

అట్టాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాజగృహము.

అట్టి. దే. విణ. అటువంటిది, ఆరీతిగలది.

అట్టిఁడు. దే. విణ. (అట్టి + వాడు.) అటువంటి వాడు. “సీ. ఆత్మ విజ్ఞానంబునందు సనత్కుమా రాదుల యట్టిఁడ యనఘమూర్తి.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౬౯.

అట్టిక. దే. = అట్టిక.

అట్టియ. దే. వి. గుంపు, సమూహము. “క. అట్టి యెడఁ జెలిమికత్తియ, లట్టియలుగఁ గూడి చేడి యంగని యనిరి.” సీలా. ౨, ఆ. ౮౬.

అట్టిరు. దే. విణ. (అట్టిఁడు బ. వ.) అట్టివారు. “చ...మృదులానిలాపవర్ణితకుమూక్షతావళులు సేసలు వెట్టినయట్టిరైరి.” భార.ఆది. ౪, ఆ. ౧2.

అట్టు. దే. వి. 1. అపూవవిశేషము. “మినఁట్టు, వెసరట్టు;” 2. అటు.

అట్టుక. దే. = అటుక. “క. తలవం గడగడ వడఁ కినఁ, గలఁగకుమని వీఁపుఁజఱచి ఘనురాలకనిఁ, నిలిపి యొకమూల నట్టుక, నెలమిని వాఁకిలి సడల్ని హిత మలరారక.” హంస. 3, ఆ. ౯౧. “అటుకను” అని ముద్రితము.

అట్టుపుట్టానవాళ్ళు. దే. వి. బ. పుట్టుక మొదలుకొని చెప్పగుర్తులు, పుట్టు పూర్వోత్తరములు. “వారా వృత్తాంతము అట్టుపుట్టానవాళ్ళతో చెప్పినారు.”

అట్టువ్వు. దే. వి. పాక్యము, వంటయువ్వు.

అట్టులు. దే. = అటు.

అట్టువ. దే. వి. అటుక.

అట్టువోలె. దే. అవ్య. ద్రు. (అట్టు+పోలె.) ఆరీలిని బోలి. “నీ. ఏనుంగునంజలొనెల్ల సత్వంబుల యం జ(వాఙ్మ)లు నడఁగినయట్టువోలె.” భార. కాం. ౨, ఆ. ౨౩౯.

అట్టె. దే. = అట్టె. “తే. నలునకాని నలినదళనేత్ర పరియింప, దట్టె చూతమనుచు నమరవరులు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౨. ఇట పరిహాసమును, ఉల్లసమును తెలుపును. ‘అశ్వర్యమును తెలిపెడి’ అని శ. ర.

అట్టెడ. దే. వి. 1. నూతిలోనిమన్ను మొదలగునవి పయికి తీయుటకు సాధనమగు బద్దలతట్ట; 2. నెరసులు మట్టిపెల్లలు తీసివేయుటకై కూర్చిన జల్లెడవంటికడక; 3. పం తెన.

అట్టము. వై. గ్రా. వి. వేదభాగము, అష్టకము. “ఆ యన ఏడట్టాలసంహితయు పారాయణచేసినాఁడు.” “వాఁడు ఎనిమిదవ అట్టము పారాయణ చేయుచున్నాఁడు” = బూతులు తిట్టుచున్నాఁడు. (వేదము ఏడట్టములే కాన ఎనిమిదవఅట్టము, తొమ్మిదవ అట్టము అనువానికి బూతులు, తిట్లు అని వాడుక గల్గినది.

అట్టు. దే = అటు. “క. అమరవరులందు బురుషో, త్రముఁ డెట్లు విశేష మట్లు ధరణింగలతీర్థములందును బుష్కరతీర్థముఁ గరము విశేష మభిమతార్థప్రదమై.” భార. అర. ౨, ఆ. ౨౪౮.

అట్టువోలె. దే. = అట్టువోలె. “తే. ...ఉచ్చారణ దక్షుచేత, సభిహితంబగుశబ్దంబు నట్టువోలె.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౨౭. “ఁ. అని యిట్టెఱు

గనివాడయి యడిగెడు నట్లువోలె నిండాగర్భంబుగాఁ బలికిన. భా. అశ్వ. 3, ఆ. 3౦. ‘అట్టు పోలె’ ముద్రితపాఠము. “తే...గుహుఁడు, శరధిచోరఁబాటు ధారిణీధరము పిఱుఁద, నంటఁదగులు మహాశని యట్లువోలె.” కు. సం. ౧౦, ఆ. 23.

అడ.దే.వి. 1. ముద్ద; “నీ. అడలవెన్నెలఁ జక్కెరిడి చొక్కువెన్నెలఁ బూనిక నాళిలుగానుగూర్చి.” య. ౨, ఆ. ౮3. ఇట ఎడలవెన్నెల అని పాఠాంతరము; 2. చింతపండు మొదలగునవి త్రొక్కిచేసిన ఉండ; 3. పోకచెక్క; చూ. అడ కొత్తు, అడగొంటు; 4. ఆకృతి. చూ. అడపాడ. అడఁకువ. దే. వి. అణఁకువ, అడఁగియుండుట, నమ్రత.

అడఁగారు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు, ఉపశమిల్లు, తగ్గు; 2. క్రుంగు, అడుగంటు, నశించు.

అడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నశించు; “చ. అడఁగఁగనీక శంతనునియన్వయముం గలిగించి తీవ యి,ప్పుడు దగ నీమతంబునన పాం దొడఁగూడఁగఁ జేర్చి పాత్రులకొ, సడికిన ధర్మవృత్తికిని జావునకుం దొలఁగించి మన్నినం, బుడమిజనంబు రాజులును భూసురులకొ నినుఁ బ్రస్తుతింపరే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. 323; 4. లోఁబడు, విధేయమగు, లొంగు; 5. నమ్రమగు.

అడంగు. హిం. వి. 1. మొదటిచోటు. “మొన్ననే అడంగున బయలుదేరితిమి. త్రోవలో ఆఁగవలసి వచ్చినది;” 2. —బ. అడంగులు, గ్రామసంబంధమగు మొదటి లెక్కలు మొదలగునవి. “అడంగులు తయారుచేయవలెను నాకు తీరికలేదు.” —విణ. తగులుబడియైనది. అని శ. ర.

అడఁచే. దే. ప్రే. 1. అడఁగఁజేయు, అడఁగించు, అడఁగునట్లుచేయు; 2. అపహరించు. “నీ. క్రయవిక్రయంబులఁ గపటంబుడఱచుఁగ ఁడఁగి యిల్లడసొమ్ము లడఁచికొండ్లు, సాధుచరితులైన జనులు దుర్గతుల రోగములఁ దెగుదు రల్పకాలమునన.” భార. అర. ౪, ఆ. ౨౯౪. ‘అనుప్రయుక్తమైన అడఁగుభాతువుఁకును రూప మిట్టెఱుంగునది.’ అని శ. ర. స్వతంత్రముగాను గలదు,

అడకత్తు. దే. = అడకత్తెర. కొన్నిచోట్ల వాడుక.

అడకత్తెర. ద్వ. వి. (అడ+కత్తెర) పోకలు కత్తిరించుకత్తెర. చూ.అడకొత్తు.

అడకము. దే. విణ. లోపలనణగినది, అంతర్భూతము. “ద్వి. నానామరేంద్రబ్రందముమాయలెల్ల, హరిమాయలోపల నడకముల్.” విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.

అడకించు. దే. స. క్రి. 1. ఉల్లసమాడు, ఉడికించు. “చ. పలికిన నట్లయున్నదియె పత్రికలో నడకించెడి ననుక, జేలి యిటు చూపుమా యనుచు జేరగఁ బోవుచు జేయినాచె నా, యలిన భవేణి తత్సఖయు నట్టిటుపాటుచుజేవునానయే, గలయదియంతయుం జదువఁగా విను చూచెదుగాని నాపుడుక.” ప్రభా. 3, ఆ. ౧౩౫; 2. మంచించు, మోసపుచ్చు. “గీ. ఆకట నీవునన్నునడకించి పోఁజూచె, దేనుమోసపోనుగానిగోప, యడవిలోన నున్న యంతన పులి యింత, యెఱుకలేనిదయ్యెనే తలంప.” భో. ౬, ఆ. ౬.

అడకొత్తు. దే. వి. (అడ+కొత్తు; క. అడకొత్తు. కొత్తు = ఖండించు అని కన్నడము. అడకాయ+కత్తు అని శ. ర.) శంకుల, పోకలు కత్తిరించుకత్తెర, అడకత్తెర. “ఉ. ఓర్వదు బంధుజాల మడకొత్తున నొత్తును మామగారు.” శకాం. 3, ఆ. ౬౨.

అడఁగుబొద్దు. దే. వి. బేలుదారి లోపల నణగియుండునట్లు గోడయంచులయందు గీటి యేర్పఱచెడుబొద్దు. అని శ. ర.

అడగొంటు. దే. వి. 1. పోకచెక్కముక్క; 2. పుప్పిచెక్క. “క. గడతడవు వేసటలచే, నుడివడకటు తనదు ప్రాంతసుద్దులు విన్నన్, వడి నిచ్చునొక్కపుచ్చిన, యడగొంటుం బడుకక్రింది యాకుల చెందున్.” శుక. 3, ఆ. ౨౨.

అడగొను. దే. ఆ. క్రి. (అడ+గొను.) అడకట్టు, ముద్దకట్టు.—స. క్రి. ముద్దగాఁజేయు, ప్రోగుచేయు. “క. కడతలయుద్ధంబులనెర, విడి నొండొరు నంటఁదాకి వ్రేసిరి పెలుచన్, గడి ఖండము లడగొని చ, క్రడిచినక్రియ నుర్గు నూఁచమై పడఁ బోరన్.” కు. సం. ౧౧, ఆ. ౧౫౦.

అడగోలుకొను. దే. స. క్రి. (అడ+గోలుకొను.)

1. వశముచేసికొను, వశపఱచుకొను. “ఉ. అవే శంకరార్థదే, హంబడగోలుకొన్న సతియమ్మ శరూప విలాసగేయముల్.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౧౯. ‘అఱగోలు’ పాఠాంతరము. “క. నాయంటి మొల్లము నకును, నాయెడలికిఁ బ్రాణములకు నావారికిఁ దా, నాయకయై వలనేర్పుడ, నాయంబుజనేత్ర నన్ను నడగోల్కొనియెన్.” దశ. ౫, ఆ. ౫౫; 2. అపహరించు. “నీ. ఇల్లడసొమ్ము, నడగోలుకొని త్రోచునతనిగతికి.” భో. ౬, ఆ. ౧౪.

అడచిపడు. దే. ఆ. క్రి. అడిచిపడు, ఎగిరిపడు, గర్వించు. “వ. నీపట వలనిపెద్దటికంబున నడచి పడకుండుమనియె.” కాశీ. ౫, ఆ. ౮౯.

అడజేడి. దే. వి. అలజడి, దుఃఖము.

అడజేడిపెట్టు. దే. స. క్రి. దుఃఖపెట్టు. “చ. న, న్నడజడిపెట్టుమాట యిటు లాడఁగఁగూడునె యాయకార్యముల్, విడుపు లతాంగి.” మార్క. ౧, ఆ. ౧౯౯.

అడదడి. దే. వి. ప్రభుత్వము. శ. ర.

అడది. వై. వి. పచ్చేదనము, హరిద్రావర్ణము.

అడప. దే. వి. 1. అడపకత్తియ. “చ. కలికివరాటరాజడప కప్పరపిడెమువెట్టె వంచనన్, నలు నడపంబువానికి ఫణాధరపల్లి దళాంతరంబునన్, బలితపుండ్రేలు మైనమునఁ బన్ని యతం డది నూచి భీతిఁ దమ్ముల మిలవై చిన న్నగిరి మూఁగిన రాజకుమారులందఱున్” నై. ౬, ఆ. ౧౪౧. ‘రాజపుడు’ అని పాఠాంతరము; 2. అడుప, పశుపాదరోగవిశేషము.

అడపకత్తియ. దే. వి. (అడపము+కత్తియ.) అడపముఁ బట్టుకొనెడి యాఁడుది, తములపాకుల సంచి పట్టుకొను స్త్రీ, అడప.

అడపకత్తె. దే. = అడపకత్తియ. “తే. కప్పరపుండ్రాచి చిలుకు బాగాలొసంగ, నడపకత్తెలు తెలనాకు మడుపు లొసంగ, నందియలు మ్రోయ వాస్తాని కరుగుచెంచె, దింతు లలకంతు పట్టం దంతు లనంగ.” వైజ. ౧, ఆ. ౧౧౩.

అడపకాడు. దే. వి. అడపముఁ పట్టుకొనియుండువాడు, తమ్ములపుసంచి పట్టుకొనువాఁడు,

అడపట్టియ. ద్వ. వి. 1. పొలములో విత్తనములు చల్లి చదును చేయుటకై ఎడ్లనుకట్టి యీడ్చించు బల్ల; 2. దమ్మఁజేసిన పిదప నారు ఊడ్చుటకై మట్ల నమమగుటకు ఎడ్లను కట్టితోలెడు బల్ల.

అడపట్టె. ద్వ. = అడపట్టియ.

అడపతడప. దే. అవ్య. = ఎడపతడప. ఇది వాడుక లో ప్రసిద్ధము.

అడపది. దే. వి. అడపము పట్టుకొనెడి స్త్రీ. “స్త్రీ. పొచ్చువాసనవక్క లిచ్చి చుట్టినయాకు మడుపు లీచి విచిత్రము నడపదాని.” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౨౩.

అడపము. దే. వి. (క. అడపపు; త. అడైపుం.)

1. తమలపాకులు, వక్కలు మొదలగునవి పెట్టుకొనెడి సంచి, వక్కలకులతిత్తి; 2. మంగల తిత్తి.

అడపాడ. దే. వి. బోడ, స్వరూపము. “చ. అతండు...వారియానుచే నడపాడలేకపోయె.” కళా. 2, ఆ. ౪౪. “చ....ధూర్జటికంటి కడిదిమంటలో, నడపాడ గానరాక తెగటాటియు.” స్వా. 3, ఆ. ౪౬. (అడ అనునది వ్యస్తముగా గనఁబడలేదు.)

అడబాల. దే. వి. (క. అడబళ్, అడవాళ్ల, అడవళ్. హట్టపాల శబ్దభవముని కొందఱు. కన్నడమందలి రూపముచుట్టి అడబాళ్ల అను రూపము ఏకవచనమే అనఁదగునుగాని అడబాలలు అను ప్రయోగముండుటచేత అడబాల అను రూపము ఏకవచనముగా గ్రహింపఁబడినది.) వంటవాడు. వంటలక్క అనియు శ. ర. “ద్వి. బండారులను నడబాళ్లఁ ద్రెగ్గడల, వండనాయకులనుఁ దంత్ర పాలకుల. బస. 2, ఆ. ౨3, పు. “క. రాజునగరి యడబాలలు, రాజీవము కడుపు వచ్చి రాజనిభాస్యన్, రాజశిశువుఁ గని చెప్పిరి.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. 2.

అడరు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, పొచ్చు. “క. ఆపాదమస్తకము తద్రూపము పీఠించుచు గుతూహలమడరె.” భార. విరా. ౧, ఆ. 3౧౧; 2. విజృంభించు; “వ. కాలరుద్రులం భోదెనడరుచు.” వీర. ౪, ఆ. ౧౫౨; 3.

వర్ధిల్లు; “క. ఈరీతి నాబలేశము, హీరమణునివంశ మడరె.” రామా. ౧, ఆ. ౪౪; 4. వ్యాపించు, ప్రసరించు. “క. వజ్రులు మనచేరువఁ బె, ల్లఱుచుట బెట్టెదురుగాలి యడరుట.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౧౧౬; 5. కలుగు. “క. కడులజ్జయుడై న్యంబును, నడరి.” భార. అర. ౬, ఆ. ౧౪; 6. పూను. “క. మీరాఁకలిపెల్లన నా, హీరంబుగ శవముఁగొనుట కడరితిరి. భార. ఆను. 3, ఆ. ౨౧౨. “తే. ఇట్టి గోరత్న మొక్కనాఁడే కతంబ, పోతు మేయుచు నుండ బెబ్బలియొకండు, దానిఁగని పొంచి యొడలెల్లదాచి వాల, మవనిఁ దాటించుచును ప్రేయ నడరుటయును.” భో. ౪, ఆ. ౧౨౯.—వి. ఆధిక్యము. “క. గొనముల సంద్రమయితైఱఁగునఁ జాలుపుఁదేర్ల తేఁడు కొదయొడవనిపెం, పున నడరొందుచు.” అచ్చు.

అయో. కాం. 3.

అడరించు. దే. ప్రే. 1. అడరఁజేయు; 2. బాణములు ప్రయోగించు. “చ. హయములమీఁద సూతువయి నాశనియంగములందు నస్త్రసంచయ మడరించి.” భార. ద్రోణ. ౨, ఆ. ౫౪.

అడరుచు. దే. ప్రే.=అడరించు. “ఉ. వెండియు నా గ్రహంబున నువేగునిమధ్యము ద్రెవ్వ నొక్క బల్, కాండ మడరె.” జై. 2, ఆ. ౧౦.

అడరుచెంచు. దే. అ. క్రి. (అడరు+తెంచు.)=అడరు. “ఆ. రెండుదరులుముంచి యొండొండ వెల్లువ, యగ్గలింప నురువు లడరుదేర, నతిరయమునఁ బఱచునయ్యేటివ ట్టోడి, పోయె దవున్ గాఁగ భూవిభుండు.” మార్క. ౫, ఆ. ౨3౦. ఇట “విజృంభించు” అని అర్థము.

అడలడి. దే. వి. 1. అలజడి, కలవరము. “వ. ఇట్లు దలంబగు నడలడిం బడి కడలుచు నింకందడయు టుచితంబుగాదు.” కు. సం. ౧౦, ఆ. ౪౧; 2. దుఃఖము. “చ. అడలడి బొందఁగాఁ దగని యట్టిది ద్రోవది మేరుకల్నలం, గొడుగులనేవు రెన్ జముఁడుగొన్న నలందురఁ జూడనేర్తునే.” భార. కాం. ౧, ఆ. ౨౦౨. ‘అడలడి’ పాఠాంతరము.

అడలు. దే. అ. క్రి. 1. ఏడ్చు, విలపించు. “క. అనుచుం
దొరకెడునశ్రుల, మునిగిన మోముతనవక్షమునఁ
జేరిచి య, వృనితయవస్థయ తాల్చుచు, ననిలసు
తుం డడలె దేహ మలమటఁబొందన్.” భార.
విరా. ౨, ఆ. ౨౨౨. “నీ. అని విలాపింప
నూర్చియెటికిఁ గ్రేపుఁబాసి గొడ్డొఱలెడి పగిది
నడలె, దు.” జై. ౬, ఆ. ౨౬౫; 2. శోకించు.
“క. కొడుకుల దెస నెవ్వగఁజే, డప్పడి వందురియు
న్నయా నృపాలునడుగులం, బడి భీష్మపాటునె
వ్వుచు, నడలి కడున్నాదమెనఁగ నాక్రందిం
చెన్.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౪౫; 3. భయపడు.—
వి. 1. శోకము. “చ. ధర్మనందనుండు వెడవెడఁ
దెలిసియు మగుడనిగుడునడలన్.” సం. “తత
స్తత్ర మహా శోకః ప్రాదురాసీ న్నవత్రనః.”
భార. సా. ౨, ఆ. ౨౨; 2. భయము. “నీ.
వల్లెరంబిడులొనె పాటుపత్తెము నేయు నతివకా
యిందఱ కడలుఁగుడువు” పాంచా. 3, ఆ. ౨౨.
“వానిపేరుఁజెప్పిన అందఱకును అడలు.”
అడలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అడలు, శోకించు.
“తే. అత్తెఱంగెల్ల నాలించి యపుడుచాలు, టరద
ములదొర తద్దయు నడలుకొనుచు.” అచ్చ.
అయో. కాం. ౮2; 2. భయపడు.
అడవి. వై. వి. అటవి, అరణ్యము.
అడవికంద. ద్వ. వి. సర్పనాళము శి ఒకదినసుకంద.
అడవికాకర. ద్వ. వి. వనకారజేల్లము.
అడవికిక్కన. ద్వ. వి. దేవనాళము.
అడవికుక్క. వై. వి. లోఁడేలు, అరణ్యశునకము.
అడవికోడి. ద్వ. వి. వనకుక్కుటము.
అడవిగెనసు. ద్వ. వి. పింఢాంశుకము.
అడవిచెఱుకు. ద్వ. వి. కాంతారము.
అడవిచేమ. ద్వ. వి. శకుటము.
అడవితిరుగుడు. ద్వ. వి. కోఁలి, వనచరము.
అడవితోగరి. ద్వ. వి. తువరిక.
అడవితోలసి. వై. వి. క్షువకము.
అడవిదున్న. ద్వ. వి. వనమహిషము.
అడవిదోమ. ద్వ. వి. దంశి, అరణ్యమశకము.
అడవిసట్టు. ద్వ. వి. అడవితిరుగుడు. (ఇట్లు అడవి
నెలవు, అడవిమనిసి, మొ.)

అడవినువ్వులు. ద్వ. వి. జర్జిలము.
అడవిపంది. ద్వ. వి. వనసూకరము.
అడవిపెనలు. ద్వ. వి. వనముద్గము.
అడవిప్రత్తి. ద్వ. వి. భారద్వాజీ.
అడవిబచ్చలి. ద్వ. వి. వనోపాదక.
అడవిబీట. ద్వ. వి. శోకఫల.
అడవిమల్లె. వై. వి. అస్ఫోట.
అడవిమామిడి. ద్వ. వి. ప్రియాలము.
అడవిమామెన. ద్వ. వి. శారబాధేదము.
అడవిమునగ. ద్వ. వి. వనశిగువు.
అడివిమేక. ద్వ. వి. ఇడిక్కము.
అడవిమొల్ల. ద్వ. వి. యూధిక.
అడవియులవలు. ద్వ. వి. వనకుశుత్థము.
అడవిసదాప. ద్వ. వి. శాలేయము.
అడవీక. ద్వ. వి. దంశము.
అడవిపిల్లి. ద్వ. వి. వనమార్జాలము. “నీ. కుంజమంట
పకుటి శ్రోడమధ్యంబున నాఖుతోఁ జెఱలాడు
నడవిపిల్లి.” కాశీ. ౨, ఆ. ౪3.
అడసాల. వై. వి. ఫంటయిల్లు, మహానసము.
అడావుడి. హిం. వి. 1. ఆటోపము; 2. తొందర;
3. కలవరపాటు, తొట్టుపాటు.
అడి. దే. విణ. 1. అధికము. “క. అడిసిగ్గులు తమ
కంబులు, నుడివోవఁగ.” మార్క. ౮, ఆ. ౧౮౫;
2. వృద్ధము. “క. అడివీరపుండులువ గెలుచు
నటె పాండవులన్.” భార. ద్రో. ౪, ఆ.
౧౮౪.—వి. (త. క. అడి.) తెనుగున వృత్తి
యందే కనఁబడుచున్నది. 1. పాదము. “అడి
గఱ్ఱ;” 2. క్రిందిభాగము. “అడిగండ్లు.”
అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడి+కండ్లు. అడుగు+కండ్లు
అని శ. ర.) బియ్యము మొదలగునవి నేమఁగా
అడుగున నిలిచిన తాళ్లు. “అ. అడిగండ్లు మలి
గండ్లు, తిరిపమిడెడుకటికిదేదెల్లె.” వేమన-3,
3౪.
అడిగము. దే. వి. భారవిశేషము, పరిమాణభేదము.
“చ. తణగము లాసు కంట్లములు తండ్రిగముత్

సలకల్ దడెల్ కుతూ, గణములు చెక్కుగుంపు
లడిగంబులు.” హంస. ౧, ఆ. ౯౭.

అడిగట్టు. దే. వి. (అడి+కట్టు. అడుగు+కట్టు. అని
శ. ర.) పాప, పాదుక, పాదములకు దొడుగు
కట్టుబోడు. “ద్వి. హరగణంబులకెల్ల నడిగట్టు
ననిన.” ప్రభు. ౮, ఆ. ౧౮౮. పు.

అడిగొను. దే. స. క్రి. = అడుగుకొను. 1. ప్రా
ర్థించు. “తే. పశువులబట్టి నక్షత్రంబు బట్టి తెచ్చి,
బందిగములొన శృంఖలాబద్ధుఁ జేసి, పెక్కు
పశురములు చెఱఁబెట్టి విడిచె, నాపులస్తాని
మాసింద్రు లడిగొనఁగ.” వి. పు. ౬, ఆ. ౨౦౦.
“తే. హరికి సఖుఁడును రథమును నగు గరు
డుఁడు, దొరకినమృతంబు సురలకు మరల
నిచ్చి, యవతులు గూడుగ వరమున నడిగొనఁడె?
యమృతమైనను జవుల జాత్యున్ననుమె?”
ఆము. ౬, ఆ. 3౪. “నీ. బలిమాలినను బయ
ల్పడసేనియంగముల్ సొరిది ముచ్చట దీఱఁజూచి
చూచి, ప్రార్థించినను..... వేఁడుకొన్నను....
...అడిగొన్నను మొగం బిడసేని చెక్కిళ్లు
ప్రేమదీఱఁగ ముద్దు పెట్టి పెట్టి.” కవిరాజ. ౧,
ఆ. ౧౮౮; 2. యాచించు. “వాఁడు డొరూర
డబ్బుడబ్బుచోప్పున అడిగొని పదివేలు గడించి
నాఁడు;” 3. ముప్పియెత్తుకొను, యాయావరము
చేయు. “ఇప్పుడు చదువుకోక పోయినచో పెద్ద
పాఁడవై అడిగొని బ్రదికెదవా?” “అంత లేక
పోయినచో అడిగొనియెడఁ గాని నే నిట్లు
చేయను.”

అడిగొకోలు. దే. = అడుగుకోలు.

అడిగొంటు. దే. విణ. (అడి+గొంటు)=అడిగొట్టు.

అడిగొంటుతనము. దే. విణ. కుజనత్వము, కుత్సితం
డగుట.

అడిగొట్టు. దే. విణ. (అడి+గొట్టు.) కుజనఁడు,
కుత్సితండు. “గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ
...యేకరి గరాను, ... కుజనాఖ్యనాఁజెలంగు.
ఆం. భా. శృ. వి. 2.

అడిచిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తమకించు, త్వరపడు.
“క. జడనిధిచందంబున ని, మృదువావుఁగ నిప్పు
డేమి మాఁడెను నిష్టై, నడిచిపడ రిత్త నెవ్వగ, లుడు

గుఁడు మఱిమాచిసొంద మొయ్యనతఱికో.”
భార. కాం. 3, ఆ. ౧౮౯. (మాఁడెనెయిష్టై,
మాడిననిష్టై నడిచిపడియెడరు నెవ్వగ, మాఁలెను
నిష్టై నడిచిపడ రిత్త నెవ్వగ-అని పాఠ భేదములు
కలవు); 2. కోపగర్వాదులవలన ఎగిరిపడు. “ఆ.
నీకు వృద్ధసేవ లేకున్గి యెఱుంగంగ, నయ్యె
రిత్త యిట్లు లడిచిపడుటఁ, బట్టి ధర్మవిధి విభాగజ్ఞు
లైనవా, రేలచేయఁజొత్తు రిట్టిదాని.” భార.
కర్ణ. 3, ఆ. ౭౧. “వ. దైవోపహతంబులగు
కార్యంబులు సిద్ధిబొందునె యడిచి పడవలదు.”
భార. సౌ. ౧, ఆ. ౪౪; 3. మండిపడు. “తే.
అడిచిపడు నాజ్యహోమ మంత్రాహుతులకు.”
నై. ౪, ఆ. 3౨.

అడిచిపాటు. ద్వ. వి. అడిచిపడుట, తొందర, త్వర.
“నీ. సమర ముపేక్షించి కాంతిమైనందెడ నడిచి
పాటేటికి.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. 3౯౬; 2.
గర్వము, ఎగిరిపడుట.

అడిలి. దే. వి. (త. అడిలి=లాభము.) 1. ఇతరుల
సరకులు అమ్మిపెట్టుటకును, వారికి కావలసినవి
కొని పెట్టుటకును ఏర్పఱచుకొనిన లాభము,
“పరులవలన నీవు పుచ్చుకొను వాడుకచో
ప్పున నడిలి పుచ్చుకొనుము.” నీలి. పు. ౧౯౬;
2. కట్టులు మొదలగు వాని నమ్ముచోటు. “కట్టు
లయడిలి.”

అడిలిదారు. దే. వి. అడిలి పుచ్చుకొని సరకులమ్ము
వాఁడు.

అడిత్రాగుడు. దే. వి. (అడి+త్రాగుడు = అడుగున
మిగిలినది త్రాగుట. అడిగి+త్రాగుడు. శ. ర.)
1. చాలనితిండి, అర్థాన్నము; 2. కఱపు, దుర్బి
క్షము. “క. అడిత్రాగుడనక యిప్పుటి, కడిదికినే
మాంసమైన గ్రక్కునఁ గొనిరం, డెడసేయ
కనుచు ననిపినఁ, గడువడి నలపురును బోయి
గహనములొనఁ.” పంచ. నా. ౧, ఆ. 3౯౧;
శ. ర.—ఇట “నడిఁ బోయినార లిప్పుటి, కడిఁ
దికి.” అని పాఠాంతరము. శ. ర. పాఠమునను
1-వ అర్థమే సరిపడును.

అడిదపుమెకము. ద్వ. వి. (అడిదము+మెకము.)
ఖడ్గమృగము.

అడిదము. దే. వి. కత్తి, భద్రము.

అడిబండ. ద్వ. వి. అధముడు, దుష్టుడు.

అడియడు. దే. వి. (అడియే.) (అడి+అడు, అడుగు+అడు. అని శ. ర.) పాదసేవకుడు, దాసుడు. “నీ. దండంబు దర్శితోద్దండ రక్షోహర్త కడియండ జాతరూపాంబరునకు.” రుక్మాం. ౧, ఆ. ౧౨౩.

అడియరి. దే. వి. (అడి+అరి.) కింకరుడు, పరిచారకుడు. “నీ... ఇంక, నడియరితనమున నహ్లాండువుల నాశ్రయింపఁగఁజాల.” సం. “కథమస్య భరిష్యమి ప్రేమ్యభూతో దురంతకృత్.” భార. సౌ. ౧, ఆ. ౭. (ఇట కడుపు కక్కుఁజిలివాడు అనియర్థము చెప్పవచ్చును.)—విణ. పిసినిగొట్టు, కడుపు కక్కుఁజిలివాడు, లోభి. “క. యాగార్థ మడిగినర్థము, యాగమునకుఁ బెట్టవలయు నడియరియై తా, భోగార్థముగా దాచిన, యాగమ బాహ్యుండు కాకియై జన్మించుక.” విజ్ఞా. ఆచా. కాం. ౮౭. “ఆ. వాదులొనితోడ వాటినితోడను, బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ, నటను టినితోడ నడియరితోడను, వెలకు సెత్తమాడ వెరవుగాదు.” ఉ. హరి. ౩, ఆ. ౧౧౨.

అడియాలము. దే. వి. (అడి+అలము.) చిహ్నము, ఆనవాలు. “వ. అందఱకు సంజ్ఞలు నడియాలంబులుం గల్గించి దొరలదెసం గనుంగొని మన మీరణంబునందు ధరణి రాజ్యంబు వడసెదము.” భార. భీ. ౧, ఆ. ౧౨౨.

అడియాస. వై. వి. (అడి+అస.) వచ్చుననడి యాశ, ప్రత్యాశ. “ఉ. అక్కట మోసపోయి యడియాసలఁ జావకయున్నదాన.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౨౬.

అడియెత్తు. దే. వి. (అడి+అత్తు.) అడిగఱ్ఱ. “ద్వి. జన్మిదంబులు చిక్కుజడలునుబెట్టి, యడియెత్తునుంచి.” భాగ. ౫, స్కం. అని శ. ర. “జన్మిదంబులువెట్టి జడలునుబెట్టి, యడిపొత్తి నంచి కచ్చడము సంధించి.” ఆను పాశముతో బస. ౫, ఆ. ౧౬౨ పు. లో నున్నది.

అడిసాటా. దే. వి. (అడితి+సాటా.) వచ్చిన సొమ్ములొ కొంత తగ్గించుకొనెడి యేర్పాటుగల బేరము.

అడుకు. దే. స. క్రి. దొంతరగాఁజేర్చు, ఒకదానివై నొకటి పెట్టు.—వి. 1. దొంతి; 2.—బ. చిపిటములు, నీటిలో నానఁబెట్టి వేచి దంచిన వడ్లు; అటుకులు అని వా. “క. అడుకులు దిన్నట్లగునే, కడుపునఁ గుట్టెనపుడు.” భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౮౯.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు+అంటు.) 1. అడుగునమాడు; 2. ఇగురు, వట్టు; 3. మొదలుతాఁకు; 4. మొదలు నశించు.—విణ. బ. 1. అడుగున నిలిచినవి. (రాళ్లు మొ.); 2. అధమములు. “ఉ. లేకి నిశివ్రజంబు బవలేశము కాంచనభూధరంబు ర, తన్నకరరత్నరాసు లడుగంటలు మరున్నణికామధుక్కురా, నోకహముల్ క్రయోచితవిమూతనవస్తువు లిట్టిపట్టివన్, వాకుల కందరాని పురవైశ్యులసంపద తెన్ని చూపుచోన్.” కవిక. ౧, ఆ. ౧౧. వైరెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము.

అడుగు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నించు; 2. యాచించు; 3. కావలెనని చెప్పు, కావలెనని కోరు. “వాడు పుస్తకము నన్ను అడిగి తీసికొనెను.”—వి. 1. అడుగువైపు, క్రిందు; 2. పాదము, అంఘ్రి. “నీ. ఆకురాలుపుగండ్ల నానెడు నాస నిం, తడుగూది బంకంటి యంగలాల్చి.” ఆము. ౫, ఆ. ౧౧౭. చూ. విణ. ఉదా.; 3. పాదప్రమాణము, పద్యచరణము, పద్య పాదము.—విణ. అధమము. “ఆ. కొప్పు, యడుగులకును బేగురు లడుగులయ్యె.” అని. ౧, ఆ. ౮౮.

అడుగుదమ్మి. దే. వి. పాదపద్మము.

అడుగుబుట్టువు. ద్వ. వి. (విష్టుపాదమునఁ బుట్టి నది.) 1. ఆకాశగంగ; 2. శూద్రుడు.

అడుగుకొను. దే. = అడిగికొను.

అడుగుకోలు. దే. వి. 1. ప్రార్థన; 2. యాచన; 3. ఆయవార మెత్తుట.

అడుగుతాటించు. ద్వ. స. క్రి. 1. కాళ్లతోఁ దన్ను. “లే. తన్నెఁ దాచె, నడుగుతాటించె గాళ్ల చే నడచెననఁగ, నమరుఁ బదతాడనాభిధానములు సాంబ.” సాం. మా. ౩౮; 2. (బాధచే) కాళ్ల తన్నుకొను, కాళ్లకొట్టుకొను.

అడుగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. క్రిందగు; 2. అధమమగు.

అడుగు పఱచు. — దే. ప్రే. అడుగుపడఁజేయు. “క. లలిఁ గొప్పెక్కించితె మఱు, పుల శుకులను నడుగుపఱచి పుష్పాస్త్రా మా, లలకును మంచంబులు బాఁ, పలకును బీట లనుమాట బలి నిజ మయ్యెన్.” చంద్రా. గీ, ఆ. ౯౦.

అడుగుపెట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1. పాదముంచు; 2. ప్రవేశించు; 3. (గిన్నె మొ. దానికి) అడుగు భాగము అమర్చు.

అడుగుమాలిపోవు. దే. అ. క్రి. నిర్మాలమగు, మొదటికి నశించు. “తే. అనుజకనుజాలుఁ జెలులు వియ్యములు నడుగు, మాలిపోదురు.” భార. ఉ. 3, ఆ. “నడుమ, మడిసి పోదురు.” అని పాఠాంతరము.

అడుగుముట్టు. దే. అ. క్రి. 1. నిర్మాలమగు; 2. అట్టడుగుతాఁగు, అడుగంటు. “నీ. కడలితేని బిడార మడుగుముట్టఁ గలంచి.” వసు. ౪, ఆ. ౧౨. (వైరెంటికి నిదియే ఉదాహరణము.)

అడుగువాలుపులుగు. ద్వ. వి. చరణాయుధము, కోడి.

అడుచు. దే. స. క్రి. కొట్టు. “క. క్షీతినాథ కడు నకరుణా, నియతులై నీతమ్ము లలివివేకవిదూరుల్ మతిఁ దలఁచక నాపుత్ర కు, నతిబాలకు ననపరాధు నడిచిరి పెలుచన్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౮౧. “క. మదమునపెలుచన యొకగా, డిదకొడమం గోలఁగొని యడిచె.” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౮౯.

అడుఱి. దే. వి. ఒకజాతి డేగ, అణుజు.

అడుప. దే. వి. పశువులకాళ్లయందుఁ గలిగెడు వ్యాధివిశేషము. “నీ. పశుపాదరోగంబు పరగు నడుపయన.” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౨౧.

అడుపు. దే. వి. అడుచుట, దెబ్బ, తాడనము.

అడువ. దే. వి. (అడుగు పట్టినది.) ప్రాత, పురా తనము. “అడువసరకులు.” శ. ర.

అడువు. దే. స. క్రి. = అడుగు. “తే. అనుచు మన్యు వేగంబున నడువ.” (ఇట అడుగుట యనియు,

కొట్టుట యనియు రెండు అర్థములు.) హన. గీ, ఆ. ౧౩. — వి. అడుగు, పాదము.

అడువుఁబుట్టువు. దే. వి. (అడువు + పుట్టువు.) = అడుగుఁబుట్టువు.

అడును. దే. వి. బురద, పంకము. “అడును త్రొక్క నేల కాలు కడుగనేల?” (సామెత.)

అడుసుపుట్టువు. దే. వి. (బురదలోఁ బుట్టినది.) పంక జము, తామర.

అడ్డు. దే. స. క్రి. = అడుగు. “ద్వి. హరుఁడు ప్రత్యక్షమై యడుగడ్డుమనిన.” పండి. పర్వత. ౩౮౭ పు.

అడ్డ. దే. వి. గుంటక లోనగువానిదిండు. (గుంటక = విత్తనములు చల్లిన తరువాత నేల సరిచేయు సాధనము.) — వై. వి. 1. కుంచములో నగము; 2. అడ్డము. ఈ యర్థమున పృత్తియందే కాన్పించుచున్నది.

అడ్డంకి. దే. వి. అడ్డి, నిరోధము.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డ + కట్ట.) ఏఱులోనగువాని నీళ్లు వెలికి బోకుండునట్లు కట్టినకట్ట, అనకట్ట.

అడ్డకట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డ + కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు, అరికట్టు. “తే. ఆపరకాలుఁ డడ్డ, కట్టుకొని యున్నవిషింమార్గమున.” పర. ౪, ఆ. ౨౦౪.

అడ్డకత్తి. దే. వి. (అడ్డ + కత్తి.) పట్నాకత్తి, పట్టినము.

అడ్డకమ్మి. ద్వ. వి. (అడ్డ + కమ్మి.) లక్ష్యకమ్మి, గువ్వము కమ్మి, నాన.

అడ్డకణ్ణ. దే. వి. (అడ్డ + కణ్ణ.) 1. అడ్డు, విఘ్నము. “వాడు ఏవనికైనను అడ్డకణ్ణ వేయక మానఁడు.” (అడ్డకణ్ణ వేయు = విఘ్నము చేయు); 2. సుఖరోగవిశేషము. (వానికి అడ్డ కణ్ణలు తగిలినవి. బాధపడుచున్నాఁడు.)

అడ్డకొడమ. దే. వి. (అడ్డ + కొడమ.) చేఁపలఁబట్టు సాధనవిశేషము. “తే. కొడమ తిట్టడ్డకొడమ ద్రొబ్బుడుపటంబు.” హంస. ౪, ఆ. ౧౮౪.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డ+కాలు.) అడ్డముగాఁజెట్టిన కాలు, అడ్డకట్ట. “క. తలగలిగినఁగుల్లాయలు, గల వేవగనైన నీవు గలిగినఁ దాదృ, కృలరవము లెన్నియైనఁ, గలిగెడుఁ బోకుమని యడ్డగాఁ పేయంగఁ.” సా. ౨, ఆ. ౧౬.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి. అడ్డు, నిరోధించు.

అడ్డగింత. దే. వి. అడ్డము, నిరోధము.

అడ్డచాఁపు. దే. వి. (అడ్డ+చాఁపు.) ఇంటి నిర్మాణ మునకయి గోడలపై అడ్డుగావేయు దూలము, అడ్డువాసపు దూలము.

అడ్డణము. దే. = అడ్డనము. “ద్వి. హిమకర రవి మండలము లడ్డణములఁ, గ్రముమన నిడియాడు గణనాథఁ డొకఁడు.” పండి. వాద. ౨౩౭పు.

అడ్డతలవాఁడు. దే. వి. అడ్డముగానున్న (గుండ్ర ముగాలేని) తలగలవాఁడు.

అడ్డదిడ్డము = అడ్డాదిడ్డి. దే. విణ. తాఱుమాఱుగా, క్రమము లేకుండఁగా, సందర్భము లేకుండఁగా; “వాఁడు నాదగ్గఱకు వచ్చి అడ్డదిడ్డముగా మాట లాడిపోయినాఁడు.”

అడ్డన. దే. వి. పట్టెములు మొదలగునవి యుంచుట కేర్పఱచినపీఠ. “నీ. వెండియడ్డనలపై వెలచి తెచ్చినపైఁడి, పట్టెంబు లాయత్తవఱచువారు.” వై. ౬, ఆ. ౧౦౮.

అడ్డనము. దే. వి. (శత్రువులు ప్రయోగించు ఆయుధ ములను అడ్డనది. (ఇది కొన్ని సంస్కృతనిఘంటువులలో అడ్డధాతువు కృదంతరూపముగా వై పృశ్చత్తితోనే కలదు.) కేడెము, డాలు. “నీ. ... ఆరోహణాశ్వికుల్, రథికులు నెక్కు సారథులతోడఁ, గవదొనల్ విండ్లును గత్తలం బులుఁ గుంతములు గరవాలముల్ బలక లీఁట, లడ్డనములుఁ గొని రయంబునఁ గాలువరు, వన్ని నిలిచి” కు. సం. ౧౨, ఆ. ౩. “వ. అంతఃగ్రో ధనుండు గరవాలంబు వడ్డనంబును గొని.” రా. యు. కాం. ౧౧౯.

అడ్డపట్టియ. ద్వ. వి. అడ్డపట్టె, మడి చేదును వఱచెడి పలక. (ఇది యొకానొక వ్యవసాయపు పని ముట్టు.)

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డ+పట్టు.) (శిశువును) చేతులమీఁద అడ్డముగా పట్టు. “ద్వి. అడ్డ పట్టెడు బాలుఁ డటవె యోయన్.” సా. ౨, భా. ౩౦౭.

అడ్డపట్టె. ద్వ. = అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అడ్డ+పడు.) (అడ్డముగా నిలఁబడు.) 1. కార్యమునకు అడ్డువచ్చు, విఘ్నమువేయు; 2. కష్టము మొదలగువాని బారె బడకుండ నడ్డముగ నిలుచు, రక్షించు. “తే. చుట్టుములలోన నొప్పమి పుట్టినప్పు, డడ్డ పడి వానితోడఁ గొట్లాడియైన, దాని నుడువంగఁ జొరకున్నవానిఁ గూర, కర్చుడని చెప్పదురు కర్మకాండవిదులు.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౨౪౨.

అడ్డపాటు. ద్వ. వి. అడ్డపడుట.

అడ్డపాప. దే. వి. (అడ్డ+పాప.) 1. అడ్డపట్టుపాప; 2. దూరవస్తువును చూడఁజాలనివాని కన్నుల లోనిపాప.

అడ్డపెట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పెట్టు.) 1. అడ్డ కట్టు, నిరోధించు; “గీ. అడ్డపెట్టెదఁగాక తీ వ్రాంశురధము.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౧౬; 2. ఈడు పెట్టు, కుదువఁజెట్టు.—వి. అడ్డగింత, నిరోధము. “అడ్డపెట్టెభిసారికాంగనలకు.” చంద్ర. శ. ర.

అడ్డబాస. దే. వి. నాసాభూషణవిశేషము, బులాకి.

అడ్డబొట్టు. దే. వి. స్పార్శలు శైవులు మొగమున అడ్డముగా ధరించు బొట్టు, తిర్యక్కుండ్రము. వ్యతి.—నిలువుబొట్టు, ఊర్ధ్వకుండ్రము.

అడ్డమాడు. దే. అ. క్రి. అడ్డుచెప్పు, వ్యతిరేక ముగా చెప్పు.

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డ+మాను.) అడ్డపట్టె.

అడ్డము. దే. వి. 1. నిరోధము; 2. పాటు; 3. తాకట్టు; 4. పూఁట; 5. పిల్లలను అడ్డముగఁ బట్టుకొనుటకై వంపుగాఁ బట్టిన రెండుచేతుల నడిమిభాగము. “అడ్డాలలోనుండఁగా పిల్లలుగాని గడ్డాల వచ్చినకరువాత పిల్లలా?” (సామెత.) —విణ. నిరోధకము, అడ్డనది.

అడ్డరిక. సం. వి. ఆ. క్రి. భక్ష్యవిశేషము.

అడ్డవాట్లు. దే. వి. బ. (అడ్డ + వాట్లు.) 1. అడ్డు చెబ్బలు; 2. అడ్డకట్ట, విఘ్నము.

అడ్డవాయము. ద్వ. వి. (అడ్డ + వాయి + అమ్ము.) వాయి అడ్డముగాఁ గల ఒకరకముబాణము.

అడ్డవేడెము. ద్వ. వి. (అడ్డ + వేడెము.) అశ్వగతి విశేషము, ఒకరకము గుఱ్ఱపునడక. “ఉ. రవగా లునుజోడనయడ్డవేడెమున్, దొక్కుదువాళిజిల్లు నడలుం గనిపించుచు.” సా. ౧, ఆ. ౮౨. “క. ఆలా నటుదొడరిన పది, వేలరథమ్ములకు నడ్డ వేడెము లెనఁగం, దోలెఁ గతుల్ స్థుఁడు బనువని, వేలుపు లన్నుపుల బొదువ విడిచి త్రికర్ణున్.” కకు. ౧, ఆ. ౧౬౧.

అడ్డసరము. వై. వి. అటరూషము.

అడ్డసారె. ద్వ. వి. పాచిక.

అడ్డసాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (అడ్డ + సారెలు.) పాచి కలు. “ఆ. అతఁడు గాండివమున నడ్డసాళ్లులు వైవఁ, డురుల నంపవన గురియుఁగాని.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౯౭. సం. “నాక్షాక్షిపతి గాండివమ్.” రూ. అడ్డసాళ్లులు, అడ్డసాళ్లు.

అడ్డసాళ్లు. ద్వ. = అడ్డసాళ్లు. “క. మాయులు జూద ముతోడన, పోయెంగా కింక నిచటఁ బొసఁగునె యవి మ, త్సాయకము లడ్డసాళ్లే, నీయాచవిలేదు పొమ్ము నిలువక మామా.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౩౬౨.

అడ్డసాళ్లులు. = అడ్డసాళ్లు. “ఆ. శకునిచేతి యడ్డ సాళ్లులు నేడుగాం, డివముక్త బహుపటిష్ఠబాణ, మూర్తిగవిసి నీకు నార్తియొనర్చుంగ, నాఁక గొనఁగ నెట్లులగుఁ గుమార.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౨౯.

అడ్డాడిడ్డి. దే. విణ. (అడ్డము + డిడ్డి.) 1. వక్రము; 2. వ్యతిరేకము. “నీ. వినయంబుతోఁ జేరిపని యేమి యనువాఁడె యరయ కడ్డాడిడ్డు లనుపసాగె.” కువల. ౨, ఆ. ౨౪.

అడ్డాయుధము. మి. వి. ఆయుధవిశేషము. “ద్వి. హరమహత్వంబను నడ్డాయుధమునఁ, బరవాదు లను మృగోత్కరముఁ గీటడఁచి.” బస. ౧, ఆ. ౧౬౯ పు.

అడ్డి. దే. = అడ్డు.

అడ్డిగలు. దే. వి. బ. స్త్రీలు మెడనుంచుకొనెడు ఒకానొకనగ.

అడ్డిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. ఆఁగిపోవు, నిలిచిపోవు, అడ్డిపోవు.

అడ్డిపోవు. దే. ఆ. క్రి. ఆఁగిపోవు, నిలిచిపోవు. “వారింట్లో మెడ్డి అడ్డిపోయినది.”

అడ్డి. దే. వి. అనుకైన పస్తువుయొక్క పూత. (అప్ర.)

అడ్డు. దే. న. క్రి. అడ్డగించు. “జగమడ్డఁదగుదొడ్డ సత్తియై.” సీలా. ౧, ఆ. ౧౨. — వి. నిరోధము, అడ్డి. “నీ... పార నేత్రముల కడ్డు చొరకము న్ను.” కాశీ. ౩, ఆ. ౮౪. — విణ. 1. నిరోధ కము, ప్రతిబంధకము. “నీవు అక్కడ ఉండు టయే వాని ఉత్సాహమునకు అడ్డు ఆయినది;” 2. నిరోధకుఁడు, ప్రతిబంధకుఁడు. “ఈపనికి వాఁడు అడ్డు ఆయినాఁడు.”

అడ్డుకొను. దే. = అడ్డుకొను, వాడుకలో ప్రసిద్ధము.

అడ్డుగ. వై. వి. రూకలోనగము, అర్థపణము.

అడ్డుగట్ట. దే. వి. (అడ్డు + కట్ట.) 1. అడ్డకట్ట, విఘ్నము, అడ్డి; 2. అర్థము, కట్టగడియ. — విణ. విఘ్నకరము. “క. నీయడ్డుగట్టమాటల, కీయెడఁ బనియేమి.” రుక్మా. ౧, ఆ. ౯౦.

అడ్డుగొను. దే. ఆ. క్రి. (అడ్డు + కొను.) = అడ్డపడు. “తే. అడ్డుగొని సోఁతుదొరకుఁ బ్రహస్తుఁడని యె.” అచ్చే. యు. కాం. ౩౬.

అడ్డావస్సు. ఆం. వి. ముందుగా నిచ్చుసొమ్ము, బయ్యానా.

అణఁకువ. దే. = అడఁకువ.

అణఁగారు. దే. = అణఁగు.

అణఁగు. దే. ఆ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అణఁచు. దే. = అడఁచు.

అణక. దే. వి. ఎడ్లు మెడలగునవి మెడమీఁదనున్న కాడి మెడక్రిందికి వచ్చునట్లు చేసికొనుట. “నీ. వెగడొంది రవిలేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి వాహం బులణకలు వైచికొనియె.” విక్ర. ౪, ఆ. ౧౨.

అణకించు. దే. స. క్రి. = అడకించు. “ద్వి. అణకించు నొకటి రెండడుగులవాని, బ్రణుకవిఖ్యాతీసంపద వెంపు గలిగి.” భాగ. ౧, స్కం. శ. ర.

అణకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధముడు, కుట్టికుడు, నిందుడు. “అణక కులాండు.”

అణవీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనువులు పండదగినది. (పాలము.)

అణవ్యము. సం. = అణవీనము.

అణా. హిం. వి. రూపాయల³ పదాక్షరభాగము.

అణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇటు సుతుడిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల, హద్దు; 4. ఆణి, కొణ్ణు.

అణిము. సం. వి. న్. పుం. 1. అణుస్వరూపుడగుట, అణువంత యగుట. ఇది అష్టైశ్వర్యములలో నొకటి; చూ. ఐశ్వర్యము; 2. మిక్కిలి చిన్నది యగుట.

అణియము. సం. విణ. (న్. ఈ - సీ. న్.) అత్యల్పము, మిక్కిలిచిన్నది.

అణుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అణువు, మిక్కిలి చిన్నది, సూక్ష్మము; 2. సన్ననిది. — వి. అ. పుం. అనువులు (ధాన్యవిశేషము.)

అణుకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పుడు; 2. నేర్పరి.

అణుజో. దే. వి. = అడుజో. “తే. సాళువము గిద్దు కడు జు వేసడము కురుజు, బొంజు నెలకటై జాలియ టైరి యణుజు, నోరణంబును నాదిగాఁ బేరువడిన, వేలుడేగల గిటికొన విడిచి కడిమి.” హరిశ్చ. ౨, ఆ. ౨౨.

అణువాదము. సం. వి. అ. పుం. ప్రపంచమునకంతకు పరమాణువులే కారణములు అనియు, అవి నిత్యములనియుఁ దెలుపువాదము, కణాదమతము.

అణువీక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. స్వల్పవిషయములుగూడ చూచుట; 2. సూక్ష్మముగా పరిశీలించుట; 3. మిక్కిలి చిన్నవగు వస్తువులు గూడఁ బెద్దవిగాఁ గనఁబడునట్లు చేయుయంత్రము, సూక్ష్మవస్తుదర్శిని.

అణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. లేశము; 2. జగత్కారణమగు సూక్ష్మవస్తువు, సూక్ష్మంశము;

3. అనువులు. — విణ. (ఉ. ఉ. ఈ. ఉ.) అల్పము.

అణ్ణంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సూక్ష్మవస్తునిర్ణయంతమగు ప్రశ్నము; 2. అత్యల్పవిషయమును గుఱించిన ప్రశ్నము. (వెండుక చివర చీల్చుట వంటిది.)

అతఁడు. దే. స. అమనుష్యుడు, ఆయన. (ప్రాయశముగా పూజ్యుని గుఱించినపుడే ఉపయుక్తము.)

అతకరించు. వై. స. క్రి. 1. క్రిందుపఱచు, మించు, అధిగతించు; “తే. అధికులగుతాపసులనెల్ల నతకరించి, తాన యఖిలలోకాధిపత్యంబునొందె.” హరి. పూ. ౪, ఆ. ౨౬; 2. ఉల్లంఘించు. “సీ. ఆచార్యులరు మిమ్ము నతకరించుట దోషమైనను నొకమాట యాడవలసె.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ. ౯౭.

అతకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎప్పుడును సంచరించువాడు. — వి. అ. పుం. బాటసారి, పథికుడు.

అతగుడు. వై. వి. (సం. హతక, లేదా అతజ్జి.) దేశ్యమని శ.ర. అవివేకి, తెలివి తక్కువవాడు. “క. అతగులచే ద్రుపదుడు బలహృతుడై పట్టువడ నంత హీనుడై.” భార. ఆవి. ౬, ఆ. ౬౯. “ద్వి. సురలు శరణంచు నంది కేశ్వరుని గీర్తింప, అతఁడు దయామతి నల్లన నగుచు, నతగులా సురలను నరవిరి కంటఁ జూచె....” బస. ౧, ఆ. పు. ౧౧.

అతనము. సం. వి. అ. న. సంతతము సంచరించుట.

అతనుడు. సం. వి. ఉ. పుం. (శరీరములేనివాడు.) మన్తఘుడు. — విణ. అల్పుడు కానివాడు, గొప్పవాడు.

అతజ్జి. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అది యెఱుంగనివాడు; 2. బ్రహ్మ మెఱుంగనివాడు; 3. ఎఱుంగనివాడు, తెలివిలేనివాడు.

అతంత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తంత్రము లేనిది; 2. కాస్త్ర సమ్యతము కానిది, అకాస్త్రీయము.

అతర్కణము. వై. వి. మట్టుమీఱిన కార్యము. శ. ర.

అతర్కితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁచుకొనఁబడనిది, అనుకొననిది. (అతర్కితగమనము; అతర్కితోపసతము = అనుకొనకుండఁగ లభించినది. అతర్కితోపపన్నము = అనుకొనకుండఁగ దొరకినది.

అతర్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊహించ
శక్యముగానిది; 2. ఊహించఁ దగనిది.

అతలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడుగుభాగము
లేనిది.—వి. అ.పుం. సప్తపాతాలలోకములలో
నొకటి.

అతలపు. హిం. వి. వస్త్రవిశేషము, ఒకరకముపట్టుబట్టు.
అతలస్పర్శము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అతల
స్పృశ్క.

అతలస్పృశ్క. సం. విణ. శ్. 1. తలస్పర్శములే
నిది, అడుగులేనిది, మిక్కిలిలోఁతైనది; 2. అతల
మును స్పృశించునది.

అతలస్పృశము. సం. = అతలస్పృశ్క.

అతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నూనెయగిసెళి; 2.
నల్లయగిసెళి.

అతశపరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇంతకంటె
ఇతరమైనది; 2. ఇంతకుఁబైది.

అతి. సం. ఉప. (సమాసమునఁగాని, క్రియయందుఁ
గాని పూర్వపదముగానే యుండును.) ఆధిక్య
మును, అతిక్రమించుటను తెలుపును. చూ.
అతిదూరము, అతిక్రమించు. మొ. దీనికి
సంస్కృతమునను తెనుఁగునను గూడ వ్యుత్త
ప్రయోగమును గలదు. “అతి సర్వత్ర వర్ణయేత్.”
“నీవు అతిగా మాటలాడకు.” “అతిగా తినకు.”

అతిక్రమణము. సం. వి. అ. న. = అతిక్రమము.

అతిక్రమణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్ర
మించదగినది.

అతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. మీఱుట, అతిక్ర
మించుట.

అతిక్రమించు. సం. న. క్రి. మీఱు.

అతిక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతీ
తము, మీఱినది; 2. గతించినది.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అతిక్రమము.

అతిగండము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకయోగము.
(చూ. యోగము.)—విణ. (అ. ఆ. అ.) పెద్ద
గండస్థలము గలది.

అతిగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సమాసముననే
ప్రయుక్తము.) అతీతము, అతిక్రమించినది.
“సంపదలు సంఖ్యాతిగములు.”

అతిచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టదామరళి.

అతిచరణము. సం. వి. అ. న. 1. మితిమీఱి
సంచరించుట; 2. మితిమీఱి చేయుట.

అతిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. శీఘ్రగమనము;
2. అతిక్రమించి వెళ్లుట; 3. నియమాదులను
ఉల్లంఘించుట; 4. (జ్యోతి.) కుజాది గ్రహ
ములు రాశిభోగకాలము ముగియకుండగనే తరు
వాతి రాశియందు ప్రవేశించుట.

అతిచ్ఛందము. సం. విణ. స్. 1. కోరికలులేనిది;
2. అలోచనకు మీఱినది, మనస్సుకు అందనిది;
3. వేదసంప్రదాయము నుల్లంఘించినది.—వి.
స్. న. 1. వృత్తానుసారి వర్ణవిన్యాసము లేని
ఛందస్సు (జాతి, ఉపజాతి); 2. అత్యపేక్ష.

అతిచ్ఛత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాచళి.—అ.పుం.
—ము. ఛత్రాకము, కుక్కగొడుగుళి.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) ఛత్రము నతిక్రమించునది.

అతిజగతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (పాదమునకు పం
డ్రెండక్షరములుగల జగతి అను ఛందస్సును
మించినది.) పదుమూడవ ఛందస్సు. ఇందు
పాదమునకు పదుమూడక్షరములుండును.

అతితృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎక్కువ దప్పిక;
2. అత్యాశ.

అతిథి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. (ఆపూటమాత్ర
ముండిపోవువాఁడు.) భోజనసమయమునకు వచ్చు
పరదేశి, విందు.—పుం. కుశుని కొడుకు.

అతిథిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిథి సత్కారము,
అతిథిపూజ.

అతిథిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. అతిథిని ఆదరించు
గృహస్థ.

అతిదానము. సం. వి. అ. న. మితిమీఱినదానము.

అతిదిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిదేశముచేత
ఏర్పణపఁబడినది. (ధర్మము.)

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిషయమున
చెప్పిన నియమమును సామ్యము ననుసరించి ఇతర
విషయమునఁగూడ నుపయోగించుట.

అతిధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. (పాదమునకు పదునెని
మిది అక్షరములుగల ధృతి అను ఛందస్సును
దాటినది.) ఒక ఛందస్సు. ఇందు పాదమునకు

పందొమ్మిది అక్షరములుండును; 2. అతిసంతోషము; 3. అతిదైర్యము, ఇరువదియొకటవ ఛందస్సు.—విణ. అత్యంత ధృతిగలవాఁడు, అతిదైర్యశాలి.

అతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దాఁటిపోవుట. “కాలాతిపత్తి.”

అతిపథము. సం. వి. న్. పు. (అత్యుత్కృష్టమయిన పథము.) సుపథము, మంచితోవ.—విణ. (అ. ఆ. అ.) మార్గము నతిక్రమించినది.

అతిపన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దాఁటిపోయినది, గతించినది.

అతిపరిచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధికపరిచయము; 2. మితిమీరిన పరిచయము. “అతిపరిచయమున అవజ్ఞ గలుగును.”

అతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిక్రమణము, దాఁటిపోవుట. “కాలాతిపాతము;” 2. భంగము. “అన్యకార్యాతిపాతము;” 3. (ద్రుఘాదికము) అధికముగా సంభవించుట.

అతిప్రసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మితిమీరిన తగులము; 2. అధికప్రసంగము, మర్యాద మీటి మాటాడుట; 3. అప్రస్తుత ప్రసంగము.

అతిబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముత్తవపులగము; 2. అడవిప్రత్తి; 3. (రామునకు విశ్వామిత్రుఁ డుపదేశించిన) విద్యలలో నొకటి. (ఇది తుప్పిపాసలను శ్రమమును గలుగనీయదు); 4. గాలితోఁగూడినవాన.

అతిభరము. సం. = అతిభారము.

అతిభారగము. సం. వి. అ. పుం. (అతిభారమును మోయుచుఁబోవునది.) కంచరగాడిద, చేసడము.

అతిభారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మితిమీరిన బరువు, మోయలేని బరువు; 2. దుర్భరత్వము, దుస్సహత్వము. “సంతోహతిభా(భ)రము; ద్రుఘాతిభా(భ)రము.”

అతిభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతిశయము, అధిక్యము; 2. మర్యాద, హద్దు.—విణ. ఇ. హద్దు మీఠినది.

అతిమాత్రము. సం. క్రి. విణ. అ.న. పెల్లు.—విణ. అధికము.

అతిమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికపరిమాణముగలది; 2. (అ+తిమితము.) తడిలేనిది, శుష్కము.

అతిమితము. సం. వి. అ. పుం. 1. తినాసము; 2. పువ్వులగురివింద.

అతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కువిలుకాండ్రతో యుద్ధముచేయు యోధుఁడు.—విణ. (అ. ఆ.అ.) రథమును దాఁటినవాఁడు.

అతిరథసము. సం. వి. అ. పు. 1. అతివేగము; 2. (కార్యాదులయందు) మిక్కిలి తొందర.

అతిరసము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము, ఆరిసె. “నీ. అలివేణి నీచేతియతిరస రుచి రసజ్ఞానందమయ్యై నేమనగవచ్చు.” అని. ౧, ఆ. ౧౦౬.—విణ. (అ.ఆ.అ.) అధికమైన రసముగలది.

అతిరిక్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. అతిశయము, అధిక్యము; 2. భేదము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిశయించినది, శ్రేష్ఠమైనది; 2. భిన్నమైనది, శూన్యమైనది.

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధిక్యము, హెచ్చు, అతిశయము. “మదాలిరేకము, పారు హాలిరేకము, వీర్యాతిరేకము, గుణాతిరేకము మొ;” 2. భేదము; 3. ప్రాధాన్యము.

అతిరోగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికమైన రోగముగలది.—వి. అ. పుం. 1. అధికమైన రోగము; 2. క్షయరోగము.

అతిరోమకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవిగొట్టె; 2. పెద్దకోతి; 3. నీలబుహ్ను.—విణ. (అ. ఆ.అ.) ఎక్కువరోమములు గలది.

అతిప. దే. వి. అఁడుది, స్త్రీ. “క. ద్యుతిదఱిగ నిజనియోగ, చ్యుతిఁ బొందను మీకు నొండు చోటికి నరుగం, గతమేమి యనిన విని య, య్యతిపకు సురనదికి నిట్టులని రేవ్వనువున్.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౨౭.

అతిపక్త. సం. విణ. (బు. ఈ. స్త్రీ. బు.) 1. అతిగ సంభాషించువాఁడు, వాఁగువాఁడు; 2. బాగుగ మాటలాడువాఁడు, గొప్పపక్త.

అతిపత్తి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అతిక్రమించి సంచరించునది; 2. అతిక్రమించి యుండునది; 3. శ్రేష్ఠుఁడు.

అతివర్తింఁచే. సం. స. క్రి. మించు, మీఱు. “క. సుత విను శబ్దబ్రహ్మము, నతివర్తించి భువన శ్రయమునను యోగా,న్యీతుఁడగుముని గను.” భార. శాం. ౧, ఆ. ౧౨౩.

అతివస. వై. వి. ఒకమందునినును, అతివిషశ్రీ.

అతివాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధికమైనగాలి; 2. అధికమైన వాతగుణము, వాతరోగము. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అధికమైనగాలిగలది; 2. అధికమైన వాతగుణముగలది.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కువగ చెప్పట; 2. కఠినమైనవాక్యము; 3. అప్రియ వాక్యము. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అధికమైన వాదముగలది; 2. వాదమును మీఱినది.

అతివాది. సం. విణ. (న్. ఈ. సీ. న్.) 1. అధికముగ వాదించువాఁడు, మితిమీఱి వాదించువాఁడు; 2. అందఱిని మించి వాదించువాఁడు.

అతివాసము. సం. వి. అ. పుం. శ్రాద్ధదినమునకు పూర్వదినమందుపవసించుట. —వై.వి. శ్రాద్ధదినమునకు ముందుదినము అని. (శ. ర.)

అతివాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేహము నుండి జీవుని మఱియొకదేహము పొందించుటకు ఈశ్వరునిచే నియోగింపఁబడిన దేవత.

అతివాహనము. సం. వి. అ. న. 1. పంపుట; 2. తప్పించుకొనుట.

అతివాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటకు దీసికొనిపోవుట; 2. ఒక జీవుని ఒకదేహమునుండి మఱియొకదేహమును పొందించుట.

అతివాహికము. సం. వి. అ. పుం. అతివాహమునకు తగిన సూక్ష్మశరీరము.

అతివాహితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పంపఁ బడినది; 2. కడపఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది.

అతివాహ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అతివాహము నకు తగినది.

అతివికటము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి వికటమైనది. —వి. అ. పుం. దుష్టమైన యేనుఁగు.

అతివిష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతివసశ్రీ.

అతివిషము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మిక్కిలి

విషముగలది; 2. విషమును అతిక్రమించునది, విషమునకు విరుగుడైనది.

అతివృత్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అతిశయించినది, అధికము; 2. అతిక్రమించినది, కడచినది.

అతివృద్ధు. = అతివృద్ధుఁడు.

అతివృద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిగుల పెరిగినవాఁడు; 2. అధికవార్ధకముకలవాఁడు, మిగులవృద్ధు.

అతివృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మితిమీరినవాన; 2. సస్యములను పాడుచేయునట్టి అధికమైన వాన.(ఇది ఈతివాధలలో నొకటి. వ్యతిరేకము: అనావృష్టి).

అతివేధము. సం. వి. అ. పుం. 1. దగ్ధసంబంధము; 2. ఏకాదశి దశమితోగల సంబంధభేదము. (అతివేధగల ఏకాదశి ఉపాసనార్హముకాదు.)

అతివేలము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (వేలను అతిక్రమించినది.) 1. మర్యాదను మీఱినది; 2. ఒడ్డును మీఱినది. (సముద్రము మొ.) —క్రి. విణ. అధికముగా, మితిమీఱునట్లు.

అతివ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మిక్కిలి వ్యాపించుట; 2. లక్ష్యముకానిచోటఁ గూడ లక్షణము ప్రవర్తించుట (గోవునకు శృంగములు కలుగుట లక్షణమన్నచో గోభిన్నమహిమదులకును శృంగములందుటచే అతివ్యాప్తి.)

అతిశయనము. సం. వి. అ. న. అతిశయించుట, అధికము.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధికము, అగ్గలిక. “వీర్యాతిశయము, పరాక్రమాతిశయము;” 2. గర్వము. “నేనే చక్రనిదానని ఆమెకు అతిశయము.” “మిక్కిలి ధనవంతుఁడవైనను అంత అతిశయముకూడదు.” (వా.) —విణ. (అ.ఆ.అ.) అతిశయము గలది. “అతిశయదమాశాలి.”

అతిశయాశువు. సం. విణ. ఉ. అతిశయించు స్వభావము కలది.

అతిశయి. సం. విణ. (న్. ఈ. సీ. న్.) 1. అతిశయముగలది; 2. అతిక్రమించినది.

అతిశయితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అతిక్రమింపఁబడినది; మీఱఁబడినది. “చ. అతిశయ

తామరోత్తముఁ డహర్నతిలేజాఁ డజాతశత్రుఁ
సూక్ష్మఁ డదీతుండు.” భార. అర. ౧, ఆ. ౧౧;
2. అధికము.

అతిశయిల్లు. సం. ఆ. క్రి. అతిశయించు, అగ్గలించు.

అతిశయోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతిశయముగఁ
జెప్పట, కొంచెమును గొప్పచేసి చెప్పట; 2.
అర్థాలంకారములలో నొకయలంకారము.

అతిశాయనము. సం. వి. ఆ. న. అతిశయనము,
అధికము.

అతిశాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అతిశయించినది.

అతిసంచయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కావలసినదాని
కంటె ఎక్కువ సంపాదించుట; 2. ఎక్కువ
నిలువచేయుట.

అతిసంధానము. సం. వి. ఆ. న. 1. మోసము
చేయుట; 2. కష్టముచేత కూర్చుట.

అతిసంఘండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మర్యాద
మీఱినవాడు; 2. సంధానములేనివాడు.

అతిసంధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆత్మం
తము సంధానము చేయఁదగినది; 2. మోసము
చేయఁదగినది.

అతిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. దానము, ఈవి.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) 1. సృష్టిని అతిక్రమించినది; 2.
నిత్యము; 3. ముక్తికొందినది.

అతిసర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. దానము; 2. అధిక
దానము; 3. పథము; 4. మోసము.

అతిసాంకపనము. సం. వి. ఆ. న. సాంకపనప్ర
తముకంటె అధికమయిన యొకానొకప్రతము.
అతిసామ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఎక్కువపోలిక.
అతిసారకి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అతిసార
రోగముగలవాడు.

అతిసారము. సం. వి. ఆ. పుం. మలమును ద్రవముగా
చేయు రోగభేదము, నీళ్లవిరేచనములగుట.

అతిసృజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సృజించఁ
దగినది; 2. విడువఁదగినది; 3. ఈయఁదగినది.

అతిసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఈయఁబడి
నది; 2. ప్రేరించఁబడినది.

అతిసారథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పరి
మళముగలది.—వి. ఆ. న. ఎక్కువ పరిమళము.

—పుం. మిక్కిలి పరిమళముగల తియ్యమామిడి.
సహకారము ౪.

అతిసాహిత్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆత్మంతృప్తి.

అతిస్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిలిమిటి స్తోత్రముచేయుట.

అతిహాసితము. సం. వి. ఆ. న. పెద్దనవ్వు.

అతిహాసము. సం. పుం. = అతిహాసితము.

అతీంద్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇం
ద్రియముల నతిక్రమించినది; 2. ఇంద్రియము
లకు లొంగనిది; 3. ఇంద్రియములచే తెలిసి
కొన శక్యముకానిది.

అతీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అతిక్రమించి
నది.) 1. మీఱినది. “కాలాతీతసంధ్యః” 2.
కడచినది. “అతీతకాలము.”

అతుకు. డే. ఆ. క్రి. 1. అంటుకొను, అత్తుకొను;
2. అత్తు, అనుకూలమగు, సరిపడు, కలియు;
“అత్తకు కొడలకు అతుకదు. ఆమాట అక్కడ
అతుకలేదు. కతికిలే అతుకదు.”—స. క్రి.
(అం. ప్రే. అని శ. ర.) అతికించు, కలిసిపోవు
నట్లు చేయు; “అర్థము అతికినట్లు సరిపోయి
నది. ఆబంగారు ముక్కలురెండును అతికి వస్తు
వుచేయుము. వాడు ఆరెండుముక్కలు అతుక
లేదు. ఆగి న్నె చిల్లునకు ముక్క అతుకుము.”
—వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినచోటు.
“చెంబు అతుకులో కాటుచున్నది.” రూ. అడుకు.

అతులము. సం. వి. ఆ. పుం. తిలకము*.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) సరిలేనిది, సామ్యములేనిది.
“అతులపరాక్రమము.”

అతులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

అతుహినరత్న. సం. వి. ఇ. పుం. (వేడికిరణముల
వాడు.) సూర్యుడు.

అతుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంతోషములేమి, సంతృప్తి
లేకపోవుట.—విణ. ఇ. సంతోషము లేని
వాడు, సంతృప్తిలేనివాడు.

అతుష్టుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషింపని
వాడు, అసంతృప్తుడు.

అత్త. ఉభ. డే. వి. 1. మగనియొక్కతల్లి; 2.
భార్యయొక్కతల్లి; 3. (విలులకు. అత్త.) వేశ్యా

మాత. (చూ. అత్తగంతు.)—సం. ఆ. స్త్రీ.

1. అక్క; 2. కల్లి; 3. శ్వశ్రువు, అత్త.—వి. ఋ. పుం. పరమేశ్వరుడు.— విణ. (ఋ. ఈ—స్త్రీ. ఋ.) 1. అనుభవించువాడు; 2. తినువాడు.

అత్తగంతు. దే. వి. వేశ్యామాతల సముదాయము. వేశ్యామాతృవర్ణనము. “తే. కడవ నేర్పుగలిగి కందువు మానెడై, కత్తిగొంటులయిన యత్త గంతు.” కు. సం. ౮, ఆ. ౧౩గి.

అత్తగారు. దే. వి. శ్వశ్రువు (1. భార్యకల్లి; 2. భర్త కల్లి.) “తే. నిద్ర మేర్పాటుచి రేపాడి నియమ వరత, నహిమభాసుని వీక్షింపకటకుమున్ను, తగదు వీక్షింప నరునకుం దల్లి వదిలె, నత్తగారిని దప్పించి యన్యవిధవ.” కాశీ. ౨, ఆ. ౮౩.

అత్తడము. దే. వి. అట్ట, కాగితపుఅట్ట.

అత్తడి. దే. వి. = అత్తకుపు.

అత్తపత్తి. దే. వి. సోఁకుడుముడుగు, లజ్జాకుపు†.

అత్తమిల్లు. వై. స. క్రి. ఆను “వ. కృష్ణుని వెనుక దెసఁ దదీయాన్నకపీఠంబునఁ గరం బత్తమిల్లి యుండె.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౨౫౨.—ఆ.

క్రి. 1. అస్తమించు, క్రుంకు; “సీ. ప్రాలేయ కిరణబింబంబు వెల్వలఁబాటి యస్తాచలంబుపై నత్తమిల్లు.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౨; 2. ఒఱగు, అవనతముగు; “సీ. కాయ లుత్తుంగకుచపాళి నత్త మిల్లు.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౭; 3. వ్యాపించు, క్రమ్ము. “వ. అంగళ్లముంగిళ్ల నత్తమిల్లిన ముత్తి యంపురంగవల్లుల మీఁద.” కై. ౨, ఆ. ౯౭; 4. పరుండు, శయనించు; “సీ. వెనుఁబాఁపనునఁ బానుపునఁ దప్పియింటిలోయ్యలి యజ్జ లాత్తం గ నత్తమిలిన, వెన్నునకు.” అచ్చే. బాల కాం. ౧౫౬; 5. ఉపశమించు; 6. నశించు, అంతరించు.

అత్తము. దే. వి. (అత్తుకొన్నది, లేదా హస్త శబ్ద భవమునవచ్చు.) 1. అరఁటిపండ్లగల; 2. పువ్వు, కాయ లోనగు వానిగుత్తి; 3. గెలలో నొక భాగము; 4. సమూహము.

అత్తవ్వు. దే. = అత్తగారు.

అత్తయ్య. దే. = అత్తగారు.

అత్తరము. వై. వి. ఆకురత, క్షర, తొందర, సంభ్రమము. “తే. పాండ్యభూపాలుఁ డీతండు పద్మ

నయన, యిశని వీక్షింపు నిజకటాక్షేక్షణ ముల, మానశాలిని శాలిన తానతమగు, నాన నాంభోజమెత్తు మీ యత్తరమున.” వై. గి. ఆ. ౧౧౭; “వ. అప్పుడమిఁదెండు రెండువెడంపవాటి తూపుల నతనికాళ్లు గత్తరించి యయ్యత్తరము నొత్తరము కుఱుచపఱచిన.” రామా. ౮, ఆ. ౧౫౪.

అత్తరు. దే. వి. సుగంధతైలము, ప్రబోధనము.

అత్తరువు. = అత్తరు. “తే. తమపడిగము మంచి గండంపుఁగోర, తమకు చిన్నారి యడప మత్త రువుకు మై, మొదలుగాఁగల పస్తుసంపదలుపొద లు, నమలమణిమయపటకుటిరాంతరమున.” రసి. గి. ఆ. ౧౪౮.

అత్తలము. దే. వి. 1. కుంతము, ప్రాసము. “క. వెనుఁగడఁత దొడ్డయత్తల, మున వైచిన.” సం. “ప్రాసేన సహదేవస్య శిరిసి ప్రాహర ధృశమ్.” భార. శల్య. ౧, ఆ. ౩౮౧; 2. బల్లెము. “ఉ. ఈఁటెల డొంకెనలఁ గటార్ల బల్లె తుల నత్తలంబులను.” కళా. ౮, ఆ. ౫౭.

అత్తవారు. దే. వి. అత్తగారి కుటుంబము, శ్వశుర కుటుంబము. “తే. అంబికకుం బుట్టినల్లు నీహార శిఖరి, యత్తవారిల్లు కాశీ మహాపురంబు, హిమ కరోత్తంసునకుం బుట్టినల్లు కాశి, యత్తవారి గృహంబు నీహారశిఖరి.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౦౦.

అత్తళము. దే. = అత్తలము.

అత్తకుపు. దే. వి. ఎడకువచ్చిన ఆడుగుఱ్ఱము. “వ. అత్తకువైన యమ్మత్తకాశిని గించి దున్నిద్రపా రిభద్రకలికాచ్చాయాముద్ర కుద్దియగు ముద్ర విరియించుచు మొగుచుచుం గడలకుండె.” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౪౨.—విణ. ఎడకువచ్చినది. (ఆడుగుఱ్ఱ ము.) “తే. అనుచు విప్రండు తమకించి యంటు కొనియె, సమ్మతించియ యుండె నాచంద్రవదన, శూకలాశ్వంబు నన రేఁవఁ జొచ్చినప్ప, డనుమ తింపఁచె యత్తకువైన బడబ.” శివ. 3, ఆ. ౬౯.

అత్తి. దే. వి. మేడి, ఉదుంబరము†.—వై. వి. హస్త, ఏనుగు.

అత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాషయందు) అక్క, శ్వేష్ఠభిగిని.

అత్తు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు. “క. ఉత్తరమునఁ

బొడమును బ్ర, త్యుత్తర ముత్తరములేక యుత్తర మగునే, యత్తినసువృష్టివలనక, విత్తులకుంబొడ మినట్టివిత్తులపోలేక.” పంచ. నా. ౧, ఆ. ౧౧౯; 2. కలసిమెలసియుండు, ఏకీభవించు, కూడు; “లయగ్రహి. ఒండొరుల నెత్తికొని మాంసం, బత్తితినుటక వికటవృత్తులగు రాక్షసుల, మొత్తము పరిత్తుభివత్తత యొనర్చుక.” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౮. “క. ఉత్తమమగుద్రవ్యంబును, విత్తంబును నగ్రజానకు వింశాంశంబుక, బొత్తున నిచ్చి సహోదరులత్తి సమాంశంబు గొనుట యర్హం బెందుక.” విజ్ఞా. వ్య. కాం. ౧౨౬; 3. యుక్తమగు.—వి. మైనపుగుడ్డ.

అత్తుకొను. దే. = అత్తు.

అత్తము. వై. వి. హస్తకవచము. “గీ. దేగ, తెగలం దగ నేర్పురించి యత్తెముల నుంచి, కదలె నృపు వెంబడిన యూడిగములగములు.” ఉ. రా. 2, ఆ. ౪౦౨.—దే. వి. = అత్తము.

అత్తెనరు. దే. వి. (అత్తు + ఎనరు.) గంజివార కుండ నన్నముతోనిమిడిపోవునట్లు పెట్టెడియెనరు. అత్యంతగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) ఎప్పు డును తిరుగువాడు.

అత్యంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. అంతము నతిక్రమించినది, నాశములేనిది. “అత్యంతసుఖ ము;” 2. అధికమైనది. “అత్యంతవైరము; అత్యంత మైత్రి;” 3. అవధిలేనిది.—క్రి. విణ. 1. మితి మీఱునట్లు, మిగుల; 2. బొత్తిగా, సుతరాము.

అత్యంతాభావము. సం. వి. ఆ. పుం. బొత్తిగా లేమి, సుతరాములేకపోవుట.

అత్యంతికము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (అతి(=మిక్కిలి)+అంతికము.) అతినమిషము; 2. (అంతిక ము నతిక్రమించినది.) అతిదూరము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి దగ్గఱనున్నది; 2. దూరమైనది; 3. మిగుల నడచునృభావము గలది.

అత్యంతీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గమన శీలుండు, మిక్కిలి నడచువాడు.

అత్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అతిక్రమించుట; 2. అభావము; 3. నాశము; 4. దోషము; 5. కష్టము; 6. అతిక్రమించిపోవుట; 7. అవరాధికి విధింపఁబడిన దండుపు. (జరిమానా.)

అత్యయ. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అత్యయము కలవాడు; 2. అతిక్రమించువాడు.

అత్యర్థము. సం. క్రి. విణ. అ. న. మిగుల, మిక్కిలి. —విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉండఁదగిన స్థితినిమించినది, అధికము.

అత్యర్థి. సం. వి. (అతి+అర్థి) (చూ. అర్థి.) అధిక భక్తి. “ద్వి. అత్యర్థిమై సమభ్యర్చితుఁడేసి.” పండి. పర్వత. పు. 3౮2. “ద్వి. ఆనాలాయుధుండు నత్యర్థిదుల్కాడ, మాహేశ్వరులకు సమృతిఁ జాగి మ్రొక్కి.” బస. ౪, ఆ. పు. ౧౨౨. “ద్వి. జంగ మహాటి కత్యర్థి, ననయంబుఁ బరిచర్య లాచరింపు చును.” బస. ౫, ఆ. పు. ౧౪౯. చూ. అర్థి.

అత్యల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి స్వల్పమైనది, చిన్నది.

అత్యస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదునేడవ ఛందస్సు. ఇందు జనించినవృత్తమున పాదమునకు పదునే డక్షరములు.

అత్యాకారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తిరస్కారము, ఈనడింపు; 2. మితిమీరిన ఆకారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉండఁదగిన ఆకారమును మించినది. (దేహము మొ.)

అత్యాచారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మితిమీరిన ఆచారము; 2. ఆచారమును అతిక్రమించుట; 3. అనుచితమైనది చేయుట, విరుద్ధముగా ప్రవర్తించుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికాచారము కలది; 2. ఆచారమును అతిక్రమించినది.

అత్యాదరము. సం. వి. ఆ. పుం. అధికమగు నాదరము. “వ. అనిన విని ధర్మ నందనానుజాం డత్యాదరంబున.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౧౦.

అత్యాదానము. సం. వి. ఆ. న. ఎక్కువగా గ్రహించుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదానమును అతిక్రమించినది; 2. ఎక్కువగా గ్రహించునది.

అత్యారూఢము. సం. వి. ఆ. న. 1. మిక్కిలి పైకెక్కుట; 2. గొప్పస్థితిని పొందుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి పైకి ఎక్కినది; 2. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినది; 3. మిక్కిలి అధికమైనది.

అత్యారూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మిక్కిలి పైకి ఎక్కుట; 2. గొప్పస్థితిని పొందుట.

అత్యాలుము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱచిత్రమూలము. అత్యాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిత్రమితిన యాశ, తగనియాశ.

అత్యాహితము. సం. వి. అ. న. 1. గొప్పయువ ద్రవము; 2. మహాభయము; 3. ప్రాణాపాయ ము కలిగించుపని, సాహసకార్యము.

అత్యుక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రెండవఛందస్సు. ఇంద లివృత్తమున పాదమునకు రెండక్షరములు.

అత్యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతిశయముగా చెప్పట; 2. అసంభవవిషయమును చెప్పట; 3. అత్యద్భుతముగా చెప్పట; 4. అద్భుతాత ధ్యవిషయవర్ణనముగల ఒక యలంకారము.

అత్యుగ్రము. సం. వి. అ. న. (మిక్కిలి గాటుగలది.) ఇంగువ.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి తీక్ష్ణ మైనది; 2. మిక్కిలి భయంకరమైనది.

అత్యుచ్చితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యెత్తయినది; 2. మిక్కిలి హెచ్చైనది.

అత్యుత్కృటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి హెచ్చైనది, అత్యధికము. “క. పటువిశిఖరం క్తి యత్యుత్కృటరయమున నిగుడజేయఁగా.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౪౭.

అత్యుత్కృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎక్కువ ఉత్కృష్టము కలది; 2. మిగులగొప్పది.

అత్యుదీర్ఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి పైకి లేచినది; 2. ఉధృతము, విజృంభించినది. “క. ఒక్కటఁ గడంగి శల్బునిఁ, బెక్కమ్మల నొంచుటయు భీష్మద్రోణుల్, గ్రహునఁ దఱిమిన నయ్యెరు, దిక్కుల నైనన్యములు నత్యు దీర్ఘత బెరలెన్.” భార. భీ. ౩, ఆ. ౨౪౩; 3. మిక్కిలి గొప్పది.

అత్యుపధుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరీక్షకు ఆగినవాఁడు; 2. పరీక్షించి గ్రహింపఁబడిన వాఁడు. (మంత్రి, సేవకుఁడు మొ.)

అధర్వణము. సం. వి. అ. పుం. = అధర్వము.

అధర్వణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అధర్వవేదము బాగుగా తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు; 2. పురోహి తుఁడు.

అధర్వణుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. అధర్వవేదము చెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు; 3. పురో హితుఁడు.

అధర్వము. సం. వి. న్. పుం. వేదములలో నాలుగ వది. (ఇందు ధనుర్వేదాయుర్వేదకాంతిక పౌష్టిక కర్మాదివిషయము లుండును.)

అధర్వుండు. సం. వి. న్. పుం. 1. శివుఁడు; 2. బ్రాహ్మణుఁడు; 3. ఋషి భేదము; 4. ఋత్వి క్కులలో నొకఁడు; 5. వశిష్ఠఋషి.

అధవా. సం. అవ్య. అట్లు కానినాఁడు, లేక, యథా తరమున. “నీ. వసుమతిపై నశివా నన్నుఁ బు ట్టింప నూహ గల్గిన ధర్మయుగమునంద, పుట్టింపు మద్వంశమున జనించినవారి విజ్ఞానపరులఁ గావించు పు” పరా. ౨, ఆ. ౧౫౬.

అదంతము. సం. వి. అ. పుం. యూకము, పేను.— విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దంతములులేనిది; 2. దంత ములురానిది. (శిశువు); 3. (అత్ + అంత.) హస్త మగు అకారము అంతమందుఁ గలది. (శబ్దము).

అదంత్రము. వై. విణ. (సం. అర్థాంతరమనదుమ విఘ్నమైనది, భగ్నమైనది. అర్థాంత్రమని వాఁ డుక కలదు. అతంత్ర శబ్దభవమనిన ననవచ్చు.) 1. నడుమభగ్నమైనది, నగములాఁ చెడినది. “ఉ. మా, తామహు యాగతంత్రము న దంత్రము చేసి, శివాజ్ఞ విక్ర మోద్ధాముండు వీరభద్రుండు పదంపడి యందఱఁ గాచె...” కాశీ. ౭, ఆ. ౯౭. (తంత్రమునఁ దంత్రము అని ముదితము. ఇది చింత్యము.) ఇట స్వాతంత్ర్యము తప్పినదిఅని శ. ర.; 2. స్వాతంత్ర్యములేనిది, పరాధీనము. ఈయర్థము కొన్నిచోట్ల వాడుకలోఁ గలదు.

అదక. చే. వి. ప్రాతచెప్ప.

అదటు. చే. వి. 1. అదరిపడుట, ఎగిరిపడుట, త్రుళ్లి పాటు, గర్వము. “వ. అని గర్వింపవలెకైన కాళరాత్రిఁ జూచికనలి రాత్రించరేశ్వరుండు. “నీ. అల్పహాసము చేసి యారా ప్రతాపి” క్తు లాఁ టదానికి నింతయదటు పలదు.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౨౧; 2. మదము, పొగరు. “లే. అఖిలజగ ములు మ్రింగునం తాఁకలియును, నబ్ధి లేడును జెడఁగ్రోలునంత తృప్తయు, నచలచాలనచణ

మైన యదటు గలిగె, నసురభావంబు ననుజెందు నవసరమున.” స్వా. ౫, ఆ. ౨౪.

అడత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఈయఁబడ నిది; 2. ఈయఁబడినను న్యాయముగా నీయఁ బడనిది; 3. విధిప్రకారము ఈయఁబడనిది.

అడనము. దే. విణ. కావలసినదానికంటె హెచ్చైనది. “వ. అడనంబుగా ధనంబు గూడఁబెట్టి యీగఁగుం గాటిక పామునకుం బలిపెట్టక.” వరా. పు. ౯, ఆ. ౧౨౩.

అడను. దే. వి. తఱియొక్క నమయము. రూ. హడను.

అడపు. దే. వి. (అడల్పుఁగావు కృ.—అడల్పు. అడపు. హిం. అని శ. ర.) అడలించుట, బెడ రించుట, తర్జనము. “పిల్లలు అడపు అజ్ఞ లేకుండ తిరుగుతున్నారు.”

అడభ్రము. విణ. (అ. ఆ. అ.) అల్పము కానిది, అధికము.

అడవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శిక్షింపఁ దగనిది; 2. కాండికట్టఁదగనిది (గిత్త.)

అడయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేని వాఁడు.

అడరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భయములేనిది; 2. గొయ్యిలేనిది.

అడరవైచే. దే. స. క్రి. అడలించు, గద్దించు. “వ. ఇట్టట్టు సేయుటకంటె నమంగళంబు గలదే యని యదరవైచియు బుజ్జగించియు బోధించియు వారిం చె.” ప్రభా. ప్ర. 3, ఆ. ౧౪౨.

అదిరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కోపభయాశ్చర్యాదుల వలన) ఉలికిపడు, త్రుళ్లి పడు, ఎగిరిపడు. “వ. అనిన విసి ద్రోణుం డదరిపడి వానిం జూతము రమ్మని యర్జునుం దోడ్కొని.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౨౪౧. “క. విరోచనుఁ జూచి బొమ్మలు నటియింప నజతము చెదర నదరిపడి యిట్లని యెన్.” వరా. ౫, ఆ. ౧౪.

అదిరిపాటు. ద్వ. = అదిరిపాటు.

అడరు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; 2. భయాదుల వలన సంభ్రమము నొందు, త్రుళ్లు. “ఆ. కార వేశ్వరుండు గనువిచ్చి దిక్కులు, గలయఁజూచి పార్థుఁ గాంచి కడఁగి, యదరిచూచుటయును.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౧౪. (కో...పార్థం నిరీ

త్యాభ మహేంద్రకల్పం, ...రణా త్ప్రముక్తం పురుషప్రవీరం, స ధార్తరాష్ట్ర స్త్వరితో బభావే.” సం.)—వి. 1. చలనము; 2. భయాదుల వలన కలుగు సంభ్రమము, త్రుళ్లి పడుట. “ద్వి. అడరును బెడరు సెయ్యంబు తియ్యంబు.” భాగ. ౮, స్కం. ఇట ‘చలనము’ అని శ. ర.—బ. మిడుగులు. “క. వెలిగిరి బలములు దూర్వం, బులు నార్పులుఁ జెలఁగ రెండుఁ బురికొని చతు రంగలనద్దతు లొప్పుఁగ వడిఁ, దలపడియెం దై దువుల నదరు లెగయంగాన్.” భార. భీ. ౨, ఆ. ౧౭౧. “ఆ. అసుర వీక నొక మహాచలశృంగం బు, విఠిచివైచె నమరవిభునిమీఁద, గోత్రవైరి ఘోరకులికాభివతి వ్రయ్యి, నడిచె దానిఁ జదల నదరు లెగయ.” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౧౫౧. (వృత్తియందు వికవచనాంశమగు. అడరుటగ్గి మొ.)

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కనఁబడకపోవుట; 2. నాశము; 3. లాపించుట; 4. దృష్టిలేమి; 5. చూడమి, చూడకపోవుట; 6. కల, నవ్వు ము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దర్శనములేనిది, కనఁబడనిది; 2. దృష్టిలేనిది.

అడలు. దే. అ. క్రి. భయపడు, బెడరు.

అడలుచే. దే. ప్రే. అడలించు. రూ. అడల్పు.

అడలుపు. దే. వి. అడలించుట. రూ. అడల్పు.

అడల్పు. దే. ప్రే. 1. అడలించు, భయపెట్టు; 2. ధిక్కరించు. “తే. ఆతండు రాజధర్మమూఁది చలంపకదత్తె నధిప.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౧౮౮. అడల్పు. దే. = అడలుపు.

అడవడ. దే. వి. 1. కలఁత, కలవరపాటు. “తే. కీలఁ గబళించి యాశమ్మిచూలి మించి, శూలిఁ గదలించి యుగ్రగ్రహళి నొంచి, యెందు నున్నను జెత్తు సీయిండువడన, నదన ననుజూడు మదపడత్ వదలి యధిప.” రామా. ౫, ఆ. ౧౭౭; 2. పరాభవము, అవమానము. “చ. మదిమదినుండి యేను బలవంతుఁడనై బెడిదంపుఁ గయ్యి మె, ట్టొదవునొయంచు నాప్తసచివోత్తుల కెన్నఁడు పీను లొగ్గ కియ్యదవడఁ బొందఁ బాలయితి నక్కట. “హరి. ఉ. ౮, ఆ. ౧౯౯. —విణ. వృత్త్యస్తము, తాఱుమాఱెనది. “చ.

అదవదలైనపయ్యెడలు నందముతప్పిన హారవ
ల్లులకొ.” విక్ర. గీ, ఆ. శ. ర. ఈపాతము
ముద్రితమున కనుపడదు.

అదవదపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. కలఁతపడు, తొట్టు
పడు. “క.పదపద రాఘవ నిలునిలు, వదవదపడ
వలదు దశరథాధిప నీకుకొ, ముదమొదవఁదెత్తు
మఖరిపు, మదపదసురవధ యొనర్చిమగుడకొ సుతు
లన్.” రామా. ౪, ఆ. ౧౯.

అదనీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దీనిసంబంధ
మైనది. “కా. మంత్రి శుం డ, త్యాసంగం బాన.
రించె ముద్దుగానె మృత్యాన్నిస్సాదనప్రక్రి
యా, వ్యాసంగంబున గమ్మనైన యదనీయం
లైన బింబోష్ఠముకొ.” శివ. ౨, ఆ. ౪౭;
2. నీని సంబంధమయినది.

అదాటు. వై. అవ్య. ఉన్నట్టుండి.

అదాటుగా. వై = అదాటు.

అది. డే. స. తచ్చబౌద్ధాధికమగు ఆశ్చర్యమునకు అను
హదర్ధక ప్రథమైకవచనరూపము. కొంచెముదూ
రమం దున్నదానిని తెలుపునది, స్త్రీవాచక
మును, పశుజడవాచకమును అగు సర్వనామ
ము. అదియనునది భారతమున పూజ్యస్త్రీవాచ
కము నగును. నేటివాడుకలో సీతస్త్రీని చెలు
పును. పుంవాచక మయినపుడు ‘వాడు’ అ
గును. “అయూడది, ఆపశ్వాది, ఆజడవస్తువు.”
చూ. ఆ.

అదిగో. అవ్య. డే. = అదిగో. “తే. పూని కర్ణాత్త
జుండు వృషసేనుఁ డాత్త, హయము దాఁటించి
నట్టి వాఁ గల్లయదిగో.” కళా. ౮, ఆ. ౧౩౩.

అదిగో. డే. అవ్య. (అది + కొను = అదిచూడు.)
ఎదుట కొంచెముదూరముగా నున్నదానిని చూపు
టను తెలుపును. (కళాపూర్ణోదయమున ద్రుతాం
తముగఁగలదు. దాని ననుసరించియే కాఁబోలు
ద్రుతాంతమని శ. ర. చూ. ఇదిగో.) “సీ. రామా
నుజుండదిగో మహాయతిరాజు నాయకుండనఁగ
నున్నాఁడు వెలసి.” పర. గీ, ఆ. ౨౦౧.

అదితి. సం. వి. ఖ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. భూమి;
3. దేవతలతల్లి; 4. పునర్వసునక్షత్రము.

అదితినందనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అదితికొడుకు,
వేలుపు.

అదిర. డే. అవ్య. (అది+ర.) బౌరా, అద్దిర.

అదిరా. = అదిర. “క. మదిరాక్షికి నేగురుమగ,
లదిరా.” పాంచా. గీ, ఆ. ౬౭.

అదిరిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. = అదిరిపడు. “వ. నే నవ
హాసార్థంబు తృణమయసర్పం బమ్మనివై వైచిన
నతం డదిరిపడి నా కలిగి నీవు నిర్విర్యంబైన
యురగంబ వగుమని కాపం బిచ్చిన.” భార.
ఆది. ౧, ఆ. ౧౫౭.

అదిరిపాటు. ద్వ. వి. అదిరిపడుట, గర్వము. — అవ్య.
అదిరిపాటుగా, ఉన్నట్టుండి, అకస్మాత్తుగా. “తే.
ఆప్రభావంబుగాదె నన్నదిరిపాటు, కాశి వెడలం
గఁ ద్రొచె నిష్కారణంబ.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౫౭.
“ఆ. అదిరిపా దెవ్వఁ డీక్షించె నాకనమున, హా
టకపుఁ గృష్ణసింగకుండైనపురుషు, నాతనికి వత్స
రద్వయం బవధిసూపె, ప్రాణధారణమున కిల్వలా
సురారి.” సం. “అకస్మా ద్విక్షతే యస్తు పురుషం
కృష్ణసింగశం, శస్త్రిస్తేష త్తే రూపం నజీవే
ద్వత్సరద్వయమ్.” కాశీ. గీ, ఆ. ౨౨౭.

అదీనము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు. — విణ. (అ. ఆ.
అ.) దీనముకానిది.

అదీర్ఘసూత్రి. సం. విణ. (నీ. ఈ. డీ. నీ.) దీర్ఘకాల
ము ఆలోచించనివాఁడు, శిఘ్రిముగా పనిచేయు
వాఁడు.

అదీర్ఘసూత్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దీర్ఘకా
లము ఆలోచించనివాఁడు, శిఘ్రిముగా పనిచే
యువాఁడు.

అదుఖనవమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాద్రపద శుద్ధ
నవమితిథి. (ఈదినమున స్త్రీలు రాఁబోవుసంవ
త్సరమందు దుఃఖములు పోవుటకై దేవుని పూ
జింతురు.)

అదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సమాసోత్తరపదము
గానే ఉపయుక్తము). తినువాఁడు. “మాంసా
దుఁడు, మత్స్యాదుఁడు, క్రవ్యాదుఁడు” మొ.
అదుకు. డే. ఆ. క్రి. = అతుకు. (చం...మహావలం
బులో, నదికినీరినున్న సవనాశ్వము.” కై.
౪, ఆ. ౭౭.)

అదుము. డే. స. క్రి. అణఁచు. “క. ద్రౌపదియు
సుభద్రయు సం, తాపం బందుదురు పాండుతన
యులు దలరకొ, భూపాల భవజ్ఞునకుని, చూపం

దఱమానసముల శోకము నదుమున్.” భార.

ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౮.

అదుముడు. దే. వి. అదుముట, పీడనము, ఒఱపిడి.

అదురు. దే. అ. క్రి. చలించు, కదలు. “క. అదురుదురే వగదాయకుఁ, జెనురుదురే ధైర్యమెడలి జీవితవాంఛక, ముదురుదురే మూలల నరి, కెదురుదురే కాక శూరు లెచ్చినయిన్.” చంద్ర. (శ.ర.)—వి. 1. చలనము; 2. భయము. రూ. అదురు.

అదురుఁగ్రోవి. దే. వి. (అదురు + గ్రోవి.) అదురు పేటు; మ్రానియందు ఇరుపగొట్టములు నాటించి వానియందు మందు గట్టించి అదురునట్లు వేసెడు పేటు. శ. ర.

అదురుఁదిక్కు. దే. వి. (అదురు + ద్రిక్కు.) పశు రోగివిశేషము. “వ. ఆఱబోతు పంచితంబు మూర్ఖునినను బైగాలి పీచినను గొడ్డునకైనం జూలు నిలుచు సంగిడి యదురుఁ ద్రిక్కు యనువానికి నాపేరు సెప్పినంజూలు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౮౬. “ఆ. నరిడిపుప్ప కప్ప నావురుకడుభూద, యదురుఁదిక్కుయనగ నడరి మఱియుఁ, దెవు భు లెన్నియేని తవిలి యెంతయు మహో, గ్రంబులయ్యెఁ బశుగణంబునందు.” హరి. పూ. ౬, ఆ. ౪౬.

అదురుగడ. దే. వి. అదిరిపాటు. “చ. అదురుగడక సురారిభటు లాజయశంభరవంబు పీనులక, గది సిన గుండియ ల్పగులఁ గంపముతోఁ దలలెత్తి.” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౪౮. (శ. ర.) ముద్రితమున “చ. అదిరికడుక సురారి,” అని కలదు.

అదురుగుండియ. దే. విణ. భయపడు స్వభావము గలవాఁడు, భీరువు, హృదయస్థైర్యము లేనివాఁడు.

అదురుగుండె. దే. = అదురుగుండియ.

అదురుచు. దే. అ. క్రి. చలించు, రూ. అదురుచు. అద్రుచు.

అదురు = దే. అదరుచు. “మ. ధరణీచక్రము దిగ్విరక్ దిరిగి మార్తాండుండు కుంతీభవ, త్పిరణం డయ్యె దికావితానము వడంకెక్ మిన్నదిచ్చెక్ మహీ, ధరసంతానము గ్రక్కంగదలె నుద్రాభ తంబులై యంబుధుత్, పౌరలెక్ గట్టలమోద

బిట్టుపిడుగుల్ మ్రొసెక్ మహోదగ్రహ్.”

భార. ద్రి. ౫, ఆ. 322.

అదురుపేటు. దే. 1. = అదురుఁగ్రోవి; 2. అదురునట్లు కొట్టెడుపెట్టు.

అదుర్గము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దుర్గముకానిది, ప్రవేశింప శక్యమైనది; 2. కోటలు లేనిది. “అదుర్గవిషయము = కోటలులేనిదేశము.”

అదువ. వై. విణ. (సం. అధ్రువం. త. అదవ. దే. అని శ.ర.) 1. అస్థిరుఁడు, స్థిరుఁడుకానివాఁడు. “వ. సదనంబులవిడిచి యదువలై యదువులు పదువులువదలి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౫౬; 2. స్థిరముగానిది. “కెడసిన గరిసెలక్రింద లాఁగులఁ గ్రున్న యదువ గాఁపురముండు నాఖుతతుల.” ఆము. ౬, ఆ. ౧3. “యదవ” అని వే. వేం. పాఠము.

అదురము. సం. వి. అ. న. సమీకము. — విణ. (అ. ఆ.అ.) దూరముకానిది, దగ్గఱగా నున్నది.

అదృక్కు. సం. విణ. శ్. 1. గ్రుడ్డివాఁడు, కన్నులు లేనివాఁడు; 2. చూడనివాఁడు.

అదృప్తుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గర్వింపనివాఁడు. అదృశ్యకరణము. సం. వి. అ. న. కనఁబడకుండఁగఁ జేయుట, మాయము చేయుట.

అదృశ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చూడ శక్యముకానిది; 2. చూడఁదగనిది; 3. కనఁబడనిది; 4. మాయమయినది.

అదృశ్యుఁడు. సం. విణ. కనఁబడనివాఁడు.

అదృష్టచరము సం. = అదృష్టపూర్వము.

అదృష్టపూర్వము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇదీనఱ కెప్పుడును చూడఁబడనిది.

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. సుఖదుఃఖనిమిత్తమయిన పుణ్యపాపరూపమగు కర్మఫలము. — విణ. (అ. ఆ.అ.) 1. చూడఁబడనిది; 2. అనుభవించఁబడనిది. “అదృష్టవిరహవ్యభుండు.”

అదృష్టవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. వ. ల్.) అదృష్టముకలవాఁడు, సంపన్నుఁడు.

అదృష్టశాలి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అదృష్టముచే ప్రకాశించువాఁడు.

అదృష్టహీనుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అదృష్టము లేనివాఁడు.

అద్వ. స. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దృష్టిలేమి, దృష్టి లేకపోవుట; 2. క్రూరదృష్టి.—విణ. ఇ. దృష్టి లేనివాడు.

అదేయము. స. వి. (అ. ఆ. అ.) ఈయఁగూడ నిది, ఈయఁదగనిది.

అదేపమాత్మకము. స. వి. (అ. ఆ. అ.) వర్షాధార ముకానిది, నదీమాత్మకము, నద్యాదులజలమున ఫలించునస్యముగలది (దేశము).

అదేశ్యము. స. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపదేశించఁ దగనిది; 2. దేశమందులేనిది; 3. దేశ్యము కానిది.

అచైవము. స. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. చైవములేనిది, అద్వైతములేనిది; 2. వైశ్యదేవస్థానము లేనిది (శ్రద్ధము).

అద్వ. వై. వి. 1. అర్థము, సగము; 2. అరసోల. “సీ. అద్వయం చనఁగఁ దదర్థమొప్పు.” ఆంభా. ద్వి. వై. ౨౭౦; 3. సూర్పుక వేసినకుప్పుయొక్క క్రింది సగముభాగము. శ. ర. (దీనికి సగమును అర్థమున వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము కనఁబడ లేదు.)

అద్వకము. దే. వి. వస్త్రమునకు వేయురంగు. “అద్వ కపుఁజీర.”

అద్వగోడ. వై. వి. సగముగోడ, వంటయింటిలో వంటవదార్థముల మఱుగుకై పెట్టెడి పొట్టిగోడ.

అద్వమరేయి. వై. వి. (అద్వ+రేయి.) నిశీధము, అర్థ రాత్రము, రాత్రి పండ్రెండుగంటలకు సమమగు కాలము.

అద్వము. వై. వి. ముఖముచూచుకొనుటకై వెనుక రస ముపూసిన గాజాబిల్ల, ఆదర్శము. (ఆదర్శశబ్దభవ మని కొందఱు. అబ్దశబ్దభవ మనవచ్చును.)

అద్వి. దే. స. = అది. రూ. అయ్యది, ఆయది.

అద్వింఁచు. దే. స. క్రి. 1. ఊహించు; 2. ఫలపరి మితి నూహించు; 3. రంగువేయునట్లుచేయు; 4. ముంఁచు, తోఁచు; 5. అద్దుడు కాకితముతో సిరా ఇంకించు.

అద్వకము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. “లే. వాటి వాటిలోనింత తాటోటుచేసి, యటమటించక

యుండఁ బైయద్వికముగ, నేవఁ దిరుగాడువిశ్వా సు త్తెపుడు మాకు, జాగిలంబులు నుమ్ము మాసామి కాన.” సా. ౧, ఆ. ౨౩.

అద్వియ. దే. వి. 1. నెలకు ఇంతయని ఏర్పఱచుకొని ఇంటిలో కాపురమున్న కుటుంబమువారు యిం టివారి కిచ్చెడుబాడుగ; 2. బండియొక్కనవారు బండివానికిచ్చు సొమ్ము, బండిబాడుగ. రూ. అద్దె.

అద్విర. దే. అవ్య. (అద్వి+ర.) అదిర. “చ.తాయ య, ద్విర స్ఫురితంబు లవ్వు యన.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧౩౫. (దీనికి అన్న అయ్యలు అను ప్రయుక్తము లగును. “అద్విరన్న; అద్విరయ్య.”)

అద్విరపాటు. ద్వ. వి. ఆశ్చర్యము. “ఉ. అద్విరపాటున వానిజూచి.” సా. ౩, ఆ. శ. ర. ఈపాతము ముద్రితమున కనుపడదు.

అద్విరా. దే. = అద్విర. “సీ. అద్విరా సీకుఁ గ్రోవ్వఱుగ దేఁ జాతుగాకని తలమాపక యడఁగవారు.” భార. విరా. ౩, ఆ. ౩౨. “కా. ఆహా విలాసంబు ల, జ్ఞారే జవ్వన మద్విరా వగలు మజ్జారే తనూవిభ్ర మం, వీరామామణితోడ నీడుగలరా యీరేడు లోకంబులన్.” శశాం. ౩, ఆ. ౨౩.

అద్వి. దే. స. క్రి. 1. తోఁచు, తోఁగఁజేయు, ముంచు. “చ. నరవరవాసవుం డడిగినన్ గురుఁడి ట్టని చెప్పె బుద్ధితోఁ, బొరయని పాతకంబులు సబుద్ధిక పుణ్యములన్ నశించు నంబరమునఁ బట్టి నట్టి మలపంకము గారములొన నద్వంగా, విరిసిన యట్లు నమ్ము మిది వేదము నెప్పిన నేనుఁ జెప్పి తిన్.” భార. శాంతి. ౩, ఆ. ౩౬౪; “ద్వి. భవుండవు నీవ నప్పత్తుండ వీవ, భువిలోన మఱి నెప్పుఁ బోల్చుంగ గలరె; నిద్దంబుగా నీట నద్వము వాల, నద్వము మా కింక నన్యధా లేదు.” బస. ౫, ఆ. పు. ౧౪౮; 2. రంగువేయు. “ఈచీర అద్దుటకు రంగుల వాని కిచ్చినాను;” 3. నీరు, సిరా మొదలగునవి గుడ్డ, కాకితము మొదలగు వానిచే వీల్చుకొనునట్లు చేయు; “ఆమె ఆంగ వస్త్రముతో నీరు అద్దినది; అద్దుకాకితముతో సిరా అద్దితిని.”

అద్దుకాకితము. దే. వి. సిరాను వీల్చుకొనెడు కాకితము.

అద్దువ. దే. వి. = అదువ.

అద్దె. దే. = అద్దియ.

అద్దెకాపు. దే. వి. 1. అద్దెకు కాపుర మున్న వాడు; 2. కూలికి పనిచేయుకాపు; 3. ఉద్దారుగ నున్నకాపు; 4. పాలికాపు, పాలేలు.

అద్దా. సం. అవ్య. సత్వముగా. తెనుగున ననుకరణ మున నె యుపయుక్తము. “కా. అద్దా వాగ్విబుధ వృహోపచన కవ్యాహార మాహాపచస్పిధ మ్మాకృతతాంకశః.” ఆము. ౪, ఆ. ౬.

అద్భుతము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. — విణ. ఆశ్చర్యకరము.

అద్వరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షణశీలుడు, తిండిపాతు.

అద్యతనము. సం. వి. అ. పుం. నేటికాలము, ప్రస్తుతకాలము. (అద్యతన మనగాఁ గడచిన రాత్రియొక్కతుది సగముభాగమున్న రాత్రోపు రాత్రియొక్క పూర్వార్థమున్న కలసిన దివ సము.) — విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) నేడు ఉండు నది, ప్రస్తుతకాలమున నుండునది.

అద్యతనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అద్యతనము.

అద్యశీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నేడో రేపా ప్రస వించునది.) అసన్నప్రసవసమయముగల స్త్రీ, పూర్ణగర్భవతి.

అద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. సూర్యుడు.

అద్రికన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.

అద్రికాకము. సం. వి. అ. పుం. కొండకాకి.

అద్రికీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, పుడమి.

అద్రికుక్షి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొండగుహ.

అద్రిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నైఋతి; 2. పార్వతి.

అద్రినందన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.

అద్రినందని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి.

అద్రినందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి.

అద్దుచే. దే. = అదుర్పు (ఇందు మొదటిది (అకారము) లఘువు. “ఆ. సురదుందుభిధ్వనుఁ, నెలగె నకలభువనవలయ మద్రువ.” భార. ఆది.

గీ, ఆ. ౧౨౪. “తే. రథము లొక్కటఁ బఱసిరి పృథివి యద్రువ.” భార. విరా. 3, ఆ. ౨౧౧.

అద్వయము. సం. వి. అ. న. 1. రెండవలేమి; 2. అభేదము.

అద్వయవాది. సం. వి. న్. పుం. బుద్ధుడు. — విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అద్వైతమును వాదించువాడు, అంతయు జ్ఞానాత్మకమని వాదించువాడు.

అద్వితీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రెండవది లేనిది; 2. సహచరుడులేనిది; 3. సజాతీయమైన వస్తువులేనిది (పరబ్రహ్మము.)

అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. భేదములేమి; 2. జీవేశ్వరుల యైక్యమును బోధించు మతము; 3. పరబ్రహ్మము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదము లేనిది.

అద్వైతి. సం. వి. న్. పుం. జీవేశ్వరుల కైక్యముఁ జెప్పెడి మతముగలవాడు.

అధఃకరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందుపఱచుట; 2. తక్కువపఱచుట.

అధఃకరించే. సం. స. క్రి. 1. క్రిందుచేయు, అతకరించు; 2. తక్కువచేయు; కొంచెపఱచు.

అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందుచేయుట; 2. తక్కువచేయుట, కొంచెపఱచుట.

అధఃకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుగాఁ జేయఁబడినది; 2. తక్కువచేయఁబడినది.

అధఃక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రిందుపఱచుట, అగౌరవము చేయుట.

అధఃపాతి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. క్రిందఁ బడువాడు; 2. అధోలోకమునఁబడువాడు; నరకమొందువాడు. “వ... కాలుండు మూషిక వ్యాజంబునం దరతరంబ కొఱికిన నొక్కవేర తక్కియున్నయది యదియును జరత్కారుండన పత్యుండయనం చెగు నే మధఃపాతుల మగుదు మా తండవత్సంబు వడసెనేని యూర్ధ్వగతుల మగుదుము.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౪3.

అధన్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ధన్యుడుకాని వాడు; 2. సుఖపంతుడు కానివాడు.

అధమభృతకుడు. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసి జీవించువాడు. (ఆయుధీయుడు ఉత్తమభృత

కుండు; కృషీవలండు మధ్యమభృతకుండు; భార
వాహి అధమభృతకుండు.)

అధమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. హీనము,
తక్కువైనది; 2. నిందింపబడినది. (వృతి. ఉత్త
మము, మధ్యమము.)

అధమర్థుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఋణము
పుచ్చుకొన్నవాడు. (వృతి. ఉత్తమర్థుండు.)

అధమాధమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి
తక్కువది; 2. మిక్కిలి నీచము.

అధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందిపెదవి; 2.
పెదవి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందిది; 2.
తక్కువైనది, అధమమైనది. (వృతి. ఉత్తరము.)

అధరామృతము. సం. వి. అ. న. అధరోష్ఠమందలి
యమృతమువంటి రసము.

అధరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందు
చేయబడినది; 2. తక్కువచేయబడినది.

అధరీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధరమం
దున్నది; 2. క్రిందిభాగమున నున్నది; 3.
హీనము.

అధరీణుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధిక్కుతుండు,
పరులచేత నిందింపబడ్డవాడు.

అధరుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీచుండు.

అధరోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. క్రిందిపెదవి.—వి.
అ. న. మీదిపెదవి, క్రిందిపెదవియును.

అధర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధర్తములేమి; 2.
పాపము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్తములేనిది,
ధర్తమునకు విరుద్ధమైనది.

అధస్తనము. సం. విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) క్రిందిభాగ
మందున్నది.

అధి. సం. ఉప. (దీనికి వ్యస్తముగల యోగములేదు.
ఈక్రిందియర్థములను సూచించును.) 1. అధిక
ము. “అధిదంతము; అధిమాసము;” 2. అతిశ
యము. “అధిశ్వరుండు;” 3. వైభాగము. “అధి
జిహ్వాక; అధిత్యక.”

అధికప్రసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంబంధము
లేని సంభాషణము; 2. మితిమీరిన సంభాష
ణము.

అధికమాసము. సం. వి. అ. పుం. మలమాసము.
చూ. అధిమాసము.

అధికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయర్థాలంకారము.
చూ. ఆలంకారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1.
ఎక్కువయైనది. (వృతి. ఊనము.) “అధిక
క్రోధము; ప్రమాణాధికశ్వాసము; పయోధికుండు;”
2. ప్రధానము; 3. అసాధారణము, సర్వసామా
న్యము కానిది, అందఱకు దొరకనిది.

అధికరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆధారము. (వ్యాక.
క్రియాశ్రయమగు ఒక కారకము); 2. (అధిక+
రణము.) గొప్పయుద్ధము.

అధికరణికుండు. సం. వి. అ. పుం. వ్యవహార విచా
రణమునకు నియమింపబడిన అధికారి, తీర్పు
జెప్పవాడు.

అధికరించే. సం. స. క్రి. 1. చదువు; 2. సంపా
దించు, నేర్చు. “నీ. పురవైరికరుణ నిర్జలవలన,
నధికరించితివన్న దాచార్యకంఠునం జతురంబు లగు
దివ్యసాధనములు.” పార. 2, ఆ. ౧౪౪.

అధికర్షికుండు. సం. వి. అ. పుం. పన్నుపసూలు
చేయుటకు ఏర్పడినవాడు.

అధికాంగము. సం. వి. అ. న. 1. అధికమైన అవ
యవము; 2. కవచము తొడిగిని తర్వాత
నడ్డికి బిగించికట్టెడు కట్టు, సారసనము.—విణ.
(అ. ఈ. గీ. అ.) అధికమైన అవయవములు
గలది.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్హత, యో
గ్యత. “కర్తాధికారము, వేదాధికారము;” 2.
విహితకార్యము, నియమితమగుపని, విధి, విహిత
ధర్మము. “నిర్ణయాధికారము, లోకతంత్రాధి
కారము;” 3. ప్రభుత్వము, పరిపాలనము,
ఏలట; 4. స్వామ్యము, హక్కు; 5. గణన,
ఎన్నిక; 6. అధికరణము, గ్రంథభాగము. “ప్రా
యశ్చికాధికారము;” 7. (వ్యాక.) ముందు
సూత్రములలోనికి అనువృత్తిగావచ్చు మొదటి
సూత్రము.

అధికారి. సం. విణ. (న్. ఈ. జీ. న్.) అధికారము
కలవాడు.

అధికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అధికారము.

అధిక్యతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికారమున నియమింపబడినవాడు.—వి. ఆ. పుం. అధి కారముగల పురుషుడు.

అధిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అధికారము.

అధిక్షేప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరస్కరింపబడినది, నిందింపబడినది; 2. ఆక్షేపింపబడినది; 3. త్రోసివేయబడినది.

అధిక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నింద, తిరస్కారము; 2. ఆక్షేపణము, దోషములు చూపుట; 3. త్రోసివేయుట.

అధిక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. దూఱు; 2. బెదరించు.

అధిగంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. శ్రీ. ఋ.) 1. పొందువాడు; 2. తెలిసికొనువాడు; 3. చదువువాడు.

అధిగంతవ్యము. సం. = అధిగమ్యము.

అధిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందబడినది; 2. తెలిసికొనబడినది. “అధిగతపరమార్థుడు;” 3. చదువబడినది.

అధిగమనము. సం. వి. అ. న. = అధిగమము. “శాస్త్రాధిగమనము” మొ.

అధిగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పొందుట; 2. లాభము; 3. స్వీకరించుట; 4. చదువుట; 5. జ్ఞానము.

అధిగమించు. సం. స. క్రి. 1. పొందు; 2. చదువు; 3. తెలియు.

అధిగమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందదగినది; 2. తెలిసికొనదగినది; 3. పఠింపదగినది.

అధిగుణము. సం. వి. ఆ. పుం. అధికమైనగుణము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికమైన గుణములుగలది; 2. ఎక్కువెట్టబడిన నారిగలది (ధనుస్సు).

అధిజీహ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొండనాలుక; 2. నాలుక వాపు అను రోగము.

అధిజ్యధన్వడు. సం. విణ. న్. ఎక్కువెట్టబడిన విల్లుగలవాడు, వింటిని ఎక్కువెట్టినవాడు.

అధిజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కువెట్టబడిన నారిగలది. “అధిజ్యకార్తుకుడు.”

అధిత్యక్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొండవైభాగము;

2. కొండమీది సమమైనచోటు, సైతము. (వ్యతి. ఉపత్యక్.)

అధిదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. జంటవన్ను, దంతము మీద బయలుదేరిన దంతము.

అధిదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధిష్ఠానదేవత.

అధిపతి. సం. విణ. ఇ. ప్రభువు, ఏలిక, రాజు.

అధిపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అధిపతి.

అధిభువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఊ.) = అధిపతి.

అధిమాంసకము. సం. వి. ఆ. పుం. దంతప్రాంతముల యందు కండపెరుగుట, ఇగుళ్లుబ్బుట.

అధిమాంసము. సం. వి. ఆ. పుం. కంటి తెల్లగుడ్డు పైని మాంసపుకండ పెరుగుట యను రోగము.

అధిమాసము. సం. వి. అ. పుం. అధికమాసము, మల మాసము, సూర్యునకు రాశ్యంతర సంక్రమణము లేని చాంద్రమాసము, (సూర్యుడు ఒక రాశి యందుండగా చాంద్రమాస ప్రకారము రెండవ నెల ప్రారంభమయినపుడు ఆ రెండుమాసముల కును ఒక్కటియే నామము. అందు మొదటిది మలమాసము. అదే అధికమాసము. మేషమందు సూర్యుడుండగా చాంద్రమాస మాసము ప్రారంభమయినచో వైశాఖమనిపేరు. సూర్యుడు ఆరాశియందుండగానే చాంద్రమాసమాసము రెండవది ప్రారంభమైనచో దానిని వైశాఖమనియే పేరు. ఆ రెంటిలో మొదటిది అధిక మాసము.)

అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. వైకి ఎక్కించుట.

అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. ఆరోహణము, వైకెక్కుట. “రథాధిరోహణము.”

అధిరోహము. సం. వి. ఆ. పుం. వైభాగమున కెక్కుట.

అధిరోహి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణ్. న్.) 1. వైభాగమున కెక్కువాడు; 2. అభివృద్ధికి వచ్చువాడు.

అధిరోహించు. సం. స. క్రి. ఆరోహించు, ఎక్కు.

అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైకెక్కుటకు దగిన సాధనము, నిశ్చేతి, నిశ్చైన.

అధిపసించు. సం. అ. క్రి. నివసించు, ఉండు. “తే. అంబరీషతీర్థంబున నధిపసించు, గేవలం

బన నాదిత్య కేశవుడనఁ, బాతకధ్వాంతవిధ్వంస పాటనమునఁ, జేయుదు శుభంబు తత్తీర సేవకు లకు.” కాశీ. ౬, ఆ. ౧౬౨.

అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనికి, నివాసము; 2. పరిమళము; 3. గంధమాల్యాదులతో పరిమళింపఁజేయుట, వాసనకట్టుట; 4. యజ్ఞారంభమునకు పూర్వదినమునఁజేయు దేవతాస్థాపన మొ. కర్మ; 5. నారింజ శీ.

అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. న. = అతివాసము. అధివాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. నివసించువాడు; 2. పరిమళింపఁజేయువాడు.

అధివిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భర్త మఱియొక స్త్రీని వివాహము చేసికొనుటచే కోపించి వెడలిపోయిన మొదటిభార్య.

అధివేత్త. సం. వి. ఋ. పుం. భార్యయుండఁగ మరల వివాహము చేసికొన్నవాడు.

అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయుండ మఱియొకతెను బెండ్లియాడుట.

అధిశ్రవణము. సం. వి. అ. న. పాచనము, వండుట.

అధిశ్రయణము. సం. = అధిశ్రయము.

అధిశ్రయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (వంటచేయుటకు ఆధారమైనది.) ప్రాయ్యి.

అధిశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. పాకము, వంట.

అధిశ్రవణము. సం. వి. అ. న. 1. శ్రాద్ధకాలమందు వేదపఠనము వినుట; 2. శ్రాద్ధకాలమందు వేదపాఠము.

అధిషవణము. సం. వి. అ. న. 1. సోమరసము తీసెడు చర్మమయపాత్ర; 2. సోమరసముతీయుట.

అధిష్ఠాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. త్రీ. ఋ.) (అధిష్ఠించువాడు.) 1. అధికారి, అధ్యక్షుడు; “వ. నన్ను విరాటుండు మున్ను నీ వెందుండుదని నిరూపించె నేని యధిష్ఠిరు గోష్ఠంబున కధిష్ఠాతనై యుండు దుననియెద నని పలికెన.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౨; 2. నియమిత కార్యమును కనిపెట్టి చూచువాడు; 3. అధిష్ఠానదేవత. “ఇంద్రియాధిష్ఠాత.”

అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. సన్నిధి; 2. ఆశ్రయము. “ప్రాణాధిష్ఠానము దేహము;” 3. నివా

సము. “పట్టణము రాజాధిష్ఠానము;” 4. ఆధారము; 5. ప్రాభవము; 6. నియమితకార్యము కనుపెట్టిచూచుట, ఉపదర్శనము; 7. కూర్పుండుట.

అధిష్ఠించు. సం. స. క్రి. 1. ఆశ్రయించు; 2. కూర్చుండు. (అననంబధిష్ఠించి యని ద్వివితీయతో నన్వయించును.)

అధిష్ఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆధారముగఁ జేసికొనఁబడినది; 2. అధిష్ఠింపఁబడినది, నివసించఁబడినది (పురము మొ.); 3. కాపాడఁబడినది. “రాజపురుషాధిష్ఠితము.”

అధీకారము. సం. = అధికారము.

అధీతము. సం. వి. అ. న. అధ్యయనము, చదువు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) చదువఁబడినది. “అధీత వేదవేదాంగుడు.”

అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధ్యయనము, చదువుట. “అధీతి బోధాచరణ ప్రచారణములు.” విణ. (న్. ఈ. త్రీ. న్.) అధ్యయనము చేసినవాడు, చేదివినవాడు.

అధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయత్తము, వశమం దున్నది. “భవదధీనము.”

అధీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాయకాభేదము. చూ. నాయక; 2. మెఱపు.

అధీరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చంచలుడు; 2. భయశీలుడు; 3. (రోగాదులచే) వ్యాకులత గలవాడు.

అధీశుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సార్వభౌముడు; 2. అధిపతి, రాజు. “అంగాధీశుడు” మొ. అధీశ్వరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) = అధీశుడు. అధీప్తము. సం. వి. అ. న. సత్కారపూర్వకముగ నియోగించుట.

అధీష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గౌరవపూర్వకముగ నియమించఁబడినవాడు.

అధనాతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) ఇప్పుడున్నది, సేటికాలపుది.

అధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ధైర్యములేమి; 2. సంతోషములేమి; 3. ధరింపకపోవుట. —విణ.

ఇ. 1. చైర్యములేనివాడు; 2. సంతోషములేని వాడు; 3. ధరింపనివాడు, ధారణలేనివాడు.
అధ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దరి చేరరానివాడు; 2. తిరస్కరింప రానివాడు;
3. గర్వి; 4. లజ్జాశీలుడు.
అధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధైర్యములేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ధైర్యము లేనిది.
అధోక్షజుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఇంద్రియము లచే గ్రహించ నలవికానివాడు.) విష్ణువు, వెన్నుడు.
అధోగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. క్రిందుగాపోవుట; 2. హీనత్వము నొందుట.
అధోగతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 క్రిందికి బోయినవాడు; 2. తక్కువస్థితిని పొందినవాడు, హీనత్వమును పొందినవాడు.
అధోబిష్టాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక.
అధోదృష్టి. సం.వి.ఇ.స్త్రీ. క్రిందుగా జూచుట.— విణ. ఇ. క్రిందుగాజూచువాడు, క్రిందుభాగ మునకు దృష్టికలవాడు.
అధోభువనము. సం. వి. అ. న. క్రిందిలోకము, పాతాళము.
అధోముఖుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. భి. అ.) క్రిందు గావంచిన ముఖముగలవాడు.
అధోయంత్రము. సం. వి. అ. పుం. తైలము మొదలగునవి తీయుటకేర్పటచిన బట్టి.
అధోలోకము. సం. వి. అ. పుం. ఈభూలోకము నకు క్రిందిభాగమున నుండు లోకము (పాతాళము).
అధారేయుడు. సం.విణ.(అ. ఈ. యి. అ.) 1.భార వాహకుడు కానివాడు; 2. ఆసమర్థుడు; 3. అప్రధానుడు.
అధ్యక్షము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షజ్ఞానము.—పుం. ష్టీరికశ్చ.
అధ్యక్షించు. సం. స. క్రి. పాలించు, విలు.
అధ్యక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధికారి, ప్రభువు. “గ్రామాధ్యక్షుడు” మొ.; 2. రాజకార్యాదులయందు ప్రధానుడగు రాజపురుషుడు.— విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షమైనవాడు, ఇంద్రియగోచరుడు.

అధ్యగ్నికృతము. సం. వి. అ. న. వివాహవేళ అగ్ని హోత్రుని సన్నిధిని ఇయ్యబడు స్త్రీధనము.
అధ్యగ్నినుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జన్మావధి పరాధీనుడుగ నున్నవాడు, గర్భదాసుడు.
అధ్యధోభువనము. సం. వి. అ. న. పాతాళలోకము, క్రిందిలోకము. “క. బహువర్త సహస్రంబులు, ద్రుహిణుండును హరియు సధ్యధోభువనములకా, బహులక్రియ శోధించిరి.” శివ. ౧, ఆ. ౧౦౧.
అధ్యయనము. సం.వి.అ.న. గురుసన్నిధిని జడువుట, చదువుట. “వేదాధ్యయనము.” ఇది షట్కర్మలలో నొకటి.
అధ్యయనించు. సం. స. క్రి. అధ్యయనముచేయు, చదువు.
అధ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇది ఇట్లు అను నిశ్చయము; 2. ఉత్సాహము, పూనిక.
అధ్యవసాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. నిశ్చయముగలవాడు; 2. ఉత్సాహముగలవాడు.
అధ్యవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిశ్చయింపబడినది; 2. యత్నింపబడినది.
అధ్యవసేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిశ్చయింపబడినది; 2. యత్నింపబడినది.
అధ్యవహనము. సం. వి. అ. న. ఊక చెరిగిన బియ్యము మరల దంపుట, చేబియ్యము దంపుట, తెల్లబియ్యము చేయుట.
అధ్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆరోపింపబడినది; 2. మైనంచబడినది.
అధ్యాక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపబడినది.
అధ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కల్లజగడము.
అధ్యాఖ్యానుడు. సం. వి. అ. పుం. లేనిదోషము నారోపించువాడు.
అధ్యాత్మము. సం. వి. అ. న. పరబ్రహ్మము.—విణ. న్. ఆత్మనుగఱించినది. (ఉపనిషత్తు మొ. గ్రంథము.)
అధ్యాత్మయోగము. సం. వి. అ. పుం. మనస్సును విషయములనుండి మరలించి ఆత్మయందు అనుసంధానము చేయుట.
అధ్యాపకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యయనము చేయించువాడు, వేదము చెప్పగురువు; 2. ఉపాధ్యాయుడు, చదివించువాడు, చదువుచెప్పు

వాడు. “వ్యాకరణాధ్యాపకుడు, భృతకాధ్యాపకుడు,” మొ.

అధ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వేదముఃజదివింతుట.

(ఇది బ్రాహ్మణ విహిత పట్టర్థ లలో నొకటి.)

అధ్యాపయిత. సం. వి. ఋ. పుం. వేదము చెప్పుగురువు.

అధ్యాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చదివింపబడినది.

అధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యయనము.

“స్వాధ్యాయము;” 2. గ్రంథభాగ విశేషము, పురాణాదులయందలి విభాగము. (సర్గము, ఆశ్వాసము, పరిచ్ఛేదము వంటిది.) “మంత్రాధ్యాయము.”

అధ్యాయాధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమించినది; 2. పైకి ఎక్కినది.

అధ్యాయోపణము. సం. వి. అ. న. 1. ధాన్యాదులను జల్లుట; 2. విత్తుట; 3. పైకి లేపడియుట; 4. ఆరోపించుట.

అధ్యాయోపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకపదార్థమును మఱియొక పదార్థముగ గ్రహించు మిథ్యాజ్ఞానము. (భ్రాంతి); 2. పైకెక్కించుట.

అధ్యాయాహనికము. సం. వి. అ. న. అత్తవారింటికి వెళునపుడు కూతునకు తల్లిదండ్రు లిచ్చుధనము, స్త్రీధనము, అరణ్యము.

అధ్యాయనము. సం. వి. అ. న. 1. నివాసము, ఉండుట; 2. కూర్చుండుట; 3. అధిష్ఠానము.

అధ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆయథార్థజ్ఞానము, భ్రాంతి, ఒకపపును మఱియొక పస్తువుగా గ్రహించుట. (రజ్జుసర్పభ్రాంతి మొ.)

అధ్యాసీ. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) కూర్చుండువాడు. “మ. శ్రీ, చిటి పెద్దప్రభుఁ డొప్పె విక్రమపురీ సింహాసనాధ్యాసీయై.” నై. ౧, ఆ. ౨౨.

అధ్యాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధిష్ఠింపబడినది; 2. ఆక్రమింపబడినది.

అధ్యాహవనికము. సం. వి. అ. న. పుట్టినింటనుండి చొచ్చినింటికి పోవునపు డియ్యబడునట్టి స్త్రీధనము. శ. ర.

అధ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాక్యమున నన్వయము పూర్ణమగుటకై లేనిపదములు కొన్నిటిని చెచ్చుకొనుట, ఆకాంతౌవిషయమగుపదములను చెచ్చుకొనుట; 2. బదులు, ప్రతినిధి. (ఔపమ్యమును చెలుపును.) “సీ. ప్రతిబింబ మోకాని రజనిపల్లభునక ధ్యాహారమోకాని యమృతరుచికి, వినిమయంబో కాని.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౯౧. “మ. కైలాసభూధరకూటస్పటి కోపలప్రతతి క ధ్యాహార మిష్టేదిసీ, శ్వరదేవేంద్రుని సాంద్రనిర్మలయజో జాలంబు లీలావతీ.” నై. ౫, ఆ. ౧౪౪.

అధ్యుపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధిష్ఠింపబడినది; 2. నివసించబడినది. (స్థానము మొ.)

అధ్యుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భార్య యుండఁగా రెండవ వివాహము చేసికొనినవాని ప్రథమభార్య.

అధ్యుధుండు. సం. వి. అ. పుం. శీవుడు.

అధ్యుధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపొదుగుగల గోవు.

అధ్యేత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. చదువువాడు, పాఠకుడు; 2. వేదము చదువువాడు.

అధ్యేతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధ్యయనము చేయఁదగినది, పఠింపఁదగినది.

అధ్యేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధికమైన ప్రార్థన; (పూజ్యులను సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట, ఆడిగొనుట. అని కొందఱు అని. శ. ర.)

అధ్యేషణము. సం. వి. అ. న. 1. గౌరవపూర్వకముగా ఆచార్యాదులను ప్రేరించుట, నియోగించుట; 2. అధికమగు ఏవణ, మిక్కుటమగు కోర్కె.

అధ్యుపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ధు)పము కానిది. 1. అస్థిరము; 2. చంచలము; 3. నిశ్చయముకానిది.

అధ్వగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆకాశగంగ, మిన్నేలు; 2. ఒంటె.

అధ్వగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒంటె; 2. కంచేరగాడిదె.—విణ. (అ. ఆ. అ.) మార్గమందుఁ బోవునది.

అధ్వగుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రోవనడచువాడు, బాటసారి; 2. నూర్చుండు.

అధ్వసీనుండు. సం.=అధ్వగుండు.

అధ్వస్యండు. సం.=అధ్వసీనుండు.

అధ్వము. సం. వి. స్. పుం. 1. త్రోవ, మార్గము; 2. ఆకాశము; 3. శాస్త్రము; 4. కాలము; 5. నాలుగుమార్గములు కలియుదారి, చేదుకము, చతుష్పథము.

అధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. యాగము, జేన్నము.

అధ్వరుండు. సం. వి. అ. పుం. ఒక పనువు, గణదేవత.

అధ్వర్యుండు. సం. వి. ఉ. పుం. యజుర్వేదశంత్రము తెలిసి నడపు ఋత్విక్కు.

అధ్వాంతరము. సం. వి. అ. న. మార్గమధ్యము, నడిత్రోవ.

అధ్వానము. సం. వి. స్. పుం. రూ. అధ్వము. (శ్వక్తానము అయినట్లు సంస్కృతమందలి ద్వితీయాంతమును ప్రకృతిగ గ్రహింపవచ్చును. కన్నడమున అధ్వశబ్దభవ మనిరి.) 1. మార్గము, దారి; 2. ఎటునుగానిచోటు (శ. ర. లో ఆకారాంతముగా ఆపమార్గము అను సర్థముతోఁ గలదు. చింత్యము)—విణ. (స+ధ్వానము.) 1. ధ్వనిలేనిది, నిశబ్దము, అరణ్యప్రాయము; 2. దుర్వగాహము, ఏమియుఁ జేలనిస్థితిలో నున్నది, కష్టదశలోనున్నది. (వ్యవహారమంతయు అధ్వానముగానున్నది = ఎటును తేలని స్థితిలోనున్నది. అని భావము. వైసున్నవిశేషార్థము ననుసరించి నడిత్రోవలోనున్నదనిగాని, విశేషార్థమునుబట్టి అడవిలో నున్నది, ఏమగునో తెలియకున్నది అని గాని భావము చెప్పవచ్చును.) అధ్వానపుంబట్టు. = త్రోవ ప్రదేశము, నడుదారి; "మ. ప్రతికూలాచరితంబు నావలన నల్పంబైనను గాంచిలే, ప్రతికూలాచరితంబు నీవలన నల్పంబైన నేఁగంటినే, క్రితమెన్నండును లేని చందమిది లక్ష్మీపుత్ర! నీయందున, న్నుతిదుఃఖాన్విత డించిపోవఁ దగవా యధ్వానపుంబట్టునఁ." హర. 3, ఆ. ౮౬.) అధ్వాన్నము, అధ్వాన్నము, అధ్వాంతరము మొ. వాడుకలోఁ గలవు.

అన. దే. వి. 1. అన్న; "క. క్రేపులు వర్ధించుటయును, నోపి పనులు పాలు గురియుచునీయు నన్నం, బేపార మనకుఁ గలిమియు, నా పరమేశ్వరుని యిగియని యెఱుంగుమా!" హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౨2; 2. పాటుచుండు నీటిని నిలువచేసికొనుటకయి త్రవ్వినపల్లము. 'అనకట్ట' అని శ. ర.; 3. చాఁగునట్టి మిక్కిలి లేఁతకొమ్మ. "క. అనలుంగనలం బాటుచు, మనమున నా కోర్కీతీఁగె మగువకు మిగులఁ." కళా. ౬, ఆ. ౨౧౧.

అనంకుశుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరంకుశుండు, అడ్డులేనివాడు, (కవి.)

అనంగము. సం. వి. అ. న. (శరీరములేనిది.) 1. ఆకాశము; 2. హృదయము, మనస్సు.

అనంగలేఖము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథలేఖ, వలపుజోబు.

అనంగీకారము. సం. వి. అ. న. సమ్మతలేమి, అసమ్మతి.

అనంగుండు. సం. వి. అ. పుం. (దేహము లేనివాడు.)

మన్మథుండు.—విణ. అంగములేనివాడు.

అనంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. పార్వతి; 3. ఉసిరికళి; 4. కరకళి; 5. గఱికళి; 6. తరిగొట్టికళి; 7. తిప్పతీగళి; 8. తీటకసిందళి; 9. నీరుపిప్పలికళి; 10. మామెనకళి; 11. నెల్లికళి; 12. శ్యామలకళి; 13. నీలదూర్వకళి; 14. శ్వేతదూర్వకళి; 15. అనంతమూలకళి; 16. పిప్పలికళి; 17. ఒకటి అను అంకె; 18. నాఁగటిచాలు; 19. నాయవ్యమూల; 20. పూర్ణిమ.—అ. న. ము. 1. మేఘము; 2. పరబ్రహ్మము; 3. ఆకాశము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాశము లేనిది; 2. మేరలేనిది, హద్దులేనిది.

అనంతచతుర్దశి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. భాద్రపద శుద్ధచతుర్దశి. (నాఁడు అనంతవ్రత మాచరింతురు.) అనంతతృతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భాద్రపద మార్గశీర్ష వైశాఖమాసములలోని తదియ.

అనంతదేవుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. కేఘండు; 2. నారాయణుండు, విష్ణువు.

అనంతరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పిమ్మట.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వ్యవధానములేనిది; (కాలము, దేశము.) 2. తరువాతిది.

అనంతవిజయము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మరాజు శంఖము.—విణ. (అ.ఆ.అ.) అనంతమైన జయములుగలది.

అనంతవ్రతము. సం. వి. అ. న. అనంతుని పూజించువ్రతము చూ. అనంతచతుర్దశి.

అనంతశయనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆదిశేషునిపై శయనించువాడు, ఆదిశేషుడు శయ్యగాగలవాడు, విష్ణువు.

అనంతుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శేషుడు; 2. విష్ణువు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతము లేనివాడు.

అనంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దాయభాగము లేనివాడు; 2. వాటా లేనివాడు; 3. వాటాకు అర్హుడు కానివాడు.—ఉ. కిరణములు లేనివాడు.

అనంగా. దే. ద్ర. (అనక్ + కాక్) అనుభాతువు తుమున్నర్థకాంతము. 1. అనినతర్వాత; 2. కథారంభమును తెలుపును. “మ. అనంగా మున్నుశమం తపంచకము నయ్యుత్ హిణీసంఖ్యయుక్, వినంగా మాకెఱిగించి భారతకథావిరూపిణికిం గారణం, బును దద్భారతవిస్తరోక్తి విభవంబుం బొండవాడంబరం, బును భీష్మాదికురుప్రవీరచరితంబుం జెప్పముద్యస్తతిక్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౭౫. ఇట ‘అనఘా’ అని పాఠాంతరము. “అనంగా అనంగా ఒకరాజు. ఆరాజునకు ఏడుగురు కొడుకులు. ‘మొ.’”

అనంగి పెనగియుండు. దే. అ. క్రి. స్నేహముగలిగి యుండు, కలసిమెలసియుండు.

అనంగు. దే. అ. క్రి. కలయు. “ఉ. మనో, మోదము సేయువిద్యలకు మువ్వరుంజాలననంగియున్నచోక్.” ఉ. హరి. ఆ. ౧౮.

అనంటి. దే. వి. అరంటి, కదళి. “క. ఈలోకము నీసాగరం, బాలోకింపంగ ననంటియట్టుల యని తా, లోలతక బొందని పురుషుం, దేలా నెవ్వగలక జేందనిచ్చు మనంబుక్.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౩౨. అనకట్ట. దే. వి. ఏఱులోనగువాని నీరు పైకి బోకుండుటకై కట్టెడుకట్ట.

అనక్షరము. సం. వి. అ. న. నిందాపచనము, తిట్టు, చెడ్డమాట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందను తెలు

పునది; 2. ఉచ్చరింపఁగూడనిది; 3. అక్షరములు లేకుండఁగఁ (నైఁగతోఁ) దెలుపఁబడినది.

అనక్షరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అక్షరములు లేనివాడు. “అనక్షరకుక్షి;” 2. (అక్షరజ్ఞానము లేనివాడు) మూర్ఖుడు.

అనక్షుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఊ. అ.) 1. కన్నులేనివాడు; 2. దృష్టిపాటవము లేనివాడు, చూపు ఆననివాడు.

అనగ్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రత్తిశ్శి; 2. నగ్నికకానిస్త్రీ.

అనఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్దోషము; 2. నిర్మలము; 3. మనోజ్ఞము.

అనఘుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) (అఘము లేనివాడు.) 1. పాపములేనివాడు, పవిత్రుడు; 2. దుఃఖము లేనివాడు; 3. వ్యసనములేనివాడు; 4. పరిశుద్ధుడు.

అనడుహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = అనడాహి.

అనడాహము. సం. వి. హే. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అనడాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు.

అనద. వై. విణ. (నం. అనాథ:) 1. నాథుండు లేనిది, విధవ; 2. నాథుండుగానివాడు, అసమర్థుడు; పారుపక్షినుండు; “ఆ. అతఁడు పూజనీయుండగు నేనెఱుంగుదు, నైన ధనము లీగ ననదతనము, వచ్చు బెచ్చువెరిగి.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౧౬౪; ౩. అల్పుడు, బలహీనుడు. “గీ. పలంపు రొకని కోడిపాఱుట బల్లిదు, లనదచేతక జెడుటయును ఘటిల్లు.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౧౭. “ఆ. బలియుం డనద నడచు వలచినయవియెల్ల, బాడిలేక చేయుం బ్రభుజనంబు, వేళవేచి యొరుని నూలి నర్థంబును, నపహరింతు రేచి యాగడిలు.” దశ. కు. ౧౧, ఆ. ౧౧౨.

అనద్యతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) (వ్యాక.) అద్యతనముకానిది (కాలము). (అద్యతనమనగా కడచిన రాత్రియొక్క తుదిసగము భాగమున్న రా.బోవురాత్రియొక్క పూర్వార్థమును కలసినదివనము.)

అనధికారి. సం. విణ. (న్. ఈ. డీ. న్.) అధికారి కానివాడు. చూ. అధికారి.

అనన్యాయము. సం. వి. అ. న. 1. చదువులేనిది నము; 2. వేదము చదువఁగూడని దినము; 3. అన్యాయము లేకపోవుట, చదువులేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) చదువులేనిది (దినము మొ.)

అనన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదాన్యాయము చేయఁదగనిదినము; 2. చదువులేనిదినము, ఆటవిడుపుదినము, సెలవుదినము; 3. వేదాన్యాయములేమి; 4. అన్యాయములులేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వేదాన్యాయము లేనిది; 2. వేదాన్యాయము చేయఁగూడనిది; 3. చదువు లేనిది, (ఆటవిడుపుదినము.) 4. అన్యాయములు లేనిది (గ్రంథము మొ.)

అననుపస్థలము. సం. వి. అ. న. (అనూకముగాని స్థలము.) జలప్రాయముగాని ప్రదేశము, నీరులేనిచోటు. “అ. చలఁగురాల కుడ్యములరుచుల్ గప్పిన, జలము లున్నయెడలు వెలయఁజూచి, యననుపస్థలంబులని జను తెఱుగక, యుండు నట్లు నామయుండు సేసె.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౧౩. (అనుపమస్థలమని పాఠాంతరము గలదు. గాని నీరులేనిచోటు అనుట ఆవశ్యకము. పాణి నీయమున అననూపస్థలము అనురూపము కావలె నుగాని ఇది ప్రయోగముననుసరించి గ్రహింపఁ బడినది. కొన్నిగ్రంథములలోను గలదు.

అననురూపము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అనురూపము గానిది, ఉచితముగానిది, తగనిది. “క. అనుపలు కలకును భీష్మండును ద్రోణుండు ద్రోణసూనుండును గృప్తుండును మేలని యియ్యకొనిరి హృదయా, ననురూపములైన తెలుపు లాస్యముఁ బొందన్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౦౩.

అనన్యగతికుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మఱియొక గతి లేనివాడు.

అనన్యచిత్తుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇతర విషయమందు మనస్సులేనివాడు, ఒకేవిషయము నాలోచించువాడు.

అనన్యజూడు. సం. వి. అ. పుం. (ఇతరునివలనఁ బుట్టనివాడు.) ఆత్మభువు, మన్తభూండు.

అనన్యదేవుండు. సం. వి. అ. పుం. (ఎవనికంటె భిన్నమైనదేదో అట్టిదేవుండు) విష్ణువు.

అనన్యధనము. సం. వి. అ. న. ఇతరుల కుపయోగింపనిసొమ్ము; ఇతరు లనుభవించ వీలలేనిధనము. “చ. అనన్యశ యకావనం బిది యనన్యధనం బగు నొక్కొనాకు ని, క్కునుమనముద్గమంబును నగో చరదుర్గ మదుర్గ వల్లరీ, కుసుమనముద్గమంబగు నొ కో పలిలాభము లేమిఁజేసి.” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౭౦.

అనన్యప్రకాశనీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇతరులకుఁ వెలుపఁదగనిది. “సీ. అటమీఁదఁజెరియ నాయము కాదు మనకు ననన్యప్రకాశనీయంబు లైన.” ప్రభా. ౪, ఆ. ౪౫.

అనన్యమనస్కుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇతరము నందు మనస్సులేనివాడు, ఏకాగ్రమనస్కుల వాడు, ఒకేదృష్టి గలవాడు. “క. ధన్యుండ నైతి నీ కీ, కన్యక సీఁగాంచి యైనఁ గలతెఱుగు జగన్తాన్య యెఱిగింపవలయు న, నన్యమనస్కుండవయి దయకొ విను మనఘా.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౪౧.

అనన్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అన్యముకానిది, స్వకీయము, తనది; 2. ఇతరుండు లేనిది, ఇతరుని సేవింపనిది; 3. ఇతరవిషయము లేనిది. “అనన్య భక్తి, అనన్యదృష్టి మొ.)

అనన్యవిషయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరుల విషయముగానిది, ఇతరులు చేయశక్యముగానిది. (కార్యము.) “వ. నాకుం బరమవిశ్వాస విషయండ్ వీవొక్కరుండవ యిది యనన్యవిషయం బయిన కార్యంబు ఆప్రమత్తుండవు కావునఁగా దనక నీవ దీనిం జేయవలయు.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౪౦.

అనన్యవృత్తి. సం. విణ. ఇ. 1. ఇతరవృత్తిలేని వాడు, ఏకదృష్టిగలవాడు, ఒకవిషయమందే మనస్సుకలవాడు; 2. ఇతరమైన జీవనోపాయము లేనివాడు, ఒకదానివలననే జీవించు వాడు.

అనన్యవ్యాపారుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఇతర వ్యాపారములు లేనివాడు, ఒకేవ్యాపారమున నున్నవాడు, ఒకపనియందే యున్నవాడు. “వ. నాలుగువత్సరంబు లనన్యవ్యాపారుండై యుండి.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౭౦.

అనన్యశరణ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరుడు రక్షకుడుగా లేనివాడు; ఇతరుని శరణు గోరనివాడు. “వ. అనిన విని బ్రాహ్మణులు పరమదుఃఖితులై మీరు కాని మాకు నొండుగతి లేదు మమ్ము ననన్యశరణ్యుల విడుచుట ధర్మంబు గాదు.” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౧౫.

అనన్యసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులకు సులభముకానిది, ఇతరులకు సామాన్యముగ నుండనిది, ఇతరులకు లభింపనిది. “అనన్యసాధారణరాజశబ్దము, అనన్యసాధారణప్రజ్ఞ.”

అనన్యసామాన్యము. సం. = అనన్యసాధారణము. ఇతరులకు సామాన్యముగానిది, ఇతరులకు దుర్లభము. “ఆ. అద్భుతాంబుడం బనన్యసామాన్యస, ముద్ర్యమమున ముఖపయోరహముల, కాంతి దటీఁగి యపుడు కారవసేనాస, రోవరంబు దీనభావమొంద.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౦౫.

అనన్యాదృశుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులవంటివాడు కానివాడు, విశేషగుణములు కలవాడు.

అనన్యాక్రితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులను ఆశ్రయింపనివాడు, స్వతంత్రుడు.

అనన్వయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక యర్థాలంకారము. చూ. అలంకారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.)

1. అన్వయము లేనిది, శబ్దముల పరస్పరసంబంధములేనిది; 2. వంశములేనిది.

అనవకరణము. సం. వి. అ. న. = అనవకర్తము.

అనవకర్తము. సం. వి. న్. న. 1. ఋణము తీర్చుకుండుట; 2. అపకారము చేయకుండుట.

అనపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ.న్.) అపకారము చేయనివాడు.

అనవక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఋణము తీర్చక పోవుట; 2. అపకారము చేయకపోవుట; 3. ఉపకారము.

అనవత్సరత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంతతి లేమి.

అనవత్సరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బిడ్డలులేనివాడు, సంతతిలేనివాడు.

అనవత్తప్రయ. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సిగ్గులేనివాడు; 2. ఇతరులవలన సిగ్గుపడనివాడు.

అనపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ.న్.) అపరాధికానివాడు.

అనపహార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహరింప శక్యముగానిది. “తే. అనపహార్యంబు లెవ్వని కదిలిదేవి, కుండలంబులు సురలోకమండనములు, గొనియె.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౧౭.

అనపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాయము లేనిది. “చ. ఇందుమాళి ద, త్పరమతి నాశ్రయించి యనపాయబలోద్భట శౌర్యసంపదక, గురుతనయండు గాంచి యధికుండగుటం బగ దీర్చె నమ్మెయిన్.” భార. సౌ. ౨, ఆ. ౧౦౫.

అనపాయి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ.న్.) అపాయము లేనిది.

అనపాశ్రయ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపాశ్రయ్యుండు కానివాడు, ఆధారముకలవాడు, దక్షతకలవాడు; 2. ఆశ్రయము లేనివాడు, ఆధారములేనివాడు, దక్షతలేనివాడు. “క. ఆ వనీతలసామ్రాజ్యోత్పవమునకును యోగ్యయైన సతి ద్రౌపది పాండువధిర్వత్సర్వనికం, తపమానము నేయనేమి యనపాశ్రయయే.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౦౩.

అనపేక్షుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపేక్ష లేనివాడు.

అనభ్యావృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మరలమరల జెప్పక పోవుట, పునరుక్తిలేమి.

అనభ్రవృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఘేఘము లేనివాన. (అనుకొనకుండగ జరిగినపనికి ఉపమానముగా గ్రహింపఁబడును.)

అనయము. ఉభ. దే. ద్ర. 1. అత్యంతము, మిక్కిలి. “క. అనిన విని యనుచితంబున, కనయము శంకించియును.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౨. “క. మనమునగలిగిన వివేకమహిమకు ననయం, బును మెచ్చి.” పర. ౪, ఆ. ౭౦; 2. అవశ్యము, తప్పక. “చ. కనకపుంగుప్పలున్ మణినికాయములున్ ఘనధాన్యరాసులున్, వినుతగజాశ్వ సంఘములు విశ్రుతగోమహిషాదికంబులున్, దన కధికంబుగాగ గలిగిదాతయు భోక్తయునైనవాడు నా, కనయము భర్త గావలయునం చొక భామిని కోర వేడుకన్.” భో. ౨, ఆ. ౨౦; 3.

మఱిమఱి, పానశుభ్రముగా. “సీ. అదియేమి యెఱిగింపుమని యాలతాంగి తన్ననయంబు నడుగ నిట్లనియె నతఁడు.” కళా. 3, ఆ. ౪౬; 4. సతతము. “సీ. ననయమ్ము వానిఁ గన్ననయమ్ము గలయింతి ననయమ్ముఁ దాల్చువానన్నఁజెనకి.” కా. ౪. ఆ. ౬౮.—సం. వి. అ. పుం. 1. దుర్దైవము, దురదృష్టము; 2. నీతిలేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నీతిలేనిది; 2. అయములేనిది, శుభావహమైనది లేనిది.

అనరణ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యవంశపురా జాలలో నొకఁడు, అయోధ్యాధిపతి. (ఇతఁడు రావణునిచే పరాధవింపఁబడి మృతుఁడయ్యెనని పురాణము.)

అనరు. డే. వి. 1. బలహీనత, దుర్బలత్వము. “అయిం టికి నడిమిదూలమున కనరునున్నది;” 2. రోగ లేకము. “దేహమున అనరుపోలేదు;” 3. దుర్బల శ్లిథి, నుదు, సంకటము. “తే. శరనిధుల మాఘ్య ములు దీతె మరునకిట్టి, యనరున జయింతుమని కదా యద్దినాళి, స్తూరతిథిఁ గృష్ణరజనిఁ ద ద్వైరిఁ గనియు, బెద్ద లిపురాకుఁబట్టెన పెట్టు వడిరి.” ఆదరు అనవచ్చును. ఆము. ౫, ఆ. ౧౧౧; 4. నెఱుసు, జీవస్థానము, మార్గము. “క. నినుఁ బొరిగొనియెద నిదెపో, జనులు మునులు విని ప్రమోదనంపదఁ దేలక, మనుజాధమ యని తొడిగిన, యనలాస్త్రంబేని ననరు లంటఁగ నతఁడుక.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౮2. శ. ర. (ఇట ఆదరులంటఁగ అని పాఠాంతరము గలదు. నెఱుకులంటఁగ అనుట యుచితము.)

అనర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గడియలేనిది; 2. అడ్డులేనిది, ప్రతిబంధములేనిది; “కా. శర, వ్యాపూతంబున శాస్త్రపుండు వికలస్వాంతుం డుగా నారద, క్లాఘాపాత్రమునై యనర్థ భుజాసంరంభతకారాద్రరే, ఘాఘరాకృతి యే నమాపెద.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౦౨.

అనర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది. (1. విలువలేనిది; 2. దేనికంటె విలువగలది లేదో యట్టిది) మిక్కిలి విలువగలది.

అనర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్థము

కానిది. (అర్థము = 1. వెలవఁడగినది; 2. పూజ కుపయోగించునది.)

అనర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యర్థమైనది; 2. అర్థములేనిది, పరస్పరాన్వయములేనిది. (వాక్యము, పదము).

అనర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనిష్టము, హాని, కీడు; 2. ప్రయోజనములేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అర్థములేనిది; 2. ప్రయోజనములేనిది; 3. హానిచేయునది, అనిష్టము.

అనర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్థముకానిది.

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నినివ్వ; 2. జత రాగ్ని; 3. చిత్రమూలము; 4. ఎఱ్ఱచిత్రమూలము; 5. భల్లాతకము; 6. (అగ్ని దేవతాక మగు) రకారము; 7. మూఁడు అను సంఖ్యకు గుర్తు; 8. కృత్తిక; 9. వరమాత్మ.

అనలసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సోమరి కానిది; 2. చుఱుకైనది; 3. సమర్థమైనది; 4. అధికమైనది.

అనలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని దేవుడు; 2. ఒక వసువు. చూ. వసువు; 3. జీవుడు; 4. విష్ణువు; 5. విభీషణునిమంత్రి.

అనల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అల్పముకానిది.) 1. అధికమైనది; 2. సీచముకానిది, గొప్పది.

అనవకాశము. సం. వి. అ. పుం. అవకాశము లేమి. —విణ. (అ. ఆ. అ.) అవకాశము లేనిది.

అనవగాఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దురవగాహము, అకలింపు లేనిది, అవగాహనములేనిది. “క. రవి శశిగతు లుడుగుడు నిది, దివ మిదిరాత్రి యని వసుమతీజనులకు నద్దివిజమునివరుల కెఱుగ న, నవగాఢబయ్యె నంధమయ్యె జగంబుల్.” భార. అర. 3, ఆ. ౨౫.

అనవటిల్లు. డే. ఆ. క్రి. అన్నము పక్షమైన చల్లారు. శ. ర.

అనవద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నింద్యము కానిది; 2. దోషములేనిది. “సీ. అనవద్యు వేదవేదాంగవికారదు, జవహోమయజ్ఞప్రశస్త నత్యవచను విప్రోత్తము.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౬౧. “క. ఆద్యపురుషోపలాలిత, ముద్యోతిత రోచిరుద్గమోగ్రం బరిని, ర్భేద్యము దివ్యజనన

మన, వద్యం బిది కా ద్దుకైవరము గుమారా.”
భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౨౧.

అనవద్యశీలుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నింద్యముకాని స్వభావము కలవాడు; 2. దోషము లేని స్వభావము కలవాడు, మంచిస్వభావము గలవాడు. “చ. అకుటిలుఁ డార్యసమృతుఁ డహంకృతిదూరుండు నీతినిర్మలా, త్సకుఁ డనవద్యశీలుండు సధర్మండు దాంతుండు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౯౮.

అనవధానత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగరూకతలేమి; ప్రమాదము, (చేయతగినది చేయకపోవుట, చేయతగినది చేయుట.)

అనవమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) హీనముకానిది, శ్రేష్ఠము.

అనవరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు.—విణ. (అ.ఆ.అ.) విరామములేనిది, ఎడతెగనిది.

అనవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుచితకాలము, అసమయము; 2. అనావశ్యకత. (వాడుక.)—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉచితకాలములేనిది; 2. అదనుకానిది; 3. అనావశ్యకము. (వాడుక.)
అనవస్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలము, పరిశుద్ధమైనది.

అనవస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. స్థిరములేమి, నిలుకడలేమి; 2. తర్కవాదదోషములలో నొకటి; 3. ఒకస్థలమున నిలుపులేకుండుట.

అనసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అసూయలేకుండుట; 2. అత్రిమహామునిభార్య; 3. శకుంతలకు నఖులగు తాపనకన్యకలలో నొకతె. (రెండవది ప్రియంపద.)—విణ. (అ. ఆ. అ.) అసూయలేనిది.

అనస్సు. సం. వి. స్. న. శకటము, బండి.

అనాకారము. సం. వి. అ. పు. 1. ఆకారములేమి; 2. వికృతరూపము, అంగవికారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) రూపములేనిది.

అనాకారి. సం. విణ. (స్. ఈ. జీ. స్.) 1. ఆకారములేనివాడు; 2. వికృతాకారుడు.

అనాకారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఈశ్వరుడు.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఆకారములేనివాడు; 2.

సుందరమైన ఆకారములేనివాడు; 3. వికృతాకారుడు.

అనాకులము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వ్యాకులముకానిది; 2. ఏకాగ్రతకలది; 3. స్థిరమైనది; 4. సంకీర్ణముకానిది; “క. నీకారణమున పంశమ, నాకులమై నిలుచుటయు.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౪౬.

అనాగతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆగతముకానిది; భవిష్యత్కాలమందుండునది, రాబోవునది.

అనాగతవిధాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. శ్రీ. ఋ.) రాబోవుకష్టమునకు ముందే పరిహారము చేసికొనువాడు.

అనాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. దురాచారము; 2. ఆచారములేమి.

అనాచారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆచారములేనివాడు; 2. సదాచారము లేనివాడు; 3. దురాచారుడు.

అనాతపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండలేమి; 2. నీడ.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎండలేనిది.

అనాతురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఆతురముకానిది.) 1. తొందరలేనిది; 2. రోగములేనిది; 3. స్వస్థమైనది.

అనాత్మజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ధర్మాత్మస్వరూపము నెఱుంగనివాడు; 2. తన్నుతా నెఱుంగనివాడు; 3. స్వశక్తివరకక్షివిచేకము తెలియనివాడు.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరములేమి; 2. పరిభవము, తిరస్కారము.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆదరములేనిది.

అనాది. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఆది లేకపోవుట; 2. ప్రాచీనకాలము; 3. పరమేశ్వరుడు.—విణ. ఇ. 1. ఆదిలేనిది; 2. పురాతనపుది, ప్రాచీనపుది. “ఈ ఆచారము మాకు అనాదిగా వచ్చుచుండెను”.

అనాదినీధముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆద్యంతములు లేనివాడు.

అనాదీనవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దోషములులేనిది; 2. అలసటలేనిది, క్లేశములులేనిది.

అనాథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాథుడులేనిస్త్రీ, విధవ.
అనాథుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నాథుడు
లేనివాడు; 2. ప్రభువులేనివాడు; 3. సహా
యము లేనివాడు; 4. దిక్కులేనివాడు, రక్ష
కుడు లేనివాడు. “ఆ. కర్ణకర్ణ వచ్చి కావు
మనాథులమైతిమి.” భార. ద్రోణ. ౧, ఆ. ౧౮.
“అనాథప్రేతసంస్కారము.”

అనాత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆత్తుడు
కానివాడు; 2. పొందఁబడనివాడు.

అనామకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.మికా.అ.) అనా
ముడు.

అనామకు. హిం. వి. 1. అక్కఱలేనియెడలఁగాని
నచ్చేనియెడలఁగాని మరల ఇచ్చివేయుపద్ధతిని
సరకు తీసికొనిపోవునపుడు జ్ఞాపకముగా వ్రాసి
కొనెడి పద్ధతి; 2. నవ్వుకముమీఁద అల్పకాల
మొకవస్తువు నిచ్చుట.

అనామధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పేరు
లేనిది. (అనామధేయపుఁదరువు. = పేరులేనిచెట్టు;
పేరుప్రతిష్ఠలు లేనివాడు అని వాడుక.)

అనామయము. సం. వి. ఆ. పుం. రోగములేమి,
ఆరోగ్యము. —విణ. (అ.ఆ.అ.) రోగములేనిది.

అనామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పేరులేనిది, విశేష
మైన పేరులేనిది.) చిటికెనల్లేలిప్రక్క వ్రేలు,
దర్భవ్రేలు, ఉంగరపువ్రేలు. (శివుడు ఆవ్రే
లితో బ్రహ్మయొక్క శిరస్సును ఛేదించెను
కావున నది యపవిత్రమనియు, దానిని పవిత్ర
ముచేయుటకు దర్భపవిత్రము ధరింపవలయునని
యును పురాణాదిప్రసిద్ధి.)

అనాముడు. సం. (న్.ఈ.మి.న్.) 1. పేరులేని
వాడు; 2. ప్రసిద్ధిలేనివాడు.

అనాయకము. సం. విణ. (అ.ఆ.యికా.అ.) నాయ
కుడు లేనిది, అరాజకము.

అనాయాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆయాసము
లేమి; 2. ప్రయత్నములేమి. “నీ. కలంగి, సాధ్యు
లనాయాససాధ్యులై పాతీరి పూర్వాభిముఖు
లయి గర్వమడంగి.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౦౦.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆయాసము లేనిది,
శ్రమలేనిది, సులభము; 2. ప్రయత్నము లేనిది.

అనాయుష్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆయుష్యాభావ
ము, ఆయుర్దాయము లేమి. —విణ. (అ.ఆ.అ.)
ఆయుష్యమునకు హితముకానిది, ఆయుర్దాయ
మును ఊఁబడజేయునది.

అనారతము. సం. క్రి. విణ. ఆ. న. 1. ఎల్లప్పుడు;
2. విచ్చిత్తిలేకుండఁగ, విరామము లేకుండఁగ.
—విణ. (అ.ఆ.అ.) విచ్ఛేదములేనిది, ఎడతెగ
నిది, విరామములేనిది.

అనారోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆరోగ్యములేమి,
జబ్బు. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఆరోగ్యము లేనిది;
2. ఆరోగ్యకరముగానిది, జబ్బుచేయునది.

అనార్తవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఋతుధర్తము పొంద
నిది, రజస్వలకానిది, నన్నక.

అనార్తవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఋతుసం
బంధములేనిది.) 1. అకాలమునఁ బుట్టినది; 2.
ఎల్లప్పుడునుండునది. (పువ్వు, పండు మొ.) “నీ.
అనలాక్షుఁడునఁజూపనవాటి కెవ్వఁడు పన్నెనె
ట్టుననార్తవంపుఁబువ్వు.” స్వా. వీరిక. ౭౮;
3. స్త్రీఋతువునకు సంబంధము లేనిది. (రోగము
మొ.)

అనార్యకము. సం. వి. ఆ. న. (అనార్యదేశమునఁ
బుట్టినది.) అగరుచెక్క.

అనార్యజము. సం. వి. అ.న. అగరుచెక్క. —విణ.
(అ.ఆ.అ.) అనార్యదేశమునఁ బుట్టినది.

అనార్యలిక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నేలవేముళి.

అనార్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శూద్రుడు;
2. స్త్రోచ్చుడు. —విణ. (అ.ఆ.అ.) (ఆర్యుడు
కానివాడు.) 1. పూజ్యుడు కానివాడు; 2.
దుష్టుడు, నీచుడు; 3. ఆర్యజాతియందుఁ బుట్ట
నివాడు.

అనార్దము. సం. విణ. (అ. ఈ. స్త్రీ. అ.) 1. ఋషి
సంబంధముకానిది; 2. ఋషిచే చెప్పఁబడినది;
3. వేదోపయుక్తముకానిది; 4. వేదమునఁ జెప్పఁ
బడినది.

అనాలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆలంబములేమి.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలంబము (ఊత)
లేనిది.

అనాలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శివునినీడె.

అనాలోచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆలోచింపఁబడనిది; 2. పరిశీలించఁబడనిది.

అనాలోడితము. సం. విణ. = అనాలోచితము.

అనావర్షము. సం. వి. అ. న. = అనావృష్టి. “తే. విమలవంశంబునను బుణ్యవృక్షమునను, వఱలు నీతనిరక్తంబు వసుమతీశ, ధరణిపై సెన్నిబిందు వుల్ దొరఁగె నన్నివర్షములు గల్లు నిం దనా వర్షభయము.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౪౬౦.

అనావిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తొలవేయఁబడనిది. “అనావిధరత్నము;” 2. బాధింపఁబడనిది.

అనావృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వర్షము లేకపోవుట, అవగ్రహము, (వృత్తి. అతివృష్టి.) ఈతిబాధలలో నొకటి. “మధ్యాక్కర. భూమి కనా వృష్టియైనఁ గడునల్లి పురుహూతుడ, భీమ సంగ్రామంబుఁ జేసె” భార. అర. 3, ఆ. ౨౦౬.

అనాశ్వాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఓదార్చఁబడనిది. “అనాశ్వాసితదుఃఖతే మనసి సర్వ మనహ్యమనా నెఱుంగవే.” స్వా. 3, ఆ. ౯౯.

అనాస. దే. వి. మొగలిపనస.

అనాహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడనిది; 2. చింపఁబడనిది; 3. ధరింపఁబడనిది; 4. చేలువచేయఁబడనిది (వస్త్రము).

అనాహర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆహరింపఁదగనిది, తినఁదగనిది; 2. కృత్రిమముకానిది, స్వాభావికము.

అనాహూతోపజిత్వి. సం. విణ. (న. ఈ. నీ. న్.) పిలువఁబడకుండఁగ నేపచ్చి మాట్లాడువాడు.

అని. దే. వి. (త. అణి.) 1. యుద్ధము; 2. అల్లిక మొదలు.—స. ఏ. = అన్ని. “నీ. వినుము బుగ్వేదాది వేదముల్ నాలుగుఁగల్పాదులైనయంగంబులాఱు, బెరసి విద్యలుపదిపేర్పుపురాణంబులనియును నొకవిద్యయధిప ధర్మ, విదులు సెప్పెడు శాస్త్రవిశేషయంతయు నొకవిద్య.” భార. శాంతి. 3, ఆ. ౧౧౯. ఇట ‘అన్నియు నొకవిద్య’ అనియు పఠింపవచ్చును.—అవ్య. (అను ధాతువు క్షార్వర్థకరూపము. సంస్కృతమున ఇతి శబ్దము వలె తెనుఁగున ప్రకారాద్యర్థములను తెలుపును.)

1. శబ్దస్వరూపమును తెలుపును. “రామా, రామా

అని భక్తుఁడు స్మరించును;” 2. వాక్యార్థ స్వరూపమును తెలుపును. “కం....భారత బద్ధ, స్పృహ లగువారికి నెప్పుడు, బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థమగుక. వ. అని యానతిచ్చిన విని.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౮, ౧౯; 3. కారణము తెలుపును. “క్రోత్తదని నిందింపరాదు; ప్రాతదని ఆదరింపరాదు;” 4. అనుకరణమును తెలుపును. “ధన్వేఽస్మి యని పలికె;” “గల్గని మ్రోగునం దెలు;” 5. ప్రకారమును తెలుపును. “బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులని నాలుగువర్ణములవారు కలదు;” 6. తలఁచుటను తెలుపును. “ఇష్టహాత్తున కీఁగాంచితి, కృతార్థుండనైతి నని మనంబున సంశస్తి;” 7. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. “ఉజ్జయిని అని యొక పట్టణము కలదు.”

అనికి. దే. వి. 1. మూతి వెడలుపుగల నీళ్లకాగు, గాబు; 2. అల్లిక.

అనిక్షుప్త. సం. వి. ఉ. పుం. (చెఱుకుతో సమానమైనది.) 1. ఒకవిధమైన తెల్లఁజ; 2. అప్రశస్తమైన చెఱుకు; 3. నల్లచెఱుకు. శ. ర.

అనితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొండఁబడనిది; 2. బ్రతికింపఁబడినది.

అనితరసులభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇతరులకు సులభముకానిది; 2. ఇతరులకుఁ జేయ శక్యము కానిది. “క. అనుటయు నాతఁడు దగ నూ, ల్కాని నం దా నుదితనినద కోడండుండై, యనితరసులభోద్వయమున, ధనంజయుం డిట్టులను నతనితో మఱియున్.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౧౫.

అనిత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (నిత్యముకానిది.) 1. కాశ్యపముకానిది, నశించునది; 2. స్థిరము కానిది. “అనిత్యరూపము, అనిత్యహృదయుఁడు;” 3. ధృవముకానిది, సంశయాస్పదము. “యుద్ధమున జయ మనిత్యము;” 4. (వ్యాక.) సర్వత్ర నియతముగా రానిది. (సూత్రము మొ.)

అనిదంపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంతకు పూర్వములేనిది, క్రొత్తది, అబ్బురము.

అనిపించుకొను. దే. ఆ. క్రి. 1. అనువునట్లు చేసికొను, పంపించుకొను, పొమ్మని చెప్పించుకొను, నెలపు

కొను. “వ. అనుచు గూఢవృత్తిఁ దదిష్టసాధనపర
త నూచించి యనిపించుకొని ద్వారకానగరంబున
కుం బోయి.” ప్రభా. ౪, ఆ. ౭౦; 2. అను
నట్లు చేసికొను. “ఒకరిచేత అనిపించుకొనుట
మంచిదికాదు.”

అనిమకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కోకి
లము; 3. చడ్డకేశరము; 4. మధూకము; 5.
ఇప్ప.

అనిమిత్తము. సం. వి. అ. న. 1. కారణములేమి;
2. అశుభశకునము.—క్రి.విణ.అ.న. కారణము
లేకుండగ.—విణ. (అ.ఆ.అ.) కారణములేనిది.

అనిమిత్రాగమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిమిత్తము
లేక వచ్చునది, కారణములేక సంభవించునది.
“క. దుర్విసితుల, కగుననిమిత్రాగమంబులైనభయం
బుల్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౮౬.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. (తెప్పపాటు
లేనిది.) మత్స్యము, చేఁప.

అనిమిషుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నేవత,
వేలుపు; 2. విష్ణువు; 3. మహాకాలుడు, శివుఁ
డు.—విణ. (అ.ఆ.అ.) తెప్పపాటులేనివాడు,
చలింపనివాడు.

అనిమిలత్. సం. (శత్రుం.) (సమాసపూర్వపదము
గానే ప్రయోగము.) మూసికొని యుండనిది,
వికసించుచున్నది. “లయగ్రాహి. కదళీవనములందు
లవలీమా, కందతరుషండములయందు ననిమిల
దరవింద సరసీవనములందు.” భార. ఆది. ౫, ఆ.
౧౩౯.

అనిమేషుడు. సం. = అనిమిషుడు.

అనియతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్థిరము
కానిది; 2. క్రమము లేనిది. “అనియతవేశే.”

అనిరుద్ధుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గూఢచారుడు;
2. ప్రద్యుమ్నుని కొడుకు, ఉషాపతి; 3. విష్ణువు;
4. శివుడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డ
గింపఁబడనివాడు, నిరోధింపఁబడనివాడు; 2.
అడ్డులేనివాడు, లొంగనివాడు.

అనిరూపణీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరూపింప
శక్యముగానిది, ఇట్టిదని చెప్పశక్యము గానిది.
“తే. అతనితమ్ముల నొక్కరినైనఁ దప్పి, పోవనీక

యారాత్రియ పొదివి చిత్ర, నిహతిఁ జగఁజూచి
యనిరూపణీయదున్ని, వారవృత్తిమై ననిగిరి కార
వేంద్ర.” భార. విరా. 3, ఆ. ౮౯.

అనిర్వచనీయము. సం. వి. అ. న. (వేదాంత.)

1. అజ్ఞానము; 2. జగత్తు.—విణ. (అ.ఆ.అ.)
నిర్వచింపశక్యముకానిది, ఇట్టిదనిచెప్ప శక్యము
గానిది. “అనిర్వచనీయ ప్రభావుడు.”

అనిర్వచనీయుడు. సం. వి. అ. పుం. వరమాత్మ.
—విణ. చూ. అనిర్వచనీయము.

అనిర్విణ్ణుడు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దుఃఖంపని
వాడు; 2. ఆయాసము లేనివాడు.

అనిర్వేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోగములేమి,
సుఖము లేకుండుట; 2. భృతిలేమి, జీతములేకుం
డుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భోగములేనిది,
సుఖములేనిది, దుఃఖ; 2. జీతములేనిది.

అనిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాయువు, గాలి; 2.
విడుసంఖ్యకు సంకేతము; 3. (వాయుబీజము.)
'య' అనునక్షరము; 4. ప్రాణాదిరూపము
గలవాయువు; 5. దేహమండలివాతము; 6. వాత
మువలన కలిగినరోగము; (క్షిల్ల నొప్పులు మొ.);
7. (వాయుదేవతాకము.) స్వాతీనక్షత్రము.

అనిలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వాయుదేవుడు,
గాలి; 2. వసువులలో అయిదవవాడు; 3.
విష్ణువు.

అనివార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివారింప
శక్యముకానిది.

అనిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాత్రిలేనిది;
2. నిరంతరము, ఎడతెగనిది, విరామములేనిది.
—క్రి.విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. “క. మనమునఁ
గోరుదు నే నర్జునునకు సమరమున రశ్యచోదక
భావం, బునఁ బనిసేయ వలయునని, యనిశము
విధికరుణ నాకు నది సిద్ధించెక.” భార. విరా.
౪, ఆ. ౧౫౫.

అనిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. ఇష్టముకానిపని; 2.
హాని, కీడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇష్టము
కానిది, అప్రియము; 2. కోరఁబడనిది; 3.
యజింపఁబడనిది, (యాగాదులయందు) పూజిం
పఁబడనిది.

అనిష్టత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నెఱవేఱమి, పూర్ణము కాకపోవుట.

అనిష్టన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నెఱవేఱనిది, పూర్ణము కానిది.

అని స్తీర్ణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దాటబడనిది; 2. తీర్పుచెప్పబడనిది; 3. సమాధానము చెప్పబడనిది.

అనీకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. యుద్ధము; 2. సైన్యము; 3. సముదాయము. “సవాంబుదాసీ కము.”

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధవాద్యము; 2. యుద్ధచిహ్నము; 3. చిహ్నము, అడియాలము; 4. వీరమర్దళము; 5. తేలశ్చ. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యుద్ధమందున్నది. (సైన్యము); 2. సైన్యమందున్నది; 3. సముదాయమందున్నది.

అనీకస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాడు, యుద్ధభటుడు; 2. వీరుగులకు శిక్షనేర్పుటయందు సేర్పరియైనవాడు; 3. మావటివాడు; 4. రాజరక్షకుడు, రాజానకు కావలివాడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సేన; 2. అక్షౌహిణిలో బదియవ భాగముగల సేనావిశేషము:—రెండువేలనూటయెనుబదియేడురథములు, అన్నియేయెనుగులు, ఆఱువేలు సేనూట యఱువనియొకటి గుఱ్ఱములు, పదివేలం దొమ్మిన్నూట ముప్పదియేపురు కాల్వరుగు గల సేనావిశేషము.

అనీహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇచ్చలేమి; 2. ఉపేక్ష.

అనీహమానుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కోరుచుండనివాడు, కోరికలేనివాడు; 2. ప్రయత్నింపనివాడు, ఉపేక్షించువాడు. “వ. కర్తృఫలంబులు దైవమానుషసిద్ధంబులయినను బురుషోత్సాహము పార్జితంబులయినవి సుశ్చిరంబులయి సురక్షితంబులయి వర్తిల్లు ననీహమానుండయి దైవపరుండయినవాడు నీరిలాని యానపాత్రంబునుంబోలె నవసన్నుండగు.” భార. అర. ౧, ఆ. ౨౩౬.

అనీహుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఇచ్చలేనివాడు; 2. ఉపేక్షించువాడు; 3. అయోధ్యారాజులలో నొకడు.

అను. దే. స. క్రి. 1. చెప్ప; “తే. ఇట్టులనియెగరుణతోడ.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౯; 2. అని చెప్ప. “చ. విజితేంద్రియుండనంగ నిమ్మని బాయక విందునంచు దా, నిది కలరూ పెఱుంగ నవసీపతి యుత్సుకుండయ్యె నాత్మలోక.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౩౦; 3. అని తలచు, అని తలపోయు; (విందునంచు = విందుననితలచుకొనుచు.) చూ. వైయర్థము నుదాహరణము; 4. నిందించు. “వసంతతిలకము. ఈ బాలు నైత్తికొని యింటికి జన్న నన్నున్, నాబంధులందఱు మనంబున సేమనా రె, ట్టిబాలు సూర్యనిభు నిట్టుల డించిపోవంగ బుద్ధిపుట్టు నని కన్య మనంబులొనన్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౨౯. “అని యనిపించుకొనుట అత్తగారా నీస్వభావమా?” (సామెత); “ఒకరిననుట యెందుకు? ఊరకుండరాదా.” “అన్నవానికంటె పడ్డవాడు మంచివాడు.” (సామెత); 5. అని ప్రసిద్ధుడగు, ప్రసిద్ధుడు. “సీ. వినవయ్య నహుఘండకో జనపతి సేను మీ, పూర్వజులకు నటు పూర్వజుండ.” భార. అర. ౪, ఆ. ౧౧౯; 6. చదువు, పద్యము మొదలగునవి చదువు. “ఒకపద్య మనవయ్య;” 7. పాడు. “అనంగ ననంగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు.” “అపాలలో షల్లవి అనవమ్మ;” 8. ఉచ్చరించు. “రామరామ అంటే ముక్తిపొందుదువు;” 9. అని యడుగు. “వ. అంత నగన్త్యుండు విదర్భరాజుపాలకి వచ్చి నాకు లోపాముద్ర నిచ్చునది యనిన విదర్భేశ్వరుండు తనతనూజ నమ్మని కీ నోపక మనంబున ననుతాపించి యక్కన్యకం జూచి యాత్మగతంబున.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౩౨౮. “వీను మీకిష్టంబుగా దూతనై యేమి సేయుదు ననిన.” భార. అర. ౨, ఆ. ౩౪.

అనుగు. దే. విణ. 1. అప్తుడు, ప్రియుడు, ముఖ్యుడు. “క. తనకుం గాళిమహిపతి, యనుగుం జెలి యగుటఁజేసి.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౧౯౪; 2. సుందరము, మనోహరము. “క. చనుదెంచి సర్వజనములు, దనుఁ గౌతూహలతరంగతరళతరవి

లో, చనులై కనుగొనఁగ నగరి, యనుంగు మొగ
సాలగపని కవతీర్థుండై.” హరి. ఉ. 3, ఆ. ౧౭.
ఇట ‘మొదటిది’ అని శ.ర. ‘మొగసాల’ శబ్దము
చేతనే నగరునకు ముందటిది అను నర్థము నూచి
తము; ౩. ఇంపు, క్రావ్యము. “సీ. వనవిహంగమ
ములయనుగు బెలంగు లాహ్వనంబు చేయు
కై వల్యఖగము.” లక్ష్మీ. ౫, ఆ. ౧౫౭.

అనుగుఁగ త్రియ. ద్వ. విణ. (అనుగు + క త్రియ.)
చెలికత్తె. “క. అత్తటిక బుత్తడిగిమున, బిత్తరి
గానక కరంబుపేర్చి ననుంగు, గ త్రియలందఱు
నొకచో, మొత్తములై తత్తటిలంచు మరి సడలం
గఁ.” రసి. ౪, ఆ. ౪౦. రూ. అనుగుఁగత్తె.

అనుకంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దయ, కనికరము,
జాలి; 2. కొంచెము కంపించుట.

అనుకంపకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనికరముగల
వాడు, దయచూపువాడు, జాలిపడువాడు.
“సర్వభూతానుకంపకుడు.”

అనుకంపము. సం. వి. ఆ. న. దయ, జాలి.—
విణ. (అ. ఆ. అ.) దయాళువు, జాలిపడునది.

“చ. ధర్మపరుల్ శరణాగతానుకంపను లనఁగాఁ
బ్రసిద్ధులగు భారతవీరుల సద్గుణానుకీర్తనముల
నొప్ప.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౦.

అనుకంపితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనిక
రముగలవాడు.

అనుకంప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయ
దలఁపఁ దగినది, కనికరింపఁదగినది.

అనుకథనము. సం. వి. ఆ. న. 1. అనువాదము,
ఒకరుచెప్పినదానిని మరలఁ జెప్పుట; 2. ఒకరు
చెప్పినతర్వాతఁ జెప్పుట.

అనుకరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. అనుకరించుట,
ఒకరు చేయునట్లు చేయుట; 2. అనుకరణసాధ
నము; 3. ఒకరుచెప్పినమాటల నట్లే చెప్పుట.
“వాడు ‘ఓలోఁబ్బి’ యనియె;” 4. ఒకదాని
ధ్వనిని నూచించుశబ్దము. “అకాయ కటుక్కు
మని కొఱికినాడు;” 5. పోలిక.

అనుకరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అను
కరింపఁదగినది; 2. అనుసరించి చేయఁదగినది.

అనుకరించు. సం. న. క్రి. 1. అనుకరణము చేయు,
ఒకరు చేయునట్లు చేయు; 2. పోలు.

అనుకర్త. సం. విణ. (బు. ఈ - క్రి. బు.) అనుక
రించువాడు.—వి. బు. పుం. నటుడు.

అనుకర్తవ్యము. సం. = అనుకార్యము.

అనుకర్తణము. సం. వి. ఆ. న. = అనుకర్తము.

అనుకర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆకర్షణము,
ముందునకు లాగుట; 2. (వ్యాక.) ఒకసూత్ర
మందలి పదమును అన్వయముకొఱకు ముందు
సూత్రములొనికీ గ్రహించుట, అనువృత్తి; 3.
బండ్లియరుసువైన చిత్రము ఆమర్చుటకు వేసెడి
ప్రానితుండు.

అనుకల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. గొణకల్పము, ప్ర
ధానమునకు బదులుగాఁ జేప్పినవిధి.

అనుకామకృత్తు. సం. విణ. త్. 1. తనకోరిక నెఱ
వేర్చుకొనువాడు; 2. తనకుఁ దోచినట్లు చేయు
వాడు; 3. తనకోరికకుఁ దగినట్లు చేయువాడు.

అనుకామము. సం. వి. ఆ. పుం. తనకోరిక.—అవ్య.
కోరికకుఁ దగినట్లు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1.
తగినకోరికగలది; 2. ఆతికాముకము.

అనుకామినుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తన
కోరికప్రకారము సంచరించువాడు, తోచినట్లు
సంచరించువాడు; 2. ఇచ్చకువచ్చినట్లు చేయు
వాడు.

అనుకారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనుకరించుట,
అనుకరణము; 2. పోలిక.

అనుకారి. సం. విణ. (న్. ఈ - జీ. న్.) 1. అనుక
రించువాడు; 2. పోలువాడు.

అనుకార్యము. సం. = అనుకరణీయము.

అనుకీర్తనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కీర్తనము, స్మర
ణము. “హరినామానుకీర్తనము;” 2. ప్రకటిం
చుట; 3. అనుసరించి చెప్పుట. “చ....ప్రసిద్ధు
లగు భారతవీరుల సద్గుణానుకీర్తనములొప్పదాని
విదితంబగుదాని సభాంతరంబులఁ.” భార.
ఆది. 3, ఆ. ౧౦.

అనుకు. దే. విణ. ముద్దగాక పలుచనైనది. “మ. క,
మృని పఞ్చారముతోడ బూరెగమితో మండెంగ
తండంబుతో, ననుకుంబానెము.” భీమ. ౨, ఆ.
౬౭.

అనుకుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్చేగల
వాండు, కోరికగలవాండు; 2. కామవికారము
గలవాండు.

అనుకూలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనుకూల్యము, అను
కూలుండుగా నుండుట.

అనుకూలము. సం.వి.అ. న. 1. అనుకూలమయినపని;
2. అర్థాలంకారభేదము. చూ. అలంకారము;
3. దంతివృక్షము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) (అనుకూల్య
ముగలది.) 1. ప్రతికూలముకానిది, ఎదురుగానిది,
ఇష్టముగా నుండునది. “అనుకూలవాయువు;
“సస్యానుకూల వర్షము;” “అనుకూలపరిణామ
ము;” 2. తగినది. “స్పృశ్యానుకూలము.”

అనుకూలించు. సం. ఆ. క్రి. 1. అనుకూలమగు, ప్రతి
కూలము గానిదగు; 2. ఉపయోగించు.

అనుకూలుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకే స్త్రీయందు
అనురాగముగల నాయకుండు. చూ. నాయ
కుండు; 2. సహచరుండు, మిత్రుండు; 3. పర
మాత్మ. —విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుకూల్యము
గలవాండు, తనపక్షమున నుండువాండు, ప్రతి
కూలుండు గానివాండు.

అనుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అనుకారము.

అనుకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (వ్యాక.)
1. అనుకర్షణము చేయఁబడినది, అనువృత్తి చేయఁ
బడినది. (పదము); 2. ఆకర్షింపఁబడినది.

అనుక్రమాణము. సం. వి. అ. న. 1. పరుసగాఁ బో
వుట; 2. అనుసరించుట.

అనుక్రమణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = అనుక్రమణిక.
“పర్వానుక్రమణి.”

అనుక్రమణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పరిపాటిప్రకార
ము ఒకదానితర్వాత నొకటి యుండునట్లు ప్రారం
భించునది.) 1. పరుసను దెలుపుగ్రంథవిశేషము.
“స్తార్తానుక్రమణిక” (=స్తార్తకర్తలపద్ధతిని పరు
సగాఁ దెలుపునట్టి గ్రంథము); 2. గ్రంథాదియం
దుగాని, గ్రంథాంతమందుగాని గ్రంథమందలి
విషయములను క్రమముగాఁ దెలుపుగ్రంథభాగ
ము. (విషయసూచిక మొ.)

అనుక్రమము. సం. వి. అ. పుం. పరిపాటి, పరుస,
ఒకదానితర్వాత నొకటివచ్చుట. —అవ్య. అ. న.

క్రమము నతిక్రమింపకుండఁగా. —విణ. (అ. ఆ.
అ.) క్రమము ననుసరించినది.

అనుక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. దయ, జాలి. —విణ.
(అ. ఆ. అ.) క్రోశుదూరము ప్రయాణముచేసినది.

అనుక్షణము. సం. వి. అ. న. ప్రతిక్షణము, క్షణక్షణ
మునందు, ఎప్పుడును.

అనుగంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. స్త్రీ. ఋ.) వెంబడిం
చువాండు, అనుసరించువాండు.

అనుగతము. సం. వి. అ. న. అనుసరించుట, అనుగమ
నము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుసరింపఁబడి
నది; 2. వెనుకనున్నది, వెనుకభాగమున వ్యాపిం
చినది; 3. అనుసరించినది, అనుసరించయున్నది.
“పాదస్యానము లయానుగతము;” 4. అధీనమై
నది; 5. సమానధర్మానుసారముగా గ్రహింపఁబడి
నది. (విషయము మొ.)

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుసరించుట; 2.
వెనుకఁబోవుట. “క. మాయందు లేనిగుణములు,
మీయనురాగమునఁజేసి మిగిలి వెలింగెన్, మీ
యనుగతి మాకు నభిప్రాయము పనవానదుఃఖభర
మోపుదురే.” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౮.

అనుగతికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సమాసోత్తర
పదముగానే తెనుగున నుపయుక్తము.) అనుస
రించునది. “గతానుగతికము లోకము;” “గతాను
గతిక న్యాయము.”

అనుగమనము. సం. వి. అ. న. = అనుగమము.

అనుగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకఁబోవుట;
2. అనుసరించుట; 3. సహాయమగుట; 4. సహ
గమనము, చనిపోయినభర్తతో చితిలాఁ బడి చని
పోవుట; 5. సామాన్యధర్మము ననుసరించి విశేష
స్వరూపము గలవానిని సంగ్రహించుట.

అనుగమించు. సం. స. క్రి. 1. అనుసరించు, వెంబ
డించు; 2. అనుకరించు, పోలు. “ప. గర్భదనిగతి
నన్యవిహంగంబు లనుగమింప నోపనియట్లు మాన
వులు వీనివీర్యంబు ననుగమింప నోపరు.” భార.
సభా. ౧, ఆ. ౧౫౮. “ప. మృగయాకుశలు
లైన మృగయులు విటవిదూషకవంది వైతాళి
కాదిజను లనేకు లనుగమించి రిట్లు.” భార. ఆర.
౫, ఆ. 3౭౪.

అనుగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెంబడించునది.

అనుగమ్యమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనున రింపఁబడుచున్నవాడు, వెంబడింపఁబడుచున్న వాడు. “వ. అంత ననుద్యుతపరాజితులయిన పాండవులు దమరాజ్యోపభోగంబులు ఁడిచివిప్రు సుహృద్బాంధవజనానుగమ్యమానులయి వనంబు నకుం బోవ సమకట్టి.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౦౦.

అనుగలము. వై. విణ. (సం. అనుకూలం.) 1. ఆహ్లాదము, హితుడు. “క. అని యవ్వరి చెన నెప్పినఁ, జని యాశం దతనిఁ గాంచి సముచితభంగిఁ, విని పించె రాజధర్మన, కనుగలమగునఖండ సనియు నతని పుపునక.” భార. శాం. 3, ఆ. ౪౮౮; 2. అనుకూలము. “తే. అఖిలజగదీశ్వరున కింతయనుగలముగ, నేమి తపమొనరించెనో యిప్పు యెఱి.” లక్ష్మీ. 3, ఆ. ౧౧; 3. అధీనుడు, వశమైనవాడు. “తే. ఇట్టి, వనితకన్న మనంబు నెవ్వనిఁ దగిలె, నతడె కాడె మన్న భునకు ననుగలంబు.” చళ. ౧౦, ఆ. ౨౯; 4. సమానము. “క. వై నిగుడు మంచుఁ దువ్వర, వానలచే దడిసి కమలవనలక్ష్మీ హరి, ధ్యాననిమిలితలోచన, యో నల రాధాపథూటి కనుగలమయ్యె.” పాండు. ౪, ఆ. ౧౦.

అనుగపీనుడు. సం. వి. అ. పుం. (గోవువెనుకఁ బోవు వాడు.) గోపాలుడు, గొల్ల, వసులకాఁపరి.

అనుగామి. సం. వి. న్. పుం. = అనుగుడు. —విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అనుసరించిపోవువాడు.

అనుగీతము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకపాట ననుసరించి పాడుట; 2. ఒకపాట ననుసరించి పాడిన పాట.

అనుగీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒకపాటను అనుసరించినపాట; 2. ఆర్యావృత్తభేదము. (మొదటి సగమున 27 మాత్రులును, రెండవసగమున 32 మాత్రులును గలవృత్తము.)

అనుగుంఘము. సం. వి. అ. పుం. వాక్యరచన, రచన. “చ. పనివడి నారికేళఫలపాకమునం జవియైన భట్టహ, ద్దునికవితానుగుంఘములు సోమరిపోతులు కొండఱయ్య రా, నని కొనియూడ నేరరు.” వై. ౧, ఆ. ౧౭. అనుగుంఘములు అని ముద్రితము.

అనుగుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. సహచరుడు; 2. మిత్రము; 3. సేవకుడు. “భూతనాథానుగుడు.” —విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుసరించిపోవు వాడు, వెంబడించి వెళ్లువాడు. (దాసాది.)

అనుగుణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తంత్రులతోఁగూడినవిణ. అనుగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శగినది, అర్హము; 2. సమానగుణములుగలది; 3. గుణముల ననుసరించి యున్నది.

అనుగులము. వై. = అనుగలము. “ద్వి. బసవపురాణైకపాత్రుండవనియు, నచలితస్త్రీతి మాకనుగులంబనియు, రచియింతు బసవపురాణ సక్రవిశ, యవధానవంతుండవై నెమ్మి వినుము.” బస. ౧, ఆ. పు. ౪. ఇట అనుగులము అనియు ననవచ్చును.

అనుగ్రహణము. సం. వి. అ. న. = అనుగ్రహము.

అనుగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోరికవారి కోరిక నెఱవేర్చవలయు ననుభావము, దయ. (వ్యతి. నిగ్రహము); 2. అనుకూలమగుట; 3. దరిద్రులను పోషించుట.

అనుగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. అనుగ్రహము చూపు, కనికరించు; 2. పోషించు.

అనుగ్రాహకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగ్రహించువాడు.

అనుగ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగ్రహించదగినది.

అనుచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దాసి.

అనుచరించు. సం. స. క్రి. అనుసరించు. “ఆ. నీవు విరటు నెట్టి చందంబున, ననుచరించువాడ వధిప చెప్పు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౬౭.

అనుచరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సహాయుడు, తోడు; 2. సేవకుడు; 3. దూత ననుసరించి పోవు వాడు. —విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) అనుసరించిపోవు వాడు, వెంటఁబోవువాడు. (దాసాది.)

అనుచారకుడు. సం. వి. అ. పుం. సేవకుడు. —విణ. (అ. ఆ. రీ. అ.) అనుసరించి పోవువాడు.

అనుచారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దాసి, సేవకరాలు.

అనుచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పరిచారిక, సేవకరాలు. “క. పాంచాలికి నే, ననుచారిణి కగఁ

బం, చినగరువపులబనులు నేర్చి చేయుదు నం
దున్." భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౮.

అనుచింత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎడతెగనిచింత.

అనుచింతము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆలోచించుట;

2. ఎప్పుడును చింతించుట, ఎడతెగనిచింత.

అనుచితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉచితముకానిది,

అయుక్తము, తగనిది.

అనుచే. దే. చూ. అంచే.

అనుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెల్లెలు.

అనుజన్తుడు. సం. వి. న్. పుం. = అనుజుడు.

అనుజాతుడు. సం. = అనుజుడు.

అనుజీవి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. ఆశ్రయించి

బ్రతుకువాడు, ఆశ్రీతుడు; 2. సేవకుడు.

అనుజీవుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆశ్రయింప

దగినవాడు, సేవింపదగినవాడు.

అనుజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కనిష్ఠసోదరుడు,

తమ్ముడు.

అనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనుమతి, అంగీకా

రము; 2. ఉత్తరువు, ఆజ్ఞ.

అనుజ్ఞాతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఆజ్ఞాపిం

పబడినవాడు; 2. అనుమతింపబడినవాడు,

అంగీకరింపబడినవాడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. ఆ. న. = అనుజ్ఞ.

అనుజ్ఞులము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రకాశింప

నిది; 2. ప్రకటితము కానిది. "నీ. కాళ్ళ యొప్పి

ద మాడుకట్ట నుజ్జ్వలము సేయంగ సంకులబా

హు లందమెడల." భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౦౮.

అనుతరము. సం. వి. ఆ. న. ఆతరము, ఓడకేపు.

అనుతర్నణము. సం. వి. ఆ. న. 1. మద్యపానము;

2. మద్యపానపాత్ర.

అనుతర్నము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మద్యము; 2.

మద్యపానపాత్ర; 3. మద్యపానము; 4. మద్య

పానోచ్ఛ, మద్యము త్రాగవలయు ననుకోరిక; 5.

దప్పిక, తృప్తి; 6. అభిలాషము, కోరిక; 7. కల్లు

వడ్డించుట. (శ. ర.)

అనుతాపనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వశ్యా

త్వాపము గలిగించునది, విచారము గలిగించునది.

—వి. ఆ. న. వశ్యాత్వాపము గలిగించుట.

అనుతాపము. సం. వి. ఆ. పుం. వశ్యాత్వాపము,

తక్కుచేసితినిని నొచ్చుకొనుట.

అనుతాపి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అనుతా

పముగలవాడు, వశ్యాత్వాపపడువాడు.

అనుతాపించే. సం. ఆ. క్రి. 1. వశ్యాత్వాపపడు;

2. తాపమునొందు, ఉత్తలపాలునొందు; "వ.

తనతనూజ నమ్మని కీ నోహ మనంబున ననుతా

పించి." భార. అర. ౨, ఆ. 3౨౮.

అనుత్కము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉత్కంఠ

లేనిది; 2. తహతహలేనిది, స్వస్థము. (చిత్తము.)

అనుత్కర్నము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్కర్నలేమి.

—విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్కర్న లేనిది, గొప్ప

తనము లేనిది.

అనుత్తమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. (దేనికంటె

ఉత్తమము లేదో అది.) అత్యుత్తమము; 2. ఉత్త

మముగానిది, అధమము.

అనుత్తరంగము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎగురు

తరంగములులేనిది, శాంతము. (నముద్రము మొ.)

2. అచంచలము, స్థిరము.

అనుత్తరము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. (దేనికంటె

ఉత్తరము లేదో అది.) అత్యుత్తమము. "క. గురు

శుశ్రూషకులును సత్కర్తలును శమదమవినిర్మలా

త్తులు దుర్భ, క్ష్యరహితులును నిల్తురను, త్తరమగు

నచ్చోట గోప్రదానపరులతోన్." భార. ఆను.

౨, ఆ. ౪౬౭; 2. (ఉత్తరముకానిది.) అధమము;

3. ఉత్తరములేనిది, సమాధానములేనిది, నిరుత్త

రము. (పూర్వపక్షము మొ.); 4. ఉత్తరపు

వైపుదికానిది, దక్షిణము (దేశము మొ.); 5.

స్థిరము.

అనుత్తానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్తానము

గానిది, అఘోముఖముగా నున్నది, బోరగిల్లి

యున్నది.

అనుత్పత్తికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్పత్తి

లేనిది.

అనుత్పాదము. సం. వి. ఆ. పుం. పుట్టుకలేమి.

—విణ. (అ.ఆ.అ.) పుట్టుకలేనిది.

అనుత్సాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశములేమి;
2. తెంపులేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నాశము
లేనిది; 2. తెంపులేనిది.

అనుత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము
లేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్సాహములేనిది.

అనుత్పిత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వములేని
వాడు.

అనుత్సృకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్సృకుడు
గానివాడు, వేడుకలేనివాడు.

అనుదగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎత్తుగా
లేనిది; 2. (దేనికంటె ఎత్తైనది లేదో అది.)
అత్యున్నతము; 3. తీక్ష్ణముగానిది, వృద్ధు
వైనది.

అనుదరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అల్పమైన
నడుముగలవాడు, సన్ననినడుమువాడు, కృశో
దరుడు. (స్త్రీ అనుదరం.)

అనుదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. (వేదమందు) ఉ
దాత్తము కానిస్వరము; క్రిందుగా నుచ్చరింపఁ
బడుస్వరము. (అచ్చులో దీనికి గుర్తుగా క్రింద
గీటుపెట్టెదరు. ఉదాత్తము, అనుదాత్తము,
స్వరితము, అని స్వరములు మూడు.)

అనుదారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదారుడు
గానివాడు.) 1. దాతగానివాడు; 2. గొప్ప
వాడుగానివాడు, అల్పుడు, నీచుడు; 3.
(అను+దారు.) భార్య ననుసరించువాడు.

అనుదినము. సం. అవ్య. అ. న. ప్రతిదినము, దిన
దినమునందు.

అనుదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రమానుసార
ముగా నుచ్చరించుట; 2. క్రమముగా జెప్పుట;
3. ఉపదేశము.

అనుద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్దేశములేమి.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్దేశము లేనిది.

అనుద్ధతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వికాని
వాడు, విధేయతగలవాడు; 2. కలపంచినవాడు,
నమ్రుడు.

అనుద్భటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రగల్భుఁ
డు గానివాడు, సాధువు.

అనుద్యతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్యమము
లేనివాడు, పూనికలేనివాడు.

అనుద్యమము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యమములేమి,
యత్నములేమి, పూనికలేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.)
ఉద్యమములేనిది, పూనికలేనిది.

అనుద్యూతము. సం. వి. అ. న. 1. రెండవమా తా
డిన జూదము; 2. భారతమున రెండవమా తాడిన
జూదమునుగుఱించి చెప్పినపర్వము. (సభాపర్వ
ములోని యుపపర్వము).

అనుద్వాహుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వివా
హము కానివాడు.

అనుద్విగ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాకులము
గానిది, స్థిరము. (మనస్సు.)

అనుద్వేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొందరలేమి;
2. భయములేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తొం
దరలేనిది; 2. భయములేనిది.

అనుద్యోగము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యోగములేమి,
ఒకపనియందు పూనికలేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.)
ఒకపనియందు పూనికలేనిది.

అనుధావనము. సం. వి. అ. న. 1. వెనుకబరు
వెత్తుట; 2. అనుసరించిపోవుట; 3. అనుసం
ధానము.

అనుధావ్యమానుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వెనుకఁ
బరువెత్తఁబడినవాడు, తఱుమఁబడినవాడు. “వ.
రాజానర్థంబు మ్రచ్చిలికొని మ్రచ్చు లాచెకుల
చేత ననుధావ్యమానులై మాండవ్య సమీపంబు
సంబాటి.” భార. అది. ౪, ఆ. ౨౬౨.

అనుధ్యానము. సం. వి. అ. న. అనుక్షణమును చిం
తించుట, ఎప్పుడును ధ్యానించుట.

అనునయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వినయము; 2.
నమస్కారము; 3. ప్రార్థన; 4. సాంత్వనము,
బలిమూలుట; 5. ఊహించుట.

అనునయి. సం. విణ. (న్.కా.నీ.న్.) అనునయించు
వాడు, బలిమూలువాడు.

అనునయించు. సం. స. క్రి. 1. బుజ్జగించు, సాంత్వ
నముచేయు. “ఆ. దయాార్థ్యచిత్తుడతడు వీనిఁ
దేర్పవే, యనునయించి యెట్లులైన గృష్ణ.”

భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3.౨౯; 2. ఊఱడించు.
“వ. ఇవ్విధంబునం శేషపుండు గరుణించి గరు
డుని ననునయించి.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3.౦౨.

అనునాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాఱుమ్రోత,
ప్రతిధ్వని; 2. ధ్వని.

అనునాది. సం. విణ. (న్. ఈ - నీ. న్.) అనునా
దముగలది, ప్రతిధ్వనించునది, గంభీరము. (కంఠ
స్వరము మొ.)

అనునాయకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనున
యించువాడు, బలిమూలువాడు; 2. మంచి
తనముతో మాటలాడువాడు.

అనునాసికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాసిక
ననుసరించి యుచ్చరించేబడునది. (వర్ణము—
జఞ్ఞానమయవలలు); 2. ముక్కుతో బలుక
బడునది. (ముక్కుమాట.)

అనునీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనునయింపఁ
బడినది, బుజ్జగింపఁబడినది.

అనునీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అనునయము.

అనునీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊఱడింపఁ
బడినవాడు; 2. బుజ్జగింపఁబడినవాడు.

అనునేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనునయింపఁ
దగినది, బుజ్జగింపఁదగినది.

అనుపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపకారము
లేమి; 2. అపకారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1.
ఉపకారములేనిది; 2. ఉపకారము చేయనిది.

అనుపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ - నీ. న్.) 1. ఉప
కారము చేయనివాడు; 2. అపకారముచేయు
వాడు.

అనుపదము. సం. వి. అ. న. (సంగీత.) పల్లవి.—
విణ. (అ. ఆ. అ.) (పదము ననుసరించునది.) 1.
అడుగుల వెంబడిగ వచ్చునది; 2. మాట వెంబడి
వచ్చునది.—అవ్య. అ. న. 1. అడుగడుగున;
2. మాటమాటకు; 3. పదము ననుసరించుట్టుగా;
4. అనంతరముగ, వెంబడిగ.

అనుపదీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కాలికిసరివడిన చెప్పు)
కాలిజోడు.

అనుపనీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపనయన
సంస్కారము కానివాడు, వడుగుకానివాడు.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొసంగమి, పూ
ర్వాపరసందర్భములేమి, విరోధము; 2. యుక్తి
లేమి; 3. ఉపపత్తి (తగినసదుపాయము) లేమి,
దారిద్ర్యము. —విణ. ఇ. ఉపపత్తిలేనిది.

అనుపపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపపత్తి
లేనిది.

అనుపము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నైర్మతి దిక్కునందలి
సుప్రతీకమను గజముయొక్కభార్య.

అనుపమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాటిలేనిది,
ప్రేలికలేనిది.

అనుపమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరము
లతో బోల్పడగనిది, ప్రేలికలేనిది, సాటి
లేనిది.

అనుపయోక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యుక్త
ముగానిది, అనుచితము, తగనిది; 2. ఉపయోగ
ముకానిది, ఉపయోగింపనిది; 3. ఉపయోగింపఁ
బడనిది; 4. భుజింపఁబడనిది.

అనుపయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపయో
గములేమి; 2. అనుకూల్యములేమి.—విణ. (అ.
ఆ. అ.) 1. ఉపయోగములేనిది; 2. అనుకూ
ల్యములేనిది.

అనుపరి. దే. వి. సుంకరి, పన్నుపసూలుచేయువాడు.

అనుపలంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రత్యక్షాది
జ్ఞానములేమి; 2. లాభములేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.)
1. ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానము లేనిది; 2. లాభములేనిది.

అనుపలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభములేమి; 2.
ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానములేమి.—విణ. ఇ. ఉపలబ్ధి
లేనిది.

అనుపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవితర్రాతఁ
బాడెడిపాట. ‘అనుపల్లవి’ అని వాడుక.

అనుపసూది. ద్వ. వి. (అనుము+సూది.) గుండు
సూది. శ. ర.

అనుపానము. సం. వి. అ. న. ఔషధముతోగాని,
ఔషధము పుచ్చుకొన్న తర్రాతఁగాని త్రాగఁ
దగిన కషాయము, మొదలగు పదార్థము.

అనుపాల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాలింపఁ
దగినది, ఏలదగినది. “మ. మమతాగోచర మీ

త్రిలోకములు నన్నద్భావహృదయములనుపాల్గొను
లే నింద్రుడ నిట్టి నిన్నుఁక లీలకొ జూడమా
డంగ ను, త్రమ సింహాసన మెక్క నీకు జనునే
దర్శించి నాముందటకొ.” భార. ఆది. 2, ఆ.
౨౭౧.

అనుపు. దే. స. క్రి. చూ. అంచు.—వి. 1. ప్ర
యాణమై పోవువారికి తోడు పంపుట; “నీ.
తనగ్రంథాధ నొండకయుండ నెడనైనయటవీ
గ్ధలంబున ననువుఁబెట్టు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౬౧.
సం. “అనువ్రజతి కాంతారే ప్రాంతరే ఘటికా
న్మధి.” శ. ర.; 2. సుంకము. “తే. తెఱవ లటు
నీరు వోయునం దిరియ చేరి, యవలఁ గొఱగాక
పిచ్చుకుంటుం యనంగుఁ, డనువు గొనఁ జొచ్చె
గల్గన ట్టమర వారి, కడ్వగులు లానియిడు విడి
యములపేర.” ఆము. ౨, ఆ. ౫౦. “లాంచి
యిడు. వే. వేం. పా.

అనుపోష్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అను +
పోష్యుడు.) 1. పోషింపఁదగినవాడు; “క. అన
భూ నీ ప్రస్తవమున, నని నీల్లిన వీరభటుల యను
పోష్యుల నెల్లను బ్రోతే భోజనాచ్చాదనముల
వారలకు నెమ్మి దఱుఁగకయుండన్.” భార.
సభా. ౧, ఆ. ౪౦; 2. ఉపోష్యుడుకాని
వాడు, ఉపవాసము చేయఁదగనివాడు, వస్తుం
డఁదగనివాడు.

అనుప్ర వేశము. సం. వి. అ. పుం. (అనురూపముగ
ప్ర వేశము.) 1. లోపలఁ బ్రవేశించుట; 2. (జయం
చినవాని యభిప్రాయమునకు) లొంగియుండుట.
“బలవంతునిచే బరాజితుఁడగువానికి విదేశగమ
నముగాని తదనుప్ర వేశముగాని నీతి.” పంచతం.

అనుప్ర సాదనము. సం. వి. అ. న. ప్రసన్నునిగాఁ
జేసికొనుట. “ప్రియానుప్ర సాదనము” (=భర్తను
ప్రసన్నుగాఁ జేసికొనుటకు చేయువ్రతము.)

అనుప్రాణనము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జీవింపఁజేయుట,
జీవింపఁజేయుట.

అనుప్రాణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉజ్జీ
వింపఁజేయఁబడినది, జీవింపఁజేయఁబడినది; 2.
స్థాపింపఁబడినది. “ఉల్లేఖానుప్రాణితమైన న్వ
భావోక్తగ్ధలంకారము.”

అనుప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దాలంకార
భేదము. (అచ్చులు భిన్నముగా నున్నను వచ్చిన
హల్లే మరల వచ్చుట;) 2. సదృశము. (జౌ
షమ్య వాచకము.) “మ. ఆశీవిహ, భరణో
త్తంసనుధాంతురేఖకు ననుప్రాసంబు కైలాసభూ,
ధరకూటస్ఫటికోపలప్రతతి కధ్యాహరము.” వై.
౫, ఆ. ౧౪౪.

అనుష్టవుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సహాయుఁ
డు, తోడు; 2. అనుచరుడు, సేవకుడు.

అనుబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కట్టు, బంధము;
2. తగలము, సంబంధము. “ప్రాదయానుబం
ధము, సంసారానుబంధము;” 3. కామ
పూర్వకముగాఁ జేసినదోషమును మరల మరలఁ
జేయుట; 4. ఎడతెగని సంబంధము, అపి
చ్చిన్నసంబంధము; 5. తర్వాత గలగుశుభా
శుభఫలము; 6. ఉద్దేశము. “పాపానుబంధము”
7. అప్రధానము, ఒకదానికే జేర్పఁబడిన భాగ
ము. “ముఖ్యానుబంధము;” 8. ఒకప్రధాన
గ్రంథమునకుఁ జేవరఁజేర్చిన భాగము, పుస్తకాను
బంధము; 9. కాస్తము రచించునపుడు ఆదినిఁ
జెప్పఁదగిన విషయప్రయోజనాధికారి సంబంధ
రూపముగు భాగము. “అనుబంధచతుష్టయము.”
(ఇందు గ్రంథమందలి విషయప్రయోజనము
లేవి అధికారి ఎవండు అను విషయములు, అధి
కారికిని, గ్రంథమునకునుగల సంబంధమును తెలు
పఁబడును; 10. (వ్యాక.) ప్రకృతి; 11.
(వ్యాక.) ప్రయోజనవిశిష్టమై ఉపదేశమున
(ఆద్యోచ్చారణమున) నుండి తరువాత లోపించు
వర్ణము, ఇత్సంజ్ఞవర్ణము. (టునది, గముల్.
ఇత్యాదులయందలి టుల్ మొదలైనవి); 12.
అనురణము; 13. ఆరంభము; 14. దోషము,
తప్పు; 15. (గణిత.) భాగానుబంధపూర్ణాంకము.
అనుబంధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. హిక్క, ఎక్కిళ్ల
రోగము; 2. తృప్త, ఆన.—విణ. (నీ. ఈ. నీ. నీ.)
1. అనుబంధముగలది, సంబంధముగలది; 2.
అనుసరించునది; 3. అపిచ్చిన్నముగా నున్నది; 4.
వ్యాపించినది.

అనుబంధించు. సం. స. క్రి. అనువర్తించు.

అనుబంధించు. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యుల (తల్లిదండ్రులు లోనగు పెద్దల) ననుసరించి నడుచు కొడుకు లోనగువాడు.

అనుబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తర్వాత జ్ఞప్తికి వచ్చుట, సమయము దాటినతర్వాత జ్ఞప్తికి వచ్చుట; 2. మొదట బూసినచందనాదికము పరిమళ మధికమగుటకై నలుచు పెట్టుట; 3. అత్తరు అని. శ. ర.

అనుభవసీయము. సం. = అనుభావ్యము.

అనుభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రియముల ద్వారమున అంతఃకరణము పదార్థములపై వ్యాపించి యాపదార్థముల స్వరూపమును గ్రహించుట, ప్రత్యక్షజ్ఞానము, ఐస్త్వలను చూచుట, తినుట, తాచుట, మొదలగువానివలన కలిగిన జ్ఞానము, నీరు కాలువతూమునుండి మడిలోఁబ్ర వేశించి మడియాకారము నొందునట్లు అంతఃకరణము ఇంద్రియముల ద్వారమున ఘటాదివస్తువులమీఁదఁ బ్రవేశించి తదాకారమునొంది దాని స్వరూపమును తెలిసికొనుట; 2. (కర్తృఫలమగు) కుభదుఃఖాదుల నొందుట. “కర్తృఫలానుభవము.” “క. తెగునే, యనుభావ్య మెంత యంతయు, ననుభవమునఁ గాక యనుచు ననయముఁ గుంచెన్.” కళా. 3, ఆ. ౯౩.

అనుభవి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అనుభవముకల వాడు.

అనుభవించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవమునొందు, ప్రత్యక్షజ్ఞానము నొందు; 2. సుఖదుఃఖాదుల నొందు, సుకృతదుష్కృతఫలము నొందు. “నీ. ఇచ్చానుగుణముల నింద్రియసుఖముల ననుభవించు హృదయంబులర.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౨౭; 3. భుజించు. “నీ. ఒకతటి ముని పర్యు లొకటఁ బెక్కుండ్లు క్రాధముల్ సేయ భోజ్యములు పెక్కు, లనుభవించుటఁ దమకఱు గమి పుట్టుటయును విత్పదేవతల్ ననిరి.” భార. ఆను. 3, ఆ. ౧౯౬.

అనుభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాభవము, రాజుల లేజోవిశేషము. (అది కోశదండాది

జాతము); 2. శక్తి, సామర్థ్యము; 3. మాహాత్మ్యము; 4. తేజస్సు; 5. మనస్సులోనిభావమును సూచించు భ్రావికారాదిచేష్ట; 6. రసోత్పాదనకు సాధనమగు సాత్వికాదిభావము; 7. నిశ్చయాభిప్రాయము.

అనుభావి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అనుభావము గలవాడు; 2. సాక్షాత్కారముగలవాడు, సాక్షి; 3. కనిపించు, చిన్నవాడు.

అనుభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుభవించింపఁదగినది. “క. ధృతిఁబూని బ్రహ్మచర్య, వ్రతమున్నతిఁ దాల్చితిని ద్రువంబుగననప, త్యత యైనను లోకములాయతఁ బెక్కులగలవు నాకు ననుభావ్యములై.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౯౦; 2. తెలిసికొనఁదగినది, పొందఁదగినది. “చ. షట్ప్రమాణపరమదూరగాఢ భజనక్రమగత్యనుభావ్యసారదేవ శిశృషభప్రవర్తన.” భార. విరా. 3, ఆ. ౨౩౮; 3. భావించఁదగినది, మనసునఁ దలఁపఁదగినది; “మాలిని. భరితభువనలేజోభవ్య యోగానుభావాన్, స్ఫురితగుణనమశ్రీపుణ్య నైర్దుణ్యగణ్యా.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. 3౦౬.

అనుభావణము. సం. వి. అ. స. సల్లాపము, సహభాషణము, కలసిమాటలాడుట.

అనుభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవించఁబడినది.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభవము, కుడుపు.

అనుభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుభవించఁబడినది, అనుభవగోచరమైనది; 2. తర్వాతఁ బుట్టినది.

అనుభూతి. సం. = అనుభుక్తి.

అనుభోగము. సం. = అనుభవము.

అనుమంత. సం. విణ. (యు. ఈ. శ్రీ. యు.) అనుమతించువాడు, అనుమతి యిచ్చువాడు.

అనుమఁడు. వై. వి. హనుమంతుఁడు. “క. విను మనుమఁడ వినుమనుమఁడ, వనఁ దనరిననీకు నెందు నడ్డముగలదే.” అచ్చే. యు. కాం. ౪౦౬.

అనుమతము. సం. వి. అ. న. సమృద్ధి, అంగీకారము. “ద్వి...బసవయ్య ఘనభక్తవిత్తతి, యను మతంబునఁగూడ నతని కీర్తనియె.” బస. 2, ఆ. ౨౪౧.—విణ. (అ.ఆ.అ.) అనుమతింపఁబడినది, సమృద్ధిమైనది, ఇష్టమైనది. “క. వారలు లేరట పో వెఱి, వారలఁ దగుభంగి మనకు వశ్యులఁ జేయన్, భూరిబలయుతుల మగుటయు, కారణ మను టనుమతంబు గాడే మనకున్.” భార. విరా. 3, ఆ. ౧౧౨.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుజ్ఞ; 2. సమృద్ధి, అంగీకారము; 3. ఒకకళ తక్కువైన చంద్రుఁడు గల పున్నమ.

అనుమతించు. సం. స. క్రి. సమృద్ధించు, ఒడఁబడు. అనుమతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రియుఁడు. —విణ. చూ. అనుమతము.

అనుమరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకరిచావు నను సరించి చచ్చెడుచావు; 2. చనిపోయిన భర్త దేహము దొరకనప్పుడు భర్తపాదుకాదులు గ్రహించి చిలిపై కెక్కి మృతినొందుట. “చ. అనుమరణంబు నందఁగ మురాంతకు రుక్మిణిసెందె లక్ష్మిని.” భార. స్వర్ణ. 2౨.

అనుమాత. సం. విణ. (బు.ఈ.స్త్రీ.బు.) 1. అనుమానము చేయువాఁడు, ఊహించువాఁడు; 2. అనుమాన ప్రమాణమున గ్రహించువాఁడు.

అనుమానము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాప్యము జ్ఞానముచేత వ్యాపకము నిశ్చయించుట. (వహ్ని ధూమమునకు వ్యాపకము. ధూమము వహ్నికి వ్యాప్యము. ధూమమున్నచోట వహ్ని యుండుట పాకకాలాదులందుఁ జూచి యెఱింగినవాఁడు పర్యతమునఁ గనఁబడుచున్న ధూమమును జూచి యచట వహ్ని యున్నదని నిశ్చయించుట; 2. అట్టి నిశ్చయమునకుఁ గారణమైన ధూమాదికము; 3. ఊహించుట; 4. సందేహము. “క. నన్నుం, బనిగొనఁ దలఁచిన నేలెడి, దనుమానము గలిగెనేని నరిగెద నధిపా.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౭౦. “క. మును నీ వచట నచటఁ జేసినబంటుతనంబులెల్లఁ జెప్పఁగ విందుం, గనినఁ గదా నమ్ముదు నవి, యనుమానము

నాకు సిద్ధయస్థితి గనుటన్.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౯౫. “క. లోకంబున నెందు లేమి దెల్లం, బనుమానము లేదు తొడరనగునే వానిన్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౬౬. “ద్వి. మండలాధిప యనుమాన మింకేల, దండింపఁ బంపు నా శల వరుఁ జూచి.” పండి. మహి. పు. ౨౫౦; 5. ఒక యర్థాలంకారము. చూ. అలంకారము.

అనుమానించు. సం. అ. క్రి. 1. ఊహించు; 2. సందేహించు. “వ. పాండవులకు మాదిక్కుదేఱి చూడనుం గొలందిగా దనుమానింపకు మిట్లునుం గాక.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౦౪.

అనుమాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుమానప్రమాణమున తెలిసికొనువాఁడు; 2. ఊహించువాఁడు.

అనుమానము. సం. అవ్య. ఆ. న. ప్రతిమానమునందు. చూ. అనుమానికము.

అనుమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుమాన ప్రమాణముచే తెలిసికొనఁబడినది; 2. ఊహింపఁబడినది.

అనుమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. (న్యాయ.) అనుమానమునందు అనుభవభేదము; 2. ఊహ, ఊహించుట.

అనుమిత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనుమానముచేయు నిచ్చు, అనుమానప్రమాణమునఁ తెలిసికొనవలయు ననునిచ్చు.

అనుము. దే. వి. 1. ఒప్పు; “క. అమ్మా నేనిన్నేలిన, యమ్మద్రియగాను బుడమి ననుము దలిర్చుకొద్రివ్వురు యయాతియుండిగవుఁ, గొమ్మకొ.” య. ౫, ఆ. ౧౪౦; 2. సస్యవిశేషము.—బ. ధాన్యవిశేషము.

అనుమేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అనుమితి చేయఁదగినది; 2. ఊహింపఁదగినది. (ప్రారంభములు ఫలానుమేయములు.)

అనుమోదనము. సం. వి. అ. న. = అనుమోదము.

అనుమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. సమృద్ధి, అనుమతి.

అనుమోదించు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. సమృద్ధించు.

అనుయాశ. సం. విణ. (బు. ఈ. త్రి. బు.) అనుసరించి పోవువాడు, మొనకబోవువాడు.

అనుయాత్రము. సం. వి. అ. న. సేవకవర్గము, పరివారము.

అనుయాత్రికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుయాయి, అనుచరుడు; 2. సేవకుడు. చూ. అనుయాత్రికుడు.

అనుయానము. సం. వి. అ. న. 1. అనుసరించి పోవుట, మొనకబోవుట. “చ. మన మలరంగ నిల్చి జనమాన్యునిగా ననుజేసి ప్రితి నే ననుపగ పచ్చి చేయు మనుయానము యజ్ఞతురంగరక్షై.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ. ౯౪.

అనుయాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అనుసరించి పోవువాడు; 2. సమానుడు; 3. ముఖ్యుడగు గురువు మొదలగువారిని అనుసరించి ప్రవర్తించువాడు. (శిష్యుడు.)

అనుయోక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగెబడినది, ప్రశ్న చేయబడినది; 2. ఆశ్చర్యపరిచినది.

అనుయోక్త. సం. వి. బు. పుం. 1. భృతకోపాధ్యాయుడు; 2. ఉపాధ్యాయుడు. —విణ. (బు. ఈ. త్రి. బు.) ప్రశ్న చేయువాడు, అడుగువాడు.

అనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడుగుట, ప్రశ్నము; 2. ప్రయత్నము, పూనిక.

అనుయోగి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) ప్రశ్నించువాడు.

అనుయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రశ్నము, అడుగుట.

అనుయోజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రశ్నింపబడినది, అడుగబడినది; 2. ప్రశ్నింపకల్యమైనది; 3. ఆశ్చర్యపరిచినది.

అనుయోజ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. (ప్రభువుచేత ఏమి చేసితివి, ఎట్లు చేసితివి, అని అడుగబడినవాడు.) 1. సేవకుడు; 2. దాసుడు.

అనురంగత్. సం. శత్రం. ప్రకాశించుచున్నది. “ద్వి. సంగళింగళోత్తుంగజటాను, రంగద్యుజంగ

విరాజిత సతత, వినతసిద్ధామరావిర్భవమహిమ, బొనరు.” పండి. వాద. పు. ౨౨గి.

అనురంజకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రంజింపజేయువాడు; 2. అనురాగము గలుగునట్లు చేయువాడు.

అనురంజనము. సం. వి. అ. న. రంజింపజేయుట, సంతోషపెట్టుట. —విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) రంజింపజేయునది, సంతోషపెట్టునది.

అనురంజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రంజింపజేయబడినది, సంతోషపెట్టబడినది.

అనురక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనురాగము గలది, ప్రేమగలది; 2. ఎఱ్ఱనిరంగుగలది, ఎఱ్ఱబడినది. “కుండలమణిప్రభాసురక్తగండఫలుడు.”

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, ప్రేమము. అనురణనము. సం. వి. అ. న. 1. ఘంటాదిశబ్దము వలనగలిగిన ప్రతిధ్వని; 2. ధ్వని; 3. వ్యంజనమును శబ్దశక్తి.

అనురతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనురాగము; 2. ఆసక్తి.

అనురతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనురాగమునుపొందినవాడు; 2. ఆసక్తిగలవాడు.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అత్యంతప్రేమము; 2. స్నేహము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎఱుపురంగు పొందినది.

అనురాగి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అనురాగముగలవాడు.

అనురాగించు. సం. అ. క్రి. అనురాగముగలవాడగు, అనురాగముగలదియగు. “వ. అవ్వడు గురుజనంబులయెడఁ బాటించిన వినయంబు వర్ణించి యనురాగించుచుండిరి చెప్పిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౭౦.

అనురాధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ఇరువదియేడుసత్తములలో) పదియేడవసత్తము.

అనురుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపేక్షింపబడినది; 2. అనుసరింపబడినది; 3. నిరోధింపబడినది, అడ్డబడినది; 4. తొందఱపెట్టబడినది.

అనురుద్ధుడు సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అనుసరింపఁ బడినవాఁడు; 2. అనుసరించువాఁడు. “తే. కామ భోగములకు సదేశాంతగృహముఁ, బోలి పొలి చియు ధర్మార్థములకు నిదియ, యాస్పదంబు నా వర్తత్రయానురుద్ధు, లైన జనులకెంతయు నొప్పు నప్పురంబు.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౭౪.

అనురుద్యమానుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అనుసరింపఁబడుచున్నవాఁడు; 2. నిరోధింపఁబడుచున్నవాఁడు; 3. తొందఱపెట్టఁబడుచున్నవాఁడు.

అనురూపము. సం. వి. ఆ. న. 1. రూపసామ్యము; 2. యోగ్యత.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుగుణము, తగినది; 2. రూపమునకుఁ దగినది.

అనురోధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనువర్తనము, అనుసరించుట; 2. పెద్దలయిష్టము నెఱవేర్చవలయుననెడి యిచ్ఛ; 3. ప్రతిబంధము, అడ్డు.

అనురోధి. సం. విణ. (న్. ఈ.సి.న్.) 1. అపేక్షించువాఁడు; 2. అనుసరించువాఁడు; (సమయానురోధి); 3. ప్రతిబంధించువాఁడు, అడ్డువాఁడు.

అనులాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ముహూర్తాప్రణామము, మాటిమాటికి చెప్పట, మరలమరల జెప్పట; 2. మాటిమాటికీ జెప్పెడుమాట.

అనులిప్తుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చందనాదులు పూసికొన్నవాడు. “న్నాతానులిప్తుడు.”

అనులేపము. సం. వి. ఆ. న.=అనులేపము.

అనులేపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చందనాదుల పూత; 2. పూతకు సాధనమైన చందనాది ద్రవ్యము.

అనులోమజుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రైవర్ణ మందలి పురుషునకును క్రిందివర్ణమందలి స్త్రీకినిఁ బుట్టినవాడు.

అనులోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రమమును అతిక్రమించినది; ప్రైవర్ణి క్రిందికి క్రమముగా నున్నది; 2. రోమములకు ఎదురుకానిది —అవ్య. అ. న. క్రమము ననుసరించి.

అనువదించు. సం. స. క్రి. 1. ఒక రసిన దానిని మరల నను; 2. ఒకభాషలోని విషయమును మఱియొక భాషలోనికి మార్పు.

అనువయించు. సం. స. క్రి. (బట్టలు)నేయు. “అని యిట్లు నాగకులంబునెల్ల స్తుతియించి యందు సితాసితతంతుసంతానపటంబు ననువయించుచున్నవారి నిద్దఱస్త్రీలను.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౦౯.

అనువరి. దే. విణ. (అనువు+అరి.) 1. ఉపాయకాలి. “చ. అరుటయుఁ జిత్తరేఖ దనుజాధిపనందనతో డ నిట్లనుకొ, నినుఁ గలలానఁ బైఁబడిన నేర్పరి మ్రుచ్చు నెఱుంగు దేని నయ్యనవరిరూపుఁ డైవడియు నన్వయముం జరితంబుఁ జెప్పుమా, విని ప్రియుఁ దాచెనన్ మనము వేడుక దీచెదఁ గాము నోచ్చెదన్.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౦౦. 2. అనుకూల్యము కలవాఁడు.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. వచించు, చెప్పు. “క. తొమ్మిది ఖండములై వర్ణము లనంజాల నొప్పె నగు జంబూద్వీపమున జనపదములు విను, మప్తుహితాంశములు దెలియ ననువర్తింతున్.” భార. భిష్మ. ౧, ఆ. ౨౪.

అనువర్తనము. సం. వి. ఆ. న. 1. అనుసరించినపు ట; 2. అనుసరించుట; 3. పూర్వసూత్రము నందలి పదము ఉత్తరసూత్రములోనికి అన్వయార్థము వచ్చుట.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. 1. అనుసరించి నడచు; 2. అనుసరించు.

అనువాకము. సం. వి. ఆ. పుం. వేదవిభాగము. (ఆశ్వాసము, ప్రకరణము, మొదలగు వానివంటిది.) “ఒక అనువాకము స్వస్తిచెప్పఁడు.”

అనువాదకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (అనువదించు వాడు) 1. ఒకఁడుచెప్పినది మరలఁ జెప్పవాఁడు; 2. ఒకభాషయందలి విషయమును భాషాంతరమున రచించువాఁడు.

అనువాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకరు చెప్పిన దాని మరలఁ జెప్పట; 2. ఒకభాషలో నున్న దానిని మఱియొకభాషలో రచించుట, భాషాంతరీకరణము.

అనువాది. సం. విణ. (న్. ఈ.సి.న్.) (అనువదించు వాడు.) 1. ఒకఁడు చెప్పినదానిని మరలఁ జెప్ప వాఁడు; 2. భాషాంతరీకరించువాఁడు.

అనువారము. సం. ఆవ్య. న. మాటిమాటికి. “ఉ. వానిదిగాక జన్మ మనువారము నీరమణీలలామయ, యో నగుబాటుగా నశనియొద్దకు నెచ్చెలింబంచి పంచినం, దా నీటు రాక వేటిమి యొనర్చునొ నావల పగుచు నించు విల్కానికి లొంగి నెమ్మది దలంచుకొనక వలసిందె నెవ్వడో.” కువ. 3, ఆ. 3౮.

అనువిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడినది, సం. నృప్తము, కలసియున్నది.

అనువు. డే. వి. 1. ఉపాయము. ‘క. తనువునవిటి గినియమ్మల, ననువున బుచ్చంగవచ్చు నతినిష్ఠురతక, మనమున నాటిసమాటలు, విను మెన్నియుపాయములను వెడలునె యధిపా.’ భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౬౦; 2. విధము. “క. మనపని దనపని దనపని, మనపనిగా నడతు మతండు మనము నొకండుమో, చినమో విద్ధము మోచిన యనువున నీతోడుపడుట యతనికి గీడే.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౨౯౮; 3. అనుకూల్యము, వీలు, అవకాశము. “వ. కలభాషిణి కంఠంబు నకు దనకంఠంబు నద్దంబుచేర్చి నేటున కనువీక దాని నిరుగేలం బొదుగఁబట్టుకొని.” కళా. 3, ఆ. ౧౨౦; 4. సొగసు.—విణ. 1. యుక్తము. “క. విను చనివిచ్చినయడండుక, దన తండ్రియు నొక్కరూపు తలఁపఁగ నదిగావున నీవు నాకుఁ జెల్లెల, వనువగునా యిట్టిమాటలాడఁగ నీకుక.” య. 3, ఆ. ౧౫2; 2. అనుకూలము; 3. సిద్ధము.

అనువుచేయు. ద్వ. స. క్రి. సిద్ధపఱచు, సన్నద్ధము చేయు, సన్నాహముచేయు. “క. కురుపతి పడ వాళ్లం దగు, దొరలకడకు సత్వరముగ దురమునకు భటో, క్రూరము ననువుచేయుటకై, బరవసము దలర్పఁ బనిచెఁ బార్థివముఖ్యా.” (సం. అబ్రహీ త్తావకాన్పూర్వక సన్నహ్యాన్తాం మహారథాః.) భార. శల్య. ౧, ఆ. ౯౯.

అనువునడు. ద్వ. అ. క్రి. సరిపడు, తగు.

అనువృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శీలము ననుసరించియున్నది; 2. క్రమముగా వర్తలాకార మైనది; 3. (వ్యాక.) అన్వయార్థము పూర్వ

సూత్ర మునుండి పరసూత్ర ములోనికి గ్రహించఁ బడినది. (పదము.)

అనువృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుసరించుట; 2. నేవించుట; 3. (వ్యాక.) ఒకసూత్ర మునుండి తర్వాత సూత్ర ములోనికి అన్వయమునకై పద మును గ్రహించుట.

అనువేలము. సం. ఆవ్య. అ. న. అనుక్షణము, క్షణ క్షణమందు, ఎప్పుడును.

అనువేశము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దవానికి వివాహము కాకుండఁగనే చిన్నవానికి వివాహము చేయుట. అనువేశ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రక్క యింట నున్నవాఁడు, ఇరుగుపొరుగువాఁడు.

అనువ్రజనము. సం. వి. అ. న. వెంబడించిపోవుట, ఇంటనుండి బయలుదేరి పోవుచున్న స్నేహితులు మొదలగువారిని సాగనంపుటకు జలసమీపము దాకపోవుట.

అనువ్రజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనుసరించిపోవుట; 2. నేవించుట.

అనువ్రతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుకూల మగు పనిచేయువాఁడు, అనుకూలుఁడు; 2. ఒకరు చేసిన వ్రతము ననుసరించి వ్రతముచేయువాఁడు. అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశ్చాత్తాపము; 2. మిక్కిలి ద్వేషించుట; 3. పూర్వవైరము; 4. అనుబంధము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) హస్తము ననుసరించియున్నది.

అనుశాయి. సం. వి. న్. పుం. పుణ్యపాపరూపకర్మ ములకు ఫలభూతములైన స్వర్గ నరకాదుల ననుభవించినప్పటి కేషించిన పుణ్యపాపములవాసన గలవాఁడు. (శ. ర.)

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. 1. యథార్థస్థితి తెలుపుట; 2. నిరూపించుట; 3. చేయఁదగిన దాని నుపదేశించుట, సలహా; 4. ఆజ్ఞ, ఆనతి.

అనుశాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్. న్.) 1. చేయఁదగినది ఉపదేశించువాఁడు; 2. శిక్షించువాఁడు.

అనుశాసించు. సం. స. క్రి. శిక్షించు, దండించు. “క. ఈసున దుర్యోధనదు, శ్వాసను లొగి బొండ పులకు సభలో నెగ్గుల్, నేసిన విని వారల నను, శాసించఁగ వలవ దనఁగఁ, జనదే నీకుక.” భార.

అర. ౧, ఆ. 3౮3. “క. మునినాథుఁడు వచ్చి ధర్మమున నాతనిఁదా, ననుకాసింఁచుఁ దిరంబుగ.”

భార. అర. ౧, ఆ. ౯౦; 2. ఉపదేశించువాఁడు.

అనుకాశిత. సం. విణ. (బు. ఈ. శ్రీ. బు.) చేయఁ దగినదాని నుపదేశించువాఁడు.

అనుకాస్త. సం. విణ. (బు. ఈ. శ్రీ. బు.) = అనుకాశిత.

అనుశీఘ్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపదేశించఁ బడినవాఁడు; 2. దండింపఁబడినవాఁడు.

అనుశీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చల్లనిది. “మ. అనుశీతాచ్ఛజలంబులోఁ బోలయు మత్స్య శంకఁ బుట్టింప లోచనయుగ్గంబు సుధారస ప్రచలితాబ్జభ్రాంతి సంధిల్ల నాననపర్వం బగ జాత నిల్పె.” కు. సం. 2, ఆ. ౬౯.

అనుశీలనము. సం. వి. అ. న. 1. నిరంతరాధ్యయ నము, ఎప్పుడును ఆధ్యసించుట; 2. ప్రాచీనగ్రంథము పరిశోధించుట.

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. 1. వినికడి; 2. సంప్రదాయము; 3. ప్రస్తావవిషయము ననుసరించిన యితరజనసంభాషణములవినికే. శ. ర.

అనుషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. దయ, కనికరము; 2. ప్రధానకార్యమునకుఁ బోవుచుండఁగా నడుమ సంభవించు నితరకార్యము; 3. చేరిక; 4. తగులు.

అనుషంగి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) (అనుషంగము గలది.) 1. ఎప్పుడును కలసియుండునది; 2. వ్యాపించినది.

అనుషక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంలగ్నము, తగులుకొనినది.

అనుషక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. సంబంధము, కూడిక. “ద్వి. సతతసాన్నిధ్యానుషక్తిమై.” బస. ౨, ఆ. పు. ౪.

అనుషక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుషంగము గలవాఁడు, కూడినవాఁడు. “ద్వి. కిన్న రేశ్వరపం ద్యుఁ డన్నారదాది, సన్నుతనాదాను షక్తుడు మెచ్చి, పరగంగ.” బస. ౧, ఆ. పు. ౧౪౨.

అనుష్టుప్. సం. వి. భ. శ్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు. (ఇందు పాదమునకు ఎనిమిదిఅక్షరములుండును); 2. సరస్వతి.

అనుష్టాత. సం. విణ. (బు. ఈ. శ్రీ. బు.) 1. అనుష్టానము చేయువాఁడు; 2. చేయువాఁడు.

అనుష్టానము. సం. వి. అ. న. 1. విహితకర్తము చేయుట; 2. చేయుట.

అనుష్ఠించు. సం. స. శ్రీ. 1. ఆచరించు, చేయు. “వ. భూసురోత్తములు దమ్ముం బరివేష్టించి యుండఁ దా రనుష్ఠింపం బూనినపని వారల కెఱింగింపం దలంచి.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౪౬; 2. పఠించు, చదువు; “ద్వి. నే వేదమందైన నెత్తి యందొక్క, రా వనుష్ఠింపుమా యీవిప్రునెదుర.” బస. 2, ఆ. పు. ౨౧౨.

అనుష్ఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విధిప్రకారము చేయఁబడినది; 2. చేయఁబడినది.

అనుష్ఠీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుష్ఠింపఁ దగినది, చేయఁదగినది.

అనుష్ఠము. సం. వి. అ. న. ఉత్పలము, నల్లకలువ. —విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఉష్ఠముకానిది.) 1. చల్లనిది; 2. అలసము, చుఱుకులేనిది.

అనుష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉష్ఠము లేనివాఁడు; 2. చుఱుకుఁదనము లేనివాఁడు.

అనుసంధాతవ్యము. సం. = అనుసంధేయము.

అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. అన్వేషణము, వెదకుట; 2. చింతనము, స్మరణము; 3. కూర్చుట; 4. బోధపఱచుకొనుట, మనసునకుఁ బట్టించుకొనుట.

అనుసంధించు. సం. స. శ్రీ. 1. నియమించు, ఏర్పఱచు. “వ. ఏ మనుసంధించినపనికి నీకు భయం జేల చతుర్విధభూతకోట్ల నుపసంహరింపుమనిన.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౧౭౧; 2. బోధపఱచుకొను, మనస్సునకుఁ బట్టించుకొను. “వ. భారత రణప్రకారం బనుసంధించి యతండు కలిపయ దినంబులకుం జనుడెంచి తగినతెఱంగునం గాంచి.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౪౪; 3. కూర్చు, సంఘటించఁజేయు.

అనుసంధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుసంధానము చేయఁదగినది.

అనుసరణము. సం. వి. అ. న. 1. అనుసరించి పోవుట; 2. పోలుట.

అనుసరించు. సం. స. క్రి. 1. వెంటబోవు, వెంట
డించు; 2. అనుకరించు, ఒకరుచేయునట్లుచేయు.

అనుసారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెంటఁ బరుగెత్తుట.

అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సారణిని అనుసరిం
రించినది.) రెండవసారణి. (వీణెతీఁగలలో షడ్జ
స్వరము పలుకుతీఁగ సారణి.)

అనుసారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనుసరించుట;
2. తెల్లతువ్వళి.

అనుసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. శీ. న్.) 1. అనుస
రించువాడు, వెంటడించిపోవువాడు; 2. పోలు
వాడు.

అనుసు. దే. వి. గదాదండదులకు అమర్చెడు
పొన్ను. “తే. తశకుంబు త్తడియనునబెత్తంపుఁ
గట్టెఁ, బట్టి సేనాధిపతి బరాబరులు సేయ.”
చంద్రా. ౧, ఆ. ౬౯.

అనుస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుసరించుట.—ఈ.
కులట, రంకుటాలు.

అనుస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒకదాని ననుసరించి
స్మరించుట; 2. ప్రత్యుత్పన్నమతియగు స్త్రీ,
అప్పటికప్పుడు తగిన సమాధానము చెప్పటకు
యుక్తి తోచుచున్న, యుక్తిపరురాలు.

అనుస్మరణము. సం. వి. ఆ. న. తలంచుట.

అనుస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెంపులేకుండగా
స్మరించుట; 2. స్మరించుట.

అనుస్మృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్షూర్పఁ
బడినది; 2. గ్రువ్వబడినది; 3. నిత్యసంబం
ధము కలది.

అనుస్వారము. సం. వి. ఆ. పుం. (స్వరమును (=అచ్చు
ను) అనుసరించి యుండునది.) బిందువు, సున్న.

అనుహారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనుకారము,
అనుకరించుట; 2. ఒకదాని తర్వాత తీసికొని
పోవుట.

అనుహార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమానముగాఁ
జేయఁదగినది.

అనుహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుకరింపఁ
బడినది; 2. సమానముగాఁ జేయఁబడినది.

అనుహోడము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఓడ
ననుసరించునున్నది; 2. ఓడయం దున్నది.

అనూకము. సం. వి. ఆ. న. 1. కులము; 2. శీలము.

—పుం. పూర్వజన్మము.

అనూచానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అంగముల
తోడ వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుడు; 2.
వేదార్థము చెప్పఁగలవాడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.)
వినయముగలవాడు.

అనూచ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనువచింపఁ
దగినది; 2. తరువాత పఠింపఁదగినది.

అనూఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెండ్లికానిస్త్రీ, కన్యక.

అనూఢుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వివాహము
కానివాడు, అవివాహితుడు.

అనూదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనువదింపఁ
బడినది, అనుసరించి పలుకుబడినది; 2. భాషాంత
రికరింపఁబడినది.

అనూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఊనము
కానిది.) 1. తక్కువకానిది, పరిపూర్ణము; 2.
హీనముకానిది. గొప్పది; 3. (న+నూన.) నిశ్చ
యము కానిది.

అనూపజము. సం. వి. ఆ. న. (జలప్రాయప్రదేశ
మున పుట్టునది.) అల్లము.

అనూపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒకానొక దేశము;
2. ఎనుబోతు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) నీటి
సమృద్ధికలది. (నద్యాదినమిషప్రదేశము.)

అనూరాధ. సం. = అనురాధ.

అనూరుడు. సం. వి. ఉ. పుం. గరుడుని యన్న,
సూర్యసారథియగు అరుణుడు.—విణ. ఉ.
తొడలు లేనివాడు.

అనూరువు. సం. = అనూరుడు.

అనూరుసారథి. సం. వి. ఇ. పుం. (అనూరుడు
సారథిగాఁగలవాడు.) సూర్యుడు.

అన్యజుడు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. డ్య. ఉ.) 1. శమఁ
డు, మూర్ఖుడు; 2. కుటిలుడు, మోసము
చేయువాడు.

అన్యజువు. సం. = అన్యజుడు.

అన్యణి. సం. విణ. (న్. ఈ. శీ. న్.) ఋణికాని
వాడు, ఋణములేనివాడు.

అన్యణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఋణము
లేనివాడు.) అప్పులేనివాడు.

అన్నతము. సం. వి. అ. న. 1. అసత్యము, అబద్ధపు మాట; 2. కృషి.—విణ. (అ. అ. అ.) అసత్యమైనది, అబద్ధమైనది.

అన్నతవాది. సం. విణ. (న్. ఈ. సి. న్.) అసత్యము పలుకువాడు.

అన్నశంసుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) హింస చేయనివాడు, దయాశీలుడు.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం. ద్విపము, ఏనుగు.

అనేకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఒకటికంటె భిన్నమైనది, రెండుమొదలగునది. (సంఖ్య); 2. ఒకటిని మించినది. (వస్తువు మొ.)

అనేకాంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నియమము లేనిది; 2. నిశ్చయమైన ఫలము లేనిది.

అనేడమూనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చెవిటి మూఁగ, చెవుడును మూఁగతనమునుగూడఁ గలవాడు; 2. మోసకాడు.

అనేడుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అవివేకి, వివేకము లేనివాడు.

అనేహము. సం. వి. న్. పుం. = కాలము, సమయము.

అనేహస్సు. సం. = అనేహము.

అనైకాంతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. కీ. అ.) (న + ఏకాంతిక.) 1. నిశ్చితము కానిది; 2. నియతమగు ఫలములేనిది.

అనైకాగ్ర్యము. సం. వి. అ. న. ఏకాగ్రత లేమి, చంచలత.

అనైక్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఐక్యములేమి; 2. భేదభావము.

అనోకహము. సం. వి. అ. పుం. (బండియొక్క) నడకను అడ్డగించునది. మ్రాసు, వృక్షము.

అన్ను. దే. చూ. అంచు.

అన్న. దే. లేక వై. వి. (సం. జనకః. మ. జన్మో.)

1. తండ్రి. “తే. తల్లి బోధించు దత్తవత్సంబు గలిగి, యన్న మీయన్న చెప్పినయట్లు చేయు, ధూర్తసంగతి విడుపు సాధువులతోడఁ, బరిచయము సేయు మని పుత్రు ననుచినంబు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౮3; 2. (తండ్రితో సమానుడు.) అగ్ర

జాడు, తనకంటె పెద్దవాడగు సోదరుడు; 3.

వాత్సల్యమును దెలుపును, పుత్రుడు తమ్ముడు మొదలగువారిని సంబోధించినపు డుపయుక్తము. కుమారుని సంబోధించుటకు: “సీ. కర్తవ్య కొడుకులకడ కేగి యేను మిమ్మందఱ వేడెద నన్నలార, నాపంపు సేయుండు నన్ను రక్షింపుడు కామచారులకు దుష్కరము గలఁ.”

భార. ఆది. ౨, ఆ. 3౪. తమ్ముని సంబోధించుటకు: “సీ. అన్న దుశ్శాసన నిన్ను రాజ్యము నకు బట్టంబుగట్టెదఁ బతివి గమ్ము.” భార. అర. ౬, ఆ. ౨3. శిష్యుని సంబోధించుటకు: “సీ.

అశని యస్త్రవిద్యాభియోగమునకు, బ్రియశిష్య వృత్తికి బెద్ద మెచ్చి, యన్న ధనుర్ధరు లన్యులు నీకంటె, నధికులు గాకుండునట్లుగాఁగఁ, గఱపుదు విలువిద్య ఘనముగా నని పల్కి.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౨3. —ఆప్య. ఆశ్చర్యవిషాదాదులగు తెలుపును. ప్రాయశముగా అన్నా! అనురూపమున నుండును. “అన్న(అన్నా!) ఎంతపని జరిగినది!”

—(వ్యాక.) ప్రార్థనాద్యర్థమును తెలుపు వ్యతిరేక క్రియలమీద అనుప్రయుక్తము. ఎదాదుల లానిది. “ఉ. వెన్నుండు ప్రీతి జెప్పినసవిస్తర వాక్పిచయంబు త్రోవ బో, వన్న కుమారయట్ల యిన నాయువు శ్రీయును నీకు గల్గు మాకన్నులు నల్లగా నకట గన్గొనుచుండును.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౪౮.

అన్నకిట్టము. సం. వి. అ. న. అన్నమలము, తిన్న యన్నము జతరాగ్నిచే పక్వమైన తరువాత యేర్పడినమలము.

అన్నకోశము. సం. వి. అ. పుం. అన్నము జీర్ణమగు తిత్తి.

అన్నగంధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆమరోగ విశేషము, అజీర్ణవలనకలిగిన విరేచనములు.

అన్నగళు. దే. వి. బ. (త. అణ్ణగళ.) కంచుకి, అంతఃపురపుఁ గావలివాడు, కట్టికవాడు, వేత్రహస్తాడు. (అన్నగళు, అన్నగారు, కట్టికవాడు, కంచుకి పర్యాయములుగా నుపయుక్తములు. ‘అన్నగళమాట’ అని యొకచోఁగలదు. అది షష్ఠీసమాసమని తోచెడిని. శ.ర. లా ‘అన్నగళ’ అని ప్రథమావిభక్తిగా గ్రహింపఁబడెను.) ‘అన్న

గార్లు వచ్చిరట ఎటువలె: ద. నిడుదకుల్లాయల నిండుచోగలుఁబూని నడినన్న యన్న గార్లు సముఖానకు వచ్చిరి. వ. ఈరితిని జేరవచ్చిన యన్నగార లన్నరనాథునకు మ్రొక్కి ఏమని విన్నవించుచున్నారు: అన్నగళమాట - సామీ, పరాకు...రాలోయికంచుకులారా...కటిక వారల మాట....." మన్నారు. పు. ర. "అన్నగళమాట - గడియారం గడియారం." మన్నారు. పు. 3ం.

అన్నగార్లు. దే. 1. = అన్నగళు; 2. పూజ్యులయిన జ్యేష్ఠసోదరులు.

అన్నదమ్ములు. దే. వి. బ. అన్నయును తమ్ముడును. అన్నదాత. సం. విణ. (బు. ఈ. శ్రీ. బు.) అన్నము పెట్టువాడు, అన్నదానము చేయువాడు.

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న + అన్న.) ఆశ్చర్యమును దెలుపునది. "క. అన్నన్న మొగము వెన్నుని, యన్నన్న జయించు గన్ను లన్న న్నలినా, సన్నములు నడుము మిక్కిలి, సన్నము మాటలు సుధాప్రసన్నము లెన్నె." విజ. ౧, ఆ. ౮౩. —వి. (అన్న + అన్న.) (నుగాగమాభావము. అన్నునన్న అనుట యుక్తము.) భార్యకు సోదరుడు. (చూ. వైయుదాహరణము: వెన్నునియన్నన్న=విష్ణునిభార్యకు సోదరుడు. (చంద్రుడు).)

అన్నన్నా. దే. = అన్నా.

అన్నపానము. సం. వి. అ. న. అన్నపానములసమాహారము. (తినుటకు తిండియును, త్రాగుటకు నీరును.)—బ. అన్నమును, పానమును. (తెనుగున బహువచనాంతముగానే ఉపయోగము.)

అన్నప్రాశనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆఱవనెలలోగాని, ఎనిమిదవనెలలోగాని బిడ్డలకు మొదట అన్నము తినిపించెడి సంస్కారము, స్తుతి విహితము లగు పోడశకర్తలలో నొకటి; 2. అన్నము తినుట.

అన్నప్రాశము. సం. = అన్నప్రాశనము.

అన్నభేది. సం. వి. ఇ. శ్రీ. (అన్నమును భేదించునది.) అన్నమును జీర్ణముచేసెడి యొకానొక పదార్థము.

అన్నమయము. సం. వి. అ. పుం. పంచకోశములలో నొకటి. చూ. కోశము.)—విణ. (అ. ఈ. యా. అ.) 1. అన్నవికారమైనది; 2. అన్నముతో నిండినది.

అన్నమలము. సం. = అన్నకిట్టము.

అన్నము. సం. వి. అ. న. (జీవించుసాధనమైనది, లేక తినఁబడునది.) 1. ఉడికించిన బియ్యము, పంటకము; 2. ధాన్యము; 3. సస్యము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) తినఁబడ్డది.

అన్నరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అన్నముయొక్క సారము; 2. అన్నముయొక్కరుచి; 3. గంజి.

అన్నశాంతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. అన్నముతో శాంతి చేయుట, అన్నదానముచే తృప్తిపఱచుట.

అన్నసంప్రాశనము. సం. = అన్నప్రాశనము. "నీ. గృహనిష్క)మంబు సాగించి నాల్గవమాసంబు నందుఁ గుమారునకును, పశ్చరార్థమునందు వాలాయముగఁ జేసి రన్నసంప్రాశనం బర్హకునకు." కాశీ. ౪, ఆ. ౧౩.

అన్నసూక్తము. సం. వి. అ. న. అన్నమును, అన్నదానమును గుఱించి స్తుతించు మంత్రముల భాగము. (త్రాధాదులయందు అన్నశుద్ధిర్ధము దీనిని పఠింతురు.)

అన్నా. దే. = అన్న.

అన్నాదమ్ములు. దే. = అన్నదమ్ములు. "క. సన్నిధిఁ బన్నగహరుడు, పెన్నిధిఁ గని పొంగుచున్న పేదలక్రియ నయ్యన్నాదమ్ములఁ గని మీ, కెన్నఁగ." ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౧౧.

అన్ని. ద్వ. న. ఏ. (అంత శబ్దమునకు అనుహదర్థక బహువచనరూపము.) 1. అంతసంఖ్యగలవి; 2. సమస్తము. (ఈయర్థమున 'అన్నియు' అనుట ప్రాయశః.)—వి. అల్లికమొదలు.

అన్న. దే. వి. 1. ఒడలెఱుంగమి, పరవశమగుట. "ద్వి. నిన్ను నీవెఱుంగక యన్నెక్కి క్రొవ్వి, మున్నీశ్వరార్థమై యున్న పూవునకుఁ, జూచినచెయ్యది సక్కున నపుడు, చూచినట్లే చాచు చాచు రమ్మనుచు." బస. ౪, ఆ. పు. ౧౨౧. "ఉ. కన్నుల నిద్రదేఱుగ నకంపితుడై యతఁ డెంత చేసినె, దన్ను నెఱుంగ కొక్కమొగిఁ దత్కృపి

నైన్యచయంబుఁ బోరఁ బే, రన్నన మ్రింగఁ జొచ్చె.” భార. అర. 2, ఆ. ౧౦౦; 2. అడుది; 3. భార్య. చా. అన్నన్న. వి.

అన్నకొను. దే. అ. క్రి. ఒడలెఱుంగకపోవు. “క. సన్నపుఁ గలయేరున మై, యన్నకొనుచు నాము దిన్నయట్టై రాగా.” స్వా. ౫, ఆ. ౨౨.

అన్నవ. వై. విణ. (సం. అణు.) 1. సన్నము. “నీ. చఱలాక్షిచూపులచాడ్పున కెడ మెచ్చుఁ, జిక్కని చనుగవఁ జీఱఁ గోరు, సన్నవకొఁ దీగయందంబు మది నిల్చు, జఘనచక్రం బువైఁ జలుపు దృష్టి.” భార. ఆది. 3, ఆ. 3౮; 2. అల్పము, చిన్నది. “క. ఇన్నగమునందు గాం డీప, మున్నది యది గాని మధ్యబోడ్రేకవిలా, సోన్నతి కోర్వపు పెద్దయు, సన్నవ లీవిండ్లు గుఱు చలఁతిబలంబు.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౦౫; 3. పిన్న, చిన్నవాఁడు. “ఉ. సన్నును గొంగలించు కొని నావదనంబునకున్ నిజాన్య మా, సన్నముఁ జేసి యొక్కమృదుశబ్దము సేసె మనోహరంబు గా, నెన్నఁడు నట్టిశబ్దము మునీశ్వర, మున్ విని యెనెఱుంగ నయ్యన్నవ బ్రహ్మచారిముఖ మం బురుహంబునమంబు సూడఁగన్.” భార. అర. 3, ఆ. ౧౦౭.

అన్నపు. దే. వి. అన్న, పారవశ్యము. “నీ. నలవ చెందోపల తేకులకు సన్నపు పెట్టఁ గోరి కావించి నగుళిక యనఁగ...” “తే. నరుణరుచి దనమండల మతిశయిల్లు, బొడిచి దివి బ్రాకి దీధితు లడరఁ జేసి, యంతకంతకు నెక్కుచు సంఘసముఁ, గాలుకొనసీక చంద్రుఁడు గ్రారె నధిప.” భార. ద్రోణ. ౫, ఆ. ౨౭౫.

అన్నెకాఁడు. వై. విణ. (అన్నెము + కాఁడు.) అన్యాయకారి, అన్యాయము చేయువాఁడు. “అన్నెకాఁడై వాఁడు నావల పెల్ల నారుదూఱు చేసెనే.” శ్రీశ్రయ.

అన్నెకారి. వై. విణ. అన్యాయకారిణి, అన్యాయము చేయుస్త్రీ. “అన్నెకారిచాడి విన్నాఁడు.” శ్రీశ్రయ.

అన్నెము. వై. వి. అన్యాయము. “ఉ. మున్నొక నాఁడు నంగనలముద్దులనుద్దు లెఱుంగనట్టిచో,

నన్నె మిఁకేల.” శకాం. ౨, ఆ. (అని శ. ర.) ముద్దులనుద్దు లెఱుంగనట్టిచో, వన్నెలమిఱు నం దమున వావి వింతకు వింతయైన.” అని ముద్రిత పాఠము. అన్నె మనుటయ సరి. శకాం. ౨, ఆ. ౯౭.—స. అన్యము, వేటొకటి “సన్నఁగూడిన నాటనుండి యన్నె మెఱుంగఁడు.” శ్రీశ్రయ. ‘అమె అన్నెము పున్నెము యెఱుంగని యమా యకురాలు’ మొదలగుచోట పుణ్యేతరము అనఁగా పాపము అని తాత్పర్యము.

అన్న. దే. = అనుపు. చా. అంచే.

అన్న. దే. = అనుము.

అన్యకారుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలములోని పురుగు.

అన్యగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) ఇతరులను పొందువాఁడు.

అన్యచిత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇతరమం దు మనస్సు కలవాఁడు; 2. వికలమైన మనస్సు కలవాఁడు.

అన్యతమము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. రెంటికంటె నెక్కువవానిలో నొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. రెండిటిలో నొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యత్ర. సం. అవ్య. అన్యస్థలమున, మఱియొక చోట.

అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకవిధముగ. “ద్వి. అట్లయ్యు, పర్ణనచేసితి వారిసకాని, యేయెడ నన్యథా యెఱుంగ నేననెడి, యాయొక్క బలిమి మహిష్మతకలిమి.” బస. 2, ఆ. పు. ౨౪౬.

అన్యథాకరించు. సం. స. క్రి. వేఱుసేయు, మఱి యొక విధముగా చేయు, వ్యతిరేకముచేయు. “గీ. గురులలోనఁ బరమ గురువు తల్లియ యట్టి, తల్లివచనమును విధాతకృతియు, సన్యథాకరింప నలవియె యనిన.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౫౪. “నీ. ఈశ్వరాజ్ఞాసేతు వెట్లు దాటఁగపచ్చుఁ దదధీనులకు సన్యథాకరించి” వై. 2, ఆ. ౧౦౦.

అన్యథాకలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మఱియొక విధ ముగ ఆగుట, చెడుట. “చ. తదీయలభమున

కుం దగు హేతువు లందు రన్యథా; కలనకు నంగ
లోపములు గారణమందురు మాంత్రికాధ
ముల్.” నై. 2, ఆ. 22.

అన్యథాత్వము. సం. వి. అ. స. వేటొకవిధముగ
అగుట, వ్యతిరేకము. “సీ. నినుఁ బ్రజాసంహా
రమునకునై కల్పించినాడఁ గావున నీమనంబు
నందుఁ, బోడఘు విచారంబు నుడిగింపు మిట్లు
గాఁగలయది యైన యిక్కార్యమునకు, నన్య
థాత్వం జేలయగు.” భార. ద్రోణ. ౨, ఆ. ౧౭౦.
“ప. అప్యశుపతి యతనిపైఁ గరుణార్థింబగు
కటాక్షవీక్షణం బొలయ నది యట్లకాక దాశికి
నన్యథాత్వంబు గలదే యనియె.” భార. ద్రోణ.
౨, ఆ. 3౭౬. “లే. అప్తు దమయంతి యంతరం
గమ్ము లోన, మాను సందియ మీశండు మగఁడు
నీకు, నాఁడె దా నానలిచ్చినవాఁడు బ్రహ్మ,
తద్వచనమున కన్యథాత్వంబు గలదె.” నై. ౪,
ఆ. ౧౦౯.

అన్యథాసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మఱియొకవిధ
ముగ సిద్ధించుట; 2. తర్కశాస్త్రమునఁ జెప్పిన
కారణత్వ ప్రతిబంధక దోషములలో నొకటి
(=ఒకవిషయమును సమర్థింపఁ జెప్పు కారణము
లకు భంగము కలిగించుట.) “మ. అటుగా
కద్భుతరామణీయకగుణాధ్యంబైన సద్వస్తువున్,
బటువాచారసికున్ ప్రసంగమయినం బారంబు
ముట్టన్ రసోత్కటతం జెఱుక మానఁజాల
రనుపక్షం బొందు భావించినన్, ఘటియిల్లు న్నని
తొంగవర్ణనకు నిక్కం బన్యథా సిద్ధియున్.”
ప్రభా. 3, ఆ. 2.

అన్యదా. సం. అవ్య. మఱియొకప్పుడు. (సదా,
సర్వదా వలెనే యదియు సుపయుక్తము.)

అన్యదీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరసంబంధ
మైనది.

అన్యపదార్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱియొక
వస్తువు; 2. మఱియొక పదముయొక్క అర్థము.
“అన్యపదార్థ ప్రధానము బహువ్రీహి.”

అన్యపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. పరపుష్టము, కోయిల.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులచేఁ బోషింపఁ
బడినది.

అన్యపూర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వివాహమైనస్త్రీ;
2. వివాహనిశ్చయమైనస్త్రీ; 3. పునర్భువు,
మాటు మనువుఁ జేసికొన్నస్త్రీ.

అన్యమనస్కండు. సం. విణ. స్. = అన్యమనస్కుండు.
అన్యమనస్కుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇతర
విషయములయందు మనస్సుకలవాఁడు; 2. పర
ధ్యానముగా నుండువాఁడు.

అన్యమాతృజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. సపతితల్లికొడుకు.
అన్యము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. మఱియొక్కటి,
ఇతరము, వేఱయినది; 2. సాటిలేనిది, అసాధా
రణము.

అన్యవాపము. సం. వి. అ. పుం. (మఱియొకచోట
గ్రుడ్లు పెట్టునది.) కోకిల.

అన్యసంక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1.
ఇతరులకు సంక్రమించినది; 2. ఇతరులవలన
సంక్రమించినది; 3. ఇతరమందు వ్యాపించినది.
“అన్యసంక్రాంత హృదయుండు.”

అన్యార్థము. సం. (శ్. ఈ. శ్. అ.) = అన్యార్థశము.
అన్యార్థశము. సం. (అ. ఆ. అ.) = అన్యార్థశము.
అన్యార్థశము. సం. విణ. (అ. ఈ. శ్. అ.) మఱి
యొకదానితో సమానమైనది.

అన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. అధర్మము.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయవిరుద్ధము.

అన్యాయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయము
నుండి తప్పినది, న్యాయములేనిది.

అన్యార్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱియొక
అర్థము; 2. ఇతరుని అర్థము. చూ. అర్థము.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మఱియొకఅర్థము కలది;
2. మఱియొక ప్రయోజనముగలది; 3. ఇతరుల
నిమిత్తమైనది, ఇతరులకోరికకైనది. “మ....ఇట్టి
దానిన్ సుదుర్బలి నన్యార్థము నేసి నీకుఁ
జేనునే.” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౨౩౯.—క్రి.
విణ. ఇతరుల నిమిత్తముగా, ఇతరులకోరికకు.

అన్యండు, సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. వైవాఁడు,
లాఁలివాఁడు; 2. వేఱైనవాఁడు, ఇతరుండు.

అన్యోన్యము. సం. వి. అ. స. 1. పరస్పరము; 2.
ఒక యధ్ధాలంకారము. చూ. అలంకారము.

అన్యోన్యాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకదాని నొకటి ఆశ్రయించుట; 2. తర్కమున వాద దోషములలో నొకటి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒక దానినొకటి ఆశ్రయించినది.

అన్యత్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నేత్ర గోచరమైనది; 2. వెంబడించునది.—అవ్య. 1. వెంటనే; 2. కన్నుల ఎదుట, ఎదుట.

అన్వయవంతుడు. సం. విణ. (త్. ఈ.వత్.త్.) 1. వంశముకలవాడు; 2. మంచివంశము కలవాడు.

అన్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కులము, వంశము; 2. పదముల పొందిక, భావమున కనుకూలముగ పదములను చేర్చుట.

అన్వయించే. సం. అ. క్రి. 1. ప్రవర్తించు, సరిపడు. “అనుశ్రమ ఇక్కడ అన్వయింపడు.” “అధర్మశాస్త్రవాక్యము లీవిషయమున అన్వయింపవు.” 2. బోధపడు, తెలియు. “అష్టోక్తము నాకు అన్వయించలేదు.” “నీవు చెప్పినవిషయము నాకు అన్వయించలేదు.”—స. క్రి. భావానుకూలముగ పదములను కూర్చు, భావమును వివరించు. “ఈపద్యము అన్వయింపుము.”

అన్వర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్థమును అనుసరించుచున్నది, సార్థకము. “అన్వర్థ సంజ్ఞ.”

అన్వపనర్థము. సం. వి. అ. పుం. కామచారానుజ్ఞ, విచ్చలవిడిగ విడుచుట.

అన్వవాయము. సం. వి. అ. పుం. వంశము, కులము.

అన్వాచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెందిటిలో నొకదానిని అప్రధానముగఁ జెప్పట; 2. అప్రధానపదార్థము.

అన్వాదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకపనిచేయుటకు స్వీకరింపఁబడినవానిని మఱియొకకార్యము చేయుటకు మఱియొక జెప్పట; 2. మఱియొక జెప్పట; 3. మరలఁజెప్పఁబడిన పదార్థము, (బోధమ్యువాచకము.) “నీ ప్రతిబింబమోకాని రజనివల్లభున కధ్యాహారమోకాని యమృత రుచికి, వినియంబోకాని విధున కన్వాదేశమోకాని యత్రినేత్రోష్ణువునకు, వీపుయోకాని.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౦౧. వై. ౫, ఆ. ౧౪౪.

అన్వాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పూచీపడినవాడు, పూటకాపు; 2. చెందవలెకట్టు, చెందవలెము పెట్టుకుదువ; 3. ఎడతెగని మనోవ్యధ.

అన్వాధేయము. సం. వి. అ. న. వివాహసంలేరము పుట్టింటివారుగాని, అత్తింటివారుగాని, బంధువులుగాని స్త్రీకి ఇచ్చుధనము, స్త్రీధనము.

అన్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. అనుసరించుట; 2. సేవ; 3. ఒకరిని అనుసరించి కూర్చుండుట; 4. విచారము; 5. వడ్లవాడు మొ. వారు పని చేయుకాల, పరిశ్రమకాల; 6. వస్త్రీకర్త, ఆసనము (గుడము) న చదురు మొదలగుదానితో తడిపిన పత్తి ఎక్కించుట.

అన్వాసితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుసరింపఁబడినవాడు; 2. సేవింపఁబడినవాడు.

అన్వాహార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రత్యమావాస్వయందుఁ జేయుశ్రాద్ధము; 2. శుభకార్యములకు ముందుఁజేయు నాందిముఖశ్రాద్ధము.

అన్విచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అన్వేషణము, వెదకుట.

అన్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

అన్విష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వేషితము, వెదకఁబడినది.

అన్విక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తర్కవిద్య.

అన్విక్షణము. సం. వి. అ. న. మార్గణము, వెదకుట.

అన్వితము. సం. = అన్వితము. “శా. గ్రీవాంబుకృతి పట్టనూత్రలతికా శ్రీకారరేఖాంకితక, దేవీయ వ్రణచంశ సంభవ గుణాన్విత నిమిష గాయజం, డావిర్భూతరతిం ధనుర్లతికగా సంగీకరించు బలే.” వై. ౨, ఆ. ౯౬.

అన్వేషము. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెదకుట.

అన్వేషణము. సం. = అన్వేషణ.

అన్వేషించే. సం. స. క్రి. వెదకు. “వ. పాండవుల నన్వేషించుపని యిలమిందం జిత్రగించు తెఱం గానతిచ్చునది యనిన విని యట్లచేయుదము గాక యని వారలఁ బోవం బనిచి.” భార. విరా. 3, ఆ. ౯౦.

అన్వేషితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్విష్టము, వెదకఁబడినది.

అన్వేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ - ష్టి. ఋ.) వెదకెడు
వాడు.

అన్వేష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకదగినది, పరిశీలించదగినది.

అప. ఉభ. వై. వి. 1. అప్తు; “గీ. ఆనిశ శివవాసమైన పుణ్యపురమణి వ, ఘావహస్తృతి వనుచు నాయవకలంక, మానసోత్కర్షయుక్తు లనూన నుతులు, సేసి యందఱుఁ దత్పురస్థితిని బరంగ.”

రాఘ. ౨, ఆ. ౪౦; 2. తంద్రీ; 3. ఆకర్ష; అప్తు; 4. నామాంశముల యందు చేర్చబడు పదములలో నొకటి. చూ. అప్తు. — సం. ఉప. విరుద్ధార్థము నిచ్చును. “అపయశము, అపజయము, మొ.” కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము లేకయే ఉండును.

అపంచీకృతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (వేదాంత.) పంచీకరణము చేయబడనది, సూక్ష్మము.

అపకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ - క్త్రి. ఋ.) అపకారము చేయువాడు.

అపకర్తృడు. సం. విణ. (న్. న్. న్.) దుష్టాచరణము కలవాడు.

అపకర్తృణము. సం. వి. అ. న. = అపకర్తృము. — విణ. (అ. ఈ - క్త్రి. అ.) పోగొట్టునది, అపహరించునది.

అపకర్తృము. సం. వి. అ. పుం. 1. హైన్యము. (ఉండదగినదానికంటె తక్కువగుట); 2. వెనుకకు తీసికొనిపోవుట; 3. శ్రాద్ధాదులను ఉచితకాలము కంటె పూర్వము చేయుట; 4. ఒకపదమును పరసూత్రమునుండి పూర్వసూత్రాన్వయమునకై గ్రహించుట; 5. ఆకర్షణము.

అపకలంకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కళంకము లేనది. “తే. అనిశశివవాసమైన పుణ్యపురమణి వ, ఘావహస్తృతి వనుచు నాయవకలంక, మానసోత్కర్షయుక్తు లనూన నుతులు, సేసియందఱుఁ దత్పురస్థితిని బరంగ.” రాఘ. ౨, ఆ. 3౮.

అపకారకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. రికా. అ.) అపకారము చేయువాడు.

అపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనిష్టకార్యము చేయుట, కీడు చేయుట; 2. హాని, కీడు; 3. ద్రో

హము, కీడు గలుగవలయుననుచింత. (వ్యతి. ఉపకారము.)

అపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ - క్త్రి. న్.) అపకారము చేయువాడు. (వ్యతి. ఉపకారి.)

అపకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపయశము, చెడు పేరు.

అపకృతము. సం. వి. అ. న. = అపకారము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) అపకారము చేయబడినది.

అపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపకారము.

అపకృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అపకృత్యము.

అపకృత్యము. సం. వి. అ. న. = అపకారము.

అపకృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అధమము; 2. హీనము; 3. అపకర్తృము చేయబడినది. చూ. అపకర్తృము.

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపకర్తృము.

అపక్రమణము. సం. వి. అ. న. 1. పరుగిడుట, పలాయనము; 2. వెనుకకుఁబోవుట; 3. తొలగిపోవుట.

అపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకకునడచుట; 2. తొలగగుట; 3. యుద్ధమునుండి పాటిపోవుట; 4. క్రమములేమి, క్రమముతప్పట. — విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రమముతప్పినది, క్రమముపోయినది. “స్త్రీ. ఇది సంజ యిది రాత్రి యిది వానరం బను సమయపర్వము లపక్రమము లయ్యె.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧32.

అపక్రమించే. సం. అ. క్రి. 1. యుద్ధముపలనఁబాటిపోవు; 2. తొలగిపోవు.

అపక్రశము. సం. వి. అ. పుం. నింద, దూఱు.

అపక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పండనిది, ఆమము (తండులాది); 2. పచ్చిది, పరువునకు రానిది. (ఫలాది).

అపఖ్యాతి. సం. = అపకీర్తి.

అపగండుడు. సం. వి. అ. పుం. చంటివాడు, అతిబాలుడు.

అపగతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పోయినది; 2. పరుగెత్తినది.

అవగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. గమనము, పోక, వెడలిపోవుట; 2. వడిపోవుట, రాలుట. “పురాణ వత్సావగమము” (=ప్రాంతయాకులు రాలుట); 3. భంగము, చెడుట. “నిద్రావగమము” (=నిద్రచెడి పోవుట.)

అవఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవయవము; 2. దేహము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) మేఘావరణ శూన్యమైనది, మేఘావరణ లేనిది.

అవఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. దుష్టుడు కారణముగాఁగల మరణము; 3. పీనముగా చంపుట, పాడుచావు గలగునట్లు చంపుట.

అవచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. హని; 2. అవహరించుట; 3. వ్యయముచేయుట; 4. తగ్గుదల; 5. పూజ; 6. అవచయము, (పువ్వులు)కోయుట.

“మ. ఈషాదిక్ మురారి...పుష్పా వచయప్ర మోద భరితాత్మకుఁ డై చిదిమెక్ లతాంత ముల్...” పారి. ౪, ఆ. ౧౩. ఈయర్థమున సంస్కృతనిఘంటువులలో అవచయశబ్దము కలదు. ఆంధ్రసంప్రదాయమునను, కన్నడసంప్రదాయమునను ‘అవచయ’శబ్దము కనబడుచున్నది. ‘వ, వ’ అను ఆక్షరముల పోలిక ననుసరించి యారూపము తొలుత ప్రవేశించి యుండును.

అవచయించు. సం. స. క్రి. (పువ్వులు)కోయు, చిదుము. శ. ర. చూ. అవచయము.

అవచరితము. సం. వి. అ. న. 1. తక్కువగాఁజేయుట; 2. చెడుపని, చెడునడక.

అవచాయితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పూజింపఁబడినవాడు, అవచితుడు.

అవచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపితమును జేయుట, అపరాధము; 2. అవకారము, ఒకరి యెడఁ జేసిన హని; 3. అపభ్రము; 4. వినాశము; 5. కర్తృలొపహాసదోషము.

అవచారి. సం. విణ. (న్.ఈ.ణి.న్.) అవచారము చేయువాఁడు.

అవచిక్కిర్. సం. వి. అ. క్రి. అవకారము చేయవలయుననెడి యిచ్చ, హనిచేయుతలఁపు.

అవచిక్కిర్పు. సం. విణ. ఉ. అవకారముచేయ నిచ్చగలవాఁడు, అవకారము చేయఁదలంచినవాఁడు.

అవచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆనందముచేఁ బూజింపఁబడినది; 2. అవయవలోపము గలది; 3. క్షీణించునది; 4. చిక్కినది, కృశించినది.

అవచితి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. పూజ; 2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. వ్యయము; 4. హని; 5. హైన్యము, క్షీణించుట.

అవచీయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షీణింపఁజేయఁబడుచున్నది.

అవచ్యుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నష్టప్రాయము; 2. జోటిపోయినది.

అవజయము. సం. వి. అ. పుం. పరాజయము, ఓడిపోవుట.

అవటి. సం. వి. ఈ. క్రి. చిన్న తెర.

అవటిమ. సం. వి. న్. పుం. పటుత్వములేమి.

అవటిమము. సం. = అవటిమ.

అవటిమఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అవ+టిక.)

1. టికాళ్ళానములేనివాఁడు; 2. (న+వటిక.)

ప్రైబట్ట లేనివాఁడు, ఉత్తరీయము లేనివాఁడు.

అవటుళ్ళము. సం. వి. అ. న. = అవటిమ.

అవటువు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ట్వి. ఉ.) 1. సమర్థుల లేనివాఁడు, అనమర్థుఁడు; 2. రోగి; 3. సోమరి.

అవణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విక్రయింపఁ గూడనిది. (పదార్థము.)

అవతి. సం. వి. ఇ. క్రి. = అవతిక.

అవతిక. సం. వి. అ. క్రి. పతిలేనిక్రి.

అవతోక. సం. వి. అ. క్రి. ఈచుకపోయినయావు.

అవత్తి. సం. వి. ఈ. క్రి. పత్తికానిక్రి, అవివాహిత, కన్య.

అవత్తిమఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భార్యధగ్గఱలేనివాఁడు; 2. యాగాదికర్తకు యోగ్యమైనభార్య లేనివాఁడు; 3. భార్యలేనివాఁడు.

అవత్త్యవధము. సం. వి. అ. పుం. (సంతతివయికివచ్చు తో)వ. క్రి. గుహ్యస్థానము, ఆడుగుటి.

అవత్త్యము. సం. వి. అ. న. పుత్తుఁడు, పుత్రిక మొదలగు సంతానము.

అపత్యశత్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. (తనసంతతి తనకు నాశకముగాఁగలది.) 1. కర్కటి, ఆడుపీత; 2.

పుష్పికి, ఆడుతేలు.

అపత్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పరులవలనఁగలిగిన సిగ్గు; 2. సిగ్గు, లజ్జ.

అపత్రపిష్టువు. సం. వి. ఉ. లజ్జపడువాఁడు, లజ్జ పడు స్వభావము గలవాఁడు.

అపత్రపుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అపగతత్రపుఁడు, సిగ్గులేనివాఁడు.

అపథము. సం. వి. అ. న. న్. పుం. 1. దుష్టపథము; 2. తప్పుదారి; 3. నింద్యమార్గము.

అపథ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. పథ్యముకానిది; (పదార్థము.); 2. హితము కానిది.

అపదము. సం. వి. అ. న. 1. (వ్యాక.) సుబంత తిజంతభిన్నమగు శబ్దము; 2. తగనిపదము, నీచ స్థానము.

అపదాంతరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగై నను వ్యవధానము లేనిది; 2. కలసియున్నది; 3. దగ్గఱగానున్నది.

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. పరిశుద్ధమగు వృత్తము, మంచినడపడి; 2. కడచినపని; 3. ఖండించుట.

అపదిశము. సం. అప్య. అ. న. రెండుదిక్కులకు మధ్యభాగము, అయిమూల.

అపదూటు. మి. గ్రా. వి. 1. మోపినదూటు, లేని పోనినింద; 2. నింద.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. లక్ష్యము; 2. స్వస్వరూపమును కప్పిపుచ్చుట, మిష; 3. నిమిత్తము; 4. స్థానము; 5. ఉపదేశము; 6. అనుచితమైనస్థానము, నీచస్థానము.

అపదేశ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మిషచే చెప్పఁ దగినది, కప్పి పుచ్చఁదగినది.

అపద్రవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. పీనద్రవ్యము, నీచద్రవ్యము; 2. పాడుపదార్థము.

అపద్వారము. సం. వి. ఆ. న. 1. తప్పుత్రోవ, తప్పు దారి; 2. ప్రక్కదారి, వెనుకవైపు దారి.

అపధ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. అనిష్ట మాలోచించుట; 2. విపరీతముగ చింతించుట.

అపధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము; 2. స్త్రంశము.

అపధ్వని. సం. వి. ఇ. పు. అపస్వరము, తప్పుధ్వని.

—విణ. ఇ. 1. అపస్వరముగలది. “క. మానె నభోమణి నక్కలు, గూసెం గలయంగ దెసల కుం బలుసాయల్, సేసెం బఱమొయికు లడరి, మ్రోసెం దమయంతఁ దూర్యము లపధ్వనై.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౮౬; 2. తత్వైవనధ్వన్య ర్థము (వ్యంగ్యార్థము) గలది. (శబ్దము.)

అపధ్వస్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందింపఁ బడినది; 2. విడిచిపెట్టఁబడినది; 3. చూర్ణము గాఁ జేయఁబడినది; 4. పాడుచేయఁబడినది.

అపనమ్మిక. మి. గ్రా. వి. అవిశ్వాసము, అనుమానము “క. సా మ్రొకచో నుండఁగ నప, నమ్మిక యొక చోట నుండు నరులకు నెపుడొ.” హరిశ్చ. ౧, ఆ. ౧౩౬.

అపనయనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలఁగించుట; 2. అపకారసాధనము —విణ. (అ. ఆ. అ.) (అప+నయన.) కన్నులులేనిది.

అపనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుష్టసీతి, దుర్మయము. “క. కుపథప్రవృత్తుడయి పీఠ, దపనయమున నీ కనిష్ఠఁ డయినను గరుణానిపుణుడతై నీమఱిదికి, నపరాధశతంబు నైఁపుమయ్యి యు పేంద్రా.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౧౯; 2. తొలఁగించుట.

అపనయించు. సం. స. క్రి. 1. తొలఁగించు. “ఆ. భూతరాశి దొల్లి పుట్టి బుభుక్షాభితప్తమైనఁ జూచి శద్ధయంబు, నపనయింపఁ గడఁగి.” భార. అర. ౧, ఆ. ౩౮; 2. నివారించు, పోగొట్టు. “స్త్రీ. దోరంతరస్యస్తతారహారంబుల నంతఃపరీతాప మపనయించు.” వైష. ౧, ఆ. ౮౪.

అపనింద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అపదూటు.

అపనీతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినది.

అపనుత్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తొలఁగించుట; 2. పోగొట్టుట, నివారించుట; 3. వాదాదులను ఖండించుట.

అపనుదము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. ఖండించునది; 2. తొలఁగించునది, పోగొట్టునది. “జయ

జయ కిల్బిపాపనుద." ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౧౯;
3. శోధన చేయునది.

అపనెపము. మి. = అపదూఱు. "ద్వి. అటం బోయి
నంతలో నపనెప మాను." సా. ౧, భా. 3౮౭.

అపనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించు
దగినది.

అపనోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొలగించుట;
2. దూరము చేయుట; 3. వాదాదుల ఖండిం
చుట.

అపనోది. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. తొలగిం
చునది; 2. వాదాదుల ఖండించునది.

అపపాతము. సం. వి. అ. పుం. చెడుపాతము, తప్పు
పాతము.

అపపాడి. మి. గ్రా. వి. అన్యాయము. "తే. అవని
వతులు పలువు రపపాడి నొక్కని, దన్ను
బొదివికొనిన దరల కెదిరి, పోటులాడి నాడు
పుత్రుండు వడుట దా, గీర్తికరము కాని కీడు
గాదు." మార్కం. ౮, ఆ. ౧౧౩. శ. ర.
'అవనివతులు బలియు రుదణు నొక్కని' అని
పాఠాంతరము.

అపప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడుపేరు, అప్రతిష్ఠ.
అపప్రంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందవడుట;
2. స్వభావమునుండి భ్రష్టుండగుట; 3. అపశబ్ద
ము; 4. ప్రాకృతభాషావిశేషము.

అపమర్దము. సం. వి. అ. పుం. విమర్దనము, బాధ.
అపమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనాదరము; 2.
అపమానము.

అపమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనాద
రము చేయబడినది; 2. అపమానింపబడినది.

అపమార్గము. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితమార్గము,
చెడుత్రోవ, మాటుదారి.

అపమార్జనము. సం. వి. అ. న. తుడుచుట, శుద్ధి
చేయుట.

అపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. (అపమానము నంగీక
రించి గ్రహించినది.) ఋణము, అప్పు.

అపముఖము. సం. వి. అ. న. విముఖము, పెడమొగము.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) పెడమొగము పెట్టినది,
విముఖముయినది.

అపమూర్ఛము. సం. విణ. (న్. ఈ. ర్థీ. న్.) శిరస్సు
లేనిది. (మొండెము.)

అపమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. విషభక్షణాదు
లవలన గలిగినచావు; 2. అకాలమృత్యువు.

అపయశము. సం. వి. న్. న. 1. అపఖ్యాతి, అప
కీర్తి; 2. కీర్తిలేమి.

అపయశస్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. అ.) అప
కీర్తి కలిగించునది.

అపయానము. సం. వి. అ. న. అపక్రమము, పాటి
పోవుట.

అపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మావి; 2. పడమరదిక్కు,
3. (వేదాంత.) విద్యాభేదము. (వృశి. పర); 4.
సాంగ వేదాధ్యయనము.

అపరంజి. జే. వి. పదివన్నెబంగారు, ఉదిరి.

అపరక్షుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రక్షవర్ణము
లేనివాడు; 2. రక్షము లేనివాడు; 3. విర
క్షుడు, ఠాగము లేనివాడు.

అపరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తరక్రియ, చచ్చిన
వానిగుఱించి చేయుకర్తము.

అపరభాగము. సం. వి. అ. పుం. వెనుకటిభాగము.

అపరము. సం. వి. అ. న. వినుగు వెనుకభాగము;
—బ. (అపరాలు.) పయరధాన్యములు. (కందు
లు, పెసలు, మొదలగునవి.)—విణ. (అ. ఆ. అ.)
1. భిన్నము; 2. తర్వాతది; 3. ఇతరము, వేరై
నది; 4. క్రిందిది; 5. మీదిది.

అపరరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. రాత్రి చివర
భాగము, తెల్లవాణుజాము.

అపరాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గార్హ పత్యము; 2.
దక్షిణాగ్ని; 3. అపరకర్తారంభమందు స్థాపించు
నగ్ని.

అపరాజ్యులుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. భీ. అ.) 1.
పెడమొగము పెట్టనివాడు; 2. అభిముఖుడు,
సుముఖుడు, సిద్ధముగా నున్నవాడు.

అపరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2.
తక్కిలిశి; 3. విష్ణుక్రాంతముళి; 4. సోమిన
ముళి; 5. దూర్వళి; 6. తూర్పునకు ఉత్తరము
నకు నడుమగల మూల.

అపరాజితుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు; 3. ఒకానొకఋషి.—విణ. (అ. అ. అ.)
పరాజితుడు కానివాడు, జయించినవాడు.

అపరాతిరి. మి. గ్రా. వి. అద్దమరేయి, అర్ధరాత్రము.
అపరాధము. సం. వి. అ. పుం. తప్పుచేయుట.
(తనకు విహితమగుపని చేయకపోవుట; శిక్షకు
అర్హమైనపని చేయుట.)

అపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అపరాధము
చేసినవాడు.

అపరాధ్య. సం. విణ. (ఋ. ఈ. దీ. ఋ.) అప
రాధము చేసినవాడు.

అపరాధ్యము. సం. వి. అ. న. అపరాధము.—విణ.
(అ. అ. అ.) 1. లక్ష్యమునుండి తప్పినది.
(బాణము). “అపరాధ్యవృత్తుడు” = (గుఱి
తప్పిన బాణముగలవాడు, లక్ష్యమునుండి తప్పిన
బాణము కలవాడు); 2. అపరాధముచేసినది;
3. అపరాధము చేయబడినది.

అపరావర్తి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. మర
లనివాడు; 2. పనిపూర్తిచేయకుండగ తిరిగి
రానివాడు.

అపరాష్టాతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. నీ. అ.) అప
రాష్టామందైనది.

అపరాష్టాము. సం. వి. అ. పుం. (అపర + అహన్.)
పగటిలో చివరభాగము. (వ్యతి. = పూర్వా
ష్టాము, మధ్యాహ్నము.) (కొందఱు మతమున
దినము రెండుభాగములుగాను, మఱికొందఱు
మతమున మూడుభాగములుగాను విభజింపబడి
నది.)

అపరిచితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిచయము
లేనివాడు, పూర్వము ఎఱుగనివాడు.

అపరిచ్ఛన్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కప్పబడ
నిది; 2. మార్జనాది శుద్ధులు చేయనిది.

అపరిచ్ఛిన్నము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మము.—విణ.
(అ. అ. అ.) ఇయత్త (ఇంత పరిమితిగలది అను
నేర్పాటు) లేనిది.

అపరిచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. ఇయత్త (ఇంత
యన పరిమితి) లేమి, పరిచ్ఛేదాభావము.

—విణ. (అ. అ. అ.) 1. అపరిచ్ఛిన్నము; 2.
పరిచ్ఛేదములు లేనిది. (గ్రంథము)

అపరిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. వివేకములేమి.—విణ.
(అ. అ. అ.) పరిజ్ఞానములేనిది; వివేకములేనిది.

అపరిమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిమితము
కానిది, పరిమితిలేనిది, కొలచిలేనిది.

అపరిమేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కొలుచు
టకు శక్యముకానిది; 2. ఇంతయని యేర్పాటుచు
టకు శక్యముకానిది.

అపరిహార్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలంకారము
లేమి; 2. మార్జనాది సంస్కారములేమి; 3.
నిర్ణయము లేమి.—విణ. (అ. అ. అ.) 1. అలం
కారము లేనిది; 2. మార్జనాది సంస్కారము
లేనిది; 3. నిర్ణయముకానిది.

అపరిహరణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పరి
హరింప శక్యముగానిది; 2. పరిహరింపఁ బగనిది.

అపరిహర్యము. సం. = అపరిహరణీయము.

అపరూపము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యమైన
రూపము; 2. హీనమైనరూపము, అంగవికా
రము.—విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఆశ్చర్యకరమైన
రూపముగలది; 2. హీనమైనరూపముగలది, అంగ
వికారమైనది.

అపరోక్షము. సం. వి. అ. న. (పరోక్షము కానిది.)
ప్రత్యక్షము, ఇస్తుసాన్నిధ్యమువలన నిందియ
ములకు కలుగుజ్ఞానము, ప్రత్యక్షజ్ఞానము.

అపరోక్షానుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రత్య
క్షానుభవము, స్వయముగాఁ జూచుట యెందలగు
వానివలనఁ గలిగినజ్ఞానము; 2. వేదాంతశాస్త్ర
మున ఒక ప్రకరణము.

అపర్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ఈశ్వరునికొఱకు తపస్సు
చేసినపుడు ఆకులుకూడ భక్షింపనిది.) పార్వతి.

అపర్యాప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. సమర్థము
కానిది; 2. సంపూర్ణముగానిది; 3. అపరిచ్ఛిన్న
ము, కొలచిలేనిది; 4. చాలనిది, సరిపోనిది.

అపర్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కొలచి లేమి; 2.
శక్తి లేమి; 3. అసమాప్తి, సమాప్తిలేమి.—విణ.
ఇ. 1. కొలచి లేనిది; 2. శక్తిలేనిది; 3. సమాప్తి
లేనిది; 4. చాలనిది.

అపలవనము సం. = అపలావము.

అపలపించే. సం. స. క్రి. మఱుగుపఱచి చెప్ప, కప్పిపుచ్చిచెప్ప.

అపలావము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపహ్నవము, ఉన్నదానిని కప్పిపుచ్చిచెప్పట; 2. (అనంతముగా సంభాషించఁజేయునది.) స్నేహము; 3. ప్రేమము.

అపలాపి. సం. విణ. (న్.ఈ.సి.న్.) 1. అపలావము చేయువాఁడు, కప్పిపుచ్చిచెప్పవాఁడు; 2. స్నేహము కలవాఁడు; 3. ప్రేమకలవాఁడు.

అపలాపించే. సం. స. క్రి. 1. నిరసించు; 2. నిందించు. “మ. వివరీతస్థితి నొంది ఘోరవిషి నోర్వీవాసులై నిత్యదుఃఖపరాధీనతఁ దూలి రంచు మనలక గర్వోద్ధతస్వాంతుడై, యపలాపించఁగ.” భార. అర. గీ. ఆ. ౪౦౬; 3. కప్పిపుచ్చిచెప్ప.

అపవనము. సం. వి. అ. న. ఉపవనము, కృత్రిమవనము, ఉద్యానము.

అపవరకము. సం. వి. అ. న. లోపలిగది, అంతర్గమము.

అపవర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోక్షము; 2. దానము, ఈది; 3. త్యాగము, విడుపు; 4. సమాప్తి, ముగియుట; 5. ఫలప్రాప్తి, నెఱవేటుట.

అపవర్ణనము. సం. వి. అ. న. = అపవర్గము.

అపవర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడువఁబడినది; 2. ఇయ్యఁబడినది; 3. పరిహరింపఁబడినది.

అపవర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. పరివర్తనము, మరలుట; 2. వంకరగాఁజేయుట; 3. (గణిత.) భాజ్యభాజకముల రెండింటికని సమానమగు సంఖ్యతో విభజించుట; 4. అపహరించుట.

అపవర్తము. సం. వి. అ. పుం. = అపవర్తనము.

అపవాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందించునది, అపకీర్తితెచ్చునది; 2. నిరసించునది; 3. సామాన్యవిధిని బాధించునది. (విశేషవిధి.)

అపవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు, నింద, అపకీర్తి; 2. మిథ్యావాదము, అసత్యవాదము; 3. కుత్సితవాదము, కృత్రిమవాదము, తప్పువా

దము; 4. విశేషశాస్త్రము, విశేషవిధి. (సామాన్యవిధిని బాధించునది); 5. నష్టకము, విశ్వాసము; 6. ఆదేశము, ఆజ్ఞ; 7. బాధించువస్తువు; 8. కుత్సితవాద్యము. (సహజముగాని స్వరముతో వాయించువాద్యము); 9. అపస్వరము; 10. వాదమును నిరసించుట, త్రోసివేయుట.

అపవారణము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యవధానము; 2. కప్పిపుచ్చుట, తిరోధానము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యవధానము గలుగునట్లు చేయునది; 2. కప్పిపుచ్చునది; 3. వారణము. (నివారణము) లేనది.

అపవారితకము. సం. క్రి. విణ. (నాటక.) ప్రకటనము గాకుండఁగ, ప్రక్కకు తిరిగి.

అపవారితము. సం. వి. అ. న. 1. కప్పిపుచ్చుట; 2. వ్యవధానముగలదిగాఁజేయుట; 3. తొలఁగించుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పిపుచ్చుఁబడినది; 2. వ్యవధానము గలదిగాఁ జేయఁబడినది; 3. తొలఁగింపఁబడినది.

అపవిశ్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పవిత్రుఁడు కానివాఁడు; 2. స్నానాచమనాదులు చేయనివాఁడు.

అపవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడువఁబడినది; 2. నిరాకరింపఁబడినది, నిరసించఁబడినది.

అపవిధ్నడు. సం. వి. అ. పుం. తండ్రిచేతగాని, తల్లిచేతగాని, యుభయులచేతనుగాని విడువఁబడఁగా ఇతరునిచేత పుత్రుఁడుగా స్వీకరింపఁబడినవాఁడు. (ఇతఁడుద్వాదశవిధపుత్రులలోనొకఁడు.)

అపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివసఖి.

అపవ్యపాయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపాయము లేనివాఁడు; 2. నాశములేనివాఁడు, చావులేనివాఁడు. “చ. అతివ యపవ్యపాయుని ననల్పవిలోచనపంకజాతుఁ ధ్రీ, జితనిజవీరసేనుని వినిర్విజనర్వమహీభృదావళిన్, హతమదపద్విరోధి బలు నాత్మచమూచరవారణానన, స్రుతమదగంధి యుద్ధమహిఁ జూడుము వీని మహి స్త హేంద్రునిన్.” నైష. గీ. ఆ. ౧౬౬.

అపశదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (తఱచు సమాసాంతమునందే యుండును.) నీచుఁడు, హీనుఁడు.

“రాక్షసాపశదుండు, బ్రాహ్మణాపశదుండు, క్షత్రి
యాపశదులు.”

అపశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పగా ఉచ్చ
రింపఁబడినపదము, అపభ్రంశమైనశబ్దము; 2.
(సంగీ.) అపస్వరము.

అపస్థూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతికూలము,
విపరీతము.

అపస్థువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాలము.—విణ. ఉ.
ప్రతికూలము, విరుద్ధము, విపరీతము. అపస్థువు.
అని. శ. ర.

అపసద్యము. సం. వి. అ. పుం. డౌపాసనాగ్ని.

అపసరణము. సం. వి. అ. న. తప్పకొనిపోవుట,
తొలగిపోవుట.

అపసరము. సం. వి. అ. పుం. = అపసరణము.

అపసరిల్లు. సం. అ. క్రి. తొలఁగు, తప్పకొనిపోవు.

అపసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి;
3. వధము. (శ. ర.)

అపసర్పిడు. సం. వి. అ. పుం. దేశములోని వార్త
లను తెలిసికొనివచ్చి రాజునకుఁ జెప్పవాఁడు,
వేగులవాఁడు, గూఢచారుఁడు.

అపసవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దేహముయొక్క
కుడిభాగము; 2. కుడిచేతి తర్జన్యంగుష్ఠముల
యొక్క మధ్యభాగము. (పితృదేవతలకు తర్పణ
ములు ఈస్థానముననుండి విడిచెదరు.)—విణ.
(అ. ఆ. అ.) 1. కుడివైపుది, దక్షిణము; 2. విపరీ
తము, ప్రతికూలము.

అపసారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అపసారము.

అపసారణము. సం. వి. అ. న. = అపసారము.

అపసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొలఁగించుట;
2. దూరముగాఁజేయుట; 3. త్రోసివేయుట.

అపసారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దూరముగాఁ
జేయఁబడినది; 2. వైకి త్రోసివేయఁబడినది; 3.
తొలఁగింపఁబడినది.

అపస్కరము. సం. వి. అ. పుం. న. చక్రముకాక
మిగిలిన రథావయవము.

అపస్మాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చచ్చిన
వాని నుద్దేశించి స్నానము చేసినవాఁడు; 2.
స్నానసంస్కారము చేయింపఁబడినమృతుఁడు.

అపస్మానము. సం. వి. అ. న. 1. చచ్చినవాని నుద్దేశించి
చేయుస్నానము; 2. స్నానముచేయఁగా మిగి
లిన జలము.

అపస్పృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గూఢచారులు
లేనిది. (రాజనీతి.)

అపస్సారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జ్ఞాపకశక్తిలేమి,
మఱపు; 2. మఱచిచలించుట; 3. ఒకానొక
రోగము.

అపస్సారి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణీ. న్.) అపస్సారము
కలవాఁడు.

అపస్సృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపస్సారము.

అపస్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పగావలికిన
స్వరము; 2. తప్పగా ఉచ్చరించుట.

అపహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నశింపఁజేయఁ
బడినది; 2. కొట్టఁబడినది.

అపహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నశింపఁజేయుట; 2.
కొట్టుట.

అపహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (తఱచు నమా
సాంతమందే ప్రయోగము.) పోఁగొట్టునది,
నశింపఁజేయునది. “శ్లేశాపహము, విహపహము.”

అపహరణము. సం. వి. అ. న. (అపహరించుట) 1.
పోఁగొట్టుట; 2. ధనాదులను దొంగిలించుట. “వర
ద్రవ్యావహరణము, రాజ్యావహరణము;” 3.
మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవుట.

అపహరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అప
హరింపఁదగినది; 2. బలాత్కారముగాఁ దీసికొని
పోఁదగినది; 3. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోఁదగినది.

అపహరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (అప
హరణము చేయునది.) 1. పోఁగొట్టునది. “భవభ
యాపహరము.” 2. మోసమునఁ దీసికొనిపోవు
నది; 3. దొంగిలించునది.

అపహరించు. సం. న. క్రి. 1. (ధనాదులను) దొంగి
లించు; 2. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవు. “అ.
దాని కాత్మఁ బొంగి ధార్తరాష్ట్రుఁడు వారి,
నపహరించుకొనిన యట్లు కాఁగ.” భార. ఉ.
౧, ఆ. ౭౭; 3. పోఁగొట్టు, తీయఁజేయు. “తే.
తిరిసియేనియు నన్నంబు దెచ్చి శిథిలం, వై నవిప్రుల
యాకలి యపహరించు, పురుషుఁ డూర్ధ్వలోకం

బుల పురుషవరుల, కర్షనీయుడై వెలుగుచు నంద యుండు.” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౨౭౨.

హస్త. సం. విణ. (బు. ఈ. స్త్రీ. బు.) (అప హరించువాడు.) 1. దొంగిలించువాడు; 2. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవువాడు; 3. బలా త్కారముగా వశపఱుచుకొనువాడు. “రాజ్యా పహర్త;” 4. పోగొట్టువాడు. “రోగాపహ ర్త, దుఃఖాపహర్త.”

హసించు. సం. అ. క్రి. కంటనీరు క్రమ్మనట్లు నవ్వు. —స. క్రి. గేలిచేయు, యరియాచకము చేయు. “నీ. ఈదురాత్ముడు మిమ్ము నిష్ఠనం బున నితాంతాయాసపీడితు లయినవారి, బరమ ధర్మాత్ముల భార్యానమేతుల నపహరింపఁ దలంచి యరుగుచెంచె.” భార. అర. గీ, ఆ. ౪౩౦.

హనితము. సం. వి. ఆ. న. = అపహానము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహరింపఁబడినది.

హస్తము. సం. వి. అ. పుం. గళహస్తము, గెంటుటకు మెడమీద వేయఁబడిన చేయి.

హస్తితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గళహస్తండు, మెడమీద చేయివేసి గెంటఁబడినవాడు.

హస్తండు. సం. = అపహస్తితుండు.

హరకుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. రికా. అ.) అప హరము చేయువాడు.

హరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చార్యము; 2. పోగొట్టుట; 3. తొలగించుట; 4. క్షయము, క్షీణించుట; 5. నాశము; 6. దాచుట, కప్పి పుచ్చుట. “ఆత్మ నామాపహరము.”

హరి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణీ. న్.) అపహరము చేయువాడు.

హర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపహ రింప శక్యమయినది; 2. అపహరింపఁదగినది. “తే. అనవహర్యంబు లెవ్వని కదిలిదేవి, కుండ లంబులు సురలోకమండనములు, గొనియె.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౧౭.

హాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరియాచకము, వేళాకోళము. “ఉ. అజ్ఞానులొంద అప్పు డపహా సము సేయుచు గూఢరూపరే, ఖాజ్జత లేమిఁ దద్వికృతకాయముమీదను దృష్టు నిల్ప.” భార.

విరా. ౪, ఆ. ౭౪; 2. అకారణమైననవ్వు, వెట్టి నవ్వు; 3. కంటనీరు క్రమ్మనట్లు నవ్విన నవ్వు.

అపహాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహాసింపఁ దగినది.

అపహాతము. సం. వి. అ. న. తప్పుగా చేయు హోమము. “క. క్రమయుక్తము యుక్త ముగా, నమరగురుప్రతిములైన యాజ్ఞకులు క్రియా, సముదయము నడపఁగా స్థలితము లేక పహాతము సారక తత్క్రితు వొప్పెన్.” భార. అశ్వ. ౪, ఆ. ౧౭౩. —విణ. (అ. ఆ. అ.) తప్పుగాహోమము చేయఁబడినది.

అపహృతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహరింపఁ బడినది.

అపహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపహరణము.

అపహ్నవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపలాపము, ఉన్నదానిని కప్పిపుచ్చి చెప్పట; 2. ఒక అర్థా లంకారము; 3. నేస్తము, స్నేహము.

అపహ్నవించు. సం. స. క్రి. (ఉన్నదానిని) కప్పి పుచ్చిచెప్ప.

అపహ్నాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కప్పిపుచ్చి చెప్పఁబడినది.

అపహ్నాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపహ్నవము.

అపహ్నావానుండు. (అ. ఆ. అ.) ఉన్నదానిని కప్పి పుచ్చిచెప్పవాడు.

అపహ్రియమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అప హరింపఁబడుచున్నది; 2. బలాత్కారముగ తీసి కొనఁబడుచున్నది; 3. మోసపుచ్చి తీసికొనఁ బడుచున్నది.

అపాంక్తేయుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. యా. అ.) పంక్తికి పవిత్రానివాడు.

అపాంక్షండు. సం. = అపాంక్తేయుండు.

అపాంక్ష్యండు. సం. = అపాంక్తేయుండు.

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్తరేనుశ్చి;

2. అపాంగము, కడకన్ను. “అపాంగదర్శనము.” (=కడకంటితోఁ జూచుట.)

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నేత్రాంచలము, కడకన్ను; 2. తిలకము. —విణ. (అ. ఈ. గీ. అ.) అంగహీనమైనది.

అపాంపతి. సం. వి. అ. పుం. (ఉదకములకు పతి.)
సముద్రము, కడలి.

అపాంసుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతివ్రతయగు స్త్రీ.

అపాకరణము. సం. వి. అ. న. 1. తీసివేయుట; తొలగించుట; 2. తుడిచివేయుట. “శా. స్వామి ద్రోహరగండలాంఘనకుఁ సంగ్రామగాండివికిన్, వేమత్తాపతి కార్యభారకలనా విఖ్యాత ధీశక్తి కిన్, నామామాత్యున కన్యరాజనిటలాంతర్వ్యస్తభాగ్యాక్షర, స్తోమాపాకరణప్రణిబునకు మంత్రు ల్పాటియే యెవ్వరున్.” వైష. గ, ఆ. 30; 3. (బుణము) తీర్చుట; 4. నిరసించుట.

అపాకరిష్టువు. సం. విణ. 1. (బుణము) తీర్చువాడు; 2. నిరసించువాడు; 3. తొలగించువాడు.

అపాకర్షము. సం. వి. స్. న. 1. నిరసించుట; 2. తొలగించుట; 3. (బుణము) తీర్చుట.

అపాకృతము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తొలగింపబడినది, తీసివేయబడినది. “కం. ఆపూర్ణ తేజాఁ డపగత, పాపుఁ డపాకృతభవానుబంధుఁడు.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౬౨; 2. నిరసింపబడినది; 3. తీర్చబడినది. (బుణము.)

అపాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అపాకర్షము.

అపాక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అపాకరణము.

అపాటవము. సం. వి. అ. న. 1. చటుత్వములేమి; 2. రోగవిశేషము.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చటుత్వము లేనిది. 2. అసమర్థము. “క....మాతలిచే, ద్వీడి రథచోదనమునం దపాటవుఁడైనన్.” భార. అర. ౪, ఆ. ౬౩.

అపాత్రము. సం.వి.అ.న.1.(దానాదులకు)అర్హుఁడు కానివాఁడు. (నటుఁడు మొ.); 2. విద్యావిహీనుఁడు; 3. ఆచారము లేనివాఁడు.

అపాత్రుఁడు. సం. = అపాత్రము.

అపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. (వ్యాక.) భయపడుట మొదలగు క్రియలు డేనివలన జరుగునోఅది, భయపడుటమొదలగు క్రియలకు అవధియగునది. (దీనికి క్రియ నుద్దేశించి వంచమి కారకము(‘వలన’ అను ప్రత్యయము)వచ్చును. “ఆ యూరివారు దొంగలవలనభయపడుచున్నారు.”

ఇత్యాదులయందు దొంగలు అనుపదము అపాదానమనఁబడును; 2. వెలపడుట, ఎడఁబాసి వచ్చుట.

అపాననము. సం. వి. అ. న. 1. డోషిరి లోనికిఁ దీయుట, నిశ్శ్వాసము; 2. మూత్రపురీషములను క్రిందికి త్రోసివేయుట.

అపానము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూత్రపురీషములను క్రిందికి త్రోసివేయు గాలి. (ప్రాణాదిపంచ వాయువులలో నొకటి.) 2. గుహ్యాస్థానము, అపానవాయువు పోవుచోటు.

అపామార్గము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేనుశ్చి.

అపాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు, చెఱుపు, నాశము; 2. విడఁదీయుట; 3. తొలగఁగుట.

అపాయి. సం. విణ. (స్. ఈ.స్. స్.) అపాయము గలది.

అపారపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి. శ. ర.

అపారము. సం. వి. అ. న. ఈవలయొడ్డు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒడ్డులేనిది; 2. దాటశక్యము కానిది; 3. హద్దు లేనిది; 4. అధికమైనది.

అపార్థము. సం.వి. అ. పుం. తప్పయినయర్థము.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అర్థము లేనిది. (శబ్దము); 2. తప్పఅర్థము కలది. (శబ్దము); 3. వృద్ధి, ప్రయోజనము లేనిది.

అపావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆవరింపబడనిది, కప్పబడనిది, కంచె మొదలగునది లేనిది; 2. స్వతంత్రము, అడ్డులేనిది.

అపాపృతము. సం. విణ. 1. అంతరించినది; 2. మరలినది.

అపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మధ్యభాగము; 2. ఒకరినిండు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాపు పోయినది, ఆశ్రయము లేనిది.

అపాసనము. సం. వి. అ. న. 1. వధము, చంపుట; 2. చిమ్ముట; 3. తొలగించుట.

అపాస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చిమ్మబడినది; 2. నిరసింపబడినది; 3. తొలగింపబడినది.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. (అపి+ధానము=పిధానము.) 1. కప్పట; 2. కప్పటకు సాధనమైన కత్తియొక మొదలైనది; 3. (న+పిధానము.) కప్పకపోవుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) పిధానము లేనిది, కప్పటలేనిది.

అపినద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అపి+నద్ధము.) 1. కట్టబడినది, ధరింపబడినది. (వస్త్రాది); 2. (న+పినద్ధము.) కట్టబడినది.

అపిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అపి+హితము=పిహితము.) 1. కప్పబడినది; 2. (న+పిహితము.) కప్పబడినది.

అపుడు. దే. = అప్పుడు.

అపుత్రకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. త్రి. కా. అ.) = అపుత్రుడు.

అపుత్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (పుత్రులులేని వాడు.) 1. ఆజాతపుత్రుడు; 2. మృతపుత్రుడు.

అపుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్రసంతతి లేనివానికి బుత్రికయును తనకు బుత్రసంతతి లేనిదియు నగు స్త్రీ, తనతండ్రికిగాని తనకుగాని పుత్ర సంతతి లేని స్త్రీ.

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పునర్భవము లేమి, తిరిగి పుట్టకపోవుట, 2. మోక్షము—విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరిగి పుట్టనిది, మరల జన్మించనిది, పునర్భవము లేనిది.

అపునర్న్వీలనము. సం. వి. అ. న. మరల చెఱవ కుండుట, (కన్న) మరల పుష్పకుండుట. “లే. మొగుచు జంతువు గాళికానగరిసీమ, నపునరున్వీలనమునకై యక్షియుగము, గాంచు నిక్కల గా నొక్కకలయు నపుడు త్రిణయనుండుండగ దన్ను నద్దీర్చు నిద్ర.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౬౦.

అపురూపము. వై. విణ. అరుదు, తఱచుగాలేనిది. “ఉ. వీణియమట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడుఁ జిల్క బోదతో, రాణ దలిర్పఁ బల్కుట కరం బపురూప మపుర్యమెంతయున్, బ్రాణసఖిరహ స్యముల బ్రాతియుఁ గ్రీడలు కానివావి యా, యేణవిలొలలొచనకు పొచ్చిన మన్మథచేష్ట నయ్యెడన్.” కళా. ౬, ఆ. ౨౦౭.

అపుష్పఫలదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వనసశ్శి; 2. ఉదుంబరముశ్శి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పుష్పము లేకుండగనే ఫలము నిచ్చునది; 2. కారణము లేకుండగ కార్యమును గలిగించునది.

అపూపము. సం. వి. అ. పుం. గోదుమవిండి మొదలగు వానితో చేసిన భక్ష్యము.

అపూర్వవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపూర్వమును (=పుణ్యపాపరూపఫలమును) గుఱించిన వాదము, పూర్వమిమాంస; 2. క్రొత్తవాదము.

అపూర్వము. సం. వి. అ. న. 1. (దేనికంటె పూర్వ పదార్థము లేదో యది.) పరబ్రహ్మము; 2. యజ్ఞాది కర్తలు ఆపరించుటవలన గలిగెడి పుణ్యపాప రూపఫలము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపూర్వము, వింత. “వ. ఇప్పర మేశ్వరి పర మేశ్వరు నగ్ర మహిషి యగు లేమియపూర్వం బని నిశ్చయించి.” కు. సం. ౭, ఆ. ౧౪౪; 2. తెలియనిది; 3. అసాధారణము; 4. కారణములేనిది; 5. క్రొత్తది.

అపూర్వవాది. సం. వి. (న్. ఈ. ని. న్.) అపూర్వమును గుఱించి వాదించువాడు, పూర్వమిమాంసకుడు.

అపృక్తము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక.) ఏకాక్షర రూపమగు ప్రత్యయము. “అ, న్, క్, త్.” —విణ. (అ. ఆ. అ.) కలియనిది, కూడియుండనిది.

అపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాంక్ష, కోరిక; 2. ఒక దాని ననుసరించుట; 3. ఆసక్తి; 4. ప్రేమము.

అపేక్షణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపేక్షించదగినది; 2. అనుసరింపదగినది.

అపేక్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణి. న్.) 1. అపేక్షకల వాడు; 2. అపేక్షించువాడు.

అపేక్షించు. సం. స. క్రి. ఆశించు, కోరు, వేడు. “స్త్రీ. చనుదెంచి యప్రహాజనపతి జలమపేక్షించి యచ్చో విశ్రమించి చూచి.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౪౦. “కం. తక్షకుఁ డీకుండలము ల, పేక్షించుచు నుండువాఁ డభేద్యుడు.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౯౯.

అపేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపేక్షించబడినది.

అపేక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపేక్షించదగినది.

అపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తొలగినది; 2. దూరముగా పోయినది; 3. పరువెత్తినది.

అపేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. త్రాగఁదగనిది; 2. త్రాగుటకు నిషిద్ధము. (కల్లు); 3. త్రాగ ననుకూలముగానిది. “నీ. ఒకవిప్రుడలగి పయో నిధిజలము ల, పేయముల్ గాఁగ శపింపఁడెట్లు.” భార. అర. ౫, ఆ. ౧౯.

అపైనస్కుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాపము లేనివాడు.

అపైనస్సు. సం. విణ. న్. పాపము లేనిది. “కా. పాథోరాశిగభీరు సద్విశరణప్రాగల్భ్యమందారు భూ, నాథాస్థానవిధేయవర్తను నపైనస్వధృతి వర్తనున్.” నభా. ౪, ఆ. ౧౬౩.

అపోగండుడు. సం. వి. అ. పుం. శిశువు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికలాంగుడు; 2. పశులు గలవాడు, కడుపునందు ముడతలు గలవాడు.

అపోసానము. వై. వి. = అపోశనము. “క. కానీ యీ దివసంబును, నే నిన్నటియట్లు కాక యేమనఁ గ నపో, సానంబులు వడ్డించిరి, మానవతీజసులు లీల మహిదివిజాలకున్.” భీ. ౨, ఆ. ౧౩౭.

అపోహ. సం. = అపోహము.

అపోహనము. సం. = అపోహము.

అపోహనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తప్పుగా ఊహించఁదగినది; 2. విడువఁదగినది.

అపోహపడు. మి. అ. క్రి. (అపోహముపడు.) భ్రాంతిపడు.

అపోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేనిది ఊహించుట; 2. తపై నయూహము, తప్పుగా ఊహించుట; 3. విడుచుట; 4. భ్రాంతి, అనుమానము.

అపోహముపుచ్చు. మి. న. క్రి. భ్రంశముచేయు, పాడుచేయు. “చ. ఎలఁ బోతపోని మేని నవయించియు రాగరసంబు నిండుఁగుం, డలొ యనువీఁ గుఁజన్పులదెడం గెడలించియు మారుపువ్వుఁదూ, పుల నగు లాలదృగ్గుచు లపోహముపుచ్చియు భోగవృద్ధి నిష్ఫలముగఁజేసియున్, దుదిఁ దపంబున నయ్యెడిదేమి నెప్పుమా.” కు. సం. 2, ఆ. ౪౧.

అపారుషము. సం. వి. అ. న. పారుషములేనిది. — విణ. (అ. ఆ. అ.) పారుషములేనిది.

అప్పరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నీటియందు సంచరించునది. (జంతువు మొ.)

అప్పు. ద్వ. = అప్పుడు. “చ. ఆశసిద్ధర్మవృత్తి క, వ్వరుడుగ మెచ్చి.” భార. అర. ౧, ఆ. ౩౨౧.

అప్పు. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తండ్రి; “రగడ. అప్పు యానతిఁ బూని కానల కరిగి తపసుల వెఱపుఁ దీఱిచి, చుప్పనాకను ముక్కుఁజెవులును సొరిదిఁ గోసి కొఱంతఁజేరిచి.” అచ్చ. యు. కాం. ౬౪; 3. అక్క. “క. అప్పయుఁ బరిజనములుఁ దనుఁ, దప్పక కనుఁగొనుచునుండ.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౬; 4. వాత్సల్య సంబోధనమును దెలుపును. “క. అప్పా విప్పారెడునగ, పొప్పారఁగఁజూచి పలుకకున్నాడవు.” అచ్చ. అయో. కాం. ౯౨. (పురుషనామాంతములయందు) జేష్ఠఁబడు పదములలో నొకటి. కోటప్ప, అన్నప్ప. (స్త్రీనామాంతములందు) సుబ్బప్ప, యజ్ఞప్ప మొ. — అప్ప. ఆశ్చర్యమును దెలుపునది.

అప్పపు. దే. అప్ప. (అప్ప + అప్ప.) ఆశ్చర్యమును దెలుపునది. “ఉ. అ, పుప్ప భవత్పుభావభ వాధ్యత యేమని నన్నుతింపఁగన్.” సా. ౧, ఆ. ౩౧. రూ. అప్పా.

అప్పగించు. వై. న. క్రి. 1. ఒప్పగించు; 2. సురక్షితముగ నుంచుటకయి యిచ్చు. “గీ. నీవు చతుర మతివి నీకు నిక్కన్నియ, నప్పగించవలె యైన నాదు, హృదయమతులు దీసియెడఁ గడు నా ర్థమై, యుండుఁగానఁ జెప్పగుండరాదు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౯.

అప్పగింత. వై. వి. అర్పణము, ఒప్పగింశ.

అప్పచి. దే. వి. 1. భక్ష్యము; 2. — బ. ఒకానొక బాలక్రీడ. “ఉ. అప్పుచు లాడుచున్ నగవు లాడుచు.” చంద్రా. ౨, ఆ. ౬. రూ. అప్పచ్చి.

అప్పచ్చి. దే. = అప్పచి.

అప్పటము. దే. విణ. కలపడములేనిది, అచ్చేము.

అప్పటి. దే. అప్ప. మరలమరల. “చ. అట్లకా, కని యలభీమనాథునకు నప్పటియుం బ్రణమిల్లి నేడు కన్.” రుక్మాం. ౧, ఆ. ౩౩.

అప్పడము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము. “వ. చిటుగడ ములుఁ, బడిదెములుఁ, బులుపలు, బులివరుగులు,

నప్పడంబులు, బప్పులు, రొట్టియలును.” కాశీ.

2, ఆ. ౧౦౫.

అప్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీళ్లకు రాజు.) 1. సముద్రుడు; 2. వరుణుడు.

అప్పన. వై. వి. 1. అనుమతి, ఆజ్ఞ. “క. ధనముల జాలెలు రతనపుర, బనిఁ దగు నొకవరుససామ్రుఁ బనిచినగణనా, ధన కీవచ్చుగదా యివి, యని కోమటికొమిరె వాని యప్పన గొనుచున్.” శుక. ౨, ఆ. ౨౧౫; 2. అప్పనము.

అప్పనము. వై. వి. 1. అర్పణము; 2. కానుక; “ద్వి. దొరలు సామంతులు దుర్గాధిపతులు, నరి యప్పనము లీయరని నిశ్చయించి.” రా. ఆర. కాం. ౧౨౮; 3. పన్ను, శుల్కము.

అప్పనసేయు. వై. స. క్రి. (అప్పనము + చేయు.) ఒప్పగించు. “నీ...పుత్రులకును, దనరాజ్యమెల్ల నప్పన సేసి.” భాగ. ౫, స్కం. ౬౬.

అప్పము. వై. వి. (సం. అపూహం.) భక్త్యవిశేషము. “వ. కుడుములు నప్పంబులు.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౦౫.

అప్పళము. వై. వి. 1. అప్పడము. “చ. వలపులు గ్రమ్మగాఁ బోగించి వండినకారపుఁ గాయగూరల, ప్పళములు.” ఉ. రా. ౫, ఆ. ౨౦౮; 2. అస్సాలనము.—బ. బాలక్రీడావిశేషము. చూ. అల్లి.

అప్పళించు. వై. ఆ. క్రి. 1. యత్నించు, పూను. “ఆ. అనుచుఁ జూచుఁ జేరు నమ్మగ్గవలుకులు, వినఁగఁగోరుఁ గేలు తనదుకేలఁ గీలుకొలుపఁదలఁచుఁ గీచకాధముఁడు ని,జానురక్తిఁ దెలుప నప్పళించు.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౪౫; 2. అభిలషించు, కోరు. “తే. వానిఁగలలోనఁ గానని వన జముఖయు, వాని మార్పడఁ దేర్కొనిమాన వతియు, వానిఁగా నాత్మభావించి వరునిఁ గవయ, నప్పళింపనినతియు లేదయ్యె నెచట.” వైష. ౧, ఆ. ౬౦.—స. క్రి. 1. అస్సాలనము చేయు, చఱచు. “తే. అపనినాథ, యగ్గలించి నాయెదుర బా హుప్పళించి.” భార. విరా. ౨, ఆ. 2; 2. మోడుకొను, (ఉదరము) కొట్టుకొను; “తే. ముట్టఁబడి మేనఁ గంపంబు పుట్ట

నొదిగి, యుండువారుఁ గరంబున నుదర మప్ప, శించి యమ్మరొ రక్తెస యంచు.” భార. విరా.

3, ఆ. 32; 3. అదుము, నొక్క. “ద్వి. ఆం దందకొంగిట నప్పళింపంగ, ముండుట మ్రొక్కుచు మోడ్పుఁగే లమర.” బస. ౧, ఆ. ౨౫. పు. ఆక్రమించు; “వ. కడల్ల ప్పళించి నెరసి విరిసిన బొలుచుకలుకట్టలుంబోనిది క్షటంబులును.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౪౦; 4. కప్పు; “చ...లేనగవుఁ బొల్తుకఱెప్పల నప్పళించుచున్.” స్వా. ౫, ఆ. ౧౫; 5. గ్రహించు; “చ. పసినితురంగికాఁలల పాళి నిజాధరపల్లవంబువై, బసిగొని చేరఁ బట్టి మునిపండుల నొయ్యన నప్పళింపఁగా.” వై. ౬, ఆ. ౧33; 6. తుడుచు. “తే. చేరఁడేసి, కన్నులను గ్రమ్మ కన్నీరు కరకలమున, నప్పళించుచు.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౦2; 7. మెత్తు; “తే. అప్పళింపు మందారికయడుగులందుఁ, జల్లఁగాఁ బుండ రీకకింజల్కధూళి.” వై. ౨, ఆ. ౧౪౧; 8. స్పృశించు. “నీ. తోరంపుటూరులఁ దొడరి యుద్ధతి నిశంబములవై నాదటఁ బ్రాకి నాభు, లప్పళించి.” హరి. పూ. ౮, ఆ. 3౮.

అప్పళింక. వై. వి. చఱపు, అస్సాలనము. “ఉ. కించుఁదనంబు లేక వలకేల నొకించుక యప్పళింక కా, వించిన బండ్లు వీడు.” రామా. 2, ఆ. ౧౬౮.

అప్పనము. దే. అవ్య. సతతము, ఎల్లప్పుడు. “చ. పసిరికపాముపండిదని చల్కదు రీ యలి వేణివేణి న, ప్పనమును నిండుఁగుండలయి భాసిలునీ లలితాంగి గుబ్బల” శుక. ౧, ఆ. 33౯. —వి. చిన్ననీటికాలువ.

అప్పా. వై. అప్ప. “ఉ. అప్పా యవ్వరిఁ జేప్ప నొప్పదురు రూపాజీవికారత్నముల్.” రా. వి. ౧, ఆ. ౫౮.

అప్పాట. దే. (ఆ + పాట.) ఆనమయముననే. “తే. పూర్వజన్మకృతంబైన పుణ్యరాశి, పాకదశఁ బొందు నెప్పుడప్పాటఁగాని, సకలసంసారదురిత నిస్తారమైన, శివకథాగోష్ఠి చెవులకుఁ జెలుపు గాదు.” భీమ. 3, ఆ. 2౨. (పాటశబ్దము త్రిక పూర్వమయినపుడే సమయ మనునర్థమును చలుపును.)

అప్పిత్తము. సం. వి. అ. న. (నీళ్లకు పిత్తమువంటిది.)
అగ్ని.

అప్పీలు. అం. వి. క్రిందిన్యాయాధికారి తీర్పులాని
దోషములు చూసి విమర్శించి న్యాయము చెప్పు
డని కోరుచు వైయధికారులకు చేసినవిన్నపము.

అప్పు. ఉభ. దే. వి. ఋణము. — సం. వ. స్త్రీ. బ.
నీళ్లు. “వ. నాకు జలంబులు ప్రవేశింపరామి
నంద పరికింప నేరస్తేతి నప్పులవలన నన్నియు.”
భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౦౫.

అప్పుడు. దే. వి. ఏ. ఔ. ప. (ఆ+ప్రాడు.)
(త. అప్పాడు, అప్పాక. అప్పాట్టు.) 1. ఆకా
లము. విశేషణము మీద నున్నపుడు తచ్చబ్ధార్థ
మును విడిచి కేవలము కాలవాచకమగును. “ఎల్ల
ప్పుడు, చూచినప్పుడు;” 2. వివర్ధకములగు
అ, ఎ, ఏలు చేరినపుడు ‘తత్తక్షణమే’ అను
ఆర్థమును తెలుపును. (అప్పుడ, అప్పుడే, అప్పు
డే.) “క. విషధరపతి యేర్పడ నిజరూపముతో
నప్పుడ యహిలోకమున కరిగె భూవివరము
నన్.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౦౩. (సం. తక్షక
స్వరూపం కృత్యా సహసా ధరణ్యాం విప్లవం
మహాబిలం ప్రవివేక. ఆది. ౩, అధ్యాయం.) “క.
అయసుర నన్ను సూకర, మై యప్పుడ యెత్తి
కొని రయంబున జనుచోన్.” భార. ఆది. ౧,
ఆ. ౧౩౪. — అప్పటితో, అప్పటికంటె, అప్ప
టికి, అప్పటిలో, అప్పటి (స్థితి) — ఇత్యాదులు
ఔ. పవిభక్తికరూపములు గలవు. “వ...దుర్బోధ
నుండు వీరికి రాజ్యంబుపా లిచ్చిన మేలగుగాక
తక్కినప్పటికి బోలినపని చూచుకొందము.”
భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౨. “వ. అప్పుడప
రాష్ట్రంబయ్యెద దత్తమయంబున భవత్సానులు.”
భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౩౬. ఇట ‘అప్పుడు’ కాల
వాచకమగుటచే సప్తమ్యర్థమున వచ్చిన ప్రథమ
గా గ్రహించి ‘అసమయమున’ అను నర్థము
చెప్పవచ్చును. రూ. అపుడు, అప్పు.

అప్పులకాపు. దే. వి. అప్పులుచున్నవాడు.

అప్పులపోతు. దే. = అప్పులకాపు.

అప్పులవాడు. దే. వి. అప్పిచ్చినవాడు.

అప్పువడు. ద్వ. అ. క్రి. ఋణపడు, బాకీపడు.

అప్పునప్పులు. దే. వి. బ. అప్పులు. “నీ. అప్పు
నప్పులు దీసి యడిగిన నియ్యక బహుబుణంబుల
పాలుపడెను వీడు.” సానం. ౨, ఆ. ౧౦౬.

అప్రకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకృతము
‘కానిది, అప్పటిప్రసంగమునకు సంబంధించనిది.
“అప్రకృతసంభాషణ.”

అప్రగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యాకుల
మైనది; 2. అనుగుణముకానిది, ప్రతికూలము.

అప్రజన్ముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతతిలేని
వాడు, అప్రజాడు.

అప్రజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంతతిలేని స్త్రీ,
గొడ్రాలు.

అప్రజాడు. సం. విణ. న్. = అప్రజన్ముడు.

అప్రతికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రతిక్రియ
లేమి; 2. ప్రతిక్రియచేయమి — విణ. (అ. ఆ.
అ.) ప్రతిక్రియలేనిది. “కా. క్రోధం బప్రతి
కారమై హృదయముం గుందింప నత్యంతచిం,
తాధూతాత్మకడను.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౭౫.

అప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిశ్చయములేమి;
2. పొందకపోవుట, స్వీకరింపమి; 3. గౌరవము
లేమి. — విణ. ఇ. 1. నిశ్చయము లేనివాడు;
2. గౌరవము లేనివాడు.

అప్రతిముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాటిలేని
వాడు.

అప్రతిరఘుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతియోధ
లేనివాడు, శత్రువులేనివాడు.

అప్రతిరవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రతిధ్వని
లేనిది; 2. (వ్యవ.) ‘ఇది నాది నీవు అను
భవంపఁగూడ’దని ప్రతికూలముగ చెప్పువాడు
లేనిది, అడ్డులేనిది. (భూమ్యాదులయొక్క అను
భవము.)

అప్రతిరూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాటిలేనిది.

అప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిష్ఠలేమి, అపకీర్తి.

అప్రతిహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డు
లేనిది. “వ. క్రమ్యుఁడ బండ్రెండు వత్సరంబులు
వనవాసంబు నలుపం బుత్త మట్టైన నప్రతిహతం
బుగా జతురంతభూచక్రం బాకమించి.”

భార. విరా. 3, ఆ. ౧౦౮; 2. ఆడ్డు పెట్టబడ
నిది; 3. తిరస్కరింపబడనిది.

అప్రతిహన్యమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (నిరో
ధింపబడుచున్నదికానిది.) నిరోధింపబడనిది,
అడ్డులేనిది. “చ. అమితజగద్ధయంకరవిమోగ్ని
యు నప్రతిహన్యమానవీర్యముఁ గలయట్టి సర్ప
ముల.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౨౮.

అప్రతీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అవయవ
ములు లేనిది (బ్రహ్మము); 2. సంపూర్ణము.

అప్రతీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అప్రసిద్ధ
ము; 2. తెలియబడనిది, అపరిజ్ఞాతము.

అప్రతీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అజ్ఞానము, జ్ఞానము
లేమి; 2. అప్రసిద్ధి.

అప్రతీపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతికూలము
కానిది, అనుకూలము.

అప్రత్యక్షము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షము కాకపో
యినది.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రత్యక్షముకానిది,
ఛరోక్షము.—క్రి.విణ.అ.న. ప్రత్యక్షము కాక
పోవునట్లు, చాటుగా.

అప్రత్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్వాసము
లేమి; 2. జ్ఞానములేమి; 3. (వ్యాక.) ప్రత్యయ
ములు లేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విశ్వా
సములేనిది; 2. జ్ఞానములేనిది; 3. (వ్యాక.)
ప్రత్యయము లేనిది. (శబ్దము).

అప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ఎడమప్రక్కగా
చుట్టివచ్చుట, అవసరముగా తిరుగుట.

అప్రధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రధానము
కానిది, ముఖ్యముకానిది.

అప్రమత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రమా
దము లేనివాఁడు, సావధానముగ నున్నవాఁడు;
2. మత్తుఁడుకానివాఁడు.

అప్రమాణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రమాణము
లేమి; 2. తప్పుప్రమాణము.—విణ. (అ.ఆ.అ.)
1. ప్రమాణము లేనిది; 2. ప్రమాణము కానిది.

అప్రమేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఇదియి
ట్లని ఊహింపశక్యముకానిది; 2. పరిమితి చేయ
శక్యముకానిది, అపరిచ్ఛేద్యము. (బ్రహ్మము).

అప్రయోజకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ.జీ.కా. అ.)
ప్రయోజకుఁడు కానివాఁడు.

అప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము
లేమి.—విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రయోజనములేనిది.

అప్రవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రవర్తింపకపోవుట,
నివృత్తి.—విణ. ఇ. ప్రవృత్తిలేనిది.

అప్రశస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ప్రశస్తము
కానిది.) 1. హీనము, నీచము; 2. దుష్టము.

అప్రసక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రసంగము
లేనిది; 2. అసంబద్ధము, పానగనిది; 3. పట్టు
దల లేనిది.

అప్రసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ప్రసన్నము
కానిది.) 1. దయలేనిది; 2. స్వచ్ఛముకానిది;
3. సంతోషింపనిది; 4. స్ఫూర్తిలేనిది. (మనస్సు).

అప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రసిద్ధము
కానిది; 2. సిద్ధముకానిది.

అప్రసిద్ధి. సం. విణ. ఇ. ప్రసిద్ధి లేనిది.—వి. ఇ. స్త్రీ.
ప్రసిద్ధిలేమి.

అప్రస్తుతప్రశంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రకృత
మునకు సరిబంధింపని విషయముచెప్పుట; 2. ఒకా
నొక ఆధారంకారము. చూ. ఆలంకారము.

అప్రస్తుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ప్రస్తుతము
కానిది.) 1. కార్యసాధనముగా పూనుకొనబడ
నిది; 2. స్తుతింపబడనిది; 3. ప్రకృతముకానిది,
ఆపట్టినందర్భమునకు సంబంధింపనిది.

అప్రమాతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తుట్టము
కానిది, దున్ననిది. (నేల); 2. చలువచేయబడ
నిది. (బట్ట).

అప్రాకృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సామా
న్య స్వభావము లేనివాఁడు, అసాధారణుఁడు.
(మనుష్యుఁడు); 2. ప్రకృతియొక్క కార్యము
లేనివాఁడు. (ఈశ్వరుఁడు).

అప్రాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందబడనిది.
“అప్రాప్తకాలము, అప్రాప్తవ్యవహారండు.”
(= వ్యవహారాధికారకాలము రాని బాలండు).

అప్రామాణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ.జీ. అ.) ప్రా
మాణికుఁడుకానివాఁడు, విశ్వసింపదగనివాఁడు.

అస్టాశ్శుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పక్షియందు భుజింపఁ దగనివాఁడు, అపాంక్షేయుఁడు, నింద్యుఁడు.

అప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రియము కానిది, ఇష్టముకానిది.—వి. అ. న. అనిష్టవచనము, అనిష్టకార్యము.

అపుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అపురస.

అపురస. సం. వి. స్త్రీ. అపురస్త్రీ, అచ్చేర.

అఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఘృతకుమారి, కలబందళి; 2. నేలకనీరికళి.

అఫలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పండులేనిది, గొడ్డుది. (చెట్టు); 2. నిష్ఫలము, సుఖాదిఫలము లేనిది. (జన్మము); 3. వృషణములు లేనిది, పిచ్చులు తీసివేసినది.—వి. అ. పుం. మేషము, గొట్టె. వృషణములంపొయిన ఇంద్రుని వృషణములకొఱకై యొకగొట్టె వృషణములు తీసి యతుకఁబడినవని పురాణాగాధ.

అఫలండు. సం. వి. అ. పుం. (గౌతమశాపమువలన వృషణశూన్యుఁడయినవాఁడు.) ఇంద్రుఁడు.

అఘేనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సురుగులేనిది. (పాలు.)—వి. అ. న. అపిఘేనము, నల్లమందు.

అబందర. వై. విణ. 1. పాడయినది, చెడినది; “వ్యవహారము అబందరగా నున్నది.” అని కొన్ని చోట్ల వాడుక. 2. అబ్బుఁడు, ఏమియు తెలియనివాఁడు. “వాఁడు చట్టి అబందరవాఁడు.” ‘అబందన’ అనియు కొందఱు.

అబక. దే. వి. = అగప.

అబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అసంబద్ధము, సందర్భము మాలినమాట; “వ. ఇంతకంటె నేమి యబద్ధంబులు వినబడునో.” ఆము. ౬, ఆ. 3౬; 2. అకాస్త్రీయము, అప్రమాణము; 3. అసత్యము. “ఉ. విను భానుతనూభవ నిన్ను నీపురస్త్రీ వివరింప వచ్చుటలు సిద్ధమబద్ధములాడ మెయ్యెడక.” సానం. 3, ఆ. 33. “నీ. మాయబద్ధవాక్యములకుఁ దప్పు పట్టకుమయ్య.” నై. 2, ఆ. ౬౦. ఈయర్థము వాడుకలో సుప్రసిద్ధము.

అబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అఁడుది, అతివ.—విణ. (అ. ఆ. అ.) బలములేనిది.

అబాధకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాధలేనిది; 2. అడ్డపాటులేనిది, నిరర్థకము.

అబాధము. సం. = అబాధకము.

అబాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాధింపఁబడనిది; 2. నిరోధింపఁబడనిది, అడ్డులేనిది.

అబాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాధింపఁదగనిది; 2. నిరోధింపఁదగనిది.

అబినీల. దే. వి. బ. సీతారు, వాహ్యళి. “నీ. ఇది గాడ్డుబాబాల నెక్కి క్రొవ్విరితావి యబినీల్ దువాళించునట్టిబయలు.” చంద్ర. ౪, ఆ. ౧౯౨.

అబుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలిసికొననిది; 2. తెలిసికొనఁబడనిది.

అబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలివిలేమి; 2. చైతన్యములేమి. “క. అధర్మనందనుఁడు న, శ్రోధాత్ముండగుచు నేనెఁ గోదండము ను, గై ధరఁదొరఁగఁగ నాశఁ డ, బోధంబునఁ దేరిమిఁదఁ బాలు పటి వ్రాలెక.” భార. స్తో. ౫, ఆ. ౫3.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బోధములేనిది, తెలియనిది; 2. చైతన్యములేనిది. వ్యతి. సుబోధము.

అబ్బజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ. అబ్బబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పద్మబంధవు.) సూర్యుఁడు.

అబ్బధవుఁడు. సం. = అబ్బజుఁడు.

అబ్బము. సం. వి. అ. న. (నీటిలోఁబుట్టినది.) 1. పద్మము; 2. ఉప్పు.—పుం. న. శంఖము.—పుం. 1. ఎఱ్ఱగ న్నేరుళి; 2. సుమళము, నీటిప్రబులిళి; 3. కల్పవృక్షము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) నీటియందుఁబుట్టినది.

అబ్బయోని. సం. వి. ఇ. పుం. తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ. అబ్బారి. సం. వి. ఇ. పుం. (పద్మములకువైరి.) చంద్రుఁడు. అబ్బిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పద్మసమూహము; 2. పద్మలత.

అబ్బుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పాలనముద్రమునఁబుట్టినవాఁడు.) 1. చంద్రుఁడు; 2. ధన్వంతరి.

అబ్బము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంవత్సరము, ఏడు;

2. మేఘము; 3. ఒకానొకకొండ; 4. తుంగ; 5. అద్దము. ఈయర్థమున జై నపురాణములందు ప్రయోగము గలదు.

అబ్బసారము. సం. వి. అ. పుం. (ముస్తలసారము.) ఒకరకము కర్పూరము.

అబ్బి. సం. వి. ఇ. పుం. (నీరు దీనియందు ఉండును.)

1. సముద్రము; 2. జలాశయము, సరస్సు; 3. (చతుస్సముద్రము లనుటచే) నాలుగు సంఖ్యకును, (సప్తసాగరము లనుటచే) ఏడుసంఖ్యకును వాడఁ బడిన సంకేతము.

అబ్బికఫము. సం. వి. అ. పుం. (సముద్రునికి కఫము వంటిది.) ఫేనము, నురుగు.

అబ్బిజము. సం. వి. అ. న. శంఖము.

అబ్బిజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సముద్రమునఁ బుట్టినవాడు.) చంద్రుడు. — బ. అశ్వినీ దేవతలు.

అబ్బుగించే. దే. అ. క్రి. సహించు, తాళు, ఓర్పు.

“వ. ఇట్లతిభీషణకాసనులైన గణాధీశ్వరుల కవిదల కబ్బుగించక నురవరు లతినంభ్రమంబునం బరిమొగంబు దప్పం గనుకనిం జనునవసరంబున.”

కు. సం. ౨, ఆ. ౨౦౨. “వ. తదవసరంబున ననురవీరరయంత్రముక్తముక్తాద్యాయుధ ప్రహతి కనురబలంబు లబ్బుగించక.” కు. సం. ౧౨, ఆ. ౮. (వ్యతిరేకత్వార్థముతోనే ప్రయోగము కలదు.)

అబ్బిమేఖల. సం. వి. అ. స్త్రీ. (సముద్రము మొల నూలుగాఁగలది.) భూమి, నేల.

అబ్బు. దే. వి. 1. తండ్రి; 2. వాత్సల్యాదులను తెలుపును. — అవ్య. బాధను చెలుపునది. రూ. అబ్బా.

అబ్బుకాడు. ద్వ. విణ. మొద్దు, మూఁడుడు. “క. అని చింద రేఁగినట్లు, చెప్పనఁటిధరాసురుడు చెంతఁ జేపడిననిధి, మునిగాలఁ దన్ని చనుగతి, ఘనజఘనకబాసి యబ్బుకాడుగఁబోయె.” పంచ. పేం. ౪, ఆ. ౨౬౨.

అబ్బుబ్బు. వై. వి. అబ్బుకు అబ్బు, పితామహుడు.

— అవ్య. (అబ్బు ఆప్రేక్షము.) “ఉ. అ, బ్బుబ్బునితాంశకంతువిశిఖాగ్నిశిఖాపరితాప మాఱునే.”

రసి. 3, ఆ. ౧౯. రూ. అబ్బుబ్బు.

అబ్బుబ్బా. వై. = అబ్బుబ్బు.

అబ్బరము. వై. విణ. = అబ్బరము. “చ.... మెఱుగుటమ్మ లబ్బరముగఁ బూన్చి యయ్యుఁజియ బుటుల నిద్రపు మేనులెల్ల వా, విరి నలియంగ నేసి.” అచ్చ. యు. కాం. ౧౮౯. ఇట ‘అద్భుతముగా’ అని అర్థము. అపారము అని శ. ర.

అబ్బాటు. దే. వి. సమర్థమువలనఁ గలిగెడుకాక. “వ. ఇంపారుకలపంబు లబ్బాటునం బేటులెత్తి యొండొరులయొత్తడిం బొడిపొడియై.” స్వా. ౧, ఆ. ౭౧.

అబ్బాయి. దే. వి. 1. బాలుడు; 2. కుమారుడు.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి. (అబ్బాలు+అడు.) తడఁబడు, సంభ్రమించు. శ. ర.

అబ్బి. దే. (అబ్బ శబ్దమునకు వాత్సల్యసంబోధనాదులయందు చివర ఇత్యము గలిగిన రూపమయి యుండును.) 1. బాలుడు; 2. పుత్రుడు; 3. నీచార్థమును తెలుపును. “వీధులు తుడుచు అబ్బికి జీతము సరిగా ఇవ్వవలెను.” “అ అబ్బిని ఇటు పిలువును.”

అబ్బు. వై. అ. క్రి. 1. దొరకు, లభించు. “ఆ. అపుడ వారి నరయ నబ్బునే యద్దక, దలఁచి ముక్తి గోరఁదగఁచె.” భార. కాం. ౧, ఆ. ౪౬౧. “వానికి చదువబ్బులేదు.” 2; “క. ననుఁ గానఁబడయ రెవ్వరు, ననఘా యేకాంతికులక యర్థము మద్ద, ర్షన మీ వేకాంతికుండవు, నన హంకారుండవుఁ గాన యబ్బెం జూడక.” భార. కాంతి. ౬, ఆ. 3౭౯; 2. సిద్ధించు, ఈడేఱు. “నీ. వై వస్వతుని కబ్బు వాంఛితంబు” వై. ౪, ఆ. ౭౧.

అబ్బురపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బరము+పడు.) వెఱఁగుపడు, ఆశ్చర్యపడు.

అబ్బరపాటు. వై. వి. అబ్బురపడుట, అద్భుతము.

అబ్బరము. వై. విణ. (సం. అపూర్వము.) 1. అసాధారణము, అరిది. “తే. పావనులయింటఁ బుట్టిన బహిరబహిర, రాలివర్గ జయం బజస్రమును గలిగి, వర్తిలుట యబ్బరముగాన.” కళా. ౧, ఆ. ౧౮౯; 2. క్రొత్తది; 3. వింత, ఆశ్చర్యము — వి. ఆశ్చర్యము. చూ. అబ్బురపడు. రూ. అబ్బము.

అభ్యై. దే. అవ్య. అనిష్టము, అనాదరము మొదలగు భావములను సూచించును.

అభ్యైంద. దే. వి. వృక్షవిశేషము. “రగడ. అభ్యైందల మాకభ్యైందలఁ జెలి.” య. ౪, ఆ. ౨౬.

అభ్యైసము. వై. వి. (సం. అభ్యాసః) అలవాటు. “లే. మానమును శౌచమును యంత్రమంత్రమును, గావు కారణములు యోగకలనమునకు, నిశ్చయంబును నభియోగనిశ్చలతయుఁ, గడఁకయును నభ్యైసముఁగాని కలశజన్మ.” కాశీ. ౫, ఆ. ౨౩౨.

అభ్యై. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యాదిభావములను తెలుపును. “అభ్యై, వాఁ డెంతవాఁ డయినాఁడు!”

అబ్రవడు. వై. అ. క్రి. (అబ్రమ+వడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అబ్రము. వై. = అబ్బురము. “క. ఏమీ యిది దేవరకనుఁ, దామరలకు నింతవెఱుఁగు దలకొలిపెడు నే, మే మనఁగ నహహ నాక, స్వామికి నబ్రముగు ప్రోలు వసుమతిఁ గలిగెన్.” ప్రభా. ౧, ఆ. ౫౬. ఇట ‘ఆశ్చర్యము’ అని అర్థము.

అబ్రహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. (అబ్రహ్మకర్త విరుద్ధము.) 1. హింస; 2. అవధోక్తి, చంపవలదని పెట్టుమొఱు; 3. మొఱు. “వ. ఏమును నిష్ఠుహోవద్రపంబునకుఁ బ్రకాంతి గోరి యబ్రహ్మణ్యంబు సేయుచు బ్రహ్మశరణు సొచ్చితిమి.” కాశీ. ౨, ఆ. 2౮. “శా. ఈవృక్షవాటంబు లో, భామాయే దప మాచరింతు విధి కబ్రహ్మణ్యముం జెట్టుచున్.” స్వా. 3, ఆ. ౧౦౨. “మ. బలభిన్నఖులు పాహిపాహియని యబ్రహ్మణ్యముం జెట్టగఁ.” దశా. ౨, ఆ. ౪౧౧.

అబ్రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. నీటిప్రోవు, సముద్రము.

అభంగరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భంగరము కానిది, నశించినది.

అభయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరకశీ.

అభయము. సం. వి. అ. న. 1. భయములేమి; 2. పరమాత్మ; 3. పరమాత్మజ్ఞానము; 4. భయవడకుమని చూపెడి హస్తముద్ర, అభయహస్తము; 5. రక్షణము, శరణము “అభయ

మిచ్చు;” 6. వట్టివేరు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) భయములేనిది.

అభయదానము. సం. వి. అ. న. అభయమిచ్చుట, భయములేదని శరణమిచ్చుట.

అభయహస్తము. సం. వి. అ. పుం. భయములేదని సూచించుహస్తము. “అభయహస్తమిచ్చు” (=శరణమిచ్చు.)

అభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టుకలేనివాఁడు. — వి. అ. పుం. ఈశ్వరుఁడు.

అభాగ్యము. సం. వి. అ. న. భాగ్యములేమి, దురదృష్టము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) భాగ్యములేనిది, అదృష్టమేలేనిది.

అభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏమియులేమి; 2. (ప్రపంచమున లేకపోవుట.) చావు, మరణము; — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భావము లేనిది; 2. సత్యము లేనిది; 3. అసత్యము, మిథ్య అయినది.

అభావణము. సం. వి. అ. న. మాటలేమి, మానము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) మాటలేనిది.

అభాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశములేమి; 2. సరిగా బోధపడకపోవుట; 3. భ్రంశము, చెడుట. (ఈయర్థము తెలుఁగునవాడుకలో కలదు.) “చేసిన పనియంతయు చివరకు అభాసమయినది.” ‘అభాసు అయినది’ అనియు వాడుక. ‘అవభాసము’న ‘ప’ లోపించినరూపము అయినను కావచ్చును.

అభాసు. సం. = అభాసము.

అభి. సం. అప. 1. అభిముఖ్యము మొదలగువానినిఁ దెలుపును. “అభిముఖుఁడు, అభిగమనము, అభినివేశము, అభిరూపము.” 2. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము లేకయే సమాసపూర్వపదముగా నుపయుక్తము. “అభినవము.” — ఉప. 1. క్రియలకు పూర్వమున నుపయుక్తమయి అభిముఖ్యాద్యర్థముల సూచించును. “అభిచరించు;” 2. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము లేకయే చేర్పబడును. “అభిదర్శించు.”

అభికాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అభిలాష, కోరిక. అభికాంక్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. జీ. న్.) అభిలషించువాఁడు, కోరువాఁడు,

అభికాంక్షితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అభిలషింపఁ బడినది, కోరఁబడినది.

అభికామము. సం. వి. అ. పుం. కోరిక, అభిలాష.

అభికాముడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కోరుచున్న వాడు.

అభికుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కోరికగల వాడు; 2. కాముకుడు.

అభిక్వతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇరువదియైదవ ఛందస్సు. ఇందు పాదమునకు ఇరువదియైదక్షరము లుండును. (అతిక్వతి అని కొందఱు.)

అభిక్రమణము. సం. వి. అ. న. = అభిక్రమము.

అభిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆరంభము; 2. శత్రువులమీఁద దండెత్తుట; 3. యుద్ధము; 4. ఆరోహణము, ఎక్కుట.

అభిక్రోశకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.శికా.అ.) నిందించువాడు.

అభిక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. 1. నింద; 2. విడువ, దుఃఖము.

అభిక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నామధేయము, పేరు; 2. కీర్తి; 3. కాంతి.

అభిగంత. సం. విణ. (బు.ఈ.శ్రీ.బు.)=అభిగామి.

అభిగంతవ్యుడు. సం. = అభిగమ్యుడు.

అభిగతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొందఁ బడినది; 2. (రతియందు) పొందఁబడినది; 3. సేవింపఁబడినది; 4. ఎదురుగాఁబోయినది;

అభిగమనము. సం. వి. అ. న. 1. పొందు, పొందిక; 2. ఎదురుగాఁబోవుట; 3. (రతియందు) గూడుట. “పరదారాభిగమనము;” 4. సేవించుట. “సర్వతీర్థాభిగమనము.”

అభిగమనీయుడు. సం. = అభిగమ్యుడు.

అభిగమము. సం. వి. అ. పుం.=అభిగమనము.

అభిగమ్యుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొందఁ దగినవాడు; 2. (రతియందు) పొందఁదగినవాడు; 3. ఎదురుగా పోయి చెంతఁజేరుటకు శక్యమైన వాడు, సౌమ్యుడు; 4. సేవింపఁదగినవాడు. “వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగు నమృతానుభావు నకు మన మభిగమ్యుల మైతిమి.” భార. ఉపో. 3, ఆ. ౧౪౯.

అభిగామి. సం. విణ. (న్.ఈ.సీ.న్.) 1. పొందు వాడు; 2. రతియందు పొందువాడు. “పర దారాభిగామి;” 3. సేవించువాడు; 4. ఎదురుగాఁబోవువాడు; 5. (శత్రువులమీఁదికి) దండెత్తిపోవువాడు.

అభిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. = అభిగ్రహము.

అభిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురు కొనిపోయి యాక్రమించుట; 2. దాడివెడలుట; 3. గౌరవము; 4. దారులుగొట్టుట, తెరువాటు, కొల్లపెట్టుట.

అభిఘరించు. సం. న. క్రి. (నెయ్యి) సంస్కారార్థము కొంచెమువేయు, అభిఘారముచేయు. “సీ. అన్నంబు నునిచి నె యభిఘరించి.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౪౧.

అభిఘర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. రాపిడి; 2. మద్దించుట; 3. దయ్యము సోకుట.

అభిఘాతకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.తికా.అ.) 1. కొట్టువాడు; 2. సమూలనాశనము చేయు వాడు.—వి. అ. పుం. శత్రువు.

అభిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొట్టుట, తాడనము; 2. దెబ్బ; 3. సమూలనాశనము.

అభిఘాతి. సం. విణ. (న్.ఈ.సీ.న్.) —వి. = అభిఘాతకుడు.

అభిఘారణము. సం. వి. అ. న. = అభిఘారము.

అభిఘారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిఘరించుట; 2. నేయి హోమమువై వైచుట; 3. తిరుగఁ బోత. శ. ర.

అభిచరించు. సం. అ. క్రి. 1. చుట్టునుతిరుగు; 2. సంచరించు, తిరుగు.

అభిచరుడు. సం. విణ. (అ.ఈ.శీ.అ.) 1. చుట్టును తిరుగువాడు; 2. భృత్యుడు; 3. సహాయుడు.

అభిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువులను హింసించుటకయి చేయుహోమాదిక్రియ; 2. చిల్లింగిపెట్టుట, ప్రయోగముచేయుట. ‘తోడు బోతుపెట్టుట’ అనియు కొన్నిచోట్ల వాడుక.

అభిజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. జన్మభూమి, పుట్టిన యూరు; 2. తనపూర్వము నివసించినచోటు;

3. కలము; 4. కలక్రమాగతమయిన బెక్కము లోనగు చిహ్నము; 5. పొగడ్డు; 6. కీర్తి.

అభిజనుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (పంశమునకు) మూలపురుషుడు; 2. (కులమున) శ్రేష్ఠుడు.

అభిజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రశస్తవంశమున పుట్టుట. అభిజాతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రశస్త కులమునఁ బుట్టినవాడు, కులీనుడు; 2. పండితుడు; 3. తగవరి, న్యాయము తీర్చువాడు; 4. నుందరుడు.

అభిజిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. పగటఁ బదునాలుగు గడియలమీఁద రెండుగడియలకాలము, కుత పకాలము; 2. ఒకనక్షత్రము. చూ. నక్షత్రము. —విణ. త్. 1. ఎదురుగా పోయి జయించువాడు; 2. అంతటను జయించువాడు.

అభిజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తెలిసికొనుట; 2. ప్రత్యభిజ్ఞ, అనవాలు పట్టుట, గుర్తించుట; 3. స్మృతి, జ్ఞప్తి.

అభిజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలిసికొనఁబడినది; 2. గుర్తు పట్టఁబడినది; 3. స్మరింపఁబడినది.

అభిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. = అభిజ్ఞ.

అభిజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తెలిసికొనఁడు; 2. పండితుడు; 3. నేర్పరి.

అభితన్. సం. అవ్య. (తెనుగున సమాసమునందు పూర్వపదముగానే ఉపయోగింపఁబడును.) అంతటను. “అభితోవ్యాప్తము” (=అంతటను వ్యాపించినది.) “అభితోముఖము” (=నలువైపుల ముఖములుగలది.)

అభిదర్శనము. సం. వి. అ. పుం. చూచుట.

అభిదర్శించు. సం. స. క్రి. దర్శించు, చూచు.

అభిద్రవణము. సం. వి. అ. పుం. = అభిద్రవము.

అభిద్రవము. సం. వి. అ. న. 1. వేగముగా పోవుట, పాటిపోవుట; 2. మార్గొనుట, ఆక్రమించుట.

అభిద్రావము. సం. వి. అ. పుం. = అభిద్రవము.

అభిద్రుతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పాటిపోయినది; 2. మార్గొనఁబడినది.

అభిద్రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నింద; 2. అపకారము; 3. హనిచేయు తలంపు.

అభిధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. శబ్దముయొక్క సంకేతితార్థము(వాచ్యార్థము)ను తెలుపుశక్తి. (అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన అని శబ్దశక్తులు మూడు.) చూ. వృత్తి; 2. చెప్పట; 3. పేరు.

అభిధానము. సం. వి. అ. న. 1. కథనము, చెప్పట; 2. నిర్దేశించిచెప్పట; 3. నామధేయము, పేరు, నిఘంటువు, శబ్దకోశము; 4. సదము, శబ్దము. “అభిధానరత్నమాల.”

అభిధాయకము. సం. విణ. (అ.ఆ-ఇకా.అ.) వాచకము, చెప్పనది. (శబ్దము మొ.)

అభిధాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. దీ. న్.) 1. చెప్పచున్నవాడు, కథకుడు; 2. శబ్దము ప్రయోగించువాడు.

అభిధావకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ-వికా.అ.) ఎదురుగా పరువెత్తువాడు.

అభిధితన్. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెప్పనలయుననెడియిచ్చ.

అభిధేయము. సం. వి. అ. న. 1. పేరు; 2. అర్థము, టీక.

అభిధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పరధనము పుచ్చుకొనవలయుననుకోరిక; 2. గ్రహింపవలయుననుకోరిక; 3. కోరిక; 4. చింతించుట, అలోచనము.

అభినందనము. సం. వి. అ. న. 1. సంతోషించుట, సంతోషము, పొంగు; 2. స్తుతించుట; 3. సంతోషపూర్వకముగా ప్రశంసచేయుట, మెచ్చుట. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సంతోషపెట్టునది; 2. పొగడునది.

అభినందనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభినందింపఁదగినది. చూ. అభినందించు.

అభినందము. సం. వి. = అభినందనము.

అభినంది. సం. విణ. (న్. ఈ. దీ. న్.) 1. సంతోషముగలవాడు; 2. సంతోషపెట్టువాడు; 3. స్తుతించువాడు.

అభినందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు. —స. క్రి. 1. స్తుతించు, పొగడు; 2. సంతోష పూర్వకముగాఁజూచు. “వ. అప్పుడు కృష్ణుండు ధనంజయుం

దనచేరువ నునిచికొని చిరకాల దర్శనోల్లాసితం బులైన యాలాకనంబుల నతనియాకారంబత్యా దరంబున నభినందించుచు ధర్మరాజున కిట్టనియె.” భార. అర. ౪, ఆ. ౧౫౩.

అభినందితవ్యము. సం. = అభినందనీయము.

అభినందితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అభినందింపఁబడినవాఁడు) 1. సతోషపఱుపఁబడినవాఁడు; 2. స్తుతింపఁబడినవాఁడు; “వ. భీమార్జున నకుల నమాదేవులం గొంగలిండుకొని ద్రౌపది గార వింది ధౌమ్యూది మహీనురులచేత నభినందితుండయ్యె.” భార. అర. ౪, ఆ. ౧౫౩; 3. సంతోషించినవాఁడు. “క. ఇందివరలోచననీ, యు దే నభినందితాత్మ నై నట్టులు నీ, నందనులయందుఁ జాత్రులయందును నభినంద్య వగుమ యని దీపించెన్.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౬.

అభినంద్యము. సం. = అభినందనీయము.

అభినయము. సం. వి. అ. పుం. 1. హస్తవిశ్లేషాదుల చేతను, రోమాంచాదులచేతను, మనోగతభావమును ప్రకటించుట. నటాదులు రామాదుల అవస్థను అనుకరించునపుడు (హస్తనేత్ర విశ్లేషాదుల పలన సూచింపఁబడినది) ఆంగికము, (స్వేదరోమాంచాదులచేత సూచింపఁబడినది) సాత్వికము, (అలంకారాదులచేత సూచితమయినది) ఆహార్యము, (వాక్కుచేత సూచింపఁబడినది) వాచికము అని అభినయము నాలుగువిధములు గలది; 2. (అభినయప్రధానకావ్యము) దృశ్యకావ్యము, రూపకము.

అభినయించు. సం. స. క్రి. అభినయముచేయు.

అభినవము. సం. వి. అ. పుం. అనుకూల్యము సంపాదించుటకు చేయుస్తోత్రము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) నవీనము, క్రొత్త.

అభినహనము. సం. వి. అ. న. 1. బంధనము, కట్టుట; 2. గట్టిగా కట్టుట.

అభిని. వై. గ్రా వి. నల్లమందు, అహిఘేనము. “ఆ. చేచచేచెడు నేలవేము నీసరవేళ్లు, నభిని ముప్పి పండ్లు నాత్తజలము, గూడ నూటి కలిపి గొట్టాలతోడఁ బోయింతు రొకనిచేతఁ జింతిలంగ.” సానం. ౨, ఆ. ౪౯.

అభినిర్దుక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడస్తమించుచేళ నిద్రించువాఁడు; 2. సూర్యాస్తమయకాలమున నిద్రావస్థుడై సంధ్యాదికర్తలు చేయనివాఁడు.

అభినిర్యాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. బయలుదేఱుట, ప్రయాణము; 2. శత్రువుపై దండెత్తిపోవుట.

అభినివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రవేశము; 2. కట్టుదల, చేలము; 3. ఆసక్తి.

అభినివేశి. సం. విణ. (స్. ఈ. సి. స్.) (అభినివేశము గలవాఁడు.) 1. కట్టుదలగలవాఁడు, చలము గలవాఁడు; 2. ఆసక్తి గలవాఁడు; 3. అనురాగము గలవాఁడు.

అభినిష్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సిద్ధి, నెఱవేఱుట; 2. సంపత్తి, కూడిక; 3. ఉత్పత్తి, కలుగుట.

అభినిష్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సిద్ధమైనది, నెఱవేఱినది; 2. సంపన్నము, కూడినది.

అభినితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్యాయముతోఁగూడినది; 2. సంస్కరింపఁబడినది; 3. కోపముగలది; 4. పూరింపఁబడినది; 5. అలంకరింపఁబడినది; 6. ప్రాప్తము, పొందింపఁబడినది; 7. అభినయింపఁబడినది.

అభినితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభినయము, ఒకని ననుకరించుట; 2. పొందించుట, దగ్గఱగాఁ దీసికొనుట; 3. మంచిమాటలతో దరించేరుట, మైత్రి.

అభినుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తుతింపఁబడినది, కొనియాడఁబడినది.

అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తోత్రము పొగడ్డ.

అభినుతించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, కొనియాడు. అభినేత. సం. విణ. (బు. ఈ. త్రి. బు.) 1. అభినయించువాఁడు, అనుకరించువాఁడు. (నటుఁడు); 2. ఎదురుగాఁ దీసికొనిపోవువాఁడు; 3. దగ్గఱగాఁ దీసికొనువాఁడు.

అభినేతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అభినయింపఁ దగినది, అనుకరింపఁదగినది; 2. పొందింపఁదగినది; 3. దగ్గఱగాఁ దీసికొనఁదగినది.

అభినేయము. సం. = అభినేతవ్యము.

అభిన్నపుటము. సం. వి. అ. పుం. నవపల్లవము, కొత్త చిగురు, మొవ్వ.

అభిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఏకస్వరూపముగలది, భేదములేనిది; 2. చీల్చబడనిది; 3. చగులఁ గొట్టబడనిది; 4. కలసియున్నది, వేఱుగాలేనిది; 5. విభక్తము గానిది, వంచుకొననిది. “సోదరు అభిన్నులు.”

అభిన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. (దేహములోపల నున్న వేడిని పైకి రప్పించునది.) 1. జ్వరభేదము. (ఇందు నిద్రతక్కువ; చ్రలాప మధికమగును. నిట్టూర్పులు విడుచుచు రోగి పరుండును. ముఖము కాంతివిహీనమగును.) 2. అంతటను ఉంచుట.

అభివతనము. సం. వి. అ. న. 1. దరిఁజేరుట; 2. శత్రువుల నెదిరించుట; 3. వెడలిపోవుట.

అభివత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నివృత్తి, నెఱవేఱుట, పూర్తియగుట; 2. దగ్గఁజూరఁజేరుట.

అభివన్నుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపబడినవాడు; 2. ఆపన్నుడు; 3. తప్పుచేసినవాడు; 4. మోమోటమిగలవాడు; 5. శత్రువుచే నాక్రమింపబడినవాడు; 6. శరణుచొచ్చినవాడు; 7. దరిఁజేరినవాడు.

అభిపరిపుఁతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముంపఁబడినవాడు; 2. ఆక్రమింపబడినవాడు. “శోకాభిపరిపుఁతుడు.”

అభిపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పగడము, విద్రుమము. అభిపూరణము. సం. వి. అ. న. పూర్తిగా నిండించుట.

అభిప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్దేశ్యము, తలఁపు; 2. మనోనిశ్చయము, మతము; 3. భావము, తాత్పర్యము. “వ. అయినను నా హృదయంబున ననవరతంబును శ్రీమహాభారతంబునందలి యభిప్రాయంబు విన వధిలాష పెద్దయై యుండు.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౧.—ఇది కొన్ని చోట్ల అభిప్రేతము, ఇష్టము అనునర్థమున విశేషణముగా నుపయుక్తము. “క. మీయనుగతి మాకు నభి, ప్రాయము వనవాసదుఃఖభరే మోపుదురే.” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౮.

అభిప్రేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉద్దేశ్యం పఁబడినది, తలఁపఁబడినది; 2. మనమున నిశ్చయింపఁబడినది; 3. ఇష్టమైనది, అభిలషితము.

అభిప్రాక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. అంతటను చల్లుట; 2. సంస్కారార్థము నీరు మొదలగు నవి చల్లుట.

అభిప్లుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతటను తడుపఁబడినది; 2. ముంపఁబడినది; 3. ఆక్రమింపఁబడినది; 4. అంతటను వ్యాపించినది.

అభిభవనము. సం. వి. అ. న. = అభిభవము.

అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరస్కరించుట, నిందించుట, తెగఁడుట; 2. పరాజయము; 3. రోగాదులచే దేహము మొద్దుపాటుట.

అభిభవించు. సం. న. క్రి. 1. తిరస్కరించు, తెగఁడు; 2. జయించు.

అభిభవిత. సం. విణ. (బు. ఈ-స్త్రీ. బు.) = అభిభావకుడు.

అభిభావకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. వి. కా. అ.) 1. పరాభవించువాడు, తిరస్కరించువాడు; 2. జయించువాడు.

అభిభావి. సం. విణ. (న్. ఈ-స్త్రీ. న్.) = అభిభావకుడు.

అభిభాషణము. సం. వి. అ. న. 1. ఎదురుగానుండి మాటలాడుట; 2. మాటలాడుట, పఠకుట. “స్తోత్రపూర్వాభిభాషణము.”

అభిభాషి. సం. విణ. (న్. ఈ-స్త్రీ. న్.) సంభాషించువాడు, మాటలాడువాడు.

అభిభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరస్కరింపఁబడినది, నిందింపఁబడినది; 2. జయింపఁబడినది.

అభిభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అభిభవము.

అభిభూతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరస్కరింపఁబడినవాడు, పరాభవంపఁబడినవాడు; 2. జయింపఁబడినవాడు; 3. వశీకృతుడు, లొంగదీయఁబడినవాడు. “క. త్రిభువన సామ్రాజ్యశ్రీ, ప్రభుఁడగు ధర్మాత్మజుండు ప్రాకృతజనున, ట్టభిరూక్షతలంబున ని, ట్టభిభూతుం డగు నెనిద్ర నతిఖున్నుండై.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౭౮.

“ఉ. ఇంతులగోష్ఠి సున్నయతఁ డెంతవివేకము గల్గెనేని యత్యంతమదాభిభూతుడగు ధర్మపు దవ్యుఁ బ్రియం బెఱుంగఁడు.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౯.

అభిమంతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అభి మానింపఁదగినది; 2. తలఁపఁదగినది.

అభిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుచుట; 2. మంత్రముచే సంస్కరించుట.

అభిమంత్రించు. సం. స. క్రి. 1. పిలుచు; 2. మం త్రముచే సంస్కరించు. “వ. ద్రోణుం డొక్క బాణం బభిమంత్రించి దృష్టి ముష్టిసౌవ్యవంబు లొప్ప.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౨౧౧. “మ. రథ సోద్రగతఁ బూన్చి దీప్తు లడరం బ్రాక్ష్యోతిషాధీ శ్వరం, డభిమంత్రించి నిజాంతుశంబు దివిజేంద్రా వత్సవతుంబు నూ,చి భుజోల్లాసవిభాసియై పెలు చ వైచెం,” భార. ద్రోణ. ౧, ఆ. 3౧౪.

అభిమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిమం త్రింపఁబడినది. చూ. అభిమంత్రించు.

అభిమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అభిమాన మునకు విషయమయినది; 2. ఇష్టమైనది, కోరఁ బడినది; 3. సప్తతము, అంగీకరింపఁబడినది; 4. ఆదరింపఁబడినది.— వి. అ. న. 1. అభిమానము; 2. కోరిక; 3. సప్తతి, అంగీకారము; 4. ఆద రణము.

అభిమన్యుడు. సం. వి. ఉ. పుం. సుభద్రార్జునుల పుత్రుడు. (భారతయుద్ధమునందు వద్దపూజహ ములొక బ్రవేశించి శత్రుసంహారము కావించి మృతినొందిన అసహాయశూరుడు.)

అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. యు ధము; 3. కట్టుట, బంధనము; 4. భయము; 5. స్వసైన్యము; 6. ధనాశచేత ప్రాణముపై నాశ విడిచి గజాదులతో యుద్ధము చేయఁబూనుట.

అభిమర్దనము. సం. వి. అ. న. 1. మర్దించుట; 2. చూర్ణముగాఁ జేయుట; 3. రాయడి.

అభిమర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. ఒరపిడి; 3. చూర్ణముచేయుట; 4. నూలుట, మర్దించుట.

అభిమర్శము. సం. వి. అ. న. = అభిమర్శము.

అభిమర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్పృశించుట, తాఁకుట; 2. తడవుట; 3. ధర్మణము, బలాత్కారముగ నాక్రమించుట. “పరదారాభిమర్శము.”

అభిమర్శించు. సం. స. క్రి. 1. స్పృశించు, తాఁకు; 2. తడవు; 3. పొందు, అనుభవించు. “క. క్లేశం బును సౌఖ్యంబును, నాశువునను గుంభజన్మఁ డభిమర్శించె, గాశీవిరహము దక్షిణ, కాశీసంగ మము వరుసఁ గలిగినకళనక.” కాశీ. 3, ఆ. ౨౬.

అభిమాలి. సం. వి. ఇ. పుం. శత్రువు.

అభిమానకత్తె. మి.వి. అభిమానము గలది. (ఆత్మ గౌర వముగలది.) “ద్వి. అభిమానకత్తె దానగుట నీ వనుచు, నభిమాన మెడలంగ నతివ వల్కుడును.” బస. ౧, ఆ. ౧౪౪. పు.

అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆత్మ గౌరవము, పౌరుషము, ధనవిద్యాదులచే నుండఁదగిన దర్ప ము. “అభిమానధనుడు.” “మానవంతులు అభి మానైకధనులు;” 2. దురభిమానము, దుర్గర్వము; 3. అహంకారము, నేను అను భావముగలిగియుం డుట; 4. మమకారము, నాది అను భావము; 5. గౌరవము; 6. ప్రేమము; 7. కోరిక; 8. జ్ఞానము; 9. వధము, హింస; 10. అజ్ఞానము. శ. ర.

అభిమాని. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) అభిమానము గలవాఁడు.

అభిమానించు. సం. స. క్రి. 1. సమ్మానించు, గౌర వించు; 2. (తనది అనుభావముతో) పూనుకొను. “నీవు అభిమానించినఁగాని యీవని నెఱి వేఱదు.”

అభిమానితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అభిమా నింపఁబడినవాఁడు; 2. (సంజాతాభిమానుడు) అభిమానము గలిగినవాఁడు.

అభిముఖము. క్రి. విణ. అవ్య. అ. న. 1. ఒక వైపునకు తిన్నగానుంచిన ముఖము గలుగునట్లు, ఎదురుగా, నేరుగా; 2. సిద్ధముగా.—విణ. చూ. అభిముఖుఁడు.

అభిముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఇ. అ.) 1. ఒక వైపునకు తిన్నగా నుంచినముఖముకలవాఁడు, ఎదురుగా చూచువాఁడు. “పూర్వాభిముఖుఁడు;

శకుంతలాభిముఖుడు;” 2. సమీపించినవాడు. “యోవనాభిముఖుడు; యోవనాభిముఖు;” 3. సంసిద్ధుడు. “ప్రయాణాభిముఖుడు; మరణాభిముఖుడు; అస్తాభిముఖసూర్యుడు;” 4. సుముఖుడు, అనుకూలుడు. “కార్యాభిముఖుడు.” ముఖశబ్దము ప్రాణ్యంగవాచకము కానపుడు స్త్రీలింగమున ఆకారాంత మగుచు. “కాల రధ్యాభిముఖు.”

అభిముఖశరణము. సం. వి. అ. న. అభిముఖునిగాఁ జేసికొనుట.

అభిముఖభోవము. సం. వి. అ. పుం. అభిముఖుడగుట.

అభివృద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. స్పృశింపఁబడినది, తాఁడఁబడినది; 2. కూడినది; 3. తుడువఁబడినది.

అభియాచనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎదురుగానుండి ప్రార్థించుట; 2. ప్రార్థించుట.

అభియాచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = అభియాచనము.

అభియాత. సం. వి. ఋ. పుం. శత్రువు. — విణ. (ఋ.ఈ.స్త్రీ.ఋ.) 1. ఎదురుగాఁ బోవువాడు; 2. యుద్ధార్థము ఎదురుగాఁ బోవువాడు; 3. దండెత్తిపోవువాడు.

అభియాతి. సం. వి. ఇ. పుం. = అభియాత.

అభియానము. సం. వి. అ. న. 1. ఎదురుగాఁబోవుట; 2. యుద్ధార్థము ఎదురుగాఁబోవుట; 3. దండెత్తిపోవుట.

అభియాయి. సం. విణ. (న్. ఈ.నీ.న్.) = అభియాత.

అభియుక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శత్రువులచే నిరోధింపఁబడినవాడు; 2. ఆసక్తిగలవాడు, ఆభిరతుడు; 3. (వ్యవ.) ప్రతివాది; 4. చండితుడు, విద్యావంతుడు; 5. ఆహుడు, హీనము గోరువాడు.

అభియోక్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ.స్త్రీ. ఋ.) 1. (వ్యవ.) వాది; 2. శత్రువు నెదిరించువాడు.

అభియోక్తవ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిషేధింపఁదగినవాడు; 2. (వ్యవ.) ప్రతివాది; 3. సంధానము చేయఁదగినవాడు.

అభియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకఁడు తనకుచేసిన అపకారము రాజునకు విన్నవించుట, (దావాచేయుట); 2. యుద్ధార్థము శత్రువు నెదుర్కొనుట, మార్కొనుట; 3. అపకారముచేయుటకై మీఁదికి వచ్చుట; 4. శపథము; 5. పట్టుదల; 6. ఉద్యోగము, పూనిక; 7. ఆసక్తి.

అభియోగి. సం. విణ. (న్. ఈ.నీ.న్.) 1. అభియోగముచేయువాడు, వాది; 2. శత్రువు నెదిరించువాడు, మార్కొనువాడు; 3. పట్టుదలగలవాడు; 4. ఆసక్తిగలవాడు; 5. అనుసంధానముచేయువాడు.

అభియోగించు. సం. న. క్రి. ఎదుర్కొను, శత్రువు నెదిరించు.

అభిరత్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంతటనురక్షించుట; 2. రక్షించుట.

అభిరత్నణము. సం. వి. అ. న. 1. అంతటను రక్షించుట; 2. రక్షించుట. “అ. ఆ. దేవుడైన యవ్విష్ణుఁ డఖిలలో, కాభిరత్నణార్థమై జనించి, మహిశతపము నేసె.” భార. ద్వా. ౧, అ. ౪౦౮.

అభిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష, ఇచ్ఛ.

అభిరతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యాసక్తిగలవాడు. — “స్వకర్తాభిరతుడు;” 2. అపేక్షగలవాడు, ప్రేమగలవాడు; 3. మిక్కిలి సంతోషించినవాడు.

అభిరామము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతోషకరము; 2. సుందరము; 3. ప్రియము, ఇష్టము.

అభిరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అధికాసక్తి; 2. జీకాంతి; 3. సంతోషము.

అభిరూక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, కటికి. (నేల మొ.); “క. త్రిభువనసామ్రాజ్యక్తి, ప్రభుఁడగు ధర్మాత్మజుండు ప్రాకృతజనున, ట్లభిరూక్షతలంబున ని, ట్లభిభూతుం డగునె నిద్రనతిభిన్నుండై.” భార. అది. ౬, అ. ౧౭౮.

అభిరూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనురూపము, తగియుండునది; 2. ఇష్టమైనది, ప్రియమైనది; 3. సుందరము, మనోహరము.

అభిరూపుడు. సం. వి. అ. పు. (ఇది యిట్లని నిరూపించువాడు.) 1. వండితుడు; 2. మన్మథుడు; 3. శివుడు; 4. విష్ణువు; 5. చంద్రుడు.—విణ. చూ. అభిరూపము.

అభిలషణము. సం. వి. అ. న. = అభిలాషము. “నీ. విషయోపభోగాభిలషణ మింకను నాకు వదలక పెరుగుచున్నదియిగాన.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౭౫.

అభిలషణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిలషింపఁదగినది.

అభిలషించు. సం. స. క్రి. కోరు.

అభిలషితము. సం. వి. అ. న. అభిలాష—విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిలషింపఁబడినది.

అభిలషితవ్యము. సం. = అభిలషణీయము.

అభిలాషము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెప్పుట, కథనము; 2. మాట; 3. తానుచేయఁదలంచినపని ప్రతిజ్ఞారూపమున చెప్పుట.

అభిలాషము. సం. వి. అ. పుం. లవనము, కోత, ఖండించుట.

అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. కోరిక. “వ. అయినను నాహృదయంబున ననవరతంబును శ్రీమహాభారతంబునందలి యభిప్రాయంబు విన నభిలాష పెద్దయైయుండు.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౧

అభిలాషము. సం. = అభిలాష.

అభిలాషి. సం. విణ. (న్. ఈ. ణీ. న్.) అభిలాషకులవాడు. “జలాభిలాషి; విద్యాభిలాషి.”

అభిలాషకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరికగలవాడు, అభిలషించువాడు.

అభివందనము. సం. వి. అ. న. 1. నమస్కారము, 2. ఎదురుగానుండి నమస్కరించుట. “గురుపాదాభివందనము.”

అభివర్ధనము. సం. వి. అ. న. = అభివృద్ధి.

అభివాదకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభివాదనము చేయువాడు, నమస్కరించువాడు.

అభివాదనము. సం. వి. అ. న. 1. గోత్రనామము చెప్పి నమస్కరించుట; 2. పాదములు తాఁకుచు నమస్కరించుట.

అభివాదనీయుడు. సం. = అభివాద్యుడు.

అభివాదము. సం. వి. అ. పుం. = అభివాదనము.

అభివాదితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నమస్కరింపఁబడినవాడు. “వ. అనునవసరంబున లోకశితామహుండు ననుచెంచి యౌద్యునిచేత నభివాదితుడై నీపుత్రున కాహారంబును నివాసస్థానంబును నొసంగెద.” హరి. పూ. ౪, ౧౧౫.

అభివాద్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నమస్కరింపఁదగినవాడు.

అభివీక్ష్యమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడుచున్నవాడు. “నీ. కడువేడ్కతోడ దమ్మజూచుభేదరసిద్ధ సురభుజంగ, గరుడగంధర్వకన్నరకామినులచేత మానుగా నభివీక్ష్యమాణుడగుచు, మ్రోకులు విఱుచుచు.” భార. ఆర. 3, ఆ. 3౧౨.

అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెంపు, ఆధికమగుట. “విద్యాభివృద్ధి; ధనాభివృద్ధి.”

అభివృంజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృష్టపఱచునది, స్పృష్టముగా తెలుపునది. “గుణాభివృంజకములు; రసాభివృంజకములు;” 2. వ్యంజనావృత్తిచేత తెలుపునది. (శబ్దము.)

అభివృక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృష్టము, స్పృటమైనది; 2. ఆవిర్భవించినది, నూత్నరూపమువిడిచి స్థూలరూపముతోడ గనఁబడినది.

అభివృక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. స్పృష్టమగుట, స్పృటమగుట; 2. నూత్నరూపము విడిచి స్థూలరూపమున గనఁబడుట; ఆవిర్భవించుట; 3. ప్రతిబింబము. శ. ర.

అభిశంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అన్నివిధములను శంకించుట; 2. సంశయించుట, అనుమానపడుట; 3. భ్రాంతి, మిథ్యాభ్యాసము. “లతాభిశంక” (=లతయను భ్రాంతి.

అభిశంకి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అనుమానపడునది; 2. సంశయించునది, నమ్మకలేనిది. “వ. నాస్తికుల యట్లు ధర్మాభిశంకిని వై దైవమాషణంబు నేసెను.” భార. అర. ౧, ఆ. ౨౨౮; 3. భ్రాంతిపడునది.

అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. 1. దూషించుట, నిందించుట, తిట్టుట; 2. దోష మారోపించుట, అపవాదము; 3. చెప్పట, కథనము. “మిథ్యాభిశంసనము.”

అభిశంసి. సం. విణ. (న్. ఈ.సి. న్.) 1. దూషించువాడు, తిట్టువాడు; 2. అపవాదపెట్టువాడు, లేనిదోష మారోపించువాడు.

అభిశస్తము. సం. వి. అ. న. 1. నిందించుట, తిట్టుట, 2. దోషారోపణము చేయుట, అపవాదముచేయుట; 3. హింసించుట; 4. దోషము, తప్పు—విణ. చూ. అభిశస్తడు.

అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అపవాదము, దోషమారోపించుట; 2. తిట్టుట, నిందించుట; 3. హింసించుట; 4. ప్రార్థన, వేడుట.

అభిశస్తడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరస్త్రిగమనాదిదోషములచే దూఱబడినవాడు, ఆఠారితుడు; 2. హింసించబడినవాడు; 3. ఆక్రమించబడినవాడు.

అభిశాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపదూఱు, లేనిదోషము నారోపించుట; 2. తిట్టుట, శపించుట.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపమానము, వరాభవము; 2. ఓట్టు, శపథము; 3. తిట్టు, శాపము; 4. దుఃఖము; 5. ఆసక్తి; 6. వ్యసనము; 7. సోకుట, భూతాద్యావేశము.

అభిషవణము. సం. వి. అ. న. 1. స్నానము; 2. యజ్ఞాంగస్నానము; 3. సోమరసము తీయు సాధనము.

అభిషవము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్నానము; 2. యజ్ఞాంగస్నానము; 3. (రసము)పిండుట, నిషేధనము; 4. సోమపానము, యజ్ఞమున సోమలతారసముత్రాగుట; 5. సురోత్పాదనము, కల్లుచేయుట; 6. కల్లుతేట (శ. ర.)

అభిషిక్తము. సం. వి. అ. న. = అభిషేకము (రాజ్యముమొదలగువనియందు అధికారము సిద్ధించుటకై సంస్కారపూర్వకముగా చేయించబడిన) స్నానము. “క. ఇతఁడేమి యన్న నేమగు, ధృత

రాష్ట్రండు మాకు బరమదేవత విను సమ్యక్ దత్ ప్రసాదముం బడసితి మేమును దత్తతాభిషిక్తులమనఘా.” భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. ౧౨౪. “క. కృతాభిషేకులమనఘా.” అనియుం బఠింపవచ్చును.—విణ. చూ. అభిషిక్తుడు.

అభిషిక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. (రాజ్యమునఁగాని) నైస్యమునఁగాని అభిషేకింపబడినవాడు, రాజుగా ఏర్పఱుపబడినవాడు; 2. స్నానముచేసినవాడు.

అభిషుతము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసముతీసిన సోమము; 2. కాంజీకము, కలి, పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు.—విణ. (అ.ఆ.అ.) పిండబడినది.

అభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్నానము; 2. మంత్రాదులతో జలము పోయుట, లింగాదులను స్నానముచేయించుట “రుద్రాభిషేకము;” 3. (రాజ్యము, నైస్యము మొదలగువనియందు) అధికారము సిద్ధించుటకై చేయించబడిన స్నానము. “రాజ్యాభిషేకము; షట్కాభిషేకము; పాదుకాభిషేకము;” 4. జలము, ఊడకము.

అభిషేకించు. సం. స. క్రి. 1. స్నానముచేయించు; 2. రాజ్యమునఁ బట్టముకట్టునపుడు స్నానముచేయించు; 3. షట్కాభిషేకముచేయు.

అభిషేక్యండు. సం. = అభిషేచనీయుండు.

అభిషేచనము. సం. వి. అ. న. 1. అభిషేకము; 2. అభిషేకమున కుపయోగించు ద్రవ్యము.

అభిషేచనీయుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిషేకింపఁదగినవాడు.

అభిషేచ్యండు. సం. = అభిషేచనీయుండు.

అభిషేణనము. సం. వి. అ. న. శత్రువును మార్కొనుట.

అభిష్టతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొగడఁబడినది; 2. వర్ణించబడినది.

అభిష్టందనగరము. సం. వి. అ. న. ప్రధాననగరమున జనమెక్కువగుటచేత అధికమగు జనముండుటకై కట్టిననగరము, శాఖానగరము, పేట.

అభిష్టందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితెవులు; 2. మిక్కిలికాఱుట; 3. మిక్కిలివృద్ధి, అధిక

మగుట, ఉండవలసినదానికంటె ఎక్కువయగుట. చూ. అభివ్యంధనగరము.

అభివ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిరుచి, అత్యాసక్తి; 2. అధికానురాగము; 3. దేహాదులం దాత్తాభిమానము.

అభిసంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మోసము, వంచన; 2. ఉద్దేశము, లక్ష్యము.

అభిసంధకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ-ధికా.అ.) 1. వంచకుడు, మోసపుచ్చువాడు; 2. అసహనముచే పరులను ఆత్మేపించువాడు; 3. కూర్చువాడు, సంధిచేయువాడు.

అభిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటి తెవులు.

అభిసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. మోసపుచ్చుట; 2. ఉద్దేశము, లక్ష్యము; 3. సంధిచేయుట, కూర్చుట.

అభిసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. = అభిసంధానము.

అభిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము, పోరు; 2. ఎదురుగా పడుట; 3. కలియుట.

అభిసంహితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వంచించబడినది, మోసపుచ్చబడినది; 2. ఉద్దేశముచే జేయబడినది; 3. కూర్చబడినది, సంధిచేయబడినది.

అభిసరణము. సం. వి. అ. న. అభిసరించుట.

అభిసరించు. సం. స. క్రి. 1. ప్రియులొకరికరి నుద్దేశించు. “గీ. రేయి నిజనాథుల నభిసరించి పోయి.” కవిక. ౪, ఆ. ౧౯౨; 2. ప్రియుల నుద్దేశించిపోవు.

అభిసరుడు. సం. విణ. (అ.ఆ-రీ.అ.) 1. అనుచరుడు, సహాయుడు, తోడు; 2. అభిసరించినవాడు.

అభిసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. సహాయము; 3. సాధనము; 4. స్త్రీగాని పురుషుడుగాని సంగమార్థము సంకేతస్థలమునకు పోవుట.

అభిసారి. సం. విణ. (న్.ఈ.ణీ.న్.) 1. ఒక స్త్రీ నుద్దేశించిపోవువాడు; 2. అనుచరుడు.

అభిసారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వలపుకానికై సం

కేతస్థలమునకుఁ బోవు నట్టిగాని, వలపుకానిని సంకేతస్థలమునకు రప్పించుకొనునట్టిగాని నాయిక.

అభిసారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = అభిసారిక.

అభిసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడువబడినది; 2. ఇయ్యబడినది.

అభిహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తాడితము, కొట్టబడినది; 2. (గణిత.) గుణించబడినది.

అభిహరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఎదురుగా తీసికొనివచ్చుట; 2. తీసికొనివచ్చుట. “కార్దు కాభిహరణము;” 3. వివాహమున అరణమిచ్చుట.

అభిహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువును మార్చుట; 2. దొంగిలించుట; 3. ఆయత్త పడుట. (కవచాదిధారణము, యుద్ధసన్నాహము;) 4. అభియోగము. (దావా); 5. కలిసియుండుట, మేళనము.

అభిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉక్తము, చెప్పబడినది; 2. (అలం.) అభిధావృత్తిచే చెప్పబడినది.

అభిహితాన్వయము. సం. వి. అ. పుం. అభిధావృత్తిచేత స్ఫురించినయర్థముల పరస్పరాన్వయము.

అభీకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కవి; 2. ప్రభువు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్భయుడు; 2. ఇచ్చగలవాడు, కోరువాడు; 3. కాముకుడు; 4. క్రూరుడు.

అభీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. క్రియాపానోపున్యము, మరల మరల నొకపనిచేయుట. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడతెగనిది; 2. అధికమైనది, మిక్కుటమైనది.

అభీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభయము, భయము లేమి. “ఆ. ఆత్మకాండకారుఁ డగు వసంతునకు నెయ్యంపుఁజాట్టమైన యంగభవుని, నిండుమదిఁ దలంపు చండాలజాతిగా, వానికై యభీతిదాన మొసగు.” వై. ౪, ఆ. ౧౦౧; 2. (అభి+ఈతి.) పొందుట. —విణ. ఇ. భయములేనివాడు.

అభీతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. (అభి+ఇత.) పొందినవాడు; 2. (న + భీత.) భయపడని

వాఁడు, భయములేనివాఁడు; 3. ఉత్సాహవంతుఁడు.

అభీప్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభీష్టము, కోరఁబడినది.

అభీప్యపు. సం. విణ. ఉ. అభిలషించువాఁడు, కోరువాఁడు.

అభీమానము. సం. = అభిమానము.

అభీతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొల్లది, గోపి.

అభీరుఁడు. సం.వి. అ.పుం. గోవుఁడు, గొల్ల వాఁడు.

అభీరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఠచరశి.

అభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఠచరశి.—విణ. భీరువుకానిది, భయపడనిది.

అభీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. భయానకరసము; 2. కష్టము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భయంకరము; 2. భయానకరసము గలది.

అభీలాపము. సం. = అభిలాపము.

అభీషంగము. సం. = అభిషంగము.

అభీషువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిరణము; 2. పగ్గము; 3. కామము; 4. అనురాగము.

అభీష్టము. సం. వి. అ. న. కోరిక.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది; 2. ప్రియము; 3. మనోహరము.

అభీష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రియుఁడు, ప్రేమించిన పురుషుఁడు; 2. పతి.—విణ. చూ. అభీష్టము.

అభీష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడనిది. (అన్నాది); 2. అనుభవించఁబడనిది. (పుణ్యపాచాది); 3. తిననిది, భుజించనిది.

అభీశతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జరగనిది, కడచనిది.

అభేదము. సం. వి. అ. పుం. భేదములేమి, భేదాభావము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదములేనిది.

అభేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భేదించఁదగనిది; 2. భేదించ శక్యముగానిది.

అభోజనము. సం. వి. అ. న. భోజనములేమి, ఉపవాసము, వస్త్ర.—విణ. (అ. ఆ. అ.) భోజనములేనిది.

అభ్యంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకటి రెండుసార్లు రక్షలుచేసిన ఆవు.

అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తలంటు. “తైలాభ్యంగము.” “అభ్యంగ నేపభ్యము” (= తలంటు కొనుటకై ధరించువేషము.)

అభ్యంజనము. సం. వి. అ. న. 1. అభ్యంగము; 2. అభ్యంగసాధనమగు తైలాది.

అభ్యంజనియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయుటకు సాధనమగునది. (చందనాది); 2. మర్దనము చేయఁదగినది. (తైలాది.)

అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1. సమస్తనిష్కలకు నడిమిచోటు; 2. మధ్యస్థలము, నడిమిచోటు; 3. అంతఃకరణము; 4. అటంకము, అడ్డు. (ఈయర్థము సంస్కృతమునఁ గానరాదు.)

అభ్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. న్నుప్తమయినది; 4. స్నానము చేసినది; 5. అభ్యంగస్నానము చేసినది. “స్త్రీ. ఆతఁడు తైలాభ్యంగ మడిగినఁ బతిగమ్మనూనియ దెప్పించి మేనుభవము, నభ్యక్తములు నేయ నమ్ముని నెడనాడి, యంతర్వితుం డయ్యె.” భార. ఆను. ౨, ఆ 3౦౮.

అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. దాపు, సమీపము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) దాపైనది, సమీపమున నున్నది.

అభ్యనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనుజ్ఞ, ముదల; 2. అనుమతి.

అభ్యనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న.=అభ్యనుజ్ఞ.

అభ్యమితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెవులు గొంటు; 2. పీడితుఁడు.

అభ్యమిశ్రీణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రువును మార్కొనువాఁడు.

అభ్యమిశ్రీయుఁడు. సం. విణ. = అభ్యమిశ్రీణుఁడు.

అభ్యమిత్రుఁడు. సం. విణ. = అభ్యమిశ్రీణుఁడు.

అభ్యర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్చన, పూజ.

అభ్యర్చనీయుడు. సం. = అభ్యర్చ్యుడు.

అభ్యర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు, అర్పించు.

అభ్యర్చితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూజింపఁ బడినవాడు; 2. ఆదరింపఁబడినవాడు. “క.వన వాసపరిక్లేశం, బున కోపదు కుంతిదేవి భోజాత్త జ గా, పున నాగృహమున నుండెడు, ననవరతము భక్తితో మదభ్యర్చితయై.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౮౧.

అభ్యర్చ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁ దగినవాడు.

అభ్యర్థము. సం. వి. అ. న. దగ్గఱ, సమీపము.

—విణ. సమీపమైనది, సమీపమున నున్నది.

అభ్యర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = కోరుట, వేడుట.

అభ్యర్థనము. సం. వి. అ. న. = అభ్యర్థన.

అభ్యర్థనీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁ దగినవాడు; 2. వేడఁదగినవాడు.

అభ్యర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేడు.

“వ. చేవానిన్ను భక్తి భజించు నాకు ననన్య సులభప్రభావం బొసంగుమని యభ్యర్థించు టయు.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౪౧౪.

అభ్యర్థితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁ బడినవాడు; 2. వేడఁబడినవాడు.

అభ్యర్థ్యుడు. సం. = అభ్యర్థనీయుడు.

అభ్యర్థితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పీడింపఁబడినవాడు.

అభ్యర్థ్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజించుట; 2. ఆదరించుట.

అభ్యర్థ్వాము. సం. వి. అ. న. = అభ్యర్థ్వా.

అభ్యర్థ్వాణీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజిం పఁదగినవాడు.

అభ్యర్థ్వితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూజిం పఁబడినవాడు; 2. తగినవాడు.

అభ్యవకర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. నాటికొనిన ముల్లు లోనగువాని నూడఁదీయుట; 2. కలుపు తీయుట.

అభ్యవస్కందనము. సం. వి. అ. న. = అభ్యవస్కం దము.

అభ్యవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు నెదుర్కొనుట, ముట్టడి; 2. (శత్రుపక్ష మువారిని) కొట్టుట; 3. నశింపఁజేయుట; 4. ప్రపాతము, పడుట.

అభ్యవహరణము. సం. వి. అ. న. = అభ్యవహరము.

అభ్యవహరము. సం. వి. అ. పుం. ఆహరము, భోజనము.

అభ్యవహరించు. సం. స. క్రి. ఆహరించు, ఆరిగించు. “మ. పవనాహరవిషంబు సోకదు యదావమ్యంబునం గేకి గేకి విలాసంబునఁ దాండ వారభటి సంక్రిడించుటన్ త్వేళ మభ్యవహ రించె గపాలి యన్న మఱి యేలా చెప్పఁ దచ్చ క్తియ, న్నవగారుత్తత భుక్తిపాత్ర యొసఁగె న్రాజాత్తజా భర్తవన్.” వై. ౬, ఆ. ౯౯.

అభ్యవహర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁ దగినది, తినఁదగినది.

అభ్యవహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁ బడినది, తినఁబడినది.

అభ్యసనము. సం. వి. అ. న. 1. చేసినపని మరల చేయుట; 2. అభ్యాసము, అలవాటు; 3. నేర్పు కొనుట; 4. నేర్పు. “మ. ఖుసిమిఱ్ఱ సుర ధాణ నిండు కొలువై కూర్చున్నచో నీకరాభ్య సనంబు న్నుతించురా.” హర. పీఠిక. ౨౨.

అభ్యసనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁ దగినది.

అభ్యసించు. సం. స. క్రి. 1. (చేసినపని) ధ్రువపడు టకై మరలఁజేయు; 2. (విద్యాదులు పశమగు టకై) మరల మరలఁజదువు; 3. అలవాటుచేయు; 4. నేర్చుకొను.

అభ్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసించఁ బడినది.

అభ్యస్యము. సం. = అభ్యసనీయము.

అభ్యాంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రోగి.

అభ్యాకాంతీతము. సం. వి. అ. న. = అభ్యాఖ్యాన ము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

అభ్యాసము. సం. వి. ఆ. న. మిథ్యాభియోగము, అబద్ధపు వ్యాజ్యము, దోహదోపము.

అభ్యాగతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భోజనసమయమున వచ్చినయితే. — విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ఎదురుగా వచ్చినవాడు.

అభ్యాగమము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఎదురుగా వచ్చుట; 2. పెద్దలు వచ్చినపుడు లేచి యెదురుగా పోవుట.

అభ్యాగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎదురుగా బోవుట; 2. పెద్దలు వచ్చినపుడు లేచి యెదురుగా బోవుట; 3. కొట్టుట; 4. చెబుట; 5. దాపు, సమీపము; 6. విరోధము, పగ; 7. పోరు, యుద్ధము; 8. మరణము, చావు.

అభ్యాగతికుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.వికా.ఆ.) కుటుంబపాపమునందు మిక్కిలి యాసక్తిగలవాడు.

అభ్యాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. = అభ్యాగతుడు. వాడుకలోను కాసనములందును దీనికి ప్రయోగము గలదు. అభి+అగతి అని విడదీసి బహువ్రీహీగా సాధింపవచ్చును గాని అతిథి, అభ్యాగతి అనువానిలో అతిథిశబ్దసాహచర్యమున అభ్యాగతశబ్దము ఇకారాంతముగా వాడబడి యుండును.

అభ్యాగవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పీడించుట; 2. యుద్ధము, పోరు.

అభ్యాశము. సం. వి. ఆ. న. దాపు, సమీపము. — విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) దాపైనది, సమీపమున నున్నది.

అభ్యాసపడు. మి. ఆ. క్రి. ఆలవాటుపడు, వాడుకపడు.

అభ్యాసము. సం. వి. ఆ. న. అభ్యాశము, దాపు. — పుం. (అభ్యసనము.) 1. ఆలవాటు; 2. పునరుక్తి, చెప్పినది మరల జెప్పుట; 3. చదివినది మరల జదువుట. — విణ. దాపైనది, సమీపమైనది.

అభ్యాసాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముట్టుడి, శత్రువు నెదుర్కొనుట; 2. శత్రుపక్షము దుర్బలము చేయుట; 3. సమీపమున నుంచుట.

అభ్యాసించు. సం. న. క్రి. = అభ్యసించు. “స్థి. బహుదేశభాష అభ్యాసించ వాంఛించు శల్య శంక్రముమీదఁ జాపు మనసు.” శివరా. 3. ఆ. ౧౧౧.

అభ్యుక్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఎదుట జెప్పబడినది; 2. ప్రకటింపబడినది.

అభ్యుచ్చయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అభివృద్ధి; 2. విశ్వర్యము.

అభ్యుచ్చితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి యభివృద్ధి నొందినది; 2. శ్రేష్ఠము, ఉత్తమము.

అభ్యుత్థానము. సం. వి. ఆ. న. 1. కూర్చుండు చోటనుండి లేచుట; 2. లేచుట; 3. పెద్దలు వచ్చినపుడు గౌరవసూచకముగా లేచి ఎదురుగా పోవుట; 4. బయలుదేలుట; 5. వృద్ధిలోనికి వచ్చుట; 6. ఉద్యమము, పూనిక.

అభ్యుత్థాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. సీ. న్.) అభ్యుత్థానము చేయువాడు.

అభ్యుత్థితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. లేచినవాడు; 2. పెద్దలు వచ్చినపుడు గౌరవసూచకముగా లేచి యెదురుగా పోవువాడు; 3. వృద్ధిలోనికి వచ్చినవాడు.

అభ్యుత్పతనము. సం. వి. ఆ. న. మీఁదిపడుట, మైనిపడుట.

అభ్యుదయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శ్రేయస్సు, మేలు. “క. అమృతమన్వృతతి కభ్యుదయమ్ముగ నే జెప్పఁబూని నట్టికథకు నా, ద్యవ్యయి యయోధ్యయనునా, మమ్మున నెగడిన పురోక్తమము వర్ణింతుక.” నిర్వ. ౧, ఆ. ౪౫; 2. అభివృద్ధి; 3. వృద్ధినిమిత్తమగుకర్త.

అభ్యుదితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యోదయకాలమున నిద్రించువాడు.

అభ్యుదితము. సం. వి. ఆ. న. చెప్పుట. — విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. ఎదుట జెప్పబడినది; 2. చెప్పబడినది.

అభ్యుద్గతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఎదురుగా బోవువాడు; 2. ప్రత్యుత్థానము చేయువాడు. “ఆ. అదరిపడి లతాంగులెల్ల, నాసనములు డిగ్గి యప్పు డభ్యుద్గత, లైరి మనములందు వార్ష మెనఁగ.” భార. అర. ౨, ఆ. 3౬.

అభ్యుద్గమనము. సం. వి. ఆ. న. = అభ్యుద్గమము. అభ్యుద్గమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. లేచుట; 2. పుట్టుట, బయలుదేలుట.

అభ్యుద్ధరించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీడికెత్తు; 3. వృద్ధిలోనికించెచ్చు.

అభ్యుద్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉద్యుక్తము, పూనికగలది; 2. అయచితముగా లభించినది. (ఫలాది.)

అభ్యున్నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యెత్తయినది; 2. వైశివచ్చినది. “అభ్యున్నతాం గుప్తనఖప్రభలు.”

అభ్యుపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందబడినది; 2. అంగీకరింపబడినది; 3. సమీపమును బొందినది; 4. ఎదురుగా వచ్చినది; 5. తెలిసికొనబడినది.

అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము, ఒప్పుకొనుట; 2. స్వీకరించుట; 3. సమీపించుట; 4. పొందుట; 5. తెలిసికొనుట.

అభ్యుపగమించు. సం. స. క్రి. 1. అంగీకరించు, ఒప్పుకొను; 2. తెలిసికొను. “నీ. మండకోపనిషత్తుఁ దావనీయోపనిషత్తు నభ్యుపగమించు; దతీయు నధర్మజేదశిరః ప్రపంచంబు, లారణ్యకము త్రోవ లరసిచూచు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౫౧.

అభ్యుపిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుగ్రహము, రక్షించుట; 2. సాంతస్వనము, బుజ్జగించుట; 3. పొందుట.

అభ్యుపపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుగ్రహింపబడినది; 2. అంగీకరింపబడినది; 3. పొందబడినది.

అభ్యుపాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము, స్వీకారము; 2. గొప్పయుపాయము; 3. పొందుట.

అభ్యుపేతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపబడినవాడు; 2. అంగీకరించువాడు; 3. పొందినవాడు.

అభ్యుపితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎదుట నివసించువాడు; 2. నివసించువాడు.—వి. అ. పుం. సేవకుడు.

అభ్యుషీయము. సం. = అభ్యుషీయము.

అభ్యుషము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాళి, గుగ్గిళ్లు; 2. కాల్చినరొట్టె.

అభ్యుషీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గుగ్గిళ్లు కుపయోగించువది. (సెనగలు మొ.) 2. రొట్టెకు పనికివచ్చునది. (యవగోధూమాదులపిండి.)

అభ్యుహనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వబుద్ధి మాత్రము చేత ఊహింపదగినది.

అభ్యుహము. సం. వి. అ. పుం. స్వబుద్ధిమాత్రము చేత ఊహించుట.

అభ్యుహ్యము. సం. = అభ్యుహనీయము.

అభ్యుషీయము. సం. = అభ్యుషీయము.

అభ్రంకషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆకాశమును ఒరియునది; 2. అత్యున్నతము.

అభ్రంలిహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆకాశమును అంటునది; 2. మిక్కిలి యెత్తయినది, అత్యున్నతము. “వర్షతము అభ్రంలిహాగ్రము.” —వి. అ. పుం. వాయువు.

అభ్రకము. సం. వి. అ. న. కాశీబంగారము, గిరిజము, దేగడ యను ధాతువిశేషము.

అభ్రగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆకాశమునఁ బోవునది; 2. ఆకాశమును బొందునది.—వి. అ. పుం. విహగము, పక్షి.

అభ్రగంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

అభ్రపికాచము. సం. వి. అ. పుం. (ఆకాశమున పికాచముమంటిది.) రాహువు.

అభ్రపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. (మేఘమే పుష్పముగాఁ గలది. దానికి నీరు ఫలము.) నీరు, జలము; 2. ఆకాశపుష్పము, అసంభవపదార్థము; 3. ప్రబు.

అభ్రమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. (స్వర్గమున నుండు ఏనుగు, లేక మేఘాధిష్ఠానమయిన యేనుగు, ఇంద్రుని యేనుగు.) విరావతము.

అభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. మబ్బు, మేఘము; 3. బంగారు; 4. అభ్రకము; 5. ముస్త; 6. స్వర్గము.

అభ్రమువల్లభుడు. సం. వి. అ. పుం. (అభ్రమువ నుదానికి పోతులేనుగు.) విరావతము.

అభ్రముపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తూర్పుదిక్కు నందుండెడి ఆడేనుగు.

అభ్రావకాశము. సం. వి. అ. పుం. ఆవరణము లేని ప్రదేశము, ఆఱబయలు.

అశ్రు. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రాష్ట్రసద్దాలకు, చడవ లోనిమన్ను మొదలగునవి తుడిచివేయు సాధన మగు కొయ్యగుడ్డలి; 2. చుడిచి ఉప్పును త్రవ్వ నట్టి ముసగుడ్డలి; 3. నుడ్డలి; 4. చివర వాడిగా నుండు లోహము.

అశ్రుయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముప్పునముట్టి నది. (జూరి.)

అశ్రుము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. న్యాయము, పాడి; 2. తన కుమరమైనభర్తమునకు జరిపకుండుట. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్యాయము తప్పనిది; 2. చలనము లేనిది; 3. రగినది.

అమ. ఉభ. వై. వి. అమృతము. — సం. ఆ. స్త్రీ. అమా వాన్య.

అమంగళము. సం. వి. ఆ. న. 1. అశుభము; 2. అమృతపుంజెట్టు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అశుభ మైనది; 2. తేమము లేనిది.

అమంగళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమంగళ సాధనమైనది, అశుభహేతువైనది.

అమండుము. సం. వి. ఆ. పుం. అమృతపుంజెట్టు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అలంకారములేనిది; 2. గంజి లేనిది; 3. మింగడలేనిది.

అమంశ్రము. సం. = అమంశ్రము.

అమంశ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మంశ్ర సంస్కారములేనిది; 2. వేదమంత్రపాఠము లేనిది.

అమండుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మాంధ్యము లేనిది, చుట్టుకైనది; 2. శ్రేష్ఠము; 3. అధికము.

అమడలు. వై. వి. బ. కవచిడ్డలు, కవలు. వృత్తి యుదేశవచనము. “అమడకాయ (=బంటకాయ); అమడపిల్లలు.”

అమలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. యముడు; 2. చంద్రుడు. —స్త్రీ. 1. మలిలేమి; 2. మంచిబుద్ధిలేకపోవుట. —విణ. ఇ. 1. మలిలేనివాడు; 2. మంచి బుద్ధి లేనివాడు.

అమత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. కంచుపాత్రము; 2. పాత్రము.

అమనస్కుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అమనుడు.

అమనుడు. సం. విణ. న్. 1. అలోచనకుండగిన మనస్సు లేనివాడు. (బాలండు); 2. మనస్సు లేనివాడు; 3. పరధ్యానముగలవాడు; 4. స్నేహములేనివాడు; 5. మనస్సును వశము చేసికొననివాడు.

అమముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మమత్వము లేనివాడు, నాదియనెడి యధిమానము లేని వాడు. —వి. ఆ. పుం. ఒకానొకజేనుడు.

అమయు. దే. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు. “వ. సమ రసయంబున కమయందగు కణయకంపణిండి వాలప్రముఖప్రహరణంబులు నిండ నొండొండ నడుకొన నీడి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౦౩.

అమర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమరావతి; 2. కంబము; 3. గజిక; 4. తిప్పతీగళి; 5. మావి.

అమరకము. దే. వి. 1. అమరము; 2. ఈనాములు మొదలగు సాగుబడి పొలములను సేద్యగాండ్రకు సొమ్మునకుగాని, ధాన్యాదుల మత్తాలకుగాని కవులు కడపాలను వ్రాసికొని అమర్చుట.

అమరద్విజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. అర్చకుడు, పూజారి.

అమరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాదరసము; 2. పొగడ శి; 3. (అమరుడనువాడు రచించి నది.) నామలింగానుశాసనమను నిఘంటువు. —

దే. వి. 1. పాశైవట్టుదొరల కీయంబడు గ్రామము మొదలగుసన్యాసము ఈనాము. “గీ. భటులు వేయిటికెన్న నిర్వదియునాల్గు, వేలుగా లక్ష యర్వదివేల ప్రజకు, జెల్లు నల్వదిలక్షలు జీత మనఘ, యమరమేలేడుదొరల కీక్రమమె సుమ్మి.” కృష్ణ. ౨, ఆ. 2౦; 2. భటులకును రాజపురుషులకు నిచ్చు మాన్యము.

అమరగర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయుంబళి.

అమరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపట్టణము.

అమరిక. దే. వి. (అమరుట.) 1. అండుము; 2. విధము; 3. సరిపోవుట, తగియుండుట.

అమరు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు. “క. పురరాజొమరులకీర్త్యం, బరవాహిని భుజగపురికి బలువిడిచి జని యందిరవుశాన నెడము చాలమి, మరలినకటి. బుగ్గలన నమరు సౌధంబుల్.” పాండు. ౧, ఆ.

౧౦2; 2. కుదురు; 3. పొందికపడు, సరిపడు, తగు. “వ. ద్రుపదుండు శిఖకు నమరె దశార్ణ శూరనే న కిరాతదేశాధీశులు కంతా కారంబుఁ దాల్చిరి.” భార. భీ. అ. ఆ. ౨౧; 4. సిద్ధమగు; “వ. మీరిం కసాధ్యసగ్రస్తులైన నగునె ధీరమనస్కులయి సమ రంబునకు నమరుం డనునవసరంబున.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౧౪2; 5. సిద్ధించు, ఫలించు. “క. ని, క్కము గనిపు డెల్లకోర్కులు, నమరెంగద మిమ్ముఁ జూచి నంతనె మాకున్.” అచ్చ. బాల. కాం. ౧౫౪.

అమరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలపు; 2. నామ లింగానుశాసన మను క్లోకరూపనిఘంటువు రచించినవాఁడు. (అమరసింహుఁడనియుఁ బ్రసిద్ధి.) —ఉ. పుం. అమరుకవి. —విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చాపనివాఁడు, మరణములేనివాఁడు.

అమరుఁచే. దే. ప్రే. 1. అమరజేయు; 2. చేయు; “ఉ. కాలయాపన మమర్చక యప్పిశితాశిఁ బట్టి పాలార్చుగ నేల.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౧౬; 3. వీర్పఱచు; 4. పెట్టు; 5. సిద్ధపఱచు.

అమర్త్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేవు లేనివాఁడు; 2. మనుష్యభిన్నుఁడు. —వి. అ. పుం. వేలుపు, దేవత.

అమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మర్యాదలేమి.

అమర్యాద. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మర్యాదలేనిది.

అమర్షణము. సం. వి. అ. న. = అమర్షము.

అమర్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమర్షము గలవాఁడు. చూ. అమర్షము.

అమర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము, 2. అసూయ, ఓర్వలేనితనము.

అమర్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. డీ. న్.) = అమర్షణుఁడు.

అమర్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = అమర్షణుఁడు.

అమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. బొడ్డుకాండ; 3. నేలయుసిరికః.

అమలము. సం. వి. అ. న. అశ్రకము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్మలము; 2. దోషములేనిది; 3. తెల్లనిది.

అమలినము. సం. విణ. = అమలము. విణ.

అమలు. హిం. వి. 1. అధికారము, ప్రభుత్వము; 2. ఆచరణము. “అధర్మ మిపుడు అమలులో లేదు;” 3. విచారణ. “అవ్యాజ్య మమలులో నున్నది.”

అమలుదారు. హిం. వి. తహశీల్దారు, కొన్నిగ్రామములు కలసిన తాలూకాలో వన్న వసూలు చేసెడి యధికారి.

అమవస. వై. వి. అమావాస్య. “క. అమవస గావు ననే డ, క్కమలజాఁ గొలవఁగ మాహ్ని గణములు పిశ్యసంఘములును బోదురు బ్రహ్మం, డమునం గలవారలం దొడంగూడంగాన్.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౬౬. “క. కలుగుం దోఁపమి యమవసఁ, గలుగునె యంతటన యమృతకరునకు నాశం, బలఘువరవస్తువునకుం, గలదె యభావంబు మనసు గానని కలుచన్.” భార. శాం. ౪, ఆ. ౧౮3.

అమవృణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నునుపు లేనిది, గఱుకయినది; 2. కఠినమయినది.

అమాంతగాఁడు. దే. వి. (అమాంతము + కాఁడు.) చిల్లరజేరగాఁడు. శ. ర.

అమాంతము. దే. వి. 1. చిల్లరజేరము. శ. ర.; 2. అకస్తాత్తుగా, హతాత్తుగా. “అంతలో అందఱు అమాంతముగా వచ్చి పడ్డారు.”

అమాంసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మాంసము లేనివాఁడు; 2. బలములేనివాఁడు, దుర్బలుఁడు.

అమాత్మ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రాజుతోఁగూడ నుండువాఁడు.) మంత్రి.

అమానస్యము. సం. వి. అ. న. (మనస్సునకు కష్టము గలిగించునది.) దుఃఖము, వంత.

అమాని. ఉభ. దే. విణ. దొరతనమువారి స్వతంత్ర విచారణ కలది. శ. ర. —సం. విణ. (న్. ఈ. డీ. న్.) మాని కానివాఁడు, మానములేనివాఁడు.

అమానుదస్తా. హిం. వి. బొప్పముచేయు వస్తువులు, తాంబూలము మొదలైనవి దంచుకొనువరోలు, రోకలి.

అమానుషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మనుష్యకృతము కానిది; 2. మనుష్యులులేనిది, నిర్జనము;

“క. ఆచోస్సీ, ద్రుమశాఖ పిడువు మది దానమా
నుష మగవ్యమిశ్వరాదులకై నకె.” భార. ఆది.

అ. ఆ. ౭౮; ౩. మనుష్యశుభంధము గానిది; 4.
మనుష్యశక్తికి మించినది. “క. అనినఁ గడులెన్న
యని నెన్నునమున నూతిడి విభుం డమానుష లేజో,
భనుఁడగు సహ దేవుఁ గనుం, గొని యిట్లను వగలు
మిగిలి కొండలకలువకె.” భార. పి. ౧, ఆ.

౯౭. “చ. అనఘ యమానుషుంబయినయట్టివ యై
నను నాశపంబు పెం, ప్రనతు మునీంద్రు లిష్టశ్రము
బొంబుంగ మీ కవలీల నిత్తు నే నచటయు.” భార.

ఆశ్ర. అ. ఆ. ౮౪. ఇట్ల దివ్యమని తాత్పర్యము.

“వానియమానుషకృత్యములు వివ భయంకరము
లు.” ఇత్యాదులందు రాక్షసకృత్యములని భావ
ము; 5. పౌరుషము లేనిది, అవమానకరమయినది.

“వాడు చాల అమానుషముగ మాటాడినాడు.”

—వి. ఆ. న. 1. పౌరుషము లేకపోవుట; 2.

అవమానము.

అమారు. దే. వి. ఓడలంగరు మోకు.—విణ. తయారూ,
సిద్ధము; “ప్రయాణమునకు అమారుగా
నున్నాడు; వడ్డెనకు పదార్థములు అమారైనవి.”

అమావసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = అమావాస్య.

అమావాసి. సం. = అమావాస్య.

అమావస్య. సం. = అమావాస్య.

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (సూర్యచంద్రులు కలసి
యుండుటికి.) బహుళపక్షమున బడునైరవతికి.

అమాస. వై. = అమావాస్య.

అమిడి. దే. వి. కూలలేమి, వెట్టి.

అమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మితిలేనిది,
హద్దులేనిది; 2. తెలియఁబడనిది.

అమితాశనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పరమేశ్వ
రుఁడు; 2. విష్ణువు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అమిత
ముగాఁ దినువాఁడు, మితిమీటి తినువాఁడు.

అమిత్రుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) మిత్రులులేనివాఁడు; 2. మిత్రము
కానివాఁడు.

అమిథ్యా. సం. అవ్య. (తెనుఁగున సమాసపూర్వ
పదముగానే యుండును.) సత్యము. చూ.
అమిథ్యావచనుఁడు.

అమిథ్యావచనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సత్య
మైన వాక్యము గలవాఁడు. “క. నాకంటెను
మికంటెను, లోకములో నధికుఁ డతిబలండు
భనుర్విద్యాకౌశలమున నాశఁడు, మికం బ్రియ
శిష్యుఁడటె యమిథ్యావచనా.” భార. ఆది. ౫,
ఆ. ౨౪౦.

అమిషము. సం. వి. ఆ. న. 1. తాకికసుఖము; 2.
మాంసము; 3. అఁడుదాని రాచేతకము, స్త్రీ
రాజ్యము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) మిషలేనిది.

అమిక్. హిం. వి. = అమీనా.

అమీనా. హిం. వి. 1. న్యాయాధికారి తీర్పుల
లోని విషయములను అమలుజరుపువాఁడు. “అ
మీనా వచ్చి తీర్పుప్రకారము ఆస్తి అప్పగింత
పెట్టినాఁడు;” 2. చిన్న ప్రదేశములమీఁద న్యాయా
ధిపతి; 3. జమీందారీగ్రామములలో శిస్తు
వసూళ్లు చేయుగ్రామాధికార్యులైన చిన్న అధికారి;
4. అధికారి.

అముఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము
కానిది, అప్రధానము.

అముత్ర. సం. అవ్య. పరలోకమందు. (తెనుఁగున
సమాసపూర్వపదముగానే ఉపయుక్తము.)
“క. క్షత్రియసంస్కారమునకుఁ, బాత్రముగా
నీవు నన్నుఁ బాటించ వివో, ముత్రఫలములకు
నీకేఁ, బుత్రుఁడ నని వచ్చు టింకఁ బోనఁగునె
చెప్పుమా.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౬౨. వ్యతి,
ఇహ.

అముష్కరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూర్ఖత
లేనివాఁడు. (సంస్కృత గ్రంథములఁ గనఁబడదు.
కన్నడమని కిట్టెలు సూచించెను.) “మ. అర
యుం దవ్వ కృతం బెఱుంగు మదలోభావేశ
ముల్ లే వముష్కరుఁ డాత్మస్తుతి లేదు.” భార.
కాం. ౨, ఆ. ౨౯౬.

అముష్యపుత్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచి
కులమునఁ బుట్టినవాఁడు.

అముష్యాయణుఁడు. సం. = అముష్యపుత్రుఁడు.

అమూద్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇట్టిది.

అమూద్యశము. సం. విణ. శ్. (అ. ఈ-శీ. అ.) ఇట్టిది.

అమూర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూర్తము కానిది, రూపములేనిది. (వాయువు మొ.)

అమూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మూలకారణములేనిది; 2. మూలమున లేనిది; 3. మొదటి ప్రమాణము లేనిది; 4. వేరు లేనిది.

అమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెలలేనిది; 2. (దేనికంటె అధికమైనమూల్యము గలది లేదో అట్టిది.) ఎక్కువ విలువగలది.

అమృణాళము. సం. వి. అ. న. 1. నీటివట్టివేరు; 2. వట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉసిరికళి; 2. కరకళి; 3. తిప్పతీగ; 4. పిప్పలితీగ.

అమృతకలశము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతఘటము; 2. భక్ష్యవిశేషము. “వ. అతిరసమృదులు సుకియలమృతకలశములు.” హంస. ౧, ఆ. ౧౦౫.

అమృతదీధితి. సం. వి. ఇ. పుం. (అమృతమయమగు కారితిగలవాడు.) చంద్రుడు.

అమృతద్యుతి. సం. = అమృతదీధితి.

అమృతపత్రము. సం. వి. అ. పుం. పూతికరంజము, నెమిలిళి.

అమృతఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రాక్షళి.

అమృతఫలము. సం. వి. అ. పుం. చేదుగలపాట్లళి.

అమృతబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. (అమృతమునకుఁ దోఁబుట్టువు.) చంద్రుడు.

అమృతము. సం. వి. అ. న. 1. పీయూషము, సుధ; 2. నీళ్లు; 3. నెయ్యి; 4. అయాచితవస్తువు; 5. అయాచితవృత్తి; 6. ముక్తి; 7. యజ్ఞశేషము; 8. పాలు, తీరము; 9. రుచిగలపదార్థము; 10. ఆకౌచము; 11. బంగారము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అందమైనది; 2. మృతముకానిది, చావనిది; 3. మృతిలేనిది; 4. రుచ్యమైనది; (పంచామృతములు: ఉదకము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తేనె.)

అమృతాంధసుండు. సం. వి. న్. పుం. (అమృతము అన్నముగాఁగలవాడు.) దేవత, వేల్పు.

అమృతాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. (అమృతకేరణుడు.) చంద్రుడు.

అమృతాయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమృతమువలె నుండునది.

అమృతాశనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమృతము తినువాడు; లేక, అమృతము ఆశనముగాఁ గలవాడు.—వి. అ. పుం. వేలంపు, దేవత.

అమృతాశి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ. న్.) అమృతము తినువాడు. “ఆ. ఆది సింద్రుఁ గాంచి యమృతాశి వగుట నీ, కభిమతార్థసిద్ధి యయ్యె నయ్యు.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౧౯.—వి. న్. పుం. = అమృతాశనుడు.

అమృతాశుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమృతము తినువాడు.—వి. అ. పుం. వేలంపు.

అమృతాహరణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అమృతము తీసికొనిపోవువాడు.—వి. అ. పుం. గరుడుడు.

అమృతుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హృతుండు కానివాడు, చావనివాడు.—వి. అ. పుం. 1. వేలంపు; 2. ధన్వంతరి.

అమృష్యుడు. సం. వి. అ. పుం. (సహించఁదగనివాడు.) యగవాడు, శత్రువు.

అమేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రముకానిది.—వి. అ. న. పురీషము, మలము.

అమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొలఁదియడరానిది, లెక్కింపశక్యముకానిది. “చ. తలపడి యంత్యకాలశిఖ దారుణభంగి నమేయమార్గణ, ర్పులు వరఁగించుడు భయము సొచ్చి.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. 3౨౫; 2. తెలిసికొన శక్యముగానిది. “చ. హరుఁ బరమేశ్వరేశ్వరుఁ గృపా తిశయాద్ధృ నమేయమూర్తి శంకరు” భార. సౌ. ౨, ఆ. ౧౦౫.

అమేష. హిం. క్రి. విణ. ఎల్లప్పుడు. రూ. హమేషా. ఆమోఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కరకళి; 2. వాయువిడంగముళి.

ఆమోఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యర్థము కానిది, సఫలము.

అమానము. సు. వి. (అ.అ.అ.) మానము లేనిది, మాటలాడునది.

అమ్మ. వై. వి. (సు. అండా. ౩. క. అమ్మ.— చేశ్య మనియు ననవచ్చును.) 1. తల్లి; 2. పూజ్య స్త్రీ; 3. స్త్రీ నామాంశములందు చేర్చుపదము. “వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ.”—అవ్య. ఆశ్చర్యములను తెలుపును. “చ...స్ఫురకంబు లమ్మ యనః చేనియ లొల్కెడి జిల్లపాటలో.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧౩౫.

అమ్మగారు. దే. వి. 1. తల్లి; 2. పూజ్యురాలు.

అమ్మకచ్చెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ + అక్క + చెల్ల.) ఆశ్చర్య సంతాపములను తెలుపును. “ఉ. అమ్మకచ్చెల్ల నాహృదయ మమ్మక చెల్లదు వీని కియ్యడక.” విజ. ౧, ఆ. ౭౦.

అమ్మకము. దే. వి. విక్రయము, అమ్మట.

అమ్మక్క. వై. అవ్య. (అమ్మ + అక్క.) = అమ్మకచ్చెల్ల. “ద్వి. అమ్మక్కయని సతు లక్కజం బంద.” రా. బా. కాం. పు. ౭౫.

అమ్మచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ + చెల్ల.) = అమ్మకచ్చెల్ల. అమ్మనబోట్లు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. అమ్మనములు. దే. = అమ్మనలు.

అమ్మనలు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; 2. అమ్మనలాడుపరికరములు. రూ. అమ్మనములు. అమ్మమ్మ. వై. వి. (అమ్మ + అమ్మ.) అమ్మకు అమ్మ, అవ్వ, మాతామహి.—అవ్య. = అమ్మ. అవ్వ.

అమ్మయము. సు. వి. (అ. ఈయా. అ.) జల మయము.

అమ్మరొ. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ + రొ.) ఆశ్చర్య సంతాపములను తెలుపును. “ఉ. అమ్మరొ ధర్మ రాజుఁ గొనియాడఁగఁ జెల్ల నె యెల్ల దేశముల్.” పాంచా. ౫, ఆ. ౭౬. రూ. అమ్మరో. (ఈరూప ములు అమ్మను పిలుచుటయందును వచ్చును.)

అమ్మరో. స్వ. = అమ్మరొ.

అమ్మవారు. ద్వ. వి. బ. 1. స్త్రీ చేవత; 2. గ్రామ చేవత; 3. మారి, మహుచి మొదలగురోగము. (ఇవి గ్రామచేవతల కోపాదులవలనఁగలిగిన వికారములనియు, వారిప్రసన్నచేవలన భగ్గననియు కొందఱు యభిప్రాయము.)

అమ్మాయి. దే. వి. బాలిక, పిల్ల, కూతురు.

అమ్మి. దే. వి. 1. అమ్మాయి; 2. హీనజాతిస్త్రీ.

అమ్మిక. వై. వి. (సు. అంబికా.) పార్వతి. “గీ. గట్ట జేనిపట్టి కఱకంతునిల్లాలు, కొదమసింగ మెక్కు కొన్న జంత, సత్తి సామికల్లి చండి యమ్మిక దుగ్గ, యనఁగ నీనెలంత యలరు నభవ.” ఆం. భా. ప్ర. స్వ. ౪౦.

అమ్మి. దే. స. క్రి. వెలకిచ్చు, విక్రయించు.—వై. వి. (సు. అంబికా.) బాణము. (దీనికి పీఠపునం దలి నభివృత్తియు అర్థమని కొందఱు అనియెదరు. అప్పుడు బహువచనాంతము అని శ. ర.)

అమ్మికొను. దే. స. క్రి. విక్రయించుకొను, వెలకు ఇచ్చు.

అమ్మడు. దే. వి. అమ్మట, వెలకిచ్చుట.

అమ్మడువోవు. దే. అ. క్రి. (అమ్మడు + వోవు.) వెలకు నీయఁబడు, అమ్మకముగు. “మ. అనబా శ్రవ్యుఁడు నిట్ల తప్ప దన నాహా కూటిమాత్రం బునన్, మనమే మమ్మడు వోలిమో యితనికిం బాపంబు గావంచు దుర్దనవృత్తిం జనువారలై మునులు నిస్తాణంపు గోవున్ సృజించి నియోగిం చిరి గౌతమాత్మకలమక్షేత్రంబు భక్షింపఁగన్.” వరా. ౧౧, ఆ. ౩౭.

అమ్మవేటునెల. ద్వ. వి. బాణము పోయివడునంత దూరముగలభూమి. “వ. గ్రామంబునకు నిర్భతి భాగంబున నమ్మవేటునెలకంటె దూరంబుగాఁ జని.” వి. పు. ౪, ఆ. ౧౯౦.

అమ్మము. సు. వి. అ. పుం. అమ్మము, మామిడిశీ.

అమ్మ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. చింతశీ.

అమ్మకము. సు. వి. అ. పుం. నిమ్మశీ.

అమ్మకలంబము. సు. వి. అ. పుం. పుల్లబచ్చేలిశీ.

అమ్మము. సు. వి. అ. పుం. 1. పులుపు; 2. తక్రము, మజ్జిగ.—విణ. (అ. ఆ. అ.) పుల్లనిది.

అమ్మకాకము. సు. వి. అ. పుం. పుల్లచెంచలిశీ.

అమ్మానము. సు. వి. అ. పుం. పెద్దజేతులుగల చే మంతిశీ.—న. వనపద్మము.—విణ. (అ. ఆ. అ.)

1. వాడనిది; 2. మాయనిది.

అమ్మమిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఎక్కువపులుపుగలది.) చింతశీ.

అక్షయనము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లపెద్దగోరంబు. అష్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చింత; 2. పులిచింత; 3. పులుసు; 4. త్రేపు; 5. పులిత్రేపు.

అష్టాధారము. సం. వి. అ. పుం. పులిత్రేపు.

అయ. వై. = అయ్య.

అయంత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డము లేనిది.

అయగారు. ద్వ. = అయ్యగారు. “తే. నన్ను బింగీలు పెట్టించునాడె యయ్యవారు నిద్రింపఁగాఁ జూచి చేరి యచటఁ, జీతప్రేల్కొన్న పంచుక సిగను గట్టి, విడిచి యుటికితి నయగారు మిడికి కూయ.” హంస. 3, ఆ. ౧౪౪. ఇట ‘ఉపాధ్యాయుడు’ అని అర్థము. రూ. అయవారు.

అయత్నము. సం. వి. అ. పుం. యత్నములేమి, యత్నా భావము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) యత్నము లేనిది.

అయధార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యధార్థము కానిది, అసత్యము.

అయధార్థ వర్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. (మాటువేషము వాడు.) గూఢచారుడు.

అయనము. సం. వి. అ. న. 1. గమనము, పోక; 2. సూర్యుడు దక్షిణ దిక్కునుండి యుత్తర దిక్కునకు ఉత్తరదిక్కునుండి దక్షిణదిక్కునకు పోవుట. (దక్షిణాయనము, ఉత్తరాయనము); 3. (జ్యోతి.) — సంక్రాంతి భేదము; 4. (జ్యోతి.) అయనమును సాధించుకాస్త్రము; 5. ఆటుమాస ములకాలము; 6. స్థానము; 7. గృహము; 8. ఆశ్రయము; 9. ప్రోవ.

అయము. సం. వి. అ. పుం. శుభావహవిధి, మేలు గలుగఁజేసేడికర్తము. ‘మేలుగలుగఁజేసేడి వై పము’ అని కొందఱు.

అయయ్య. ద్వ. = అయ్య. రూ. అయయ్య.

అయయ్య. ద్వ. (అయ్య+అయ్య) = అయ్యయ్య.

అయరె. ద్వ. = అయ్యరె.

అయరే. ద్వ. = అయ్యరే.

అయశము. సం. వి. న. అపకీర్తి, చెడ్డపేరు.

అయశస్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అపకీర్తి కలిగించునది.

అయశస్కుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కీర్తిలేని వాడు.

అయశస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపవాదము కలిగించునది, అపకీర్తి కలిగించునది.

అయశస్సు. సం. = అయశము.

అయశుడు. సం. విణ. న. = అయశస్కుడు.

అయస్తంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లింగాకారపు దొండ.

అయస్కాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూదంటు తాయి, ఇనుమును ఆకర్షించుతాయి.

అయస్కారము. సం. వి. అ. పుం. (జంతువుల) పిక్కకు ముందటిచోటు, జంతుగ్రభాగము.

అయస్కారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపపని చేయువాడు, కమ్మరి.

అయస్సు. సం. వి. న. లోహము, ఇనుము.

అయాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రార్థింపఁబడ నిది, కోరఁబడనిది. (ద్రవ్యము.) — వి. ఆ. న. అమృతవృత్తి, ఇతరులను యాచించకుండఁగ లభ్యమైనదానితో తృప్తిపడియుండెనృత్తి.

అయాజ్యయాజనము. సం. వి. అ. న. యాగముచే యింపఁగూడనివతితునిచే యాగముచేయించుట.

అయాజ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇతరులచే యాగము చేయింపఁబడుటకు అర్హుడు కాని వాడు, యజ్ఞానర్హుడు. (పతితుడు.)

అయాభాతధ్యము. సం. వి. అ. న. యధార్థము కామి, అసత్యము.

అయారె. ద్వ. = అయ్యరె.

అయారే. ద్వ. = అయ్యరే.

అయర. దే. వి. నేత్రరోగ భేదము. “ద్వి. మయిల వడ్డదియొ దుర్గానదోషంబో, ఆయరయో వెండియు నక్షిరోగంబో, కానోపు నిట్లనుమానంబు లేదు, దీనికి మందుమాఁ కే నేమెఱుంగ.” బస. 3, ఆ. పు. ౮౫.

అయిబజ్జో. హిం. వి. (హిం. ఏవజ్.) 1. పాలమునఁ బండినధాన్యము మొదలగునవి; 2. రాబడి. “ఈ సంవత్సరము పదిగరినెల అయిబజ్జ వచ్చినది;” 3. బదులు. “దండకడియమునకు అయిబజ్జగా

ఉంగరము లుంచివాడు.” (అయివేషే అసియు
వా.)

అయిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యి—ము
కానిది, తగనిది.

అయిగ్గ నేత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (బేసికంటి
వాడు.) శివుడు.

అయిగ్గ పర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఏడాకుల
పాన్న; 2. ఏడాకులయరటి.

అయిగ్గము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సరిసంఖ్య
లేనిది, బేసిది. “అయిగ్గ నేత్తుడు” (= బేసికంటి
వాడు.)

అయిగ్గ వాహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (బేసి గుట్ట
ములుగలవాడు.) సప్తాశ్వడు, సూర్యుడు.

అయిగ్గ శరుడు, సం. వి. ఆ. పుం. (బేసి బాణము
లుగలవాడు.) విషమశరుడు, చంచబాణుడు,
మన్మథుడు.

అయితము. సం. వి. ఆ. న. పదివేలు.—విణ.
కూడుకొననిది.

అయి. ద్వ. = అయ్యి.

అయి. ద్వ. అయ్య. (అయ+ఓ.) = అయ్యి.

అయిగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వియోగము,
ఎడబాటు; 2. కూడికలేమి; 3. విడువనిప్రయ
త్నము; 4. దుష్టయోగము.

అయిగవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కూర్చునివలన
వైశ్యస్త్రీయందు గలిగినవాడు.

అయిగ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అయిగ్యత్వము,
యోగ్యుడు కాకపోవుట.

అయిగ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యోగ్యుడు
కానివాడు, అపాత్రుడు, అసర్వుడు.

అయిగ్రము. సం. వి. ఆ. న. (చివర ఇనుపపొన్న
గలది.) ముసలము, రోకలి.

అయిగునము. సం. వి. ఆ. పుం. లోహముద్గరము,
కాల్చిన యనుమును సాంగగొట్టెడు సప్తెట.

అయిజాలము. సం. వి. ఆ. న. ఇనుపవల.

అయిధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ముట్టడింప శక్యము
గానిది.) ఇత్వోక్తువంశస్థుల రాజధాని. (ఇది
సరయూతీరమున గలదు. మోక్షదాయకములగు
సప్తపురములలో నొకటి.)

అయిధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముట్టడింప
శక్యముగానిది; 2. బయింప శక్యముగానిది.

అయినిజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యోనిద్వార
మున బుట్టనివాడు. (ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రౌ
పది, సీత, మొదలగువారు అయినిజాలు.)

అయిమయము. సం. విణ. (అ. ఈ-యా. అ.) 1.
ఇనుపది, ఇనుముతో చేసినది; 2. కఠినము; 3.
దుర్బోధము, తెలియశక్యము కానిది.

అయిముఖము. సం. విణ. (అ. ఈ-ఖ. అ.) చివర
ఇనుముగలది.—వి. ఆ. న. చివర ఇనుపకట్టును
అమర్చిన నాగగిడింప.

అయిహృదయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఇనుము
వంటి మనస్సుగలవాడు.) కఠినహృదయుడు.

అయ్య. వై. వి. (సం. ఆర్యక. ప్రా. అజ్ఞో. త.
అయ్యో, అచ్చో. క. అయ్య, అజ్ఞ.) 1. తం
డీ; 2. వాళ్ళు, గౌరవము మొదలగు
వానిని తెలుపును; “వ. ఆరాజర్షి ముఖ్యం
డయ్యో యిట్టేల తడసి తని యడిగిన.” భార.
అర. ౮, ఆ. ౨౭౧; 3. పురుషసంబోధనమున

ప్రశ్నమును తెలుప నుపయోగము. (ప్రశ్న
మునందు వ్యతిరేక మిమిడియుండును.) “గీ. ఆ.
కొనగ ముసిడి దినన గ్రావ్య లావు, కలుగున
య్య.” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౩౩౩. “గీ.
ఎఱిగియెఱిగి నన్ను నేకారసమవేతుఁ, బాడి
యయ్య యిట్టిపనికె బనుప.” భార. అర. ౧, ఆ.
౩౬; 4. పురుషనామాంతములందు జేరడిపదము.
“వెంకయ్య, సుబ్బయ్య.”—విణ. 1. పూజ్యుఁ
డు; 2. (వ్యతిరేకలక్షణచేత) పరిహాసమును
తెలుపును. “ఉ. తొయ్యలి వీర వేలుపులు
తూర్పున ముప్పదిమాఁడు కోటు లీయయ్యల వే
లువేఱు గొనియాడగఁ బట్టు సహస్రవర్షము
ల్.” వై. ౧, ఆ. ౨౧. “చ. పనిపడి నారికేళ
ఫలపాకమునం జవిడైనభట్టహార్షుని కవితాను
గుంభములు సోమరిపోతులు కొండెయ్యి తా, నని
కొనియాడనేర; రది యిట్టిద; లేజవరాలు చెక్కు
గీ, టిన వసవల్పుబాలకుడు డెండమునం గలగం
గ నేర్చునే.” వై. ౧, ఆ. ౧౭.

అయ్యగారు. ద్వ. వి. 1. ఆచార్యుడు; 2. ఉపా
ధ్యాయుడు, విద్యారువు; 3. పూజ్యుడగు

బ్రాహ్మణుడు; 4. బాబుగారు. (అధికారి యను భావమును తెలుపును;) 5. తండ్రిగారు. రూ. అయగారు.

అయ్యది. దే. స. (ఆ+అది.) అది.

అయ్యయ్య. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+అయ్య.) = అయ్య. రూ. అయ్యయ్య.

అయ్యయ్య. ద్వ.=అయ్యయ్య.

అయ్యరె. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+రె.) ఆశ్చర్యాదులను దెలుపును. రూ. అయ్యరే, అయ్యారె, అయ్యారే, అయరె, అయరే, అయారె, అయారే.

అయ్యరే. ద్వ. = అయ్యరె.

అయ్యలు. వై. అవ్య. సంతాపమును దెలుపును. “అయ్యలు తాళలేనని యాముకొన్న ప్రేమతోడ, నిర్యాన యింకఁ దమి నిలువలే ననఁగాను.” షే. త్రయ. పు. ౧౦౪.

అయ్యవారు. ద్వ. వి. అయ్యగారు, ఉపాధ్యాయుడు. “అయ్యవారికి చాలు అయిదు పరహాలు.”

అయ్యారె. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+రె.) = అయ్యరె. అయ్యారే. ద్వ. = అయ్యారె. “క. అయ్యారే చెలు వెక్కడ, నయ్యారే గెలువఁజాలు నంగజు నారిక.” విజ. ౧, ఆ. 3౮.

అయ్య. దే. ద్ర. (అయ+య.) అయినను, మీఁద విరుద్ధధర్మము కలుగుటను తెలుపును. “క. అనఘాయాయజ్ఞము విధి, సనాథబుద్ధిక్ష్మయోగ సంపూర్ణం బయ్యును గడచన నేరదు నడు, మన యుడుగును భూసురోత్తమనిమిత్తమునకొ.” భార. ఆది. ౨. ఆ. ౨౦౦. “గీ. ఉత్తమజ్ఞానవృద్ధు నానుండునేని, బాలుండయ్యను బాజ్ఞాండు బ్రాహ్మణుండు.” భార. సభా. ౨. ఆ. ౨౧. “సీ. చక్రధరుండయ్య జలరుహనాభుండు గాండీవధరుండయ్యుఁ బాండవుండు, సుండి రవ్వనమున సుభయపార్శ్వవిజయ దొల్లింటియట్టుల పెల్లులేగి.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౬౧. (ఇట ‘యున్’ అనుదానికి అర్థవిశేషములేదు.) ఈయన్నిష్ఠలముల ‘సయియు’ అనియుఁ జదువవచ్చును. వ్రాతప్రతులయందుఁ బెక్కిట ‘అయ్య’ అనియేకలదు. అయ్య. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+అ.) సంతాపాదులను దెలుపును. “ఆ. కటికి, నేలఁ గండ్లులాత్త

నిద్ర పోయెడునయ్యె.” భార. ఆ. ౬, ఆ. ౧౭౯. రూ. అయ్య, ఆయ్య, అయ్య.

అయ్య. ద్వ. = అయ్య.

అర. వై. వి. (సం. ఆర్థమ్.) సగము.

అరంజోతి. వై. వి. = అరంభి.

అరగు. దే. వి. (క. అరుగు=సమీపము, ప్రాంతము.) అరుగు. “ఉ. నీడ సున్నపుక, రంగుటరంగు పచ్చలయరంగయిపో.” అము. ౧, ఆ. ౪.

ఆరటి. దే. వి. అనఁటి, కదళి.

అరక. దే. వి. నాఁగలి, ఏరు.

అరకము. సం. వి. అ. న. నాఁచే.

అరకాడు. దే. వి. (అరక+కాడు = అరకకలవాడు.) కర్నకుడు, దున్నువాడు.

అరకూక. దే. వి. కూతపెట్టినయెడ నెంతదూరము వినిపించునో అంతలో సగము. (అరకూకఁజెట్టు పొడవు.) “లే. ఇంక మణితైలమునకు వైకంకమునకు, నడుమ బిల్వవనంబంత నిడుపువెడలు, పునను గనుపట్టుక బంకజవనము దాని, చెట్టులకు నెల్ల నరకూకఁ జెట్టుపొడవు.” పరా. ౧౦, ఆ. ౧౭౯.

అరఖు. హిం. వి. ద్రవరూపమైన సారము, ద్రావకము. అలగర్థము సుప్రసిద్ధము.

అరగడము. దే. విజ. పయసుచెల్లినది, ముదుసలి.

అరగడి. దే. వి. కుజచగోడ. శ. ర.

అరగన్న. ద్వ. వి. (అర+కన్న.) సగముమూయఁబడినకన్న.

అరగర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీటిపాము; 2. నల్లత్రాచు అలగర్దము సుప్రసిద్ధము.

అరగలి. ద్వ. వి. (అర+కలిమి.) సందేహము. “చ. నరునకు బూని పల్కితి విసం జవిమాలినయట్టి పల్కులే, నరగలి లేక తెట్టడనినప్పుడు సూడుము నన్ను నాశనికొ.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౨౮.

అరగలిగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (అరగలి+కొను.) సందేహించు. “ద్వి. హరుండు భక్తులమనం బరయంగఁ దలంచి, యరుదైనవస్తువు లరుదెంచి వేడ, నరగలిగొన కిత్తు రల్లభక్తులును.” బస. ౪, ఆ. పు. ౧౨౪. “ద్వి. బసవయ్య యిపుడ, యావస్త్ర మొసఁగెడు నరగలి గొనఁడు” బస. 3, ఆ. పు. ౧౬. ‘అరుగలి’, పాఠాంతరము.

అరవది. వై. స. పదిటనగము, అయిదు. “నీ. అర
పదిమోములవేలుపు మినుసిగదయ్యంబు మిత్తి
గొంగ.” ఆం. సం. దేవ. ౬.

అరమర. ద్వ. వి. 1. సందేహము, అరమరిక; 2. భేద
ము. రూ. అరమరము.

అరమరము. ద్వ. వి.=అరమర. “ఉ. తా మది నమ్మ
కున్నది విదర్భనరేంద్రతనూజ నిన్ను సుత్రాముండ
పంచు నీయరమరంబున బో మనసీదు నీకు.”
వై. ౮, ఆ. ౭౫. ఇట భేదము అని అర్థము.

అరమరిక. ద్వ. వి.=అరమర. “అరమరికలేనిచుట్టలు.”
క్షేత్రయ. ౧౫౫. ఇట ‘భేదము’ అని అర్థము.
అరమీటుమొన. ద్వ. వి. మల్లంబంధవిశేషము.

అరము. సం. వి. అ. న. 1. బండికంటియాకు; 2.
కోణము, అంచు. (సహస్రారము.)—క్రి. విణ.
త్వరికము.

అరముడి. దే. క్రి. విణ. మాటిమాటికి, సారెసారెకు.

అరమోడుచే. దే. స. క్రి. (కన్ను మొదలగునది.)
సగము ముడుచు.

అరమోడుపు. దే. వి. అరమోడుచుట.

అరయిక. దే. వి. (అరయుట.) 1. విచారణ; 2.
ప్రమాణములచేత విషయమును పరిశీలించుట;
3. వెదకుట.

అరయు. దే. స. క్రి. 1. విచారించు; 2. వెదకు;
3. తెలిసికొను. “నీ. పికభాషలకు విపంచికల
ప్రాతలభావ మరయంగా దోడ్పడ మెఱసె
నేని” హరి. ఉ. ౭, ఆ. ౧౮౩; 4. రక్షించు.
“చ. అనఘవిచార నీ పరయుచున్న దగం గడు
నిష్ఠ లోకపాలన మొనరింతుఁ గాన.” భార.
ద్రో. ౨, ఆ. ౧౬౪.

అరరము. సం. వి. అ. న. 1. తలుపు, కవాటము; 2.
అపిధానము, కవ్వట; 3. వంశకోశము, వెదురు
గొట్టము.

అరరవిష్కంభి. సం. వి. ఇ. పుం. (కవాటనిరోధము.)
తలుపుగడియ.

అరరి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. కవాటము, తలుపు.
అరరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుడు;
3. చంద్రుడు.

అరర. దే. (అర+అర.) క్రశంసాదులను తెలు
పును. “చ. మె, బడి బళిలే పురే యరర బాపుర
యంచు వచింపవేటరుల్.” చంద్రా. ౨, ఆ.
౧౦౨. రూ. అరరే.

అరరే = అరర. “అ. అరరే దాంలి.” చంద్రా. ౩,
ఆ. ౧౨౫.

అరవరలు. దే. విణ. బ. 1. తుచుకలు, చిన్న
చిన్నముక్కలు; 2. భుష్కము. “క. ఓర
హోనివలన దేహము, లరవరలై హస్తభూషణా
వభులైల్లె, హరిఁ గోరి జాటిపడఁగా, నరుదుగ
నొకచోటఁ గూడి యందఱుఁ డమలాక్ష.” ౬.
పు. ౭, ఆ. ౩౫౨.

అరవాయి. వై. వి. 1. సగమునగముమాట, అస్ప
ష్టపదనము; 2. సంగోచము, జేంతు. “క. ఇశఁ
డగ్గమైనఁ జిచ్చుఱిసిడునై, పోయి పయఁ బడు
డు నీవర, వాయించుక లేక వఱవవలయు రక్షం
బుల్.” భార. వి. రా. ౫, ఆ. ౧౪. “క. కురునై న్యము
నిస్సారం, బరయంగ మనబలములెల్ల నలిదృఢ
ములు నీవరవాయి గొనక నడపుము.” భార.
ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౧౧. చూ. అరవాయిగొను.

అరవాయిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరవాయి+కొను.)
సంగోచించు. “నీ. వృష్టికుమారపరు లనేకు, లట్టి
యోధులు పోర నరవాయిగొందురే.” భార.
ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౬౮. “చ. చుట్టంబని యరవాయి
గొనుట కర్ణంబుగాదు.” భార. కర్ణ. ౩, ఆ. ౧౨౨.
అరవిందనాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పద్మనాభుఁ
డు.) విష్ణువు.

అరవిందము. సం. వి. అ. న. 1. పద్మము, తామర;
2. నల్లకలువ; 3. రక్తకమలము; 4. ఎఱ్ఱకలువ;
5. తామ్రము; 6. సారసపక్షి.

అరవిందాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.—విణ.
(అ. ఈ. ఊ. అ.) అరవిందమువంటి నేత్రములు
గలవాఁడు.

అరవిందాలయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (పద్మము నివాస
ముగాఁ గలది.) లక్ష్మీదేవి.

అరవిందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పద్మముల సము
దాయము; 2. పద్మలత; 3. పద్మసరస్సు.
అరవిరి. ద్వ. వి. సగమువిరిసినమొగ్గ.

అరసావు. ద్వ. వి. (అర+సావు.) 1. సగముచచ్చుట; 2. మూర్ఛ. “చ. ఆతండు నీమఱం, దికి నరసా వానచ్చి.” వ. ఇట్లు గాంధారపతి పడుటయొక దత్తార్థి తేరు దొలంగఁ దోలుకొని పోయె.” భా. ప. ప్రి. గి. ఆ. ౧౭౩, ౧౭౪.

అరసిమఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. రసిమఁడు కానివాఁడు; 2. రసము గ్రహింపలేనివాఁడు.

అరసు. డే. వి. రాజు. (సం. రాజన్. ప. అరశక్. క. అరసు.) “ద్వి. హరునకుఁ దొల్ల యాసురియచౌడరసు, కరమర్థి నందీచ్చుకరణియుఁ బోలే.” బస. ౨, ఆ. ౩౭. పు.

ఆరశము. సం. వి. ఆ. న. శలపు. “ప. కీలూడి వీడిపడ నరళంబులు విరళంబులైన నరళంబులైన మొగ సాలం గడచి.” భా. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౪౭. (రలమ ఆ ధేవ మనుటచే ఆరము ఆరలము అను రూపములు నుండును. అరళమ ఆ ధేవమనుటచే అరళము అని సిద్ధించును. ఇవి సంస్కృత గ్రంథముల యందుఁ గనఁబడలేదు.)

ఆరశపు. సం. వి. ఉ. పుం. దుంపిగము.

ఆరాజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. రాజు లేనిది. “చ. ఆవని యరాజకం బయినయప్పుడ భూప్రజయందు సర్వధర్మపులుఁ దొలగు.” భా. ఆ. వి. ౪, ఆ. ౨౫౦; 2. కట్టుపాటు లేనిది.

ఆరాలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శత్రువు, పగతుఁడు; 2. (అరిషడ్వర్గము ప్రసిద్ధము గావున) ఆఱునంభుకు సంకేతము; 3. (జ్యోతి.) శత్రుస్థానము, ఆఱవరాళి.

ఆరాబు. డే. వి. పిరంగి మొదలగునవి యుంచుటకు కోటముందు కట్టిన యెత్తయినగోడ. “నీ. పరంగ బిరంగిలబలుగండ్లకై డాంగఁ బలక లమర్చిన పాశరలును, వెలుపటి ముదుతిత్తులు గూలిన యరాబుకొఱ కమర్చిన పచ్చిగోడగుంపు, లెనసి మాత్తురు లగ్గ కెక్క కుండంగఁ దార్చిన కాంచనంపుదంచనపుఁజేతు, లెదుటి సురంగంబు లెఱిగి.” కువల. ౩, ఆ. ౧౮.

ఆరాలము. సం. = అరాళము.

ఆరాళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కుటిలరాలు.) వేశ్య.

ఆరాళము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మదపుటేనుగు; “ఇది నింద్యము.” అని శ. ర; 2. సజ్జరసము; 3. అభి

నయహస్తవిశేషము. “బొటనవేలిని వంచి చూపుడుచేలి మొదటఁగూర్చి చూపుడుచేలిని వంచి తక్కిన చేత్తును జక్కఁగాఁ జూచిపట్టినది” అని శ. ర.—విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వంకరైనది. “ఉ. వచ, శ్చీలలితుండు వచ్చి నిలిచె హరిసీలవిసీలవిగ్రహ, రాళరుచుల్ వెలుంగఁగఁ బరాశరమానుఁడు తల్లిముందటఁ. భార. ఆ. వి. ౪, ఆ. ౨౪౦.

ఆరి. ఉ. భ. డే. వి. 1. కప్పుము. “క. అరియని విపులచేతను, ధరణీశులు రూకయును మొదలుగాఁ గొన రెవ్వరు నిప్పాపుఁడు మానిసి, నరిగొనియెడు భక్షణార్థియై విపులచేత.” భార. ఆ. వి. ౩, ఆ. ౨౭౧. “తే. సఖ్యసంబంధములఁ జేసి చక్రధరుఁడు, ద్రువదుఁడును దక్కఁ దక్కిన నృపతులెల్ల, నరియుఁ బెట్టనివారు లే రఖిల జలధివలయితతోఁజిలఁ బాండవులకుఁ బ్రితి.” భా. స. భా. ౨, ఆ. ౧౦౬; 2. శరసంధానస్థానమైన యల్లెత్రాటి నడిమిభాగము. “నీ. దర్పంబున శరము ద్రుంచు, టకు శర మరిఁ బోయుటయుఁ గృతవర్త రెం, డమ్ములవిల్లు నయ్యమ్ముదుని మెఁ.” భా. ప్రి. ౧, ఆ. ౧౬౯. “నీ. బలితంపుఁ గ్రొవ్వాడిములుకుల సింగాణిఁ గూరిచి యరి నెఱిగొనకులాని.” అచ్చ. యు. కాం. ౨౨౨; 3. నిర్బంధము, నిరోధము. చూ. అరికట్టు.—సం. వి. ఇ. పుం. 1. అరములుగలది, చక్రము; 2. శత్రువు; 3. కామాద్యంతశ్శత్రువు. (అరిషడ్వర్గము: కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము;) 4. ఆఱు సంఖ్యకుసంకేతము; 5. (జ్యోతి.) శత్రుస్థానము, అగ్నమునుండి యాఱవరాళి; 6. అరిమేదము, తువ్వ.

అరిందముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. గరుత్మంతుఁడు; 3. పీరుఁడు, బంటు—విణ. (అ. ఆ. ఆ.) శత్రువులను నడఁచువాఁడు, శత్రువులను శిక్షించువాఁడు.

అరికట్టు. డే. స. క్రి. 1. చుట్టుముట్టుకొను, నిరోధించు. “నీ. తేరువుల నరుగంగ నరికట్టి చంపె నాబాలవృద్ధంబుగా బహుజనముల.” నిర్వ. ౩, ఆ. ౭౮; 2. పరివేష్టించు, చుట్టువాఱుకొను. “తే. ఆతనిముఖగహ్వరంబులనద్భుతముగ, నుగ్ర

దహనశిఖావళు లుద్భవించి, వేల్పుమూఁకల నరి కట్టి వేల్పుదొడఁగె, నంత నెంతయు నంద్రాంతలగుచు నురలు." భార. ఆర. ౧, ఆ. ౨౦౮.

"నీ. ఆకుశద్వీపంబు నరికట్టుకొని యుండు నెని మిదిలక్షల ఘనస్ఫుటాద్ధి." భాగ. ౧, స్కం. ౨, ఆ. ౬౧.

అరికట్టుకొను. దే. న. క్రి. అరికట్టు. "చ. వడి నరికట్టుకొన్న జనవల్లభుఁ డంబుడవంక్తిచేతిలోఁ, బడిన హిమాంశుమండలముభంగిఁ దిరోహితుఁ డయ్యె." వరా. ౯, ఆ. ౧౩.

అరిగ. దే. వి. 1. కేడెము, డాలు. "నీ. జెడి దంపుటరిగు బిజబిజఁ ద్రిప్పుచు వడిఁ బిల్ల మెఱములు వైచువారు." కళా. ౮, ఆ. ౪౧; 2. ఛత్రమువంటి యొకానొక రాజచిహ్నము. "నీ. కడువేగమునఁ బెండ్లికొడుకు నెమ్మెగమున కరిగ యడ్డమువట్టెఁ గురువిభుండు." కళా. ౭, ఆ. ౭౨.

అరిగాపు. దే. వి. (అరి+కాపు.) 1. పన్ను చెల్లించు సామంతరాజు. "నీ. పరధరిత్రీనాథు లరిగాపులై భజించుగ నేలి." వరా. ౨, ఆ. ౪౮; 2. కట్టు కావలి, గోడ వెలుగు మొదలగు చుట్టుకావలి. "అరిగాపుఁదోట."

అరిగాట్లు. దే. వి. బ. (అరి+కాట్లు.) ద్వారముప్ర క్కలను గుఱ్ఱముల యాకారముతోనుంచు కఱ్ఱ బల్లలకు బలముగా వెనుక నుంచుకమ్ములు.

అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి + కొను.) అడ్డపడు. "ద్వి. ఆలకు బెబ్బలి యరిగొన్నయట్లు." వీర చరిత్రము. శ. ర.

అరిగోలు. దే. వి. (అరి+కోలు.) ఏఱు దాఁటఁదగిన సాధనవిశేషము. "తే. ఆరడ లరిగోళ్లు పడవలు దరులు పుట్టు." హంస. ౪, ఆ. ౧౮౨. 'అరి గలు' అని తుంగభద్రాతీరమున వాడుక.

అరిజే. దే. వి. పొట్టిచేఱ.

అరిణ. దే. వి. దోనె, కారెము. (కాలువలోని నీరు మెరక పాలములోనికి పోయుటకై అమర్చిన చోటఁగల తాటిగుల్ల మొదలగునది.)

అరితి. దే. వి. (క. అట్టి, అర్తి.) చూ. అర్థి. 1. కూ రిమి, ప్రేమము. "తే. అరితి, బాళి ప్రేముడి

మచ్చిక మక్కువ యనఁ, ప్రేమ పోఁచుచు." ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౩౬; 2. సంతోషము; 3. భక్తి; 4. ఆసక్తి.

అరిత్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఓడనడపెడతెడ్డు; 2. చుక్కాను.

అరిదళము. వై. వి. (సం. హితాళి.) హరిదళము.

అరివి. దే. విణ. 1. ఆసాధారణము, సామాన్యులకు దుర్లభమయినది, విరళము. "చ. పరమ గురూప దేశమునఁ బార్థుఁడు పార్థి వంశశేఖరుం, డరివి తపంబునకై భుజబలాతిశయంబున నీకుఁ బన్న గా, భరణుఁ బ్రసన్నుఁ జేసి." భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౮; 2. అత్యూర్వము, అపురూపము. "నీ. హిమాద్రి కన్యవరమునఁ బుట్టిన యరిది కూతు రు." హరి. ఉ. ౭, ఆ. ౧౮౧; 3. ఆశ్చర్యకరము.

అరిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. అడ్డపడు. "చ. తద్భజనాం తరాయత, త్వరమతి మాకు నిష్ప డరిపడ్డదురాత్ము ల నేడు గంటిరే." భాగ. ౩, స్కం. ౧౨౩.

అరివెట్టు. దే. అ. క్రి. కప్పము చెల్లించు.

అరిమి. దే. వి. బిడ్డలకు గొంతునందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. "ద్వి. ఏలపల్కపు చెఱువే యన్న నీకు, నరిమియో కోవయో యంగిటిముల్లా." బస. ౩, ఆ. పు. ౬౮. 'భల్లా. ౩, భా.' అని. శ. ర.

అరిమిలి. దే. వి. = అర్మిలి. "తే. ఆమరభేనువుల్ నురపురి కరిగి తమకు, దార యరిమిలితోఁ జేసి తనువు మిగుల, నభిమతార్థముల్ గురిసె దేవాలి మీఁద, నెలమి నొదకలి యాడెడుచెలుపు వోలె." కు.సం. ౧౨, ఆ. ౧౯౨. ఇట 'అర్మిలి' అని యు ననవచ్చును.

అరిమేదము. సం. వి. ఆ. పుం. దుర్గంధముగల చండ్రు.

అరివాణము. దే. వి. (క. అరివాణ, హరివాణ.) పల్లెము. (వై. ౧న్నె అని. శ. ర.) "క. సతనా ల్కలజేజే యపు, డతనికిఁ బొడకట్టి పసిడి యరివాణముతో, డుతఁ దెచ్చి పాలయోరెం, బలివలు మువ్వరకుఁ బెట్టుమని యిడి చనుడుక." అచ్చ. బాల. ౪౮. 'హరివాణశబ్దము సంస్కృతమనియు దానికర్థము గుండిగ యని యుఁ దెలియనది.' అని శ. ర.

అరివి. దే. వి. భగ్నము, కూలినది. “ద్వి. గుడియు
ను ప్రస్థియుఁ గూలిపోయినది, యడరు మంట
పమును నరియియినది.” బస. 3, ఆ. పు. 23.

అరిషడ్వర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. కామక్రోధలోభ
మోహమదమాత్సర్యము లనెడు నాఱు అంత
శృత్రువుల నముదాయము.

అరిష్టతాతి. సం. విణ. ఇ. క్షేమంకరుడు, మేలు
చేయువాడు.

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కీడు; 2. పురిటిల్లు;
3. మజ్జిక; 4. చౌవుగులుతు; 5. కల్లు; 6.
మేలు.—పుం. 1. కాకి; 2. రాపులుగు; 3.

వెల్లుల్లి; 4. కుంకుడు; 5. వేము; 6. మల్లె.
అరిష్టమాదముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అశు
భమును నశంపఁజేయువాడు; 2. అరిష్టుడను
రాక్షసునిఁ జంపువాడు.—వి. ఆ. పుం. విష్ణువు.

అరిసియ. దే. వి. = అరిసియ.

అరిసె. దే. వి. = అరిసె.

అరుంతుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మర్త
మును దాడునది; 2. వీడించునది.

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసిష్ఠనిభార్య, ఆరం
జోలి.

అరుంధతీజాని. సం. వి. ఇ. పుం. (అరుంధతి జాయ
గాఁగలవాడు.) పసిష్ఠుడు.

అరుంధతీదర్శనన్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. అరుం
ధతియొక్క దర్శనమువంటి దర్శనముగల దానిని
సూచించున్యాయము. ముందు స్థూలమగు పదార్థ
మును చూపించి దాని మూలమున సూక్ష్మవస్తు
వును చూపుట. (అరుంధతీనక్షత్రము చిన్నదగు
టచే దానిని చూపుటకు దాని ప్రక్కనున్న
పెద్దనక్షత్రమును జూపి మొదట నదియే అరుం
ధతీయని గ్రహింపఁజేసి తరువాతను అది కాదని
ఆపెద్దనక్షత్రమునకు ప్రక్కనున్న చిన్నది యగు
అరుంధతీని గ్రహింపఁజేయుదురు.)

అరుగు. దే. వి. తిన్నె. “అరుగుమెఱుగుమెట్టి
కత్ మసలిక నెక్కుడు.” పాంచా. ౪, ఆ.

౨౧ (చూ. అరగు)

అరుగు. దే. ఆ. క్రి. పోవు, గమించు.

అరుగుచెంచు. దే. ఆ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1.
చచ్చు. “క. కాంచి రరుగుచెంచు మహాత్ముఁ.”

భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౬౪. “స్త్రీ. ఏనును నకులుండు
నేఁగి రోమ, కాదేశమునఁ జేసి యఖిలతీర్థంబులు
నాడిపచ్చెదము మాయరుగుచెంచు, నంత కెంత
యును బ్రయత్నంబుతోఁ గృష్ణఁ, గాచియుండుఁ
డనిన ఘనుఁడు భీముఁ, డనియె.” భార. అర. 3,
ఆ. ౨౦౧; 2. పోవు. “స్త్రీ. తెలకటాహ మవగా
హనము చేసివెడలు చందమున వెల్లుడిన ముగురు,
సముచితస్నాన కృతపరిష్కారు లగుచు, హంస
కేశనుపాలికి నరుగుచేర, శంఖలిఖితద్విజులు సత్య
సంఘంఁడైన తనయుకథఁ జెప్ప.” జై. ౪, ఆ.
౧౩౯. ఈయర్థము ప్రాయశము కాదు.

అరుచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రుచి తెలియ
నిది. “క. పెరుగుట ప్రగ్గఁగ రుచులం, బొర
యుట యరుచంబు గాఁగఁ బుట్టుట.” భార.
స్త్రీ. ౧, ఆ. ౨౪; 2. కాంతిహీనము.

అరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రుచిలేమి.—విణ. ఇ.
రుచిలేది.

అరుజే. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, కాలము. “స్త్రీ.
అరుజానిల్లెపుఁజేప యాకుజెల్ల.” హంస. ౪, ఆ.
౧౦౭. (కల్లరుజా, పుల్లరుజా.)

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అతివనశ; 2. తెల్ల
తెగడ; 3. మంజీషి; 4. మామెనశి.

అరుణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇంచుకయెఱుపు;
2. కపిలవర్ణము; 3. ఎఱ్ఱకుష్ఠము; 4. సంధ్యా
రాగము; 5. రక్తము. “మ. మహాదేహుని, ర్గత
సాంద్రారుణభూర మొక్కమొగి నొల్కం ద్రెప్పి
నారాయణో, న్నతదోర్ధ్వంధవిముక్తచక్రనిహతిఁ
నాకద్విషన్నప్రక, ప్రతతుల్ ఘోరరణంబునం
బడియె భూభాగంబు గంపింపఁగఁ.” భార. ఆది.
౨, ఆ. ౨౪. “క. వీరుండు త్పత్రియులఁ దన,
దారుణ ఘోరపున జామదగ్నుఁడై రాద్రా,
కారుండు వధియించి తదీ, యారుణమున నేను
మడుపు లాపాదించెఁ.” భార. అర. ౨, ఆ.
౨౬౧.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇంచుకయెఱుపు
గలది; 2. కపిలవర్ణము కలది.

అరుణపలాండువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీరుల్లి, ఎఱ్ఱ
గడ్డ.

అరుణావరణాడు. సం. వి. ఆ. పుం. అనూరుని
తమ్ముడు, గరుత్మంతుడు.

అరుణీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎఱుపురంగు
గలదిగాఁ జేయఁబడినది.

అరుణిము. సం. వి. న్. పుం. శోణిముము, ఎఱుపు.

అరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అనూరుఁడు; 2.
సూర్యుఁడు.

అరుణోదయము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యోదయము
కంటెఁ బూర్వము నాలుగుగడియలకాలము.

అరుణోపలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వద్దరాగము,
కెంపు; 2. సూర్యకాంతమణి.

అరుదు. డే. వి. ఆశ్చర్యము, వింత. “చ. అరు
దుగ సర్వశైలములయంతతనర్పును నార్జవం
బు సుస్థిరతయు నోషధీరసవిశేషతయుం గల
దుత్తమంబు మం,దరకుధరంబు గవ్వమగు దానికి
నంచును నిశ్చయించి యయ్యురపురుఁ బంపఁగాఁ
బెఱికి యెత్తె ననంతఁడు తద్గిరింద్రమున్.” భార.
ఆది. ౨, ఆ. ౧౦; “క. నిరుపద్రవమఖనిద్రా,
నిరతాత్మకులైనవారినిద్రకు నస్త,చ్చరణ భుజ
ఘాతశబ్దం, బరుదుగ విఘ్నంబు నేయునని వగచి
మదిన్.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౦౨.—విణ. =
అరిది. ఇది విధేయవిశేషణముగనే ఉపయుక్త
ము. “చ. అరుదిది నీవు నొవ్వక మహాబలుఁ
గర్జ వధించితి.” భార. కర్ణ. 3, ఆ. 3౫.

అరుదుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అరుదెంచు. డే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1.
పచ్చు; 2. పోవు. “వ. చంపకాపురుబునకరు
దెంచువారు ముందట...అధిజ్యధన్వండు నై
పచ్చు సుధన్వంగాంచి.” జై. ౪, ఆ. ౧౨౨.

అరులు. డే. వి. వాత్సల్యము. “నీ. అర్మిలి యంచన
నరులునా నర్లన వాత్సల్యసంజ్ఞయై పరఁగుచుం
డు.” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧32. “ఉత్సాహ.
ఇక్కుమారుమీఁద నా, యుల్లమునకు నరులు
మిగిలియున్నయది నిరూపణం, దెల్లమైన బాంధ
వంబు తీపు గలుగనోవునే.” దశ. ౧౨, ఆ. ౬.

అరులుచురులు. డే. వి. ముదిమియందుఁ గలిగెడు
మదికబ్బిబ్బు. రూ. అర్థమర్థ. శ. ర.

అరుకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగముళి.

అరువరి. డే. వి. అప్పు పుచ్చుకొనువాడు.

అరువు. డే. వి. 1. బియ్యము మొదలగునవి సొమ్ము
తర్వాత సిచ్చువద్దలైసి కొనుట; 2. (త. అఃప్.)
జ్ఞానము.

అరువుఁదిక్కు. డే. వి. (అరువు+త్రిక్కు.) చతు
రోగవిశేషము.

అరువుఁబూట. డే. వి. (అరువు+పూట.) రొక్క
పుఁబూట. ‘అచ్చేనువ అరువాడేశము.’ అ. శ. ర.

అరుష్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. రీ. ఆ.) వ్రణమును
కలుగఁజేయునది.—వి. అ. పుం. జడిశి.

అరుసము. వై. వి. (సం. హర్షక.) సంతోషము.
“చ. అరుసముఁ జెంది వచ్చిరఁటయందఱు ముం
దఱిలీలగుంపులై.” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౬.

అరుసు. వై. = అరసు. “క. చేపట్టిన ధ్రువులగు
దురు, శోపించిన రంభఁ గూడుకొందురు జగతిన్,
స్థాపింపఁ బొడువఁజాలసి, యాపందలు సాల్వశో
నమరుసున కెనయే.” అప్ప. 3, ఆ. ౨3౦. ‘శోన
మరుసు’ అనవచ్చును.

అరుస్సు. సం. వి. న్. న. వ్రణము, పుండు.

అరుహుఁడు. వై. విణ. అర్హుఁడు. “ప్ర. దక్షిం,
బాపాచారున్ వధాద్యావదల కరుహుఁ దద్భ్ర
హ్మబంధున్ దురాత్మున్, జూపుం డెచ్చోట
నంచున్ సురులను బ్రమథున్ చుట్టి దండించి
రల్కున్.” కు. సం. ౨, ఆ. ౨౦3.

అరూపము. విణ. (అ. ఆ. అ.) రూపములేనిది.—
సం. వి. అ. న. 1. రూపములేమి; 2. కురూపము;
3. బ్రహ్మము.

అరె. డే. (సం. అరే.)=అరరె.

అరే. డే. = అరె.

అరోచకము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రోతపుట్టించు
నది; 2. కాంతిలేనిది.—సం. వి. అ. పుం.
అన్నాదులమీఁద రోత పుట్టించురోగము. “తే.
నలునిఁ జూచినపిదప మన్నధునిఁ జూడ, నాకనిల
యులనయనంబు లోకిలింపు, నయ్యరోచక మ
మరవైద్యద్యయంబు, దీర్పఁ జాలునో చాలదో
తెలియరాదు.” వై. 2, ఆ. ౪౫.

అర్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అర్కింపఁదగినది.) అక్క,
పెద్ద తోఁబుట్టువు.

అర్కశ్రేణము. సం. వి. ఆ. న. 1. సూర్యసియో క్కసానము; 2. (జ్యోతిః) సింహరాశి; 3. జిల్లే ఖ్లు మొలచెడు పాలము.

అర్కచందనము. సం. వి. ఆ. పు. న. (సూర్య నకుఁ బ్రియమగుచందనము) రక్తచందనము, ఎఱ్ఱ చందనము.

అర్కపత్రము. సం. వి. ఆ. పు. జిల్లేడు. —న. జిల్లేడు ఆకు.

అర్కపల్లము. సం. వి. ఆ. పు. = అర్కపత్రము. అర్కపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాల, అర్క పుష్పిక.

అర్కపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అర్కపుష్పి.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఈ. పు. 1. కాక్యసిం హుడు (బుద్ధుడు); 2. పద్మము.

అర్కబంధనము. సం. వి. ఆ. న. (సూర్యనకు బంధువైనది) పద్మము.

అర్కమందారము. సం. వి. ఆ. పు. ఉచ్చింశ.

అర్కము. సం. వి. ఆ. పు. 1. జిల్లేడు; 2. స్ఫటి కము; 3. రాగి.

అర్కరాజము. సం. వి. ఆ. పు. తెల్లజిల్లేడు.

అర్కలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సురుగుడు.

అర్కపల్లభము. సం. వి. ఆ. పు. 1. పద్మము; 2. బంధుకము, ముకెన.

అర్కవివాహము. సం. వి. ఆ. పు. అర్కవృక్ష మును కన్యకగా నేర్పఱచి చేసికొనెడు వివా హము. (పురుషుడు శ్రవీయవివాహముచేసి కొనుసపుడు ముందుగా అర్కవృక్షమును కన్యక గా నేర్పఱచి వివాహసంస్కారము చేసికొనుట స్మృతివిహితము.)

అర్కవ్రతము. సం. వి. ఆ. న. 1. సూర్యసియో క్క సియమమువంటి సియమము, సూర్యుడు వర్షోదకరూపముగా మరల సింహుటకే గ్రీష్మకాల మున భూమియందున్న యుదకమును గ్రహించి నట్లు ప్రజల యుపయోగమునకయి వెచ్చిం చుటకే రాజు పన్నుపుచ్చుకొనుట; 2. మాఘ శుద్ధ సప్తమ్యాదులయందుఁ జేయదగిన సూర్యని గుఱించిన వ్రతము.

అర్కారా. హిం. వి. హర్కారా, దూత, వార్తా హరుడు.

అర్కాశ్శము. సం. వి. న్. పు. సూర్యకాంతమణి. అర్కుడు. సం. వి. ఆ. పు. 1. సూర్యుడు; 2. ఆన్న; 3. ఇంద్రుడు; 4. పండితుడు.

అర్కురము. సం. వి. ఆ. పు. జిడి.

అర్కుందుసంగమము. సం. వి. ఆ. పు. సూర్యచం ద్రులకలసిన తిథి, అమావాస్య.

అర్కుపలము. సం. వి. ఆ. పు. 1. సూర్యకాంత మణి; 2. పద్మరాగము.

అర్గళము. సం. వి. ఆ. న.; ఆ. స్త్రీ. 1. గడియమ్రాను, కలుపుగడియ, అడ్డుగడ; 2. నిరోధము; 3. పెద్దయల, కల్లాలము.

అర్ధ. దే. అ. క్రి. 1. = అఱుగు. “ద్వి. నఱకుచొండొం టితో నఱుగర్గ రాచి, కఱకు దేహము బయ ర్ గాఁ జేయఁ జూచు.” పండి. ౨, ఆ. ౧౪౪. పు. 2. = అరుగు. “మత్త. ఎన్నఁడుఁ మఱి యట్టుల్గ్రి యెఱుంగవు.” కళా. 3, ఆ. ౧౨౯. అని శ. ర.

అర్ధము. సం. వి. ఆ. పు. 1. వెల, మూల్యము; 2. చాక, వెల కక్కువ; 3. పూజించుట. రూ. అర్ధపు.

అర్ధపు. సం. వి. ఆ. పు. = అర్ధము. “అ. అర్ధ ణ్ లోలిఁ బెరిఁగ నవనీశులెల్ల నీ, యనుజ వీర్యవిజితు లయి త్వదీయ, కాసనస్థు లయి.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౭౨.

అర్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పూజకుదగినది; 2. పూజాఱుకైనది. —వి. ఆ. న. పూజాద్రవ్య ము. (అష్టార్థములు—పెరుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గఱిక, సువ్వలు, దర్భ, పువ్వుము.)

అర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రతిమ, దేవతాదివిగ్రహము.

అర్ధకత్వము. సం. వి. ఆ. న. అర్ధకధర్మము, దేవాల యాదులయందు పూజచేయువృత్తి.

అర్ధకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.-ఇకా.అ.) పూజించు వాడు. —వి. ఆ. పు. 1. శివార్ధకుడు; 2. విష్ణుపూజకుడు, నంది.

అర్ధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ. (ముగ్గు, సుగం ధము, అక్షతలు, పువ్వుము, ధూపము, దీపము, ఉపహారము, తాంబూలము అని యెనిమిదివిధ ములు గలది.)

అర్చనము. సం. వి. అ. న. = అర్చన.

అర్చనీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజించు
దగినవాడు.

అర్చి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. న. 1. మంట,
అగ్నిశిఖ; 2. వెలుగు, కాంతి; 3. కిరణము.

అర్చించు. సం. న. క్రి. పూజించు. 'సమర్పించు
అనియు.' అని శ. ర.

అర్చితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజించబడినది.

అర్చితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపచితుడు,
పూజించబడినవాడు.

అర్చిష్ఠుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. సూర్యుడు;
2. అగ్ని; 3. విష్ణువు.—విణ. (త్. ఈ. వత్తీ. త్.)
కాంతిగలవాడు.

అర్చిస్తు. సం. = అర్చి.

అర్చ్యుడు. సం. = అర్చనీయుడు.

అర్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగ గైర శ్.

అర్జకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ర్జికా. అ.) సంపాద
కుడు, సంపాదించువాడు. (అర్జకుడు అని
వాడుక.)

అర్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, సంపాది
చుట. (అర్జనము అనియే వాడుక.)

అర్జి. హిం. వి. లిఖితరూపమైన మనవి, పిటిషను.

అర్జక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య.

అర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. కసవు, శృణము; 2.
బంగారు; 3. కంటి తెవులు.—పుం. 1. ఏఱు
మద్దిశ్; 2. కరవీరము, తెల్లగన్నేరుశ్; 3. తెలు
పు; 4. నెమలి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) తెల్లనిది.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. బాణాసు
రునికూతురు; 3. బాహుద యనునది; 4. కుం
డెనకత్తె.

అర్జునుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కృతవీర్యుని
కొడుకు; 2. పాండురాజుకొడుకు; 3. ఒకకల్లి
కొక్కకొడుకు, సోదరులు లేనివాడు.

అర్జము. సం. వి. న్. న. 1. ఉదకము, నీరు; 2. వర్ష
ము, ఆక్షరము;

అర్జవము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అర్జోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేఘము; 2.
ముస్తశ్.—విణ. (అ. ఆ. అ.) నీటినిచ్చునది.

అర్జోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. నీరుకుఋణముద్రము.
అర్జవము. సం. వి. అ. న. 1. రోయుట, రోజు;
2. నింద.

అర్జి. ఉభ. దే. వి. (క. అర్జి, అర్జి) = ఆరితి.
చూ. అర్జి.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2.
వింటిపోవు, ధనుష్కాటి.

అర్థకృచ్ఛము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము కష్ట
సాధ్యమగుట.

అర్థగౌరవము. సం. వి. అ. న. చిన్నమాటకు అధిక
మైన యర్థము గలిగియుండుట. "భారవే రర్థ
గౌరవమ్."

అర్థజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అర్థము
తెలిసినవాడు; 2. ప్రయోజనము నెఱిగిన
వాడు.

అర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాచన, వేడికొలు.

అర్థనము. సం. వి. అ. న. 1. యాచన, వేడికొలు;
2. ఇచ్చు, కోరిక. "క. నను మోక్షమూర్తి చెఱ
చెడ, నని యెవ్వడు దలచు వానియందే మో
క్షార్థనమై యునికి నవధ్యుడ, సనాతనుడ
ద్రోవ నొకడు జాలడు నన్నుకొ." భార.
అశ్వ. ౧, ఆ. ౧౩౦.

అర్థనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేడెడదగి
నది, కోరదగినది, అర్థించదగినది.

అర్థపతి. సం. వి. ఇ. పుం. (ధనమున కధిపతి.) 1.
రాజు; 2. కుడేరుడు.

అర్థపుడు. సం. వి. అ. పుం. = అర్థపతి.

అర్థప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుసీదము,
వడ్డీతో బ్రదుకుట; 2. రాజ్యశంక్రాదు లుపయో
గించుట. (మృత్రిలక్షణము).

అర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆభిధేయము, శబ్దా
ర్థము; 2. విషయము, ఇంద్రియార్థము; 3. కార
ణము; 4. విధము; 5. నివృత్తి; 6. న్యాయము;
7. ప్రయోజనము, కార్యము; 8. వస్తువు;
9. ధనము, పురుషార్థములలో ధౌడవది.

అర్థవంశము. సం. విణ. (త్. ఈ. వత్తీ. త్.) 1.
అర్థము గలది. (శబ్దము); 2. ధనముకలది; 3.
సార్థకము, సఫలము. "క. అవిరళవిషభణిదంష్ట్రలు,
పవనజావజ్రమయతనువుపయతోలును నో, సవ

భేదింబంగఁ బాప, వ్యవసాయులచేయున్ లర్థ
వంకము లగునే.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౭౬.

అర్థవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. స్తావక
వాక్యము, ఒక విధివాక్యమును ద్రువపఱచుటకు
చెప్పవలయుము; 2. ఆసక్త్యవాక్యము. “తే.
కలపు పీఠంబు లానందకాననమునఁ, జెట్టు వ్రేసిన
చోట నక్షీణపుణ్య, యర్థవాదంబు కాదు సత్యంబ
కాని, పెద్దపీఠంబు ధర్మేశపీఠంబు.” కాశీ. 2,
ఆ. ౯.

అర్థకాస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. నీతికాస్త్రము.

అర్థకౌచము. సం. వి. ఆ. న. ధనాజ్ఞనమునందు
అన్యాయము చేయకుండుట.

అర్థసాధనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కార్యము
సాధించుట; 2. కుండుడు.

అర్థసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కార్యము నెఱవేఱుట.-
పుం. పుత్రజీవి.

అర్థహీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధనహీనుడు,
సొమ్ము లేనివాడు.

అర్థాంతరన్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక అర్థా
లంకారము. చూ. ఆలంకారము.

అర్థాంతరము. సం. వి. ఆ. న. 1. మఱియొక యర్థ
ము; 2. మఱియొక విషయము; 3. కారణాం
తరము.

అర్థాగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధనముయొక్క
రాబడి; 2. ఒకశబ్దమువలన అర్థము స్ఫురించుట.

అర్థాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శబ్దమువలన ఉపస్థిత
ముకానియర్థము సందర్భమునబట్టి స్ఫురించుట.
“బలిసిన దేవదత్తుడు యగు భోజనము చేయఁ
డు.” అను వాక్యమున బలిసిన యను విశేషణ
మువలన రాత్రిభోజనముచేయును అని స్ఫురించు
చున్నది; 2. ఒక ఆలంకారము. చూ. ఆలం
కారము.

అర్థి. సం. వి. న్. పుం. ఈక్రిందియర్థములందు
తెనుఁగుననే కనబడుచున్నది. 1. భక్తి. “నీ.
ఇష్ట, నఖులయి వేదముల్ చదివి ధనుర్వేద, మగ్ని
వేసులతోడ నర్థిఁ గఱచి.” భార. ఆది. 2, ఆ.
౧; 2. ఆసక్తి. “నీ. భారవహశ్వు, దక్షజనుల్
పెక్కులక్ష లర్థిఁ గదిసి.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ.

౧౧౬. “అ. నీరునట్లు శ్రమముఁ గూరిన నీమీఁది,
కరుణవచ్చినాడఁ గాదునాక, యర్థిఁ ద్రావు
టొప్పు ననియె.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౬.

“అ. జాడమాడి ధర్మసూనుండు రాజ్యంబు,
ననుజాలను బ్రియాంగనను బణంబు, గాఁగ నొడ్డి
యోడి కాఱియఁబడఁడె య, ట్లగుట దీనితోడి
యర్థి గీడు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౧; 3. ఇచ్ఛ,

అభిలాష, కోరిక. “తే. ఏను నీయంతియునుగాని
యెఱుంగఁదన్యు, లర్థిఁ గణ్యమహామునియాశ్ర
మంబునందు గాంధర్వవిధి వివాహమునఁ గరము,
ఁబ్బిఁ జేసితి దీని బాణిగ్రహణము.” భార. ఆది.
౪, ఆ. ౧౦౭. “కవిరాజవిరాజితము. అనపుడు
నిట్లను నన్నరపాలున కాళఁడు మోక్షము నర్థి.”

భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౧౧; 4. వాత్సల్యము. “నీ.
అమ్మహితాత్మల కర్థితో మఱునాడ, నుజ్జయిచ్చిన
నుమనోజ్ఞములును.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౬౯;

5. సంతోషము. “ద్వి. విరాగమున సకలేశున కర్థి,
యారాగవీణ దానలరి ధన్యనింప.” బస. 3, ఆ. పు.
౮౯. “ద్వి. శంభుండనంగ వృషభమూర్తి దాల్చి,
యదియ వాహనముగా నర్థిఁ జరింప.” “ద్వి.
స్థిరమతి కర్ణాటదేశంబునందు, కరమర్థి హింగు
శేష్వర భాగవాటి, ఆనునగ్రహారంబునందు.”
పండి. దీక్షా. పు. ౭౧.—విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.)

1. కోరికగలవాడు, కోరువాడు; 2. యాచ
కుడు; 3. (తెనుఁగుననే) ఇష్టము, ప్రీయము, “ద్వి.
దేహాంతరమునఁ బొందెడి తత్ఫలంబు, దేహంబు
తోడ సంధిలు టర్థిగాదె.” పండి. మహి. పు.
౨౧౩; ఈశబ్దమునకు కోరికగలవాడు, కోరువా
డు, మొదలగు అర్థములయందు విశేషణముగానే
ప్రయోగముగలదు. కోరిక మొదలగు నర్థముల
యందు విశేష్యముగా నన్నయభిప్రాయాధికవిశ్వమునఁ
గనఁబడుచున్నది. ఇట్టి ప్రయోగములయందు భావ
ప్రధాన నిర్దేశమని యెంచి విశేషణమునకే విశే
షార్థముఁజెప్పెడు సంప్రదాయము గలదు. ఇది
యొకమార్గము. కన్నడమున అట్టి, అర్థి, అను
రూపములు గలవు. అరితియని ఆంధ్రభాషార్థవ
మునఁ గనఁబడుచున్నది. అర్థియనుటకు మాఱు
“అర్థి” యని లేఖకులచే మొదట గ్రహింపఁబడి
యుండును. శ్రమముగా అర్థియనురూపము

పాడుకలో నిలిచియుండును. “అర్థి” శబ్దముతో సంబంధములేని సుతోషము, భక్తి మొదలగు నర్థములయందు దీనికి ప్రయోగములు గలవు. శైవ కవులలో “అత్యర్థి” అని “మోక్షార్థి” అని సమాసమునఁగూడ కనఁబడుచున్నది. చూ. అర్థి, అర్థి.

అర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేడు.

అర్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది; 2. వేడఁబడినది. (అర్థితము పదార్థము, అర్థితుఁడు, ధనవంతుఁడు అని రెండర్థములును తెలిసికొనునది.)

అర్థిశ్వము. సం. వి. అ. న. 1. యాచకశ్వము; 2. కోరిక, కోరుట. “క.మయభుజగమోక్షణము ని, ర్ణయముగ నెఱింగిలి నెఱుంగ నాకర్థిశ్వం, బయినది నలుగురు కార్జుకు,లయు మోక్షణ మెట్లు నిర్వృజ్ఞాననిధి.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౭౪.

అర్థిసాత్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యాచకులకు అధీనముచేయఁబడినది, యాచకులకు ఈయఁబడినది.

అర్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలివిగలది; 2. న్యాయముతోఁగూడినది; 3. అర్థింపఁదగినది, కోరఁదగినది; 4. అర్థమువలన తొలగనిది, సార్థకము. —వి. అ. న. సిలఁబిత్తు. చూ. అర్థ్యుఁడు.

అర్థ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పండితుఁడు; 2. ధనవంతుఁడు. —విణ. చూ. అర్థ్యము.

అర్ధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడుగుట, వేడికొనుట; 2. హింస; 3. పీడ; 4. గమరము.

అర్ధనము. సం. వి. అ. న. = అర్ధన.

అర్ధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగఁబడినది, యాచింపఁబడినది; 2. నొప్పింపఁబడినది.

అర్ధకుడ్యము. సం. వి. అ. న. అర్ధగోడ.

అర్ధకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సగముచేయఁబడినది.

అర్ధగుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువది నాలుగు పేటలు గలహారము.

అర్ధచంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడళి.

అర్ధచంద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రునిలో సగముభాగము; 2. తుర్రప్రమనెడి బాణము; 3.

మెడపట్టితోయుట కమర్చిన అర్ధచంద్రాకారపు చేయి, గళహస్తము; 4. గోటికలవంక, నఖక్షతము; 5. అభినయ హస్తవిశేషము. (చూపుడు వ్రేలి నెడముగాఁ జాచిపట్టినది); 6. స్త్రీలు పెట్టుకొనెడి యొకరకము బొట్టు.

అర్ధచంద్రకము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలిపించెము నందు అర్ధచంద్రునివలె నుండు భాగము, నెమిలికన్ను.

అర్ధచంద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాసాభరణవిశేషము, అర్ధచంద్రాకృతిగల నగ; 2. బొట్లబాసరళి.

అర్ధజరతీయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక న్యాయము, కోడిగుడ్డుసగము కూరగావండుటకును, సగము పిల్లగా పొడుగుటకును పనికిరానట్లు ఒక విషయమున నొకభాగము ప్రమాణమునకును, మిగిలిన భాగము అప్రమాణమునకును ఉపయోగింపదని తెలుపు న్యాయము.

అర్ధజాహ్నువి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కావేరినది.

అర్ధతూరము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధారంభమున మ్రోగువాద్యములధ్వని.

అర్ధనారీశ్వరుఁడు. (సగము స్త్రీ శరీరము గలవాఁడు.) ఈశ్వరుఁడు.

అర్ధపతాకము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్త విశేషము.

అర్ధపలము. సం. వి. అ. న. కర్ష మెత్తు.

అర్ధమాణపకము. సం. వి. అ. పుం. పదిపేటల ముత్యాలహారము. ‘పండ్రెండుపేటలుగల హారము.’ అని కొందఱు.

అర్ధమాసము. సం. వి. అ. పుం. పక్షము, పదునేను దినముల కాలము.

అర్ధము. సం. వి. అ. న. సగము, సగముభాగము. —పుం. శకలము, తునుక.

అర్ధరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కవిలుకానితో సమముగా నిలిచి పోరలేని యోధుఁడు, సంపూర్ణరథికుఁడు కానివాఁడు.

అర్ధరక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. పండ్రెండుపేటలుగల హారము.

అర్ధరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. నడికిరేయి, సగమైనరాత్రి.

అర్థరాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అర్థరాత్రము. “ద్వి. మల్లబ్రహ్మయలన మహి వీరభక్తి, కల్లయై వర్తిల్లు నెడ నర్థరాత్రి, నీవాత్త విని జగ దేవునికడకు, వే వేగఁ జనుడెంచి.” బస. 2, ఆ. పు. ౨౪3.

అర్థర్చము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. ఋక్కులూ సగము; 2. శ్లోకములూ సగము. (వాడుక.)

అర్థవిసర్గము. సం. వి. ఆ. పుం. సగము వ్రాసినవిసర్గము, జిహ్వమూలీయోఽక్షానీయములకు గుర్తుగా నుం చెడు చిహ్నములు. (దుష్కము, తపస్థలము ‘మొదలగు వానిలోనిది.)

అర్థపీఠము. సం. వి. ఆ. న. కటాక్షదర్శనము, సగము చూపు.

అర్థశఫరము. సం. వి. ఆ. న. తిమిని మ్రింగెడు చేఁడ.

అర్థహారము. సం. వి. ఆ. పుం. అఱువదినాలుగు పేటలుగలహారము. ‘ఏలవనాలుగు పేటలుగల హారము. అని కొందఱందురు.’ అని శ. ర.

అర్థాంగీకారము. సం. వి. ఆ. పుం. సగము అంగీక రించుట. (సంపూర్ణాంగీకారములేమి.)

అర్థాంశము. సం. వి. ఆ. పుం. సగము భాగము.

అర్థార్థము. సం. వి. ఆ. న. సగములూ సగము, నాలుగవభాగము.

అర్థాసనము. సం. వి. ఆ. న. కూర్చుండు వీథమున సగము భాగము.

అర్థేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అర్థచంద్రుడు; 2. అర్థచంద్రాకారబాణము; 3. మెడఁబట్టిలో యుట కమర్చినచేయి; 4. గోటి నెలవంక, నభ ఊతము.

అర్థోక్తము. సం. వి. ఆ. న. సగము చెప్పట. — విణ. (ఆ. ఆ. అ.) సగము చెప్పబడినది.

అర్థోరుకము. సం. వి. ఆ. న. (సగము తొడల పఱకు పచ్చునది.) చందాతకము, చల్లడము.

అర్థులము. సం. వి. ఆ. పుం. అప్పడము. శ. ర.

అర్థుణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉంచుట, నివేశనము.

“శ్రీవిష్ణుపాదార్పణానుగ్రహపూత పృథ్వుడు గరుడుడు;” 2. స్వత్వమువీడి పరునకథినము చేయుట, ఇచ్చుట, త్యాగముచేయుట, “ఈశ్వ రార్పణము; బ్రహ్మార్పణము”; 3. రాజాదులకు

కప్పము, కానుక మొదలగునవి సమర్పించుట;

4. త్యాగముచేయఁదగిన ద్రవ్యము.

అర్పణీయము. సం. = అర్పణము.

అర్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడుగుజ్జము; 2. కుట్టని, దూతి.

అర్పణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్పించఁదగినది.

అర్పించు. సం. స. క్రి. అప్పగించు.

అర్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచబడి నది; 2. స్థాపించబడినది; 3. త్యాగముచేయఁ బడినది, ఇయ్యఁబడినది.

అర్పదీపలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరకము మామిడిశీ.

అర్పదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దశకోటి; ‘కోటి అని కొందఱు.’ అని శ. ర.; 2. కంటిజబ్బు; 3. దంకరోగవిశేషము; 4. ఒకానొకకొండ; 5. మాంసపుకండ.

అర్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గర్భము, శుక్ల శోణితములు గలసినపిండము; 2. రత్నము; 3. దారిద్ర్యము; 4. గాలి.

అర్పకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బాలకుడు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కృతుడు, దుర్బలుడు; 2. మూర్ఖుడు; 3. అల్పుడు.

అర్తము. సం. వి. న్. న. నేత్రరోగవిశేషము. ‘నేత్ర పక్షమధ్యకేశము, కొరి’ అని శ. ర.

అర్తిలి. దే. వి. 1. అపేక్ష; “చ. చూచుటఁగాని క్రిడిక, ర్తిలి మఱి లేదు భోజనముమీఁది యపేక్ష యొకించుకేనియు.” విజ. ౨, ఆ. ౧౫3; 2. ప్రేమము; 3. వాత్సల్యము.

అర్తు. దే. = అఱుము. “ఉ. ఏటులమ్రొగ్గువారిఁగని యిండుక కొంకక యర్తు పెంపునం, బోటులవాతఁ బోవుభటపుంగవులకొ మది మెచ్చుచుకొ పడికొ, వేటులఁ గ్రీడ నల్పి.” భార. ౨రా. 3, ఆ. ౧౬౪. (ఇట ‘పరాక్రమము’ అని యర్థము.) ‘అమ్మపెంపునకొ’ పా.

అర్థ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోమటిది.

అర్థ్యము. సం. వి. న్. పుం. 1. జిల్లేడుశీ; 2. మంకెనశీ; 3. సూర్యదేవతాకనకత్తము, ఉత్త రఫల్లని.

అర్యముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. సూర్యుఁడు;
2. పితృదేవతలలో నొకఁడు.

అర్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అర్య, వైశ్యస్త్రీ.
అర్యి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైశ్యుని పెండ్లాము;
2. వైశ్యుని పెండ్లాడిన కూర్తాచిస్త్రీ.

అర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటివాఁడు,
వైశ్యుఁడు; 2. ఒడయఁడు, ప్రభువు.—విణ. (అ.అ.అ.) 1. పూజ్యుఁడు; 2. యజమానుఁడు;
3. అంతఃపురపుఁగావలివాఁడు.

అర్యము. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. తులువ
గుఱ్ఱము.—విణ. అధమము, తక్కువైనది.

అర్యాక్కాలము. సం. వి. అ. పుం. కరువాతి
కాలము.

అర్యాచీనము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) (ఒకకాలము
నకు) తర్వాతి కాలమున నున్నది. వ్యతి. ప్రాచీ
నము.

అర్యుఁడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) నిందితుఁడు.

అర్యము. సం. వి. న్. న. 1. మూలరోగము;
2. జలగ. రూ. అర్యస్య.

అర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మూలరోగము
గలవాఁడు.

అర్యస్య. సం. = అర్యము.

అర్యోఘ్నము. సం. విణ. (అ.ఈ.స్త్రి.అ.) మూల
రోగమును పోగొట్టునది.—వి. అ. న. మిఁ
గడపెరుగు.—పుం. చారకంద, సారణము.

అర్యోఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నేలతాడిశీ; 2.
తాటిమోపు, లేగ. (చూ. అర్యోఘ్నము.)

అర్యోహితము. సం. వి. అ. న. బీడిశీ.

అర్నము. సం. వి. అ. పుం. చారకందశీ.

అర్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూజ.

అర్నాంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూజ్యత.

అర్నాణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్ప, పూజ.

అర్నాణము. సం. వి. అ. న. = అర్నాణ.

అర్నాణీయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పూజింపఁ
దగినవాఁడు.

అర్నత. సం. వి. అ. స్త్రీ. యోగ్యత, పాత్రత.

అర్నము. సం. వి. అ. పుం. మూల్యము, విలువ.

“మహర్షిశయ్యాపరివర్తనచ్యుతములఁ యున్న

ములు.”—విణ. (అ. అ. అ.) అనురాజము,
తగినది, యోగ్యము.

అర్నశయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉత్తరేనుశీ.
అర్నతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆర్పితుఁడు,
పూజింపబడినవాఁడు.

అర్న్యుఁడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. పొండుదగిన
వాఁడు; 2. స్తుతింపదగినవాఁడు; 3. పూజింపఁ
దగినవాఁడు.

అట. దే. వి. (త. అటై.) 1. వానగృహము. “తే.
వానగృహసంక్షి, నట యనగ నోవర యనగ
నలరు.” అ.భా. అ. ద్వి. పుర. ౧౬; 2. గడి.
రూ. అట; 3. పెట్టె, గాడె, మొదలగువానిలో చల
కలతో అమర్చినభాగము; 4. గడి; 5. గోడమొద
లగువానిలో కొట్టిన రంధ్రము; 6. (కాలుసేతుల)
యడుగుభాగము. దీనికి వృస్తప్రయోగముకాన
రాదు. చూ. అటచేయి, అటకాలు; 7. (చెఱువు
మొదలగువాని కట్టకు) లోపలివైపు. “అట
గాడి;” 8. అడ్డు, అటంకము. “క: ఘోరంబ
గునీ, జఱిభి వధియించి సీతో, నటలేని మనోజకేళి
నలరెదనెలమిక్.” రా. ఆర. ౧, అ. ౧౪౦;
ఇట ‘శొఱుల’ అని శ. ర.; 9. భేదము, వ్యత్యా
సము. “సీ. పికభావలకు వివంచికప్రాశలకు భావ
మటలేక తోడ్పడి మెఱసెనేని.” హరి. ఉ. 2,
అ. ౧౦౪; 10. మఱుగు, చాటు, దాచఁజేయు.
(కర్ణుఁడు కుంతితో) “ఉ. శశునిమీఁది భారమున
నీ విట వచ్చితి గాన పాండవుల్, సేవడిరేనిఁ
జంపనటసేయక చెప్పెద నవ్యసాచివై, గోపము
పెద్ద వాఁడు నమహరిన బిట్టఱ జంపుదుక్
జామి!” భార. ఉద్యో. ౪, అ. ౬౦. “చ. అనిన
నతండు నెవ్వనమునం దొగి మోదము భేదముం
బెనం, గొనగ బురోహితుం బిలిచి కోమలిజన్మ
ఫలంబు మీకు దోచి, చినతెఱుగ గంతయుం దెలి
యఁ జెప్పము వీరికి వీరు నవ్వులిం, చిన నెఱులైన
లెస్స యటచేసిన దోషము వచ్చు నావుదుక్.”
భా. ౪, అ. 3౦; ఇట ‘పంచన’ అని శ. ర.;
11. అరమరిక; 12. కీడు. “అ. దుర్జయమున
శకుని కర్ణదుశ్శాసనుల్, గఱపఁ బొండవులకు
నటయచేయఁ, గడఁగె. బొండవులును గడుఁధా
ర్షికులు గానఁ, బొరయరైరి వారిదురికబిధుల.”

భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౨; 13. చింపి. “ద్వి. అటల దోపతి మొల నంటగా బిగించి, మఱుచగా శిఖ ముడి కొని, యాడు కఱచి.” రా. అ. కాం. ౧౦౮. పు. అని శ. ర. ఇట ‘అటచి దోపతి’ అని పాఠాంతము; 14. సగము. “నీ. అటచందురుని క్రొత్త మెఱుంగులు నంచఱిక్కలయచ్చ తెలుపులు గల యంబడంగ.” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౮౭. ఈయర్థమున ‘అర’ అను రేఫసహితరూపమే ఇతర గ్రంథముల యందును, ఇతర భాషలయందును కనుపడుచున్నది. అదియే యుచితము. కాని ‘అట్టాకలి’ అను పద మునుబట్టి ‘అట్ట’ అను రూపాంతర మూహించదగి యున్నది. ఆపక్షమున శకటరేఫసహితరూపమును గలదనదగును. చూ. అట్టాకలి.

అటక. దే. వి. 1. అట్టు, మూపు, స్కంధము. “క. నీవేల వచ్చిలిచటికి, నేనాడవు మోపుటఱక నేపారెడునీ, లావతిపులు కెక్కడియది.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౫౦; 2. ఎడ్లమెడమీద పూన్చిన నాగలి; 3. నాగలి. (ఇది వాడుకలొంగదు.) అటకడ. దే. వి. (అటక+కడ.) 1. మూపు. “నీ. కడునిద్ర గానమి దొడరుచు వడిగొని నడవంగ నేరక కడుపుచున్న, నెఱిగి చెచ్చెర దల్లి నఱకడ నిడి.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౬౧; 2. నిశంబ పార్శ్వము. (చూ. అటకలి.)

అటకడము. దే. = అటకడ. “గీ. హయంబునైన, గొఱియబలె చెట్టుకొనివత్తు నఱకడమున.” శై. ౧, ఆ. ౧౦౧.

అటకము. దే. వి. అటకువ, అజీర్తి.

అటకలి. దే. వి. ఔప. (అటక+కలను.) స్కంధము, అటకడ. “క. కడు దస్సి నడవనోపని, యెడ నీక మలాయతాక్షి నీకవలను నే, దడయక నఱకట నిడికొని, కడకం గొనివత్తు విషమకహనాంతము ల్క.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౨౮౬. ఇట ‘అటక డ’ అని పా. కొన్ని ప్రతులను బట్టి ‘అటకట’ అని గ్రహించబడినది.

అటకాలు. దే. వి. పాదతలము, కాలియడుగు భాగము.

అటకువ. దే. వి. 1. అజీర్తి; 2. క్షయము, తక్కువ. “ద్వి. మఱచితే యనవుడు నెఱిగి నదృక్తి,

యటకువ గాకుండ సాష్టాంగ మెరగి.” బస. ౧, ఆ. ౧౭. పు.

అటగమి. దే. = అటకువ.

అటగొండెతనము. ద్వ. = అటగొండెతనము. “ద్వి. అద్దిర భక్తునియటగొండెతనము. భల్లా. గీ, భా. ఈపదము ఇంకను విచారించదగినది.” అని శ. ర. చూ. అటగొండెతనము.

అటగొడ్డియము. దే. వి. అకార్యము, మండగము. చూ. అటగొడ్డిము.

అటగొడ్డె. దే. విణ. దుష్టుడు, దుండగిడు. చూ. అటగొడ్డెతనము.

అటగొడ్డెతనము. ద్వ. వి. దుష్టత్వము, దుండగము. ద్వ. అద్దిరభక్తుని యటగొడ్డెతనము, విద్వలాడెడుం గాక విందుమే తొల్లి, విపరీత మిందఱు వినఁ బలి కింతుఁ, ద్రిపురారి ననుబెల్లఁ గపటమో నిజమో, చూతముగాక.” బస. గీ, ఆ. ౧౪౬. పు. అందు ‘అటగొండెతనము’ అను పాఠాంతరము చూపఁ బడినది. ‘అటగొడ్డియము’ మొదలయిన పదము లను బట్టి ‘అటగొడ్డెతనము’ అను పాఠమే యుక్తమని తోచెడిని.

అటగొడ్డెము. దే. వి. అటగొడ్డియము. “క. ఎఱిగి యెఱిగి నీముంచట, నఱగొడ్డెము చేసిపోయి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౦౬.

అటగొఱ. ద్వ. వి. న్యూనత, కొఱత. “చ. భీమ నాయకుం, దఱగొఱ లేనివేల్పు నిఖలాభ్యుదయం బులు నీకు నయ్యెడుక్.” భీ. ౨, ఆ. ౧౫౬. “ద్వి. కుడుపంగఁ గుడువ నేర్పిలిని, అటగొఱలేక దాసయ్య మచ్చునను, గఱచిలి.” బస. ౪, ఆ. ౧౨3. పు.—విణ. న్యూనము.

అటచెయ్యి. దే. వి. ఔప. (క. అటంకై. “అటం కై పుఱంకై.”) కరతలము. “అటచేయి, మీఁ జేయి.” కాశీ. గీ, ఆ. ౨౨౬. “పాణిపుష్పం పాణితలం.” సం.

అటచే. దే. ఆ. క్రి. 1. కూయు. “క. పసిగొనుచు మేయవచ్చిన, పసిగొనుచుంగోలుపులులబలి నెక్ నృప నీ, యసి యాడునేని యచ్చేట, నసి యాడుం దఱచు వెఱచు నఱచుం. బఱచుక్.” రామా. ౨, ఆ. ౧3; 2. విలపించు. “క. నెఱి దప్పంబడివెల్లుగ, నొఱలెడినరవాణికరులయులి

వభిషన్యం, డటిముటింబడుటకు వగ మని, బటి
గొననిల వెలుచనఱచుభంగి జెలొగె.” భార.
ప్రో. ౨, ఆ. ౧౩౨; ౩. దిగ్గరగా మాటలాడు; 4.
ప్రేలు, వాగు; 5. ఆవు, కప్ప మొ. ఆర్పు.

అటజాలి. మి. విణ. హీనజాలి, భ్రష్టుడు. “క. వఱు
వాతలేచి నీదగు, కొఱగాములు చక్కఁద్రోచికొనఁ
బోయె దినం, బఱుగువడి చనియె నీవను, లటజాలివి
నిన్ను నేమియననేర్తు సుతా.” హరి. పూ. ౫, ఆ.
౨౮౨. “ద్వి. కల్లరి పలితుండు ఖలుండు దుర్బ
నుడు, ప్రల్లదుఁ డటజాలి భక్తిహీనుండు.” బస.
౧, ఆ. ౨౮. పు.

అటడా. దే. వి. 1. కఠభూషావిశేషము; 2. జడ
కుచ్చుమీఁదిపూస. “అపరంజిబం గారుటఱడా
లు.” భాను. ౮, ఆ. శ. ౮; 3. పల్లకి బొంగు
కొనకు తగిలించుటకయి రేకుతోచేసిన సింహపుం
దల, సింహతలాటము; 4. ఇంటి దూలముక్రింది
భాగమున వేయు స్తంభముచివరఁ దగిలించెడి గుం
డ్రని కట్టపూస. రూ. అటడు.

అటడు. దే. = అటడా.

అటపు. దే. వి. అటచుట.

అటపొటడు. దే. వి. గూను. “క. అటపొటడు
కుఱుచచేతులు, నొఱువశరీరంబుఁ గలిగి యెరు
లకుఁ జాడం, గొఱగాకుండియు మన్మథు, నొఱ
పులఁ బడియెడు నికండు యువతీప్రియుండై.”
భార. అర. ౨, ఆ. ౧౩౫. “నీ. కందుఁబండ్లుఁ
బటికిగడ్డంబులును నటపొటడుల నంటురూపు
లును గుఱుచ, కోఁజేతులు నిటికిగోట్లను.”
కు. సం. ౬, ఆ. 32.

అటమర. ద్వ. వి. (అట + మరలుట. అని శ. ర.
'అటమఱ' అనుటయే యుక్తమని తోచెడిని.)
1. దాఁపటికము, మఱుగుపఱుచుట. “క. మఱియు
నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుంగనియది దశరథునకు
నేకాంతమునం, దఱమరలేక దృఢంబుగ, నెఱుక
వడం జెప్ప వింటి నే నొకరుండె.” నిర్వ. ౯,
ఆ. ౫2. ఇట 'సందేహము' అని శ. ర; 2.
భేదము. “క. వెఱవకు నెవ్వరి నుండుము, వెఱ
వారలబుద్ధి నాత్మఁబెట్టునె యనఘం, దొఱిపిడి
చాడ్పున నామది, నటమర లే దొండు నమ్ము

మనియె నరేంద్రా.” విక్ర. 3, ఆ. ౧౦౧. రూ.
అటమరిక.

అటమరిక. ద్వ. = అటమర.

అటవ. దే. వి. లొంగని యావు. “నీ. అటవలైనను
నలవున వెరవున ముట్టి యంటఁగఁబట్టి కట్టి
విడువఁ, బిడుక.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౧.
అని శ. ర. “నీ. తెవులు గొంటులైనఁ దేర్పు
నంకటమున కోపి ముందటియట్లు రూపునేయ,
నట్టలనైనను నలువైన వెరవున ముట్టి యంటఁగఁ
బట్టి కట్టివిడువ.” అని ముద్రితమున కలదు.
(ఇట అటవ, నటవ, అట్ట, నట్ట అనుపాఠ భేద
ములునుగ నఁబడుచున్నవి.)-విణ. 1. దుష్టుడు.
“అ. పంగులటవలై కాలుచే, విఱచి సాధుజనులఁ
బఱచినారు.” ఇది వ్రాతప్రతులయందలి పా
ఠము. భార. ఆను. ౫, ఆ. ౧౦౦. అని శ. ర. ఇట
ప్రకృత ముద్రితపాఠము.-“అ. ఉలుముగొన్న
వాడు దొలుమేన నాఘాత, బంధనముల
నొరుల ప్రన్నదనము, నెఱచినాడు పంగు
వొఱవగఁ గాలునే, విఱచినాడు.” అని కలదు.
“పఱమగ గాల్చేయి, విఱచి; వొఱవైనఁ
గాల్చేయి, విఱచి;” అని పాఠ భేదములు కలవు;
2. ద్రవిడదేశస్థుడు. వృత్తియందే యేకకవ
నాంతము. “ద్వి. కుమరులై కర్తృకాస్త్రముల
వెంబడిని, బ్రమసియో యిలఁ గుక్కపాలు
ద్రాగుటనో, మఱి నాము మేసియో మఱియాలి
నట్టి, యటవపాఱులమాట లవనీశ వినకు. బస. ౬.
ఆ. ౨౦౨. పు. “ఇట అటవ = దుష్టుడు.”
అనియు నన వచ్చును.

అటవడు. దే. వి. సస్యవిశేషము. “క. అటవడు
గంటె తనిందయు, నఱువదిదినములకుఁ బండునని
బ్రదుకానె, దఱచుగ నేతాలెక్తగఁ, బటి
పటియై యవియు మల్లెవడి చెడిపోయె.”
కాళ. 3, ఆ. ౨౫౧.

అటవత. ద్వ. వి. ద్రావిడస్త్రీ. “తే. కంచి యట
వత లనమాస్త్రుభిద్దలతలు.” కాళి. 3, ఆ. ౧౦౯.
అటవము. వై. వి. (క. ఆరవ, అరువ = ద్రవిడ
దేశమున లింగాయతులు వాడెడు భావ. త.
అరువ.) (అటవలు మాటాడునది. 'అట+వాయి'
అని శ. ర.) ద్రావిడభాష, తమిళము.

అటవఱు. దే. వి. బ. ఖండములు, తుసయలు.

“క. అటవఱులై నరభంబులు, నెఱి దప్పంబడిన
యశ్వనికరంబులం దెం, దఱుచుగఁ గూల్చినకరు
లున్, గిఱిసొనియెన్ నమరమేసితిలమెల్లన్.”

భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౩౬. “చ. రథచ్చిపాశ్వ
ములు పాండవమధ్యముఁ తేరి విడియం, దఱవఱులై
పడంగని భయంపడి.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౬౦.

“నీ. పటుభల్లనికరంబు పరంగిన బఱియలై, య
టవఱులయ్యెడు సరదములును.” భార. ద్రో. ౩,
ఆ. ౧౫౦.

అటవఱ సేయు. ద్వ. స. క్రి. (అటవఱులు + చేయు.)

1. ఖండించు; 2. ధ్వంసముచేయు. “అగ్ని దత్తా
ధ్వరం బటవఱ సేయంగ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౧౫.

అఱిముఱి. దే. వి. 1. త్వర. “చ. యుధిష్ఠిరుండఱి

ముఱిఁ జంపె సారథిఁ దదశ్వములం బటుబాణ
పాణియై.” భార. విరా. ౩, ఆ. ౨౧౬. సం.
“తఱియుధిష్ఠిరోరాజాశ్వరమాఃశోమహారథః.”

“చ. అఱిముఱిబాణజాలముల నక్కడినై సకులం
దెరల్పెదన్, గుఱుసొని నాకు మాఱుసొని కోల్లలం
జేసిన వీరవర్ణమున్, నఱికెద.” భార. శల్య. ౧,

ఆ. ౧౬; 2. ఖీభము, కలత. “క. విఱిగిభవత్పుత
నివహం, బఱిముఱిఁ గనుకనిఁ జనంగ ననిలసుతుం
డే, దైట నెగచి వగచె వారం, దఱుఁ దనచే
జచ్చు టపుడు తప్పటకుఁ గడున్.” భార. భీష్మ.

౨, ఆ. ౩౯౦. “క. మఱిముఱి చీకటి
యచ్చడు, నఱిముఱి భటు లుడుగ కడరి
యని సేయంగా, నెఱిసి తమ మెల్లయెడఁ గ్రి,
క్రిఱిసిన మఱి పాసి నిలిచి రింతను నంతన్.”

భార. విరా. ౩, ఆ. ౧౯౬.

అఱిమెనకుండలు. ద్వ. వి. బ. రంగులుపూసిన పెండ్లి
కుండలు, ఐరేనికుండలు. (కొన్ని ప్రాంతముల
యందు వాడుక.)

అఱిసియ. దే. వి. అఱిసె, అఱిరసము, భక్త్యవిశే
షము.

అఱిసె. దే. = అఱిసియ.

అఱు. దే. అ. క్రి. (అ. అఱు.) 1. క్షయించు; 2.

నశించు. “క. బలవత్తగేంద్రకోపానలభిస్తీ
భూతుడై క్షణంబున వాడనన్, బలముఱి
క్రాగె.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౯౮.—వి. ఔప.

1. కంతము. “క. తనజనకునఱుతఁ బవనా, శన
శవముఁ దగిల్చి రాజసమునఁ బరీక్షి, జ్ఞనపాలు
చనుట కృశ్ణుండను, మునివలన నెఱింగి కోప
మూర్ఖునివైతుండై.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౭౦.

“నీ. ఇందుబింబముఁ జూచి చెందుప్పుగలు
సావి యఱులెత్తి నాకంగ నానపడిన.” కాశీ. ౩,
ఆ. ౧౨; 2. సమీపము. రూ. అఱు.

అఱుఁదెవులు. దే. వి. (అఱు + తెవులు.) క్షయరో
గము. “వ. అప్తహాత్తుండు గోపించి యఱుఁ
దెవులు గొనుమని శాపంబిచ్చిన నయ్యోషధి
నాథుండు నానాఁటికిఁ గృశ్ణుండయ్యె నట్టా
తెవులుచేత నతండు పోడిమిమాలిన నోషధులు
పసచెడియె దానఁ బ్రజలు డయ్యెం జొచ్చిరి.”
భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౪౮.

అఱుకువ. దే. వి. 1. అటకము, అఱిరి; 2. వక్రము
గామి.—విణ. 1. జీర్ణముకానిది (అన్నము
మొ.); 2. అవశ్యము, సరియగుపరిణామము
లేనిది. “నీ. అఱుకువ యెఱుకతో నాశ్రమం
బిది మెచ్చి తిదిగాక గృహమేధ మేలయెల్ల, వేప
దంబునఁబొందె దిందు మూఁడుండవకాక సంసార
సౌఖ్యంబు మని.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౫౦.

అఱుక్రమ్ము. దే. అ. క్రి. కవియు, మీఁదికివచ్చు.
“ద్వి. పఱుచు నెత్తురుజేర్లు బహుమాంసములకు,
నఱుక్రమ్ము భూతమ్ములై రణంబొప్పె.” రా.
సుం. కాం. ౨౬౫. పు.

అఱుగఁదీయు. దే. స. క్రి. 1. అఱుగునట్లు చేయు;
2. తోము, రాచు.

అఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. (అన్నాదులు) జీర్ణ మగు; 2.
క్షయించు, తఱుగు. “నీ. సత్యంబు నరులకు
సంతోష్టమగు సత్యహాని నాయువు గడు నఱిగి
పోవు, నాయువు దఱిగిన నల్పంబులగువిద్య,
లల్పవిద్యల విమోహంబు మిగులు.” భార. అర.
౪, ఆ. ౨౮౮. రూ. అఱువు. మొదటిరూపము
అఱు.

అఱుగుడు. దే. విణ = అఱువుడు.

అఱుగుఁదెవులు. దే. వి. (అఱుగు + తెవులు.) అఱుఁ
దెవులు.

అఱుగుళ్లు. దే. విణ. = అఱువుళ్లు.

అటుగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (అటుగు+వడు.) 1. డయించు; 2. నశించు; 3. హీనముగు. “క. వటు వాత లేచి నీదగు, కొఱగాములు చక్కద్రోచి కొనఁబోయె దినం, బటుగువడి చనియె నీవను, లఱ జాలివి నిన్ను నేమి యననేర్చునుతా.” “ఇటులువడి చనియె.” అని ముద్రితము. హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౪౨.

అటుపు. దే. స. క్రి. దక్కించు. శ. ర.

అటుము. దే. స. క్రి. 1. (యుద్ధమున) ఆక్రమించు; 2. సన్నద్ధుడగు. “క. ఎఱుగుదు నేను సుయోధను, కొఱగామియు నశనితోడఁ గూడిన నృపులం, దఱు బగ మనమున నిడికొని, యటు ముటయుచు సంధి పాసఁగదనియు మహాత్మా.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౨౩౭.—వి. (యుద్ధమున) ఆక్రమణము, మార్కొనుట. “క. ఆతం డఱు మెడలక మఱియు నేనె నధికరయమునన్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. 3౦౬.

అటువండ్రు. ద్వ. స. అటువదిమంది. (పురుషులు గాని స్త్రీలుగాని.)

అటువది. ద్వ. స. (అటు+వది.) అటువదులు.

అటువు. దే. = అటుగు.

అటువుడు. దే. విణ. = అటుగుడు. 1. అఱిగినది; 2. శిథిలము. (బ. అటువుట్లు. వృత్తియందే యేక వచనప్రయోగము గలదు.) “క. అటువుడుగాని ముసుంగును, విఱిగినదండంబుఁ దునిసి వ్రేలెడు గోచిం, బఱియలయిన కరకమునయి, చుఱచుఱఱ జూడెడి తెఱంగు చూపులతోడన్.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౭౯. చూ. అటువుట్లు. రూ. అటుగుడు.—వి. (అఱిగినది.) ఖండము, తునియ.

అటువుడెవులు. దే. వి. అటుడెవులు. “ఉ. ఏను హిశంబు చెప్ప నటు లేచి దురాచరణంబు లిమ్మె యిన్, మానవు రోగి చందయిన మం దఱు వుండెవు లంటఁదాఁకినం, గాని యెఱుంగఁ దప్పు ప్రతికారముగల్గనె యట్లువోలె నీ, దైననికృష్ట వృత్తిఫల ముది తలంచెదుగాక. పిమ్మటన్.” నిర్వ. ౪, ఆ. ౬౫. (శ. ర.) (“చేదయిన మందఱువుండెవులంటఁ దాఁకినం, గాని” అని ముద్రితపాఠము.)

అటువుట్లు. దే. వి. (అటువుడు బ.) ఖండముల. “క. ద్రోణుడు గోపించి తను, త్రాణం బఱువుట్లు నేసి తనువున రాజద్వాణంబులు గ్రుచ్చిన సృష్టిణ బలుండై యతండు సిగ్గఱి తొలఁగెన్.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౨౩౩. (అటువుట్లు నేసి = తునయలు నేసి.) ఇట “విణ. బ. శిథిలము” అని శ. ర. రూ. అరుగుట్లు.

అట్ట. దే. వి. 1. గది; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అట; 3. సగము. చూ. అట్టాకలి; 4. ప్రయాసమునఁ బాలుసిండఁదగినయావు, కరట. “నీ. తెవులుగొంటులనైనఁ దేర్చునంతుమన కోపి ముండటియట్లు రూపునేయ; నట్టలనైనను.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౧. చూ. అటవ.

అట్టము. దే. వి. ముండ్ర మెపు లోనగునది. శ. ర.

అట్టాక. దే. వి. (అట్ట+ఆక-కంఠముమీఁదికి వచ్చి నది.) (ఆక+ఆక అని. శ. ర.) 1. మిక్కిలి సిర్బంధముకలిగించుట, బాధ. “క. ఆకలిగాడో భక్తిం, దేకువగల వాడఁగానో తినవేల కృష్ణ, సాకఁగదే నన్నిపు డట్టాకలఁ బెట్టక పలాశసా నత్తుడవై.” కాళ. 3, ఆ. ౮౯. “ఉ. వ్రేకఁ దనంబొకింత ప్రభవించకమున్న ప్రమానబాణఁ డట్టాకలఁ బెట్టెదానఱవనామెతబాలికకై విటా వళిన్.” కళా. ౧, ఆ. ౨౬; 2. మఱుగు, దాఁపఱికము. “కా. డోఁకోఁ జెప్పఁగ నెంతయేనిఁ దడవో నోవిప్రశార్దూల నీ, వాణొన్నాడవు భోజనోత్తరమునం దాస్థానమైయుండ నట్టాకం పెట్టక చెప్పెదన్ సకలవృత్తాంశంబునం దేట గా, వీకక వేళ యతిక్రమించె గుడువన్ విచ్చేయుమా గ్రక్కునన్.” కాళ. 2, ఆ. ౧౭౪. (ఇట బాధపెట్టక అనియు భావము చెప్పవచ్చును.)

అట్టాకలి. దే. వి. (అట్ట (=అట)+ఆకలి) ఆర్థమయిన ఆకలి, సగము ఆకలి. (ఆకలి+ఆకలి. మిక్కిలి తుప్త) అని శ. ర.) “క. సొలయక యన్నం బిడుమి, జలజభవాన్వయుల కమట చోలదె యట్టాక, కలిసేయకుమని యేలా, సలి కితిరనియడుక సలికి బలి యిట్లనియెన్.” “కా. ఆహారాధికమైన మండునిలలో నయ్యిన్ని దేవుండు స్వ, ల్పాహారంబువ మండు విప్రుడు.

.....వ.....గృహస్థుండలిఖివల్పాశనవిదుట
యొప్పుదు....”భా. ౬౨. ౧౬౫. ‘అర్థాకలి’
అని వాడుకలో సుప్రసిద్ధము, కవి యిట ‘అర్థా-
కలి’ అనియే ప్రయోగించి యుండునేమో!

అట్టాడు. దే. అ. క్రి. (అట్టు + ఆడు.) చుట్టును
తిరుగు. “నీ. చిగురుజొంపములందుండగిలి
యట్టాడుచుఁ గెరలు శోయిలనుస్వరములకును.”
మార్క. ౫, ఆ. 2. “వ. అనుచుఁ దలంకిపోక
యిట్టునట్టుంజుట్టు మెట్టెడు చిట్టివడుగుల నాచుట్టు
వ నగవునుంగోపంబుఁ గడుర నదలింతుచు దన
మేళగాండ్ర నాలాకించి యిబ్బాలకులు మనవాల
కపుసొమ్ములందు నేమేసియు నవహరించుటకు
నట్టాడుచున్నవారు. మీర లీముచ్చుల నెచ్చరి
కం గను పెట్టుకొనియుండుఁ డనుటయు.” ప్రభా.
౧, ఆ. ౧౦2.

అట్టియము. దే. వి. అఱకము, అడీ ర్తి (చూ. అట్టెము.)

అట్టు. దే. వి. డౌప. 1. మెడ, కంఠము; 2. సమీ-
పము; రూ. అఱు.

అట్టెము. దే. వి. అట్టియము. “నీ. అఱక మట్టె మన
నడీ ర్తియగు.” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౨౮.

అల. దే. వి. తరంగము.—విణ. (‘అ’ అనుదానివలె)

1. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. “మ. అల వర్జస్యండు
భానుడక్షఁ కొలిమిలోన శ్రంపుఁ డెన్గొప్పెరక్ష,
జలమాఁగక్ష.” ఆము. ౪, ఆ. ౮౦; 2. ఎదుట
నున్న దానినిగాని మనమున నిర్దేశించబడినదానిని
గాని తక్కువయు చెప్పబడినదానినిగాని తెలు-
పును. “తే. ప్రాణసఖులార వెన్నెల బయలికిపు-
డు, మించుటద్దంబుగోలయుఁ గొంచురండు,
చోరుఁ డలచంద్రుడద్దంబు సొచ్చునపుడు, వంచ-
నములేక క్రేయుండి పొంచియుండి.” శృం. చై.
౨, ఆ. ౧౨౪. రూ. అల్ల. ఆప. కొన్నిచోట్ల సందో-
ధనమును చెలప ననుప్రయుక్తమగునది. “ఉ.
ఆక్కులకన్యకాత్వ మిటులాఱడిపోవ నకారణం
బ నీ, కెక్కడిచూలు వచ్చె.” నిర్వ. ౨, ఆ.
౨3. ‘ఆక్కుట కన్యకాత్వ’ మని ముద్రితపా-
ఠము. రూ. అలా.

అలంకరణము. సం. వి. అ. న. 1. అలంకరించుట.

“క. వివిధాలంకరణంబుల, నవకాంతి వహించి.”

భార. విరా. ౫, ఆ. 3౮3; 2. భూషణము, నగ.

అలంకరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలంక-
రింపఁదగినది.

అలంకరించు. సం. స. క్రి. కై నేయు, సింగారిండు.

అలంకరిష్టువు. సం. విణ. ఉ. 1. అలంకరించు స్వగృ-
హము కలవాఁడు.

అలంకర్త. సం. విణ. (ము. ఈ. ర్తీ. ము.) కై నేయు
వాఁడు, అలంకరించువాఁడు.

అలంకర్తవ్యము సం. = అలంకరణీయము.

అలంకర్తృణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పని
యందు నేర్పురియైనవాఁడు, కార్యసమర్థుఁడు.

అలంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలంక-
రించుట, కై నేత; 2. భూషణము, నగ; 3.
రసపోషణసహకారియయి కావ్యమునకు శోభను
కలిగించు రచనావిశేషము. (శబ్దనిష్ఠము శబ్దాలం-
కారము.—యమకాది. ఆర్థనిష్ఠము అర్థాలంకా-
రము.—ఉపమాది.)

అలంకారిండు. సం. = అలంకరించు. “కా. స్నానంబు
హోమంబునుం, గానీ భోజనమైన పిమ్మట నలం-
కారిండుకో నిచ్చెదన్.” సాసం ౫, ఆ. ౧౮.
“ద్వి. ఆకవస్త్రముల నలంకారించి మొత్త-
ముల్ గాఁగ.” పండి. ౪, ఆ. ౨౯౫.

అలంకార్యము. సం. = అలంకరణీయము.

అలంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అలంకారము.

అలంకృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలంకరిం-
పఁబడినవాఁడు.

అలంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అలంకరణము.

అలంగము. దే. వి. కోటగోడకు బలకరముగా
వేయఁబడిన మట్టి దిన్నె, వస్త్రము. “నీ. అలం-
గంబన నలవరినా వస్త్రమగును.” ఆం. భా. ద్వి.
పు. ౧౨.

అలంగామానుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బాటసారి,
తెరువరి.

అలంఘనీయము. సం. = అలంఘ్యము.

అలంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దాఁట
శక్యముగానిది; (సముద్రము మొ.) 2. దాఁటఁ-
గూడనిది. (పెద్దలమాట, రాజశాసనము మొ.)

అలంజరము. సం. వి. అ. పుం. మణికము, నీళ్ల కాగు.

అలంజీవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జీవనము
కొఱకుఁజాలనది, జీవనమునకు సరిపడునది.

అలంజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యర్థం, అలంజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యర్థం, నిరర్థకజన్మముగలవాడు. శ. ర.

అలంబుడు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అలంబుడయను నవ్వరస; 2. అత్తవత్తి శీ.

అలంబుషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మమమము, డోరు; 2. ములుజెముడు శీ.

అలంభూష్ణపు. సం. విణ. ఉ. సమర్థుడు. “ఉ. వైష్ణవబాణపావకనివారణభంగినిండుమై నలం, భూష్ణత సంభవించమి బ్రభుండు పురత్రయదా హధుర్యతా, ధృష్ట వనంగదేర్చిన ప్రదీప్తత రాంబకమున్ యుగాంతకాలాష్టకరాభముం బలుబలాధ్యతి గ్రహిని క్రోధచండుడై.” హరీ. ఉ. ౮, ఆ. ౧౮౮.

అలం. దే. ఆ. క్రి. 1. వెనుదీయు. “చ. పలికిన నేను నీకలంపువద్దతిగా కిపు దేమిమీటి సర్తిలిలి దొడింబడన్ నిను వధింపగవచ్చెదనో యటంచు నా, కలంగును రాక మానుమని యానలవెట్టంగ.” అని. శ. ర. ఇట ‘అలుగు.’ అని పాఠభేదము; కళా. ౬, ఆ. ౬౬; 2. శోకించు. “ఉ. బాలుర చావుకర్ణములం బడ్డె గలంగియలంగి యోరువం, జాలక బాష్పతోయకణజాలము చెక్కుల రాల నేడ్చి.” భాగ. ౧, స్కం. ౧౮౨; 3. శ్రమపడు, బాధనొందు. “మ. మలంగున్ మెల్లనిగాలికిం బటు నట న్నత్తద్విరేఫాటిక్, దలంగున్ గోయిల మ్రోతకై యలంగు నుద్యత్కీర సంభాషలం, గలంగున్ వెన్నెలవేడిమిన్నలంగు మాకందాంకుర చ్ఛాయకుం దొలంగుం గొప్ప మనోభవానల శిఖా దోదూయ మానాంగియై.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౭౩౨; 4. సంకోచించు. “ద్వి. జల కేళి సలంపునిర్జరసతున్ శుకుని, గలంగ కూరక యుండి యటతరువాత.” భాగ. ౧, స్కం. (శ. ర.)

అలంచు. దే. స. క్రి. (అలంగు ప్రే.) అలయంచేయు. “క. ర మ్మింద్రపదవి సేకొని, మమైల్లను నరయు మనిన మానవపతి నా, కవ్వహిమకుం దగు మాహాత్మ్యము గలదె నన్ను నేల యలంచెద రని నన్.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౮౫. ‘ఇట బాధపెట్టు’ అని అర్థము.

అలం. దే. వి. అలయుట. 1. బాధ. “క. వడి నది వీపున వెడలిన, బడియెం బుడమి వర్జునుడు బుడ పడి తెల్లం, గొడుగును మున్నకడేసిన, బడిదపు బేటులయలంత బుడ్డినాథా.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౬౪; 2. శోకము. “తే. తనుజశోకార్తయైన గాంధారి జూచి, యడలు తనదుచిత్తంబున నతిశ యిల్ల నలంత దేవుంగం దలంచి తా నల్లం జేరి, యమృతాదేవితోడ నిట్లనియె గృపుడు.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౧౦౨. “క. మున్నిటితెలుగు శోకం, బెన్నెడు దా ననుభవించి యెఱుంగదకట నే, డన్నెలత యలంత వెల్లెన, నెన్నియవ్వలంబుచ్చి యెట్లయ్యెడినో.” భార. సా. ౨, ఆ. ౧౯; 3. శ్రమము. “ఉ. చెల్లనిహామిక లరవు సేయని కూటములయ్యె భావమున్ వల్లభునందు వేక టియలంత సెలంతకు నాటినాటికిన్.” అని. 3, ఆ. ౧౦౨.

అలంతి. దే. వి. తేలిక, అల్పము. “ఉ. కావరమైన కీచకుండు గామనిపీడితుడై యలంతులంబోవక.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౨౮. “నీ... మున్నవమాన పాటు, దుఃఖపాటు గలిగి తొడరంగవచ్చిన, వారుగాన నలంతి బోరు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౫౭. — విణ. 1. అల్పము; 2. సూక్ష్మము. “తే. నాకు, నావుడును సిగ్గు గదిరి యాననము వాంచి, యలంతి యెలుంగున నిట్లను నాలకాంగి.” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౫౦; 3. చిన్నది. “వ. విను నీకు హితంబు గోరుచున్నవాడ నని నిశ్చయించి నాబుద్ధి వినుము వారల జీవనంబునకుం గొన్ని యలంతివల్ల యలైనను దుర్బోధను నొడంబుటచి యేర్పటచి తెలుగుపటచిన తెన్నయని చూచెద.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౯౧. “అలంతి పలుకు; అలంతినగవు.”

అలందు. దే. స. క్రి. పూయు.

అలందురు. దే. ఆ. క్రి. ఉప్పలించు, దుఃఖించు. “లయగ్రాహి. కంఠశితపుష్ప మకరందరసముం దగులుచుం దనుపుసౌరభము నొంది జనచిత్రా, నందముగ బ్రోషితులడెందము లలందురంగ మం దమలయానిల మమందగతి వీచెన్.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౧౩౯. “క. కొలదికిమీఱిన నెవ్వగ, నలందురి.” నిర్వ. ౫, ఆ. ౧౦౧.

అలక. ఉభ. దే. విణ. సూక్ష్మము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుచేరునిపట్టణము. — ఆ. పుం. బ. అలకలు, ముంగురులు.

అలకన. దే. వి. సూక్ష్మత.

అలకని. దే. విణ. సూక్ష్మము. “అలకని తెల్వి.” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౧౯౩. “అలకని జేబు.” స్వా. ౬, ఆ. 3౧.

అలకప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. వేగినశి.

అలకాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (అలకాపట్టణమునకు ప్రభువు.) కుచేరుడు.

అలకి. వై. వి. 1. పాత్రవిశేషము. “నీ. యంగ, నిలయంబుఁ గలపయ్యుఁ గలశములును, నలకులు గాఁగులు నాదిగాఁగల భాండములును బీతములు శయ్యలును తోళ్లు.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౫౬; 2. కుండ. “చ. కలయఁగఁ బాలు పిండి పులకం డము పెన్నయ్యుఁ బెట్టి యట్టులై, యలవడ పండిలి బలియు నాత్మజులం బ్రియపడ్డనాలు గేనలకులదొంతి డించి యవియన్నియు నుగ్గలి నీతనూజుఁ డొప్పలవడ మ్రింగెఁ బోద్య మిది బూతములున్నవి గాక కడ్చునె.” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౨౪. “అలగు”లని ముద్రితము.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; “తెలుప నలకువ దీనె.” భట్ట. ౪. ఆ. (శ. ర.); 2. వైము భ్యము. “అలకువలేని నిష్ఠలను.....” మై. ౧, ఆ. ౬౩.

అలక్తము. సం. = అలక్తము.

అలక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. యావము, లక్తుక.

అలక్ష్మము. సం. వి. ఆ. న. 1. లక్ష్మభావము, గుటి లేమి; 2. అనాదరము, నిరసనము. “నామాట యందు నానికి అలక్ష్మము.” “నీకు నేననిన అంత అలక్ష్మమా? తల్లిమాటయందు అలక్ష్మమెట్లు వ.” — విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. లక్ష్మముకానిది; 2. తెలిసికొనశక్యము కానిది; 3. చూడరానిది.

అలక్ష్మముచేయు. మి. స. క్రి. అనాదరించు, నిరసించు.

అలగర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరు పాము. (రూ. అలగర్దము, అరగర్దము.)

అలగర్దము = అలగర్దము.

అలఘువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ. ఉ. స్త్రీ. ఉ.) (లఘువు కానిది.) 1. గురువైనది (అక్షరము); 2. బరువైనది; 3. పొడవైనది; 4. పెద్దది; 5. అధికము.

అలఘము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్కుభము, గంపపులుంగు.

అలజేడి. దే. వి. 1. ఆపద. “ఆ. ఇదియకాని చేయ నెద్దియే ననుచు నిర్బంధవృత్తిఁ దలఁపుపట్టికొనిన, నట్టివాని కెందు నలజడి వఁటిల్లు, గాలవుండు గుఱి యకాఁడె మనకు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౦౫. “క. అలజేట్లు దీనివలనం, గలిగెడునో కాని తక్కు గలుగ దరివ్వం, బలఘు ఘటలక్షణాన్నిత, విలసితనందైన గాంధివికి నెయ్యెడలన్.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౧౫౫; 2. క్లేశము. “చ. అలజడి లేదు చిత్తమున కంగములందుఁ బ్రయత్న మేమి యుక్, పలవదు.” లక్ష్మీ. ౪, ఆ. ౭౭.

అలజేడిదరి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్రసిద్ధమును గుర్తుతో. శ. ర. లోఁ గలదు.)

అలవి. వై. = ఆళవి.

అలపద్మము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదు వ్రేళ్లను గొనలుకూడకుండునట్లు విల్లువలె వంచి చిటికెనవ్రేలివెంబడి వ్రేళ్లన్ని యెడముగలుగఁది పుంబడినది అని శ. ర.)

అలపు. దే. వి. అలయక, శ్రమము.

అలబలము. దే. వి. కలకలము. “క. అలబలము లసంఖ్యములై, యలబలములు సేయుచుండ.” విజ. 3, ఆ. ౧౪౧.

అలభ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) లభ్యము కానిది, పొందశక్యముగానిది.

అలమట. దే. వి. చింత, వగపు, “క. అనవరత సౌఖ్యసంపదఁ, బెనుపొందుచునుండు మీకు భీకరకాంతా, రనివాసానూసంబుల, ననఘా యీ భంగినవయ నలమట వొడమెన్.” భార. అర. ౧, ఆ. ౨౧౩. “గీ. ధర్మమతుమాటచొ మ్మెవ్విధం బొ యెఱుంగ, కునికెఁజేసి చింతిల్లితి నోపుదీవు, తెలియఁజెప్పి నాయలమట మలుగఁజేయు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౩.

అలమటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. వగచు, చింతపడు.

అలమటించు. దే. ఆ. క్రి. చింతించు, వగచు. “ద్వి. సాహాయ్యమునకు, నందు నెవ్వరిగాన కలమటించుచును.” విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ. (శ. ర.).

అమరు. దే. అ. క్రి. చింతించు, విచారమొందు.
“ద్వి. ఈవిధి నలమరి యేగుచుండఁగను.” హరిశ్చ.
౧, ఆ. ౧౭౯౬.

అమరుచే. దే. స క్రి. బండియెడ్లను మార్చికట్టు.
(శ. ర.)

అము. ఉభ. దే. అ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. “చ.
సులభమొ దుర్లభంబో యని చూడ నెఱుంగవు
గన్న దానివై, నలముదు కామమా యిడుము లం
దఁగఁజేయుదు నిండుటేమిటం, గలంగడు నీకు నీతె
ఱఁ గగాధరసాతలభంగి నీవున, న్నొలమునఁ బోవ
కుండి నినుఁ బుచ్చెద బచ్చెనరూపు పోకలక.”
భార. కాం. ౪, ఆ. ౫౧. శ్లో. యద్యదాలం
బనే కామ తత్తదేవానురుద్ధ్యసే. సం. ౧౭౭-౩౮.
—స. క్రి. 1. ఆక్రమించు, క్రమ్ము. “తే. రక్క
సులును గుంతభడ్డ, కార్తుక ప్రముఖాయుధకలిత
భుజులు, కవచధారులు నయి కోటఁగలయ నల
చు.” రా. యు. కాం. ౫౦౦. “చ.....మి,
న్నలము తడియహేమవరణాంచలచంపక కాభ
లందుఁబ, త్తులు రొదనేయ.....” ఆము. ౧,
ఆ. ౭౪; 2. కాగలించు. “తే. అతివ
యత్యంతవివశయై యలమఁగ్రోవి, లేటలేనియ
తెలి నీటఁ దెలివెచ్చు.” హ. స. 3, ఆ.
3౬; 3. దరిఁజేరు, సమీపించు. “తే. అశఁడు
మనుమనినందంద ప్రితి యడర, నలమి యాలిం
గనముచేసి.” మార్గ. ౮, ఆ. ౨౦౫; 4. పరి
వేష్టించు, చుట్టుకొను. “మ. జలజాతాస్యలు
సద్యయస్యలు సహస్రంబున్నజిహ్వంబుఁ దన్న
లమన్...” భాగ. ౯. ౫౩౭; 5. కప్పు.
“తే. ఆమించు ముద్దుగుమ్మ, సిగ్గుకడ్డంబుగాఁ
బలిచేలమలమి, కొనుచుఁ బలికెను...” హంస.
౨, ఆ. ౬౩; 6. చుట్టుకొను. “గీ. అంశటను
నేనె వైటకొంగలమి బలిమి, నెజ్జవై దార్పియల
కలచిక్కుఁ దీర్చి.” కవల. ౪, ఆ. ౧౯౪; 7.
పూయు. “చ.....లక్క నీటను, మ్మలిమినఁజెంత
ముగ్ధునియించు...” ఆము. ఆ. ౫, ౩౪;
“గీ. పూనెఁబట్టించెఁ జమరెనాఁ బోలుచునలమె,
ననుట...” ఆం. భా. 3, ౧౨౫.—వి. 1.
అటుము, ఆక్రమణము. “చ. నేర్పలవడ వాహ
నంబులు మహాస్థ్రములకన్ సమకట్టి క్రమ్మఱు,”

దలమునఁ దున్నివైపుఁడు.” భార. ఆర. ౫, ఆ.
౨౭౧. అని శ. ర. పాతము. ‘అలపున’ అని
ప్రకృతపాతము; 2. (అలముకొనునని.) కాకవిశే
షము. “క. అలములు దుంపలు నమలుచు.”
అచ్చ. సుం. కాం. 3౯.—సం. ఆ. స. 1. లేలు
కొండి; 2. లేలుకొండిముల్లు; 3. అరిదశము.

అలముకొను. దే. అ. క్రి. 1. అలము, క్రమ్ము. “చ.
బభ్రువాహనుఁడు దల్లులు దాను నలముకొనున
మూర్ఖులు పర్యాయమునఁ దేటి దురములాఁ
జిక్కిన ప్రద్యుమ్నుచే నెఱింగి.” జై. 2, ఆ.
౧౨౨; 2. వ్రేకొను. “నిచ్చనిచ్చలు లాలించి
నేనలముకొనుటేగాని, గ్రుచ్చివాఁడు కొంగిలించు
కొను బెన్నఁడులేదుగా.” తే. త్రయ; 3. ప్రస
రించు. “ఆ. నారచీరయేరి జారు చీనాంబరం,
బ్రెనఁ గట్టి కొనినయపుడు హృదయ, మెప్పు దొ
ప్పుననకయుండు రూపాదుల, నలముకొనవు
చతురాచికములు.” భార. కాం. ౪, ఆ. ౬౦;
4. కలసిపోవు, ఏకీభవించు. “నీ. లలితమాగధ
లోక కలకంఠగానంబు కలకంఠగానంబు నలమి
కొనియె.” పసు. ౧, ఆ. ౧౪౯.—స. క్రి. 1.
క్రమ్ము, ఆక్రమించు; 2. కాగలించుకొను. “క.
అడుగుల కెరఁగినఁ బెండిలి, కొడుకవుగమ్మనుచు
నలమి, కొని వజ్రముదం బడర..... బలికెన్.”
పసు. ౫, ఆ. ౫౭; 3. పొందు. “తే. వెనుక
ముందటి సప్తర్షములఁ గరంబు, దండసిలి మధ్య
మున నున్న ధరణివిభుఁడు, యంత్ర సిద్ధార్థభా
వంబు నలమి, కొనియు, దనునసిద్ధార్థుఁగా నాత్మఁ
దలఁచుచుండు.” నై. ౪, ఆ. ౧౨౫; 4. కప్పు.
“నీ. ఉడికిన ట్టున్నపుపొడిమెట్టఁగాఁ బొక్కు,
నడుగుఁదప్పులకేల నలముకొనుచు” యయా.
౫, ఆ. ౧౧౮.

అలయక. దే. వి. అలపు, అలనట, శ్రమము.
“వ...అలయక సౌలయకల నొకవింశయ్యుర్యు
రంబు...” కళా. ౬, ఆ. ౨౨౪.

అలయు. దే. అ. క్రి. 1. శ్రమపడు. “క. అలయు
నెడ డయ్యునెడ నాఁ, కలియుఁ దృషయునైన
యెడలఁ గడుకొని ధరణీ, తలనాథ పురుషునకు ని,
మృల భార్యయ పాచుఁ జిత్తమున దుఃఖంబుల్.”
భార. ఆర. ౨, ఆ. ౭౫. “క. వేటనలసి యా

చెంచెక, యోటమివెట్టం గడంగియున్నట్టి యెడన్." హర. 2, ఆ. ౧౨; 2. విసుగు. "చ. అలయక నాడునాటికి లతాంగి యపూర్వములైన భోజనంబులు గడుభక్తిఁ జెట్టుచు." భార. ఆది. ౮, ౧౮౩; 3. తడయు, ఆలస్యము చేయు. "క. కనుగొని నాకలఁచినపని, యనువు పఱచి పఱచియైన యలయక వేగంబున పట్టువచ్చునంతకు, మనపే డేమరక కాచుమక ముచితమగున్." ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౯౧. ఇట 'విసుగు' అని శ. ర.

అలరమ్మ. ద్వ. వి. (అలరు+అమ్మ) పుష్పబాణము. "ఉ. ఎయ్యది కారణంబుగ మహిపతి యంచిత ప్రార్థకంచుకంబు, బయ్యకనుండు సింహ నలరమ్మలచే నది కారణంబుగాఁ, దొయ్యలి రాజనందనుని తోడనహర్వండులంచుచున్నయా, దయ్యమునెత్తి కోలు తుడిదాఁకుట గానఁగనయ్యె నయ్యెడన్." నై. ౧, ఆ. ౮౧. ('అలరుటమ్మ' అనియుఁగలదు.)

అలరారు. దే. (అలరు+అరు) = అలరు. 1. వికసించు. "సీ. మానసం బలరారమత్సరహర్ష పరాహ నారసింహోద్భవతారకధలు వినుము." దశా. ౧. ౧౧౨; 2. పుష్పించు. "సీ. సార భోజ్జానముల్లాలి గ్రుంగఁగజేరె నలరారు గొదమ క్రోవులను నెలను." ఆము. ౧, ఆ. ౧౩౯. "ఉ. ఆహరిణాశ్చి యిద్దయలరారెడు పువ్వులదండ..." నై. ౬, ఆ. ౮.

అలరు. దే. ఆ. క్రి. 1. వికసించు, విరియు. "క. ఇమ్మెయిని నధికపరితాపమ్మనఁబడు సూతుహృదయ పద్మంబలరం, దమ్మి కొలంకుల మొగుడవ, నమ్ములు సోలంగ దివసనాథుడు గ్రుంకెన్." భార. విరా. ౨, ౩౧౬; 2. పుష్పించు. "సీ. నెత్తుటఁ దోఁగియు సిగిడివారెడు వీరు లలరిన నడమోదుగుల విధంబు. భార. శల్య. ౧, ఆ. ౧౨౯; 3. సంతోషించు. "సీ. నలనామధేయ మైనతృణంబు వినఁబడ్డనధిపతి పేర్వన్నయట్ల యలరు." నై. ౧, ఆ. ౭౬; 4. ఒప్పు, ప్రకాశించు.—వి. 1. వికాసము; 2. పుష్పము. "తే...అలరు, లమ్మదురు పుష్పలావికలవ్వరమున." ఆము. ౨, ఆ. ౧౯; 3. సంతోషము.

"మిగుల నలరొంది." అచ్చ. సుం. కాం. ౭౬;

4. ఒప్పు, ప్రకాశము.

అలరుబోడి. దే. వి. (అలరు+బోడి. పూవు యొక్క సౌకుమార్యము గలది.) 1. సుకుమారి యగు స్త్రీ. "క. ఆలరుబోడిఁడులలోపల, నలరుం బోడిములు నీకు నగ్గలమగుచున్, దలపూవాడక యుండుము, కలపూవు ధరించి వికచతామరసాక్షి." పారి. ౧, ఆ. ౬౪; 2. స్త్రీ. ('అలరు+మేను' అను విగ్రహముతో 'మేను' శబ్దమునకు సర్వాదేశముగా 'బోడి' శబ్దము వచ్చినదని కొందఱు మతము. అప్పుడు 'అలరుం బోడి' ఇత్యాదులయందు బిందువు వచ్చుట కవకాశము లేదు. మఱియు 'పుష్పమువంటి శరీరముగలది' అనుటకంటె 'పుష్పసౌకుమార్యముకలది' అనుటయే వ్యుత్పత్తి విషయమునను ఉచితము. బోడి, బోణి శబ్దములు సౌకుమార్యమును, ఒప్పిదమును తెలుపును.)

అలరుబోణి. దే. = అలరుబోడి.

అలరుచే. దే. స. క్రి. (అలరు+జేయు.) 1. వికసించు జేయు. "గీ. కలికిరాచిల్కచల్కల బల్కల నలర్చి." వేం. చంచ. 3, ౧౪౩; 2. పుష్పించు జేయు; 3. సంతసించు జేయు; 4. ఒప్పు జేయు; 5. చేయు. "క. ఇలావంతుండని, యాచతురుండు నామకరణ మలరిచియంతన్." విజ. ౧, ఆ. ౧౧౨. అలరువిలుకాడు. దే. వి. పుష్పధన్వండు, మన్మథుడు.

అలరువిలుతుడు. దే. = అలరువిలుకాడు. "ఆ. అలరువిలుతుపూవుటమ్మఁబోరె." భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౧.

అలర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తెల్లజిల్లేడు; 2. ముండ్లయుచ్చింత; 3. వెట్టెత్తినకుక్క; 4. కృష్ణభేదము. (గురు సేవ చేయునపుడు కర్ణుని తొడ తొలిచిన దీజాతిదేవి ప్రసిద్ధి.)

అలవ. దే. వి. 1. దడి. "సీ. గండపుఁగూచముల్ పొందించి కురువేళ్లనలవగాఁగట్టినయట్టిమహిమ." రా. వి. 3, ఆ. ౮౧; "సీ. (ఎడ్డు.) నీటిలోఁదఱి సినపాతీనములగతి వెలుగులు సొచ్చి యావలికి బోవు, గోడలవల వెనదాఁటుఁ గ్రీడవారె." "గోడలగళుల వెన దాటి" అని పాఠాంత

రము. హరి. పూ. ౬, ఆ. ౧౨౬; 2. గోడ, కుడ్యము..

అలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలవు+వడు.) 1. చనవు గలుగు. “క. నరసాధుఁ గొలిచి యలవడఁ, దిరిగితి నాకేమి యనుచుఁ దేకువ లేక, మ్మరి యాడ దప్పు మెలంగినఁ, బురుషార్థంబునకు హాని పుట్టకయున్నే.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౨౨; (ఇట ‘అభ్యాసవడు, వాడుకవడు’ అని శ. ర.) 2. తగు. “క. తలఁపగఁ బువ్వులకతనం, దలకెక్కెన్ నార యనువిధంబున హరివారల మగుట నిట్టిపేర్నికీ, నలవడితిమి ధన్వతముల మైతిమి ధరణీకే.” హరి. ఉ. ౮, ఆ. 3౦౨; 3. సిద్ధించు, అబ్బు. “వ. అందు మీరెవ్వరెవ్వ రెక్కడెక్కడ నెయ్యె రూపంబులం జరియింపం గోరిననయ్యెరూపంబు లలవడియెడు.” భార. ఆర. 2, ఆ. ౮౬౫; 4. స్వాధీనమగు, లొంగు. “క. పురికొనుచుం దెరలుచు నో, హరిసాహరి నొక్క చోట నలవడు నొకచో, విరియు నొకచోటఁ దిరుగున్, దిరుగక యొకచోట రెండుదెలుగులు నొచ్చున్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౭3; 5. కుదురుపడు. “క. బలరపుఁ డిచ్చిన కుండల, ములు నుష్టిపంబుఁ జేత్తమన భక్తిమెయిం, దలఁచ నవి వచ్చె పెండ్లుక లలవడఁగాఁ బాచి,ముడిచె నమర దృఢముగన్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౬౪; 6. ఒప్పు. “క. దడములుఁ గొల్వంగ ధర్మం, బడ రఁగ దశరథుఁడు రాజ్యమలవడఁ జేసెన్.” రా. బాల. 2౮౨.

అలవరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము. “నీ. అలంగం బన నలవరి నా వప్రమగుచు.” ఆం. భా. ద్వి. పు. ౧౨.

అలవరించు. ద్వ. (అలవడు ప్రే. అలవడఁజేసికొను.) 1. అబ్బునట్లు చేసికొను. “నీ. శాస్త్రముల నెల్లఁ దగిన భంగి, నలవరించి మన్న యధ్యయనంబునఁ, జొరవు గలిగి.” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౨౪; 2. అలంకరించు. “స్త్రీవలెనె యలవరించి.” క్షేత్రయ. పు. ౧౦2; 3 వహించు, పూను. “నీ. జపహోమదాన సంస్కారపూర్వకముగా నధ్యరప్రతదీక్ష యల వరించి.” జై. 3, ఆ. ౧౨౦; 4. నవరించు, దిద్దు. “నీ. ఒక్కింత సడలినయుత్తంసదామకం

బభినవంబుగ మాళి నలవరించి.” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౯; 5. సిద్ధపఱచు. “నీ. అలవరించి చతుర్విధా హారములను, దుష్టిచేసి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౧౫. “నీ. స్రుప్తుప్రోలూఖలజాహువులు మొదలైన యజ్ఞసంభారంబులలవరించి.” జై. భా. ౮, ఆ. ౧౭2; 6. వశపఱచుకొను, స్వాధీనపఱచు. “వ. పాండవలకుఁ బితృధనంబగు రాజ్యంబు గపటద్యూతంబున దుర్వృధుడు డప హరించుటయు నది వీరలు ద్విజయంబు చేసి యలవరించికొన్న పదంబగుటయు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౨; 7. గ్రహించు, పట్టుకొను. “వ. గాంధీపంబుఁ బుచ్చికొని యెక్కువెట్టి ముష్టి నలవరించి గూఢస్వని సేసిన్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౬౮. “నీ. ఏకాద, శాస్త్రంబు లొకముష్టి నలవ రించి.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. ౧౭౫; 8. ఒప్పించు “ఆ. ఇంత దలరేల యెవ్వెయినైనను, గొమ్మ నలవరించి కూర్చుటఱుదె, యుష్టులంబు దక్కి యూటటతోడ నీ, వేఁగు మనల వలవదింకనిచట. భా. విరా. ౨, ఆ. ౮౦.

అలవఱుచు. స. క్రి. (అలవడు. ప్రే. అలవడఁ జేయు) = అలవరించు. “క. అరిత్యము దొఱంగి మైత్రియలవఱుపుమదికే.” భార. శాం. 3, ఆ. ౨౦౫. ఇట పూను అని యర్థము.

అలవర్చు. = అలవఱుచు.

అలవాటు. ద్వ. వి. 1. అభ్యాసము; 2. సిద్ధి. “తే. ఎట్టికృత్యంబు మేలా యే నెద్దిసేసి, కృతపరా యణధర్మ తాస్థితి వహించు, నొక్కొ యని చింతఁ బొందుచునుండునాత్మ నిష్ఠయలవాటు గాంక్షిం చి నృపవరేణ్య” శశాం. ౪, ఆ. ౫౪౭.—విణ. అలవరించినది, సిద్ధము. “చ. గరుడుని డిగ్గి వీడ్కొలిపి కంసవిరోధిపురంబులూపలం, దిర వడి దారుకుంబనిచి తేరలవాటుగఁ దేరనెక్కి నం, గరకుతుకంబుతో వెడలి.” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౯౧. “నీ. ఆపనిజ దేవోపహారఫలంబులు చెలువార నలవాటుసేయు చోట.” రా. అయో. ౨౯౨.

అలవాలము. = ఆలవాలము.

అలవి. దే. వి. (అలవు.) కొలది, పరిమితి. “క. పృథుఁగునబాహుబలంబలవికిమీఁకెను.” భార.

ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౨౫. — విణ. శక్రము. “క. బల
హీనుడైనవానికి, నలవియె మోపెట్టి తివియన
క్కార్చుకమున్.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౩౪.

అలపు. దే. వి. 1. అభ్యాసము, మరలమరల
జేయుట. “లే. మావట్టిఁ డల్లనల్లన మదగజంబు,
నిచ్చుతోఁగూడ నోజుఁ జెచ్చునట్లు, యోగ
విద్యాపరుండును నొయ్యనొయ్య, నలపుతోఁ
గూడఁ బవనంబునాఁగవలయు.” మార్క. ౩,
ఆ. ౩౧౦; 2. బలము; “చ. ... పోటరులైన
భర్తలే, పురుగులరంటి వానియలపుం జలముం
దగఁ గంటి నింక నెవ్వరు గలరు” భార. విరా.
౨, ఆ. ౨౫౭. “క. బలభద్రుని భయింపఁగ,
నలపుచెడి ప్రలాభదైత్యుఁ డయ్యెడ ధరణి, శల
మునకు వచ్చె” వి. పు. ౭, ఆ. ౨౦౯; 3. శ్రమము,
మార్గాయాసము. “క. తురగమును సీరు జలజా,
కరమునఁ ద్రావించి తానికవ పుష్పఫలా, శ్కర
భరణి ప్రచూతాం, శరమరకతజేపి నలపునం
బవఁగింపన్.” జై. ౧, ఆ. ౭౧; 4. అలఁగు, భద్రము.
“నీ. పెడులు గంటుల దూఱు భిండివాలంబులు,
గ్రమముననిడు నొషధములుగాఁగ, నలపులెన్ని
గొనిన నప్పటి కప్పటి కలపుబలముఁ జలము
నగ్గలింప, నుభయ బలములందు నుభతోత్తములు
వోరిరి.” కు. సం. ౧౧, ఆ. ౧౨౩. “క. విడిగిన
యలపులతునియలు, మెఱచుచు దివి కెగయఁ
దొడఁగె.” కు. సం. ౧౧, ఆ. ౧౬౯.

అలవోక. ద్వ. వి. (అల+పోక.) 1. యదృచ్ఛ,
అప్రయత్నము. “లే. పొందినారదమునియలవోక
నచటి, కరుగుదెంచిన...” భార. శాం. ౬, ఆ.
౧౨౭. “వ. మదాశయుండనువాఁడు రూపాను
భూతియను భార్యయుండను ధీరభావుండను మం
త్రితోడ నలవోకనటుపాలసినమాత్రఁగళాపూ
ర్ణుండాధీరభావుని దనభనుర్విలాసంబునంబలాయ
నంబ నొందించి మదాయునతని భార్యతోడఁ
గూడ నొక్కించుక ప్రవర్తించె” కళా. ౫,
ఆ. ౪౦; 2. లీల, విలాసము. “నీ. కెం,
జాయరంజిల్లులోచనములలర, నాజగన్నాథుల
నలవోకవోలెఁగ, న్నొని దక్షిణమునకుఁజన.” భార.
ప్రోణ. ౨, ఆ. ౧౬౬. “నీ. నీకతంబునఁగాదె
కావోలవిషవహ్నినలవోకయునుబోదె నార్పఁగలి

గె.” కాశీ. ౬, ఆ. ౯౬; 3. అశ్రద్ధ; “చ. అని
మిషనాశుతోడి యని యప్పుడు గంటిననంతు
నాద్యువిష్టుని నలవోకదన్త హిమ సుప్రతనాకె
టిఁగింపు.” భార. శాం. ౫, ఆ. ౪౦౬; 4. నిర్ల
క్ష్యము. “వ. అనాదరంబుదెల్పుచు నలవోకగా
విగీశసందేశం బాకర్ణించి.” వై. ౪, ఆ. ౯.

అలస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అల్లుడుతీగళి.

అలసము. సం. ఆ. పుం. వి. 1. వృక్షవిశేషము
హంసపదీలత శి; 2. పాదరోగవిశేషము, బోద
కాబు. — విణ. (అ. ఆ. అ.) సోమరి, మందము.
దీని శర్వాశవలె, బలె, పోలె మొదలగునవి చేర్చు
టయుఁగలదు.

అలసందియలు. వై. వి. బ. కాయధాన్యవిశేషము,
బొబ్బరలు. “లే. శ్రాద్ధకర్తంబునందు వర్ణములు
వినుము, పెండలంబును దోస పలాండు పుల్లి, యా
నుగమ్మింగువలసందియలు విచార, సారప్రత్యక్ష
లవణ మసూరములును.” మార్కం. ౩, ఆ. ౨౦౩.

అలసందెలు. వై. = అలసందియలు.

అలసట. దే. వి. అలయుట, అలపు, ఆయాసము.

అలసత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలసభావము, సోమరి
తనము.

అలసపడు. ఆ. క్రి. మందమగు. “నీ. కటకారపము
లకుఁగాళ్ల వ్రేళ్లఁదెనంగునంచలచే నడయలస
పడఁగె.” దశా. ౨, ౩౦౬.

అలసాంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. అలసందెలు.

అలసు. దే. వి. తిరస్కారము (వాడుక.)

అలసుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఓషికయుండియుఁ బని
చేయనివాఁడు, సోమరి. — విణ. చూ. అలసము.

అలసురాలు. మి. వి. మందురాలు, సోమరియగు స్త్రీ.

అలా. వై. ఆవ్య. = అల “క. నెలపుల, లాలలు
దొరఁగంగ నన్నలాయని యొఱున్.” ఉ. హరి.
౪, ఆ. ౩౦౨.

అలాశము. సం. వి. అ. న. కొఱకచ్చు, ఉల్లుకము,
కొఱవి.

అలాబువు. సం. వి. ఉ. దీ. స్త్రీ. సొర, తుంబిళి.

అలాయిదా. హిం. క్రి. విణ. ప్రత్యేకము, వేఱుగా.

అలి. సం=అలి.

అలింజరము. సం. వి. అ. న. వైద్యబాస.

అలికము. సం. వి. అ. న. లలాటము, నొగలు.

అలికిడి. దే. వి. చప్పుడు, ధ్వని.

అలిసి. వై. వి. 1. పచ్చదనము, అడవి; 2. తెల్ల తెగడ. ౪

అలిపిరిది. వై. విణ. 1. పలుచనిది; 2. బక్కని.—
వి. సన్ననూలువడుకు సాధనము.

అలిపిరి. వై. విణ. 1. అల్పశరీరముగలవాడు, దుర్బలడు; 2. మందము, మెల్లనిది. “ద్వి. చల్లనై మెల్లనై సారభశ్రీలు నల్లనల్లనపిచె నలిపిరిగాలి. ద్వి. భా. ౨. ౨౪.

అలిప్రియము. విణ. (అ. ఆ. అ.) తుష్టేదలకు ఇష్టమైనది.—సం. వి. అ. న. 1. ఎఱుకలువళి; 2. పాటలళి.

అలిమకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. శోయిల; 3. తుష్టేద; 4. ఇష్టళి; 5. ఆకరువు, (తామరదుద్దు లోనగువానిచుట్టు సుండునది.) పద్మ కేసరము.

అలియు.=అలయు.

అలివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుష్టేదవంటి వెండుకలుకలస్త్రీ; 2. ఆడుది.

అలికము. సం. = అళికము.

అలుకుగడ్డ. దే. = అలుకుజేట్ట.

అలుగు. దే. వి. 1. ఖడ్గము. “ద్వి. మాధస్తలబిరుద, మరుచు దగ్గఱుడు వాడలగు వెర్రినను” బస. ౫, ఆ. ౧౪౪-పు; “వలదని వారింప నలుగువెటి కినదల ద్రుంచివైచితి” బస. ౫, ఆ. ౧౪౬-పు; 2. బాణముల చివురనుండు నుక్కుముక్క, ఫలము. “క. తనువున విడిగిన యలుగుల, ననువున బుచ్చంగవచ్చు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౬౨; 3. ఆయుధము. “సీ. వాడిముష్టాముల వేడి యలుగు.” పాండు ౧. ఆ. ౧౦౧; 4. చెఱువు నిండిపోయినపుడు నీళ్లు పయికిపోవుటకు పెట్టిన గండిదారి, పరీవాహము.

అలుక. దే. వి. 1. శోపము. “చ. అలుకదుషార శైలనుతయవృలిమోమయి.” హర. ౪. ఆ. 3౪; 2. ద్రోహచింత. “చ. ధరణిపుఁ డెందునే దగదు

తాంజన నూటకొక్కనింజగుం, దొర నొనరించి పంప నరిదుర్బలుచే జేడఁ దాతఁ డర్థభూ, కంతుర గర్భి లేక కొఱగాడట సేయ ద్విజాత్యుడల్కుతున్, నెరవగు, నాశఁడున్ పలయు నిండినదుర్గ బహిర్వియ్యాదగున్. ఆము. ఆ. ౪, ౨౫౫. రూ. అల్గు.—విణ. “సీ. పురుషున కెందురు నిరతంబు మిక్కిలి తేజుబు కర్తంబు దీనివిడిచి. ఆ. ౭. అలుకగాడె పురుషుండు....” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౯౨. “క. అలుకదనంబున విప్రునకలుగంగా దగదు” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. 3౧౨.

అలుకు. దే. అ. క్రి. 1. భయపడు; 2. జుకు; 3. వెనుదీయు. “తే. ఈతఁ డింతకు మీకు దన్నెఱుంగఁ జెప్పు, వలవ దని నియమించినఁ డెలియఁబలుక, నలికియొక దేవసన్నిభుం డంటిగాని, నిన్న నంత యుదాగదా నిర్వహించె.” భార. విరా. ౫, ఆ. 33౫.—స. క్రి. 1. ఇల్లులోనగువానినలుకు గుడ్డతో కలయరాచు, సంపూర్ణము చేయు; 2. చల్లు; “తే. హర్షములనుండి పణ్యపుణ్యాంగ నాని, కరము లక్షతయుత మాక్తికముల సేన, లలుకఁ గల్పలతానిచయములు పుష్ప, పృష్టి పెల్లగఁ గురిసినవిధము దోచె.” భార. శాంతి. ౧, ఆ. 3౫౫. “ద్వి. వీకతో నలికనివట్టుల నీళ్లు, విదళించినాని తెచ్చె.” బస. ౪, ఆ. ౧3-పు; “ద్వి. శివపాదజలములు శిరమునఁదాల్చి, భవుల కాళులనీళ్లు వై నల్కఁదగునె” బస. 2, ఆ. ౨32-పు.—వి. 1. భయము; 2. జుకు, వెనుదీయుట. రూ. అల్గు.

అలుకుజేట్ట. దే. వి. (అలుకు+జేట్ట.) అలుకుట కుపయోగించు ప్రాతగుడ్డలోనగునది.

అలుకుడు. దే. వి. అలికిడి, ధ్వని. చప్పుడు. “చ. దర్పకు పంపుబలంబులొనియల్గుడు కరణిం జెలంగ ... తద్విరావముత్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౧౧.

అలుకువ. దే. వి. శోపము. “అలుకువకల్గె.” చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౮౦.

అలుగు. దే. అ. క్రి. 1. శోపమునొందు. “క. సీవలిగ న నడ్డమె పురహారాజకేవులై నె.” భార. ఆది. ౪. ౧౮౫. “ఉ. ఇంతననేల యేను భుజగేశ్వరు రాకయవాన్నినాడ నా, కంతవునంతకుండువ

నాకలి నీళ్లుబద్రాపఁ దృష్ట యొక్కింతయు లేదుగా కలిగియే యటనీళ్లు కేఁగుచెంచి” భార. శాంతి. ౬, ఆ. ౫౬౯; 2. ద్రోహముచేయఁ దలంచు. “క. తనయునికంటెను నను నన్నుచుజేరి ద్రుఁడు కరమునెప్పి మన్నించు మనం, బున నట్టి యగ్రజన్తుని, యనుపమరాజ్యమున కలుగనగునే నాకున్.” మార్క. ౮, ఆ. ౨౩. (రూ. అల్లం.)

అలుగుల. దే. = అగులము.

అలుగులపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అలుగుల+పడు.)

1. నలగుడుపడు. “వ. ఒండొరుల యలుగు లలుగులపడ ప్రేసియు.” ఉ.హరి. 3, ఆ. ౨2; 2. బాధపడు. “క. అలుగులపడి ఖాండవమునఁ, గలయాశీవిషమహోరగములెల్ల విహగ్నులు గ్రక్కుచు” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౬2. “క. తలకంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు పానము సేయన్, దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నల మటతో బెరయు తెగువ నలుగులపడుచున్.” నిర్వ. ౧౦, ఆ. 2౯.

అలుగులము. దే. వి. 1. నలగుడు; 2. బాధ. “వ. అలుగులమంది యందుల మృగావలియున్ విహ గంబులున్ భయాఁకులగతిఁ బొంది.” భార. ఆర. ౧, ఆ. 3౦౧. రూ. అలుగుల.

అలుచే. దే. విణ. 1. దుర్బలుఁడు; 2. అధ ముఁడు, అల్పుఁడు. “క. అలచైనను బగతుని దెనఁ, దలఁపుగలగవలయుననిన దరోష్ణిజ్వలదో, ర్బలు లగుకొం లేయుల మన, మెలమికలిమినచ్చి యట్లు లేమఱ నగునే.” భార. విరా. 3, ఆ. ౧౦౮. సం. “నావజ్ఞేయో రిపుస్తాత ప్రాకృతోఽపి బుభూ షతా, కిం పునః పాండవాస్తాత సర్వాస్త్రకుశలా రణే.”

అలుపము. కై. వి. అల్పకార్యము, అలఁతి. “నీ. ఈవెండుకలు పట్టి యాడినయూచేయి తోలు తగాఁ బోరిలా దుష్ట సేను, తమవంతలింకలు తుని యలై చెదరి రూపజేయున్నఁ గని యుడు కాఱుఁగాక, యలుపాలఁబొనుపడునట్టి చిచ్చే యిది.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౦2. —విణ. అల్పము.

అలుపు. దే. ఆ. క్రి. అలుగు. “వ. వినుము నరేంద్ర విప్రుఁడలివేన్.” భార. శాం. ౧, ఆ. 3౫. —వి.

అలుఁగు, పరోహము. “నీ. గొంతిమొదలైన కారవాగ్ధనలు మనంబులు నిండి యలుపులఁ బాఱెడు నానందపూరంబు లనఁగఁ బొల్పు.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౯౬. “లే. అంతరం గంబు నిండి రెండలుపులందు వెడలు” భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౮౦.

అలేఖము. సం. వి. అ. న. వ్రాయనిపుస్తకము. —విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వ్రాతలేనిది; 2. లేఖలు (శాబులు) లేనిది; 3. దేవతలు లేనిది.

అలౌకికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. లోకసంబం ధములేనిది; 2. లోకానుకూలముగానిది; 3. వేద మందున్నది. (అలౌకిక ప్రయోగము.)

అల్ప. దే. విణ. 1. అలక, సూక్ష్మము, లేలిక. “ఉ. యుద్ధముమీఁది వేడ్కయు మహోగ్ర విరోధుల నల్పఁజేయుద, రోష్ణిధృతియున్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౫౫. “చుల్పఁజేయు” అని పాఠాంతరము; 2. అలక, కోపము. “ఉ...అతఁ డూర్జితశక్తి సుధృటుం, దై నెగ సెన్ సమీరసుతు నల్పకు బ్రాఁకిడినట్లు వీకతోన్.” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౫౦.

అల్పన=అలకన.

అల్పా. హిం. విణ. 1. లేలికైనది; 2. సీచమైనది.

అల్ప. దే.=అలుకు. 1. భయపడు. “ఉ. ఇష్టైయి నల్పెదు సీపు మాకుఁ దాఁగయ్యముదక్కి.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. 3౦౪. “...మాకుఁ గాఁ; నుల్పెదుమీకు వారితో” అని పాఠ భేదము; 2. నేల అలుకుగుడ్డతో కలయ రాచు. “చ...కస్తురిచే నరుగల్గె నొక్కవైదలి...” యయా. ౨, ఆ. ౮2.

అల్పడు. దే. = అలకుడు.

అల్లు. దే. = అలుగు. “మత్త. ఏమికారణమయ్య పాములకేలయగల్గితివీపు.” భార. ఆది. ౧, ౧౫3. అల్లోజా. హిం. వి. పిల్లనఁగ్రోవి, ఊఁదువాద్యవిశే షము.

అల్పంపచము. సం. వి. అ. న. వండుకొను చిన్న పాత్ర, కొంచెము ఉడికెడు వంటగిన్నె.

అల్పంపచుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (కొంచెముగా వండుకొనువాఁడు.) అతిలోభి.

అల్పశనువు. సం. వి. ఉ. పుం. చెంచువాడు.
—విణ. ఉ. అలిపిరి, దుర్బలుడు.

అల్పదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తక్కువయైన చూపు; 2. తక్కువయ్యాలోచన; 3. డౌడార్యము లేకపోవుట—విణ. ఇ. (అల్పదృష్టిగలవాడు)

1. చూపు తగ్గినవాడు; 2. ఉదారమగు ఆలోచన లేనివాడు. హీనయినయ్యాలోచనగలవాడు.

అల్పప్రాణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కొంచెము ప్రాణము గలది; 2. కొంచెము బలము గలది, దుర్బలము; 3. (వాక్య) ఉచ్చారణయందు ప్రాణవాయు ప్రయత్నము స్వల్పముగా గలది. (పర్జము) కచటతపగజడదబలు, యరలవలు, జ ఇ ణ న, మలు. అల్పప్రాణములు (వ్యతి. మహాప్రాణములు.)

అల్పబుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తేలికయగుబుద్ధి; 2. ఉదారబుద్ధి లేకుండుట.—విణ. ఇ. 1. తేలికయగు బుద్ధికలవాడు; 2. ఉదారబుద్ధిలేనివాడు.

అల్పమారిషము. సం. వి. అ. పుం. చిట్టిహూర. ౨

అల్పము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) సూక్ష్మము, అలఠి.

అల్పహర్షము. సం. వి. అ. న. (చిన్న మేడవంటిది) అట్టుక.

అల్పాయువు. సం. వి. న్. తక్కువఆయుర్దాయము; —పుం. మేకపోతు.—విణ. న్. అల్పమైన ఆయుర్దాయముగలవాడు.

అల్పల్పము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మిక్కిలి స్వల్పమైనది; 2. అతిసీచము.

అల్పితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అల్పముగాఁ జేయఁబడినది.

అల్పిరి = అలిపిరి.

అల్పిష్ఠము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చాలనల్పము, మిక్కిలి కొంచెము; 2. అతిసీచము.

అల్పియము. సం. విణ. (న్.ఈ.నీ.న్.) అల్పిష్ఠము. అద్దెరా. హిం. వి. సామాను లుంచుటకై గోడలో నమర్చు పెట్టె.

అల్లారు. హిం = అద్దెరా.

అల్ల. ఉభ. దే. విణ. 1. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. “అల్లనాఁడు;” 2. ఎదుట కొంచెము దూరముగా నున్నది.

అయ్యది. “తే. మల్లయ్యద్దంబు నేయుచు నల్లచోట, నున్నవాడు మినుకుండు.” భార. ఆవి.

ఓ. ౨౧౪. “తే. ఇరులుగఁజేయుచు నేరాళమెట్టయెదుర, నల్లనల్లన నేతెంచె నల్లమంచి, గరిమనా కాశచరులకాకాశవీధి, గడలయెదురుగ వచ్చెనో కాక యనగ.” నై. 2, ఆ. 3౯.—వై. విణ.

మందము. అల్లనవృత్తి. హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౧౧౯.

—క్రి. విణ. కొంచెముగా, మందముగా. “అల్లనగుచు” “అ. ముఠరాధిరామ మృదులయనం బొప్ప, నల్లఁ బోలయునుమలతాంతరములఁ, గరములీలఁగఁజేరుల గోయుచు నున్న, పువ్వుబోడి నొక్కబొలతి గనెయి.” భార.

ఆర. ౪, ఆ. 3౨౧. “తే. అశఁడ నింధ నానలము నట్లల్లఁ బొందు, వికృతపిష్టితయైన నిర్వృతి....” భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౨౦౫.—సం.

వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. పరదేశక.

అల్లకము. దే. ఓ. 1. గోచి, కాపీనము; 2. అల్లట, అల్లిక.

అల్లకల్లాలము. దే. విణ. తాఱుమాఱు, వ్యత్యస్తము.

అల్లట. దే. వి. 1. దుఃఖము; 2. కష్టము. “తే. చోదపల్లట మల్లట...బరగుఁగట్టము. ఆం.భా. ౧, ౧౫౦.

అల్లటపెట్టు. దే. న. క్రి. కష్టపెట్టు, శ్రమపఱచు. “ద్వి. అల్లనమూఁడేడులయ్యె నన్నెంత, యల్లటపెట్టెవోయయ్య నేనెఱుగ.” బస. ౧, ఆ. ౧౬—పు. (భల్లా. ౧, భా. అని శ. ర.)

అల్లన. వై. వి. 1. తిన్నన; “వ. దివ్యాస్త్ర వేదియగు నానవృసాచి యడగించి యల్లనినగవుతో నిట్లనియె.” భార. బ్రోణ. ౧, ఆ. 3౬౧; 2. మెల్లన. “ఉ. అల్లన యితి యిట్లనియె నారసి వానవు కల్పిలేమియుం చెల్లముగా నెఱింగి కొని లేకువలేకట వచ్చుటొచ్చు.” భార.

ఉచ్యో. ౧, ఆ. ౧౬౫. ఇట కుటిలమని అర్థము చెప్పవలసియున్నది. ఇది మైదానికి వ్యతిరేకము. దీనికి “ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్” అని మూలము.

“అ. మాటపొందెఱింగి యొటమై నల్లన, చేరి” భార. ఉచ్యో. ౧, ఆ. ౨౧.

అల్లవి. దే. విణ. మెల్లనిది.

అల్లది. దే. విణ. (అల్ల+ఆది) 1. కొంచెముదూరములో కనబడునది; 2. వెనుకఁజెప్పినది.

అల్లనల్లన. దే. క్రి. విణ. ద్ర. (అల్లన+అల్లన.) మెల్లమెల్లగా. “తే. ఇరులు గవియుచునేరాళ్, మెట్టయెదుర నల్లనల్లన నేతెంచె.” వై. 2, ఆ. 3౯.

అల్లము. వై. వి. కారముగల యొకానొకదుంప, (దీనిలో నీరు ఇగురించిన సొంటి యగును) అర్ధ) కముళి.

అల్లరి. దే. వి. 1. తప్పు బయలుపడుట; 2. నింప; 3. కోలాహలము, రచ్చ. — విణ. 1. పోషము పలన ప్రకటనమైనది; 2. నిండకడినది.

అల్లలనాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్లన+అల్లన+అడు.) మిక్కిలి చలించు. “లేనడుమల్లలనాడ.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౯.

అల్లలాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్ల+అల్ల+అడు.) మిక్కిలి చలించు.

అల్లలాడు = అల్లలాడు.

అల్లాటము. ద్వ. వి. అల్లాడుట.

అల్లాడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (అల్ల+అడు.) 1. చలించు. “అడసినక్రము పాదపూతమున నల్లాడంగ.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౪; 2. తిరుగు; 3. తపా తపాపడు; 4. బాధనొందు.

అల్లారుచు. ద్వ. ప్రే. అల్లాడఁజేయు.

అల్లారుపు. వి. (అల్లారుపుట) 1. విశ్లేషణము, ఆడించుట. “వాలంబునల్లారుపుట్ గాడ్పులరేచ.” రామా. ౬, ఆ. ౨౦౬; 2. అవయవముల కదలిక; 3. చలనము; 4. తిరుగుట.

అల్లారుజెల్లము. ద్వ. విణ. (అల్ల+అరు+జెల్లము) మిక్కిలిప్రియము. “గీ. ఎల్లిబంధపులకు నల్లారు జెల్లమై.” కళా. ౬, ఆ. ౧౯౭.

అల్లారుముద్దు. ద్వ. విణ. మిక్కిలి మనోహరము, గారాబమయినది. “మ. అనుగుండ్రిడలనెల్లి వారలకు నిట్టల్లారుముద్దైనకూతునకున్.” వసు.

3, ఆ. 3౨.

అల్లారు. ద్వ. = అల్లారుచు.

అల్లారు. ద్వ. = అల్లారుపు.

అల్లి. దే. వి. 1. కలువవంటి యొకసీటిపువ్వు; 2. ఒకానొకచెట్టు; 3. బాలక్రిడావిశేషము. “నీ. చిడుగు డుప్పలపోటి చెండుకట్టినబోది యల్లి యుప్పనబట్టె యప్పళాలు.” కాళ. 3, ఆ. 33; 4. అల్లిక; 5. చల్లనిది. “అల్లితెమైరలు.”

అల్లిక. దే. వి. 1. (చాప, జడ మొ.) అల్లుట, అనికి; 2. పడములకూర్పు. “ఆ. అల్లసానివాని యల్లికలోగిరి, ముద్దుతిమ్మనార్య ముద్దుపలుకు.”

అల్లికబిల్లిక. దే. = అల్లిబిల్లి.

అల్లితెమైరలు. దే. వి. చల్లగాలి.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1. పెనకను. “నీ. అల్లిబిల్లియనంగ నలరుఁ డెనకువ.” ఆం.భా. 3, ౨౯; 2. ఒడ్దిక, కలసిమెలసి యుండుట. “తే. ఆరిగి తనకూర్చి చెలువతో నల్లిబిల్లి, యగుచు నెప్పటియట్ల నెయ్యమున నుండె.” పర. 3, ఆ. ౨౭౪.

అల్లిబిల్లికొను. దే. ఆ. క్రి. అల్లికొనియుండు, పెనకొను. “మావుల్ క్రోవులు నల్లిబిల్లికొనుకాంతారంబునందు.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౨.

అల్లియ. దే. వి. వింటినారి, మార్పి. రూ. అల్లె.

అల్లియము. దే. వి. 1. అల్లుడగుట, అల్లనివరుస; 2. మనుగుడుపు, పెండ్లియయినతర్వాత అల్లునికి నత్తవారు చేసేడివిందు. రూ. అల్లెము.

అల్లు. దే. ఆ. క్రి. (తీగ) స్తావ. — స. క్రి. (చాప మొ.) అల్లికవేయు. “బుట్టలు అల్లుచున్నాడు;” 2. కూర్పు. “కవి పద్యాలు అల్లుచున్నాడు.”

అల్లుగుట్ట. దే. వి. (అల్లు+గుట్ట) అల్లుడు. (ఇది తమ్ముగుట్టవంటిది) “క. గతి నీవు నాకు మత్సం, తలికిని నీయల్లుగుట్టతనయుండు పుట్టెన్.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౬౯.

అల్లుడు. దే. వి. (ఇతరపంశముతో సంబంధమును అల్లువాడు) బ. అల్లరు. 1. కూతుమగఁడు, జామాత; 2. భాగి నేయుండు, మేనల్లుడు. “ఆ. వాసుదేవుతోడి యీసువాడల్లరు, విడిచె నిన్నుఁ గూడి విక్రమమునఁ, బేరుకొనఁగఁజాలు.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౦౧; 3. విటుడు. (చూ. అల్లుతండము.

అల్లుడుకొమాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (అల్లుడు+కొమా రుండు.) కొంచెము ఇంచుమించుగా దొరతో

సమమైన వేషమును భోజనమును గలిగి దొరకు
అంగరక్షకుడుగా నుండువాడు; శ్రా. శ. ర.

అల్లుడు. దే. వి. = అల్లుట.

అల్లుకండము. మి. వి. విటసమూహము. “లే. పండు
పులు శోభనంబులు బహువిధంబులైన నోములు
సమకట్టు జానుమిటి, యల్లుకండంబుచే ధన
మెల్ల గొనుచు, మెలగుటలు వారసతులకల్లు
లకుఁ బనులు.” దశ. ౫, ఆ. ౧౭.

అల్లుడనము. దే. వి. అల్లుడగుట, జామాతృత్వము.
“లే. అసురపతి యెల్ల డాశనియల్లుడనము,
పురమితనియాజ్ఞలే కెట్లు చొరంగరాడు.” ప్రభా.
౪, ఆ. ౫౨.

అల్లుబచ్చలి. దే. వి. అల్లుకొనెడిబచ్చలి, తీగ
బచ్చలి శి.

అల్లువాడు. దే. = అల్లుడు. “లే. పేదలయ్యను
గడుబిట్టబిగిసి యండ్రు, వట్టి యభిమానములను
గర్వములఁబట్టి, యల్లు వానికి నెల్లని యవగుణంబు,
వెన్నతో, బెట్టినది యింత విసువనేట.” కాశీ. ౭,
ఆ. ౫౦. “చ. వలిమలయల్లువాడు శలవాఁక
ధసించినపూవుగుత్తి.” పారి. పీఠిక. ౬.

అల్లె. దే. = అల్లియ.

అల్లెదమ్మ. దే. వి. మళ్ళివిశేషము. “లే. అల్లెదమ్మ
వృక్షజీవయు గొల్లదొందు.” హంస. ౪, ఆ.
౧౮౭.

అల్లెము. దే. వి. = అల్లియము. “లే. అల్లెమనంగను
...జామాతృతాఘ్ని.” అం.భా. ౨. ౧౧౧.

అల్లానేరెడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు శి; 2. జం
బువు శి. “నీ. హలాహలంబను నల్లానేరెడుఁ
బండు మిసిమింతుండునుగాక మ్రింగినాడు.” శి.
౧, ఆ. ౧౧౧; 3. పాటలలోనివిశేషము. “శా.
నీకేవచ్చు నువాలయున్ ధవళమింతి యల్లానేరె
ళ్ళు గౌరీకల్యాణములంచు.” పాంచా. ౪, ఆ.
౨౪; 4. నమస్కారము. (రా. అల్లానేరెడు,
అల్లానేరెడు, అల్లానేరెడు.)

అల్లానేరెడు. దే. = అల్లానేరెడు.

అల్లానేరెడు. దే. = అల్లానేరెడు. (పాటలలోనివిశే
షమునకు) “శా. లావణ్యవతీవితానములు సౌహ
ర్దంబునం బొంగఁగా, నల్లానేరెడు వాడుచుం

జనఁగ రంభాద్యపురోభామినున్.” కళ. ౪,
ఆ. 3.

అల్లానేరెడు. దే. వి. = అల్లానేరెడు. (రాజజం
బువు). “క. ఎల్లెడయుండేకటిచే, నల్లనయ్య
తోడిమపట్టునాఁ దూర్పునఁ బా, టిల్లెను చిఱు
గెంపున నభ, మల్లానేరెడుఁబంటియాకృతిఁ జూ
వెన్.” కవిక. ౪, ఆ. ౧౨3; (బాలక్రీడా
విశేషము) “క. ఎల్లుఖంబులఁ జేకొనఁ, జెల్లుట
యావనమునందచిక్కినమఱిపా, టిల్లునె వెన్నెల
దినముల, నల్లానేరెట్లుగాక యావలఁగలవే.”
రా.సుం. కాం. ౧౮౧.

అల్లరించే. ద్వ. = అలవరించే. (అలవాటుచేసికొను)
“నీ. ప్రేమలుగఁబవంగ వెర నల్లరించిరో వోరఁ
జేతులు గ్రక్కినొల్లువాడ.” సిర్ప. ౧, ఆ. ౪౦.

అప. ఉభ. వై. వి. = అప. దే. అప. పూరణార్థమును
దెలుపును. పదియవది. మొ. దీనికి మూలరూ
పము. ‘అవు’ అనునది. — సం. ఉప. ఈ క్రింది
యర్థములను సూచించును: — 1. వ్యతిరేకము:
“అవమానము” “అవగుణము” “అవగణనము;”
2. అల్పత్వము: “అవహాననము;” 3. నిశ్చయము:
“అవధారణము” “అవధానము” కొన్నిచోట్ల
‘అవ’ లో ‘అ’ లోపించుటయుఁ గలదు. “అవ
ధానము. వధానము.”

అపంతి. సం. వి. ఇ.పుం. మాలవదేశము. — వి. ఈ.
స్త్రీ. 1. పట్టణవిశేషము, ఉజ్జయిని, సప్తపుణ్య
క్షేత్రములలో నొకటి “అయోధ్యా మధురా
మాయాకాశికాంచిరవంతికా, పురీద్వారవతీ చైవ
సజైతా మోక్షదాయకా” కాశీ కాంచీ అపం
తికా అని పాఠ భేదము; 2. అక్క.

అపంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపంతి, ఉజ్జయిని.

అపంతీసోమము. సం. వి. అ. న. ధాన్యాఘ్నము,
కలి, వియ్యపుకడుగు.

అపంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొడ్డాలకాని యా
డుది; 2. గొడ్డువోనియావు; 3. కర్కటకి శి.

అపంధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పంధ్యము
కానిది, సఫలమైనది. “అపంధ్యవృక్షము. =
గొడ్డువోక ఫలించెడుచెట్టు.” “అపంధ్యయత్నము
= వ్యర్థముకాక సఫలమైన ప్రయత్నము.”

అవకటము. సం. వి. అ. పుం. ఆర్థవోషములలో
నొకటి.—విణ. (అ. అ. అ.) 1. విరుద్ధము; 2.
పిన్నము, హీనము.

అవకరచక. జే. విణ. సంవృత్తులైనది, సంవర్ణము
మాలిగది. “అవకరచక సంభాషణ.”

అవకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. శీఘ్రరుక్టతో
జిమ్మిచేసిన దుమ్ము, కుప్ప; 2. చెడుపని, దుష్ట
కార్యము. “నీ. ఆర్థ. లాన, నవకరములెన్ని
యన్నయు నాచరించె.” శివరా. ౪, అ. ౬౭;
3. దోషము, పాపము. “న. గురుసెయోగంబున
సందట నన్నిముఖంబులకు జని యేయవకరం
బునుం బొడంగనక.” కాశీ. 2, అ. ౧౪౪; 4.
లావము.

అవకర్ణించు. సం. స. క్రి. పెడచెవినిఁజెట్టు, నిర్లక్ష్యము
చేయు. “న. అనిన వానివచనం బవకర్ణించి
రాజ్యముక్తుబయి.” భార. ఆది. ౨, అ.
౨౧౧. “ప్రోణువలకు లవకర్ణించి కర్ణం డిట్ల
నియె.” భార. ఆది. ౮, అ. 32. ఈరెండు
చోట్ల ‘అవకర్ణించు’ అని పాఠము కలదు ‘అవ
కర్ణించు’ అనియు ఆర్థము చెప్పవచ్చును.

అవకర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. వెడలించుట; 2.
బలాత్కారముగా ఉన్నచోటునుండి వెడలఁ
గొట్టుట; 3. బలాత్కారముగా లాగుట; 4.
లాగుట.

అవకలికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చూడఁబడి
నది; 2. తెలిసికొనఁబడినది; 3. గ్రహింపఁ
బడినది.

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. (నడుమనుండు
దేశము లేక కాలము) 1. వనికినిబనికిని మధ్య
కాలము; 2. స్థలమునకు స్థలమునకు మధ్యభా
గము; 3. స్థలము, చోటు; 4. నీలు, ప్రతి
బంధములు లేమి.

అవకీర్ణము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచర్యవ్రతభం
గము, బ్రహ్మచర్యము చెడుట.—విణ. 1. చిప్పఁ
బడినది; 2. వ్యాపించినది; 3. చూర్ణము చేయఁ
బడినది.

అవకీర్ణి. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. న్.) బ్రహ్మచర్యవ్రత
ము చెఱుపుకీర్ణిసంగము చేసినవాడు, బ్రహ్మచర్య
వ్రతమునుండి భ్రష్టుడయినవాడు.

అవకుంతనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టువాఱు
కొనుట, నలువైపులఁ గ్రమ్ముట; 2. మేలి
మునుంగు.

అవకుంతితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చుట్టఁబడినది,
నలువైపులఁ గ్రమ్మఁబడినది.

అవకృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నిష్కా-
సితము, వెడలించఁబడినది, తొలఁగింపఁబడినది; 2. దూరీ
కృతము; 3. నీచము; 4. తుడుపఁబడినది.

అవకృష్టుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు మొదలగు
నవి తుడిచి డీంపించుదాసుడు; 2. నీళ్లు మోయు
వాడు.—విణ. చూ. అవకృష్టము.

అవకేశి. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. న్.) 1. గొడ్డు
పోయినది; (చెట్టు); 2. తక్కువవెండ్రుకలు గల
వాడు.

అవక్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వంకర
కానిది; 2. క్రూరముకానిది; 3. కుటిలము
కానిది; 4. అడ్డులేనిది, అప్రతిహతము. “అవక్ర
పరాక్రమము.”

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాడిగ, అద్దె;
2. వెల; 3. వన్ను.

అవక్షయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశమునకు సిద్ధ
మైన అవస్థ; 2. నాశము.

అవక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నిరసించఁ
బడినది, త్రోయఁబడినది; 2. చిప్పఁబడినది.

అవక్షేపణము. సం. వి. అ. న. = అవక్షేపము.

అవక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిరసించుట,
త్రోయుట; 2. చిప్పుట.

అవఖాతము. సం. వి. అ. పుం. లోఁతైనగొయ్యి.

అవగండము. సం. వి. అ. పుం. గండస్థలమున బయ
లుజేఱుబొటిమ, పోత్రపుబొటిమ, వరండము.

అవగడము. వై. వి. (క. అవగడ.) 1. ఆగడము,
ఆకార్యము, చేయఁగూడనిపని; 2. కష్టస్థితి,
కష్టము. “అ. అనుచు జీలుకపలక నాప్రభా
వతి యిట్టియవగడంబు మాన్యనదియెఱుంగు.”
శుక. ౨, అ. ౨౯౮; 3. ప్రమాదము. “క.

మణిధరనామకుండగునొక, ఫణివరుండవగడము
కతనఁ బడియన్నదిలో...” శుక. 3, అ. 3.౨౪;
4. అసంభవము, అసాధ్యత.—విణ. 1. దుష్టము.

“నీ. తైచేయగలిగినే ప్రహ్లాదుని పిరణ్యకళి
పుచే నగు నవగడపుఃబనులు.” వి.ప్ర. ౪, ఆ.
౪౯; 2. అసాధ్యము; 3. కష్టమయినది.

అవగణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిరస్కారము, తెగ
డిక; 2. అనాదరము; 3. నిరసనము.

అవగణనము. సం. వి. అ. న. = అవగణన. (అనా
దరము.) “క. పలుకవొకెంతయు నాతోఁ, జీలు
కపు కరుణామృతంబు చినుకొకటియు లోనులు
కపు నాదగుదెన్యపుఁ, బలుకవగణనమున వినుచుఁ
బద్దదళాక్షి.” ప్రభా. ౫, ఆ. ౧౩౩.

అవగణనీయుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. లెక్క
పెట్టెదగనివాడు; 2. నిరసించెదగినవాడు;
3. తిరస్కరించెదగినవాడు.

అవగణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరస్కరించబడినది; 2. నిరసించబడినది; 3. అనాదరము చేయబడినది.

అవగణితవృత్తుండు. సం. = అవగణనీయుండు.

అవగణ్యుండు. సం. = అవగణనీయుండు.

అవగతము. సం. — విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తెలియబడినది; 2. పొందబడినది. (జ్ఞానము.) — వి. అ.న.
1. తెలియుట. “క. అవి విన్గ నెఱుంగఁజేయను,
నపుపరమబ్రహ్మబోధ మమరులకు ముని, ప్రవరుల
కును దుర్లభ మయ్యవగతము జనార్దనునక యల
జడి యుండున్.” భార. శాం. ౪, ఆ. ౨౬౮;
2. అవగతి, పొందుట.

అవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. బోధము, తెలివి; 2.
పొందుట.

అవగతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందించబడినది; 2. విశేషవిధిగా చెప్పబడినది.

అవగధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతస్సానము.

అవగధుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాతస్సానము చేసినవాడు.

అవగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలిసికొనుట; 2. జ్ఞానము.

అవగాధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దట్టమైనది; 2. లోపలఁబ్రవేశించినది; 3. మునిగినది;
4. దేనిలో మునుగుదురో అది. (జలాదికము);

5. తెలిసికొనఁబడినది, బోధపడినది. (చూ. అనవగాధము); 6. అతికష్టమైనది, హానికరము.
“ఉ. అంగజుఁ డప్రతికారచేష్టిక, స్వీకృత
తలొకుండట్లగుటఁజేటు పురుషున వారికెప్పుడు,
గాకేటు లుండు సిట్టి యవగాధపుఁబొత్తు మనంగ
వచ్చునే.” భార. విరా. 3, ఆ. 33; “క. అవి
నయనిధానమగునీ, నవయావన కైశవములచడి
మి వయస్సుం, గడిసిన వ్యసనోద్రేకం, బవగా
ధము దీని మానవయ్య తపాజా.” కాశీ. ౪, ఆ.
౯2.

అవగాధము. సం. = అవగధము.

అవగాహనము. సం. వి. అ. న. = అవగాహము.

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అకళింక, బోధ
పఱచుకొనుట; 2. మునుక, స్నానము; 3. ప్రవేశము, లోపలఁజొచ్చుట.

అవగాహించు. సం. అ. క్రి. 1. మునుగు; 2.
ప్రవేశించు, చొచ్చు. “వ. ఇష్టధంబున లోహ
దండమహాగహనం బవగాహించి ...” వరా
హ, ౨, ఆ. ౧౫౨. (ఇట సప్తమ్యర్థమునఁ
బ్రథమ.) — స. క్రి. అకళించు, తెలిసికొను.
“వ. ధనుశ్చేదం బవగాహించి, యాయుశ్చేదంబు
విచారించి.” కాశీ. 3. ఆ. ౭౯.

అవగాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రవేశించెదగినది; 2. తెలిసికొనఁదగినది; 3. లోపలికిఁ బ్రవేశించెదగినది, (జలాదికము).

అవగీతము. సం. వి. అ. న. 1 దూకు; 2. కృతముగా పాడుట. — విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దూకుబడినది, నిందించబడినది; 2. దుష్టము; 3. అవస్వరముగా పాడబడినది; 4. చెప్పబడినది.

అవగీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడబడినది, స్తుతము.

అవగుంతనము. సం. వి. అ. న. 1. మునుగు; 2. మేలుమునుగు; 3. కష్టము.

అవగుంతనవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేలుమునుగువేసికొనినస్త్రీ.

అవగుంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మునుగుచేయబడినది; 2. కష్టపడినది.

అవగుంభితము. సం. = అవగుంభితము.

అవగుంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. హృచ్చ-
బడినది. (వచము); 2. అల్లంబడినది.

అవగుణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దుర్బలము, చెడ్డ
గుణము; 2. దోషము.

అవగ్రహణము. సం. వి. ఆ. న. 1. అడ్డపాటు;
2. అనాచరము, అగౌరవము; 3. జ్ఞానము,
గ్రహించుట.

అవగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వక్షములేమి,
వజ్రపు, అనాచృష్టి; 2. అడ్డపాటు, ప్రతిబం-
ధము; 3. వినయగుణము; 4. గజనమువాము;
5. స్వభావము; 6. కావము.

అవగ్రహము. = అవగ్రహము.

అవగుట్టనము. సం. వి. ఆ. న. చరింపజేయుట.

అవగుట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చిత్తము, కన్నము;
2. ఘుర్లుము, తిరుగులి; 3. చరింపజేయుట.

అవగుట్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చరింపజే-
యఁబడినది.

అవగుర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. రావుడుచేయుట;
2. నొక్కి తుడుచుట.

అవగుళము. దే. వి. (మ. అవగుడ. క. అవగడ.) 1.

ప్రసారము, వ్యావహము. “తే. ఔర కరవాడి
చూపులయవగుళంబు, బాపురే! భూరికటికటిభార
మహిమ.” పాండు. ౧, ఆ. ౧౧౭. ఇట “ఔఘ
ళంబు.” ముద్రితము. ఔఘళము, అవుఘళము
అనురూపములు కొందఱు గ్రహించిరి కాని
దానికీ దగినప్రమాణము గానరాదు; 2.
సామర్థ్యము; 3. నేర్పు. “క. ఆరితి నేర్పుగలి-
గిన, భూరమణుని జేరు మనుచు బులుగుల
దొర జ్జే, జీరగ హేమావతివిని, యారా చెలి
యవగుళం బటంచు గణించెన్.” హంస. 3, ఆ.
గీ. ఇట సామర్థ్యము అని క. ర. ‘అగడము’
అని ముద్రితపాఠము. — విణ. (దుష్కరము)
1. చేయఁగూడనిది; 2. చేయ శక్యముగానిది.
“ద్వి. వనజాక్షి నినునాడు వనపహ్ని గూల,
ననుమలించిన నాకు నవగుళంబెద్ది.” హరిశ్చ. ౨,
ఆ. ౨౬౨. ఇట ‘పాచ్చు’ అని క. ర.

అవగుళించు. దే. ఆ. క్రి. (క. అవగడిను.) 1. ప్రస-
రించు, వ్యాపించు. “నీ. కలయంగనలదిన

కస్తూరి నెత్తావి యవ్విదిక్కులయందు నవగుళింప.”

కాశీ. ౧, ఆ. ౪౫; 2. స్పర్థనీయు, ప్రతిఘటిం-
చు. ఇది ఔషధమును తెలుపును. “నీ. అవి-
ముక్త దేశస్థుఁ డయ్యెనే బలితుండు నశ్వమేధా-
భ్యరాహర్త దొరయు, వారణాశీసంభవమైనను
శకంబు నైరావణముతోడ నవగుళించు.” కాశీ.
౨, ఆ. ౪౭; “నీ. గగనకల్లోలిసేకల్లోలమాలికా,
హస్తీనకములతో నవగుళించి.” నై. ౧, ఆ. 3౭.
— స. క్రి. అతిశయించు, మీఱు. “తే. ఒడలఁ
బ్రాయంబు లావును నొప్పిదంబు, నుక్కినంబును
విక్రమ మొకటి కొకటి, కనుగుణంబులై యేరికి
నవగుళింప, రాక మెఱయంగఁ బటువిహారముల
నలరె.” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౪. “నీ. తాపింఛ
విటసికాంతారసంవృతయైన యంజనాచలరేఖ
నవగుళించి.” స్వా. 3, ఆ. ౧౯.

అవగుసఁడు. దే. విణ. సమర్థుఁడు. “నీ. వేడి పురం
దరు మేముమాటులుదాక నాజీలఁదఱిమిన యవ-
గుసండు.” మై. 3, ఆ. ౧౪౧. ఇట “వ్యాప-
కుండు” అని క. ర. (చూ. అవగుళము.)

అవఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధాన్యము మొ.
దంపుట; 2. కొట్టుట; 3. చంపుట.

అవఘాతి. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. నీ.) 1. ధాన్యము
మొ. దంపునది; 2. కొట్టువాడు; 3. చంపు-
వాడు.

అవఘూర్జనము. సం. వి. ఆ. న. అంతకును తిరుగుట.

అవచయము. సం. వి. ఆ. పుం. పుష్పఫలాదులు
ప్రోవుచేయుట. చూ. అవచయము.

అవచాయము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతితో పుష్ప
ఫలాదులు కోయుట.

అవచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రాగుచేయఁబడి-
నది; 2. (చేతితో) కోయఁబడినది. (పుష్పాది).
అవచూడము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. జెండాగుడ్డ
క్రిందికుచ్చు; 2. సిగ.

అవచూర్ణనము. సం. వి. ఆ. న. పొడిచేయుట, నలఁ-
గఁగొట్టుట.

అవచూర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. పొడిచేయఁ-
బడినది, నలఁగఁగొట్టఁబడినది; 2. చూర్ణముగల
దిగా చేయఁబడినది, చూర్ణము చేయఁబడినది.
(ప్రణము.)

అవచూలకము. సం. వి. అ. న. 1. వింజామరము;

2. జెండాగుడ్డక్రింద వ్రేలాడుకుచ్చు.

అవచూలము. సం. = అవచూడము.

అవచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మణుగు; 2. కప్ప.

అవచ్ఛదము. సం. = అవచ్ఛదము.

అవచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఛిన్నము, ఛేదించబడినది; 2. వేణుపఱుపబడినది; 3. ఏర్పఱుపబడిన పరిమితిగలది, పరిమితము. “ద్రోణావచ్ఛిన్నమగుధాన్యము.” “గృహావచ్ఛిన్నమగునాకశము.”

అవచ్ఛేదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఛేదించునది; 2. పరిమాణమేర్పఱుచునది; 3. హద్దునేర్పఱుచునది; 4. నిశ్చయించునది.

అవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. భాగము; 2. వేణుపాటు; 3. ఏర్పఱుపబడినపరిమితి.

అవచూటము. వై. క్రి. విణ. హతాత్తుగా, అకస్మాత్తు. “క. ఖరుండగుకంసునివంపున, నరిగి తృణావర్తుడవని కవచాటముగా, సురకరువలీయై బిసబిస, నరుదరుడన ముసరి వినరి హరిఁ గొనిపోయెన్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౨౬౪.

అవజయము. సం. వి. అ. పుం. అవజయము, ఓడుట.

అవజ్ఞ. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీ. 1. అవగణనము, తెగడిక, నిందించుట; 2. అనాదరము.

అవజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = అవజ్ఞ. (అనాదరము, నిరసనము). “క. నీవును భీష్ముడు ద్రోణుడు, భూవినుతవిష్ణుద్ధర్మబుద్ధుల రగుటన్, మీవచనమున కవజ్ఞత, గావించుగ నంకకార్యగతిమూఁ ధుండనే.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౫౦. (“అపార్థత” అని పాఠాంతరము.)

అవజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరిభూతము, తిరస్కరించబడినది; 2. అనాదరముచేయబడినది.

అవజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. అవమానము; 2. తిరస్కారము.

అవజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అజ్ఞాడు, తెలివిలేనివాడు.

అవజ్ఞేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనాదరము చేయదగినది; 2. తిరస్కరించదగినది.

అవటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బొక్క; 2. దేహమున పల్లముగా నుండుభాగము; 3. నూయి; 4. పక్షిపిల్ల; 5. వేముళి; 6. సిరుల్లిళి. — విణ. (అ. ఆ. అ.) మోసమున బ్రతుకునది.

అవటిట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేప్పటముక్కు.

అవటిటము. సం. వి. అ. న. ముక్కుచప్పట పడిపోవుట. — విణ. (అ. ఆ. అ.) చప్పటముక్కుగలది.

అవటువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. పెడకల; 2. పెడకలయందలి మచ్చలగుట. (అని కొందఱు.) — పుం. 1. నూయి; 2. కల్లుము; 3. దేహమందు కల్లుముగా నుండుభాగము.

అవడినము. సం. వి. అ. న. (పక్షి) క్రిందికి దిగుట. (వృత్తి-ఉడ్డినము.)

అవడు. దే. వి. 1. సింహము; 2. హీనము, సీచము. “ఉ... ప్రసిద్ధియునుంగలనామ సీచనిం, బాయక తొమ్మనం దవడుఁబాముల మోచను వారికిం బనులీ, సేయను నేమికారణము నెప్పుము.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౪౯. “దెప్పుడు” అని పాఠ భేదము. తొమ్మనక + తవడు అని కొందఱు వదచ్ఛేదము చేయవచ్చును. రూ. అగడు.

అవతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కర్ణభూషణము; 2. శిరోభూషణము; 3. శ్రేష్ఠవాచకము. “హంసావతంసము; యడితావతంసుడు.”

అవతంసికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవతంసముగాఁ జేయబడినది. 1. పుష్పము మొ; 2. అవతంసముగలదిగాఁ జేయబడినది.

అవతమసము. సం. వి. అ. న. మసమసకగా నుండు చీకటి, కొంచెము చీకటి.

అవతరణము. సం. వి. అ. న. 1. తీరమునుండి రేవులానికి దిగుట; 2. నదిమొదలగువానిరేవు, తీర్థము; 3. నదిమొదలగునవి దాటుట; 4. రూపాంతరమునఁ బుట్టుట, (దేవతాదులు) భూలాకంబున నవతరించుట.

అవతరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అవతారిక, గ్రంథాదియందు వ్రాయబడెడి యుపోద్ఘాతము; 2. పరిపాటి.

అవతరణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అవతరణి.

వకరించు. సం. అ. క్రి. 1. తీరమునుండి నది మొదలగుదానిలానికి దిగు; 2. (వాహనాదుల నుండి) దిగు. “వాహనము అవతరించి కత్తుల తరంబులు గడచి.” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౫౩; 3. (దేవతాదులు భూలోకమున) జరించు.

వతరిల్లు. సం. = అవతరించు.

వతల. ద్వ. వి. (అవల+తల.) ఔ. ౧. అవల ప్రదేశము; 2. (కాలమున) తర్వాత, స్పృట. ౧వతానము. సం. వి. ఆ. పు. 1. (అతానముదా యము మొదలగునది) వ్యాపించుట; 2. చాచుట; 3. బోరగిలించుట.

వతారణము. సం. వి. అ. న. 1. అవతారిక, ఉపాధ్యక్షము; 2. అవతరింపజేయుట; 3. భూతాదుల నావేశింపజేయుట.

అవతారము. సం. వి. ఆ. పు. 1. (తీరమునుండిగాని వాహనాదులనుండిగాని) దిగుట; 2. తీరము, రేవు; 3. తోనేలులాగనగునది; 4. (దేవతాదులు భూలోకమున) పుట్టుట. మత్స్యవతారము మొ. (వతావతారములు.—శ్రీ. మత్స్యకూర్మీ వరాహశ్చ సారసింహశ్చ వామనః, రామో రామశ్చ రామశ్చ బుద్ధః కల్కిశ్చ లేదశ. ‘కల్కిరేవచ.’ పాతాంతరము); 5. అవిరూపము. “వసంతావతారసమయము;” 6. కంపుచున్నట్టి.

అవతారింపు. సం.=అవతరించు. (దేవతాదులు భూలోకమునకు బుట్టు.) “మ.....అవతారింపు రంగధామాఖ్యమై, యవతారింపె: దదంఘ్రి మూలములు నీకొంకాక యాధారముల్.” శ్రీ రంగ మా. ౧౦, ఆ. ౧౦౩.

అవతారిక. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. గ్రంథముఖమున వ్రాయబడు తదుత్పత్తివిధము, ఉపాధ్యక్షము, వీతిక; 2. వ్యాఖ్యానాదులందు రాబోవువాక్యా న్వయము తెలుపుటకై ముందువ్రాయు సంధర్భ సూచకవాక్యము.

అవతారికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందికి దింపబడినది; 2. అవతరింపజేయబడినది.

అవతీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దిగినది; 2. దాటబడినది; 3. అవతరించినది, పుట్టినది. (అవతీర్ణండు=అవతరించినవాడు.)

అవతీక. సం. వి. ఆ. క్రి. = అవతీక, ఈచుకు పోయిన అవు.

అవత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖండింపబడినది.

అవదంశము. సం. వి. అ. పు. (ఉపదంశము) 1. ఊరుగాయ; 2. కల్లుత్రాగునపుడు నంజు కొనెడువస్తువు. (మాంసఖండాది.)

అవదగాకి. డే. విణ. పలుగాకి, (దుష్ప్రవృత్తముకలది; దుష్ప్రవృత్తముకలవాడు.) “ఆ. కూర్చిచెట్టబట్టు కొని తెచ్చె లోపలి, కవదగాకి నారి యత్తలారి.” పంచ. పే. ౧, ఆ. ౫౯౫. “క. నరేంద్ర కన్ను లారం, గనుగొంటి నె వీనియవదగాకితనంబుల్.” నవల. ౨, ఆ. ౭౭.

అవదత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈయబడినది.

అవదాశము. సం. వి. ఆ. పు. 1. తెల్లన; 2. వచ్చున. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెల్లనిది; 2. వచ్చుచిది; 3. స్వచ్ఛము; 4. శ్రేష్ఠము; 5. ఖండింపబడినది. శ. ర. ఈయర్థమున “అవదత్తము” అని యుండును.

అవదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని; 2. జరిగినచరిత్ర; “వ. ఈరెం డవదానంబులు నీవును గొంత యెఱుంగదు” భార. శాంతి. ౧, ఆ. ౩౪; 3. నణకుట, ఖండించుట.

అవదాయము. మి. గ్రా. వి. తక్కువదాయము. శ. ర.

అవదారణము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట.—పుం. (చీల్చుటకు సాధనమైనది.) గుద్దలి, ఖనిత్రము.

అవదారిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్చబడినది.

అవదాహము. సం. వి. అ. న. 1. (తాపము పోగొట్టునది.) నీటిపట్టివేరు; 2. జ్వరమునకు కారణమైన వేడి.

అవదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చీల్చబడినది; 2. రెండుగాజేయబడినది.

అవదూఱు. మి. = అవదూఱు.

అవదోహము. సం. వి. అ. పు. 1. పాలు; 2. పాలు మొ. పిదుకుట.

అవద్యము. సం. వి. అ. పు. దోషము, పాపము. “లే. తగియె మునివరవాహనత్వంబు నవ్యహద్య

తికి వేయునేల యవద్యరహిత.” భార. ఆను. ౪, ఆ. 3౬. “క. ఆవ్యంతంబును నీయన,వద్యకథ విసంగఁగనినవారికి బాయుకొ, సద్యంబ బ్రహ్మ హత్యా, వద్యము మొదలైన పాపవర్గంబెల్లకొ.” భార. స్వర్గా. ౮౬.—విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అధ మము, హీనము; 2. పాపముగలది; 3. నిందింపఁ దగినది; 4. చెప్పఁదగనిది, వచింపఁదగనిది. (వ్యతి.—అవద్యము)

అవధరించు. సం. అ. క్రి. ఎచ్చరికపడు, శ్రద్ధ వహించు, సావధానపడగు. “క. సర్వేశ్వర విని పించెద, సర్వము విన నవధరింపు.” దశా. ౨, ఆ.౮౧. —స. క్రి. 1. చిత్తగించు, విను. “వ. దామగ్రంథి యనువాడ, నాకు నశ్వవిషయం బయిన విచక్షణత్వంబెల్లనుగల దవధరింపుమని యిట్లనియె.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౬౨; 2. తలచు, ఎంచు. “వ. అనినం దవననందనుం డచి యట్లుండె నాకు సహజంబైన కవచంబు నొలిచి యిచ్చిన మదియ దేహంబు గరంబు విక్రంబగు నది యేమని యవధరించి తనిన నిండుండు నీ శరీరంబు భవజ్ఞనకుండైన యరుణకిరణవర్ణం బెట్టి నట్టిదీప్తిం జెలువొందు నని వలికి.” భార. ఆ. 2, ఆ. 3౭౩; 3. నిశ్చయించు; 4. ధరించు. “నీ. నవపంచమయభాష లవధరించి నటించు.” స్వా. 3, ఆ. ౧౯.

అవధారణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. హెచ్చరిక గలంగఁ జేయఁదగినది; 2. విషయాంతరము నకు బోకుండఁగనిలపఁదగినది. (మనస్సు. మొ.)

అవధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఎచ్చరిక, పరధ్యానము లేకుండఁగ ఒకేవిషయమున బుద్ధిసంచుట; 2. వేదమున క్రమము, జట, ఘన, మొదలగునవి నేర్పుట; 3. బుద్ధి చెదరకుండఁగ బహువిషయములు ధారణచేయుట. “అష్టావధానము.”

అవధాని. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. న్.) (అవధానము కలవాడు) 1. పరధ్యానము లేకుండఁగ ఒకే విషయమున బుద్ధి సంచువాడు; 2. వేదమునఁ గ్రమము, జట, ఘన, మొదలగునవి నేర్చినవాడు; 3. బుద్ధి చెదరకుండఁగ అనేకవిషయములను ధారణచేయువాడు. (అష్టావధాని; తతావధాని.)

అవధాయకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అవధానము చేయువాడు.

అవధారణము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము; 2. అవధరించుట.

అవధారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిశ్చయించుటకుఁదగినది; 2. నిశ్చయించు శక్త్యున్నది.

అవధారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిశ్చయించఁబడినది; 2. అవధరింపఁబడినది.

అవధార్యము. సం. = అవధారణీయము.

అవధారు. వై. ని. (క. అవధారు.) పిరుము. (చిత్త గింపుము.) అని హెచ్చరించునపుడు పయ్యుక్తము. “నీ. అవధారు దేవి దివ్యకిరీటకోటిసదానైవేక చమందారదామ, సందోహమకరంబిందుధారా ధాత సదీప్తచరణారవిందుడైన, సంక్రంద నుండు...” వై. 3, ఆ. ౧౨౦.

అవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హద్దు, మేర; 2. ఎడము, అవకాశము; 3. నియమితముగు చేత, గడపు; 4. రంధ్రము, బొక్క; 5. దుఃఖము, కష్టము. “క. సిగలయప్పుడె దుఃఖము, బొరయక సంకత సుఖంబు బొందు విమూఢే, తరుఁ డటుచేయక బేల కుపురుపుం డాచినము లవధి బుచ్చుచు నుండుకొ.” దశకు. ౧౧, ఆ. ౧౦౧. ఈయర్థము సంస్కృతమున కనఁబడలేదు. కన్నడమున ఈయర్థమున ‘అవధి’ ‘అవిధి’ శబ్దములు రెండును గలవు. ‘అవిధి’ అనుట యుచితమని తోచెడిది. ముద్రితములలోను, వ్రాతప్రతులలోను ‘అవధి’ అని స్థాయికముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

అవధిబుచ్చు. మి. స. క్రి. కష్టముతోఁ గడపు. (చూ. అవధి.)

అవధిబోవు. మి. అ. క్రి. 1. అంశమునొందు; నశించు, క్షీణించు. “లే. యోగనిర్ద్రావభావ సంయోజనమున, నొలయు వడ్డర్థులను గర్భములంగఁ దాల్చె, ధీరకమయగు వసుదేవుడేవిదనకు, దవులు దేవాదుఃఖంబెల్ల నవధిబోవ.” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౦౬; 2. కష్టమునొందు, బాధపడు. “అ. తండ్రి నీవు నాకు దయతోడ నిచ్చిన, వనముచిత్తగించి వలయు తెఱఁగు, సమయ సముచితముగ, సమకట్టుమయ్య యీ, రాకు

మారు లవధిఁ బోకయుండ.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౧. ‘అవిధి’ ముద్రితము. ‘అవధి’ వ్రాఁత ప్రతి. చూ. అవధి. “నే... అటమీఁద నాకుఁగా నా అడి వెలవెల్లరాసి రత్నముఁ బోని రాచవట్టి, యవధిఁ బోయెడి జగద్రుబ యచ్చివలయు నకును నొకహాళిపుట్టు నొక్కొ.” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౨౧3.

అవధీరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిరస్కారము; 2. సింద.

అవధీరణము. సం. వి. ఆ. న. = అవధీరణ.

అవధీరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) తిరస్కరింపఁ బడినది.

అవధుతము. సం. = అవధూతము. “క. మగువయు నాదెన చిత్తము, దగులంగా నృత్తచతురతా వైభవమున్, పీగవిడిచి మదమబాకి, నగవడి పవనాదపుత లతాకృతి యయ్యెన్.” దశకు. ౬, ఆ. 3౧. ఇట ‘పవనవధూతలతా’ అని వధూతశబ్దముగా గ్రహింపవచ్చును. వ్రాత ముద్రితము అవధుత అనియే కలదు గాన గ్రహింపఁబడినది.

అవధూతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కదలింపఁబడినది. “మ. అవసీచక్రము సంచరింపఁగ దివం బల్లాడ నాకాచయం, బవధూతంబుగ గోత్రశైలినికరం బాకంపముం బొంద న, ర్ణవముల్ ఘూర్ణన మొంద.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౦౪.

అవధూత. సం. వి. = అవధూతుఁడు.

అవధూతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సన్యాసానంతరము దండకమండలాదులుగూడ విసర్జించిన యోగి. — విణ. (అ. ఆ. ఆ.) కదలింపఁబడినవాఁడు.

అవధూతనము. సం. వి. ఆ. న. చలింపఁజేయుట.

అవధూతనము. సం. వి. ఆ. న. గుండమొదలగునది చల్లట.

అవధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ధరింపఁబడినది.

అవధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. స్థాపింపఁ దగినది; 2. దేనియందు మనస్సు ప్రవేశపెట్టఁదగినదో యట్టిది; 3. విశ్వసింపఁదగినది.

అవధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వధ్యముకానిది, చంపఁదగినది.

అవధ్యంశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పొడిచేయుట; 2. విడుపు, త్యజించుట; 3. దూఱు, నింద; 4. ధ్వంసము, నాశము.

అవధ్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. పొడిచేయఁ బడినది; 2. విడువఁబడినది; 3. దూఱఁబడినది; 4. నశింపఁజేయఁబడినది.

అవనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఆనతము, మగినది; 2. నమ్రము, వినయముగలది.

అవనద్ధము. సం. వి. ఆ. న. మృదంగాది వాద్యము. — విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. భవితము, తాపడము చేయఁబడినది; 2. కట్టఁబడినది; 3. చుట్టును జేయఁబడినది.

అవనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కాపాడుట, రక్షించుట; 2. తనివితఱచుట, తృప్తిపఱచుట; 3. సంతోషము.

అవనమ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి మగినది.

అవనాట. సం. = అవటిట.

అవనాటము. సం. = అవటిటము.

అవనాయము. ఉభ. వై. విణ. అవన్యాయము, న్యాయమునుండి తప్పినది. — సం. వి. ఆ. పుం. పడఁద్రోయుట, క్రిందికిఁ ద్రోయుట.

అవని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. భూమి, నేల; 2. స్థానము. “ఉ. మోడ్పుకేల్, పావనభక్తిఁ బూసెడు కృపావని పావని నెతు నామదిన్” హంస. పీఠిక. 2.

అవనిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. నీటితో కడుగఁబడినది; 2. శుద్ధిచేయఁబడినది.

అవసినాథుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భూపతి, రాజు.

అవసీశుఁడు. సం. = అవసినాథుఁడు.

అవనేజనము. సం. వి. ఆ. న. ప్రత్యక్షనము, కడుగుట.

అవపద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అవధ్యము.

అవపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. హీనమైనపాకము, చెడినపాకము.

అవపాడి. మి. వి. అవపాడి, అన్యాయము. “క. అధికారిచయముఁ దత్తద్విధముల నవపాడిసేసి

వివిధధనంబుల్, వృథగతి నొక్కొక వెరవున, నధి
పతికిం జెప్ప కంతకంతకుం జెడిచెన్.” దశకు.

౧౧, ఆ. ౧౧౬.

అవపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. (పడునట్లు చేయు
నది.) దీడము. వేటకాండు, వీనుగుమొదలగు
పెద్దజంతువులను పడగొట్టుటకై పెద్ద గొయ్యి
త్రవ్వి పైకి సమప్రదేశముగా కనబడునట్లు
కట్టలు, ఆకు, ఆలము, మన్ను వేసి కప్పినప్రదేశము.

అవపాత్రుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎవడు
భోజనము చేసినపాత్ర శుద్ధిచేసినను ఇతరవర్జస్థు
లకు భోజనార్థము పనికిరాదో అట్టివాడు.
(మేచ్చుండు, పతితుండు. మొ.)

అవబుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలిసికొనఁ
బడినది (విషయము) మొ; 2. తెలిసికొనినది.
గ్రహించినది. (బుద్ధి మొ.)

అవబోధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మీలుకొనియుం
డుట, జాగరణము; 2. బోధించుట; 3. జ్ఞానము.

అవభర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేపఁబడినది,
వేపుడుచేయఁబడినది.

అవభాషణము. సం. వి. ఆ. న. 1. సంభాషించుట;
2. చెప్పుట; 3. అసందర్భసంభాషణము.

అవభాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మిథ్యాజ్ఞానము,
భ్రాంతి, ఒకవిధముగా నున్నది వేటొకవిధముగాఁ
గనఁబడుట; 2. జ్ఞానము; 3. ప్రకాశము.

అవభృథము. సం. వి. ఆ. పుం. యజ్ఞాంతమందు
చేయు స్నానాదికర్మము.

అవభ్రట. సం. = అవటిట.

అవభ్రటము. సం. = అవటిటము.

అవమంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. త్రీ. ఋ.) అవమా
నము చేయువాడు, తిరస్కరించువాడు.

అవమంతవృండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమాన
ముచేయఁదగినవాడు, తిరస్కరింపఁదగినవాడు.

అవమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అవజ్ఞాతము,
అవమానింపఁబడినది. “క. ఐవిత్రచారిత్వమైన
పరమద్విజ్ఞాతి, ట్లపమతులై కోపించిన, నపనీశుల
కేల కల్లు నాయువు సిరియున్.” భార. విరా.
౫, ఆ. ౨౭౭; 2. అనాదరముఁజేయఁబడినది.

అవమతి. సం. వి. ఐ. స్త్రీ. 1. అవమానము, తిరస్కా
రము; 2. అనాదరము.

అవమము. సం. వి. ఆ. పుం. (జ్యోతి) మూండు
తిథులుగూడిన వారము, తిథిక్రయము.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) అధమము.

అవమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒత్తుడు, ఒర
యిక; 2. బాధ.

అవమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అమర్యాద.

అవమానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవమానఁజుట.

అవమాననము. సం. వి. ఆ. న. అవమానించుట.

“అ. వై నతేయునింద్రవజ్రావమానన, చండకౌ
ర్యునెక్కి చక్రశార్ఙ్గ, గదలు దాల్చి.” హరి.
పూ. ౪, ఆ. ౭౪.

అవమాననీయుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. అవ
మానపఱుపఁదగినవాడు; 2. తిరస్కరింపఁదగిన
వాడు.

అవమానపడు. మి. ఆ. క్రి. భంగపడు, అవమానము
నొందు.

అవమానపఱుచు. మి. స. క్రి. (అవమానపడు. ప్రే.)
అవమానముచేయు, తిరస్కరించు.

అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి. భంగపఱుచు, అవమాన
పఱుచు, అవమానించు.

అవమానము. సం. వి. ఆ. న. = అవమతి.

అవమాని. సం. విణ. (నో. ఈ. నీ. నో.) 1. అవమా
నము కలవాడు; 2. అవమానము చేయువాడు.

అవమానించు. సం. స. క్రి. అవమానపఱుచు, పరా
భవించు.

అవమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అవ
మానపఱుపఁబడినది; 2. నిరసింపఁబడినది.

అవమానితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్క
రింపఁబడినవాడు, అవమానపఱుపఁ బడినవాడు.

“చ. అనిశముఁ బొండుపుత్రులకు నస్త్రియశార్ద్యము
రోయునట్టిదుర్జనుండు సుయోధనుండటులు శత్రు
లచే నవమానితుండుఁ బేర్చినకృపనొప్పొచ్చున్.”
భార. ఆర. ౬, ఆ. 3.

అవమాన్యండు. సం. = అవమాననీయుండు.

అవముండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధముండు,
తుంటి.

అపమూర్ధశయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అధో
ముఖముగాఁ బరున్నవాఁడు, దోచుట బరున్న
వాఁడు. (శిశువు.)

అపమూర్ధుఁడు. సం. విణ. (న. ర. స్త్రీ. న్.) పంచ
కొనిన తలఁగలవాఁడు, తలమొచ్చుకొన్నవాఁడు.

అపమోచనము. సం. వి. అ. న. విడిపించుట. "మ.
అనుమాలస్థిరః క్షేమై నఖి-లోకాత్స్వంరదుఃఖా
వమోచనకృత్సంఘః కర్షితో గడంగుయుష్మ
ద్విక్రమప్రకృమృ, బహుపాయః." హరి. ఉ.
౪, ఆ. ౧౦గ.

అపయవము. సం. వి. అ. పు. 1. దేహము; 2.
కరచరణాని. (కాలునేతులు మొదలగునవి); 3.
భాగము, ఏకదేశము; 4. ఉపకరణము, సాధన
సామగ్రి; 5. తర్కశాస్త్రగ్రంథములలో నొకటి.
అపయవి. సం. విణ. (న. ఈ. నీ. న్.) అపయవములు
గలవి.

అపరజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఒకని తరువాతగాని ఒక
తెరదవాతగాని పుట్టినది) 1. చెల్లెలు; 2.
(నాలుగువర్ణములలో తుదివర్ణమునకు బుట్టినది)
శూద్రస్త్రీ.

అపరజాఁడు. సం. వి. ఆ. పు. 1. అనుజాఁడు,
శ్రమ్మఁడు; 2. శూద్రుఁడు. చూ. అపరజ.

అపరణము. సం. వి. ఆ. పు. ఉలిమిడిశీ.

అపరతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. విచ్చిత్తిగలది;
2. విక్రాంతిగలది. (వ్యతిరేకము-అనవరతము.)

అపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విక్రాంతి, ఉడుకువ,
విరామము; 2. నివృత్తి, మరలుట.

అపరము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుగుతోడలో వెనుకటి
భాగము.—విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఒకదాని
తర్వాతిది, వెనుకటిది (దేశము, కాలము); 2.
అధమము, నీచము; 3. శ్రేష్ఠముగానిది; 4.
అత్యంతశ్రేష్ఠము (దేనికంటె శ్రేష్ఠముగనది లేదో
అది); 5. చిన్నది; 6. కడపటిది.

అపరవర్ణుఁడు. సం. వి. ఆ. పు. (ద్విజేశరుఁడు)
శూద్రుఁడు.

అపరణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ధిక్క-
రింపఁబడినది, తిరస్కరింపఁబడినది; 2. అధమము.
అపరీయసము. సం. విణ. (న. ఈ. నీ. న్-) 1. అత్యం

తాల్పము, మిక్కిలి చిన్నది; 2. శ్రేష్ఠము
కానిది.

అపరుగ్గుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రోగము
గలవాఁడు.

అపరుద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతఃపురమందుంచు
బడినస్త్రీ.

అపరుద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఉపరుద్ధము,
అడ్డగింపఁబడినది; 2. గుప్తము.

అపరూపము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. క్రిందికి
దిగినది; 2. ఉత్పాటితము, వెకలింపఁబడినది.
(చెట్టు.)

అపరోధకము. సం. విణ. (అ. అ. ధికా. అ.) 1. నిరో-
ధించునది, అడ్డునది; 2. ఆపరించునది. (కంచె)

అపరోధనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముట్టడించుట;
2. అడ్డుపెట్టుట; 3. ప్రతిబంధము; 4. రహస్య
స్థలము; 5. ఒకవస్తువయొక్క అంతర్భాగము;
6. అంతఃపురమునందు స్త్రీలుండు గది; 7. అంతః
పురస్త్రీ; 8. రాణి; 9. భార్య.

అపరోధము. సం. వి. ఆ. పు. 1. అంతఃపురము;
2. అంతఃపురకాంత; 3. అడ్డగింత, ప్రతిబంధము;
4. మఱుగు; 5. ముట్టడి; 6. చెఱ.

అపరోధి. సం. విణ. (న. ఈ. నీ. న్.) 1. నిరోధిం-
చువాఁడు; 2. ఆపరించువాఁడు; 3. ముట్టడించు
వాఁడు.

అపరోధించు. సం. న. క్రి. 1. నిరోధించు, అడ్డ-
గించు; 2. ముట్టడించు. "వ. సాల్వండనువాఁడు
తద్వధప్రవర్తితశ్రోధుండయి కామగమనంబయిన
తన సౌంధికంబను నగరంబుతో నన్నధ్యం-
డయి వచ్చి ద్వారవతీ పురంబు నవరోధించి"
భార. అర. ౧, ఆ. ౧౧౦, "వ. ధార్తరా-
ష్ట్రు లనేకన్యపకుమారసహితులై పాంచాలుపురం
బవరోధించినఁ బాంచాలవతి యలిగి యపార-
చతురంగబల సమేతుండై కౌరవులందాఁకి."
భార. ఆది. ౬, ఆ. ౭౦.

అపరోధితుఁడు. సం. వి. ఆ. పు. అంతఃపురరక్షణా-
ర్థము నియోగింపఁబడిన కంచుకి.

అపరోపణము. సం. వి. ఆ. న. (చెట్టు మొదలగు
దానిని) వెకలింపుట,

అపరోపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెకలింపఁ బడినది. (చెట్టు.)

అపరోహణము. సం. వి. అ. న. దిగుట.

అపరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందికి దిగునది (మట్టి) ఊడ; 2. చెట్టుపయి కెగఁబాకు తీగ; 3. దిగుట; 4. పుణ్యఫలానంతర మిందుండి భూలోకమునకు దిగుదురు. ఇంద్రునిపట్టణము, స్వర్గము; 5. చంద్రాదిలోకము.

అపరోహి. సం. వి. న్. పుం. పటము. —విణ. (న్. ఈ. సి. న్.) క్రిందికి దిగువాఁడు.

అపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపవాదము, దూఱు; 2. అకారము; 3. వర్ణము లేమి. —విణ. (అ. ఆ. అ.) వర్ణము లేనిది.

అపల. దే. వి. (ఆ + పలను) ఔప, ఆనాప. 1. తర్వాతి ప్రదేశము, అవళల. “తే. కద్విరక్తి పరిక్షించి తారుదార, యిగిరవలకుఁ జతురంత యానధరులు.” వై. గీ. ఆ. ౮2; 2. తర్వాతి కాలము, ఆనంతరము. “క.....వినినపుడు రాముఁ డనలవింశతి భుజుఁడున్, ధనవిభుఁడును బోరినవిధ, మనఘా వినవలతుఁ డెల్పుమని యడుగుటయున్.” ఉ. రా. ఆ. ౨, 33౨; 3. దూరము. “నీ. సడలంగ మెడరజ్జుఁగడువడి నిడుతమి, నక్షత్రావృత్తి యవలఁ జసియె.” పాండు. గీ. ఆ. ౨3౧. —విణ. 1. అపల సున్నది, అవతలిది; 2. ఇతరము. “నీ. ఒక్కయంగమె మున్ను చిక్క లో భావించి, యది దృఢంబగుటయు నపలియంగ, కము మఱిచింతింపఁగాఁడగు...” ఆము. 3, ఆ. ౮౬ రూ. అపల, అవ్వల, అపుల, ఔల.

అపలంబనము. సం. వి. అ. న. 1. పడిపోవకుండఁగ కట్టి మొ. పట్టుకొనుట; 2. పట్టుకొనెడి కట్టి; 3. ఆశ్రయము.

అపలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆశ్రయము, ఊత; 2. ఊతగానుండు దండది; 3. అపలంబించుట, ఆశ్రయముగాఁజేసికొనుట.

అపలంబి. సం. విణ. (న్. ఈ. సి. న్) 1. అపలంబించువాఁడు కట్టి. మొ. పట్టుకొనువాఁడు; 2. ఆశ్రయము గలవాఁడు; 3. శ్రేణివాచున్న వాఁడు.

అపలంబించు. సం. న. క్రి. 1. ఆశ్రయించు; 2. ఊతగాఁగొను.

అపలంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అపలంబించుబడినది; 2. శ్రేణిబడినది.

అపలక్షణము. సం. వి. అ. న. దుర్లక్షణము, పాడులక్షణము.

అపలక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలుపు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) తెల్లనది. (రూ. పలక్షము.)

అపలగ్నము. సం. వి. అ. పుం. న. నడచుము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) తగులుకొనినది. రూ. పలగ్నము.

అపలగ్నఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాటత్రాగుశిశువు. అపలము. సం. వి. అ. పుం. కుసూలము, ధాన్యము పోనెడు పాజక, గాడ.

అపలాశము. సం. వి. అ. న. క్షేప్తము, తెనుడ.

అపల్లిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయఁబడినది (చందనాది); 2. గర్భమునొందినది.

అపల్లిఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాకఁబడినది; 2. ఆస్వాదింపఁబడినది. —వి. అ. పుం. గుఱ్ఱమునకుండెడు ఒకవిధమగు నుడి.

అపలీల. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. చులుకన, తేలిక, అనాయాసము; 2. మ. భవదాజ్ఞాదృఢబంధ సంయమితకుంభద్యేగమై కాక నాఁడపలీలౌ మనయద్వంద్వపము గ్రోధావేశ దుర్దాంతదర్శవి లాపోద్బుటభంగి నే డడరి కారవ్యాంబుజశ్రేణిఁ జీ, మృవడంజేయదె” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౬; 2. అనాదరము, తిరస్కారము; 3. విలాసము, ఆట.

అపలంఛనము. సం. వి. అ. న. 1. చేపించుట; 2. త్రొంచుట, కత్తరించుట; 3. చెట్టు మొ. దానిని పెకలించుట; 4. జాట్టు మొ. దానిని కట్టకుండుట.

అపలంఛించు. సం. న. క్రి. త్రొంచు, కత్తరించు. “వ. మఱియు నొక్కజట యపలంఛించి వేల్చిన నందు వికృతదంష్ట్రాకరాళంబైన ముఖంబుతో కూలవాస్తుండైన యొక్క రాక్షసుండు పుట్టె.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౨౬౭.

అపలంఛనము. సం. వి. అ. న. 1. పొరలిక, దొర్లుట; 2. దోచుకొనుట.

అవలంకితము. సం. వి. అ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. హర్షాడి నది, దొర్లినది; 2. దోచుకొనుచున్నది.

అవలేహము. సం. వి. అ. న. 1. పూయట; 2. గర్వము; 3. సంబంధము; 4. పూయటకు సాధనమైన చందనాదికము.

అలేహము. సం. వి. అ. పుం. 1. (చందనముల) పూ; 2. గర్వము; 3. మాషణము; 4. సంబంధము.

అవలేహనము. సం. వి. అ. న. 1. నాకుట; 2. ఆస్వాదించుట.

అవలేహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాకుట; 2. ఆస్వాదించుట; 3. ఆస్వాదించుటగల పదార్థము.

అవలేహము. సం. వి. అ. న. నాలుకతో నాకడగిన లేనె మొ. ద్రవ్యము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాలుకతో నాకడగినది (లేనె. మొ.); 2. ఆస్వాదించుటగినది.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. 1. చూచుట; 2. దృష్టి, చూచుకొని; 3. సేత్రము; 4. పరిశీలనము; 5. అనుసంధానము.

అవలోకనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చూడదగినది. “తే. ఆగ్రహంబున సకల జనావలోక, నీయబహుమూర్తులై ధాత్రి నిలిచి వెలసె.” హరి. ఉత్త. ౪, ఆ. ౧౦౭; 2. పరిశీలించదగినది.

అవలోకము. సం. పుం. = అవలోకనము.

అవలోకి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. చూచువాడు; 2. పరిశీలించువాడు.

అవలోకితము. సం. = అవలోకనీయము.

అవలోకించు. సం. స. క్రి. 1. పీక్షించు, చూచు; 2. (గ్రంథములను) పరిశీలించు, విచారించు.

అవలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చూడబడినది; 2. పరిశీలించబడినది.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. 1. పరిశీలించుట, బాగుగా నాలోచించుట; 2. పరామర్శము, గ్రంథముల విచారణము సేయుట.

అవలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవలోకనము చేయబడినది.

అవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. కారుగచ్ఛ. — విణ. (అ. ఆ. అ.) అసాధ్యపువలన బుట్టినది.

అవహాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నింద, అపవాదము; 2. ఆక్షేప, నెలపు; 3. విశ్వాసము, నమ్మిక. అవశేషస్మృతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తలవంచుకొన్నవాడు.

అవశేషము. సం. వి. అ. న. దుశ్శకునము, అపశకునము.

అవశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వశముకానిది; 2. పరాధీనము; 3. ఒడలు తెలియనిది.

అవశిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది. —వి. అ. న. మిగిలినవని. “మేమవశిష్టాలు తీర్చుకొని భోజనమునకు సిద్ధముగా నున్నారము.”

అవశిభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనాయత్తము, స్యాధీనముకానిది, వశమునలేనిది.

అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు, అధికము.

అవశేషించు. సం. అ. క్రి. శేషించు, మిగులు.

అవశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వశమునలేనిది; 2. పరాధీనము. —క్రి. విణ. అ. న. నిశ్చయముగా. “క. చను నీవు హస్తినగరంబునకేనును బాండుభూవపుత్రుల. వ్రీ. తిం, గని యట వత్తు నవశ్యంబును” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౦౦. “క. దైవబలంబును నాతనికి నవశ్యముగల్గె.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౬౪; “క. మోక్షపదము జేర్చుట, గలుగు నవశ్యంబు.” భార. కాంతి. ౪, ఆ. ౧౦౮.

అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు; 2. గర్వము.

అవష్టంభనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయత్నము; 2. ఆలంబనము, ఊత; 3. నిరోధము, నిలుపుట.

అవష్టంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవలంబము, ఊత; 2. గర్వము, నమ్రతలేమి, ఉద్ధతి. “శా. పుష్టోదంచితసారవీరరస సంపూర్ణాంగముణ్ సంకరా, వష్టంభోజ్యులవీరతేభయును” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౧౭; 3. ప్రయత్నము; 4. బంగారు; 5. మ్రానుపాటు, స్తబ్ధత్వము; 6. నిరోధము, ఆఘట.

అవష్టభము. సం. వి. అ. పుం. ఇష్ట. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమించబడినది; 2. ఆశ

యింపఁబడినది; 3. అకట్టఁబడినది, నిరోధింపఁబడినది; 4. సమీపించినది.

అవసడి. మి. గ్రా. వి. అపవాదము, నింప.

అవసధము. సం. వి. అ. న. 1. గృహము, ఇల్లు; 2. బస, మకాము, విడియుచోటు; 3. గ్రామము; 4. మతము; 5. విద్యార్థులుండు గృహము.

అవసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడముట్టినది; 2. నశించినది; 3. విషాదమునొందినది; 4. స్వకార్యము చేసికొనఁజాలనిది.

అవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆవశ్యకకార్యము “క. స్వస్తి యొనర్చుగ నవసర, మాస్తీపనకయ్యె” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౧౯. ఇచట సమయ మని కూడ అవచ్చును. “ఉ. వాపి నవ్విలాసవలి వార్తలు పట్టున నెన్నియెన్ని ప్ర, శ్వావసరంబులైన నొకయర్థమునే నడుగంగ.” ప్రభా. 3, ఆ. ౧౨; “నాకంతయవసరము వచ్చినపుడు మీసాహాయ్యము గోరెదను;” 2. తొందర. “అవసరపడకు;” 3. సమయము, వేళ; 4. యుక్తసమయము, తఱి. “గీ. నృపసూనునగరి, కేఁగియుపరాజునకుఁ దమ్ము నెఱుక సేయుఁ, డనిన నవసరములవారునపుడె పిలువ. సారం. ౨, ఆ. ౨౬౪. (అవసరములవారు = రాజాదుల యుక్త సమయముఁ దెలుపువారు) 5. కురియుట; 6. మంత్రవిశేషము.

అవసాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నశింపఁజేయునది; 2. దుఃఖము కలిగించునది.

అవసాదనము. సం. వి. అ. న. 1. నశింపఁజేయుట; 2. తీగింపఁజేయుట.

అవసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము; 2. కడ; 3. దుఃఖము.

అవసాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తీగింపఁజేయఁబడినది; 2. పోగొట్టఁబడినది. “క. సాద రఫణితులనన్నవ, సాదితసమైహుఁగాఁ బ్రసాదింపు తగన్.” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౬౩.

అవసానము. సం. వి. అ. న. 1. కడ; 2. ముగియక, సమాప్తి; 3. (వ్యాక.) వర్ణాభావము, తరువాత ఆక్షరములు లేకుండుట; 4. చావు; 5. హద్దు; 6. అశ్వావరోహణముచేయుచోటు.

అవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ముగియక, సమాప్తి; 3. శేషము.

అవసీక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తడువఁబడినది; 2. స్నానముచేసినది.

అవసీతము. సం. వి. అ. న. నుటిచినభావము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడ్లచే నుటువఁబడినది (ధాన్యాది); 2. తెలియఁబడినది; 3. ముగిసినది; 4. నిశ్చయింపఁబడినది; 5. చక్కమైనది; 6. కూర్చఁబడినది; 7. కట్టఁబడినది.

అవస్పృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఓడువఁబడినది; 2. తాయఁబడినది; 3. పాటిపోయినది.

అవసేకము. సం. వి. అ. పుం. తడుపుట.

అవసేచనము. సం. వి. అ. న. అవసేకము.

అవసేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సిర్రయింపఁబడినది; 2. సమాప్తిపొందింపఁదగినది.

అవస్కందనము. సం. వి. ఆ. న. శత్రువులపై దండెత్తిపోవుట.

అవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. 1. అన్వేషణము ములందు శత్రువులపైఁబడుట; 2. శత్రువులపై దండెత్తి పోవువారు సేనతో విడిసిన చోటు, పాశము; 3. శిబిరము, సేనతోవిడిసిన చటగృహము (డేరా); 4. అవతరణము, దిగుట.

అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వండినపుడు అడుగంటిన అన్నము మొ; 2. రథావయవము; 3. గుహ్యవయవము; 4. మలము; 5. తుడిచి ప్రాగు చేసినపెంట్.

అవస్త్వము. సం. వి. అ. న. అవసధము, ఇల్లు, నివాసము.

అవస్థ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవస్థానము, ఉనికి; 2. కాలవశమున గలిగెడు స్థితి, శరీరాదుల ఐరికామము, దశ, యావనావస్థ, మదావస్థ, నిద్రావస్థ మొ; 3. కష్టము. “అతఁడు తిండిలేక అవస్థ పడుచున్నాఁడు, అట్టి యవస్థ శత్రువునకైనను వలదు.”

అవస్థావ్యయము—సుఖము, దుఃఖము.

అవస్థాత్మయము—జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులు.

అవస్థాపత్యము—పైని చెప్పిన యవస్థాత్రయమును మోక్షావస్థయును ముగ్ధావస్థకు పుష్కరియందపర్యావము, ఇ. జీవావస్థలు;

అవస్థాపంచకము—ఆవస్థ, ఆస్థిత, రాగము, ద్వేషము, ఆశ్చర్యశక్తి;

అవస్థాపక్షము—సంసము, స్థితి (సత్త్వ), వర్తనము, విచారణము, అవక్షయము, నాశము;

అవస్థాపదకము—నాయకా నాయకులకు గలిగెడు మనస్థావస్థలు—ఆభిలాషము, చింత, స్మృతి, గుణభవము, ఉద్వేగము, సుఖము, ఉన్మాదము, వ్యాధి, జడత్వము, మందము. కొందఱు మతమున దృఢము, మనస్సుంగము, సంకల్పము, జాగరణము, కృత్యము, ఆరతి, లజ్జాత్మాగము, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మందము వీనికి జన్మము, సంతాపముజేచ్చి ద్వాదశావస్థలని కొందఱు దురు. అని శ. ర. శరీరావస్థలు—బాల్య, కామార, యౌవన, వార్ధకములు. బాల్యము పంచదశవర్షపర్యంతము కౌమారము త్రింశద్వర్షపర్యంతము యౌవనము పంచాశద్వర్షపర్యంతము తదూర్ధ్వము వార్ధకము. కొందఱుమతమున పంచమాల్పపర్యంతము కౌమారము, దశమావధిపర్యంతము పౌగండము, పంచదశవర్షపర్యంతము కైశోరీము, తరువాత యౌవనము, డెబ్బదిపైన వృద్ధత్వము. బాల్య, యౌవన, కౌమార, వార్ధకములు, అను వరుస. శ. ర. లో నీయఁబడినది. ఈవంస లోకమున వినఁబడుచు నున్నది. ఇది ప్రామాణికమనిగాని శబ్దక్రమముకంటె అర్థక్రమము బలీయము అనున్వాయమున కౌమారమును రెండవయవస్థగ గ్రహింపవలయుననిగాని యెంచుకొనఁదగును. భగవద్గీతయందు 'దేహినోఽస్థిన్ యథాదేహే కౌమారం యౌవనంజరా' అని బాల్య కౌమారములకు, కౌమారశబ్దమునే గ్రహించియ, వస్థాత్రయమే చూపినాఁడు. ఏమైనను కౌమారము యౌవన పూర్వభావియగును. అదియే పుష్కరికి సరిపడును.

అవస్థానము. సం. వి. అ. న. ఉనికి.

అవస్థావనము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. స్థాపించుట.

అవస్థావసీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఉంచఁదగినది; 2. స్థాపించఁదగినది.

అవస్థావితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2. స్థాపించఁబడినది.

అవస్థాప్యము సం. = అవస్థావసీయము.

అవస్థాయి. సం. విణ. (న్. ఈ-చి. న్.) ఉండునది.

అవస్థితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఉన్నది. 2. నిలిచినది.

అవస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అవస్థానము, ఉనికి; 2. నిలుచుట.

అవస్థందనము. సం. వి. అ. న. క్షరణము, స్త్రవింతు.

అవస్థంసనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందఁబడుట; 2. జాటుట; 3. కాటుట.

అవహతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దంపఁబడినది (ధాన్యాది.); 2. కొట్టఁబడినది; 3. చంపఁబడినది.

అవహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ధాన్యాదులు దంపుట; 2. కొట్టుట; 3. చంపుట.

అవహననము. సం. వి. అ. న. 1. ధాన్యాదులు దంచుట; 2. చంపుట; 3. కొట్టుట.

అవహరణము. సం. వి. అ. న. 1. తొలఁగించుట; 2. నైన్యములను యుద్ధరంగములనుండి శిబిరమునకు బంపుట; 3. అవహరించుట.

అవహరణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. స్థానాంతరము పొందింపఁదగినది; 2. తప్పుక యాయఁదగినది; 3. సమాప్తిపొందింపఁదగినది.

అవహస్తము. సం. వి. అ. పుం=అవహస్తము, పెడచేయి, హస్తపుష్కభాగము. "చ... అవ్యవోరగం, బులఁ జరణంబులం జమరి, ముక్కున వాతను నెత్తురొక్కఁగాఁ, దలరంగ సారథింజఱుచె దాన వహస్తమునన్..." భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౭౭.

అవహరకుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. స్థానాంతరమును పొందించువాఁడు; 2. నైన్యములను యుద్ధరంగమునుండి శిబిరమునకు పంపువాఁడు.

అవహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రాహమును జలజంతువు; 2. శ్రాద్ధమున బ్రహ్మణులు నిమంత్ర

ణము చేయునపుడు వారికిచ్చు పదార్థము తీసి కొనిపోవుట, (అట్టిపదార్థముని కొందఱు); 3.

— యుద్ధమునుండిగాని జూదమునుండిగాని మరలి శిబిరమునకు వచ్చుట; 4. స్థానాంతరముఁ బొందించుట.

అవహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుఁడు, దొంగ.

అవహార్యము. సం. = అవహరణీయము.

అవహాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రాకారపుగోడ, ఆవరణము.

అవహానము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేళాశోశము; 2. చిటునపు.

అవహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) (అవధానము నొందినది.) సావధానమైనది, ఇతరధ్యానము లేనిది, తడేకాయత్తము. “క. ఆకురునాథులొడ నవహితమతివై, వినుమంతయుఁ జెప్పెద.” భార. ప్రోణ. ౧, ఆ. ౧౦, “క. ధృతరాష్ట్ర కుమారులు నవహితులై పాంచాలుమీఁద నేసిరి.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౭౩.

అవహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకారగోచనము, (భయ గౌరవ కాటిల్యములవలన సంతోష విచారాదులను పైకి తెలియకుండఁగ నణఁచుకొనుట, దాచుట, గుట్టుగానుండుట.

అవహితము. సం. వి. అ. న. = అవహిత. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

అవహేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అవహేలనము.

అవహేలనము. సం. వి. అ. న. 1. తెగడుట, నిందించుట; 2. అనాదరము.

అవహేలము. సం. వి. అ. పుం. = అవహేలనము.

అవహేలితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. అవమానపఱుపఁబడినది; 2. అనాదరము చేయఁబడినది.

అవాంతరదిక్కు. సం. వి. శ్. స్త్రీ. విదిక్కు, కోణము, మూల.

అవాంతరము సం. వి. అ. న. విఘ్నము, అడ్డు. “ఎన్నియవాంతరములు వచ్చినను తలఁచినచని మానరాదు.”—విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. లోపలిది; 2. నడుమసంభవించినది.

అవాంత్రము. వై. వి. (సం. అవాంతరమ్. క. అవాంత్రపు.) 1. విఘ్నము, ప్రతిబంధము; 2. కష్టము, ఇడుము.

అవాత్సరస్కుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. పంచకొనఁబడిన తలగలవాఁడు; 2. తలక్రిందుగా నున్నవాఁడు.

అవాత్సవిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఆఘోముఖములైన పువ్వులుగలది.) 1. సదాపశి; 2. బ్రహ్మాండశి.

అవాగ్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. క్రిందికి పంగిన యగ్రముగలది; 2. ఆవనము, పంగినది.

అవాజ్ఞనసగోచరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) అవాజ్ఞనసగోచరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) వాక్కునకును మనస్సునకును గోచరముగాని వాఁడు, చెప్పటకుగాని తలఁచుటకుగాని శక్యము కానివాఁడు.

అవాజ్ఞనసగోచరుఁడు. సం. = అవాజ్ఞనసగోచరుఁడు.

అవాజ్ఞాము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) 1. ఆఘోముఖుఁడు, తలపంచుకొనినవాఁడు; 2. తలక్రిందుగా నున్నవాఁడు.

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణవిక్కు.

అవాచీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణదిక్కునఁ బుట్టినది; 2. వ్యత్యస్తమయినది, తాఱు మాఱయినది.

అవాచ్యము. సం. వి. అ. న. దూఱుమాట, నిందావాక్యము.—విణ. (ఆ. ఆ. అ.) చెప్పఁదగినది; 2. చెప్పశక్యముగానిది; 3. నిందింపఁదగినది; 4. అభిధాప్యత్రిచేత బోధించుటకు శక్యముకానిది; (అర్థము.) 5. ఉచ్చరింపఁగూడనిది. (మాట, పేరు.)

అవాచ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (యజ్ఞాదినమయములందు ఉచ్చరింపఁదగనివాఁడు). 1. చండాలుఁడు, చెప్పరానివాఁడు; 2. పాపాత్ముఁడు.—విణ. చూ. అవాచ్యము.

అవాజా. హిం. వి. వదంటి, ప్రతీతి.

అవానము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్వాసము.—విణ. (ఆ. ఆ. అ.) అశుష్కము, ఎండనిది (వానము = శుష్కము.)

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. అలవాలము, పాదు,

అవాశిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందించబడినది.

అవాక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాక్షము, పొందబడినది.

అవాక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందదగినది.

అవాప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్యము, పొందదగినది.

అవాప్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ప్రాప్తి, పొందుట.

అవాయి. దే. వి. ఆకాశబాణము, వైకిరీపు బాణము. (తారాజుకన్నగొట్టము మొ.)

అవారణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (అవారణము అనుదాని 'ము'వర్ణములొసంగడంగా మిగిలినరూపమునవిచ్చు.)

అవారణము, అడ్డులేమి. "క. కనధింబడు మేడి పండ్లవారణ లోలోఁ, విచు"వే. పంచ. ౪-౨౯; "మధ్యరూడవారణమై" విక్ర. ౨, ఆ. ౬.

అవారణము. సం. వి. ఆ. న. అడ్డులేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డులేనిది.

అవారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలించ శక్యముగానిది; 2. నివారించదగినది.

అవారపారము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రము.

అవారపారీణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పారమున పొందినవాడు, అంతచూచినవాడు.

అవారము. సం. వి. ఆ. న. (నీటిచే ఆవరింపబడనిది) 1. సముద్రతీరము, సముద్రపుటాడ్డు; 2. ఈశలెదరి.

అవార్యము. సం. = అవారణీయము.

అవారి. వై. విణ. 1. ఆపారము, ఆవరిమితము; 2. అవార్యము, అడ్డులేనిది, ఆచరణిహతము—శ్రీ. విణ. 1. ఆవరిమితముగా; 2. అడ్డులేకుండగా. (రూ. అవ్వారి.)

అవారిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (నివారింపబడనిది). 1. అడ్డగింపబడనిది; 2. నిషేధింపబడనిది.

అవాసకుడు. సం. వి. న్. పుం. జినదేవత, బుద్ధభేదము.—విణ. 1. వస్త్రములేనివాడు; 2. వస్త్రముధరించనివాడు, దిశమోలవాడు.

అవాస్తవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిజముకానిది, అసత్యము.

అవి. ఉభ. దే. న. 'అని' అనుదానికి బహువచనరూపము. "అవి మావి, ఇవి మీవి"—సం. వి. ఇ.

శ్రీ. ముట్టుది. పుం. 1. ఎలుక; 2. కరబళి, శిశి; 3. గొట్టె; 4. గొట్టె; 5. సూర్యుడు; 6. గాలి; 7. గుడి మొ. వాని చుట్టుగోడ; 8. కనుబొమ్మ. అవికటము. సం. వి. ఆ. పుం. మేషసముదాయము, గొట్టెలగుంపు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉగ్రము కానిది, సౌమ్యము; 2. వంకరకానిది; 3. పుటిలముకానిది. (నల్లభావము.)

అవికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (వికలముకానిది.)

1. విచ్ఛిన్నముకానిది; 2. సీనముకానిది.

అవికిరి. దే. వి. నలకండ్లపాము.

అవిగీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందితముగానిది; 2. స్తుతించబడినది; 3. శ్రేష్ఠము.

అవిగ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. కలివెల్.

అవిఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విఘ్నములేనిది. —అవ్య. అ. న. విఘ్నములేమి.

అవిచారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచారింపబడనిది, ఆలోచింపబడనిది. (అవిచారితరమణీయము=అవిచారితమయినపుడే రమణీయముగా నుండునది, విచారణచేసినపుడు రమణీయముగానిది, ఆపాశరమణీయము.)

అవిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛిన్నముకానిది, ఎడతెగనిది, తెంపులేనిది.

అవిటి. దే. విణ. వికలము, 1. గ్రహణాదిశక్తిలేనిది. (అవిటికన్ను, అవిటిచేయి, అవిటికాలు, మొ.)

2. బలములేనిది, జిగిలేనిది; (ఆస్తంభము అవిటిగానున్నది, అవిటికట్ట మొ.); 3. అంగహీనుడు, పోగొండుడు.

అవిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. శ్రీ. ఋ.) కాచువాడు, రక్షించువాడు.

అవితథము. సం. వి. ఆ. న. సత్యమైనవాక్యము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అసత్యముగానిది; 2.

వ్యర్థముగానిది, సఫలమైనది, ప్రయోజనముతోఁగూడినది. "క. అవిహతగతులను, సమరమహిం గ్రీడితధము నను సవితథమై." భార. విరా. ౫, ఆ. ౪౬.

గదిని చిట్టాడుచు, చల్లన చుచు బువ్వఁబెట్టు
మవ్వా యుచుచు” భాగ. ౧౦. పూ. ౩౦౩;
“ఆ. బలియు నిట్టి భీము బ్రాహ్మణార్థముగా ననుర
వాతఁ ద్రోతురవ్వ యిట్లు” భార. ఆ. ౬,
ఆ. ౨౦౧; 2. తంత్రీశ్లో; 3. కర్ణశ్లో. “సీ.
అవ్వయంచుచు శ్రేమదిష్టతిల్లగఁ జేసి మురిపెంపు
ముచుచు ముద్దుగుచు.” దశా. ౩. ౫౦; 4.
సాధి, పూజ్యులారా. “చ. అవ్వ సీత్రశ్శంబు
నకు నుత్తరంబయ్యుధిష్ఠిరుండు నెచ్చువలయు.”
భార. సభా. ౨. ఆ. ౨౪౩. “ఆ. అవ్వ సీత్ర వేల్పు
వగుదని కొందఱు, మెగిఁకేలు మొగిచి మ్రొక్కి
రంత.” భార. ఆ. ౨. ఆ. ౧౦౩; “క. అవ్వల
నెఱుంగక మువ్వరి, కవ్వల వెఱుంగొందు వరముఁ
డర్చుకుండై యా, యవ్వలకు సుతశంబుగ, నవ్వా
యవ్వాయనంగ నల్లన నేచ్చెన్.” భాగ. ౧౦.
పూ. ౨౯౪; 5. వృద్ధశ్రీ. “అవ్వవలె వంగిపోతి
వేమి” సా. “అవ్వయుఁగావలెను బువ్వయుఁ
గావలెను.”

అవ్వల. దే. = అవల 1. “తే. ఇవ్వలవ్వల దైత్యు
లట్టిట్లు ద్రోయ.” దశా. ౨. ౧౦౨. “క. ఎవ్వ
నితో నెచ్చోట, జివ్వకుఁ జే సాఁపవలదు
చే సాఁచినచో, సివ్వలనవ్వల నెవ్వరు, నవ్వక
యొండంగ బరగ నజిగింపఁదగున్.” కాశీ. ౧,
ఆ. ౧౦౯; 2. “క. ... శ్రావ్యనమాసంబు
గలదు కొనుమాఁకలియున్, నొప్పెయును దీఱు
సంతటనవ్వల నారోగ్యమగు మృగాధిప నీకున్”
నా. పంచ. ౧. ౩౯౯.—విణ. “క. అవ్వలి
దిక్కుమోమయి...” వై. ఆ. ౬, ౧౧౩;
“చ. ఆలుకఁ దుషారశైలనుత యవ్వలిమో
మయి...” హర. ఆ. ౪, ౩౪. (అవ్వలమో
మయి=వెడమొగము పెట్టుకొని)—అవ్వల ద్రో
య=తిరస్కరించు.

అవ్వల్. హిం. విణ. మొదటి, శ్రేష్ఠమైన. శ. ర.
అవ్వలకించుకొను దే. స. క్రి. (త్రోసివేయు)
చెరుగు. “సీ. ఒడికంబుగా వ్రేసి యొక్కింత
నేలవై నిరుసవద్దను బోసి యొండనెఱపి, యొయ్య
నొయ్యన క్రాసి యముక నవ్వలకించికొని నేర్పు
మైగరహురవించి.” దశకు. ౧౦, ఆ. ౧౦౫.

అవ్వారి. వై. విణ. = అవారి. “సీ. శతశృంగగిరి

బర్రశాలఁ గట్టుకొని సమర్పించు గోటుల
కొలది మీఱునచ్చునతిథులనెల్ల నవ్వారిగాఁగ
వృద్ధసాక్షుంబు వరలబ్ధనస్యవృద్ధి కలిమినంతట
నొక కొంతకాలమునకు.” వరా. ౧౦, ఆ. ౨౬.

అశంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంశయించు
బడనిది; 2. భయములేనిది. “క. అనినం జల
మునఁ గుంతి, తనయాగ్రజాఁ డిట్టులనియె దరహా
సం బా, ననమున ముసుంగుపడఁగన, జ్ఞననాయ
కుతోడ ని ట్లశంకితభంగి.” భార. విరా. ౫,
ఆ. ౨౫౬.

అశక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్తముకానిది,
సమర్థముకానిది.

అశక్యము. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్యముకానిది, చేయ
నలవికానిది, అసాధ్యము.

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము; 2. భోజ
నము, తిండి; 3. అసనము, వేగిసశి.

అశనాయ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (తినవలెననునిచ్చు)
బుభుక్ష, ఆకలి.

అశనాయుతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బుభు
క్షితుఁడు, ఆకలిగొన్నవాఁడు.

అశని. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీ. 1. సిడుగు; 2. వజ్రా
యుధము; 3. మెఱపు.

అశబ్దవాది. సం. వి. న్. పుం. సాంఖ్యుఁడు, యోగ
విశేషముగలవాఁడు.

అశరీరము. సం. వి. అ. న. 1. శరీరములేమి; 2.
బ్రహ్మము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శరీరము
లేనిది; 2. శరీరాభిమానములేనిది. (అశరీరుఁడు=
జీవన్ముక్తుఁడు.)

అశరీరవాక్కు. సం. వి. చ్. శ్రీ. శరీరము కనఁబడ
కుండఁగనే పలికినపలుకు, అకాశవాణి.

అశరీరవాణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. = అశరీరవాక్కు.

అశర్మము. సం. వి. న్. న. అనుభము, దుఃఖము.
“మ. నిశ్చంకం బలిక్రూరకర్మములం దుద్భుతు
లైన వారికి నశర్మప్రాప్తి గాకుండునే.” భార. ఆది.
2, ఆ. ౧౩౬.—విణ. న్. సుఖము లేనిది.

అశాలాకము. సం. వి. అ. న. కోలజాన్ను, పుట్టలో
పెట్టినలేనే.

అశాస్త్రీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కాస్త్ర సంబంధముకానిది; 2. కాస్త్రసమ్యక్తముకానిది. అశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.

అశిశ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంధ్య, గొడ్రాలు. అశిరస్కము. సం. వి. అ. పుం. (తలలేనిది) రాహుగ్రహము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) తలలేనిది.

అశీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబది.

అశుచి. సం. విణ. ఇ. పరిశుద్ధముకానిది, శుచిగా లేనిది.

అశుద్ధము. సం. వి. అ. న. 1. మలము; 2. మయిల. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశుచి, పరిశుద్ధముకానిది.

అశుభము. సం. వి. అ. న. 1. కీడు; 2. చావు గుఱుతు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అమంగళము. శుభముకానిది.

అశూరుడు. సం. వి. అ. పుం. శూరుడు కానివాడు.

అశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 మిగులు లేనిది; 2. నిఖలము, అంతయు. “ఉ. చేతుల తీటవోనిటు లశేషబలంబుల నుగ్గునేసి మాంసా తతపంకయై బహువిధాయుధ మిసము లొప్ప.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౫2.

అశోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

అశోకము. సం. వి. అ. న. (శోకము లేకుండఁ జేయునది)పాదరసము. పుం. కంకేళి (స్త్రీ పాదతాడనము దీనికి దోహదమని కావ్యప్రసిద్ధి)—విణ. (అ. ఆ. అ.) శోకములేనిది.

అశోకరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

అశోకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దశరథుని మంత్రి లలో నొకడు; 2. క్రీ. పూ. 231-190 సం॥ కాలమున హిందూసామ్రాజ్యము నేలిన మార్క చక్రవర్తి. (శాద్ధమతవ్యాప్తికి మూలకారకుడు).—విణ. చూ. అశోకము.

అశైవుడు. సం. వి. అ. పుం. శైవుడుకానివాడు.

అశౌచము. సం. వి. అ. న. 1. శుచిత్వములేమి; 2. విహితకర్త లాచరించుటకు అనధికారిత్వము ను గలిగించు అధర్మ విశేషము (మైల, పురుడు).

అశృంశము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాయ్య; 2. చావు; 3. దుఃఖము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) మేరలేనిది.

అశృతుట్టకము. సం. వి. అ. పుం. కానెయ్యలి.

అశృతుట్టకుడు. సం. వి. పుం. 1. జాతిపనివాడు; 2. వానప్రస్థుడు.

అశృగర్భము. సం. వి. అ. పుం. మరకశము, వచ్చే.

అశృగర్భజము. సం. వి. అ. పుం. 1. సిండిబండశి; 2. మరకశము, వచ్చు.

అశృజతువు. సం. వి. ఉ. న. సిలాజతు.

అశృజము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, సిలాజిత్తు.

అశృదారణము. సం. వి. అ. పుం. టంకము, జాతియిలి.

అశృపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. జాతిపుష్పశి; 2. శిలాజతు.

అశృభాలము. సం. వి. అ. న. వదార్థములు గుండ కొట్టుకొనుట తుపయోగింపఁబడు ఇనుపపాత్ర, హమానదిస్త్రీ, అమానుదస్త్రా.

అశృము. సం. వి. ఁ. పుం. ఉపలము, జాయి.

అశృరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము, మూత్రకృచ్ఛము.

అశృరీఘ్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉలిమిరిశి.

అశృసారము. సం. వి. అ. పుం. న. లోహము, ఇనుము—విణ. (అ. ఆ. అ.) జాతివలె కఠినమైనది.

అశృద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రద్ధలేమి, అసద్ద.

అశృద్ధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశ్వసింపఁదగవిది.

అశ్రమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రమములేనిది, సులభము. “అ. కీర్తిలేనివానికిని జీవనంబుని, రర్థకంబ చూపె యవనిమిఁడు, నిత్యమయినధనము నిర్మలకీర్తియ, యట్టికీర్తి వడయు టశ్రమంబె.” భార. ఆది. ౮, ఆ. 3౧.

అశ్రము. సం. వి. అ. న. 1. అశ్రువు, కన్నీరు; 2. కత్తిలోనగువాని వాదర, అశ్ర.

అశ్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎడతెగనిది, విరామములేనిది.—క్రి.విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు, విరామము లేకుండగ.

అశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కోటి, అంచు; 2. కొంగు; 3. అయ్యుధధార.

అశ్రిమఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంహతేని వాఁడు.

అశ్రిపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కన్నెరు కార్పుట; 2. ఏడుపు.

అశ్రిపు. సం. వి. ఉ. న. 1. ఆశ్రమము, కన్నెరు; 2. పుసి; 3. సాత్వికభావభేదము.

అశ్రిలము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆర్థబోధవిశేషము; 2. శబ్దబోధవిశేషము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) అసభ్యము. సిగ్గుగాని రోచుగాని గరిగించు నది. (మాట, వాక్యము.)

అశ్లేష. సం. = ఆశ్లేష.

అశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెరుళి; 2. ఆడు గుఱ్ఱము.

అశ్వకర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇనుమద్దిళి; 2. గుఱ్ఱముచేతి.

అశ్వఖరజము. సం. వి. ఆ. పుం. (గుఱ్ఱమునకు గాడి దెకు పుట్టినది.) వేసడము, కంచేరగాడిదె.

అశ్వఖుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లదించెనళి.

అశ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెన్నెరుళి.

అశ్వఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. (గుఱ్ఱమునుచంపు నది) ఎఱ్ఱగన్నెరుళి.

అశ్వచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱములవైద్యము.

అశ్వతరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కంచరగాడిద; 2. ఒకానొకపాము. (ఇది పరుణలోకమున నుండునది.)

అశ్వలిక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. వేముళి.

అశ్వత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పున్నుము.

అశ్వత్థము. సం. వి. ఆ. పుం. రావిళి.

అశ్వత్థాముడు. సం. వి. న. పుం. కృషీనుతుడు, ద్రోణాచార్యుని కొమారుడు. (భారతయుద్ధమున సుప్రసిద్ధుడు.)

అశ్వదంష్ట్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లెరుళి.

అశ్వద్ధండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నారాయణుడు; 2. సూర్యుడు; 3. అగ్ని.

అశ్వద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. తుమ్మళి.

అశ్వధత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్దభిదూరముళి.

అశ్వమహిషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుఱ్ఱమునకును ఎనుబోతునకును గల విరోధము; 2. సహజ వైరము; 3. కరవీరము, గన్నెరుళి.

అశ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. తురగము, గుఱ్ఱము. (ఆశ్వవిశేషములు.—ఇంద్రాయుధము, మల్లికార్జును, శోణము, శ్రీవృత్తికి, హరితము, హల హలము, హేమము ఇత్యాదు లనేకములు. దీని ఉత్పత్తి సప్తవధము. దీని తొమ్మిది శ్రీవృత్తి కము. మెడనుడి రోచమానము. నిలుపునుడి పురుషకము. దీని యగ్రభాగము పంకము. ఖురము పుటము. గతి విక్రాంతి. కవచము ప్రఖరము. మునికోల ప్రతోదము. చగ్గము రత్తి. పొత్తిక లుతనము. శ. ర.)

అశ్వముఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (గుఱ్ఱపు ముఖము పంటి ముఖముగలవాడు) కిన్నరుడు.

అశ్వమేధము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వమును పశువుగా నేర్పఱచిచేయు క్రతువు. (అగుఱ్ఱమును దిగంతతర్కతముపంపి యడ్డువచ్చినవారిని జయించిన సార్వభౌముడు చేయవలసిన యాగము.)

అశ్వమేధికము. సం. వి. ఆ. న. అశ్వమేధమును గుఱించి భారతమునఁ జెప్పిన పదునాలుగవ పర్వము.

అశ్వమేధీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశ్వమేధమున కుపయోగించు గుఱ్ఱము.

అశ్వయుక్తు. సం. వి. జ. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

అశ్వరోహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱపురొతు.

అశ్వలాల. సం. వి. ఆ. పుం. నలికండ్లపాము.

అశ్వవాలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుతోక. 2. గుఱ్ఱపుతోకవెండ్రుక; 3. తొల్లు.

అశ్వహృదయము. సం. వి. ఆ. న. 1. గుఱ్ఱము యొక్క మనస్సు; 2. గుఱ్ఱముయొక్క కోరిక; 3. గుఱ్ఱముయొక్క అభిప్రాయము తెలిసికొనుటకు సాధనమైన విద్య. (ఈవిద్యయందు నలంకడు సుప్రసిద్ధుడు.)

అశ్వతరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అడవి; 2. ధాన్యమునకు పట్టుకీటకము, చిలకప్పిట్ట; 3. అశ్వపంక్తి; 4. అశ్వమేధము.

అశ్వాది. సం. వి. ఇ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు. అశ్వారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నెరుళి.

అశ్వారోహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుఱ్ఱము నెక్కువాడు, గుఱ్ఱపురాతు; 2. గుఱ్ఱము నెక్కి యుద్ధము చేయువాడు.

అశ్వీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వీకుడు, గుఱ్ఱపు రాతు.

అశ్వీసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వయుక్తు, ఇరు పదియేడు నక్షత్రములలో మొదటిది.

అశ్వీనీకుమారులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. అశ్వీనీ దేవతలు, దేవవైద్యులు.

అశ్వీనులు. సం. = అశ్వలు. “ఆ. పతికేబరమభక్తి బరిచర్యసేయుచు, నొనరంగా నుకన్య యుండు నంత, నాలతాంగికడకు నశ్వీనులే తెంచి, తమై టుంగఁజెప్పి దానికనిరి.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౧౦౩.

అశ్వీనము. సం. వి. ఆ. న. గుఱ్ఱముచేత పికదినము పోదగినదారి.

అశ్వీయము. విం. వి. ఆ. న. గుఱ్ఱపుసమూహము.— విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గుఱ్ఱమునకు హితమైనది.

అశ్వీడు. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుడు.

అశ్వీలు. సం. వి. న్. పుం. ద్వి. అశ్వీనీసుతులు, అశ్వీనీకుమారులు.

అశ్వీతరము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వతరము, కంచేర గాడిద.

అశ్వీరసము. సం. వి. ఆ. న. ముఖ్యమైనగుఱ్ఱము.

అషడక్షీణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (అటు కన్నులబడనిది. మూడవవాడెఱుంగనిది.) ఇద్ద టికంటె నన్యులెఱుంగనిది. (మంత్రము మొ.) “మకరకేతనుడు అషడక్షీణమాడ్డున్యమంత్రి.”

అషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వీన్యాదినక్షత్రము లలో నిరుదవ ఇరువదియొకటవ నక్షత్రము.

అప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎనిమిదికలలుగల వీణె.— విణ. న్. ఎనిమిది. (తెనుఁగున సమాసపూర్వకవ ముగనే ప్రయోగము. “అప్తదిగ్గజములు.”

అప్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అప్తమితికి; 2. హేమంత శిశిరముతువులలోని బహుశాప్తమితిఘటయందు చేయు శ్రాద్ధవిశేషము.

అప్తకము. సం. విణ. ఎనిమిది యవయవములు కలది.

—వి. ఆ. న. 1. ఎనిమిది అభ్యాయములుగాని, ఎనిమిది శ్లోకములుగాని కలగ్రంథవిశేషము. “గం గాప్తకము;” 2. ఎనిమిది. (అంకె); 3. పాణిని రచించిన యష్టాభ్యాసము; 4. ఎనిమిదిటి సమూ హము; 5. వేదమందుగల భాగము, అట్టము.

అప్తకర్ణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (ఎనిమిది చెవులు గలవాడు) చతుర్ముఖుడు, బ్రహ్మ.

అప్తకప్తములు. సం. వి. అన.బ. ఎనిమిదికప్తములు—

1. దేశాంతరగమనము; 2. భార్యావియోగము; 3. ఆపత్కాలమున బంధుదర్శనము; 4. ఉచ్చిష్ట భోజనము; 5. శత్రుస్నేహము; 6. పరాన్న ప్రతిక్షణము; 7. అప్రతిష్ఠ; 8. దౌర్ద్రయము.

అప్తగుణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఎనిమిదిగుణ ములు కలది; 2. ఎనిమిదిరెట్టుగలది.

అప్తక్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఎనిమిదితో కొనఁ బడినది.

అప్తతయము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఎనిమిదియవ యవములు గలది.

అప్తత్రికము. సం. వి. ఆ. న. (ఎనిమిదిమాడులు) ఇరువదిచాలుగు.

అప్తనిక్కులు. సం. వి. శ్. స్త్రీ. బ. తూర్పు, ఆగ్నే యము, దక్షిణము, నైర్వృతము, పడమర, వాయు వ్యము, ఉత్తరము, ఈశాన్యము అను దిక్కులు.

అప్తదిగ్గజములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. ఎనిమిది దిక్కులయందలి ఏనుఁగులు. (విరావతము, పుండ రీకము, వామనము, కుముదము, అంజనము, పుష్క దంతము, సార్వభౌమము, సుప్రతీకము.) ఇవి క్రమముగా పూర్వాదిదిక్కులయందుండు గజ ములు.)

అప్తదిక్పాలురు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. ఎనిమిది దిక్కులను పాలించువారు (ఇంద్రుడు, అగ్ని, యముడు, నిర్వృతి, వరుణుడు, వాయువు, కుబేరుడు, ఈశానుడు. వీరు పూర్వాదిదిక్కు లకుఁ బాలకులు.)

అప్తధాతువులు. సం. వి. ఈ. పుం. బ. బంగారు, వెండి, రాగి, తగరము, తుత్తినాగము, సీసము, ఇనుము, పాదరసము—అను ఎనిమిది ధాతువులు.

అష్టనాగములు. సం. వి. పుం. బ. వాసుకి, అనంతుడు, శత్రువుడు, శంఖపాలుడు, మళికుడు, వద్దుడు, మహావద్దుడు, కర్కాటకుడు. అనునాగములు.

అష్టసత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగమల్లెళి.

అష్టభాగ్యములు. సం. వి. ఆ. న. బ. రాజ్యము, భండారము, సైన్యము, వియగులు, గుఱ్ఱములు, ఛత్రము, చామరము, ఆదోళిక. అనునవి.

అష్టభోగములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. 1. గృహము, శయ్య, వస్త్రము, ఆభరణము, స్త్రీ, పుష్పము, గంధము, తాంబూలము; 2. నిధి, నిక్షేపము, జల, పాషాణ, అక్షిణ, అగామి, సిద్ధ, సాధ్యములు.

అష్టమంగళము. సం. వి. ఆ. పుం. మొగము, తోక, జాలు, తొమ్మ, గొరిజలును, తెల్లగానున్నగుఱ్ఱము. —బ. 1. సింహము, పృషభము, నాగము, కలశము, పృజనము, వైజయంతి, భేరి, దీపము; 2. బ్రహ్మణుడు, గోవు, అగ్ని, బంగారు, నేయ, ఆదిత్యుడు, జలము, రాజు.

అష్టమకాలికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (ఎనిమిదవ కాలము భోజనకాలముగాగలవాడు) మూడు దినములు నొకపూటయు నుపవాసముండి నాల్గవ నాటి రాత్రి భుజించువాడు. (ఇతడు వానప్రస్థులలో నొకడు.)

అష్టమదములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. భోజనము, అర్థము, స్త్రీ, విద్య, మలము, రూపము, ఉద్యోగము, యౌవనము అనువానివలన గలుగు మదములు.

అష్టమము. సం. స. (అ. ఈ. అ.) ఎనిమిదవది.

అష్టమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిథి.

అష్టమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. (ఎనిమిది స్వరూపములు గలవాడు, శివుడు. (పంచభూతములును, సూర్యచంద్రులును, యాగముచేయు యజమానుడును శివుని యష్టమూర్తులు.)

అష్టశ్రవణుడు. సం. = అష్టకర్ణుడు.

అష్టశ్రవుడు. సం. వి. న్. పుం. = అష్టకర్ణుడు.

అష్టస్వామ్యములు. సం. వి. ఆ. న. బ. విక్రయ, దాన, వినయ, జల, తరు, పాషాణ, నిధి, నిక్షేపములు.

అష్టదశ. సం. విణ. న్. పదునెనిమిది. (తెనుంగున దీనికి సమానపూర్వపదముగనే ప్రయోగము) “1. అష్టదశపురాణములు; 2. అష్టదశోపపురాణములు; 3. అష్టదశధాన్యములు; 4. అష్టదశవిద్యలు; 5. అష్టదశవివాదస్థానములు; 6. అష్టదశవర్ణనలు; 7. అష్టదశస్త్రులు.”

అష్టదశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పదునెనిమిదవది.

అష్టాపదము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. నైత్యవలక; 2. బంగారు. —పుం. 1. మింగండ్లమొకము; 2. వెండిపొండ; 3. సాలెపురుగు; 4. పూర్వాభాద్ర.

అష్టాపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మల్లెళి.

అష్టాపదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చదరంగమాడువాడు.

అష్టారక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎఱ్ఱఉత్తరేణిళి.

అష్టావక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎనిమిదివంకరలు గలది, ఆనందర్థము, అడ్డాదిడ్డమయినది.

“కా. దుష్టాచారులు మిమ్ము గన్గొనఁగ నెంతో దోషముతో వచ్చుమీ, రష్టావక్రపుఁగూతలియ్యడలఁ గుయ్యంగారణంబేమి.” సానం. ౨, ఆ.

3౧. అష్టావక్రపుఁగూతలు = వంకరటింకర మాటలు, ఆనందర్థపుమాటలు.

అష్టావక్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకఋషి, ఏకపాదుని పుత్రుడు.

అష్టావధానము. సం. వి. ఆ. పుం. భిన్నములగు నెనిమిది విషయములందొక్కమాటు నిలబడు మేధాశక్తి. చూ. అవధానము.

అష్టావధాని. సం. వి. న్. పుం. అష్టావధానము గలవాడు.

అష్టావింశతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇరువదియెనిమిది.

అష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భోజనము. —వి. ఈ. స్త్రీ. పదునాఱవ ఛందస్సు.

అష్టివత్తు. సం. వి. త్. పుం. జానువు, మోకాలు.

అష్టైశ్వర్యములు. సం. వి. ఆ. న. బ. అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్య, ఈశశక్తి, వశిత్వములు అను నెనిమిదిశక్తులు.

అష్టోత్తరశతము. సం. వి. ఆ. న. నూటయెనిమిది.

అసంఖ్యాకము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లెక్కించబడ
నిది; 2. అధికసంఖ్యగలది; 3. ఇంతయనుపరి
మాణము లేనిది.

అసంఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లెక్క
పెట్టడగనిది; 2. లెక్కపెట్టకకృముగానిది.

అసంగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది;
2. పాసంగనిది, పునస్సరివిరుద్ధము.

అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అర్థాలంకారభేద
ము; 2. కూడికలేమి.

అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) సందర్భములేనిది, పాసంగ
నిది.

అసంపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పూర్తిలేమి.—విణ.
ఇ. పూర్తిలేనిది.

అసంబద్ధప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరస్పర
సంబంధము లేనిమాట, పాసంగనిమాట; 2. అప్ర
స్తుతప్రసంగము, ప్రస్తుతముగానిదానిని చెప్పుట;
3. ప్రయోజనము మాలినసంభాషణము.

అసంబద్ధము. సం. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరస్పర
సంబంధములేనిది, పాసంగనిది, అసంగతము; 2.
సంబంధములేనిది, కూడనిది. “క. వృద్ధని
జాత్యంధుడని, బుద్ధివిహీనుడని నన్నుఁ బుత్రు
డు బలద, రోషిద్ధతుడై మెచ్చుచుండనం, బద్ధంబులె
కాని వివరంబు పలికినవలుకుల్.” భార. ఆర. ౧,
ఆ. 3౮౮.

అసంభాషము. సం. వి. అ. న. 1. సమ్మర్షము లేమి;
2. బాధలేమి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇటుకు
లేనిది, వికాలము, సమ్మర్షములేనిది; 2. బాధలేనిది.

అసంభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంభవములేమి;
2. లభింపమి. “వ. నిత్యంబు నొక్కొక్క వన
స్పృతియందు నొక్కొక్క వన్యఫలంబు భిక్షగాని
యసంభవం బయిననాఁ డుపవాసంబు చేసి” భార.
ఆది. ౫, ఆ. ౫౯.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కలుగ
నిది, సంభవములేనిది; 2. లభింపనిది.

అసంభావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సంభవింపమి; 2.
ఊహింపమి.

అసంభావనీయము. సం. = అసంభావ్యము.

అసంభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊహిం
చుటకు శక్యముకానిది; 2. ఊహించదగనిది;
3. సంభవించనిది, అసంభవము.

అసంశయము. సం. వి. అ. పుం. సంశయములేమి.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) సంశయములేనిది.—క్రీ.
విణ. సంశయము లేకుండగ.

అసంహతము. సం. వి. అ. పుం. (కలియనిది) బల
ములు వేటువేటుగాఁదిగ్నిన పూహము.—విణ.
(అ. ఆ. అ.) కూడియుండనిది, వేటువేటుగా
నున్నది.

అసక్తుత్. సం. అప్య (తెనుఁగున సమాసపూర్వపద
ముగానే దీనికి ప్రయోగము) అనేక పర్యాయ
ములు. (అసక్తుదుపదేశము=అనేక పర్యాయము
లుపదేశించుట.) “మాలిని. అసక్తుడనుభాటి
వ్యాప్తి దృష్టాగ్రయా, ప్రసభజనికవిద్విట్ట
ణోద్ధాహవేగో, ల్లనికవిలదుల్లాంఘిరోద్ధావిత
వానీ, వ్యసన విశదలీలాచర్యమానప్రతాపా.”
హరి. పూ. 2, ఆ. ౨౪౪.

అసత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆసక్తిలేని
వాడు; 2. (కర్తృఫలమును) అపేక్షింపనివాడు.

అసద్ద. వై. వి. 1. అశ్రద్ధ, లక్ష్యములేమి; 2. నిర
సనము. “ఆ. సరకునేయవను చనడ్డమాటలు
గాన్ని, యాడినంతనేమి యయ్యెనింద్ర, నీదు
శక్తి వింతయే దైవవశమున, నెట్టిపాటివారు
నెట్లుఁగారె.” భార. కాంతి. ౪, ఆ. ౪౨౬.
అసద్దమాట. = నిరసనవాక్యము.

అసత్. సం. విణ. శత్రంతము (త్. ఈ. సం. తీ. త్.)
(తెనుఁగున సమాసపూర్వపదముగానే ప్రయోగిం
పబడును) 1. సాధువుగానివాడు, దుష్టుడు.
(అసజ్జనుడు, అసత్కుడు); 2. లేనిది. “మ.
సదసత్సంశయగోచరోదరి శరత్సంపూర్ణచంద్రాన
నన్.” వై. 3, ఆ. ౨౦.

అసతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సలికానిది) కలట,
ఱంకుటాలు.

అసత్వము. సం. వి. అ. న. బొంకుమాట, అన్య
తము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) బొంకు, అబద్ధము.

అసదు. వై. విణ. 1. అల్పము. “అసదుఁగోమ.”
పా. ౨, ఆ. ౯; 2. నికృష్టము. “నీ. గాం గేయ

కుంభజకర్ణులమిగిలెడుఁగాదేని సముద్రగుఁగాని యనదు, గాఁ దలంపఁగరాదు.” భార. శల్క. ౧, ఆ. ౯౧; 3. దుర్బలము; “క. మూలబలము సంతుప్తంబై లాలితమగుచున్నయప్పు డనదుఁ జోటాఁగొకించి నడవఁభూ, పాలకునకు దండమతి శుభంబొసరించుకొ.” భార. శాంతి. ౨, ఆ. ౪౧౩. “డనుదుఁజో.” అని పాఠభేదము; 4. అబ్బుఁడు, తక్కువవాఁడు. “నీ. విరాటండు నాచనితమ్ములు నాత్మజులను, ననదులే సాత్వ్యకి యలఁతులఁబోయెడువాఁడె పృష్ఠివహరవరు లనేకులబట్టియోధులు పోర నరదాయఁగొందురే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౬౮. “లే. పాండవులు గౌరవులతోడి పగకునొల్ల, రణభూప్రజానాశన మగుటజేసి, వారలగు చని తలఁపంగవలసకధిక, ధర్మపరులైన కథమునఁ దగవు నడచె.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౩౪.

అసమృతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. సమము కానిది, సాటికానిది; 2. సాటిలేనిది.

అసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉనికికళి.

అసనపట్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదముళి.

అస్సనము. సం. వి. అ. న. విశ్వేషము, చిమ్ముట.— పుం. వేగిగళి.

అసభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సభయందు పవిత్రపదగనిది, అశ్లీలము. (వర్జనాది); 2. సభకుఁ దగనిది. (అసభ్యుఁడు. = సభకర్ణుఁడు కానివాఁడు.)

అసమంజసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అసంగ తము, పొసఁగనిది; 2. అయుక్తము, తగనిది, మంచిదిగానిది.

అసమగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణము కౌనిది, అసంపూర్ణము.

అసమనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, బేసి కంటివాఁడు.

అసమబాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బేసిబాణములు గలవాఁడు) పంచబాణుఁడు, మున్నఁగుఁడు.

అసమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమముగానిది. 2. సమమయినదిలేనిది; 3. విషమము, బేసిసంఖ్య గలది “అసమశరుఁడు; అపమలోచనుఁడు.”

అసమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుచితకాలము యుక్తముగానికాలము, అకాలము; 2. దుష్ట కాలము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమయమున లేనిది, యుక్తకాలమునలేనిది; 2. అకాలమునఁ బుట్టినది. (ఫలాది)

అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యదోషములలో నొకటి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) సమర్థముకానిది.

అసమర్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సామర్థ్యము లేనివాఁడు, సమర్థుఁడు కానివాఁడు.

అసమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బేసితూపుల వాఁడు.) మున్నఁగుఁడు.

అసమాధానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రత్యుత్తరము లేమి; 2. సమృతిలేమి, అసమృతి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) (సమాధానములేనిది) 1. ప్రత్యుత్తరములేనిది; 2. సమృతిలేనిది.

అసమిష్యకారి. సం. విణ. (నీ. ఈ. ణీ. నీ.) చక్కగా నాలోచింపక చేయువాఁడు.

అసము. దే. వి. 1. చనవు; 2. దర్పము, గర్వము.

“చ. అసమున మీఁదెఱుంగకమహాగ్రహవృత్తిఁ గడంగి చెచ్చెరకొ, బసులకుఁ గూయిగాఁ జనియెఁ బాఁపఁడు.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౩౪— వై. కీర్తి. ప్రసిద్ధి. “ఉ. చెన్నగుమానికంబులును జెల్వగుగుట్టములేనుగుల్ పదా, ర్వన్నియవైడి శోర్కిగడవంగనుబాణులకిచ్చి యెన్నియే, జన్న ములేన్నజేయుచు నసంబునమితెడు వారుసాటి యే, కన్నియయల్కలేక యొడికంబుగనుండెడు ప్రాడకెయ్యడకొ.” య. ౩, ఆ. ౩౭.

అసమృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపఁ బడనిది; 2. ఒప్పుకొననిది.

అసరవేయు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు. శ. ర.

అసరు. దే. వి. అకుపనరు, శాకరసము. “నీ. ఒక్కఁ నాడత్తపస్వి వ్రేల్నాటిదర్ప, గంటిఁగూరయనరు గాఱిననర్తించె.” సం. “క్షలేశి కిల కరే రాజకై స్తస్యశాకరసోస్తవత్.” భార. శల్క. ౨, ఆ. ౧౬౦.

అసలారు. దే. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. “క. వసియించు నమ్మదితఁ బ్రియ, మసలారగఁ గాంచి నచ్చు

నప్పుడ ప్రమదంబెనంగంగ బెండ్లి సేసెద.”

భార. ఆను. ౨, ఆ. ౬.

అసలు. దే. వి. అడుసు, పంకము, బురద. హిం.
హసలు, మూలధనము.

అసలుబుట్టువు. దే. వి. (అసలు+పుట్టువు.) పంక
జము, తామర.

అసలుకొను. దే. అ. క్రి. పంకిలమగు, బురదయగు.
అసహత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓర్వమి. చూ. అస
హత్వము.

అసహత్వము. సం. వి. అ. న. సహించమి, అస
హనము, అసూయ. “ఉ. దేవగురుద్విజప్రకర
తృప్తికరుక్ వరరాజనూయయ, జ్ఞాపభృథాభిషేక
విమలాంగవిశుద్ధయశోనిధిక్ జగ, తాపమన ధర్మ
నందను సభాస్థితః జూచి ముదంబు నెదిరిం, ద్రా
వరజాదిమిత్రులగహత్వముః బొందిరి ధార్తరా
ష్ట్రులకు.” భార. సభా. ౨. ఆ. ౭౩ “మిత్రులు
నమర్నముః బొందిరి.” అసి పాతభేదము.

అసహనము. వి. అ. క్రి. ఈర్ష్యపడు, అసూయపడు.
అసహనము. సం. వి. అ. న. (సహనములేమి,) 1.
ఓర్పులేమి; 2. అసూయ.

అసహనీయము. సం. = అసహ్యము.

అసహనుడు. సం. అ. పుం. శత్రువు. —విణ.
(అ. ఆ. అ.) ఓర్వనివాడు.

అసహమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఓర్పు
లేనివాడు; 2. సహించనివాడు, అసూయ
నొందువాడు.

అసహాయత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహాయులులేమి.

అసహాయకూరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతరులసహక
య్యము లేకయే యుద్ధముచేయువాడు.

అసహాయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సహాయులు
లేనివాడు, తోడులేనివాడు; 2. తోడుకాని
వాడు.

అసహిష్టుడు. సం. విణ. ఉ. ఓర్వనివాడు, అసహ
నుడు

అసహ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అసహనము, అసూయ.
“చ. కపటములేనివా రొరులకల్పి కసహ్యతః
బొందకున్నవారు.” సానం. ౩, ఆ. ౧౩౪; 2.
అసహ్యమగుట.

అసహ్యపడు. మి. ఆ. క్రి. రోకపడు.

అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సహించ
గూడనిది; 2. సహించశక్యముకానిది. “కా.
ఫలమల్లికలికా గర్వాంభమై పర్వై స, ర్వా
సహోద్ధతియయ్యె.” హరి. పూ. ౬, ఆ. ౩౬;
3. రోకకలిగించునది. —౩. అ. న. 1. సహించ
లేమి; 2. అసహనము, అసూయ. “ద్వి. ప్రము
చిత భక్తిదీపములు నిత్యంబు, వేయేసి ముట్టింది
విశ్వేశ్వరీశుఁ, బాయక రేయును బగలును గొల్పి,
నాయూరంగల జైను లత్యసహ్యమున, నేయగరం
టెడున్ బోయకయున్న” పండి. ౩, ౨౦౩.
పుట.

అసహ్యించు. సం. అ. క్రి. అసహ్యపడు.

అసహ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. (సహించదగని
వాడు) శత్రువు.

అసాంప్రతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యుక్తము
కానిది.

అసాదు. దే. హిం. ఆప్య. బళి, హసాదు. “క. బుధుల్,
సాదన కాత్రపురెల్లన, సాదనజేగ జెట్టదొడరి
సాదనసేయున్.” రామా. ౩, ఆ. ౧౪౯.

అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సాధార
ణముకానిది.) 1. అందఱకులభ్యముకానిది; 2.
విశేషమైనది. “అసాధారణప్రజ్ఞ.”

అసాధువు. సం. విణ. (ఉ. ఈర్ష్య. ఉ.) 1. సాధువు
కానిది, దుష్టము; 2. వ్యాకరణవిరుద్ధము, తప్పుయి
నది (శబ్దము.)

అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యము
కానిది, అశక్యము.

అసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సారములేమి; 2. సార
ములేనిభాగము. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సారము
లేనిది; 2. ప్రయోజనములేనిది; 3. దుర్బలము.

అసి. దే. విణ. (క. అసి.) (ఉప. అసి శ. ర.)
సూక్ష్మము, చిన్నది, కొంచెము. చూ. అసికోత.
—క్రి. విణ. సూక్ష్మముగా, కొంచెముగా. చూ. అసి
యాడు. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము కానరాదు.
చూ. అసివోపు. [“మఱియు నిదియొకానొక
చో ఇత్యర్థకముగాఁ గానఁబడియెడి. “చ. అసి
యఱచేత నాతఁడటు లాపొనపంబును బట్టు

కొన్నన, య్యసుకడె చేటలం జెరిగి యింపగు బియ్యముచేసి..... "భో. ౬, ఆ." అని. శ.ర. ఇట. "క. ఆని యజుచేతనె యాపా, శనముం బట్టుకొనియున్న చలమకిగనియ, వ్వనిత చలిం పని నెప్పున, మున ప్రితల కర్ణుల పాద్యములు దగ నిచ్చెన్." భో. ౬, ఆ. ౧౯౩. "చ. అనదృశ లీల నవ్వనితయంబునుటావక్రింద నున్నయ, య్యసుకటు చేటలంజెరిగి యింపగు బియ్యము చేసి....." భో. ౬, ఆ. ౧౯౪. అని ముద్రిత పాఠము. ఈపక్షమున ఇత్యర్థకమునకుం బ్రమాణము కనబడదు.]—సం. వి. ఇ. పుం. భద్రము, కత్తి.—ఈ. స్త్రీ. కాళికి దక్షిణమునందుండు నొకనది.

అసిబోవు. దే. ఆ. క్రి. (అసి+పోవు.) కప్పిపోవు. "సీ. అసిబోవుబెట్టునాయసిబోవు మేకములఁ జించునాచేయమ్మచిలుకుటమ్ము." రామా. ౨, ఆ. ౨౪.

అసికము. సం. వి. ఆ. న. అధరోష్ఠమునకును గడ్డము నకును నడిమిభాగము.

అసికోత. దే. వి. చిన్నకోత, ముక్కుముక్కులుగాఁ గోసివకోత. "ద్వి. నెట్టనమెలనున్న నెఱకత్తిఁ దివిచి, కొన్నింటిముక్కులుఁ గొన్నింటిచెవులుఁ, గొన్నింటి చెక్కులుఁ గోతలుజెట్టి, యసికోతలుగఁ గోయ;...నంతనవ్వెభుని, యసికోత లసిబోవ నప్పికాచములు, దేతాశపతికిఁ జెప్పిన....." హరిశ్చ. పూ. ౨౦౪౦.

అసిక్కి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరాయాసముచే జీవనముచేయుచు అంతఃపురమునందు మెలఁగడియువతి, దాసి; 2. ఒకానొకయేణు.

అసిజీవి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. కత్తివలన జీవించువాడు, భద్రజీవి; 2. యుద్ధభటుడు.

అసితము. సం. వి. ఆ. పుం. నలుపు,—విణ. (అ. ఆ. ఆ.) నల్లనిది.

అసితమ్మగము. సం. వి. ఆ. పుం. కృష్ణసారము, లేడి.

అసితాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. కత్తి.—విణ. (అ. ఆ. ఆ.) నల్లనిదేహముగలది.

అసితాననము. సం. వి. ఆ. న. (నల్లనిమొగము గలది.) కొండముచ్చు.

అసితాచ్చి. సం. వి. న్. పుం. అగ్నిహోత్రుడు.

అసితాశ్శము. సం. వి. అ. న. (నల్లనివణి) ఇంద్ర నీలమాణిక్యము.

అసితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శనిగ్రహము—విణ.

(అ. ఆ. ఆ.) నల్లనివాడు.

అసితోత్పలము. సం. వి. అ. న. నీలొత్పలము, నల్ల కలువశీ.

అసిదంష్ట్రము. సం. వి. ఆ. పుం. (కత్తివంటి కోఱలు గలది.) మకరము, మొసలి.

అసిధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కత్తియొక్కవాడియైనయంచు.

అసిధారావ్రతము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తియొక్కవాడియైనయంచుమీఁదనడచినట్లు కొంచెమైనను తొట్టుబాటులేకుండఁగఁ బ్రవర్తించు నియమము; 2. కఠినవ్రతము, ఏమాత్రము హెచ్చుతగ్గులపచ్చినను బాధగల్గించు నియమము; 3. ఏకశయ్యాగతులగు స్త్రీపురుషులు మనముననంగ మాఖిలాషయున్నను దానిని నిరోధించి కలియకుండుటకై యిద్దఱుమధ్యను వాఁడియగుకత్తిని ఉంచుకొని పరుండుట; 4. ఏకశయ్యాగతులయ్యు దంపతులు భోగము నొందకుండుట.

అసిధావకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కత్తిసానపెట్టు వాడు.

అసిధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, మొలను ప్రక్కగా ధరించునట్టి మేరకత్తి, ఛురిక, చిన్నకత్తి.

అసిపత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కత్తియొక; 2. (కత్తివంటి యాకులు గలది.) చెఱుకు; 3. నరక విశేషము.

అసిపత్రవనము. సం. వి. అ. న. 1. చెఱుకుతోట; 2. నరకవిశేషము.

అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = అసిధేనుక.

అసిపుత్రిక. సం. = అసిధేనుక.

అసిమి. దే. వి. ఒకరకము చిన్నసంచి, చిన్నగోనె.

అసిమిగొల్లెన. దే. వి. గొలవలె గోనెలతో వర్తకులు వేసికొను గుడారము. "గీ. మునుపుగానేగి యసిమిగొల్లెనలుపన్ని." కళా. ౮, ఆ. ౪౨.

అసిమేదము. సం. వి. ఆ. పుం. తుమ్మ శీ.

అసియాడు. దే. అ. క్రి. (అసి+అడు.) 1. చలించు, వడఁకు. “ఉ. కంకణనిక్వణంబు మొగకట్టఁగఁ గౌనసియాడ రత్నతా, టంకవిభూషణంబులు వడంక...” సై. ౬, ఆ. ౧౦౨; 2. చెదరు, నడలు. “ఉ. గుట్టసియాడ గబ్బిచనుగుట్టలవైఁ బులకాం కురావళుత్, తెట్టువగట్ట” విజ. వి. ౧, ఆ. ౬౧; 3. తిరుగు, సంచరించు. “క. పనిగొనుచు మేయ పచ్చిన, పసిగొనుచుం గోలుపులులు బలిసెన్ నృపసి, యసి యాడునేని యచ్చట, నసియాడం దటచు వెఱచు నటచుం బఱచున్.” రామా. ౨, ౧౩.

అసియార్పు. దే. స. క్రి. అసియాడుధా. ప్రే. కదలునట్లు చేయు, అసియాడఁజేయు. “ఉ. వేనలి పాటపాట నరవెండుకతోఁ దిలకండులాన్వయ, శ్రీనటియింపఁ గెనడలి ప్రేకని చన్ములు పాల వంకరై, కానసియార్పు.....” కాశీ. 2. ౧౫౫.

అసిలేరు. వై. వి. అశేషనక్షత్రము.

అసివాటు. దే. వి. (అసి+పాటు.) విహారము, స్వారి. (ఇది ఏగు, తిరుగు మొదలగు వానితో సహా చరితముయ్యే యుండును) “నీ. ఎవ్వఁడు నలువ లేరెక్కి యష్టాదశ, ద్వీపాది నసివాటు దిరిగె లీల...” కాశీ. ౪. ౧౯౫. “నీ.... అపంచగౌడ ధాత్రీవదం బెవ్వారి, కసివాటుగా నేగునట్టి బయలు.” మను. పీఠి. ౧౧.

అసివోవు. దే. అ. క్రి. 1. పోవు, నశించు. “క. అస దృశపాపఫలంబున, నసివోవని బ్రహ్మహత్యలైదు దగిలె.....” వరాహ. ౮. ౨౫; 2. కష్టి పోవు. “నీ. జిజ్ఞాసించి ద్రిప్పివైచిన శూలమసిఁ బోవఁ దొలఁకువేడుక నునందుండు దొలఁగె.” దశా. ౪. ౧౦౫.

అసిహేలి. సం. విణ. ఇ. క త్రియాయుధముగా గల వాడు, క త్రితో యుధము చేయువాడు.

అసుకరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సుకరముకానిది, దుష్కరము, చేయఁగప్పమయినది.

అసుక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. తెగడిక, అప హేలనము; 2. అనాదరము.

అసుఖము. సం. వి. అ. న. 1. సుఖములేమి; 2. దుఃఖము—విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖములేనిది.

అసుధారణము. సం. వి. అ. న. ప్రాణము ధరించుట. జీవనము, బ్రదుకు, అనుమంతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. తి. త.) ప్రాణ ములు గలవాఁడు.

అసుభృత్తు. సం. విణ. తి. ప్రాణములు ధరించు వాఁడు.

అసుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. వేశ్య. అసురము. సం. వి. అ. పుం. 1. వినుగు; 2. మాల కాకి.

అసురసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అసురలకు బలము ముగిలించు కాలము.) సాయంసంధ్యాకాలము. అసురాహ్వయము. సం. వి. అ. న. కంచే.

అసురి. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లవలు; 2. అసురుని భార్య.

అసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దైత్యుఁడు, రాక్షసుఁడు; 2. సూర్యుఁడు; 3. రాహువు.

అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగుధ్వన్యనుకరణము. “క. ముసురుకొనుజరభరంబున, నసురుసురై యున్నమమ్మునడకించితి.” స్వా. ౪, ఆ. ౮౪.

అసురుసురగు. దే. అ. క్రి. నలఁగు, శ్రమమొందు. (చూ. అసురుసురు.)

అసుర్మణము. సం. = అనుక్షణము.

అసువులు. సం. వి. ఈ. పుం. బ. ప్రాణములు, ఉసులు.

అసూక్షణము. సం. = అనుక్షణము.

అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచుగుణములుగల దానియందు దోషము నారోపించుట, ఇడుగడ; 2. అసహనము, హింసలేమి; 3. కోపము, దుష్ట మగుబుద్ధి. “చ. అడలున రాజభర్తములయందు జనించె నసూయ నీకు” భార. శాంతి. ౧, ఆ. ౬౨; 4. (అలం) వ్యభిచారిభావభేదము.

అసూర్మణము. సం. = అనుక్షణము.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (సూర్యుని జూడ నిది.) 1. రాణివానపుస్త్రీ; 2. రాజభార్య.

అసూర్యంపశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సూర్యుని జూడనిది, ఎండ కన్నెఱుంగనిది.

అస్సక్కు. సం. వి. తి. న. రక్తము, నెత్తురు.

అన్యగర్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రక్తమును ధరించునది.)
తృప్తి, తోలు.

అన్యగర్. సం. = అన్యగర్.

అసౌమ్యము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) సౌమ్యము
కానిది, వక్రము.

అస్థలితప్రచ్ఛాచారి. సం. వి. న. పు. 1. వేదము
చదువుచు స్థాలిత్యము (వ్యభిచారదోషము) లేక
ప్రచ్ఛాచర్యవ్రతము జరపువాఁడు; 2. స్త్రీలతో
విహరించుచున్నను వీర్యస్థలములేక యుండు
వాఁడు. “శ్రీకృష్ణుడస్థలితప్రచ్ఛాచారి యుండు”

అస్థలితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తొట్టు
పాటు లేనిది, జాతినిది; 2. భంగములేనిది.
“స్త్రీ. నిత్యవ్రతంబుగా నత్యంబు పాలించు నిష్ఠ
యస్థలితగా నెఱపె నితఁడె.” భార. కాం. ౧,
ఆ. 3౫౭.

అస్తంగతుండు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అస్తమయ
మును పొందినవాఁడు. (సూర్యుండు.)

అస్తమనము. సం. వి. ఆ. న. 1. సూర్యాస్తమయము,
ప్రాస్తమనము; 2. సూర్యాస్తమయకాలము.

అస్తమయము. సం. వి. ఆ. పు. 1. అస్తమించుట;
2. ప్రళయము; 3. (జ్యోతి.) ఇతరగ్రహములు
సూర్యునితో కలిసియుండుట.

అస్తమానము. వై. వి. 1. అస్తమయము, సాయంకాల
ము. “క. ఉదయాస్తమానవేళల, మదమున
నిద్రించుచున్న” సానం. ౨, ఆ. ౧౦౦. (వైరి
సమాసము); 2. ఎల్లప్పుడును.

అస్తమించే. సం. ఆ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. కనఁ
బడకపోవు.

అస్తమితము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. అస్త
మించినది; 2. నశించినది.

అస్తము. సం. వి. ఆ. పు. సూర్యుండు అస్తమించు
కొండ—విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. త్రోయబడి
నది; 2. ముగిసినది; 3. క్రుంకినది. (సూర్యుండు
డలము.) వై. (అని శ. ర. హస్తశబ్దభవమున
వచ్చును.) —గ్రా. వి. అత్తము. గెలలో నొక
భాగము.

అస్తరు. హి. వి. 1. ఒక గుడ్డకాశ్రయముగా లో
ప్రక్క కేర్చిపట్టెడు మఱియొకగుడ్డ. అని

శ. ర; 2. అతుకువేసినగుడ్డ. “స్త్రీ. అస్తరు నతుకు
నానలరుసంధానవసనఖండనామంబు” ఆ. భా.
౪, ఆ. ౧౫౦.

అస్తవ్యస్తము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వ్యతిరేకమయి
నది, తాఱుమాఱినది. “క. అస్తమయమునకు
మును రిపు, మస్తకముం దునుమవలయు మనకిది
సాలి, దుస్తకముననగు నస్తవ్యస్తంబగు నేని
నాకు వగవుగదిరెడుకొ.” భార. ద్రోణ. ౨, ఆ.
3౦3. “వ. ఇద్విధనంబున ననంతవర్షరాజ్యం
బస్తవ్యస్తంబగుటయు.” దశకు. ౧౧, ఆ. ౧౦౮.

అస్తరువు. హి. = అస్తరు.

అస్తాచలము. సం. వి. ఆ. పు. అస్తాద్రె, క్రుంకు
మెట్ట, సూర్యచంద్రులు అస్తమించుకొండ.

అస్తాద్రె. సం. వి. ఇ. పు. = అస్తాచలము.

అస్త్రీ. సం. ని. కలదు అనునర్థమును తెలుపును (తెనుఁ
గున దీనికి సమానపూర్వపదముగానే ప్రయో
గము. “అస్త్రీవాంఛము.”)

అస్త్రీకంపము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పడఁకుగలది.
చూ. అస్త్రీవాంఛము.)

అస్త్రీకాతూహలము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వేడక
కలది. చూ. అస్త్రీవాంఛము.

అస్త్రీక్షీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎక్కువ పాలుగల
యావు.

అస్త్రీనాస్తివిచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలదులేదు
అను సంశయము. “మ. రమణింబల్లవపాణిబద్ధ
నయనన్ రాకేందుబింబాననన్, సమసీనస్త్రని
నస్త్రీనాస్తివిచికిత్సాహేతుకాలోదరికొ.” వై.
౨, ఆ. ౨౧.

అస్త్రీభీతి. సం. వి. ఆ. భయముగలది. చూ. అస్త్రీ
వాంఛము.

అస్త్రీమంతుండు. సం. వి. ఆ. (త. ఈ. త.) కలవాఁడు,
ధనవంతుండు.

అస్త్రీవాంఛము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కోరికగలది.
“తే. అస్త్రీవామ్యభార మస్త్రీకాతూహలం, బస్త్రీ
మర్తసలిల మస్త్రీకంప, మస్త్రీభీతి మస్త్రీహర్ష
మస్త్రీవ్యధం, బస్త్రీవాంఛ మయ్యై నపుడురతము.”
వై. 2, ఆ. ౧౭౭.

అస్త్రీవ్యధము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) బాధగలది.
(చూ. అస్త్రీవాంఛము.)

అస్తిహర్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషము
గలది. చూ. అస్తివాంఛము.

అస్తంకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము.
ఇంద్యుకోలు, సమృద్ధి, సరేయసుట.

అస్తోకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అల్పముకానిది.

అస్తకంటకము. సం. వి. అ. పుం. బాణము.

అస్తకారకుండు. సం. విణ. (అ.ఆ.రికా.అ.) =
అస్తకారుడు.

అస్తకారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శస్త్రములు
చేయువాడు.

అస్తచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శస్త్రవైద్యము, శస్త్ర
ముతో కోసి శరీరమునుండి దుష్టభాగమును
వ్రేచాదులను తీసివేయుట.

అస్తజీవి. సం. వి. స్. పుం. (అస్తములవలనజీవించు
వాడు) యుద్ధభటుడు.

అస్తజీవుడు. సం. వి. అ. పుం. = అస్తజీవి.

అస్తమాష్టడు. సం. వి. అ. పుం. శస్త్రములు
సానచెట్టువాడు.

అస్తము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము, అస్తు;
2. శస్త్రము, ఖడ్గము, కత్తి; 3. చాపము, విల్లు;
4. మంత్రప్రయోగాదులవలన శక్తినింది శత్రు
వులను జంపి తిరిగివచ్చు ఇషీకాదికము. “ఇషీ
కాస్త్రము, ఆగ్నేయాస్త్రము;” 5. మంత్రము,
గాయత్రి లోనగునది; 6. యజ్ఞప్రయోజ్యమంత్ర
విశేషము.

అస్తవిదుడు. సం. వి. స్. పుం. శస్త్రముల ప్రయో
గము తెలిసినవాడు.

అస్తవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అస్తములను ప్రయో
గించుటయు ఉపసంహరించుటయుఁ జెలుపు
కాస్త్రము.

అస్తాగారము. సం. వి. అ. న. ఆయుధములించు
కాల.

అస్తి. సం. విణ. (స్. ఈ. జీ. స్.) (అస్తములుగల
వాడు) ధానుస్కుడు, విలుకాడు.

అస్తానము. సం. వి. అ. న. 1. తగనిచోటు, అనర్హ
ప్రచేశము; 2. హీనమైనస్థానము; 3. తగని
సంబర్హము. “అస్తానసంబంధము”

అస్తాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి
లోతుగలది, అగాధము.

అస్థి. సం. వి. ఇ. న. కీకనము, ఎముక.

అస్థితుండము. సం. వి. అ. పుం. (ఎముకపంటిముడై
గలది.) పక్షి.

అస్థిపంజరము. సం. వి. అ. పుం. కంకాలము, శరీర
మందున్న ఎముకలుమాత్రముగల మనుష్యా
కారము, ఎముకలగూడు.

అస్థిభక్షము. సం. వి. అ. పుం. (ఎముకలనునని)
కుక్క.

అస్థిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎముకలతోఁగూర్చిన
మాల. “కిమస్థిమాలాం కిముకాస్తుభం వా.” భార,
విరా. ౧, ఆ. ౧౧.

అస్థిమాలి. సం. వి. స్. పుం. (ఎముకలతోఁగూర్చిన
మాలలను ధరించినవాడు) శివుడు.

అస్థిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది.
చంచలము.

అస్థిరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎందును
నిలుకడలేడివాడు; 2. నశ్వరుడు.

అస్థిపిగ్గహుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎముకలు
మాత్రము శరీరమందున్న వాడు, మిక్కిలి చిక్కిన
శరీరము గలవాడు.—వి. అ. పుం. భృంగీశ్వ
రుడు, శివానుచరులలో నొకడు.

అస్థిసంచయనము. సం. వి. అ. న. దహనము చేయఁ
బడినవాని యెముకలను ప్రోవుచేయుట.

అస్థిసంహారము. సం. వి. అ. న. నల్లెరుళి. “వజ్ర
వల్క్యస్థి సంహారోహస్తి శుండి వనాలికా” హారా
వళి.

అస్థిహారుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఎముకలు హరి
ముగాగలవాడు) శివుడు.

అస్పృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృష్టము
కానిది, అవ్యక్తము; 2. గూఢముగానుండునది.

అస్పృశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలిశి; 2. పుల్ల
తీగళి.

అస్మికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాడుకుళి.

అస్మృశ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంటరానిదగుట,
అంటరానితనము.

అస్పృశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృశించుచుగూడనిది, తాఁకరానిది; 2. స్పృశించ శక్యముగానిది. (అగ్ని.)

అస్పృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హీనము, నీచము. “ఉ. నీతిఘంబునకై బ్రదుక నేర్చుట యుక్తమభంగిశౌర్యసంజాతములై కరంజలరు సంపదలొందుట మధ్యపృత్తి య, స్థితములైన భారవహజీవనముల్ దలచు గసిష్ఠముల్, నీతికి బాహ్యులైన ధర్మజీవరమెత్తురెవారి నుత్తముల్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౭౦.

అస్ఫుటము. సం. = అస్పష్టము.

అస్తత్. సం. ద్. న. (తెచుంగన సమాసపూర్వపద ముగనే యుపయుక్తము) మేము, మాయొక్క, మనము, మనయొక్క, మొదలగు అర్థములను దెలుపును. “క. ప్రస్తుతఫణిశక్తభయ, తస్మాత్తులమైనయస్తదాదులకెల్లన్” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౦౯. “కా...అ, స్తద్వ్యాధావలీ మాన సంబున రణోత్సాహంబు చెట్టింప.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౪౩. “క. ననుగచ్చితంపుఁ బనులకుఁ, బనుపకయెంగిలీకిలోను పలుపక తగు మన్ననతోడ నరయువారల, కనురాగము నెఱిసి నడతురస్తత్పతులున్” భార. విరా. ౧, ఆ. ౩౬౯. “అస్తదాదులు”

అస్తదీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మాసంబంధమైనది; 2. మనసంబంధమైనది.

అస్తద్విధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మన పంటివాడు; 2. మాపంటివాడు.

అస్తాదృతుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. శీ. అ.) 1. మాపంటివాడు; 2. మనపంటివాడు.

అస్యద్యతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఎత్తఁ బడిన కత్తిగలవాడు.) కత్తియై తిన్నవాడు.

అస్తప్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రక్తము త్రాగునది.) 1. జలగ; 2. పికావి.

అస్త్రపుడు. సం. వి. అ. పుం. (రక్తమును త్రాగు వాడు) 1. రాక్షసుడు; 2. వైర్యతుడు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు. —పుం. 1. మూల; 2. వెండ్రుక.

అస్తార్జకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రక్తమును కలి గించురసము; 2. శ్వేతతులసిశీ. —విణ. (అ. ఆ. అ.) రక్తమును పుట్టించువది.

అస్త్రుత. సం. = అస్త్రువు.

అస్త్వంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేవు; 2. అశ్వంతము, పాయ్యు,

అస్త్వన్నుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవుడు, వేల్పు. —విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిద్రలేనివాడు; 2. కలలురానివాడు.

అస్త్వరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అసౌమ్య స్వరుడు, అపస్వరముగా పాడువాడు.

అస్త్వస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అస్త్వాస్థ్యము.

అస్త్వస్థుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోగ్యము లేనివాడు, సహజమగు స్థితియందులేనివాడు.

అస్త్వాతంత్ర్యము. సం. వి. అ. న. స్వాతంత్ర్యము లేమి, ఐరాధీనత. —విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వాతంత్ర్యములేనిది.

అస్త్వాధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్వాధీనము కానిది; 2. స్వాధీనులు లేనిది.

అస్త్వాస్థ్యము. సం. వి. అ. న. స్వస్థతలేమి, నెమ్మది లేమి, రోగాదిబాధ. —విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వస్థతలేనిది, నెమ్మదిలేనిది.

అహాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. = అహర్పతి.

అహాకరుడు. సం. = అహస్కరుడు.

అహంకరణము. సం. వి. అ. న. (=అహంకారము)

1. గర్వము, అభిమానము. “చ. వెరవరిగాకవీడు కురువీరులకుం బొడసూపువాఁడె య, చెప్పరువొక మ్రానిపేరనిట సేరంగవచ్చుచు నున్నవాఁడహం, కరణమ కాని యొండొకటి గానడు.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౯౦; 2. కోపము.

అహంకరించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు. “స్తీ. పతు లాత్మ నొండొక్క పడఁతులఁ గలసిన నలుగ నెయ్యెడల నహంకరింప మదముఁ బ్రమాదంబు మాని.” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౩౦౦. “ఉ. వినఖ లేశ్వరుండనని యెవ్వరునుం బతికోటిలేమిఁదాఁ, దాన యహంకరించెను విధాత సదాశివుమాయ పెంపునకై.” శివరా. ౧, ఆ. ౭౦.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. గర్వము; 2. కోపము; 3. అంతఃకరణచతుష్టయములలోనొకటి.

హంకారింఁచే. సం. = అహంకారింఁచే.

హంకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. జీ. న్.) అహంకారము
గలవాఁడు. “ద్వి. కావున మాభక్తగణముల
నడుము, నీవహంకారించి నిలువ నెవ్వడవు.”

బస-పు. ౪. ౮౪౪.

హంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అహంకారము.

హంకృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వము
గలవాఁడు; 2. అభిమానముగలవాఁడు.

హంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహంభావము.

హంభూర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు
నేనుముందు నేనుముందని యొకనొకరు మీఠి
వలుకుట, అహమహమిక.

హంప్రథమిక. సం. = అహంభూర్విక.

హంభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. నేననుట,
గర్వము; 2. అవిద్య.

హంయువు. సం. విణ. ఉ. = అహంకారి.

హతము. సం. వి. అ. న. చలువచేయని క్రొత్త
వస్త్రము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టబడ
నిది; 2. చంపబడనిది.

హమహమిక. సం. = అహంభూర్విక.

హమింఁచే. సం. అ. క్రి. గర్వించు. “చ. లెక్క
కుఁ, మిగిలిన నేనొక్కఁడహమించి వధిం
చుట యెట్లు.” వై. ౨, ఆ. ౪౩.

హము. సం. వి. న్. న. దినము, వగలు.

హస్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అవిద్య, అజ్ఞానము;
2. నేను అనెడి యభిమానము.

హరహము. సం. అవ్య. ప్రతిదినము. “క. మహా
నీయమధుర్గుణిసం, గ్రహమునఁ గాలువలు వఱసి
గనిమలుగ రజం, బహరహము నెఱసి మాకుఁ,
సహకారములయ్యె నచటి సహకారంబుల్.”
వసు. ౧, ఆ. ౧౩౮.

హరాది. సం. వి. ఇ. పుం. దినముభిము, ప్రభా
తము.

హర్గణము. సం. వి. అ. పుం. నెల, మాసము.
“మాసో వర్ణాంశకః శ్రామో వర్ణాంగ స్యా
దహర్గణః.” హా. రావళి.

హర్దానము. సం. వి. అ. న. మృత్యులకొఱకుఁ
జేయఁబడు పిండజలాదిదానము.

అహర్దివము. సం. వి. ఆ. న. ప్రతిదినము.

అహర్విశము. సం. వి. ఆ. న. వగలును రాత్రియును.

“చ. ఆలయక మాకునందఱ కహర్విశముం బ్రి
యకారి.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౭౦. “వ. జేహం
బహ, ర్విశమున్ సాంద్రనిరంజనస్థితమున్నే
మంబునం గాంతకుం, దశదిగ్విత్తులయందుఁ గానఁ
బడియెం దద్రూపచిత్రావళిల్.” వై. ౨, ఆ.
౧౧౫.

అహర్వతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, పగ
లింటిదొర; 2. జిల్లేడు.

అహర్వణి. సం. వి. ఇ. పుం. దినమణి, సూర్యుఁడు.

అహర్తుభము. సం. వి. ఆ. పుం. దినముభిము, తెల్ల
వాటుచేళ, ప్రభాతము.

అహల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌతమునిభార్య;
2. దున్నని నేల. చూ. అహల్యాజారుఁడు.

అహల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాఁగలితో
దున్నుటకు శక్యముకానిది. (నేల.)

అహల్యాజారుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. అహల్యకు
పిల్లుడైనవాఁడు, ఇంద్రుఁడు. (గౌతమునిభార్య
యగు నహల్యను కామించి గౌతముని మోస
పుచ్చుటకై కోడిరూపమును ధరించి తూనెనని
పురాణము. (దున్నని నేలయందు వర్షించు
వాఁడు అని కొందఱందురు.)

అహస్కరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. (చగటినిచేయు
వాడు) సూర్యుఁడు.

అహస్య. సం. = అహము.

అహహ. వై. అవ్య. 1. ఔర, ఆశ్చర్యమును తెలు
పును; 2. ప్రశంసను తెలుపును.

అహహ. వై. = అహహ.

అహ. వై. అవ్య. అహహ. “భూతివిభవపంచామ్య
లహః.” పాంచా. ౧, ఆ. ౩౮.

అహారే. వై. అవ్య. (అహ+రే.) అహ. రూ.
అహారే.

అహర్వము. సం. వి. అ. పుం. కొండ, పర్వతము.
—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దోచఁదగనిది, అప
హరింపఁదగనిది; 2. భేదింపఁదగనిది.

అహి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పాము; 2. పృత్రాసు

రుండు; 3. వజ్రాయుధము; 4. నక్షత్ర భేదము; 5. దుష్టుండు; 6. రాహువు.

అహింస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (హింసించు) 1. చువకుండు; 2. బాధపెట్టకుండు.

అహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాల్యే, బూరుగు.

అహికము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రువనక్షత్రము.

అహిచ్ఛత్రము. సం. వి. ఆ. న. భూస్థితిము. పుట్టగొడుగు.

అహిశిత్తు. సం. వి. ల్. పుం. 1. (గర్భమును జయించినవాడు) కృష్ణుండు, కాకింగమర్దనుండు; 2. (వృత్రాసురుని జయించినవాడు.) ఇంద్రుండు.

అహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హితముకానిది, వ్యభిముకానిది.

అహితుండితుండు. సం. వి. ఆ. పుం. పాములవాడు.

అహితుండు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు. — విణ. చూ. అహితము.

అహిద్విషము. సం. వి. మ్. పుం. (పాములకు వైరి.) 1. నెమలి; 2. ముంగిస.

అహిద్విషుండు. సం. వి. మ్. పుం. 1. (పాములకు శత్రువు) గరుత్మంతుండు; 2. (వృత్రనకుశత్రువు) ఇంద్రుండు.

అహినకులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పామునకు ముంగిసకుఁ గలవిరోధము; 2. సహజవైరము.

అహినిర్దోకము. సం. వి. ఆ. పుం. పాముకుబుసము.

అహిపుత్రకము. సం. వి. ఆ. పుం. పామువంటి యాకారముగల నౌకావిశేషము.

అహిశేనము. సం. వి. ఆ. న. (పాముగరళమువలె తీక్షణమైనది.) 1. అభిని, నల్లమందు; 2. పాము యొక్క నోటిచొంగ; 3. గరళము.

అహిభయద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పామువలని భయమును బోగొట్టునది.) భూమ్యాదులకి, నేల యునికి.

అహిభయము. సం. వి. ఆ. న. 1. స్వపక్షభయము, రాజానకు పుత్రదాయాదప్రభృతి స్వపక్షము వారివలని భయము. (మూలబలము, మిత్రబలము, సమాశ్రితుండు, సంబంధజుండు, కార్యసముద్భవుండు, భృత్యుండు, ఉపచారగృహీతుండు అను

వారు స్వపక్షమువారు.); 2. పామువలని భయము.

అహిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. గరుత్మంతుండు; 2. నెమలి; 3. ముంగిస.

అహిభుజము. సం. = అహిభుక్కు.

అహిభూషణుండు. సం. వి. ఆ. పుం. (పాముల భూషణములుగా కలవాడు.) శివుండు.

అహిర్బుష్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రము.

అహిర్బుష్ణ్యుండు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుండు, ముక్కుంటి.

అహిహుండు. సం. వి. న్. పుం. 1. (వృత్రుని జంపువాడు) ఇంద్రుండు; 2. (పామును జంపువాడు) గరుత్మంతుండు.

అహింద్రుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆదిశేషువు; 2. శత్రుశ్రేష్ఠుండు.

అహీనుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (స+హీన) 1. హీనుండు కానివాడు; 2. (అహి+ఇన) పాములలో శ్రేష్ఠుండు, సర్పరాజు. (వాసుకి.)

అహేతుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హేతువు లేనిది.

అహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీచరళి.

అహైతుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. కీ. అ.) 1. హేతువు లేకుండగ వచ్చినది; 2. ఉద్దేశము లేకుండగఁ జేయబడినది.

అహో. సం. ఆవ్య. అహహ.

అహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భముచే గలిగెడి అత్తగౌరవము, అహోపురుషిక.

అహోరాత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. పగలును, రాత్రియును, దివారాత్రము.

అహోరాత్రుల. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బ. పగలురాత్రియు, “క. ఎడబడక యహోరాత్రులు, వడిగొని చదివింప నిట్లు వలయునె శిష్యుల్, గడునిద్ర లేమి నెంతయు జడమతులై చదువుదవుఁ జదువుచునుండక.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౨౩౮. (ఎల్లరాత్రులు పాఠాంతరము. అహోరాత్రము అనవచ్చు.)

అశ్చిది. వై. వి. హరిద్రావర్ణము, పసుపురంగు.

అశము. దే. వి. ఉప్పుపంట పెట్టెడియేబడిపాదుల కొలచినేల. ఉప్పు మైదుచోటు. (అని కొందఱు.)
అని శ. ర.

అశాకు. దే. వి. పడిలో యెనిమిదవవంతు.

అశి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. తుమైద; 2. లేలు;
3. మద్యము.—వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పంక్తి; 2. సఖి;
3. అడ్డకట్ట; 4. నొసటి యొక.

అశికము. సం. వి. అ. న. నుదురు.

అశివకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమైద; 2. కోయిల; 3. కుక్క.

అశిమకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల; 2. ఇప్పు; 3. కప్ప; 4. తుమైద.

అశిందము. సం. వి. అ. పుం. అశిందము, తలవాకిటి ప్రక్క నుండెడు చిన్నగది.

అశిగర్దము. సం. వి. అ. పుం. అలగర్దము, నీరు పాము.

అశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడుతుమైద; 2. అడులేలు.

అశికము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రియము; 2. అశికము, నొసలు; 3. బొంతు; 4. ఆకాశము; 5. బాణము; 6. కుక్కమెథనము.

అశుకరి. దే. విజ. భయశీలుడు. “నీ. భయశీలుడొ వెఱపరియశుకరి.” అం, భా. శృ. వి. ౯.

అశుకు. దే. వి. వెఱపు, భయము.

అ.

ఆ. ఒకయక్షరము. ఉభ. దే. స. 1. పూర్వపరా మర్యకము, పూర్వము చెప్పబడినదానిఁ దెలుపును. “ఆ వరము;” 2. కొంచెముదూరముగా నున్నదానిఁ దెలుపును; 3. ఉద్దేశింపఁబడినదానిఁ దెలుపును. “క. వికథలయందుఁ బుణ్య, శ్లోకుడు హరిచెప్పఁబడును సూరిజనులచే, నా కథలు పుణ్యకథలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్ద లతి హర్షమునక.” భాగ. ౮, స్కం. ౨౧.—అవ్య. 1. అశ్చర్య ప్రశంసాదులను దెలుపును;” చ. మద

గజవైరివంటి నహమా కమలంబులవంటికన్నులూ, యదనుశశాంకువంటి మొగమా ముకురుంబులవంటి చెక్కులూ, మదనునివంటిచక్కడనమా మధురాధరవాసిరూపునా; హృదయవటంబునందు లిఖయించివ్రేవడి గాన నయ్యెడికే.” అ. ౨, అ. ౯౩; 2. ప్రశ్నమును (అడుగుటను) దెలుపును; “ఉ. ... బకారికి భద్రమెయ్య ప్రశస్త్ర విద్యాసిపుణుండు క్రీడిసుఖయా విసయాభరణుల్ గవత్ సమాధాననమేతులే.” భార. ఉద్యో. 3, అ. ౧౮౬. “చ... సోమదత్తనం, దనుఁ దలఁద్దం వపే మఱచి తాయిసిరో...” భార. మా. ౪౪; 3. ప్రశ్నార్థమున కాకూక్తిచేత వ్యతిరేకమును సూచించును. “ఇస్మిరో, యఃపయదేవమాను సరియా యితఁడు.” ఉ. హరి. 3, అ. 2౨; “మ. అరయకశూరుండు బభ్రువాహనుండు గాఁడా వెట్టు ముక్తామణుల్.” జై. 2. అ. ఇట అంగీకారమును దెలుపును అని శ. ర.; 4. ప్రార్థనార్థముపై ఆనుప్రయుక్తము నగు నది. “క. అని చెప్పిన వైశంపాయనునప జన మేజయుండు ప్రియంబారగ ని, ట్లను మురవైరి పరాక్రమ, మనమా విసవలతుఁ జెప్పమా.” ఉ. హరి. ౨, అ. 2౨; 5. ఆక్షేపమును దెలుపును. “క. కనువిడి నీవుచుబోటిరి, పనియేదానవుల జెనెదా గానీపో, టునుజూతము. కు. సం. ౧౨. ౮౦౧. “నీవా నన్నుఁగొట్టుట!” “కొట్టెదవా! రారా!;” 6. “అన్ననో.” “అందె” అనఁగా అనుభావమును దెలుపును. “కా. ఓనర్యేశ్వర దృప్తఁడై మహిషదైత్యుం డవ్వదిక్పాలసే, నానందోహముఁ దోలి నిన్నుఁజెనఁకున్ సన్నద్ధుడైవచ్చె మా, కా సామర్థ్యములేదు వానిఁ గెలువంగా నీవె దిక్కించునా, చే సర్వంబును విన్నవించి పనిచెంజేకొమ్మ తత్పార్థనో” వరాహ. ౧౧, అ. ౯౪. “తినుటకా తిండిలేదు ఉండుటకా కొంపలేదు. వర్షాలా పొచ్చుగానున్నవి నీదగలియేమి! ధనవంతులకా అబాధ తెలియదు;” 7. “వనియు, చో, యెడల, పక్షమున” అను దానియర్థమును దెలుపును. “ఉ. ఆనతియిచ్చెనా యది శిలాక్షర మెవ్వనినేని మెచ్చెనా వానిఁ గృతార్థుఁజేయు” విజ. వి. వీరక. ౫౧. “ధర్మమార్గము తప్పి నారా

పరాజయము పొందినాడనుట.” “పెద్దల మాట విన్నావా బాగుపడుదువు. లేదా చెడిపోవుదువు?” 8. సంచేహమును చెప్పును. “ఉ. అంతట మూర్ఖుడేటి పులియా యెలుంగు యెరుపోత సింగమా, కారుము పిలిగిర్పము.” కతు. ౪, ఆ. ౧౦౬. చూ. ‘ఆ’ ఈయర్థము; 9. (ఆదాదులలోనిది) ప్రార్థనార్థక్రియపై ననుక్రయము. చూడుము! రమ్మ; 10. స్వరక్షణమున ఆదలించుటను, నిష్కేషమును, జ్ఞప్తికి అంగీకారాదులను నూచించుట కుపయుక్తము. ఇది ప్రాస్థముగాను దీర్ఘముగాను గూడ నుపయుక్తము. ఇది కొందఱు సానునాటికముగా బలుకుదురు. చూ. ‘అ’ ‘ఆ! ఆగు’ ‘ఆ! ఆ! చెప్పిలే వినువా? చేయవద్దంటే మానువా?’ ‘ఆ! జ్ఞప్తికి వచ్చినది’ ‘ఆ అట్లు చేయుము. ఆ! నే నన్నానా? మిగిలినవి వ్యవహారమునుండి గ్రహించునది.—సం. ఉప. 1. ఒక విశేషమునకు ముందుండి ఈక్రింది యర్థములను తెలుపును:— 1. అభివిధి (మొదలుకొని అను భావమును) ఆజన్మ శుద్ధులు. = జన్మము మొదలుకొని శుద్ధులు; 2. మర్యాద. (వఱకు అను భావమును) ఆభలాదయ కర్మలు. = భలాత్పత్తివఱకు పనిచేయువారు. ఆ చంద్ర తారకము = చంద్రుడు నక్షత్రములు నున్నంతవఱకు. ఆకంతము = కంతమువఱకు; 2. క్రియాపదములకు ముందుండి యాక్రిందియర్థములను తెలుపును:— 1. వ్యతిరేకము. “ఆగవ నము, ఆనయనము, ఆదానము;” 2. విశేషణము లకు బూర్వముండి కొంచెము; అధికము. అను భావముల తెలుపును. “ఆపాండురము” “ఆకం పితము.”

అంకుశికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (అంకుశము ప్రహరణముగా గలవాడు) అంకుశముతో పొడుచువాడు, అంకుశము ఆయుధముగా నుపయోగించువాడు.

అంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంగమునకు సంబంధించినది.

అంగవిమృశుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. వ్యాకరణాది వేదాంగములు తెలిసినవాడు; 2. శరీరావయవలక్షణములనుబట్టి భౌగ్యాభ్యాగ్యములను తెలిసెనువాడు, సామూహికవిద్య నెఱిగినవాడు.

అంగారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంగారసంబంధమైనది.—వి. అ.న. బొగ్గుల సమూహము.

అంగికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంగముచేత గలినది.—వి. అ. పుం. 1. అభినయవిశేషము, నటాదుల కనుబొమ లెగురవైచుట మొదలగునది; 2. స్త్రీల చేష్టావిశేషము, హావము.

అంగిరసుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగిరసునకు సంబంధించినవాడు; 2. అంగిరసునిపుత్రుడు; 3. అంగిరసుని వంశములోనివాడు.—వి. ఆ. పుం. (అంగిరసునిపుత్రుడు) బృహస్పతి, వేల్పుచోజ్ఞ. (అంగిరసునకు బృహస్పతి, ఉతభ్యుడు, సంవర్తుడు అను ముగ్గురు కొడుకులు.)

అంగీరస. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాదిసంవత్సరములలో నొకటి.

అంగీరసము. సం. వి. అ. పుం. పువ్యమీనక్షత్రము.

అంజనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంజనసంబంధమైనది.—వి. అ. న. కాటుక.

అంజనికృము. సం. వి. అ. న. అంజనమునకు బనికవచ్చు పస్తువు.

అంజనుడు. సం. వి. అ. పుం. అంజనేయుడు.

అంజనేయుడు. సం. వి. అ. పుం. అంజనాదేవి పుత్రుడు, హనుమంతుడు. (రామునికి సహాయుడును భక్తుడును నయినవానరజాతివాడు.)

అండము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అండసంబంధమైనది; 2. అండమువలన బుట్టినది (పక్షి); 3. అండమునందుండునది.

అండీరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (అండీరము) 1. అండములు (గుడ్డు) గలది; 2. బలిన పృషణములుగలది. (ఎద్దు మొ.); 3. బలము గలది.

అండ్రెబ్బ. డే. వి. 1. గారాబముగా వదలిపెట్టిన పిల్లలు చేసేది యల్లరి; 2. సాధారణముగా

లాంగని పెంకెతనము. “భయభక్తులు పోయినవి
అందఱకు అంద్రైబ్బ బలసిపోయినవి.”

అంతరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. లోపల
నున్నది; 2. రహస్యము. — వి. అ. న. 1. లోపలి
స్వభావము; 2. లోపలిభావము. (అంతరజ్ఞాడు =
అంతరము తెలిసినవాడు.)

అంతరాగారికము. సం. వి. అ. న. అంతరపురపురావలి
వానివని.

అంతరాళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అంతరాల
మందున్నది; 2. అంతరాళ సంబంధమైనది.

అంతరిక్షము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అంతరిక్షము
వలనఁగలిగినది; 2. అంతరిక్ష సంబంధమైనది;
3. అంతరిక్షమందున్నది.

అంతరిక్షము. సం. = అంతరిక్షము.

అంతర్దేశికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గోపమధ్య
మందున్నది.

అంతర్యము. సం. వి. అ. న. 1. లోపలనుండుట;
2. (లోపలనున్నది) అభిప్రాయము, తలఁపు; 3.
అక్షరముల యేకస్థాన జన్యత్వాదిసాదృశ్యము;
4. దగ్గఱనుండు సంబంధము.

అంత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంత్రమునకు
(పేగునకు) సంబంధించినది. — వి. అ. న. అంత్ర
ము, ప్రేగు.

అందోళకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఇ. కా. అ.) అందో
ళనము చేయువాడు.

అందోళన. సం. వి. అ. స్త్రీ. = అందోళనము.

అందోళనము. సం. వి. అ. న. 1. ఊగుట, ఊరి
యాట; 2. ఇటునటు ఆడించుట. (చామరాందో
లనము); 3. (మనసు) ఊగులాడుట, చలించుట.

అందోళనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊఁపఁ
దగినది; 2. ఆడించదగినది.

అందోళము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందలము; 2.
ఇటునటు కదులుట, ఊగుట.

అందోళాయితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊగు
రాడునది; 2. నిశ్చయములేనిది. — వి. అ. న. 1.
ఊగులాట; 2. సంశయము, నిశ్చయములేమి.
“మ. చిత్తమున నాందోళాయితంబేటికి.”
దశ. 2, ఆ. 23.

అందోళించు. సం. అ. క్రి. 1. ఊగు, ఊరయాడు;
2. (మనస్సు) చంచలముగు; 3. సంశయించు.

అందోళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అందోళము.

అందోళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊఁపఁ
బడినది; 2. అందోళనముగలది, వ్యాపలము.
(మనస్సు.)

అంధసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అన్నసంబంధ
మైనది. — వి. అ. పుం. గంజి.

అంధసికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) (అన్నము,
శిల్పముగాఁగలవాడు) పంటవాడు, బానసీఁడు.
“ఉ. వి. జ్ఞాపనశీల నాంధసికసంఘము మెల్లనఁ
గొంకి.” కాశీ. ౫, ఆ. 3౦౫.

అంధ్యము. సం. వి. అ. న. 1. అంధశ్యము, గుడ్డి
తనము; 2. (మదాసులచే) కన్ను గాఢరాకుండుట.
“క. ఇమ్మహిర ద్రయోవశదీప్తి, పమ్ములు దనకౌర్య
శక్తిఁ బాలించి మదాంధ్యమున విప్రోత్తమ వి, త్ర
మ్ములు దా నవహరించె ధనభావమునన్.” భార.
ఆవి. 3, ఆ. ౯౦.

అంధ్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంధ్రసం
బంధమైనది. — వి. అ. పుం. 1. అంధ్రదేశము,
తెలుఁగుదేశము; 2. తెలుఁగుభాష.

అంధ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంధ్రజాతిస్త్రీ. “క.
అంధ్రీస్తనావహాసులు కు. సం. ౨.

అంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంధ్రదేశస్థుఁడు;
2. అంధ్రజాతివాడు.

అంబఘ్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంబఘ్టాపుత్రుఁడు,
మంగలిదానికొడుకు.

అంబికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (అంబికాపుత్రుఁడు)

1. ధృతరాష్ట్రుఁడు. (అంబిక విచిత్రవీర్యునిభార్య,
కాశీరాజు కన్యకలలో నడిమిది, ఆమెయందు
వ్యాసునివలన నియోగమున జన్మించినవాడు.
దుర్యోధనాదులకంద్రీ); 2. పార్వతీపుత్రుఁడు,
కుమారస్వామి.

అంభసికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నీటిలో మం
డునది. — వి. అ. పుం. మత్స్యము.

అంక్ష. వై. వి. వెలివేయుట, సంఘమునుండి బహి
ష్కరించుట.

ఆంధ్ర. దే. వి. ఆంగు. 1. ఆంధ్రగింతు, నిరోధము.
“గీ. ఆంధ్రక లేక యెవ్వని జలాశయమున, మండు
లేనవియందును మనుజుకొటి, యవభృంశసాక్షులంబు
లాచరించు.” భార. ఆం. ౨, ఆ. ౩౨౬; 2.
ఆసేధము, ఋణముని ఋణములేర్పి కదలుమని
నిల్పుచేయుట. “నీ. క్షుణ్ణించి రిచ్చి పుచ్చి
కొనుచోటులవారలొకకు లోనుగాకమొద్రోచి.”
స్వా. 3, ఆ. ౧౨౯; 3. చెఱ; “చ. హృదయం
బున రోషమువట్టి లేచి, ధృతమ విధింపనేల యితర
డాంకకుఁబాత్రము.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౨౭౨;
4. నిషేధము; 5. హద్దు, మేర. “ఉ. నేనాకకు
మీఱు వారికియై రిపుసేసల నాక్రమించి
తిన్.” దశ. ౧౨, ఆ. 3౪. (ఇట చెలియలికట్ట
అని భావము.)

ఆంధ్ర. దే. స. క్రి. (ఆంధ్ర + కట్టు.) 1. ఆంధ్రగింతు,
నిరోధించు. “తే. డొల్లనిరంబునాకట్టజెల్లంగాక,
డొల్లగుణమది మాన్పుంగఁ జెల్లునెట్లు.” కవిక. ౪,
ఆ. ౧౧౯. “దం. మూడంజేలకొ ముజ్జగంబుల్
కరంబబ్బుంబొప్పనాకట్టి.” నీలా. ౨, ఆ. ౪౧.
ఇట వ్యాపించు అనవచ్చును; 2. ఉపయోగింపక
నిలవయించు. “అపవార్థమంతయు నీకై
ఆంధ్రులై యుంచితిని.”

ఆంధ్ర. దే. వి. కష్టమును దగిలించుటకై
తరిగంబమునందుఁ గట్టెడుత్రాడు. “నీ. ఆహవ
ప్రవహదులగుమారుతంబులు తగులఁగట్టినయాక
త్రాళ్లుగాఁగ.” భీ. ౪, ఆ. ౫౯.

ఆంధ్ర. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డునొందు, ప్రతిహతముగు.
క. ఇలర బాతాళమున నభ, ప్లని నంబుధి
కకపడక చరియింపగళ, క్తులుగలవానరవీరులు,
‘ల యెన్న ననేకు లేనుగలనీపనికొ.” రా. కిష్కిం,
కాం. ౪౦౩.

ఆంధ్ర. దే. స. క్రి. ఆంధ్రుడు, అడ్డుగించు. “క.
మంత్రులతా, రెదియునుబల్కుండరి, పెద్దతడవు
వింతమాంక పెట్టిన భంగి.” రా. యు, కాం.
౨౩.

ఆంధ్ర. దే. వి. డౌ. నిరోధగృహము, చెఱ
సాల. “నీ. ఆంధ్రునికికావలివాడు.” భాగ.
౧, స్కం. పు. ౧౪౮.

ఆంధ్ర. దే. వి. (సం. అహంకారక త. అంకారం
ఆగ్రహశబ్దభవమునియఁ జెప్పవచ్చును.) ఆగ్ర
హము, పట్టుదల. “క. వీరక బటతెంచి నల్లడఁ,
దాంకిన గడునల్లి ఘోరతరతరహతి న, మూఁకలు
విరియఁగ నర్జునుఁ, డాంధ్రమున నేనె నుగ్రుండయి
రణభూమి.” భార. ఆం. ౮, ఆ. ౨౦౦. “క.
ఆంధ్రముతోడ నప్పెను, మూఁకలపైకుటికి కఠిన
ముష్టినిహతులన్.” రా. యు. కాం. ౫౩౫.
అము, గర్జము. “అమునాగ విరాజిల్లు నాంధ్రం
బు” ఆం. భా. ౧, కాం. ౧౩౩.

ఆంధ్ర. దే. వి. డౌ. అనాప. అంగద, క్షుత్తు
“ఆంధ్రుల పెలుచననిలవలేక.” భార. ఆం. ౬, ఆ.
౧౯౧. “క. వీరక మెయిగ్రీడికొడుకుం, దాంధ్ర
నీకొడుకు తలచి తఱిమి కవిసెఁ దే, రాంధ్రులతో
నున్నహరిం, దేవకునడి చేరు కరిగలిం గురు
ముఖ్యు.” భార. ద్రి. ౨, ఆ. ౧౯.

ఆంధ్ర. దే. స. క్రి. అడ్డుగించు, ఆంధ్రుడు. “క.
అకొలువువారు కరమచ, లాకృతి నొకపలుకు లేక
యందకు వింజం, బాంధ్రుడినకరణి నవళ, ముదా
కాశచిత్తపృథ్వు లైయుండంగక.” భార.
ఉద్వో. 3, అ. ౫౫. “తే. వింధ్యమాంధ్రుడె
విశ్వసభయు.” కాశీ. 2, ఆ. ౫౫.

ఆంధ్ర. దే. అ. క్రి. (ఆంధ్ర + కొను.) ఆంధ్రుని
జెందు. “అ. ఆంధ్రుని ముపిండి దిననఁగ్రావులవాపు,
గలుగునయ్య” భార. ఉద్వో. 3, ఆ. 3౩౩.
“కా. అమ్మా మన్ను దినంగ నేళికువనో యాంధ్ర
టిన్ వెట్టిన్” భాగ. ౧౦, స్కం. పు. 3౩౮.

ఆంధ్ర. దే. వి. (ఆంధ్ర + కాంధ్ర) ఒకరకము కాం
కర, కరోటకీ. ఇది అదవిప్రాంతమున నుం
డును.

ఆంధ్ర. దే. స. క్రి. అడ్డుకొను, నిరోధించు.
“నీ. పురుడుమాపిననైన బుడుక నేరనివాని సం
గడి బుచ్చెపో నాంధ్రునిచు.” దశ. ౫, ఆ.
౧౭.

ఆంధ్ర. దే. అ. క్రి. 1. నిరుద్ధముగు, అణగ; 2.
తాళు, పీపు. “అబాధకు వాండాంధ్ర లేక పాటి
పోయె;” 3. సమర్థుడగు; 4. నిలబడు. “తే.
కలిసివ్రేసిన గ్రతుగు గద యమర్చి, యాంధ్ర

వజ్రప్రహరంబు ననుకరింప.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౯౮. “నీ. లలితులస్థిల్లుచు లలితలోచనదీప్తుఁడడనంకించిన నాఁగి యాఁగి.” భార. విరా. ౩, ఆ. ౧౬. —స. క్రి. 1. అడ్డగించు, ఆంపు. “ఉ. గోవులనెట్టు లాఁగితివి.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౦౩. “క. మ్రోగుచుఁ దూపులు దూపుల, నాఁగుచు.” రామా. ౮, ఆ. ౧౧౭; 2. నిషేధించు. “గీ. అఁగఁబడినవాని లోఁగకచేయుట, యధముగతికి మార్గమనిరి బుధులు.” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౨౨౦; 3. రాజపురుషాజ్ఞ చేత నిలుపు సేయు, పోకుండనాపు. “క. ఆఁగిన నిలువనియాతం, డాఁగఁదగనివాని బలిమినాఁగినయతఁడుకొ...దండుడు...విజ్ఞా.” వ్యవ. ౧౮; 4. మోచు, వహించు. “నీ....వేలసంఖ్యలపైత్య విభులు దమ్ము, నాక్రమించిన భారమాఁగఁజాలక భూమి గోరూపయై బ్రహ్మఁ జేరఁజోయి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౪. 5. కాపాడు.

ఆంధ్రుడెంచు. దే. = ఆంధ్రు. “ద్వి. అడ్డమే మన కేల యాంధ్రుడే ననుచు.” పండి. ౧, ఆ. ౩౨౮.

ఆచికిను. దే. స. క్రి. నాచికిను, అపహరించు కొను. “నీ. పురిలోనఁజొచ్చినిస్సరితగోహంబుల యర్థసంఘమును నాచికినుఁడు.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౧౩౮. చూడఁడికినుఁడు. పాఠం.

ఆచికిలు. దే. వి. ఆచికినుట.

ఆచు. దే. ఆంధ్రు. ప్రే. ఆంధ్రజేయు. “నీ. ఆది త్యుపసనాచి హలహలంబును లోచి హత వహు గర్వముఱ్ఱుఁడలూచి.” కళా. ౧, ఆ. వీతిక, ౭౬. ఇట అఱిగించు అని యర్థము. రూ. ఆంపు.

ఆటది. దే. వి. ఆడుది. “క. వీటికి నీరాచటికం, బాటది మొఱువెట్టఁ బశువులాతురపడనో, యాటదనిలేచి దొంగల, గీటపు వెడలంగ శవము క్రియ నుండెడిదే.” భాగ. ౯, స్కం. ౮౦౮. “ద్వి. మాటిమాటికిఁ జూచు మక్కువలేక, యాట దానిని జంపుటవీసితి యనక.” పండి. ౨, ఆ. ౯౬. పుట.

ఆటు. దే. ఆ. క్రి. 1. చాలు, సమృద్ధమగు. “ఉ. నాడెపుఁబాటులు కీనియాళ్లు నీ, రాటనిరాట పుంజెఱుపులారయనబ్బుర మెంచి చూడ న మ్మేటి

యయాతి యేలపుడమి.” య. ౧, ఆ. ౯౪; 2. తాకు. “స్తగ్ధర. నాచేతికాటం గ్రాచేష్వా సంబులేదొక్కొడు.” రాఘ. ౨, ఆ. ౧౦౬; 3. సరిపడు, సరిపోవు. “పక్కువజనము వచ్చిన పుడున్నసరకులు ఆటపు.” (ఆటివచ్చు = సరి పోవు.) —వి. ఆడుతనము.

ఆడంగి. దే. వి. ఆడుదాని స్వభావముగలపురుషుడు. ఆడంగి అబ్బన్న = ఆడుదానివలె నుండువాఁడు. ఆడంగిమాట = స్త్రీవలె మాటలాడు మాట. ఆడంగులు — బ. ఆడువాడు. “నీ. ఆద్ది రామదియించిరాడంగులందఱు జవయఁగొట్టెననుచు గడధరించి.” పరాశ. ౧౧, ఆ. ౧౦౩.

ఆడంగివాడు. దే. వి. స్త్రీరూపముకలవాడు, స్త్రీల ధోరణి గలవాడు. “నాటకములో తఱుచు ఆడువేషము వేసినవాడు ఆడంగివాడగును.”

ఆడది. దే. వి. ఆడది, ఇంటి. “క. అదెతాటకి యను రక్కసి, గొడగొని యేతెంచె దీనికి గూల్పు ము గడుచెట్టిదమగుతూపుల నిదియాడది యని చూడకుము మిగుల డాయఁగవచ్చెన్.” యయా. ౩, ఆ. ౮.

ఆడి. దే. అప. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడియొక స్త్రీప్రత్యయము. “వగలాడి వగలుగలస్త్రీ.”

ఆడు. దే. అప. కల. అను నర్థమునందు (మత్స్యర్థమున) వచ్చెడియొక పుంలింగప్రత్యయము “ముద్దు లాడు.” —వి. 1. ఆడుకనము; 2. ఆడుది. ఈ యర్థము వృత్తియందే కనబడును, “ఆడు మొఱు, ఆడుబిడ్డ.”

ఆడుకట్టు. దే. వి. ఆడుదికట్టుకొనుకట్టు. “నీ. కాళ్ల యొప్పిద మాడుకట్టునజ్జ్వలముచేయంగ.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౨౮. (ఆడుకట్టుపంచెలు = ఆడుది కట్టుకొనుటకు ఉపయోగించు పంచెలు.) ఆడుకట్టు మొదలగుచోట ఆడుకట్టు అని యుండఁదగియున్నను వ్యవహారము ననుసరించి నుమాగమనకారాదేశములు లేని రూపములే గ్రహింపఁబడినవి. శ. ర. కారులుగూడ నట్లే గ్రహించిరి. వ్యవహారమున ఆడకట్టు మొదలవే ప్రసిద్ధములు. ఆడది అనురూపమువలెనే వాడఁబడియుండును.

ఆడుకూతురు. దే. వి. ఆడుది, ఇంటి. “క. పడనె

గాదె శంకర, గొనకొనఁ బుంస్తవ్యమునాడు
కూతురు నీచేక్ష. కవ. సా. ౪౧౭.

ఆడుతోడు. దే. వి. 1. తోడఁబుట్టినది, సహోదరి.

“బోయవె యాడుతోడునను బుట్టవె.” స్వా.
౪, ఆ. ౮౭; 2. ఆడుదానిసహాయము.

ఆడుదనము. దే. వి. స్త్రీశ్వుము, స్త్రీధర్మము. “ఉ.
ఆడుదనంబు నిక్కమున కారసి చూచినలేదు
పుంస్తవ్యము, బోడిమిపిన్ని యున్నద.” ధ్వ.
విరా. ౧, ఆ. ౨౩౮.

ఆడువి. దే. వి. ఆడవి, ఇంది.

ఆడువడుచు. దే. వి. 1. కూతురు. “నీ. కొడుకు
మన్నకుఁ దాడువడుచు ధాగిరకి యిల్లాల
భూకాంత యిల్లు కొండ.” రా. వి. ౧, ఆ. ౩౮;
2. భర్తృహృదయ.

ఆడుపాప. దే. వి. పడుచు, కన్యక, ఆడుపిల్ల.

ఆడుపిల్ల. దే. వి. ఆడుపాప, కన్య.

ఆడుప్రట్టపు. దే. వి. 1. ఆడువి. “గీ. చురునెయిమ్మా
టలాడనడలుకాదు, పుట్టువులతోడ నెపును,
బుట్టినాడ, పు.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౫౧౦;
2. స్త్రీజన్మము, స్త్రీయైపుట్టుట.

ఆడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కూతురు. “నీ. శ్రాక్షగాఁ
జేయించుకొనిన ముక్కరకుఁగానడలు దుర్వార
యై యాడుబిడ్డ.” పాండు. 3, ఆ. ౫౧౦; 2.
మగసంతోడఁబుట్టినది.

ఆడోక. దే. వి. (ఆవు+తోక.) 1. ఆవుతోక,
గోవుచ్చము; 2. ఆవుతోకవలె మొదట లావును
క్రమక్రమముగా నన్నమునైనయాకృతి.

ఆడోకపాటు. ద్వ. వి. ఆవుతోకవలె నగుట,
ఆడోకపడుట. “గీ. కడలితివియించెనగ్రాం
ఘ్రకంపుఁదొడల, పెరుపునెట్లన్నఁబొరలశోధ
ననడంచు, కొన్నయ్యాడోకపాటునుగొప్పవిప్ప,
మెఱయుగోర్ మ్రుచ్చులను గెంపుగుఱులు
గావె.” ఆము. ౫, ఆ. 3౦.

ఆపు. దే. ఆగుధా. ప్రే. ఆగఁజేయు. “ద్వి. పట్టిన
వాడవో పడయనంగళ్ల, నాఁసినవాడవో
యటుకొన్నిదినము, లేసినవాడవో యే నిన్ను
వలవ.” వండి. పురా. ౧౫౫. పుట.—వి. అడ్డ
గింత, చూ. ఆపునేయు.

ఆపునేయు. స. క్రి. 1. నిరోధించు, అడ్డగించు. “తే.
పట్టుకొని యాపునేయించె బాణుడతని.” అని.
3, ఆ. ౧౨౧; 2. నిలుపు, నిల్వఁజేయు.

ఆబసి. దే. వి. (ఆవు+బసి.) గోవు. “నీ. బలుదా
దులగుచు బెబ్బులల బిడ్డలనిచ్చ వినువకపెంచు
నాఁబనులకదుపు.” య. ౨, ఆ. ౪౮.

ఆబెయ్య. దే. వి. ఆవుపెయ్య, లేగదూడ. “నీ.
ఒక్క యాబెయ్య యుఱికి వాయజ్ఞానముననం
పతాడునఁగూలుదు దానిఁగలుగు.” భార. కర్ణ.
౨, ఆ. ౯౦.

ఆబోతు. దే. వి. (ఆవు+పోతు.) 1. అచ్చుబెడ్డు,
అచ్చుపోసి విడిచినయెడ్డు; 2. ఎడ్డు. “అంకె
వేసె నొకచో నాబోతు కాల్ ద్రవ్యచుక్.”
పంచ. నా. ౧, ఆ. ౮౨.

ఆబోతుర్రపు. ద్వ. వి. వృషభవాహనుఁడు,
శివుఁడు.

ఆబోతుసారము. ద్వ. వి. ఋషభస్వరము, సప్తస్వర
ములలో నొకటి.

ఆకంపనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకంపించఁ
దగినది.

ఆకంపించు. సం. అ. క్రి. 1. మిక్కిలికంపించు.
“క. అతిరయమునఁ దిరుగునహర్నతి లేజము
దరువఁ దరువ బలవచ్చియూత, గ్రత నాకంపించె
జగ, త్రితయము త్రితాంశుబవనతీవ్రత్వ
మునక్” మార్కం. ౭, ఆ. ౧౧౬; కొంచెము
కంపించు.

ఆకంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూర్తిగాఁ
గదలించఁబడినది; 2. కొంచెము కంపించఁబడినది.

ఆకంపితవ్యము. సం. = ఆకంపనీయము.

ఆకంప్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొంచెము
కంపించఁజేయఁబడుచున్నది; 2. మిక్కిలి కంపించఁ
జేయఁబడుచున్నది.

ఆకంప్యము. సం. = ఆకంపనీయము.

ఆకంప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాగుగా కదలు
స్వభావముగలది.

ఆకట. దే. అవ్య. (రూ.) అక్కట. “క. ఆకొంటి
రిన్నిదినములు, పోకంతయు భిక్షవీటబుట్టక
యునికిక్, ఆకటదూకటనలఁగితి, రేకటవా

యంగ భిక్షులిడియెదరండీ." థీ. ౨, ఆ. ౧౨౪. ఇట ఆకటిమాడట అన్నచో ఆకటిబాధచే అని యనవచ్చును.

ఆకతాయ. వై. విణ. ఆకతాయ, తుంటరి. "సీ. ఆకతాయలు మూకలై దేశమంతయుఁ జెఱచి పుణ్యస్థీలఁ జెఱలుగొనిరి." వి. పు. ౨, ఆ. ౧౨౩.

ఆకరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రత్నములలోనగు నవి పుట్టునట్టిచోటు, గని; 2. సమూహము; 3. ఉత్పత్తిస్థానము. "పుష్పాకరము, కమలాకరము;" 4. భాష్యాది ప్రమాణగ్రంథము.

ఆకరికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గనులలో నియోగింపఁబడినవాడు, గనులపై నధికారిగా నేర్పడినవాడు.

ఆకర్ణనము. సం. వి. ఆ. న. శ్రవణము, వినికి.

ఆకర్ణనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినఁదగినది.

ఆకర్ణయత్. సం. (శత్రంతము.) (త్. ఈ. అ. త్.) వినుచున్నవాడు.

ఆకర్ణించే. సం. స. క్రి. ఆకర్ణనముచేయు, విను. "క. ఆకర్ణలు పుణ్యకర్ణలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్దలతిహర్షమున." భాగ. ౮, స్కం. ౨౧.

ఆకర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్ణింపఁబడినది, వినఁబడినది.

ఆకర్ణితవ్యము. సం. = ఆకర్ణనీయము.

ఆకర్ణ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినఁబడుచున్నది.

ఆకర్ణ్యము. సం. = ఆకర్ణనీయము.

ఆకర్షణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకర్షించునది. —విణ. అ. న. ఆకర్షించుట.

ఆకర్షణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపఁదగినది.

ఆకర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆకర్షించుట; 2. ఇంద్రియము; 3. జూదము; 4. జూదమాడెడు పలక; 5. పాచిక; 6. వింటినభ్యసించెడువస్తువు; 7. సూదంబరాయి మొదలగునది, లోహదులను ఆకర్షించువస్తువు.

ఆకర్షయత్. సం. (శత్రంతము.) (త్. ఈ. అ. త్.) ఆకర్షించుచున్నది.

ఆకర్షయితవ్యము. సం. = ఆకర్షణీయము.

ఆకర్షి. సం. విణ. (క్. ఈ. అ. క్.) (ఆకర్షించువాడు.) 1. వశముచేసికొనువాడు; 2. లాగువాడు; 3. (వింటినారి) ఎత్తుకొనెట్టువాడు.

ఆకర్షించే. సం. స. క్రి. ఆకర్షణముచేయు, లాగు.

ఆకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపఁబడినది.

ఆకలనము. సం. వి. ఆ. న. 1. అపహానము; 2. గణనము, ఎన్నిక; 3. కోరిక; 4. బంధనము; 5. సమూహము; 6. వ్యాపించుట; 7. సంగ్రహించుట.

ఆకలనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యాపింపఁజేయఁదగినది; 2. బోధపఱచుకొనఁదగినది; 3. మార్పదగినది.

ఆకలించే. వై. స. క్రి. = ఆకళించే.

ఆకలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుసరింపఁబడినది; 2. మార్పఁబడినది, గ్రథితము. (పల్లవాకలితమాళి); 3. గ్రహింపఁబడినది, ఆక్రమింపఁబడినది, (కుతూహలాకలితచిత్తుడు); 4. కట్టఁబడినది, బద్ధము (సువర్ణసూత్రాకలితాధరాంబర); 5. వ్యాపింపఁజేయఁబడినది; 6. వ్యాపించినది.

ఆకల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వస్త్రావ్యలంకరణము; 2. అలంకారము. "కౌర్యాకల్పాడు." భార. ఆది. ౨, ఆ. ౯౪; 3. కల్పనము, వస్తుగడ. — అవ్య. కల్పవర్తంతము.

ఆకల్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాగుగా కల్పింపఁబడినది; 2. అలంకరింపఁబడినది. "క. హరిహరనాథునకు మరుత్సరిదాకల్పితమనోజ్ఞ చరణశిరస్సుం, దరమూర్తికి..." భార. విరా. ౧, ౩౬.

ఆకషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బంగారు మొదలగు దానిని పరిక్షించుటకై ఒరపిడిచేయురాయి, గీటురాయి, నీకషము; 2. సువర్ణదులను పరిక్షించుటకై రాలిపై గీటువెట్టుట.

ఆకషికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకషమందు నియుక్తుడు, బంగారు మొదలగునవి పరిక్షింప నియుక్తుడు.

ఆకసము. వై. వి. మిన్ను, ఆకాశము.

ఆకస్తికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకస్మాత్తుగాఁ గలిగినది. (ఆకస్తికభయము.)

ఆకళించు. వై. స. క్రి. అశాహనముచేసికొను, తెలిసికొను. “ప్రధానపురుషాంశచక్షర్తన నాకళించుచుకొ.” రాఘ. ౧, ఆ. ౪౧. “ఓ. దాని గుట్టించుకయు నే నెఱుంగనియది కాదు కరియు విరియు సమస్తంబు నాకళించినదానను.” ప్రభా. ౪, ఆ. ౭౩.

ఆకళిత. వై. వి. అశాహనము, తెలిసికొనుట.

ఆకాంక్ష. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. కోరిక; 2. వాక్యాన్వయసిద్ధికై పదము మఱియొక పదమును అపేక్షించుట; 3. క్రియాపదమును ప్రధానముగా నుంచుకొని దానికికర్త యెచి? కర్త మేచి? అవి యెట్టివి? అవి ప్రశ్నపూర్వముగా పూర్తిచేయుట. (ఇది సంస్కృతవిద్యార్థుల కభ్యస్తము.) ఆకాంక్షణీయము. సం. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది, ఆధిలపించదగినది.

ఆకాంక్షి. సం. (న్. ఈణీ. న్.) ఆధిలపించువాడు, కోరువాడు.

ఆకాంక్షించు. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

ఆకాంక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది, ఆధిలపించబడినది.

ఆకాంక్షితవ్యము. సం. = ఆకాంక్షణీయము.

ఆకాంక్ష్యము. సం. = ఆకాంక్షణీయము.

ఆకాంక్షకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకాంక్షము నందుఁగలిగినది, అసమయమందయినది.

ఆకారగు క్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. హృద్గతభావమును చేష్టలవలన బయలుకుఁ దెలియకుండఁగదాచుట, ఆకారము కప్పిపుచ్చుట. (గంభీరలక్షణము).

ఆకారగోపనము. సం. వి. అ. న. = ఆకారగు క్తి.

ఆకారణ. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆహ్వానము, పిలుపు.

ఆకారణము. సం. వి. అ. న. = ఆకారణ.

ఆకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూపము; 2. బొమ్మడిపాటులానగు వికారము. (సూధాకారుఁడు).

ఆకారికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పిలువఁబడినది; 2. సంజాతాకారము, ఆకారముగలది; 3. ఆకారముగలదిగాఁ జేయఁబడినది. “శా. ధ్వాంతాకారికమడ్యకుట్టిమఘనస్తంభావలీరూపముకొ.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౨౭.

ఆకారికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. (ఆకాలమందుఁబుట్టినది,) ఆకాలమందయినది; 2. (ఆద్యంతములు సమానకాలమునఁ గలది,) పుట్టినపుడే చచ్చునది, తుణికిము.

ఆకాశదీపము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు తులాలగ్నమందున్నపుడు (కార్తికమాసమున) సాయంకాలమున ఎత్తైనచోట పెట్టుదీపము.

ఆకాశము. సం. వి. అ. న. నభము, ఆకసము.

ఆకాశభాషితము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశవాణి; 2. నాటకములందు ఒకపాత్రమాత్రము ప్రవేశించి ఆకాశమువైపునకు చూచి యెవరోయెవో అనుచున్నట్లు, అది తాను వినినట్లు నటించి పైకి అన్నమాట.

ఆకాశయానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకాశమందు యానము గలది.—వి. అ. న. 1. ఆకాశమున సంచరించుట, ఆకాశమునఁ బ్రయాణము చేయుట, ఆకసమున సంచరించుసాధనము; 2. విమానము.

ఆకాశరామన్న. మి. గ్రా. వి. ఊరును పేరును లేని వాఁడు. (ఊరును పేరును తెలియనివానిని ఆకాశరామన్న అందురు. ఆకాశరామన్న అర్థిలు = ఊరును పేరును లేకుండఁగా ఎవఁడో వ్రాసిన అర్థిలు. అని వాడుక.)

ఆకాశవాణి. సం. వి. ఈ. క్రి. (పలుకువాఁడు గనుపడకయే ఆకసమునుండి వినఁబడినమాట,) బయలి పలుకు. “తే.అన్యైలెఱుంగమిఁ జేసి లోకాపవాద, భీతి నెఱిగియు నిత్తన్విఁ బ్రీతిదప్పి, యెఱుంగ నంటిని నిందఱ కిప్పు డెఱుంగఁ, జెప్పె నాకాశవాణి యచ్చెరువుగాఁగ.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౮.

ఆకాశస్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. (ఆకాశమందుఁ బుట్టిన స్ఫటికమువంటిది) వర్షోపలము, వడగల్లు.

ఆకించనము. సం. = ఆకించనము.

ఆకించినము. సం. వి. అ. న. (ఆకించనవిభవము)
దాద్రియము, కొంచెమైనను లేకుండుట, ఆకిం
చనత్వము.

ఆకిర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకటితో
నొకటి కలసినది, సంకీర్ణము; 2. వ్యాపించినది.

ఆకు. దే. వి. 1. చెట్టునందలియాకు, పత్రము; 2.
తములపాకు; 3. నాటు. 'ఆకుతీత'; 4. విస్త
రాకు; 5. తాటియాకు. (కాకితమువలె పూర్వము
వాడఁబడినది); "ఇందు నీవిపుడు వ్రాలిడుమని
యాకుగంటముఁజేతికిచ్చె." పర. ౫, ఆ. 3౫౮;
6. సొమ్ము ఇచ్చినపుడు పుచ్చుకొన్నపుడు వ్రాసి
కొనెడి పత్రము. "క. అప్పిచ్చినకనియాకును,
నవ్వుమగుడఁదెట్టి నతనియాకును కలచో, నప్పిచ్చి
నాకు బొంకగు, నవ్వుమగుడఁదెట్టి నతనియాకు
నిజమగుకొ." విజ్ఞా. వ్య. కాం. 3౮; 7. వ్రాసిన
ఆకుముక్క, చీటి. "నీ. చావులేకుండ నాజము
చేత నాకుఁ దెచ్చినవారు గలరె; యీసృష్టి
యందు." భా. ౪, ఆ. ౪2; 8. జాబు. "ప.
ప్రభావతి భావంబునం గోపలజ్ఞాలాలయగుచు
లేఖ నలిపివేయఁబోయిన రాగవల్లరి...నీయోజ
మేలుమేలు చాలుంబదివేలువచ్చె నాచేతికిఁ
దెమ్ము లేవేనిం బదిలంబుగాఁ బొదివి దాచుము
మొదల నీయాకునకు నీకుంబనియేమి." ప్రభా. 3,
ఆ. ౧౪౨; 9. చెవికమ్మ. "చ. వలపలడాపలకొ
వరున వాలుంగనుంగొన చూపు లార్పుచుకొ,
దిలకము తీర్పుచుకొగురులు దీటుచు వీనులమాని
కంపుటా, కులఁ బొరిఁ ద్రిప్పుచుకొ." లక్ష్మీ. ౨,
ఆ. ౮౦; 10. (ఆకువంటి పలుచనికఱ్ఱ చెక్క)
బండికంటియాకు; 11. కలుపుల కమర్చెడి ఆకు.

ఆకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుచుట.

ఆకుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముడువఁబడి
నది.

ఆకుచిఱుత. ద్వ. వి. ఒకదినను చిఱుతపులి.

ఆకుచిలుక. ద్వ. వి. తెల్లబొట్టును పెద్ద టెక్కలును
గల యొకానొక పురుగు. "నీ. ధర రామచిలు
కతో సరియాకుచిలుకైనఁ బడఁతివల్కులనరి
వైకమగును." చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౦౫.

ఆకుచెప్పలు. ద్వ. వి. బ. పలుచనియట్టగలచెప్పలు.

ఆకుజెముడు. ద్వ. వి. పత్ర స్తుతా.

ఆకుజెల్ల. దే. వి. ఒకదినను చేడ. "అరుజానెల్లెపుఁ
జేడ యాకుజెల్ల." హంస. ౪, ఆ. ౧౮2.

ఆకుటిక్క. దే. = ఆకుటిల్లు. "నీ. ఆకుటిక్కలు
నాడెపైన మాడువులయ్యె ముటిడుండలు పిండి
వంటలయ్యె." అచ్చ. రా. ఆ. ౧౦౨.

ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు+ఇల్లు.) ఆకులకప్పతోఁ
గట్టినయిల్లు, వర్ణశాల.

ఆకుతేలు. దే. వి. ఆకులలోనుండు ఆకుపచ్చనికీట
కము, ఒకరకము తేలు.

ఆకుతోట. దే. వి. తములపాకులతోట. "లే. ఆకు
తోటలసౌభాగ్య మందెకలదు." విజ. ౧, ఆ.
౧2.

ఆకుపచ్చే. దే. వి. విణ. హరితపర్ణము.

ఆకుపచ్చన. దే. = ఆకుపచ్చే (విశేషణమయినపుడు
'ఆకుపచ్చని' అని రూపము.)

ఆకుపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు (దీనియాకు
మందున కుచయుక్తము)

ఆకుపాచి. దే. వి. కుంభిక, ఒకదినగుపాచి.

ఆకుపీఁకెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "నీ.
ఆకుపీఁకెలు జండ్రలాటలు...అడుకొనుచు"
హంస. 3, ఆ. ౧౪౬.

ఆకుపురుగు. ద్వ. వి. ఆకులయందు తిరుగు పచ్చ
పురుగు, శలభ భేదము.

ఆకుపోయు. దే. సం. క్రి. 1. నాటుపోయు, పరిమొ.
వాని మొక్కలు మొలచుటకై మడిలో చల్లు.

ఆకుప్ప. దే. వి. (ఆకు+ఉప్ప.) ఒకదినను ఉప్ప.

ఆకుపసరు. దే. వి. ఆకులను నలిపి పిండినచో వచ్చెడు
రసము.

ఆకుబుట్ట. దే. వి. = ఆకులతో అల్లినబుట్ట.

ఆకుమడి. దే. వి. ధాన్యాదుల నాటుపోయు మడి.

ఆకుమడుపు. దే. వి. తముల పాకుల మడుపు, తముల
పాకులకు సున్నమువ్రాసి యీసెల తీసి మడిచిన
చుట్ట. "నీ. హెచ్చువానన వక్క లిచ్చిచుట్టిన
యాకుమడుపు లీడివిరెడు నడపదాని." ఉ. రా.
౪, ఆ. ౪౨3.

ఆకుమిడుత. దే. వి. ఆకుపచ్చని టెక్కలుగలమిడుత.

అక్షరాయి. దే. వి. పదునెనిమిదిగల క్షరములతో నగువానిని రాచుటకుపయోగించు క్షరములను ఉన్నవనిముట్టుచు ప్రవర్తించు. “సీ. ఆక్షరశాస్త్రము రాచునందాన గలవని నాచుచు మేర చిహ్నమునగ.” పార్వ. ౪, ఆ. ౨౦.

అక్షరాయి. దే. = అక్షరాయి.

అక్షరశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అక్షరము.

అక్షరపడు. మి. ఆ. క్రి. (అక్షరము + పడు.) అక్షరశాస్త్రము, చెవరు, కలవరపడు.

అక్షరపాటు. మి. వి. 1. అక్షరపడుట, కలవరనొందుట; 2. అక్షరరీతి. “ఉ. పరాంగనగుడిన బాపమంచు నయ్యుటలపాటు చూచి యిపు డాక్షరపాటెన యంగనేటికి.” శకాం. 3, ఆ. ౧౨.

అక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యుత్తము, చెవరనది; 2. ఏమిచేయుటకుఁ దోచున స్థితి గలది (మనస్సు).

అక్షరములు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏగుల వ్యాకుల మైనది, అక్షరములు.

అక్షరీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యాకుల మయినది; 2. అక్షరముగాఁ జేయఁబడినది.

అక్షరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాకుల ముగాఁ జేయఁబడినది.

అక్షరము. సం. వి. ఇ. న. 1. నేలతంగేడు; 2. అక్షరత్వము, తోభము. “క. నీకక్షరపుల నిక్కురు కులమాకుల్యముఁ బొందు దేమి యాశ్చర్యము.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౪౦.

అక్షరసంధి. ద్వ. వి. అక్షరము, తమలపాకులందు సంధిపాదము.

అక్షరస్థములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

అక్షరము. సం. వి. ఆ. న. 1. అభిప్రాయము, ఉద్దేశము; 2. కోరిక; 3. భావోద్దేశము; 4. వేడుక. (సర్వాక్షరము.)

అక్షరము. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అక్షరము.

అక్షరము. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రూపము; 2. దేహము; 3. జాతిని తెలిపెడి అవయవములవిర్మాటు; 4. భావము నెఱిగించెడి సంజ్ఞ; 5. సామాన్యము; 6. ఒకభందస్థు.

అక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అక్షరంపఁబడినది.) 1. లాంగఁబడినది (వింటిసాని), ఈడ్వఁబడినది; 2. అభిముఖముగాఁ జేసికొనఁబడినది; 3. వశపఱచుకొనఁబడినది. (మనస్సు.)

అక్షరము. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అక్షరము, లాగుట.

అక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అక్షరంపఁ బడుచున్నది.

అక్ష. ద్వ. సం. వి. (అ+అక్ష) అక్ష. “క. నాకం బెనకటయుత్తమ, యాకయగుట చెప్పవలయు నా.” ప్రభా. ౫, ఆ. ౧౩౧.

అక్షర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షేగన్న కొంచెము తెఱచుటయు కన్ను నగము మూయుటయుగల దృష్టివిశేషము, మెల్లచూపు.

అక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచెము మూయఁబడినది (నేత్రమునకే విశేషము) “నిమిలదాక్షరలాలనేత్ర.”

అక్షరము. దే. వి. = అక్షరము. “తే. కంటికాటుక యెడి వక్రకావితీర్తి, వ్రేలియాకొత్తుఁజెంది యవ్వెలవెలంది, తల్లియెఱిచి.” బహు. ౫, ఆ. ౧౧౮. (అక్షరము కత్తిరించుటకు ఉపయోక్తము.) ‘అక్షరము’ అనియు ననవచ్చును.

అక్ష. ఆం. వి. చేట్టుము.

అక్షరము. సం. వి. అ. న. = అక్షరము.

అక్షరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పిలుపు; 2. మొట్టి; 3. బిగ్గరగానేడ్చిన ఏడ్పు; 4. ధ్వని; 5. భయంకరయుద్ధము.

అక్షరము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. పిలుచు వాడు; 2. రోదనపూర్వకముగా పిలుచువాడు, మొఱపెట్టువాడు; 3. బిగ్గరగానేడ్చువాడు; 4. ధ్వనిచేయువాడు.

అక్షరము. సం. ఆ. క్రి. 1. మొఱపెట్టు; 2. ఏడ్పు. — సం. క్రి. పిలుచు.

అక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పిలువఁ బడినది; 2. ఏడిచినది.

అక్షరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాడు; 2. తోడఁబుట్టినవాడు.

అక్షరము. సం. వి. అ. న. అక్షరము.

ఆక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆక్రమించుట, స్వాధీనపఱచుకొనుట; 2. యుద్ధమున వైఁబడుట. “ఆ. కర్ణమనము పెద్దగాఁ గొనియాడుదు, మతని కంటె శల్యుఁ డధికుఁడందు, రతఁడు నతఁడు నిట్టి యాక్రమంబున నాకుఁ, బ్రియము సేయఁ జాలిరే మహత్త్వ.” భార. సౌప్తి. ౧, ఆ. ౨౩౫.

ఆక్రమకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. మి. కా. అ.) ఆక్రమించువాఁడు.

ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. 1. అణుము, మార్గము, యుద్ధమునఁ దాఁకు. “చ.... ఇంక నెవ్వరి కిని జన్నె వీని ననవద్యపరాక్రము నాక్రమింపఁగఁ.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౦౫. “క. పూనుము చమూపతిత్వము, నానమ్మినవారు నేను నరపతిబలసం, తానంబుతోడఁ బరిజన, మై నడచెద మాక్రమింపు మరీవర్తంబుక.” భార. శల్య. ౧, ఆ. ౮౩; 2. బలాత్కారమున వట్టుకొను. “ఆ. అనదనై తినిచట నాలికుయ్యాలింపుఁడకట మీరు గలుగ నాక్రమించి, నన్నుఁ గట్టి నూతనందను లిష్టైయి, వెఱపు లేక భంగపఱచువారు.” భార. విరా. 3, ఆ. ౧౦౯; 3. వశపఱచుకొను, స్వాధీనము చేసికొను. “లే. అప్పురంబు వడిఁ దాన యాక్రమించి,” మార్కండ. ౬, ఆ. 2౧; 4. అతిక్రమించు, దాటు. “ఆ. దీననేమి తప్పు కానకు నేఁగిన, యతఁడు సమయవృత్తి నాక్రమించి, తండ్రి పాలు మాకుఁ దగునంచు నడియది, తనముసేసి రాక తప్పుగాక.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౫౧; 5. సోఁకు, ఆవేశించు; “క. నలుఁ దొల్లి యాక్రమించిన, కలి గర్కోటకవిమంబు గ్రహ్నుచు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧2౯.

ఆక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁ బడినది.

ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆక్రమించుట.

ఆక్రార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అక్కలకజ్జళి.

ఆక్రీడము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యానవనము.

ఆక్రష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిందింపఁ బడినది, తిట్టఁబడినది; 2. ధ్వనికలదిగాఁజేయఁ బడినది.—వి. అ. న. పరుషసంభాషణము, తిట్టుట.

ఆక్రోశకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. క. అ.) 1. నిందించువాఁడు, తిట్టువాఁడు; 2. శపించు వాఁడు.

ఆక్రోశనము. సం. వి. అ. న. 1. తిట్టు; 2. శాపము; 3. అపవాదము.

ఆక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. = ఆక్రోశనము.

ఆక్రోశించు. సం. స. క్రి. 1. తిట్టు; 2. శపించు; 3. ఉద్దోషించు, చాటు. “క. కాకీక్షేత్రము పంచ, శ్రోశము గైవల్యలక్ష్మీకులగృహమున యా, శ్రోశించు శ్రుతులు.” కాకీ. ౬, ఆ. ౧౦౩.

ఆక్రోష్ట. సం. విణ. (ము. ఈ. స్త్రీ. ము.) (ఆక్రోశించు వాఁడు) 1. సిందించువాఁడు, తిట్టువాఁడు; 2. శపించువాఁడు.

ఆక్షారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్యభిచరించితివని దూషించుట, వ్యభిచార విషయమగు నపవాదము. (ఆప్తునాలికేదిట్టుట. శ. ర.)

ఆక్షారణము. సం. వి. అ. న. = ఆక్షారణ.

ఆక్షారము. సం. వి. అ. పుం. = ఆక్షారణ.

ఆక్షారితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్మిగమ నాదిదోషములచే. దూఱఁబడినవాఁడు, వ్యభిచారవిషయమగు నింద ఎవనెపై మోపఁబడినదో అట్టివాఁడు.

ఆక్షీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జోదగాఁడు; 2. జోదమున జయించినవాఁడు; 3. జోదమున జయింపఁబడినవాఁడు.

ఆక్షీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్షేపింపఁ బడినవాఁడు; 2. త్రోసివేయఁబడినవాఁడు.

ఆక్షీబము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగళి.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాగుగా మదించినది; 2. కొంచెముగా మదించినది.

ఆక్షేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నత్తిగలవాఁడు; 2. బోయవాఁడు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్షేపించువాఁడు.

ఆక్షేపణము. సం. వి. అ. న. = ఆక్షేపము.

ఆక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డంకి; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. దూఱు; 4. ఆకర్షణము.

అక్షే. సం. విణ. (నె. ఈ. జీ. నె.) అక్షేసింతువాడు.

అక్షేసించు. సం. న. క్రి. 1. అడ్డగించు; 2. తిరస్కరించు, దూఱు. “నీ. నీలజీమూరంబు లేల నాక్షేసించి నల్లనై తోడెంచునల్లగృహము, గలహిడింబుండను బలిరంపురక్కను చెలియల” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౦౮; 3. ఆకర్షించు; 4. ఎత్తి పోషించు, పోషము లెంచుచు నను.

అక్షోటము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండగొనుంగుళి.

అక్షోహణేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అక్షోహణి సంబంధమైనది.

అఖండలేయకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఇంద్ర సంబంధమయినది. “నీ. అఖండలేయకంబగు ధనుః ఖండంబు నభముపై రేయి: గన్నట్టెనేని.” కాశీ. గీ. ఆ. ౨౬౧.

అఖండలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (శత్రువులను లేక పర్వతములను ఖండించువాడు.) ఇంద్రుడు, వేల్పుజేడు.

అఖనికము. సం. వి. ఆ. పుం. (త్రవ్వనది.) 1. పంది; 2. ఎలుక.

అఖనికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) త్రవ్వవాడు. —వి. ఆ. పుం. కన్నపుదొంగ.

అఖరు. హిం. వి. చివర, అంశ్యము.

అఖుకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకజీడిశి.

అఖుభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. (ఎలుకలను తిను నది.) మార్జాలము, సిల్లి.

అఖుభుజము. సం. వి. జ్. ఆ. పుం. అఖుభుక్కు.

అఖువాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మూషకవాహనుడు, వినాయకుడు.

అఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పంది కొక్కు; 3. పంది; 4. చోరుడు; 5. కృపణుడు, లోభి.

అఖేటకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మృగయుడు, వేటకాడు.

అఖేటము. సం. వి. ఆ. పుం. మృగయ, వేట.

అఖేటికము. సం. వి. ఆ. పుం. వేటకుక్కు.

అఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహ్వాయము, పేరు.

అఖ్యాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. త్రి. ఋ.) చెప్పెడువాడు.

అఖ్యాతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెప్పబడినది.

—వి. ఆ. న. (వాప్.) 1. భాతువులపై వర్తమానాదులు తెలుపుటకు చేర్చు ప్రత్యయము; 2. వర్తమానాదులను తెలుపు ప్రత్యయముతో కూడిన భాతువు.

అఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెప్పుట.

అఖ్యానము. సం. వి. ఆ. న. 1. చెప్పుట; 2. పూర్వచరిత్రము చెప్పుట, పూర్వపుత్తోక్తి; 3. కథ; 4. (భారతాది) గ్రంథము.

అఖ్యాయకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఏదేనొక విషయమును వివరముగా చెప్పెడువాడు; 2. ఒకరు చెప్పినవిషయము మఱొకచోట జెప్పెడువాడు; 3. దూత.

అఖ్యాయి. సం. విణ. (నె. ఈ. నె.) కథ మొ. చెప్పెడువాడు.

అఖ్యాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాయకచరిత్ర తెలుపునది) నిజముగా జరిగినదానిని తెలుపు గద్యకావ్యము. (ఇందు కవివంశవర్ణనాదికము గూడ నుండును. హర్షచరితము మొదలగునది. కల్పితచరిత్రకల కాదంబరి మొదలగు దానిని ‘కథ’యందురు. కొందఱి భేదము పాటించలేదు.)

అఖ్యేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెప్పబడినది.

అగంతవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందబడినది; 2. రాబడినది.

అగంతుకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ముందు ఏర్పాటులేకయే వచ్చునది; 2. హఠాత్తుగా సంభవించునది; 3. నడుమవచ్చునది; 4. వచ్చెడి స్వభావముగలది.

అగంతుకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (మార్గవశమున వచ్చినవాడు) అతిథి.

అగంతువు. సం. విణ. ఉ. అతిథి, విందు.

అగడకాడు. ద్వ్య. విణ. (అగడము+కాడు.) అకార్యముచేయువాడు.

అగడవలు. దే. వి. బ. దొంతులుగా నేర్పడు మేఘములు. “నీ. నిడుదలై తిలకించె నీరు కాట్లఁబడ మట నిరుదెనఁ బ్రతిమూర్తములు దోచె సంబరంబునఁ బేర్చె నాగడవలు.” హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౬౦.

“వ. ఆగడవలంగదియవైచి వీచీరేఖలఁ బోఁ
ద్రోచి కుసుమనారాచుకేళాకూళింగల జాసవా
సోపానంబులఁ బ్రతిఘటించు త్రివళీభాగంబు
లును.” పాండు. 3, ఆ. ౧౭౯.

ఆగడము. వై. వి. 1. ధార్మ్యము, దిట్టతనము. “తే.
తెచ్చి డించి కద్రువ ప్రీతిఁదేలఁజోసి, తల్లి చెఱ
వాసికొని పొంగి చెల్లనాగ, డమున మగుడనయ్య
మృతభాండంబు దాన, పుచ్చికొని యెడ గలు
గంగఁబోయి నిలిచి.” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౨౬౧; 2. దుష్టకార్యము, చెడ్డపని, కూడనిపని. “నీ.
వేశ్యయొక్కతె దొడ్లి విద్వాంసునొకరుని మ్రు
చ్చని శలవరుల్ మోడఁజూచి. గీ. యితఁడు
మావాఁడు మీరాగడంబు చేసెదరని మోక్ష
ణంబు సేసి.” భార. ఆను. ౧, ఆ. 3౧౨; 3.
మోసము, పంచన. నీ.....పుష్టి కుమారులు
మనముల నవీనీతి జనియింప సాంబున, కంగనాలం
కార మమరఁజేసి, ... ఈభామిని ప్రభునిభార్య
ప్రజల. గీ. గనునె యిదియని యడిగినఁ గౌర
వేంద్ర, యత్తపోధనపర్యులయ్యాగడమున, కాత్త
లందుఁ గ్రోధానల మగ్గలముగ.” భార. మా.
౮. “క. నుడువులన బయలుపండిరి, యిడ
హస్తము బలునుముండికెనయై దినముల్, గడ
పురుఁ బొమ్మనునయ్యా, గడపురుపుం బాయఁ
జేవగలనై న్యంబుల్. వేం. పంచ. ౧, ఆ. ౧౧౯; 4. ఉపద్రవము. “గీ. గగనమణి మాసెఁ బగలె
ఘాతములు మ్రోసె, నన్నలక్ష్యణ యిదియేమి
యాగడంబో. ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౩౧.

ఆగడించు. వై. స. క్రి. ఆగడముచేయు, బాధించు,
ఉపద్రమునొందఁజేయు. “ద్వి. చిక్కయ్య లింగ
య్యఁ జిక్కువచ్చితివో, గజ్జేతు బసవయ్య బుజ్జ
గించితివో, యబ్బదానయగారి నాగడించితివో,
షొడ్డల బాచయ్య రెడ్డువెట్టితివో” పండి.
మహిమ. 3౦౬ పుట, చూ. పండి.

ఆగడిఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము+ఈఁడు.) అకా
ర్యముచేయువాఁడు. “నీ. ఆగడిలెగఁద్రోయనగ్ర
జులను హాస్యభావంబునెఱసి దుర్భాషలాడు.”
భట్ట. 3, ఆ. 3౪. “ఆ. బలియుఁ డనద నడఁచు
వలచిన యదియెల్లఁ, బాడిలేక చేయుఁ బ్రభు

జనంబు, చేళవేచి యొరునియానినర్థంబును నవహా
రింతు రేచియాగడిలు.” కళకు. ౧౧, ఆ. ౧౧౨.

ఆగతము. సు. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వచ్చినది;
2. పొందఁబడినది.—వి. ఆ. న. 1. ఆగమనము,
వచ్చుట; 2. పొందుట.

ఆగతి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వచ్చుట; 2. రాబడి;
3. పొందుట.

ఆగమనము. సు. వి. ఆ. న. 1. వచ్చుట, రాక; 2.
ధనముయొక్క రాబడి.

ఆగమనీయము సు. = ఆగంతవ్యము.

ఆగమము. సు. వి. ఆ. పుం. 1. రాక, ఆగమనము;
2. ధనముయొక్క రాబడి; 3. పొందుట;
4. దేవపూజావిధానమును తత్సంబంధిషయము
లను తెలుపునట్టికాస్త్రము; 5. (వ్యాకరణమున)
అధికముగా వచ్చెడు వర్ణము.

ఆగమాపాయి. సు. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) ఆగమ
మును అపాయమును గలది, ఉత్పత్తివినాశము
లు గలది.

ఆగమించు. సు. ఆ. క్రి. వచ్చు. “నీ. ఉచిత
క్రియాకలాపములు నిర్వర్తించి సముపవిష్టుఁడై
యుండఁగ వసిష్టుఁ డాగమించి సమాచరించు
సవర్ణులఁజీరించి.” కళకు. ౧, ఆ. ౧౧౮.

ఆగమివ్యమాణము. సు. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రాఁబోవు
నది. “ఆ. పలికి సాదరముగ బ్రభువాహనుఁ
జూచి, మానితాగమివ్యమాణచైత్ర, మాసపౌర్ణి
మాసిమహితాశ్వమేధకా, లంబదాని దెసఁ దలం
పుగలిగి.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౯౨.

ఆగము. సు. వి. న్. న. 1. తప్ప, అపరాధము; 2.
పాపము (రూ. ఆగస్సు.)

ఆగమ్యము. సు. = ఆగంతవ్యము.

ఆగస్సు. సు. = ఆగము.

ఆగస్తీ. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దక్షిణదిక్కు; 2.
ఆగస్త్యుని స్త్రీసంతతి.

ఆగాడి. దే. వి. ధాన్యము మొదలగునవి నుఱిచి
ఎగురఁబోఁత పోయెనపుడు బలుపులేక పోవుట
చేత అసలు రాళికి వెనుకవైపున పడిన తేలిక
యగు ధాన్యము మొదలగునవి.

ఆగాత్మము. వై. వి. కొంచెమును గొప్పగాచేసి కావించెడు ఆజుపు విషమలొనగునది; (ఇది వాడుకలోనిది) అని శ. ర. తాను శలఁచినట్లు ఇతరులు చేయకపోయినపుడు చచ్చెదననియో చంపెదననియో పట్టుపట్టుకొని చేయు ఆల్లకి. (అని ప్రకృతము వాడుకలోఁ గలదు.)

ఆగామి. సం. విణ. (క. ఈ. సీ. క్.) రాఁగలది, రాఁబోవునది.

ఆగాయిశ్యము. వై. = ఆగాత్మము.

ఆగారము. సం. వి. ఆ. న. ఆగారము, గృహము. —విణ. (అ. ఈ. ఆ.) 1. ఆగారమందుండునది; 2. ఆగారసంబంధమయినది.

ఆగుబ్బచిలు. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించు. “ఈ మది లోని కోర్కెలూ గుబ్బచిలంగ.” సాన్. ౨, ఆ. ౨౮. (కోరికకో, గుబ్బచిలంగ. అని పాఠం.)

ఆగుబ్బు. దే. వి. అతిశయము, ఆధిక్యము. “ఈ గొబ్బుఁగిలిమృతావధుని ఘోరతరాసిని ప్రెల్లి వైరఁబగుబ్బుననేఁగి.” రామా. ౧, ఆ. ౪౫. —విణ. ఆధికము. “క. నిబ్బరపు దప్పిమంటలు, ప్రల్విన ధృతిలేక నేత్ర పదహస్తంబుల్, గొబ్బున విమృతములుగ నాగుబ్బగుచున్నట్టిహఃతఁ గూరెన్ నేలన్.” భాగ. ౧౦. స్కంధ. ౨౨౬.

ఆగుబ్బుకొను. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించు. “నీ. ఒక వంకజాలనమధూతనుమజాత ఘుమఘుమామోద మాగుబ్బుకొనఁగ.” శే. ౨, ఆ. “క. కవకవనై పదమాపుర, రవరవలాగుబ్బుకొన్నరతిపతిగతులం.” భాగ. ౨, స్కం. ౧౦౦.

ఆగురి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిజ్ఞావ్రతము.

ఆగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యి కోలు.

ఆగ్నిధ్వండు. సం. వి. ఆ. పుం. (అగ్నిని ప్రకాశింపఁ జేయువాఁడు.) ఒకబుద్ధివాఁడు.

ఆగ్నేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) అగ్ని దేవతా కము. —వి. ఆ. న. 1. కృత్రికావక్షత్రము; 2.

అగ్నిప్రాక్తమగు మహాపురాణము; 3. పాడ్యమి తిథి; 4. బంగారము; 5. రక్తము; 6. అగ్ని నివృద్ధిచేయుపదార్థము (లక్క మొ.); 7. అగ్ని

పర్వతము; 8. అగ్నిని గలిగించునాయుధము; (శస్త్రము, అస్త్రము, మొ.)

ఆగ్నేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృత్రిక; 2. ఆగ్నేయదిక్కు.

ఆగ్రయణము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రొత్తబియ్యము తినునపుడు చేయఁదగిన యిష్టివిశేషము.

ఆగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అభినివేశము, పట్టుదల; 2. మాత్స్యము; చలము. “తే. అతని కరుబునఁ బోలుచు చక్ర, మలఁచి తునియలుగా నేసిరాగ్రహమున.” భార. ద్రోణ. ౨, ఆ. ౧౧౬; 3. కోపము; “నీ. ఆఁగొన్నలయరుద్రుఁడాగ్రహంబున జగత్ప్రచయంబు ముట్టెడుభంగిఁ బొదిలి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౩౭; “తే. ఓమనీశ్వర! విసవయ్య యున్నయూరుఁగన్నతల్లియు నొక్క రూఁగన్నరీతి, యటు విశేషించి శివుని యర్ధాంగ లక్ష్మీ, కాశి యిష్టితిమిఁద నాగ్రహము దగదు. కాశీ. ౨, ఆ. ౧౬౩; ఈయర్థమాంధ్రమున సుప్రసిద్ధము. 4. ఆక్రమణము; 5. ఆసక్తి; 6. పట్టుకొనుట, గ్రహణము; 7. అనుగ్రహము.

ఆగ్రహయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము.

ఆగ్రహయణికము. సం. వి. ఆ. పుం. (మృగశిరోనక్షత్రయుక్తపౌర్ణమాసిగలమాసము.) మార్గశీర్ష మాసము.

ఆగ్రహరితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) అగ్రహరము పుచ్చుకొనఁదగినవాఁడు. (బ్రాహ్మణుఁడు;)

ఆగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. కోపించు; “చ.... తపోధనసత్తముఁడాగ్రహించిన, న్ననుఁగొని నీవ యస్యల వికారమునకొ జనియింపు వై శ్వవై, వనజ దళాక్షిసీవని యవారణ నమ్మనికావ మిచ్చినకొ.” మార్కం. ౨, ఆ. ౨౪౫; 2. చలపట్టు, అభినివేశము నొందు. “చ. కనుఁగొని శల్యుఁడట్టినియెఁ గడ్డనితో నిదియేల ధర్మనందనుపయి నాగ్రహించెను.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౩౮౯.

ఆగ్రేయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్రజ, అప్ప.

ఆగ్రేయుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. అగ్రజుఁడు, అన్న.

లాక్షికిగా మనఃకీచకు లంకాను దాల్చి గీటడంచె
రహ,స్వాచితవిధమున గంధ,స్వాచరణముపేర
భీముఁ డతిభీముగాకా.” భార. విరా. ౫,
ఆ. 33౧.—విరా. (అ. ఆ. అ.) చేయునది.
“క. దుర్వహాపటుతాపత్రయ, చివ్వాచణకరణ
బోధనిర్వలజరహస్య,త్వస్వాచరణ మహాసుర,గర్వా
వహారత్వ సుప్రకాశైకరణా.” భార. విరా. ౫,
ఆ. ౪౦౬.

ఆచరణీయము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. నడపఁ
దగినది; 2. చేయఁదగినది.

ఆచరించు. సం. స. క్రి. నడపు, చేయు. చూ. ఆచా
రము.

ఆచరితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) నడపఁబడినది,
చేయఁబడినది.

ఆచరితవ్యము. సం. = ఆచరణీయము.

ఆచారము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఆచమింపఁ
బడినది.

ఆచారీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆచమనము.

ఆచారముడు. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఆచమనము
చేసినవాడు.

ఆచామము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాసరము, గంజి;
2. ఆచమనము.

ఆచామ్యము సం. = ఆచమనీయము.

ఆచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆచరణము, నడత;
2. కార్యము, పని. “వ. మననగరంబునకు జం
ఘాలురం బంపుము పురంబున వారలు పోయి
భవద్విజయఘోషం బాచరించి శోభనధ్వజోన్న
యనంబును మంగళతూర్వనాదంబులును బరస్పర
గంధనలల సేచనంబులును గీతవాద్యనృత్తంబులు
ను నాదిగాఁగల వివిధశుభాచారంబులం బ్రవ
ర్తింప నియోగింపవలయును.” భార. విరా. 3,
ఆ. ౨32.

ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదము మొదలగువానిని
వ్యాఖ్యానముచేసి బోధించు అఁడుది. చూ. ఆచా
ర్యాని.

ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. 1. గురువు, గురు
స్థానము. “నీ. ధర్మార్థకామసాధన కుహకరణంబు
గృహనీతివిద్యకు గృహము విమల,చారిత్రశిక్ష

కాచార్యకం బన్వయస్థితికి మూలంబు సద్గతికి
నూతన, గౌరవంబునకేకకారణంబు.” భార.
ఆ. ౪, ఆ. ౮౫; 2. ఉపాధ్యాయత్వము.
ఒజ్జ్వలము. “క. చైర్యధనుఁ డితఁడు ద్రోణా,
చార్యుల కెనవచ్చు విశ్వశరవిమండు గృహ,
చార్యుండు మత్పితృసఖుఁ డాచార్యకమొనరించె
మాకు శైశవముకంటిన్.” భార. విరా. ౫, ఆ. 2.

ఆచార్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆచార్యుని
పెండ్లాము. చూ. ఆచార్య.

ఆచార్యుండు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదముమొద
లగునవి వ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు; 2. వేదము
చెప్పెడువాఁడు; 3. మతస్థాపకుండు; 4. ఆచార
ప్రకారము తానాచరించుచు పరులను నాచ
రింపఁజేయువాఁడు, గురువు; 5. ఉపాధ్యాయుం
డు; 6. పూజ్యుండు; 7. విద్యాపారంగతుండు.

ఆచితము. సం. వి. అ. న. పదిబారువులకొలది.—
పుం. బండిబరువు.—విరా. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁ
బడినది; 2. గ్రహింపఁబడినది; 3. పఠపఁబడినది.

ఆచీర్ణము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) చేయఁబడినది.
ఆచోలము. సం. వి. అ. పుం. జెండాకుచ్చే.

ఆచ్ఛాదకము. సం. విరా. (అ. ఆ. వి. కా. అ.) ఆచ్ఛా
దనముచేయునది, కప్పనది.

ఆచ్ఛాదనఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కాయపైని కప్ప
గలది) ప్రత్తిశీ.

ఆచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1. కప్పట; 2. దోష
మునుగప్పట; 3. వస్త్రము.

ఆచ్ఛాదనీయము. సం. = ఆచ్ఛాద్యము.

ఆచ్ఛాదము. సం. వి. అ. పుం. ఆవరణము.

ఆచ్ఛాది. సం. విరా. (న్. ఈ. నీ. న్.) కప్పనది.

ఆచ్ఛాదించు. సం. స. క్రి. కప్ప.

ఆచ్ఛాదితము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) ఆచ్ఛాదనము
చేయఁబడినది, కప్పఁబడినది.

ఆచ్ఛాదితవ్యము. సం. = ఆచ్ఛాద్యము.

ఆచ్ఛాద్యము. సం. విరా. (అ. ఆ. అ.) కప్పఁదగినది.

ఆచ్ఛురితకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖిక్షతవిశేషము;

2. పరిహాసపుమాటతోఁగూడిననవ్వు.

ఆచోట్టనము. సం. వి. అ. న. అంగుళి మోటనము,
చిటికెవేయుట,

ఆచార్యదనము. సం. వి. అ. న. ఆఖేటము, వేట.

ఆచూకి. దే. వి. (అ+చూడికె. శ.ర.) పోబడి, జోడ.
అజకము. సం. వి. అ. న. అజనమూహము (అజ
ము=మేకపోతు.)

అజగవము. సం. వి. అ. న. విల్లు, అజగవము. “ఉ.
అజగవాఖ్యమై వరగునాద్యశరాసనమున్ సము
ల్లస, త్రేజము దీప్తబాణములు దివ్యకనకకృపచం
బుఁ దాల్చి యు, ద్వేజితకర్తృ దప్రతిమధీర్ఘ
తనుండు జనించె.” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౧౨.

అజన్తము. సం. అవ్య. 1. జన్తముమొదలు; 2.
జన్తము చివరవఱకు, చచ్చువఱకు.

అజము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) అజనంబంధమైనది.
(నెయ్యి, మాంసము మొ.)

అజవంజవము. సం. వి. అ. పుం. 1. (అలవిడ్డలు
మొ. వారగలవి) కటుంబము; 2. సంసారము,
జననమరణములు చెందుట. “సీ. బ్రహ్మలోకా
న్మతస్థానాదనిశ్చేతి యాజవంజవభీతి కథయ
పాణి” కాశీ. 3, ఆ. 2౦.

అజానుబాహుడు. సం. వి. ఉ. పుం. మోఃకాళ్ల
వఱకు చేతులు గలవాడు, దీర్ఘ బాహువు.

అజానుబాహువు. సం. = అజానుబాహుడు.

అజానేయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశముం
దలి గుఱ్ఱము, మేలుజాలిగుఱ్ఱము.

అజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యుద్ధము; 2. సమ
భూమి; 3. త్షణకాలము.

అజిహీర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అహరింపవలయు
ననెడి యిచ్చ.) 1. తీసికొనిపోవఁదలఁచుట; 2.
తీసికొనిరాదలఁచుట.

అజిహీర్షువు. సం. విణ. ఉ. 1. తీసికొనిపోవలయు
నను నిచ్చగలవాడు; 2. తీసికొనిరావలయు
నను నిచ్చగలవాడు.

అజీవనము. సం. వి. అ. న = అజీవము.

అజీవము. సం. వి. అ. పుం. జీవక, బ్రదుకుఁదెరువు,
జీవనోపాయము.

అజావు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. అమిజి, వెట్టి.

అజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇది యిట్లు చేయవలసినదని
రాజు, గురువు మొదలగువారు చేసెడి ఉక్తరువు.

అజ్ఞ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అజ్ఞ, అ.

అజ్ఞాచక్రము. సం. వి. అ. న. భూమస్యమందు
చెందుదశములుగల చక్రము; (ఇది దేహమం
దుండు పట్టుకములలో నొకటి.)

అజ్ఞాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అజ్ఞాంపః
బడినవాడు.

అజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. 1. అజ్ఞాపించుట; 2.
అనతి, అజ్ఞ. “ఓ. ధృతరాష్ట్రనితోడం జపా
మహనీయులైన విష్ణుం గొలిచి గతకల్మషుండ
నైతి మాయాజ్ఞాపనంబు దలనిడికొని పురంబున
కుం బోయివచ్చెద ననుటయు.” భార. ఆశ్ర. ౨,
ఆ. ౧౪౨.

అజ్ఞాపనముచేయు. వి. స. క్రి. అజ్ఞ చేయు. “తే.
అయిన నిత్రటి నెయ్యచియైన నొక్క, కృత్య
మాజ్ఞాపనము సేయుఁ దత్పుదాత్త, హృదయు
లార యద్విధి నిర్వహింపనుత్సు, కంబులైనవి యం
తరంగములు మాకు.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. 22.

అజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. అజ్ఞాపనముచేయు, అన
తిచ్చు.

అజ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అజ్ఞాంపఃబడి
నది. “అ. అజనినాథుచేత వాజ్ఞాపితుండయి, సూత
నందనుండు ప్రాతికామి, పాండవాగ్రమహిషి
పాలికి జేసి భక్తి, వినతుఁడగుచు నిట్టులనియె
నతికి.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౦౬.

అజ్ఞము. సం. వి. అ. న. 1. ఘృతము, నెయ్యి;
2. కరగిననెయ్యి, (కరగినది అజ్ఞము. పేరు
కొన్నది ఘృతము); 3. ధూప్రదప్యము, దేవ
దారులంక; 4. తైలము, నూనె. (చూ. అజ్ఞా
వేక్షణము.)

అజ్ఞావేక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. తైలమున శిశువు
మొ. వారిప్రతిబింబము చూచుట, (దుష్టనక్ష
త్రాదులయందు జన్మించిన శిశువులనుగాని, దుష్ట
నక్షత్రాదులయందు ప్రథమరజస్వలయయినభార్య
నుగాని చూచినచో, అరిష్టములు గలుగుననియు,
దానికాంతికై మొట్టమొదట వారిప్రతిబింబము
తైలమున చూడవలయునని స్మార్తమతము); 2.
అట్టి పంస్కారము.

ఆట. దే. వి. (అటట.) 1. క్రీడ; 2. నర్తనము; 3. నృత్యము. “క. నిన్నుఁ గొలువంగ వచ్చితిఁ, గన్నియలకు నాట గణపంగా నోపును విచ్చు న్నుల మన్నాములు బృహస్పతి యే దేవ ననుడు వరఁ డిట్లుయెఁ.” భా. వి. రా. ౧, ఆ. ౨౩౩; ౩. వి. “నీ. ఆటలు వసివిష్ణుయూటలై పెంపటి యెరులయాటలు బదనోగకముగ.” లక్ష్య. ఆ. ఆ. ౯౦; 4. నర్తకులు చెఱుపలు లోకగువాని గాచుగల వే. ల్లిప్తుట. “చ. వరేక్షుపక్షి నడుమం త్రపునంపవచేరఁ గ్రిందు మీఁ, దెఱుంగక సాటివత్తున బెచ్చిననాటకుఁ దెట్టంగుండె.” భా. వి. రా. ౧, ఆ. ౧; 5. స్నాన ముచేయుట. “ఉ. నిన్నటు పాఱవై చి తగనిద్దర వోయెడు బాలుఁడంచు నే, మిచ్చక నీళ్లనాట యనుమిత్తి నేటికిఁ బోయితికొ...” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౭౨; 6. వలకుట. “క. ఆసి లను పుల్ల నమాటన; గిసిసి యిగలనూజుఁడు.” భా. వి. రా. ౧, ఆ. ౧౭౨; 7. చువనము, నేలినేయుట. “తే. ఆటయనఁ ద్రస్తరి యనగ వాఁ యనగఁ, బొలుచుఁ బిచనము.” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౭౨.

ఆటంకవఱు. దే. వి. క్రి. ఆట, అడ్డువఱు (వాడుకలోఁ బ్రసిద్ధము.)

ఆటంకము. దే. వి. అడ్డుంకి, నిరోధము. (సంస్కృత మందలిటకి అనుభావువునుండివచ్చినదనవచ్చును. నిరాటంకము అని వాడుకలోఁ గలదు. లేదా ఆశంకశబ్దవ మనవచ్చును.)

ఆటకత్తియ. దే. వి. ఆటఆడునది, నర్తకి, నటి.

ఆటకత్తె. దే. = ఆటకత్తియ.

ఆటకాడు. దే. వి. 1. ఆటలాడువాడు. (దొడ్డు రాట, బొమ్మలాట మొదలగునవి చూపువాడు). “ఆ. ఓరి యాటకాడ యారితియఱపులా, పొగ డుటనగ మెచ్చు పుట్టదిందు.” ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౦౬. ఇట నర్తకుఁడనియు నర్థాంతరము కలదు; 2. ఆటలలో నేర్పరి; 3. నర్తకుఁడు, నాట్యముచేయువాడు. “కీ. ఆరి తొలుకరి పేటి యాటకాడు, మీటువాటిల్ల వలరాజు మెచ్చుడదసి; పథిక జనమానధనము లపారలీల, గొల్లలాడెను భువనంబులల్ల నీల్ల.” రామా. ౬, ఆ. ౧౨.

ఆటగడలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఆటగొట్టు. దే. వి. మూడుకట్టులగల గొట్టు; (మరి మొదలగువానిని విత్తుటకు ఉపయోగించునాగలి.)

ఆటాగ్నియ. ద్వి. వి. క్రి. ధార్మము విర్వఱుఁడైన నడబాపి, క్రి. దావాసి. “నీ. ద. రవగాహగభిరతర తనంగిజులు నీకాటాగ్నియ లయ్యెనా మృగాక్షి, చిత్రహటాదిక గోత్రావళులు నీకు గృతకాన్రు లయ్యెనే కీరవాణి.” రామా. ౧, ఆ. ౭౭.

ఆటాపిచ్చ. దే. వి. క్రి. ధార్మ మేర్పఱచిన కొండ, కృత కాన్రు. “నీ. ఆటాపిచ్చలు ప్రచ్చి పాటబాడులు గూల్చి కట్టువలన్నియుఁ గాడునేసి.” ఆచ్చ. సం. ౯౧.

ఆటతోట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము. “నీ. నీవును వాలియు నేడునునాడును నయముతోఁబాటిం చునాటతోట, మధువనంబు,” భార. ఆర. ౭, ఆ. ౯; 2. ప్రమాదవనము, అంశకపురస్త్రీలు విహరించుతోట. “ఉ. పూనిక నాటతోట వలపుల్ గలకప్రపుఁగమ్మధాళిపూ, దేనియయేటి కాలుపలు తీర్పుగ నోసికలేని దౌహృద, శ్రీనిధి యాధరాధిపతిచేడియ.” రామా. ౩, ఆ. ౯౯.

ఆటపట్టు. దే. వి. 1. క్రి. ధార్మము; “నీ. సరసుల కారామసరణి శ్రీరంగదేహ క్రోడవాసిని కాట పట్టు.” వసు. ౧, ఆ. ౯౪; 2. నాట్యస్థానము; 3. నానస్థానము. “క. మఱి రామేశ్వరతీర్థము, గణకంఠన కాటపట్టు.” భీమ. ౩, ఆ. ౧౧౧; 4. విహారస్థలము. “నీ. సత్యలోకముదాక నకల లోకంబులు నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన.” నైష. ౨, ఆ. ౪౯.

ఆటపాక. దే. వి. నర్తనశాల, నాటకశాల.

ఆటరి. దే. వి. 1. ఆటలాడువాడు; 2. ఆటలాడు నది; 3. నర్తకుడు; 4. నర్తకి. “తే...ఆట కత్తె యనంగను నాటరియనఁ, బాతర యనంగ నర్తకి వరగుచుండు.” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౨౯.

ఆటలాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఆటలు+ఆడు.) ఆటాడు, క్రి. డించు, ఆడుకొను.

ఆటవివఱు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) అడవియం దుండు వాఁడు.—వి. ఆ. పుం. అడవిమఱిసి.

ఆటవెడుపు. దే. వి. అనుగొనుటకై విద్యార్థులను వదలిపెట్టుట.

ఆటవెలది. దే. వి. 1. నర్తకి. "క. జడనిశ్చయను తెరమఱుగఱు, వెడలి నిలిచినట్టి యాటవెలది యహారెం, గడునింపులు గురువఱుచు పడకెడి నీ పురలక్ష్మి యవధించితె యనిపా." ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౭; 2. వేశ్య; 3. తెనుంగున ఉపజాతి కన్య భేదము.

ఆటాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఆట+ఆడు.) 1. క్రీడించు; 2. నృత్యమాడు; 3. నువ్వులు ఆడు.

ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒకదినునుబాతు, ఆడేలు; 2. మత్స్యభేదము.

ఆటికనము. సం. వి. ఆ. న. లేగదూడలు దుముకుట.

ఆటికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) సంచరించునది.

"కా... బ్రహ్మము ప్రాచుఁగావుర విహపాక్షా హ్వయం బాహునీ, తీతిమప్రభు పేకటాద్రి హృదయాక్షికంబు లోకంబులన్." రాఘ. ౧, ఆ. ౧.

ఆటిలకము. సం. వి. ఆ. న. లేగదూడలయాట, "ఆటిలకం తర్ణ కానాం ధర్మిష క్రీడనం మరమ్." హారావళి.

ఆటు. దే. వి. 1. అనుపు, హతి, చెట్టు, వ్రేటు. "క. ... అకగొనక దాన నసుర సడిచెం గడకన్. ఉ. అటున మూర్ఛవోయిన ప్రహస్తం గను గొని యింకం దాకినం, గీటడగించు నర్థునుడు గేవలం డే యని భీకచిత్తులై "నిర్వ. ౭, ఆ. ౧౭; 2. కురుపు మొదలగువానిమీద నొక్కినట్లు గలుగుబాధ. "కురుపుమీద ఆట్లు పోట్లు ఎక్కువయినవి. మఱియు రాత్రి జ్వరముచేత ఒడ లంతటను ఆట్లును పోట్లును ఎక్కువయి నిద్రవట్ట లేదు."

ఆటోపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సుభ్రమము, వేగిరపాటు; 2. అడావుడి, అడంబరము, విజృంభణము; 3. దర్పము, గర్వము; 4. ఆఫిక్యము, అలిశయము.

ఆటోపించు. సం. ఆ. క్రి. 1. సుభ్రమించు, వేగిరపడు; 2. అడావుడిసేయు, విజృంభణముచేయు; 3. గర్వించు; 4. అలిశయించు, అగ్గలమగు. "క. ... సరసి, శోటుల జల్లనిచోటుల, నాటల

నను నడకవిడచి మాటోపించున్." చరాహ. ౧౧, ఆ. ౨౮.

ఆట్రగడలు. దే. వి. వి. భాగ్యవశేషము. ఆట కడలు కలియు వాడుక.

ఆడ. దే. వి. వి. ఆక్రమయెక్కరూపాంతరము. "ఆడ. అఱుమనను జినుదనగునకంబకమాడ, జుమకుమనె తెలికక్కచోటు గంటకమాడ." స్వా. ౩, ఆ. ౮౪. "మి. ఆడ కేమిగముల నగునచెంచితట, వేమక నురలు హవిర్భాగములను." రం. రా. బాల. ౧౭. పుట.

ఆడంబరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యుద్ధవాద్యస్వరి; 2. వేగిరపాటు; 3. ఆటోపము, అడావుడి; 4. ఏనుగుయొక్కగ్రీక; 5. దర్పము; 6. భర్జము; 7. ఆరుంధము.

ఆడాలు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఆడి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఆటి, ఆడేలు. "క. ఆడి బకసాంబరాయము, వేడుక జెప్పినను విని విప్పుములడిగం." మార్క. ౨, ఆ. ౨౦.

ఆడిక. దే. వి. దూఱు, నింద.

ఆడికడడు. ద్వ. ఆ. క్రి. దూఱుకడు, నిందపాలను.

"ప్రజలచే నాశికపడుదును." జై. ౮, ఆ. ౧౧౪.

ఆడిగొను. దే. = ఆడుగొను.

ఆడిగోలు. దే. వి. ఆడిగొనుట, దూఱు, నింద. "క. కులమొచరాడితోళ్లకు, దలకరకు నడి నావిమన దలకరకు నీలిక, దలకొనరు నక్కమాడర, కలకంకులు వారినమ్మంగా నెటువచ్చుకె." హంస. ౧, ఆ. ౨౭౭.

ఆడిపోసిగొను. దే. గు. క్రి. దూఱు, నిందించు.

ఆడు. దే. ఆ. క్రి. 1. చరించు, కదలు. "ఉ... బో, రాడి జయించి యందఱ ననంతపరిశ్రమపార వశ్యముం, గూడి ప్రమాణోటి ననఘుండు సమీరణనందనుండు మేయాడక నిద్రవోయె శిశిరా నిలముల్ కయి వీచుచుండగన్." భార. అవి. ౧, ఆ. ౧౭౦; (అవయవములు) పనిచేయు. "క. వెఱవారినెల్లం దరమిడి, నఱకును పాండు క్షీతీశనందనులను రూపఱనేయం జేయాడదు." భార. ఉహ్యో. ౪, ఆ. ౧౧౦. (నిమిచేయుటకు నాను కాలు సేతు చాడలేదు.); 2. నర్తించు,

“చ. రసకుంచెయ్యె గృష్ణమృగాజీనంబునం, బలు
మఱు వీచుచుం గలహబంధుడొ నారముఁ డాడె
వేడుకకై.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౩౧; ౩. శ్రీశించు;
“ఆ. పడచు ఓకలూడ్చి వట్టి యాడెపకట్టి,
పులుఁగు చంపమయ్యె వలంప నాయ, వశ్య.” భార.
కర్ణ. ౧, ఆ. ౩౪. 4. సంచరించు. “గీ. అడవి కురు
నేనపై గ్రద్దలాడఁజూచ్చె.” భార. భీష్మ. ౩, ఆ.
౩౧గీ; 5. విహరించు. “సీ. వాహ్మభూమి రేపం
తనై పథులట్లు హయరత్నముల నెక్కి యాడనే
య్యె.” భీ. ౧, ఆ. ౬౬; 6. మునుఁగు, స్నానము
చేయు. “ఆ.... గంగ నాడవచ్చి నీవు, వలవదనిన
సుడుగువారము గాము.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౪౨.
“గీ.... అడఁబోయిన తీర్థ మెదురు, గాఁగ వచ్చిన
కరణి.” పరాహ. ౧, ఆ. ౧౩౩. “ప. మఱిపొంగం
బనుతీర్థంబు నేమించి శతకశిలగోచానఫలంబు వడ
యుదు రెంచెని నగ్నిదేవుండు ప్రసన్నుడై
యుండు వట్టి ప్రభాసతీర్థం బాడి యగ్నిహో
మాతిరాత్రుఫలంబు వడయుదురు దుర్వాస. నకు
విష్ణుదేవుండు వరంబిచ్చుటంజేసి వరదానంబనం
బరంగిన తీర్థంబాడియు సరస్వతీసాగరసంగమం
బాడియు గోసహస్ర వానఫలంబు వడయు
దురు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౧౧. “నకల
తీర్థంబులను నాడి.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౦౨;
7. నాటు. “క. తోడన హయసూతులనో,
నాడఁగ నేయుటయు నతఁడునలిగి.” భార.
కర్ణ. ౨, ఆ. ౨౪గీ; 8. భూతకాలికానమావక
క్రియలపైని (క్వార్థకములపైని.) అనుప్రయు
క్తమయి క్రియయొక్క అతిశయమును తెలు
పును. డోఁగాడు, వ్రేలాడు, దోఁగాడు, జీరాడు.
(అటాడు ఇత్యాదులయందు క్రియామాత్రమును
తెలుపును.)—స. క్రి. 1. వచించు, “క. నిలు
గులు నొచ్చుట మనదెనఁ, దలుచుగ నాడెదవు
పాండుతనయలబలమే, దైతఁదణుఁగక పెనఁ
గుట పలుమఱు జెప్పెదవకట యేమిమాయయొ
డలంపకై.” భార. భీష్మ. ౩, ఆ. ౩౧; 2. నిం
చించు, దూటు. “మత్త.... అతిదైన్యమొందెడు
వానియట్లైన నీడునిలాప మన్యుల కాడఁ బట్టగు
భూపరా.” భార. శ్రీ. ౧, ఆ. ౨౧. “సీ. నల్కిరి
చేనుధాకరదేవసంసులనాడియు సరసులనాడకుం

డు.” కా. ౧, ఆ. ౨౨; 3. నడపు. “క. ఆత
నితో నలుఁడు జూదమాడఁ గడంగెన్.” భార.
ఆర. ౨, ఆ. ౬౦; 4. నువ్వులు చెఱకులానగు
వాని గానుగలో వేసి నూనె రసము మొ. వచ్చు
నట్లు త్రిప్పు. “ఆ.... అతఁడు చేయంత్రానఁ,
జెఱకుఁ గోలలాడి చేసె రసము.” హర. ౧,
ఆ. ౨౨. 5. ప్రయోగించు, వీయు. (వీటులాడు,
గ్రద్దలాడు మొదలగువానిలో సందర్భానుసార
ముగా అర్థము గ్రాహ్యము); 6. నాటు. “క....
మహాభల్లమరశ్యులమ్మ నాడఁగ నేనెకై.” భార.
ద్రో. ౪, ఆ. ౧౨౯.

ఆడుకొను. దే. స. క్రి. 1. దూటు, నిందించు; 2.
శ్రీడలాడుకొను, (ఆత్మ నేపదము.)

ఆడుచరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము.

ఆడె. దే. వి. కాగితమునందు ఏక దేశము. “సీ....
ఘట్టికపటంబు వెలయును గడిత మనఁగ, వెలయుఁ
గాకత మనఁగఁ దద్భేదసంజ్ఞ గూడె యనఁగఁ
దదేక దేకాహ్వయమగు...” ఆం. భా. ద్వి. త్న.
౧౦౮.

ఆడెలు. వై. వి. పక్షివిశేషము, శరారి.

ఆడేలు. వై. = ఆడెలు.

ఆడకము. సం. వి. అ. పుం. న. తూము, ధాన్యా
దుల మానభేదము.

ఆడకి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. కందిశీ; 2. అడవి
కందితీగ; 3. ఒకదినసూమున్న; 4. తూము.

ఆడకికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తూమెండు
చిత్తులు విత్తఁదగినది. (నేల.)

ఆఢ్యంకరణము. సం. వి. అ. న. ఆఢ్యునిగాఁ
జేయుట.

ఆఢ్యంభవనము. సం. వి. అ. న. ఆఢ్యుండగుట.

ఆఢ్యంభవిష్టువు. సం. వి. ఈ. పుం. ఆఢ్యుండు కాఁ
బోవువాడు.

ఆఢ్యుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంపన్నుండు;
2. శ్రేష్ఠుండు.

ఆణవము. సం. వి. అ. న. ఆణత్వము, అల్పపరి
మాణము.

ఆణి. ఉభ. దే. వి. 1. ముత్యపుగుండ్రదనము. “శ్రే.
సంఘటింప నియోగించి చందనమునఁ, బరిణయా

గార మలుకంగఁ బాణియాణి, గలగుముత్తియ
ములముగ్గుగా నొనర్పఁ, జతురపుకాంగనా
జనతఱి బొనర్చె.” భార. విరా. ౧౧, ఆ. ౩౦౫.
“ఉ. ఇందునిభాస్య యొర్తు గదియించె గుమారు
నిపేరురంబునం, గండకయాణిపాణియును
గల్గినతోరపుఁదారహరమున్, జిందిలిపాటులేక
యెడ సేయుముఖేందువినిర్గళత్తుధా, తుందిల
బిందుబృందములు తోయముఁ దైకిని యుండు
నోయనన్.” నై. ౬, ఆ. ౧౧౫; 2. ఒకరకము
ముత్తైము. “నీ. తద్విశేషాభిద దనరు దారమనంగ
నాణియంచనఁగ నుపాణి యనఁగ.” ఆం. భా.
ద్వి. నై. ౨౭౬. చూ. అణిపూస. 3. మర్తము.
—సం. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఇరుసుతుపిచీల; 2.
అంచు; 3. ఎల్ల.

అణికాఁడు. దే. విణ. మర్తజ్ఞాఁడు, గుట్టెఱిగిన
వాఁడు.

అణిపూస. దే. వి. ముత్తైము. “నీ. వేణుజాతములైన
యాణిపూసలనెంతు రూడుగపండ్లకునీడుగాఁగ.”
కాళ. 3, ఆ. ౪.

అణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచినపోటు.

అణిముత్తైము. దే. వి. గుండ్రపుముత్తైము.

అణియ. దే. వి. దద్దురోగము, (రూ. అణె.)

అణియము. దే. వి. దేశము, (చూ. అణెము.)

అణె. దే. వి. = అణియ. “నీ. ఆనెయంచనఁగను నాణె
యంచనఁగను దద్దురంచనఁగను దద్దనంగ, దద్దువు
వెలయు.” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౩౧.

అణెము. దే. వి. = అణియము.

“నీ. అణెమంచనఁగ దేశాహ్వాయంబు.” ఆం.
భా. ద్వి. భూ. ౭.

అతంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆరాటము; 2.
చేమిరి; 3. మద్దెలమ్రాత; 4. వెఱపు; 5.
వ్యాధి; 6. సందేహము; 7. అడ్డు.

అతంకితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భయము
కలవాఁడు, వెఱవరి; 2. రోగముగలవాఁడు;
3. తాపముగలవాఁడు; 4. సందేహముగల
వాఁడు; 5. అడ్డుగలవాఁడు.

అతంచనము. సం. వి. అ. న. 1. చేమిరి, పాలలొక
దోడుపెట్టుట; 2. పాలలొక దోడుపెట్టిన పదా

ర్థము (మజ్జిగ మొ.); 3. శనుభట, శృంగేకఱ
చుట; 4. వడి, వేగము; 5. ఉపద్రవము; 6.
సందేహము; 7. బంగారము మొదలగు లోహ
ములను జారణముచేయుట.

అతఁడు. దే. స. వి. (అకట్టమునకు పూజార్థమున
వచ్చురూపము.) అపూజ్యుఁడు, అపురుషుఁడు.
(అతఁడు, అతగాఁడు మొదలగునవి దీనితో స
బంధించినవే.) “నీ. వాసప్రతిముండు వసువసు
నాతండు చేదిభూనాథుండు...” భార. ఆది.
3, ఆ. ౨౩.

అతగాఁడు. దే. స. వి. (అతఁడు+కాఁడు.) అతఁడు
(ఇక్కడ స్వార్థమున కాఁడు.)

అతతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినియెనని, వ్యాపి
చినది.

అతతాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) చంపసుద్యు
త్తుండైనవాఁడు. (ఇంటి నిప్పుపెట్టువాఁడు, విషము
పెట్టువాఁడు, కత్తితో నఱకువాఁడు, ధనము
దోచుకొనువాఁడు, భూమినవహించువాఁడు,
ఇతరుని భార్యను చెఱపట్టువాఁడు. వీరాత
తాయులు.) “క్లో. అగ్నిదో గరదత్తైవ శస్త్ర
పాణిర్థనాపహ, శ్రేత్రదారహరత్తైవ వదేతే
హ్యృతతాయనః.” అని న్నృతి.

అతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. (ఎండనుండి
కాపాడునది.) గొడుగు; 2. (గొడుగుపంటి
యాకారముగలది.) గుడ్డి కామంచి.

అతపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము, కాంతి;
2. ఎండ.

అతపవారణము. సం. వి. అ. న. (ఎండను నివారించు
నది) అతపత్రము, గొడుగు.

అతరము. సం. వి. అ. పుం. ఓడవాని కెచ్చెడుకూలి,
కేవు.

అతరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడదాటించువాఁడు.

అతర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. తనివి; 2. శుభ
సమయములందు సున్నము, రంగుపదార్థములను
పూయుట. — విణ. (అ. ఈ. అ.) తృప్తి
పొందించునది.

అతల. దే. వి. 1. ఆవలిప్రదేశము; “నీ...తనరును
బారమద్దరి యవతల, నాతల నావల నవ్వల నవ

లనమోటుచు నుండును బాహుసంజ్ఞ." ఆం. భా.

ప్ర. వా. ౧౫౫; 2. శర్వాంశ కాలము, ఆం. ౧౫౫. "క. వై తేయురజుచుదాముల, కే తే అంగున నొప్పుజాలమింక సేయకునన్, స్త్రీ తిం గొలుచుచు నుండెద, మాకల సేనెట్లుబుండెదటు నూడు పయక." హరి. పూ. ౪, ఆ. ౨౭.

ఆతాపి. సం. వి. ౧- పుం. ౧. పిచ్చుకట్ట; 2. చెను రుదగాకి.

ఆతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆదేలు.

ఆతిథేయము. సం. వి. ఆ. న. ఆతిథిపూజ, ఆతిథి సత్కారము.— విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఆతిథికి యోగ్యమైనది.

ఆతిథేయుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఆతిథుల యెడ సానువు, ఆతిథులఁ బూజించుటయందు ఆసక్తిగలవాడు.

ఆత్మము. సం. వి. ఆ. న. ఆత్మసత్కారము, ఆత్మపూజ.— విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆత్మకౌఠ కైనది.

ఆతుమ. వై. వి. 1. ఆత్మ, జీవుడు. "క. మాయ మ్మాన సు సీపే, రాయలవై కావదేవరాజే జేజే, మామాతుమ లానిన యది, పాయక సంతోష మున్న పల మిలసామి." కళా. ౬, ఆ. ౧౬౧; 2. దరమాత్మ.

ఆతురత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆతురుడగుట "క. భ్రాత మహాత్ముడు గర్హుఁడారని జంపించియేలు నవసే రాజ్యంబాతురత సేయుంగాక నుఖాతిశయము మతికి నొసంగునయ్య ముసీంద్రా." భార. కాం. ౧, ఆ. ౨౦౦. (ఇట్ల దుష్టము.)

ఆతురపడు. వి. ఆ. క్రి. (ఆతురము+పడు.) 1. బాధపడు; 2. తొందరపడు, తహతహపడు.

ఆతురము. సం. వి. ఆ. న. తొందర, సంభ్రమము. (చూ. ఆతురపడు.)

ఆతురసన్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాణాపాయ కాలమున సన్యాసాశ్రమస్వీకారము చేయ పలయునని స్వీకరించిన సన్యాసము.

ఆతురుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వ్యాధి గ్రస్తుడు, తెవులుగొంటు; 2. వీడింపబడిన

వాడు. ("కామాతురుడు" మొ.); 3. దుఃఖ. చూ. ఆతురత.

ఆతుర్వము. సం. వి. ఆ. న. ఆతుర్వము, ఆతురు డగుట.

ఆత్మోద్ధము. సం. వి. ఆ. న. వాదిత్రము, తతము= విజాదివాద్యము, ఆనందము = మురజాదికము, సుషిరము = మశాదికము, ఘనము = కాంస్య తాళాదికము, అనెడు నాలుగు విధములుగల వాద్యము.

ఆత్మగంధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పోగొట్టఁ బడిన పరిమళముగలది (పుష్పము); 2. పోగొట్టఁ బడిన మదముగలది (గజము); 3. పోగొట్టఁ బడిన గర్వముగలది (నైన్యము మొ.); 4. తిర స్కరింపబడినది.

ఆత్మము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందఁబడి నది; 2. అపహరింపబడినది.

ఆత్మ. సం. వి. ౧- పుం. 1. జీవుడు; 2. ఈశ్వ రుడు; 3. సూర్యుడు; 4. బ్రహ్మము; 5. అగ్ని; 6. వాయువు; 7. బుద్ధి; 8. మనస్సు; 9. స్వభా వము; 10. చైతన్యము; 11. శరీరము; 12. ప్రయ త్నము; 13. తాను, స్వయము. చూ. ఆత్మ బంధువు. (చూ. ఆత్మడు.)

ఆత్మంభరి. సం. విణ. ఇ. తన పొట్టమాత్రము పోసి కొనువాడు, కుక్షింభరి.

ఆత్మగుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (తన్ను తాను కాపాడు కొనునది) దూలగొండి.

ఆత్మఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (తనధ్వనిచేతనే తనపేరు చాటునది. కాకా అని కాకము ధ్వని చేయును.) కాకి; 2. (కు కు కు అని ధ్వనిచేత తనపేరులో కొంతభాగము తెలుపునది) కుక్కు టము, కోడి.

ఆత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (తనదేహమువలన పుట్టి నది) పుత్రిక, కూతురు.

ఆత్మజాడు. సం. వి. ఆ. పుం. (తనదేహమువలన జనించినవాడు) పుత్రుడు, కొడుకు.

ఆత్మదర్శము. సం. వి. ఆ. పుం. (తనస్వరూపమును చూపునది). 1. దర్పణము, అద్దము; 2. ఆత్మ సాక్షాత్కారము.

ఆత్మ నేపదము. సం. వి. అ. న. (క్రియాఫలము తననే (కర్తనే) పొందుటను తెలుపునది.) 1. తెలుగున 'కొను' అనునది చేస్తున్నది. (వండు కొను, తెచ్చుకొను, వ్రాసికొనుము.); 2. సంస్కృతమున పరస్మైవదమునకు వ్యతిరేకమగుక్రియ.

ఆత్మ ప్రభవుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (తనదేహమునకు బుట్టినవాడు) కుమారుడు; 2. (మనస్సునకు బుట్టినవాడు) మన్మథుడు; 3. (స్వయంభువు) బ్రహ్మ.

ఆత్మ ప్రశంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తన్నుం దాను పొగడుకొనుట, ఆత్మస్తుతి; 2. తన్నుగుఱించిన విషయమును తెలుపుట.

ఆత్మ బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. తనకు ఆపుడగు బంధువు; 2. పుత్రుడు; 3. మేనమామకొడుకు; 4. పరమాత్మ.

ఆత్మ భువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్మథుడు.

ఆత్మ యోని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుడు; 4. మన్మథుడు; 5. తన జన్మస్థానము.

ఆత్మ వంతుడు. సం. వి. ఇ. (న్. ఉ. తీ. న్.) 1. ఆత్మ కలవాడు; 2. చిత్తమును పశముచేసికొనినవాడు.

ఆత్మ సంభవుడు. సం. = ఆత్మ ప్రభవుడు.

ఆత్మ సాక్షి. సం. వి. న్. పుం. 1. (వేదాంతాదిమత మందు) బుద్ధిని ప్రకాశింపజేయు చైతన్యము; 2. ఆత్మ అనుసాక్షి (ఆత్మ సాక్షిగా = తన ఆత్మ సాక్షియగునట్లు.)

ఆత్మ స్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ = తన్నుం దాను పొగడుకొనుట.

ఆత్మ హత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలవంతముగ తన ప్రాణమును తాను పోగొట్టుకొనుట.

ఆత్మాపహరము. సం. వి. అ. పుం. తన్ను దాచుకొనుట, మాటుపేరు చెప్పట.

ఆత్మాపహరి. సం. వి. ఇ. (న్. ఉ. తీ. న్.) ఆత్మాపహరము చేసికొనువాడు. తనపేరు దాచుకొని మాటుపేరు చెప్పకొనువాడు.

ఆత్మారాముడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) ఆత్మయే ఆరాముమవలె రహస్యస్థానముగాఁ గలవాడు, జ్ఞానముకొఱకు ప్రయత్నించువాడు (యోగి).

ఆత్మాశి. సం. వి. న్. పుం. (తనజాలినే తెలుసునది) మత్స్యము, చేప.

ఆత్మీయము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) 1. తనమి; 2. తమది.

ఆత్మ్యుడు. సం. వి. న్. పుం. (ఆత్మ్య). 1. పరమాత్మ; 2. జీవాత్మ. "క. విరుమాత్మ్యుడు తే. త్రజ్ఞాన, పన." భార. శాంతి. ౪. ఆ. ౧౨౨. "క. ... మాయా సం, జనితస్వప్నంబై యాత్మ్యసికిం దరుఁ గానలేని మోసముఁ దెచ్చెన్." భార. శాంతి. ౪. ఆ. ౧౨౩.

ఆత్మోపదీవి. సం. వి. ఇ. (న్. ఉ. తీ. న్.) 1. స్వదేహ కష్టమువలన జీవించువాడు; 2. బరువుమోసి జీవించువాడు; 3. దాసుడు.

ఆత్మోపమ్యము. సం. వి. అ. న. తనతో సాదృశ్యము, తనతో పోల్చుకొనుట.

ఆత్మ్యంతికము. సం. వి. ఇ. (అ. ఉ. అ.) 1. ఆత్మ్యంత భవము, ఆత్మీయముగాఁ గలిగినది; 2. అంతము లేనిది, నిరంతరముగ నుండునది; విచ్ఛిత్తిలేనిది. హద్దులేనిది. (ఆత్మ్యంతికాస్థి = ఎప్పటికిని స్థితి పడి. ఆత్మ్యంతికాస్థి విలంబనీధులగా విలంబనీధియే కొంతనయము గదా.)

ఆత్మ్యైకము. సం. వి. ఇ. (అ. ఉ. అ.) నాశము ప్రయోజనముగాఁగలది, నాశనిమిత్ర మగునది (కర్మము).

ఆత్మ గాడు. దే. వి. ఇ. (ఆత్మము + కాడు.) త్వర పడువాడు, తొందరపడువాడు.

ఆత్మము. దే. వి. ఆశురత, తొందర, సంభ్రమము.

ఆత్మేయి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. ఋతుమతి, ముట్టుది; 2. ఒకానొక నది.

ఆత్మేయుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఆత్మీపుత్రుడు) చంద్రుడు. — వి. ఇ. (అ. ఉ. అ.) ఆత్మీవంశమునకు బుట్టినవాడు.

ఆధర్వణము. సం. వి. ఇ. (అ. ఉ. అ.) 1. అధర్వణేద సంబంధమయినది; 2. అధర్వణేదమందుఁ జెప్పఁబడినది. (అధర్వణవిధి) అధర్వణము. శ. ర. ప్రమాదము.

ఆధర్వణీకుడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఉ. అ.) అధర్వణేదము పఠించినవాడు. (బ్రాహ్మణుడు).

అధర్వణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అధర్వణేదము
చదివిన బ్రాహ్మణుడు; 2. అధర్వణేదమువలె కర్త
కాండము తెలిసిన పురోహితుడు.

ఆద. దే. వి. విచారము. “క. లేమికం బయ్యే ధనుః
రాదుల దెస వాహనములయందును సంక్షృతాద
రులై వగతురు నే, డాదముజచి శ్రద్ధవోదురచి
తటి పాడువక.” భార. సా. ౧, ఆ. ౧౧.
“క. విరియిక డెయ్యదియు నెఱుంగ, గసిముగ్ధుడు
వోలె బల్కెగాఁడొడఁగె మనం, బునలించయాద
గల్గిన, ననుమును బాసగొనఁగారణంబేమియొకో.”
భో. ౪, ఆ. 3౧౬. ఇవి శ. ర. పాఠము. ఏవ
గల్గిన ముద్రితము.

ఆదాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. దాశము; 2. దంత
వ్యాపారము, కొఱకుట.

ఆదట. దే. వి. 1. ప్రేమము; “క. ఆదట మును
వాసినభి, నోదరులును సోదరులును నొక్కటి
యైనక.” విశ్వా. వృ, కాం. ౧౦౧. “విభక్తా
యః పునః పితౄ బ్రాత్రా వైకత్ర సంతృప్తః, పితౄ
ప్రేణాధవా ప్రీత్యా సతు సంతృప్త ఉచ్యతే.”
అని మూలము; 2. భక్తి. “చ. అనఘ య
మానుషంబయిన యట్టిదయైనను నాతపంబు
మెప్పునకు మునీంద్రుల ద్భుతముఁ బొందఁగ
మీకవలె నిత్తునే, ననుటయు నాకురుక్షీలప్రం
డాదటఁ గోరఁగ మీరలందు వచ్చిన కరుణా
మయాదర విశేషముకంటెను మేలుఁ గల్గునే.”
భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౮౪; 3. ఆసక్తి, అపేక్ష,
కాంక్ష. “నీ. ... రాసిలి రక్తంబు ద్రావుచు
లోచనగుళికల నొలిచి మ్రొగుచును గుండె,
కాయ లాదటమెయిఁ గబళించుచును గ్రొవ్వు
దెనులచి నమలుచు నెముకయూట, చపిగొని
యానుచు...” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౯.

ఆదటవోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట+వోవు.) అపేక్ష
తీటు, కాంక్షతీటు; తనియు, తృప్తివడు. “చ.
... అ య్యనఘుడు దానిఁ జిత్తమున నాదట
వోవక చూచె.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౪౧.

ఆదమఱచే. దే. అ. క్రి. విచారము మఱచు, చింత
లేకుండు. భార. సా. ౧, ఆ. ౧౧. చూ. ఆద.
“గీ. ... కొంతకడ వాదమఱచి నిద్రింతు
రపుడు.” వరా. ౧౧, ఆ. ౧౨౬.

ఆదరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆదరింపఁ
దగినది.

ఆదరబాదర. దే. క్రి. విణ. అతిశ్యరితముగా.

ఆదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటించు; 2. మన్నన,
సమ্মానము; 3. ఆసక్తి, అపేక్ష.

ఆదరించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు; 2. మన్నించు.

ఆదరికము. దే. వి. దీక్ష. “ద్వి. ఆది ననేకయుగాదుల
నాఁడు, ఆదరికమున శిలాగుండనంగఁ, దాపసము
ఖ్యుండు దపమొనరించె.” బస. ౧, ఆ. ౮ పు.

ఆదరువు. వై. వి. 1. ఆధారము; 2. ఆశ్రయము.
ఆదర్శవ్యము. సం. = ఆదరణీయము.

ఆదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపుట; 2. అద్దము.

ఆదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము; 2. టీక;

3. మొదటి ప్రతియైన పుస్తకము, మాతృక; 4.
ప్రధానలక్ష్యము, మేలుబంతి. “ఆదర్శప్రాయమై
గన్పట్టె.” “లోకాదర్శమై వెలింగె.” “ఆదర్శ
ప్రాయుఁడు” “సర్వకాస్త్రములకు ఆదర్శము.”

ఆదర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాపఁబడినది.

ఆదా. హిం. వి. లాభము, ఆదాయము.

ఆదాత. సం. విణ. (బు. ఈ-శ్రీ. బు.) గ్రహించు
వాఁడు, స్వీకరించువాఁడు, (దానము) పుచ్చు
కొనువాఁడు.

ఆదానము. సం. వి. అ. న. 1. పుచ్చుకొనుట; 2.
గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారము; 3. నిదానము,
రోగకారణము.

ఆదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుచ్చుకొనుట;

2. లాభము, రాజదీ; 3. ధనము; “గీ. ఇవ్విధం
బున నాదాయమెల్లఁ జెల్ల, నిచ్చులను వెల
యాండ్రకు నిచ్చియిచ్చి.” శేష. ౪, ఆ. శ. ర.

—వై. (సం. ఆయుర్దాయః) ఈడు, ప్రాయము.

“స్థిలవాసికంత బరువు మోయగుట కాదాయము
చాలదు.” “ఆదాయమునకు మించిన పరుగు,
ఆదాయమునకు మించిన ఆలోచనలు కూడవు.”

ఆది. ఉభ. దే. వి. గుటి, ధరించువారి యవయవము
లకు సరిపడునట్లు నగలు మొదలగునవి చేయు

టకై మొదట తీసికొను కొలత. “మరుగులకాది
యిచ్చినారు. చెప్పలజోడునకాది తీసికొన్నాఁ
డు. ఇంకను కుట్టలేదు.”—సం. వి. ఇ. పుం.

మొదలు. “ఆదిక్రీసతికొప్పువై.” భాగ. ౮,

స్కం. ౧౯.౨.—విణ. మొదటిది, మొదటి వాడు. “ఉ. ఆదిజాడైన బ్రహ్మయదయంబున కాన్తుదమైనవాడు వేదాదిసమస్తవాత్సయము లందుఁ బ్రశంసితుఁడైనవాడు లోకాది త్రిలోకపూజ్యాండని యాత్మ నెఱింగి.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౧౮. “ఆదికారణము = మొదటి కారణము.”—క్రి.విణ. 1. మొదలుగా; 2. సహితముగ, సయితము, కూడ. “చ. . . . హైహయం సమరదర్శితుఁడంపి యశేషధారుణీ, పతులను జుపె గర్భగఁ బాలురు నాదిగ నట్టిచోటఁ దృప్తులకుఁ దొల్లి ధర్మవిధి సంతతి నిల్పుర భూసురోత్తముల్” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౬౬. “క. వాదున సహరి వేధయుఁ, గాదే యురులింగమూర్తికడ గానక నేఁ, డాదిగ వెదకెదరట్టి మహాదేవుఁడపూజ్యాండనఁగ నగునే నీకున్?” కు. సం. ౧, ఆ. ౧౬౫. చివరనుండి యెంచుటచే నట్టియర్థము వచ్చి యుండును. ‘ప్రభృతి’ శబ్దమునకును, ‘మొదలు’ శబ్దమునకుఁ గూడ నిట్టియర్థము గననగుచున్నది. —సం.విణ. (న్. ఈ.న్.న్.) (సమాసోత్తరపదము గానే ప్రయుక్తమగును) తినువాడు. (మాంసాది.)

ఆదికవి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మొదటికవి; 2. హిరణ్యగర్భుఁడు, (ఆతనికి వేదములు మొట్టమొదట స్వయంప్రతిభాశములయినవి గాన నాదికవి యయ్యె); 3. వాల్మీకి. (తాత్వికభాషలో మొట్టమొదట శ్లోకమును రచించి రామాయణము రచించినవాడు.)

ఆదికావ్యము. సం. వి. ఆ. న. తొలికావ్యము, వాల్మీకిరామాయణము.

ఆదికొను. దే. ఆ. క్రి. మార్కొను, అటుము, వైపడు. “వ. వృషభంబున కాదికొను దెబ్బలి యుంబోలె రాధేయు దెసనడచు కప్పడింగని” భార. విరా. ౫, ఆ. 23. కన్ను వేయు. అని శ.ర. “మ. . . . ఏనుఁగుఁ జంప నాదికొను సింగంబుల్ విడంబించి” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౫౧. “తే. అంశున చంబు దెసకునై యాదికొనిన, నతఁడు నిలువంగ వెఱచి సురాధిపాను, దెసకు సురిగె రయంబున దేరు డిగ్గి” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ. ౧౦౭.

ఆదికొను. దే. = ఆదికొను. “వ. ఆస్మయ తురంగంబుల బొరిగొని తేజరిల్లి రాజులగములకు నాదికొను నప్పుడు.” భార. ద్రోణ. ౫, ఆ. 3౦౮.

ఆదితాళము. సం. వి. ఆ. పుం. తాళభేదము. (ఎనిమిది అక్షరములకాలము.)

ఆదితేయుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. (ఆదితిపుత్రుఁడు) ఆదిత్యుఁడు, వేల్పు.

ఆదిత్యపురాణము. సం. వి. ఆ. న. పదునెనిమిది యువపురాణములలో నొకటి.

ఆదిత్యవారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆదివారము.

ఆదిత్యసూనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. (సూర్యపుత్రుఁడు) 1. సుగ్రీవుఁడు; 2. కర్ణుఁడు; 3. యముఁడు; 4. శని.

ఆదిత్యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేలుపు; 2. సూర్యుఁడు. (ద్వాదశాదిత్యులు.—ఇంద్రుఁడు, ధాత, వజ్రహుఁడు, శ్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వతుఁడు, విష్ణువు, అంశుమంతుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు.)

ఆదిత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రహించనిచ్చు, పుచ్చుకొనవలెనను కోరిక.

ఆదిత్యువు. సం. విణ. ఉ. గ్రహించ నిచ్చగల వాఁడు, పుచ్చుకొనవలెనని యిచ్చగించువాఁడు.

ఆదిపురాణము. సం. వి. ఆ. న. పదునెనిమిది పురాణములలోను పదునెనిమిది యువపురాణములలోను మొదటిపురాణము. (బ్రహ్మచిత్తము. నాల్గవక్షల గ్రంథముగలది)

ఆదిమంశము. సం. విణ. (తే. ఈ.తీ. తే.) ఆదిగలది, మొదలగలది.

ఆదిమము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మొదటిది.

ఆదివారము. సం. వి. ఆ. పుం. తొలివారము, ఆదిత్యవారము.

ఆదివెలములు. మి. వి. బ. వెలమలలో ఒక తెగవారు.

ఆదిష్టము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఎంగిలి; 2. ఆజ్ఞ. —విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆనతియ్యబడినది; 2. ఉపదేశించబడినది; 3. నిర్బుణపఁబడినది; 4. (వ్యాక.) ఆదేశముగఁ జెప్పబడినది.

ఆదీనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. క్లేశము, అలసటు; 2. దోషము.

అదీపకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ-వికా. అ.) ఉద్దీప
కుడు; ఉద్దీకింపజేయువాడు. —వి. ఆ. పుం.
పరగృహములు కగులఁజెట్టువాఁడు.

అదీపము. సం. వి. అ. న. 1. ఉద్దీపము, ఉద్దీ
కింపజేయుట; 2. చండులాదిచూర్ణముతోఁగలి
పినసిగ్గతో చిత్తములు వ్రాయుట, గోడలమీఁద
చిత్తపులు వ్రాయుట, ముగ్గులు పెట్టుట
మొదలగునవి.

అదుకొను. దే. అ. క్రి. 1. ఆసక్తయగు; 2. హెచ్చు,
అతిశయించు. “ఉత్సాహ. అదుకొన్న కావరమున
నకట మనుజమాత్రుఁ డీ, మేదినిచయి సింధురాజు
మీఁటివచ్చి.” రాఘ. ౪, ఆ. ౧౪౭; 3. ఆశ్రయ
మగు, ప్రాశసగు. “కష్టకాలమున బంధువులు నలు
గురు అదుకొన్నారు గావున వారికుటుంబము నిలఁ
బడినది” —స. క్రి. 1. పోషించు, ప్రోచు.
“క. దాడులు పెనుపఁగనటు జగ, దాడుల కాది
యగుమగున యనిశముసిరులం, బాదుకొని నృకలితి
లకం, బాదుకరాఁడెరుగుచుండెనంతఁగడంకఁ.”
రుక్మి. ౧, ఆ. ౮౪; 2. రక్షించు. “గీ... ఓపక్కి
మిన్న, యక్కఱలు దీప్తి యిపుడు నన్నాది
కొనుము.” రసిక. ౧౧, ఆ. ౧౦. ఇట ఆసరించు,
అని. శ. ర.

అదుర్దా. అన్యదే. వి. తొందర, ఆతురత, కలవర
పాటు, తొట్టుపాటు.

అదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదరింపఁ
బడినది; 2. మన్నింపఁబడినది; 3. పూజింపఁబడి
నది. —వి. ఆ. పుం. 1. ఆదరించుట; 2. మన్నిం
చుట; 3. పూజించుట.

అదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆదరము, పాటించుట;
2. మన్నన; 3. పూజ.

ఆచేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగి
నది, పుచ్చుకొనఁదగినది.

ఆచేశకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ-వికా. అ.) జూద
మాడువాఁడు.

ఆచేశనము. సం. వి. అ. న. జూదమాడుట.

ఆచేశకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ-వికా. అ.) ఆచే
శించువాఁడు.

ఆచేశము. సం. వి. అ. న. = ఆచేశము.

ఆచేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. ఉప
దేశము; 3. (వ్యాకరణమున) ఒకటిని బోగొట్టి
దానిస్థానమునవచ్చుమఱియొకవర్ణములోనగునది.

ఆచేశి. సం. విణ. (స. ఈ-సి. న్.) (ఆచేశించువాఁడు.)
1. ఆజ్ఞాపించువాఁడు; 2. ఉపదేశించువాఁడు;
3. ప్రకటించువాఁడు.

ఆచేశించు. సం. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. ఉప
దేశించు; 3. బోధించు.

ఆచేశ్య. సం. విణ. (యు. ఈ-స్త్రీ. యు.) 1. ఆజ్ఞాపించ
వాఁడు; 2. అప్సరశంశ్రము నుపదేశించువాఁడు.

ఆద్యమాషకము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు గురి
గింజలయెత్తు. శ. ర.

ఆద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము,
మొదటిది, ఆదియందున్నది.

ఆద్యూనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఔదరి
కుడు, లిండిపోతు, ఏవనియుఁ జేయక తిని
తిరుగువాఁడు.

ఆధమర్త్యము. సం. వి. అ. న. ఆధమర్త్యము,
అపృలుచేయుట.

ఆధర్మము. సం. వి. అ. న. 1. తిరస్కరించుట;
2. బలాత్కారమునఁ బీడించుట.

ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. సం
స్కారపూర్వకముగా అగ్ని మొ. వి యుంచుట;
3. కలిగించుట. “వ. ఇక్కుమారునందు గుణా
ధానంబు సేయను నాకొలంది గాదు.” భార.
ఆది. ౬, ఆ. ౨౧౯; 4. కప్పట; 5. ధరించుట.

ఆధాయకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ-యికా. అ.)
(ఆధానము చేయువాఁడు.) 1. ఉంచువాఁడు;
2. మంత్రపూర్వకముగా అగ్ని మొదలగునవి
స్థాపించువాఁడు; 3. కలిగించువాఁడు.

ఆధారకుండవం. సం. వి. అ. న. కుండలాలానగునవి
యుంచెడు కుదురు. శ. ర.

ఆధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరువు; 2. జలాదు
లుంచుపాత్రము; 3. పాదు; 4. చెఱువు, జలా
శయము; 5. (వ్యాకరణమున) అధికరణము,
(అధికరణవాచకమగు పదమునకు సప్తమివిభక్తి
వచ్చును.)

అధారాధేయసంబంధము. సం. వి. అ. పుం. ఒక దానిపై నుంచదగినది అధేయము. అది యుండుటకు స్థానమైనది అధారము. వానికి పరస్పరముగల సంబంధము. (భూతలమున ఘటమున్నది. అనుచోట భూతలము అధారము ఘటము అధేయము.)

అధారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జెట్టి.

అధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోవ్యస; 2. కుదున, తాకట్టు; 3. ప్రత్యాశ, కలుగుననునాశ; 4. వ్యసనము; 5. ఉనికిపట్టు, స్థానము.

అధిక్యము. సం. వి. అ. న. అధికత్వము, గొప్పదనము.

అధిదైవికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దైవము వలన గలిగినది.

అధిపత్యము. సం. వి. అ. న. అధిపతిత్వము, దొరతనము.

అధిభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాకట్టుపెట్టినది యుపయోగించుట; 2. మనోవృద్ధనకుభవించుట.

అధిభౌతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పృథివ్యాది భూతమువలన గలిగినది.

అధిరాజ్యము. సం. = అధిపత్యము.

అధివేదనకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అధివేదన నిమిత్తమైనది. (మొదట నొక స్త్రీని వివాహమాడి తరువాత మఱియొక స్త్రీని వివాహమాడక దలంచినవాడు మొదటిభార్యను సంతోషపెట్టి యొప్పించుట కిచ్చు ధనము.)

అధీన్యము. సం. వి. అ. న. అధీనముగుట, అగ్గపాటు.

అధుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపబడినది, చలించజేయబడినది.

అధునికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అధునాతనము, ఇప్పటిది; 2. కొత్తది.

అధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము, కదలింపబడినది.

అధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచదగినది; 2. కలిగింపదగినది.

అధోరణుడు. సం. వి. అ. పుం. హస్తపకుడు, మాపటివాడు.

అధ్వాకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రోగము వలన ఉబ్బినది (ఉబ్బము); 2. హింసించినది.

అధ్వానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉబ్బుట; 2. ఉబ్బు రోగము; 3. కడుపుబ్బుట; 4. నరికయచు గంధద్రవ్యము; 5. హిండుట. “ఓ. అధ్వానై సీయశ్వకర్తరంధ్రాధ్వానంబు సేయునునెన వల్లెయనె.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౧౧.

అధ్యత్వము. సం. వి. అ. న. 1. అధ్యక్షత్వము, అధ్యక్షుడగుట; 2. ప్రత్యక్షమగుట.

అధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆత్మవలన గలిగినది. (మనఃశాంతి.)

అధ్యానము. సం. వి. అ. న. స్మృతి, తలఁపు.

అధ్యాపకుడు. సం. = అధ్యాపకుడు.

అధ్యాసికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అధ్యానమున (భ్రాంతిజ్ఞానమున) కల్పించబడినది. (శుక్తి యందు రజతత్వము అధ్యాసికము.)

అధ్వరికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మార్గము లండు, మార్గము బాగుగా ఎఱిగినవాడు.

అధ్వర్యవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అధ్వర్య సంబంధమైనది. (కర్త.)

అన. వై. వి. (సం. అజ్ఞా; క. అజ్ఞ. త. అజ్ఞై) 1. ఉత్తరువు. “సీ...మిశ్రచరణాంభోజభాగి నాకహర హంబు, సర్వాంగరక్షయై సంధిల్లించుండగ మృత్యు వెప్పుంగి నామీందఁ గవయు, గవిసేనేన గతోరకంత హంకారంబు నొనరించి మీయాన పొదుచువాడ, తే. నానయును ద్రోచి వచ్చెనే నాగ్రహమున.... వామపదపార్శ్వఘట్టనమున, దాని పండ్లన్ని రాలంగఁ దన్నువాడ.” కాశీ. ౪, ఆ. 3౭; 2. బట్టు. “చ.... ఈయెడ నొకకీడుగల్గ దిక నేమనినకొ మఱి నీకు నాన సూ, బడలికడితి నిత్తనువు బారణ సేయుము మైత్రి గల్గినన్.” ఆముక్త. ఆ. ఆ. ౧౭. “కా. నామి దాన సమి మఱేమియనినన్.” సారంగ. 3, ఆ. ౭౫; 3. సాక్షి. (ఈయర్థమున ప్రతిజ్ఞాదులను వెలుపునపుడే యుపయుక్తము) “ఆ. గురునియలవుఁ జలము వెరవును గలచి నీ, యాన గాండిపంబునాన దివ్య, శరములాన యెల్లి సైంధవుల యెల్ల, భంగి డుసిమివై తు. బంగలు దలఁక.” భార. ద్రోణ.

అ. 300. “చ... ఓదివిజశంభియింకటంబట్టి
 సీకు మీ, యనిమిషరాజాపాదములయూన నుమీ
 మఱియేమి పల్కినన్.” వై. 3, ఆ. 084. (ఇట
 “అనిమిషరాజాపాదములయూన=దేవేంద్రునిపాద
 ములపై ఒట్టు-అనగా ఆయనపాదముల కెగ్గువలం
 చినపాదము సీకుఁ గల్గుననుట.” అని వేదం. వేం.
 వ్యాఖ్య. ఇంద్రునిపాదముల యాజ్ఞ అది సీకు
 దాటరాదుగదా అని తాత్పర్యము); 4. ప్రమా
 ణము, (కార్యనిర్ణయముచేయు) అధికారము.
 “ఆ. ఈశఁ డసెడుమాటలెల్ల బాటకములు, కూలి
 సేయుచుండి కునుగ జెంచె, సంతెకాని పూజ
 లేదుయు మేమటఁ, గాన లేదు తమరె యీనయ
 నిన.” “దేవపాదాః ప్రమాణమ్” అను సంస్కృత
 వాక్యమునకు తెనుగు. చెన్న. 3, ఆ. ౪౨౮;
 5. అన్యజే. క్రీస్తుశక సూచన. క. ర. (ఆన్
 అసెడి ఇంగ్లీషుపదమునకు భ్రష్టురూపము.)

అనంతశ్రమము. సం. వి. అ. న. అనంతధానము, వ్యవ
 ధానములేమి, తర్వాతిదగుట.

అనంతశ్రమము. సం. వి. అ. న. అనంతశ్రమము, అంతము
 లేదు.

అనంద. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ.
 సంవత్సరము.)

అనందధవు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అనందము, సంత
 సము; 2. సుఖము.

అనందనము. సం. వి. అ. న. అనందింపఁజేయుట,
 చుట్టములు మొదలగువారి నాలింగనాదులచేత
 సంతోషపఱచుట.

అనందమయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అనంద
 ప్రచురము, అధికానందము గలది; 2. అనంద
 వికారమైనది.

అనందము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము, సంత
 సము; 2. సుఖము.

అనందవిషయము. సం. వి. అ. న. అనందవనము, కాశీ
 పురము. “సీ. అనందవిషయమునం దాదిమబ్రహ్మ
 జగమాచరించె నత్యంతనిష్ఠ.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౪౮.

అనందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంత
 సించు. — స. క్రి. 1. అనందింపఁజేయు.
 “సీ. రోదసీకుహరంబు రుచిరాంశుశలఁ జేసి

యర్కుండు వెలిగించునట్లు లమృత, సందోహ
 నివృందచంద్రికఁ జేసి శీతాంధుఁ డానందించు
 నట్లు.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౬; 2. స్తుతించు
 “మ. ... గంధర్వకి, స్మరరూపంబులు దాల్చి
 సారకవి యానందించుఁ దచ్చార్థమున్.” ఐను.
 ౧, ఆ. 20.

అనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతో
 షమునొందినది; 2. సంతోషపెట్టఁబడినది.

అనకట్ట. దే. వి. (త. అనైక్కట్టు.) ఏటియడ్డకట్ట.
 ప్రవాహరూపమున సీరంతయునముద్రములొనికీ
 బోకుండఁగ నిల్వచేయుటకై నదికి అడ్డముగాఁ
 గట్టినకట్ట.

అనకదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణనితండ్రి,
 వసుదేవుడు.

అనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పెట; 2. భేరి;
 3. మద్దెల; 4. ఉటుముమబ్బు.

అనడుహము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వృషభసంబం
 ధమైనది (చర్మాది)

అనశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వంపఁబడినది,
 అవనతము; 2. నమస్కరించినది; 3. అధోముఖ
 ముగా నున్నది.

అనతి. ఉభ. వై. వి. ఆజ్ఞ. — సం. ఇ. స్త్రీ. 1.
 నమ్రమగుట, నమ్రత్వము; 2. వంగుట; 3.
 నమస్కారము, మ్రొక్కు.

అనతిచ్చే. ద్వ. స. క్రి. (అనతి+ఇచ్చు.) సెల
 విచ్చు, దయతో జెప్ప. “ఉ. వంశమెల్లఁ బూ,
 తమ్మగు సీదుచర్యనని ధాతపడంతియె యానతి
 చెప్పె.” కళా. ౪, ఆ. ౧౨౬.

అనతియిచ్చే. దే. అనతిచ్చే. “క. ధరణీసురవిరహిత
 మగు, నరణ్యదేశంబు నాకు నానతియిం డి, త్రరు
 కాని విడువవలయును.” భార. ఆది. ౨, ఆ. 22.

అనద్ధము. సం. వి. అ. న. మద్దెలలోనగు చర్మ
 వాద్యము. — విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది;
 2. కూర్చబడినది, గ్రథితము; 3. వ్యాపించినది.

అననము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. నోరు.

అనవ. దే. వి. అనుగు, సార. అనవకాయ అని
 వాడుక.

అనవెట్టు. దే. స. క్రి. అజ్ఞాపించు, అజ్ఞపెట్టు.

ఆనపాడుచు. దే. స. క్రి. ఆజ్ఞపెట్టు, ఆజ్ఞపించు.

“క. నిలువక యటు పోచున్నా, రలికుంతల
చేలల నేల యానపాడిచె దే, జెలికాండ గానె
యని వైదలిచెలింక జెక్కు చెక్కు దాదొక్క
నక బలికెన్.” ప్రభా. గె, ఆ. 3౯.

ఆనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పంపబడినది.

ఆనము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్చాస్యము, ఊపిరి
పీల్చుట.

ఆనయనము. సం. వి. అ. న. = ఆనయము.

ఆనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొందించుట; 2.
తెచ్చుట.

ఆనయించు. సం. స. క్రి. 1. తెచ్చు; 2. తెప్పించు.

“ఉ. యజ్ఞగృహయూపతతుత్ సమకట్టబంపు
వి, భ్రాజిత భక్తుభోజ్యవిధి భవ్యపదార్థము లాన
యింపుము. భార. ఆర. ౬, ఆ. ౭౦.

ఆనర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటకకాల; 2.
నీరు; 3. యజ్ఞము, పోరు; 4. దేశవిశేషము.
(దీనికి ద్వారకరాజధాని. ఈదేశమునకు సౌరాష్ట్ర
మనియుం బేరుండెడిది. ఇప్పుడది కథియావార్
అని వాడబడుచున్నది. ఇందు ప్రభాసతీర్థము
కలదు.)

ఆనర్థకృము. సం. వి. అ. న. (ఆనర్థకమగుట.) 1.
ప్రయోజనములేమి; 2. హానికరమగుట.

ఆనవాలు. దే. వి. 1. అడియాలము, గుఱుతు. “నీ....
మునివల్లభనాకానవాలు దెమ్మ, నృపుపాలననియె
నన్నెలకల యుదంకుండు సనుదెంచి విభునభిజ్ఞాన
మడిగె.” భార. అశ్వ. 3, ఆ. ౯౫; 2. (ఆన
వాలపట్టు = గుర్తించు; ఆనవాలపెట్టు = గుర్తు
పెట్టు) (ఆన+పాలు.) ఇవురకగాంచినపాలు,
కూర్చిక. “నీ. అమృతరసోపమంబైన కమ్మని
యానవాలపాయనము జంబాలమయ్యె,” సైఫ.
౬, ఆ. ౧౨౮. “నీ. ... పాలబోల్యయసునీ
పాలు నేయుట కిదె యానవా లన్నట్టు లాన
వాలు, నెమ్మి నీరీతి నాకెమ్మెవి గ్రోలుమీ పూని
నీవన్నట్టు పానకంబు, తనవచోమాధుర్య మెన
యనా యివి చూడు మన్నట్టు మేలిరసాయన
ములు, తే. నొప్పుగా గిన్నియలనుంచి యుపచ
రించి....” శకాం. 3, ఆ. ౧౫.

ఆనసము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) శకటసంబంధ
మయినది, బండిసంబంధమైనది.

ఆనాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేరవల; 2. చల.

ఆనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్హపత్యమునుండి
యెత్తి దక్షిణాగ్నియందుంచబడిన అగ్ని.

ఆనాలు. దే. = ఆనవాలు. “మ. కలమాన్నుంబు
ఘృశంబుఁబాయనము కాక ప్రాముత్ పిండివం,
టలుఁబాత్ తేనియ జున్ను వెన్నయిడి యానాలు
కైరత్ చక్కెరత్, ఫలముత్ పానకముత్
రసాయనము లంబట్టారుఁబిండ్లూరుఁగా, యలు
బజ్జుల్ దధిపిండఖండములు నందావిర్భవించెన్
వెనె.” రాశకేభరచరిత్రము. అని శ. ర. ఇది
మాదయ్యగారిమల్లనది.

ఆనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిడుపు; 2. మల
మూత్రబంధము; 3. బంధము.

ఆనిక. దే. వి. 1. ఉపాశ్రయము, ఆనుకొనుట; 2.
దార్శన్యము.

ఆనియ. దే. వి. ఆణియ, (చూ. ఆనె.)

ఆనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందించు
బడినది; 2. తేబడినది.

ఆనీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తీసికొనివచ్చుట; 2.
పొందించుట.

ఆను. దే. అ. క్రి. 1. ఆనికయగు, అంటియుండు.

“అదూలము గోడలమీఁద అని యున్నది.”

2. ఒఱగు. “అతలగడమీఁద అని కూర్చుంటిని;”

3. ఊతగాఁగొను. “కఱ్ఱమీఁద అని నడచి

నాఁడు;” 4. గోచరమగు, తెలియు. “దూరపు

వస్తువులు కంటికి ఆనవు; చిన్నయక్షరాలు కంటి

కానవు;” 5. ప్రసరించు. “దూరానకు చూపు

ఆనదు.”—స. క్రి. 1. అదుము, నొక్కు.

“క...కెమ్మెవి పంట నానగ.” రసిక. గె, ఆ.

౧౬౯. “వ...మోకాళ్లు వక్షఃస్థలంబుననాని.”

కళా. 3, ఆ. ౨౬౬; 2. అణచు, నిరోధించు,

ఆపు. “ఆనగరాని శోపమున.” కా. ౨, ఆ. ౪౭.

“ఉ...ఆనగరాని మనోరథంబుతో.” వసు. 3,

ఆ. ౭౯; 3. ఆశ్రయముగాఁ గొను, నివాసము చేసి

కొను. “మ. వనజంబానెడితేటి యన్యకుమ

వాసంబుపేక్షించునే” భాగ. ౯, స్కం. ౫౨౯;

4. చట్టకొను. 'క...కా' సుద ర్థి మొడిచివక
యట్లకల వైకొను. పర భూము లొకరి పుష్ప
మాచెనుకలతో 'క...కా...ఆ...కా...క...పొందు.
"క...మాచుచుక చాల కెం ది. యీకెమూ
స్థి దిశగనుమిలు అరిచి. బోలె' కట్టి వెదక
వారికొ' మఱి యేమిశేయించును చెప్పుమా."
సారంగ. 3, ఆ. ౪౯౫: 6. "క...కేకెం
క్రొద్ది క్రొద్ది కడుగు యల్ల క్షుణ్ణుడు రెండు
పొంగి, పొంగి నాచెయ్యి." భాగ. ఆ. ౬, ఆ.
౧౧. "ఆ. నారా' మాకలకి మనకేళ ప్రాణి
౪, భాగ్యం మోటుగుటగుటకేసి, యట్టివాని
కళియ మథలసూర్యులు గలర నెపుడు గలిమి
విజము." భాగ. ఆ. ౪, ఆ. ౨౪: 7. త్రాగు.
"క...భావనామృతం, భావనగఃకేసి నాచెత్తె."
భాగ. ఆ. ౧, ఆ. 3: ౧౦. "క...ఆకుట యేను
కేక్కడకి యీకెమనాచవ మర్చి చేరగా."
భాగ. ౨, ఆ. ౨, ఆ. ౯౪: 8. నాలుక, ముక్కు,
చెవిమొలగువానితో పది, పదిమగము, మాట
మొలగునది గ్రహించు. "మోమెరుచు లాన
విలపదే నాలుక గలుగునలము" దశా. ౨, ఆ.
3౦2. "చ...సారథమానుట" స్వారో. ౪, ఆ.
౫౬. "కళలారుకర్ణములు" భాగ. ౧౦, క్ష. ౯౨: 3.

ఆనుకల్లు. చే. వి. ఆనుకొనెడికల్లు, పోలకతోల.

ఆనుకూల్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆనుకూలభావము,
విజ్ఞాన.

ఆనుకొను. చే. న. క్రి. 1. ఆశ్రయముగాఁ జేసి
కొను; 2. పోలకగాఁజేసికొను.

ఆనుగము. చే. వి. సార, అలామపుళి. "ఆ. మునగ
య్యో యదవిమునగ దుర్తాంసము, లానుగమ్ము
లీనమైనయొక్క, గఱియ జీలకల్లు గఱివేముగురు
జయింగువ ప్రవర్ణసియకొటి యగుట." భాగ.
ఆ. 3, ఆ. ౧౮౯. హింగుద్ర ప్లేఖ కాకేఖ
కలాంకులకునం కథా; కోభాంజన; కోవిదార
స్తథా గృంజనకాదయః, మాత్తాండ జాత్యలా
బుంచకృష్ణం లవణమేవచ." అని మూలము.

ఆనుగు. చే. = ఆనుగము.

ఆనుగుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆనుగుణభావము,
విజ్ఞాన, ఆనుకూలముగుట.

ఆనుగ్రామికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) గ్రామము
నకు వెరుకభాగమున నున్నది.

ఆనుమదిల్లు. చే. వి. ౨. ఆనుమిండు, ఆనుకొనుమిండు.
ఆనుపూర్వి. సం. వి. ఇ. న. ఈ. స్త్రీ. ఆనుక్రమము,
సాదిది, కరుణ, మొదటిచుండియు వచ్చు
క్రమము.

ఆనుపూర్వము. సం. వి. ఆ. న. = ఆనుపూర్వి.

ఆనులూమ్మము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆనుక్రమము;
2. ఆనుకూలముగుట.

ఆనువు. చే. వి. ఆనుక. "వ. జానువునానువుననవిమి
యుంగడిమియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. ౧౦౮.

ఆనుషంగికము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) ఉద్దే
శము లేకుండగనే ప్రసంగవశమున సంభవించి
నది, ఆప్రధానము. "సేపాలమునను సేపు పొమ్ము.
తిగిసివచ్చునపుడు మాయాడ కనబడినచో తోలి
కొనిరమ్మ." ఇట దూడను తోలికొనినవచ్చుట
ఆనుషంగికము.

ఆనుపము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) అనుపదేశ
మున గలిగినది, జలప్రాయప్రదేశమునబుట్టినది.
ఆన్వజ్యము. సం. వి. ఆ. న. అన్వితత్వము, అప్పులు
లేకుండుట.

ఆన్వశంస్యము. సం. వి. ఆ. న. అక్షరభావము,
సామ్యత్వము.

ఆనె. చే. = ఆనియ.

ఆనేక. సం. విణ. (బు. ఈ. స్త్రీ. బు.) 1. పొందించు
వాడు; 2. తెచ్చువాడు, తీసికొనివచ్చువాడు.
ఆనేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. పొందించు
దగినది; 2. తేదగినది, తీసికొనిరాదగినది.

ఆన్వయికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) గొప్పవంశ
మున బుట్టినవాడు.

ఆస్విక్షకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైకేషికాదితర్క
విద్య; 2. రాజవిద్యలు నాలుగింటిలో నొకటి,
నందనీతి.

ఆపకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిళ్లు — విణ. (ఆ. ఆ. అ.)
కోంచెము పక్కమయినది.

ఆపగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది, నీలు.

ఆపగేయుడు. సం. వి. అ. పు. (నదీ పుత్రుడు);
భీష్ముడు.

ఆపరాము. సం. వి. అ. పు. 1. నిషక్య, అంగడి,
దుకాణము; 2. బజారు, అంగడిపెద్ది, సుత.

ఆపణికుడు. సం. వి. అ. పు. వణిజుడు, బేళా.

ఆపతనము. సం. వి. అ. న. 1. పొందించుట; 2.
వచ్చుట; 3. దైవపశమునవడుట; 4. దైవపశ
మున సంభవించుట; 5. జ్ఞానము.

ఆపతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. హతాత్తుగా
వచ్చినది; 2. దైవపశమున సంభవించినది; 3.
దైవపశమునబడినది.

ఆపత్కల్పము. సం. వి. అ. పు. ఆపత్కాలమందు
ఆచనుకొనవలసినవిధి.

ఆపత్కాలము. సం. వి. అ. పు. ఆపత్తుగలిగిన
సమయము.

ఆపత్కాలికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఆప
త్కాలమున జరిగినది; 2. ఆపత్కాలమున
ఉన్నది.

ఆపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇడుపు, ఆపద; 2.
పొందించుట.

ఆపత్తు సం. = ఆపద.

ఆపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ. విపత్తు, ఇడుపు.

ఆపదర్థము. సం. వి. అ. పు. ఆపత్కాలమందు
ఆనుసరింపవలసిన ధర్మము.

ఆపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆపదనొంది
నది; 2. పొందబడినది.

ఆపన్నసత్వము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (గర్భమున బొంద
బడిన ప్లాణి గలది) గర్భిణి, చూలాలు.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకపన్నువునిచ్చి
దానికి మాటుగా పుచ్చుకొన్న మతీయొకవస్తువు,
వినిమయముగా పుచ్చుకొన్న వస్తువు.

ఆపము. దే. వి. ఆపము, భక్ష్యవిశేషము. —సం.
వి. న. అవసరమునాము, జలసముదాయము.

ఆపరాష్టాకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఆపరాష్టా
కమందున్నది; 2. ఆపరాష్టాకమువలన వ్యాపించు
నది.

ఆపహోపాలుపడు. దే. అ. క్రి. ఉప్పునప్పురచు.
(వీడు పొట్టమీద మెక్కి అలసి ఆపహోపాలు
పడుచున్నాడు.)

ఆపస్తంబుడు. సం. వి. అ. పు. ఒకానొకఋషి.
ఈతడు కల్పసూత్రము రచించెను. ధర్మశాస్త్ర
కర్త.

ఆపాణము. సం. వి. అ. పు. క్రయవిక్రయ
వ్యాపారము, కొనుట అమ్ముటగలవ్యవహారము.

ఆపారము. సం. వి. అ. పు. 1. పడుట; 2. లేలిక;
3. ఉన్నట్టుండి అనుభవించుట; 4. మంచిచెడ్డ
లాభాదిపక గ్రహించుట. ఆపారమణీయము =
గుణదోషవిచారణము చేయునపుడు రమణీయము
గా నుండునది, విచారించుగా రమణీయత లేనది.
అని భావము; 5. అనుహనమండగ సంభవించు
చుట; 6. అప్పుడు. శ. ర.

ఆపాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఆపాదనము. సం. వి. అ. న. ఉత్పాదనము, కలి
గించుట.

ఆపాదమస్తకము. సం. ఆవ్య. పాదము మొదలు కల
పఱకు. “క. ఆపాదమస్తకము త. ద్రుప్తము
వీక్షించుచుం గుతూహల మడరక.” భార.
విరా. ౧, ఆ. 3౧౧.

ఆపాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) (సమాసోత్తరపద
ముగా ప్రయుక్తము) కలిగించునది, చేయునది.
“మ. ప్రమదాపాది పయఃప్రపూర్ణమిదియో
పద్మాకరంబును.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౭౩.

ఆపాదించు. సం. న. క్రి. 1. ఆపాదిల్లజేయు, కలి
గించు; 2. చేయు. “వ.... ఆయనధంబుల ఓరోధి
వధుబాపాదించి వేవేగవెరాటు విడిసింపుము...”
భార. విరా. 3, ఆ. ౨౦౮.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించబడినది.

ఆపాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు.

ఆపానము. సం. వి. అ. న. 1. అనేకులు కూడి కల్లు
త్రాగడిచోటు; 2. కల్లయిడి.

ఆపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందించబడినది.

ఆపీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మిగుల బాధపెట్టుట;
2. నలఁపుట.

జానము. సా. స. త. ప్ర. 1. నవపుట; 2. సిగ
 డజీ-పూలపంజ; 3. గో-పూ-మనము, కేటము; 4. గో-పూ-మనము, కేటము, కేటము.

ఆ.వి.ము. సం. ౧౭౭౭. ఆ.వి. 1. వయస్యమునది;
2. పేరిటయినది, కాగితమునది.

అటోమము. మొ. ప్ర. ఆ. ఆ. 1. ప్రాచీనము;
2. కొంతమంది వస్తువులనుగలది. — మ. ఆ. పు.

1. కొంతమంది వచ్చినందుకు; 2. మామిడి ధాతువు.
అక్షరము. పం.వి. కవ. సామవను.—మొ. (క.ఆ.అ.)

మిక్కిలీ బరిశీలని.
ఆప్తచేయుట. జే. క్రి. వినియోగచేయుట.

ఆత్మావేశము. చం. వి. అ. చ. 1. ఆత్మావేశముల సమా
ఖ్యము; 2. ఆత్మావేశములు లేచినపుడు తోడుగా

మహామోక్షము జెల్లము మొ. పదార్థము.
అపూర్ణము. గం. వి. (క.కృ.అ.) 1. పండితులు

శేషమువారు; 2. పండితులవద్దాకముం ఆమ్మి
శేషించువారు; 3. కల్పూనములను పురుషువారు.

ఆపూర్వము. గు. వి.ఆ. పు. ఆపూర్వముల నువయో
నియమింపి.

ఆపూరణము. గం. వి. ఆ. న. = ఆపూరము.
ఆపూరము. గం. వి. ఆ. పుం. 1. మిక్కిలి పూరిం

చుట; 2. కొంచెము పూరించుట; 3. అంటును
వ్యాపించుట; 4. జలాది, ప్రవాహము.

అక్షరము. గు. వి. (అ. అ. అ.) 1. అంతు
నిండునది; 2. అంతును వ్యాపించునది.

అచ్యుతము. గుం. విజ్ఞ. (అ. ఆ. ఆ.) నిండినది "శా.
...చాపము లాకర్ణావయములుగా వణిం దిగిచి

యగ్రక్రమమై యేసి కావూర్ణంబయ్యె
దశీయదానవతి నంభోభృష్యకంబెల్ల..." భార.

అది. 2, ఆ. ౧౯౮.
అత్త. చం. వి. థ. స్త్రీ. మిక్కిలినింపు, మిక్కిలి

అభ్యుదయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి

నింజిబదుచున్నది; 2. అంజుటను వ్యాఖించుచున్నది.

ఆపూర్ణము. సం. వి. ఆ. చ. = ఆపూర్ణము.
ఆపూర్ణము. సం. వి. ఆ. చ. = ఆపూర్ణము.

(ఆ) చ్చనము కనుయోగము. శ. ర. లోను

ఆనురమునను గలదు. చరపత్ను రంగాచార్యులవారి
లఘుకృష్ణార్థపర్వస్వమున లుక్కుప్రశ్నయోగతమని
గలదు. కాని అప్పుడు ఆప్రశ్నననునుట వ్యాక
రణ సమ్మతము. ఈరూపము చింత్యము.)

కె.పి. డి. న. పి. (ఆ+అప.) ఆపె.

అపొగనము. పై. వి. అపొగనము. ("చ. అసియతి
 వేదనాగ్రహణ అపొగనంబును జట్టుకొన్నన,

య్యనుకటించేటలు జేసి యింకగుబియ్యము చేసి
పేక్షతో, నెగురులు వోసిమిడి పెరపేర్పడన

యశనాబు భూదివో, కసులకు బెట్టెగ్గదనిసి
గక్కున వాకలి తీటునట్లుగ్గ." భో. ౬, ఆ.

౧౯౪. ఆసి శ. రే. ఇట "ఆసద్వశలీల నవ్వునిజ
యొబుఘటాపళి క్రిందనున్న యయ్యిసకటు"

అని ముద్రించు. దీనివలన, పద్మమున. "క. అని
యజ్ఞచేతనే యాపాక, శనముం బట్టుకొనియాన్న"

ఆచార్య. నే. వి. ఆచార్యులు, తనివి, తృప్తి.

అపోవు. దే. ఆ. క్రి. (అడట+పోవు.) తనియు,
 పుట్టిపడు. “క. క్రి. పలి కడు నెయ్యింబున, నా

పోషక పాఠ్యనొద్ద నారాత్రి ప్రియా, బాపములఁ
దగిలియుండెను.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౭౨.

“క. కోపము నుబ్బును గర్వము, నాపోవకయునికీ
యును దురభిమానము ని,ర్వాప్యపారత్వము నను

సివి, కాపురుషగుణంబులందు కౌరవనాథా.”
భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౩౨.

ఆపాశనము. సం. వి. అ. న. 1. భోజనాదిని పుడి
సిటఁ బోసికొనినజలమును మంత్రముతో నభిమం

త్రించి త్రాగుట; 2. త్రాగుట. “క...త, పీఠ)పాద
తూలనసలి, లాపాశనమెపుడు సుతులకాయువ్య

మగున్" కాశీ. ౪, ఆ. ౧౯; ౩.లోఁబఱచుకొను,
స్వాధీనపఱచుకొను. "వ....అక్కజంబుగాఁ

గూడే పరదేశం బాపాశనంబు గొనం దమకించు
తనబలంబులగజిబిజి యుడిప్పిక్కిని....” భార.

అపొశనించు. సం. స.క్రి. అపొశనమువట్టు, త్రాగు.

“క... మెలగుచు నాపాశనించె మిహికా
జలధిక్.” అము. గో. అ. ౧౦౨.

ఆపోశానము. సం. వి. అ, న. = ఆపోశనము.

అపొననము. వై. = అపొననము. “ఉ. ఈమన నేక
హేలన మహీనురుఁ డొక్కరుఁడొక్కవార్ధియా,
పొననమెత్తుచో.....” వై. ౧, ఆ. ౬౮.

ఆప్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పొందబడి
నది; 2. తేమముకొరునది; 3. సర్వమైనది.

ఆప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. పొందుట; 3.
కూడుట; 4. సంబంధము; 5. లాభము; 6.
రాబోవు కుభకార్యము, 7. ఆప్తక, తేమాభి
లాషిత్వము, బంధుత్వము. “తే. నీవేకంబు
నాప్తియు నెఱిపితివు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
౨౩౬.

ఆప్తుడు. సం. వి. అ. పుం. తేమము కొరినవాడు,
హితుడు. “ఆప్తులమాట వినందగును.” —విణ.
చూ. ఆప్తము.

ఆప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. జలమయము;
2. పొందదగినది.

ఆప్యాయనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఫలత్పత్తి
గలిగించునది. “వ...ఆప్యాయన మధుపానంబున
నెలమిం బొంది...” భార. ద్రోణ. 3, ఆ.
3౦౫.—వి. అ. న. 1. వృద్ధి; 2. స్త్రీతి;
3. తృప్తి; 4. వృద్ధిపొందించుట; 5. తృప్తిపఱ
చుట, సంతోషపెట్టుట.

ఆప్యాయము. సం. వి. అ. పుం. తృప్తి, తనివి.

ఆప్యాయిత. సం. విణ. (బు. ఈ. స్త్రీ. బు.) 1.
తనియవాడు; 2. తనియజేయువాడు.

ఆప్యాయితడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. తని
సినవాడు, తృప్తిపొందినవాడు; 2. తృప్తి
పొందింపబడినవాడు.

ఆప్రచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. 1. బంధువులు,
మిత్రులు మొదలగువారిని కుశలప్రశ్నముచే
యుట; 2. గమనసమయమున పోవుటకు బంధు
వుల యనుమతి వడయుట, వీడ్కోలు; 3. ఆనం
దము గలిగించుట.

ఆప్రపదీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) మీఁగాళ్లు
దాక వ్రేలాడునది. (అంగి, పావడ. మొ.)

ఆప్లవనము. సం. వి. అ. న. = ఆప్లవము, స్నానము.

ఆప్లవము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.

ఆప్లావము. సం. = ఆప్లవము.

ఆప్లావితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. జలాదిత్ర
వాహముచేత ముంపబడినది; 2. స్నానము
చేయించబడినది.

ఆప్లుతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. స్నానము
చేసినవాడు, ముసలినవాడు; కర్మాంగస్నానము
చేసినవాడు. “అవభృథాప్లుతుడు;” 2. స్నాత
కుడు; గుర్వాజ్ఞచే వేదములు పూర్తిగాఁ జదివి
బ్రహ్మచర్యము వీడి గృహస్థాశ్రమమునఁ బ్రవే
శించుటకై స్నాతకవ్రత మాచరించినవాడు;
3. తడిసినవాడు, జలాదులతో సంపఁబడిన
వాడు. “వ...ఆకాశగంగాజలంబుల నాప్లుతదే
హుండయి...” భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౫౯.
“బాహ్మిప్లుతముఖ” “రుధిరాప్లుతుడు.”
“వ్యసనాప్లుతుడు.”

ఆప్లిసు. ఆం. వి. కార్యస్థానము, కార్యాలయము.

ఆబ. దే. వి. 1. కంటిపాప; 2. కనుజెప్పలవాపు.
“వానియాబ లణఁగుటకు కంటిచుట్టు నల్లమందు
గారవేసిరి.” “వా3 ఆబలణగ” అని తిట్టెను. (వాని
యాబ లణఁగెను. శ. ర.); 3. ఆత్రము, తిండి
మొదలగువానిపై ఆశ, ఆత్మాశ. “ఆబచే
పొట్టనిండుగ తినుచున్నాడు.”

ఆబంధనము. సం. వి. అ. న. ఆబంధము, గట్టిగాఁ
గట్టుట.

ఆబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. గట్టికట్టు; 2. చలు
పు; 3. ప్రేమము; 4. ఆభరణము.

ఆబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. బాగుగాఁ
గట్టబడినది, దృఢబంధముగలది, 2. ప్రతి
రుద్ధము, అడ్డగించబడినది.—వి. అ. న.
ప్రేమము.

ఆబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. తాప
త్రయము.

ఆబాధము. సం. వి. అ. పుం. = ఆబాధ.

ఆబిడ. దే. న. (అ+బిడ్డ.) ఆమె.

ఆబూలి. వై. వి. (సం. ఆభుక్తి) 1. పెనుతిండి; 2.
తిండి.

ఆబూలికాడు. వై. విణ. తిండిపోతు, ఘస్యరుడు.

ఆబ్దికము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) 1. సంవత్సరము
నుండునది; 2. ప్రతిసంవత్సరమునను జరుగునది.

—వి. అ. న. ప్రతిపదమునకు మృత్యువు
చాటు పట్టచేయుట నుద్దేశించి చేయవలయును,
ప్రాతిసాంస్కరికము. అట్టియు ఆరి కొన్నిచోట్ల
వామిక; (మృత్యువుచేత) చంపబడరాంత
మరణ చేసినవర్తము, ఎ.వి.డి. ఆ. క. ఏ.

ఆధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మిక్కిలిదీప్తి, ప్రళ.
ఆధారము. సం. వి. ఆ. న. భూమిము, తివశత.
ఆధారము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆధారము, రెండు
మాట; 2. వరసరము మాటవామి; 3. కలుక
సంచుట; 4. మంత్రాధ్యాయక పిలుచుట.

ఆధార్యము. సం. వి. (ఆ. అ. అ.) 1. చలక
రింపదగినవాడు, చూటకాడింపదగినవాడు;
2. మంత్రాధ్యయచేయదగినవాడు; 3. పిలువ
దగినవాడు.

ఆధారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రకాశము; 2.
ప్రతిఫలము, ప్రతిబింబము.—వి. (ఆ. అ. అ.)
వాస్తవము కాకపోయినను కయిక వాస్తవమున
దానివలె గనబడునది. (హేతువు మొదలగునది.
ఈయర్థమున సమాహితప్రపంచముగా నుండును.
“హేతుభాసము, విరోధాభాసము.”)

ఆధిభనము. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) 1. వంశము
నుండి వచ్చినది, వంశపరంపరగా వచ్చినది; 2.
వంశసంబంధమైనది.

ఆధిజాత్యము. సం. వి. ఆ. న. (ఆధిజాతభావము.)
1. సత్కులమునకు బుట్టుట; 2. పాండిత్యము;
3. సౌందర్యము; 4. అధిమానము. (వాడుక.)

ఆధిజితము. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) ఆధిజిత్తుత్త
సంబంధమైనది. “ఉ...ఆప్తమిక్, మిత్రముఖ
గ్రహప్రకటి మేలుగ నాధిజితోదయంబునం,
బుత్తుడు ధర్మసంశయనం బుట్టె నతిస్థిరధర్మ
మూర్తియై.” భార. ఆ. గి. ఆ. ౯౪.

ఆధిమఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆధిముఖభావము,
ఆధిముఖుడగుట.

ఆధిరూప్యము. సం. వి. ఆ. న. సౌందర్యము.

ఆధివేచనము. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) రాజ్యాధి
పేకమున కుపయోగించునది (ద్రవ్యము).

ఆధిష్ఠ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆధిష్ఠ్యత్వము, విభిత్తి
లేకుండుట, ఏదలెగమండుట.

ఆధిపత్యము. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొల్లవట్టె.
ఆధిపము. సం. వి. ఆ. పుం. వికాసోకదేశము.

ఆధిపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లపి; 2. గొల్ల వాని
పెండ్లాము.

ఆధిపయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గొల్లవాడు; 2.
చెంబడివాడు, దైవవాడు.

ఆధీలము. సం. వి. ఆ. న. బాధ.—వి. భయం
కరము.

ఆధుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెనుతెంపి, ఆబూతి.

ఆధోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పరిపూర్ణత;
2. ప్రయత్నము; 3. పూర్ణముగా అనుభవించుట;
4. పరజునిగొడుగు.

ఆధ్యుదయకము. సం. వి. (ఆ. ఈ. అ.) పృథ్వి
నిమిత్తమైనది (కర్మము) ఆధ్యుదయము ప్రయో
జనముగాఁ గలది.

ఆమండము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆముదవుచెట్టు.

ఆమంశ్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఆమంశ్రణము.

ఆమంశ్రణము. సం. వి. ఆ. న. 1. పిలుపు; 2.
సంతోషపెట్టుట, ఆశీనందనము; 3. కామ
చారానుజ్ఞతో (చేసిన చేయవచ్చు లేకున్న మాన
వచ్చును అనుభావముతో) కార్యమున నియో
గించుట; (ఆవశ్యకకార్యమందు నియోగించుట
నిమంశ్రణము. ఆకార్యము చేయనిచోఁ బ్రత్య
వాయము గలుగును); 4. వెడలిపోవునపుడు
బంధమిత్రాదులయనుజ్ఞ పొందుట, సెలవు పుచ్చు
కొనుట; 5. ఓడ్చిల్లుపుట.

ఆమంశ్రణమునేయు. వి. స. క్రి. 1. సాగనంపు,
వీడుకొలుపు. “వ...దామోదరుండు...నిజవిశ్వ
రూప్రప్రపంచము నుకసంహరించి మునీంద్రుల
నామంశ్రణంబునేయ నమృతాత్మ లంతర్ధానంబు
నేసిరి. దానును సముత్థానంబునేసి...వెడలె.”

భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౪౦౧; 2. (ప్రయాణకాల
మున) ఆనువలెనొందు. (పాండనందనాదులు)
“వ. ఓట్టు సని యమృతాదేవి (=ద్రౌపది) నామం
శ్రణంబునేసి తప్పిభృతిపుణ్యస్త్రీకరకలితలలితా

ఉతంబులు కైకొని విప్రాశీర్వాదంబు లాడ రించుచు... వెడలునప్పుడు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౧౯; ౩. ఆమంత్రించు, వీడ్కోను. "వ...భృతరాష్ట్రవిదురుల నామంత్రణంబు సేసి యద్దేవముని యంతర్ధానంబునొందె..." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౦౬.

ఆమంత్రించు. సం. స. క్రి. 1. ఆమంత్రించు, పిలుచు; 2. వీడ్కోను, పోయినచెప్పుదమని చెప్పి విడిచి పెట్టు. "వ. వివాహాతిథి నేటికి నాలవనాడని ముహూర్తనిశ్చయంబు సేసి సారంధతీకులై హిమాచలంబు నామంత్రించి చని." హర. ౪, ఆ. ౭౧.

ఆమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁ బడినది.

ఆమంత్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పిలువఁ బడినవాఁడు; 2. ఆమంత్రణము చేయఁబడిన వాఁడు.

ఆమంత్ర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పిలువఁ దగినవాఁడు; 2. ఆమంత్రణము చేయఁదగిన వాఁడు.

ఆమడ. దే. వి. నాలుగుశోసులదూరము, యోజనము. "వ...ఆచటికి రెండానుడయగు సరస్వతి..." భార. శల్య. ౧, ఆ. ౭౪.

ఆమంత్రించు. వై. స. క్రి. 1. పిలుచు. "ఉ. రాజులఁ బిల్వంబంపుము ధరాసురసంఘమునామంత్రింపు..." భార. ఆర. ౬, ఆ. ౭౦; 2. నక్కరించు, పూ జించు. "తే. ఓలిఁ దగుచోట్ల వారిఁ గూర్చుం డఁదెట్టి, తమ్ములమ్ములు మంచిగంధములు జింక, పొక్కిలియొక గప్పురము గంధవాడి మొదలగు, మంచి సరకులచే నామంత్రించి యంత." ఆచ్చ. బాల. ౧౪౧; 3. ఆప్సనముసేయు. "మత్త. ఏమిచెప్పుదు మేము నీకు మునీంద్ర యప్పుడు తండ్రి మహ్నామిషంబుగ నాఖగంబున కామ తింపఁ దలంచి తాఁ, బ్రేమపంతుఁడు వోరె త్కుద్రతఁ బిల్చి యెంతయు మాగుణ, స్తోమముం గొనియాడి యట్లును దుష్టనిష్ఠరభావలన్." మార్క. ౧, ఆ. ౭౨.

ఆమంత్రింపు. వై. వి. ఆమంత్రించుట.

ఆమంత్రింపు. వై. ఆ. క్రి. పట్టు. "ఉ...ఇంకాపాసులేలంగ నెల్లు..." య. ౧, ఆ. ౩౧.

ఆమనస్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. మనస్థిరము; 2. ప్రసవవేదన, బిడ్డవట్టు.

ఆమని. దే. వి. 1. వసంతముతువు. "వ...గూ...మి వడఁజేయు నామనిని రేయంబవత్ కడి గూ యుఁ గోయిలత్." కు. సం. ౪, ఆ. ౧౪౬; 2. ఫలనమృద్ధి; 3. నమ్మృద్ధి. "ఉ. ఆమని మేసి యాముకొని యాదటఁ బెచ్చి చెలగు గోధన, స్తోమముఁ గొంచు." హరి. పూ. ౭, ఆ. ౯౧; 4. పంటయొబ్బిడిచేయించుట. "నీ...పంట యొబ్బిడిసేయించుపని వసంతమును విభాసిల్లు చుండు నామని యనంగ." ఆం. భా. పృ. నానా. ౫౧.

ఆమపాత్రము. సం. వి. ఆ. న. కాల్పని మృత్యుయ పాత్ర.

ఆమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రోగము; 2. రోగ విశేషము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అవకష్టము; 2. చచ్చిది.

ఆమయము. సం. వి. ఆ. పుం. రోగము, తెవులు.

ఆమయాపి. సం. విణ. (నో. ఈ. నీ. క్.) ఆతురుడనై, తెవులుగొంటు.

ఆమరణాంతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మరణము వఱకు నుండునది. (ప్రాంబిత్తము; కే. డి. మొ.)

ఆమర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రోషము; 2. అన హనము; 3. మంచివిశేషము.

ఆమలకము. సం. వి. ఆ. న. ఉసిరికకాయ. పుం. న. ఉసిరికశీ.

ఆమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరికశీ.

ఆమవడ. వై. వి. (సం. ఆప్లువటికా. మహా. అం బోడి. క. ఆమవడె. త. ఆమవడై) పోచినపుల్లని పెరుగులా నానఁజెట్టిన వినుపవడ. మొ. "నీ... కలపంటకంబు లప్పుడములు వడియంబు లతిరసం బులు వడ లామవడలు, పరమాన్నములు..." బ్రహ్మో. 3, ఆ. ౨౪౯. మజ్జిగపులుసులానగు వానియందు నానవేసినవడ. శ. ర.

ఆమశ్రాద్ధము. సం. వి. ఆ. న. భోజనమునకు మాటు బియ్యము మొదలగు వండునిపశ్రాద్ధము లిచ్చి యాచరించు శ్రాద్ధము.

అమూనగ్నము. సం. వి. ఆ. వ. ౪-౪వము.

అమాశయము. సం. వి. ఆ. పుం. దేహముందు నాక్కిం
దైస్తావమున నిలిచిపోయియున్న వక్రముకాన
యును నగు వదాన్యము ఉంది స్థానము.

అమి. కై. వి. 1. అమి. మదము; 2. గర్వము.
“నీ...గర్వము మెరుగుగ న్నట్లులుండెడిది దొరల
మీమిక తెలుసు: దొరలనిచాడె.” వి. పి. ౪౬.

అమి. సం. వి. ఆ. క్రి. పాలనకును, కూకు.

అమి. సం. వి. ఆ. పుం. చ. 1. మారము; 2.
లంచము; 3. చాళము; 4. భోగము; 5.
భోగిండుదగిన స్తుత్ర, భోగ్యవస్తువు. 6. యుద్ధ
మున నుండి తీసికొనబడినవస్తువు, మణిము.
“చ...మగలక యామిమంబు: గొని మార్గమువట్టిన
తుచ్చునై న్నముకొ, వెను జని మట్టి గోధనము
వగ ముట్టముగాక.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౫౭.
“...అలెందు గోవులు గొనిపోవనోపు నిరా
మిమంబుయన యీసేనతో చనిసేయంబునలేదు...”
భార. విరా. ౪, ఆ. ౫౭.

అమి. సం. వి. ఆ. (కై. ఈ. పి. ౪౬) మాంసము తిను
వాడు.—వి. కై. పుం. రాక్షసుడు.

అమి. సం. వి. ఈ. క్రి. జటామాంసిశీ.

అమి. కై. వి. 1. అమిక, మదము, “నీ. అము
జేనుగు మోముసామి.” రసి. ౧, ఆ. ౨. “వ.
కన్దుడనంబు లీరి నామువలచున
వియచు.” భీమ. ౨, ఆ. ౫౫; 2. గర్వము,
(గజ)మహాదకము. “చ. ఎనిమిదితావులందొడరి
యేపుగ నెప్పుడు నాము బాటగా, నెనయుచు
గొప్పుచేకలు వయింబొలుపొందగ నందు నేను
గుల్ తనరుచు నుండు నాకనము: దాకెడు
నిప్పు: జావలబ్బురం, బన నెలయేళ్లతోడ నడ
యాడెడిది తేగురుగొండలో యనక.” య.
౧, ఆ. ౫౩.

అమి. వి. కై. ఆ. క్రి. 1. ముడించు, మద
మెరుగు. “నీ. కాలుపులీ దిని యాముగనిసి మక
పోతులు కాలుసోతులనైన గడియె జూచు.”
సా. ౧, ఆ. ౬౫; 2. మిక్కిలి క్రస్తుకొను. “తే.
అంశం బడమలు నెఱుంగె యాముకవిసె, నలని
కనమూనె.” రామా. ౬, ఆ. ౧౦౭.

అమి. కై. ఆ. క్రి. 1. ముడించు. “ఈ. అమని
మేసి యాముకొని చూడటం బేర్చి చెలంగు
గోధన స్థానము...” హ. వి. పూ. ౨, ఆ. ౯౧; 2.
చెచ్చు, అతిశయించు. “అమి. స్థానము చే
నచురుచును.” క్షే. త్రయ. ౪. ౪; 3. కవియు,
వైకొను. “కా. లేమా! లేమరులేమరల్పక విరాళిం
దూలి సోమాన్యయో, ద్రాముకొ గోమున నాము
కొంటిసల నేతానై హితాలాపముల్, ప్రేమం
గోమలకొమలాక్షరముగాఁ బెక్కాడి సాక్కిం
కున, క్కామిం గామిని కామినిమనసిజుం గైకొంటి
నాకాంగిలకొ.” కృ. శకుం. ౩, ఆ. ౯౨.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. క్రి. 1. తాను భరిం
చినమాల్కమును దేవునకిచ్చిన భక్తురాలు. (చూడి
కుడుత నాచ్చారి); 2. అమెచరిత్రముగల
యాంధ్రప్రబంధము (కృష్ణ దేవరాయరచితము.)
అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. కట్టబడి
నది; (వస్తువు); 2. తొడుగబడినది; (కవచము.)
3. భరింపబడినది.

అమి. కై. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. భరించుట; 2.
(వస్త్రాదికము) కట్టుట.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. న. (నాటక) నటిగాని
విదూషకుడుగాని పారిపార్శ్వకుడుగాని సూత్ర
ధారునితో న్నవకార్యవిషయములు సంభా
షించుచుండగ ప్రకృతనాటకవిషయములను
సూచించుట గల నాటకభాగము, ప్రస్తావన.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. మదపులేనుగు. “ఈ. మించిన
యాములేనుగులమీదికిఁ జెంగున దాటి.” య.
౨, ఆ. 32.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమి. కై. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పరలోక
సంబంధమైనది.

అమూలము. సం. క్రి. విణ. అవ్య. మూలముట్టుగ,
వేటు మొదలుకొని, సమూలము.

అమూల్యగ్రము. సం. క్రి. విణ. అవ్య. మొదటనుండి
చివరదాక.

అమె. దే. స. ఏ. (అ+అమ.) 1. ఆస్తి; 2. ఆ
పూజ్యురాలు.

అమెత. వై. వి. 1. భోజనము. “క. వినుము ససిండ్డి
కరణ, మున నేకోద్దిష్టమునను భోజనవిధి వర్జన
మొప్పు నామతింపక, చనదామెత గుడవఁబోవ
సజ్జనవిమతా!” భార. ఆరు. ౪, ఆ. ౧౨౨;
2. విందు. “వ....అనేకదేశాధీశులగురాజులు
మహనీయులగు మహీదేవతలును నరుగుచెంచు
చున్నారు. వెక్కిరినంబు లామెతలొనర్చువలసి
యుండు...దధిత్తీరఘ్యకంబులు తెచ్చునట్లుగా
నాజ్ఞాపింపుము.” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౭౪.
“మ.....కొనిరండామెతకుఁ” ఘృతప్రముఖ
ముత్...” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౧౪౪. “నీ....
పరిపరివిధంపు జన్నంపుఁబరికరంపు, సొంపు
సంపద నిఖలలిలింపసభయు, నప్పటప్పటి
కిని జిహ్వాత్తువ్వ డుల్ల, నామెతలెఱింగె నీతుమ
రాద్రికతన.” స్వా. ౨, ఆ. ౧౧. “తే. మేటి
తుమైదగములకామెతలువెట్టు.” రసి. ౪, ఆ.
౧౫౪.

అమోదనము. సం. వి. అ. న. = అమోదము.

అమోదమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పరిమ
ళించుచున్నది. “తే...వివ్యగంధ, మందగంధపహా
మోదమానకునును, వృష్టియును.” భార. ఆది.
2, ఆ. ౨౦౭; 2. సంతోషించుచున్నది.

అమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూరముగా
వ్యాపించెడు పరిమళము; 2. వాసన; 3. సం
తోషము.

అమోది. సం. విణ. (న్. ఈ. నీ. న్.) 1. అమోదము
గలది, సువాసనగలది; 2. అమోదించువాడు,
సంతోషించువాడు.

అమోదించు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు, సంత
సించు; 2. పరిమళించు.

అమృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బాగుగా
బరింపఁబడినది (వేదము); 2. చెప్పఁబడినది.

అమృతము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము; 2.
ఉపదేశము; 3. సంప్రదాయము; 4. బాగుగా
పరిశీలించుట; 5. పురలమరలఁ జడపుట,
అభ్యాసము.

అమృతము. సం. వి. అ. పుం. చూడము, మామిడిశీ.
అమృతము. సం. వి. అ. న. చూడనము,
మామిడితోట.

అమృతకము. సం. వి. అ. పుం. అంబాశము.
అమృతించు. సం. అ. క్రి. ద్విరుక్తమగు. “వ...సం
యమికర్షరతిలకంబులవికస్వరస్వరంబులనామ్రేడి
చువేదమంత్రవరనంబులవలన.” పా. ౫, ఆ. ౭౪.

అమృతీతము. సం. వి. అ. న. 1. రెండుమాడు
పర్యాయములు చెప్పినమాట; 2. స్తుతించుట; 3.
(వ్యాకరణమున) ద్విరుక్తమయొక్క పర
రూపము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రెండు
మాడుమారులు చెప్పఁబడినది; 2. వలఁమాటు
చెప్పఁబడినది, స్తుతింపఁబడినది. “ఉ...ఓజు
సంఘములార సజ్జనా, మ్రేడికత్తి నిమ్మని నమిశ్ర
నిమాదను నాశ్రయించెదన్.” భార. ఆర. ౪,
ఆ. ౩౫౮.

అమృ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చింత, తింతిణిశీ.

అమృము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకరనము, పులుసు;
2. పులిశ్రేణు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) పులుపు
రసముగలది, పుల్లనిది.

అమృలాణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పులిచింతశీ.

అమృవేతనము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లప్రబుశీ.

అమృక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చింతశీ.

అయక. దే. స. (అ+అక.) అక. “క...అనారదుఁ
డట్లయగుదురని యాయకతోన్.” కళా. ౧,
ఆ. ౬౮.

అయకట్టు. మి. గ్రా. వి. (అయము+కట్టు.) 1. కొంత
అయము వచ్చుట కేపుటుపఁబడిన భూమిమితి.
“తే. సరివి గుడికట్టుగా చెంగపరసి న్రాసి, యంత
కములేసి కులవర్గ లాయకట్టు, దీర్చి దినపహినపర
గలిప్రతీర, చౌరపణి నిర్ణయింప కేమహి యతఁ
డు.” హంస. ౪, ఆ. ౨౯; 2. కాలవ మొద
లగువాని నీటిపాటునలకు నిర్ణయింపఁబడిన భూమి
పరిమితి; 3. ధనమురాబడి యొక్కనిర్ణయము.

ఆయకము. దే. వి. కుమార, బాకట్టు, ఆధి.

ఆయకాఁడు. మి. వి. (ఆయకము+కాఁడు.)
వస్తురాజులువాఁడు. వస్తు కుటుంబము కర
రామబావైక ఊరియందొక్కవాడు.

ఆయకము. వై. వి. (క. ఆయక. 1. భక్తముష్టి,
కట్టెడి. "మ....అనేకాలంకాలంకప్పుడ జేసి,
చనిడి యాయగంబున నున్న నురంగంబుగాఁ
దొంగరి బట్టియంగట్టి చెప్పుమిగులం నైసేసి." 2.
స. స. ౯, ఆ. ౨౫; 2. గజాక్షామల యలం
కావహరము. "సే. వనిడియాయగములు వచ్చి
యాయకముగా గజవాహరవిః బక్తైరలు
నెఱయ." 3. స. ౧౨, ఆ. ౩.

ఆయకచ్చన. స. వి. ఆ. స్త్రీ. (పొడువైన
యానులగలవి) కడలి, ఆకటి.

ఆయకనము. స. వి. ఆ. పు. 1. ఇల్లు; 2. గుడి;
3. విశ్రమము; 4. స్నానము; 5. విశ్రమస్నానము;
6. యజ్ఞస్నానము.

ఆయకము. స. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) దీర్ఘము, నిడు
వైనది.

ఆయతి. స. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిడుపు, పొడవగుట;
2. ప్రభావము; 3. రాగలకాలము; 4. వచ్చు
బడి; రాబడి. "క. వినికి గలిగి రక్షించుచు, నను
వున జయతోడి పాడి నాయకులెల్ల, గొనుచు
దగనలి పొగడొం, నిరరాజున కుర్వి గామధేనువు
గాడే." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౪౧.

ఆయలికాఁడు. మి. వి. భార్యనముచేయువాఁడు.
"మ....భర్త జాండు భవార్థనంజేమిటఁ బ్రస్తుటం
దైనదచు నని యడిగిన నతనికి భీష్టు డిట్లనియె.
"క. ఆయలికాఁడు వలయు నర, నాయకునకు." భార.
కా. ౨, ఆ. ౩౬౨, ౩౬౩. "ఉ. ఆయలి
కాని కీకు మమరాలయముఖము లాతఁడర్థ
తృప్తాయుతుడై నిజోర్వి నగు నప్తికి దద్దనముం
దొరల్పి రా, కాయచనంబు జేచ్చు." ఆము.
౪, ఆ. ౨౦౮.

ఆయక్తము. మి. ఆ. స్త్రీ. సిద్ధమగు, సిద్ధపడు.
"ద్వి. మితలంబెల్లఁ, బాయకరోహిణి భస్మీకరిం
తు, నాయత్తవడియుండు మనిన." రం. రా.
ఉ. ౧౪. గ. పు. "ద్వి. కాయంబు కడఁజేసి కన్నులు

మూసి, నాయత్తవడియుండె నారాజసుతుఁడు."

సా. ౨, ఆ. ౮౨. పు.

ఆయక్తము. స. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. అధీనము,
అగ్గము, వశ్యము; 2. సిద్ధము.

ఆయత్తి. స. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లోకువ; 2. ఎల్ల;
3. చెలిమి; 4. దినము; 5. సామర్థ్యము; 6.
ప్రభావము; 7. ఉపాయము; 8. శయనము.

ఆయది. దే. స. (ఆ+అది) అది.

ఆయన. దే. స. (ఆ+అన.) ఆతఁడు. "చ....ఆ,
యనమెయి బోయి హీనగతివైన ఘటించిన
నెంత యొప్పునో." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౪౮.

ఆయవ. దే. స. (ఆ+అవ.) ఆవె, ఆమె.

ఆయవఱు. దే. స. క్రి. సాగుబడిచేయు.

ఆయమ. దే. స. (ఆ+అమ.) ఆమె.

ఆయమనము. స. వి. ఆ. న. 1. దీర్ఘత్వము,
పొడుపు; 2. పొడువైనదానినిగాఁ జేయుట;
3. నియమించుట.

ఆయము. ఉభ. వై. వి. జీవస్థానము, మర్తము. "తే....
అలక యంతంత కగ్గలించి యాయముల్ నొంచి
దోడ్చిల నెఱసి." భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౪౭.
—స. ఆ. పు. 1. వచ్చుబడి, ఆదాయము.
"ఆయవ్యయములు;" 2. రాజానకియవలసినపన్ను.

ఆయరె. దే. అవ్య. (ఆ+ఆ+రెమ్ము. శ. ర.) అనాదర
మును తెలిపెడిని. "చ. అలరె బ్రియాళు పోర్తు
ప్రియమాట వసంతముఁ బాడనప్పుడ, వ్యలఁది
నపల్కిభక్తికిని వేల్పులు మెత్తురుగాన రాగమన్,
ఫలమున దన్నుఁ బాడఁగ వసంతుండు తాదయ
చేసెఁగాక యాయరె నిజశక్తినాయకుచునాపన
కుంగొడవెట్టెనునన్." ఆము. గీ. ఆ. ౧౩౩.
("ఆయరె నిజశక్తినాయకును నీవసకుంగొడ
వెట్టె" అని వావిళ్ల ముద్రితపాఠము.)

ఆయల్లకము. స. వి. ఆ. న. 1. తహశహ,
ఉత్కంఠ. "ఉ....పుష్పదామమున్, పల్లవపా
టలంబయిన పాణిసరోజమునన్ భరించి యా,
యల్లకతీర్థ సంజ్వరభరాలసఖోమలగాత్రవల్లియై,
యల్లన నేగుదెంచు కమలాననఁ జూచి విభుండు
దవులన్." వై. ౩, ఆ. ౧౦౮. "మ. నీవల్ల
భుండు భవదాయల్లకభరంబునంబరితవుండగుచు,

నిన్ను వరియించుటకు నీకంటెను వేగురించునని తోచుచున్నయది.” ప్రభా. 3, ఆ. ౧౧౯; 2. విరహము, ఎడబాటు.

ఆయవారము. కై. వి. యాయావరము, ముప్పి. (కిడి కెడు ధోసెడు చొప్పున బియ్యము, ధాన్యము, మొ. యాచించుట.) “ద్వి. పాయకపంచాంగ వతనంబుఁ జేసి, యాయవారములెత్తి యత్తిచైతన్య వృత్తి.” హరిశ్చ. ౨, భా. ౪౯౨.

ఆయసము. సం. వి. ఆ. న. ఇయము.—విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇయపది. (కవచము మొదలయినది.)

ఆయస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టుబడ్డది; 2. కోపమునొందినది; 3. త్రోయబడ్డది; 4. దుఃఖమునొందినది, ఆయాసము నొందినది; 5. వాడిచేయబడినది.

ఆయస్థానము. సం. వి. ఆ. న. 1. లాభము గలుగు స్థానము; 2. రాజులకు పన్నుపన్నెడిస్థానము. (గనిమొ. 5); 3. (జ్యోతి.) జన్మలగ్నము నుండి పడునొకండవలగ్నము.

ఆయా. హిం. వి. సేవకురాలు.

ఆయాతుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వచ్చిన వాడు, ఆగతుండు.

ఆయానము. సం. వి. ఆ. న. ఆగమనము, రాక.

ఆయామము. సం. వి. ఆ. పుం. చైర్భ్యము, నిడుపు. ఆయాసపడు. మి. ఆ. క్రి. (ఆయాసము+పడు.)

శ్రమపడు.

ఆయాసపాటు. మి. వి. ఆయాసపడుట.

ఆయాసపెట్టు. మి. స. క్రి. (ఆయాసము+పెట్టు.)

శ్రమపఱచు.

ఆయాసము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శ్రమము; 2. ఉత్సాహము, అతియత్నము; 3. అలసట;

4. కష్టము, కష్టదశ. “క...పనవా, సాయాసము నిస్తరించి...” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౬౦.

ఆయాసి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ. న్.) ఆయాసము గలవాడు.

ఆయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆయముగలవాడు.

ఆయిటి. దే. వి. బూరుగుళి. “గీ. ఊతనీరుచెలది నేతమాటాయిటి, దూదియెండవనుపు తొట్టి యక్క, రంబు మేనుదీనిరహింబుబ్బుముట్టు, కప్పు

రంబు వెట్టియుప్పుగొనుట.” ఆము. ౬, ఆ. ౬౬. (ఇట “పూతనీరు, ఈతనీరు” అని పాతాంతరములు గలవు. “అయిటిదూది = ఎండకాలము గాలిలోనుంచిన దూది.” అని వాఙ్మయప్రతిపాద్యం. ఇదియే యుచితము. “చెలది నేతమాటాయిటి” వికసమాసముగా గ్రహించి చెలదిచేత మాటలో కట్టినదూది. అని వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్య.

ఆయితపడు. దే. అ. క్రి. (ఆయితము + పడు.) సిద్ధమగు.

ఆయితపాటు. దే. వి. ఆయితపడుట, సిద్ధమగుట.

ఆయితపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆయితము + పెట్టు.) సిద్ధముచేయు. “సర్వము నాయితపెట్టి.” విజ. ౨, ఆ. ౮౯.

ఆయితము. దే. విణ. సిద్ధము. “తే. ...వికచ, హృదయుడై తలచీర యాయితముచేసి...” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౨3—వి. సిద్ధమగుట. “క. సమరమునకుఁ దగునుద్యోగమునఁ బ్రవర్తిల్లి రెలమిఁ గొంతేయులు ముక్త్యుమహీనాథుండు సన్నా, హముసేనికొద్రుపదవిభుండు నాయితముయ్యెన్.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౪౯.

ఆయిత్రపడు. దే. అ. క్రి. (ఆయిత్రము+పడు.) ఆయిత్రపడు. “క. ...ఆయిత్రపడి వెనకొరండనుచున్.” సా. ౧, ఆ. 22.

ఆయిత్రపాటు. దే. వి. ఆయిత్రపడుట. “గీ. సేవకులకు, విష్ణుసారూప్యసౌభాగ్యవిలసనంబు, లెప్పుడపుడె సృజింపనాయిత్రపాటు, వెలయనున్నది.” పర. ౨, ఆ. (శ. ర.)

ఆయిత్రము. దే. విణ. ఆయితము, సిద్ధము.

ఆయుగము. వై. ఆయగము.

ఆయుధజీవి. సం. విణ. (న్. ఈ-నీ. న్.) ఆయుధము చేత జీవించువాడు, యోధుడు.

ఆయుధము. సం. వి. ఆ. పుం. న. శస్త్రము, ఖడ్గాది యుద్ధసాధనము (ఇది త్రివిధము—1. ప్రహరణము = చేతనుంచుకొనియే ఇతరులను కొట్టు సాధనము, కత్తి, ఈటె మొ.; 2. హస్తముక్తము = చేతితో విడువబడినది. (చక్రము మొ.); 3. యంత్రముక్తము. (బాణము మొ.)

ఆయుధి. సం. విణ. (క. ఈ. నె.) ఆయుధముగల
వాడు, భిక్షువాని.

ఆయుధికుడు. సం. విణ. (క. ఈ. ఆ.) ఆయుధము
చేత బ్రదుకువాడు, యోధుడు.

ఆయుధీయుడు. సం. విణ. (క. ఆ. క.) ఆయుధి
కుడు.

ఆయుష్టాయము. సం. వి. క. పుం. 1. (బ్రౌత్తి.)
సూర్యాగ్రహములు ఆయుష్సు విచ్చుట; 2.
ఆయుష్సు, జీవితకాలము. (ఆని కృతకాలము.)

ఆయుశ్యేషము. సం. వి. ఆ. పుం. వైశ్యకాస్త్రము;
చికిత్సకలంకకాస్త్రము.

ఆయుశ్యే. సం. విణ. (క. ఈ. నె.) ఆయుశ్యే
దము తెలిసినవైశ్యుడు.

ఆయువు. సం. వి. న. ఆయుష్సు. జీవితకాలము.

ఆయుష్కరము. సం. విణ. (క. ఈ. ఆ.) ఆయు
ష్సుకు గృధ్ధిచేయునది.

ఆయుష్కర్తము. సం. వి. న. న. 1. ఆయుష్క-
రమును కార్యము; 2. క్షేరము, మంగలివని.
(వాడుక).

ఆయుష్మంతుము. సం. వి. త్. పుం. ఒకగ్రహయో
గము.—విణ. చూ. ఆయుష్మంతుడు.

ఆయుష్మంతుడు. సం. విణ. (త్. ఈ. ష్మ. త్. త్.)
ఆయుష్మంతులవాడు, చిరంజీవి, చిరకాలము
బ్రదుకువాడు.

ఆయుష్మము. సం. వి. ఆ. న. ఆయువు. — విణ.
(ఆ. ఆ. ఆ.) ఆయువునకు హితమైనది; ఆయువు
నిచ్చునది.

ఆయుష్సు. సం. = ఆయువు.

ఆయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గంధహాల్మముల
కానుక; 2. తెలివి; 3. వ్యాపారము; 4. మంచి
సంబంధము.

ఆయోగవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైశ్యస్త్రీయందు
సూక్ష్మముల బుట్టినవాడు.

ఆయోజితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కూర్చబడి
నది, సంపాదించబడినది. (కుసుమాయోజిత
కార్తుకము); 2. తీసికొనిరాబడినది.

ఆయోజనము. సం. వి. ఆ. న. 1. యుద్ధము; 2.
యుద్ధస్థానము; 3. వధము.

ఆర. ఉభ. దే. అప. సుబోధనమునందు బహువచన
స్థానమున వచ్చెడి యాగము. “ఓజనులార!
వియ్యు.” — ద్రు. అవ్య. ఆరుధాతువుక్వార్థక
రూపము. చూ. ఆరు.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాదిగ
వానినూడి, ఆరె.

ఆరంగపువక్త. దే. వి. ఒకరకము వక్త.

ఆరంకోతి. వై. వి. (సం. ఆరంధతీ) 1. ఆరంధతీ
దేవి; 2. ఆరంధతీనక్షత్రము. “క. వీరచెఱుం
గులు ముడియిడి, కూరిమిచిటికెనలువట్టికొనం
గూరిచి తా, రారంజోలిని గడునిం, పారంగ
మ్రొక్కించినప్పుడాలిం మగనికె.” సీలా. 3,
ఆ. రాగ.

ఆరంభకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. భికా. ఆ.) ఆరం
భించువాడు.

ఆరంభణము. సం. వి. ఆ. న. = ఆరంభము.

ఆరంభణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆరంభించ
దగినది.

ఆరంభము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రయత్నము;
2. ఉపక్రమము, మొదలు; 3. ప్రస్థానము,
ప్రారంభము; 4. గృహదిసంపాదన వ్యవహారము;
5. శ్వర; 6. గర్భము; 7. వధము; 8. సంక
ల్పము. “క. మీరేమి నేయుదురు దై, వారంభము
గాక శుభము నశుభంబును సంసారుల దన
లనకటి నని, వారణం బొందంగ మాన్యవచ్చు నె
దానిన్.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౨౭. ఇట
ప్రయత్నమనియు ననవచ్చును; 9. సస్యము,
ఆరబము. (ఇది ఆరబము అనువ్యావహారికపద
మును ఆరంభము అని వాడి యాయర్థమున
గ్రహించి యుండురు.)

ఆరంభించు. సం. ఆ. క్రి. ప్రారంభించు, యత్నించు,
కడఁగు, మొదలుపెట్టు, ఉపక్రమించు.

ఆరకాటి. దే. వి. ఓడనడపువాడు, నావికుడు.

ఆరకూటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ఇత్తడి.

ఆరక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రక్షణము.

ఆరక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. రక్షణము, కాపా
డుట; 2. (రక్షించునది) సేన; 3. ఏనుగుకుం
భముల క్రిందిచోటు; 4. గజకుంభములసంధి.
—విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రక్షించునది.

ఆరక్షించు. సం. వి. ఆ. పుం. శలారివాడు, గ్రామ
రక్షకభటుడు.

ఆరగించు. వై. స. క్రి. (ఆహారించు) 1. భుజించు.
“తే...చతుర్విధపృథ్వీన్మూరగించె.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౨౬౯; 2. త్రాగు. “చ. మును
జనస్థనంబులకు మోచంగ నైయియున్నయట్టి
య, వ్యసకపయస్కులన్నియును వేడుకతో గడు
పార నారగించిన బ్రయమంది నందనతి చెక్కు
లు నక్కును మస్తకంబు మూర్కొనుచును
ముద్దులాడి మఱి కొండోక సేపునకుం బ్రయం
బునన్.” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౪౦. “నీ. ఎవ్వరు
జలదాతలమీదనాకునుత్ షీరపూరములార
గింతురచట.” శేష. 3, ఆ. శ. ర.

ఆరగింపు. వై. వి. 1. ఆహారము, భోజనము. “గీ. ఇతఁ
డు పెక్కిండ్లఁబట్టియో యిందువదన, వైష్ణవసహ
స్రమునకు నన్వహమునార, గింపు సేయించికాని
భుజింపనొల్లఁ, డాత్మసతియును దాను నేమని
నుతింతు.” పర. ౪, ఆ. ౧౯౯. (ఇంప్యంతము
ప్రాచీనకవిసమ్మతము కాదు. అని శ. ర.); 2.
దేవతకు అన్నాదులు నివేదనము చేయుట,
నైవేద్యముచేయుట అని వాడుక.

ఆరగ్యధము. సం. వి. ఆ. పుం. తేలఁ. న. తేలపండు.

ఆరఘటము. సం. వి. ఆ. పుం. కపిల, నూతినుండి
నీళ్లు పైకితోడుట శేర్పఱచినయంత్రము, వీశము.

ఆరజము. సం. వి. ఆ. పుం. వాద్యవిశేషము. “చ.
కొలదికి మీఱఁగానమరుగోముఖడిండిమనుడ్డు
శంఖకా, హళమురళిమృదంగపదావానకదుందుభిధ
క్కుకాంస్యము, ర్దశమురజారజాదివివిధధ్వనులేపున
భూనభోంతరంబులఁ జేలఁగన్.” భాగ. ౧౦,
స్కం. ఉ. ౧౦౦౦. “ఉ. సంచితభూతిబాహు
బలసంపదపెంపున నారజంబు వా, యించి యనే
కభంగుల నుమేళుఁ ద్రిలోకశరణ్య నాత్మమె,
చ్చించి ప్రమోదియై నిజవశ్యతనిశ్చలితాంశ
రంగుఁ గావించి తదాననాంబురుహవీక్షణుడై
తగ మ్రొక్కి యిట్లునన్.” భాగ. ౧౦, స్కం.
ఉ. 3౧౪. (ఈపదప్రయోగమపూర్వము,
ఇంకను విచారింపఁదగినది. అని శ. ర. ఇది
సంస్కృతసిఘంటపులందుఁ గానరాదు. దేశ

వృషహారమున నున్నవాద్యముపేరు కావచ్చును.
తాలవ్యాజనసహితముగా సంజ్ఞావాచకమగుటచే
సంస్కృతసమాసమధ్యమున వాడియుండుట.)

ఆరజము. దే. వి. 1. ఇంపు. “గీ. పుష్కరిచ్చెన్నుం
బులవఘనంబునఘటింప, సిగ్గువఘుగాని కేశభాతిభ
రలనీత, బాతనూత్తుత తాంబూలన్ నమ్మతించు
నారజము మీఱియాడున్వహరహఁ.” పాండు. 3,
ఆ. ౧౨; 2. కలధ్వని. “గీ. పాపురములారజం
బులు వలుకుచోట.” స్వా. 3, ఆ. ౧౧౧; 3.
శృంగారచేష్ట, విలాసము, కలకు. “ఉ...ఆరజ
ముట్టిపడన్ మెలంగుచున్.” శుక. ౨, ఆ. ౧౦౦.
“తే. ప్రథమసంగమశేఖి నప్పటికినంత ముగ్ధయని
పించి కదప నమ్మోహనాంగి, జాతివారాంబుజేక్ష
ణత్ సైరమింత, నేరరసిపించె గలయికయారజ
జముల.” శుక. ౪, ఆ. ౨౬. చూ. ఆరజము.—
విణ. 1. కలము, అచ్చుక్రధ్వని గలది. “రగద.
ఇంతి పాపురపురొదయేల విసేదారజము.” స్వా.
3, ఆ. ౧౪; 2. మనోజ్ఞము, అందమైనది.
“నీ. కైక సదభియారజపుఁద్రెట ఘటించి యది
మేలొ యిది మేలొ యనుచునడుగు.” శకాం.
౨, ఆ. ౧౧. “తే. ఆత్మైకంగన నదిపి పాటార
జంపు, వన్నెబొడకట్టి తాఁ బాడునన్నరకఁ,
పాట లక్ష్మీంబుకృతిశ్రుతిఁ బాడుకొనఁగ...”
స్వా. ౬, ఆ. 3౨.

ఆరటవడు. దే. అ. క్రి. (ఆరటము + వడు.) వండు,
పరిశపించు.

ఆరటపాటు. దే. వి. ఆరటవడుట, సంతాపము.
“క...అని పలికె మనసు చుట్టుమనంగన్.
ఉ. అవ్వచనంబు చిత్తమున నారటపాటొదవింప
నెంతయన్, నివ్వెఱఁగంది యొడువమునే
ఱక యూఱకయండి.” వి. పు. 2, ఆ. ౮.

ఆరటపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆరటము + పెట్టు.)
పరిశపింపజేయు. “చ. అని పలుమాట లాడుట
యొ నమ్మనజేంద్రునితోడ నాశఁ డిట్లును నిష
మెత్తి క్రొలి యది యంగము నారటపెట్ట నన్య
లం, గినిసినయట్లు మీఱదు పరికింపక యమ్మెయి
నిపు పొందునం, దనులకుఁ జెట్టపై హృదయతా
పము వచ్చినఁ బల్కె దొండులన్.” భార. ద్రో.
౪, ఆ. ౨౦౯.

ఆరటము. దే. వి. మం, సంతాపము, బాధ. “తే. ఎగ్గలంబునః దానుఁ గార్యః గాత్రవలె యనా యై దీనికి నంతరంగ, మలఁదులఁ జల్లఁజల్లక యోచటమున, చదుక కలమటఁబడక యెట్లుండఁ జెప్పును.” భా. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౭౩. “క... యునభరతైత్త్యనున చారటముడికి మరచిలేల రసిక స్మరింపాన్.” పాండు. గ. ఆ. ౨౭౩.

ఆరటించు. దే. ఆ. క్రి. ఆరటవడు, కరించుచు. “అపద్రాగినవానికరణి చారటించుచు.” సా. ౩, ఆ. ౨౯.

ఆరట్టజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆరట్టచేశమునఁ బుట్టినది.—వి. ఆ. పుం. ఆరట్టచేశపుగుట్టము.

ఆరట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూచేశముయొక్క చచ్చిమోత్తరముచుండు చేశచేశము. శ. ర. మంజులలో ఉత్తరపుర్యపిక్కునఁ గలచేశము. (రావణిండిలోని ప్రజలవాచచేశమును ఆయిర చేశమని వాడుదురు) అని అప్రేసియుంటువు; 2. ఆరట్టచేశపుగుట్టము. (ఇందు ప్రశస్తమగుగుట్ట ములు పుట్టును.)

ఆరడము. దే. వి. పూసక, ఉత్సాహము. “క. వెలి వాజును గాలురులును, వలలుఁజెరులుదీమములు రుషడిఁ దీసినకు, కల్లునారెగోలలుచునుం, డల శ్రోవులు వేటకారడంబులు పెరువన్.” ఉ, హరి. ౪, ఆ. ౨౭.

ఆరణాలు. వై. వి. బ. ఆరణ్యములు, వేదమండలి భాగములు. అవి ఆరణ్యమందు పరింపఁదగినవి. “గీ. ల్రిసరకాస్వాదభవమదోద్రేకలహరి, ధరణి దేవుఁ డాయోజ మత్తావహించి, యారణాలు కరింపంగ నాలకించి, శంబరారాతి రతి చేయి చఱచి నవ్వు.” శివరా. ౩, ఆ. ౧౪.

ఆరణ్యకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. ఆరణ్యమునఁ బుట్టినది; 2. ఆరణ్యసంబంధమైనది. (అభ్యాస, మరువ్య, న్యాయ, పథి, విహార, మాస్తిసదములకు విశేషముగునపుడు ఈరూపము వచ్చును. తది తరములకు విశేషముగునపుడు ఆరణ్యమని రూప ముండును.—వి. ఆ. న. ఆరణ్యమునఁ బరింపఁ దగినవేదభాగము. (తైత్తిరీయా'ణ్యకము మొ.)

ఆరణ్యకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆరణ్యమందుండు

వాడు, అరణ్యనివాసి. (ఆరణ్యకోపాత్తఫల ప్రసూతి.)

ఆరణ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. ఆరణ్యమునఁ బుట్టినది. (వృత్తిలేకముగ్రామ్యము, ఆరణ్యపశువులు >< గ్రామ్యపశువులు) చూ. ఆరణ్యకము; 2. ఆరణ్యమున నుండునది, ఆరణ్యసంబంధమైనది. (ఆరణ్యపర్వము = ఆరణ్యమున జరిగిన భారతకథను తెలుపుభాగము. ఆరణ్యకాండము = ఆరణ్యమునఁ జరిగినరామాయణకథను తెలుపు భాగము.—వి. ఆ. న. అదవినస్యము, విత్తులు చల్లకయే మొలచు నస్యము (నీవారిభాష్యాని.)

ఆరతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఉపరతము; 2. విరతము, ఉడిగినది.

ఆరతి. ఉభ. వై. వి. హరితి, సీరాజనము. “ఉ. ఆద రణీయరామకథనాంకశుశోత్తలతోడఁదీవము, తైదువచాలు శోభనపుటారతులైతై సదాగలిం గిరి, ఖోదఃసోదీకిం జిగురుజొంఁపుఁ గెంపులపల్లెరంబులం, బ్రోది డనర్చునగ్గలపు మొగ్గులు ముత్తైపు ముగ్గులీనగన్.” వసు ౧, ఆ. ౧౫౩.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విరతి, ఉడుగుట, నివృత్తి.

ఆరనాళకము. సం. వి. ఆ. న. కాంజికము, పులియఁ బెట్టిన కడుగునీళ్లు, కలి.

ఆరనాళము. సం. = ఆరనాళకము.

ఆరబము. వై. వి. 1. తొలకరివైరు; 2. వైరు. “కా...ఆకిడునన్ వానల్ కల్గకమానె నారబము లెండంజొచ్చె...” వి. పు. ౨, ఆ. ౧౦౬. “తే... వరపుదోసంబు వాయంగ వానఁ గురియుం గొండ్రలంబండు నారబకోటులెల్ల.” ఆరబకోటులు—మిశ్రసమాసము. భీమ. ౩, ఆ. ౧౪౩.

ఆరబము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆరంభింపఁబడినది; 2. యల్పింపఁబడినది.

ఆరబ్ధవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రారంభింపఁదగినది.

ఆరభటము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అటోపము, చిట్టచనము; 2. ధైర్యము. (ఆర్యాటమునకు మొదటి రూపము కావచ్చును.) మ్రాత. శ. ర.

ఆరభటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కావ్యవృత్తులలో నొకటి; 2. ప్రాణి, దిట్టతనము; 3. మ్రోత. శ. ర.

ఆరభటుడు. సం. వి. అ. పుం. ధీరుడు, దిట్ట.

ఆరభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (సంగీత) ఒకరంగము.

ఆరభ్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభించు బడుచున్నది. “సీ. అనఘు వేదాధ్యయనానంత్ర నారభ్యమాణ మహాధ్వరు మచచరిత్రు.....” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౮౨.

ఆరభ్యము సం. = ఆరంభణీయము.

ఆరయు. దే.స. క్రి.=(ఆరయు.) 1. వెదకు. “ఉ.అం బురుహంబులం గలయ నారసి చొచ్చి యొకం డు నాశనూత్రంబున నున్నయింద్రు గని.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౮౮; 2. విచారించు, ఆలోచించు. “ఉ...భూవర రెండు తెలుగులందు నీ, కారయం బళ్ళ మేది యగు నవ్వధ మేర్పడ నిశ్చయింపుమా.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౨౦౪; 3. తెలిసికొను, గ్రహించు. “తే. ఇందు నుఖ ముండితిమి యెరు తెలుగకుండ, నేలొళ్ళ యిప్పు డీవిప్రునింట నార్తరసము వీతెంచె దీని నారసి యెఱుంగ,వలయుం దత్సప్తీకారంబు వలయుం జేయ.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౪౨; 4. చూచు; 5. రక్షించు, కాపాడు. “క. డయ నీచే నుత్సాదితు, లయిననుతులు దమైఱుంగునంశకు భీష్మం, డయనయకాలి నమర్థం, డయి చేకొని రాజ్య భార మారయుచుండున్.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౧౧.

ఆరవము. సం. వి. అ. పుం. నినదము, మ్రోత, ధ్వని. ఆరాటము. దే.వి. ఆరటము, సంతాపము. “కా.... ఆరాటముం, బోరాటంబు ఘనంబులైన.” కాళ. ౪, ఆ. ౫౦.

ఆరాటించు. దే. అ. క్రి. సంతాపపడు, తపించు. “మ....బాష్పపూరము లొక్కు-వృణ్ణి గన్నులం దొరంగనారాటించుచున్.” వి. పు. ౧, ఆ. ౧౪౨.

ఆరాత్. సం. అవ్య. సంస్కృతసమాసమునఁ బూర్వ పదముగానే యుండును. 1. దూరము, వ్యవధానమున, పరంపరగా. “ప. శ్రీశైలకటకంబునందు సకలతీర్థంబులం గాశీప్రాణదాద్వారంబున నారా

దుకకారకంబులై మోక్షంబు నిచ్చు, కాశీ యవ్యవధానంబునము క్షీరిచ్చుననునర్థంబు జేటకజేచె.” కాశీ. ౪, ఆ. 3౦౦; 2. సమీపమున; 3. అవ్యవధానమున.

ఆరాత్రికము. సం. వి. ఆ. న. సీరాజము, ఆరతి.

ఆరాధకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ-ధికా. అ.) ఆరాధించువాడు.

ఆరాధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఆరాధనము.

ఆరాధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరాధించుట; 2. సంతోషింపఁజేయుట; 3. ప్రార్థి; 4. వంట.

ఆరాధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధించఁదగినది.

ఆరాధయిత. సం. విణ. (బు. ఉ-శ్రీ. బు.) ఆరాధించువాడు. 1. పూజించువాడు; 2. పరిచారము చేయువాడు; 3. సేవించువాడు; 4. సంతోషపెట్టువాడు.

ఆరాధయితవ్యము. సం. = ఆరాధనీయము.

ఆరాధించు. సం. స. క్రి. 1. సంతోషపఱచు; 2. పూజించు; 3. సేవించు.

ఆరాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధించఁబడినది.

ఆరాధ్యము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆరాధింపఁదగినది.

ఆరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపవసము, ఉద్యానము, తోట.

ఆరామికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆరామమందు నియోగింపఁబడినవాడు, ఉద్యానవనాధికారి.

ఆరాముఖము. సం. వి. అ. న. బాణవిశేషము, ఆరెగోల.

ఆరాళికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. వంటవాడు, బాసనీడు; 2. కుటిలుడు.

ఆరావము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోత.

ఆరావి. సం. విణ. (న్. ఈ-ణి. న్.) విగ్రహా ధ్వని చేయునది.

ఆరిందా. హిం. వి. 1. పెద్దమనుష్యుడు; అనుభవముగలవాడు “అశఁడు వ్రాతలో ఆరిందా” “ఆరిందా కొలగాడు.” (ముంటలు మోయువాడు, అడిలిదారుడు. అని శ. ర.)

ఆరిక. జే. = ఆరుగ. “ఆరికశక్తుమనలె వాడు
అంటుకొని జలవంతు.

ఆరిక. జే. = ఆరుగ. “క. ఉత్తమన నానెకంటలు,
గొట్టియలపాడియును జలవచనం.” భార. ఆరు.
ర, ఆ. ౨౯౧. (ఇట ‘ఆరుగ, ఆరిక’ అని పాఠాం
శబ్దములు గలవు.)

ఆరిక. జే. వి. (నం. ఆరిక. పీఠ, దాధ. “తే. ఆరితి
ఘటిల్లు గొంతులు చారులు.” కవల. ౪, ఆ.
౭౪. (ఆరితి ఘటిల్లు ఆరియు జలవవచ్చును;
కాని పాతము ప్రాతి నున్నది.)

ఆరితేజు. జే. ఆ. క్రి. విట్టరియగు, ఆరుభము
గలవాడగు. “తే. వాడు నానాటి కభివృద్ధి
జలల జేటిగ, కాకలకు జేటి గడిమిటి గట్టి
పాటి, తాలుగాయకనాన దేరజపుదాసి, నాటి
రేటియుం బలుగుంటమా యిద్దు.” హంస.
గ, ఆ. ౧౧౦.

ఆరిపు. నం. వి. ఆ. క్రి. ఆరుభింజవలయునను నిచ్చు.
ఆరిపు. నం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రాంభించు
టను ఇచ్చుగింజబడినది.

ఆరిపువు. నం. వి. ఉ. ఆరుభింజవలెనని ఇచ్చి
చినవాడు.

ఆరివేరపుడవసి. జే. ౧. (ఆరివేరము + కవసి.) నార
మడు. “తే. దేహకాంతు లకాలచంద్రికలసీన,
జడల మోక్షద్రు నల్లకళంకసేయ, గగనమున
చుండి వచ్చె నాకస్మికముగ, నారివేరపుడవసి
వైశ్యాకడను.” పా. ౧, ఆ. ౪౪.

ఆరివేరము. జే. వి. 1. కలహము; 2. ద్వేషము;
3. కలత, విశేషము. “నీ...కుడుము రూకల
కెల్ల: నొనవైచిగాయంచు దేరి తేరిని యూవేర
మొంద....” శుక. ౨, ఆ. ౧౬౪. “గీ. శల్లి
యన్మలకొకమాట, పావకద్దుండు చెంచర్థభార
మనుచు, పెంచాపాటకంబున గొంచుబోయి,
యాకేరంబు చేసినకారణమున.” కాశీ గ, ఆ.
౬౪. రూ. ఆర్థ్యము.

ఆరు. జే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు; జనించు. “ఉ...
కట్టుడా, భూరమణ్ణు వడికొ గదిసి భూరి
శరంబుల మేన నింప నొ, వ్యాపటయుం దొ
లంకె నశండు...” భార. కర్ణ. 3, ఆ. ౨౧.

“క. కారవులు సేయునవమతి, కారణముగఁ గోప
మెత్తుఁ గర్ణనివదనాం, భోరుహముంగనుఁగొన
శమమారుకొ నావశము గాక యంతనబుద్ధి.”
భార. కాం. ౧, ఆ. ౧౩; 2. ఒప్పు, మనోహర
మగు. “క. ద్వారపతి కేగి యర్జునుం, డారంగ
సుభద్ర: డెండ్లియై వచ్చి మహావీరు నభిమన్యుఁ
గులవిస్తారమనత్పుత్రు నభిముదంబునఁ బడినె.”
భార. ఆవి. 3, ఆ. ౧౬. “మ. ధవళాశ్వంబులఁ
బూసి కేశనకపీఠ్రస్ఫూర్తి మాత్రాండము, ర్తి
విడంబించఁగఁ జక్రగాండివిధరుల్ దేజోమయా
కారవై భవమారం దనవై వెలంగ నతిదీప్తంబైన
తేరొప్పె కా, త్రవనంఘంబు మనంబునకొ భయ
ము గూరం గాలచక్రాకృతిక.” భార. ద్రో.
౧, ఆ. ౧౨౪; 3. నిండు, పూర్ణమగు. “తే.
అంత సేయంగవలయునే యన్న ననఘ, లార
యుత్తరమరుభూము లారఁ బండి, యున్నయవి.”
భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౬౧. (ఈయర్థమున
ఆరకొ అను తుమున్నర్థకరూపముతోనే యుండి
కొన్ని ధాతువులకుం బూర్వమువయుక్తమగును)
“ఆరఁగలుగు.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. ౨౧౦.
“ఆరఁగూరు.” భార. క్రి. ౨, ఆ. ౧౧౦. “ఆరం
గూరు.” భార. క్రి. ౧, ఆ. ౯౬. “ఆరఁగ్రాగిన
పాలు.” హరి. పూ. గ, ఆ. ౨౦౪; 4. అతి
శయించు, మెంపారు, విచారు; 5. కొన్ని
నామవాచకములపై ‘ఆరకొ’ అను రూపముతో
నవయుక్తమయి పూర్తియగు, సంతోషించు,
సార్థకమగు మొదలగు నర్థములను చెలుపును.
“వీనులార విని.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౨౧౪.
“కడుపారఁ గను.” స్వా. ౧, ఆ. ౧౦. “మన
సారఁ గొంగిలిండు.” సా. ౨, ఆ. ౪౦. కన్ను
లారఁ జూచు; 6. కొన్ని ధాతువులపై నను
ప్రయుక్తమయి ధాత్వర్థము నతిశయించును.
“ఆడఁగారు, నిండారు, ఎనలారు.”—వి. రోమా
నశి, నూఁగారు. “నీ. ... వెడవెడ నూఁగారి వింత
యైయేప్పడు దేరినవభలలో నారు నిడుడ...”
భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౧. “తే. బాల్యతారుణ్య
సీమావిభాగమునకు, నజాఁడు వ్రాసినరేఖ తన్వంగి
యారు.” వై. ౨, ఆ. ౧౧.

ఆరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారముడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే. వి. సన్యవిశేషము. “క. ఉజుగు నారుగపటలు, గోటియలపాడియును దణచగుం బురుపులకుం, దెజువలు సుట్టములయ్యెద, చెజుచియ భుజియింతు రర్థి నెల్లజనంబుల్.” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౯గీ. (“అరికెపటలు” అని పాఠాంతరము.) “ఆరుగన్ననుజీతమల చెడు.” రసి. ౧, ఆ. ౪౮.—బ. వ. ఆర్థ. ధాన్యవిశేషము, (ఆరిక, ఆరికె అని కొన్నిచోట్ల గలదు. “అయితే ఆరుగ కాకపోలే కంది” అని సామెత. ఆరుగయు కందియుం గలిసి చల్లెదరు. బయలుదేరనచో ఆరుగయే బయలుదేరును. లేనిచో కంది తప్పక బయలుదేరును. రెండు పంటలకు యల్పించి యేదియో యొకటి యైనను ఫలించిన జాలునని సంతృప్తిపడుట తెలుపఁ బడును.)

ఆరుచే. దే. స. క్రి. ఆడుధా. ప్రే. 1. ఆడించు; “క. వీలినవానిధనంబులు, బాలురు బంధువులుఁ దారు బ్రదికినదినముల్, వేలొరిచి తిండ్రాతని, యోలము గని వీదప భీతినొడుగుదు రాజిల్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౧౭. (ఆడుధాతువు మరొకదానిపై అనుప్రయుక్తమైవుడును ప్రేరణమున ఈ రూపమునొందును); 2. విసరు. (చూ. ఆర్పు మూడవ అర్థము.

ఆరుదూటు. దే. వి. అల్లరి. “ఆరుదూటుచేసినన్నల యించిన మంచిదే.” క్షేత్రయ. ౧౪౨. పుట.

ఆరుదొండ. దే. వి. తుజాలకముళి.

ఆరుద్ర. వై. వి. (సం. ఆర్థా) ఆర్థానక్షత్రము.

ఆరుద్రపురుగు. వై. వి. ఇంద్రగోపము. ఎఱ్ఱనిపట్టు పలెనుండి వర్షాకాలమున బయలుదేరు పురుగు. ఆరుద్రకారైలో పుట్టుటచేనట్లు వ్యవహరింపఁబడి యుండును. “ఆర్ద్రము అనుపదము ఆరుద్ర అని అయినట్లు తోచుచున్నది.” అని. శ. ౬. ఆర్ద్ర ఆరుద్రగా అయియుండును.

ఆరుపోరు. దే. వి. ఎడతెగనికలహము.

ఆరురుత్తుపు. సం. విజా. ఉ. 1. ఎక్కనిచ్చగల

వాడు; 2. మోక్షమందిచ్చుగలవాడు; ఆరూఢా వ్యక్తు పొందఁదలఁచినవాడు.

ఆరుషేయము. వై. విజా. ఆర్షేయము. (ఋషుల చెప్పినది.) “ద్వి. భువః సహస్రింకపంబులొ యా రుషేయకవికలొ ప్రక్షిప్తకైకవాక్యమలొ.” పండి. మహిమా. ౨౮౬-౮. (ఆరుషేయకవిక —వైరినమానము.)

ఆరూఢము. సం. విజా. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. ఎక్కినది; 2. కలిగినది, ఉత్పన్నము.—వి. అ. వ. 1. ఎక్కుట, ఆరోహణము; 2. విరుగుమొనలగునాకిపై నెక్కుట. “క. ఘోరాస్త్రశస్త్రవిష్టల, నారూ ఢములందు నిపుడు లైరి పమాకుల్...” భార. ఆది. ౬, ఆ. 3; ౩. (జ్యోతి.) ఆరూఢవక్త్రము.

ఆరూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆరోహణము, ఎక్కుట; 2. ప్రసిద్ధి. “క. క్షీరామునిదయచేతను, నారూ ఢిగ నకలజనులు నారా యనఁగా, ధారాళమైన నీతుల, నోరూరఁగఁ జవులుపుట్ట నుడివెడలునుతీ.” సుమతి. ౧.

ఆరె. దే. వి. ధాతకి ౪. —వై. 1. చెప్పులుపట్టెడు నూది. “ద్వి. కాళ్లచెప్పులు మురుగ్గక్కునఁ దివిది, నెరివినదడ చూడు నెంబకొల, నదుగుపై నడ చూడు మారెయుం గత్తి, యెచు చూడు వారెనలచిల్లకొయ్యి.” పండి. దీక్షా. ౪౨ - పు; 2. బాణవిశేషము. “వ. పేరెలమి దలపడిన వీరుల నారెలం బేటి నాటులువోసినట్లు చేసియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౬౬; ౩. ఆరెబొట్టె. “క. చరణములు నేత్రములుం గడు, నరుణము లారెలను ముక్కు నాయకములు కంఠములు దొడలును సన్నము, లరయఁగ నొకజాతి కది భయంపడు బోరన్.” దశ. ౯, ఆ. 3౦.—విజా. మహారాష్ట్రదేశపువాడు. “సీ. మానిసి మనిసి నా మనుజసామాన్యంబు మందియం చననగు మమ బవితరి, యారె మరాటివాఁ డన మహారాష్ట్రుఁ డా...” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౦౩.

ఆరెకుడు. వై. వి. (సం. ఆరక్ష) 1. తరారి, ఆరక్షుడు. “వ. ...రాజనర్థంబు మ్రచ్చిలికొని, మ్రచ్చురారెకులచేత ననుభావ్యమానులై మాండ ప్పునమిషంబునం బాటి. ...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౬౨.

ఆదిక. దే. = ఆదిక. "ఆదికరత్నములె నాడు
జంతుకొని వడలెను."

ఆదిక. దే. = ఆదిక. "క. ఉజవగు నాకెడుటలు,
గొట్టియలపాడియును వజ్రచక్ర." భార. ఆరు.
౪, ఆ. ౨౯౫. (ఇట 'ఆదిక' అని పాఠాం
తరములు గలవు.)

ఆది. వై. ౧. (౧౦. ఆదిక) కీడ, దాధ. "లే. ఆది
నుట్టిల్లు: గొండులు చాచు: బు." కవల. ౪, ఆ.
౭౪. (ఆది నుట్టియల్లు ఆదియు: జడవడచ్చును;
కాని పాతము పైకితి నుచ్చుడి.)

ఆదిలేలు. దే. ఆ. క్రి. దిట్టరియగు, ఆరుభంజము
గలవాడగు. "లే. వాడు నానాటి కభివృద్ధి
జలల: బడిగె, కాంకలను జేటి గడిమిటి గట్టి
పాటి, రాలు: గాయతనాన జేరజపుదాసి, నాటి
లేటియు: బు: గుంటమా: యయ్యె." హంస.
౫, ఆ. ౧౧౦.

ఆదిభ. ౧౦. ౧. ఆ. క్రి. ఆదిభంజవలయునను నిచ్చు.
ఆదిభంజము. ౧౦. ౧౧. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రాచంభించు
టను ఇచ్చుగించుటనిది.

ఆదిభువు. ౧౦. ౧౧. ఉ. ఆదిభంజవలెనని ఇచ్చిం
చినవాడు.

ఆదివేరపుడవసి. వై. ౧. (ఆదివేరము + తవసి.) నార
ముడు. "లే. దేహకాంతు లకాలచంద్రికలనీన,
జడలు మోక్షద్రు కల్లవశంక సేయ, గగనమున
తుండి వచ్చె నాకస్మికముగ, నారివేరపుడవసి
వైశ్యాంకరకు." పా. ౧, ఆ. ౪౪.

ఆదివేరము. వై. ౧. 1. కలహము; 2. ద్వేషము;
3. కలత, క్షోభము. "నీ...తుడుము రూకల
కెల్ల: గొనవైలి: గాయంచు జేరి లేరు యారివేర
మొంద...." శుక. ౨, ఆ. ౫౬౪. "గీ. శర్ల
యన్తులకొకమాట, పావకర్డుండు చెంచర్లభార
మనుచు, పెంచరాపాటవంబున గొంచు: బోయి,
యారివేరంబు చేసెనకారణమున." కాశీ ౫, ఆ.
౬౮. ౫. ఆదివేరము.

ఆది. దే. ఆ. క్రి. 1. కలగు; జనించు. "ఉ...
కర్ణుడా, భూరముడై వడిగ గదిసి భూరి
శరంబులు మేన వింప నొ, వ్వారుటయుం దొ
లంగె నవేడు..." భార. కర్ణ. 3, ఆ. ౨౧.

"క. కారవులు సేయునవమతి, కారణముగఁ గోప
మెత్తుఁ గర్ణునివదనాం, భోరుహముంగనుగొన
శముమారుకొ నావశము గాక యంతనబుద్ధిక్." భార. కాం. ౧, ఆ. ౧౩; 2. ఒప్పు, మనోహర
మగు. "క. ద్వారవతి కేగి యర్జునుఁ, డారంగ
నుభద్ర: బెండ్లియై వచ్చి మహావీరు నభిమన్యుఁ
గులవి, స్థారకునత్పుత్రు నతిముచంబునఁ బడ నెక్." భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౬. "మ. ధవళాశ్వంబులఁ
బూని కేతనకపీంధ్రస్ఫూర్తి మార్తాండమూర్తి
విడంబించఁగఁ జక్ర గాండివధరుల్ దేజోమయా
కారవైభవమారం దనవై వెలుంగ నతిదీప్తంబైన
లేరొప్పె కా, త్రవసంఘంబు మనంబునకొ భయ
ము గూరం గాలచక్రాకృతిక్." భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౨౪; 3. నిండు, పూర్ణమగు. "లే.
అంత సేయంగలయునే యన్న ననఘ, లార
యు త్రవమరుభూము లారం బండి, యున్నయవి." భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౬౫. (ఈయర్థమున
ఆరకొ అను తుమున్నర్థకరూపముతోనే యుండి
కొన్ని ధాతువులకుఁ బూర్వమువయుక్తమగును)
"ఆరఁగలుగు." భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. ౨౧౦.
"ఆరఁగూరు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౧౫౦. "ఆరం
గూరు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. ౯౬. "ఆరఁగ్రాగిన
పాలు." హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౦౪; 4. అతి
శయించు, పెంపారు, విచారు; 5. కొన్ని
నానువాచకములపై 'ఆరకొ' అను రూపముతో
నుపయుక్తమయి పూర్తియగు, సంతోషించు,
సార్థకమగు మొదలగు నర్థములను చెలుపును.
"వీనులార విని." భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౨౫౪.
"కడుపారఁ గను." స్వా. ౧, ఆ. ౧౮. "మన
సారఁ గొంగిలిండు." సా. ౨, ఆ. ౪౦. కన్ను
లారం జూచు; 6. కొన్ని ధాతువులపై నను
ప్రయుక్తమయి ధాత్వర్థము నతిశయించును.
"అడఁగారు, నిండారు, ఎనలారు." — వి. రోమా
వళి, నూఁగారు. "నీ. ... వెడ వెడ నూఁగారి వింత
యైయేర్పడు జేరనివళిలలో నారు నిడుడ...." భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౪౫. "లే. బాల్యతారుణ్య
సీమావిభాగమునకు, నజాఁడు వ్రాసినరేఖ తన్వంగి
యారు." వై. ౨, ఆ. ౧౫.

ఆరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే. వి. పస్యవిశేషము. “క. ఉజవగు నారుగపంటలు, గొఱియలపాడియును దఱచగుం బురుపులకుం, దెఱవలు సుట్టము లయ్యెద, రెఱచియ భుజియొతు రథి నెల్లజనంబుల్.” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౯గ. (“ఆరికెపంటలు” అని పాఠాంతరము.) “ఆరుగన్నునజిత్రమల రెడు.” రసి. ౧, ఆ. ౪౮.—బ. వ. అర్థ. ధాన్యవిశేషము, (ఆరిక, ఆరికె అని కొన్నిచోట్ల గలదు. “అయితే ఆరుగ కాకపోలే కంది” అని సామెత. ఆరుగయు కందియుఁ గలిసి చల్లెదరు. బయలుదేరినచో ఆరుగయే బయలుదేరును. లేనిచో కంది తప్పక బయలుదేరును. రెండు పంటలకు యత్నించి యేదియో యొకటి యైనను ఫలించినఁ జాలునని సంకల్పింపడుట తెలుపఁ బడును.)

ఆరుచే. దే. స. క్రి. ఆడుధా. ప్రే. 1. ఆడించు; “క. వినివనిధనంబులు, బాలురు బంధువులం దారు బ్రదికినదినముల్, వేలారిచి తిండ్రాతని, యోలము గని పిదప భీతినొడుంగుదు రాజిల్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౧౭. (ఆడుధాతువు మరొకదానిపై అనుప్రయుక్తమైనపుడును ప్రేరణమున ఈ రూపమునొండును); 2. విసరు. (చూ. ఆర్పు మూఁడవ అర్థము.

ఆరుదూఱు. దే. వి. అల్లరి. “ఆరుదూఱుచేసినన్నల యించిన మంచిదే.” క్షేత్రయ. ౧౪౨. పుట.

ఆరుదొండ. దే. వి. తుజాలకము.

ఆరుద్ర. వై. వి. (సం. ఆర్ద్రా) ఆర్ద్రానక్షత్రము.

ఆరుద్రపురుగు. వై. వి. ఇంద్రగోపము. ఎఱ్ఱనిపట్టు పల్లెనుండి పర్వాకాలమున బయలుదేరు పురుగు. ఆరుద్రకారైలో పుట్టుటచేనట్లు వ్యవహరింపఁబడి యుండును. “ఆర్ద్రము అనుపదము ఆరుద్ర అని అయినట్లు తోచుచున్నది.” అని. శ. ౬. ఆర్ద్రా ఆరుద్రగా అయియుండును.

ఆరుపోరు. దే. వి. ఎడతెగనికలహము.

ఆరురుక్షు. సం. విజ. ఉ. 1. ఎక్కనిచ్చగల

వాఁడు; 2. మోక్షమందిచ్చగలవాఁడు, ఆరుధా పశ్యను పొందఁదలఁచినవాఁడు.

ఆరుషేయము. వై. విజ. ఆరుషేయము. (బుఘులు చెప్పినవి.) “ద్వి. భువి నిదానీతసంబులూ యారుషేయకవితలో ప్రక్షిప్తకలితవాక్యములూ.” పండి. మహిమా. ౨౮౬-పు. (ఆరుషేయకవిత —వైరిసమాసము.)

ఆరుధము. సం. విజ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎక్కినది; 2. కలిగినది, ఉత్పన్నము.—వి. అ. న. 1. ఎక్కుట, ఆరోహణము; 2. విసుంగుమొలగువారిపై నెక్కుట. “క. ఘోరాస్త్రశస్త్రవిద్యల, నారూ ధములందు నిపుణు లైరి ఘమాల్...” భార. ఆది. ౬, ఆ. 3; 3. (జ్యోతి.) ఆరుధవక్రము.

ఆరుధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆరోహణము, ఎక్కుట; 2. ప్రసిద్ధి. “క. క్షీరామునిదయచేతను, నారూ ధిగ నకలజనులు నౌరా యనఁగా, ధారాశ్రమైన నీతులు, నోరూరగఁ జవులువుట్టు నుడివెద సుమతీ.” సుమతి. ౧.

ఆరె. దే. వి. ధాతకి శ్రీ.—వై. 1. చెప్పులుకుట్టెడు నూచి. “ద్వి. కాళ్లచెప్పులు మురుగ్గక్కునఁ దివిచి, నెరివినదడ చూడు నెంబళిలో, నరుగుపై నడచూడు మారెయుఁ గల్గి, యవె చూడు వాడెనలాచిల్లకొయ్యి.” పండి. దీక్షా. ౪౨ - పు; 2. బాణవిశేషము. “వ. పేరెలమిం దలపడిన వీరుల నారెలం జీతీ నాణులువోసినట్లు చేసియు.” ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౬౬; 3. ఆరెబొట్టె. “క. చరణములు నేత్రములుఁ గడు, నరుణము లారెలను ముక్కు నాయకములు కంఠధరములు దొడలను సన్నము, లరయఁగ నొకజాతి కది భయంపడుఁ బోరెన్.” దశ. ౯, ఆ. 3౦.—విజ. మహారాష్ట్రదేశపువాఁడు. “స్త్రీ. మానిసి మనిసి నా మనుజుసామన్యంబు మందియం చననగు మను జవితతి, యారె మరాటివాఁ డన మహారాష్ట్రుఁ డా...” అం. భా. ద్వి. మ. ౧౦౩.

ఆరెకుఁడు. వై. వి. (సం. ఆరక్షి) 1. తలారి, ఆరక్షుఁడు. “వ. ...రాజనర్థంబు మ్రచ్చిలికొని, మ్రచ్చులారెకులచేత ననుధావ్యమానులై మాండ వ్యసమాపంబునం బాజీ. ...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౬౨.

ఆరెబాటై. దే. వి. శాడికాచిక్రేళ్లకు వెరుకత్తున
నూదివలె మిక్కిలి వాడియై యుండెను ఒంటి
గోరు. శ. ర. "నీ... ఆరెబాటై యనఁ దడవ మీ
జన్మ, కంటకాతినికొకటాగు బొప్పి..." అం.
భా. ద్వి. సిం. ౯౨.

ఆరెము. దే. వి. (ఆరెనుబంధమైనది.) మహారాష్ట్ర
భాష. "గీ. అరవిపారసిగుజరాతిమారెమచ్చ,
తెరుగు కన్నోజమొడలుగాఁ దెలిసివ్రాయ, దారి
గన్నట్టివాఁడు." య. ౧, ఆ. ౪౭.—వై. ఆ
రానుము. "ఉ. ఆరెముఁ జొచ్చి కందువకునల్లడు
నంతకుమన్న." పో. ౪, ఆ. శ. ర.

ఆరెవడ్డు. దే. వి. బ. నూదులవంటి తోఁకలుగల
ఒకపినుసువడ్డు. శ. ర.

ఆరెచితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) కొంచెము ముడువఁ
బడినది (ఆరెచిత భ్రూచతురములు కటాక్షములు.)

ఆరెవళము. సం. వి. ఆ. పుం. తేలకీ.

ఆరోగము. వై. = ఆరోగిణము.

ఆరోగిణము. వై. వి. (క. ఆరోగణ.) భోజనము.
"క. ఈతె కిరను మజ్జన, మారోగిణముయి మణి
మయపుఁబాదుక లా, య్యారముగ మెట్టి యుడి
గపునీరజముఖకేలు వట్టి నృపుఁ డింపెనగ్." సా.
౨, ఆ. ౧౯౩. "ద్వి. హరునకు నిత్యంబుఁ
గరికాలవోడ, నరపతియారోగిణము నెమ్మిఁ
జరుప." బస. గీ. ఆ. ౬౨౩-పు.

ఆరోగ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఆరోగభావము, రోగ
ములేమి, జబ్బులేమి.

ఆరోగ్యకాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చికిత్సకై కట్టించు
వైద్యకాల.

ఆరోగ్యస్నానము. సం. వి. ఆ. న. రోగము విడిచిన
కర్మాక్షర జేయుస్నానము.

ఆరోపకుడు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.పి.కా.ఆ.) చెట్టుమొ
డలగునది పాఁతువాఁడు. (వృక్షారోపకుడు.)

ఆరోపణము. సం. వి. ఆ. న. ఆరోపించుట.

ఆరోపణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆరో
పింపబడినది.

ఆరోపము. సం. వి. ఆ. పుం. = ఆరోపణము.

ఆరోపయక. సం. విణ. (ము. ఈ. శ్రీ. ము.) ఆరో
పించువాఁడు.

ఆరోపించు. సం. స. శ్రీ. 1. ఇకదులవైని లేనిది
మోపు. "క. ఆరోపించును నాపై, నేరము వివరీ
తముగను నీపై రారా, యూరకె యిచ్చెన
రాజకుమారక నామాట వినుట మంచిది సుమ్మి." సా.
౨, ఆ. ౧౩౬; 2. ఒకపదార్థమును మఱి
యొకపదార్థముగా చెప్పు.

ఆరోపికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆరో
పింపబడినది; 2. ఎక్కింపబడినది.

ఆరోప్యము. సం. = ఆరోపణీయము.

ఆరోహకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. హి.కా. ఆ.)

1. ఎక్కించువాఁడు; 2. ఏనుగుపైనిగాని గుఱ్ఱ
ముపైనిగాని ఎక్కువాఁడు.

ఆరోహణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఎక్కుట; 2.
(ఎక్కుటకు సాధనము.) నిచ్చెన; 3. (బయలు
దేటునది.) మొలక.

ఆరోహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2.
చెట్టుమొడలనుండి కొనకెగబ్రాకెడితీగ; 3.
నిడుపు; 4. స్త్రీపిఱుండు; 5. పొడవు, ఉన్నతి.

ఆరోహి. సం. విణ. (న్. ఈ. జీ. న్.) ఎక్కువాఁడు.

ఆరోహించు. సం. స. శ్రీ. ఎక్కు. "వ... రెండవ
యువైశ్చక్రవంతునం బోలిన యౌపవాహ్యంబు
నారోహించి." వై. ౧, ఆ. ౮౭.

ఆరోహింపించు. సం. స. శ్రీ. ఆరోహింపఁజేయు,
ఎక్కించు. "వ. మాశంగతురంగశవంబు లారో
హింపించి." కవి. ౨, ఆ. ౧౯౭.

ఆరోహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మావటివాఁడు;
2. గుఱ్ఱపురొకు.

ఆర్కి. సం. వి. ఇ. పుం. (అర్కపుత్రుఁడు.) 1.
యముఁడు. "నీ. తనయొద్దనున్న చాతాపితాప
సునిచే, నినునార్కి వరముగాఁగొనిన నెట్లు, కాం
క్షించి యడిగినఁ గామధేనువు నిన్నుఁ ద్రాగం
బుగా నీదె యంబుపలికి." వై. ౪, ఆ. ౮౫;
2. సుగ్రీవుఁడు; 3. కర్ణుఁడు. "లే. అమర
పతిసూను నిర్మించి తార్కి గూడి, దైత్యమర్దన
రామావతారవేళ, నామన్మక్షేళ ముడుగనే యా
ర్కినణించి, తమరపతిసూనుఁ గూడికృష్ణావతార." వై.
౮, ఆ. ౧౩౪; 4. వైవస్వతమునుపు.

ఆర్వధము. సం. = ఆరగ్యధము.

ఆర్వ. దే. ఆ. క్రి. అతియ:—1. (జంతువులు) కూయు; 2. (ఉత్సాహములవలన) విగ్రహమున జేప్పు; కేకలుపెయు. “ఉ. ఉత్తరపుణ్యగర్భమున నుండి భవజ్ఞునకుండు పూరుషాశ్చోత్తరం దాదిరాజ గుణయోగి పరిక్షితుఁ డున్నవించినం, జిత్రమెలర్చుఁ బుత్తుఁ డని చెప్పిరి వెల్పలివారి కింటిలో, నత్తటి నున్న వృద్ధులకు లాచ్చె జనం బఖలంబు నుబ్బు నన్.” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౬౬; 3. యో ధులు మొదలగువారు బొబ్బలుపెట్టు, బొబ్బ రించు, ఘోషించు. “ఆ. ఆర్వి నెత్తురుట్ట నవ్వు న్నకము పట్టికొని యతం డుదాత్తఘోరభంగి, బ్రమరివాటి కురున్మ పాలకునరదంబు, నందు వైచి యిట్లు లనియె నధిప.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. ౨౦౫. “క. కలయ నసిముసలదండం, బులు గొని కాంపిల్వనగరమున జనుల్లెగ్, నలిరేగి యార్చి కారవ, బలనుభటులఁ బొడిచి రాజి బడలువడం గన్.” భార. ఆది. ౬, ఆ. 2౨.—౪. క్రి. 1. ఆడు ధాతువుయొక్క ప్రేరణరూపము. అడించు:— 1. కడలునట్లు చేయు; 2. నాట్టుమాడఁజేయు. “చ. చలమున దున్న సేనుఁడును సౌబలుఁడున్ మిముఁబట్టి యార్చు బొమ్మలక్రియ నాడుచుండు దురు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౧. “క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్చుగ బొమ్మలు గడంగి యాడెడుచందం, చేర్పడఁ గాన్పుము కాలన, మర్మితకార్యకరులైన మానవుల దెనన్.” భార. శాం. ౧, ఆ. ౨౮3; 3. విసనకట్టి మొదలగు నవి పీచు, విసరు. “ఉ. ... సురభిశ్వసనంబు నించెఁ గాం, తాలసవక్త్రస్థిమ విటులార్చు నుశీ రపుఁదాశ్వపుంకముల్.” ఆము. ౨, ఆ. ౬3; 4. జూదమాడించు. “చ. మదమడఁగించి భూపతి సమాజము నెల్లను నిన్నుఁ గొల్వఁజే, యునునని పూని దిగ్విజయ మున్నతిఁ జేసి మహావిభూతితో, మదిమది నుండ నీసుతుఁడు ముత్రులు సౌబలు జూద మార్చి సం, పదగొని యంతఁ బోవక సభన్ ద్రుపదాత్మజ భంగపెట్టరే.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౨౮౦; 5. పలుకునట్లు చేయు. “స్థి. కెం గేలు గేలితోఁ గీలించి నెయ్యంపుమాటలఁ దగు ముటుమాట లార్చు...” భార. విరా. ౨, ఆ.

3౧౦; 6. (బాణములు) వీయు, ప్రయోగించు. “చ. బవరము సేయుచుండియును భాషణముల్ దగఁ బల్కుచుండఁగా, నవిసయవృత్తిమై పలవ దాయుధమార్పుటఁ దాఁకిపడ్డఁ గై, మఱు వడినం దొలగినను దోర్బలమేది భయంబుఁ బొందినన్, గవియక విజువోయనను గాదు పథింపఁగ నెట్టి శత్రువున్.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౮౮—2. అణు ధాతు (ప్రేరణము.) అణుచు, అణఁజేయు:— 1. (దీపము) అణిపోవునట్లు చేయు. “స్థి. ఒకదీప మార్చిన నున్నదీపంబుల నవృథ తమకుఁ దా మాటుటయును...” శై. 2, ఆ. ౧౬౯; 2. తడిలేకుండఁగఁజేయు. “స్థి. కొనగోళ్ల నెఱుల చిక్కులువాపి మెలపున, శిరసార్చె నొక్కలేఁ జిగురుఁబోడి.” పారి. ౨, ఆ. ౧౨; 3. అణఁ గించు, తీయించుఁజేయు. “తే. నరుఁడు నారాయ ణుఁడు మహాత్తరము నువ్వె, యితనిలేప మెవ్వరి కిని నెట్లు దాని, నార్చవచ్చు మీవగ వెల్లఁ దీర్చ నిపుడ, యుత్తితుండగు నీకారణోత్తముండు.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౮౨.

ఆర్జకుఁడు. సం. విజ. (ఆ. ఆర్జికా. అ.) సంపా దించువాఁడు, గడించువాఁడు.

ఆర్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. 1. ఋజుభావము, చక్కన, సరళత; 2. పొడుపుగానుండుట; పొడుపు. “చ. ఆరుదుగ నర్జవైలములయంత తనర్పును నార్జవంబును, స్థిరతయు నోషధీరసవిశేష తయుం గలదు...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౦.

ఆర్జించు. సం. న. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఆర్జితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. అ.) సంపాదించఁ బడినది, గడించఁబడినది.

ఆర్జని. సం. వి. ఇ. పుం. అర్జునునిపుత్రుఁడు. అలి మన్యుఁడు.

ఆర్జరు. ఆం. వి. 1. క్రమము; 2. ఆజ్ఞ.

ఆర్తగళము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగోరంటి.

ఆర్తము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. దుఃఖము నొందినది; 2. నీడించఁబడినది.

ఆర్థము. సం. వి. ఆ. న. 1. క్రీ.ముతువు; 2. పుష్పము.—విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. ముతువు బంధమైనది; 2. ముతువులాచున్నది.

ఆర్థి. ఉభ. వై. వి. హాసము.—సం. వి. ఇ. క్రీ. 1. ముఖము, పీచ; 2. మిటికొన్న.

ఆర్థిత్వము. సం. వి. ఆ. న. 1. ముత్తిజానిభావము; 2. ముత్తిప్రకృతి.

ఆర్థి. సం. వి. ఈ. క్రీ. శత్రుత్వానికిబ్రహ్మచర్యము గల పూర్ణోపమాభేదము.

ఆర్థిశము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) 1. (ఆర్థమునుండి వచ్చినది.) ధనమునుండి వచ్చినది; ధనసంబంధ మయినది. (ప్రకృతము చేతమున ఆర్థికస్థితి ఆన మాలముగ లేదు); 2. ప్రయోజనమునుబట్టి వచ్చినది; 3. ఆర్థము (వనములయొక్క ఆర్థము)ను బట్టి వచ్చినది (భావము).

ఆర్థిశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ధనము పుచ్చుకొను వాడు; 2. వస్తు మొదలగునది ప్రజలనుండి రావట్టువాడు.

ఆర్థము. చే. వి. (ఆజు+తూము.) ఆజుతూములు.

ఆర్థి. సం. వి. ఆ. క్రీ. వికసితక్రము.

ఆర్థిశము. సం. వి. ఆ. న. (తడిగలది, జలముగలది.) శృంగశేరము, అల్లము.

ఆర్థిము. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తడిసినది; 2. చెప్పు గలది.

ఆర్థరాత్రిశము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఆర్థరాత్ర ముదయమునది.

ఆర్థైల్లు. చే. వి. బ. ఆజునెలలు. "చే. జలక మాడిన పిష్టము జలములను, హృదయమున నీర్లు వేగంబు యగురుఁబాటు, దర్పణమునద దోచు నాతామ్ర కాంతి, నెవ్వనికి వాడు నార్థైల్లు కేగు దివికి." కాశీ. గీ. ఆ. ౨౬౨.

ఆర్థు. చే. = ఆజుపు.

ఆర్థుటము. సం. వి. ఆ. పుం. మ్రోత.

ఆర్థుటి. సం. వి. ఈ. క్రీ. మ్రోత.

ఆర్థుడగు. చే. = ఆర్థుడగు.

ఆర్థుడగు. చే. = ఆజుమూడగు.

ఆర్థు. సం. వి. ఆ. క్రీ. 1. సార్వతి; 2. వదువా తేంద్రప్రాయముగల యాడుది. "కా. ఆమందా

కిని మాళిఁ బూని నను నర్థాంగీకృతం జేసికొనా మేల్ మేలని యార్థ యల్లఁ బ్రణతుండై...." వసు. ౧, ఆ. గీ; 3. పూజ్యురాలు; 4. సం స్కృతభండోభేదము.

ఆర్థ్యము. సం. వి. ఆ. న. పితృకార్యము. (శ. ర.)

ఆర్థ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆర్యునిభావము; 2. ప్రాభవము, అధికారము, పెద్దటికము. "క. దుర్యోధనునింటందగు, కార్యమునకు భిక్షమునకుఁ గలవాడై చాతుర్యంబు పెరియు కర్ణుని, యార్థ్యము నెల్లించుచుదియే నెమ్మిక్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౮౧.

ఆర్థ్యవధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆర్యులమార్గము; ఆర్యులవద్దటి.

ఆర్థ్యపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (నాట్యపరి భాషయందు) పెరిమిటి; 2. ఆర్యునికుమారుడు.

ఆర్థ్యమిత్రులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. వ. పూజ్యులు, గౌరవవంతులు.

ఆర్థ్యావర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. వింధ్యహిమవంశ ములకు మధ్యదేశము, ఆర్యులు సంఛరించిన దేశము, పుణ్యభూమి.

ఆర్థ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాష యందు) పెరిమిటి; 2. సౌవిదల్లుడు; 3. స్వామి, ప్రభువు; 4. గురువు; 5. మిత్రుడు; 6. ఉదాతుడు; 7. (నాట్యక్రియందు) గౌరవిం పడగినవాడు, మాన్యుడు; 8. సత్ప్రవృత్తిగల వాడు.—విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పూజ్యుడు; 2. మంచివాడు; 3. దన్యుదాసానార్యేతర జాతికి సంబంధించినవాడు.

ఆర్థ్యేరము. వై. వి. (ఆరివేరము) 1. కలహము. "గీ. విభునితమకంబుతో నట్లు వెలచిసిగ్గు, పోరు టెల్లన వట్టి యార్థ్యేరమయ్యె." అని. ౧, ఆ. ౧౧౪; 2. ద్వేషము. "గీ. పట్టియార్థ్యేరమున బలవంతుతోడి, సాటికిఁ బెనంగుటెల్ల నిష్ఫలము గావె." అని. ౧, ఆ. ౮౯; 3. కలత—(చూ. ఆరివేరము.)

ఆర్థ్యభ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. (ఋషభము గాఁదగి నది.) అఁదోతుగా విడువఁదగిన లక్షణములుగల కోడెదూడ.

అర్జును. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మార్థము పరునివలన
గోమిథునము పుచ్చుకొని కన్యక నిచ్చి యథాకా
స్త్రముగాఁజేయు వివాహము.—విణ. (అ. ఈ. అ.)

1. ఋషిసంబంధమైనది; 2. ఋషిప్రోక్తము,
ఋషిచెప్పినది.

అర్హంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యోగ్యత.

అర్హతము. విణ. (అ. ఈ. అ.) జైనసంబంధమైనది.

అఱిడి. దే. వి. 1. హాని, భంగము. “తే. నిత్య
నైమిత్తికములైన నిఖిలకర్మములకు నాఱిడి యి
ట్టులు పుట్టె వెడఁగ, నైతి నింటికే జనును పా
యంబు వేడి, కొనఁగ నిచ్చట నొకతపోధనుఁడు
లేడె.” మార్క. ౪, ఆ. ౨౨౮; 2. నింద,
దూఱు. “క. పరు లెఱిగిన నాఱిడికిం, గరి
యగు నను తలఁపులేక గతధృతి నవసీ, శ్వరసుత
వివేనలితోఁ, బురపురం బడి యెడ్డుచుండె భూ
భాగమునకొ.” దశకు. ౪, ఆ. ౬౯. “స్త్రీ. రక్షాక్త
మాక్తికారాతి మూర్ధాభార్త కాలి నాఱిడి రిక్త
చంపుకొంటి.” జై. 2, ఆ. 3౪.—విణ. 1.
వృద్ధము. “స్త్రీ. గతిమాలి విగియారు కాఁగిలి
లేనియాఱిడికూర్చి కేసల అట్టు వడితి....”
ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౧2; 2. దుష్టము, చెడ్డది,
పాడు. “ఉ. అక్కరు లామొగంబుచెలువాకను
దమ్మలసోయగంబునా, యక్కును జేతులానడుము
నాఱిఱు దాలోడ లాయెయారపుం, విక్రలు
మెట్టుదమ్మలును బ్రేముడి నామది బాయ
కుండఁగా, నక్కుచు నెట్టుగా మఱితు నాఱిడి
దయ్యమ యింతచేసిలే.” య. 3, ఆ. ౧౨2.

అఱిడిబోవు. దే. = అఱిడిపోవు.

అఱిడిపడు. దే. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు, నింద
పడు; 2. వృద్ధమగు. “ద్వి. నూఱువేలేండ్లు సన్నత
గతిలేక, యాఱిడిపడి భస్మమైయున్నవారు.”
రా. బాల. ౪౨ - పు; 2. నాశముఁజెందు,
హానిఁజెందు. “ద్వి. నినుం జంపవచ్చిన నీపాలి
మృత్యువనక రామునిచేత నాఱిడిపడితి.” రా.
కీర్తి. ౨౧2-పు.

అఱిడిపుచ్చు. దే. సం. క్రి. 1. అఱిడిపోవజేయు; 2.
వృద్ధముచేయు. “ఉ. అలమునేసి నాతగుల మాఱ
డిపుచ్చుఁగ నేల.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౫3; 3.

భంగపఱుచు. “ఉ. అక్కట ధర్మ గాఢరము
నాఱిడిపుచ్చి నృపాలమాఱిఁ, కొక్కి యిండు
నందులకుఁ జొచ్చినఁ దావకబంధుఁడైముత్,
వక్కువచేతురమ్మ....” హంస. ౧, ఆ. ౧౨౪.

అఱిడిపోక. దే. వి. అఱిడిపోవట. “ఉ. అఱిడి-
బోకయుకొ ఫలమునందుటయుఁగని వల్లనేర
మిన్....” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౦2.

అఱిడిపోవు. దే. అ. క్రి. 1. నింపవడు, దూఱుపడు;
“ఉ. అక్కట కన్యకాత్వమిటులాఱిడిపోవకార
ణంబనీ, కెక్కడిమాలవచ్చె.” నిర్వి. ౨, ఆ. ౨౪;
2. వృద్ధమగు. “చ. అనవుడుఁ గృష్ణుఁ డిట్టులను
నాఱిడిబోయెఁ బ్రయత్న మెల్ల...” భార. ఆశ్వ. 3,
ఆ. ౫౯; 3. చెడు, భగ్నమగు. “క. ధనురా
చార్యుఁడు దగఁ బ, న్నినఁదృష్టాహ మొరులు
నేరబు చొరుమం, చనుమానించ కతనిఁ జొరు,
మనరు గదా మియుపాయ మాఱిడిబోవకొ.”
భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౨3౪; 4. చచ్చు. “అ.
అవ్వధమునఁ గర్ణుం డాఱిడిబోయిన, నాదు
మానసంబు వోదు నూఱు, వఱియలై తలంపఱు
తాతఁ జేసిన, వారుగాఁగ వలయు వంశవర్ధి.”
భార. ఆశ్. ౧, ఆ. ౧౫౪. “అ. లేచి యడలి
పవ్యసాచిఁ గాఁగిటఁ జేర్చి, గద్దదిక నెలంగు
గడలుకొనఁగ, నదరి వెలుచ నేడ్చె నాఱిడిబో
యిన, ప్రజలఁ బేరు గ్రుచ్చి పవవి పనవి.” భార.
మా. ౧, ఆ. ౧౦2.

అఱిడిపోవు. దే. = అఱిడిపోవు.

అఱు. దే. అ. క్రి. 1. ఉపశమిల్లు. “క. కాఱిడివి
బఱుచు మృగముల, నూఱిడికం దిగిచి దస్సి
యున్నతనిశ్రమం, బాఱుగ నెడఁ బరితాపము,
దీఱుగఁ బై వీచె నన్నదీపవంబున్.” భార.
ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౯; “ఉ. ఈతనిపొరువం బరయ
నెందు నమానుషకృత్య ముచ్రుతీ, ఘోరమనేక
మద్యకము గరిష్ఠులౌ ధర్మజీవ్యులన్ నిజం, బీతని
నాఱిఱొక జెనయ నెప్పుడు నోడుదు రిమ్మహా
భుజుం, డాతకరోషుండైనఁ బ్రళయావలు వట్టిండ
యాఱుండేమిటకొ.” భార. ఆర. ౬, ఆ. ౨౧౦; 2.
తడిలేకుండనగు, ఎండు; 3. నశించు.—స. విదు
నొకటి.— వి. నూగారు, రోమావళి, ఆరు.

అడుగురు. దే. స. (అడుగురు మహానామకర్తృక
రూపము.) అడుగురు. (ప్రేమ లేక పురుషులు.)

అడుగురు. దే. ఆ. క్రి. = అడుగురు. — చ. క్రి. అడుగురు
భార్య. క్రి. 1. అడుగురు. 2. అడుగురు.
లేనందుకేయు, అడుగురు. “అ. అడుగురుకి
కోకలాటిని పెండ్లిమాట; గట్టి భార్య కెత్తికడులు
మరిగొ పట్టు కడవి కేసి పెట్టినట్లు గొనె,
యనుచు జెప్పి కడవి కేసి.” సాచు.
గ, ఆ. ౧౬౬; 3. అడుగురు. చ. అడుగురు.

అడుగురు. దే. స. క్రి. అడుగురు. — చ. అడుగురు. — వి.
అడుగురు. — 1. అడుగురు, అడుగురు. 2. అడుగురు
అడుగురు. అడుగురు. “క. ... పాడిచిరి
కడవి జెంచుకొనుటల జడవికే.” య. ౨,
ఆ. ౧౯.

అడుగురు. దే. = అడుగురు.

అడుగురు. దే. ఆ. క్రి. (అడుగురు మూడు
సంఖ్య యగు) 1. అడుగురు; 2. అడుగురు
మగు. “లే. అడుగురు. గచ్చుచిచ్చయ్యె
కడవి, అడుగురు బుసివోయె నడవి జెడియెనడవి,
నాథులగు గార్వకెత్తి మయ్యెనడు, కంధ
కాసురపరణ కాపాడికెత్తి.” ఆం. కే. ౯.
“పని అంతయు అడుగురు అయినది.” అడుగురు,
“అడుగురు అయినది.” అడుగురు వాడుక. ‘అడుగురు’
అడుగురు.

అడుగురు. దే. స. క్రి. (అడుగురు మూడు
సంఖ్య చేయు) 1. అడుగురు చేయు; 2. అడుగురు
చేయు.

అడుగురు. దే. వి. అడుగురు, అడుగురు
సాచు.

అడుగురు. దే. వి. అడుగురు, అడుగురు.

అడుగురు. దే. వి. బ. (అడుగురు) కొంచెము
అడుగురు. శ. ర.

అడుగురు. దే. = అడుగురు.

అడుగురు. దే. వి. (అడుగురు. శ. ర.) అడుగురు
చములకొల. “నీ... పట్టుకొని పేరాణున యన
వెలయ....” ఆం. భా. ద్వి. వై. ౨౭౧.

అడుగురు. దే. వి. 1. అడుగురు. శ. ర.; 2. అడుగురు
గుడి, అడుగురు. “నీ... అడుగురు.

కాలుగీడనగంజలు పట్టి పాలాకిబిల్ల గోడు....”
కా. 3, ఆ. 33.

అడుగురు. దే. వి. అడుగురు. “నీ. సాల
ముక్తప్రజాబి సాధితునచులీల నాలంకిగుడి
బింధకాడెగురు.” రా. వి. ౨, ఆ. ౨3.

అడుగురు. దే. వి. బ. అడుగురు. “నీ. ... పట్టు
చెండ్లువలబట్టె అడుగురు గుడిగుడిగుంచాలు
గుంటచాల్లు” వి. పు. 2, ఆ. ౨౦౨.

అడుగురు. సం. వి. ఆ. న. అడుగురు, అడుగురు
యము.

అడుగురు. సం. వి. ఆ. పు. 1. అడుగురు, అడుగురు;
2. అడుగురు, అడుగురు. — విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)

1. అడుగురు; 2. అడుగురుగా పట్టుకొనునది.

అడుగురు. సం. విణ. (నీ. ఈ. నీ. నీ.) 1. అడుగురు
గలవాడు; 2. అడుగురువాడు, పట్టుకొను
వాడు; 3. అడుగురువాడు.

అడుగురు. సం. స. క్రి. 1. అడుగురు, అడుగురు;
2. అడుగురుగా గొను, పట్టుకొను; 3. అడుగురు.

అడుగురు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పట్టుకొన
బడినది, గొప్పిడము; 2. అడుగురుబడినది; 3.
అడుగురుగలదిగా నయనది, అడుగురు.

అడుగురు. సం. వి. ఆ. న = అడుగురు.

అడుగురు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (యాగా
దులయందు) అడుగురునది (పశువు)

అడుగురు. సం. వి. ఆ. పు. 1. అడుగురు, అడుగురు,
పుట; “గవాలంకము.” 2. అడుగురు, అడుగురు.
అడుగురు. సం. స. క్రి. చంపు.

అడుగురు. సం. = అడుగురు.

అడుగురు. సం. వి. ఆ. పు. అడుగురు.

అడుగురు. దే. వి. 1. అడుగురు; 2. అడుగురు.
“లే. అడుగురు ప్రేరణ మేలువాడు” ఆం.
సం. దేవ. 2.

అడుగురు. వై. స. క్రి. 1. అడుగురు. “అ. నకియ లతై
అంగు నకలంబు నూహించి, కార్వగతి దలంచి
కడు జలిచి, యిందువదన యున్నకందువ
కేతెంచి, పొంచి నిలిచి యాలకించునపుడు,”
విక్ర. ౧, ఆ. ౧౨౮; 2. అడుగురు; “గీ. అంప
లార యాలకించి నుడు.” చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౯.

ఆలక్ష్మి. సం. విణ. (న్. ఈ.జీ. న్.) 1. చూచువాడు; 2. తెలిసికొనువాడు.

ఆలక్ష్మించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు; 2. చూచు, కనుగొను.

ఆలక్ష్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చూడఁబడినది; 2. పరిశీలించఁబడినది; 3. తెలిసికొనఁబడినది.

ఆలక్ష్మ్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడుచున్నది. “వ. పునఃపునరాలక్ష్మ్యమాణవక్షోజకుంభతటవిష్ణుంభణాభోగయు.” ప్రభా. ౧, ఆ. 3౨.

ఆలక్ష్మ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చూడఁదగినది; 2. పరిశీలించఁదగినది; 3. తెలిసికొనఁదగినది.

ఆలగోండుబాలగోండు. దే. వి. పెడబొబ్బలు.

ఆలలి. వై. వి. ఆలప్తి, రాగాలాపము. “క. సోలుచు నమ్మ దరసమునఁ, గ్రాలుచు వనపాలబాలికలు నవలలికాం, దోలముల వేడ్క నలుపుచు, నాలతు లొగిఁజేసి పాడిరభినవలలిన్.” కు. సం. ౪, ఆ. ౧౧౨. “చ. ఆలరులుకోసి కోసినవయస్సులఁ బల్కఱుఁ గొగిలించి కోయిలలయెలుంగులొగిఁగొని యింపుగఁ జిల్కలతోడ నెమ్మిమై, నలవడి మాట లాడి యభులాలి సేయఁగఁ బాడి డాగురిం,తలు హరితోడ నాడుదురు కద్దనవిఘ్నలయందు గోపి కత్.” హరి. పూ. ౮, ఆ. 3౧.

ఆలన. దే. వి. ఆలించుట, (మొఱ) వినుట. ‘ఆలనలేదు పాలనలేదు’ అని వాడుక.

ఆలసించు. వై. స. క్రి. రాగమాలాపించు, రాగము పాడు. “ఉ. ఉద్యన్నభరప్రమాతములఁ దంతులు మీటుచు నాలపించునా, తిన్ననియెల్లు నాచెవులఁ దేనియలొల్కుచవుల్ దలంచెదన్.” పాండు. 3, ఆ. ౯౪.

ఆలప్తలాలము. దే. వి. వినోదార్థమగుయధము. “స్తీ. ద్వారకానగరంబు చేరువ ఘోటక మరు గంగఁ బ్రీతులై యదుకుమారు, లాలపుటాలంపు ననువున నయ్యుండ నందమఁగని పూజనంబొనర్పు, నభినందనము సేసె.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౧౧౪.

ఆలపోతు. దే. వి. ఆలబోతు, వృషభము. “స్తీ. ఆభ్రంకపంబైనయాలపోతు నికండు త్రుంచినా

డిశంబు పెంచి నాఁడు....” ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧౮౦.

ఆలప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగాలాపము, ఆలలి.

ఆలబ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృశించఁబడినది; 2. చూడినది; 3. హింసించఁబడినది; 4. పొందఁబడినది.

ఆలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. స్పృశము; 2. హింస; 3. పొందుట.

ఆలభనము. సం. = ఆలంభనము.

ఆలభనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్పృశించఁదగినది; 2. హింసించఁదగినది; 3. మర్దించఁదగినది.

ఆలభ్యము. సం. = ఆలభనీయము.

ఆలము. ఉభ. దే. వి. 1. ఉపేక్ష. “ఉ. ఆలముసేసి నాశగులమాఱిపుచ్చగ నేల చేల.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౧౩. “ద్వి. ఆభయంబు వేడిన నాలంబు సేత, యభయంతో యిది మీకు విభవమే చేవ.” పండి. పురాతన. ౧౧౦-పు; 2. యుద్ధము. “క. కాలంబగుటయు నృపులకు, నాలము సమమాటె.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౬. “మ....కురుముఖ్యు యింకనిట నీచాలంబు సాదించవే.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౧౭౦; 3. వినోదము. చూ. ఆలపుటాలము. — సం. అ. న. 1. లేలుకొండి; 2. హరిద్రశము.

ఆలముసేయు. దే. స. క్రి. (శబ్దశ్రుతివము) ఉపేక్షించు, ఉపేక్షసేయు. “ఉ. ...కేకయరాజ పుత్రి య,త్వాదరవృత్తితో ననునయం బొనరించిన నయ్యనన్యసరి, వాదినీపూన్కి పొందునుత వల్లభ యాలముసేసి యట్లున్.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౬౦.

ఆలమెకము. దే. వి. జంబుకము, నక్క.

ఆలయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహము, ఇల్లు; 2. స్థానము, చోటు; 3. కోవెల, గుడి. (దేవాలయమనియు, ఆలయమనియు వాడుక.)

ఆలరి. దే. విణ. దుష్కీలుఁడు, హతకుఁడు. “ఉ. ...బాలిక దొల్లి యేవురకు భామినిగా పృశించి యున్న య,య్యాలిబ్రహ్మచేర్లు పరమార్థము గాకది యేల యొండగన్.” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౨౧౩. “ఉ. చాలు బురే సరోజభవ పత్నభ

వృత్తిః దోషాగ్ మానుసి, క్షాంతైః సమిప
హృదయంబునఁ గోరిట వర్తకేతియే.” భాగ.
3, స్కం. 3౮౦.

అలస్కము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) అలస్కసంబంధ
మైనది, పిచ్చిపక్షము. (విషము)

అలతోడు. జే. వి. వృషభరాజు, బసవండు.

అలవట్టము. వై. వి. 1. ఆలాపరము, గుడ్డతో గుండ్ర
ముగాఁ గూర్చిన విశకజ్జ. “తే. కనకబహు
సత్పుయమపీతమున పృగాక్షు, లాలవట్టంబు
పిడఁ జేయవయచటి, కారవేద్రుండు పెరునేలఁ
గంకపక్ష, పదనహతుఁడయ్యెఁ జాలితె వద
నాభ.” భార. స్త్రీ. ఆ. అ. 3౮; “తే.
కమలదళము మృణాళికాండమునఁ జేర్చి, యాల
వట్టంబు గావించి లేల మెజయ, వినరు నల్లన
రామభూషింఁడు జనక, రాజసంధనమన ముచ
రాగ మొంద.” నిర్వ. ౮, ఆ. ౬౨; 2. దేవోత్స
వములందుచు రాజాద్యుపచారములందు నుపయో
గించు గుడ్డగొడుగు. “సీ....వృజనము, వినకజ్జ
గురటి వీవన యంచన నవి యెండవఱుగిడ నాల
వట్టమన విరాజిలుచు....” ఆం. భా. ద్వి. మ.
౧౬౮. “సీ. ఆచ్చరవిరిఁబోడు లాలవట్టము
బాస విరుదెంకివెలులు వీవనలు వైవ...”
ఆచ్చ. సం. 3౫.

అలవాలము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆవాలము, పాదు,
నీరు నిలుచుటకై చెట్టుచుట్టు చేసినపల్లము,
బోదె; 2. స్థానము. “సుగుణాలవాలము.” (‘సుగు
ణాలవాలండు’ అనియు కలదు.)

అలసము. వై. వి. అలస్యము, భాగు.

అలసిండు. వై. ఆ. క్రి. అలస్యముచేయు, తడయు.
“సీ....దానికొలఁది, యెఱుగునంశకు నేను నిచ్చి
నాశ్లాఁగించితి....” కళా. ఆ. అ. ౧౬౪.

అలస్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. సోమరితనము, మాం
ద్యము. “వ. అని మెత్తన యయ్యోని గర్జించి
గళాలస్యంబున బ్రాంఠంబు సొచ్చి భూపాలుని
ముందట భుజాస్ఫూలనంబు నేసి మ్రొక్కి.” భార.
విరా. ఆ. అ. ౧౪; 2. విలంబము, భాగు; “క.
అరయఁగనయ్యెడు తెఱఁగుల, నరయంట కార్యం
బు వారివాలస్యములేకరయనది వెక్కు భంగుల,
నరసినఁ దోచెదరు గాక యది యట్టుండె.”

భార. విరా. 3, ఆ. ౧౦౬. “వ. చతురంగబలంబుల
నాయకంబు గావించుచు దొరలం బురికొల్పి
కొనుచు నాలస్యంబు లేక సమరంబునకు నన్నా
మాంబు నేయుచుండవలయునని పలికిన విని
వృకోదరుండు దామోదరున కిట్లనియె.” భార.
ఉపో. 3, ఆ. ౪౨.

అలస్యండు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) సోమరి, అలసుండు.
అలాజ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఇంధనము, వంటచెట్టు.

అలానము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. వీనుఁగునుకట్టు
స్తంభము; 2. త్రాడు, వగ్గము, రజ్జువు.

అలానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తమలపాకుతీగె.

అలాపనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పరస్పరసంభాష
ణము; 2. రాగము విస్తరించి పాడుట.

అలాపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆభాషణము,
పూర్తిగాఁజెప్పుట; 2. మాట; 3. రాగాలాపము,
రాగము విస్తరింపఁజేయుట.

అలాపించు. సం. స. క్రి. 1. రాగము విస్తరింపఁజేసి
పాడు; 2. సంభాషించు.

అలాపిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వీణె; 2. ఆలాపము
చేయుస్త్రీ.

అలాప్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. అలాపింపఁ
దగినది, విస్తరించి పాడఁదగినది (రాగము); 2.
సంభాషింపఁదగినది; 3. చెప్పుదగినది.

అలాబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలాబువు, సొరళి.

అలాయము. వై. వి. పాత్రము.

అలావము. సం. వి. ఆ. పుం. పైర్లు మొదలగు
వానితోఁత, అభిలాషము.

అలావర్తము. సం. వి. ఆ. న. = అలవట్టము.

అలి. ఉభ. జే. వి. 1. అపహాసము. చూ. అలి

గొను; 2. అపమానము. చూ. అలిఁబుచ్చు.

విణ. హీనము. “మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొ

ప్పు మిగులకొ మానంబువాటింతువా, లిగ నెగ్గం

బగు మాటవాటిలెనె.” నిర్వ. ౫, ఆ. ౧౦3.

“ఉ. ఇయ్యాలితనంబు వావెదఁ బ్రియంబొన

రించెద నీకుఁ దండ్రికికె.” భార. శల్య. ఆ,

ఆ. 3౫.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పక్షి; 2.

చెలికత్తె.

అలింగనము. సం. వి. ఆ. న. ఉపగూహనము,
కవుఁగిలింక.

అలింగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అలింగనముచేయు
వాడు, కాంగిలించుకొనువాడు.

అలింగితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కవుగిలించ
బడినది.

అలింగ్యము. సం. వి. అ. పుం. గోవుచ్చముమంటి
ఆకారముగల మృదంగము.—విణ. (అ. ఆ. అ.)
కవుగిలించదగినది.

అలింఁచే. వై. స. క్రి. (=అలకించే) 1. విను. “క...
అలింపుము నావిన్నప, మేలింపు మనోజరాజ్య
మొంతయు నింతిన్.” విక్ర. ౧. ఆ. ౧౪౨;
2. ఆదరించు. “గీ. ఇంకనైన నన్ను నేల యాలిం
పవు, నాకు శరణుగుము నాథ.” భార. ఆర.
౨, ఆ. ౮౮. “గీ...లిఖతుఁ డిట్లు శంఖుఁడా
లించి వివర.” వై. ౪, ఆ. ౧౨౬.

అలింజరము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దమట్టిబాన, మంటి
కడవ.

అలింజేయు. దే. స. క్రి. భగ్నుముఁజేయు, చెఱుచు.
“తే. శూలి సేకొన్నతపమెల్ల నాలింజేసి, యశని
దేహంబునందు సామాలింజేసి, కామకింకరుఁడేసి
నాకడివి నెఱవఁ, గంటి నీప్రస్తవము దీర్చు
గంటి నెలమి.” కు. సం. ౪, ఆ. ౫౩. కిడ్మ
అచు, నిరసించు, చులకనఁగాఁ జేయు. “ద్వి.
పొలఁతి జలంబులు పోయకున్నంత, నాలింజేసితి
గదా హరమూర్తి ననుచు, నాలిచేతులు రెండు
నప్పుడ నఱికి.” బస. ౪, ఆ. ౧౩౭-పు. (‘అలి
సేయు’ ముద్రితము.)

అలింబుచ్చు. దే. స. క్రి. అలింబఱుచు, అవమాన
పఱుచు. “ద్వి. నాచిదేవయగారి నవ్వుచేసితివా,
యాచెన్నబసవన్న నాలింబుచ్చితివా” పండి.
మహిమా. ౩౦౬-పు. “అలింబుచ్చితివా” ముద్ర
తము. అలింజేయు మొదలగువానినిబట్టి అలిం
బుచ్చు అని గ్రహింపఁబడినది.

అలిఖించే. సం. స. క్రి. వ్రాయు. “నీ...కమలచందన
మాలికలును నిర్మించిరి స్తంభించి రుక్తమదర్పణ
ములు, తే. నాలిఖించిరి గేహకుడ్యములయందు,
సర్వతోభద్ర మకరికాస్త్రస్థితములు...” శివరా.
౨, ఆ. ౫౩.

అలిఖితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రాయఁబడినది.

అలిగొను. దే. స. క్రి. (అలి+కొను.) 1. ఆపహ
సించు. “తే. అకట మైరంధ్ర సన్ను నిట్టాలి
గొనఁగ, నేల చక్కఁగఁ గనువిచ్చి యేసు జేడి,
జూడ రోయుదు రణమున మాశక్యత్యుధరము
దాల్చుట కెఱ్ఱెయిం బనుచువాడ.” భార. విరా.
౪, ఆ. ౧౮. “గీ. అట్టివికృతాననను గాంచి యిట్లు
లనియె, నోనీకాటి యాయెప్పుతో నున్న నిన్నుఁ,
గన్ననార్తిని దూలరే కాముచేత, దేల సీరిత
పలవనిబాళి యేల. వ. అని. క. ఈలీల సుమి
త్రాసుతుఁ, డాలిగొనఁగ.” రా. ఆర. ౩౮౫;
2. తక్కువపఱుచు, తేలికగాఁ జూచు, అప
మానించు. “చ.....అమరుల్ శిశుభోజ్యము
తెల్ల మ్రింగి మోపుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని
పోయిరి.” నిర్వ. ౫, ఆ. ౧౩౪.

అలిచిప్ప. దే. వి. కప్పచిప్ప, శంఖాక.

అలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూయఁబడినది.

అలిప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొడనిచ్చే.

అలిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. పొందుటకు ఇచ్చు
గించినవాడు.

అలిధము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు బాణము
విడుచునపుడు కుడికాలు ముందఱకు చాపి నిలు
చుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) నాకఁబడినది, అస్వా
దింపఁబడినది.

అలు. దే. వి. 1. భార్య. “ఉ...నరేశ్వర భర్తవు గాన
నాకునుం, బోలఁగ భర్త వీవ యిది భూసుశ్చర్త
పథంబు నిక్కువం, బాలును దానియున్ సుతుఁడు
నన్నవి వాయనిధర్మముల్ మహిన్.” భార. ఆది.
౩, ఆ. ౧౭౪; 2. స్త్రీ. అడుది. “క. ఆలపు
బాలపు కడుఁగొమ, రాలపు.” కు. సం. ౬, ఆ.
౧౫. “జవరాలు, ధీరురాలు” మొ.; 3. (ఆవు.
బ. రూపము.) గోవులు.—బ. వ. ఆంధ్రు,
ఆంధ్రురు.

అలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గిండిచెంబు; 2. అవబ,
సారశీ.

అలుకము. సం. వి. అ. పుం. న. గెనుసుశీ.

అలుగడ్డ. దే. వి. ఉరలగడ్డ, బంగాళాదుంప.

అలుఁతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతట
పొర్లింపఁబడ్డది.

ఆలుడి. దే. వి. మంచినడక, శీలము. “సీ...ఆలుడి
యనంగను శీలము విలసిల్లు బల్లి యనంగను
భక్తి చెలగు...” ఆం. భా. ప్ర. వా. ౧౩౬.
ఆలుఁడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆలిలోభి.
ఆలువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సన్నమెడలచెంబు,
గింజి.—స. 1. గెనుచుగడ్డ; 2. వడక.
ఆలుకము. సం. వి. ఆ. న. ఆంకట గోయబడ్డ.
ఆలుకాడు. దే. వి. క్రందికొలుపుకాడు, శ. ర.
ఇల్లు కుడుచుట మొదలగు కనుచేయునాకరు.
ఆలెప్రాయి. దే. వి. ఒకసారిగా నాలుగైదు పాత్ర
ములు పేటుపేటుగా బెట్టి మునుపట్టికటచిన
ప్రాయి. శ. ర.; పెడప్రాయి అందురు.
ఆలేఖనము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ. కా. ఆ.) 1.
వ్రాయువాడు; 2. చిత్రరపు వ్రాయువాడు.
ఆలేఖము. సం. వి. ఆ. న. 1. వ్రాయుట; 2. చిత్ర
రపువ్రాయుట.
ఆలేఖనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. బాగుగావ్రాయుట;
2. వ్రాసినపత్రము, (అప కాకికము మొ.)
ఆలేఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిత్రరపువ్రాసెడు
తూరిక; (కలము, కంచె మొ.); 2. (వ్రాకకు
సాధనము) సీసపుసాకపుల్ల, మొదలగునది.
ఆలేఖ్యకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. చిత్రరపు వ్రాయు
వాడు, ముచ్చెవాడు.
ఆలేఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. చిత్రరపు; 2. వ్రాక.
—విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. వ్రాయుదగినది; 2.
చిత్రించుదగినది.
ఆలేఖ్యశేఖుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చిత్రరపు
మాత్రము మిగిలినవాడు, మృతుడు. (‘కీర్తి
శేఖుడు’ వంటిది.)
ఆలేకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. (చందనాదుల)
పూక; 2. బొమ్మపరి గోడ మొదలగువానిమీద
పూక పూయుట.
ఆలేక్యము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆస్వాదించు
దగినది.
ఆలోకనము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చూపు; 2. ఎండ.
ఆలోకనీయము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూడదగి
నది, దర్శనీయము.

ఆలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చూపు; 2. ఎండ;
3. ప్రకాశము, కాంతి. “సూర్యలోకము, చంద్ర
లోకము;” 4. బట్టువాడు చేయుస్తోత్రము.
ఆలోకి. సం. విజ. (న్. ఈ. న్. న్.) ఆలోకించు
వాడు, చూచువాడు.
ఆలోకించు. సం. న. క్రి. వీక్షించు, చూచు. “క.
కాలంబగుటయు నృపులకు, నాలము సమకూరె
దీని కడలకు మది నీ, వాలోకింపంగ వలసిన, నే
లోనికి దివ్యదృష్టి నిచ్చెదఁ బుత్రా.” భార.
భీష్మ. ౧, ఆ. ౬.
ఆలోకితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చూడబడినది
ఆలోక్యము. సం. = ఆలోకనీయము.
ఆలోచకుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. చికా. ఆ.) ఆలో
చించువాడు.
ఆలోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆ. న. యోచన, ఆలో
చించుట.
ఆలోచనము. సం. వి. ఆ. న. = ఆలోచన.
ఆలోచనీయము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆలో
చించదగినది.
ఆలోచించు. సం. న. క్రి. యోచించు, మంచిచెడ్డలు
పరామర్శించు.
ఆలోచితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆలోచించు
బడినది.
ఆలోచ్యము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆలోచించు
దగినది.
ఆలోదనము. సం. వి. ఆ. న. విచారించుట, ఆలోడిం
చుట.
ఆలోడించు. సం. న. క్రి. 1. కలగఁజేయు; 2. బాగుగా
విమర్శించు, పరిశీలించు; 3. మథించు; “ఆ. సర్వ
కాస్త్రవాక్యసమితి నాలాడించి, మఱియు దృఢ
విచారమహిమ దెలిసి, నిశ్చయింపఁబడియె నిష్ఠ
నారాయణు, నెపుడుఁ దలఁపవలయు నిది యొ
కండ.” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౩౬౮. “వ. అశంకు
వేదంబులు నదివి, కదర్థంబు నెఱింగి, ధర్మకాస్త్రం
బులు పఠించి, పురాణంబు లధిగమించి, యంగంబు
లభ్యసించి, కర్మంబు లాలాడించి, మీమాంసా
ద్వయం బాలాకించి.” కాశీ. 3, ఆ. ౭౯.

ఆలోడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలోడింపఁ బడినది.

ఆలోలము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కొంచెము చలిం చునది; 2. మిక్కిలి చలించునది. “సీ. గాలినవిష్ట టపమాలాల మగుడుఁ దగులెడలి యయ్యజినంబు పుడమిఁబడినఁ, గని యొక్క నాగంబు గ్రక్కునఁ జను దెంచి....” భార. అశ్వ. 3, ఆ. ౧౦౫.

ఆలోలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి చలించినది; 2. కొంచెము చలించినది.

ఆవ. డే. వి. 1. స్వప్నము; 2. స్వప్న పరీజములు. (ఆవాలు అని వాడుక.) ఆవంత = ఆవగించంత, కొంచెము అని తాత్పర్యము. “ఉ. ... మనంబు లోన నావంతయు శంక లేక” భార. కర్ణ. 3, ఆ. ౨౦౮; 2. సస్యరోగము, చీడ; 3. పరి పండువేల; 4. మిక్కిలి వల్లపువ్ర చేతము, బాడ వ, ముంపువేల.

ఆవకాయ. డే. వి. ఆవాలగుండ, మిర్చిగుండ, ఉప్పు గుండలు నూనెతో కలిపి కొంచెము మెంతులు వేసి పసుపు కలిపి మామిడికాయమక్కలతో గ్రుచ్చి యెత్తి పెట్టిన యూరుఁగాయ (ఇట్లే దోసకాయ ముక్కలతోను పెట్టుదురు.)

ఆవగింజే. డే. వి. స్వప్న పరీజము. “సీ. ఇప్రదేమి గంటి నాకెక్కడి సిద్ధసంకల్పత గుప్తడికాయ లోన, నావగింజయుఁ బోదు హంసినాచింతా భరంబులో లేకమాత్రము నుడుగుట, గలదె.” ప్రభా. ౪, ఆ. ౫౨.

ఆవజేము. వై. వి. వాద్యవిశేషము. “చ....అ, య్యను మతిగాంచి దండెయి యుపాంగము మద్దలతాళ మావజం, బును గొని....” రామా. ౨, ఆ. ౮౯.

ఆవటము. డే. వి. పొందిక. — విణ. పొందికైనది. “గీ. ...వలయుసంపదలందనావటము పటము.” భాగ. ౪, స్కం. ౧౩౬. “వ....తశ్చపీటయోని యతని వివాహంబునం గూటసాక్షియై కైలాటం బు వేసి యప్పాటం దవకుం బెండ్లి ఘటంపజేయ నావటం బై యుండునట్లు సేయక హుతంబెట్టు పరిగ్రహించె....” వైవ. 2, ఆ. ౧౦౩.

ఆవటముచేయు. డే. స. క్రి. పొందికపఱచు. “సీ. ... మోచేలివయ్యగా ముడిచిఁజేసినకేల పరదాభ యంబులావటముచేసి....” పాండు. ౨, ఆ. ౨౨౯.

ఆవటించు. డే. స. క్రి. (ఆవటిల్లఁజేయు) 1. పొందుపఱచు; “మ. చివరంబు ల్పొన్నలంట నున్నచెమటల్ జెక్కుల్లలిర్పక ఘటో, దకభార మ్మునఁ గెంపుమాస్తయుగ ముద్దారించ నంసంబు లిం, చుక జాటుం జనువోయి యూర్పుపడి సంక్షోభించి కంపింపఁ దా, నొకకేలం దుఱు మావటించు చెలవంబుల్లంబుఁ గొల్లాడదే.” విన. శకుం. ౨, ఆ. ౧౬౧; 2. కలిగించు.

ఆవటిలు. డే. ఆ. క్రి. 1. పొందుపడ. “గీ. ఆతఁడుఁ గొఱస్సాణములనుండి హరువుచెరువు, రావటిలఁ దెల్పి.” రామా. ౮, ఆ. ౧౭౫; 2. కలుగు.

ఆవటిల్లు. డే. = ఆవటిలు.

ఆవట్టజము. సం. వి. అ. పుం. పారసీకాశ్వము. “పారసీకః పరాదనః ఆవట్టజశ్చ.” త్రి. శే. ఉ.

ఆవడ. డే. వి. 1. చేదుగలబీజము; 2. ఆమవడ యొక్క భ్రష్టరూపము. (వా)

ఆవడి. డే. వి. హావడి, ఉపద్రవము. “క. మానుగ జగములయావడి, మానువగాఁ గోరి....” అచ్చు. సుం. ౧౩౮.

ఆవపనము. సం. వి. అ. న. 1. (కాగుమొదలైన) పాత్రము; 2. (ధాన్యాదులు పోయు)గోవే; 3. విత్తనములు చల్లుట; 4. గొఱుగుట.

ఆవపాటు. డే. అ. క్రి. 1. జ్ఞప్తికివచ్చు; 2. తోచు. ‘యావపాటు’ అని వాడుక.

ఆవము. వై. వి. (కుమ్మరి కుండలులోనగునవి కాలపుట కేర్పఱచిన) కాపు, ఆవాపము.

ఆవరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. డే. అ.) ఆవరించు నది. — వి. అ. న. 1. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు; 2. చుట్టుకొనుట; 3. ప్రాకారము. (నప్తావరణ ములు, — పృథివ్య ప్రేతో వాయ్వాకాకాహంకార మహత్తత్వములు ప్రకృతితోడఁ గూడ అష్టా వరణములగు. శ. ర.)

ఆవరించు. సం. స. క్రి. 1. చుట్టుకొను, ఆక్రమించు, కమ్ము; 2. కప్పు.

ఆవరించుకొను. మి. స. క్రి. = ఆవరించు.

ఆవర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకర్షణము; 2. క్రిందికివంచుట; 3. ఇచ్చుట.

ఆవర్ణ. హిం. వి. వర్ణ, దినపర్య లేక చూచి పట్టుల వారీనివ్రాయు ఆసామిలవారీ లేక్క, లేడరు.

ఆవర్తికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇయ్యలడి నది; 2. మండలడినది.

ఆవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘాధివతులలో నొకటి(పుష్కరావర్తకామల మేఘాధివతులు.)

ఆవర్తము. సం. వి. ఆ. న. 1. మరలుట; 2. పాతముయొక్కవల్లె, ఆవుల్లిజెప్పుట, దువ్వ; 3. ఆవర్తముచేయుట; వర్తింపుట.

ఆవర్తనియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలఁ దగినది; 2. మరలింపఁదగినది; 3. వర్తింపఁదగినది; (పాతము) 4. మర్దింపఁదగినది (వెరుగు); 5. గుణింపఁదగినది. (అంకె.)

ఆవర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుణింపునుడి; 2. నీటి నుడి; 3. మరలుట; 4. పాతముయొక్కవల్లె, దువ్వ.

ఆవర్తి. సం. విణ. (నొ. కలసి. నొ.) మరలవచ్చువాడు.

ఆవర్తింపు. సం. న. క్రి. 1. (పాతమును) వర్తింపు. “నీ...నవనల్పకాస్తంబు మినుకులావర్తింపునని వెన్నులోడఁ బెట్టినది మాకు. “స్వా. ౨, ఆ. ౪౩; 2. చరిత్రార్థు చెప్పు. “క. మృతుడంట బుట్టుఁ బెఱుంగును, మృతుడంట నేటొకఁడు గుడువ, మేకొనుఁ దృప్తి మృతునకుంట కర్మ ఫలంబలి ధూర్జులవార్తలేటి కావర్తింపఁ.” నై. 2, ఆ. 2౫; 3. వర్తింపు, ఉండు, కలుగు. “క. నీవడఁ గిసమం బ్రణముఁ, గావఁగ మాయంద బోధకం బగు ద్రవ్యంబావర్తింపఁగఁజేయుట, గావించును నీవఁ చెలివుఁగనికొవ మిదియుఁ.” భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. 32; 4. మరలు. “వ. కుండినావనిపురందర ప్రియనందనయును దూష్టింభావంబుల నవిశ్వం భరాభరమీడఁ గటాక్షపిక్షణం బావర్తింపఁ దయ్యె.” నైవ. ౫, ఆ. ౮౬.

ఆవర్తికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలినది; 2. మరలింపఁబడినది; 3. వర్తింపఁబడినది; 4. మర్దింపఁబడినది, గుణింపఁబడినది. (అంకె.); 5. నుడిగలది, ఆవర్తముగలది.

ఆవల. దే. వి. (ఆ+వలను.) కౌ. 1. దేశమున అనంతరము. “నీ. రారవంబనఁగ ధరాస్థలిక్రింద మహారారవంబన వపుల దావి, కావల విను కంట కావనంబన నుండు...” భార. ఆను. ౫, ఆ.

౧౭౦; 2. కాలమున అనంతరము. “చ. ఆకట నితాంతలోభమున నావల బాటిలంకిడు గానఁజాలక...” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౮౬. “చ. అమరవరేణ్యుపన్నయిన నావల నెయ్యది యైవ నిష్ట ధర్మమహితుడైన ధర్మజ్ఞానమక్షము నొ చెటిగించి...” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౪౩౨. 3. ఆవైపు, ఆప్రక్క. “నీ. ...ఆవల నిషధరా జఖలలోకేశ్వరుం, డీవలఁ బరమేష్ఠిహితుడ నేను...” నై. ౨, ఆ. ౬౬; 4. దూరము. “చ. ఆచిరములైన యన్యరుచులన్నియు నావలఁ ద్రోచి...” విక్ర. ౧, ఆ. ౯.

ఆవలి. ఉభ. దే. వి. ఆవడి. ఉపద్రవము. “నీ....ముర హయగ్రీవాంత్ర మూలభేనావలినావలిదలఁగఁ జీకాకుపఱచె...” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౨౪. ముద్రితమున “భేనావలి, నావలీవలఁగఁ జీకాకు పఱచె.” అని కలదు; “క. ఆవేళ మంజువాణి య, నావిగలిఁ జేరి దుస్సహమిళింపపులిం, దావలి కావలికరువలి, యావలి కావలితహృదయయగు సలిఁ బలికె.” వసు. 3, ఆ. ౧౨౬. ‘ఆవల’ అనుదాని విశేషణరూపము. ‘ఆవలివాడు.’ — సం. ఇ. స్త్రీ. పక్షి.

ఆవలింపు. దే. = ఆవులింపు.

ఆవలింత. దే. = ఆవులింత. “నీ....ఆవలింత య నంగ నావులింత యనంగ జృంభణసంజ్ఞయై చెలఁగుచుండు...” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౪౧.

ఆవలినాడు. ద్వ. వి. ఎల్లండికి వరదినము.

ఆవలిమొన్న. ద్వ. వి. మొన్నటికి పూర్వదినము.

ఆవలియెల్లండి. ద్వ. వి. = ఆవలినాటికి వరదినము.

ఆవశ్యకత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవశ్యకమగుట. చూ. ఆవశ్యకము.

ఆవశ్యకత్వము. సం. వి. ఆ. న. = ఆవశ్యకత.

ఆవశ్యకము. సం. వి. ఆ. న. అక్కఱ. శ. ర. — విణ. (అ. ఈ. అ.) తప్పక చేయఁదగినది, అవ శ్యము జరుపవలసినది.

ఆవసథము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వసతిస్థానము, బస; 2. విశ్రమస్థానము, విశ్రాంతి తీసిగొను చోటు; 3. గ్రామము.

ఆవసథికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆవసథమం
డుండువాడు. చూ. ఆవసథము.

ఆవసానికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆవసాన
కాలమందయినది, అంతకాలమందున్నది.

ఆవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నుటిచినది.
(ధాన్యము); 2. నిర్ణయింపబడినది; 3. పూర్తి
చేయబడినది, సమాప్తము.

ఆవహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (దీనికి సమా
సోత్తరపదముగానే ప్రయోగముండును.) 1.
కలిగించునది. “క. ఆవేశ్యాజనులధికర, సావహ
భక్త్యములు విలసదనులేపనమా, ల్యావశులుఁ గొను
చు నరిగిరి...” భార. ఆర. 3, ఆ. ౯౫; 2. పొం
దించునది.—వి. అ. పుం. వాయుస్కంధ భేదము.
చూ. వాయువు.

ఆవహించు. సం. స. క్రి. (ఆవహిల్లు. ప్రే.) 1.
(స్నేహము, దుఃఖము, ప్రీతి, మొ.) కలిగించు.
“తే. అలుకఁ బురి నూర వవమున నన్నియిడుట,
పాపశీలతమై బొంకి బ్రాహ్మణునకు, సధికతర
మగుశోకంబు నావహించు, టందితాచార బ్రహ్మ
హత్యానమములు.” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౬౯.
“వ. ఆని యిత్రైజుంగునఁ బెక్కులు చింతించి
కలంచుకొని కర్ణునకుం బుట్టువు దెలిసి సహోదర
స్నేహం బావహించెద.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.
౫౮. “సీ... ఫలమూలమధుమాంసములును మేలి,
కూడుగూరలు దొరఱొల్పి వారికిఁ దృప్తి యావ
హించుచు...” భార. కాం. 3, ఆ. ౧౭౭;
2. చేయు. “ఉ. అత్తకు భక్తిగల్గి మదినాయమ
నెప్పిన మాడ్కి జీవితా, పృత్రము లావహించు
గురువిప్రజనాతిభిపూజనంబుల, తృప్తము భక్తి నేన
తగనోపి యొనర్తు...” భార. ఆర. ౫, ఆ.
3౦౪; 3. ఆవాహనముచేయు, మంత్రమూల
మున పిలిచి రప్పించు. “క. కని యిది గన్యక దో
షం, బని కలఁచక బాల్యసంభృతాశ్వానము వే,
డ్రునొనర్చు నావహించితి, మునిమంత్రబలమున
సూర్య మునినాథపరా.” భార. ఆత్మ. ౨, ఆ.
౯౮. “సీ. మణికర్ణికావారి మజ్జనంబొనరించి
యవిముక్తములయందు శివుని నిల్పి యాశివలిం
గంబు ననిశంబు సేవించి యందు విశ్వేశ్వరు
నావహించి...” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౮౬; 4.

ఆవేశించు, సోఁకు. “ఆమెను ఆమ్మ రావ
హించినది” “ఆమెను గ్రహమావహించినది.
మొ.” (ఈయర్థమునందు ఆకర్షకముగాను
వాడుక గలదు. ఆమెను గ్రహమావహించి
నది; నిద్ర ఆవహించినది.”

ఆవహిల్లు. సం. అ. క్రి. కలఁగు. “వ. ... ఆకృష్టావ
హిల్లిన రుధిరసాగరంబునకు రత్నాకరత్వం బలప
రించె...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౩౩.

ఆవహించు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కలిగించు
వాడు. చూ. ఆవహము; 2. క్రేష్టుడు. “క.
ఆవృద్ధక్షత్రుకపము, వావి నోర్వంగ నీకు వచ్చి
నటుల వీరావహునిఁ గర్ణు నోర్వంగ వచ్చిన
గాదె నాకుఁ గడుఁ బ్రీతి యగుట.” భార.
ద్యో. ౫, ఆ. ౮. (ఇది ‘ఉద్వహించు’ అను దాని
ననుసరించి యతిప్రాసానురోధమునఁ గవి కల్పిం
చుకొనినపదమని తోచెడిది. నిఘంటువులలో
ఈయర్థమునఁ గానరాదు.)

ఆవళి. ఉభ. దే. = ఆవడి. “చ. అ, కృష్ణలఘుకరంగసంప
దలకావశులావశులత్పలచ్చదో, జ్వలలతకు గోళ్లు
గోళ్లు” చమ. ౧, ఆ. ౨౫. (ఇట ఔపమ్యము
తెలుపును)—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పక్షి, ఆవలి.

ఆవాచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందుదానిచేతి
మట్టిగాజా, నూడిగము; 2. ముంజేతిమరుగు.

ఆవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదు; 2. విత్తులు
చల్లుట; 3. ఆవము; 4. పరరాష్ట్రచింతన. (స్వ
రాష్ట్రచింతన తంత్రమనఁబడును); 5. చిమ్ముట;
6. తాళప్రాణక్రియాభేదము; 7. ఓడదాటిం
చినకూలి; 8. వ్యధ; 9. ఊరము, మంగలిపని.

ఆవాయకము. సం. వి. అ. పుం. ఆవాపకము. శ. ర.

ఆవాలము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలవాలము, పాదు;
2. సంచారము.

ఆవాసము. సం. వి. అ. పుం. సదనము, ఇల్లు.

ఆవాసించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆవాసముచేయు, నివ
సించు; 2. జీవించు. “కా. పర్యాహరముల
జితేంద్రియత నావాసించు నాకణ్డ్యుడీ, కన్యా
రత్నము నేగలిగి గనియెడికీ.....” భాగ.
౯, స్కం. ౬౧౦.

అవాహనము. సం. వి. ఆ. ౪. 1. అహ్వనము, విలుపు; 2. దేవతలను విగ్రహములయందు సన్నిధి చేయుచుండు కోరుట.

అవాహనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ. 1. విలపించినది; 2. అవాహనము చేయబడినది (దేవతాది.)

అవి. దే. వి. 1. క్వాసము, ఉపిరి. "లే. అచయో ధనుముక్కున నావిగలుగఁ బుడమిడికేడు...." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౪౦; 2. తాపము. "మ. విహరించుకొ మలయానీలంబచటఁ దావి జిల్గి నెప్పేరియా,లి హరించు వికనాడముల్ వెనికఁ గావించుం జవుల్ పోదమా..." విజ. ౨, ఆ. ౫5; 3. అవిరి. చూ. అపంచే.

అవింఘ్. దే. స. క్రి. అవికలిగించు, అవిరి మీఁద వండు. "ప. కీచకశంకులంబులం బిండిగొట్టి కొట్టఁబోసి యుష్మిగొప్పలుగాఁజేసి యావించిన కుడుములబాసలు." కాళ. 3, ఆ. 3౬.

అవిగ్నము. సం.వి.అ.పుం. కలివి శ్రీ.—విణ. (అ.ఆ. ఆ.) అవేగమునొందినది, ఉద్రేకము నొందినది.

అవిధము. సం. వి. అ. పుం. తొలివేయుసాధనము, తొరవణము, బెజ్జమువేయు పనిముట్టు.

అవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చక్కగా తొలుపఁబడినది, బెజ్జమువేయఁబడినది; 2. వంక రయినది.

అవిరి. దే. వి. 1. ఉపద్రుము, క్రాగిననీటిమీఁద పొగవలె లైకిలేచు ఉప్పు; 2. చెఱుపు మొదలగువాని నీటిమీఁద శీతకాలమునఁ లైకిలేచు పొగవంటిది; 3. నోటనుండియు ముక్కుల నుండియు పొగవలె వచ్చునది. "మ. గురుగుం జెంచరి దుమ్మి లేదగిరిసాకుం దిండ్రిశీపల్లవో, శ్కరముం గూడఁ బొరంటి నూనియలతోఁ గట్టావికట్టారికో, నిరములైక్కి తమిం గొను ల్పాలమువో క్రేపులైయుల్నాక మేఁకెరు వుండుంటి మంచమెక్కిరి ప్రభులైకావ్తి రెడ్ల జ్జడిక." అము. ౪, ఆ. ౧3౪; 4. వీడ ఆను నస్వరోగము. "గీ. ఆవియనఁ దీడ యనఁగను నలరు నస్వరోగము." ఆం.భా.ద్వి. మ. ౧౨౪.

అవిరిల్లు. దే. ఆ. క్రి. చెమర్చు, శ. ర., అవిరిగలది యగు.

అవిర్భవత్. సం. (శత్రంత.) అవిర్భవించుచున్నది.

"ఉ....తన నెప్పుది దీటుకొనంగ జోటి యా,వి ర్భవ దా ర్తియై చనియె...." నిర్వ. ౨, ఆ. ౨౨.

అవిర్భవించే. సం. ఆ. క్రి. ప్రభవించు, పుట్టు.

అవిర్భవిలు. సం. ఆ. క్రి.=అవిర్భవించే. "క. వంశ పతియై జగత్పతి, యంశంబున వీని కొకయఁ డావిర్భవిలుక...." కళ. ౨, ఆ. ౬౬.

అవిర్భవిల్లు. సం. = అవిర్భవిలు.

అవిర్భావము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రభవము, పుట్టుక; 2. బయటఁబడుట, పయికివచ్చుట.

అవిర్భావము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రభూతము, పుట్టినది; 2. బయటఁబడినది.

అవిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. కలఁకఁబాటి నది, కలుషము. (జలము); 2. వ్యాకులము. (మనస్సు).

అవిలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఉపయోగించెడు కాచ పాత్ర విశేషము. శ. ర.

అవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రకటనము, వెల్లడిచేయుట; 2. బయటఁబెట్టుట, ప్రకటించుట.

అవిష్కరించే. సం. స. క్రి. 1. ప్రకటించు, వెలయించు; 2. బయలుపఱచు.

అవిష్కర్త. సం. విణ. (బు. ఈ. క్రి. బు.) అవిష్కరింపఁజేయువాఁడు, ప్రకటించువాఁడు.

అవిష్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రకటించఁబడినది, వెయింపఁబడినది; 2. బయలుపఱుపఁబడినది.

అవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అవిష్కరణము.

అవిష్కరయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అవిష్కరణము.

అవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. అవేగము నొందినది; 2. చొచ్చినది, ప్రవేశించినది; 3. వ్యాపించినది.

అవీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. బాగుగా కుట్టఁబడినది (బట్ట); 2. బాగుగా ధరింపఁబడినది.

అవు. దే. వి. గోవు.—బ. వ. అవులు, అలు. "లే. ఆలనేయ ముఖ్యము..." భార.అను. ౪, ఆ. ౨౨. (వృత్తియందు అంత్యపర్ణ లోపము వికల్పముగ

నగు, అచెయ్యి, ఆవుపెయ్యి, ఆదూడ, ఆవు
దూడ. మొ.)

ఆవుకుడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాష
యందు) కంఠి.

ఆవుత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాష
యందు) బావ.

ఆవురు. డే. వి. 1. ఏడ్పునందగు ధ్వనికనుకరణము.

“ఉ. దేవుడొహనియో యని మదిందలపోతలు
నాకెకానినికొ, వేపురువేయచందముల నిందయొ
నర్చెదరిష్ట మూగయకొ, పావులనోరు నీయెడమ
పాదకలంబునఁ దన్నినట్లుగా, నీవాకయింత
యావురని యెడ్వంగదన్న కుమారరత్నమా.” ఐర.
౨. ఆ. ౧౭౬; 2. తహతహపడుటను తెలుపును.
“ఆతడు పొలము తిరిగివచ్చి అన్నమునకు ఆవు
రావురని కూర్చుండియున్నాడు.”

ఆవులింఁచే. డే. అ. క్రి. 1. ఆవులింకవిడుచు, జ్వం
భించు. “తే. ఆసురనాథుండు నలనకయడర నీల్లి,
యావులింఁచిన నత్తతనమరవిభుడు, దనశరీరంబు
సంకుచితంబుసేసి, కడుజవంబునఁ గుప్పించి వెడల
నుతికె.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౨౫;
“చ...అయ్యనరాధముండు బి,ట్టాడలు గద
ల్చి నీల్లి వివృతగ్రముఖుం డయి యావులింఁచి
నన్.” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౪౦౯; 2. విక
సించు, తెఱచుకొను. “నీ. మొనరావులింఁచి
వాసన సల్లఁ బసిగొని లేఁదేఱిగము లెంగిలింప
కుండ.....పసిఁడితామరల.....” కు. సం.
3, 3౫౧; 3. నోరు తెఱచు. “ఆ. ఆవులింఁచు
తలయు నదరెడునట్టయుఁ, జూచి స్త్రీతుండగుచు
సురవిరోధి.” నిర్వ. ౪, ఆ. ౪౦; 4. నోరుతెల్లఁ
బెట్టు, సమాధానము చెప్పలేక నోరుతెఱచు
కొనియుండు. “వానిని నిలఁబెట్టి గట్టిగా అడు
గఁగా నోరావలింఁచినాడు” అని వాడుకకలదు;
5. ఊకిరివిడుచు, చచ్చు. “వాడు నోరావులింఁచి
నాడు, ఆవులింఁచినాడు” అనియు వాడుక.

ఆవులింత. డే. వి. ఆవులింఁచుట, జ్వంభణము. “ఆ.
ఆవులింత కుమ్ము హాసంబు నిశ్చీవసంబు గుప్త
వర్తనములుగాఁగఁ, జలుపవలయు నృపతి గొలు
పున్నయెడల బాహిరములైనఁ గెలని కెగ్గు
లగుట.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౩౭.

ఆవుతము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఆవంఁజు
బడినది, వలయతము, చుట్టుకొనఁబడినది; 2.
రక్షింపఁబడినది. “మత్త. ఆవంఁగోలెను గొప్పచే
దయ నాపుతుండయి ధామ్ముతో, వేదమంగ
యుకంబుగాఁ జదివెన్....” భార. ఆది. ౨,
ఆ. ౨౨౭.

ఆవుత్తము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తిరుగుడు
పడినది; 2. అవృత్తిచేయఁబడినది, మరల మరల
అభ్యసించఁబడినది; 3. తిరిగిచేయఁబడినది.

ఆవుత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కడప, వర్షాయము,
సారి; 2. తిరుగుడు; 3. వల్లె, మరల మరలఁ
జదువుట.

ఆవుత్తు. సం. వి. ల్. స్త్రీ. న. అనుక్రమము, సారిది.
ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంభ్రమము, లొట్టు
పాటు, ఉద్రేకము; “ఓ. ... ఈయావేగంబున
నొండుపాయంబు గలుగ నేరదు....” దశ. ౫, ఆ.
౧౧౭; 2. కోపము.

ఆవేగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృద్ధదారకము, బొడ్డి
హార శ్రి. —విజ. (న్. ఈ. న్.) ఆవేగముగల
వాడు.

ఆవేదకుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. దికా. ఆ.) 1. తెలి
పెడువాడు; 2. విజ్ఞాపనముచేయువాడు; 3.
వ్యాఖ్యము తెచ్చినవాడు, వాది.

ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. 1. తెలుపుట; 2. విజ్ఞా
పనముచేయుట, మనవి; 3. వ్యాఖ్యముచేయుట.

ఆవేదనీయము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తెలుపఁ
దగినది; 2. మనవిచేయఁదగినది, విజ్ఞాపనచేయఁ
దగినది; 3. (వృద్ధదారమున) వాదిచే తెలుపఁ
దగినది.

ఆవేదింఁచే. సం. స. క్రి. 1. తెలుపు, చెప్పు. “వ....
సత్యవతీనందనుం డాగామిశుభంబు రావేదించి
చనిన....” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౧౬౫; 2. విజ్ఞాప
నముచేయు మనవిచేయు; 3. వ్యాఖ్యముచేయు.

ఆవేదితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తెలుపఁ
బడినది; 2. విజ్ఞాపనము చేయఁబడినది; 3.
దావా చేయఁబడినది.

ఆవేద్యము. సం. = ఆవేదనీయము.

ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. కమ్రురముచేయు

సాల, చట్టద; 2. ప్రవేశము; 3. ఒడవెలుగుమి, చరవశక్తిము; 4. గ్రహములు సోకుట.

ఆవేశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒడ్లెలుగుమి, నునూశము; 2. గ్రహములు సోకుట; 3. వెగిర పాలు; 4. అభినివేశము, చట్టదల; 5. ఉద్రేకము.

ఆవేశించు. సం. ఆ. క్రి. 1. ప్రవేశించు, చొచ్చు; 2. కలుగు. “క. నీవట్టిడ వగు బెలుగవు, భావమున సంశయమును భయమును బొల్పిం, బావేశించగలజేయ న, భావినిశ్చయించ వగుటం బరమమునీంద్రా.” భార. కాం. ౬, ఆ. ౨౦౯; 3. (గ్రహము) సోకు.

ఆవేశికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిథి; 2. బంధువు.

ఆవేశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచబడి నది, స్థానించబడినది; 2. ఆవేశించజేయబడినది.

ఆవేష్టకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ముంద్రకంచె; 2. చుట్టును పట్టుగోడ. ప్రహరి.

ఆవేష్టనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఆవరించుట, చుట్టును చుట్టుట; 2. కంచె, ఆవరణము.

ఆశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆపేక్ష; 2. దిక్కు.

ఆశంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆశాంక్ష; ప్రశ్నించుట; 2. శంక, భయము.

ఆశంకనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శంకింపదగినది, భయపడదగినది; 2. ప్రశ్నింపదగినది.

ఆశంకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆశంకించువాడు.

ఆశంకించు. సం. ఆ. క్రి. 1. శంకచేయు, ప్రశ్నించు; 2. భయపడు.

ఆశంక్యము. సం. = ఆశంకనీయము.

ఆశయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరుట; 2. ఇచ్చు, ఆధిరాప; 3. చెప్పట.

ఆశయనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కోరుట; 2. చెప్పట.

ఆశంసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. కోరువాడు. 2. చెప్పవాడు.

ఆశంసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. స్త్రీ. ఋ.) 1. కోరువాడు; 2. చెప్పవాడు.

ఆశంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరబడినది; 2. చెప్పబడినది.

ఆశంసువు. సం. విణ. ఉ. = ఆశంసిత.

ఆశపడు. మి. ఆ. క్రి. ఆపేక్షపడు, కోరు.

ఆశపాశలు. సం. గ్రా. (ఆశాపాశములు అను దాని భ్రష్టరూపము.) ఆశానుబంధములు. “నీ. సమ్మతి ముననుండి చను దెంచు నలవ్రాయనమువారి కాశపాశలు ఘటించి.” కువ. ౪, ఆ. ౬౦.

ఆశపెట్టు. మి. స. క్రి. ఆపేక్షపెట్టు, ఆసక్తిగించు.

ఆశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తినునది. (సంస్కృత సమాసోత్తరపదముగానే యుండును.) (ఆశ్రయాశుడు, హుతాశుడు మొ.)—వి. ఆ. పుం.

1. తిండి; 2. అన్నము; 3. అగ్ని; 4. వ్యాపించుట.

ఆశయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆభిప్రాయము; 2. ఆధారము; (మహాశయము.) (జలాశయము.) 3. మనస్సు; 4. విధవము; 5. చననశి; 6. సంస్కారము; 7. శయనము; 8. స్థానము; 9. మృగములను పట్టుకొనునప్పుడు పడగొట్టుటకు త్రవ్వెడు గోయ.

ఆశయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. స్త్రీ. ఋ.) తినిపించువాడు.

ఆశరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అగ్ని; 2. రాక్షసుడు.

ఆశాబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆశయనుబంధము; 2. సారెవట్టు.

ఆశాననము. సం. వి. ఆ. న. ఆశీర్వాదము.

ఆశాసించు. సం. స. క్రి. 1. ఆశీర్వదించు; 2. కోరు. “తే. వారలకు శ్రీయునాయువు వైరిజయము, మానసమున నాశాసించు మానవేంద్ర...” భార ఆశ్ర. ౧, ఆ. ౧౪.

ఆశాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్చు, కోరిక.

ఆశాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదించదగినది; 2. ప్రార్థించదగినది. “క. ఆశాస్యము లైన యనే, కాశీర్వాదంబు లాసగి.” వై. గీ, ఆ. ౧౮.—సం. వి. ఆ. న. కోరిక. “స్త్రీ. ... సాధింపరానియాశాస్యంబు గలుగునే...” వై. ౬, ఆ. ౨౮; 3. ఆశీర్వాదము, దీవన.

అశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్క కోణ. — విణ. (న్. ఈ. న్.) తినువాడు. (సమాసాంతముననే ప్రయోగము) తినువాడు. (అమృతాశి మొ.)

అశించు. సం. స. క్రి. అపేక్షించు, ఆసించు, కోరు. “మ....నిరాహారుడై, తను వాళింపక యేండ్లు వేయుఁ గడపెన్ దై లోక్య మారాయనన్.” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧౬౭.

అశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడినది; 2. గవీనము, అంతకుముందు ఆవులను మేసినది. (పౌలము.)

అశీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలవిలుగుడు, శీర వికృతము; 2. పీయూషము, జాన్ను; 3. అగ్ని; 4. భోజనము, తిండి.

అశీర్వచనము. సం. వి. అ. పుం. దీవన, అశీర్వాదము.

అశీర్వచించు. సం. స. క్రి. అశీర్వదించు, దీవించు.

అశీర్వదించు. సం. స. క్రి. దీవించు.

అశీర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. దీవన.

అశీవిషము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

అశీస్సు. సం. వి. న్. స్త్రీ. 1. హితముకోరుట; 2. దీవన; 3. పాముయొక్క కోణ.

అశుగము. సం. వి. అ. పుం. (వేగముగాఁబోవునది) 1. బాణము; 2. గాలి.

అశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అణువదిసినములలో పండు ధాన్యము; (ఆశువీహి); 2. ఎఱ్ఱబిలమ వడ్డు. — క్రి. విణ. న. వేగ. — విణ. వేగముగలది.

అశుభుక్షణి. సం. వి. ఇ. పుం. (కుష్మింపజేయునది) అగ్ని, నిప్పు.

అశౌచము. సం. వి. అ. న. అశుచిత్వము, పరిశుద్ధి లేమి.

అశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. అచ్చెరువు. — విణ. అచ్చెరువైనది.

అశ్చనము. సం. = అశ్చము.

అశ్చము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) శిశామయము, జాతితోఁ జేసినది.

ఆశ్ర పణము. సం. వి. అ. న. పాకము.

ఆశ్రమము. సం. వి. అ. పుం, నం. 1. పర్ణశాల; 2. బ్రహ్మచర్యాది; (ఇవి నాలుగు. — బ్రహ్మ

చర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్యాసము.) 3. తపోవనము; 4. మఠము.

ఆశ్రమి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆశ్రమముగలవాడు.

ఆశ్రయణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆశ్రయించునది. — వి. అ. న. 1. ఆశ్రయించుట; 2. నేవించుట; 3. అవలంబించుట; 4. ఆశ్రయము.

ఆశ్రయణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁదగినది.

ఆశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అండ; 2. ప్రాపు, అవలంబనము. “తే. ఇతనియాశ్రయమున మన మెల్లబ్రదికి, యున్నవారము గావున నగ్రుతిపుల, పాలువడకుండ విడిపింపఁ బాడి...” భార. విరా. 3, ఆ. ౨౦౪. “నీ...జమదగ్నిసుతుకృపాశ్రయమునఁ బడసినవిలువిద్య గలరాపు వెలయఁజేయ...” భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౦౫; 3. ఆశ్రయించుట, “మహదాశ్రయము; నీచాశ్రయము;” 4. ఇల్లు.

ఆశ్రయాశి. సం. వి. న్. పుం. విణ. (న్. ఈ. న్.) = ఆశ్రయాశుడు.

ఆశ్రయాశుడు. సం. వి. అ. పుం. (ఉన్నచోటు తినివేయువాడు.) అగ్ని. — విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయించినచోటు ధ్వంసముచేయువాడు.

ఆశ్రయాసిద్ధము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశ్రయము లేనిది, ఆధారములేనిది; 2. అసంభవము. “తే. ...అర్థకుసుమసౌరభసాధనార్థహేతు, వాశ్రయాసిద్ధమనియెడియయ్యలెల్ల.” ప్రభా. ఆ. ఆ. ౮౪.

ఆశ్రయాసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సాధింపబోవువిషయమునకు ఆధారము లేకపోవుట (ఇది తర్కదోషములలో నొకటి.)

ఆశ్రయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆశ్రయముగలవాడు.

ఆశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయముచేయు, అండగొను.

ఆశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. శ్లేశము.

ఆశ్రపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చూటదాటని
వాడు, చెప్పవట్లు పువవాడు.

ఆశ్ర. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కత్తివాడర, కత్తియంచు.

ఆశ్రకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఆశ్రయింప
బడినది; 2. ఆశ్రయించినది.

ఆశ్రుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఆంగీకరింప
బడినది, సమాహితము; 2. బాగుగా వినబడినది.

ఆశ్రయము. సం. = ఆశ్రయజేయుము.

ఆశ్రవము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఆరింగితము,
కవుగిలించబడినది; 2. బాగుగా గలిసియున్నది.

ఆశ్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక నక్షత్రము,
ఆశ్రవము, ఆసిలేదు.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆలింగనము; 2.
ఆశ్రయనక్షత్రము.

ఆశ్రవించు. సం. స. క్రి. 1. కవుగిలించు. “మ. అతఁ
డుకొరిపదబ్బముగ్గదియ సాష్టాంగముగా
మ్రొక్క చూడ్చి కపాచార్దము గానరా విగియ
నాశ్రవించి ప్రద్యుమ్న క, ర్ణతమాకాతులు
తోడుగా నరుగుచున్న దల్లికిఁ దేవకీ, పతి
కిఁ మదనమాచరించి కదలెక జంచరధారా
ధుఁడై.” శై. 3, ఆ. ౧౨3; 2. క్రమ్ము.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. న. ఆశ్రవకథలము, రావి
సండు.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. న. 1. గుఱ్ఱములసమాహమ,
ఆశ్రవము; 2. గుఱ్ఱపుబాజీ—విణ. (అ. ఈ. ఆ.)
ఆశ్రవసంబంధమున్నది.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్రవినక్షత్ర
యొక్కపార్థమిగల మాసము.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆశ్రవినక్షత్రయొక్క
పార్థమి, ఆశ్రవముపార్థమి.

ఆశ్రవాయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఋగ్వేద
సంబంధమగు క్రౌతమాత్రము రచించిన యొకా
నొక ఋషి; 2. ఆశ్రవాయమాత్రమును అను
సరించు బ్రహ్మణుడు.

ఆశ్రవించు. సం. స. క్రి. 1. ఊహింప; 2. ఊహ
ించు.

ఆశ్రవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఊహింపనది,
ఊహించింపబడినది. శ. ౪.

ఆశ్రవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఊహింపనది.
—వి. ఆ. న. ఊహింప.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊహింప; 2.
సాంత్వనము, ఊహించుట; 3. వైకి ఊహించు
చుట; 4. ఎగయూహి; 5. ఆశ్రయించుట
చేసినది; 6. ఆంధ్రప్రభంధములలోని పరి
చేసినది.

ఆశ్రవ. సం. విణ. (న. ఈ. న.) 1. ఊహింప
వాడు; 2. ఊహించువాడు; 3. ఆశ్రవ
ములు గలది.

ఆశ్రవించు. సం. స. క్రి. 1. ఊహింప; 2. ఊహ
ించు, ఊహింప. “వ...ఆతి త్వరితంబునం జని
యాసురగృహీత యై యాశ్రవించుచున్న కన్య
కం గని దాని నాశ్రవించుచు.” మార్క. ౮,
ఆ. ౧౨౨.

ఆశ్రవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఊహించింప
బడినది.

ఆశ్రవము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఊహించు
దగినది; 2. బలిమాలదగినది, సాంత్వనము.

ఆశ్రవకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱపుకాతు.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్రవముజమానము.

ఆశ్రవము. సం. వి. బ. ఆశ్రవములు, ఆశ్రవపుత్రు
లు. “తే. కవలవారు సూర్యేంద్రప్రకాశతేజా,
లాశ్రవలయంశములఁ బుట్టి రమరగుణులు.”
భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౩౩.

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. బ. ఆశ్రవము,
ఆశ్రవదేవతలు.

ఆశ్రవము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గుఱ్ఱము ఒక
దినము నడవదగినది. (త్రోవ.)

ఆశ్రవము. సం. వి. ఆ. న. ఆశ్రవము, ఆశ్రవము
మాము.

ఆషాఢి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక నక్షత్రము.

ఆషాఢము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆషాఢనక్షత్రయొక్క
పూర్ణిమగల మాసము; 2. బ్రహ్మణ బ్రహ్మచారి
పట్టుకొనెడు మోదుగుకోల; 3. మలయపర్వ
తము.

ఆషాఢి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆషాఢశుద్ధపార్థమి
(ఉత్తరాషాఢా నక్షత్రయొక్కపూర్ణిమ).

అపామూషీ. హిం. అప్య. 1. ఆశ్రద్ధ; 2. వివరణము లేదు. “అపామూషీగా చూచినాను. పరిశీలించ లేదు.”

అపూర్ణానా. హిం. వి. సత్రము. శ. ర.

అస్థీవనము. సం. వి. అ. న. అంతటనుమ్మివేయుట, ఉమ్మివేయుట.

అస. వై. వి. 1. ఆశ, ఇచ్చు, అపేక్ష; 2. దిక్కు. అసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్రయము; 2. అసక్తి, తగులము; 3. పట్టుదల.

అసంగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సుడిగాలి.

అసంది. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శవవాహనము, కటువు; 2. చౌకమగుమంచము; 3. చేదరపుసీటు.

అసక మ్మెరగాండు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. శ. ర.

అసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అపేక్ష, అస; 2. తగులము.

అసక్తుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. అపేక్షించువాడు, అసగొన్నవాడు; 2. కూడియున్నవాడు.

అసచేయు. వై. స. క్రి. ఆశించు, అభిలషించు. “ఉ. ఇంద్రపదంబు కోరండు దిగీశులరాజ్యము లాసచేయుడు.” వి. పు. ౨, ఆ. ౬గి.

అసత్తి. ఉభ. వై. వి. ఆశ.—సం. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము; 2. దగ్గరసంబంధము; 3. ప్రత్యక్షజనకమగు సన్నికర్తృము, ఇంద్రియసన్నికర్తృము.

అసదనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాప్తి, పొందుట; 2. సమీపసంబంధము.

అసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కూర్చుండుట; 2. స్థితి.

అసనము. సం. వి. అ. న. 1. (కూర్చుండుట కాధారము.) పీఠ, మొ; 2. స్వస్థికాది; (స్వస్థికాసనము, గోముఖాసనము, బద్ధాసనము, పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము. (దీనికీ సిద్ధాసనమని, వత్సాసనమని, సుప్తాసనమనియు నామాంతరములు గలవు.) మయూరాసనము. మొ. శ. ర.); 3. బలాదులలోపము చేత శత్రువువై దండెత్తి పోవక నిలుచుట, యుద్ధమునకుఁ బోవక తన దుర్గమున నుండుట. (ఇది రాజనీతియందు పద్ధతిములలో నొకటి. యాన

మునకు వ్యతిరేకము.) 4. వినుగుమూపు.—పుం. వేగినశి.

అసని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విపణి, అంగడివీధి; 2. మర్యాద, హద్దు.

అసన్నము. సం. వి. అ. న. దాపు—విణ. (అ. అ.) 1. దాపైనది; 2. సిద్ధమైనది.

అసన్నించు. సం. అ. క్రి. అసన్నమగు, సమీపించు. “మ. స్వకులంబెల్ల నశింపఁ గాలమిపు డాసన్నించె నింతైన మల్లిక గావింపుము మానసంబోరుల యాలిక్ దేర సత్కీర్తియే.” ఆధ్యా. యుద్ధ. ౧౭౬.

అసపడు. వై. అ. క్రి. కోరు, అపేక్షపడు.—స. క్రి. ఆశించు. “క. ... ధరణీశ పాండుపాలిక, ధరావలయమానపడుట దగదే నీకున్.” భార. కాంతి. ౧, ఆ. ౧౧౨. “క. స్త్రీసంతోషించు తెఱంగునపడవి మనసుగలుగునట్టి యధముండు. ...” భార. అశ్వ. ౪, ఆ. ౨౨౯.

అసపాటు. వై. వి. అపేక్షపడుట, ఆశించుట. “స్త్రీ. ... అసపాటును నవజ్జకయు నెందున లేక...” భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౨౦౩.

అసరా. వై. వి. ఆశ్రయము, ప్రాపు, అండ.

అసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కముచేయని చెఱుకురసముతోఁ జేసిన చుద్యము; 2. ద్రాక్షాది రసముతోఁ జేసినచుద్యము; 3. కల్లులేట; 4. పూచేనె.

అసాదకుండు. సం. విణ. (అ. అదికా. అ.) పొందించువాడు.

అసాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాప్తి, పొందుట; 2. పొందించుట; 3. సిద్ధముచేయుట; 4. దగ్గర నుంచుట.

అసాది. దే. వి. 1. మాదిగ. “స్త్రీ.... అసాదిగోసంగి మాదిగ గూబరి యన, మాశంగుడగు...” ఆం. భా. ద్వి. తూ. ౨౦౯; 2. అసాదివాడు.

అసాదించు. సం. స. క్రి. 1. ప్రాపించు, పొందు; 2. పొందించు; 3. సిద్ధముచేయు; 4. దగ్గర నుంచు.

అసాదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది; 2. సిద్ధముచేయఁబడినది; 3. దగ్గరనుంచఁబడినది.

అసాదివాడు. సే. వి. గ్రామదేశకగుడిలో అర్చన చేయువాడు. “అట్టుపట్టు అసాదివానిది రట్టు రవ్వ గంగానల్లుడి” అని సామెత.

అసాద్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. స్రావ్యము; పాండవగిరినది; 2. దగ్గరగానుంచడగిరినది; 3. సిద్ధముచేయడగిరినది; 4. తీరేపడగిరినది.

అసాకు. హి. వి. అధారము.

అసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జడివాన, ధారా సంపాతము; 2. మిత్రబలము; 3. సేన వ్యాపించుట; 4. వ్యాపించుట; 5. మురుగశి; 6. జిల్లేడుశి; 7. వేదము.

అసానలు. వై.వి.బ. అధికాశలు. “క. అసానలవచ్చి తి నను, గాసిబెట్టి యది యడవంగలసెను....” భా. వి. కా. 3, అ. ౧౫౩. “ఉ....మూసికొనంగ వత్తుకొక మోహరముల మ్రగ్గినేని నా, సానల కొక్కదుండయను నాగ్రహవృత్తి బలంబువై బడుకొ.” భా. వి. వి. గా. ౧, అ. ౨౦౦.

అసిండు. వై. అ. క్రి. అసపడు. “ద్వి. సీతక దెచ్చుట కు నాసింది పచ్చుటయు.” రా. ఆర. ౧౬౦-పు. స. క్రి. అపేక్షించు, కోరు. “తే....సిగురుండో దునాసిండునే మహేంద్ర.” భా. ఆశ్వ. ౧, అ. ౩౬ “కా. అసా! యస్స! వివేకమే! పురహరుం దాసిందియున్నాడె నీ, స్వాహాకారము! శంభుఁడాసి యట పీఠత్రంబునందేను మృష్టాహారంబు భుజియవచ్చుతినె మోహంధంధవై యీ క్వరద్రోహంలేటికిఁ జేసెడంచు పితృబుద్ధుల్ సెప్పుగా వచ్చుతినే.” కాశీ. 2, అ. 2౨.

అసికుడు. సం. వి. అ. పుం. (అసిమపయోగించు వాడు), భద్రాయధుడు.

అసికము. సం. వి. అ. న. 1. ఉసికపట్టు; 2. కూర్పుండుట; 3. కూర్పుండుచోటు—విణ. (అ. అ. అ.) కూర్పుండినది.

అసిద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. (వ్యవహారమున) అడ్డగించబడినది; 2. కట్టాయితమయినది, సిద్ధమైనది.

అసినుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కూర్పున్నవాడు.

అసు. దే. వి. బట్టలు నేయునపుడు పడుగుదారము కూర్పుట కుపయోగించు పనిముట్టు. (దీనిలో

కండె యుంచెదరు.) “అసులో కండెవలె వాడు వాని మిత్రునితోఁ దిరుగుచున్నాడు.” అని వాడుక.

అసుగ్రోవి. దే. వి. (అసు+గ్రోవి) సేతగాఁడు అసుపోయునపుడు నూలుచొప్పించెడు గుల్ల, అసుపుల్ల అనియు వాడుక.

అసుమ్రాను. దే. వి. సేతనేయువాని పనిముట్టులలో నొకటి. (నూలుపోగువాటిండుటకై పరుసకు మూడువంతునగాని అయిదువంతునగాని నాలుగుదవదుసలుగా మొలలగుచ్చిన కొయ్య చట్టము అని శ. ర.) (అసునే కొందఱు అసుమ్రానని వాడుదురు.)

అసురము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అసురసంబంధమైనది.—సం. వి. అ. న. 1. ఇంతయని నియమితమగు ధనమిచ్చి కొన్నకన్యకను పెండ్లాడుట; (అసురవివాహము.) 2. బొంతకాకి; 3. చేవుటువ్వు; 4. భయంకరత్వము; ఈయర్థమున ఆంధ్ర గ్రంథములలోఁ గనబడుచున్నది. “సీ....వారలలో బలవంతుండు బకహిడింబాసురులనువారి నాసురమునఁ జంపె. ...” భా. ఆర. ౧, అ. ౧౦౨. “క. ... శతాసీతుఁడెదిచ్చె నతనినాసుర భంగిణ్....” భా. భీష్మ. ౩, అ. ౩౦౯. “చ. ...కరుణ యొకింతలేక యెఱగండుల దేవకిగన్న యార్దురం, బరువవిశాలఘోరశిలవై గడకాళులు వట్టి వ్రేసి యాసురముగఁ జంపెఁ గంఠుండురుశోణితముల్పదరంగఁ జెచ్చెరన్.” హరి. పూ. ౫, అ. ౧౦౨.

అసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృష్టిక, నల్లావలు; 2. రాక్షసస్త్రీ.

అసురీణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నల్లావలుపండునది. (పాలము.)

అసురుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అసుర, రాక్షసుడు; 2. నిర్మలి, మూలజ్ఞుడు.

అసువోయు. దే. స. క్రి. (అసు+పోయు.) (అసుమ్రానిమొలకలనూలు) పోగువాటించు. శ. ర. అసున నూలుతోడు.

అసేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చల్లుట; 2. తడుపుట.

అసేవకము. సం. విణ. (అ. అసికా. అ.) ఎంత

చూచినను తృప్తితీరినది. (నయనయుగానేచన కము రూపము.)

ఆసేచనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. చల్లనది; 2. తడపునది; 3. ఎకచూచినను తృప్తితీరినది. (కోరబడినది అని శ. ర.)

ఆసేధము. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ధీ. ఋ.) (వ్యవహారమున) రాజాజ్ఞచే ప్రతివాదిని నిరోధించువాది (వారంటు అమలు జరిపినవాడు.)

ఆసేధము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యవహారమున) నిరోధము, అడ్డగింక, వ్యవహారమున వాది ప్రతివాదిని రాజాజ్ఞచే అడ్డగించుట, వారంటు అమలు జరుపుట.

ఆసేధించు. సం. స. క్రి. (వ్యవహారమున) నిరోధించు, అడ్డగించు. వ్యవహారమున వాదిని రాజాజ్ఞచే అడ్డగించు, వారంటు అమలు జరుపు.

ఆసేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది. (వ్యవహారమున) రాజాజ్ఞచే అడపఁదగినది.

ఆస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. ఇంకుట; 3. తిరస్కారము; 4. ఆక్రమణము, వైఁబడుట, మార్కొనుట.

ఆస్కందము. సం. వి. అ. పుం. = ఆస్కందనము.

ఆస్కందితము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపునడకలలో సమమైన నడక, అతివేగమును అతిమందమును గాక నడితరముగాఁ బాటెడి యొక యశ్వధార, రహాలు. శ. ర. “నిశ్చలమై అతివేగము అతిమందమునుగాక సమమైనగతి ఆస్కందితము” అని గురుబాలప్రబోధిక. “పూర్ణవేగమునబోవు గుఱ్ఱపునడక” అని సంస్కృతనిఘంటువు. ఆస్కందితము, ధోరితకము, రేచితము, వల్లితము, పుతము. అనునవి ఆశ్వగతి విశేషములు, వీనికి పంచధారలనిపేరు.—విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁబడినది, మార్కొనబడినది.

ఆస్కారము. దే. వి. 1. బలము, శక్తి; 2. ఆధారము, ప్రాప్తి. “విదైవ వ్యాపారముచేయుటకు ఇంటిలోను ఒడలిలోను గూడ ఏమియు ఆస్కారము లేదు.”

ఆస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1. చలుచుట; 2. (పలు పఁబడినది) ఆననము; (చాపమొదలగునది) 3.

చలుపు; 4. వినుఁగుమీఁదఁబడి యెఱ్ఱకంబి; 5. ఎఱ్ఱకంబి.

ఆస్తరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆస్తరణమున కుఁమోగించునది. (వస్త్రము మొ.)

ఆస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చలుపు; 2. ఆననము; 3. ఎఱ్ఱకంబి.

ఆస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టినధనము. (స్థిరాస్తి, చరాస్తి అని వైరి సమాసమున వాడుక.) “స్థి... ఆస్తి నా సర్వస్వమలరుచుండు....” ఆం. భా. ద్వి. వై. ౨౭౫.

ఆస్తికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆస్తికునిభావము, ఆస్తికుఁడగుట.

ఆస్తికత్వము. సం. వి. అ. న. = ఆస్తికత.

ఆస్తికాడు. దే. విణ. ధనవంతుడు. “స్థి... ఆధ్యుడు విలసిల్లు నాస్తికాడు నాఁగ....” ఆం. భా. తృ. వి. 3.

ఆస్తికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. శ్రద్ధగలవాడు; 2. పరలోకమును జన్మాంతరము సున్న పని నమ్మువాడు; 3. వేదవాక్యములందు ప్రామాణ్యముకలవాడు; 4. భగవంతుఁడున్నాడని నమ్మువాడు. (దీనికి వ్యతిరేకము—నాస్తికుడు.)

ఆస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. ఆస్తికునిభావము, ఆస్తికుఁడగుట.

ఆస్తికుడు. సం. వి. అ. పుం. వాసుకి సోదరియగు జరత్కారువను నామెకు జరత్కారునివలనఁగలిగినవాడు. ఈతనిధ భారతమునఁగనవగును.

ఆస్తిర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పలుపఁబడినది.

ఆస్త్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విస్తీర్ణము, పరిచయము.

ఆస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస్థానము; 2. ప్రయత్నము; 3. శ్రద్ధ, ఆసక్తి; 4. ఆదరము; 5. అపేక్ష; 6. ఆధారము.

ఆస్థానము. వి. అ. క్రి. సభచేయు, కొలువుండు. “శా... స్థి, వాకొన్నాడవు భోజనోత్తరమునం దాస్థానమైయుండి యజ్ఞాకంఠెట్టుక చెప్పుదల....” కాశీ. ౭, ఆ. ౦౭౪.

అస్థానము. గం. ని. త. స. 1. వధ; 2. రాజవధ.

சே. ௨. ௨௦. ௩. ௩. = சே. ௨. ௩.

అస్మితుః, నం. విదా. (అ.వి.స.) 1. ఉత్పాదము;

2. పాండిత్యము; 3. విక్రమము; 4. ఆశ్రయించినవాడు.

అనుల్లి. ఆం. స. క్షేత్రశాస్. పా. అక్షిపాదం.

ఆంధ్రము. వం. ప. క. న. 1. స్థానము, చోటు;
2. వసి.

అక్షిటాలు. ఆ. = అక్షుల్.

అస్థానము. నం. ౩. ఆ. న. 1. చతుస్ర, భజము,
పంచమోపతై నచాసేతైః గొట్టుకొనుట, అప్పుకిం
చుట; 2. కవచ్చుట.

అస్ఫలము. సం. ఓ. అ. పుం. 1. = అస్ఫలశము;
2. ఎనుగు చెక్కికొట్టుకొనుట, ఘోరము.

అస్థానించే. సం. ౧. క్రి. 1. అస్థానించు, చఱచు.
(శి.శామలం) అస్థానించు; 2. కవలల్లు.

అస్థాంగము. సం. విదా. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చక్షువ
బిజినది; 2. తదంతింగబిజినది.

అస్సం. నం. వి. ఆ. క్రి. 1. ఆదవపట్టాళి; 2.
వింట్టాళి.

ఆంధ్రము. సం. ౩. ఆ. పుం. 1. చఱచుట,
భజామలపుణెచుట; 2. పగులగొట్టుట; 3.
జిలేడుశి.

అసాధ్యతనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చతువు, దెబ్బ;
2. నోటు; 3. చీలిక, భృశాధిక ముప్పుశించుట;
4. చగులగొట్టుట; 5. ప్రకటించుట; 6. దివ్య
ము మొదలగువానిని చెలుగుట; 7. అగ్ని మొద
లగువానిభవన.

అనంతరము. సం. ౨. ఈ క్రి. 1. రత్నమాలకు
రంగ్రామ వేసెడునూది, విడిసాన; 2. తొరప
బాము, కొయ్యమొదలగు వానికి బెజ్జము వేయు
సాధనము.

అస్సీటించే. సు. స. క్రి. 1. చతురు. “క. మా
టికి మనపై నులుములు, చాటుచు వేకోటులద్ర
చరులు గొలుచు నా, స్సీటించి నేల గాలం,
దాటుచుచు చున్నవాడు మంభుండు కంటే.”
రా. యు. 383; 2. పొడుచు; 3. వీల్చు,

చనులగొట్టు. “వ... సోమార్చ్యమయమహా
సో పానముల బ్రచరించి చరితహాపవనయుంపా
సంపాతముల దూగినూడు కరుణలచప్పుట్లు
విప్పటముల నాసోఫీటింక...” వై. ౧,
ఆ. ౨౦; 4. తన్ను. “నీ... మృత్యుప్రకంపను
మే నెల్ల జెనుపించె దండు డాసోఫీటింకె ధరణి
గాలం...” కాశీ. ౭, ఆ. 3౧.—అ. క్రి. తరించు.
“వ. ఆతని పిత్తైతామహా లాసోఫీటింతురని
దెంపియు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౦౩.

ఆస్పీటికము. సు. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చటవ
బడినది; 2. ఆవృశించబడినది (భృశాది); 3.
చీల్చబడినది; 4. పాడువబడినది.

ఆస్థాకము. సం. విజ్ఞ. (అ. ఈ. అ.) మానసంబంధ
మైనది; మానసంబంధమైనది.

ఆస్థాకీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = ఆస్థాకము.

ఆస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. కూర్చుం
డుట; 3. అగుట.

అస్మిన్ధయోఽడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముఖము
చురుగునము చేయువాఁడు.

ఆస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు; 2. ముఖము.

ఆస్రము. సం. వి. ఆ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు.
—పుం. పెండ్లుక.

ఆస్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. క్షోశము, అలసట.

ఆస్రావము. సం. వి. ఆ. పుం. (మదాదులు) స్త్రవిం
చుట.

ఆ. సా. వి. సా. వి. (న్. ఈ. న్.) (మదాదులను)
స. వి. చ. న. ది.

అస్పదనము. సం. వి. అ. న. (అస్వాదించుట) 1. అనుభవించుట; 2. చవిచూచుట; 3. త్రాగుట; 4. తినుట.

ఆస్పదించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవించు; 2. చవి చూచు; 3. త్రాగు; 4. తిను. “తే. హస్తములు రెంట నందంద యదివి యదివి, తాటిపండ్లార గించెడు బీటకమున, నశ్రయంబున బ్రహ్మాండ మాస్పదించు, ధైరవుం డిచ్చుగాఁ తోభనము మనకు.” కాశీ. శి, ఆ. ౮౧. “నీ... అబావి తేటనీ రాస్పదించిన...” కాశీ. ౬, ఆ. 3౯.

ఆస్వాదకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ-వికా.అ.) ఆస్వా
దించువాడు.

ఆస్వాదనము. సం. వి. ఆ. న. ఆస్వాదనము.

ఆస్వాదిమే. సం. స. క్రి. ఆస్వాదిమే. “మ. కరు పృథ్వి గురువృద్ధ బాంధవు లనేకుల్ సూచు చుండన్ మదో, ధూరుడై ద్రాపది నట్లు సేసిన ఖలుక దుశ్శాసనుక లోకభి, కరలీలన్ పథి యించి శర్వపులపక్షత్వైల రక్షాఘ, నిర్గురమున్వీ పతి సూచుచుండ నని నాస్వాదింతు ను గ్రాకృతిన్.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౩౩. ఇట త్రాగు అని యర్థము.

ఆస్వాదితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆస్వాదింపఁ దగినది.

ఆస్వాద్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆస్వాదింపఁ బడినది.

ఆస్విన్నము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అంశటను చెనుప్పినది.

ఆహకము. ఉభ. దే. వి. కనుప, ఆయకము, తాకట్టు. “ద్వి. ఆహకంబులు వెట్టియవిదక్కు మితులు, సాహసంబున బల్కి సాక్షులఁజెట్టి.” హరిశ్చ. ౨, భా. — సం. ఆ. పుం. ముక్కునఁ గలంగురోగము, నాసాజ్వరము.

ఆహలము. సం. వి. ఆ. పుం. శమైట. — విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కలంగ నేరనిది, అనంభవము (‘గొడ్డాలి కొడుకు చూచుచున్నాడు’ లోనగుమాట.) 2. కొట్టఁబడినది; 3. శ్రొత్తది; (వస్త్రము.) 4. ఉదికినది, ప్రాఁతది; (వస్త్రము.) 5. రెట్టింపఁబడినది, గుణింపఁబడినది; 6. నలంగఁగొట్టఁబడినది.

ఆహశలక్షణుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గుణముల చేతఁ బ్రసిద్ధిఁజేయినవాడు, కృతలక్షణుడు, పలుపురకు బరిచితుడు.

ఆహతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కల్లమాట లాడువాడు; 2. కొట్టఁబడినవాడు.

ఆహరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) (ఆహరింపఁ దగినది.) 1. తీసికొని పోఁదగినది; 2. తినఁ దగినది.

ఆహరించు. సం. స. క్రి. 1. ఆహరించు; “ఉ.... నేఁదల్లడమంద భూషణవితానమునర్థము నాహరించి.” పూ. ౪, ఆ. శర. 2. ఐయికొను, ఉద్ధరించు. “నీ. విజ్ఞానమునఁజేసి విషయాదిపలన నె

మనమాహరించి....” ఆము. 2, ఆ. 2౪. ఇట ఆకర్షించు. శర. 3. తీసికొనివచ్చు. ఆకర్షించు. “నీ. ... బ్రహ్మపక్షపక్షైర నిర్దమై యవలంబిరిగి యహ్మదశద్విషములను, లే. నాహరించి రాజసూయాశ్వరంబు; దర్శన మొఱుఁ ద్రైలోక్య దక్షిణముగఁ, జంద్ర సేయట్టిప్రస్తుతి జగతిఁ గలఁడె....” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౨౬. “నీ.... ౨౪ వద్యతకము, ప్యయముగా సీతల వాసపువైక్య నఖలజగద్ధన మాహరించి, కొనశేల యుక్తనరు భూములందలి ధాన్యంబు లేల....” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౬౮: 4. తిను, ఆహరముగాఁగొను. ‘ఆ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁ బరమాయువుకవాస, ములకుఁ జీత్రశుద్ధి ఫలజలంబు, లాహరించి యుక్తి కాఫి రాజ్యము వత్త, భక్షరతు వివంబు ఫలము లధిప.” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౧౪౩.

ఆహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. క్రి. ఋ.) ఆహరించు వాడు.

ఆహవనము. సం. వి. ఆ. న. యజ్ఞము, శ్రేణిమి.

ఆహవసీయము. సం. వి. ఇ. పుం. దక్షిణాగ్ని గార్హ పత్యాహవసీయము లనుపేర శ్రుతిప్రకారము స్థాపింపఁబడు మూఁడగులలోను నొకయగ్ని. — విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. హోమముచేయఁదగినది; 2. యజ్ఞమున బలియయ్యయోగ్యమైనది.

ఆహవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. యజ్ఞము; 2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము; 4. నూలియొద్ద గట్టిన సీళ్ల తొట్టి.

ఆహహ. వై. అవ్య. = ఆహా.

ఆహా. వై. అవ్య. 1. (ఆహాశబ్దమును గలిగించునది.) ఆశ్చర్యము, ఔరా. “శా... ఆహా పుట్టెను లాఁతి చూడఱు....” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౨౪౮. “శా.... దివ్యప, స్త్రాకల్పంబులు దివ్యగంధములు నాహా పుట్టఁజేయంగ....” హర. ౬, ఆ. ౧౦౦; 2. నంతోవప్రకంసాశ్చర్యసంతాపాదులను సూచించును; 3. నిందను సూచించును. “శా.... ఆహా వేదంబులు యాగభాగము లమర్త్యశ్రేణికి కాలి మా, కే వంకంబని లేకయుండునటుగా నేర్పాటు గావించెగా, నీవేగంబ హరించి తచ్చుత్తులు భగ్నీ భూతముల్ సేసెదన్.” దశా. ౧, ఆ. ౨౪౩.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోజనము; 2. వంటకము; 3. అహారణము.

ఆహారించు. సం. స. క్రి. 1. ఆరగించు; భుజించు, తిను. "నీ...గృహణవేళలయందు రాహువా హరించి తృప్తిమై గ్రజ్జురం ద్రేచెనేని..." వై. ౨, ఆ. ౧౮౩. "నీ...చిలుతిండి తనవారి మొఱగి యీహరించు నలవ నూకరజాతీయందు బుట్టు..." కాశీ. ౨, ఆ. ౮౦; 2. ఆహారించు.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. హారాదిభూషణము లచే గలిగెడి అభినయవిశేషము.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆహరింపఁదగినది; 2. తెచ్చుకొఁదగినది, తెచ్చిపెట్టుకొనఁదగినది.

ఆహావము. సం. వి. అ. పుం. 1. వశువులు నీరు త్రాగుటకై నూలియొద్ద కట్టిన తొట్టి, నిపానము; 2. ఆహావము, యధము; 3. పిలుపు.

ఆహికము. సం. వి. అ. పుం. 1. వంతుప్రకారము తగులు జ్వరము, పాళీజ్వరము; 2. సుషిరవాద్య విశేషము, (సోన్నాయిపంటివి) అని వాడుక.

ఆహికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పాణినిముని; 2. కేతువు.

ఆహికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది, స్థాపించఁబడినది; 2. చేయఁబడినది.

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. వేదసంస్కారప్రకారము అగ్నిహోత్రము నుంచుకొనియుండు వాడు.

ఆహితుండికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పాముల వాడు; 2. పాములఁబట్టువాడు, సర్పగ్రాహకుడు.

ఆహిషము. సం. వి. అ. పుం. లంచము.

ఆహుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేల్వఁబడినది, హోమము చేయఁబడినది.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్నియందు వేల్పుట, హోమముచేయుట.

ఆహూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడ్డది.

ఆహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిలుచుట, పిలుపు.

ఆహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆహరింపఁబడినది. చూ. ఆహరించు.

ఆహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆహరించుట.

ఆహేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆహిసంబంధమైనది, సర్వసంబంధమైనది. (ఎముక, విషము, మొ.)

ఆహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. విల్లపించరళి.

ఆహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహోపురుషిక, దర్పముచేత తన్ను గొప్పగా నెంచుకొనుట.

ఆహోపౌరుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = అహోపురుషిక.

ఆహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. వగలుచేయఁదగిన కర్తము; 2. ప్రతిదినము నుండునది; 3. ఆహారము; 4. వ్యాకరణమహాభాష్యమున ప్రకరణము.—విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. వగలుచేయఁదగినది; 2. వగలుమాత్రముండునది.

ఆహ్లాదనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంతోషపెట్టునది.—వి. అ. న. సంతోషపెట్టుట.

ఆహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, ఎలమి.

ఆహ్లాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. ఆహ్లాదము గలిగించునది; 2. ఆహ్లాదముగలది.

ఆహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. పిలుపు.

ఆహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిధానము, పేరు; 2. గుఱ్ఱపుటబందెము కోడిపందెము మొదలగునవి.

ఆహ్వనము. సం. వి. అ. న. హూతి, పిలుపు.

ఆశతి. వై. = ఆలతి.

ఆశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వక్షి; 2. చెలికత్తె; 3. అడ్డకట్ట.—న్. పుం. తెలు.—విణ. ఇ. నిర్మలమయిన మనసుగలది. రూ. ఆలి.

ఆశిందకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉడుత, చిక్రోడము.

ఆశిందము. సం. వి. అ. పుం. ఆశిందము.

ఆశుగ. దే. వి. = ఆశువ.

ఆశులు. దే. = ఆశ్వు. "ఆ. పొడవుచూడమగలపొల్లలు నాశుల, పొల్లలును నిజం పోలెయిండు, గలనఁదూఱనెత్తఁగా బోవునప్పుడు, కాని చూచి యెఱుంగఁగాదు మున్ను." కు. సం. ౧౧, ఆ. ౪గి. ఇట టిప్పణిలో ఆశులు = స్త్రీలు అని

కలదు. అది సందర్భోచితముగా గనబడదు. స్త్రీలనుసరమున ఆశులు అనురూపమును సిద్ధింపదు. ఆశువ. దే. వి. ముత్తైపుణ్ణిపులవంటి ముండ్లచేత గబ్బుబడిన యెల్ల యంగములంగల యొకవిధమైన పంది, శల్యకము. “ద్వి. కుండేలు నుడుమును గూర్చుంబు నేడు, బంది యాశువయును భక్త్య ముల్ గాని, పంచనఖంబని ప్లవగంబుఁ దినురు.” సం. “శల్యకశ్వావిఱ్ఱో గోధా శశశి కూర్చున్న పంచమః.” రా. కీష్కిం. ౨౧౩-పు. (కొందఱు దీనిని నఖమృగముందురు.) శ. ర. ఇట సాులవ అని ముద్రితపాఠము.

ఆశువరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము. “సీ. శోట సింగారింది కొత్తశంబులనెల్ల నట్టట్లు పన్నింది యాశువరికి, బునిట్లు వెట్టింది...” ఉ. హరి. ౨. ఆ. ౯౨. (రూ. ఆడువరి.)

ఆశువారు. దే. వి. హరిభక్తుఁడు. “ఆ. ఆనిన మాఱు వలక నళికి యమ్మాశువా, రియ్యకొనియెఁ బోవ...” అము. ౨, ఆ. ౯౪.

ఆశ్వుశోన. దే. వి. ఒకదిననుకాకి. శ. ర.

ఆశ్వు. దే. వి. బ. (ఆరుగ+లు.) ధాన్యవిశేషము. శోద్రవము.

ఆశ్వాను. దే. = ఆశువారు. “శా. అంచత్పేమవశం వదుండగుచు నాయాశ్వానిఁ జేరంగ రమ్మంచుం దిల్పి మురాకి.” పర. ౪, ఆ. ౨౦౮.

ఇ

ఇ. ఉభ. అచ్చులలో మూడవ యక్షరము.—న. ఈయనదానికి అనయుక్తహల్లు పరంబగునపుడు వికల్పముగా వచ్చు రూపము. ఇక్కాలము = ఈకాలము.— అప్య. 1. ప్రార్థనాద్యర్థమున మధ్యమపురుషక్రియకనుప్రయుక్తము. “చేయు ము+ఇ=చేయుమి;” 2. మహన్న హత్యర్థముందు ప్రశ్నమును తెలుపు ఏడు, ఏరు మొదలగువానికి అనుప్రయుక్తము; “ఏడి, ఏరి, వేడు, వేరి;” 3. కొన్నిక్రియాపదములపై వచ్చు శృత్యుత్పయము; “చేయి. (చేయు+ఇ) త్రిప్తరి. (త్రిప్తరు+ఇ)” కొన్ని శబ్దములపై మతుబర్థమున వచ్చు ప్రత్యయము; “ఓయూరి;” 4. క్షార్ధకమున

(భూతకాలానమావశక్రియను దెలుప) వచ్చు ప్రత్యయము “చేసి, శోసి, చూచి.”—సం. మన్మథుఁడు దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు. “మా. అశనిధరణలాసాయత్తుఁ డధ్యాత్మచిత్తుం, డి శరకమలీని పూర్ణేందుఁ డానందుఁ డెందున్.” కు. సం. ౨, ఆ. ౧౦౭.

ఇక్ సైక్తురు. ఆం. వి. వైపిచారణచేయువాఁడు.

ఇంకఁబాటు. దే. అ. క్రి.=ఇంకు. “క. మేరువు దల క్రిందైనను, బారావారమ్ము లింకఁబాటిన లోలో, ధారణి రజమైపోయిన...” భాగ. ౮, స్కం. ౫౯౫.

ఇంకు. దే. అ. క్రి. (క. ఇంగు, ఇంకె=ఇంకుట)= ఇనుకు. 1. నీరుమొదలగునది నేలమొదలగుచోట్ల లోనికిపోవు, ఇనికిపోవు. “క. మూత్రపురీషాదులు దమ, గాత్రములని దింక వారు గారవ మెనఁగం, బుత్తుండని సంపత్తిక, గాత్రునిఁగాఁ జేసి రింతకాలముఁ గూర్చిన్.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. 3౪; 2. అవిరిగా పైకిపోవు, ఎండిపోవు; “ద్వి. అంకింపఁద ప్రలోహములజలమ్ము, లింకినట్లు.” పండి, దీక్షా. ౬౧-పు; 3. తడిలేనిదగు; 4. (జలాదికము) ఇగిరిపోవు, కనఁబడకుండఁగఁ బోవు. “వ....తత్కాలజనితం బయిన భేదంబునం దొరగ నమకట్టు బాష్పజలంబులు మగుడ నింకించుచు నిట్టూర్పు లడంచి ధైర్యం బవలంబించి యిట్లనియె.” భార. విరా. ౧, ఆ. 23; 5. జలము లేనిదగు, ఎండిపోవు. “ఉ. అక్కట కారవాన్వయ మహర్ణవ మింకెడునట్లు పుట్టెన్....” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౫౪; 6. ఊణమగు, నశించు. “సీ. ... ఆలితీక్ష్ణకరమైన యాశుశుక్షణి లేజమింగా లలేజమై యింకిపోయె...” భీమ. ౪, ఆ. ౧౦౭.

ఇంకుడు. దే. వి. ఇంకుట.—విణ. 1. ఇంకినది; 2. ఎండినది. “సీ. ఇంకుడుచన్నులువంక చేతులుఁగడు వలమైన గానుగంటినడుము.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. ౧౬౯.

ఇంకువ. దే. వి. ఇక్కువ, స్థానము.

ఇంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఇంగనము.

ఇంగనము. సం. వి. ఆ. న. 1. చలనము; 2. తెలివి, జ్ఞానము; 3. చలింపఁజేయుట.

ఇంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అభిప్రాయము, ఇంగి

తము; 2. ఆశ్చర్యము; 3. చలనము; 4. తెలివి; 5. సంజ్ఞ చేయుట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరుగునది, జంగమము; 2. చలించునవ్వభావము గలది; 3. ఆశ్చర్యకరము.

ఇంగలము. వై. వి. నిష్ఠ. “క. వంగడపువెదురుఁ గోవపు, టింగలమున నేర్పికననయ్యాసి.” పాండు. ౫, ఆ. ౪౦. “క. అంగుష్ఠము నిల మోపివ, తంగునివై జూపు సాచి ధగధగ లచ్చిస్తుంగత నింగులు నాకెడు,నింగలములు నాల్గుదెసల నిడుకొని కడకన్.” స్వా. ౬, ఆ. ౨౦. (చూ. ఇంగాలము.)

ఇంగాలము. ప్రా. వి. ఆ. పుం. (సం. అంగార; ప్రా. ఇంగాలా) బొగ్గు, అంగారము; (సంస్కృతనైష ధమున “ఇంగాలమివాశకపరే.” అని ప్రయోగింపఁబడినది. చేత్యమైనను కవి ప్రయోగించెనని వ్యాఖ్యాత. “ఇంగలస్తు కరీహస్వి.” అని ఇంగలము సంస్కృతముగా హారావళీనిఘంటువునఁ గలదు. ఇట “ఇంగాలస్తు” అనియుఁ బరిపఠపఱచును. దీనికి నైషధప్రయోగమే మూలము కావచ్చును. దాని ననుసరించియే కాఁబోలు తెనుఁగున సంస్కృతసమాసమునఁ బ్రయోగింపఁబడినది.) “సీ. అతితీక్షణతరమైన యాశుశుక్షణి లేజమిం గాలలేజమై యింకిపోయె.” భీమ. ౪, ఆ. ౧౦౭.

ఇంగితజ్ఞాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంగితమెఱిఁగినవాఁడు, ఎదుటివాని ముఖవికారాదులవలన వానిభావమును గ్రహించినవాఁడు.

ఇంగితము. సం. వి. ఆ. న. 1. అభిప్రాయము. “ఇంగితము తెలియక ఇతరులతో మాటలాడకు;” 2. ముఖమందలి వికారము, లోపలిభావమును తెలుపు చేష్ట.—విణ. (అ. ఆ. అ.) చలించునది, కదలనది.

ఇంగిలము. వై. వి. ఇంగలము. “గీ. కెరలునాఠేనీ తూపుటింగిలమునందు.” అచ్చ. సుం. (అని శ.ర.) “తే. చుట్టలనుఁగులు బంట్లు తోఁబుట్టువులును, గొడుగు లేనుఁగులదముల్లుములును, నలరునాఠేనీతూపుటింగలమునందు, ముగ్ధిపోవకమున్నె వే మలపుకొనుము.” అచ్చ. సుం. ౧౪౭. అని ముద్రణమున.

ఇంగిలాయ. డే. వి. కరదీపిక, చేతిదీపము, దివిటీ.

ఇంగిలాయి. డే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇంగిలకము. వై. వి. రాగద్రవ్యవిశేషము, హింగుళము. “తే. ప్రాగ్వికాంతనిండుగర్భంబునందు, సూర్యుఁ డుదయింపఁ బొద్దులుచొచ్చియుండ, మొదలఁదీండ్రించులేత కొమ్మెలకయెండ, నింగియింగిలికాననభ్యంగమార్చె.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౪.

ఇంగిలీకము. వై. = ఇంగిలకము “సీ. ...తరుణాంగుళీ చ్చాయ దంతపుసరకట్టు లింగిలీకపువింతరంగు లీన...” స్వా. ౧, ఆ. ౫.

ఇంగిలీషు. ఆం. వి. అంగ్లము, “ఇంగిలీషువారు.”

ఇంగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గారళి.

ఇంగులీకు. వై. వి. మృగవిశేషము. “ద్వి. కొమ్మల గోళ్లను గుక్కుమానలను, ఇంగిలీకులలేళ్ల మంగినలను నిజాంగనల్ గొనిరి.” పండి. పర్వత. 3౪౩-పు.

ఇంగువ. వై. వి. హింగువు, రామతము. (ఒకానొక చెట్టు జీగురు. ఇది కూరలు, పచ్చళ్లు మొదలగు వానిలో నుపయోగింతురు.) “అ. కఱియజీలకఱ్ఱ గఱివేము గురుజ యింగువ ప్రవర్ణనీయకోటి యగుట.” భార. ఆను. 3, ఆ. ౧౮౯.

ఇంగ్లండు. ఆం. వి. ఇంగ్లీషువారి రాజధాని. (యూరపుఖండములోనిది.)

ఇంచించేక. డే. అవ్య. (ఇంచేక + ఇంచేక) కొంచె కొంచెము, కొంచెము కొంచెము.

ఇంచిమంచి. డే. వి. రుచిగలభక్ష్యము. “తే. తనకు ననుకూలయగునొక్కదాసితోడ, మాలిమియొనర్చికొని యించిమంచిపెట్టి.” శుక. 3, ఆ. ౨౯౫. (ఉంచిమంచి. అని ముద్రితపాఠము.)

ఇంచే. యు. డే. అ. క్రి. 1. ఇంపగు; “క. కర్ణుండు రేచి పెట్టఁగ, దుర్జయపరు లైనశకుని దుశ్శాసనులీ, నిర్జయమే మేలనఁగ నీకర్ణములకు నించునెట్లు కార్యవచనముల్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౪౮; 2. ఒప్పు. “ఉ....కలితకంకణ నాదము లించ రాఘవాక్షపరు సేతు వెంతయును గౌతుకమిచ్చు...” వాల్మీ. ౨, ఆ. ౧౪; 3. అతిశయించు. “ఉ. ఇరువురు నీలనీరజని భేక్షణ లించినవేడ్కతోఁ బర,స్పర మెదిరించి కాంచనపుబంతులఁ దచ్చనవాటు లాడఁగా...”

నైవ. 3, ఆ. ౯౫. 4. ఆనందించు. “గీ. మధుర
మంజులరవముల మనము లింప. భా. రా. బాల.
౬౬. స. క్రి. అభిలషించు, కోరు. “క...పులి
నమ్మల నించె లీల భూవరు డచటన్. హ. న.
౨, ఆ. ౨౭. (నలవత్తుమున ఇంచె ననిభేదము)
వై. వి. (సం. ఇత్తుఁగి. ప్రా. ఉచ్చా) 1. చెఱుకు ౪

“నీ. ముసిడిప్రాణునఁ బండ్లు పసమీఱఁ గల్గించి
యించున కేల పుట్టించడయ్యె. నీఁ. ౧, ఆ.
౧౧౧. ఆం. కే. ౪౭. 2. ప్రేమము, వలపు. “నీ.
అభ్యాసవశమునఁ బ్రాజ్ఞేశ్వరునిమీఁది యించు
గీతములు వాయించు వీణ. నైవ. ౧, ఆ. ౭౪.
3. అల్పత్వము. “నీ. చికిలిచూపులవాని సిరి
మించుదొర యించుదొరయించు కాంచనాంబ
రము వాని. వసు. 3, ఆ. ౪౬. ఆప. సంస్కృత
ధాతువులకును, కొన్ని తెలుగుధాతువులకును
స్వార్థమునను, అన్ని ధాతువులకుఁ ద్రేరణార్థము
నను వచ్చు అగమము. ఉదా:—ఉఁపించు,
అంగలించు, వ్రాయించు, చేయించు మొ.

ఇంచుఁబడఁతి. ద్వ. వి. (ఇంచు+పడఁతి) మనోహరిణి,
ప్రేయసి. “గీ. భానుబింబంబు భేదింపఁ బంతమాడి,
యించుఁబడఁతులమతులు భేదించువారు. కవిక.
౨, ఆ. ౧౩౨.

ఇంచుఁబోడి. ద్వ. వి. మనోహరిణియగు స్త్రీ; స్త్రీ.
“నీ. ఇంచుఁబోడివొ విల్పాకించితే మదభృంగ
కంపకం బైన యాచంపకంబు. అచలా. ౨, ఆ. ౭౩.

ఇంచుఁబోడి=ఇంచుఁబోడి. “వ...ఈయించుఁబోడి
సేన వరియించెద...” పరమ. ౪, ఆ. ౬౩.

ఇంచుక. వై. అవ్య. (సం. కించిత) 1. కొంచె
ముగా. ఉ. ఇంచుకయేని పాపమున కెన్నడు
రోయక...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౯౪. 2.
అణుమాత్రము. “క...దురితం బొరయఁ జొక
యించుకయు...” భార. శాం. ౧, ఆ. ౨౯౬.
(ఈ పదమునకు ఇంచుకయించుక, ఇంచుకించుక,
ఇంచించుక అను నాప్రేడితరూపము లుండును.)

ఇంచుకంత. ద్వ. విజ. కొంచెము పరిమితిగలది.
“ఆ. ఇంచుకంతబోనమాశ్వరార్పణమన్నఁ బుణ్య
లోకములకుఁ బోవు నతఁడు. వేమన. ౭౨౧.

అవ్య. ఇంచుక, కొంచెము. “వ...ఇంచుకంత
నిక్కిన...” ఆము. ౫, ఆ. ౧౧౬.

ఇంచుటలక. ద్వ. వి. (ఇంచు+అలక) ప్రణయ
క్రోధము. ఆ. ఇంచుటలక గలిగెనే దీర్చి
ప్రేయసి, నల్లమున పరిప కోర్డు రెట్లు, కవిక.
౧, ఆ. ౨౧.

ఇంచుపాలకడలి. ద్వ. వి. ఇత్తునముద్రము. (శ.ర.)

ఇంచుమించు. ద్వ. వి. 1. న్యూనాధిక్యము. (చూ.
ఇంచుమించులాడు.) 2. రమారమి, సుమారు.
వ్యవ:—అపని యించుమించు పూర్తియైనది.
3. అందమగు మెఱపు. విజ. ౧, ఆ. ౩౬.

ఇంచుమించులాడు. ద్వ. స. క్రి. (ఇంచుమించులు+
అడు) న్యూనాధిక్యములు పలుకు; తిరస్కరించు.
“ఆ. నలినసంచులీల నలినలి గావించు, నించు
మించులాడు నించుమించు. విజ. ౧, ఆ. ౩౬.

ఇంచుప్రాసు. ద్వ. వి. (ఇంచు+ప్రాసు.) చెఱుకు
మొక్క. (ప్రా.)

ఇంచులాడి. ద్వ. వి. (ఇంచులు+అడి) హితురాలు;
చెలి. “గీ. విన్నదన మేటికే నీకు వింతలాడి
యేమి కన్నీరు నించెదే యించులాడి. కాళిందీ.
౨, ఆ. ౬౬.

ఇంచు వింటి చెంచు. ద్వ. వి. ఇత్తుధన్వండు, మన్వ
ధుండు. (చూ. ఇంచువిల్లు.)

ఇంచువిలు(ల్లు) ద్వ. వి. ఇత్తుధనువు. “ఉ...ఇంచు
విలుచేకొని యెక్కిడి కల్వతూపుచా, లెక్కుడు
కిన్నతో దొడిగి యేసి మనోభవుఁ డార్చె...”
ఉ. రా. ౪, ఆ. ౧౭౧.

ఇంచువిలుకాడు. ద్వ. వి. ఇత్తుధన్వండు, మన్వ
ధుండు. “గీ. ఇంచువిలుకాని వ్రాసేనారిడుపులందు.
నైవ. ౭, ఆ. ౧౫౦. ఇట్టే: ఇంచువిల్లు(లుతు)డు మొ.

ఇంచువిల్లుదాలపు. ద్వ. వి. ఇత్తుధన్వండు, మన్వ
ధుండు. ఆం. సం. దేవ. ౧౪.

ఇంజేటి. ద్వ. వి. తియ్యకంద ౪

“గీ...గొట్టె, చెట్లు నింజేట్లు...తన దొరఁ
కొనియె జనము. కాళ. ౩, ఆ. ౧౫౧.

ఇంటరము=ఇంట్రము. (చూ. ఓంటరమింటరములు.)

ఇంటాతడు=ఇంటియతడు. “క...మాయం, టా తడ డెపుడైన గలసిన, నాతనిగాఁ దలఁతు ముఖశిశాక్షిద్వయవై. అహ. 3, ఆ. ౧౮.

ఇంటాయన. దే. వి. (ఇల్లు+అయన) భర్త, మగడు. (వా)

ఇంటికాపు. దే. వి. గృహస్థుడు. (శ. ర.)

ఇంటికెగాకపోవు. దే. ఆ. క్రి. ముట్టగు, చెఱుగు మాయు. సాం. ని. మాన. ౨౮.

ఇంటిగరిత. దే. వి. గృహిణి, భార్య. “గీ. వీడని యపార కారుజ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసించు నా మృదయంపుమేడ, దొంటి చదువుల గమికాని యింటిగరిత.” కాళిందీ. ౧, ఆ. ౧౦.

ఇంటిపట్టు. దే. వి. (ఇల్లు+పట్టు) 1. గృహస్థ ధర్మము. “సీ... ప్రమథాధిపతియింటిపట్టెఱిం గ. స్వా. ౨, ఆ. ౧౧. 2. ఇంటిదగ్గఱ. వ్యవ:—వాఁ డొక్కక్షణ మైన నింటిపట్టున నుండడు.

ఇంటిపాప. దే. వి. (ఇల్లు+పాప) వెలకుఁ గొన్న దాసి. (శ. ర.)

ఇంటిపేరు. దే. వి. (ఇల్లు+పేరు) వంశముపేరు. డొక పేరింటిపేరుగానొప్పనాకు. మధానిధి(వా.) “క. డొకయ్యది చీపురువలి, పేరో సూరన్న యింటి పేరడిదము వాఁ” (సూరనచాటువు.)

ఇంటిబిడ. దే. వి. (ఇల్లు+బిడ) దాసి. “సీ. ఇంటి బిడ నాఁ బరగు దాసి. వేంక. మాన. 3౮.

ఇంటిమగడు. దే. వి. (ఇల్లు+మగడు) వివాహ మైనభర్త. “ఆ... ఇంటిమగనిఁ జూచి యిల్లాలు దుఃఖించి, వెంటవిటునిఁ దగిలి వెతలఁబడును, తుంటరైన దానిఁ దొలఁగింప మేలురా, విశ్వ...” వేమన. 2౨3.

ఇంటియతడు. దే. వి. (ఇల్లు+అతడు) భర్త, మ గడు. “గీ... మా యింటియతని, కానపుట్టింప మెలగుదు...” శుక. ౨, ఆ. ౧౧౧. ఇట్లే: ఇంటి యాతడు: “సీ... కాంతకు మానరక్షకుఁ డింటి యాతడు...” పి. శకుం. ౪, ఆ. ౮౨.

ఇంటియాల. దే. వి. (ఇల్లు+అల) గృహిణి, భార్య. “ఆ. ఇంటియాలి విడిచి యిల జూరకాంతల, వెంటఁదిరుగువాడు వెట్టివాడు, వేమన. ౧3.

ఇంటిల్లిపాది. దే. అవ్య. (ఇల్లు+ఇల్లు+పాది) ఇంటి లోనివా రందఱు. వ్యవ:—నిన్నరాత్రి వా రింటిల్లిపాది నాటకమునకు వెల్లిరి.

ఇంటివాడు. దే. వి. గృహస్థుడు. “గీ. పాకనాటింటి వాడవు బాంధవుడవు.” భీమ. ఆ, ౧. ౨3. “సీ... గేస్తు మనికీతేఁ డింటివాఁ డన గృహస్థన కగు...” సాం. ని. మాన. 2.

ఇంటివేలుపు. దే. వి. కులదై వము. కాశీ. పీఠి. ౪౯. ద్వా. ౧౧, ఆ. ౧౧.

ఇంట్రపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఇంట్రము+పడు) సంక టపడు. “గీ... జగముల, నోలిఁ గంజోదరుడు నిజోదరమున, నింట్రపడకుండఁగా నిల్చి నెడము లిచ్చి.” హరి. ఉ. ౯, ఆ. ౧౪౪.

ఇంట్రము. దే. వి. సమర్థము, ఇటుకు. “గీ. ఎదు రుగా నేగుచెంచుచో నింట్రమయ్యెఁ, బెండ్లి యరువంక చుట్టంపుఁ బెద్దలకును.” వై. ప. ౬, ఆ. ౮౪.

ఇండ్డి=ఇండి. “క. ఇండియనుట లేదనుటయె, యొం డొక యర్థంబు గలుగ నోపదు ధర్మము, క్రిండి యు వెరవిండియు వ్రా, యిండియు ముప్పిండి యనఁగ నేర్పడి యునికిన్.” ఆం. పు. భూ. ౧౬3.

ఇండుగు=ఇందుగు. (వా.)

ఇండె. దే. వి. 1. (క. ఇండె. త. ఇండై.) పూల మాల. “ద్వి... ఇండె గట్టడిది...” బస. ౨, ఆ. ౪2౦. పండితా. దీక్షా. ౮౦, పు. 2. చీలిక. (శ. ర.) 3. ఎముకకీలు. “ప... ముదిరిన మొగలి చెట్టునుం బోలె నేల మోవం జన్ను లుడిగి యొంటనికాపు ప్రజయుం బోలె నిండెలు దొలంగి...” కవిక. ౪, ఆ. ౧౧3.

ఇండెవాయు. దే. ఆ. క్రి. చీలు, ఆస్థాపిత మగు. (శ. ర.)

ఇండెవాణు. దే. ఆ. క్రి. బీటవోపు. (బ్ర)

ఇంత. వై. స. డౌ. అనా. (సం. ఇయత్). 1. ఈ కొలది. “ఉ... ఇంతలు కన్ను లుండఁ డెరు పెవ్వరి వేడెదు...” స్వా. ౨, ఆ. ౪౧.

“ఉ...ఇంతలనేచుపాతక మచింతట నంతటఁ బోదు...” వసు. ౪, ఆ. ౨౮. 2. ఈవళ. “చ. ఉమ్మలికమ్మనఁ గొంతి యింతకున్, బడు గయి పాలలోఁ బడిన బల్లివిధాబున నుండ కుండునే.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౩౫. ఆము. ౨, ఆ. ౮౧. 3. ఇది. “క...ఏ, నూరక యుండుదుఁ డో డె, వ్యాఘ్రికఁ బో నింత నిక్కువం బెబ్బంగిన్. భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౮౩; ౨, ఆ. ౩౨౬. ఆము. 3, ఆ. ౮౮. 4. ఈ సను వ్రము. “క...ఇంతకు మూలము తృష్ణా, తలతులతయ వత్స వినుము దానికి నడరం, గాంతాజనంబు తొలుప్రా, కింత యెఱిగి తృష్ణ దోహదం టిచ్చు విముక్తిన్.” భార. శాం. ౪, ఆ. ౨౯౩. 5. ఈగొడవ. “ఉ...పవ నాత్మజ యింత యేటికిన్.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౬౧. అవ్యు. 1. (ఇట నధికముగా ననియు స్వల్పముగా ననియు నర్థము లిచ్చును.) “గీ...ఆకోడియలన బట్టి, గట్టిచేసెద నిక నింతఁ గనరవలన, దు...” నీరా. ౨, ఆ. ౬౨. “నీ...ఇం తడు గూడి బంకంటి యంగ రాల్చి...” ఆము. ౫, ఆ. ౧౧౭. 2. ఇంత వజరు. “ఉ...పాండవ కౌరవుల్ గలసి... ఉండఁగద్రుచ్చేష్టలనుయోధనుఁడెంతలుచేసి...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౪౭. ద్రు. 1. ఇక్కడ. (ఈ యర్థమున ఈపదము అంత శబ్దముతోఁ గూడియే కనబడుచున్నది. ఇంతట నంతటన్, ఇంతటంతటన్, ఇంతంతటన్, ఇంతనునంతన్, ఇంతనంతన్, ఇంతంతన్.) వైష. ౧, ఆ. ౧౦౪; సా. 3, ఆ. ౨౦౦; వైష. ౪, ఆ. ౧౧౭; భార. విరా. 3, ఆ. ౧౯౫; భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. ౧౮; భార. శాం. ౬, ఆ. 322.) 2. ఇంక. “వ...దుముఖానత్తిం జూచి యింత నీ వేమనిచెప్పెదో చెప్పు మనుటయు...” కళా. ౪, ఆ. ౧౫౬.

ఇంతంత. ద్యు.వి. (ఇంత+అంత) పరిమితము. “క... ఇంతంతగాని తమి...” సా. ౨, ఆ. 3౯. “ఆ... ఇంటిలోని పోరు ఇంతంత గాదయా...” వేమన. ౨౫౩౮.

ఇంతదనుక=ఇందనుక; ఇందాఁకఁ (వా.)

ఇంతదాఁక=ఇంతదనుక. వ్యు. :—ఆ సంగతి ఇంత దాఁక నాకుఁ దెలియదు.

ఇంతనాఁడు. ద్యు.వి. ఔ. బాల్యము. “క. ఏ నింతనాఁటినుండియు, మానవతులలోన నింత మానవతెనినై...” శుక. ౧, ఆ. ౧౩౪.

ఇంతమాత్ర. దే.వి. ఈశాలఁది, ఈపాటి. “గీ. ఇతఁడు రాజగు రాజగు నింతమాత్ర, గాదు...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౮౬. “గీ. ఇంతమాత్ర నుభాబునకేల యిట్టి, వేళ...” దశా. 3, ఆ. ౯౦.

ఇంతలేసి=ఇంతేసి. “గీ...బుధుల పాలింటివే యింత లేసిపనులు...” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౦౪. “మ... తలచుంగూడునె యింతలేసి దొరలీదై న్యంబు...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. 3౦౨.

ఇంతవట్టు. ద్యు. స. 1. ఈమాత్రము. “చ...అతు లిత విశ్వకేక్తి సముపాహితమూర్తివి కమ్ము లెమ్ము సం, తతభుజశక్తి నిజ్జీయవధాన మొన ర్పఁగ నీవకాని యీ, ఊతి నొకరుండు లే దధికకేక్తియుఁ బుణ్యముఁ జేరు నిన్న నూ, ర్జితగుణ యింతవట్టు తగఁజేయుము కావుము లోక మంతయున్.” భార. ఆర. ౪, ఆ. 3౮౭. 2. ఇది యంతయు. “మ...జనకుండున్ గురుభీష్ములన్ దగవకర్ణం బాపులై నీకుఁ బ్రీ, తి నెఱింగించుతెఱంగు గాదు తమ బుద్ధిం బోయి సంధాన మి, బ్ధునరం జేయకయున్నఁ గృష్ణ నకు ని న్నొప్పించువా రింతవ, ట్టు నిజంబు...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౭౨. “వ...ఇంత వట్టును దేవరకు నెఱింగింప వేగంబ వచ్చితి.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. 3౦౨. 3. ఇంతకాలము. “గీ...ఇట్టినిపు నుట్టును వయి యింతవట్టు, వారి లో నున్నవాడవు వారిజాక్ష.” వారి. పూ. 2, ఆ. ౨౩౩.

ఇంతి. వై.వి. (సం. స్త్రీ. సా. ఇట్టి.) 1. అడుది. సాం. ని. మాన. ౨౦. “ఆ...అద్దునుడు... ఇంతిఁ జూచి నగుచు నిట్లు లనియె.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౨౮. 2. భార్య. “నీ...తా నింతియై యుండగా నొరు నర్థించి హరి వేడె లక్ష్మీ మాహాత్మ్య మెంత.” వ. సం. 2, ఆ. ౧౨౪. 3. పెండ్లికూతురు. “గీ...ఇంతి డో

యిట సేనఁబ్ర రెత్తుచోట.” ఆము. ౬, ఆ. ౧౩౩. 4. చెలికత్తె. “గీ. ఇంతి నాఁడుండ కెందుఁబోయితివి నీవు...” ఆము. గీ.ఆ. ౭౧౨. కాశిందీ. ౧, ఆ. ౧౫౧.

ఇంతింత. ద్వ.విణ. ఈ గొలఁదిచాచు. “శా. ఇంతింతై వటుఁడింతయై...” భాగ. ౮, స్కం. ౬౨౨.

ఇంతింతలు. ద్వ.వి. బ. అల్పఖండములు. “ఉ...వి పుడు...చావ మింతింతలు చేసి...” రుక్మాం. గీ. ఆ. ౨౫. విణ. అత్యల్పమైనది. “క...పలుకయు వాలును నింతి, తలుదునియ లు సేన బాణతతిఁ బొందవుడు...” భార. విరా. గీ.ఆ. ౧౫౩. “శా...నా తపము పెం పుల్ చూడ నింతింతలే...” ప్రబోధ. ౨, ఆ. ౨౨. ఇట్లే: ఇంతింతలు “సీ...దున్న సేను, తను వింతింతలు తునియై చెదరు రూపణీయున్న...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౧౧౭.

ఇంతియ=ఇంతి. “మ...వెక్కండ్ర కిం, తియ కాలం బగునట్టి సీమనము కాంతిం బొందఁగా నేర్పునే.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౪౭. “ఉ...కారపుల్ పిదపఁ గూలుదు రింతియ...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౭౧.

ఇంతె (తే). ద్వ.స. (ఈ+అంతె). ఇంతమాత్రము. “ఉ...కులఁగాఁ, గారణ ముంటఁ జేసి చెడు కార్యముఁ జేసితి వింతె యెచ్చెయిన్.” దశా. ౧, ఆ. ౨౯౫. “శా...నీ కరుణాశరత్సమయ మింతే చాలు...” కాళ. శీ. ౧. “శా...మా, కింతే చాలు...” దశా. ౧, ఆ. ౩.

ఇంతేసి. ద్వ. విణ. ఇంతటి, ఇటువంటి. “సీ...ఇం తేసి బలప్రాణు లెవ్వఁడు వేయించె...” సావి. ౨, ఆ. ౯౭ పు.

ఇంద. దే. అవ్య. (త. ఇంద). ఇదిగో తీసికొనుము. “మ...కరముల్ సాచి తమిన్ ద యిద యని రాగం బొప్పఁగాఁ జీర...” సా. ౧, ఆ. ౫౦. ఇందకో=ఇంద. “ద్వి...రా యిందకో తమ్మ రతి నొల్ల వేసి, మా యెడల్ మా కిమ్ము ..” పండి తా. మహిమా. ౨౯౭ పు.

ఇందడవు. దే. అవ్య. (ఇంద+తడవు) ఇందాడ. “క. ఇందడవు నెందు నుడితి, విందుముఖుల్ రాగఁ డాడ నేగితివో...” మల్ల. ౨, ఆ. ౭౨.

ఇందనుక=ఇంతదనుక. “చ. బడలినవార లింద నుక బాదులు ద్రవ్వియుఁ గారె మెత్తియున్.” విప్ర. ౩, ఆ. ౮౪.

ఇందము=ఇంద. “గీ...బొమ్మపొత్తిక లడిగితి కొమ్మ యింద, మనుచు నిచ్చె...” భార. విరా. గీ. ఆ. ౩౦౪. రామా. ౬, ఆ. ౧౯౮.

ఇందఱు. ద్వ. స. బ. (ఇంత+వారు శ.ర.) ఇంత శబ్దమునకు మహన్నహత్పర్యం బహువచనరూప ము. 1. ఇంతమంది. “ఉ. ఇందఱుఁ జూడఁగా నిచట నిచ్చెయి నన్నుఁ బలివ్రతాగుణా, స్పందిత వర్తనం బరమసాఫ్తి ననిందితశీలఁ గీచకుం, డెందును నెట్టియంగనల నెవ్వరుఁ జేయనియట్లు సేయఁగా...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౪౨. 2. అందఱు. “క...ఈపని బంధుజనుల కిందఱ కుఁ గడుకొ, నమృతము...” భార. విరా. గీ.ఆ. ౩౫౯. 3. వీరందఱు. “క...నీ, కొడు కని... చూపఁ దెత్తె యిందఱు నగఁగాన్.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౦. “చ...ఇం, దఱమన సొ క్కడై చనక తప్పుగదా...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౪౩.

ఇందలి. ద్వ. విణ. ఇందులోపలి, ఇందున్న. “క... ఇందలి పెద్దలు, వినఁగా నను మన్నపలుకువీనుము నరేంద్రా.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౩౦౦.

ఇందాడ. ద్వ. అవ్య. ద్రు. (ఇంత+దాడ) 1. ఇంత వఱకు. “క...ఇందాడ విత్తమించితి, విందు నినుం దడవి కంటి మిప్పు డిచట...” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౬౬. 2. ఇంతకుఁ బూర్వము. వ్యవః—వాఁడొందాడ నీ కొఱకు వచ్చినాడు.

ఇంది. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇందిర, లక్ష్మీ. సాంబో. ౧, ఆ. ౬౯.

ఇందిందిరము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద.

ఇందిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మీ.

ఇందివరము. సం=ఇందివరము.

ఇందివరము. సం. వి. అ. స. నల్లకలవ.

ఇందు. దే. అ. క్రి. 1. ఒంటఁబట్టు. “చ...కుక్క కు నాజ్య మిందునే.” వేం. పంచ. ౨, ఆ. ౨౪౭. 2. ప్రవివక నిలుచు. “ఉ. ఇందని యాముచే బొందబు నేనుఁడు నెక్కి...”

౪, ఆ. ౧౫౧. (బాగుగా ప్రవించు అని భావము.) 3. రుచించు. “ఉ...జిహ్వాకున్ మంటక మిందునే...శాత్రవుఁ డొకండు తనం తటివాడు గల్గినన్.” కాశీ. ౧. ఆ. ౧౦౮. అవ్య. ద్రు. 1. దీని (ఈమె, వీని, వీరి) యందు. “నీ...ఇక్కన్య యతిబాల యిం దుద్భవం బగు దౌహిత్రలాభంబు...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౪౮. “గీ...ఇందుఁ బుట్టిననుతుండు...పాశ విస్తారకుండు గావలయు...” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౪౪. 2. ఈచోటున. “క...ఇందుఁగలఁడందు లేఁ డని, సందేహము వలదు చక్రి...” భాగ. 2, స్కం. ౨౫. 3. ఈలోకమున. “మ...కృష్ణ కథాసుధారసము సుప్రీతాత్మలై భక్తిఁ గ్రోలిన పుణ్యాత్ములు గాంతు రిందు సుఖముల్...” భాగ. ౧౦ స్కం. ౬. ౧౩౩౬. 4. ఈచనికి. “క. నీవిందుకుఁ దగుయత్నముఁగావింపుము...” జై. ౫, ఆ. ౧౬౪. “చ...వెనఁగక ప్రాణ రక్షణ ముపేక్ష యొనర్చుట సాప మిందుకై, కనలకు...” ఆము. ౬, ఆ. ౨౮. వి. ఇందుగు, చిల్లగింజ. “నీ...ఇందు గీసినరీతి నించుకొంచుక చేరి గిలబాడుఁ దల్లిపైఁ గలవనిండి ..” పాండు. 3, ఆ. ౧౬.

ఇందుడు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుడు.

ఇందుకలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ. “చ. కలిత పతంసితేందుకలికా శిఖచే...” భర్తృ. వై. ౧. 2. మొగలిశి.

ఇందుకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాత్రి. 2. ఇందు కలిక, మొగలి శి.

ఇందుకాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. చంద్రకాంతము. “నీ. ఇందుకాంతంబుల నెబ్బంగి వడసెనో ని వ్యంధ కీలాలు నిర్ద్వంద్వములు. వై. ప. ౮, ఆ. ౧౬౮. ఇందుక్షయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చంద్రుని తగ్గుదల. 2. అమావాస్య.

ఇందుగ(గు). డే. వి. 1. కతకము, చిల్ల శి. “నీ...ఇందుగ యనఁ జిల్ల, యనఁ గతకం బగు...” ఆం. భా. ద్వి. ౬౩. “గీ...ఆం దుగులు గేదఁగులు మజ్జు లిందుగులును.” అచ్చ. సం. ౨౫. 2. చిల్లగింజ. (చా)

ఇందుష్ట. ద్వ. చి. (ఇందు+ఉష్ట.) సైంధవలవణము.

“నీ...ఇందుష్టనంగ, నడరు సైంధవలవణము.”

ఆం. భా. ద్వి. ౨౪౯.

ఇందుభము. సం. వి. ఆ. న. 1. కర్కటరాశి.

2. మృగశిర.

ఇందుమణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చంద్రకాంతశిల.

2. ముత్యము.

ఇందుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పూర్ణిమ. 2. అజ మహారాజుభార్య.

ఇందుమాళి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రమాళి, ఈశ్వ రుడు.

ఇందుల. డే. అవ్య. ద్రు. 1. ఇందుఁగల. “క...ఇం దుల తాత్పర్యము నీ, డెందము నొందించి...” భార. కాం. ౫, ఆ. ౧౭. 2. ఈచోటున. “క...ఎందుండి వచ్చి తిందులకు...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౩౧. 3. ఈలోకమున. “క... ఇం, దుల జీవనమేల నమ్ముదురు తత్త్వజ్ఞుల్. భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౪౫. 4. దీనికి, వీనికి. “వ...ఇందులకుఁ బొందుపడు ప్రత్యుత్తరంబు ల...” ఆము. ౬, ఆ. ౩౬. 5. ఇందు. “చ...నీకు నెద్దిప్రియ మిందులలో...” జై. ౫, ఆ. ౧౩౩.

ఇందులోహము. సం. వి. ఆ. న. మెండి.

ఇందుపదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంద్రముఖి, స్త్రీ.

ఇందువారము. సం. వి. ఆ. పుం. సోమవారము.

ఇందువు. ఉభ. డే. వి. 1 చిల్లశి. “ఉ...ఇందువు గింజచే నుదక మెంతయు శీఘ్రముగఁ బ్రసన్న తఁ, జెందువిధంబునన్...” శివయో. ఉ. ౧, ఆ. ౨౩౨. 2. చిల్లగింజ. “నీ...నీళ్లకలఁక విందువు రాచి తెలుచుభంగి...” వాసిష్ఠ. 3, ఆ. ౩౨. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఇందుడు. 2. పలమెత్తువెండి. (శ. ర.) 3. మృగశిరా నక్షత్రము. 4. హరితి కర్పూరము. 5. ఒకటి యనుసంఖ్య.

ఇందూరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎలక.

ఇంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మరుపముశి

ఇంద్రకము. సం. వి. ఆ. న. సౌగంధము

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుడు తపస్సు చేసిన పర్వతము. బెజ్జాడదగ్గర నున్నది. “ఉ. అర్జునుఁ డింద్రకీలగిరియందు...” హర. 2, ఆ. 3. రూ. ఇంద్రకీలకము.

ఇంద్రకోశము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచె. 2. నాగదంతము. 3. ఇంటిముందటి చూరు.

ఇంద్రగణములు. సం. వి. అ. పుం. బ. మాత్రాగణములు. (ఇవి పదునాలుగు.)

ఇంద్రగోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరుద్రపురుగు. ఇట్లే: ఇంద్రగోపకము.

ఇంద్రచ్ఛందస్సు. సం. వి. న్. న. వేయిపేటలు గలహారము.

ఇంద్రచాపము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రధనుస్సు. “ఉ. చాపము లింద్ర చాపములచందము...” విక్ర. 8, ఆ. ౯గి. “గీ. పశ్చిమంబున సింద్ర చాపంబు వొడిచె. హర. ౨, ఆ. ౧౮.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. అ. న. 1. ఒక విధముగా నున్నదానిని మఱియొకవిధముగా గనబడుచు విద్య. కనుకట్టువిద్య. 2. మాయ. “ఉ...రాజ్య తంత్రస్సన్నాహము జుత్రపుం బ్రతిమనాట్యము లైపిక మింద్రజాలమీ, దేహసుఖంబు.” కవిరా. ౧, ఆ. ౧౩౨. 3. మోసగించుట.

ఇంద్రజి. సం. ఇంద్రజీవు. భార. ఆర. 2, ఆ. ౧౨౦. ఇంద్రజీతుఁడు. సం. ఇంద్రజీవు. భా. రా. సం. ౪౧౯. ఇంద్రజీవు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని గెలిచినవాడు, మేఘనాదుఁడు. ఇట్లే: ఇంద్రజీవుఁడు. మొ. రా. యు. ౨౩.

ఇంద్రతూలకము. సం. వి. అ. న. దూదిప్రోవు.

ఇంద్రద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏఱుమద్ది. 2. కొండ మట్టె.

ఇంద్రధనుస్సు. సం. వి. న్. న. ఇంద్రచాపము, ఇంద్రధనువు, వర్ష సమయమున మేఘములవైచిత్ర్యవర్ణములతో ధనురాకారముగా గనబడు సూర్యకిరణముదాయము.

ఇంద్రనక్షత్రము. సం. వి. అ. న. జ్యేష్ఠానక్షత్రము.

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీలమణి. 2. వస్త్రవిశేషము. బస. 3, ఆ. ౫౯ పం.

ఇంద్రభేషజము. సం. వి. అ. న. సొంటి.

ఇంద్రభోగము. సం. వి. అ. పుం. మహావైభవము.

“క. తన కలిమి యింద్రభోగము, తన లేమియె సర్వభోగ దారిద్ర్యంబొ. సు. శ. ౨౨.

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. పుం. కొడిసెవిత్తు.

ఇంద్రలుప్తకము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రలుప్తము, బట్టకల. ఇట్లే: ఇంద్రలుప్తము.

ఇంద్రవజ్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక వృత్తము. ఇందు ప్రతిపాదమునందు పదునొకండుఅక్షరము లుండును.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. పెద్దపాపరళి. 2. పారిజాతము.

ఇంద్రవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాపరళి.

ఇంద్రాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. మెఱపు.

ఇంద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరేవి. 2. దుర్గా భేదము. 3. పెద్దయేలకి. 4. నల్లవావిలి.

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. 1. వజ్రాయుధము. 2. ఇంద్రధనుస్సు.

ఇంద్రాసి. సం. వి. ఇ. పుం. వేల్పుదాయ, రాక్షసుడు.

ఇంద్రావరణాడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపేంద్రుడు, విష్ణువు.

ఇంద్రియము. సం. వి. అ. న. 1. తృప్క్కు మొదలగునవి. (తృప్క్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము—ఇవి జ్ఞానేంద్రియములు. వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థము—ఇవి కర్మేంద్రియములు, మనస్సు పదునొకండవ యింద్రియము.) 2. రేతస్సు. 3. విదువంభ్య.

ఇంద్రియారాముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషయలోలఁడు.

ఇంద్రియార్థము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దాది విషయము. (శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము—అని ఇవి విదు.)

ఇంద్రుఁడు. పం. వి. అ. పుం. 1. సురపతి. 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు. 3. పరమేశ్వరుఁడు. 4. సమాస్తోత్తరపదమై “ఇంద్రుఁడు, ఇంద్రము” అను రూపములతో “శ్రేష్ఠుఁడు, శ్రేష్ఠము” అను నర్థముల నిచ్చును. (ఉదా:—నరేంద్రుఁడు, మృగేంద్రము మొ.) 5. ౧౪ ఆనుసంఖ్య.

ఇంద్రము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకట్టె. 2. వెలిఁగించుట. విణ. (అ. ఈ. అ.) వెలిఁగించునది.

ఇంద్రము. సం. వి. అ. పుం. వంటకట్టె. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వెలిఁగించునది. 2. వెలుఁగునది.

ఇంద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కాల్పదగినది. ఇంకితము. దే. విణ. (ఇంపు+ఇతము) ఇంపైనది. (ఇది పోకితమువంటిది) (శ.ర.)

ఇంపు. దే.వి. 1. ఆనందము. “కా.. ఆయింపే పరబ్రహ్మము...” స్వా. అ. అ. ౨౦. సాం.ని. మాన. ౨౩. 2. తీసి. “నీ.. ఆమృతంబునింపు కర్ణములకు...” భార. సా. ౧, అ. ౨౨౮. 3. విలాసము. “గీ.. ఇంపు దళకొత్త వీణ వాయింపుచుండి...” స్వా. అ. అ. ౨౭. 4. ఇచ్చు, కోరిక. “నీ.. చారువేణికి వింత చవుల నింపులు మీఠెఁ గనుపట్టె విశదమై గండరేఖ.” వసు. ౩, అ. ౨౦. 5. అను రాగము, ప్రేమము. “చ...ఇంపులతమి దీటి నక నిదురవోయిరి నన్నుబొజుంగు లత్తటిన్” కువల. ౨, అ. ౧౧౦. 6. వలపునని. “ఉ. పెం పునఁ జందమామ ప్రతిబింజముఖంబునఁ జూబ నంబు గా,వింపను రాయఁ దత్కరనవీనరుచుల్ పలిత భ్రమంబు వుట్టింపఁగ రోసి పదిని ముడించెను మో మనఁ దప్పి మోడ్చె నా, యిం పటు సూచి నవ్వె నన నెంతయును వికసింపఁ గల్గయున్.” విప్ర. ౩, అ. ౩౬. 7. వాత్సల్యము. (కూతురు కాళిందిని) “చ...ఇనుఁడు కవుంగి లించుకొని యింపుగ మూర్ఛిని...” కాళిందీ. ౧, అ. ౨౩౭. విణ. హితము. “గీ...ఇతము పేరి మిం పన హిత మెనఁగును.” సాం. సి. మాన. ౩౩. “గీ...నలని పరియింపఁ గోరెడు నాకు నిప్పు, డింద్రులకు లయుక్తంబు లింపు గావు.” నైష. ౩, అ. ౧౩౧.

ఇంపెనలారు. దే. అ. క్రి. (ఇంపు+ఎనలారు) శోభించు. నైష. ౩, అ. ౧౪౧.

ఇంపొందు. దే. అ. క్రి. (ఇంపు+పొందు) 1. ఆనందించు. “కా...అత్యంత కల్యాణస్ఫూర్తి వెలుంగునిన్నుఁ గని తెల్లం బేను నింపొందెదన్” భా. రా. యు. ౪౦౧. 2. చిప్పు, “కా...మా,

కొలే చాలు నటించు సంతసముతో నింపొందు నాభారతీ, కాంతుండు...” దశా. ౧, అ. ౩.

ఇంబు=ఇంపు. దే.వి. 1. ఆనందము. “ఉ. ఇం బడరంగ నియ్యకొనియెన్ రజనీచరుఁ డేమి భాగ్యమో, యంబుజసాభ...” ప్రభా. ౧, అ. ౯౧. రాఘవ. ౨, అ. ౧౧౧. 2. విలాసము. “కా.. ఇంబుల్ గుల్మిండుచాన...” మల్లభూ. వైరా. ౪౧. “నీ...గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతర వనములో నింబు మీఠఁగ విహారంబు చేసి...” కాళిందీ. ౧, అ. ౩౨. విణ. హితము. “ఉ...ఇం బుగ సర్వలాశజనులు...భారతవాగ్మృతంబు.. త్రావుదురు...” భార. ఆది. ౧, అ. ౭౭.

ఇంక. దే. అవ్య. ద్రు. 1. ఈవైని, ఇందుమీఁద. “ఆ..ఇంకనైన మమ్ము నెఱుంగంగ నగునొక్క...” భార. ఆది. ౬, అ. ౯౦. 2. మఱి యొక. “ఉ...నన్ను నింకొకని కియ్యక తొల్లన...” ఆము. ౧, అ. ౮౦. 3. మఱియు. “మ...ఇమ్మనీ, శ్వరుసామర్థ్యము నింకఁ జెప్పెద...” భా. రా. ఆర. ౮౩. 4. ఇంతకన్న. “క...నా, కింకను బలవురు తనయులఁ బడ యంగవలయు...” భార. ఆది. ౧, అ. ౧౧౯. 5. దీనితో. వ్యవ:—నీ విక చాలింపుము. 6. ఇంతవఱకు. వ్యవ:—వాఁ డింకను రాలేదు. ఇంకమీఁద=ఇంక. దే. అవ్య. ద్రు. ఈవైని. “గీ..త లఁచు త్రైలోక్యలక్ష్మీయాధన్యుఁ జేరు, నీకు నెయ్యది యింకమీఁద నిర్ణయద్ర...” దశా. ౨, అ. ౩౨. ఇట్లే: ఇంకమీఁదట. దశా. ౪, అ. ౩౪.

ఇంక=ఇంక. దే. అవ్య. ద్రు. ఈవైని, “ఉ...నె, మ్మి గదుర వచ్చి పొం డిటుమి మీ రన మీఠ నయుక్త మీదుపై, నింకఁ బసిగోల గోలతన మేలను మే లనుకూల మయ్యెడిన్.” శకాం. ౨, అ. ౧౪౦.

ఇండి. దే. ప్ర. లేనిది; లేనివాడు. (ఉదా:—నీ గ్గిండి, ముక్కిండి మొ.)

ఇక్క. దే. వి. (క. ఇక్కె.) 1. స్థానము. “క...ఎయ్యది సుఖములకు నిక్క యేర్పడఁ జెప్పుమా.” భార. ఆర. ౭, అ. ౪౪౦. 2. సంకేత

స్థలము. “ఉ...అక్కమలాశీపాండు దగ నాడితుదిక్ నిజమేది నేటిరే, యిక్కకు రాక తక్కిన...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౯౬.

3. ఇట్లు, “ఉ. మనోభవుండు వి, టైక్కిడి చక్రవాకముల యిక్కలు రోయగఁ జొచ్చె.” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౧౯. 4. ఆధారము. “సీ...పరహితక్రియ కీప్రపన్నుఁ డిక్క...” ఉ. రా. ౫, ఆ. ౧౪౦. 5. ఉనికి, నివాసము. (చూ. ఇక్కపట్టు.)

ఇక్కట్టు. దే. వి. (క. త. ఇక్కట్టు.) ఆపద. “ఆ...ఎందు జనఁగ రానియిక్కట్టు ప్రాప్తిం చె...” కృష్ణ. 3, ఆ. ౪3. విణ. ఇటుకైన. “సీ...ఇక్కట్టు త్రోవల నెదురైన నెదురుగా నొయ్యారిమేనుమే నొరయ నేఁగు ..” దశా. ౮, ఆ. ౨౧౪.

ఇక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఈ+కడ.) 1. ఈ చోటు. 2. ఈ లోకము. (వా.)

ఇక్కడక్కడవడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇక్కడ+అక్కడ+వడు.) కలఁగు, జ్ఞోభించు. “క...ఆడరి మొన లిక్కడక్కడ, వడి దిరిగిన దిశలు బడలువడ రాద్రము చొ, పుడ బాహు శక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభ కర్ణుండు పోరెన్.” నిర్వ. ౬, ఆ. ౧౨౧.

ఇక్కన్ను. దే. వి. ఔ. (ఇరు+కన్ను) నేత్రద్వయము, రెండుకన్నులు. “ద్వి...ముక్కంటి వాని సముఖముననుండి, యిక్కంటితో నొక్క యితి యేతెంచ...” బస. 3, ఆ. ౧౮.

ఇక్కపట్టు. దే. వి. (ఇక్క+పట్టు) ఉనికిపట్టు. “సీ...క్రిక్కారు మెఱుంగుల యిక్కపట్టిది...” కు. సం. 3, ఆ. ౧౮.

ఇక్కము. దే. వి. ఇటుకటము. “ఉ...ఎక్కడివాడ వన్న కడు నిక్కపుఁగారడవిం జరించెదు...” ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧3౨. (శ.ర.పా. ‘ఈరపు’ పాఠాంతరము.)

ఇక్కలువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇక్కలు+వడు) స్థాన భ్రంశము నెందు; చలించు. “వ...ఒండొంటిం దాతురభసంబున నిక్కలువడ మ్రక్కం ద్రొక్కుచు మెండుచెడి బెండువడి...” భా.౮ స్కం. ౫౫; ౨౦౮.

ఇక్కిలి. దే. వి. మార్దవము. “ఉ. ఇక్కిలి దక్కి నిక్కి మెఱుఁ గెక్కి...తగునీ చనుదోయి మాటునన్, జిక్కిన నేమొకాని మరుచే బడరా దిఁకఁ బ్రాణనాయకా.” మల్ల. 3, ఆ. ౧౦౧.

ఇక్కు. దే. వి. 1. ఇటుకు. (చూ. ఇక్కుపాటు.) 2. ఆయుస్థానము, నడినెత్తి. “ఆ. ఇక్కు ముట్టిచక్కి నెక్కంగ మఱచి సం, భ్రమము పొంది పిఱుందఁ బ్రమథగణము, లార్వఁ బోతు మీఁద నడ్డుబువడి యుప్పు వెఱికివోలె వెఱచి పఱచె జముండు.” కు. సం. ౨, ఆ. 2౧.

ఇక్కుపాటు. దే. వి. (ఇక్కు+పాటు.) ఇక్కట్టు, కష్టము. “ద్వి...అక్కటా! నీతిజ్ఞుఁ డైన నీ కిట్టి, యిక్కు పాటును గల్గెనే తండ్రి యనుచు..” రం. రా. సం. ౨3౬ పు. ౪. పం.

ఇక్కువ. దే. వి. 1. ఇక్క, ఉనికి. “ఉ. ఎచ్చటఁ గంటిరో విజయునిక్కువ నిక్కువ మానె...” విజ. ౨, ఆ. ౧౬2. 2. స్థానము. “క...మీ మీ, యిక్కువలకుఁజనుండు వానరేశ్వరులారా!” భా. రా. యు. ౨౪2౮. 3. సంకేతస్థలము. “ఉ. మక్కువఁ బుష్పగంధి పురమర్దనునన్నిధి నాటలాడి తా, నిక్కువ కేఁగుచేరఁగ రఠీశ్వరు చట్టపుటేనుఁగో యనన్.” మల్ల. 3, ఆ. ౬౮. 4. కళాస్థానము. “గీ...సాగసుకాడు... ఇక్కువ లంటి తుంట, వింటిబలదంటపనులు గావించునపుడు...” నీలా. 3, ఆ. ౯౪. 5. జాడ. “గీ. త్వష్టకు నుదాహరకు జతుర్దశి యనంగ, నొక్కకూతురు గలిగిన యిక్కు వెఱిగి, గంధ గజములఁ దేలి...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౮౨. 6. ఉపాయము. “ఉ. ఎందుకు మందుమంత్ర మన నెందుకు దై న్యముతోడ వేడుకో, నెందుకు నే వచింతు నొకయిక్కువ యించుక విందురేని యున్.” రాధా. 3, ఆ. ౧౪౫.

ఇక్కువము. దే. విణ. అనంతము. “మ. అవనీ చక్రము పెద్దయున్ విపుల మిందాశ్చర్యముల్ పెక్కు లి, క్కువమై యిట్టివిధంబు రూపములు గల్లుం గల్గినన్ మేదినీ, ధవునంతఃపురకాంతలైన వినుఁ జెంతం జేరఁగా వచ్చునే, తవులందీరునె నీకుఁ బిమ్మట మనస్తాపంబు కేషింపదే.” దశ. 2, ఆ. ౬౧.

ఇతుకాండము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. తెల్లశీ.

2. ముంజగడ్డిశీ. 3. చెఱుకుగడ.

ఇతుగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తెల్లశీ. 2. గాలి
మిడిశీ. 3. తెల్ల నేలగుమ్మడుశీ. 4. పల్లెరుశీ.

ఇతుధన్వండు. సం. వి. న్. పుం. ఇంచువిల్లుండు,
మన్మథుండు.

ఇతునాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్ల చెఱుకుశీ.

ఇతుయోని. సం. వి. ఇ. పుం. పుండ్రేతువు, నలుపు
గలిన యెఱ్ఱచెఱుకు.

ఇతురము. సం. వి. అ. పుం. 1. పల్లెరుశీ. 2. చెఱుకుశీ.
3. తెల్లశీ. 4. ములుగొలిమిడిశీ.

ఇతుపణము. సం. వి. అ. న. చెఱుకుతోట.

ఇతుపు. సం. వి. ఉ. పుం. చెఱుకుశీ. (పుండ్రము,
కాంతారము, శతపర్వము, బంగాళము, నేపా
ళము మున్నగునవి దీనిభేదములు.)

ఇతుశరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతితెల్లశీ.

ఇతుశాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱుకు పంచెడు
పొలము.

ఇతుూదము. సం. వి. అ. పుం. చెఱుకుసముద్రము.

ఇతువ్యంతు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యవంశపు క్షత్రి
యులలో నొకఁడు. ఉ. స్త్రీ. చేడుసొఱుకుశీ.

ఇగము. వై. వి. (సం. హినుమం.) 1. చల్లదనము.
(వా.) 2. మంచు. "గీ ఇవ విగ ముచగ
మం చన హిమము బొల్పు..." పేరక. దేవ.
అ. 3. విణ. శీతము. "గీ...చల్లన యివ బిగం
బిము చలిమిరి చలి.. ఆచగ శీతము .."
ఆం. భా. ప్ర. ౮౦. మా. ఇవము.

ఇగిడించునగిడించు. దే. స. స్త్రీ. ప్రయోగించు,
ఏయు. "నీ. వైత్యు లందఱుడిచి దండశంకుల
శక్తు లగిడిచి రుడిగించె నింద్రసుతుడు." హర. 2, ఆ. ౧౬౪.

ఇగిరించు. దే. అ. స్త్రీ. 1. చిగించు. "కా .. గాన
సుధచే హేలాకరాభోజి, జాదుడు బిగించె
నా..." రాజ. చ. ౧, ఆ. ౪. 2. కలుగు,
పొడము. "వ ..కఱుకుటెఱుకల మగుడ నిగిరి
చినతెఱుగున..." పమ. అ, ఆ. ౧౧. 3. ఎఱు

పెక్కు. "క. పట్టిన కట్టి రావణ, కట్టెదు
టను బెట్టి తోకఁ గ్రంధగఁ గోకల్, చుట్టించి
యిగలంబున, ముట్టించిన పుమః డలిగి మొగ
మిగిలె" పన్. య. 3, ఆ. ౨౫. (క. ర. పా. ఇగు
రింపన్ ముద్రితము) స. స్త్రీ. (ఇగురు. భా. ప్రే.)
1. ఇగిరిపోకేయు. 2. నశంపకేయు. "చ...
పయోధినాథు జీ, చన మిగిలె .." పద్మ.
2, ఆ. 3౯. (రెండవకి నిది యుదాహరణము.)

ఇగిరిక. దే. వి. హరిష్యము, గండివార్చనియన్నము.
"నీ ..హరిష్యులు చెలగు, నిగిరిక యా చన
నిగిరికె యంచన .." ఆ. భా. ద్వి. ౧౭౨.
ఇగిరికె=ఇగిరిక. ఆ. భా. ద్వి. ౧౭౨.

ఇగిలిచు. దే. అ. స్త్రీ. ఇగుర్లు కనలుమనట్లు చేయు.
"క. చిగిలించుకొన్న విమట, చిగిలించుటె కాని
కార్య మే మున్నది..." శుక. ౨, ఆ. ౨౯౧.
స. స్త్రీ. (పండ్లను) వెలువఱుచు. "నీ...సా.పుతో
నద్దబుఱుచి పండ్లగిలించు..." శుక. 3, ఆ. 2౮.
ఇగిలిత. దే. వి. (ఇగిలించు. భా.) ఇగిలించుట. (శ. ర.)
ఇగురాకు. దే. వి. (ఇగురు+ఆకు) లేచయాకు,
చిగురు. "నీ. అంధకర్షణికి నప్పించి మఱి
కాని కోయిల లిగురాకుఁ గొఱుక వచట." ఉద్భ. ౧, ఆ. ౫౪.

ఇగుగాకుబోణి. దే. వి. (ఇగురు+ఆకు+బోణి.)
మనోజ్ఞురాలగు స్త్రీ; స్త్రీ. "...ఆయగురాకు
బోణి వినియంబున దగ్గఱి తండ్రి కిట్లమన్." పరమ. ౪, ఆ. ౬౮.

ఇగురు. దే. అ. స్త్రీ. 1. చిగించు; ఆనందించు. "నీ...
చిత్తమిగురు..." కాశీ. 2, ఆ. ౨౪౪. 2. ఇంకు.
"క. హఠటిని సిగురజేసెద, శాతోగ్రాస్త్ర
ముల..." భా. రా. ఆర. అ. 3౧౫. వి. 1. చిగురు.
'చ. ఇగురులపంటి నీ యడుగులు..." ఉ. రా.
2, ఆ. ౪౬౯. 2. పండ్లచుట్టును గల కండ.
"గీ...ఇగురు గుట్టి నెత్తురు ద్రాగిన, భంగి..."
కు. స. ౧౦, ఆ. ౧౪౬.

ఇగురుగైదుపుబోడు. ద్వి. వి. (ఇగురు+గైదుపు+
బోడు.) మన్మథుండు. "నీ. ఏ ముత్రిసౌభా
గ్య మిగురుగైదుపుబోడులాంత్వసీమకు మేలు
బ.లి." భమ. ౧, ఆ. ౧౯.

ఇగురుబోడి దే.వి. (ఇగురు+బోడి.) మనోజ్ఞ
యగు స్త్రీ; స్త్రీ. 'గీ. ఇదిరకు లోకమాతకు
నిగురుబోడి, కలరుబొప్పి తల్లికి: బ్రాహ్మిణ్యార్థ,
కల్పవల్లికి మొక్కగఁ గంటి మాటి." కాశీ. 3, ఆ. ౪౦.

ఇగురుబోడి=ఇగురుబోడి. "గీ. స లతధ్యాత్
హరికథానరసిబాస, నెప్పడును దేలుచుండు
నాయిగురుబోడి." కాశీ. ౨, ఆ. ౧౯.

ఇగురుకూర. దే.వి. ఉసికించివాచ్చి పొగవులా
వేసినకూర. (వా)

ఇగురుకొను=ఇగుర్కొను. దే. ఆ. క్రి. చిగిరించు.
"ఆ...వాణి నారదాది వైశిమలకు, వీణె యిగురు
కొనఁగ వివిధభంగులఁ బాడి." శ్రీరాధా.
౪, ఆ. 3౨2.

ఇగురుమే. దే. ఆ. క్రి. 1. చిగిరించు. (చూ. ఇగుర్పు)
2. పాడము. 'వ...పగవ-పుణిగురుటధరముల
తుదల నిగురుచు చిఱుకనగవులు..." భీమ.
౧, ఆ. ౧౧2. 3. ఇగురుజేయు. "క...చెమట
గందవాడి నిగురుపుచున్." శ్రీరాధా.
౪, ఆ. ౨3౫.

ఇగురు విలుతుడు. ద్వ. వి. మన్నతుడు. (వృం.)

ఇగురుపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఇగురు+పెట్టు) ఆనరక్త
మగు, మోహముకను. "నీ. విప్రువ్వఁబోడుల
యిసిరితమాపుల ఋషులగట్టిననంబు లిగురు
పెట్టు." కాశీ. 3, ఆ. ౧౬౯.

ఇగురొత్తు. దే.ఆ.క్రి. (ఇగురు+ఇత్తు) 1. చిగిరించు.
(శ.ర.) 2. ఆనరక్తమగు. "నీ...ఇగురొత్తు
చిత్తబులు..." భార. విరా. ౨, ఆ. ౨3౮.
భార. ఆర. 2, ఆ. ౨౧౦. 3. ఆలరు. "క. ఎన
మీఱినవేడ్కుఁ జిత్త మిగురొత్తగన్." అచ్చ. అయో. 3. 4. కలుగు. 'క. కోరిక
లిగురొత్తగ..." పా. ౩, ఆ. ౬3. 5. ప్రారంభ
మగు. 'నీ...ఒకడివి నిగురొత్తునొండుఋతువు." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౯.

ఇగుర్కొను=ఇగురుకొను. దే. ఆ. క్రి. చిగిరించు.
"ఉ...ఎలమవి నిగుర్కొనుకొత్తు..." చెన్న.
౧, ఆ. ౨౪౨.

ఇగుర్పు=ఇగురుపు. దే.ఆ.క్రి. 1. చిగిరించు. "ఉ...
కాలినయట్టి మ్రోడువై, వడి రతిలోచనాంబు
వులవాన నిగిర్చితె..." స్వా. 3, ఆ. ౪౬.
2. పాడము. "నీ. మది నిగిర్చినమాట మగువ
నీపెపునఁ గుదిసి నానాలుకతుదికి రాదు..."
భార. విరా. ౨, ఆ. ౪2. స. క్రి. ఇంకజేయు.
'క...మేనితడి యిగుర్పుగ నొత్తన్..." నైష.
౬, ఆ. ౪౨.

ఇగులుచు=ఇగుర్పు. దే. స. క్రి. ఇగిలి:చు. "క...
నగచరుఁడని విని వెఱఁబా, డ్లిగిలిచి..." వేం.
పంచ. ౪, ఆ. 2౬.

ఇగుర్పు. దే. స. క్రి. ఇగిలి:చు. "గీ...పొడ్డిగుల్పు
చు..." నైష. 2, ఆ. ౫౨.

ఇగో. దే. అవ్య. (క. ఇగో.) ఇగిగో. "ఉ...వీఁ
డిగో, గుఱ్ఱపువొంగ వచ్చె..." జై. 3, ఆ. ౧౧౪.
(శ.ర.పా. "వీఁడుగో" ముద్రితము.)

ఇగ్గు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఒకగు. "ఉ...ఇగ్గుడువెన్న
కు బయికి నీర్చినఁ బైటఁ దొలగఁజేయు: గే,
లాగ్గుడు రెమ్మి పోకముడి యూడ్చినఁ గ్రుంగిలి
రెండుకొంగులున్, బిగ్గు నడచుచున్ విడిచి
పెట్టెడు..." విజ. ౨, ఆ. 3౦. 2. వెనుకకొఱగు.
(శ.ర.) స. క్రి. లాగు. "ఉ...అ, ద్దానిచెఱంగు
వట్టిన నుదాత్తన సిగ్గుక కోప మయ్యెదన్, మానక
యున్న దాని..." బిల్హ. 3, ఆ. ౧౦౯.
సుభద్రా. ౨, ఆ. 3౦.

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఇగ్గులాడుట. (శ.ర., ప్రా.)

ఇగ్గులాడు. దే. ఆ. క్రి. వెనఁగు. "గీ. పనమ్మగం
బులపాలకువఁ గనుటఁదెలిపె, వేటకాండ్రకుఁ
గుర్కురవికతి యపుడు, పట్టఁ బట్టిగ నిలువక
బలిమి నిగ్గు, లాడి యెగురుచు: దమకించు జాడ
వలన." కవిరాజ. ౨, ఆ. ౯3. స. క్రి. వెను
కకీడ్చు. "చ...చిరగతి నిగ్గులాడకువె సిగ్గు మన
బచలత్వ మొదకే..." రస. 3, గు. ౧౪3 పు.
౧33 ప.

ఇగ్గుమే. దే. ఆ. క్రి. ఇగురుచు, పాడము. "గీ.
ఇగ్గుచుకోర్పులఁ దనడొద మివతళివ." కాశీ.
3, ఆ. ౨౨౨. శివరా. ౨, ఆ. 3౯.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. దే. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట. (శ.స.) ఇచ్చేటు=ఇచ్చోటు. దే. వి. “చ...దివ్యవిహారలీలం బరగెదవేల యి కిచట...” భార. స్వర్గా. ౧౧.

ఇచ్చోటు=ఇచ్చోటు. దే. వి. “గీ...ఇచ్చోటు పుణ్య లోకము...” భార. స్వర్గా. 2.

ఇచ్చే. వై. వి. (సం. ఇచ్చాడు) 1. కోరిక. “సీ...నా విభవము...నాకిచ్చి పట్టిన నవ్వుడ పొలిచి తోచు...” భార. కాం. ౪, ఆ. 3౯౨. 2. మనస్సు. “చ...ఆని తనమాట కియ్యకొను నన్న రుపల్కుల కిచ్చ మెచ్చి...” భార. మహా. 2. క్రి. విణ. యథేచ్ఛముగా. “క...తా, నచ్చట నంతర్నిత్యుడై, యిచ్చు జనియె...” భార. విరా. ౧, ఆ. 3౦౧. విణ. ప్రియము. “క. సన్నిధి బన్నగహారుడు, పెన్నిధి గని పొంగుచున్న పేదలక్ష్మియ న, య్యన్ను దమ్ముని గని మీ, కెన్నగ నే వరములిచ్చి యిచ్చెన వానిన్.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౧.

ఇచ్చేకదారి. ద్వ. విణ. (ఇచ్చకము+దారి.) ఇచ్చ గొండి, ముఖప్రీతికై పనిచేయువాడు. “గీ. చిటిక లిడు జ్ఞాభణాబునఁ జేరి దివిజ, వైరి కగదారి యిచ్చకదారి యగుచు.” దశా. ౨, ఆ. ౧౨౯.

ఇచ్చేకమాడు. దే. స. క్రి. అచ్చికబుచ్చికలాడు. (వా.)

ఇచ్చేకము. వై. వి. (సం. ఇచ్చికము) 1. ప్రీతి. “చ... ఆ, చ్యుతునకు నిచ్చకు బొదవ సూడిద యిచ్చిన నిచ్చుకగాక...” పారి. ౧, ఆ. ౮౪. 2. ఇష్టోక్తి, ప్రియవచనము. “సీ...ఇష్టోక్తి భాసిల్లు నిచ్చక మన...” ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౭. 3. స్తుతిపదనము. “గీ. అతివ నీకనుబొమలక ప్రతియటచు, నెట్టి ధర్మంబువై నాన యడఁగవచ్చు, నిచ్చకము గాదు నుమ్ము నేఁ డిది నిజమ్ము.” సా. ౨, ఆ. ౨౦౪. 4. వ్యామోహము. “సీ...ఇచ్చకం బిగురొత్తఁ బచ్చి దేరఁగఁ బల్కు...” హంస. ౨, ఆ. ౧౦౪. విణ. 1. ఎదుటఁ బ్రీతికరము పిదప బాధాకరము వైనది. “ఆ...వారవనితలకును, లిచ్చకంబులు...” కళా. ౪, ఆ. ౨౪. 2. ప్రియము. “ఉ...ఎ, ట్టి చాక మయ్యె నీకు నిట...” కాళ. ౨, ఆ. ౧౨౦.

ఇచ్చేకాలమారి. ద్వ. విణ. 1. ఇచ్చకదారి. 2. ప్రియ చాది. “గీ...ఎనగుచుండును ప్రియవాది, యిచ్చకాలమారి యన...” ఆం. భా. శృ. ౮.

ఇచ్చేకుడు. ద్వ. విణ. ఇచ్చకాలమారి. “గీ...ఆవ్వు డిచ్చకు లగుచు ప్రాహులు గొంచ, జాత్ర జని భూమి విడువ లే కరికభూ, గడ్డముల నాన రుమరాక లిడ్డనది, నూరసహిత లిజికించి చార దొడగిరి.” ఆము. ౪, ఆ. ౪౬.

ఇచ్చేగలవాడు. దే. విణ. కాముకుడు. (వృ.)

ఇచ్చేగించు. వై. ఆ. క్రి. 1. ఇష్టపడు. “గీ...ధార్త రాష్ట్ర లున్నత్తులు దగివలకు, లేల విని నుధిచే యుట కిచ్చగింతు, రు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౭౩. 2. ఆనందించు. “గీ...పుడరికేదార నేతు, వైఖరికి నిచ్చగించుచు...” పసు. ౨, ఆ. ౯౪. స. క్రి. 1. కోరు. “చ...వేతొక టిచ్చ గింప కే, మని వని జూడఁగోరితి...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౩౮. 2. మెచ్చు. “సీ. భాససౌమి ట్లక ప్రతిభా నమున్నేష హేలావిశేషంబు నిచ్చ గించి.” వైష. ౧, ఆ. 2. 3. సమృద్ధి. “ఉ. నాశలఁ పిచ్చగింపు మనన్ లభుఁ డిచ్చుక యియ్యకోలునన్.” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౨౩౨.

ఇచ్చేగింత. వై. వి. (ఇచ్చగించు. ధా.) ఇయ్యకోలు, అంగీకారము. “సీ...నమకంబు కెట్టింతుతరితీపు తలఁపులు నెనసినమరిలోని యిచ్చగింత.” భాగ. ౬, స్కం. ౧౧౮.

ఇచ్చేగొండి. వై. విణ. ఇచ్చకములాడువాడు, ఇచ్చ కాలమారి. “సీ...ఇచ్చగొండుల కిచ్చి యిచ్చ మల్లల కిచ్చి వారక యుల్బించువారి కిచ్చి...” విక్ర. 2, ఆ. ౧౨౪.

ఇచ్చేగొను. ద్వ. స. క్రి. (ఇచ్చ+కొను) కోరు. “క. సచ్చంద్రపాదురాలై, యుచ్చైశ్యవ మనఁగ దురఁగ మొగి జనియించె, బుచ్చి కొనియె బలివైత్యు, డిచ్చగొనడయ్యె నింద్రుఁ డీశ్వరశిక్షన్.” భాగ. ౮, స్కం. ౨౧౧.

ఇచ్చేటు=ఇచ్చోటు. దే. వి. “క...నినుఁ జూడఁ గనుటఁ బటుయా, తనలం దొఱగితిమి పరమ ధర్మాత్మక నీ, వనయము దయ నిచ్చట నిలి, చిన

బ్రగును ముకఁ గొంతనేపు నిలువవే." భార. స్వర్గా. ౨౨. "గీ. ఎగ్గులును నిక నిచ్చట సేల తలఁప." భార. స్వర్గా. ౨.

ఇచ్చేనుండువాడు. వ్య. వి. కడుపాటు లేనివాడు. ఇచ్చేమానికము. వై. వి. (ఇచ్చ+మానికము.) చింతా మణి. "గీ. ఇచ్చమానిక పేయూరి రచ్చ తాయి." చంద్ర. ౨, ఆ. ౬౬.

ఇచ్చే. దే. స. ప్రి. 1. ఒకగు. "క...ఇంద్రప్రభృ, బొడెను వెటొకకట్టణ, మొడెను మా కిచ్చి యనుచు టుచిరమకాదే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౩౨౨. 2. స్వాధీనకము. "సీ. మనసు కామక్రోధమదలోభముల కిచ్చి నడలెతు రన్వ లూచాచరణి." భీమ. గీ. ఆ. ౧౭౩. 3. చేయు. "ఆ...నా, యిచ్చుటాన కారవేద్ర వినుము." భార. ద్రోణ. గీ. ఆ. ౩౩౮. 4. దానముచేయు. 5. వెల్పుచు. "చ...ఆడిన దిచ్చునర్థులకు నాపుల కిచ్చు మనబు..." కాళ. ౩, ఆ. ౧౪౨. (ఇదిర, గీ. అర్థముల కుదాహరణము.) 6. ఆర్పణము చేయు. "క. శ్రీ విష్ణుపురాణము నా, కీవల యు..." వి. పు. ౧, ఆ. ౨౫. 7. కలుగఁ జేయు. "గీ...భయములకు బుద్ధి నెడయ్యాడు చుడితుడు..." భార. కా. ౧, ఆ. ౧౮౮. 8. వదలవెట్టు. "ఆ. ఎట్టిరాజులును మహీను రోక్తము లేదు, రకుగుచె:చునప్ప డధికభక్తి, నెరగి ప్రియము వలకె తెరువెత్తు, రు..." భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౧౧. 9. నమ్మించు. "సీ...ముని వృత్తి నడవఁక జనియెదనందునే జనకుడు నన్నేల చనఁగనిచ్చు." మార్క. ౩, ఆ. ౪౩.

ఇచ్చోటు=ఇచ్చోట్టు. (శ. ర.)

ఇచ్చో. దే. ఆవ్య. ద్రు. 1. ఈ ప్రదేశమున. "క... సీ, విచ్చో నునికి..." భార. స్వర్గా. ౩౬. 2. ఈ సమయమున. (వా.)

ఇచ్చోటు. దే. వి. వి. (ఈ+చోటు.) ఈ స్థలము. "క...ఎచ్చోట నున్నవాఁ డక్క, డిచ్చోటికి సేల రాడొ..." భార. విరా. గీ. ఆ. ౩౦౧.

ఇచ్చ. సు. వి. ఆ. ప్రి. కోరిక, ఇది నాకుఁ గలుగ వలయు ననుభావము.

ఇచ్చల్. సు. శత్రు. కోరుచున్న.

ఇచ్చావతి. సు. వి. ఈ. ప్రి. కాముక, సుభాగము లేపు భనాధికమయములయం దిచ్చగల ప్రి.

ఇచ్చావసువు. సు. వి. ఉ. పు. కుదేరుడు.

ఇచ్చావృత్తి. సు. వి. ఇ. ప్రి. ఇష్టమువచ్చినట్లు సంచ రించుట. "క...ఆనోన్యూ, దేహాత్రము తెలియ కుండ నిచ్చావృత్తిన్..." హంస. గీ. ఆ. ౨౧౧.

ఇచ్చించే. సు. అ. క్రి. ఇచ్చుగించు. "సీ. ఎవ్వనిఁ గరుణించ నిచ్చించిని వానియఖలవిత్త్రులు నే నవహరితు." భాగ. ౮, స్కం. ౬౬౧. స. క్రి. కోరు.

ఇజ్జలము. సు. వి. ఆ. పు. హిజ్జలము, ఎజ్జగన్నేరు.

ఇజ్జ. సు. వి. ఆ. ప్రి. 1. యజ్ఞము. 2. పూజ. 3. దానము. 4. సంగమము. 5. కుట్రనకత్తె. 6. ప్రతిమ. 7. ఆవు.

ఇజ్జము. సు. వి. ఆ. పు. పుష్కమినక్షత్రము.

ఇజ్జాడు. సు. వి. ఆ. పు. 1. బృహస్పతి. 2. గురువు. 3. విష్ణువు. 4. ఈశ్వరుడు. 5. అంతఃపురపాల కుడు. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) పూజ్యాడు.

ఇజోఫా. హి. వి. వృద్ధి, ఎక్కువలాభము.

ఇజోరా. హి. వి. గుత్త.

ఇజోరాపాట. మి. వి. కల్లు మొదలగునవి గుత్తకు వేలమున పాడుట.

ఇజోరు. హి. వి. చల్ల డము, లాగు. "సీ...వడిగ నంగీ యిజ్జాద్దుగు దట్టి జుట్టు కైకారుదోపు డాల్కత్తిఁ బట్టు..." సిం. నార. ౩౨.

ఇజోకు. దే. వి. 1. శ్రమము. (శ. ర.) 2. సొకటము. (శ. ర.)

ఇట. దే. వి. వి. 1. ఇక్కడ. "ఉ...వాఁ డిట వచ్చువాడొ..." భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౦౨. 2. ఇది. "క. ఇటువంటివి యిట కెక్కుడు, వి..." ఆము. ౬, ఆ. ౬౦. అవ్య. ద్రు. ఈవల. (శ. ర.)

ఇటలీ. దే. ఆవ్య. ఇది మొదలు. “చ...ఇటలీ
నీకు మీ, యనిమిషరాజుపాపములయొననుమి
మఱి యేమి వచ్చినన్.” వై. 3, ఆ. ౧౧౪.
ఇటిక. వై. వి. (సు. ఇష్టకా.) బాకమట్టితోఁ జేసి
కాచ్చినతాయి. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬.

ఇటికవగడము. వై. వి. మట్టివగడము, తిక్కణిక.
(శ.ర.)

ఇటీవల. దే. ఆవ్య. ద్రు. ఈ నడుమను. (వా)

ఇటు. దే. ఆవ్య. 1. ఈవైపు. “నీ. ఇటు చూడుము
...” కాశీ. 2, ఆ. 2౦. 2. ఈప్రకారము.
“చ...ఇటు ధౌర్త్యము నీ వొనరించి...”
పారి. ౪, ఆ. ౧౬, కళా. ౧, ఆ. ౧౮. వి. ఇది.
ఉదా : ఇటువలె.

ఇటుక=ఇటిక. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬.

ఇటులు. దే. ఆవ్య. 1. ఇటు, ఈప్రకారము.
“రగడ...మేల మేలత నిటులు ప్రేయగ...”
పారి. ౪, ఆ. ౧౬. 2. ఈవైపు. వ్యవ:-ఇటు
లేచిన మాయుల్లు వచ్చును.

ఇటుమంటి. దే. విణ. ఇట్టి. “క...ఇటుమంటివి యిట
కెక్కుడు, వి...” ఆము. ౬, ఆ. ౬౦. “క...
మగవా, రిటుమంటివారి మదిలో, నెటుగా నమ్ము
దురు...” విక్రమ. 2, ఆ. ౧౩౧, కళా.
3, ఆ. ౮౮.

ఇటువలె. దే. ఆవ్య. ద్రు. ఇట్టు. “చ. ఇటువలె
జవ్వనపుమద మెచ్చగ.....” ఉ. రా.
౧, ఆ. ౧౭౨.

ఇట్టడము. సం. వి. ఆ. పు. కామముతోఁ దిరుగు
నది-ఆఁబోతు, వండము.

ఇట్టటు. దే. విణ. తాఱుమాతైనది. “నీ. వీక నేనిక
మూక విఱుచు మ్రాతల మ్రాత పెటపెటల్
మలల నిట్టటుగఁ జేయ.” య. ౧, ఆ. ౧౧౬.
ఆవ్య. ఇటునటు.

ఇట్టలము. దే. వి. ఆధిక్యము. “వ. అప్పుడు నెఱయ
విస్మయకప్పురుపులపులచొప్పున నలినభవాండ
భాండంబు నిండి మొండుకొన్న మిన్నేటి
పెన్నురువుమురువున... వగవుదీగువున... పాల

పెన్నేటి యిట్టలంబున ... పెన్నులగాయ ...”
వరాహ. ౪, ఆ. ౧౧౧. విణ. ఆధికము. “క. ఇట్ట
లముగఁ దగినట్టి యెఱుఱుకలె...” స్వా.
౪, ఆ. ౪౩. “చ...ఇట్టలపురయంబునక బొకవి
...” భా. విరా. 3, ఆ. ౨౦౦.

ఇట్టి. యు. దే. విణ. (ఇట్టు+ఇ.) ఇటుమంటి. “క.
ఇట్టి దివ్యతేజుమనవాడు...” భార. ఆది.
౬, ఆ. ౧౮. వై. వి. (సు. యజ్ఞీ? క. ఇట్టి.)
ఒకవిధమగు నాయుధము. “నీ...పరవాలమున్
మక లిట్టు, లడ్డనంబులు...” తు. సు. ౧౨, ఆ. 3.
(పూర్వము. పా., ‘కరవాలమున్ బలకల్పిం,
లడ్డనములు’ అని వావిళ్ల వారి పా.) “ఈబెలు”
పాఠాంతము.

ఇట్టిడు. దే. విణ. (ఇట్టి+వాడు.) ఇటుమంటివాడు.
“గీ. ఎఱుగ మేమేవురము నశం డిట్టిఁ దగుట.”
భార. శాం. ౧, ఆ. ౧౦. “క. భావి భవత్పుతు
లిట్టిర...” భార. ఆది. 2, ఆ. 2౩.

ఇట్టిక=ఇటిక. వై. వి. 1. బాకమట్టి మొ.తో చేసికాల్చిన
తాయి. “క...పసెడియట్టికల నిర్మితమై...”
విక్ర. ౧, ఆ. ౧౨2. 2. ఇటికావము. “క.
ఇట్టిక నూడినవాడో, యెట్టిడుకొన్నాడో
యనుచు నుల్లసమాడు, బట్టగుచు మగిడి చూడక,
వట్టణమున కేగె...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. 3౬.

ఇట్టికాడు. ద్వ. విణ. (ఇట్టి+కాడు.) ఇట్టితో
యుధము చేయువీరుడు. “నీ. నొని మిట్టివడ
వైచు కొంతపుగాని బిట్టెడ లుచ్చి పోవైచు
నిట్టికాని” తు. సు. ౧౧, ఆ. 3౯. (పూర్వము
ద్రణపా., ‘ఈటకాని’ అని వావిళ్ల వారి పా.)

ఇట్టిపాటి. దే. విణ. ఇటుమంటి. “ఉ. కాదన కట్టి
పాటియవకారము...చేసె...” భార. ఆది.
౧, ఆ. ౧౨౪.

ఇట్టు. దే. ఆవ్య. 1. ఇట్టు, ఈవైపు. “నీ...అట్టిట్టు
గల్గొని...” స్వా. 3, ఆ. ౧౬. 2. ఈరీతి.
“అ. పరమ ధర్మవిదుడు పరచతుకాన్యయా,
భరణు డిట్టు లనియెఁ గరుణతోడ.” భార. ఆది.
౧, ఆ. ౯. “ఉ. చుట్టపు మేరు పుగ్రణభోభితుఁ
డీద్రువమాడు నిన్ను ని, ట్టటనవచ్చునే...”

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౯౭. (ఇట్టట్టును=సామాన్యనిగాఁ జూచు అని భావము.) “నీ. చిత్తంబు జనయాజ్ఞఁ జేసి వర్తిచెనే నిట్టట్టునఁగఁజాల వింద్రియములు.” భీమ. ౧, ఆ. ౧౬౦. (ఇట్టట్టును=అపకరించు అని భావము.) “గీ. అశనివిషమెఱిగింప నిట్టట్టుచడుచు.” ఆము. ౪, ఆ. ౫౪. (ఇట్టట్టువడు=శత్రువడు అని భావము.) “గీ... పట్టణ మిట్టట్టువడఁ గదల్చి.” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౯. (ఇట్టట్టువడఁ=ఇటునటునూఁగఁగా అని భావము.) “క. ఆట్టియెడఁ నురబ మి, ట్టట్టు వడు జేసి...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౨౦. (ఇట్టట్టు వడఁ జేయు=కలఁచు అని భావము.) “ఉ...ఇ, ట్టట్ట న కింక దత్తులము లన్నిటి నొందుము...” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౩౪. (ఇట్టట్టును=హరితి నారీతి చలుకు, మాతాడు అని భావము.)

ఇట్టుక=ఇటిక. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬.

ఇట్టులు. దే. అవ్య. ఇట్టు, ఈరితి. “ఆ. ఇట్టు లనియె..” విక్ర. ౧, ఆ. ౧౦౮.

ఇట్టువోరె. దే. అవ్య. ఈరితి. “చ...ఇ, మునివరుఁ డిట్టువోరె...” భార. శాం. ౩, ఆ. ౯౫. (శ. ౧. పా. ‘ఇట్లువోరె’ ముద్రితము.)

ఇట్టె. దే. అవ్య. క్షణములో, అతి త్వరితముగా. “గీ...ఈ జగద్ధితచరిత్ర, డిట్టె చని బాల భానుని బట్టె పుడు.” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧౦౦.

ఇట్టే=ఇట్టె. వ్యవః—అంతదూరమునుండి వాఁ డిట్టే వచ్చినాడు.

ఇట్టు. దే. అవ్య. ఈరితి. “గీ...మీ జన్మములు నిట్ట కావె వివర.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౯. విణ. ఇట్టెనది. “ఆ...మహాతపంబు చేటు, లేనికృత్య మిట్టుగా నెఱుంగుట...” భార. శాం. ౧, ఆ. ౧౨౧.

ఇడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనాడి. 2. నేల. 3. గోవు. 4. వాక్కు. 5. హవిరన్నము. 6. దేవీభద్రము, మైత్రావరణి యను బుధునిభార్య. 7. దుర్గాదేవి.

ఇడి. దే. వి. (త. ఇడి.) నేయ, భక్ష్యవిశేషము. “వ...అడుతులు నిడియు...” కాశీ. 2, ఆ. ౧౦౫.

ఇడిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి.

ఇడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. “వ. ఏలకా యలు వెన్న మెఱుంగులు నిడికుడకలు...అదిగాఁ గల భక్ష్యములు...” హంస. ౧, ఆ. ౧౦౫.

ఇడిక్కము. సం. వి. ఆ. పు. విడకము, పొట్టేలు.

ఇడియఁగొట్టు. దే. సం. క్రి. (ఇడియన్+గొట్టు.) పోఁగొట్టు, జాతివిడుచు. (ఆం. పా.)

ఇడియు. దే. ఆ. క్రి. 1. చీలు, బద్దలగు. “నీ. మారుతాహలి రాలునారికేశభూళి నిడిసి జల్లిం చు పుడ్రెక్షురసము.” పాండు. ౧, ఆ. ౧౧౮.

2. నలగు. “చ...వానిమే, యిడియ...” ఆము. ౪, ఆ. ౮౫. 3. విఱుగు. “నీ. ఇడిసిన యిడుపులయెడలఁ బొట్టే నుత్తరేను గనెంద కోరిందపాదల.” ఆము. ౬, ఆ. ౧౩. 4. పోవు. (చూ. ఇడియఁగొట్టు.)

ఇడు. దే. సం. క్రి. (క. ఇడు.) 1. ఇచ్చు. “క... కూడు, జీరయు నిడి సాకతంబుఁ జేసిన సాల్క.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౧౯. “నీ. తం డ్రీకి నిడ్డపత్తములు...” పాండు. ౩, ఆ. ౧౬. (వ్రాసెయిచ్చిన అని భావము.) “గీ. శక్తి కిడి యెడు ననుట నిస్సంశయంబు. కళా. ౨, ఆ. ౬. (బలిగా నిచ్చు అని భావము.) 2. ఉనుచు. “చ...దుర్జనత్వమునఁ బల్కిడు వీరుల మస్తకం బువై, నిడియెద...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౩౦. “నీ. చేర్చుక్కగా నిడ్డ చిన్ని జాబిల్లిచే...” స్వా. ౧, ఆ. ౧౫. (ఇట ధరించు అని భావము.) 3. చట్టు. “క...చవుట నిడినవిత్తులు...” వాసిష్ఠ. ౧, ఆ. ౯౧. 4. నాటు, పాఁతు. “ఉ. పొందుగఁ బల్కిమాల్గితటభూస్థలి నంతుమహామత్సలా, కందము వానరాంత హతిఁ ప్రవరం డిడ...” పారి. ౨, ఆ. ౪౧. 5. విడిచిపెట్టు. “ఉ...తా నెరియక విడిచె ద్వందంగనం, గానుభవేచ్ఛ యి ట్టిడిన యట్టిది యాదిగ...” కళా. ౪, ఆ. ౨౦. 6. ప్రయోగించు. “క. వీనులకు సుధారసముల, సోనలు వర్షించు మృదుల సుస్వరభణితిక, దా నిట్టటు గ్రుక్కక పని, లేనిపునఃపదము లిడక...” ప్రభా. ౪, ఆ. ౬౦. 7. ఆరోపముచేయు. “చ...తమ చేయుతవ్వ లె, ల్లను మగవారిపై నిడి చలంబున బొంకానరేతురు...” సా. ౨, ఆ.

అర. 3. 8. కట్టు, నిర్మాణముచేయు. “క... గూండ్డిమలమలక.” ఆము. ౪, ఆ. ౧౩౨.

9. (పుట్టులు, గుడ్డు మొ.) పోయు; పెట్టు. “గీ. పుట్టు లినుమత లిడ నిడ బొదలు బెటిగి.”

విక్ర. ౨, ఆ. ౧౨౦. “క. తలచూపె నప్పు డఖలా, కల దట్టపుటిరులు చిలువజవరాలు నభ, స్థలమండఘోషి నీ, మల నిడినెతాండపటల ముడ్డికొ జుక్కల్.” స్వా. ౫, ఆ. ౩౪.

10. దాచియుంచుకొను. “చ. జలరూపమిత్తు డాత్తరుచిసంపదః జీకటిబాడకానికి, గలః గుచు వీనిలోన నిడి కైకొనె నమృతకామృ లాచుః జు, క్కలదొర యొడదాడి విని గ్రక్కునఁ దా నునుగాతి వీనిలో, కల నెలకొల్పె నాఁ బలకఃబాటె నికాంబ నికాంతదికికల్. పారి. ౨, ఆ. ౯౫. (ఈ పదమునకు సుదర్శానసారముగా ననేకములగు నర్థాంతరము లిట్లు గ్రహింపవలయు.)

ఇడుగడ. దే. వి. (క. ఇడుగు.) 1. ఆసూయ. “చ. తడయక మ్రొక్కి యున్న వినతాసుతు నప్పు డు సూచి యాత్మలో, నిడుగడ సేయుచున్ గడు సహింపక కద్రువ...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౪౨. (ఇడుగడసేయు=ఆసూయపడు.) 2. అపమానము. “చ. వెడలగనక గొంది నిడి పేయ విధంబుల భంగపెట్టుచున్..., ఇడుగడ సేయఁ గా వలయు నీలువు మాలిన అంతు టూండ్రకున్.” విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౧. 3. బాధ. (చూ. ఇడుగడ వడు.)

ఇడుగడవడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇడుగడ+వడు.) బాధ పడు, పరితపించు. “క. కడ లేని విరహవేదన, నిడుగడవడుచుండుకంటె నీభర మెల్లెన్, మృదు నెయిదఁ దపోవర్తన, నొడ లేచ్చద నరిగిదారుజో గ్రాటపులన్. కు. సా. ౬, ఆ. ౫.

ఇడుపు. దే. వి. 1. గోడ. “నీ. పొడుపుగుబ్బలి నెల పురుటింటియిడుపునఁ జఱచిన గుదంపుఁజట్ట లనఁగ. పారి. ౨, ఆ. ౩౦౫, ఆము. ౬, ఆ. ౧౩. 2. ద్వారప్రాశకుడ్యము. “నీ. పారకటి యిడుపు నాఁ బొసఁగు ద్వారప్రాశకుడ్యము...” అం. భా. ద్వి. ౧౩. 3. చీలిక. (క. ర.) (చూ. ఇడియు.) 4. గర్వోక్తి, భీరము. “ఆ. తోలుతిత్తి వడసి

లోరుంపుఁగాఁవ నై, నీవు చిఱుమ నేల నేటి రాత్రి, కంటఁ బిడుకఁ బ్రామి గర్వంబు గిర్వంబు, నుడువనైతి నేని నొట్టుపెట్టు.” వ. ఆని యిడు పులు సాటుచు జరియె. దశ. ౬, ఆ. ౬౯, ౭౦.

5. గోడ యిరుపార్శ్వముల మీఁదిచోటు. “దామవనవిధి...తీర్చి యిడుపులయందుఁ జిత్రి చినారు.” వైష. ౭, ఆ. ౧౫౧.

ఇడుమ. దే. వి. 1. కష్టము. “క. ఇడుమలు గుడు వఁగఁ బాట్టిన, యొడ లిడి...” ద్వ. ౯, ఆ. ౨౩.

2. వ్యధ. “గీ. ఆడవసుంపలె రాని నుంబడు లాసఁగఁ, గానువీసంబుచేత నెక్కడను లేక. మగువఁ గోల్పోయి కడు నిడుమలఁ గలంగు, నలఁతిదిరఁ గొల్వఁగడఁగు పెంగలంబు గలరె.” అచ్చ. సూ. ౧౫౪.

ఇడుమపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇడుమ+పడు.) కష్ట పడు. “క...తొట్టి నలుఁ డనుభరణీ, శుఃడు... కరం బిడుమపడఁడె కాననభూమిన్.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౬.

ఇడుమపాటు. ద్వ. వి. (ఇడుమ+పాటు.) కష్టపాటు. “చ...ఆ, బడలిక చూడలే కిడుమపాట్లకుఁ జొచ్చి నలంగి పొచు...” కళా. ౪, ఆ. ౯౯.

ఇడుము. దే. స. క్రి. చేర్పు. “గీ. రసికశేఖరుఁ డారాజు రాజవదన, కంది కుదిన నెమ్మోము కళ లెఱింగి, కడుఁ బ్రియ మెలర్పఁ గోఁగిట నిడుముకొని ను, ఖానుభవలీలఁ బులిపి నయి జాక్షి.” శు. ౧, ఆ. ౩౦౫. వి. దాకద్ర్యము. “నీ...దాకద్ర్యనామమున్ దనసు లేవి, నెవ్వ పేనలికయి నిప్పుచ్చరము లేపడి యిడుము నాఁగ...” వేంక. మాన. ౫౭.

ఇడుముడి. దే. వి. ఇడుమ, కష్టము. (ఆం. పా.)

ఇడుమ్రాను. దే. వి. (ఇడు+మ్రాను) కల్ప వృక్ష ము. “నీ. నీటుగాఁ గరముమానికపుమాటున మాటుచుచ్చవాఁ డిడుమ్రాని మచ్చవాఁడు.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౭౦.

ఇడ్డెన. దే. వి. వాసనకుడుము. “నీ. పరమాన్నములు దేనె ఫలరసప్రకరంబు లిడ్డెనల్ పులగంబు లడ్డు వములు.” బ్రహ్మ. ౩, ఆ. ౨౪౯.

ఇతః. సు. అన్య. ఇతకంటె. ఉదా:—ఇతఃపూర్వము, ఇతోధికము మొ.

ఇతఃపరము. సు. క్రి. విణ. అ. న. 1. ఇతమోద. 2. ఇతకంటె నేఱు. “కా...నీవే తప్ప నితః పరం మెఱుగ నురక్షింప నగు దీనునిక.” భాగ. ౮. స్కం. ౯౦.

ఇతఃడు. దే. స. వి. (కౌ+తతఃడు.) ఈతఃడు. “చ...నీ వితనితోడ తణు బొనూచెదేరి...” భార. ఆది. ౬. ఆ. ౪౪. “చ. ఇతఃడు దరిద్రుడా...” వైష. ౧, ఆ. ౫౭.

ఇతకరి. వై. విణ. హితము నేయువాడు, హితమైనది. “చ...ఇతకరిమాటల మొత్తంబుల వారల చిత్తంబులను గలంచె.” భార. ఆ. ౧, ఆ. ౨౯౭.

ఇతగాఁడు=ఇతఃడు. వ్యవ:—ఇతగాఁడే నిన్నవచ్చినవాడు.

ఇతము. ఉభ. వై. వి. (సు. హితమ్.) ఇ:గితము, మనోభీష్టము. “గీ. పలుపలుకు లేల యింక నాచెలుల గిలుల, నేగుచెంచి విఘ్న మొనర్చు రిత మెఱుగక, కావున గొనిపొమ్ము శీఘ్రంబ నీదు, మెనుక నిడుకొని నన్ను మచ్చిభునికడకు.” కళా. 3, ఆ. ౬౧. (కోరిక అని నూ. ని. విణ. హితము అని శ. ౪.) సు. వి. అ. న. 1. గతి. 2. జ్ఞానము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భోయనది. 2. పొందఁబడినది. 3. పొందినది.

ఇతరము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అన్యము. 2. నీచము.

ఇతరేతరము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్యోన్యము. “క. ఇతరేతరమతి సుభా, వితలక్షణ కలన మొంది వృషహానుతో, నతి నిర్మలసఖ్యము నే, సతి బ్రహ్మదలును సతసిల్లిరి విజయా.” భార. కా. ౬, ఆ. ౪౫౪.

ఇతపరి. వై. విణ. (ఇతపు+పరి.) హితము చెప్పవాడు. (శ. ౪.)

ఇతపు. వై. వి. హితము, ప్రీతి. “చ. ఆరామ కపుడు శుభవా, గౌరగాగతిఁ దలిపె నొక్కతరుణి పరకళా, వారనికాంత మితపు నలు, వార నికాంత మితి రహితహరి విధనము.” చంద్రి. ౪, ఆ.

౧౨౮. విణ. 1. హితపు, ప్రీయమైనది. “క. ఏకాంత యెవరి కితహో...” అహ. ౧, ఆ. ౧౧౧.

2. హితము చెప్పవాడు. “చ...ఇట్టిదా, రితపులు ద్రుడికి నుతుల కే మన నేర్దుము పెద్ద రాజులక.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౪౦.

ఇతి కర్తవ్యతామూఢుడు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏమి చేయుటకుఁ దోఁపనివాడు.

ఇతికర్తవ్యము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇట్లు చేయఁదగినది.

ఇతివృత్తము. సు. వి. అ. న. చరితము, కథ. ఉదా: శ్రీరామేతి వృత్తము.

ఇతిహాసము. సు. వి. అ. పు. 1. పరంపరగా: జెప్పకొనెడు పూర్వకథ. 2. చరిత్రాశయము. 3. పూర్వచరిత్ర ప్రతిపాదక గ్రంథము. ఉదా:—భారతేతిహాసము.

ఇతోధికము. పారిభా. ఇతకంటె హెచ్చు.

ఇత్తడి. వై. వి. (సు. పితృశమ్. క. హితాశే.) ఆరమాటము, లోహవిశేషము. “క...ఇత్తడి బంగార మానె యిలలో నునుతీ.” ను. శ. ౧౪.

ఇత్తలి=ఇత్తడి. “నీ...ఇత్తలి శంఖ చక్ర మండలములమర.” ఆము. ౬, ఆ. ౬. “నీ. త్రపునామ మమరుఁ బిత్తలి యిత్తలి యనంగ...” సాం. ని. స్థా. ౬౫.

ఇత్తిగ. ద్వ. స. (ఇరు+తిగ.) 1. పాచికలమోది మూడుబొట్లజత, దుందుభి. “మ. చిగురుబోడి యెఱుగుదే యదుపతి స్త్రీ. రెవ్వరే నిందు లే, రుగదా యంచును శంక గ్రమ్మఱితిఁ జారు ద్యూతగేహంబు శ్రో, త్తగ నీ వొక్కటిఁ జూపఁ దోడ్కొని చనా దచ్చొక చాపంచ యి, త్తిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్కరింద లుద్దీపింపఁ దొదవ్వలక.” కళా. 3, ఆ. ౧౩౧. 2. ఆఱు. “నీ. ఇత్తిగ చ క్కన నెనగును పట్టుంబు...” ఆం. భా. ద్వి. 3౦౬, శకాం. ౫, ఆ. ౧౩౮.

ఇత్థోవిధము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇట్టివిధము గలది.

ఇత్యాది. సు. విణ. (ఇ) ఇది మొదలైనది.

ఇత్వము. సు. వి. అ. న. ఇకారము. “గీ. పాపజన
వాహ మొనరింపఁ బవన నీకు; జెల్లు ననకాభి
ధానంబు తెల్ల దనిల, శబ్ద మచ్చట నిత్య సంస్కర్త
ఘటన, మహిజనంబుల కెల్లఁ బ్రాచుదికొను.”
కాళిదా. 3, ఆ. ౯౯.

ఇత్వరము. సు. వి. అ. పు. ఇట్వరము, ఆ. చో. తు.
ఇత్వరి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. అనుటాలు, కుం. తు.

ఇత్వరుండు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దత్తద్రుండు.
2. నీచుండు. 3. సూరుండు. 4. బాటసారి.

ఇదమ్. సు. న. (మ.) ఈ. ఉదా:-ఇదాప్రకారము.

ఇదంతనుండు. సు. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇదాసిత
నుండు, ఇప్పటివాండు.

ఇదమిత్థము. సు. (వాక్యం) (ఇదమ్. స+ఇత్థమ్. ఇత్థం)
ఇది యిట్టిది. “క. ఇదిగాక శమనకృత్యం బిదమి
త్థ మ్మనఁగఁ గూడదు...” దశా. ౧, ఆ. ౧౪౩.

ఇదాసితనము. సు. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇప్పటిది.

ఇది. దే. స. (ఈ యనుదానికి మహత్కర్మమునందును
అమహాదర్శమునందును ప్రథమైక వచన
మున వచ్చురూపము. బ. ఇవి, మీరు.)
1. ఈమె. “చ. ఇది గడు ముద్దరాలు...”
భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౩. 2. వీడు, ఈతండు.
“గీ. ఎవ్వఁ డిది యని పల్కున నవ్వఁగూటి, నోరు
నొక్కుచుఁ గొనిటఁ జేరఁ దిగిచి, మగువ
చెవిలోన నలుకుండు మాను మేను, వాసవుండ
నిన్నుఁ గని కూర్చి వచ్చినాడ.” జాహ్ను.
౪, ఆ. ౮౭. వి. 1. ఈక్షణము. “నీ. ఇది
యాదిగా సతు లెన్నండు: బరపుమార్గినున్
గాఁ జనదు...” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౮౧.
2. ఈవని. “ఈ. ఇమ్మహి నీవు: బాండవులు
సెప్పటియట్ల పరస్పరానురా, గమ్మన నేలు
చున్ని యిది కార్యము...” భార. సభా. ౧, ఆ.
౧౩౬; 3. ఈమాట. “క...ఇది యది యన
కూడకునికి యెంతయునొప్పక.” భార. ఉద్యో.
౧, ఆ. ౧౧౯.

ఇదిగాక. దే. అశ్య. 1. మఱియు. “క. ఇదిగాక
శమనకృత్యం, బిదమిత్థమనఁగఁ గూడ దీదృశ
దుఃఖా, స్వద మగుదోషాబున నె, మ్మది సుఖ

యింపంగ నులభమా యెవ్వరికిక.” దశా. ౧, ఆ.
౧౪౩. 2. ఇది కానిచో. (చా.)

ఇదిగో, ఇదిగో. దే. అశ్య. ద్రు. 1. ఇదిగో, ఇది.
“గీ. మంచిమేలైన దిదిగో: గొమ్మఁచు: గవ్వ,
రంబు సగపాలు నింది వీడె: బొసంగి.” సా.
౧, ఆ. ౮౪. 2. ఏమో! వ్యవః—ఇదిగో!
ఎక్కడచూచి రాక? 3. ఇప్పుడే. “నీ. నిలలేక
స్వయముగాఁ బిలువఁ బోయిన: గాఁ బెరించు
నిదిగో చెప్పెద నటంచు.” కుం. ౪, ఆ. ౧౯౪.
4. ఇదియే. “క. అది గని మఱఁచానగరం,
బిదిగో దడవుటకు: గంటిమి...” చా. ౧, ఆ.
౧౭. 5. ఇద. వ్యవః—ఇదిగో పుచ్చుకొనుము.

ఇదియో=ఇదిగో. దే. అశ్య. ఇదే. “మ. ప్రమదా
పాదివయఃప్రపూర్ణ మిదియో వద్దాకరంబు...”
భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౭౧.

ఇదె, ఇదే. దే. అశ్య. 1. ఇదిగో, ఇదియే. “చ. ఇదె
గోవర్ధము నేర వచ్చిలిమి...” భార. విరా.
౪, ఆ. ౧౭౩. “మ. ఇదె వీక్షించు...” నైష.
౮, ఆ. ౧౦౧. 2. ఇప్పుడే. “క. ఇదె బోయెదఁ
గౌరవ్యులఁ బదనికి రాఁ బలికి సుధి వాటి
చెద...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౬౯. “ఉ...
వార్దకా, భీనశరీరతం దెనుల తెల్లె నొకం డిద
నూతిలోపలక.” దశ. ౧౧, ఆ. ౭౧.

ఇద్దరి. దే. వి. (ఈ+దరి.) ఈవరిగట్టు. “నీ. ఇద్దరి
యీవల నివ్వల నివల నీతల...” ఆ. భా.
ద్వి. ౧౧౧.

ఇద్దఱు. దే. స. (రెండు శబ్దమునకు మహన్త హత్కర్మక
బహువచన రూపము) ఇరువురు. “చ...ఇ, ద్దఱు
నవలీలఁ బోరి రతిదప్పెతులై ననురోత్సవంబు
తోక.” భా. రా. యు. ౧౯౭౧, భార. ఆది.
౬, ఆ. ౨౯౭.

ఇద్ది=ఇది. (శ. ర.)

ఇద్దగ. ద్య. వి. (ఇరు+దుగ.) పాచిక మీఁది
రెండుబొట్టజత. “క. అత్రీవంచ తిగ దుగయు,
సత్తా దచ్చాక వంచ చౌవం వీరై, దిత్తిగ
యిద్దగ బర్రలు, చిత్తఁబునఁ దలఁచినట్లు
చేతికిఁ దెచ్చుక.” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౨౧.

ఇద్దుము. దే. వి. (ఇదు+తూము) రెండుతూములు.
క. చెలగుచు నిద్దుము విత్తన, ములుసేల కుటుబి
కొసగు పుణ్యాత్మనకుక, గలుగు శతహయ
మేధు, బులు గంగాశటిని జేయు పూర్ణఫలంబు.
బుల్." దశా. ౧, ఆ. ౧౦౩.

ఇద్దుము. సు. వి. ఆ. న. 1. ఎండ. 2. ప్రకాశము.
3. ఆశ్చర్యము. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రకాశ
తము. 2. దగ్ధము. 3. పుశుద్ధము. 4. ఉగ్రము.
5. అప్రతిహతము.

ఇద్దు బీహ్వడు. సు. వి. ఆ. పు. అగ్ని.

ఇద్దుప్రవృత్తము. సు. వి. ఆ. పు. గొడ్డలి, ఇద్దు
ములు నటకుసాధనము.

ఇద్దుము. సు. వి. ఆ. న. 1. చిరుగు. 2. యజ్ఞ
సమిచ్ఛేదము. 3. కాఢ్యము.

ఇనాము. ఉర్దూ వి. బహుమానముగా నొక వ్యక్తి
పేర ప్రభుత్వముచున్న ప్రత్యేక భూభాగము:
మాన్యము. "సీ...వీర నరసింగరా యని గార
లీనా మొసంగి భూనులముగ." అధ్యాయ. రా.
(కంచెర్ల శరభకవి.) ఇట్టి: ఈనాము.

ఇని=ఇన్ని. (శ. ర.)

ఇను. దే. స. (వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో రెంటి
కాదేశముగా వచ్చును. ఇనుమడి, ఇనుమాటు;
ఆచ్చుపరమగునపుడు ఈరు వచ్చును. ఉదా:-
ఈరేడు.) 1. ఇరు, రెండు. "క. తన యెప్పటి
రూపముఁ జే, కొని దీనికి నినుమడుంగగుం బ్రతి
బలము; గననప్పుడు నారూపం, బనుపముగ
ననిన..." భార. ఆర. 3, ఆ. 3౪౫. 2. రెట్టి.
"క..., మాపిన్నది యినుమితల, చూపుల నట
గంటవెఱుచుచు నిను: జూచుట." వైష.
౮, ఆ. ౬౦.

ఇనుడు. సు. వి. ఆ. పు. 1. సూర్యుడు. 2. రాజు.
3. భర్త. 4. పోషకుడు.

ఇనుకు. దే. వి. తుషతో: గూడిన యల్పధాన్యము.
"గీ...తుష యుక్తము లగు నల్పధాన్యములు
చింక యిను కనదగు..." ఆం. భా. ద్వి. ౨౩౮.
ఆ. క్రి. ఇ:కు. "మ...వాధ్య లినికె..."
మైరా. 3, ఆ. ౯౦.

ఇనువతుదులు. దే. వి. బ. (ఇనుము+తుందులు.) గోడ
లయందు, తలపులు తిరుగుటకు నేర్పడిన గుండ్రని
యినువగుంటలు. (కావ్యబెల)

ఇనువచిట్టెము. దే. వి. (ఇనుము+చిట్టెము.) ముఢూ
రము. (ఆం. పా.)

ఇనువగోరె. దే. వి. హసతిక. వేంక. మాన. ౭౦.

ఇనువలేలు. దే. వి. (ఇనుము+లేలు.) కృష్ణ వృశ్చి
కము, నల్ల లేలు. (ఆం. పా.)

ఇనువదారి. దే. వి. (ఇనుము+దారి.) రైలుపోవు
మార్గము.

ఇనుమడి. దే. వి. (ఇను+మడుగు.) రెట్టి. పు. "వ...
ఒకటి కొకటి యినుమడియై యుండు..."
భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౨౭. విణ. రెట్టింపుగలది,
ద్విగుణితము. "క. అనినఁ గృపాచార్యుం డీ,
యినుమడివిచనముల: దీర్చ నే నోపుము..."
భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౪౦౪.

ఇనుమడించే. దే. ఆ. క్రి. రెట్టి: పగు. "గీ. చేటునకుఁ
జాపు వగఁ జెందుజనుల, కినుమడించద మానస
మున నలంతు." భార. క్రి. ౨, ఆ. ౧౬౬.
స. క్రి. ద్విగుణీకరించు, రెట్టించు. (శ. ర.)

ఇనుమద్ది. దే. వి. (ఇనుము+మద్ది) నల్లమద్ది, అశ్వ
కర్ణకము (శ. ర.)

ఇనుమనుమడు. దే. వి. (ఇను+మనుమడు.) ప్రపా
త్రుని కొడుకు. (ప్రపాత్రుడు అని. శ. ర.)

ఇనుమాటు. దే. వి. (ఇను+మాటులు.) రెండు పర్యా
యములు. "క...కర్ణు, డినుమా టొకశరము
దొడుగునే పరులు నగకా." భార. కర్ణ. ౩, ఆ. 3౧౭.

ఇనుమిక్కిలి. దే. విణ. అత్యధికము. "చ...మందగా,
మిని యను టెల్ల నప్పు డినుమిక్కిలిగాఁ దన
యందె నిల్వకె." విజ. 3, ఆ. ౨౦౭.

ఇనుము. దే. వి. కాలాయనము, లోహ విశేషము.
"చ. ఇనుమునఁ జేసిన బొలుచు నెన్నిదిగం
డ్లగు తేరు వేయి పెం, పెనసిన గర్భభంబులు
వహింప..." హరి. పూ. ౪, ఆ. ౮౩, వేమన.
౭౨౭. (ఈ పదమునకు వృత్తియందు మువర్ణ
మునకు పవర్ణగ బగుటయు, ఒకచో మువర్ణము

లోపించుటయు: గలదు. ఉదా:—ఇనుప యినుక. కాశీ. 3, ఆ. ౧౫౬; ఇనుమద్ది.)

ఇన్నాట్ల. ద్వ. వి. బ. (ఇన్ని+నాట్ల.) ఇన్ని దినములు. (దీనికి 'ఇన్నాల్' అను రూపముకూడ: గానవచ్చుచున్నది.) "గీ. తెఱవ యిన్నాట్ల నడుగఁ బుట్టేడు నిన్ను..." నైష. 3, ఆ. ౧౨3. "కా...విలా పుట్టె నీదూలు నీ, కిన్నాల్ లేనిది..." సా. 3, ఆ. ౮౮; విజ. 3, ఆ. 22.

ఇన్ని. ద్వ. స. బ. ఔ. ఇంత శబ్దముయొక్క అనువాదార్థక బహువచన రూపము. 1. అనికసంఖ్య గలది. "ఉ...ఇన్నిదినంబు లేను క్షమించితి..." ఉ. రా. ౨, ఆ. ౯2. 2. అల్పసంఖ్య గలది. "గీ. ఇన్ని నీళ్లైన వంటకం బించుకైన." వరాహ. ౧౨, ఆ. ౬౬. 3. ఈ సమస్తము. "క. ఇదె దేహం బిది యర్థం, బిదె నా పరిజన సమూహ మిన్నిటిలోనె, య్యది మీ కిష్టము..." భార. ఆది. ౫, ఆ. ౨౪౨.

ఇన్నుగ. దే. వి. కతకము, చిల్లగొజ్జి (అం. పా.)

ఇన్నూలు. దే. స. ఔ. (ఇరు+నూలు) రెండు వందలు. "నీ. ఇన్నూలు మున్నూలు నేనూలు కన్నులు గల వేలుపెచ్చానిఁ గన్నతండ్రి." నైష. ౬, ఆ. 2౨. "నీ. ఇన్నూట మాతం నిన్నూట రథమును...వేధించె..." భాగ. రా. స్కం. 3౬౬.

ఇన్నగుడు. దే. వి. (ఇనుప+గుడు.) తుపాకి గుడు. "ఉ. తామరతూడు నాళముల: దా గొను తుమ్మెద యిన్నగుడు లు, ద్రావత: గూర్చి..." కాళిందీ. 3, ఆ. ౧౫౫.

ఇన్నడి=ఇనుమడి. (శ. ర.)

ఇన్నడించే=ఇనుమడించు. (శ. ర.)

ఇన్నాటు=ఇనుమాటు. "నీ...ఇన్నాటు తిర్యగ్విధంబున, నాస్యంబుఁ దొడసి..." భార. ఆను. 3, ఆ. ౨౮౪.

ఇన్న=ఇనుము. "చ...ఇన్నవలలో నమృతంబు సురక్షితస్థితికొ." భార. ఆను. ౧, ఆ. ౨౧౬.

ఇన్నకలు. సు=ఇల్లలులు.

ఇన్నాల్వంటు. ఆం. వి. దివాలాతీసినవాడు.

ఇన్నాల్వస్సీ. ఆ. వి. దివాలాతీయుట.

ఇప్పుడు=ఇప్పుడు. "ద్వి. పాదపాద: కిప్త దేమి పోయె మీ కనుచు." వాణితా. చర్మ. ౨౮౯ పు.

ఇప్పు=ఇప్పుడు. "ఉ...నీ, చెయ్యెను నెట్లు వేగవడి యాలువుపెం పెడలించి వావ..." భా. 2, ఆ. ౧౦3.

ఇప్పు. దే. వి. చుభూకముళి "గీ. ఇప్పుతూపండ కై నేనె నెలమి యార్తు. హర. ౪, ఆ. ౮౦.

ఇప్పునూనె. దే. వి. ఇప్పుతూవులను పి తీసిన నూనె. (క్యాంబెలు)

ఇప్పుపిండి. దే. వి. ఇప్పునూనె తీయఁగా పొగింసగుజ్జు. ఇది సబ్బువలె జడ్డును పోఁగొట్టును. (క్యాంబెలు. డ్రా.) "చ. కదళిగభీర పుష్పపుటికా చ్చుట: జే తుల నిచ్చపిండివై, గుమరుగ నింపి..." ఆము. ౧, ఆ. ౮3.

ఇప్పుతూపండ. దే. వి. చుభూకదామము. "గీ. ఇప్పుతూ దుండ: గై నేనె నెలమినోర్తు." హర. ౪, ఆ. ౮౦.

ఇప్పుతూరాజేసములు. దే. వి. బ. కాలిధాన్య విశేషము. హంస. ౪, ఆ. ౧౨౮.

ఇప్పించు. దే. స. క్రి. (ఇచ్చు. ఛా. ప్రే.) ఈ: జేయు. "గీ. చంద్రుని యధి: జెప్పి చూపుకృ ముడిసి, యాలి పిచ్చుచే నవ్యవభాషుజునుకు." కాశీ. ౪, ఆ. ౨౨3. రామా. ౮, ఆ. ౨౪2.

ఇప్పుడు. దే. వి. పి. ఔ. ఈ సమయము, ఈ కాలము. "చ...వరంబున కిప్పు డుప్పుమ, బసువుగ: జేయఁగా జలయు..." ఆము. ౨, ఆ. 2౬. "ఉ. ఇప్పుటేనీతలంచు తెఱ: గిట్టినయా..." నైష. ౨, ఆ. ౬2.

ఇబ్బంది. దే. వి. (ఇరు+బండులు) 1. ఇక్కట్లు. వ్యవ:—ఈ కఱపుకాలమున జను లెన్నో యిబ్బందులచే బాధపడుచున్నారు. 2. (త. ఇబ్బంది.) రెండుజాతుల వదులుట: బుట్టినపది. (శ. ర.) విణ. 1. మూర్ఖుడు; "ద్వి. చెల్లు: బొమ్మని నన్నగినింపఁ బోవుచును, ని ల్లపుగించు నయ్యిబ్బందియట్ల." బస. 3, ఆ. ౧౧౪౦. పు. 2. సుకరజాతివాడు. "నీ...కనుమాల మిబ్బంది వీచి వాచేభ్యంబు వేరుపురుగు...గీ. ఇతనిఁ బేర్కొని పలుమాట లేన్ననెల." మల్లి.

౧, ఆ. ౯౦. ౩. సకరజాలిది. ఉదా:—ఇబ్బంది గుఱుము. (బ్ర.)

ఇబ్బందిగాడు. దే. వి. (ఇబ్బంది+కాడు.) ఇబ్బందికిని చిఱుకపుడికిని పట్టిన పులి. (శ. ర., బ్ర.)

ఇబ్బందిపడు. ద్వ. ౩. క్రి. (ఇబ్బంది+పడు.) చిత్తు పడు, శ్రమపడు. వ్యుత్పాదము:—పాడు డబ్బులేక యిబ్బందిపడుచున్నాడు.

ఇబ్బడి. ద్వ. వి. ఇయమడి; ఆఫెక్యము. “క. నేనై చేయగవలసిన, నాని నెఱిగించె మేలు తమ్ముడు నెమ్మి; నా నెప్పట్టా మేలుట, నే నేలుటకుటె వేడ్క యిబ్బడి గాదే.” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౨౪౦., మేవ. మాన. ౫౧.

ఇబ్బడించు=ఇమ్మడించు. (శ. ర.)

ఇబ్బడిక=ఇబ్బడి. “వ. ఇట్టిగణ్యపుణ్య లావణ్యతర కరకంకణ ఝణఝాత్కార నినాదము లెసఁగఁ గొనిలినుచు నిబ్బడిక నుమ్మి గొమ్మన గుబ్బ టిట్టు గబ్బిగుబ్బల నురులున బొరయ నురు ముదు...” నిరం. ౩, ఆ. ౬౧.

ఇబ్బెడ. దే. వి. వృక్షవిశేషము. “నీ. మట్టి విరిగి తొండ్లి మఱుతూ కిబ్బెడ పెద్దవిరిగి...” హంస. ౪, ఆ. ౧౧. (శ. ర., పా. ‘ఇబ్బెడ’ పాఠభేదము.)

ఇభనిమాలిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేర్పు. 2. భంగు అను మత్తుపదార్థము.

ఇభము. సు. వి. ఆ. పు. 1. ఏనుగు. 2. ఎనిమిది సుఖ్య.

ఇభి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడేనుగు.

ఇభ్య. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇభి. 2. అందుగు ౪.

ఇభ్యుడు. సు. వి. ఆ. పు. 1. రాజు. 2. మావటిడు విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. భవః+తుడు. 2. పోషకుడు, ప్రభువు.

ఇమిడిక. దే. వి. 1. ఇముడుట, అడకము. (శ. ర.) 2. పొదిక. “ఆ. ఇరుగు పొరుగులందు నిమిడితో నుండి, తనకు దానె మెలగి తలపుఁ జూపి.” మేమన. ౭౬౬.

ఇముకు=ఇ. కు. (అ. పా.)

ఇముకు. దే. ఆ. క్రి. 1. అడఁగు, లీనమగు. “గీ. జగము లీరేడు గర్భవాసమున నిముడు.” రా. వి. ౧, ఆ. ౩౦. 2. నెఱవేఱు, సిద్ధించు. “క. అంతట బోవఁడు గూనెడు, సుతసమున బాపకొనియెఁ జయ్యునఁ గలకూ, దుతయును విష్ణుమాయప, నింతి యిది శిశువుచేత నిమిడెడుపనియే. హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౨. 3. పొందుపడు. (శ. ర.) స. క్రి. అడఁచియుంచు, మఱుగుపఱుచు. “నీ. భవశాబ్దబోచనద్వయి మూయువారును దమ గుడాకేశము లిముడువారు.” దశా. ౪, ఆ. ౧౦౯.

ఇముడుకొను. దే. ఆ. క్రి. (ఇముడు+కొను. స్వార్థమున) ఇముడు, పొందుపడు. “వ...చెన్నగు చవికెల నిముడుకొన్న కన్నె సురపొన్న గున్నల...” కువల. ౪, ఆ. ౯౨. స. క్రి. 1. ఇముడుకొను. “ఆ. గర్భమాదు: గమలగర్భాడ శతముల, నిముడుకొని నటించు నీశ్వరేశ.” భాగ. ౧, స్కం. ౧౦౧. 2. దాచు, మఱుగు పఱుచు. “క. ఆవృద్ధనారాయను గరు, జావల మతి యగుచు నాభయార్త మృగాక్షి, దా వెనుక నిముడుకొనుచు, గావుము కావు మని వానికరములు పట్టె.” కళా. ౩, ఆ. ౧౧౦. 3. పోషించు, దగ్గఱ నుంచుకొని కాపాడు. “నీ...కొన్ని నాళ్లు. గీ. నన్నిముడుకొమ్ము కరుణ ననాథ ననన.” ప్రబోధ. ౫, ఆ. ౮౧.

ఇముడుచు. దే. స. క్రి. (ఇముడు ధా. ప్రే.) ఇముడఁజేయు. (శ. ర.)

ఇముచ్చు. ఇముడుచు. (శ. ర.)

ఇమురు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఇమురు.) ఇంకిపోవు. (చూ. ఇమురుకొను.)

ఇమురుకొను=ఇమురు. దే. ఆ. క్రి. (ఇమురు+కొను. స్వార్థమున.) ఇరు, హరించు. “ద్వి. ఇమురుక యాటపోయిన దీపమునకు; జమురు వోసిన యట్టు...” రు. రా. అయో. ౧౪౧ పు.

ఇమ్మడి. దే. విణ. 1. ఇనుమడి, దిగుణశీతము. “నీ... ఆఖలజనులు...ఉత్సవోన్మత్తభావ, మిమ్మడియై ప్రమోదమృదు చేరిరి...” భార. అశ్వ. ౩, ఆ. ౧౧౯. 2. ద్వితీయుడు, రెండవవాడు. “వ.

దాన ధర్మ పరాయణుండును నిష్ఠుడిగరుడ నారా
యణుండును.” హర. పీఠి. 2.

ఇష్టుపించు=ఇనుమపించు. (శ. ర.)

ఇష్టు. దే. వి. (క. ఇ. అ. త. ఇ. పు.) 1. స్థానము.
చోటు. “మ...అ, బునిధి గ్రామం నాశ్ర
మాబునకు నిష్ఠు గొంటి పీ వస్తునకే.” హ. 3, ఆ. 38. 2. విరివి, వైశాల్యము. “చ. విను
మిటు లున్న యీజనులవిష్టు గనుగొన వచ్చిన
బురు, బున కిచ టిష్టు చాలదు...” హ. 4.
అ, ఆ. 10. 3. పీలు, ఆనుకూల్యము. “క. లన
కిష్టుగునంతకు దు, ర్జను: డిష్టు:డపోలె నుండి
సర్పమపోలె, దన కిష్టుగుడును గఱచును, ఘన
దారుణ కర్మగరళ ఘనదాష్టులచే.” భార. ఆది. 1, ఆ. 10. 4. శల్య. 1, ఆ. 320.
4. ఆశ్రయము, ప్రాప్తి. “గీ. ఆతుల ధైర్యబు
నకు నీ మహాత్ము: డిష్టు.” ఉ. రా. 1, ఆ. 10.
5. గృహము, ఇల్లు. “గీ...రకనాపు: జిలుక
మాజ, రమ్మలును గల యొకమిడైటిష్టునందు.”
రసిక. 8, ఆ. 8. 6. ఇంపు, ప్రీతి. “నీ. ఇష్టుహా
భారతం బిష్టుల: బాయక విహితావధానులై
వినుచునుడు, వారికి...” భార. ఆ. 1, ఆ. 20.
7. నీతి, ధర్మము. “క. నెమ్మి గలవారి నొల్లరు,
త మ్మెల్లనివారి వెనుక: దగులుదు రధిక, త్వ
మ్మెఱిగి యెఱిగి తొడరుదు, రి మ్మెఱుంగని
యట్టివార లిభపురనాధా.” భార. ఉద్ద్య. 1, ఆ.
38. 8. యుక్తి, ఉపాయము. “క. అలసినెడ
డస్మినెడ నా:, కలితృష్టుయు వైసయెడల: గడు
కొని ధరణీ, తలనాథ పురుషునకు ని, మ్మల
భార్యయ పాచు: జిత్రమునదుఃఖుబుల్.”
భార. ఆర. 1, ఆ. 21. 9. సాంధ్యము, సుఖము.
“క. కులపానసులై యహిత, బులు సేయుచు
నుడుచుట్టముల: బొందక యి, మ్మల నుడు
వాడ పుణ్యుండు, వెలయగ గ్రామస్థితైకవృక్షమ
పోలె.” భార. ఆది. 1, ఆ. 10. (“...సజీ
వేతనుఖులాకే...” సు. భార. ఆది. 10. 10.
10. ఇది వాక్యాలాకారముగా
బ్రత్యేకార్థము లేకయే యుండును. “క. ఖలు
నసుర నోర్మనోపెడు, బలముతు:గా నెఱిగి
కొడుకు: బించితే గాకి, మ్మల శతపుత్రులు గల

ధ, న్యులైన ననిష్టు: డగుతనూజుండు గల:జే.”
భార. ఆది. 1, ఆ. 122. 11. కాపట్యము,
మోసము. “క. బలమతులబు మఱుగా, మలు
వక మ స్త్రానిపాటమామాధను విష్టుల: జేయు
మోపెట్ట:గ:, గొల:దియె యని దాయలై
కొండ్లు దానికే.” భార. ఆది. 2, ఆ. 122.
12. ఆచకాశము, సుడు, “కా. ఆయత్నేను:డు
పక్షికాధరునమాశ్రయమణి జూచి యే, మో
యూ చుడిలి నితమస్రమున కోహో యుత
నూకొచమే, లా యిస్త్రా లూక: డెంత నా
ధనము నాయైశ్వర్యముకే బ్రోవ: దా, నే
యద్దు డగు టేమి మీ రెఱుంగకే యి మ్మేది
భేదోక్తికే.” ఉ. రా. 1, ఆ. 138. వి. 1.
1. అనుకూలము. “ఆ. ఎత్తికొని చన:గ నిష్టుగు
నట్లుగా, మెదలుచున్నవ్రయ్య లదిమి...”
భార. సభా. 1, ఆ. 102. 2. మొదలుతురది.
“వ...ఇష్టుగా విచారింపవలయు...” భార.
ఆర. 1, ఆ. 120. 3. ఇంపునది. “క...ఉ
వ్యోగపర్వ మిష్టుగునభల.” భార. ఆది. 1, ఆ.
38. 4. గమనయోగ్యము. “వ...ఇష్టు గాని
యెడల మిష్టుదఱ నెత్తికొని మీ మెచ్చిన
చోటికి: బోవనేర్తు...” భార. ఆది. 1, ఆ.
122. 5. యుక్తము. “వ...ఇష్టుగు నవసరు
బున...” భార. ఆది. 1, ఆ. 100. 6. బాగు.
“మధ్యాక్మ. కడు నిష్టుగా దున్ని బీజములు
సల్లి కర్మకు దున్ను, దడయక వర్తంబు గురిసి
కావించు: దత్ఫలసిద్ధి.” భార. ఆర. 1, ఆ. 138.
7. సుష్టము. “గీ. వృక్షకాభాగ్రమున నున్న
వక్షికిరము, దెల్లముగ: జూచిలే మహిష్టుభుండ,
యనిన నిష్టుగ: జూచిలి ననిన...” భార. ఆది.
1, ఆ. 138. 8. రుద్రము. “వ...సూకుకా
రుడు...మనుష్య మానూబు తెచ్చి యిష్టుగా
పడిపెట్టె.” భార. ఆది. 2, ఆ. 100. 9. సమృ
ద్ధము. “చ...కడుఘోరనిష్టతో, దగిలి తపాబు
సేసియును దక్షిణ లిష్టుగ నిచ్చి యజ్ఞముల్,
నెగడ:గ: జేసియున్...” భార. ఆది.
1, ఆ. 100.

ఇష్టుకొను. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు. “గీ. నెమ్మి పురి
విచ్చె: గాలమ్మ మిష్టుకొనియే, పాస జాతొగ

యాతనాయత్త మైన, యతనుశరవర్ష మవిరళం బగుచు: బరగ." కాళిద. ౨, ఆ. ౪౩. 2. ఉండు. "సీ. కాపున నవ్వీర్వకంతు: డాశత్రులయమ్మ నాకులపృత్తి నిమ్మకొనగ: జేసె..." రాఘవ. ౨, ఆ. ౨౮. (రామాయణార్థమున 'కలగు' అనియు, భారతార్థమున 'ఉండు' అనియు రెండర్థములకు నిది యుదాహరణము.) స. క్రి. ప్రాప్తిచు: పొందు. "ఆ. తగిలి మిగిలి క్రియల: దానయై లి. గంబు, నిమ్మకొని నిరంతరమ్మ నట్లు: నుల్లసిల్లు లి:గ యోగానుభవులను, జేవ్వవయ్య నన్ను: జెన్నమల్లు." చెన్నమల్లు సీసములు. ౨౩.

ఇయత్త. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొలది, పరిమాణము. 2. హద్దు, మేర.

ఇయత్వము. సు. వి. అ. న=ఇయత్త.

ఇయ్య. యు. దే. అప్య. సచే. "మధ్యాక్ష్మర. ఒనర నా సుతునకు భార్య వగు మన్న నొడ:బడి యియ్య యనియె." భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౪౧; ౬, ఆ. ౨౦౩. వై. వి. (సు. ఈహ.) ఈయ. "క. ఇయ్య:గ నిష్ఠింపంగల, యయ్యలకే కాక మీస మందఱ కేలా." కవిచౌడప్ప శతకము. ౧౮.

ఇయ్యబడు. ద్వ. స. క్రి. (ఇయ్య+పడు.) ఈయ వలసియుండు. "సీ. చెప్పిన కేమైన వెన నియ్యుం బడియెడు నని పుల్లడిగెల కలుగువిలులు." మల్ల. ౨, ఆ. ౩౧.

ఇయ్యకొను. ద్వ. స. క్రి. (ఇయ్య+కొను.) ఈయ కొను, సప్తుతిచు. "ఉ... ఇక: బదుమూడు దినంబులమాత్రమే భవ, న్నందిరవాస మియ్య కొనినా గడతేలు మదియవాంధ..." భార. విరా. ౩, ఆ. ౬౨. అ. క్రి. అంగీకరించు. "మ ధ్యాక్ష్మర... నా సుతునకు భార్య వగు మన్న నొడ:బడి యియ్య, కొనియె..." భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౪౨, భార. విరా. ౫, ఆ. ౭.

ఇయ్యకొలుపు. ద్వ. స. క్రి. (ఇయ్యకొనుధాక్రీ.) ఒప్పించు. "గీ... ధార్తరాష్ట్ర: గ్రూరశరముల నే నియ్యకొలుపువాడ, నవని కాంతేయులకు నిచ్చునట్లుగాగ." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౭. దశ. ౩, ఆ. ౭౪.

ఇయ్యకోలు. ద్వ. వి. (ఇయ్యకొను. ధా.) 1. అంగీకారము, ఒప్పుదల. "చ... ఇయ్యకోలుమె: జనియె నతండు నెమ్మనము సుతసమొద వయస్సు పాలికికె." ఉష్ణ. ౨, ఆ. ౨౨౬. 2. ఆజ్ఞ, అనుమతి. "గీ. ఏమి నేయుదు నానైత్తునియ్య కోలు, లేక వీడెప్పనికె జొరరాక యునికి." ప్రభా. ౪, ఆ. ౮౭.

ఇయ్యచి=ఈయచి. (శ. ర.)

ఇయ్యన=ఈయన. "క. అయ్యై కర్తంబులదెస, నెయ్యం బెనలార: గలిగి నియమనిరూఢు: డియ్యన యన..." భార. ఆను. ౩, ఆ. ౩౦౬.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి. (ఇయ్య+చేయు.) సప్తుతిచు. రాజశేఖర విలాసము. ౩, ఆ. ౧౯.

ఇర. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి. 2. కట్టు. 3. నీళ్లు. 4. వాక్కు. 5. మేర. 6. అన్నము. 7. కశ్యపుని భార్యలలో నొకతె.

ఇరవ్వుదము. సు. వి. అ. పు. మేఘమునందలియగ్ని, పజ్గా. "గీ. ప్రబలతర బాడబిక్రతేరవ్వుద ములు, భాస్వరేరవ్వుదీకృత బాడబములు." ఆము. పీఠి. ౩.

ఇరపండు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+అండు.) ఇరకొండు, ఒప్పారు. "శా... లేగలు నీరు ద్రావి యర మదా బచ్చికల్ మేయుచుకె." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. ౪౯౩.

ఇరవగు. దే. అ. క్రి. సెలకొను, ఉండు. "మ... సౌరభో, త్తరగుంజాతరు సీమం దెమ్మెరల రాకక వీక నట్లాడుకొ, వ్విరితీగం గని యొక్క రాచిలుకతీబొ బోటు లీక్షింప నం, దిరవై యు య్యెల లూగుచున్నది..." విప్ర. ౨, ఆ. ౬౨. వైష. ౧, ఆ. ౫౨.

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+అరు.) స్థిరపడు. "క. నరపతికి నాకు: బరిణయ, మిరవారగ నాడు చేసి లిప్పుడు దేశాం, తరమున. బిక్కిన నన్నును, వరుని గూర్పంగ నీవ వచ్చితి కరుణకె." భా. రా. సు. ౨౯౪.

ఇరవు. దే. వి. (క. ఇరవు.) 1. స్థానము. "క. శరణా గతుడ భక్తుడ: బరమపదవి గోరెదను శుభం

బుగ నన్నుం, బరికించి యేది మే ల, యిరువు
దొరకొనంగఁ దలఁపవే కమలాక్షా.” భార. కా. ౨, ఆ. ౪౪. 2. ఇల్లు. “చ. ఇరవును దల్లిదండ్రు
లను నెత్తినపెంచినవారిఁ బాసితిన్.” విక్ర. ౬, ఆ. ౧౧౦. 3. విడివట్టు, బస. “గీ. తెరువు
నడచెడివారికి నిరవుచేసి ...యాత్రా పదార్థ
సమిలి, బాయకెవ్వడు పెట్టునాభత్తుఁడతడు.”
భీమ. ౬, ఆ. ౫౨. విణ. 1. స్థిరము. “క...ఇర
వుగఁ సిద్ధించు ననఘ యిహపరమఖముల్.”
భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౩౪. 2. యుక్తము.
“చ. ఇరువురు వాసుదేవులు మహిం గలరే యది
మాన్వఁ గోరు నా, కిర పగుకాల మిప్పుగిది
నింపెనారఁగ నేగుచుచె...” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౦౩.

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+కొను.) 1. నెలకొను,
ఉండు. “క. పురి రాకొమరులకీర్త్యం, బరవా
హిని భుజగపురికి బల్లవిడిఁ జని యు, దిరవు
కొన నెడము చాలమి, మరలినతటి బుగ్గలన
నమరుసాధుబుల్.” పాడు. ౧, ఆ. ౧౦౭. 2. స్థిరపడు.
“గీ. కలఁచి కబళించి కడువడి బలిమి
మించి, గెలిచి యార్వీటి మేకటతీతిపుత్తిర్చు,
లేంద్రునలమూఁపునను నిల్చి యిరవుకొనియె,
రాజును లొప్ప ధరణీవరాహమూర్తి.” రామ
రా. 3౦౭. 3. పొడము, జనించు. “నీ. మృగ
నేత్రనేత్రలక్ష్మిని గడించినయంత నెదలొనఁ
జాంచల్య మిరవుకొనియె.” శకాం. ౪, ఆ. ౫౩.
స. క్రి. ఆక్రమించు. “క. శిరసు పెడంకఁగఁ
దెల్లంగ, నరసిన గృహమేధినియును నడచె
దదంగం, బిరవుకొని పట్టుచాలక, జర కొంత వినిర్గ
మించి చనుడెంచు క్రియన్.” పాడు. ౫, ఆ. ౧౦౮.

ఇరవుకొలుపు. దే. స. క్రి. (ఇరవుకొను ధా. ప్రే.)
1. నెలకొలుపు. “క. కలికీ...నీకరుణ యిరవు
కొలుపుము నాపై.” రసక. ౬, ఆ. ౧౫౬. 2. నిలుపు.
(చూ. ఇరవుకొల్పు.)

ఇరవుకొల్పు=ఇరవుకొలుపు. (నిలుపు.) “నీ. తెరువులఁ
గుక్కల నిరవుకొల్పినఁ జాలు నెఱెరె యెచు
బులై నిలువఁగల్గు.” చంద్. ౨, ఆ. ౧౩.

ఇరవుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఇరవు+పడు.) 1. ఇరవు
కొను. (చూ. ఇరవుపడుచు.) 2. కొట్టిట్టు. “నీ. క్రి
వత్సకొన్నుభ శ్రీరమాచిహ్నంబు లురముం రమ్య
మై యిరవుపడఁగ.” భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ. ౪౪.

ఇరవుపడుచు. ద్వ. స. క్రి. (ఇరవుపడు. ధా. ప్రే.)
ప్రతిష్ఠించు, నిలుపు. “నీ...అయ్యుతివకు ముక్త
కేశాహ్లాదము, వయచేసి...అప్పునిగాఁగఁగర
బుద్ధి, చిజుగుబ్బ లాచి తక్షేత్ర రాజమునకు సీతాన
దిక్కున నిరవుపటిచె, వెన్నుండు తను నది ప్రే
వల్లెంగ రాక తక్కించుదోష్ట్యంబుఁ దలఁచి
నగుచు.” పాడు. ౫, ఆ. ౧౫౪.

ఇరవొందు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+బిందు.) 1. నెల
కొను, వసించు. “ఆ. ఎల్ల తనువులందు నిరవొంది
తనతోడఁ, బొందు నేసినట్టిపాదుకానిఁ, బొందు
వొందలేడు పురుషుండు గుణమునా, గుణిని
బోలునట్టిగణి భద్రుడు.” భాగ. ౬, స్కం. ౨౧౫. 2. సుప్రాప్తమగు, కలుగు. “మ...ఇరవొందు
గాతఁ గల్గ్యాముల్.” హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౯౯. 3. పొలుపాటు, ఒప్పు. “గీ. నూర్చుఁ డిరవొందుఁ
దేహోనివార్చుఁ డగుచు.” నరస. ౧, ఆ. ౨౯.

ఇరసాలు. హి. వి. ప్రభుత్వమునకు భూస్వాములు
పన్ను చెల్లించుట.

ఇరసాలునామా. హి. వి. ప్రభుత్వమునకు భూస్వా
ములు చెల్లించిన పన్నులపట్టిక.

ఇరాబరము. సు. వి. అ. న. చడగట్లు.

ఇరాచరము. సం=ఇరాంబరము. విణ. (అ. ఈ. అ.)

1. భూచరము. 2. జలచరము.

ఇరాటు. (ఇరు+అటు) దే. స. ఈరాటు, పండ్రెండు.
“ఉ. ఆనగరూబుల్లోవను దినాధిపుఁ డేగుచు
దారి కడ్డమై, పూనిక నున్నకోటఁ గని పోవఁగ
లేక యిరాటు మేనులు, దానటు దిడ్లు దూటి
చనెఁ దథ్యముగా దని యంటిరేని యా, భానుని
ద్వాదశాత్మఁడని పల్కుగఁ గారణమేమి నిచ్చ
లున్. రుక్మి. ౧, ఆ. ౪౩.

ఇరిణము. సం. వి. అ. న. ఊపరక్షేత్రము, చాటి
నేల. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శూన్యము, లేనిది.
2. పాడైనది. 3. అబంబము లేనిది. 4. చాటిది.

ఇరియిచే. దే. స. క్రి. (ఇరియు. ధా. క్రి.)

1. వేష్టించు, చుట్టు. “క. అని కరుణ పుట్ట వేడిన, వి యొకబలుడీవ డిగ్గవిడిచిన నా పు, ధ్దును నడైన మొల నిరియి, చిర జెప్పను గాపు మెఱయ: జే:నితి వెడలకె.” చక్క. ౧౧, ఆ. 22.

2. భస్మముచేయు. “రగడ. నొసల నెగుగు శిఖ యనమున మనకుమనోభవుమెత్తనిమే నిరియి యి:చిరి.” ఉద్భ. 3, ఆ. ౨౦౯.

ఇరివి. దే. వి. పోగరతో: జేయ:బడిన రుద్రము. (శ. ర: క్రి.)

ఇరు. దే. స. రెండు. (పుత్రియందు హల్లిపరమగు చో “రెండు” అనుదానికి వికల్పముగా వచ్చు నాదేశము. ఒక్క “ఇరుగడ”లో దక్క దీనికి వ్యస్తప్రయోగము కానరాదు.) ఉదా:—ఇరు కారు, ఇరుగడ, ఇరుగాలు, ఇరుచెఱుగు మొ.

ఇరుబుట్టువు. దే. వి. (ఇరు+పుట్టువు.) 1. పక్షి. (పు) 2. బ్రాహ్మణుడు. “నీ. తేజాన: బడగరెత్తియు నిరుబుట్టువుదొరల: గన్గొని మూల: దూఱు కొనుచు.” అచ్చ. బాల. ౧౦౬; (రెండర్థము లకు నిది యుదాహరణము.) 3. చుతము. (పు)

ఇరుగడ. దే. వి. (ఇరు+కడలు.) రెండుప్రక్కలు. భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౦౪.

ఇరుగన్ను. దే. వి. నేత్రద్వయము. రా.వి.౫, ఆ. 2౧.

ఇరుగాలిపసి. ద్వ. వి. (ఇరు+కాలి+పసి.) ద్విపాత్వ శువు. “ద్వి...వి మ్మిరుగాలిపసుల.” బస. ౬, ఆ. ౫౨౫, పా.

ఇరుగిల్లు. దే. వి. (ఇరుగు+ఇల్లు.) ఇరుగు, ప్రక్క యిల్లు. “వ్యవ:—మీ యిరుగిల్లు తాళము వేసి యున్నది.

ఇరుగు. దే. వి. (దీనికి పుత్రియం దంత్యవర్ణము లోపించుట గలదు. చూ. ఇరుచెవి.) 1. ప్రక్క యిల్లు. వ్యవ:—మీ యిరుగున నున్నవారు మాకు బాధువులే. 2. ప్రక్క. (చూ. ఇరుగిల్లు.) విణ. ప్రక్క న్నుది. (చూ. ఇరుగు పొరుగులు)

ఇరుగుడు. దే. వి. ఇరువుడు, శింశువాళి. “గీ. ప్రా:కి యమ్మేటి యిరుగుడు ప్రా:కుచివురు, జొంప ములలోన నిజికి...” అచ్చ. సుం. 3౧.

ఇరుగు పొరుగులు. దే. వి. బ. (ఇరుగులు+పొరు గులు.) ఇంటి కిరుప్రక్కల నున్నవారు, ఇరుగు నను పొరుగునను గలవారు. “క. ఆరాధ మనోజ వ్యధ, నీ రీతుల నిరుగుపొరుగు రెఱుంగక యుం డకె, గారాబుసేయ: గృష్టుండు, చేరక తా నది పరాకుచేయుచును డెకె.” రాధా.౧, ఆ. 33. ఇట్లే: పొరుగిరుగులు, పొరుగిరుగువారు. “క. అ నుచు బొరుగిరుగువారు.” హంస.౫, ఆ. ౧౧౪.

ఇరుగురు=ఇరువురు. (శ. ర.)

ఇరుచక్కి. దే. వి. రెండుప్రక్కలు; రెండువైపులు. “వ...భక్తిసాయుక్తినిరుచక్కిండేరి...” హంస. 3, ఆ. ౨౯.

ఇరుచెవి. దే. వి. (ఇరుగు+చెవి.) రెండవచెవి. విణ. రెండవవాడు, అన్యండు. “గీ. ఒంటి నే తెంచి మంతనం బుండి నిలిచి, చక్రధరుతోడ హితకార్యచర్చ చేసి, యేగె దేవేంద్రుఁ డిరు చెవి యెఱుంగకుండ.” భీమ. ౪, ఆ. ౫౦. “క. ఇ రుచెవి యెఱుంగక యుండం, దరుణీ సుఖ మనుభ వింప: దలంచిన బదివే, పురకన్ను లెడుట బడి తిని...” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౯2.

ఇరుచేయి. దే. వి. రె. (ఇరు+చేయి.) హస్తద్వ యము, రెండుచేతులజుట. భార. మా. ౧౫౧. భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౦౨.

ఇరుచౌమచే. దే. స. (ఇరు+చౌమచ.) పది. “క.అ నునెడ విభీషణుండు మె, ల్లన నిరుచౌమచ యౌదలలరక్కసిరా, యనిఁ జూచి...” అచ్చ. యు. ౧2.

ఇరుదలగ్రుడ్డుకానుపు. దే. వి. ఇరుదలపులుగు, గండ భేరుడపక్షి. “నీ. ఎక్కుడుమెకపునూ శ్లిరుదల గ్రుడ్డుకానుపులు...” అచ్చ. ఆర. ౪.

ఇరుదలదొర. దే. వి. (ఇరు+తల+దొర.) ద్విశీర్షుడు; అగ్ని. (పు)

ఇరుదలదొరతేజి. దే. వి. (ఇరు+తల+దొర+తేజి.) అగ్నిదేవుని వాహనము, మేషము. “నీ. ఇరుదల దొర లేజి యేడిక పొట్టేలు తగరును మేషాభ్య లగు...” మేక. తిర్మ. ౯౪.

ఇరుదలపాము. దే. వి. (ఇరు+తల+పాము.) డుండు భము, రెండుతలలపాము. (శ. ర.)

ఇరునూలు=ఇన్నులు. “ఉ...ఇరునూలు హరున్...” ఉ. రా. 2, ఆ. ౪౬.

ఇరుమాళ్లు. దే. వి. రెండుసార్లు. “క...పెరుమాళ్లని యావాచా, లిరుమాళ్ల నొసంగి.” హాస. 3, ఆ. 30.

ఇరుపర్వ సేల. దే. వి. (ఇరు+పర్వ+సేల.) రెండు క్రోసుల దూరము. “సి...ఇరుపర్వ సేల ముప్పు రువుసేల. గీ. యనినఁ గ్రోశద్వయత్రయాఖ్యలు చెలంగు.” ఆం. భా. ద్వి. ౯.

ఇరుమూడు. దే. స. (ఇరు+మూడు.) పట్నాఖ్య. ఆఱు. “క. ఇరుమూడు రుచులదోషపు, విరసత మానక జ్వరాది వృష్ట్యాతంబై, పరగు చికిత్స యుఁ గని...” స్వా. గీ. ఆ. ౧౬.

ఇరులగొంగ. దే. వి. (ఇరుల+గొంగ.) 1. సూర్యుడు. 2. చంద్రుడు. 3. అగ్ని. ఇట్లే: ఇరులదాయ.

ఇరులు. దే. వి. (క. ఇరుల్. త. ఇరుల్.) 1. చీకటి. “గీ. కొన్ని దేశము లిరులచే గుత్తివడియె.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧32. నైష. 3, ఆ. ౯౦. 2. నజపు. “గీ. మృగమదము మించుతములపుటిరుల మో వి, దళముగా...” ఆము. ౪, ఆ. ౧3౪.

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి. (ఇరులు+కొను.) 1. చీకటి క్రమ్ము; భయముగొలుపు. “సీ. పార్వభూమి నభిరుభటకదాబకరాళహేతిచ్చటాచ్చాయ లిరు లుకొనఁగ.” స్వా. పీఠి. ౧౬. 2. దట్టముగా నట్టుకొను. “సీ. వైత్యపాడిమలు దుమారాంత మునఁ జేరె నిరులుకొన్నాక్షపదిరుల విరుల.” ఆము. గీ. ఆ. ౧3౯.

ఇరులుగొంగ=ఇరులగొంగ. (శ. ర.)

ఇరుపాడు. ద్వ. స. (ఇరు+పాడు.) ఇరుపదిమంది. (ఇరుపదికి మహన్న హత్యరకరూపము.)

ఇరుపది. దే. స. ఇరువై. “క. ఇరుపదిచేతుల...” ఉ. రా. 3, ఆ. ౨౦౮.

ఇరుపయి=ఇరువై. (శ. ర.)

ఇరువాయికట్టు. ద్వ. వి. మల మూత్ర బాధరోగము. (శ. ర.)

ఇరువాయిపక్కి. ద్వ. వి. (ఇరు+వాయి+పక్కి.) గండభేరుండపక్కి. (ఆం. పా.)

ఇరువు. దే. వి. 1. ప్రక్కయిల్లు. (శ. ర.) 2. ప్రక్క. “క. అని నియతి చేయుటయు న, ముని పలు కులు కన్యకాసమూహంబైల్లక, విని యట్టిరు వులఁ జేరక, చన నందొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్.” నిర్వ. ౨, ఆ. ౨౦. (శ. ర. పా.)

3. స్థానము. “సీ...నెఱసిటు కిరువు పన్నీటి చెఱువు.” శకాం. ౪, ఆ. ౧౦౦, య. ౪, ఆ. ౨౬.

విణ. ఈ ప్రక్క నున్నవాడు. “మ...ఇరువుం బొర్వసు బల్వలేకుండు మృకండేశుండు గా నేరె ని, ధరణీమండలి భీమనాథుండు...” భీమ. గీ. ఆ. ౮౯.

ఇరువుకొను=ఇరువుకొను. (శ. ర.)

ఇరువుడు=ఇరుగుడు. (శ. ర.)

ఇరువుపడు=ఇరువుపడు. (శ. ర.)

ఇరువురు=ఇరుగురు. “చ. ఇరువురఁ జూకలం దిట్టికి..” హరి. పూ. గీ. ఆ. ౨౬. “చ. ఇరువురు నీలనీరజ నిభేక్షణలు...” నైష. 3, ఆ. ౯౧.

ఇరువై=ఇరువది. “మ. ఇరువై నాలుగు మూళ్ల మేర...” కాశీ. ౧, ఆ. ౧3.

ఇరుస. దే. వి. (ఇరు+కు+చము.) రెండు కు+చముల పరిమితిగల మానవిశేషము, అరతూము. “సీ. బడి కంబుగా వ్రేసి యొక్కింత నేలవై నిరుసపడ్డను బోసి యెండ నెఱిసి.” దశ. ౧౦, ఆ. ౧౦౧. ఆం. భా. ద్వి. ౨౭౦.

ఇరుసక. దే. స. (ఇరు+సక.) పడునాలుగు. “గీ. ఎపుడు నిరుసక జగముల నెదురులేక, మిక్కిటం దైన లేజాన మెఱయునన్ను.” అచ్చ. సుం. ౪౭.

ఇరుసు. దే. వి. (క. ఇరుసు.) 1. బాడియక్షము. “సీ. ఇనురగంబున కున్నయిరు సొక్కటియ మేరుశిఖరంబునందును జేరియుండు, నొనరఁ జక్రము మానసోత్తరపర్వతంబుదులఁ దిరిగెడు నారగంబు, నిమసున నున్న రెండిరుసులు దగ్ధ

లంగఁ బవనసాకంబుల బద మగుచు.” భాగ. ౧౧ స్కం. ౨, ఆ. ౮౨. 2. విశపుమాని నడిమి యడ్డుకొయ్య. (శ. ర.)

ఇర్లడ=ఇరుగడ. “ఉ...కన్నడు నిర్లడఁ దీవ జొంప ముల్.” కాళిందీ. ౨, ఆ. ౧౭౫.

ఇర్లశము. సు. వి. ౨. న. ఇర్లశ, తలపుగడియ.

ఇర్లలము. దే. వి. (ఇరు+పలము) రెండు పలములు. “సీ...ఇర్లల మగగను నెసఁగు ద్విపలి.” ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౯.

ఇర్లగొంగ=ఇరులగొంగ. (సూర్యుడు.) “గీ. మొవలి వెన్నుండు పంటలముగుడగొడవ, లుడుపుకొఱ కిర్లగొంగవగడమురండు, రాముడై పుట్టె...” ఆచ్చ. యు. ౧౯.

ఇర్లవేటకాడు=ఇర్లగొంగ. (సూర్యుడు.) “గీ. నిడు పత్రా శూనిని బయల నెప్పడుఁ దిరుగుచు, బొసంగ ముప్పొద్దు ముప్పేసములఁ జేలఁగుచు, వెలుంగు రెల్లడఁ గాంచుచు నలరునిర్ల, వేటకాడ ప్పడెఁదయుఁ దేటమిఱె.” ఆచ్చ. ఆయో. ౪౨.

ఇర్ల. దే. వి. ఇరులు, చీకటి. “మ. ఎనఁగెన్ సుజఁ యు నిర్లఁ దారకలు భూయిష్ట ప్రకౌశంబు గెన్.” వసు. ౬, ఆ. ౪. బ. ఇల్లులు, మగచీకలు. “నగర. కండ్లొకేనె నిర్లొ...” య. ౨, ఆ. 3౨. “చ...బుక్ష సుఖముల లేజముఁ దూలిచెఁ బుండరీకము, దలిఁ దెగటార్చె నిర్లద టడుచె...రాజు నై జగుణవిక్రమ చాతురి...” సా. ౧, ఆ. ౧౦౧. (ఇది రెం డర్థములకు నుదాహరణము.)

ఇర్లగొను=ఇరులుగొను. (చీకటిక్రము.) “సీ. ఉరు తమ పటలంబునున్ పట్టిదియని, నెఱినిర్లగొను నింద్రసీలరుచులు.” (పాఠాం. ఇరుల్లాను.) కు. సం. 3, ఆ. ౧౮.

ఇర్లది. ద్వ. స. (ఇర్+పది) ఇరువై.

ఇర్లదేను. ద్వ. స. (ఇర్లది+విను.) ఇరువదైదు. కాశీ. ౪, ఆ. ౯౧.

ఇర్లరు=ఇరువురు. (శ. ర.)

ఇటి. దే. వి. ఇట్టి, హరిణము. “ఆ...ఎకిరింత యిటి నోర్సి గఱికఁ దిగిచి నోరఁ గఱుచుకొనియె.” కవిక. ౨, ఆ. ౧౨౦. విణ. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము కానరాదు.) 1. ఇటుకైనది. “ఉ. ఇటి గాఁగిటఁ జేర్చి...” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౪౧౬. 2. సన్నమైనది. “సీ. హరిణాక్షియిటిగొను...” ఆచలా. ౨, ఆ. ౫౮.

ఇటియే=ఇరియించు, ఇటియించు. దే. స. క్రి. (ఇటియు. ధా. ప్రే.) నొక్కిపట్టు. “చ...అని లాత్తజుఁ డబ్బలుఁ బట్టి త్రిప్పి గ్ర, క్కన ధర వైచి త్రిక్కి కడకా లొక కేల నిటించి...” పద్మ. ౧౦, ఆ. ౨౨౧.

ఇటికి. దే. వి. బాలక్రిడావిశేషము. (శ. ర.)

ఇటికించు. దే. స. క్రి. (ఇటుకు. ధా. ప్రే.) ఇముడఁ జేయు. “గీ. అప్పు డిచ్చకు లగుచు బ్రాహ్మణులు గొంద, తాత్తజనిభూమి విడువలే కలికభూతి, గడ్డముల నాన రుదురాక లిడ్డనది, సూత సుహిత లిటికించి చొరఁదొడఁగిరి.” ఆము. ౪, ఆ. ౪౬, స్వా. ౪, ఆ. ౫౮.

ఇటియించు. దే. స. క్రి. (ఇటియు. ధా. ప్రే.) 1. బిగించు. “గీ. హస్త మిటియించి పట్టిన యపుడు కదిసి, యగుసలు రంధ్రహీనంబు లయ్యెనేని, యతనిఁ గల్యాణ లక్షణాన్వితుని గాఁగ, జెప్పు సాముద్రిక జ్ఞానసిద్ధబుద్ధి.” కాశీ. ౪, ఆ. 3౨. 2. నశింపఁజేయు. (చూ. ఇరియించు.)

ఇటియు. దే. ఆ. క్రి. 1. బిగియు. “క. నిఱుపేద యిటి కేటికిఁ, బఱతెంచు నిధాన మట్లు పఱ తెంచినయే, నిఱుపేద యభాగ్యుతఁ దలు, పిటి యంగ నిడుఁగాక చొరఁగనిచ్చునె దానిన్.” నైష. ౪, ఆ. ౭3. 2. అధికమగు. “ద్వి. మె ఱుఁగుఁడైదుపుల త్రొప్పెఱుఁగులు దిశల, నిఱిసిన చీకట్ల నెడలంగ జడియ.” ద్వ. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౯౭ పం. 3. నలఁగు. (శ. ర.) స. క్రి. చేర్చు, కదియఁజేయు. “చ...కిరణపుఁగొన ల్లాని మోము మోముతో, నిఱియుచుఁ బేర్చి ప్రేయసుల కిచ్చుచు నాడె దివి జోరముల్.” పిన. శకుం. 3, ఆ. ౧౫౯.

ఇటీయుంగౌగిలి. దే. వి. ఐ. బిగిగౌగిలి. “నీ. ఎదు
రొత్తగా నేర్చి నిటీయుంగౌగిలియందు...”
కవిక. 3, ఆ. ౨౨౬.

ఇటుకటము. దే. వి. 1. ఇటుకుచోటు. “క. తట
చగు పెనుసందడిలో, నిటుకటమున బడ్డ నృపతి..”
సైవ. ౪, ఆ. ౧౨౪. 2. మోసపుమాట. “ద్వి.
ఈ చతురోక్తుల కేమి కారణము, ... ఈ యిటు
కటములు మాని, లేదు బొంకితి నని లెప్పు...”
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౪౦౨, ౧౪. విణ. ఇటు
కైనది. “గీ. ఎత్తినవృధు విడియించో నిటుక
టంపు, దెరువునందు..., కాత్రవుల బెట్టు వై
బడి చంపవలయు.” భార. సా. ౧, ఆ. ౨౫.

ఇటు కాటము=ఇటుకటము. (శ. ర.)

ఇటుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. కొంచెపుతావున నణగగు.
“గీ. ప్రాకి యచ్చేటి యరుగుడు ప్రాచుచివురు,
జొంపములలోన నిటికి...” అప్ప. సుం. 3౧.
2. రెంటిసందున జిక్కి యదుముడువడు,
నలగు. “గీ. ఎనగు వీరుడు నీకైల మెత్త
బోయి, బాహు లిటుకంగ దాల్చిని బాసి
కూసె.” హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౯. అం. ప్రే. 1. ఇటీ
కించు. “క. చటచి యొకచేత గూర్చుము,
బెటచేత గజుబు: బట్టి పెనచి భగేంద్రు,
డిటికికొని గగనవిధిం, బటచె...” భార. ఆది.
౨, ఆ. 2౦, నిర్వ. 2, ఆ. ౮3. 2. రెంటిసం
దున బెట్టి నొక్కు. “చ. ఇరువురం జుకలం
దిటికి యేపెనలారంగ బాహువీడన, స్ఫురణ
నొగిల్చి పెల్లు దెగజూచి జలంబులలోన
వైచినె.” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౬. నా. పంచ.
౧, ఆ. ౨౪౨. వి. 1. ఇటుకుచోటు. (శ. ర.)
2. మాటుమాట. “నీ. భర్త రతుడు, గాన సత్వం
బనుకట్టున దగం గట్టువడి పోయి పాతాళ
భవనోటి; కెల్లను గ్రించిన యిటుకున నున్న
మితండ్రి...” హరి. ఉ. 2, ఆ. 3౬. 3. కష్టము.
“ఆ. ఇటుకు వచ్చుచేత నీశ్వరు: దలతురు...”
వేమన. 2౨౫. విణ. 1. ఇటుకైనది, చాలనిది.
వృధ:—వదిమంది గలమియిల్లా చాల నిటు
కుగా నున్నది. 2. బిగివు, దృఢము. “క. ఇటుకు
పలిగబ్బువన్నుల, యెటుకుంజవరాలొకర్త యె

టుకో యవ్వా, యెటుకో యని తనచుదూ,
బెటుకవడంగా హజార మెలమి గదిసె.”
శుక. ౧, ఆ. ౯౫.

ఇటుకుండు. దే. వి. 1. బాధ, నలగుడు. 2. ఇటు
కటము. విణ. బాధకము. “మ. కుశితానంగ
శరాగ్ని దాహమున నాక్షోబీవిభుం దెతయున్,
దసియింపజే వెన నగ్రభాసురుచు లుద్ధారిచు
చున్ జుద్రికా, తపమున్ ముంచినన్ గ్రిందు
మి: దిటుకుడై తాపంబు రెట్టింప...” పిన.
శకు. 3, ఆ. ౧౬౨.

ఇటుకు మ్రాను. దే. వి. (ఇటుకు+మ్రాను.) ఆవర
ణములలోపలికి మనుష్యుండు మాత్రము వెళ్లుటకు
వీలుగాను పశువులు పోకుండునట్లును పాతిన
వంగలకొయ్య. (శ. ర., ప్రా.)

ఇటుము. దే. వి. మటుగుచోటు, మాటుమాట.
“గీ. పల్లముల డాగు దిబ్బల బయలుపడును,
నీడలకు బోవు నిటుముల నిగిడి తాటు.” భాగ.
౧౦. స్కం. పూ. ౧౬౨2.

ఇటుముకొను. దే. ఆ. క్రి. (ఇటుము+కొను.) మటు
గువడు. “చ. ఇటుముకొనం దొడుగె దెన
లేచిన చీకటి నంచు: జేతులం, గొఱపులు పట్టి
క్రువ్వురుచు...” భా. రా. యం. ౧౦౮౪.

ఇటీ. దే. వి. హరిణము, మగజిక. “క. మనసిజ
రాగంబున బెన, గిన యిటీని లేడి: జూచి...
రెంటిని: ద్రెళ్లంగ నేనె ..” భార. ఆది.
౫, ఆ. ౪౯.

ఇటీంకు. దే. వి. (ఇంకు+ఇంకు.) మిక్కిలి యింకుట.
(చూ. ఇటీంకుజూపు.)

ఇటీంకుజూపు. దే. వి. (ఇటీంకు+చూపు.) క్రేగంటి
చూపు. “నీ. ఈక్షింపంగా నేర్చి నిటీంకుజూపుల
మోవి: గూర్చంగ నేర్చి మొలకనవు.” కవిక.
3, ఆ. ౨౨౬.

ఇటీంకులింకించు. దే. స. క్రి. (ఇటీంకులింకు. ధా.
ప్రే.) భయపెట్టు. “నీ. ఎవ్వండు వింధ్యాద్రి
నిటీంకులింకించె గంభీరహంకార గర్జనమున.”
భీమ. ౨, ఆ. 32.

ఇట్టివలెను. దే. అ. క్రి. (ఇట్టివలెను+ఇట.)

1. మిక్కిలి కుప్పించు. “సీ. భామవారపువీర భద్రవక్త్ర మిడు గృహదైవతంబు లిట్టివలెను.” ఆము. ౪, ఆ. ౪౩. 2. భయపడు, బెదరు. (చూ. ఇట్టివలెను+ఇట.) 3. నశించు. “సీ...పాదేని నభుము లిట్టివలెను.” భీమ. 3, ఆ. ౬౬.

ఇట్టివలెను+చేయు. దే. స. క్రి. (ఇట్టివలెను+చేయు.) నశించు+చేయు. పో:గొట్టు. “ఉ...కన్నుగోన లా, దుకురితంబులైన దరహాసలంబులు పద్మ నేత్ర యి, ట్టివలెను చేసె: బత్తుములయీఱమి: గాటుక చిమ్మచీ:కటికె.” నైష. 2, ఆ. ౧౯౩. (అణ:చు అని శ. ర.)

ఇట్టిగోఱజేయు. ద్వ. వి. (ఇట్టి+గోఱజేయు.) కస్తూరి. “ఆ. ఒక్క యెఱుకుతేడు నక్కకొమ్మును నిట్టి గోఱజాబు: జున్ను: జాఱవచ్చు... కాను కిచ్చి...” స్వా. ౪, ఆ. ౧౪.

ఇట్టిపోతు=ఇట్టి. “ఆ. చలము లాదవ ముండ్లు గల మ్రాచుదీముల: గెరిల తాకి కొమ్ము లురుల: దగిలి, వాని లేవ నిట్టి కానకే కొనిపోవు: బోతరించి యిట్టిపోతు లచట.” స్వా. ౪, ఆ. ౨౨.

ఇట్టియలు. దే. వి. బ. ప్రక్క. పార్శ్వము. (శ.ర.)

ఇట్టు. దే. వి. ఇదంతము. “క. అచ్చుగ నట్టిఱుట్టులు, నచ్చులె యంతమున తెనుగుటభిధానములకె.” (అచ్చుభాషా భూషణము-కేతన)

ఇల. ఉభ. వై. వి. (సం. ఇలా.) 1. భూమి. “మ. ఇల వర్షంబులలోన భారతము భూయిష్టంబు...” నైష. 3, ఆ. ౧౩౨. “గీ. ఇల పుడమి మన్ను బువి పటవల:తి యనంగ, ధరణి కగు...” సా. ని. స్థా. ౬౨. 2. భూలోకము. సం.=ఇడ.

ఇలకఱచే. దే. అ. క్రి. (ఇల+కఱచు.) ఈలకఱచు, పండ్లు దిగించు. “గీ. కడిది విలు చేదె గుఱి కిల కఱచి నిలుపు, మరునికువలయశరముకంపముల: బోలు: దార కడకంటితై సార చీర చేరి, వేగ మగుడు సలజ్జదృగ్విభ్రములు.” ఆము. ౧, ఆ. ౧౩. (శ.ర. పా.) స. క్రి. దిగ:బట్టు. “ఆ. అట్టు దూల నేయ నాతండు మన సిల, కఱచి ధైర్య మూతగాంగ నిలచి.” భా. రా. యు. 2౦౨.

ఇలకోడి. దే. వి. ఈలపురుగు, ద్విల్లిక. (శ.ర.)

ఇలటము=ఇల్లు టము. “ద్వి...వెల్ల: డొక్క: డధ ముండై చిరకాల మతివ నర్థించి, యిలట ముం డ:గ...” పండితా. పురా. ౯౮. పు.

ఇలాకా. హిం. వి. సుబంధము.

ఇలాజ. సం. ఆ. స్త్రీ. సీత. “క...ఒనరించె నిలాజ లాజ హోమము...” దశా. 2, ఆ. ౨౬౮.

ఇలాధరము. సం. వి. అ. పుం. (పుష్ప. భూమిని మో యునది.) పృథ్వీధరము, పర్వతము. హంస. ౨, ఆ. ౨౮౪.

ఇలాయి. దే. వి. చుట్టవత్తులు వేసెడు దివ్వటి. “మ. తగసూర్యప్రభ లాయితాయలను జుద్ర జ్యోతులకె...” హంస. 3, ఆ. ౨౮.

ఇలాయి=ఇలాయి. “మ. ఇట్టిటై కరదీపికాతతు లిలాయిలకె...” రుగా. 3, ఆ. ౧౪౧.

ఇలారము=ఇలువారము. (శ.ర.)

ఇలి. ఉభ. దే. వి. ఎగిలివెతుకు. గీ. పామునకు: బలి వెట్టని ప్రతిసవారు, సింగ కెన్నడునే నిలి యిడని వారు.” నైష. 2, ఆ. ౧౩. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటారము, చే:గ ట్టి.

ఇలి. దే. వి. ఎలక. (అచ్చుదీపిక.)

ఇలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి.

ఇలిపాషాణము. దే. వి. ఎలకలుపట్టు బోను. (క్యాం బెలు, బ్రా.)

ఇలు=ఇల్లు. దే. వి. డా. 1. గృహము. “క. ఇలు వెలువరించి...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౮౦.

2. కుటుంబము. “క. మనయింటిచేటు చూచితె ...” సిర్వ. ౯, ఆ. ౧౨. 3. గృహకృత్యము. “ఉ...తలదాడ్లు గూడి దేవియుం, దేవర వోలె నుడి యిలు దీర్పంగ: గాపురమొప్పు వానికె.” స్వా. ౧, ఆ. ౧౩. అప. కొన్ని ధాతువులమీది యిచ్చుగాగమమునకు ఆదేశ ముగా వచ్చునది. ఉదా:—రుంజిలు మొ.

ఇలుకరించే. దే. స. క్రి. విప్లవ, తెఱచు. “క. భూ కాంత నీరుపట్టుకు, గాక పదన మిలుకరించ:

గాన్నించినవం, డిక్టే కా కన వెలిపుచ్చలు, లోక ములోఁ గాచె నిట్లు లోఁబడె జనమున్.”వరాహ. ౧౦, ఆ. 3౦.

ఇలుకు. దే. అ. క్రి. బెణఁకు. “నీ. గోరక్షణమునకై గోవర్ధనమహిధ్ర మెత్తిననాఁ డెంత యిలిక నొక్కొ.” బహు. 3, ఆ. ౨౯. వి. బెణఁకు. (శ.ర.)

ఇలుగు. దే. అ. క్రి. నీలుగు, చచ్చు. “క. బల విక్రమమును లగుదొర, లిలిగిన మనసేన మేది నీశ్వర విను కన్నులు నెడిన ట్టున్నది...” భార. శల్య. ౧, ఆ. ౧౧. భా. రా. కిష్కిం. ౨౬౬. “క. పులి నవ్వియ కాదె తొల్లి పులుఁ గొక టిలిగె.” ద్వా. ౧, ఆ. ౨౬౯.

ఇలుదొర. దే. వి. (ఇలు+దొర.) గృహస్థుఁడు. “గీ...ఇలుదొర గేస్తు నా గృహస్థుఁ, డు...” వేంక. మాన. 3౪.

ఇలునింపడము. దే. వి. (ఇలు+నింపడము.) వధూ వరుల నూతన గృహప్రవేశము. (శ.ర.)

ఇలుపట్టు. దే. వి. (ఇలు+పట్టు.) ఇంటిపట్టు, నివేశన స్థలము. “క. అమ్మమొన నభితరఁగలు, గ్రమ్మన నెడ గలుగఁ ద్రొచి కాదే యిలువ, ట్టిమ్ములఁ బడసితి వీన, హృమ్మనఁ బశ్చిమధరిత్ర యపరాంతమునన్.” హరి. ఉ. ౧, ఆ. 3౬.

ఇలుతోడు. దే. వి. (ఇలు+తోడు.) ఇలుదొర. “వ...అయ్యిలుతోడ డెల్లకొమరులఁ బిలిపించి...” నీలా. 3, ఆ. ౧౬.

ఇలువడి. దే. వి. 1. కులీనత, మంచివాశమునఁ బుట్టుట. “చ. వలను గులాబు లేనిపరివారము కోటియు సేల నేర్పు న, గ్గలికయు భక్తిపెంపు మదిఁ గల్గి సుహృజ్ఞమిశ్ర మాబలా, బిలువడి గల్గెనేని యిల యెల్లను సేలఁగఁ జాలు...” భార. శాం. 3, ఆ. ౧౦3. (‘కులీనై స్సహాశక్యేత కృత్యాన్నంజేతుం వసూధరా.’ సు. భా. శాం.) య. ౪, ఆ. ౧౬౬. 2. సత్ప్రవర్తనము, మంచి నడత. “క. కులమును రూపును బ్రాయము, నిలు వడియు గలుగునరున కీఁ గంటి నినున్.” రాజ. చ. 3, ఆ. ౧౯౧. 3. పాతివ్రత్యము,

ఇల్లాలితనము. “నీ...ఇలువడి ఘటశుద్ధి గలిగిన కాంతలాదు. గీ. నిలుతు...” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౨౦౧. 4. అభిమానము. (మా. ఇల్లుడి.)

ఇలువరము. దే. వి. 1. ఇలువారము, ఆనేయ మగు కుటీరము. “గీ. అల కుటీరాబె యానేయ మైన నిలువ, ర మన నిలువార మనఁగాను రహికి నెక్కు.” ఆం. భా. ద్వి. ౧౪. 2. తృణముచే నేర్పఱచిన పుట్టిపంటిగూడ. “గీ. భూమి నశ్రుత స్సృతపద్యపూర్వ మైన, బహుళ సుబత్వరంపర పాదుకొనిన, గరిసె యన గోటమించఁగ గణన కెక్కి నందుపై నుచు నిలువర మన దిహబు.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౧౧. (శ.ర. పా.) 3. ఎక్కడకు వలసిన ఆక్కడకు తీసికొనిపోఁదగిన గుడిసె.(ద్రా.)

ఇలువరుస. దే. వి. 1. ఇంటిపాతు. “క. ఇలువరుసఁ గాఁగ నీ క్రియఁ, గలవారల నెల్లఁ బుచ్చెఁ గాలునిపురికిన్.” విక్ర. ౧, ఆ. ౨౦౬. 2. పంశానుక్రమము. (శ.ర.) 3. పాతివ్రత్యము. “క. ఇలువరుస చెడఁగ బంధులు, తలవంపఁగ మగఁడు రోయఁ దట్టి కట్టా, వెలి సేల నన్నుఁ గంటివి, కలిగించినవాడు శితకరుఁడో గురుఁ డో.” భాగ. ౯, స్కం. 3౮౨. 4. అభిమానము. “క. కులసతుల విడిచి పురుషులు, కులహీనుల యిద్దఁ బోయి కూటికొఱకుఁ గ, న్నెలఁ బెండ్లి యాడి యుండురు, నిలువరుసలుఁ బొరుష ములు నెడలి ముసింద్రా.” వి. పు. ౮, ఆ. ౨౯౯.

ఇలువారము. దే. వి. ఇలువరము, ఆనేయ మగు కుటీరము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౪.

ఇలువిందు. దే. వి. (ఇలు+విందు.) అతిథి. “ద్వి. ఇమ్మహి భక్తులయిలువిందు వచ్చి.” బస. ౧, ఆ. ౧౪౯. పు.

ఇలువేలుపు. దే. వి. కులదైవము. “చ. తమ కిలు వేలుపై వెలయు తాండవకృష్ణపదాబ్జ సేవ...” కళా. ౧, ఆ. ౨. (ఇట్లే: ఇలువేలు, ఇల్వేలు మొ.)

ఇల్కొఱచేఁ=ఇలకఱచు. “చ. పడినడి యాన మిల్కొఱచి పట్టుచు...” భా. రా. యా ౯౯౯.

ఇల్లు. దే. అవ్య. (క. ఇల్లు. త. ఇల్లె.) లేదు. “ఉ. మందత నాన్తి లేదనెడుమాట హుళిక్కి మదం

బు మిథ్య చు, ల్కొదన మిట్ట పుత్తితము కల్ల
యనత్యము నున్న..." పెద. శమ. ౧, ఆ. ౫౦.

"క. ఇల్లునుమీ సుసారము..." వేమన. ౧౦౨౦.

ఇల్లుంట్రము=ఇల్లుటము. "గీ...ఇల్లుంట్ర మనంగను
నిల్లుట మన, శ్వశురుని గృహాధివాసాబు చను
ను..." ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౧౧.

ఇల్లుటపుటల్లుడు. దే. వి. ఆలితో న త్రింటనేయుండు
నల్లుడు. "క. ఇల్లుటపుటల్లుడు దని తన, యల్లుము
రా...విక్రమ. 2, ఆ. ౧౬౧. "సీ...కాలీనా
హ్వయుం డిల్లుటపుటల్లుడు..." కళాశ. ఆ. ౬౦.

ఇల్లుటము. దే. వి. ఆల్లు: డాలితో న త్తవారింట
సుండుకాపురము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౧౧.

ఇల్లుడ. దే. వి. (ఇల్లు+అడకము.) న్యాయము, అడిగి
నపుడు మరల నిచ్చుటకై యొకరియొద్ద దాచిన
ధనాదికము. "సీ...ఇల్లుడ యిచ్చువానుభావు
నిడితి మికడ..." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. ౯౩.
ఆము. ౫, ఆ. ౧౩౫.

ఇల్లుడధనము. దే. వి. (ఇల్లుడ+ధనము.) ఇల్లుడ
పెట్టినసొమ్ము. "గీ...ఇల్లుడధన మడచిశొన్న,
వాడు గార్దభత్యమును...తాల్పు..." మార్క.
౨, ఆ. ౧౧౩.

ఇల్లుడమానిసి. దే. వి. (ఇల్లుడ+మానిసి.) ఇల్లుడగా
పెట్టబడిన స్త్రీ. "ఉ. ఈతడు నామఁ బ్రాణ
విభుఁ డీతనికిం బ్రియురాల నన్ను ము, స్త్రీతడు
సూచె నీతనికి నిల్లుడమానిసి నేను..." వి. పు.
౫, ఆ. ౧౫౦.

ఇల్లుడము. దే. వి. అవకాశము, రెఱిపి. "ఉ. పొడు
వను జంపనుం జనుటపోరె నెఱింగియుం దాను
వారితో, పెదనెడమాట లాడినను నిల్లుడ మిచ్చిన
...ప్రోక్షి గానఁ ద, పృథుగక వానిపైఁ దగులు
నుత్తమసాహసదండ మెప్పుయిక్." విజ్ఞా. ప్రా.
౯౭. ('అవకాశ' యని మూలము.)

ఇల్లుడపెట్టు. దే. స. క్రీ. ఆ. (ఇల్లుడ+పెట్టు.) ఇల్లు
డగా నుండు. "ఉ...నహదేవుని నిల్లుడపెట్టి..."
భార. విభా. ౨, ఆ. ౨౨౧. "సీ. తనకు సంజ్ఞా
దేవి...ఇల్లుడపెట్టుట యెట్లు మఱచె." కాశీ.

౪, ఆ. ౨౬౬. "సీ...ఇల్లుడపెట్టిలే యిగురుబోజి.
విక్ర. 2, ఆ. ౬౨.

ఇల్లుడసొమ్ము=ఇల్లుడధనము. "సీ. క్రయవిక్రయం
బులఁ గపటంబు తఱుగుఁ గడఁగి యిల్లుడసొమ్ము
లడచిశొండు." భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౯౪.

ఇల్లురి. దే. వి. (ఇల్లు+అరి.) ఇంటివన్ను. "సీ...
గృహభాగభేయమా నిల్లురి యన..." ఆం.
భా. ద్వి. ౧౯౨.

ఇల్లుఱికము=ఇల్లుటము. (శ. ర.)

ఇల్లువ. దే. వి. ఒకజాతివేప. (శ. ర., బ్రా.)

ఇల్లుపె. దే. వి. (ఇల్లు+అపె.) గృహిణి, భార్య.
"శా. వాచోచుక్ టుధఁ గుది చాల నుతు
లవ్వా బువ్వ బువ్వంచు ని, ల్లాపె" జీర్ణపటాప
కర్షముల నుడ్డాడింపఁగాఁ జూచి గా, కాపన్నుం
డు మనీషి భీతిలి పరం బాదేహి యన్వాక్య
మే,లా పల్కుు దనబొట్టకై..." మల్లభూ.
వై. ౨౧.

ఇల్లుమల్లి. దే. వి. (క. ఇల్లుమల్లి.) కొండెగాడు,
పితునుడు. (శ. ర., బ్రా.)

ఇల్లాలితనము. దే. వి. పాత్రివ్రత్యము. "సీ...తార
కే యిల్లాలితనము తగ్గె." అహ. 3, ఆ. 3౯.

ఇల్లాలు. దే. వి. (ఇల్లు+అలు.) 1. భార్య, గృహిణి.
"శా...మాతాతగా రత్నోయాశరమేఖలాపతికి
నిల్లా రైతిగా గావునక, ముత్తో వీపు..."
వార. 2, ఆ. ౧౨౫. 2. స్త్రీ, ఆడుది. "మ...
జగముల్ మన్నించునిల్లాలు భా, సురతక లే
ములు వాపుతల్లి సిరి యిచ్చుక్ నిత్యకల్యాణ
ముల్. భాగ. ౧, స్కం. ౧౧. 3. పతివ్రత. (చూ.
ఇల్లాలితనము.)

ఇల్లి. దే. వి. ఉపవాసము. "సీ. ప స్తిల్లి నుంపి నిష్ప
స్తు నిటనంగను నుపవాససంజ్ఞ యై యొప్పు
చుండు." ఆం. భా. ద్వి. ౧౭౫.

ఇల్లింద. వై. వి. (సం. ఇంద్రవల్లి.) ఇంద్రవల్లి.
(శ. ర.)

ఇల్లిగ్గులు. దే. వి. బ. (ఇగ్గులు+ఇగ్గులు.) మిక్కిలి
తెనుక కొఱుగులు, తగ్గుబాటు. "క. కెల్లి

యగుగవలత్తోక్కున, నిల్లిగ్గులు గానవచ్చు హృద
యములోనకొ, మల్లమడి యగుమనసుడు,
మెల్లన కూర్చుండె: దాల్చి మినుమిను కన-
గకొ." ఉ. హ. ౩, ౧, ఆ. ౧౧౬.

ఇల్లిముక్కు. దే. వి. (త. ఇల్లిముక్కు.) పగిలి
సెత్తురుకాటెడి ముక్కులోపలి భాగము. (శ.ర.)

ఇల్లు. దే. వి. టౌ. 1. గృహము. "నీ. ఏకాంశ
యిల్లుగా నీకాను: దేవార్ధు: బార్వతీ సహి
తుడై పాయకుడు." విక్ర. ౧, ఆ. ౧౯౭.

ఇల్లుకొవాకి చూచుకొను=ఇల్లు మొ. కాపాడు
కొను. 'ఇల్లు వాకిలి' అని వ్యవహారము.

"ఇల్లుకొవాకిలి చూచుకొమ్ము మదమత్తేభేంద్ర
కుంభ స్తనీ!" శకాం. ౨, ఆ. ౧౦౭. 2. గృహ
కృత్యము. "క. గొల్లెడు వ్యాధుడు రజ
కుడు, కల్లమైడువాడు లోసుగా: గొండఱు

దా, రిల్లలప్పరుమ దగు, నిల్లు నడపు చనవు
దాని కెచ్చిన కతనకొ." విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౦.

3. కుటుంబము. "ఆ. వలదు నీక నిచ్చి నేలినా
క్షుకులనాగు, కొలువుపట్టి యిల్లు నిలుపు
కొనుము." రామా. 2, ఆ. 2౪. 4. (జ్యోతి)

స్థానము, రాశి. "గీ. అష్టకళ మిత్తునింట హైన్య
మున నుడ, నీకు సుప్రాప్త మగుగాక నెలకు
నెలకు." కవిరా. 3, ఆ. ౧౩౩. 5. చదరంగపు

గడి. (వా.) 6. మంచపుగడి. (వా.) అప.

కొన్ని భాతువులమీది ఇంచుగాగమమునకు
ఆదేశముగా వచ్చునది. ఉదా:—రంజిల్లు,

మత్తిల్లు మొ.

ఇల్లుటాలు. దే. వి. (ఇల్లు+టాలు.) ఇల్లాలు, భార్య.
"ఆ...నందునియిల్లుటా, లగుయశోద..." నీనా.

౧, ఆ. 2౧.

ఇల్లెము. దే. వి. ఒకజాతిచేప. "నీ...ఇల్లెపు:జేప
యాకుజ్జెల్ల." హంస. ౪, ఆ. ౧౦౭.

ఇల్వడి=ఇలువడి. ఆభిమానము. "ఉ. రాముడు
పెద్దకాల మటు రావణునింట వసించియున్న

యా, కోమలి సీత: దెచ్చుకొని కూరిమి వొండు
దలంబున్నవా, డేమిటిమర్ద రామకుల

కక్కడియిలగడి యంచు దుర్దన, సోమము నింద

సేయ..." పద్మ. ౯, ఆ. ౮. (శ. ర. పా.
'ఇల్వరుసాచు' ముద్రి.)

ఇల్వరుస=ఇలువరుస. (త. ఇల్వరినై.) (ఇంటిపాతు)

"నీ. ఇందుల కాపుల నందఱు దొల్లి యిల్వరుస
మ్రొగుచున్న..." భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౬౪.

2. కులమర్యాద; పాత్రవ్రత్యము. "ఉ. అత్తలు
మామలుకొ వగవ నాఱిడి కోడక నాథులకొ

శుగా, యత్తుల: జేసి యిల్వరుస లాఱిడి వో
వ:గ..." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౯౯౨.

ఇల్వలలు. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. మృగశిర్ష నక్షత్రము
యొక్క శిరోదేశమున నున్న ఐదు నక్షత్ర

ములు.

ఇవ. వై. వి. వైత్యము. చరి. "గీ. కొన్ని దేశంబు
లిరులచే గుత్తివడియె; కొన్ని దేశంబు లివచేత:

గూడఁబడియె." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౩౭. (ఈదచే
అని పాతాంతరము.)

ఇవక. వై. వి. (సు. మిహికా.) శీతము, చలువ.
"గీ...చలువ యవక, యనంగ శీతంబు..."

ఆం. భా. ప్ర. ది. ౮౦.

ఇవతల. ద్వ. వి. (ఇవలి+తల.) 1. ఈవలి ప్రదే
శము. (శ.ర.) 2. ఈవలియొడ్డు. "నీ...పార

సంజ్ఞ...ఇవతల యన నలరుచుడు." ఆం. భా.
ప్ర. ౧౧౧౫. 3. ఈవలికాలము, ఈ పిమ్మట.

"చ. ఇవతల నొక్కరాజు తనయింటను రత్నము
పోయె నుచు నా, యవుల నిదమోపఁ బరి

హారముగా నొకజాడ వెబడికొ, దవుల వనాంత
రుబునను న న్నుని మెచ్చి పురాణముక్షపుం,

గవు: డగురామదాసు తనకన్యను రత్నము నిచ్చె
బలిచేకొ." రాధా. 3, ఆ. ౧౭.

ఇవతళించు. ద్వ. ఆ. క్రి. చల్లనగు. "గీ. ఇగ్గుచు
కోర్కుల: దనడెద మివతళింప." కవిక.

3, ఆ. ౨౨౨.

ఇవతాళించు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఇవక+తాళించు.)
1. చల్లనగు. "మ. ఇవతాళించె సుగంధగంధ

వహ మొతే రామపాదాబ్జ ప, ల్లవ సౌజాత
పరాగచాతురి నహల్యాగౌతముల్ గూడఁగన్." దశా. 2, ఆ. ౧, ఆ. ౧౭౪. 2. గడ్డకట్టు.

"వ...శిశిర కాలంబునం దివతాళించు కొలుకులు

లోనం బుక్కిటిబాటిసిట నిశాసమయంబుల నిలిచియు..." హర. ౪, ఆ. ౧౪.

ఇవతాళింపు. ద్వ. వి. (ఇవతాళించు. ధా.) కైత్యము. ఆం. భా. ప్ర. ౮౧.

ఇవపుగుబ్బలి. ద్వ. వి. (ఇవము+గుబ్బలి.) మంచు కొండ, హిమవతము. "నీ. ఇవపుగుబ్బలి బిడ్డ నవతి తమ్ముడు నాలవకొలమువా డన వజులు శూద్రుడు..." పేక. మాన. ౨౭.

ఇవపుగుబ్బలిబిడ్డ. ద్వ. వి. (ఇవము+గుబ్బలి+బిడ్డ.) పార్వతి. పేక. మాన. ౨౭.

ఇవపుగుబ్బలిబిడ్డనవతి. ద్వ. వి. (ఇవము+గుబ్బలి+బిడ్డ+నవతి.) గంగ. పేక. మాన. ౨౭.

ఇవపుగుబ్బలిబిడ్డనవతితమ్ముడు. ద్వ. వి. శూద్రుడు. పేక. మాన. ౨౭.

ఇవము. వై. వి. (సం.హిమమ్.) 1. మంచు. "నీ. వేడి వేలు పివమువేటాడుపోటరి..." నీలా. 3, ఆ. ౪౫. 2. చలి. "గీ. కొన్నిదేశంబు లివముచే గొంతువోయి." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౩౭. 3. చల్ల దనము. "ద్వి. వస్త్రిటియివము కప్రముమీది చలువ." ద్వ. పరమ. ౨, ఆ. ౫౭. పు. విణ. చల్లనిది. (చూ. ఈము.)

ఇవముకొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఇవము+కొను.) 1. కొం కరలువోవు. "గీ. ఎండ నెండితి మంచున నివము కొంటి, వానఁ దడిసితి సీతున వడఁడుచుటి." కాశీ. ౭, ఆ. ౪౪. 2. చలిచే బాధపడు. "గీ. చంద్రబింబాస్య కుచవైల జన్మభూమి, గాన రాహువుఁబోలె నక్కడిఁదివకి, నించుకంతయుఁ గంపింప దివముకొనుచు, ముజ్జగంబులు పచరింప మూఁటి లెక్క." పాండు. ౪, ఆ. ౫.

ఇవముగొను=ఇవముకొను. 1. తడియు, నాను. "చ. ఆవిరళ పువ్వురేణయంతమై పాలుపొందు మరుదవృష్టిచే నివముగొనంగ..." కళా. ౪, ఆ. ౮౦. 2. (తేమచే నిండు.) "గీ. ఎపుడు నెడయానిచీకట్ల నివముగొనుచు, నొంటిఁ జొర రానియట్లుగా నుండె మఱియు." య. ౧, ఆ. ౧౧౬.

ఇవమువేపరి. ద్వ. వి. (ఇవము+వేపరి.) సూర్యుడు. ఆచ్చ. యు. 3౧౧. ఇట్లే. ఇవమునూడు. ఆచ్చ. కిష్కిం. 3౯.

ఇవల. దే. వి. ఈవలిభాగము. "క. కనక మసంఖ్యము మోపులు, గొనివచ్చె నతండు మంచుకొండ యివలకు." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౬౩. 2. ఈ వలికాలము. "గీ. ఇవల నేడుదరంబుల నవల నేడు, దరములను బిత్తువర్గంబు నరుండు గంగ, నాడి శుచి జేయు..." భార. ఆను. ౧, ఆ. ౧౧౦.

ఇవిరాచే. దే. అ. క్రి. 1. చిగించు. (శ.ర.) 2. ఎఱ్ఱ నగు. (శ.ర.)

ఇవురఁబాటు. దే. అ. క్రి. (ఇవుర+పాటు.) ఇంకు. "నీ...ఇవురఁబాటిన మహార్జునము కరణి." భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౧౨౬.

ఇవురాకు. దే. వి. (ఇవురు+ఆకు.) చిగురాకు. "గీ. పెద్ద లివురాకుఁ బట్టెన పెట్టువడిరి." ఆము. ౫, ఆ. ౧౧౧.

ఇవురు. దే. వి. చిగురు. (చూ. ఇవురాకు.) అ. క్రి. 1. ఇగురు, ఇంకు. "నీ. కల్పాంతవాయు సఖ స్ఫురణంబున నివిరిపోయిన మహార్జునము కరణి." భార. శల్య. ౨, ఆ. 3౯౯. 2. నక్తమగు. "గీ. ఇంద్రి యంబులు మనమునం దివురఁజేసి." భార. శాం. ౬, ఆ. ౧౧౭.

ఇవురుఁబోడి. దే. వి. (ఇవురు+పోడి.) ఇగురుఁబోడి, మనోజ్ఞురాలగు స్త్రీ; స్త్రీ. "గీ. శీతలజలావగాహ మన్నేహతువర, కందమూలఫలాశాదికదశనంబు, నేయుటకు నెట్లు దనరె శనీవిలాస, మెన్న దొరఁకొన్న నీ చిన్నెయివురుఁబోడి." కృ. శకుం. ౨, ఆ. ౭౦.

ఇవురుచే=ఇవుర్యు. (శ.ర.)

ఇవుర్యు=ఇగురుచే. (శ.ర.)

ఇవురొత్తు. దే. అ. క్రి. (ఇవురు+ఒత్తు.) పొడ చూపు. "ఆ...నడలు, మురిప మెఱిగె సిగ్గు మోమున వివురొత్తె, దోయబాస్య కలరుఁ బ్రాయమైన. వే. పంచ. 3, ఆ. 3౦౧.

ఇవుర్వంటకము. దే. వి. (ఇవురు+వంటకము.) ఇగురు వంటకము, అత్తెనరు. "నీ. రాగిలోహండి

నన్నా)యి లేకుండుగ వండి దించిన యివ్వుగంట
కంబు." కాశీ. 3, ఆ. ౧౨౧.

ఇవ్వుల=ఇవల.

ఇవ్వులుచే=ఇవ్వులచే. (శ. ర.)

ఇవ్వుల=ఇగులుచే. (శ. ర.)

ఇవ్వుల. దే. వి. 1. ఈవల, ఈవైపు. "గీ. ఇవ్వుల
వ్వుల పై త్తులట్టిట్టు ద్రోయ." దశా. ౨, ఆ. ౧౦౨.
2. ఈవడము. "క. ఎవ్వనితో నెచ్చోట,
జివ్వుకు జేసావలదు చే సాచినచో, నివ్వుల
నవ్వుల నెవ్వరు, నవ్వుక యుండంగ: బగఱ
నణగింపఁదగుకొ." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౦౯.

ఇవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము. న.
ఇనుము.

ఇషిక. సం=ఇషిక.

ఇషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. టెట్టు. 2. అవురు. 3. చిత్తరువువ్రాసెడుకుంచె. 4. ఒకటానిచెఱుకు. 5. గజనేత్రగళము. 6. బొంతదుబ్బులానిమొవ్వ.
"ఆ. అనఘ ముంజగర్భ మగుశీక నిదర్శ,
నంబు గాఁగఁ గనుఁగొనంగ వలయుఁ, దనువు
ముంజ మాత్త దదిషికనిమ్మర్న, విధము నుమ్ము
యోగవిదుని వెరవు." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౨౦౭.

ఇషికము. సం=ఇషిక. (బొంత దుబ్బులానిమొవ్వ.)
"క. కాకుత్స్థానవ్యయనాధుఁ డి, షికము మా
త్రించి వైచె జెన్నటికాకొక." భా. రా.
సం. 3౧౧.

ఇషికాస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. బాణము.

ఇషుధి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. తూజీరము, ఆమ్మల
ప్రాది.

ఇషువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. బాణము. 2. విదు
సంఖ్య. 3. వృత్తక్షేత్రమున జీవమధ్యావధివఱకు
గీచిన ఋజురేఖ. (ఓలా.) 4. సంగీత కాస్త్రమున
తానములలో నొక యవాంతర భేదము.

ఇష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శమి, జమ్మి.

ఇష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటిక.

ఇష్టకాషాము. సం. వి. ఆ. న. లామజ్జకము, తెల్ల
వట్టివేరు. పుం. ఇటికలతోఁ గట్టిన మార్గము.

ఇష్టగంధము. సం. వి. ఆ. న. 1. నూగువోస.

2. మంచివాసన. 3. ఇసుక. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.)
మంచివాసన గలది.

ఇష్టగోష్ఠి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మంచిచెడ్డలు చెప్ప
కొనుట. "ద్వి. గోపురంబున నిష్టగోష్ఠి నున్నెడను.
బసపు. ౪, ఆ. ౧౨౭ పుట. (రూ. ఇష్టగోష్ఠి.)

ఇష్టదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియదైవము. "మరిష్ట
దేవత విరూపాక్షుండు." బాలసరస్వతీయము.
ఆవతారిక., "సీ. బలదేవుఁ డొకనాఁడు పద్మా
క్షుతోఁ గూడ ధర్మనందను సభాస్థంకించెచ్చి, యిష్ట
గోష్ఠిని వసియింప నారదమాని యరుడెంచె..."
దశా. ౮, ఆ. ౧౨, ౧౩. ఇట్లే, ఇష్టదైవముమొ.

ఇష్టభోగము. సం. వి. కోరిన సౌఖ్యముననుభవిం
చుట. "గీ. ఇష్టభోగంబులాసగఁ గె ఘోషింపునీల." శ
కాంక. పీఠి. రరా.

ఇష్టము. సం. వి. ఆ. న. 1. కోరిక. 2. కర్తము.
3. ఉపనయనాది సంస్కారము. 4. ప్రియ
త్వము. "మ...సంతసంబు వడి రుక్మీపద్మ్య
లిష్టంబునకొ." భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౨. 5. ఆతి
ధ్యాతి విహితకృత్యము. 6. ఇటిక. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.)
1. కోరికబడినది. 2. ప్రియమైనది. 3. పూజింపఁ
బడినది. 4. యజింపబడినది.

ఇష్టలింగము. దే. వి. ఇష్టదేవత. (బ్రా.)

ఇష్టసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోరిన కోరిక యీడేరుట.
"ఆ. ఇష్టసిద్ధికొఱకు నీరారు బీజముల్, కష్టము
నను జదివి గానలేడు." వేమన. ౪౨౧, ౪౨౨.

ఇష్టావత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కోరిక దీరుట.
2. తర్కమునఁ బ్రతివాది కనువగు నాక్షేపము.

ఇష్టాపూర్తము. సం. వి. ఆ. న. ఇష్టమును బూర్త
మును. (అగ్నిహోత్రాదికర్త మిష్టము. వాక్పాప
తటాకారామ దేవాలయ నిర్మాణాన్నదానములు
పూర్తము.) విణ. కోరిక నింపబడినది.

ఇష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము. 2. కోరిక.
3. కత్తి. 4. యజ్ఞభేదము. 5. సంగ్రహశ్లోకము.
(భాష్యేష్టి మొ.) న. పుం. యజ్ఞ, యజ్ఞము
చేసినవాడు.

ఇష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటిక. (చూ. ఇష్టక.)
 ఇష్టికాశిల. (పారి.) కంకరతాయి, శిలావిశేషము.
 ఇష్టికోల. దే.వి. యజ్ఞదండము. “నీ...ఇష్టికోలయుఁ
 జంక నిట్టితోలు.” హర. 2, ఆ. ౧౨.
 ఇష్టిపచుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. షినిగొట్టు.
 2. రాక్షసుడు.

ఇష్టుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఆవుడు. “క. విదు
 రుడు...పెద్దయిష్టుడు మితుక. భార. ఆది.
 ౮, ఆ. ౧౯. 2. చెరికాడు. “ఉ...పూవిలుతుఁ
 డిష్టుడు...” కేయూర. ౪, ఆ. ౧౫౨.

ఇష్టుము. సం. వి. ఆ. పుం. వసంతముతువు.

ఇష్టుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్నుడు.

ఇష్టుము. సం=ఇష్టుము.

ఇష్టునము. సం. వి. ఆ. పుం. విల్లు, ధనుస్సు.

ఇష్టునము. సం=ఇష్టునము.

ఇష్టునుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విలుకాడు.

ఇష్టుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆచార్యుడు, గురువు.

ఇసడిలు. దే.వి. స్త్రీ. ఈసడిల్లు. (విసుగు.) “క. ఇసడిలక
 మఱియుఁ జనియ, వ్యసుధేశుడు దండకమున
 వర్తింపఁగఁ దా, పసహాసాపరు లగురా, ఊసు
 లిరువురు నేను గూడికపటాకృతుల.” భా.రా.
 ఆర. ౨, ఆ. ౬. (శ.ర. వ్రాతప్రతి పా. ‘విసువక
 మఱియుఁ జని’ ముద్రితపా.)

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసి+రో.) ఇసీ, ఛీ. “చ...
 కిరిటి చే నఱుక కాంతత నొందిన సోమదత్త
 నం, దనుకల ద్రుపదే మఱచి తా యిసిరో
 యిది పోరిపాడియే.” భార. మా. ౪౪. (రూ.
 ఇసిరో.)

ఇసిటింత. (ల.) దే. విణ. మనోహరము, సౌఖ్యనది.
 “నీ. ఏవుప్తుబోడుల యిసిటింతచూపుల ఋషు
 లగట్టిమనంబు లిగరువెట్టు.” కాశీ. 3, ఆ. ౧౬౯.
 2. చంచలము, తరళము. “క. భూపాల మెఱుఁ
 గుఁబోడుల, చూపులకుం దాయునీడుసౌఖ
 గట్టుగుటకొ, మాపిన్నది యిసిటింతల, చూపుల
 నఱుగంట వెఱుచుచుకొ నినుఁ జూచుకొ.”

నైష. ౮, ఆ. ౬౦. (శ.ర. పా; ‘మాపిన్నది
 యును వింతల’ ముద్రితము. ‘ఇను వింతల’ వేదం.
 పా. ఇతర ప్రయోగముల ననుసరించి యిసిటిం
 తల యనుటే గ్రాహ్యము.) “చ. మన తరళాక్షి
 సిగ్గుతెరమాటున ..ఇసిటింతల చూపులఁ దన్నుఁ
 జూడఁగా.” పిన. శశం. 3, ఆ. ౫౨.

ఇసిటింతలువాణు దే. ఆ. స్త్రీ. (ఇసిటింతలు+
 వాణు.) చలించు, ఆదరు. “క. అంతట నిర్దఱ
 మనసులు, కంతుని వసఁ గలని వింతకనమన లా
 లయకొ, మంతనములఁ బెదవులు నిసి, టింతలు
 వాణుగ నగవు తెప్పలు గోరక.” విక్ర. ౮, ఆ.
 ౮౭., హర. ౫, ఆ. ౫౦.

ఇసీ. దే. అవ్య. ఇసీ, ఛీ. “ఉ. బెమ్మలితోలు
 వచ్చడముఁ బెద్ద నిసీ యని నవి... ” రాహు.
 పీఠి. ౨౬. భార. కాం. 3, ఆ. 3౯౬.

ఇసుక. దే. వి. వి. సకత. “గీ. శిలలఁ గాఢుబులను
 మృత్తికలను నిసుక, లింగముల లెస్సగాఁగఁ
 గల్పించి భక్తి, నర్చనము సేయునతఁ డొకం
 డనుచుఁ జెప్పు, శివుడు భక్తవిమర్శన చేయు
 నపుడు.” భీమ. ౫, ఆ. ౧౪౯.

ఇసుకగరుములు. దే. వి. (పారి.) ఇసుక నేలలకును
 గరుచనేలలకును మధ్యస్థముగ నుండు నేలులు.

ఇసుకతిన్నియ=ఇసుకతిన్నె. (రూ.) ఇసుకదిన్నియ.

ఇసుకతిన్నె. దే. వి. (ఇసుక+తిన్నె.) నైకతము.

“నీ. ఇసుక తిన్నెలమీఁద నెక్కఁగా వలె నందు
 వది గోర నేమిరా మదనరూప. రాధా, ౧, ఆ.
 ౪౦. పాండు. ౨, ఆ. ౧౫3. (రూ. ఇసుకదిన్నె.)

ఇసుకదాసరి. దే. వి. (ఇసుక+దాసరి.) నైకత
 కాకము, ఒకవిధమగు కూర. (శ. ర.)

ఇసుకదిబ్బు=ఇసుకతిన్నె.

ఇసుకదొందు. దే. వి. (ఇసుక+దొందు.) ఒకవిధ
 మగు చేప. (శ.ర.)

ఇసుకపాతఱు. దే. విణ. హద్దులేనిది. “లే. అనఘ
 వేశ్యావిడంబవర్తనములెన్న, నిసుకపాతఱు యీ
 బోలి యేలత్రవ్వ.” (వై జయంతీ విశా.)

ఇసుకపులకండము. ద్వ. వి. (ఇసుక+పులకండము.)
 మత్స్యందిక, ఇసుకపలెనుండు శర్కర. (శ. ర.)

ఇసుకబేలు. దే. వి. ఒకానొకలింగ. (శ. ర.)

ఇసుకమ్రాసు. దే. వి. ఉలిమిరి, పరుణము (శ. ర.)

ఇసుకరాజేనములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.
హంస. ౪, ఆ. ౧౨౮.

ఇసుమంత. దే. విణ. (ఇసుము+అంత.) అల్పము.
“గీ. సంగతియె యెఱుఁగి యిసుమంత తింగ
జాపు.” ఆము. ౪, ఆ. ౬౦.

ఇసుమంతలు=ఇసుమంత. “నీ...కొన్నిటి నిసుమం
తలుగా నుఱుమాడి యాడి.” భార. విరా.
గీ, ఆ. 3గీ.

ఇసుము. దే. వి. 1. ఇసుక. “నీ. ఎల్లెడ మిన్నేటి
యిసుమున నచ్చరొమ లిడ్ల వెన్నెలకుప్ప
లనంగ.” పారి. ౨, ఆ. 32. “గీ. ఇసుము చల్లిన
రా లని వినరుహస్త, కరనితాంత దురంత భీకర
వనంబు.” రామా. ౨, ఆ. ౨౪. 2. పొడి.
“గీ. ఇసుము చేయదె గద గోవుఁ డెత్తుగదను.”
ఉ. హరి. 3, ఆ. 2.

ఇన్దు=ఇసుము. (ఇసుక.) “నీ. ఇంద్రుఁ డంబుధిఁ
బైఁడియిన్దుగొల్పిని వెట్టి కరఁగించు కరువుముఖం
బనంగ.” మల్లా. 3, ఆ. ౧౪౨.

ఇసుట్లు. దే. వి. బ. వర్షము వెలియఁగానే దీపము
చుట్టుచేరు రెక్కల చీమలు. (క్యాంబెలు.)

ఇస్తీ. హిం. వి. చిన్న యినుపపెట్టెలో నిప్పులు
వేసి బట్టలమీద రాచి నునుపుచేయుట. (వా.)
రూ. ఇస్తీరీ. “ఉ...ఇస్తీరీ, యిచ్చినకోటు మేన
ధరి, యించి భుజాన రుమాలువైచి.” దాసు
శ్రీ రామకవి. తెలుగునాడు. (నియోగి ప్రశం
స.) 11 పుట.

ఇస్తీమడత. ద్వ. వి. (ఇస్తీ+మడత.) ఇస్తీ చేసి
మడత పెట్టినబట్ట. (వా)

ఇస్తీహారు. హిం. వి. 1. ప్రకటన. 2. ప్రకటన
పత్రము. వ్యవ:—వేలమునకు ఇస్తీహారు కట్టి
నారు.

ఇస్తీహారునామా. హిం. వి. ప్రకటనపత్రిక.

ఇన్దుపు. దే. వి. సొత్తు, స్వామ్యము. (శ. ర. బ్రా.)

ఇస్సీరో. దే. అవ్య. ఇస్సీ. “కా...డాగియుండె
నట రారా జిస్సీరో.....” భార. శల్య.
౨, ఆ. ౧౮.

ఇస్సీస్సీ. దే. అవ్య. ఇస్సీరో. “గీ. కొప ముదయిం
పఁగాఁ బండ్లు కొఱకుకొనుచు, దంభుఁ డిస్సీస్సీ
...ఎడ గల్ల నుండు మనిన.” ప్రబోధ.
౨, ఆ. ౧౪.

ఇస్సీస్సీయగు. దే. అ. క్రి. (ఇస్సీస్సీ+అగు.) అసహ్య
మగు. “వ...దిసమొలయుం దానును జూడ
నిస్సీస్సీయై వచ్చువీడు పికాచంబు గాని రక్క
సుండు గాఁడు.” ప్రబోధ. 3, ఆ. ౧౨.

ఇస్సీస్సీరో. దే. అవ్య. ఇస్సీరో. “కా...ఇస్సీస్సీరో
...దొంగసొమ్ములకు నై యిట్టేల ప్రార్థాలితే.”
విప్ర. గీ, ఆ. 3గీ.

ఇస్సీ. దే. అవ్య. ఇస్సీ. “క. అందఱు రథకులు పఱ
వఁగ, నిం దేటికి మున్ను వచ్చి రిస్సీ యని...”
భార. విరా. గీ, ఆ. 2౯.

ఇహత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇక్కడిది.
2. ఇప్పటిది.

ఇహము. సం. అవ్య. 1. ఈలోకము. “ఆ. ఇహ
పరముల సెనక మెనంగ...” భార. కాం. గీ, ఆ.
౨౧2. భో. ౨, ఆ. ౯. 2. ఈ లోకమందలి
సుఖము. “చ...వారల కెగ్గు నేసినం, జెడు
నిహముం బరంబు ..” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧3౯.

ఇహలోకము. సం. వి. అ. పుం. ఈ లోకము.

ఇహముత్రఫలము. సం. వి. అ. న. ఇహపరలోకము
లందలి కర్మఫలము. “క. క్షత్రియ సంస్కారము
నకుఁ, బాత్రముగా నీవు నన్నుఁ బాటింప
విహో, ముత్రఫలములకు నీకేఁ, బుత్తుఁడ నని
వచ్చు టింకఁ బొసంగనె చెప్పుమా.” భార.
ఉద్యో. ౪, ఆ. ౬౦.

ఇహముత్రలు. సం. అవ్య. (ఇహ+అముత్ర+లు.)
ఇహపరములు. “క...అనుపమవర్గత్రయసా, ధన
మహితోద్యోగవరతఁ దనరుగృహస్థు, డనకు
యిహముత్రలయందనవరతాభీష్టసిద్ధి నభిరమ్ముఁ
డగున్.” మార్క. 3, ఆ. ౨౨౪.

ఇహిహి. దే. అవ్య. ఇహి. “క. మగటిమి గలరాచ
చందమా యిది యిహిహి.” రామా. ౧, ఆ.
౧౪౮. వి. నవ్వుటయం దగుభ్యసి కనుకరణము,
“చ...ఇహిహి యని నవ్వె...” రుక్మి. ౩, ఆ. ౯౪.

ఇహి. దే. వి. ఇహిహి. “ఉ...ఇహి యని భక్తుల
నవ్వకుదురే.” చెన్న. ౪, ఆ. ౨౧౬.

ఇహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇల, బుడనిభార్య.
2. ఆవు. 3. మాట. 4. ఇడ, నాడిభేదము.

ఈ

ఈ. ఉభ. దే. ఒకానొక యక్షరము. స. దగ్గఱ
నున్నదానిని చెలుపును. “ఉ...లతాంగి గూర్చి
గా, కీవెడమాటలక మరలడు...” భారవిరా.
౨, ఆ. 2౮. ఇచ్చుధాతువునకు భవిష్యదర్థక
వ్యతిరేకార్థక ప్రార్థనాద్యర్థక తుమున్నర్థక ప్రత్య
యములు పరమగునపు డాదేశముగా వచ్చునవి.
ఉదా:—ఈగలడు, ఈడు, ఈ, ఈన్ మొ.
అవ్య. 1. సంప్రార్థమున మధ్యమపురుష ‘ముఁ,
డు’ వర్తకములకు విభాష ననుప్రయుక్త మగు
నది. ఉదా:—వినుమీ, వినుడీ. 2. ప్రశ్నించు
నపుడు “ఏ” అను శబ్దమున కనుప్రయుక్తమై
యర్థవిశేషముల చెలుపును. ఉదా:—ఏడీ,
ఏరీ, మొ. 3. ఇకారాంత పదములకు సంబుద్ధిని
విభాష నాదేశముగా వచ్చునది. ఉదా:—హరీ
మొ. ప్ర. 1. కొన్ని శబ్దములకు పుం స్త్వమున
మతుబర్థమందు వచ్చునది. ఉదా:—కమ్మతీడు.
2. కొన్ని శబ్దములకు స్వార్థమునందు వచ్చును.
ఉదా:—కల్లరీడు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లక్ష్మీ.

ఈంద్ర. దే. వి. తాటిచెట్టు మొదలగునవి గీచి
జీవించుజాతి, ఈడిగ. “గీ. కటకటా వద్దగర్భం
డెక్కడిరసజ్ఞా, డీంద్రనరకని కిలువంటి తీంద్ర
వయసు,టోరమాపుల నెఱవహంకకారి చెచ్చి,
యాలుగాఁ గూర్చి పాపాత్ముడాయె నహహ.”
సురా. ౧౯.

ఈంద్రము. దే. వి. వీడనము, బాధించుట. (మా.
ఈంద్రమునేయు.)

ఈంద్రమునేయు. దే. న. క్రి. (ఈంద్రము + చేయు.)
వీడించు, బాధించు. “క. మున్నెన్నుదురు వదా

న్యుల, నెన్నెడుచో నిన్ను ద్రిభువనేశుం డను
చుక, ఇన్నిదినంబుల నుండియు, నెన్నడు
నినుఁ బెట్టు మనుచు నీంద్రమునేయక.” భాగ.
౮. స్కం. ౧౬౫.

ఈంద్రించు. దే. స. క్రి. ఈంద్రమునేయు.
“కా. ఈరీతిం గుమతోత్పలక జనని త మ్మిం
డ్రంప నారాటముక, బోరాటంబు భునంబు
లైన...” కాళ. ౪, ఆ. ౫౦.

ఈడక. దే. వి. 1. ఈడక, పక్షి తెక్క. “నీ. గఱి
యీడక చట్టువ యెఱక డా కన నొప్పులుడం
బు...” ఆం. భా. ద్వి ౯౯. 2. పక్షి తెక్క
లోని భాగము. “చ...దోరమైన యీడ, కలుఁ
బెనుగండలుక దొరగఁగా భగదానవవీరు లిట్లు
మూ, ఛలఁబడి ..” భా. రా. ఆర. ౨, ఆ.
౧౩౮., భార. ఉద్యో. ౩ఆ. ౨౯౮.

ఈడియ. దే. వి. ఈడక. “నీ...నెఱసంజాక
సోకిన వెఱగంది యీడియలు ముడుచు.”
ప్రబంధ. ౧౯.

ఈడు. దే. ఆ. క్రి. ఇంతు. (శ. ర; డ్రా.)

ఈడక=ఈడియ. “ఆ. ఈడక లంటఁ జేసెఁ దోఁక
లంటఁగఁ జేసె...” వేమన. ౨౧౫౦.

ఈడగ. దే. వి. 1 మక్షిక. “వ...ఈడగకుం గాటిక
...” పరాహ. ౯, ఆ. ౧౨౩. “ఆ. ఈడగ
తేనెరుచికి నింపుగాఁ జచ్చును...” వేమన.
౨౫౨౦. 2. తుపాకిచివర నున్న ఉక్కుపూస.
“నీ. గుఱి తప్పనీని యబ్బురపుఁ జూడ్కులు
వాని యుక్కుటిఁగలమీఁద నూలుకొలికి.”
రంగా. ౩, ఆ. ౩౪.

ఈడగపులి. దే. వి. (ఈడగ+పులి.) 1. ఒకజాతి
సాలెపురుగు. “నీ. పాదొట్టనఁగ లాత వరఁగుఁ
దచ్చేదుంబుదోచు నీడగపులి విందుపురు గనఁగ.”
ఆం. భా. ద్వి ౮౭. 2. ఈడగలకుఁ బులివంటిది-
సాలెపురుగు. (శ. ర.)

ఈడు. దే. స. క్రి. (త. నీంగు.) 1. పోగొట్టు.
“గీ. వీగి తనతల్లిదాస్యంబు నీగఁ బూని,”
భార. ఆది. ౨, ఆ. ౮౪. 2. తీర్పు. “ఉ...గో
విందుడ కాపు మంచుఁ బలవించుట యీగఁగ

రానియప్పు..." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౨౯.

3. తొలగించుకొను. "ఉ...నీ, కిచ్చు నవశ్య ముకొ జయము నీగుము తొల్లిట బడ్డ బన్న ముకొ." భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ. ౨౯౦. ఆ. క్రి.

1. చొచ్చు. "క. ఈ గంగాదిక తీర్థము, లీగంగా నీవు తమనమిద్దాంబువులకొ, దోగెడువారల గనగనక, గ్రాగెడు నంగార సింధు కట్టల ములకొ." పాండు. ౧, ఆ. ౧౧౦. 2. దాగు. "నీ. ఈగిరిరాజువై నీగిరి గాజోలు నఖిల దేవ తలు నేకార్థ వమున." ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧౬౧. "ద్వి. ఈగిరి దిక్కురులు సీంకృతు లానరించె, గ్రాగిన యసురులగతి నల్లు లింకె." రం. రా. యు. 3౧3. పా. (ఈగు=ఇగు అని. శ. ర.)

ఈచే. దే. వి. కణిశవృంతము, ఉచే. "గీ...ఈచ యనంగ, గణిశవృంతంబు చెలగును..." ఆం. భా. ద్వి. ౨3౬.

ఈటియ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, కుతము. "నీ. వంతుల జముదాళ్ల వాల్చల్లెముల గ్రుమ్మి పయికిని పెద్దయాటియల బొడిచి." ఆచ్చ. యు. ౧౮౦.

ఈటె=ఈటియ. "నీ...నేజ బరిచి యీటె యనంగ బరగు గుత, ము..." ఆం. భా. ద్వి. ౨౧2. హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౮3.

ఈటెకాడు. దే. విణ. (ఈటె+కాడు.) ఈటె తో యుద్ధము చేయవారు, కాంతికాడు. "నీ...విచ్చు, కత్తులవా రీటెకాండ్రట్ట వర్తిల్ల ..." రామ. ౨౦౮.

ఈత. దే. వి. 1. ఈడుట. "గీ. ఓలి నిలుచుచు గరళుల దేలి చనుచు, మునిగిపోవుచు నోర్తో ర్తు ముంచుపట్టి, లోతునకు నొయ్యి దిగుచుచు నీత లేని, యచట మిన్నక యీడుచు నాడి రర్థి." నిర్వ. ౮, ఆ. ౪౯. 2. ఇద్దారికళి. "నీ. ఈతచెట్టును లోతు నీత యన జెలంగు ..." నాం. వి. మాన. ౮2. 3. లోతు. 4. ఈ నుట. రా. వి. 3, ఆ. ౪౧.

ఈతకాడు. దే. విణ. (ఈత+కాడు.) ఈతెడు వాడు. "వ...(పాథుడు) గాంధారిని గుంతి

ని గాంచి యీతకాడు తీరంబు గనిన చందంబు నొంది..." భార. అశ్వ. ౪, ఆ. ౧౬2.

"నీ. తీవ్రప్రవాహ మిచ్చెడు నీతకాంధ్రు నా..." నిరం. ౪, ఆ. ౬౯.

ఈతకాయ. దే. వి. (ఈత+కాయ.) 1. ఈడుటను సహాయ మగుసాహకాయ, ఈడుగాయ. "ఉ. కోపనకాచనవ్యకీళి గోల్ల నంగం గనుగంది వ్రుంది త, త్రాపము నాచలేక తిమిధామజల భ్రమి గూలి తూలుజం, భావహ రాజ్యలక్ష్మి వెరవారంగ దేల్చువె యీతకాయ రూ, వై పృథుకగ్గురు బమర నాశ్రిత రక్షణ దక్షిణే షణా." పాండు. ౨, ఆ. ౧౧2. 2. ఇద్దారిక యొక్క కాయ. (వృ)

ఈతకొట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఈత+కొట్టు.) ఈడు. (శ. ర.) ఇట్టే: ఈతలుకొట్టు. (వా)

ఈడ. దే. వి. 1. చలిగాలి. "గీ. ఈడ యన నీదర యనంగ నెనగు శీత, వాయువు..." ఆం. భా. ప్ర. ౬౦. 2. గాలి. "ఉ. ఆదురి తాత్తు డిట్లు మదనాంతకుపట్టణ మల్ల జొచ్చి పె, ల్లిడయు వానయుం దమము నేడైతః గూడి జనావరోధముం, బ్రోదిగ జేయఁగా గడచిపోవ వను బటి ప్రాలుమాలి..." ఉద్భ. ౨, ఆ. ౨౬౦.

ఈడకొమరుడు. ద్వ. వి. (ఈడ+కొమరుడు.) వాయుపుత్త్రుడు. 1. భీముడు. 2. హనుమం తుడు. అచ్చ. సుం. ౯౯.

ఈడతూపు. దే. వి. (ఈడ+తూపు.) వాయువ్యా స్త్రము. అచ్చ. యు. ౨౬౧.

ఈడర. దే. వి. ఈడ, చలిగాలి. ఆం. భా. ప్ర. ౬౦.

ఈడరగాలి=ఈడర. (వా)

ఈదాడు. యు. వై. వి. (సం. హింతాలః) గీతకతాటి చెట్టు. (శ. ర.) దే. ఆ. క్రి. (ఈడు+తాడు.) ఈడు లాడు. "మ. ఇల నాచిక్తము యోగసాధనల యం దీదాడగా గొంత ని, కృలతం జేరగ వచ్చు..." సు. శ. ౯3. (సక్త యగు అని భాషము.)

ఈడు. దే. అ. క్రి. ఈడులాడు. “గీ...ఈత
లేని, యచట మిన్నక యాడుచు నాడి ర్థం.”
నిర్వ. ౮, ఆ. ౪౯. స. క్రి. (ఈడి నది మొద
లగునానిని) దాటు. “నీ. తీవ్రప్రవాహ మి
దెడు సీతకాండ్రు...” నిర్వ. ౪, ఆ. ౬౯.
“గీ. ప్రళయకాల సముద్రముభంగి బొంగి,
కడు భయకరుఁ డగుభీముఁ గడవనీడ, పశమె
...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౯౦. వి. 1. వా
యువు. “నీ. ఈడు తెప్పెర...సోతుదయ్యము
మిటిమాలి గాలి.” పేక. దేవ. ౧౫.
“క...ఈ, దునకు గాదిలి కొమరుడ...”
అచ్చ. సుం. ౧౩౯. (శ. ర. పా. ‘గాడ్చి
నకు’ ముద్రి.) 2. ఈతళి. “వ. వేము
పులుగుడు గురిమెద యాడు గేదంగి...”
స్వా. ౪, ఆ. ౩౭. 3. తేను. “శా. తారా
స్తోమలఁ గాలసూతుడు వియద్వారాశి వేటాడి
ప్రా, వ్హారంభం బనుబుట్టఁ బెట్టి నులివాయం
గుంజి యాదాటఁ జె, న్నారక వైచినజాలమో
యనగ...” కాళ. ౪, ఆ. ౯౬.

ఈడుగాయ. దే. వి. (ఈడు+కాయ.) ఈత
కాయ, ఈడుటకు సహాయ మగుసాఱకాయ.
హంస. ౪, ఆ. ౧౮౨.

ఈడుగొయ్య. దే. వి. (ఈడు+కొయ్య.) ఈడు
టకు సహాయ మగుప్రాసు. “గీ. ఈడుగొయ్య
లు తెప్పలు సీడుగాయ, లరడ బరిగోళ్లు పడ
వలు తరులు పుట్టు, చేపడవ లోడ లాదిగా
జెలగునట్టి, యంబుతరణంబులకు నెల్ల నధిపుఁ
డతడు.” హంస. ౪, ఆ. ౧౮౨.

ఈడులాట. దే. వి. ఈడుట. (చూ. ఈడులాడు.)

ఈడులాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఈడులు+అడు.)
1. ఈడు. “క...బ్రహ్మాండం, బుదితము గా
వించి బాహ్యమున నుదితంబౌ, నుదకమున సీడు
లాడగ, మదిఁ దలఁచుచు నుండె దితికుమారుం
డధిపా.” దశా. 3, ఆ. ౧౭౬. 2. వేలాడు.
“గీ. ఈడెప్పోటులఁ బడి ప్రేవు లీడులాడ.”
స్వా. ౪, ఆ. ౪౨.

ఈబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఈన్+పడు.) ఈయఁ
బడు. “నీ...దానవారాలిచేత ముందటన

యాబడిన యింద్రత్వము...” భాగ. ౫.
స్కం. ౨, ఆ. ౧౧౨.

ఈక. దే. అవ్య. ఇచ్చుభాతువునకు వ్యతిరేకత్వా
ర్థకరూపము, ఈయక.

ఈకువ. దే. వి. తడి, అద్దిత. (శ. ర.)

ఈకె. ద్వ. స. వి. (ఈ+అక.) ఈమె. (చూ. అకె.)

ఈకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొను, అంగీకరించు.

“చ. ఇప్పుడు మదీయవాక్యముల కీకొనవో యని
దెద మూరకే, తెపతెప గొట్టుకాడెడి...”
రాధా. ౧, ఆ. ౯౧.

ఈకోలు. ద్వ. వి. (ఈకొను. ధా.) ఈయకోలు.

“నీ. ఇయ్యకో లొప్పికో లీకోలు మైకోలు...
సప్తతిపేరు...” ఆం. భా. ప్ర. ౧౦౪.

ఈక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చూచుట. 2. పర్యా
లోచనము. 3. దృష్టి. “నీ. ఎవ్వనిపదము సూక్ష్మ
క్షబుధులు పునరావృత్తి శూన్యక మంద్రు
తెలిసి.” హర. ౪, ఆ. ౬౩.

ఈక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను. 2. చూపు.
3. చూచుట.

ఈక్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దైవజ్ఞ, సోద. చెప్ప
నది.

ఈక్షించు. సం. స. క్రి. 1. చూచు. “క. ఆ పరమ
పురంధ్రులయం, దేవుణ్ణాంగనయు భిక్ష యిడ
దయ్యెగ గటా, రేపాడి మేలుకని యే, నేపాపా
త్తునిముఖంబు నీక్షించితిన్.” కాశీ. ౭, ఆ.
౧౪౨. 2. ఆలోచించు. “మ. భవపాశత్రుట
నక్షమంబు లగునాఘాణక్షుగాధావలున్, చెవు
లారక వినుచుండు నెవ్వఁ డితఁ డీక్షింపక
మహాభాగుండు...” ఉద్భ. ౧, ఆ. ౨౭.

ఈక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కన్ను. 2. దృష్టి.
“ఉ...సూక్ష్మక్షిక జూడఁ గార్యగతి యిట్టిద
యా...” హర. 3, ఆ. ౩౯.

ఈక్షిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) 1. చూచు
వాడు. 2. ఆలోచించువాడు.

ఈక్షితము. సం. వి. అ. న. చూపు, దృష్టి. విణ.
(అ. ఆ. అ.) 1. చూడఁబడినది. 2. ఆలోచింపఁ
బడినది.

ఈగడ. దే. వి. బాడ, పోకడ. "గీ. ఇచట శుచి ముఖి యనుమానియ్యాగడ యొక, కొంత దొర కునొ యంచు నక్కుజమునందు, నొయ్య నిలిచితి..." ప్రభా. ౪, ఆ. 3; పరమ. ౫, ఆ. ౫౭, ౫౮, ౫౯.

ఈగి. దే. వి. (త. ఈగై.) 1. దానము. "క. పద నెఱుంగ కీగి యిచ్చిన, బెదరి రనరె యొచ్చె మైనఁ బిమ్మట నగకే." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౬౩. 2. ఇచ్చుట. దానము, త్యాగము. "క. దా రిద్ర్యముచేఁ గుడుచు, నేని నడుగంగఁ బోవ కెంతయుఁ గృశతం, నూరిన విప్రున కుర్వర, వార నిదయసిగి ఫలము వాగ్దోచరమే." భార. ఆను. ౨, ఆ. 3౫౩=ఈవి. (ఈ ధాతువు.) "క. ఈ గికి గలుచు హరిద్రా, రాగం బది నిల్వచె..." కు. సు. ౮, ఆ. ౧౬౩.

ఈగికాడు. దే. విణ. (ఈగి+కాడు.) ఈవికాడు, దానశీలుడు. (శ. ర.)

ఈగిచేయి. దే. వి. (ఈగి+చేయి.) దానముచేయు హస్తము; కుడిచేయి. "నీ. అలరారు సిరి చన యడుగునఁ గూర్చి గట్టిగ నీగిచేయి మాటికొనఁ డేని." వసు. ౧, ఆ. 3౪.

ఈగిమాను. దే. వి. బౌ. (ఈగి+మాను.) కల్ప వృక్షము. "నీ. ఈగిమా న్వలె ఫలం బిడి జిగి దప్పక..." నరస. ౫, ఆ. ౧౯. "నీ. ఉలుపక్షె యిగిమానుఁడులచెతకును దానె చని యిప్పు డాదుకొం డనఁగవలసె." కుమల. ౧, ఆ. ౪౬.

ఈగులకెంపు. దే. వి. (ఈగులు+కెంపు.) చింతా మణి. "నీ. నిగిడి యిగులకెంపునెలకట్టు గల చోటః గల్వకావిరి కాణు క్రమ్ముచోట." పాండు. 3, ఆ. ౧౫౮.

ఈచే. దే. వి. 1. వంకర. "ద్వి. కాలకాశికుఁ డనఁ గాఁ బేరుపడసి, కాలిచ. జనుచు..." ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౯౦. 2. వృద్ధపదము. ప్రబంధ. ౧౬. విణ. 1. శుష్కించినది. (చూ. ఈచ వోవు.) 2. వృద్ధము. (చూ. ఈచవోవు.)

ఈచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఈచ+పడు.) 1. వంకర యగు. "నీ. కా లిచపడ నిండ్లకడ కేగి వనరు చుండెడునాడు వైరాగ్యనిష్ఠఁ డయ్యె." పాండు. ౪, ఆ. ౨౧౦. 2. ఈచేవోవు.

ఈచేవోవు. దే. అ. క్రి. (ఈచ+వోవు.) 1. నన్న గిల్లు. "నీ. దూరకాశులు నీచవోయిన చేతులు ..." ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧౨౨. 2. వృద్ధమగు. "నీ. తఱితోడ విత్తినఁ దఱచుగాఁ బండుః జే నెపుడైన విత్తిన నీచవోవు." నీకేసీ. ౮౩.

ఈచే. దే. అ. క్రి. (పాఁడి పసులపాలు) వట్టు, ఎండిపోవు. (శ. ర.)

ఈచేకపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆపు మొ.) చావు దూడవేయు, చచ్చినదూడను ఈను. (శ. ర.)

ఈచేకొనిపోవు=ఈచేకపోవు. (నెలలు నిండక పూర్వమే పశువులగర్భము చెడు. వా.)

ఈటార్చె. దే. స. క్రి. (ఈటాటు ధా. ప్రే.) తడిపోఁగొట్టు. "గీ. వేలి నీటార్చి సురపొన్న విరులు ముడిచి." హర. ౨, ఆ. ౧౦౭.

ఈటాటు. దే. అ. క్రి. (ఈటు+ఆటు.) ఎండు. తడిపోవు. "నీ. జలము లూలులుగ్రమ్ము శశి కాంతపాపాణి నికరమ్ము లీటాటి నీరుదివియ." పిన. శకు. 3, ఆ. ౨౦౨.

ఈటు. దే. విణ. 1. వృద్ధము. (శ. ర.) 2. శూన్యము. (శ. ర. చూ. ఈటాటు.)

ఈటువోవు. దే. అ. క్రి. (ఈటు+వోవు.) 1. నీటిఁ బోవు, వృద్ధమగు. (శ. ర.) 2. శూన్యమగు. (శ. ర.)

ఈడ. ఉభ. దే. వి. (ఈ+కడ.) 1. ఇక్కడ. "క. ఈడకు వచ్చినఁ గా దని, యాడకును బోక..." రాధా. 3, ఆ. ౫౪. 2. ఎఱుకెత్తలకీ. "గీ. ఈ డెఱుంగనిభింఁ జూపుఁ డీడలార." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦౧౫, అచ్చ. ఆర. ౮౮. (ఈడె అని. శ. ర.) సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రుతి, పొగడ్త.

ఈడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఈడన్+పడు.) వెనుకఁ బడు, ప్రాంతపడు. "గీ. ఏల యెన్నోతరంబుల నీడఁబడ్డ, పెద్దవావులు శోధించి గుడ్డలొవ." హర. 2, ఆ. ౧౨౮.

ఈడఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈడన్+పోవు.) వెను గీయు. "ఉ. యక్షుండు దానవుం గదిసి యార్చి తగం గద బిట్టు వ్రేసికొ, రాక్షసుఁ డీడఁబోక

భిదురప్రతిమానమహాసి వ్రేసె..." నిర్వ. ౪, ఆ. ౫౨. "శా. కూడంబాటి నముద్ధతి గడంగి తగ్గోపాలకున్" మూ.క. ల, బ్బాడం దా.తి నిశాత సాయక ఓటువ్యాపార ఘోరంబుగా, సిడంబోక పెనంగినా... భార. విరా. 3, ఆ. ౧౩3; ౫, ఆ. ౬3.

ఈడనము. సం. వి. ఆ. న. పొగడుట.

ఈడము, ఈడము. దే. వి. సిహాశద్వీపము. "గీ. ఈడము వశంద బందర..." హంస. ౧, ఆ. ౧౧౨. "నీ. ఇందిరామదిరాక్షి కీడాపు నీలంపు మేడచుట్టు ప్రహరిగోడ యనగ." రా. వి. ౧, ఆ. ౪.

ఈడవిడుచు. దే. స. క్రి. (ఈడ+విడుచు.) దిగ విడుచు, జాతివిడుచు. "నీ. త్రివేగ్గెచ్చ యెవ్వని చేత నీడవిడువ; బడు..." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౨౦3. "గీ. ఈడవిడిచిన మేదీఁగె యింతనయము, గలిగియున్నది వాలిక గలిగె నేని, నెంత నవకమై యుండునో..." కు. సం. 2, ఆ. 2, భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౨౨౮.

ఈడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు+అడు.) కవియు, మార్కొను. "ద్వి. ఓడ కోడకు దేవి యుగ్ర రాక్షసుని, నీడాడి నీచెతి నే విడిపింతు." రం. రా. ఆర. ౧౮౧ పు.

ఈడిక. దే. వి. 1. సరవడి, గడ్డి మొదలగువానిని చెప్పెడి బండివరమువంటి సాధన విశేషము. "నీ...అలరు: దృణాద్యానయన సాధనవిశేష సంజ్ఞ యాడిక యన సరవడి యన..." ఆం. భా. ద్వి. ౨౦౧. 2. కంపతొడుగు, విత్తనములు చల్లినతరువాత చేను చదునుచేయుటకై మైన ఈడ్చు ముండ్రకంప. "నీ...తొడుగుజ్జు యాడిక నుడుము కంప, యన దనర్చున గంటకాది భారము..." ఆం. భా. ద్వి. 3౮.

ఈడిగ. దే. వి. ఈండ్రజాతి. "గీ. చిఱుతవగలాడి నీడిగఁగరుఁబోడి." సురా. ౪౪.

ఈడిగిలబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈడిగిల+పడు.) 1. వెలికిలబడు. "నీ. ఈడు చకోరంబు లెగుర వ్రేఁగె యాడిగిలబడునట్లుగా దలముకొనుచు.

గీ...నిండురువెన్నెల నిట్టవొడిచె." నిర్వ. ౬, ఆ. ౫౬. 2. (భయాదులచే ముందునకు రా నని) చదికిలబడు. "నీ. తిగిచిన రాక యాడిగి లంబడుచును బజ్జాలసత్వమున మట్లాడి యాడి." ప్రభా. ౫, ఆ. ౨౮.

ఈడిగిలు. దే. ఆ. క్రి. ఈడిగిలబడు, చదికిల బడు. "క. నిను విడిచినఁ గొంపోయినఁ, బని కొదవలు లేమి సరియె పత్రిక చేఁజి, క్రినయది నీ వి:క నీడిగి, లిన నొచ్చుట మీఁదుమిక్కిలి వివేకింపఁ." ప్రభా. 3, ఆ. ౧౪౫. "చ... ఆ, పెనసరి వక్తరాలు మొఱవెట్టుచు నీడి గిలఁ..." జై. ౨, ఆ. ౧౧౧.

ఈడిగిల్లు=ఈడిగిలు. (రూ.) ఈడితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) స్తుతింపఁబడినది. ఈడు. దే. ఆ. క్రి. 1. సా:గు. (శ.ర.) 2. జాబు. (చూ. ఈడవిడుచు.) స. క్రి. పిదుకు. "వ. గోవు లకు గ్రేవుల విడువకయు విడిచి విడిచి యాడ కయు నీడి యాడి యాడినపాలు కావకయు ..." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. ౯౬౬. వి. 1. వయస్సు. "గీ. రాగమంజరి యన నొప్పు రాజసుతయుఁ, దాను నొకయ్యాడు గాఁగ... పోఁగి." విక్ర. ౧, ఆ. ౧౧౬. 2. యావనము. "గీ. ఈ డనంగను బ్రాయమై...అలరు నీడు, పాయ మన జవ్వన మన యావనము శర్వ." ఆం. భా. ద్వి. ౧౧2. 3. సామ్యము. "క. చూ చెదరు గాని సభికులు, నీచిన్నికుమారకులకు నీ మట్టురకుఁ, ఓచెల్ల యాడు గా దని, సూచి వరు..." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. ౧3౫౧. రాధికా. ౧, ఆ. ౬౯. 4. అధి, తాకట్టు. "నీ... ఈ డనంగను నాధి చెలంగుచుండు." ఆం. భా. ద్వి. ౨౨౯. విణ. 1. సమానము. "ఆ. భూత ములకు దుఃఖములు వాఙ్మోనుటకు, నేవిధములు గంగ కీడు గావు." భార. ఆను. ౨, ఆ. ౧౦౬. 2. అనుగుణము. "ఉ...నీ, పేర్కొనినదె దుర్దశల పెల్లునకుఁ దురస్థిలు టారయఁ." భార. విరా. ౧, ఆ. ౫౧. 3. శక్యము. "క. ఓడక నినుఁ బొగడఁగ నా, యాడగుఁ గా దని తలంపక..." శివ.సా.౯. 4. వయోరూపముల దగినది. వ్యవ: ఈ పిల్ల యాతని కీడు.

ఈడుచే. దే. స. క్రి. (ఈడు ధా. ప్రే.) తిగుచు, లాగు.
“నీ. శరభసింహమచేభసమితి నీడిచి తెచ్చి గట్టి
గా దామెనఁ గట్టివైచు.” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౧౪౭.

ఈడుజోడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు+జోడు+
అడు.) ఎదుర్కొను. “వ...దరస్తి తనీదాభ
రంబు లీడుజోడాడ...” శుక. ౧, ఆ. ౧౩౩.

ఈడుజోడు. దే. విణ. (ఈడు+జోడు.) సమా
నము. “గీ. కలిమిబలిమిని నీకు లోకములయందు,
నీడుజోడును లేదుగా యింద్ర...” దశా.
౨, ఆ. ౧౦౦, సాండు. ౧, ఆ. ౪౬.

ఈడుపడు=ఈడ్పడు. “గీ. ముదిత యొక్కతె మో
దుగు మొగ్గఁ గాంచి, యెలమిఁ జీలు కని దొండ
పం డిడఁగఁ జనియె, గమనవాగ్విక్రతావిశ్ర
మములు ముఖము, నీడుపడఁ దోఁటలోఁ గ్రీడ
లాడునెడల.” శ్రీరాధా. ౨, ఆ. ౧౪౬.

ఈడుపు. దే. ఓ. (ఈడుచు. ధా.) లాగుట, ఆకర్ష
ణము. “నీ. శిబికావతంసరాజిత పదాబ్జములకా
యీడుపు...” సా. ౩, ఆ. ౧౭. 2. విలుబ
నము, ఆలస్యము. (శ. ర.) బ. బుగడలగొలును,
కర్ణాభరణవిశేషము. (శ. ర.)

ఈడుమీఱు. దే. అ. క్రి. (ఈడు+మీఱు.) 1. వ
యసు వచ్చియుండు. “నీ. ఈడుమీఱె ననంగ
నీడేతె ననఁగను వయసు వచ్చె ననట వఱలు
నెందు.” ఆం. భా. త్ప. ౯౪. 2. రజస్వల
యగు. “గీ. శుభదినంబున సప్తమశుద్ధి గలిగి,
చెలఁగువేళను గుఱుమాపు చీరతోడ, సరసరుచి
రాన్న భోజనోక్తరమునందు, నీ డెఱుంగని
చేడియ యీడుమీఱె.” రాధికా. ౧, ఆ. ౬౯.

ఈడుముంత. దే. వి. (ఈడు+ముంత.) పాలముంత,
పాలుపిడుకు పాత్రము. (శ. ర.)

ఈడువచ్చు. దే. అ. క్రి. (ఈడు+వచ్చు.) 1. సమా
నమగు. “మ...దాడిమీ, ఫలబీజాదులు నద్ర
జావయవసౌభాగ్యంబుతో నీడురాఁ, గలవో
లేవో...” కాశ. ౧, ఆ. ౧౦౦. 2. రజస్వల
యగు; రజస్వల కానుండు. వ్యవ:-ఆమె యీడు
వచ్చినప్పటి. ఇంకను పెండ్లి కాలేదు.

ఈడువాడు. దే. విణ. (ఈడు+వాడు.) సమా
నుడు. “గీ. పరమపాపని విశ్వప్రమాదజనని,
వైన నినుమటికూతును గాన లేదు, గాన నా
నానుపరులలో నపత్య, మతు లెవ్వారు నా
యీడువారు కారు.” వరాహ. ౬, ఆ. ౩౩.

ఈడుసేయు. దే. స. క్రి. (ఈడు+సేయు.) పోల్పు.
“ఉ. దోసము గాచె యయ్యలివతోఁ బెఱతొ
య్యలి నీడుసేసినె.” కవిక. ౩, ఆ. ౨౮.

ఈడేర్పు. దే. స. క్రి. (ఈడేఱు. ధా. ప్రే.) 1. ఈడే
ఱఁజేయు, సిద్ధింపఁజేయు. “గీ. ఈ నృపతి
కోర్పు లీడేర్పు మెట్టులైన.” కళా. ౧, ఆ.
౨౧౧. 2. కాపాడు, ప్రాచు. “ఉ...నీ పెవ
రయ్య నన్ను నీ, డేర్పు దలంచి మానవునితేవను
వచ్చిన శంకరుండవో.” సా. ౩, ఆ. ౧౮౧.

ఈడేర్పుకొను. దే. అ. క్రి. (ఈడేర్పు+కొను. స్వా
ర్థమున.) కార్యసిద్ధి యొనరించు, సిద్ధింపఁజేయు.
“ఆ. ఇంతలాపు చేసి యీడేర్పుకొని రాఁగఁ,
దొల్లి యేకైవఁ జెల్లెనయ్య, నీకుఁ జెల్లెఁగాక...”
రామా. 2, ఆ. 2.

ఈడేటించు. దే. స. క్రి. (ఈడేఱు. ధా. ప్రే.)
సిద్ధింపఁజేయు, ఆచనయించు. “క. విశ్వామిత్ర
తనూజకు, విశ్వోన్నతుఁడైన ప్రాణవిభుఁడు
ఘటిల్లెక, కాశ్వతుఁడు సోమతీర్థ మ, హేశ్వ
రుఁ డిది నాప్రయాస మీడేటించె.” పిన.
శకుం. ౪, ఆ. ౨౪.

ఈడేఱు. దే. అ. క్రి. (ఈడు+మీఱు.) 1. సిద్ధింపు.
“కా...వాంఛితఫలం బీడేఱు...” వరాహ.
2, ఆ. ౧౦౧. 2. సఫలమగు. “కా...నా పడిన
పాట్టిడేఱు...” కళా. ౨, ఆ. ౬౪. 3. సాత
మగు. “చ...సజ్జనుల్, పని యీడేఱక పోదు
రే...” మల్లభూ. నీలి. 2౧. 4. నెట్టు. “క...
మానసభవునిపాత మీడేఱంగఁ.” ఉ. రా.
2, ఆ. ౪౭౧. 5. పరిష్కరి. “నీ. గతిలక్షణము
చూచి ఘనుఁ డౌ ననిగి గాని యీడేఱఁ డని
నాడె యెంచరై.” సా. ౩, ఆ. ౧౦౨.
6. రజస్వల యగు; యావనవతి యగు. “క...

ఇ, ట్టిడేటి కట్టుదస్సిన, చేడియ కికనైన బెండ్లి
సేయం దగడే." య. 3, ఆ. ౧౦౦.

ఈడేబుమే. దే. స. క్రి. (ఈడేబు. ధా. ప్రే.)

1. ప్రాచు, కాపాడు. "ఉ...ఇ. చోచ్చరయ
మారమమ్మ నొకచోదన్న దుస్సీతి నొందకుండ
నీ, డేబుపుమయ్య..." వేం. పంచ. ౧, ఆ.
3౦౪. 2. సిద్ధిపడేయు. (చూ. ఈడేచ్చు.)

ఈడ్గిలబడు=ఈడ్గిలబడు. "గీ. ఆకటను బోవ
జాలవే నంగడింట, గంట తాకట్టుగా నుంచి
కడుపునండ, గుడువు మిచ్చట సిడ్గిలబడి తె
లాటు, దాక నొజలిన గలుగదు..." చెన్న.
౨, ఆ. ౪౨.

ఈడ్గిలు=ఈడ్గిలు. (చూ. ఈడ్గిలబడు.)

ఈడ్చు=ఈడుచు. "ఉ. ఏవురు చూడగా సభకు
సిడ్చె గుహంగన నిట్టిన దుర్రే." భార. ఉద్యో.
3, ఆ. ౧౧౦.

ఈడ్చుము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) పొగడదగినది.

ఈడ్చుబడు, ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈడ్చున్+పడు.) లాగ
బడు. "వ...విరోధలచేతం బతులసన్నిధిం దల
వట్టి యాడ్చుబడి వనంబున కరిగి..." భార.
విరా. ౧, ఆ. 3౧3.

ఈడ్చుడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈడు+పడు.) సాటి
యగు. "చ...చనసల బొలుచుం గలుగుండ
తోడ నీ, ద్వడుపెనుబండ్లు .." ఆము.
౧, ఆ. ౬౨.

ఈతడు. దే. స. వి. (ఈ+తడు.) ఈపురుషుడు.
"గీ. నిర్మలస్వాదు నలినాంబునిధివహర, మతివ
యాతండు సీవును నాచరింపు." వై.ప. ౧, ఆ.
3౪; ౬, ఆ. ౬౯.

ఈతగాడు. దే. స. వి. (ఈతడు+కాడు. స్వార్థ
మున.) ఈయన. (శ.ర.)

ఈతల. దే. వి. ఔ. అనా. (ఈ+తల.) 1. తరు
వాత, సివ్వుట. "క. తొలియుగమున క్రినామ
ముం, గలచెలదియుం ద్రేతయందు గాళం
బను పా, ములతేడును దానికీ నీ, తలియుగ
మున హస్తీయుగ వ్రతంబున గొల్వె."'

కాళ. ౨, ఆ. ౯3. 2. ఇవతల, ఈద్రక్క,
"క. ఆతల సితలదేశము, లేతటినైనన్ సమ్మద్ది
సెనయగ ట్టామో, పేత మగుమధ్యదేశము,
ఖ్యాతిగ నిట నహిభయంబు కలుగుటకతనన్."'
కాళిందీ. ౬, ఆ. ౨౨3.

ఈతలాతల. దే. అవ్య. (ఈతల+ఆతల.) కొంచెము
పెంచుండగాని కొంచె మాలస్యముగగాని.
వ్యవ:—నే నొకనిమిద మీతలాతల వచ్చెదను.
(అలస్యముగా నని భావము.)

ఈతలాతలగు. దే. అ. క్రి. (ఈతల+ఆతల+అగు.)

1. తాముమాటగు. "క. బలభేది భిదురధారకు,
దలకనితనమానసంబు దర్శకబాణం, బుల సిత
లాతలై నన్..." పరాహ. ౧౧, ఆ. ౧౧.
2. అలస్యమగు. వ్యవ:—నేను వచ్చుట కొంచె
మీతలాతలగును. మీరు నాతోసము కనిపెట్టు
కొని యుండకుండు.

ఈతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృషిని పాడుచేసెడు
అతివృష్టాది. "శ్లో. అతివృష్టి రనావృష్టి ర్నా
వకా శ్వలభా శ్శుకా, అత్యాసన్నాశ్చ రాజాన
ష్టదేతా ఈతయస్త్వితా." 2. కొల్ల మున్న
గుడేశోష్ఠద్రవము. 3. అంటుకోగము. 4. ప్రవా
నము, ఊరు విడిచిపోవుట.

ఈతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహదేవి, ముత్తవపుల
గము.

ఈత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్యభిచారిణి.

ఈద. దే. వి. ఒకవిధమగు ఆయుధము. "చ. పరశులు
గొంతముల్ గదలు...త్రిశూలము లీదలు
మండలాగ్రముల్." కు. సం. ౧౨, ఆ. ౧.

ఈదు. హిం. వి. మహమ్మదీయుల పడుగలలా
నొకటి. "సీ. తురకలయ్యాదునందు ముదంబు
గల్గెనో భక్తనితోతృప్తవరత మాని. సిం.నార. ౮.
ఈదృక్కు. సం. విణ. (శ్.) ఇట్టిది. "వ. ఈదృగ్విధ
గుణాలంకారుం దైన యష్టహాప్రధాన శేఖరు
నకు." వై.ప. ౧, ఆ. 3౯. (రూ.) ఈదృశము.

ఈ దృశము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ఇట్టిది.

ఈ దృశము. సం. విణ. (ఆ.ఈ.ఆ.)=ఈదృక్కు.
ఇట్టిది.

ఈన=ఈనె. దే. వి. 1. ఆఖలనరము. “సీ. ఈనగా గ్రంబున నీన గాడినయంత శిలనైన మిన్నేలు నెలవకున్నె.” ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧౬౧. 2. వీ. పురుపుల్ల. (శ. ర.)

ఈనపుడక=ఈనపుల్ల=ఈన.

ఈనము. వై. విణ. తక్కువైనది. (శ్రా.)

ఈనరాసి. వై. వి. పూర్ణముగాపండని వడ్డరాశి. (శ్రా.)

ఈనాము. హి. వి. బహుమతి నిచ్చు ద్రవ్యాది. “సీ. కరిమయూరమరాళికల నొయ్యార మీ నా మిచ్చి నడపునన్నంపునడపు.” వరాహ. ౪, ఆ. ౧౫౯. (రూ. ఇనాము.)

ఈవిక. దే. వి. (ఈన ధా.) ఈనుట, ఈత. (శ. ర.)

ఈనియ. దే. వి. ఈన, ఆఖలనరము. “వ. కదళీ పలాశంబు నడిమియీనియ పుచ్చి...” హర. ౨, ఆ. ౧౨౫.

ఈను. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. (పశ్వాదులు.) ప్రసవించు “సీ. మానుషీక్షీరంబు నీనిన పది నాళ్లలోని ధేను పుల పాలును నపేయ, ములు...” భార. శా. ౪, ఆ. ౨౧౮. స. క్రి. 1. కలిగించు. “సీ. అవ తంసకుసుమాంబునం దున్న యెలదేటిరుతి కించి దంచిత శ్రుతుల నీన.” స్వా. ౧, ఆ. ౫. 2. వెలు వరించు. “చ... ఆనుమాలివై, జడిగొననమ్ము లీనుహరికార్ణధనుర్ణత...” ఆము. ౧, ఆ. ౮. వి. ఈనె. (వా.)

ఈనె. దే. వి. 1. ఈన, ఆఖలనరము. “చ. వై, పార నడిమీనెయుం దిగిచి పొంకముగాఁ గొన గోరఁ ద్రుంచి...” సా. 3, ఆ. ౧3౯. 2. అల్ప భాగము. “చ. గొనకొని రాజు లేయుకరోటి పరస్పరఘట్టనంబులం, దునుకలు వ్రక్క లీనెలు చిదుర్పులు తుత్తుమురై పడంగ...” భా. ౫, ఆ. ౨౨. 3. వీ. పురుపుల్ల. (వా)

ఈనెగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఈనె+కట్టు.) ఈనెవరె నేర్పడు. “ఉ... ఊనిపల్లాత్తులు బట్టబైట నిడ నోపుచు వాలెఱి నీనెగట్టగా, నక్షరలాక్షి చూపులు నిజాంఘ్రిల నిల్పుచు వీధి నేగఁ గె.” శుక. ౧, ఆ. ౫౧౩.

ఈనెగాజేలు. ద్వ. వి. బాలికా క్రీడావిశేషము. (శ. ర.) “సీ... ఈనెగాజులు పోతుటీనె గుట్టం బులు నాల్గకంబాలాట నట్టకోతి... లే. ఆదు కొనుచు... ప్రొద్దుపుచ్చుచుంటు.” హంస. 3, ఆ. ౧౪౬.

ఈనెగుట్టుము. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. ఈనెగాజులు.)

ఈసి. దే. వి. 1. ఈరు. (శ. ర.) 2. ఈగమలము. “ద్వి... మక్షిక మీసిఁ బెట్టె నయ్యెడల.” నవ. ౫, ఆ. ౨౪౪. పు.

ఈపె. ద్వ. స. వి. (ఈ+అప్పు.) ఈమె. (చూ. ఆపె.) ఉ. రా. ౮, ఆ. ౮౮.

ఈప్పు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చు, కోరిక.

ఈప్పితము. సం. వి. ఆ. స. 1. ఈప్పు. 2. కోరిన వస్తువు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది. 2. పొందుట కిష్టమైనది.

ఈప్పితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

ఈప్పువు. సం. విణ. (ఉ.) కోరువాడు.

ఈబరి. దే. విణ. నిష్పయోజకుడు. (శ. ర.)

ఈబరిగొట్టు=ఈబరి. (శ. ర; శ్రా.)

ఈబిడ. దే. స. వి. (ఈ+బిడ్డ.) ఈమె. “గీ. ఈ బిడారు మృగీమద క్రి బిడారు.” విజ. ౧, ఆ. ౧3౦.

ఈమిరి. దే. వి. తడి. (శ. ర; శ్రా.)

ఈము=ఇవము. వై. వి. 1. శీతము. “గీ... ఇవం బిగం బిము..., అనఁగ శీతంబు...” ఆం. భా. ప్ర. ౮౦. 2. ఇచ్చునకు వ్యతిరేకార్థకోత్రమ పురుష బహువచనరూపము, ఈయము.

ఈమె. ద్వ. స. వి. (ఈ+అమ్మ.) ఈ పూజ్యరాలు, ఈబిడ. “గీ. ఈమె యో నని చుట్టంబు లెల్లఁ బొగడ.” ఉ. రా. ౧, ఆ. 3౦.

ఈయ. వై. వి. 1. ఇయ్య. (చూ. ఈయకొను.) 2. ఈ. “సీ. బలిమి నీయనిభూమివలయ పతుల...” భార. ఆది. ౧, ఆ. 2. (ఈయని= ఈని.)

ఈయక=ఈక.

ఈయకొను. ద్వ. స. క్రి. (ఈయ+కొను.) ఇయ్య
కొను, అంగీకరించు. “క. లే యని యిద్దుడు
సూత్ర, ప్రాయముగా నిటుల నాడు పలుకున
కెంతే, నీయెడ మెచ్చుచు వాసుకి, యాయ
కొనియె నంత నిర్ణయేద్దుడు కడకక.”
దశా. ౨, ఆ. ౧౮౪.

ఈయకోలు. ద్వ. వి. (ఈయకొను ధా.) ఇయ్య
కోలు, అంగీకారము. (క. ర.)

ఈయది. దే. స. వి. (ఈ+అది.) ఇది. “క... ఈయది,
నిర్ణయ మని పలుకుదగునె నిండిన సభలోక.”
విక్ర. ౧, ఆ. ౧౫౧౦.

ఈయన. దే. స. వి. (ఈ+అన్న.) ఈతడు.
“క. ఈయనతో...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౫౨.

ఈయమ. ద్వ. స. వి. (ఈ+అమ్మ.) ఈమె. “క. ఈ
యమ నీతోడలు...” హరి. ఉ. ౩, ఆ. ౨౦౬.

ఈరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పురికొలుపుట. 2. పోక.

ఈరణము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పురికొలుపుట.
2. పోక. 3. చాటివేల. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పురి
కొలుపునది.

ఈరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పురికొల్ప
దగినది.

ఈర(అ)మి. దే. వి. 1. తొంపము, తీగలు మున్న
గువాని గుంపు. “వ. పొదరిండ్ల యారమి
మఱుగున...” కళా. ౧, ఆ. ౬౨. (ముద్రి.

ఈమి. క. ర. పా.) ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౩౭.

2. సాంద్రత. “ఉ... కన్నుగోనలం, దుకురి
తంబు లైనదరహాసలవంబులు పద్మనేత్రయి,
జ్జీరులు నేనె బక్షములయ్యామి: గాటుక
చిచ్చువీకటికై.” వైష. ౭, ఆ. ౧౯౩. విణ.

సాంద్రమైనది. “చ... ఓడి శాత్రువు... చొ
రని య్యామికోనలు... లేవు భూస్థలికై.” వి. పు.
౧, ఆ. ౪౪.

ఈర(అ)ము. దే. వి. (త. ఈరమ్.) కంజము, పొద.
“ద్వి. వీరముల్ మెచ్చుచు భేదింపరాని, యార
ముల్ చొచ్చుచు...” రం. రా. ఆర. ౧౫౦ పు.
“క. ఈమము లారట నొందక, తూలుచు...”
వేం. పంచ. ౪, ఆ. ౨౭౧. విణ, సాంద్రమై

నది. “ఉ. ఈరపు మోకమావి గమియింపున గొ
జ్జెగలందు జాటుప, స్నిరులయేట...” కవిక.
3, ఆ. ౧౧౫. “గీ. తఱచు వెన్నెలగుంపుల
దారిపారి, యీట మగు వెన్నెలలలోన: దూటి
తూటి.” విక్ర. ౬, ఆ. ౭౧.

ఈరములుపట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఈరములు+పట్టు.)
పొదలచాటున డా:గియుండి బాటసారుల గొట్టి
ధనాదుల నవహరించు. “ఉ. బాధల: దిట్టి సజ్జ
నుల బాధల: బెట్టి యనాథతోటికె బెం, బందెలు
నుట్టి యీరములుపట్టి పంబులు గొట్టి దిట్టయై,
నిందల కోర్చి సాధులకు నిదితుండై గడియించు
విత్త మా, సుందరి కిచ్చి మచ్చికలు సొంపెద
గూర్చి పసిచె దత్కవక్.” భాగ. ౬, స్కం.
౧౦౭.

ఈరస. వై. వి. (సం. ఈర్ష్యా.) 1. ఈర్ష్య, అసూ
య. (పురి) 2. ద్వేషము, చగ. “మ. వెన ఖం
డించు నదల్పుచు ద్రుంచు జఱచున్ ప్రేయస్
వెనా జేటు నీ, రసతో నొంచు: బరాధమిచు:
గలచున్ రాద్రంబుతో: దాఱు...” భా.
రా. యు. ౧౯౭౪. 3. కోధము, కోపము.
(చూ. ఈరసిచు.)

ఈరసపడు. వై. ఆ. క్రి. (ఈరస+పడు.) అసూయ
చెందు, ఓర్వలేకపోవు. “క. నా రూపమునకు
మదిలో, నీరసపడుచున్నవాడు హృదయేశ్వర
...” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౫౨.

ఈరసమాడు. ద్వ. స. క్రి. (ఈరసము+అడు.)
తిరస్కరించు, త్రోసిరాజను. “క. తుదనపు
గాహళంబులు, పొం బెఱుగక యెన్ని బిరుద
ములు పలికిన: ద, మృదదుకు లన్నచు నాలిక,
నిదీవరనయనజంఘ వీరసమాడుకై.” పరాహ.
౧౧, ఆ. ౪౪.

ఈరసము. వై. వి. 1. అసహనము, అసూయ.
“గీ. కడుదయాళురు దేవతాగణములెల్ల, గాల
తైరవుచి త్తంబు కఠినపాక, మీరసము . పెద్ద
డుతి విఘ్నేశ్వరునకు, గాశి మనబోంట్ల కెల్లను
గానిబ్రతుకు.” భీమ. ౨, ఆ. ౧౫౯, భార.
శాం. 3, ఆ. ౭౦. 2. ద్వేషము, చగ. “క. వె
క్కొర్రతోడ వీరస, మొక్కతఱిన కొనక...”

భార. కాం. 3, ఆ. ౨౫. 3. కోవము, శ్రోధము.
“గీ. ఈరసము తలపోయక యీవు తొట్టి, మె
లత ప్రీతితోఁ జేసినమేలు దలంచి, యకట
యిచ్చోట నడచితి ననుచు దాని, నిక్క
మెఱిగింపు మని చాచి మ్రొక్కుటయును.”
దశ. ౬, ఆ. ౧౧౪. 4. పట్టుదల, చలము.
“నీ. ధరణీశుఁ డనరాదు తనకు నోడితి నన్న
దాఁక నీరసమున వీరకఁ జూపు.” ఉ. రా.
3, ఆ. ౧౦౧. “క. వారును ముదటియూర్పురు,
నీరసమున నొక్కపెట్ట యేయఁగ...” భార.
భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౦౦.

ఈరసమెత్తు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈరసము+ఎత్తు.)
అనూయపడు, ఈర్వాగ్రస్తులగు. “ఉ...వారు
మ, మ్హిరస మెత్తికీడ్చుటచి యింతలు సేసిన...”
భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౭౪.

ఈరసించే. వై. ఆ. క్రి. 1. ఈర్వ పడు, అనూయ
చెందు. (శ. ర.) 2. దేవించు, వగనొను. (శ. ర.)
3. కోపించు, కుపితుండగు. “ఉ...ఆ, ఛా విభుఁ
డీరసించెను గదయ్య నిమిత్తము లేమి నీపయిన్.”
వేం. పంచ. ౧, ఆ. ౪౩౮.

ఈరాటు. దే. స. (ఈరు+అటు.) పుడ్రెండు.
“గీ. వరగు నీరాటు పుడ్రెండు బార యనఁగ.”
ఆం. సు. మాన. ౪౩.

ఈరిక. దే. వి. 1. అంతురము, మొలక, “క. కోరి
కలఫలము వలపుల, యీరిక...” క్రి. రాధా.
౪, ఆ. ౨౯౮. 2. చీరిక, చిన్న గుడ్డముక్కు.
(వా.)

ఈరికలీను=ఈరికలెత్తు. “చ. గొనబు వహించుఁ
జూడ్కులకుఁ గోరిక లీరికలీనుచుండఁగన్.”
కాళిందీ. ౧, ఆ. 3౦౬.

ఈరికలెత్తు. దే. ఆ. క్రి. (ఈరికలు+ఎత్తు.) అంతు
రించు, మొలకెత్తు. “వ...అర్థిజనంబులనునాబుల
ఘనంబులుగ నీరికలెత్తిన కోరికలు సారీకలుగొన
నొసగుచు...” భాగ. 3, స్కం. ౫౦౭.
విజ. ౨, ఆ. ౧౬౩.

ఈరిణము. సం=ఇరిణము.

ఈరితము. సం. విజ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రోయబడి
నది. 2. ప్రేరింపబడినది. 3. చెప్పబడినది.

ఈరు. దే. వి. (క. ఈరు. త. ఈర్.) పేనుగ్రుడ్డు.
“ఆ. మీర లూరకుండ రీరు దువ్వఁగఁ జేను,
వచ్చు ననుట వినరె వనితలార.” ప్ర. భా. ౫, ఆ.
౭౮. (కొంచెము కదిపిన నంతయు బయటపడు
నని భావము.) “గీ. ఎలయు సీతాగ్రములతోడ
నీళ్లు గ్రుక్కి..., వెలులఁ గలిగినపేల నన్నింటిఁ
దిగిచె.” పాండు. 3, ఆ. 3౦. స. 1. ద్వయము,
రెండు. “గీ...రెం డీరు నా.గ, నలరు ద్వయ
మనుటకు...” వేంక. మాన. ౫౧. 2. మీరు,
తమరు. “క. ఎంతకుఁ గృతకార్యుం డగు, నంతకుఁ
డీ రంతకును భయం బందక ని, త్పితమున ను
డుడు...” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౨౬౮. విజ.
అల్పము, హీనము. (చూ. ఈర్ష్యను, ఈరెండ.)

ఈరుచే. దే. స. క్రి. (ఈర్ష్యతో ఈర్ష్యను) ఈర్ష్యు.
(శ. ర.)

ఈరుచెన. దే. వి. (ఈరు+చేను.) ఈర్ష్యను పేలను
తీయు సాధనము—దువ్వెన. (చూ. ఈర్ష్యను)

ఈరుచేను=ఈర్ష్యను.

ఈరువాటు. దే. వి. అసివాటు. (శ. ర.)

ఈరువు. దే. వి. ఎఱచి, మాంసము. “క...పొ
యిరు వెఱచి నంజుడు, ...వరగు మాంసము...”
ఆం. సు. తిర్థ. ౧౮.

ఈరె. దే. వి. పుటెను జాట్టి తీసిననాలు. (శ. ర.)

ఈరెండ. దే. వి. (ఈరు+ఎండ.) బాలాతపము,
లేతయెండ. “నీ. పొలామి మెచ్చిన బాలశోక
ద్వయం బలతియీరెండకు నట్టుసాప.” హర.
౭, ఆ. ౧౩౯. ఆము. ౬, ఆ. ౯౭.

ఈరెలుగు. దే. వి. (ఈరు+ఎలుగు.) హీనస్వరము.
“చ...పడఁ గుది యీరెలూ, గున...” సా. ౩.
౪, ఆ. ౨౧.

ఈరెలుగుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఈరెలుగు+పడు.)
గద్దదకంతుండగు, హీనస్వరుండగు. “గీ. నరసి,
వ్రాలినబొమ లెత్తి పరమవృద్ధు తలవడంకఁగ
నొయ్య నీరెలుగుపడుచు, నంబి నెమ్మోము
దేరణానంగఁ జూచి, శివునికారుణ్య మనుచు
నాశీర్వదించె.” హర. ౨, ఆ. ౪౮.

ఈరేడు. దే. స. (ఈరు+విడు.) పదునాలుగు.
“క. బాడబదహనుడనై వెన, నేడు సముద్ర
ములజలము లే: గ్రోలుదు నీ, రేడుజగంబులు
విలయము; గూడునెడం దజలములు గొనకొని
విడుతుకొ.” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౭౧. భీమ.
3, ఆ. ౨౦౬.

ఈరేను=ఈరైదు. “ఉ...ఒక్కనిశాచరు: డాన
నంబు లీ, రేను ధరించినాడు...” భా. రా.
౨, ఆ. ౧౦౮.

ఈరైదు. దే. స. (ఈరు+విడు.) పది. “నీ...ప
దీరై దన నగు దశాభిఖ్యలు...” వేంక. మాన.
౧, ఆ. భార. శల్య. ౧, ఆ. ౨౬౬.

ఈరైదుకడలు. దే. వి. బ. (ఈరు+విడు+కడలు.)
దశదిశలు. “గీ. తనరు నీరైదుకడలు నా దశ
దిశలును.” ఆం. సు. దేవ. 3౨.

ఈర్పు=ఈరుచు. (శ. ర.)

ఈర్పెన=ఈరు పెన. ఈర్పు పేలు నీర్పైడి సాధనము,
దువ్వెన. “గీ. వెలయు లీక్షావికర్షి యీర్పెన
యనంగ.” ఆం. భా. ద్వి. ౧౬౮.

ఈర్పేను. దే. వి. (ఈరు+పేను.) ఈరు పేను, చిన్న
పేను. “గీ. వెలగి యీర్పేను మశకంబు నీమ
నట్టి, యల్ప మనుబుద్ధి హింస సేయంగఁ దగదు.”
కాశీ. ౬, ఆ. 2౯.

ఈర్పము. సం. వి. ఆ. పు. న. వ్రణము, పుండు.

ఈర్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఈర్పాభము. 2. ఈర్పి.
ఈర్పము. సం=ఈరణీయము.

ఈర్పాభము. సం. వి. ఆ. పు. 1. ధ్యానమానాది
రూపక మగు నన్నాస్యసిమార్గము. 2. శ్రుతి
స్తోత్రాక్షరమైన క్రమప్రకారము నడచుట.

ఈర్పారువు. సం. వి. ఉ. పు. స్త్రీ. ఉర్పారుకము,
దోనశి.

ఈర్పి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆనహనము, పీర్వలేమి.

ఈర్పికుండు. సం. విణ. (ఆ. ర్పికా. అ.) ఈర్పా
కువు.

ఈర్పిత్. సం. శ. త్ర. ఆనూయపడుచున్న.

ఈర్పాకువు. సం. విణ. (ఉ) ఈర్పిపడువాడు.

ఈర్పిక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనూయ
గలిగినది.

ఈర్పిడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈర్పాకువు.

ఈర్పివు. సం=ఈర్పాకువు.

ఈతాతా. దే. వి. ఊయెలవలె నూగుట, ముందు
నకు వెనుకకు: బోయి వచ్చుట. “క. వెనుగాలిఁ
దూలుమేఘం, బునుబోలెను బక్షివిభుని భూరి
బలమునకొ, దన కెట్లు నరుగరా క, ద్దనుజారథము
దివిగె నీతితాతాతలనడలె.” భా. రా. ఆర.
౨, ఆ. ౧౨౪. విణ. 1. వక్రము, కుటిలము.
“గీ...వీల, యీతాతాతలంపులు నీతివాతా.”
భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౧౦౮. “గీ. మోటుని
చందమున నీతితాతాతాపు, పాండవేయునివై:
దార్పి బ్రాహ్మణుండు, వలికె నిష్పచ్చరు బైన
భాషణములఁ, బరమనాస్తికభావంబు పరిమ
ళింప.” వార్. 2, ఆ. ౧౪. 2. తాటుమాటైనది,
వ్యత్యస్తము. “గీ. ఈతాతాత లనంగను దాటు
మాటు, లు...” ఆం. భా. తృ. ౨౬. 3. పరు
షము, కఠినము. “గీ. చేతకోలలచ్రేటుల నీతి
తాతా, యదలుపుల వాహనంబులు నెదరి పఱచె.”
భార. ద్రోణ. 3, ఆ. ౪౮. 4. వ్యతిరిక్తము,
పానగనిది. “గీ. బహువిధంబులఁ బలుకునా
పలుకు లెల్ల, ఊదకన్నది తనపెడచెవులఁ బెట్టి,
యీతాతాతలు మఱమాట లిచ్చి యవహ,
సించె దుర్బోధనుఁడు వేయుఁ జెప్పనేల.”
భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. 2౬.

ఈల. దే. వి. 1. (దొంగలు మొదలగువారు) సుకే
తముగా నోటితో చేయుధ్వని. “గీ...ఈల,
యనంగఁ దన్మనసంకేతనినద మెనగు.” ఆం.
భా. ప్ర. ౧౨౨, ఆము. ౧, ఆ. ౬౮. 2. చివ్వుట
కూత. (శ. ర.) 3. ఈలకూర. (శ. ర.) 4. సిగ్గు.
“నీ...విడుపు మీల యటంచు నొడివె హేమ.”
స్వా. 3, ఆ. ౧౦౧. (శ. ర. పా. ‘విడుపు మా
యలు’ పాఠాంతరము.) 5. ఈలపెట్టుట కుప
యోగించు సాధనము. “శా. ఈలత్ పీకెలు...”
కాశీ. 3, ఆ. ౧౮.

ఈలకణచే. దే. ఆ. క్రి. (ఈల+కణచు.) ఇలకణచు, ప్రాణములు బిగవట్టు. “క...అచు, గడవగా క్రిలకణచి కాకము పాఱు.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౬౮., భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౧౦౪. (‘ఈలగణచుకొని’ ముద్రి. ‘ఈలగణచుకొని’ పాఠాంతరము.)

ఈలకూతలు. దే. వి. బ. (ఈల+కూతలు.) బాల క్రిడావిశేషము. “గీ. ఏలపాటలు సుదేసు లీల కూత, లాదిగా వైశవక్రీడ లాడి రచట.” వి.పు. ౨, ఆ. ౨౦౩.

ఈలకూర. దే. వి. ఒకజాతి ఉప్పునికూరాకుళి. “గీ. ఆలి నొల్లనివాడు దా నీలకూర, కుప్పు చాల లే దన్నట్లు తప్పు లేని, తప్పు గొట్టించు మమ్ము సంతతము నేమి, చెప్పుకొందుము నీతోడ సిగ్గుపడక.” వరాహ. ౨, ఆ. ౪౭. (ఈలకూర కుప్పు చాల దన్నట్లు=లేనిపోనిమాకలు పెట్టు అని భావము.)

ఈలగ్రద్ద. ద్వ. వి. ఒకజాతిడేగ. “ఆ. కొట్టి జొట్టు వట్టుకొని పోవ బసిబిడ్డ, లేడ నీలగ్రద్ద లేడ చెపుము.” వే. పుచ. ౧, ఆ. ౭౮౨. విణ. గృహ్నువు, లుబ్ధుడు. “ఆ. ఏమ నలుపు రొడు నెవ్వొడు గాఁ జాలు, నిచ్చివుచ్చుకొన్నయీల గ్రద్ద, మాకు నిపు గావు మాను మినుద్దులు, కలహముల మొగంబ కలియుగంబ.” వై.ప. ౨, ఆ. ౧౦౭.

ఈలపురుగు. దే. వి. ఇలకోడి, చివ్వుట. (శ. ర.)

ఈలి. సు. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. చిన్న చేతికత్తి. 2. దుడ్డుకట్ట.

ఈలిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ=ఈలి.

ఈలుగు. దే. ఆ. క్రి. నీలుగు, చచ్చు. “క. పవన సుతుచేత నాభూ, ధవుఁ డీలిగనేని...” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౩౯౩.

ఈలుపు. దే. వి. 1. కులార్చారము, మతసాంప్రదాయము. “గీ. ఇవిధుబున సుకుమారుఁ డీలు వుడిగి, మాల చిగురాకుఁబోడితో మనువు మనగ.” శివరా. ౩, ఆ. ౧౧౭. 2. సద్వర్తనము, మంచినడవడిక. “ఉ. ఈలుపు వాగడుబు

గల దీజవరా లని...” వే. పుచ. ౪, ఆ. ౫౦౭. 3. మనస్సు. “చ...లలనానలిసా స్తుఁడ వీవు నిన్నుఁ గ, న్నొనిన లతాంగియాలపు మనో భవుఁ డింతకుఁ గొల్లలాడఁడే.” వసు. ౩, ఆ. ౮౭. 4. మానము, అభిమానము. “ఉ...నీ, విష్ణెయి నిప్పు వేగవడి యీలుపుపెం పెడలిచి పోవఁగాఁ, బిమ్మటిమాట కోర్వ ననుఁ బెడిలి గ మ్మటులైన మేలగున్.” భో. ౭, ఆ. ౧౧౩. “నీ...ఈలుపు మానాబు...” ఆం. సు. ౫౬. 5. పాతివ్రత్యము, ఇలవడి. “క. ఇది ధర్మం బిది యీలుపు, ఇది వ్రత మిది శిష్యివేక మిది యాచారం, బిది దేవపూజ యధిపతి, యుదితం బాలాబు నేయ కుడుట సలికే.” కాశీ. ౨, ఆ. ౭౬. 6. మిక్కిలి పాతివ్రత్యము. “నీ. ఇలఁ బతివ్రత లలో నీలుపు గలయట్టి తల్లివి...” కళా. ౪, ఆ. ౧౨౮.

ఈలుపుగొను. దే. ఆ. క్రి. (ఈలుపు+గొను.) మానము చెఱచు; రమించు. “వ...కాదిశీతులైన వారల మీవానిం జూపెద మని తోడుకొని పోయి విజనస్థలాబుల నొడంబడకుండునఁ బుడ మీ బడవైచి యీలుపుగొని విడిచినా గ్రమ్మటి తమ్ము నన్వేషించు నత్తమామలం గలసికొని లేలు గుట్టినదొంగలబోలె మెలగు ముగ్ధాంగనలును ...” శుక. ౨, ఆ. ౧౦.

ఈలుపుటాలు. దే. వి. బే. (ఈలుపు+టాలు.)

1. పతివ్రత. “క. పతి యున్నను బతి చచ్చిన, నితరుల దాఁ బొందకున్న యీలుపుటా లీ, క్షీలిఁ గీ ర్తియుఁ బిమ్మటఁ బా, ర్యతితోడ సఖ త్వమును ధృవబుగఁ బడయున్.” విక్లా. ఆచా. ౧౧౫. 2. (పతివ్రత యగు) భార్య. “నీ. ఆమరులయీలుపుటాద్రను క్షేణపట్టి తఖల లోకములకు నలఁత నేసి” భార. ఆర. ౭, ఆ. ౬౦. 3. మంచినడవడియులకల యాడుచి. “చ. ఇలు గలనైన వెల్వడని యీలుపు టాద్రకుఁ దాడి కత్తెవై.” ఆము. ౫, ఆ. ౭౦.

ఈల్కణచే=ఈలకణచు. “చ. పడి పడి యాన మీల్కణచి పట్టుచు వాడును నెట్టకేలకున్.” భా. రా. యు. ౯౯౬.

ఈలు=ఈలుగు. “గీ. ఇత్రైఱుగున నిజపుత్తుఁ డీలుట యును.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౯౬.

ఈవ. దే. వి. ఈగ. “గీ...ఈవ యీగ యనగ, మక్షికకు నొప్పు...” సా. ని. తిర్య. ౮౩.

ఈవరి. దే. విణ. (ఈవి+అరి.) ఈవికాడు, దాత. (చూ. ఈవరితనము.)

ఈవరితనము. దే. వి. (ఈవరి+తనము.) దాత్తు త్తము, త్యాగము. “క. సిరిరాచవేల్పు కడు నీ, వరితనమున నీటిదాల్చువలమునుడివాల్, దొర మడియొప్పు గలదే, వరజాణ...” య. గీ. ఆ. ౧.

ఈవల. దే. వి. (ఈ+వలను.) 1. ఇట్లుప్రక్క. (శ.ర.) 2. ఈదరి, ఇవతలియొడ్డు. “చ. అలయక సప్తవారిధుల నావలి కీవలి కొక్కరితిగాఁ, గల యగ నీడవచ్చు...” సీతారా. 3, ఆ. 3౯. 3. ఇటుపిమ్మట. (శ. ర.) 4. ఇక్కడ. “ఉ... వి, నావల నీవలకొనిని...” విక్ర. గీ. ఆ. ౧౫౪.

ఈవలవలనీయు. దే. స. క్రి. (ఈవల+అవల+ చేయు.) తలక్రిందుచేయు. “నీ. పశ్చిమోత్తర పూర్వపాథోధిపర్యంత మఖలదిక్కుల నీవలవల నేసి.” భా. రా. యు. ౨౬౩.

ఈవలావలగు. దే. ఆ. క్రి. (ఈవల+అవల+అగు.) తలక్రిందు లగు. “చ. అదలపుల బ్రచండ మగునార్దుల లకయు నీవలావలై, కదలిన భంగి...” భా. రా. యు. ౧౩౧౯.

ఈవి. దే. వి. 1. ఈగి, దానము. “గీ. అడుగక యమున్న యీవి భాగ్యంబుగాడె.” నైష. 3, ఆ. ౫౩. 2. వరము. “గీ. వెలయు నజాని వరముల గర్వింపవలప, దట్టి బ్రహ్మ బుట్టిచు నతడె యితడు, అట్లు గావున నాదేవుఁ డలిగ నేని, పద్మజానియావు రెందుకుఁ బనికొరావు.” శతకంఠ. ౨, ఆ. ౧౬౯. 3. పారితోషికము, బహుమానము. “ఉ. మెచ్చుల కెంతకార్య మిది మేకొని యేనిపు డీవు లందఁగా, నిచ్చటి యచ్చ రత్ నగరె...” చంద్రా. 3, ఆ. ౪౬.

ఈవికాడు=ఈగికాడు. (శ.ర.)

ఈవి.మ్రాను=ఈగి.మ్రాను. “నీ. పచ్చతా తభుకుఁ జప్పరకొత్త సకినలమంచుబుడై నీవి.మ్రానికమ్మ, విరిశయ్య...” దశా. ౪, ఆ. ౧౦౭.

ఈవిల. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈలి.

ఈవు. దే. స. నీవు. చెన్న. ౨, ఆ. ౨౭౦. (ఇది నీవులోని ఆద్యక్షరము లాపించినరూపము. ఇట్లే మీరు, మీరలులో ఆద్యక్షరము లాపింపఁగా, ‘ఈరు, ఈరలు’ అగును. భార. విరా. గీ. ఆ. ౧౨౩; భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౧౮. ‘నీకు, మీకు’ అను వానిలో ఒక్కొక్కప్పు డిట్టిలోపమే కలుగఁగా ‘ఈకు’ అను రూపము వచ్చును. చంద్రా. 3, ఆ. ౧౮; శివరా. ౪, ఆ. ౬౩.)

ఈవుత. దే. ద్రు. ఇచ్చుత. (ఇచ్చున కాశీరర్థము) “చ...చిరాయు వీవుతన్. ఉ. రా. ౧, ఆ. ౫.

ఈవులకెంపు. దే. వి. (ఈవులు+కెంపు.) చింతామణి. (చూ. ఈగులకెంపు.)

ఈవులమొదవు. దే. వి. (ఈవులు+మొదవు.) కామ భేనువు. (శ.ర.)

ఈవులమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. “క...ఈ, వులమ్రాను తెల్లమ్రా ననఁ, జెలఁగును కల్పక సమాఖ్య.” ఆం. భా. ప్ర. ౫౭.

ఈవులరతనము. ద్వ. వి. (ఈవులు+రతనము.) చింతామణి. “నీ. సకలవిద్వత్సహృత్సంఘాత మున కేపురమత్తి యీవులరతన మయ్యె.” విజ. ౧, ఆ. ౪౧.

ఈశ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విశ్వర్యము. 2. విశ్వర్య వంతుఁగాలు. 3. గౌరీదేవి. 4. ఈష.

ఈశనము. సు. వి. ఆ. న. విశ్వర్యము.

ఈశవాచకము. సు. వి. ఆ. పు. శిరీషము, దిరిసెనశి.

ఈశానదిక్కు. సు. వి. శ. స్త్రీ. తూర్పునకు ఉత్త రమునకు నడిమిదిక్కు.

ఈశానము. సు. వి. ఆ. పు. 1. పదునొకండు అనుసంఖ్య. 2. ఆర్థానక్షత్రము. న. 1. కాంతి, ప్రకాశము. 2. ఈశ్వరుని యొందుముఖములలో నొకటి.

ఈశాని. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దుర్గాదేవి. 2. బూ రుగుశి.

ఈశానుడు. సు. వి. ఆ. పు. 1. రాజు. 2. శివుడు. 3. ఈశానదిక్పాలకుడు. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విశ్వర్యశిలుండు.

ఈశి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశునిభార్య, పార్వతి. ఈశిత. సు. వి. అ. న. ఈశిత్వము. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఒడయఁడు, ప్రభువు.

ఈశిత్వము. సు. వి. ఆ. న. శివునియైశ్వర్యముల లో నొకటి.

ఈశుఁడు. సు. వి. అ. పు. 1. ప్రభువు. 2. యజమానుఁడు. 3. భర్త. 4. శివుఁడు. 5. ఈశాన దిక్పతి. 6. నాయకుఁడు.

ఈశ్వర. సు. వి. అ. పు. ప్రభవాదులలో నొక సువత్సరము. ఆ. స్త్రీ. 1. దుర్గ. 2. లక్ష్మి.

ఈశ్వరప్రియములు. సు. వి. అ. పు. బ. ధాన్య విశేషము. “నీ. ఏలకరాజునా లీశ్వరప్రియములు...” హంస. ౪, ఆ. ౧౨౮.

ఈశ్వరవల్లరి. సు. వి. వి. ఈ. స్త్రీ. లింగిని, లింగి దొండలి.

ఈశ్వరి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దుర్గ. 2. లక్ష్మి. 3. లింగినీలత. 4. తుద్రజటాలత. 5. మధ్యా కర్కటినీలత. 6. నాకులీపుక్షు.

ఈశ్వరుఁడు. సు. వి. అ. పు. 1. యజమానుఁడు. 2. రాజు. 3. భర్త. 4. శివుఁడు. 5. పరమేశ్వరుఁడు. 6. మన్మథుఁడు. 7. పరమాత్మ. విణ. (అ.ఆ., ఈ.ఆ.) 1. ప్రభువు. 2. ధనపతుఁడు. 3. సమర్థుఁడు.

ఈశ్వరేశ్వరి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. అంబిక, పార్వతి.

ఈష. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లాంగలదండము. 2. నూట యెనుబదియెనిమిది దుగుళముల ప్రమాణము.

ఈషణము. సు. వి. అ. న. త్వర. ఇచ్చ. (ఈషణ త్రయము : విశ్రేషణము, పుత్రేషణము, దాశేషణము.) “ఆ. ఈషణత్రయము నెడపంగ నేరక, మోహరాశిలోన మునిగియుండు, జనుల కెట్లు మోక్షంబు గల్గురా...” వేమన. ౪౭౧. (రూ. ఇషణము.) విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. త్వర పడునది. 2. త్వరపెట్టునది.

ఈషత్. సు. అవ్య. ఇంచుక, కొంచెము. ఉదా :— ఈషద్యేషము.

ఈషిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పురుగుకనుగ్రుడ్డు. 2. చిక్కిరువు వ్రాయుటచే. 3. ఒకవిధ మగు వస్త్రము.

ఈషడము. దే. వి. రూఱు, నిద. “నీ...ఈషడ మొనడిపు. నా నవపాదసంజ్ఞయై యలగు చుండు.” అం. భా. ప్ర. ౧౧౫.

ఈషడచేయు. దే. స. క్రి. (ఈషడము+చేయు.) ఈషడించు, నిరసించు. ‘క. ఆ సమయంబున గుణవతి, యాసురచనసాశ్వలంక్రియా సాహిత్యం, వీసడచేసి నిశ్చేష్టర, సాంస్కృత్యాకృష్టియై వర్తిల్లెక.’ కాళిదే. ౨, ఆ. 3౯.

ఈషడించు. దే. ఆ. క్రి. విరోధించు, వగగొను. “నీ. ఇది తప్పికంటిపై నీసడించిన నిశాధవుఁడ్రోలు లోకబాంధవుని పొడుపు.” పు. ౪, ఆ. ౫౬. స. క్రి. 1. దూఱు, నిందించు. “ఉ. ఆసు దతిం గనుంగొని తదంగన యప్పడు పొచ్చి నట్టిపే, రీమన నీసడించుచు నొకించుక నీకుసు సిగ్గు లే దొకో, దోసము గాచె యిద్దఱు పథూ పరు లేకత మున్నచోటికి, దాసిన...” కళా. 3, ఆ. ౨౧౪. 2. నిరసించు, తక్కువ పఱచు. “నీ. చతురభూషామనీషా విశేషాక్తిచే నేభోగి యాభోగి నీసడించు.” నరస. ౧, ఆ. ౧౧. 3. రోతగొను, అసహించుకొను. “గీ. అంత నొకనాఁడు నిర్మలస్వాంతమాని, మాళి భుజి యింప బాత్రలో వ్రేలు దునిసి, వడిన మది నీసడింపక కడకుఁ దిగిచి, వైచి భుజియించె నప్పటివ్రతల తల్లి.” పాంచా. 3, ఆ. ౪౬.

ఈషట్టి. ద్వ. వి. ఒకజాతిచేప. (శ. ర; బ్రా.)

ఈను. వై. వి. (సు. ఈర్వా.) 1. ఆనూయ, పీర్వ లేమి. “క. ఈనున దుర్యోధన దు, క్షానను లాగి బాండవులకు సభలో నెగ్గుల్, నేసర విని వారల నను, కాసింపంగ వలవ దుంగఁ జుదే నీకున్.” భార. ఆర. ౧, ఆ. 3౮౩. 2. కోపము, క్రోధము. “ఉ...ఆ, భూసురుఁ డీను వెంచి మునిపుత్రకుఁ బాసి తొలంగ వెడియున్.” పాండు. ౫, ఆ. ౨౨౭. 3. ద్వేషము, వగ. “ఉ...అమ్మనో, క్రూరుఁడు కంసుభార్య తన

కూతురు గావున దానిసంతత, ప్రేరణ నా కుప
ద్రవము వెక్కిరింపించుట: జేసె నీసునన్.”
భార. సభా. ౧, ఆ. ౧౧౩. 4. చలము, పట్టు
దల. “చ. సనజవహాత్మ యాజగతిచారలమర్చము
లీ వెటింగి యీ, నున: బగబట్టునీదివిజమాదను:
జుపితి గాన యింక కో, ధన మగు...” భాగ.
3, స్కం. 2౦2. 5. ౫. చ. (చూ. ఈసుపడు.)

ఈసుకాడు. వై. విణ. (ఈసు+కాడు.) ఈర్వా
శువు, ఉడుకుబోతు. (క. ర.)

ఈసుపడు. వై. ఆ. క్రి. (ఈసు+పడు.) నిందనొండు
దూకుపడు. “గీ. ప్రథమమున నీవు చేసినబాస
నమ్మి, మోసపోయితి: గులమును దీసువడితి.”
శివరా. 3, ఆ. ౧౨౯.

ఈసువాడు=ఈసుకాడు. “నీ...శల్కం దతిరథం
డు, గీ. వాసుదేవులొడి యీసువా దల్లుర, విడిచె
నిన్ను: గూడి...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౦౧.

ఈసుళ్లు=ఇసుళ్లు. వ్యవ:—ఈసుళ్లు బయలుదేరిన
వాన తప్పక వచ్చును.

ఈనా. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక. 2. చేష్ట. 3. ఉద్య
మము, కడక. 4. కిరణము. 5. శోభ.

ఈనానము. సు. వి. ఆ. న. 1. కోరిక. 2. చేష్ట.
3. ఉద్యమము.

ఈనామానుడు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరుచున్న
వాడు. “వ...అనీనామాను డయి దైవవరుం
దైనవాడు నీరిలోని యానపాత్రాబునుబోలె
నవనన్ను డగు...” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౨౩౬.

ఈహామ్యగము. సు. వి. ఆ. పు. 1. తోడేలు.
2. కృత్రిమపురోడి. 3. రూపకభేదము. (కథా
నాయకుడు లేడివలె నలభ్యయగు స్త్రీ కొఱకు
వెన్నాడిపట్టు వర్తింపజేసిన కథ గలనాలుగంక
ముల రూపకము.)

ఈహిత. సు. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఈహతుడు.
1. కోరువాడు. 2. చేయువాడు.

ఈహితము. సు. వి. ఆ. న. 1. కోరిక. 2. చేష్ట.
3. కడక. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరబడినది.

ఈహితవ్యము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరదగి
నది. 2. చేయదగినది.

ఈహీ=ఇహీ. “శా...ఇ, దెవ్వు దెవ్వడో మీది
చే టెఱుగ రీహీ...” కవిక. ౨, ఆ. ౧౧౨.

ఈహ్యము. సు=ఈహితవ్యము.

ఈళము=ఈడము. “నీ. ఈళపు నీలపు మేలికబు
బులు కులకైలజాలాబు కొమరు: దాల్పు.”
అహ. ౧, ఆ. 3౦.

ఈళాము=ఈళము. “రగడ. తళుకుడుమైదతాళి
కగు నని తలఁపమీ యీళాపు నీలము.” శుక.
౧ ఆ. ౨౨౨.

ఈళిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ=ఈలిక.

ఈళితము. సు=ఈడితము.

ఉ

ఉ. ఉభ. దే. ఒకానొక యక్షరము. 1. హలంత
సుస్కృతశబ్దములు తత్సమము లగునపు డంతా
గమముగా వచ్చువర్జము. ఉదా:—వాక్+ఉ=
వాకు, వాక్కు. దిక్+ఉ=దిక్కు. 2. మహ
ద్వాచకము లగు బల్లిదాదులయొక్కయు పెక్కు
పులి. గ మహద్వాచక తత్సమ శబ్దముల యొక్క
యు తుది అకారమున కాదేశముగా వచ్చునది.
ఉదా:—బల్లిదుడు, రాము. 3. అలుశబ్ద ము త్త
రపద మగునపుడు బల్లిదాదులయు తత్సమ శబ్దము
లయు తుది అకారమున కాదేశముగా వచ్చునది.
ఉదా:—బల్లిదురాలు, ధీరురాలు. 4. నామ
ముల తుది ఇకారమునకు బహువచనము పరమ
గునపు డాదేశముగా వచ్చునది. ఉదా:—హరు
లు, గిరులు, సిరులు. 5. ఇకారాంతము లగు
తెలుగు శబ్దములయొక్క త్త మేత్వమునకు బహు
వచనమున ఆదేశముగా వచ్చునది. ఉదా:—కలికి
—కలుకులు. కొలికి—కొలుకులు. 6. ప్రేరణా
ర్థమున వచ్చు ‘చు, పు’ వర్ణములు పర మగు
నపుడు ధాతువులలోని ఇకారమున కాదేశముగా
వచ్చునది. ఉదా:—వడియు, వడుచు; తెలియు—
తెలుపు. 7. కృత్ప్రత్యయములు పరమగునపుడు
కొన్ని యువర్ణాంత ధాతువుల తుది ఇకారమున
కాదేశముగా వచ్చునది. ఉదా:—కినియు—

కినుక, కినుపు; బలియు—బలుపు. అవ్వ. ద్రు.
(క. ఉం. త. ఉమ్.) 1. అశిశ్చార్థమును చెలు
పును. “మ. ఇవి యేనున్ సతతంబు నాయెడఁ
గరు బిష్టుబులై యుండు: బా, యపు భూదేవ
కులాభిషర్థుణ మహీయః శ్రీతియున్...” భార.
ఆది. ౧, ఆ. ౧౨. (ఇట సముచ్చయార్థము.)
“క. ఎట్టి విశిష్టమలంబున, బుట్టియు ..” భార.
ఆది. ౧, ఆ. ౧౨. (ఇట విరోధార్థము.) 2. స
ర్వార్థము నిచ్చును. “ఉ...దీనికి నాటు తెన్ను
డున్, బుట్టదు...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
౧౧౮. 3. అనంతర్యమును చెలుపును. “చ. అను
టయుఁ బిన్ననవున్ నగి యబుజనాభుఁడు
వల్కు నెన్నఁడున్, విన నివి...” భార. ఉద్యో.
3, ఆ. ౧౨. 4. వాక్యాలంకారముగాఁ గాన
వచ్చును. “సీ. విషయోపభోగాభిలషణ మింకను
నాకు వదలక పెరుంగుచున్నదియుఁ గాన.”
భార. ఆది. 3, ఆ. ౯౧. 5. ఉకారేతరాంత
ముల మీఁదఁ గొన్నిచోట్ల ఉను లోపించు
టయుఁ గలదు. “కా. వాలి గీలియు వాయు
పుత్తునదియే...” నిర్వ. 2, ఆ. ౯౯. ప్ర. కొన్ని
ధాతువులవై వచ్చు కృత్వ శ్రియము. ఉదా:-
విష్ణు+ఉ=విష్ణు. సం. వి. ఆ. పు. 1. శివుఁడు.
2. బ్రహ్మ. 3. విష్ణువు. 4. రాజు. (తెలుఁగున
దీనికి పుస్తప్రయోగము లేదు.)

ఉంకించు. దే. ఆ. క్రి. 1. యత్నించు, కడఁగు.
“ఉ. చుచలనేత్ర గాంచి నృపహృదుఁడు...
కవుగిలించ నుగించు...” విజ. ౨, ఆ. ౨2.
2. సిద్ధముగానుండు, సిద్ధమగు. “గీ. రక్తసాసిక్త
మైనధరాతలమున, నాన్రి బొరలుచు నూర్పు
లందంద నుద, డింప జీవబు వెడల నుంకింప
...” భార. సా. ౧, ఆ. ౨౧౨. 3. ఆరు
భించు, మొదలిడు. “సీ. లలి నల్లసిల్లుచు లలిత
లోచనదీప్తు లడర నుంకించిన నాగి యాగి.”
భార. విరా. 3, ఆ. ౧౧. 4. ఊఁచు, కుప్పించు.
“గీ. కవణ లుంకించి వ్రేయఁ గొ పువయ నవలి,
కరమున నమర్చ...” ఆము. ౧, ఆ. ౧౯.

ఉంకింపు. దే. వి. (ఉంకించు ధా.) 1. యత్నిము,
పూనిక. 2. విజృంభణము. 3. కుప్పించుట, గంతు.
(అం. పా.)

ఉంకు. దే. ఆ. క్రి. 1. భయపడు. “క. పాత్తులఁగా
బవళించిన, యత్తటి నూరుపులు నిలువ నంక
ర్బుట్టిం, జీత్తము హరి హత్తించిన, యుత్తముఁ
గనుఁగొన్న దాదు లుంకుదురు మదిన్.” దశా.
౪, ఆ. ౧౪౨. 2. (నేలఁ గొట్టిన) వైకెగయు.
“గీ. నీర ముంచిన సారకాయ నెగసినట్టు, పేరు
కొని వైచు తెల్లనిచీరకొలె, నుంకుచెడుచిధంబున
నుత్తరించు, తములపాకు నిక్కెడుభంగి దాఁటె
నిట్టి.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౮. (‘ఉక్కుచెడు’
అని తాళవత్తప్రతి.) వి. 1. సమతి, అంగీకా
రము. (చూ. ఉంకుటుంగరము.) 2. లోపము.
“ఆ. ఉంకునె కన లేనియోగులు బాఁల...”
మేమన. ౨3౬౧.

ఉంకుటుంగరము. దే. వి. (ఉంకు+ఉంగరము.) వధూ
పరులు వివాహము చేసికొనుటకు పరస్పరము
సమ్మతించి మార్పుకొనెడి యుంగరము. (క. రం.)

ఉంకుడు=ఉంకువు. (అం. పా.)

ఉంకుణము. సం. వి. ఆ. పు. 1. నల్లి. 2. పేను.
ఉంకువ. దే. వి. 1. ముండు కన్యార్థము మామకుఁ గాని
కన్యకుఁ గాని యిచ్చు ద్రవ్యము, కన్యాశుల్క
ము. “ఉ...ఓ, పంకజనాభ నీవు శిశుపాల
జరాసుతులన్ జయించి నా, మంకు పచ్చి
రాక్షసవివాహమునన్ భవదీయకౌర్యమే, యుం
కువ నేసి కృష్ణ పురుషోత్తమ చేకొని పొమ్ము
వచ్చెదన్.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧2౦౬.
భార. ఆర. 3, ఆ. ౧3౨. 2. ఓలి, శుల్కము.
“గీ. ఓలి యుంకువ యన శుల్క మొప్పు...”
అం. శీ. ౧౪.

ఉంకువు=ఉంకువ. “వ...ఇత్కొనుండును నయ్యుంకు
వునకు భార్య యగుట పుత్ర జన్మావధిగా నొడివి
యశ్వంబుల నొసంగి కన్యకం బరిగ్రహించి...”
భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౧౬.

ఉంకెక్కు. దే. ఆ. క్రి. (ఉంకు+ఎక్కు) జువ,
మొదలియు. “క. ఎక్కువకులంబునకనికి, నిక్కపు
టా లైనదాని నీవకులుం డుం, కెక్కక బలిమి
గవిసిన, దొంగి చుపుటయ రాజధర్మం బెం
దున్.” విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦2.

ఉంగ. దే. వి. పాలు ఉగ్ధ పోయునపుడు పిల్లల యేడ్పుయొక్క స్వర కనుకరణము. “సీ. కచటెప్ప వేయక కనుగొంచు: దనలోన ను గుంగ యని సారె నుగడిచు.” సా. ౧, ఆ. ౪౯.

ఉంగడి=ఉంగిడి. (ఆ. పా.)

ఉంగరపువ్రేలు. ద్వ. వి. (ఉంగరము+వ్రేలు.) తనా మిక, చేతి చిటికెరవ్రేలికి ముందువ్రేలు. “సీ. మొలయుంగరము వ్రేల వలముగా: దీప్తివ నాభి నామము వీరవరము లమరు.” శుక. ౨, ఆ. ౪౧౩.

ఉంగరము. వై. వి. (సం. ఆంగుళీయకమ్.) 1. ఆంగుళీయకము, చేతివ్రేలి యాధరణము. “గీ. కడియములు కెంపురవలయుంగరము మెడి, కుప్పె కుఱుచూపుమానలమ్మ, చీర కుడివైటెఱుగోపరిసిస్తు అవిక, యెసంగ జరియించు నిట్టు లయ్యెఱ్ఱె లాడి.” శుక. ౨, ఆ. ౪౧౧. 2. ఉంగరము వలె నుడువనపు. “సీ. మక్కళించిన తాపు ముగిళ్ల పెదవెర లంగరబులు: బట్టి యొత్తు వారు.” నైష. ౬, ఆ. ౧౦౮. 3. ఉంగరము వలె నంచముగఁ జుట్టుకొనుట. “క...మరునికా, లాయనవక్రపరావర, లో యన నుగరపు గురులు యువతికి నమరుక.” ఆము. ౫, ఆ. ౯. “చ. తొకతొక మాటలున్ నొసలఁ దుంపెన లాడెడు నుగరపువె, ద్రుకలును...” కవిరా. ౨, ఆ. ౪౭.

ఉంగిడి. దే. వి. 1. నామమున్నగునవి తినుటచే: గలుగు పశురోగవిశేషము. “వ. ఉంగిడి యదు రుద్రిక్క యనువానికి నాపేరు నెప్పినా బాలు...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౮౬. 2. ఉంగిడి యాడనిస్తే. వ్యవ:—ఉంగిడి కలుగునట్లు వానిని పనిలోపెట్టి నలుపుచున్నారు.

ఉంగిడిగొను. దే. ఆ. క్రి. (ఉంగిడి+కొను.) ఉంగిడి వచ్చు. “వ...ఉంగిడిగొన్నభంగి...” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౩౮.

ఉంగుటము. వై. వి. (సం. ఆంగుఠ్ఠ. క. ఉంగుట.) బొటనవ్రేలు. “ఉ...ఉంగుటము పాటిప్రమాణమువాని...” వరాహ. ౯, ఆ. ౭౪., నిర్ద. ౩, ఆ. ౪౯.

ఉంగుంగ. దే. వి. చిన్నపిల్లలుచ్చుచు భవని. (బ్రా.)

ఉంగే=ఉంగ. “క. అంగములు మిగుల నలియఁగ, నుగే యుగే యటంచు నొకనిమిషము నో, రు గాదు వేయ కేడ్చుచు, నంగీకృత బాల్య చేష్ట నతః డట్టుండె.” పరమ. ౧, ఆ. ౧౨౫.

ఉంగ్రము=ఉంగరము. (శ.ర.)

ఉంచే. దే. స. క్రి. 1. కూర్చుండఁజేయు. “ఉ... రత్నసీతమున నుంచి...” విక్ర. ౧, ఆ. ౧౦౭. 2. స్థాపించు, కట్టు. “ఉ. ఉంచిన యగ్రహారముల...” వసు. ౧, ఆ. ౬౪. 3. అలంకరించు, ధరింపఁజేయు. “ఉ...ర, త్నాంకితహారముప బరువానున్ బిడ్డ కివేల కర్కశా, లా కృతు లంచు హల్లకకలాపము లంచు నదీల లంచుయొ.” వసు. ౩, ఆ. ౩౧. 4. నియమించు, ఏర్పాటుచేయు. “మ...రా, జకుల గ్రామణి యుంచె నవ్వనుబడున్ నైన్యాగివత్సంబునన్.” వసు. ౬, ఆ. ౩౯. 5. తాకట్టిచు, న్యాసముచేయు. “చ...అ, ద్రగతరుగుతతిన్ బ్రహ్మభార్య: బుగ్గన్ గిర పుంచె వార్ధి నాన్.” ఆము. ౧, ఆ. ౫౪.

ఉంచుకొను. దే. స. క్రి. (ఉంచు+కొను.) 1. ఉంచుకట్టు చేసికొను. వ్యవ:—ఆయాస్తి తన స్వాధీనములో నుంచుకొన్నాడు. 2. (వేశ్యామల) కళమునఁ బెట్టుకొను. వ్యవ:—వాఁ డావేశ్య నుంచుకొన్నాడు.

ఉంధనము. సా. వి. ఆ. న=ఉంధము.

ఉంధము. సా. వి. ఆ. పుం. పొలములోఁ రాలిన గింజలను జీవనార్థ మేటికొనుట.

ఉంధపుత్తి. సా. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉంధము. విణ. (ఇ.) ఉంధముచే బ్రదుకువాడు.

ఉంట. దే. వి. 1. ఉండ. “సీ. కలశవారిధి బయల్ నెలసి కొమ్మనఁ గొట్ట నంటిపచ్చిన నాచుటుంట పుడమి.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౭౫., పార్వ. ౧, ఆ. ౫౪. 2. ఉండుట. “సీ...ఒకమమై నుంట నీ కొప్పు గాడె. నైష. ౩, ఆ. ౧౨౬. విణ. గుండ్రము. (శ.ర.)

ఉంటగలము. దే. వి. (ఉంట+గలము.) నీనపు గుండు కట్టిన యొకవిధ మగుగలము. “గీ. కొడ మ తి జ్జడకొడమ ద్రొబ్బుడు పటామ, చాప యెత్తిలి గూడయుఁ జల్లు లూఁడు, లుంటగా లంబు తెరగిము లునురుగాల, మొనుకు గొరక పుఁజకు సొక్కు లెనఁగుచుండు.” హాస. ౪, ఆ. ౧౨౪.

ఉండ. దే. వి. (ఉ. ఉండె. త. ఉండై.) గుళిక, గుండ్రముగా చేయబడిన పన్నుపు. “చ...త్రిజ గంబుల క న్నలలప్రవృత్తి రు, ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ గ్రాచినయూడ త్రివేద మూలకం, ద మని నుతింప నొప్పెగఁగెఁ దామ రగ ప్రియంబింబ మత్తటిన్.” నిర్వ. ౬, ఆ. ౮౮. విణ. గుండ్రము, ఉండవలె నుండునది. (శ.ర.)

ఉండక్రొవి. దే. వి. (ఉండ+క్రొవి.) పట్టుకొనుచోట గుండ్రముగా నుండు చేతికట్టు, లాశము. (శ.ర.)

ఉండగట్టు. దే. వి. క్రి. (ఉండ+కట్టు.) ఉండ లుండలుగా నగు. ఉదా :—ఉండగట్టిపెండి.

ఉండలక్రొవి. దే. వి. (ఉండలు+క్రొవి.) ఘటికా తేజనాశము, ఉండలు పుచ్చుకొని కొట్టు పడి నెల. “క. వెలివాటును గాలురులును, వలలుఁ దెరలు దీమములును పడిఁ దీగినకు, క్కలు నారె గోలలు నుగ, డలక్రొవులు వేట కారడంబుఁ బెనుపఁగన్.” ఉ. హా. ౪, ఆ. ౨౨.

ఉండవిలు. దే. వి. ఔ. (ఉండ+విలు.) ఉండలు వేయువిల్లు. “గీ. తరుణి నతనాభిమండలందంచ నాభి, రామరోమాపళి జ్యోవిరాజమాన, నీదు తను వుండవిలు సేసి నెఱఁడు లేయు, రతివరుండు హరగుళిక రాజహాసు.” వైష. ౨, ఆ. ౯౭.

ఉండసురియ. ద్వ. వి. (ఉండ+సురియ.) పట్టుకొను చోట గుండ్రముగా నుండెడుకత్తి. “ప. వేదం డంబుల గోదండంబులఁ గొండగఱియల నుండ సురియల...చెండుడుచు...” రా.వి. 3, ఆ. ౬౫.

ఉండి. దే. ఆవ్య. 1. ఉండుభావునకు క్షార్థక రూపము. ఉదా :—ఆ భావండు చెట్టునుండి పడిపోయినాడు. 2. అపాదానార్థమున వచ్చిన ‘వలన’ మొదలగువానికి ఆనుప్రయుక్త మగును.

“ఆ. విష్ణువలనఁ ద్రిపురవిజయి మౌళివలన, నుండి హిమనగమున నొలసె గంగ.” భార. ఆము. ౨, ఆ. ౧౧౮. 3. హేత్వర్థకము. “క. నిన్నుండి వీని రూపముఁ, గన్నులఁ జూడంగఁ గలిగెఁ గా నేటికి ..” అని. ౨, ఆ. ౧౩౭. 4. మొదలు కొని అనునర్థమును చెలుపును. “క. వి నొకటి విన్నవించెద, దానపతులమధన పెద్దదడవున నుండిన్, బూని వినిపించఁ గలవని, యానో కాదో విచారమది తెలియఁదగున్.” ఉ. హా. ౫, ఆ. ౨౯౩.

ఉండిగ. దే. వి. (క. ఉండిగె.) ముడుపులు మున్న గునవి వేయుటకై దేవాలయమున ముద్రవేసి యుంచినపాత్ర. “సీ. ఉండిగల్ నిండఁ బొ న్నూళ్ల కేఁగెను చేరు లకలక భక్తిఁ గానుకలు వైవ.” శుక. 3, ఆ. ౪౪౨.

ఉండు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఉంటు. త. ఉంటా.) దీనికి ‘ఉందు, ఉండు, ఉండు, ఉంటివి, ఉన్నను, ఉన్నది, ఉన్నె, ఉన్నె మున్నగు రూపములు సిద్ధించును. 1. స్థిత మగు. “ప... పాదవులును బ్రహ్మణసమూహములొ నుండి ...” భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౬౬. 2. వర్తిల్లు. “తరల...కామ భో, గరలి నుడితిమి...” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౫౧. 3. పసిండు. “క. ఎ య్యది నీ వుండు నెలవు...” విక్ర. ౨, ఆ. ౨౪౪. 4. జీవించు. “క. నిరతుంబు బ్రహ్మ మొద లుగ, పరుగన యెడతెగ యిట్లు వచ్చినవంశం, బురుభుజ నీ వుండఁగ నీ, తరమున విచ్చిన్న మగుట ధర్మ వె యనినకె.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౨౧. 5. నిలుచు. “గీ. వచ్చి యరదంబు డిగ్గి తద్దానసీమ, దారుకుని నుండ నియమించి...” పారి. ౧, ఆ. ౧౦౫. 6. ఉరకుండు. “ఆ... సాశయోపేతవిత్తయై, యుండి యుండనోప కొక్కనాడు, భోజనావసానమున నున్న యా ముని, కిందువదన ప్రీతి నిట్లు లనియె.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౮౫. 7. కేషించు. “గీ. ఇందు బింబాస్య నారాక కెదురుచూచు, నయనములు వేయి విరియించి నాకభర్త, యుదిలగొనుచున్న వా రాత్రి నున్నముగురు, కాలయాపన సేయఁ గాఁ గాదు పీతు.” వైష. ౪, ఆ. ౬౪. 8. భావు

జన్మము లగుచున్నయములకుఁ గొన్నిపట్ల నను
ప్రయుక్త మగును. “చ. ఇది గొనిపోయి భర్త
హరి కిచ్చెద నిచ్చిన నాతః డాయర, భృష
యముఁ బొందియుండు...” విక్ర. 3, ఆ. ౧౧.

9. తుమున్నంతముల కనుప్రయుక్తమై యొక్కొక్క
క్రమము భవిష్యదర్శమును సూచించును. “శా. ని
న్నుం జూపి మహేశహరముగ మండింపంగ ను
న్నాడు...” హర. ౨, ఆ. 28. 10. తుము

న్నంతముల కనుప్రయుక్తమై యొక్కొక్కప్పు
డు ‘నిర్ధమగు’ మున్నగునర్థముల నిచ్చును.
“ఆ. స్వజనములను దాను భుజియింపనుండి
యాసత్త వలిథి కిచ్చెఁ జనచె పొగడ.” భార.
ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౫౯. స. క్రి. 1. చేయు.

“క. న్నన గ్రావణకృష్ణాష్టమి, నువవాసం బుడి
...” పరాహ. ౯, ఆ. ౮3. 2. పొందు. “క...
హరి నిజ, పురమున నుభ ముండె...” భాగ. ౧౦,
స్కం. ఉ. ౫౨౪.

ఉండుకొను. దే. అ. క్రి. (ఉండు+కొను. స్సార్థ
మున.) “చ. ననుఁ గనినట్టివారలకె నాపయః
గూర్చి యొకింత లేక య, వ్యసటః దొలంగః
జేయుట యవాస్తవమై యటు లుండుకోఁగ
...” కాళిందీ. ౨, ఆ. ౨౧౧.

ఉండె. దే. వి. ఉండుమూలదేశము. (అం. పా.)

ఉండేరకము. సు. వి. ఆ. పుం. ఉండ్రము.

ఉండ్ర. దే. వి. వెలుచండ్ర, కపరముళి. “నీ...కద
రమా నుండ్రన యనంగను నుండ్ర యనంగ.”
అం. భా. ద్వి. ౪౮, వాల్మీ. ౨, ఆ. ౮౨.

ఉండ్రకము. వై. వి. ఉండ్రము. “గీ. అనుదినము
నుండ్రకము లువహార మొనఁగి.” ధర్మ. 2, ఆ.
౧౧౫.

ఉండ్రము. వై. వి. (సం. ఉండ్రకః) మోదకము
పెండినీళ్లతో తడిపినపెండితో గుండ్రనియుండల
చేసి నీటియాచిరిపై నుడికించిన భక్ష్యము.
నీ. ఉండ్రాలు నూచిండి పుండ్రేక్షులు దేనె
...” హర. ౨, ఆ. ౫౫, కాళి. 2, ఆ. ౧౦౫.
విణ. గుండ్రము. (శ. ర.)

ఉండ్రన=ఉండ్ర. అం. భా. ద్వి. ౪౮.

ఉండ్రెన. దే. వి. దుర్గంధముగలచండ్ర. (అం. పా.)
ఉందరువు. సు. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలక. 2. పుడి
కొక్కు.

ఉందురకర్ణి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. మూషికపక్షి, ఎలక
జీడిశి.

ఉందురము. సు. వి. అ. పుం=ఉందురువు.

ఉందురువు. సు=ఉందరువు.

ఉంపడము. దే. వి. (ఉంచు ధా.) 1. వేశ్యను
గుత్తగా నుంచుకొనుట. (శ. ర.) 2. భోగవనిత.
“నీ...తొడును నుపడ మనంగ. గీ. భోగవనిత
కుఁ పగు...” సాం. ని. మాన. 3౪.

ఉంపుడుకత్తె. దే. విణ. (ఉంచు. ధా.) భోగార్థ
ముంచుకొనబడిన వేశ్యాది స్త్రీ. (వా.)

ఉంబ. వై. వి. (సం. ఉమ్భా.) గోవుల యంభార
వము. (శ. ర; బ్రా.)

ఉంబళి. దే. విణ. (క. ఉంబళి. త. ఉంబళిమ్.)
పన్ను లేనిది. ఉదా :—ఉంబళి గ్రామము.
(శ. ర.) చి. పన్ను లేకుండ భూమి మున్నగు
వాని ననుభవించుట. వ్యవః—వాని కాగ్రామము
ఉంబళి కిచ్చి.

ఉంబళిక. దే. వి. (క. ఉంబళిక.) 1. పన్ను లేకుండ
ననుభవించుభూమి లేక గ్రామము. “నీ...ఉంబ
ళికలు గలకమ్మవెలమదొరలు...” రా. వి. ౫, ఆ.
౧3. 2. భూమి లేక గ్రామము పన్ను లేకుండ
ననుభవించుట. “నీ. చలువపూదేనె గానపునల్ల
ప్రజలకు నలరుకీరమ్మ లుంబళిక కొనగి.”
చంద్రా. ౪, ఆ. ౮౪. విణ. పన్ను లేనిది. “నీ. అల
నవ్యాజాతటి నగ్రహారంబులు బహురేఖ మించు
నుంబళికయూళ్ల.” రాజగో. ౧, ఆ. 33.

ఉంభకుడు. సు. విణ. (అ. భికా. అ.) ఉంభిత.

ఉంభత్. సు. శత్రు. పూరించుచున్న.

ఉంభనము. సు. వి. అ. న. 1. పూరించుట, నింపుట.
2. పూయుట, ఆలముట.

ఉంభిత. సం. విణ. (ము. త్రీ. ము.) పూరకుడు.

ఉంధితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 పూరించు బడినది, నింపబడినది. 2. పూయబడినది, ఆలమబడినది. “క. అంధోధికస్య కామచ, కుంభోంభిత ఘుస్పణమస్పణగురు వత్తునకు.” ఆము. ౧, ఆ. ౪౬.

ఉం. వై. అవ్య. (సం. హుమ్.) 1. వినుటను సూచించును. 2. సవ్యతని చూపును. 3. వినుగు, కోపము చూపును. ఉదా:—ఉం. పో.

ఉక. దే. ప్ర. కొన్ని పదములకు స్వార్థమున పచ్చు తదితర ప్రత్యయము. ఉదా:—పొలంతి+ఉక=పొలంతుక; ఎమ్మ+ఉక=ఎమ్మక.

ఉక్క. వై. వి. (సం. ఉల్కా.) ఉప్పు, ఊష్ణము. “సీ. మిక్కుటబుగ మేనియుక్కచే: గమలిన విరిపూపు నజ్జలకరణి చూచి.” రాజ. చ. 3, ఆ. ౧౪౬. “గీ. ఉడుకు నెక పెట్టె వేడిమి యుల్బియాచి, యుక్క యన నొప్పు నామాబు లుష్ణమునకు.” ఆం. శీ. ౫౭.

ఉక్కబట్టు. వై. సం. క్రి. (ఉక్కన్+పట్టు.) 1. ఊపిరాడకుండ మూయు. “సీ. ఒకవేళవానల నుపహతి నొందించు నొకవేళ రుద్ధంబు లుక్కబట్టు.” భాగ. 2, స్కం. ౧౯౯. 2. విడిచిపెట్టు, మాను. “క. నీ కిష్టం బివి కానీ, నా కాపాపాత్తుఁ జెప్పినం బదిలక్షల్, లేకున్న విడుతుఁ బ్రాణము, నీకై కూ డుక్కబట్టి నీలగ్రీవా.” కాళ. 3, ఆ. ౧౦౧. (శ. ర. పా. ‘ఉగ్గబట్టు’ ముద్రి.)

ఉక్కట. వై. వి. (సం. ఉల్కట.) మదము, గర్వము. “ఉ. చక్రైరబొమ్మవై: గరము సాచుట కొట్టినకొడి నీకు నీ, వక్కట యుక్కటం గలంప మన్నఁ గలంగవు...” రా. వి. ౪, ఆ. ౫౫.

ఉక్కడగించు. దే. సం. క్రి. (ఉక్కడఁచు. ధా. ప్రే.) ఉక్కడఁచు, నిస్సత్వము చేయు. 2. వధించు, చంపు. 3. నాశము చేయు. (చూ. ఉక్కడఁచు.)

ఉక్కడఁగు. దే. అ. క్రి. (ఉక్కు+అడఁగు.) నిస్సత్వమగు, బలహీనమగు. “చ...పురంబున వారు భయంబువొంది రం, దువివలగర్భముల్ గలఁగె

నుక్కడఁగెన్ మగదేవు నైస్సముల్.” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౧౩.

ఉక్కడఁచు. దే. సం. క్రి. (ఉక్కడఁచు. ధా. ప్రే.)

1. ఉక్కడఁగించు, నిస్సత్వము చేయు. “సీ... క్రొక్కారు మెఱుగుల నుక్కడచి.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౮౩. 2. చంపు. “సీ...ఉక్రాన్యు నొకకోల నుక్కడచె.” మార్క. ౬, ఆ. ౧౦౩. 3. నాశము చేయు. “గీ. ఒకనికై యిట్లు కుల మెల్ల నుక్కడచు, నెత్తినినఁ జూచె దివి నీతి యే నృపాల.” భాగ. 3, స్కం. 3౩.

ఉక్కడము. వై. విణ. (సం. ఉల్కట.) శ్రేష్ఠము, గొప్ప. “ఉ. ఉక్కడ మైనమంచి మరు వొప్పె డునాహయరత్న మెక్కినన్.” సా. ౧, ఆ. ౮౨. (శ. ర. పా. ‘ఉక్కళమైన’ ముద్రి.) వి. సేనర సురక్షించుకావలి. “వ. కొక్కిరలు కెరలియరు చక్రియల నుక్కడంబు నడపన్...” హర. ౨, ఆ. ౨౦.

ఉక్కడిండు. వై. విణ. (ఉక్కడము+తడండు.) సేనకు సహాయముగా నుండి ముందుగాఁ బంపఁ బడినబంటు. “గీ. ఉక్కడి: డయి యేతెంచె నుక్కుమిగిలి, కలికిగారాబు చెలికాండు కలికి మరుండు. నైష. 2, ఆ. ౪౧.

ఉక్కణఁగు=ఉక్కడఁగు. (చూ. ఉక్కణఁచు.) ఉక్కణఁచు. దే. సం. క్రి. (ఉక్కణఁచు. ధా. ప్రే.) చంపు, వధించు. “క. రక్తమునా యోధనమున, నుక్కణచి...” రుక్మా. ౫, ఆ. 2౫.

ఉక్కణఁగించు=ఉక్కణఁచు. “ఉ. ఆగ్రహ మాత్మ లాఁ బొడమునట్లుగఁ దుడ్డి నకారణంబ య, త్సుగ్గనికాచరప్రతతు లుక్కణఁగించుట చెప్పి...” వి. పు. ౧, ఆ. ౧౩.

ఉక్కణము. వై. విణ. ఉక్కడము, సేనలకై యుంపఁబడినకావలి. “చ...కడిది మగల్ దగు నుక్కణంబుగా, భయ మనుపేరు లేక నిరపాయముగా విడియించుచున్ మనః, ప్రియ మగు భంగి సేన నడపించె...” నిర్వ. ౫, ఆ. ౯౬.

ఉక్క పెట్టు. ద్వ. అ. క్రి. ఎడకాలమున గాఢి లేక దేహము తపించు. వ్యవ:—ఈ వేళ బాగుగా ఉక్క పెట్టుచున్నది.

ఉక్కుపోత. ద్వ. వి. (ఉక్కుపోయు. ధా.) ఉక్కు పోయుట. వ్యవ:—ఈవేళ ఉక్కుపోత భరిమ శక్యము గాకుండ నున్నది.

ఉక్కుపోయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉక్కు+పోయు.) ఉక్కుపెట్టు. వ్యవ:—ఎల్ల ఉక్కుపోయు చు న్నును వాడు చొక్కా విప్పుడు.

ఉక్కురి. దే. విణ. (ఉక్కు+రి.) 1. కార్యమతుడు. “నీ. ఉక్కురివై పొంది నిక్కుచు నొకకోలఁ గూల వ్రేయఁగ నల్ల వాలిగాఁడు, మగఁటిమి నూసి నెమ్మది గెల్పు చేసిన వేటిఁడి ముది నేలవేల్పు గాఁడు.” అచ్చ. యు. 308. (శ. ర. పా. ‘టక్కు’ ముద్రి.) 2. ధైర్యశాలి. “నీ...ఉక్కురి చిటపరి చిట్టన నీరున కగు.” సాం. ని. మాన. ౯.

ఉక్కులు. దే. అ. క్రి. (ఉక్కు+లు.) 1. ఉక్కు డఁగు, దుర్బలముగు. “ఉ. ఉక్కుటి యిట్లు మధ్యము మహోగ్ర శరముల దాఁక నోర్వక ...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౧౨. 2. వైస్య ముందు, అధైర్యపడు. “క. ఉక్కుటి సురపతి కైనను, మ్రొక్కుము నృపధర్మ మూఁది మొన తలఁ బడినన్, మిక్కిలిపేరును నిట దివి, నక్కజ ముగఁ బెంపుఁ బడయ నగుట నుపేంద్ర.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౬౦. 3. బెదరు, భయ పడు. “చ. చిఱునగ వొప్ప గాండివము నెచ్చెర సజ్జము సేసి సేనలు, క్కఱ రభసంబుమై నడరెఁ గవ్వడి...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౪3.

ఉక్కులుండు. వై. విణ. (సం. ఉత్కులఁ.) కార్య మతుడు. “మ...రెండువే, రెలంగుల్ వూనిన కాంచనోన్నతరథం బే పెక్కుగా నెక్కి యు, క్కులుండై యేగె మయుండు నైస్యమున కేక స్వామి యాతం డనక.” హరి. పూ. ౪, ఆ. ౮౨. (శ. ర. పా. ‘ఉత్కులుండు’ ముద్రి. ‘మొ క్కులుండు’ పాఠాంతరము.)

ఉక్కున. దే. వి. ఆయాసము. “చ. కుసుమసుగంధి యొర్తు నృపకుంజరుఁ గన్దొని మోహితాత్మయై, యనురుసు రన్న దాని నికటాంగన యారేని నీకు నేటి కిట్లును రస నన్న నింటికడను డిట కు బరువెత్తి వచ్చును, క్కున నును రంటిఁ

బొమనుచు గ్రక్కునఁ బోలఁగ బొంక నయ్యె డన్.” వేం. పంచ. ౪, ఆ. 2౪౮.

ఉక్కుశము. యు. దే. వి. కోపురము, శత్రువుల రాకఁ గనిపెట్టుటకై పెట్టినకావలి. “గీ. అంతఁ దననైనకుల దుర్గ మాక్రమింపఁ, బాపుటయు వారు చటులదోర్చులము మెఱయఁ, గొండ ప్రక్కల నుక్కళ్ ముండువేల్పు, తండములఁ జెండి యెక్కి యుక్కిండయందు.” చక్క. ౨, ఆ. ౫2. “ఉ. చుక్కలజేఁడు తూర్పు దెనజోదు తను గురుసంగరాధ్యమై, యుక్కు నఁ దాఁసిల్లు నని యుక్కుశ ముపినరెలి వేగు రుం, జుక్క సురేంద్రునిక్కునను శోభిరె...” శకాం. ౪, ఆ. ౧౨౬. వై. వి. (సం. ఉపనిష్కరఁ.) పట్టణమునకుఁ బోవురాజమార్గము. “నీ. ఉపనిష్కరం బన నుక్కుశం బమరును...” ఆం. భా. ద్వి. ౯.

ఉక్కుడు. దే. అ. క్రి. (ఉక్కు+డు.) పగగొను, విరోధించు. “క. పెక్కుండ్రతోడ నీరస, మొక్కు తఱిన కొనక తఱిఁగియున్న పగతుతో, నుక్కుడి బంధుభావముఁ, దక్కుటిపగఱఁడఁడ పలయుఁ దా నెఱపగఱ.” భార. కాం. 3, ఆ. ౨౫.

ఉక్కించు. దే. స. క్రి. ల్రొక్కు. “నీ. ఖురముల సప్తసాగరముల రొంకిగా నుక్కించి మట్టాడు నొక్కచోట.” భాగ. 3, స్కం. ౪౧౫.

ఉక్కిరిబిక్కిరి. దే. వి. 1. ఊపిరి యాడకపోవుట. వ్యవ:—వారు నలుగురు నొక్కసారిగా నన్నుఁ బట్టుకొనఁగా నా కుక్కిరిబిక్కిరి యైనది. 2. విశ్రాంతి లేకపోవుట. విణ. 1. ఊపిరియాడ నిది. (శ. ర.) 2. విశ్రాంతిలేనివాడు. వ్యవ:—నాపని తెమలక ఉక్కిరిబిక్కిరిగా నున్నాను.

ఉక్కివము. దే. వి. (క. ఉక్కివ.) 1. కపటము, మోసము. “ఉ. నిక్కుము నట్ల కాన తగునీతి పరుల్ సుర లుక్కివంబునన్, మిక్కిలి యైన వారి నియమించక తక్కుదురే...” నిర్వ. ౪, ఆ. ౪౨. 2. కపటకృత్యము. “క. ఎక్కువ తక్కువనూటలు, నుక్కివములు బంది గీడు లాం దించుటలంక, బెక్కు దనయన్నదమ్ముల, దిక్కున నన్నియును నైఁచఁ జేజము సేయున్.” భార.

కాం. ౨, ఆ. ౩౫౯. ౩. రహస్యము, లోగుట్టు.
“వ. ధర్మతనయుండు జూ.నంబునకుఁ బ్రియుండు
గాని యందుల యుక్కివం బెఱుంగుండు...”
భార. సభా. ౨, ఆ. ౧౨౩. (“ద్యూతప్రియశ్చ
కాంతేయో.నచ జానాతి దేవితుష్.” సు.భార.
సభా. ౪౯. ౪౦.) విణ. తృప్తితము, నికృష్టము.
“ఆ...ఉక్కివం బనఁగను గుత్తితంబు పరఁగు.”
ఆం. శే. ౨౦.

ఉక్కివుండు. దే. విణ. 1. మోసగాఁడు. “ఉ. ట
క్కరు లుక్కివుల్ బలుతుటారులు వ్రూరులు
వేషధారులున్, రక్కసులు...” సమీర. ౪, ఆ.
౨౨. 2. మూర్ఖుండు, అవివేకి. “గీ. సముచితము
లగుమాటలఁ జక్కఁబడక, తక్కు నే నుక్కివుం
డగుధార్తరాష్ట్రుఁ, స్మారకరముల నే నియ్య
కొలుపువాడ, నవని గాంతేయులకు నిచ్చునట్లు
గాఁగ.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౨. 3. దుర్మ
ద్గుండు, దుష్టుండు. “వ...భవత్ప్రతాపంబున
నహుషనకు: బరాభవం బొనఁగించి నన్ను రక్షిం
పక తక్కిన నుక్కివుం డగునతని పాపనిశ్చయం
బున నాపద వచ్చు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.
౧౨౪. “ఉ...ఇ, ట్టుక్కివుం డైన నీకొడుకు
నుల్లము నున్నటు లాడఁ గూడునే.” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ. ౫౨.

ఉక్కిన. దే. వి. 1. పొడిదగ్గు. “క...వశీ, పలితంబు
లయ్యె వగరును, దలయేరును నుక్కినయును దల
కొనుడెంచె.” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౯౧.
2. క్వాసశ్రమము, ఊపిరి పీల్చుట విడుచుట
యందుఁ గలబాధ. “ఆ. వగరు వుట్టె నంత
బెగరె దంతంబులు, నుక్కినయును దగ్గుఁ బిక్క
టివై, శిరసు నొవ్వఁదొడఁగెఁ జెడర మనం బుతఁ,
గడిఁది యైన ముప్పుకాలమందు.” భాగ. ౬,
స్కం. ౬౧.

ఉక్కిండు. దే. విణ. 1. అవివేకి, మూర్ఖుండు.
“ఉ...ఉక్కి లయి నేర్పు లేక తమకించి
వయింబడి నొచ్చువారు...” నిర్వ. ౩, ఆ. ౧౧.
2. దుష్టుండు, దుర్మార్గుండు. “ఉ. మానవకోటి
నిట్టివినుమానపుఁదీనుఁగు లైనవారి నెం,దైనను
గంటిమే యకట యాఱడి వ మ్మయి పోయె

దుష్టయం, బైవబలంబు గానితెరువై తన కి క్షణిఁ
దోడు గావ యు, క్కినిమనంబు గీడు పరికిం
చునె క్రొవ్వినఁ జేటు దప్పనే.” భార. విరా.
౩, ఆ. ౨.

ఉక్కు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఉక్కు.) 1. ఉక్కు
పోయు. వ్యవ:—ఈయెండకు చాల ఉక్కు
చున్నది. 2. ఊపి రాడకపోవు. “ఉ...నే,
బట్టిన నుక్కి చచ్చు...” చంద్రా. ౩, ఆ. ౬౦.
3. చనిపోవు. “ద్వి. ఘోరాహంబునఁ గుంభ
కర్ణాది, వీరులు పెక్కుండు విషమవిక్రమములు,
ఉక్కి రందఱు విభుఁ డొక్కఁడె చిక్కె.”
రం. రా. య. ౫౧౪, పు. వి. 1. శౌర్యము,
వరాక్రమము. “గీ. ఉక్కు లావును నంతంత
కెక్కు డయ్యె.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౦౪.
2. శక్తి, బలము. “క...నీ, యుక్కును బీరముఁ
జూచెదఁ, జీక్కిన నిలు మనుచు...” భార. ఆది.
౬, ఆ. ౨౦౩. 3. వేగము, వడి. “ఉ...పే,
రుక్కున నేఱు నిక్కిచన నొక్కఁడు వంకలు
నొక్కశక్తుడే.” పాండు. ౫, ఆ. ౨౧౮.
4. గౌరవము, మర్యాద. “ఆ...దు, క్వాసనుండు
వస్త్రచయము పర్వ, తోవమాన మయిన నొలు
వంగ నోవక, యుడిగె లజ్జఁ బొంది యుక్కు
దక్కి.” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౩౧. 5. సాహ
సము, తెగువ. “క. పెక్కుండ్రము గల మని
యి, ట్టుక్కునఁ జొరఁబడుట నీలియు నుపాయ
ముఁ గాదక్కజ మగుదై వబలం, బెక్కుడు...”
హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౮౬. 6. అయస్సారము, కాంచి
శుభ్రముచేసిన యినుము; ఇనుము. “స్తీ. ధృత
రాష్ట్రకౌగిట మృతిమాన నుక్కుకంబుచేతఁ
బ్రోవడే వవనతనయు.” విష్ణుమా. ౧, ఆ. ౬౩.
“స్తీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ నొనరు నయ
స్సంజ్ఞ...” సాం. ని. స్థా. ౬౫. 7. దృఢత్వము,
గట్టితనము. “గీ. ఉడు టుగువు గట్టి బిగు వూట
యుక్కు నాఁగ, దృఢతకును బొల్పు...”
వేంక. మాన. ౫౬, సాం. ని. మాన. ౩౫.
8. ధైర్యము, దిట్టతనము. “గీ. ఉక్కు చేగ
దిటము...నాఁగ ధృతికిఁ బేర్చు.” ఆం. సం.
మాన. ౫౬. 9. ఔధృత్యము, ఉదుటు. “ఉ...
మేల్, జగ్గమిటారి గుబ్బుచనుజక్కవ లుక్కున

నిక్కి గ్రక్కునన్, లాగ్గక వైజీణి రవికలా నుదు
టారఁగ..." కాశ్చి. ౨, ఆ. ౯౫. విణ. ఘో
రము, దారుణము. "చ. తరుణుల బౌంధులన్
వెడఁగుం దాపసులకై బ్రహ్మశూరుంబులకై, బొరి
గొనునట్లు గాదు నను బోర జయించుట యన్న
నవ్వి నా, శరములు పువ్వు తాట సహజములు
చారికి నిన్ను నొంచుచో, గంభీరము పటె నుక్కు
లని గ్రక్కున వైదుశరము లేసినక." జై.
3, ఆ. ౧౦౨.

ఉక్కుతీగ. జే. వి. (ఉక్కు+తీగ.) (పిణ మున్న
గుచానికి వేసెడు) ఉక్కుతుతి. (శ. ర.)

ఉక్కుతునియ. జే. వి. (ఉక్కు+తునియ.) ఉక్కు
తునుక. (శ. ర.) విణ. 1. కూరుడు. "గీ. ద్రౌప
దేయులు నానుభద్రాసుతుడు, నుక్కుతునియలు
గారె..." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౭౬. 2. వై
ర్యవంతుడు. "నీ... వైర్యవంతునకు బేళ్లగు ను
క్కుతునియ దిట్టి, గట్టిడొదముచాడు గడుసరి
యన..." పేక. మాన. ౨౯.

ఉక్కుతునక=ఉక్కుతున్న. (వా)

ఉక్కుతున్న. జే. విణ. (ఉక్కు+తున్న) కూరు
డు. "ఉ. గాళకు లాపురీభటశిఖామణు లెక్కటి
యుక్కుతున్నలు..." విజ. ౧, ఆ. ౧౦.

ఉక్కునీరు. జే. వి. (ఉక్కు+నీరు.) ఇనుము కరఁ
గిన వచ్చు ద్రవపదార్థము. "ఆ. తొమ్మిదొక్కి
మోము తిమ్మవట్టగ మోంది, యనలముఖము
లోన నగ్నివర్ణముగను గాంచి వక్త్రమున నిడఁగా
నుక్కునీరు వోతు రేచి నిష్ఠరముగ." భాగ.
గీ. స్కం. ౨, ఆ. ౧౫౭.

ఉక్కుమడగు. జే. అ. క్రి. (ఉక్కు+మడగు.)
ఉక్కుచెడు. "చ. ఉజక విరోధిసైన్యముల
నుక్కుమడంగగ నుల్ల సద్గతింబుట..." భార.
విరా. గీ. ఆ. ౬౧. 2. చచ్చు. (చూ. ఉక్కు
మడచు.)

ఉక్కుమడచు. జే. స. క్రి. (ఉక్కుమడగు ధా.
ప్రే.) ఉక్కుచెడఁజేయు; చుపు. "గీ. విన
గంధర్వ కిన్నర దానవాది, దివ్యభూతంబులకును
భీతి నవిన; బాండు పుత్రులమాతకు భయము

నదునాకు, నెక్కడిది త్రేల్చి డిన వారి యుక్కుమ
డఁతు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౧౬.

ఉక్కుమిగులు. జే. అ. క్రి. (ఉక్కు+మిగులు.)
ప్రబలు, అతిశయించు. "క. రెండు బరుబుల
వారలు, నొండొరువులకంటె: జాల నుక్కుమిగిలి
యొ, డొండ కడుగుచు నుజ్జ్వల, చుడన్గిరి
నొప్పి రపుడు జగతీనాథా!" భార. భీష్మ.
౧, ఆ. ౧౩౮.

ఉక్కుమీటు. జే. అ. క్రి. (ఉక్కు+మీటు.) ప్రబ
లుండగు. (ఇ. ద్రు. డు.) "గీ. సిద్ధచారణ గంధర్వ
జిహ్వాగావి, సురలు మునులను రుభాదిసుందరా
గు,లాడఁ బాడఁగ వినుతి సేయంగఁ గొలువ,
మ్రొక్క భద్రానంబున నుక్కుమీటి." భాగ.
౬, స్కం. ౩౬౦, ఉ. రా. 3, ఆ. ౧౫౯.

ఉక్కుమెఱయు=ఉక్కుమీటు. "ఆ. అనుచు నతని
నుడిసి ధనువు మ్రొయించుచు, నంబగములు
వఱువ నవ్విభుండు, వాని నెల్ల విట వడి బాఱు
జడుపుచు, లెక్కసేయకుడె నుక్కుమెఱసి." భా.
రా. ఆర. ౧, ఆ. ౨౨౮.

ఉక్కుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉక్కు+పడు.) 1. దు
ర్బలుండగు. "గీ. దివ్యమణి లేక యపురస్త్రీలు
లేక, యమృతకూభాదు లగు పదార్థములు లేక,
యుక్కుపడి యుండె బహుకాల మొప్పు దఱిగి,
విగతలక్ష్మీవిలాసుడై వేల్పుజేడు." హర.
౬, ఆ. 3౦. ('ఉక్కుపడు' ముద్రి.) 2. వైర్య
మందు. "గీ. ఉక్కుపడి యున్ని మాని పెల్లు
బై నాక, మపుర కామినీతురుగాదికముల." హర.
౬, ఆ. ౧౨౯. ('ఉక్కుపడి' ముద్రి.)

ఉక్కుత్తు. జే. అ. క్రి. (ఉక్కు+త్తు.) బలిష్ఠ
మగు. "ఉ. గ్రక్కున లేచి వాలమున గాఢ
తరుంబుగఁ జాట్టి సిక్కులు, క్కెక్కగఁ ద్రొక్కి
నిల్చి తను వింతుక పంచి కరుంబు లూరులన్,
నొక్కి..." కాశ్. ౪, ఆ. ౭౪.

ఉక్కుఱు. వై. వి. (సం. ఉపకారికా.) బెల్లము
పిండి కలిపి చేసినభక్ష్యవిశేషము. "గీ. కనక మణి
పంజరంబుల నునిచి యునిచి, చక్కరయు ను
క్కుఱు సారె గ్రక్కి క్రక్కి, యొఱుపు

బలుకులు పలుమాటు గఱపి కఱపి, కలికి చిలుకల కొలికి రాచిలుకఁ బెనుచు.” పాడు. ౪, ఆ. ౨౨౮. “మ. ఇడి రమ్మాని కుపాయనాబులు మనోభీష్టాబుగాఁ బూరియిల్, వడలూ జక్రైర కజ్జికాయలును లాఙ్వా లుక్రైఱిల్...” రామా, ౨, ఆ. ౧౧౫, ఆప్ప. ౨, ఆ. ౧౬౭.

ఉక్త. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక ఛందస్సు.

ఉక్తము. సు. వి. ఆ. న. 1. మాట. 2. వాక్యము. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. ఆడుగఁబడినది. 2. చెప్పుఁ బడినది.

ఉక్తి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మాట. 2. చెప్పుట. 3. సరస్వతి. 4. శబ్దశక్తి.

ఉక్థము. సు. వి. ఆ. న. 1. సామవేదము. 2. ప్రాణము. 3. బుక్కులనమూహము. పు. 4. చాటువు.

ఉక్షణము. సు. వి. ఆ. న. (జలాదులు) చల్లుట, నేచనము.

ఉక్షము. సు. వి. న్. పు. 1. వృషభము, ఎద్దు. 2. వృషభ మనుకొనొక యొషధి.

ఉక్షితము. సు. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. చల్లబడినది. 2. తడుచఁబడినది.

ఉఖ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాటకుండ, లోవి. 2. సూర్య కిరణము.

ఉఖ్యము. సు. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) కుండలో నుడికినది. (భక్ష్యాది.)

ఉగము. వై. వి. (సు. యుగమ్.) 1. ఆయువు. “క. ఏను గని కర మరయక, పూసితి గా కిట్టి యెడలఁ బొసఁగునె యేయ, గానమె కాల నియమగతితో నావేట మనియగము ద్రుం గించె దుదన్.” రాఘవ. ౧, ఆ. ౨౪. (రామాయణార్థమున) 2. ఊపిరి. (వా)

ఉగాది. వై. వి. (సు. యుగాదిః. క. ఉగాది.) చాంద్రాయణ సంవత్సరాది. (శ. ర. వా.)

ఉగియు. దే. ఆ. క్రి. ఉరియు, స్రవించు. “ద్వి. ధాతువు ల్లఱకినతాపాశ్రు కణము, లుగిసిన నరములు బిగిసిన నూర్పు, లెగిసిన...” పండితా. మహిమా. ౨౫౪. పు.

ఉగువు. దే. వి. దృఢత, గట్టితనము. “గీ. ఉదు టుగువు గట్టి బిగు వూట యుక్కు నా గ, దృఢ తకు ప బొల్చు...” వేక. మాన. ౫౬.

ఉగ్గఁగట్టు. దే. సు. క్రి. (ఉగ్గఁ+కట్టు.) బిగించు. “క. ఆని దామపాశమున నాశ్రమి నెన్నడు ముగ్గఁగట్టి తక్కినకొనత్రా, డొనరగ నుటాఖిల ముతో, జనని వెనక ముడిచి నిలిపె నదనము నందున్.” వి. పు. ౭, ఆ. ౧౩౫.

ఉగ్గఁబట్టు=ఉక్కుఁబట్టు. (వా)

ఉగ్గడన. వై. వి. (సు. ఉద్ధాటనా.) ప్రకటనము, చాటిపు. “తరల. కొడుకునద్దుణికోటు లెల్ల ను గోటిభంగుల నోలి నుగ్గడన సేయుచు నత్యవసానం గానరే మనులార యీ, యడవిలోఁపల నుచు హా సుత యుచు ధైర్యము డించుచున్.” భార. ఆర. ౭, ఆ. ౨౭౦. (మక్కువన్ గడన సేయుచు’ అని పాఠాంతరము.)

ఉగ్గడి. దే. వి. గడువు, వ్యవధి. “గీ. గడు వనఁగ మేర యనఁగ నుగ్గడి యనంగ, నడరు మర్యాద ...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౯౧.

ఉగ్గడించు. వై. ఆ. క్రి. (సు. ఉద్ధాటన్.) కట్టించు, గలుగల్లు మను. “ప...ప్రార్థనామృదూ, త్తలు నెలఁగఁగ వే పొదివి తొల్పుదువుల్ తగు విన్నపాబులక, బలుమఱుఁ జేయుచుదమున బంగరుటాదియ లుగ్గడిఁపఁగన్.” పాడు. ౨, ఆ. ౩౨. సు. క్రి. 1. ప్రకటించు, వెలి పుచ్చు. “క. నగభులఁగోపలిమాటలు, దగునే వెలి నుగ్గడిప...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౩౦.

2. పచించు, చెప్పు. “గీ. అదియునుగాక జని యిచ్చు టాదిగాఁగ, బసులలోనన పెరిగిన పాలనుఁడు, వాచి మాటనవశమార్గ వత్తనంబు, నూను టరిదియె యిది యేల యుగ్గడిప.” హరి. ఉ. ౩, ఆ. ౧౦౩. 3. వర్ణించు, కొని యాడు. “ప. మఱియుఁ దదీయసౌందర్యం బుగ్గ డిప నలవి గాక...” భాగ. ౩, స్కం. ౭౩౩.

“గీ. సముచితంబుగఁ గూరలచంద ముగ్గడించి ...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౨౧౨. 4. ఉచ్చరించు, పఠించు. “ప...భూసురవితానము మం

త్రము లుగ్గడిపగన్.” చంద్రి. ౬, ఆ. ౨౩.
 “ఉ...వదిజనంబు ముందట, జాటువు లుగ్గ
 డిప...” వై.ప. ౪, ఆ. ౧౨౬. 5. (గ్రాహ
 దులు) రచించు, వ్రాయు. “ఉ. గ్రాంథిక సన్నత
 ప్రతిభఁ గాంచి రసజ్ఞత మించి యాదిమ, గ్రా
 ధము లుగ్గడించి ఫణిరాట్పురికల్పిత శాస్త్ర సిద్ధికిన్,
 బుధువు లైనసత్కవులఁ బ్రార్థన చేసెద...”
 ఉద్భ. ౧, ఆ. ౧౨.

ఉగ్గడిపు. దే. వి. పొగడ్డ.

ఉగ్గడువు. వై. విణ. (సం. ఉత్కటమ్. క. ఉగ్గడ.)
 ఉత్కటము, ఆధికము. “క. నడురేయి తీవ్ర
 భానుఁడు, పుడమి వెలసె నమతలాపు పుట్టిచుచు
 నుగ్గడు వగుతేజుబున వెలిగెడు కర్ణుఁడు...”
 భార. ద్రి. ౫, ఆ. ౧౯౫. “చ...ఏటుగుంటి
 యుగ్గడు వగునెత్తుట నుడిసి...” ఉ. హరి.
 ౪, ఆ. ౨౪౩.

ఉగ్గము. వై. వి. (సం. ఉద్ధాహరి.) చేతఁ బట్టు
 కొనిపోవుటకు వీలగునట్లు చెంబు ముత మున్నగు
 వానిపెడకుఁ గట్టి బిగించెడి త్రాడు. “గీ. హరికుఁ
 డొకొడు తన్నగరాశ్రయుండు, చేత నుగ్గుపుఁ
 గుండతో...” పరమ. ౫, ఆ. ౨౮.

ఉగ్గళించు. వై. ఆ. క్రి. నట్టువుఁడు కొలిపించు.
 (శ. ర.) స. క్రి. 1. కాగిలించు. “మ...పతి
 లీలాచంచలల్లాచనా, చలయై యున్ననవోధ
 నొక్కతెను జంచత్పంచబాణావృతా, నిలముల్
 పీవఁగ నుగ్గళించె గుహనానిస్తూర్తచేతస్కుఁ
 డై.” గౌధ. ౧, ఆ. ౫౯. 2. పెంచు, పెరిగించు.
 “నీ...లఘువులక్రింది వెల్లును గూడి పెడియు
 నొక్కటి గలుపుక యుగ్గళింప. ఆ. వైససాఖ్య
 పుత్ర మది...” అప్ప. ౪, ఆ. ౧౮౯.

ఉగ్గించు. దే. స. క్రి. నేత నేయునపుడు పడుగు
 పేకల పోగులను చేర్చు. (శ. ర.)

ఉగ్గు. దే. వి. 1. చనుబాలతో రుగ్గరించి చిన్న
 పిల్లలకు పోయునాముదము మున్నగు పదార్థము.
 “చ...అచ్యుతపదభక్తిపేరిచము రుగ్గుగఁ బెట్టు
 చుఁ బెంచె నర్పి లై.” పర. ౧, ఆ. ౨౨. “గీ. ప
 ల్లాలును దేటిచిన్నిపావలకుఁ గులికి, పువ్వుఁ

దేనియ నుగ్గులు పోసి పోసి.” య. ౪, ఆ. ౨౫.
 2. ముడుత. “మ. పలుకంబారెఁ గపోలపాళి
 కలు వైవైఁ దోచె జాడ్యంబు చున్నులఁ బొం
 కంబు ఘటిల్లె సోగ లగుకన్నుల్ వెల్లు కా
 జొచ్చె నుగ్గులు విచ్చెన్ వలిభంగముల్ సరుల
 మై గోర్పుల్ తమి బాసె పెగ్గలమై చిట్టుము
 లుట్టఁగాఁ దొడఁగె రాకాచంద్రబింబాస్యకున్.”
 ఉద్భ. 3, ఆ. ౪౦. విణ. పంపు గలది. “సీ. నీలం
 పుటాలకిన్నెరపారిమగతాల యుగ్గుచప్పరముల
 నిగ్గు లీన.” దశా. ౪, ఆ. ౧౦౨. వి. (క. ఉగ్గు.)
 అవృత్తవచనము. కావ్యా. ౨, ఆ. ౬౩.

ఉగ్గులువాటు. దే. ఆ. క్రి. (నూలిపోగు) మెలి
 వడు. (శ. ర.)

ఉగ్గుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉగ్గు+పడు.) 1. ఊణిం
 చు, చెడు. “క. సిగ్గుపడి నిడుదబుడుపుల, బొగ్గు
 వలె బడినవృత్తము గని సురరాజ్యణములతోఁ
 దనధృతియుగ్గుపడన్ వే పితామహునికడ కరి
 గెన్.” కకు. ౧, ఆ. ౨౦౯. 2. ముడుతపడు.
 “ప. జగిచెగి బిగి వదలి స్రగి యుగ్గుపడి తరంగి
 తాయమానం బైనసర్వాంగిణ చర్చంబును...”
 కవిక. ౫, ఆ. ౧౧౦. (శ. ర. పా. “తగ్గుపడి” ముద్రి.)

ఉగ్గులి. దే. వి. 1. ఆడుది, స్త్రీ. “క. చిడిముడి
 పడుచు నెదురు చనుగడఁగుచు హారములు
 నక్కఁగాఁ ద్రోచుచు మల్లడిగొనుచు దుర్వి
 లాసంబొడలికి నొడఁగూర్చుచుండ నుగ్గులి
 యంతఁ.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౧౪. “క. జపి
 యిచ్చె నేనుదివసము, లుపవాసపురస్కరముగ
 నుగ్గులి...” పాండు. ౫, ఆ. ౧౨౦, సాం. ని.
 మాన. ౨౦. 2. చెలి, స్నేహితురాలు. “ఉ...
 ఇట్టివిచిత్రలజ్జ మే, మెత్తటి నైన విన్న యదియే
 కను బెక్కడి మాట యుగ్గులి.” కాళిందీ.
 ౬, ఆ. ౧౮. 3. గృహిణి, ఇల్లాల. “గీ. లెరిగె
 నింటింట భిక్షాంప్రదేహి యనుచు, బాదరాయ
 ణుఁ డీశానుపట్టణమున, నొట్టుపెట్టినభంగి నే
 యుగ్గులియనుబిలిచి యొకపట్టెడన్నంబు పెట్ట
 దయ్యె.” కాళి. 2, ఆ. ౧౩౫. 4. భార్య,
 పెండ్లాము.

ఉగ్ర. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తెల్లవనశ్చ. 2. ఓమముశ్చ.
3. దనియాలం. 4. ఉగ్రజాతి స్త్రీ.

ఉగ్రగవశ్యము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. క్రూర
ముగాః జూచునది. 2. భయంకర మైనది.

ఉగ్రకర్షణుడు. సు. విణ. (న్. సి. న్.) 1. భయం
కర మగుపనులు చేయువాడు. 2. క్రూరుడు,
హింసకుడు.

ఉగ్రకాండము. సు. వి. ఆ. పు. కాండర శ్చ.

ఉగ్రగంధ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తెల్లవనశ్చ. 2. ఓమ
ముశ్చ. 3. అజమోద యనునోమము శ్చ.

ఉగ్రగంధము. సు. వి. ఆ. పు. 1. సుపేగ శ్చ.
2. పినగుమ్మడు శ్చ. 3. తెల్లగగ్గర శ్చ. 4. లఘు
నము, వెల్లులి శ్చ. 5. న. రామతము, ఇగువ. విణ.
(అ. ఆ. అ.) అధిక మగువాసన గలది.

ఉగ్రధన్వండు. సు. వి. న్. పు. 1. శివుడు.
2. ఇంద్రుడు. విణ. (అ. ఆ. అ.) భయంకర
మైనవిల్లు గలవాడు.

ఉగ్రము. సు. వి. ఆ. పు. 1. శోభాంజనము,
మునగ శ్చ. 2. కేరళము, మలయాళదేశము.
3. వత్సనాభము, వసనాభి. 4. క్రూరనక్షత్ర
పంచకము. (పూర్వఫల్గుని, పూర్వాషాఢ, పూర్వా
భాద్ర, మఘ, భరణి.) విణ. (అ. ఆ. అ.)
1. క్రూరము. 2. ఉత్కృటము. 3. తీక్షణము.
4. దీర్ఘము. 5. క్రుద్ధము.

ఉగ్రశేఖర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

ఉగ్రాక్షుడు. సు. వి. ఆ. పు. శివుడు. విణ.
(అ.ఆ.అ.) భయంకరమైన కన్నులు గలవాడు.

ఉగ్రాణము. దే. వి. (క. ఉగ్రాణపు.) 1. సామగ్ర
లంచెడుగది, కోవము. “సీ... ఉగ్రాణపుటిండ్లు
చూచి.” విప్ర. గీ. ఆ. ౬. 2. ధనాగారము,
బొక్కనము. “సీ. ఆఖ్యలై తనరు ధనాగార
మునకు సుగ్రాణా బసంగ బొక్కన మనంగ.”
ఆం. శే. గీర.

ఉగ్రుడు. సు. వి. ఆ. పు. 1. శివుడు. 2. క్షత్రి
యునకు శూద్రస్త్రీయందు పుట్టినవాడు.

ఉచకము. సం. వి. ఆ. పు. ఏరండము, ఆముదముశ్చ.

ఉచిత. దే. వి. ఉచ్చిత, ఉచై శ్చ. (శ. ర.)

ఉచితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యుక్తము.
2. పరిచితము. 3. వితము. 4. విదితము
5. స్వప్తము, ఉచఃబడినది.

ఉచ్చాదము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి
భయంకరమైనది. 2. మిక్కిలి కోపము గలది.
3. మిగుల వేగము గలది. 4. మిక్కిలి వేడి
యైనది.

ఉచ్చంద్రము. సు. వి. ఆ. పు. అపరరాత్రము,
రాత్రికాలము.

ఉచ్చక్షుప్తు. సు. విణ. (న్.) 1. మైకి చూచునది.
2. గ్రుడ్డిది.

ఉచ్చట. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దంభము. 2. పసి.
3. ఒకజాతివెల్లులి శ్చ. 4. గురిమెద శ్చ. 5. వట్టు
వమునైశ్చ. 6. నేలయునిరికశ్చ. 7. భద్రమునైశ్చ.

ఉచ్చనీచములు. సు. వి. ఆ. న. బి. 1. ఎక్కువ
తక్కువలు. 2. మంచిచెడ్డలు. విణ. (అ.ఆ.అ.)
1. మెరకపల్లములు గలది. 2. గొప్పవి కొలదివి
కలిసియున్నది.

ఉచ్చము. సు. వి. ఆ. పు. 1. గ్రహగతికి గారణ
మైన జీవభేదము. 2. గ్రహస్థాన విశేషము.
(వృత్తి. సీచము.) విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉన్న
తము. 2. ఉత్కృష్టము. 3. మిక్కిటము.

ఉచ్చయము. సు. వి. ఆ. పు. 1. సమూహము.
2. పువ్వుల మున్నగునవి కోయుట. 3. పోక
ముడి. 4. నీవారి ధాన్యముప్రోగు. 5. అతిశ
యము.

ఉచ్చరణము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉర్ధ్వగమనము.
2. బహిర్గమనము. 3. ఉచ్చారణము.

ఉచ్చరించు. సు. స. క్రి. 1. వాక్రచ్చు, చెప్పు.
2. పలకు. 3. రచించు. “సీ. ఉచ్చరించివి
విద్యవ్యయంబు నుతింపఁ జాటు ప్రబంధమున్
శతకములును.” చంద్ర. వి. ౧, ఆ. ౧౪.

ఉచ్చరితము. సు. వి. ఆ. న. 1. మలము, పురీషము.
2. మూత్రము, ఉచ్చ. విణ. (అ. ఆ. అ.)

1. పై కెగసినది. 2. వెలుపలికి పోయినది.
3. ఉచ్చరింపబడినది.

ఉచ్చరియించు. సం. సం. క్రి. జనరించు, చేయు.
“క. ఉచ్చట మూన్నాళ్లెవ్వరు, వచ్చి శృత
స్నాన లగుచు పనమాలిజపా, బుచ్చరియితురు
వారు వియచ్చరు లకుదండ: గనుదు రచ్యుతు
నందుకొ.” క్రి రం. మా. ౨, ఆ. ౧౦.

ఉచ్చలము. సం. వి. ఆ. న. మనస్సు. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.)
చలించునస్థావము గలది.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పెల్లగించుట.
2. లేవగొట్టుట. 3. విశాచాదుల: బో: ద్రో
లుట.

ఉచ్చాటము. సం. వి. ఆ. పుం=ఉచ్చాటనము.

ఉచ్చాటించు. సం. సం. క్రి. వేళ్లతో: పెల్లగించు.
“కా. చండాపాతములం దటద్రుమము లుచ్చా
టించి.” హరి. పూ. ౬, ఆ. ౧౧౬.

ఉచ్చారణము. సం. వి. ఆ. న. ఉచ్చరించుట, పలు
కుట.

ఉచ్చారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉచ్చారణము.
2. మలము. 3. మూత్రము.

ఉచ్చావచములు. సం=ఉచ్చనీచములు.

ఉచ్చి. వై. వి. (సం. ఉచ్చై: క. త. ఉచ్చి.) నడి
తల, బ్రహ్మరంధ్రము. “నీ. బ్రహ్మరంధ్రాభిధ
వరం నుచ్చ...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౪౩.

ఉచ్చిత. దే. వి. ఉచ్చైశ్చ. “ప. ఉచ్చిత పువ్వుల
లానికేసరంబులక్రియ...” భో. ౪, ఆ. ౧౯.

ఉచ్చైశ్చయము. సం. వి. వ. పుం. ఇంద్రుని
గుఱ్ఱము. వి. (వ.) 1. నిక్కినచెవులు గలది.
2. గట్టిగా మాట్లాడిన: గాని వివలేనిది, చెడితిది.

ఉచ్చైస్సర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్ద కంఠధ్వని.
వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెద్దకంఠధ్వని గలది.

ఉచ్చేకరించు. దే. ఆ. క్రి. ఉచక్కుమను. (చూ.
ఉచకరింపు.)

ఉచ్చేకరింపు. దే. వి. (ఉచకరించు ధా.) ఉచక్కు
మనుట. “మ...క్రేగంటి కెంపును జుపుం దల

వంపు లో నుచకరింపుం దొట్టు నిట్టూర్పుగం,
పును...” చంద్రా. గి. ఆ. ౧౧౩.

ఉచ్చేక్కు. దే. వి. అనాదరవిషాదాదుల సూచించు
ధ్వని కనుకరణము. “నీ. తన విలాసము: గను
గొని నీటువెట్టెడు సూనాస్త్ర రతియు నుచక్కు
రన:గ.” దశా. ౧, ఆ. ౧౭. “ఉ...వా:డా
పువు:బో:డి: జూచి...దానిగర్వము నుచక్కు
లు గాంచి రిరంస మించగఁ.” శుక. ౩, ఆ. ౧౬౬.

ఉచ్చే. వై. వి. (సం. ఉచ్చారక: క. ఉచ్చే.) మూ
త్రము, నరపశ్వాదుల రహస్యావయవములనూడి
విడుచుజలము. “క. ఉచ్చను బుట్టినతను వంట
...” వేమన. ౧౦౩౦.

ఉచ్చేగిత. ద్వ. వి. (ఉచ్చ+గిత.) 1. ఆవుల
మూత్రము వాసనచూచుచు వానివెంట: గామ
ముతో: సే:గుగిత. 2. స్త్రీ:లుండు, విషయా
నత్తుండు. (వా.)

ఉచ్చేచెలము. ద్వ. వి. (ఉచ్చ+చెలము.) ఉచ్చ
యూరుస్థానము, యోని. “ఆ. ఉచ్చచెలము:
గోరియున్నది జగమెల్ల.” వేమన. ౧౦౨౯.

ఉచ్చేపోయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉచ్చ+పోయు.)
మూత్రవిగర్జనము చేయు. (వా.)

ఉచ్చేబుడ్డ. ద్వ. వి. (ఉచ్చ+బుడ్డ.) 1. మూత్ర
ముండుతిత్తి. (శ. ర.) 2. ప్రసవకాలమున స్త్రీ
యోనినుండి శిశువుతో:వచ్చు నీరుతిత్తి, క్లోమము.
(శ. ర.)

ఉచ్చేమల్లి. ద్వ. వి. (క. ఉచ్చేమల్లి.) 1. రో:త
పుట్టించుస్త్రీ. “గీ...ఉచ్చమల్లి యియ్యగలితల్లి.”
శుక. ౩, ఆ. ౧౦. 2. నగ్నిక, దినమొలయా:
డుది. “ప. హృషీకేశుండు సమయూపం దలంచి
వెంటం దగులునవసరంబునం గోటవి యన నొక
యుచ్చమల్లి వచ్చి యడ్డపడిన దా నగ్నికం
జూచి నారాయణుండు మాటుమొగంబు వెట్టి.”
ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౧౦౨.

ఉచ్చే. దే. ఆ. క్రి. (క. ఉచ్చు.) 1. వెలుపడు,
బయటకువచ్చు. “మ...హరిక్రి పాదతలంబు:
దూఱగొని యయ్యస్తంబు మీ:గాల నిష్ఠుర
వేగంబున నుచ్చి పోయె...” భార. మా. ౮౩.

భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౧౯. 2. అమరము, మొల
చు. “శా. ఆ సర్వేశ్వరు విశ్వరూపమున కత్యా
శ్చర్యుడై హస్తబాహుసారముల మేనివై
బులకసస్య బుచ్చ నర్తిపుచు.” వరాహ.
౯, ఆ. ౧౦౯. 3. నొచ్చుకొను. “మ...ఆను
యోధుని యుద్ధం బుచ్చి పోనాడుమి.”
భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౯౭. స. క్రి. 1. భేది
చు, చీలుచు. “గీ. గౌరక మే నుచ్చి ధరు గాఢ
శిరము విసరె.” స్వా. ౪, ఆ. ౪౭. “వ...ఉచ్చి
చనువిష్వచ్చునిశిత శరవరంపరలు...” భార.
విరా. ౫, ఆ. ౬౦. 2. నాఁటు. గ్రుచ్చుకొను.
“చ...వై నొరగి పొకపుజన్విన లుచ్చి
పాఱు గొగిరి దయసేయ రాదొ...” ఉ.రా.
౪, ఆ. 3౧౫. 3. విడుచు, వెలువడుచు. “నీ...
ఉసురుచు నిట్టూర్పు లుచ్చుదాని.” శివలీ.
౨, ఆ. ౭౩. వి. ఉరి, వాగురు. “నీ...ఉచ్చునా
నుర యన నొప్పుచుండు, బజ్జిబాధనసూజ్ఞ...”
ఆం. భా. ద్వి. ౨౯౩.

ఉచ్చుచ్చిరే. దే. వి. కుక్కను పిలచుటయొ దగు
శబ్దమున కనుకరణము. “ద్వి. ఉచ్చుచ్చిరే
శంకరోచ్చిప్తభోగి, యని యిటు లెఱిగించు
నమ్మాత్రలాన.” బస. 2, ఆ. ౨౧౨. పు.

ఉచ్చన్నము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) అచ్చన్నము,
మఱుగవడినది.

ఉచ్చిత్తి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గోళ్లతో త్రుంచుట.
2. వేళ్లతో వెకలించుట. 3. నశింపఁ జేయుట.

ఉచ్చిన్నము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చీల్చబడి
నది. 2. గోళ్లతో త్రుంపబడినది. 3. వేళ్లతో
వెకలించబడినది.

ఉచ్చిప్తము. సు. వి. అ. న. తేనె. విణ. (అ. ఆ. అ.)
1. భుక్తశేషము. 2. పూర్వ లుపయోగించినది.
3. విడువఁబడినది.

ఉచ్చిష్టుడు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) భోజనానంత
రము చేసికొనవలసిన శుద్ధి చేసికొననివాడు.

ఉచ్చానకము. సు. వి. అ. న. దంతక్షత విశేషము.

ఉచ్చానము. సు. వి. అ. న. 1. బలుపు, బలియుట.
2. పొగుట. 3. వాచుట. 4. ఎత్తు. విణ.

(అ. ఆ. అ.) 1. ఉచ్చిగది. 2. వాచినది. 3. బలి
సినది. 4. ఎత్తినది.

ఉచ్చుబలము. సు. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. గొలుసు
లేనిది, బాధము లేనిది. 2. అడ్డుపాటులేనిది,
క్రమబాధకరహితము. 3. నియమించువాడు
లేనిది. 4. క్రమవర్ధతులు లేనిది.

ఉచ్చేరము. సు. వి. ఆ. న=ఉచ్చేరము.

ఉచ్చేదము. సు. వి. ఆ. పు=ఉచ్చిత్తి.

ఉచ్చేదిమే. సు. స. క్రి. 1. గోళ్లతో త్రుంచు.
2. పోకేయు. “మ. చిగురాకుల్ దమకూర
దోషముల నుచ్చేదింపఁగాఁ జాల మెండుగతికై
మేసి పికాబు లెల్ల...” చిత్రభా. ౨, ఆ. ౧౦౦.

ఉచ్చోషణము. సు. వి. అ. న. 1. ఎడిపోవుట.
2. ఇంకిపోవుట. 2. ఎడించుట. 4. ఇంకించుట.

5. తపించుట. 6. తపింపఁజేయుట. విణ.
(అ. ఆ. అ.) 1. ఎడించునది. 2. ఇంకిపోకేయు
నది. 3. తపింపఁజేయునది.

ఉచ్చయణము. సు. వి. అ. న. 1. గొప్పతనము.
2. బొన్నత్యము, ఎత్తు.

ఉచ్చయము. సు. వి. అ. పు. 1. ఉచ్చయ
ణము. 2. అతిశయము. 3. గ్రహోదయము.

ఉచ్చాయము. సు=ఉచ్చయము.

ఉచ్చితము. సు. వి. అ. పు. 1. సరళదేవదారువు శ్రి.
2. దేవాలయవర్షజము. విణ. (అ. ఆ. అ.)

1. వై కెత్తఁబడినది. 2. ఉన్నతము. 3. గొప్పది.
4. పుట్టినది. 5. పెరిగినది. 6. పొడవైనది.

ఉచ్చితి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉచ్చయము.

ఉచ్చిష్టశతము. సు. వి. అ. న. 1. ఉపేరి. 2. నిశ్వా
సము. 3. నిట్టూర్పుట. 4. ప్రాణము. 5. వదుల
గుట. 6. వికసించుట. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉ
చ్చాస్వసము చేసినది. 2. నిశ్వాసము చేసినది.
3. ఓదార్పఁబడినది. 4. చెదరినది. 5. ఆశించినది.
6. వికసించినది. 7. సంతోషించినది.

ఉచ్చాస్వసము. సు. వి. అ. పు. 1. ఉర్వు లానికీ
బీల్చుట. 2. నిశ్వాసము, ఊర్వు వదులుట.

3. నిట్టూర్పు. 4. ప్రాణము. 5. ఓదార్పు.
6. గ్రంథభాగము.

ఉజ్జయిని. సం=ఉజ్జయిని. “గీ. భద్రచామాభిధానుః
దక్షుద్రసంపదాధ్యుః ఉజ్జయినీపురి నధికలాభః,
గర్వితుం దైవయొకపణిగ్వరుః ఉలఁడు.”
విక్ర. ౨, ఆ. ౧౬౦.

ఉజ్జయిని. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. అమతి, ఒక నగరము.
(ఇది మోక్షదాయకము లగునప్త నగరములలో
నొకటి. పూర్వ మిది మాళవదేశమునకు ముఖ్య
పట్టణము. ప్రాచీననక్షత్రశాలాకేంద్రము.)

ఉజ్జాననము. సం. వి. అ. న. వధించుట, చుపుట.

ఉజ్జే=ఉజ్జీ. (శ. ర. బ్రా.)

ఉజ్జీ. దే. విణ. ఉద్ది. (వా)

ఉజ్జీవనము. సు. వి. అ. న. 1. బ్రతుకుట. 2. బ్రతి
కించుట. 3. చావునకు సిద్ధమై బ్రతుకుట.

ఉజ్జీవిచే. సు. ఆ. క్రి. 1. బ్రతుకు. 2. చక్కగా
పెరుగు. “ప. గుజ్జాలేమావులపజ్జల నుజ్జీవిచు
గొజ్జగియారాబుల నంటు గోరంటలతో...”
ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౪.

ఉజ్జృంభము. సు. వి. అ. పు. 1. వికాసము. 2. ఆవు
లిత. 3. విజృంభణము. 4. బీట. విణ.
(అ. ఆ. అ.) 1. వికసించినది. 2. ఆవులిచినది.
3. విజృంభించినది.

ఉజ్జృంభించే. సు. ఆ. క్రి. విజృంభించు, చెలరేగు.
“కా...నీబాహుప్రతాపబు...ఉజ్జృంభిపరా
జేయుమా.” వార. 2, ఆ. ౬3.

ఉజ్జృంభితము. సు. వి. అ. న. 1. ఆవులిత. 2. చేష్ట.
విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విరిసినది. 2. చెలరేగినది.

ఉజ్జ్వలత్. సు. శ. త్ర. ప్రకాశించుచున్న. “క. ధృష్ట
ద్యుమ్నుడు నుజ్జ్వల, దప్తాపదపుంభ మార్గణా
వళి నయ్యుక్తప్రగజ్ఘటలఁ గలఁచె...”
భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౧౦.

ఉజ్జ్వలనము. సు. వి. అ. న. 1. వెలుగొందుట.
2. మండుట.

ఉజ్జ్వలము. సు. వి. అ. పు. 1. సింగారము. 2. శృం
గారరసము. న. బంగారము. విణ. (అ. ఆ. అ.)

1. ప్రకాశించునది. 2. మండునది. 3. వికసించునది. 4. అడ్డులేనిది. 5. మాడుకొన్నది.
6. తెల్లనిది. 7. ప్రకటితము. “నీ. కార్ణయొ
ప్పిద మాడుక ట్టనుజ్జ్వలము సేయగ...”
భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౨౨.

ఉజ్జ్వలితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మండినది.
2. వెలుగొందినది. 3. మండిపఁబడినది. 4. వెలుగొందఁజేయఁబడినది.

ఉజ్జ్వలము. సు. వి. అ. న. విడుపు, త్యజించుట.

ఉజ్జ్వితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉజ్జే. దే. వి. 1. ఉహ. (శ. ర.) 2. లక్ష్మము.
(చూ. ఉజ్జగోను)

ఉజ్జేగించే. దే. స. క్రి. 1. విడుచు. “ఉ. చాలక
తక్కినకొ వినుడు కొర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి
మి, రోలిన నిచ్చి నాయెదుర నోడితి మే మను
డు...” నిర్వ. ౧, ఆ. ౨౭. 2. సమాప్తిచేయు.
“ఉ. ఆమహనీయచాపమున నర్జునుడర్ప మడచి
నేడు సుగ్రామము నుజ్జగించె...” భార.
కర్ణ. ౧, ఆ. ౨౩౪. 3. చల్లార్చు, నశింపఁజేయు.
“నీ. వేరు వెల్లకి కాయ గూర పు డని కోర
కుదరాన్ని గాడ్చుచే నుజ్జగించు.” పాండు.
౨, ఆ. ౨౯. 4. నిరసనచేయు. “క. కమలముల
నుజ్జగించు, గుముదాబుల బుజ్జగించు గొమ
చూపులా...” విజ. ౧, ఆ. ౧౩౩.

ఉజ్జేగింపించే. దే. స. క్రి. (ఉజ్జగిల్లు ధా. ప్రే.)
ముగిపించు, సమాప్తినిందించు. “నీ...నవ్య
దివ్యాన్నపానప్రశస్తి. “గీ. నుజ్జగిపించి డె
దాన తుబ్బినర్చి, నిశలఁ గుంతుమ మగలుమై
నిండ నలఁది, గేహమున ధూపధూమ మెక్కించి
కుధర, ధరుని హేమంతమునఁ గొల్వ దొరకు
ముక్తి.” పాండు. ౨, ఆ. ౧౧౨.

ఉజ్జేగింపు. దే. వి. (ఉజ్జగించు ధా.) విడి, విడుదల.
“నీ. ఉజ్జన మనఁగను నుజ్జగి పనఁగను విడియన
విడు పన విడుదల యన.” ఆం. భా. ద్వి. ౧౭౩.

ఉజ్జేగిలు. దే. అ. క్రి. పోవు, నశించు. “ఉ...మ
డుంగుల నొత్తెఁ జెప్పనీ, రుజ్జగిలకొ వహించె
మెయి నూఁదిన బాణు దుకూలచేలముత్.”
స్వా. ౧, ఆ. ౧౭.

ఉజ్జేగిల్లు=ఉజ్జగిలు. “నీ. గంజాయి దినంగ నుత్తుంక చేసిననాండ లజ్జాభిమానంబు లుజ్జగిల్లె.” శివరా. 3, ఆ. 20.

ఉజ్జేగొను. దే. స. క్రి. (ఉజ్జ+గొను.) లక్ష్యము చేయు, సరకుగొను. “నీ. అవశిక్తికిని లోంగ దోగాము తెలుగుడు లజ్జాభిమానంబు లుజ్జ గొనడు, బొంతు రోయఁడు పాపమునకు శంకిం పఁడు కులశీలములపోక కలయఁ డతఁడు.” రుక్మాం. 9, ఆ. ౧౪౬. (శ. ర. పా. ‘ఉజ్జగించు’ ముద్రి. క్రమము ననుసరించి శ. ర. పా. మే గ్రాహ్యము.)

ఉజ్జేనము. వై. వి. (సం. ఉజ్జనమ్.) విడుపు. ఆం. భా. ద్వి. ౧౭౩.

ఉజ్జేనసేయు. ద్వ. స. క్రి. (ఉజ్జనము+చేయు.) త్యజించు, విడుచు. “నీ. సంధ్యాభివందన శ్రద్ధ యుజ్జనసేయు గీతవాద్యవిసోదకేలిఁ దగులు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౮౧.

ఉజ్జేని. వై. వి. (సం. ఉజ్జయినీ.) అవతి. “మ... తా నేఁగె నుజ్జయికి...” విక్ర. ౨, ఆ. ౮౪.

ఉజ్జోయించు. దే. స. క్రి. ఉజ్జహించు. (శ. ర.)

ఉజ్జోయింపు. దే. వి. (ఉజ్జాయించు ధా.) 1. ఉహ. (భా.) 2. దాదాపు, రమారమి. (వా.)

ఉజ్జోవకల్లు. ద్వ. వి. అగ్నిపర్వతములనూడి వెడలఁ గ్రక్కఁబడిన తాయి. (శ. ర.)

ఉజ్జేని=ఉజ్జయిని. “ఉ...ఉజ్జేనికిఁ జేరఁబోవుట యుఁ జెప్పి...” దశ. 3, ఆ. ౧౯.

ఉటంకము. దే. వి. సంగ్రహము. (మా. ఉటం కించు.)

ఉటంకి. దే. విణ. 1. చొరవ గలవాఁడు, సాహసి కుఁడు. (శ. ర.) 2. ధైర్యవంతుఁడు. (శ. ర.) 3. నీచుఁడు, దుర్మార్గుఁడు. “ఉ. ఓ3 యుటంకి ...నా, కూరిమిపట్టి నిట్టినసగూఁటితనంబున బేలుపుచ్చి తొరార...” విప్ర. ౪, ఆ. ౨౧.

ఉటంకించు. దే. స. క్రి. 1. సంగ్రహించు. (శ. ర.) 2. ఉదాహరించు. (వా.) 3. ఎత్తిపొడుచు. (వా.)

ఉటంకు=ఉటంకి. (శ. ర.) నీచురాలు. “నీ. పేరు కోఁ దగినట్టియూర లేనియుటంకు వరుల బుద్ధు లకుఁ జొప్పుడనిమఁకు. గీ...అయ్యింటి తల్లి.” శుక. 3, ఆ. ౧౮.

ఉటంజము. సం. వి. అ. పు. న. 1. పుష్టకాల, ఆకు టిల్లు. 2. గడ్డియిల్లు. 3. ఇల్లు. 4. మున్నాశ్ర మము.

ఉటము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకు. 2. గడ్డి.

ఉట్టంకణము. సం. వి. అ. న. స్థాపనము.

ఉట్టంకించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు. “క. వంకజ గర్భం దైనను, శంకామతి నుండుఁ బొగడఁ జాలక నే నుట్టంకింపఁగలనె...” శతకంఠ. ౧, ఆ. ౧౨౭.

ఉట్టంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) స్థాపింపఁబడినది.

ఉట్టాడు. దే. అ. క్రి. ఉటాడు, త్వరపడు. “మ... చటులశ్యా ఘోషముం జేయున, య్యమప్రా పించి రతీశ్వరుండు హరు బిట్టోడింప నుట్టాడు చుట.” పాండు. ౧, ఆ. ౧౮౯.

ఉట్టి. దే. వి. (క. ఉట్టి.) విడతలు లానగునవి యుంచుటకై వ్రేలాడఁగట్టుట కల్గిన చిక్కము, శిక్యము. “మత్త...తానుట్టి యందక తోట్లఁ బీటలు నొక్కప్రా విడి యెక్కి చే, వెట్టెజాలక కుండ క్రిం దొకవెడతూఁట నునరించి మీ, పట్టి మీఁగడ పాలుఁ జేరలఁ బట్టిత్రావె దలోదరి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 3౧౦.

ఉట్టిచీల. దే. వి. ఇరుప్రక్కల తల యేర్పడిన చీల. (శ. ర.)

ఉట్టిపడు. దే. అ. క్రి. (ఉట్టి+పడు.) 1. కాణు. ప్రవించు. “ఉ...మద్దూర వాక్యసీమకుం, బట్టము గట్టినాడ హరిఁ బాయక తత్కృతనామృతంబు నేనుట్టిపడంగఁ జెప్పుడు బుధోక్తము లానుడు శ్రోతృపద్ధతికొ.” భాగ. ౬, స్కం. ౨౪. 2. ప్ర త్యక్షమగు, స్పష్టముగాఁ దోచు. “చ...జీవశ యుట్టిపడకొ...” ప్రభా. ౧, ఆ. ౧3౮. “నీ. బ్రహ్మ లేజు బట్టిపడునెమ్మెగము తీవి రా కాశకాంక గౌరవముఁ దెల్పి.” పెద. శకు. ౨, ఆ. ౧3. 3. అతిశయించు, పెంపొందు.

“క...అబాలరఁ గృహయుట్టిపడఁగఁ జూచి నృపతి యొయ్యన నగుచున్.” కళా. ౬, ఆ. ౧౫౯. 4. శీఘ్రముగా వచ్చు. “గీ. పిట్టదొర శౌరికట్టడ మట్టిపడియె.” బహు. 3, ఆ. 3. 5. ఆకస్మికముగా కలుగు. “గీ. ఉట్టిపడ్డట్టు కట్టె ఱ్ఱి నూచినట్టు, తేజ మెసఁగఁగ నామ్రాల దివ్య వాణి, పూని సాక్షాత్కరించి సుపూర్ణదృష్టి జూచి యిట్టని పలికె మంజులముగాను.” భాగ. ౬, స్కం. ౧౭. 5. ఉడిపడు, దిగివచ్చు. “క...పెట్టె, బుట్టన యాదోడులతో, నుట్టి పడితె యాకసంబునుండి నమోరా.” కాళిందీ. 3, ఆ. ౧౦౨.

ఉట్టు. దే. అ. క్రి. (క. హుట్టు.) 1. పుట్టు, కలుగు. “ఉ...నేర్చునన్ సుందరు లాటపాటల విసేద ము సూపిరితీపు లట్టుగఁ.” ద్వా. 2, ఆ. ౨౩. 2. ప్రవించు, కాటు. “ఆ. ఆస్తి నెత్తు రుట్ట నవ్వు ప్రకముపట్టుకొని...” భార. ప్రో. ౫, ఆ. ౨౦౫. “చ. అరివయి వీరక నెత్తి చనునప్పుడుఁ దేనియ లట్టునట్లుగా, నరపతి వానివారల విసం బ్రియ మాడుట మేలు...” భార. కాం. 3, ఆ. ౨౧. వి. ఉప్పు పుడఁదగినసేల. (శ. ర.; ప్రా.)

ఉట్టవడియము. ద్వ. వి. కూరలలో వేయుటకై పెట్టిన చిన్న పిండివడియము, చిట్టివడియము. “క. గుడి మ్రింగెడువానికి లోనడరడువే ల్పు ట్రవడియ మగుఁ గద తలఁపఁ.” ఆచ్చ. సుం. ౧౫౫.

ఉట్టబొద్ది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర.) ఉతాణి. అన్య. దే. విణ. గొప్ప, ఉన్నతము. (శ. ర.) ఉడాయించు. హి. ఆ. క్రి. దాటు, పాటిపోవు. (శ. ర.) సు. క్రి. అపహరించు, దొంగిలించు. ఉడాయంపు. హి. వి. 1. పాటిపోవుట. 2. అపహ రించుట.

ఉడికించు. దే. స. క్రి. (ఉడుకు. ధా. ప్రే.) 1. (పిండి కూర మున్నగునవి) ఉడుకునట్లు చేయు. వ్యవ:—బిగురునకై కొంచెము గోధుమ పిండి యుడికింపుము. 2. ఎత్తిపాడుచు; పరిహా సము చేయుచు లోపములను చాటు. వ్యవ:— వానిని ఉడికింపకుము.

ఉడికిలు=ఉడికిల్లు. (ఆం. పా.)

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఉడుకు, తపించు. (శ. ర.; ప్రా.) 2. ఒరులు పరిహసించిన బాధపడు. (వా.) ఉడిగవుగత్తె. దే. వి. (ఉడిగము+కత్తె.) ఉడిగము చేయు స్త్రీ, దాసి. “గీ. అన్న గేంద్రునికిని గిరి టార్పణకరియైన యుడిగంపుగత్తె మధ్యాహ్న లక్ష్మి.” కళా. ౫, ఆ. ౧౭౯.

ఉడిగము. దే. వి. 1. ఉడిగము, సేవ. “గీ. సమయ కృత్యంబు లప్పుడు సలహఁ దలఁచునలిననాభుని చిత్తంబు దెలిసి సత్య భామకనుసన్న నుడిగంపుఁ బద్మముఖులు, నిలిచి రుంతంత వినయంబు దొలఁక నెడుట.” పారి. ౨, ఆ. ౪. 2. వినయము, విధేయత. “ఉ. కాలికిఁ గేలు సాచి యుడిగంబున మ్రొక్కుము రాచమిన్న యిల్లాలికి...” ఆచ్చ. యు. ౪౬౯.

ఉడిగించు=ఉడిపించు. దే. స. క్రి. (ఉడుగు ధా. ప్రే.) 1. నిలిపివేయు, మానిపించు. “క. కడవఁ బడి మున్ను వహ్నిం, గడుకొని పడినవియ కాని కద్రూసుతులంబడనీ నింక నవశ్యము, నుడిగింతును సర్పయాగ మోడకుఁ డింకఁ.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౨౨. 2. సహరించు, రూపు మాపు. “సీ. వైత్యు లుద్ధండించి దండశంకుల శక్తు లిగిడించి రుడిగించె నింద్రసుతుఁడు.” హర. 2, ఆ. ౧౬౪. 3. పోగొట్టు, అణచు. “ఉ...నీమదాంధ్య ముడిగించెద...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౯౪.

ఉడిగిపోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి+పోవు.) ఉడుగు, వ్యర్థమగు. “వ...ఉడిగిపోయిన ప్రాకునుం బోలెఁ బండ్లు డుల్లి...” కవిక ౪, ఆ. ౧౧౩.

ఉడిపించు. దే. స. క్రి. (ఉడుపు ధా. ప్రే.) 1. నిలిపివేయు. “ఉ...సర్పయాగ ముడిపింపు ము...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౩౧. 2. నశింపఁ జేయు. “ఉ...కాముశక్తి యుడిపింపఁగ శక్య మె యెట్టివారికొ.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౫2.

ఉడిపుచ్చు. దే. స. క్రి. (ఉడిగి+పుచ్చు.) చెఱుచు, భంగిపఱచు. “గీ. మునుపటి పతివ్రతలు..., మాన ముడిపుచ్చుకొనిరఁటే మచ్చెక్కంటి.” హంస. ౧, ఆ. ౧౨౭.

ఉడివోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి+పోవు.) 1. నశించు. “చ. వలిమలయల్లువాడు తలవాక ధరించిన పూవుగుత్తి వేల్పులగమిడివగట్టి యుడివోవని చల్యలటెంకి వెన్నెలత్, మొలచినపాదుపాల్కుడలి ముద్దులపట్టి...” పారి. పీఠి. ౬. వరాహ. ౧, ఆ. ౯౦. 2. వృద్ధమగు. “ఉ. క్రచ్చుట నెవ్వడేని గనుగొందక యుండఁ జోరలోచనం, దెచ్చు నుపాయమార్గమునఁ దెచ్చినయప్పుడె యేను వానికే, మెచ్చుడివోవకుండ మఱి మీఁదటియీవులు వేయునుండసి, యిచ్చితి నింద్రలోకపద మీదఱు సాక్షిగఁ బొందు గ్రమ్మటన్.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౩౬. “నీ. ఉడివోయె... అనఁగను వృద్ధమయ్యె నటంట...” ఆం. శే. ౧౬. 3. ఎడతెగు, విచ్చిన్నమగు. “నీ. ఉడివోనిమిమ్ము లీనెడిపేరు లిరు దెన...” వసు. ౧, ఆ. ౬. 4. తొలఁగు, తప్పుకొను. “క. అడిసిగ్గులు తమకంబులు, నుడివోవఁగఁ గేలికడక లొదవఁగఁ జెయువుల్, తడఁబడ మఱి పులు దెలుపులు, నడలి రతిక్రీడ సలిపి రతివయుఁ బరియున్.” మార్క. ౮, ఆ. ౧౯౫.

ఉడుగోత. దే. వి. (ఉడుగు+గోత.) పాదులు మొక్కలు మున్నగువానికాపు ఉడిగినవెనకఁ గోయుగోత. (వా.)

ఉడుగోతపిండ. దే. వి. (ఉడుగోత+పిండ.) కా పుడిగినవెనక నిస్సారముగా బయలుపెడలు పిండ. (వా. ‘ఉడుబోతుపిండ’ అని శ. ర.)

ఉడుదేనెలు. దే. విణ. (ఉడుగు+లేనెలు.) నశించిన లేనె కలవి, మధువు లేనివి. “ద్వి. కడివోవ నళు లానఁగా లేకు రెడలి, యుడుదేనె లైన పర్యుషిత పుష్పములు.” పండితా. పురా. ౮౯, పు.

ఉడుబోతు. దే. విణ. (ఉడుగు+పోతు.) ఉడుగు వాడు, విరతికిలుడు. (శ. ర.)

ఉడుక. వై. వి. (సం. హుడుక్కా.) 1. చర్మ వాద్యవిశేషము. “చ. తొలకరిచూపు లింపా సంగధూమములై పయిఁ బర్వ గంధరోజ్జ్వల కలనిస్వనం బుడుకచాల్ రొదయై వినవేడ్కు దార్చు...” చంద్రి. ౨, ఆ. ౪౭. 2. ఉక్కు వేడిమి. “నీ. చర్మ వాద్యమున కుష్ణమునకుఁ

బేరగు నుడు కనియెడునాభ్య...” ఆం. సం. నానా. ౨౪.

ఉడుకాటము. దే. వి. ఉడుకుట. (శ. ర.)

ఉడుకాడు=ఉడుకు. (శ. ర.)

ఉడుకు. దే. ఆ. క్రి. 1. తప్తమగు, కాఁగు. “సీ. కళ వెళ నుడుకు చక్కని నూనియలు మీఁదఁ జిల్కఁ జెల్లునె మీకుఁ జెలియఁబార.” నీలా. 3, ఆ. 3౪. 2. (వేడిమిచే) వాడిపోవు. “క. న లినాక్షుల బాహువుల మృణాళము లుడుకున్.” వరాహ. ౪, ఆ. 3౪. 3. పరితపించు, బాధపడు. “గీ. హంసతూలికాతల్పములందుఁ బొందు, భోగిజనముల మృదుగాత్రములు ముకుందకంటె పరుసని ధరణిభాగమునఁ గూలి, యున్నయవి సూచువారలయల్ల ముడుకున్.” భార. స్త్రీ. ౨౧౪. 4. (అన్నాదులు జలాదులచే) పరిపక్వమగు. “ప. చిచ్చు లాత్రంబులు దవిలించి చిముడ నుడికిన వెలువరించి...” స్వా. ౪, ఆ. ౬౦. 5. ఒరులు పరిపాసించినపుడుగాని లోపము లెత్తి పొడిచినపుడుగాని సహింపలేక కోపించు. వ్యవః ఉన్నమాట యన్న వాడుడికి పోయినాడు. 6. కోపించు. “క. విడువక తలపయి గొన్నా, బ్లిడి చూచి కళంకి వగుట యెఱిగి మహేశుం, డుడుకుచు దక్షాధ్వరమున, నడుగునఁ బడవైచె దాన నడఁగవు చంద్రా.” స్వా. 2, ఆ. ౪౩. వి. 1. వేడిమి. “గీ... పగటి, యొడయుడు కాటకుండ భూమండలమున.” ఆము. ౨, ఆ. ౬౦. 2. బాధ. “క. కడుఁ గ్రొవ్వి వాడు లోకము, నుడుకులఁ బెట్టంగ...” భార. ఆము. ౪, ఆ. ౪౦౭. 3. తాపము. (శ. ర.) 4. మనస్తాపము. “ఆ. పిడి వచ్చినాడ నుద్ధతి నాకేల, యుడుకు మాని నీవ యుర్వి యెలు, గుఱ్ఱము లును సేనుగులు లేనిబయలు నీ, తలనె కట్టుకొ నుము ధర్మతనయన్.” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౭౨. 5. వేడివేడి పాయసము. “ఉ... మీరవు గాము లేవియు, జూడక యేల యిట్లుడుకు జాఱెదరు...” పరమ. ౫, ఆ. ౫౬. (ఉడుకు జాఱు=త్వరపడు అని భావము.) విణ. వేడిమి గలది. “చ. పడమరవెట్ట నయ్యుడుకుఁ బ్రాశన మొల్లక కూటిపేదలై...” ఆము. ౨, ఆ. ౪౯.

ఉడుకుబోతు. దే. వి. (ఉడుకు+పోతు.) ఎవరై నను పరిహాసము చేసినఁ గాని యెత్తి పొడిచినఁ గాని సహింసలేక కోపము దుఃఖము తెచ్చుకొని బాధపడువాడు. (వా. శ. రు.)

ఉడుకువ. దే. వి. ఎడతెరిసి, విరామము. “చ. ఉడు కువ లేనికయ్యమున కోర్వంగ వచ్చునె...” భార. విరా. గీ. ఆ. ౧౮౬, ఆ. ఆ. ౩౧గీ.

ఉడుకెత్తు. దే. అ. క్రి. (ఉడుకు+ఎత్తు.) కాగు, వేడెత్తు. “గీ. పెంటనె తపోగ్ని ఘోరమై వెడలుటయును, శరభు లడుకెత్తె సురగిరి గరం గ...” దశా. ౪, ఆ. ౭౬.

ఉడుక్కు=ఉడుక. (శ. రు.)

ఉడుగర. దే. వి. 1. ఉపహారము, కానుక. “క. కలిమి మెఱయంగ మఱియున్, గలబాధవు లొసంగి రపుడు కాంచనమణిభూషణుల జీరలు నరవతికిన్ బొలఁతకి నుడుగరలు ముదముపొదలఁగనంతన్.” స్వా. గీ. ఆ. ౯౭, ఆం. శే. ౭౦. 2. పారితో షికము, బహుమతి. “సీ. తన ధాటిపదము లుద మున విస్మించుగంధర్వుల కుడుగరల్ దయ నొ సఁగుచు.” దశా. ౨, ఆ. ౧౦౩. 3. కానుకగా నిచ్చునన్నని నూలుబట్ట. “సీ. తనరంభ వారి కీయ నటంచు వాదించుకొబేరి కుడుగర గప్పువలసె.” కువల. ౧, ఆ. ౪౬, ఆం. భా. ద్వి. ౧గీ౨.

ఉడుగు. దే. అ. క్రి. (క. ఉడుగు.); 1. ఆగు అఁపుచేయు. “క. కదియుచుఁ బాయుచుఁ బట్టు చు, నుదలుచుచు బడుచు లేచు చుడుగుచు...” పెనఁగిరి...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౪౮. “క. ఉడు గుడుగు మోహనాస్త్రము, విడువకు మనునెలుఁ గుతోడ వేగంబున నయ్యెడ కేగువెంచి నార దుఁడు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౩౪౮. 2. నశించు. “సీ. రోగామృత్యువార్తాగంధ మెడలెను జారచోరాదులపేరు నుడిగె.” రాఘవ. ౪, ఆ. ౨౧౯. 3. కృశించు. (శ. రు.) 4. ఇంకిపోవు. “క. వనరాసు లేడు నుప్పరి, పెనమున నీరులును బోలె బెల్లున నుడిగెన్.” కు. సం. ౬, ఆ. ౧౧గీ. 5. దొంగకొను, ప్రక టము గాతుండు. “ఆ. అనిన ధామ్యుఁ డిట్లు అనియె నీవత్సర, మొకఁడు నెట్లు లయిన నుడిగి

మడిగి, సంకటముల కోర్చి చరియించి యాపద, నిస్తరించి పిదప నెగడవలయు.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౪౩. 6. శ్రమపడు, బాధనందు. “గీ. ఉపవసెతుము గాక నేఁ డుడిగి మడిగి, యస్తమించుచు నున్నవాఁ డహిమభానుఁ, డెల్లి పారణకైన లే చెట్టు మనకు, మాధుకరభిక్ష బ్రా హ్మణ మందిరముల.” కాశీ. ౭, ఆ. ౧౧౩. స. క్రి. మాను, విడుచు. “ఉ. ఉత్పలగంధి నన్ను డిగి యెడ్లను బంపుము...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౯౩.

ఉడుచే. దే. స. క్రి. (ఉడుగు ధా. క్రి.) 1. ఉప సహరించు, మరలించు. “క. ధరణీదిశాప్రసా రిత, గురుకరనికరంబు లుడిచిని దీర్చ నిరం, తర గతి భిన్నుడవలెను, హరిదత్తుడు విశ్రమించె నస్తాద్రిదరికె.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౭౧. 2. సమయఁజేయు, ట్టిఁజేయు. “వ...వా రాశియుంబోలె బోరన మ్రోయుచున్న వాదిత్ర శబ్దంబు లుడిచి నాస్తియశిష్యుం డయిన యర్జు ను ధనుకొశలంబుఁ జూడు డనిన...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౬, నృసిం. ౧, ఆ. ౨౧.

ఉడుత. దే. వి. తరుమూషికము, పీఠపున మూడు చారలు గల జుతువిశేషము. “సీ. ఉఱుతనా నుడుతనాఁ దరుమూషికం బగు...” ఆం. భా. ద్వి. ౮౭.

ఉడుతచాటలు. దే. వి. బ. (ఉడుత+చాటలు.) ఉడుతచాటలవంటి చాటలు గలవస్త్రవిశేషము. “గీ...ఉడుత, చాట లేనుఁగడుగు లన మీఱు నిట్లు, చిత్రవస్త్ర విశేషముల్...” ఆం. భా. ద్వి. ౧గీ౪.

ఉడుతభక్తి. మి. వి. (ఉడుత+భక్తి.) ఉడుత చూపినభక్తి; యథాభక్తి భక్తితో చూపు సౌహ ర్దము. (వా.) (తొల్లి శ్రీరాముండు వారిధి గట్టు నమయమున వానరులు కొండలు మోసికొని వచ్చి తోడ్పడుచుండ నొకయుడుత శ్రీరామ కార్యమునఁ దనజీవితము సార్థకము చేసి కొను తలంపుతో భక్తిభరిత హృదయమున నిను కలఁ బొరలాడి దేవమున కంటుకొన్న యిసుక రేణువు లావారిధిపై రాలిచి పోవుచుండ శ్రీరా

ముఁడు దానిభక్తికి సంతసించి వాత్సల్యముతో దానివీపుపై మూఁడువ్రేళ్లతో నిమిస మూఁడు చాట లేర్పడెను. నాటినుండి యుడుతభక్తి సామెత యైనది.) 2.

ఉడుచుక్క. ద్వ. వి. (ఉడుము+చుక్క.) ఉడు ములను కుండేళ్లను మున్నగువానిని వేటాడు చుక్క. “గీ. ఉడుచుక్కలు కుండేళ్ల నుదురు పులనుడుముల గ్రహింప...” స్వా. ౪, ఆ. ౧౧.

ఉడుపతి. సు. వి. ఇ. పుం. 1. చంద్రుడు. 2. వరుణుడు.

ఉడుభద్రము. సు. వి. ఇ. పుం. న. తారాభద్రము, నక్షత్రమార్గము.

ఉడువము. సు. వి. ఆ. పుం. న. ప్లవము, తెప్ప.

ఉడుపు. దే. స. క్రి. (ఉడుగు ధా. ప్రే.) 1. అణచు, అణగఁగొట్టు. “క...ఉడిపెద నీగ, రోవ్వుతి...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. 3౪౧. “క...కురుబలముపేర్చి యుడిపెద దోడ్తో.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౪౮. 2. బుధించు, ఆడ్డగొట్టు. “క. మురనరకాసురు లిరువురు, సురలరిగెడుతోవ లుడిపి...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౮౭. 3. విసర్జించు, విడుచు. “క. అని చూపతి కద్దుతముగ, దనుజుఁడు యుద్ధంబు చేసి తచ్చక్రే దుదన్, దనువుతగు లుడుచుకొనియెం, దనవారలు గలఁగఁ బగఱదళములు నెలఁగన్.” రాఘవ. ౪, ఆ. ౨౦౧. 4. పొంగొట్టు, నశింపజేయు. “గీ. లేము లుడిపెడు లేజూపు లేమతోడ.” ఆము. ౧, ఆ. ౧౨. 5. తీపు, విరమించు. “క. వీయెడఁ బలిఁ బొడగానక..., వాయుడు పక చీరు నేడ్పు వడి వాపోవున్.” కు. సు. ౧, ఆ. ౬౮. వి. (క. ఉడుపు.) 1. వస్త్రము. (వా) 2. దుస్తు. (వా)

ఉడుము. దే. వి. (క. ఉడు. త. ఉడుంబు.) బల్లివలె నుండి యంతకన్నఁ జాలపెద్ద దగుజుతువు, గోధ. “గీ. ఉడుము నడికిన నడుచునే బడియ పెట్టు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౪౪. “గీ. ఉడుము లేళ్ల మేపరి యన నొనరుచుండు, నవని గౌధేర నావుధేయములు...” సాం. ని. తిర్య. 2౬.

ఉడుపున్నము. సు. వి. ఆ. న. జపాపుష్పి, దాసనపువ్వు.

ఉడుపు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఉడుగు, మాను. (క. ర.) ఆ. క్రి. 1. ఉపకమిల్లు, తగ్గు. “క. అడుచు: బెడవులు దడుపుచు, గుడిసొనుకన్నీరు గ్రుక్క కొనుచున్ మదిలో, సుదువని నెంజిలి నేమియు, సుదువని యమ్మానధను: గనుగొని వేగన్.” సా. 3, ఆ. ౧౬౪. 2=ఉడుగు. (చూ. ఉడుగు.)

ఉడుసర. దే. వి. కాచి, వాయుని శి. (క. ర.)

ఉడుము=ఉడుకు. 1. (వేడియైనది.) “చ. కరమున నున్నపున్నయును గామునిభూతియు నుమ్మఘాలమున్, గరివరచర్మమున్ దొఱిగి...” విక్ర. ౧, ఆ. 23. 2. (క్రాగునది.) “సీ. దాని చేరున నుమ్మనుఁజొప్పెరపొత విపులమా కనకమండపముక్రింద.” ద్వా. ౬, ఆ. ౧౧౮.

ఉడుము=ఉడుకు. (విరలి, ఊఱుట.) “చ. వలవదు రోయఁ బొడవుల వా రొకయుమ్మన లేని త్రిమృటకబల మణి వన్యసత్త్వములపాల్పడి చచ్చినచోటఁ బూరియున్, మొలపదె...” భార. విరా. 3, ఆ. ౯౬. (క. ర. పా; పాతాంతరమును. ‘ఊఱుట’ ముద్రి.)

ఉడ్డ. దే. వి. (క. ఉడ్డి.) 1. నాలుగు. (చూ. ఉడ్డకేట్ దొర.) 2. రాశి, సమాచారము. (క. ర.)

ఉడ్డకేట్ దొరబిడ్డ. ద్వ. వి. (ఉడ్డ+కేలు+దొర+బిడ్డ.) విష్ణువు. “సీ. బిడ్డు సుద్రపుటల్లుఁ డుడ్డకేట్ దొరబిడ్డ వేగంటినైదోడు వెన్నదొంగ.” వేంక. దేవ. ౪.

ఉడ్డకేట్ మిడి దొరబిడ్డ. ద్వ. వి. (ఉడ్డ+కేలు+మిడి+దొర+బిడ్డ.) గుహుడు. వేంక. దేవ. ౯. ఉడ్డకేలుగలాడు. ద్వ. వి. (ఉడ్డ+కేలు+కలాడు.) చతుర్ముఖుఁడు, విష్ణువు. సాం. ని. దేవ. ౪.

ఉడ్డకేలువేలుపు. ద్వ. వి. (ఉడ్డ+కేలు+వేలుపు.) విష్ణువు, చతుర్ముఖుఁడు. (క. ర.)

ఉడ్డబుగడలు. దే. వి. బ. (ఉడ్డ+బుగడలు.) అడువారు కొనబెరివి ధరించెడు నాలుగుపేలులు గలచక్రవిశేషము, చైతన్యసరములు. “సీ. మెఱుఁ

గంచు కమ్మలు...ఉడ్డబుగడలు కట్టనరులు." మాన. ౪, ఆ. ౧౩౮. (ముద్రితపాఠము. 'ఉడ్డ బుడగ'లని సూ. ని.)

ఉడ్డమోమువేలుపు. ద్వ. వి. (ఉడ్డ+మోము+వేలుపు.) బ్రహ్మ, చతుర్ముఖుడు. (శ. ర.)

ఉడ్డా=ఉడ్డ. (శ. ర.)

ఉడ్డాడించే. దే. స. క్రి. 1. త్రిశ్రవ, చుట్టును గదలించు. "మ. ఇభలోకేంద్రుడు హస్త రంధ్రముల నీరెక్కించి పూరించి చందభ మార్గంబున కెత్తి నిక్కి పడి నుడ్డాడించి పిలిచి ప..." భాగ. ౮, స్కం. ౪౭. 2. కలఁచు ఊభవెట్టు. "క. పోయెదఁ బోయెద నం చి, ట్టోయంచలతల్లి యేల యుడ్డాడింపక, మాయే కాంతపుఁ బనికీసి, నీయునికి విరోధి గాదు నిర్వాహకముక." ప్రభా. 3, ఆ. ౭౦. 3. పీడించు, బాధవెట్టు. "కా. వాపోచుకొ ట్టుధఁ గుది బాల సుతు లవా బువ్వ బువ్వంచు నిల్లాపెకొ జీర్ణపటావర్ణముల నుడ్డాడింపఁగాఁ జూచి..." మల్లభూ. వై. ౧౧. 4. న్యూనపతనము, తక్కువచేయు. "మ. అస దాకానుబడంగు సింగముల నుడ్డాడింప..." ముకుంద. ౨, ఆ. ౨౧౦.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. ఊభించు, కలఁతనందు. "ద్వి. వేగ నందునిపల్లె వెఱచి యుడ్డాడఁనలయక వర్షింపుఁ డని పల్కి యనువ." ద్వ. భాగ. ౧౦, స్కం. (శ. ర.)

ఉడ్డామరము. స. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భయంకరమైనది. 2. శ్రేష్ఠమైనది.

ఉడ్డినము. స. ఉడ్డినము.

ఉడ్డినము. స. వి. అ. న. వై కెగురుట, నెగవు. విణ. (అ. ఆ. అ.) వై కెగ్గినది.

ఉడ్డు. దే. వి. 1. కలఁత, ఊభము. (చూ. ఉడ్డాడు.) 2. ఉక్కిరిబిక్కిరి. (చూ. ఉడ్డుగుడుచు.)

ఉడ్డుగుడుచే. దే. అ. క్రి. (ఉడ్డు+గుడుచు.) ఉక్కిరిబిక్కిరి యగు. "పీ. బేతాళములు నీళ్ల వ్రేసి తొక్కగఁ బాళి యుదుటెల్లఁ బెడఁబాసి యుడ్డుగుడిచే." దశా. ౨, ఆ. ౪౦౯.

ఉడ్డు=ఉడుపు. (తీర్పు, మానుపు.) "ద్వి. వేలిమి సమిధలు వెలయ దగ్ధులును, బాలురపో రుడ్డుఁ బండ్లు దోనెడును." ద్వ. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౧౮.

ఉడ్డము. స. వి. అ. పుం. ఓడ్డిదేశము.

ఉడ్డపట్లంచి. దే. వి. బాలికా క్రీడావిశేషము. (శ. ర.)

ఉత్తక. దే. వి. కవాటమూలాలవాలము, తలుపు బాదులు అనుగొడినె. "ఆ. ఉత్తకలోని తలుపు నూగించి నెట్టెడివద నెఱిగి లోనఁ బట్టుఁ బట్టు, మఱిని గూడి మించి మర్కంబు గనుమయూ, విశ్వ..." వేమన. ౧౨౦౪.

ఉత్తము. స. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్తము, నేయఁ బడినది. 2. సూత్రము, కట్టబడినది.

ఉత్తుకు. దే. స. క్రి. 1. ముఱికిపోవుటకై తడిపిన బట్టలు తాళిమీద వేసి గుంజు. (శ. ర. వా.) 2. కొట్టు. వ్యవ:—వానిని రెండుతుకుము.

ఉత్ప. స. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియుడు రానందునఁ గలిగిన చింతతో సుకేతస్థలమును జేరు నాయక.

ఉత్పంత. స. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆయల్లకము, ఇష్ట వస్తుప్రాప్తికై పడువేగిరపాటు. 2. చింత, విరహోదులవలనఁ గలుగువిచారము. 3. నితవీర్య, జీలుగు.

ఉత్పంతిత. స. వి. ఆ. స్త్రీ. విరహోత్పంతిత, ప్రియుడు వేళకురామి విచారించు నాయక.

ఉత్పంపము. స. వి. అ. పుం. వడఁకు. విణ. (అ. ఆ. అ.) వీణఁకునది.

ఉత్పంపి. స. విణ. (ని. నీ. ని.) 1. వడఁకునది. 2. వడఁకించునది.

ఉత్పంపించే. స. స. క్రి. వణఁకు. "మ...ఉద గ్గులై నడిచి రుత్పంపింపఁ ద్రైలోక్యముక." హరి. ఉ. ౯, ఆ. ౧౭౩.

ఉత్పటము. స. వి. అ. పుం. 1. మదగజము. 2. ఎఱ్ఱచెఱుకు. 3. తెల్లు. 4. ఆకు, పత్తి. 5. న. లవంగపుఁబట్టు, దాల్చినచెక్క. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికమైనది. 2. మదించినది. 3. తీవ్రమైనది. 4. విషమమైనది. 5. జలముగలది.

ఉత్కము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్కంత గలది.

ఉత్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంపు. 2. ధాన్యాదుల రాశి. 3. పెంట.

ఉత్కర్తనము. సం. వి. అ. న. తుంచుట.

ఉత్కర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైకి లాగుట. 2. ఆధిక్యము. 3. శ్రేష్ఠత్వము.

ఉత్కర్షించు. సం. స. క్రి. ప్రతిచు. “క. ఉరగేంద్రుడఁ గాను నిన్ను నుత్కర్షింపఁ.” వేం. పంచ. అ. ఆ. ౧౬౫. అ. క్రి. ఆతిశయించు, పెంపొందు. “క...మహిత దానంబున, నుపచిత మగువిద్య తపము నుత్కర్షించుఁ.” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౩౫౧.

ఉత్కలనము. సం. వి. అ. న. వివాహోద్యుత్సవము.

ఉత్కలము. సం. వి. అ. పుం. ఓఢోదేశము.

ఉత్కలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉత్కంత. 2. పెద్ద అల. 3. హేల, విలాసము. 4. మొగ్గ. 5. కామాదులవలన గలుగు స్వరణము. 6. ఛందోభేదము.

ఉత్కలుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఓఢోదేశస్థుడు. 2. బోయవాడు. విణ. (అ.ఆ.అ.) భారము మోయువాడు.

ఉత్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము మున్నగువానిని తూర్చెత్తుట. 2. ధాన్యాదులను రాశి చేయుట.

ఉత్కీర్ణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకి చిమ్మఁబడినది. 2. చెక్కఁబడినది. 3. తొలువఁబడినది.

ఉత్కీర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రతిచుట. 2. విగ్రహ పలుకుట. 3. చాటుట, ప్రకటించుట.

ఉత్కుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లి. 2. పేను.

ఉత్కులము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గట్టువఱకు గలది. “క. ఉత్కులజలాఢ్య మైన యొకనది గంటిఁ.” ద్వా. ౩, ఆ. ౧౦౦.

ఉత్కులితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గట్టునకుఁ జేర్చఁబడినది. శిశు. ౩, స. ౭౦ శ్లో.

ఉత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గొప్పపని. 2. గొప్ప గ్రంథము. 3. ప్రతిపాదమును అలక్షణము లుండు ఛందోవిశేషము.

ఉత్కృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. శ్రేష్ఠము. 2. గొప్పది. 3. దున్నఁబడినది. 4. అధికము. 5. వైకి లాగఁబడినది.

ఉత్కృచము. సం. వి. అ. పుం. 1. లంచము. 2. ప్రమాణము. “క. తత్కాలమ్మన నిలువక, యుత్కృచము చేసి తప్పియును భవదాక్షా, సత్కారముఁ దలఁపుచుఁ జని...” ద్వా. ౩, ఆ. ౧౦౦. 3. ఉపాయము, కానుక.

ఉత్కృచుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.)—కానుక పొందఁ దగినవాడు—నేర్పరి. “మ...అతఁడు త్కృచుడు వాచాలక్షణ.” పాండు. ౩, ఆ. ౬.

ఉత్కృమణము. సం. వి. అ. న. 1. మీదికిఁ బోవుట. 2. తొలగట. 3. మీఱుట.

ఉత్కృమము. సం. వి. అ. పుం.=1. ఉత్కృమణము. 2. క్రమము తప్పట.

ఉత్కృమించు. సం. అ. క్రి. నిష్క్రమించు, వెడలిపోవు. (ప్రాణి) “గీ. తాపమున దప్పి నాఁకటఁ దప్పుఁ డగుచు, దుస్సహ క్షేణమున మహాతురత యొదవ, నొరలుచును దేహ మొకభంగి నుత్కృమించు.” కవిక. ౫, ఆ. ౧౧౧.

ఉత్కృంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉత్కృమణము. మరణము.

ఉత్కృమము. సం. వి. అ. పుం=ఉత్కృమము.

ఉత్కృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. గట్టిగా పిలుచుట. 2. వైకి గట్టిగా నేడ్చుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. గట్టిగా పిలువఁబడినది. 2. గట్టిగా నేడ్చినది.

ఉత్కృశము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొట్ట. 2. చాటింపు. 3. ఒకజాతి షష్ఠి. విణ=ఉత్కృష్టము.

ఉత్కృశించు. సం. అ. క్రి. ఉపొంగు, హర్షించు. “శా...సుర లుత్కృశించి వర్ణింపఁగఁ.” ద్వా. ౪, ఆ. ౨౭౫.

ఉత్తి ప్రము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తైత్త శ్రీ. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎగఁజిమ్మఁబడినది. 2. పై కెత్తఁ బడినది. 3. తొలఁగింపఁబడినది.

ఉత్తేపణము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తేపము. 2. పది యాఱుపణముల మానము. 3. వీవన. 4. రోఁకలి.

ఉత్తేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగఁజిమ్మట. 2. పంపుట. 3. డోఁకు. 4. ఎగఁరఁబోయఁబడిన ధాన్యాదికము. 5. పాఱవేయుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎగఁజిమ్మనది.

ఉత్తేపించు. సం. స. క్రి. ఎగఁజిమ్మ. “మ. గిర్రుద్దాం ఘ్నులు మింటితో నొఱయ నుత్తేపించు లాంగూ లముకొ.” భా. రా. కిష్కిం. ౮౦౮.

ఉత్తల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముర యను గంధద్ర వ్యము శ్రీ.

ఉత్తాతము. సం. వి. అ. న. త్రవ్వుట. విణ. (అ. ఆ.అ.) 1. త్రవ్వఁ బడినది. 2. పెల్లగింపఁ బడినది.

ఉత్త. వై. విణ. (సం. రిక్తః) 1. వట్టిది. ఉదా:— ఉత్తచెయ్యి. 2. కేవలము. ఉదా:—ఉత్త అ న్నము. 3. అనత్యము. ఉదా:—ఉత్తమాట. 4. పనిలేనిది. ఉదా:—ఉత్తప్పుడు. 5. లేనిది, కల్పితము. ఉదా:—ఉత్తనాటకము. 6. లేని పోనిది, అనవసరముగా మీఁద పడినది. ఉదా:— ఉత్తగొడవ. 7. విహ్యము. “అ. ఉత్తతిత్తి దీని యుపయోగములు లేవు.” నేమన. ౧౮. (దీని యామ్రేడితరూపము ఉత్తుత్త.)

ఉత్తండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకరకముకానుగు శ్రీ.

ఉత్తండము. దే. వి. స్త్రీ కంఠభూషావిశేషము. “స్త్రీ. సరిగ ముక్కర బన్నసరము నుత్తండాలు కంకణంబులు తట్టు కడియములును.” హంస. ౨, ఆ. ౧౯౦, ఆం. భా. ద్వి. ౧౪౯.

ఉత్తంభము. సం. వి. అ. న. ఉత్తంభము.

ఉత్తంభనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆధారము. 2. ఆఱుట. 3. వృద్ధిచేయుట.

ఉత్తంభించు. సం. స. క్రి. 1. నిలుపు. (శ. ర.) 2. పొడిగించు. (శ. ర.)

ఉత్తంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలమానికము, శిరోభూషణము. 2. పూగవ్వు, చెవినగ. 3. కిరీ టము. 4. శ్రేష్ఠవాచకము. ఉదా:—పనితో త్తంసము.

ఉత్తప్తము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి వేడిమి. 2. సంతాపము. 3. ఎండినమాంసము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కాగినది. 2. కాలినది. 3. సం తాపము నందినది. 4. కదలినది. 5. స్నానము చేసినది.

ఉత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమురాలు. 2. చిఱు పాల శ్రీ. 3. ఒకవిధ మైనపొక్కు. 4. నేల ఉసి రిక శ్రీ. 5. నాయికాభేదము.

ఉత్తమర్థుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అప్పిచ్చు వాడు. (వ్యతి. అధమర్థుడు.) “క. అధిప విను ధనంజయుచే, నిధనంబై ముక్తి జేసొనియెఁ గావున నవ్విధుకులజాఁ డుత్తమర్థుఁడధమర్థుఁడ కర్థుడు...” జై. ౧, ఆ. ౯౪.

ఉత్తమపురుషము. సం. వి. అ. పుం. నేను మేము మనము కర్తగాఁ గల క్రియారూపము.

ఉత్తమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. శ్రేష్ఠమైనది. 2. ముఖ్యము. 3. రెండింటికన్న నధికముగాఁ గలవర్ణములలోఁ గడవటిది.

ఉత్తమాంగము. సం. వి. అ. న. 1. శిరస్సు, తల. 2. శిశ్నము, మగగుఱి. 3. యోని, ఆడుగుఱి.

ఉత్తమాంగుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. యో గ్గుడు. 2. మంచిముఖము కలవాడు.

ఉత్తమీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్తమమైన దానికి సంబంధించినది.

ఉత్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆర్థము, తడిసినది.

ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తరదిశ. 2. ఉత్తర ఫల్గునీ నక్షత్రము. 3. విరటునికూతురు. 4. ధను ర్నక్షత్రము.

ఉత్తరంగము. సం. వి. అ. న. ద్వారముమీఁది కమ్మి. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పైకి లేచినతరంగ ములు గలది. 2. అలలకలె నెగిరిపడునది. 3. చా పల్యము గలది.

ఉత్తరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తరువాత చేయు పని. 2. అపరకర్మము.

ఉత్తరజుడెము. మి. వి. (ఉత్తర+జుడెము.) 1. యజ్ఞోపవీతముతో ధరించు మణియొక సూత్రము. (వా) 2. జుడెములవలె ధరించు ముత్యముల హారము మున్నగునాభరణవిశేషము.

ఉత్తరజన్నిదము. మి. వి. ఉత్తరజుడెము. “స్త్రీ. ఇభ కుంభమణు లెడనెడఁ గూర్చుగురిమెద జమలి యుత్తరజన్నిదములు దవర.” రా.వి. 3, ఆ. 38.

ఉత్తరదొక్కరము. వై. వి. (సం. ఉత్తరదోకరమ్.) మల్లబంధ విశేషము. (శ.ర.)

ఉత్తరమీమాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాస విరచిత మగు శారీరక సూత్రగ్రంథము. (ఇది వేద విహిత మగు జ్ఞానకాండకు సంబంధించినది. కర్మ కాండకు సంబంధించినది ‘పూర్వమీమాంస.’)

ఉత్తరణము. సం. వి. ఆ. న. దాఁటుట. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాటునది.

ఉత్తరదోకరము. సం. వి. ఆ. న. మల్లబంధ విశేషము. (శ.ర.)

ఉత్తరపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కృష్ణపక్షము. 2. సిద్ధాంతము. (వ్యతి. పూర్వపక్షము.)

ఉత్తరపదము. సం. వి. ఆ. న. 1. తర్వాతిమాట. 2. సమాసములొని తుదిపదము.

ఉత్తరపూర్వము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈశాన్యదిక్కు.

ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము, ఉత్తరఫాల్గుని. (నక్షత్రము లిరువదేడింటిలో పండ్రెండవది.)

ఉత్తరభద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక నక్షత్రము, ఉత్తరభాద్రపద.

ఉత్తరము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. భవిష్యత్కాలము. 2. అనంతర ప్రదేశము. న. 1. సమాధానము, జవాబు. 2. ప్రతివాదము. 3. పూర్వపక్ష ఖండనము. 4. సిద్ధాంతము. 5. వైభాగము. 6. వామ భాగము. 7. ఉత్తరించుట, దాటుట. 8. రెండు సంఖ్యలకుఁ గలభేదము. 9. కాబు, లేఖ.

ఉత్తరవయస్సు. సం. వి. న్. న. వార్ధక్యము, ముదిమి.

ఉత్తరవస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్తరీయము, పై బట్టి.

ఉత్తరవాసము. సం. వి. న్. న. ఉత్తరవస్త్రము. “స్త్రీ. చంద్రాతపముతోడ సరియైన వెలివట్టుపుట్టు ముత్తరవాసముగ ధరించి.” వై.ష. రా. ఆ. ౧౦౩.

ఉత్తరవాసస్సు. సం. ఉత్తరవాసము.

ఉత్తరసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. 1. సాక్షులు చెప్పిన దానిని ధృవపఱచుసాక్షి. 2. తనపై మోపఁ బడిన నేరము పరిహరించుటకుఁ దెచ్చుకొను సాక్షి.

ఉత్తరస్ఫుటితము. సం. వి. ఆ. న. యోనియందు చేయు చుంబనము. “స్త్రీ. చిత్తజ్ఞ గృహమున నుత్తరస్ఫుటితము పొక్కిట సంపుటంబును శిరోధి, ననువదం బూరుల నన్వితం బన నొప్పు దశ చుంబనములు దక్షత్ ఫలములు.” హంస. ౫, ఆ. ౧౪౮.

ఉత్తరాయణము. సం. వి. ఆ. న. సూర్యుడు ఉత్తరముగాఁ బోవు ఆఱుమాసములకాలము. (మకర సంక్రాంతి మొదలు కర్కటక సంక్రాంతివఱకుఁ గలకాలము.)

ఉత్తరాభాద్ర=ఉత్తరభాద్రపద. ఇరువదియాఱవ నక్షత్రము.

ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక నక్షత్రము.

ఉత్తరానంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉత్తరీయము.

ఉత్తరాసి. దే. వి. తలుపుక్రిందఁ దిరిగెడు కుబుసము. (శ.ర.)

ఉత్తరించు. ఉభ. దే. న. క్రి. 1. ఖండించు, నఱుకు. “చ...అమృగలమగండు వీరక దశము బగు మస్తక ముత్తరించి మేల్వఁ గడఁగి...” ఉ.రా. ౨, ఆ. ౧౭౩. 2. తెగడు, తిరస్కరించు. “వ...చక్కెరల ధిక్కరించి తేనెలు బోనాడి చెఱుకురసంబుల నిరసించి మనుమ నమరు నధర బంధుజీవప్రసూనంబును మొల్లల నుల్లసంబాడి యాడిము త్రియంబుల నుత్తరించి సుధాబిందు వులఁ బంపవరుసల సరసంబాడు పంపవరుసయు ...” హండు. 3, ఆ. ౧౭౯. సం. న. క్రి.

1. (నద్యాదులను) దాటు. “వ. ఇట్టుధవుండు యమునానది నుత్తరించి బదరికాశ్రమమునకుం జనియె...” భాగ. 3, స్కం. ౧౭౧. 2. కడచను, దాటి ముండునకు బోవు. (ఉత్తరియించు రూపాంతరము.) “సీ. చదలేఱు ప్రవహించు చాయ యుత్తరియించి ద్రువమండలంబు పెం ద్రోవ నడచి.” వైష. 2, ఆ. 3౭.

ఉత్తరిగము. వై. వి. (సం. ఉత్తరియి.) 1. వైబట్ట. 2. జందెమువలె వేసికొను బంగారునగ. (ఆం. పా.)

ఉత్తరిగె. దే. వి. హరవిశేషము. “సీ. సరవిశేషంబు లుత్తరిగె యుత్తండంబు బన్నసరంబునా బర గుచుండు.” ఆం. భా. ద్వి. మ. ౧౪౯.

ఉత్తరియము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉత్తరవాసము, వైబట్ట. 2. వైట.

ఉత్తరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. శివుడు. 2. విష్ణువు. 3. విరటునికొడుకు.

ఉత్తరువు. వై. వి. (సం. ఉత్తరమ్. క. ఉత్తరువు.) ఆజ్ఞ, అనుజ్ఞ. “సీ. ఊర్జాయములమీద హార పుత్తరువు గన్నరాయకైజీతంబు రాయవారు.” రా. వి. ౫, ఆ. ౧౩.

ఉత్తరేను. దే. వి. (క. ఉత్తరేణి.) అపామార్గమున. “సీ...ఉత్తరేను కనింద కోరిందపొదల.” ఆము. ౬, ఆ. ౧౩.

ఉత్తరోత్తరము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉత్తరమున కేచ్చినజవాబు. 2. ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు గల వాదము. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. తరువాతిదాని కంటె దరువాతిది. 2. క్రమముగా హెచ్చు నది. “గీ. పొత్తమిటు నేను నీ కుత్తరోత్తరాభి, వృద్ధి యని...” ఆము. వీతి. ౧౭. క్రి. విణ. 1. వైవై. 2. మఱిమఱి. “గీ. ఉత్తరోత్తర మభి వృద్ధి నొందుచుండు, గాళి ధర్మార్థకామమోక్ష ములు నాల్గు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౫౭. 3. ఎడ తెగక.

ఉత్తలపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉత్తలము+పడు.) 1. తో ఖించు, కలతనందు. “క. ఇత్తటి మనుష్యభువ నం, బుత్తలపడుచున్నయది...” భార. భీష్మ.

౨, ఆ. ౨౬. 2. త్వరపడు, తొందరచెందు. “మ...ఆలింగనకేళి కుత్తలపడు...” హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౧౨. 3. తాటుమాటగు. “చ... గ్రహతారకంబు లుత్తలపడక జొచ్చె...” భా. ౪, ఆ. ౭౭. 4. పరితపించు. “వ. అనుచు నుత్త లపడు నయ్యవసరంబున...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౩౮.

ఉత్తలపాటు. దే. వి. (ఉత్తలపడు ధా; ఉత్తలము+ పాటు.) 1. తోభము, కలత. “సీ. తథకొత్తై మది దిలోత్తమకు నుత్తలపాటు...” వైష. 3, ఆ. ౩౬. 2. త్వర. 3. పరితాపము, దుఃఖము. “క. అల జడి నెంజీలి పిమ్మట, సిలు గుత్తలపాటు వంత... నా నమరు దుఃఖాఖ్యుల్.” ఆం. కే. ౧౦. 4. తాటు మాటు. (శ. ర.)

ఉత్తలపెట్టు. దే. సం. క్రి. (ఉత్తలము+పెట్టు.) 1. పరితపించ జేయు. “ఉ...మెత్తనిమేనివాని నెట్టుత్తలపెట్టిరో పలువు రుగ్రమనమ్ములు గూడి యక్కటా.” భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౩. 2. త్వర పెట్టు. 3. తాటుమాటొనర్చు. 4. కలత నొందించు. (శ. ర.)

ఉత్తలము. దే. వి. 1. కలత, సంకోభము. “ఉ. ఆ త్తటి రావణండు విలయానలదుస్సహమా ర్థియై నరేంద్రోత్తముమీదఁ దేరుఁ గడునుగ్రగతిం బఱపించి సంతతో, ద్వైత్తశరప్రవాహ పరివీత దికాముఖుఁ డైనఁ జూచి పేరుత్తల మంది రాతనిసముద్ధతికిన్ దివినుండి నిర్జరుల్.” భార. ఆర. 2, ఆ. ౧౪౯. 2. త్వర, వేగిరపాటు. (శ. ర.) 3. పరితాపము, దుఃఖము. “క. చిత్తం బునఁ బ్రకొనియెడు, నుత్తల మడఁచుచు... చనియెఁ జెలువ యడవికిఁ.” భార. ఆర. 2, ఆ. ౨౧౦. 4. వ్యత్యాసము, తాటుమాటు. (శ. ర.) 5. సంభ్రమము, తత్తరపాటు. “సీ... సంభ్రమసంజ్ఞ యుత్తలంబు.” ఆం. భా. ప్ర. నా. ౧౪౦. 6. అధృతి, భయము. “సీ...వెఱ యుత్తలము నీకు బెదరు...అటన నధృతి యగు ...” ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౩.

ఉత్తాడించే. సం. స. క్రి. తాడనము చేయు, కొట్టు. “ప...రుద్రులం బఱసి మరుత్తుల నుత్తాడించి...” కాశీ. 2, ఆ. ౯౩.

ఉత్తానము. సం. వి. అ. పు. మిట్టనేల, మెరక. న. రతివిశేషము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. విరివియైనది. 2. వెలికిలఁ బరుండునది. 3. మీఁదిమొగము గలది. 4. లోతు లేనిది. 5. మాయ లేనిది.

ఉత్తారణము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరించుట, దాటుట. 2. ఉత్థరించుట, రక్షించుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దాటించునది. 2. రక్షించునది.

ఉత్తారము. సం. వి. అ. పు. 1. దాటుట. 2. అద్దకి కేగుట. 3. కాపాడుట. 4. వాంతి. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకి త్రిప్పుబడినగుడ్డు కలది. 2. అధిక మైనధ్వని కలది.

ఉత్తాలకము. సం. వి. అ. పు. తిరిటకము, తెల్ల లాద్దగు ౪.

ఉత్తాలము. సం. వి. అ. పు. కోతి. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. బల మైనది. 2. భయంకర మైనది. 3. విస్తరించినది. 4. మేలైనది. 5. పొడువైనది.

ఉత్తి. యు. దే. వి. చెల్లు, పరిష్కారము. “చ. శ మనతనూజమద్రిజాలు సాక్షులుగార జని యశావ నాశ్వదుర్గము వడిఁ జొచ్చి యధ్వరతురంగముఁ బావని కిచ్చి తండ్రిపాపముల నడంచి నద్గతికిఁ బంపిన క్రీడిబుణులుబు నేన తత్సమరతలంబు నక వినుతశౌర్యము నుత్తిగఁ బెట్టి తీర్చెదన్.” వై. ౧, ఆ. ౯౩. (ఈడు, ప్రతినిధి అని శ.ర.) వై. వి. (సం. యుక్తికి.) ఉపాయము. (చూ. ఉత్తుడు.)

ఉత్తిష్ఠత్. సం. శత్ర. లేచుచున్న, నిలబడుచున్న.

ఉత్తిష్ఠమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అభివృద్ధి నొందుచున్నది.

ఉత్తిర్ణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దాటిబడినది. 2. దాటివది. 3. కృతార్థమైనది. 4. కడచినది.

ఉత్తుంగము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉన్నతమైనది, ఎత్తైనది.

ఉత్తుడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకతుండి, గురుజ ౪. ఉత్తుడు. వై. విణ. (సం. యుక్తికి.) అద్దుడు, తగినవాడు. “గీ. ఎన్నియెందులు మనుజుని యెమ్ము గంగ, వారిలో నుండు నన్నివేల్ వత్స రములు, నాకలోకమహాసుఖ శ్రీకి నాతఁ, డుత్తుడై యుండు నిర్మలచిత్తవృత్తి.” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౧౦౫, భో. ౪, ఆ. 33౪.

ఉత్తేజకము. సం. విణ. (అ. జికా. అ.) 1. ప్రేరణ చేయునది. 2. వాడి చేయునది.

ఉత్తేజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఉత్తేజనము.

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేరణము. 2. వాడి చేయుట. 3. మెఱుంగిడుట.

ఉత్తేజితము. సం. వి. అ. న. 1=ఉత్తేజనము. 2. ఒకానొక అశ్వగతి. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరణ చేయఁబడినది. 2. వాడిచేయఁబడినది. 3. మెఱుంగఁబడినది.

ఉత్థము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పుట్టినది. 2. వెలవడినది. 3. మేల్కొన్నది.

ఉత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుండి లేచుట. 2. నిలుచుట. 3. ప్రబోధించుట. 4. పురుష ప్రమాణము. 5. ఉదయము. 6. ప్రయత్నము. 7. సుతోషము. 8. ముగితి. 9. తంత్రము. 10. యుద్ధము. 11. నైన్యము. 12. మలస్రావ రోగము. 13. ముగిపు. 14. పారుషము. 15. ఇల్లు. 16. కోరిక.

ఉత్థాజకము. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) 1. లేపునది. 2. లేవదీయునది. 3. ప్రేరించునది. 4. నిలఁబెట్టునది.

ఉత్థాపించే. సం. స. క్రి. నిగిడించు. “క. మెండుగ నుత్థాపించినదండము...” వేంపంచ. 3, ఆ. ౫౪.

ఉత్థాపితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. లేవఁబడినది. 2. పురికొల్పఁబడినది. 3. పుట్టిపఁబడినది.

ఉత్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉత్థానము.

ఉత్పతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎగురుట. 2. జన్మించుట. 3. ఆరోహణము, ఎక్కుట.

ఉత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జన్మము, పుట్టుక.
2. వైకి పోవుట. 3. జన్మస్థలము.

ఉత్పన్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపమార్గము.
2. తప్ప. విణ. (అ.అ.అ.) 1. తప్పదారిని బడి
నది. 2. అన్యాయ మైనది, న్యాయము నతిక్ర
మించినది.

ఉత్పన్నము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. పుట్టినది.
2. సమకూడినది.

ఉత్పరవర్ణకము. సం. వి. అ. న. నఖక్షత విశేషము.

ఉత్పలపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కలువతేకు.
2. తిలకభేదము. 3. పిఱుదులమీద నుంచు
నఖక్షతము. “నీ. పురుషుడు ఉత్పలపత్రములు
పిఱుందున నుంచ...” కవిరా. ౪, ఆ. 3౦.

ఉత్పలపూరక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆంధ్రకర శ్రీ.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ. 2. నల్ల
కలువ. 3. చెంగలవృక్షశ్రీ. 4. ఉత్పలకారిబళి.
విణ. (అ.అ.అ.) కృశించినది.

ఉత్పలకారిబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లసుగంధిపాల,
మామెన శ్రీ.

ఉత్పలిన. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లకలువలప్రోగు.
2. కలువతీగ.

ఉత్పత్కుడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. వైకి చూచు
వాడు. 2. ముఖము వైకెత్తినవాడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. 1. వెకలించుట.
2. కుటుపువలన గలుగుబాధ.

ఉత్పాటించు. సం. స. క్రి. వెకలించు. “మ...
పారిజాత ధరణీజాతంబు ... ఉత్పాటించి...”
పారి. ౪, ఆ. ౫౩.

ఉత్పాతకారి. సం. విణ. (న్. సీ. న్.) ఉపద్రవము
కలిగించువాడు. “గీ. పాంథనివహూబు పాలి
యుత్పాతకారి, ధూమకేతువు బోలి వెన్దోట
నడుమువిరిసె గ్రొవ్వారి నాగకేసరపు బువ్వు,
మీదిధూమంబుభంగి దుమ్రెదలు వెడలె.”
భీమ. ౫, ఆ. ౯౭.

ఉత్పాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైకి పోవుట.
2. శుభాశుభమునక మగు భూతవికారము,

(దివ్యము, అంతరిక్షము, భౌమము అని యిది
మూడువిధములు. దివ్యము—అపూర్వ గ్రహ
ములు నక్షత్రములు తోచుట; అంతరిక్షము—
పరివేషము, ఇంద్రధనుస్సు కలుగుట, పిడుగులు
కొఱపులు పడుట; భౌమములు—అపూర్వము
లైన చరాచర వస్తువులు కలుగుట.) 3. ఉపద్ర
వము.

ఉత్పాదకము. సం. వి. అ. పుం. ఎనిమిదిపాదములు
గల శరభమృగము. విణ. (అ. అ. అ.) పుట్టిం
చునది.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. పుట్టించుట. విణ.
(అ. అ. అ.) పుట్టించునది.

ఉత్పాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక. 2. సుభ
వము. విణ. (అ.అ.అ.) వైకి పాదములు గలది.

ఉత్పాదకయనము. సం. వి. అ. పుం. టిట్టిభము,
లకుముకిపిట్ట.

ఉత్పాదించు. సం. స. క్రి. 1. పుట్టించు. “వ...
పుత్రుల నుత్పాదించి...” కాశీ. 3, ఆ. 2౯.
2. వెలిగించు. “నీ...ఉత్పాదించు ధూపదీపా
దికములు.” హర. 3, ఆ. 3౬.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. బయలు వెడలు.
“మ...బొబ్బలు నార్పుల్ పట్టుసింహనాద
ములు నుత్పాదిల్లు...” భీమ. ౪, ఆ. ౧౯౧.
2. కలుగు. “క...ఎ గ్గుత్పాదిల్లు...” భార.
సభా. ౨, ఆ. ౧౩౫. 3. ప్రవేశించు. “క. పాద
విధేదంబున మ,ర్మాదలును దఱుగు నధర్మ
మాకొలదిసె యుత్పాదిల్లి వృద్ధి బొంధు
...” భాగ. 3, స్కం. 3౫౧. 4. జన్మించు,
పుట్టు. “క...విష్ణుదేవునంశంబున నుత్పాదిల్లె
గృహ్టుడు...” భార. ఆది. 3, ఆ. ౭౪.

ఉత్పాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆరోగ్యము, స్వాస్థ్యము.
ఉత్పీడన. సం. వి. అ. స్త్రీ=ఉత్పీడము.
ఉత్పీడనము. సం. వి. అ. న=ఉత్పీడము.
ఉత్పీడము. సం. వి. అ. పుం. 1. మథనము. 2. రా
పిడి. 3. పిడుచుట. 4. అధిక్యము.

ఉత్పాసము. సం. వి. అ. పుం. ఎత్తిపాడుపుమాట,
ఉపహాసము.

ఉత్పేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యలంకారము. 2. ఊహము. 3. అనవధానత.

ఉత్పేక్షించు. సం. స. క్రి. 1. ఊహించు. 2. ఉత్పేక్షలంకారముతో వర్ణించు. 3. ఉత్పేక్షతో జెప్ప.

ఉత్పేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పడవ.

ఉత్పల్లము. సం. వి. ఆ. న. 1. యోని. 2. సురత బంధవిశేషము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వికసించినది. 2. తెరిచినది. 3. ఉద్భవినది. 4. వెలికిలబడినది. 4. విరివి యైనది.

ఉత్పము. సం. వి. ఆ. న. ఉకారము. “చ...మిత్తుఁ బెల్లెనా, మొరనెను కాలవేడు లట ముదుగ నుత్పము మువ్విధముగఁ.” కాళిదా. 3, ఆ. ౧౩౧.

ఉత్సంగము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఒడి. 2. తొడ. 3. పిట్ట. 4. వైభాగము. 5. మధ్యభాగము. 6. శిఖరము, 7. కాగిలింత. 8. ఒకానొక హస్తాభినయము. 9. మిక్కుట మగు కలయిక.

ఉత్సంగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సన్న్యాసి, సర్వ సంగపరిత్యాగి.

ఉత్సన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నష్టము. నశించినది. 2. విచ్ఛిన్నము, తెలిపాయినది. 3. వ్యవహారమున లేనిది. 4. ఉద్గతము, ఉబికినది. 5. వెల్లగింపబడినది.

ఉత్సము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఊట. 2. ఊట గలచోటు. 3. జల ప్రవాహము.

ఉత్సర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. విడుచుట. 2. దానము. 3. సామాన్యవిధి, న్యాయము, 4. సమాప్తి. 5. గుడస్థానము. 3. (పుష్పాదులను) విచ్చల విడిగా విడుచుట.

ఉత్సర్జనము. సం. వి. ఆ. న. 1. విడుచుట. 2. దానము. 3. సమాప్తి. 4. త్యాగము.

ఉత్సర్జించు. సం. స. క్రి. విడుచు. “స్త్రీ. మాటలాడుచు మూత్రమలము లుత్సర్జించు మిహిరోదయమున మేలుకొనఁడు.” కాశీ. ౬, ఆ. ౪౬.

ఉత్సర్పము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దాటుట. 2. వైకుంఠము. 3. ఎగఁబ్రాకుట.

ఉత్సవము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అనందజనక మగు శుభాది. 2. చుడుగ. 3. గర్వము. 4. కోపము. 5. కోరికలు సిద్ధించుట.

ఉత్సహించు. సం. స. క్రి. 1. ఉత్సాహపడు. “క. ఇని యుత్సహించి కలశి, వనరాశి తటంబుగదిసి వసుధాధరరా, ట్టరయాధిపుఁడు...” దశా. ౨, అ. ౨౨గి. 2. కడఁగు. “గీ. అపఘులార సునిధుల రైతి రింక, దడయ నేటికి నిర్తలా దాత్తగతికి, నుత్సహింతురు గాక...” భార. కాం. ౪, ఆ. ౧౬౩.

ఉత్సాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. ఉద్వర్జనము, నలుంగుపెట్టుట. 2. తొలగించుట. 3. నాశనము చేయుట. 4. వైకెత్తుట. 5. వెల్లగించుట. 6. దున్నుట.

ఉత్సాదించు. సం. స. క్రి. 1. వెల్లగించు. 2. వైకెత్తు. 3. నాశనముచేయు. భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౩.

ఉత్సారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ద్వారపాలుఁడు. 2. కావలివాడు. 3. జనులను దొలగించి దారిచేయువాడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) తొలగించువాడు.

ఉత్సారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఉత్సారణము.

ఉత్సారణము. సం. వి. ఆ. న. 1. కదలించుట. 2. తొలగించుట. 3. జనులనుండి దారిచేయుట.

ఉత్సారించు. సం. స. క్రి. 1. కదలించు. 2. తొలగించు.

ఉత్సారితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కదలించబడినది. 2. తొలగించబడినది. 3. దూరముగా నెట్టబడినది.

ఉత్సాహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఉత్సాహనము.

ఉత్సాహనము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్సాహము కలిగించుట.

ఉత్సాహము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ప్రయత్నము. 2. అభిలాషము. 3. ఒకానొకక క్తి. 4. వీరరసమునకు స్థాయి. 5. శుభము. 6. సూత్రము. 7. వృత్తాశేషము.

ఉత్సాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. వీరరసము.

ఉత్సాహించు. సం. అ. క్రి. 1. ఉత్సాహపడు.

“మ...మది నుత్సాహించి నీ భక్తిమత్తురుష శ్రేష్ఠులఁ బూజనీయుట మహాపుణ్యము సర్వేశ్వరా.” స. శ. ౨౬. 2. యత్నించు. “నీ వెడ వింటినొర దాడివెడల నుత్సాహించు చిలుకవైకములు విడులకుఁ దిరుగు.” చంద్రా. ౪. ఆ. ౧౪౧. 3. ఉపాసించు, చెలరేగు. “కా...ర్పు ర్పూమరు, నైత్తిం బొల్పుహుతాశులీలఁ గుళు. ఉత్సాహించె...” జై. ౬. ఆ. ౧౪౬.

ఉత్సాక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉత్సాహించినది. 2. గర్వించినది. 3. పొంగినది. 4. ప్రోక్షించు బడినది. 5. అతిశయించినది.

ఉత్సాకము. సం. వి. అ. పుం. తహతహ.

ఉత్సాకుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఇప్తకార్య సిద్ధికిఁ బూనువాడు. 2. ఇప్తకార్యసిద్ధికై తహతహపడువాడు. 3. కుతూహలపడువాడు.

ఉత్సాకరము. సం. వి. అ. పుం. సాయంకాలము.

ఉత్సాల్పము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. విడువబడినది. 2. తాయబడినది.

ఉత్సాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విడుచుట. 2. ఇచ్చుట.

ఉత్సాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము. 2. గర్వము. 3. పొంగు. 4. ప్రోక్షణము.

ఉత్సాకించు. సం. అ. క్రి. 1. అతిశయించు. 2. గర్వించు. 3. పొంగు. 4. ఉపాసించు.

ఉత్సావనము. సం. వి. అ. న. ప్రోక్షణము, వైకిచల్లుట.

ఉత్సాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడుపు. 2. శరీరము. 3. ఘనత. 4. బలిమి. విణ. (అ.ఆ.అ.) పొడువైనది.

ఉత్సానము. సం. వి. అ. పుం. చిలునవ్వు. విణ. (అ.ఆ.అ.) వికసితము.

ఉత్సానము. సం. వి. అ. న. ఉత్సానము, చిలునవ్వు.

ఉత్సా. సం. అవ్య. (ఇది సమాసపూర్వపదముగానే

యుండును.) 1. ఉత్సాహము. 2. ఉత్సాహము. 3. ఉత్సాహము. 4. ఉత్సాహము. 5. ఉత్సాహము. 6. ఉత్సాహము.

ఉదాచనము. సం. వి. అ. న. 1. మూతుడు. 2. చేద. 3. ఎగఁజిమ్ముట. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎగఁజిమ్ముటకు సాధనమైనది.

ఉదాచితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పూజించు బడినది. 2. చెలరేగినది. 3. వైకి నెట్టబడినది.

ఉదాతకము. సం. ఉదాతము.

ఉదాతము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తాంతము, సంగతి.

ఉదాతక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తనివి, తృప్తి.

ఉదాతుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సజ్జనుడు. 2. వాఙ్మూలము, వడ్డివర్తకము చేయువాడు.

ఉదకమాడు. వి. అ. క్రి. (ఉదకము+అడు.) స్నానము చేయు. “గీ. ఒక్కప్రాధ్మండి నెలయేట నుదకమాడి.” కాళ. 3, ఆ. 32.

ఉదకము. సం. వి. అ. న. తడుపునది-జలము, నీరు. పుం. 1. కుందము. 2. ఉత్పలము. 3. యాని మూలము.

ఉదకీర్ణము. సం. వి. అ. పుం. కరంజకము, కానుగు.

ఉదకము. సం. విణ. (చ. దీపి. చ.) 1. వైకి పోవునది. 2. ఎత్తయినది. 3. సిద్ధుటిది. 4. ఉత్తర దిక్సంబంధ మైనది.

ఉదక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వై కెత్తబడినది. (జలాది.)

ఉదక్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టుది. “గీ. రజ కితోడ నుదక్తతో శ్రమణితోడ, విధవతో నాథుతో రాయువెలదితోడ, జెడిపెతో జాల బోరామి నేయఁ జనుదు, ప్రాణసంకటము లను బుణ్యాంగనలకు.” కాళి. ౨, ఆ. 2౪.

ఉదగద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. హిమాలయపర్వతము.

ఉదగయనము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరాయణము.

ఉదగాహము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము.

ఉదగము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉన్నతము. 2. దీర్ఘము. 3. ఘనము. 4. వృద్ధము. 5. ఉత్తమము. 6. భయంకరము.

ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులద్రోలుట.

2. పద్మము. విణ. (అ.ఆ.అ.) నీటినుండి పుట్టినది.

ఉదధి. సం.వి.ఇ.పుం. 1. సముద్రము. 2. నాలుగు.

ఉదధిమేఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి.

ఉదన్వంతము. సం. వి. త్. పుం. సముద్రము.

ఉదపాన మండూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూ
భస్మమండూకము, నూతిలోని కప్ప. 2. బహిః
ప్రపంచ మెఱుంగక తా నున్నస్థలమే ప్రపంచ
మని తానే గొప్పవాడ నని భావించువాడు.

ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం. న. నూయి.

ఉదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉదయించుట.

2. వెడలుట. 3. పుట్టుక. 4. వృద్ధి. 5. సృష్టి.

6. తూరుపుకొండ. 7. ఫలసిద్ధి. 8. వడ్డి.

ఉదయరాగ పట్టులు. మి. వి. బ. వస్త్రవిశేషము.

“వ...ఉదయరాగపట్టులు నేత్రపట్టులును...”

ద్వ. 3, ఆ. ౨౦౬.

ఉదయి. సం. విణ. (న్.నీ.న్.) 1. ఉదయించునది.

2. వృద్ధినందునది. 3. వైకి వెడలునది.

ఉదయించు. సం. అ. క్రి. 1. (సూర్యచంద్రాదులు)

పొడము. 2. కలుగు. “వ. అరిషడ్వర్గం జేమిట

నుదయించు నెట్లు సమయు...” భార. శాం.

3, ఆ. ౪౨౦. 3. ప్రవేశించు. “శా...వసంత

కాల ముదయించెన్ సౌఖ్యసంధాయయై.” భీమ.

గీ. ఆ. ౯౨.

ఉదరంభరి. సం. విణ. (ఇ) అతిథిప్రాజ మున్నగునవి

లేక తనపొట్టమాత్రమే పోషించుకొనువాడు.

ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు. 2. నడుము.

3. యుద్ధము. 4. మధ్యభాగము.

ఉదరిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాల.

ఉదరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అదరిపడు. “గీ. ఉదరిపడి

మేలుకని...” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౯౮.

ఉదరిపాటు. ద్వ. వి. (ఉదరిపడు ధా.) 1. అదరి

పాటు. (శ.ర.) 2. ఉతికిపాటు. “గీ...పద

ములు తడఃబడ నుదరి పాటుగదుర...” ఉ. రా.

3, ఆ. 3౪౭.

ఉదరు. దే. అ. క్రి. 1. అవరు. “నీ. ఉదర క్రేళ్లు

ఊకెడునుగ్గకేసరులతో బిలతాహులు కింక

వెలికి నెగయ.” హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౭౭.

2. విజృంభించు. “నీ. ఒకమాటు మింటికి నుదరి

యుల్లంఘించు నొకమాటు లాశల నొదిగి

యూడు.” భాగ. ౮, స్కం. ౭౧౯. 3. కో

పించు. “ఆ. అనుచు నుదరి పలుక విని హిడి

బయ్య గడువెఱచి...” భార. ఆది. ౬, ఆ.

౨౦౧. 4. భయపడు. “ద్వి. ఉదరి తాపసు

రెల్ల నొండొరు గడవబడవడం డివె మహా

ప్రళయంబు వచ్చె.” ద్వి. హాశ్వ. పూ.

౪౦౬, పం. వి. ఔ. అనా. “చ. ఉదట రణో

త్సపం బొదవ నూటట నార్వగ నొక్కనోరు

స్కాలదు తమ కంచు...” తు. సం. ౧౨, ఆ. 2.

ఉదర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్తరకాలము.

2. ఉత్తరఫలము. 3. కాకవిశేషము, మదనకంట

కము ౪.

ఉదర్పి. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని. 2. కిప్పుడు.

3. మన్నధుడు. విణ. (న్) వై కెగయుత్సాలలు

కలది.

ఉదర్థి. సం. వి. ఇ. పుం. ఎద్దు.

ఉదలు. దే. స. క్రి. విడుచు. (చూ. ఉదలుచు.)

ఉదలుచు. దే. స. క్రి. (ఉదలు+చు. స్వార్థమున.

క. ఉదర్పు.) 1. విడుచు. “క. కదియుచు

బాయుచు బట్టుచు, నుదలుచుచుం బడుచు

లేచు చుడుగుచు...పెనగిరి...” భార. విరా.

౨, ఆ. 3౪౮. 2. విడిపించు. (చూ. ఉదల్పు.)

ఉదల్పు. దే. స. క్రి. విడిపించు. “ఉ. పాపవినిశ్చ

యూడు సహియ్యదకొంగ కడంగి పట్టినంగోప

ముతో నుదల్పికొని కోమలియన్ వెన వాని

వేయుడు.” భార. ఆర. ౬, ఆ. ౧౯౦.

ఉదవసితము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

ఉదవాహము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము.

ఉదశ్చిత్తు. సం. వి. త్. న. పెరుగుతో సమముగా

నీళ్లు కలిసి చేసిన మజ్జిక.

ఉదస్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎగజిమ్మ

బడినది. 2. నిరసించబడినది. 3. అపమానించ

బడినది.

ఉదస్తుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అవమానింపఁబడిన వాడు. “క. మొదలనె యొరుదలకానింజెద రంగా నాడ కాత్తఁ జింతింపు పది, బదిగ మృష యేని మఱి విడు, మువస్తుఁగాఁ గాకయుండ నొక్కమతమునకొ.” ఆము. ౪, ఆ. ౨౨౦.

ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక పేద స్వరము. (ఉదాత్తానుదాత్తస్వరము లని యివి మూడు.) 2. ఒక యర్థాలంకారము. 3. దానము. 4. పెద్దమద్దెల.

ఉదాత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. ధీరోదాత్త నాయకుడు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. గొప్పవాడు. 2. ఈవికాడు. 3. మనోజ్ఞుడు.

ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంచవాయువులలో నొకటి. 2. బొడ్డు. 3. ఒకానొకపాము.

ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. ఉదారధాన్యము.

ఉదారుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. దాత. 2. గొప్పవాడు. 3. సరళస్వభావము కలవాడు. 4. గాంభీర్యము గలవాడు. 5. నేర్పు గలవాడు.

ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగఁజిమ్ముట. 2. ఉపేక్షించుట. 3. నిరసనము. విణ. (అ.ఆ. అ.) 1. ఎగఁజిమ్మనది. 2. ఉపేక్షించునది. 3. నిరసించునది.

ఉదాసించు. సం. స. క్రి. 1. తిరస్కరించు. 2. ఉపేక్షించు. “నీ... పెద్దపత్ని నుదాసింపఁ బాడిగా దుచును...” దశా. 2, అ. ౧౩.

ఉదాసీనుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కూటస్థుడు. 2. శత్రువు మిత్రము గానిరాజు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉపేక్షించువాడు. 2. ఏ పక్షమునకుఁ జెందక యుండువాడు. 3. నిరసించువాడు.

ఉదాఘ్నితుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ద్వారపాలుడు. 2. స్వకర్త పరిత్యాగి యగుముని. 3. చారుడు. 4. అధ్యక్షుడు; ప్రభువు.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. న. 1. కథనము. 2. సంగతి. 3. దృష్టాంతము. 4. ఉపోద్ఘాతము.

5. ప్రమాణము. 6. మచ్చు. 7. తర్కమందలి ప్రతిజ్ఞాదులలో మూడవది. 8. ప్రబంధవిశేషము. 9. అలంకారవిశేషము.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము, దృష్టాంతము.

ఉదాహరించు. సం. స. క్రి. 1. ఉదాహరణముగా చెప్పు. “క. తనమహిమ నాశ్రయక్షితి, యొనరుచుఁ జనఁ జూచి సుగ్రహు కులీనశయ్య, చునుదాహరితురు...” కళా. 2, ఆ. ౪౩. 2. ఉదాహరణముగా చూపు. “వ... పాపకుండు... పూర్వకృత ఖాండవదాహం బుదాహరించు తెఱుగునం బ్రతివికాఖాతి ప్రతాపంబుఁ జూపుటవలన ధనంజయభి ధానంబును...” శుక. 3, ఆ. 3౦౨.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. పుం=ఉదాహరణము.

ఉదాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉదాహరణము.

ఉదితము. సం. వి. అ. న. 1. చెప్పట. 2. వాక్యము. 3. లగ్నము. 4. కురుమేరు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పైకిలేచినది. 2. ఉదయించినది. 3. కలిగినది. 4. చెప్పఁబడినది.

ఉదితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉదయము.

ఉదిరి. దే. వి. అవరంజి, మేలిమిబంగారము. “నీ... ఉదిరి యంబరమువాడు.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౩౦. విణ. 1. పదియాణువన్నెగలది, మేలిమి. “చ. ఉదిరిపసిండిచాయ గలయొప్పులకుప్పులు...” రామా. 2, ఆ. ౧౮౦. “నీ. ఇది కోలపెఱుంగుగా దుదిరిబంగారంపుఁబసిమి గ్రుచ్చెడు పచ్చవట్టుగాని.” పాండు. ౪, ఆ. 3౧. 2. మేలిమి బంగారము. “క... ఉదిరి మేల్బొమ్మవుగద మరు నాటవయవ్వువుగద...” కాళిందీ. ౨, ఆ. ౬౪.

ఉదిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అదరిపడు. “క. విని కినిసి యుదిరిపడి...” దశ. ౪, ఆ. ౭౧.

ఉదిరిమల. దే. వి. (ఉదిరి+మల.) బంగరకొండ, మేరుపర్వతము. “క. ఉదిరిమలతోడ నొరయఁగ, నెదిరినదొర...” రా. వి. ౨, ఆ. ౭౯.

ఉదిల. దే. వి. 1. అక్షర్యము. “సీ...తాజిక యుదిల యటన నభృతి యగు.” ఆరీ. భా. ప్ర. ౧౩౩. 2. చలనము. (చూ. ఉదిలగొను.) 3. పాతాపము. (శ.ర.)

ఉదిలగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదిల+గొను.) 1. అక్షర్యపడు. “సీ...ఆమర, ఆ. మరుల దాకి యేసిరి...చెదర జలదహక్తి, బెదర వృక్షాయుధు, హృదయ ముదిలగొనుగఁ ద్రిదశగణము.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౧. 2. త్వరపడు. “గీ...నారాక కెదురుసూచు, నయనములు పేయుఁగల్గిననాకభర్త, యుదిలగొనుచున్నవా రాత్రి నున్నముగురు.” వైష. ౪, ఆ. ౬౪. 3. వ్యాపించు. “వ. వారివాహవ్యూహంబులు కడ లవి యఁ జదల నుదిలగొనియె.” మార. ౬, ఆ. ౫౮. 4. అతిశయించు. “గీ...మనములొన, మదన వికృత లుతంతప నుదిలగొనుగ.” కేయూర. ౪, ఆ. ౨.

ఉదిలగొను=ఉదిలగొను. 1. చలించు. “క. వినరుఁడు మానసము ధృతి, నూన నుచితవృత్తి నుడు నుదిలగొనక యె, దై నస నెయ్యది యేనియు, వానికి దుర్లభము లేదు...” భార. కాం. ౩, ఆ. ౧౬౧. 2. జుంకు, వెనుదీయు. “గీ. అని శపింపఁగఁ బూనునయ్యవనరమున, నేమి నెప్పుడు నోసయమీంద్రపాద్య, యుదిలగొని కంప ము దుచునుండఁ గాని, కావజలమందుకొఁ గేలు సాగదయ్యె.” భీమ. ౨, ఆ. ౧౦౯. 3. పుత పించు. “వ. ఇట్లు హృదయాబును గదిరిన మద నానలాబుచే నుదిలగొని యానుదతి చిత్ర రేఖ కిట్టినియె.” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౦౨.

ఉదిలు. దే. అ. క్రి. (క., త. ఉదిర్.) పడిపోవునట్లుండు. “గీ. పెటిరె బ్రహ్మాండభౌండుంబు చిటిరె దిక్కు, బురరె పాతాళభువనంబు లుదిరె నభము, మేటిధాటిజనిత కాలకూటవిషము, చిచ్చు విడి పడి యాతాతఁ బెచ్చు పెనుగ.” భీమ. ౪, ఆ. ౬౧.

ఉదీచి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరదిక్కు.

ఉదీచీనము. సు. వి. (అ.ఆ.ఆ.) 1. ఉత్తరమున నున్నది. 2. ఉత్తరకాలమున నున్నది.

ఉదీచ్యము. సు. వి. ఆ. పు. 1. శరాజతీనదికి వాయవ్యమున నున్నదేశము. 2. ఉత్తరదేశము. న. మరుచేరు. వి. వి. ఉదీచీనము.

ఉదీపము. సు. వి. ఆ. పు. ప్రవాహము, వెల్లువ. వి. (అ.ఆ.ఆ.) పాటిసవెల్లువ గలది.

ఉదీరణము. సు. వి. ఆ. స. 1. ఉచ్ఛారణము. 2. కథనము. 3. బాణాదుల ప్రయోగము.

ఉదీర్ణము. సు. వి. (అ.ఆ.ఆ.) 1. ఉదారము, గొప్పది. 2. ఉదితము, చెప్పుబడినది. 3. ఉద్రిక్తము, అతిశయించినది. 4. ఉత్పన్నము, పుట్టినది. 5. మదాధము, గర్వించినది.

ఉదుంబరదళ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉదుంబరపద్మ.

ఉదుంబరపద్మ. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. దంతి.

ఉదుంబరము. సు. వి. ఆ. పు. 1. మేడి. 2. గడప. 3. కుప్పభేదము. స. 1. మేడిమడు. 2. రాగి. 3. కర్ష మనునొకానొక మానము.

ఉదుంబరుండు. సు. వి. ఆ. పు. నపుంసకుండు, పేడి.

ఉదుక=ఉతక. “సీ. తోలుమ్రా నుదుక నాఁ బోలుఁ గవాటమూలాలవాలాభిధ...” ఆం. భా. ద్వి. ౨౨.

ఉదుకు=ఉతుకు. దే. స. క్రి. 1. ముటికి పోవుటకై తడిసినబట్టలు తాతివై గుంజు. “చ...త్రాట మున్నుదికినకాటి వ్రేల...” ఆము. ౧, ఆ. ౮౩. 2. తాడించు. “గీ...ఆన్నికాచరుని..., బిడలు గుల్లలతిత్రిగా నుదికి చంపె.” భా. రా. యు. ౬౮౦. 3. నశింపజేయు. “గీ. మొదలియది పాపముల నెల్ల నుదుక జాలు.” భీమ. ౬, ఆ. ౧౭.

ఉదుటారు. దే. అ. క్రి. (ఉదుట+అరు.) క్రుశ్చి పడు. “ఉ...మేల్, జగ్గుమిటారి గుబ్బుచనజ క్రవ లతున్న నిక్కి గ్రమ్మనక, లొగ్గక, వై ణిజీరవికలా నుదుటారుగ...” కాళిందీ. ౨, ఆ. ౯౫.

ఉదుటు. దే. వి. 1. ఔధత్వము. “చ...మూర్ఖ తొలగినఁ గన్ను విచ్చి పేరుదుటను లేత లక్షణ సహాదరుండు...” ఉ. రా. ౭, ఆ.

౧౩2. 2. దార్ద్రము. వేక. మాన. ౧౬. 3. విలాసము. “నీ. ఒరగంట మెఱుగెక్క నొరయంగఁ గలతెక్కహొన్నంచు పక్కెర యుడుటునూప. దశా. ౨, ౪. ౬౬. విణ. 1. ఉద్ధతము, పొగచెక్కినది. “నీ... ఉడుటు రా యంచలేగొదమ...” సా. ౧, ఆ. ౧౨౨. 2. విలాసము గలవాడు. “చ. ఉదు టగువానిః బ్రాయమున నుండెడువాని...” హంస. ౧, ఆ. ౧౧2.

ఉదుటెక్కు. దే. ౨. క్రి. (ఉదుటు+ఎక్కు.) (ప్రాయముచే) విలాసము కలదగు. “నీ. వీనిమా పుదుటెక్కుఁగానె తా సిరివట్టికివి బోర బిరుదుఁ డెక్కింబు గలిగె.” ఆము. ౬, ఆ. ౧౦౧.

ఉదురు. దే. ౨. క్రి. 1. గర్వింపు. 2. తిరస్కరించు. “నీ. కొనరమాటలను బ్రెక్కొన్నచిన్నై గణింపఁ గినుకతో నుదిరి జుకొంచువగులు.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧౬౯. (కంపించు అని నూ.ని.) 3. పాటు, పోవు. “ఆ. అదియుఁ గాన యా ధరాధీశుఁ డితకు, మున్ను మన సమీపమునకుఁ దనదు, డేగఁ బిలిచికొనుచు తీవితో రాఁడె యా, యొప్పు మిగులఁ దాల్చి నుదురఁ దోరె.” కళా. ౬, ఆ. ౨౬౧. వి. బౌ. ఆనా. ఉదుటు, ఉద్ధతి. “చ. ఉడుటఁ దెమల్చి మ్రింగునరసోదకబిందుల మాక్షికంబులూగదఁ గబళించు...” కు. సు. ౬, ఆ. ౯౯. “చ... మహోదరు, డుదురున నొక్కఘోరగద యూని కృతాంతునిలీల ను గ్రుడై.” ఉ. రా. 3, ఆ. ౧౪.

ఉదురుమిడుతు. దే. విణ. (ఉదురు+మిడుతు.) 1. ఉద్ధతుడు, గర్వి. (శ. ర.) 2. దుర్భాగ్గుడు. “నీ. ఒకకాలఁ జిరకాల మోహో తపోవృక్ష మొనర నాఁ జేసె నీయుదురుమిడుతు.” కకు. ౧, ఆ. ౮౭. “గీ. ఉద్ధతులు గొంట్టు పలుగాకు లందుచుమిడుతు, ల...” హర. ౧, ఆ. ౧౦.

ఉదుఖలము. సు. వి. ఆ. న. 1. తోలు. (రూ. ఉదుఖలము.) 2. గుగ్గిలము ౨.

ఉదుఢము. సు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. పెండ్లి యైనది. 2. బలిసినది. 3. మోయబడినది.

ఉద్ధతము. సు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. బ్రద్ధలు చేసి వైకి వచ్చినది. 2. పుట్టినది. 3. ఉదయించినది. 4. క్రక్కి వేయబడినది.

ఉద్ధతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉద్ధమనము, వైకిఁ బోవుట. 2. వాంతి. 3. పుట్టుక. “నీ. జగదుద్ధ తికిని బీజము ప్రధాన మన...” ఆము. 3, ఆ. ౮.

ఉద్ధమనీయము. సు. వి. ఆ. న. 1. తెల్లనివస్త్ర ములజాట. 2. ఉదికినబట్ట. 3. కట్టి విడచినబట్ట. “గీ. తృప్తియుద్ధమనీయంబు తానె యుదుకు.” పాండు. 3, ఆ. ౪౬.

ఉద్ధమము. సు. వి. ఆ. పు. 1. వైకిఁ బోవుట. 2. పుట్టుక. 3. ఉదయము. 4. ఎత్తు. 5. నిక్కు. 6. విడుపు. 7. మొక్కు. 8. వాంతి.

ఉద్ధమించు. సు. అ. క్రి. 1. ఉరు, వైకి వచ్చు. “వ... సానగ్గికద్రవ్యవికారంబునం జేసి యా ర్ద్రా బగుటయు ముద్దగట్టుటయు... తాపనివా రణంబును గూపగతం బైనజలంబు దివియ మఱియు నుద్ధమించుటయు ననునివి జలవృత్తు లనంబడు...” భాగ. 3, స్కం. ౮౯౬. 2. ఎగురు. “ఉ... వాలి మింటికి, గ్రక్కున నుద్ధ మించె...” ఉ. రా. 3, ఆ. ౨౮౨.

ఉద్ధరణము. సు. వి. ఆ. న. 1. వాంతి. 2. శ్రేయ. ఉద్ధాఢము. సు. వి. ఆ. న. అతిశయము. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అధికము.

ఉద్ధాత. సు. వి. ఋ. పు. యజ్ఞమునందు సామ వేదతంత్రము నడపు ఋత్విజుఁడు.

ఉద్ధారము. సు. వి. ఆ. పు. 1. క్రక్కు. 2. స్థావము. 3. శ్రేయ.

ఉద్ధారింపు. సు. అ. క్రి. శ్రేయ. సు. క్రి. వెలి గ్రక్కు, విడుచు. “మ... సౌరభము లుద్ధారిం చుచు...” విన. శకు. ౧, ఆ. ౮౪. “నీ. కన్ను కన్నునకు మాక్షికము లుద్ధారింపుఁ జెఱుకు సిగిణిచేతఁ జెప్పకున్న.” ఉద్ధ. ౨, ఆ. ౧౧౭. (‘ఉద్ధారింపు’ ముద్రి.)

ఉద్ధరణము. సు. వి. ఆ. న. నిగరణము, మ్రింగుట,

ఉద్ధిరి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉద్ధిరణము.

ఉద్ధితి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పాడుట. 2. ఒకానొక మాత్రావృత్తము, ఆర్యావృత్తభేదము. 3. సామ గానము చేయుట.

ఉద్ధీగము. సు. వి. అ. పు. 1. ప్రణవము. 2. సామ వేదము. (సామవేదభేద మని యొకరు. సామ గానావయవభేద మని వాచస్పత్యము.) 3. మే ఘము.

ఉద్ధీఘండు. సు. వి. అ. పు. 1. ఒకానొక ఋత్వి జాండు. 2. చంద్రుండు.

ఉద్ధీర్ణము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. క్రక్కబడినది. 2. వైకి వ్యాపింపజేయబడినది. 3. వెడలంపబడినది.

ఉద్ధూర్ణము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) వై కె త్తబడినది. ఉద్ధ్రాసాము. సు. వి. అ. పు. ఉద్ధ్రాసాము, వై కె త్తి పట్టుకొనుట.

ఉద్ధీవుడు. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మెడ వై కె త్తి నవాడు. 2. గర్వము కలవాడు.

ఉద్ధటితము. సు. వి. అ. న. రతిబంధ విశేషము.

ఉద్ధట్టనము. సు. వి. అ. న. దిరయిక, రాపిడి.

ఉద్ధనము. సు. వి. ఆ. పు. చెక్కిడుమ్రానికి ఆనికగా క్రింద నుంచుదుగ మున్నగునది.

ఉద్ధము. సు. వి. ఆ. పు. 1. హస్తపుటము. 2. ఆగ్ని. 3. దేహమునందలి వాయువు. విణ. ఆ. పు. శ్రేష్ఠము, ప్రశస్తము. ఉదా:—గవోద్ధము. (ఇది మతల్లికాదుల వంటిది.)

ఉద్ధాటనము. సు. వి. అ. న. 1. వైకి లాగుట. 2. చేద మున్నగు నీట్లతోడు సాధనము, ఏతము. 3. ఉగ్గడించుట. 4. భేదించుట. 5. తాళపుం జెవి మున్నగు పెట్టె తెరిచు సాధనము.

ఉద్ధాటించు. సు. స. క్రి. 1. కవియు, ఎదుర్కొను. “మ. పొడగానంబడకుండ డాగు వెలికిం బో వంగం దా నడ్డమై, పొడచూపుం జరణంబులుం బెనగొనుం బోరాక రారాక బెగ్గడింబ గూలం గఁ దాచు లేచుకటి నుద్ధాటించు లుఘించు ...” భాగ. ౮, స్కం. ౬౩. 2. భేదించు,

పగులగొట్టు. “వ. భేరి కృపంగ వేణు విణా నిసాదుంబు రోదసికటాచూంబు నుద్ధాటించు...” వై.ప. ౬, ఆ. ౮౦. 3. చుప్ర; చావగొట్టు. “మ...నికాచరల నుద్ధాటించి...” వి. పు. ౬, ఆ. ౨౬౯. 4. ఊడగొట్టు, వడగొట్టు. “వ. యూషస్తంభంబు బుద్ధాటించి...” కాశీ. 2, ఆ. ౮౩. 5. పెజుకు, ఊడచీయు. “క. కై టభవిరోధిభక్తిరసాటోపం బెసంగ వనరుహ లోకన ము,ద్ధాటించి భీమచాళుని,హటక పదక్షితి లోచనాబ్జముం బెట్టె.” భీమ. ౬, ఆ. ౬౭.

౬. క్రి. వ్యాపించు, విస్తరించు. “సగ్ధ. ఉద్ధా టించుక...ప్రతాసాతమబుత్...” పరావా. ౧, ఆ. ౪౦.

ఉద్ధాతము. సు. వి. ఆ. పు. 1. చెబ్బి. 2. ఆరం భము. 3. ఇనుపగుదియ. 4. తొట్టుపాటు. 5. ఆడు. 6. కొట్టుట. 7. ప్రాణాయామము. 8. రేచకపూరకకుంభకములలో నొకటి. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎత్తినది.

ఉద్ధుష్టము. సు. వి. అ. న. ధ్వని, మ్రోత. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ధ్వనించినది. 2. చేనబడినది.

ఉద్ధోషము. సు. వి. అ. పు. 1. మొట్టి. 2. చా టిపు. 3. జనప్రవాదము. 4. విగ్గటగా మాటా డుట.

ఉద్ధోషించు. సు. అ. క్రి. ఉఱుము. “మ...ఉద్ధో షించె నూత్నాభ్రముల్.” కవిక. ౬, ఆ. ౧౨. స. క్రి. చాటు, నొక్కి చెప్ప.

ఉద్ధండము. సు. వి. అ. పు. పెద్దకట్ట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. భయంకర మైనది. 2. మిక్కిలు మైనది. 3. పొడు వైనది. 4. నిరుతుక మైనది. 5. ఎత్తబడినదండము కలది.

ఉద్ధండించు. సు. అ. క్రి. వ్యాపించు. “మ...ఆధ రణీనాథునిక్రి దాంబరె గడుసుద్ధండించి బ్రహ్మ డమున్.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨. స. క్రి. విడుచు, తృజించు. “మ. తరుణుల్ గొందఱు మూలగేహ ముల నుద్ధండించి రారాక తద్విరహాగ్నింబరితాప మందుచు...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౯౬౭.

ఉద్దంతురుము. సు. వి. అ. పు. 1. ఉన్నత మైనది.

2. మిట్టపొద్దది. 3. భయంకర మైనది.

ఉద్దంతురుడు. సు. వి. అ. పు. 1. పొడగరి.

2. మిట్టపొద్దవాడు.

ఉద్దంశము. సు. వి. అ. పు. 1. మత్కుణము,

నల్లి. 2. లీక్ష, పేను. 3. మశకము, దోమ.

5. జోటీంగ.

ఉద్దడ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. ప్రబంధ. 2౮.

ఉద్దము. దే. వి. 1. పాదరక్ష, చెప్ప. “గీ. పాద
ములఁ గిట్టు కిట్టని పలకుచుండు, పుచ్చుటద్దాలుఁ
జేపట్టుకోల యమర.” హంస. 3, ఆ. ౯౦.
(శ.ర.పా. ‘పుచ్చుటద్దాలు’ ముద్రి.) 2. పాద
రక్షావిశేషము, ఒకవిధమగు చెప్ప. ఆం. భా. ద్వి.
౨౯౮. 3. పొడవు, ఎత్తు. (ప్రా.)

ఉద్దర. వై. వి. (సు. ఉద్ధారః) ఆధి, తాకట్టు.
“సీ. తాకట్టు కునువ యుద్దర వారకం బీ డనం
గను నాధి చెలఁగుచుండు.” ఆం. భా. ద్వి.
౨౨౯.

ఉద్దరి. దే. వి. చాటమై మిక్కిలి పొడ వైనగట్టు.
(శ.ర.ప్రా.) విణ. ఉత్తరి, లేనిది. వ్యవ:—
వాడు చేయున దేమి? ఉద్దరి.

ఉద్దరువు. వై. వి. ఉద్దర. “ఉ. వెచ్చము వెట్టునున్న
బదివేలకు నుద్దరు వొల్లరు...” పిన. శకుం.
౧, ఆ. 2౮.

ఉద్దవడి. దే. అవ్య. ద్రు. (ఉద్ద+వడి.) శీఘ్రముగా.
“చ. అలిగి ప్రహస్తుఁ డుద్దవడి హైహయపై
ముసలబు వైచినన్.” ఉ. గా. 3, ఆ. ౨౪3.
2. మిక్కిలి. “సీ. పరమేశు మన ముద్దవడి ముట్టి
సాధిప నెత్తినగలి: దల యెత్తఁదొడఁగె.”
కు. సు. 3, ఆ. 3౨.

ఉద్దవిడి=ఉద్దవడి. 1. శీఘ్రముగా. “ఉ...యఁజ్జ
వలిపే రడంత మని యప్పుడ యుద్దవిడిన్...
రాజత్వైలముఁ జేరఁ బోయినన్.” నిర్వ.
౪, ఆ. ౪3. 2. మిక్కిలి. “చ...పరాకునన్
మెలఁగుచిత్తము లుద్దవిడిం గలంగఁగానిందుని

భాస్య లప్పుడు సమీక్షణఁ జేసిరి రాజహంస
మున్.” నైష. ౨, ఆ. ౪౫.

ఉద్దాంతము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి అణఁ
చఁబడినది.

ఉద్దానము. సు. వి. అ. న. బంధించుట, బంధనము.

ఉద్దాఘాడు. సు. వి. అ. పు. వరుణుడు. విణ.

(అ.ఆ.అ.) 1. బంధరహితుడు. 2. భయంకర

మైనవాడు. 3. స్వాతంత్ర్యము గలవాడు.

4. గాంభీర్యము కలవాడు. 5. గర్వము గల

వాడు. 6. ఆధిక్యము గలవాడు.

ఉద్దాహుడు. హి. వి. ఒకానొకయధికారి. “గీ. అ
మనము నైదులేజితో నరుగుచెంచె, దారుణా
కారుఁ నైనముద్దారుఁ డొకఁడు.” శుక.
౨, ఆ. ౪౨౬.

ఉద్దాలకము. సు. వి. అ. పు. 1. ఎట్టజొన్న శి.

2. మణివిశేషము. 3. ధాన్యభేదము. 4. కొండ

గోగుపువ్వు.

ఉద్దాలము. సు. వి. అ. పు. బహువాలకము, విరిగిశి.

ఉద్ది. దే. వి. 1. జత. (శ.ర.) 2. జట్టు. “సీ. వే
డగ్గతో బాడుచు విరిబుతు లాడుచు నుద్దులు
గూడుచు నుప్పి యుప్పి.” పరమ. ౪, ఆ. ౧౦౦.
3. చెలిమి. “సీ. వెలిదామరలఁ బోలు వెడఁద
క్రొల్లన్నులు మద్దికాయలతోడ నుద్ది వడయు.”
కాశీ. ౪, ఆ. ౧౦౧, కాశీ. ౨, ఆ. ౫౬. 4. గూడ
మున్నగువానితో తోడిననీరు పొరలిపోకుండ
బోచ మొదట నేర్పఱచిన మిట్టి. (శ.ర.ప్రా.)
5. మినుము, సస్యవిశేషము. (శ.ర.) విణ. 1. ఉడ్డి,
పోటి. “కా. రాజేంద్రుండు విదర్భరాజతనయా
రత్నంబుఁ బెన్నుద్దలై, రాజీవాత్మల నుద్దు లుం
చుకొని నీరం జల్లు పోరాడుచో...” విక్ర.
౫, ఆ. ౫2. 2. సాటి, సమానము. “సీ...బిసరు
హాసను నుద్ది పెద్దభిభుండు.” నైష. ౧, ఆ. ౨౬.
3. జుటగలది. “దండకము...దిట్టివై కిట్టి పె
న్నుద్దువద్దల్ వడం ద్రోచియున్...” పారి.
3, ఆ. 3౮.

ఉద్దింఁచే. దే. అ. క్రి. సరిపోలు, ఎనయగు. “సీ. ఉ
దయాద్రితటముతో నుద్దింఁచునురమునఁ గౌస్తు

భొ బనుదివాకరుడు దోచు." ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౧౪౬. ఆ. క్రి. స. క్రి. "గీ. చెంచుకొమరుల తోడ నుద్దిచుకాడు; విన్ను డభినవబాల్య సంవన్నుఁ దగుచు." కాళి. 3, ఆ. 33.

ఉద్దికాడు. దే. విణ. (ఉద్ది+కాడు.) 1. జత యైనవాడు. "ఉ...భా, స్వంతుని యుద్ది కాడు..." భట్టా. గీ. ఆ. (శ. ర.) 2. చెలిమి కాడు. "నీ. ఎద్దు తత్తడిజోడునుద్దికాఁ డిడిన హొంబట్టు నాడెపుజట్టాఁ బుట్టములును." రచ్చ. ఆర. గీ. 2. (శ. ర. పా. 'జోడునుద్దికాడు.' ముద్రి.)

ఉద్దిగొను. దే. ఆ. క్రి. (ఉద్ది+గొను.) జతగూడు, జాట యగు. "వ. ఇద్దఱునుద్దియ లుద్దిగొని వీణ లందుకొని...వాయిపుచు..." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦౮౨.

ఉద్దిచేయు. దే. స. క్రి. (ఉద్ది+చేయు.) జోడించు, జతగూర్చు. "గీ. దక్షునల్లుఁడ్రమెడల సూత్ర ములు గట్టియూపములు సూత్రములతోడ నుద్ది చేసి,దామెనలు గూర్చి నడిపించె దరతరబ, వీరభద్రుఁడు వశువుల వెల్పునట్లు." కాళి. 2, ఆ. ౮౮.

ఉద్దితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) బద్ధము, కట్టఁ బడినది.

ఉద్దియ. వై. వి. (సు. ఉద్ద్యోగః.) యత్నము. (హ. ఉద్దియసేయు.)

ఉద్దియసేయు. ద్య. అ. క్రి. (ఉద్దియ+చేయు.) యత్నించు. "ఉ. నిద్దుర మేలుతోమ్మ...కాల్య సుధ్య రానుద్దియ సేయుచున్నయది..." వైష. ౮, ఆ. ౧౭.

ఉద్దిష్టము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉద్దేశింపఁబడి నది. 2. కోరఁబడినది. 3. ఉపదేశింపఁబడినది.

ఉద్దీడు. దే. వి. (ఉద్ది+కాడు.) ఉద్దికాడు, జత గాడు. "నీ. పిల్ల దీపాడుచుఁ బెనఁగునుద్దీలచే గ్రుద్దులఁబడి కంది కంది కుది." శేష. 3, ఆ. (శ. ర.)

ఉద్దీపకము. సు. వి. ఆ. పు. వజ్రహేతువు, కొండచీమ. విణ. (అ.వి.కా.అ.) 1. వెలిగించునది. 2. ప్రకాశింపఁజేయునది. 3. ఉద్దేశించుఁజేయునది.

ఉద్దీపనము. సు. వి. ఆ. న. 1. వెలుగుట. 2. ప్రకాశించుట. 3. ఉద్దేశించుట. 4. మెఱుంగుపెట్టుట. 5. వెలిగించుట. 6. ప్రకాశింపఁజేయుట. 7. విభావభేదము.

ఉద్దీపించు. సు. ఆ. క్రి. 1. ప్రకాశించు. "మ. త్రి జగన్మోహననీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింప..." భాగ. ౧, స్కం. ౨౧౮. 2. ఆతిశయించు. "మ...కోప మున నుద్దీపింప నేతెంచి..." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౧౦. స. క్రి. రగుల్చు, వెలిగించు. "మ...నుస్థిరత బుణ్యదశం దహిన్న మది నుద్దీపించి..." కు. సు. ౬, ఆ. ౯౬.

ఉద్దీశితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వెలిగింపఁ బడినది. 2. ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది. 3. ఉద్దేశింపఁజేయఁబడినది. 4. ఆతిశయింపఁజేయఁబడి నది.

ఉద్దీప్రము. సు. వి. ఆ. పు. న. గుగ్గిలము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రకాశించునది. 2. మండునది. ఉద్దులు. దే. వి. బ. 1. (క. ఉద్దు.) మినుములు. "క. ఉడికినపెమ్మట మిరుము,పాడి లెల్ల ముచల్లి యుద్దుపాడి రాలించి నేయిడి యెఱ్ఱుగ వేచిన వేపుడు గద మిళిందవేలి పొందుగ నిడి యెక్." పాంచాలి. ౪, ఆ. ౪౭. 2. బాల క్రీడావిశేషము. "ద్వి. బంతులాలంకి యప్పుల ములు పాటిగంతు లుద్దులు గ్రచ్చకాయలాట లును." అ. మ. క. ౪౬, పు. ౨౪.

ఉద్దేశకము. సు. వి. ఆ. పు. 1. ఉదాహరణమున కిచ్చు వాక్యము. 2. అభ్యాసార్థమిచ్చినగణితప్రశ్న. (లీలావతి.)

ఉద్దేశపాదము. సు. వి. ఆ. పు. చైత్రము, రచ్చ ౪. ఉద్దేశము. సు. వి. ఆ. పు. 1. లక్ష్యము, గుఱి. 2. అనుసాధానము. 3. అభిలాషము. 4. ఉప దేశము. 5. అభిప్రాయము. 6. ఉన్నతప్రదేశము. 7. ఏకదేశము. 8. వెదకుట.

ఉద్దేశించు. సు. స. క్రి. 1. గుఱించు. "వ...హరి నుద్దేశించి యనిన విని..." భాగ. 2, స్కం.

౧౯. 2. భావించు. “శా. దేవా దేవరతోడఁ బట్టువు...సీ, శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించుకొ మది గావునకొ, చేపేద్రాదుల చూడ మొప్పు దని యుద్దేశించి...” నిర్వ. ౪, ఆ. ౨౬.

ఉద్దేశ్యము. సు. వి. ఆ. న. ఆభిలాషమునకుఁ గాని యభిప్రాయమునకుఁ గాని గలకారణము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. గుఱింపఁదగినది. 2. ఉద్దేశింపఁ దగినది. 3. ఆభిలషింపఁదగినది. 4. ఉపదేశింపఁ దగినది.

ఉద్దేశిక. సు. వి. ఆ. శ్రీ. చెదపురుగు.

ఉద్ద్యోతము. సు.వి.అ.పుం. 1. కిరణము. 2. కాంతి. 3. వ్యాయామగ్రంథము. 4. అలంకారగ్రంథము. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రకాశింపఁజేయునది.

ఉద్ద్యోతింప. సు. ఆ. శ్రీ. ప్రకాశించు, వెలుఁ గొందు. “క. ఆతనిదేహము వెలువడి, యాతత మగుదీప్తి యంబరాంతంబున నుద్ద్యోతించుచు నెగసి మహాజ్యోతీరూపంబువోయి సూర్యునిఁ గలనెకొ.” ద్వా. ౧, ఆ. ౧౬౪., కళా. ౨, ఆ. ౯.

ఉద్ధావము. సు. వి. ఆ. పుం. 1. చలాయనము, పాటిపోవుట. 2. జంకు, వెనుదీయుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పరుగెత్తునది. 2. జంకునది, వెనుదీయునది.

ఉద్ధృతము. సు. విణ. (ఆ.ఆ.అ.) 1. వెనుదీసినది. 2. పాటిపోయినది. 3. వడిగాఁ బరుగెత్తినది.

ఉద్ధతము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. గర్వించినది.

2. నై కెగిరినది. 3. కఠినము. 4. కొట్టఁబడినది.

ఉద్ధతి. సు. వి. ఇ. శ్రీ. 1. గర్వము. 2. ఉద్దీనము. 3. పెద్దదెబ్బ.

ఉద్ధరణము. సు. వి. ఆ. న. 1. ఊడఁదీయుట. 2. మీఁది కెత్తుట. 3. వాతి. 4. బుణము దీర్చుట. 5. ఉద్ధరించుట. 6. అపదనుండి కడ తేర్చుట. 7. ముక్తి. 8. వెకలించుట. 9. కక్కిన యన్నము. 10. ఉద్యోగమునుండి తీసివైచుట.

ఉద్ధరణి. సు. వి. ఈ. శ్రీ. 1. అచమనాదులందు నీట్లు చేతిలొ పోసికొనుట కుపయోగించు చిన్న గరిటె వంటి సాధన విశేషము. 2. వితము, గిలక.

ఉద్ధరించు. సు. స. శ్రీ. 1. వెల్లగించు. 2. మీఁది కెత్తు, లేవదీయు. “గీ...గృహ మేళిమండలంబు, నుద్ధరించగ నొవధ మొండుగలదె, యుష్మ దా ఘ్నిరజోలేశ మొకటి దక్క.” స్వా. ౧, ఆ. ౬౪. 3. రక్షించు. “వ...లోకంబు లుద్ధరింపు మనిన...” మార్క. ౨, ఆ. ౧౮౫.

ఉద్ధర్త. సు. విణ. (బు. ఈ. శ్రీ. బు.) 1. నై కెత్తువాడు. 2. అపదనుండి కాపాడువాడు. 3. నాశము చేయువాడు.

ఉద్ధర్షము. సు. వి. ఆ. పుం. 1. అధికానందము. 2. ఉత్సవము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సంతోషించునది. 2. మితి మీఠినసంతోషము గలది.

ఉద్ధవము. సు. వి. ఆ. పుం. 1. ఉత్సవము. 2. యజ్ఞాగ్ని.

ఉద్ధానము. సు. వి. ఆ. న. 1. ప్రాయ్య. 2. వాంతి. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. లేచినది. 2. క్రక్కఁబడినది.

ఉద్ధారకుడు. సు. విణ. (అ.వికా.అ.)=ఉద్ధర్త.

ఉద్ధారణము. సు. వి. ఆ. న. 1. రక్షణము. 2. నై కెత్తుట. 3. నీట్లు మున్నగునవి తోడుట. 4. పంచుకొనుట.

ఉద్ధారము. సు. వి. ఆ. పుం. 1. ఊడఁబెట్టుట. 2. రక్షించుట. 3. లేవనెత్తుట. 4. తోడుట. 5. విడఁదీయుట. 6. విడఁదీసినభాగము. 7. దాయభాగమునుండి జ్యేష్ఠుని కీయఁదగిన సొమ్ము. 8. ఆప్తు. 9. వడ్డి లేనిబుణము. 10. ముక్తి. 11. బుణశుద్ధి.

ఉద్ధితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పెరిగినది. 2. నిక్కినది. 3. పుట్టినది.

ఉద్ధరము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తొలగించిన బరువు కలది. 2. దృఢమైనది. 3. బిగ్గరయైనది. 4. దట్టమైనది. 5. నిండినది. 6. సమర్థమైనది.

ఉద్భూతము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. విండికి గదలింపబడినది. 2. వణికింపబడినది. 3. ఎగురంగొట్టబడినది. 4. గట్టిగా బిలువబడినది.

ఉద్భూననము. సు. వి. అ. న. 1. ఎగజిమ్ముట. 2. ఎగురంగొట్టుట. 3. వణికించుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఎగురంగొట్టునది.

ఉద్భృతము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకెత్తబడినది. 2. తోడబడినది. 3. రక్షింపబడినది. 4. అనుభవించబడి విడువబడునది. 5. వెకలింపబడినది. 6. విభక్తమైనది. 7. చెల్లాచెదురు చేయబడినది. 8. తీసివేయబడినది. 9. ఎగజిమ్మబడినది. 10. తీసి చూపబడినది.

ఉద్భృతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వైకెత్తుట. 2. ఎగజిమ్ముట. 3. తోడుట. 4. వెకికిరియుట. 5. రక్షించుట. 6. నిముక్తి. 7. గర్వము.

ఉద్భృతము. సు. వి. అ. పు. 1. వైకెత్తికట్టుట. 2. ఉరితీయుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కట్టువీడినది. 2. చెఱునుడి విముక్తి నందినది.

ఉద్భలుడు. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలిబలము గలవాడు.

ఉద్భృద్ధము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మేలుకొన్నది. 2. తలపునకు వచ్చినది. 3. ఉద్రేకించి నది. 4. వికసించినది. 5. ఉద్భృద్ధము గలది.

ఉద్భృద్ధితము. సు. వి. అ. న. రతిబాధవిశేషము.

ఉద్భృద్ధకము. సు. విణ. (అ.ధికా. అ.) 1. మేలుకొలుపునది. 2. ఉద్భృద్ధించునది.

ఉద్భృద్ధనము. సు. వి. అ. న. 1. మేలుకొనుట. 2. వికాసము. 3. సంస్కారోద్ధీపనము.

ఉద్భృద్ధము. సు. వి. అ. పు. ఉద్భృద్ధనము.

ఉద్భృద్ధిమే. సు. స. క్రి. 1. మేలుకొలుపు. 2. రగుల్పు. “మ...చక్రదావళి నుద్భృద్ధింప నే తెంచె...” పరాహ. గీ. ఆ. 3౯.

ఉద్భగ్నము. సు. వి. అ. న. రతిబాధవిశేషము.

ఉద్భటము. సు. వి. అ. పు. 1. చేట. 2. తాచేట.

ఉద్భటుడు. సు. వి. అ. పు. నూర్మూడు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శ్రేష్ఠుడు. 2. శూరుడు. 3. మహాకాయుడు.

ఉద్భవము. సు. అ. పు. 1. ఉత్పత్తి. 2. జన్మ కారణము. విణ. (అ.ఆ.అ.) పుట్టినది.

ఉద్భవించు. సు. అ. క్రి. పుట్టు. “చ...శివుడను, గ్రహమున నుద్భవించె నని క్రచ్చుఱ: బల్కా పురాణ గౌహితత్.” భీమ. 3, ఆ. ౧౬౧.

ఉద్భిల్లు. సు. ఉద్భవించు.

ఉద్భాసము. సు. వి. అ. పు. ప్రకాశము, కాంతి.

ఉద్భాసితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) వెలిగింపబడినది.

ఉద్భాసిల్లు. సు. అ. క్రి. మిక్కిలి ప్రకాశించు. “క...విన్నవనుధాధిపు: డుద్భాసిల్లె...” మమ. ౧, ఆ. ౨౫.

ఉద్భిజ్జము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) భూమిని భేదించు కొని పుట్టునది. (తరుగుల్కా.)

ఉద్భిత్తు. సు. విణ. (ద) ఉద్భిదము.

ఉద్భిదము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) మొలచునది. (మొక్క)

ఉద్భిన్నము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పుట్టినది. 2. మొలచినది. 3. వికసించినది. 4. చీల్చబడినది. 5. మోసముచే: బట్టి యీంబడినది.

ఉద్భూతము. సు. వి. అ. పు. పాదస్థలనము, కాళ్ల తడబడుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) పుట్టినది.

ఉద్భూతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పుట్టుక. 2. విశ్వర్యము. 3. ఔన్నత్యము. విణ. (ఇ) గొప్ప ఔన్నత్యము గలవాడు.

ఉద్భేదనము. సు. వి. అ. న. 1. ఉద్భేదము. 2. ప్రకాశనము.

ఉద్భేదము. సు. వి. అ. పు. 1. చీల్చుట. 2. భేదించుకొని వైకీపచ్చుట. 3. బయలుపడుట.

ఉద్భృమణము. సు. వి. అ. న. ఉద్భృమము.

ఉద్భృమము. సు. వి. అ. పు. 1. మిశ్రమణము, చుట్టు తిరుగుట. 2. వైరి తిరుగుట. 3. ఉద్వేగము, మనోవ్యాకులత.

ఉద్భాసము. సు. వి. ఆ. న. 1. చుట్టు: దిరుగుట. 2. మైని దిరుగుట. 3. గిరిగిర: దిరుగుట. 4. కత్తిని ద్రిష్టుట. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. చుట్టు: దిరిగినది. 2. మైని దిరిగినది. 3. భ్రాంతి నువినది. 4. గట్టున: ద్రిష్టుబడినది.

ఉద్భాత. సం. శత్ర. 1. మై లేచుచున్న. 2. ఉదయించుచున్న. 3. బయలుదేలుచున్న.

ఉద్భాతము. సు. వి. ఆ. న. యత్నము, ఉద్భాతము. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. యత్నించినది. 2. మైకత్తబడినది. 3. సిద్ధమైనది.

ఉద్భాతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మైకెత్తుట. 2. యత్నము.

ఉద్భావము. సు. వి. ఆ. పు. 1. మైకెత్తుట. 2. శ్రమము. 3. ప్రయత్నము. 4. సిద్ధమగుట.

ఉద్భావించు. సు. స. క్రి. ప్రారంభించు, మొదలుపెట్టు. ఆ. క్రి. కడగ, యత్నించు. “వ...పు ధుచక్రవర్తి...ఇంద్రునిమోదబాణంబు నేయ నుద్భావించిన...” భాగ. ౪, స్కం. ౧౨౧.

ఉద్భావనకము. సు. ఉద్భావనము.

ఉద్భావము. సం. వి. ఆ. పు. న. 1. విహారము కొరకు బయలుదేలుట. 2. విహారార్థమైన పూలవనము. 3. ప్రయోజనము.

ఉద్భావనచేయు. మి. స. క్రి. (ఉద్భావనము + చేయు.) విడుచు, త్యజించు. “ఉ...పం, చూపుట మానముడైన దటిక జూచి వినిద్రవివేకశాలి యుద్భావనచేసె గన్నుగొనలందు: దొలంకగ మందహాసముల్.” వైష. ౨, ఆ. ౮౧.

ఉద్భావనము. సు. వి. ఆ. న. 1. వ్రతాదులను సమాప్తి చేయుట. 2. వెడలగొట్టుట.

ఉద్భాసము. సం. వి. ఆ. పు. యత్నము.

ఉద్భాతము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. పూనినది. 2. సిద్ధమైనది.

ఉద్భాగము. సు. వి. ఆ. పు. 1. యత్నము. 2. పని. 3. పాటుపడుట.

ఉద్భాగి. సు. విణ. (న్.నీ.న్.) 1. యత్నించువాడు. 2. వ్యాపారము గలవాడు. 3. పాటుపడువాడు.

ఉద్భాగించు. సు. ఆ. క్రి. 1. యత్నించు. “మ. ఉదయం బొందగఁ జేసి నీవు క్రియ కుద్భాగించుటెల్ల శుభ:ప్రదమై...” హరి. పూ. ౨, ఆ. ౨౦౪. 2. సిద్ధపడు. “వ. అతండు పయనంబున కుద్భాగించిన.” భార. ఉద్భా. ౧, ఆ. ౨౧౪.

ఉద్భాదము. సం. వి. ఆ. పు. కోడి.

ఉద్భాదు. సు. వి. ఆ. పు. నీరుపిల్లి.

ఉద్భాక్తము. సు. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. అతిశయించినది. 2. విజృంభించినది. 3. విచిత్రము.

ఉద్భాకము. సు. వి. ఆ. పు. 1. విజృంభణము. 2. అతిశయము. 3. కామాదులు హెచ్చగుట.

ఉద్భాకించు. సు. ఆ. క్రి. 1. అతిశయించు. “నీ. దివ్య గంధముల నుద్భాకించి విద్యుదంతురభేదలకుజూడు కోడె లగుచు.” పాడు. ౩, ఆ. ౧౧౧. 2. కలగ. “కా...అకంపించె జగత్త్రయంబు దెసలల్లాడెన్ సముద్రంబు లుద్భాకించెన్...” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౨౨.

ఉద్భాతనము. సు. వి. ఆ. న. 1. మైకి బోవుట. 2. ఎగిరిపడుట. 3. వృద్ధియగుట. 4. నలుగుపెట్టుట. 5. నలుగుగండి. 6. దుష్ప్రవర్తనము. 7. రాసిడి.

ఉద్భాతనము. సు. వి. ఆ. పు. 1. మైపెచ్చు. 2. అతిశయము. 3. నలుగుపెట్టుట. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) అతిశయించినది.

ఉద్భాసించు. సు. స. క్రి. దేవతాదులను పూజానంతరము స్వస్థానము: జేర్చు. “ఉ...లింగమున్ నిక్కపుధక్తి: బీరమున నిల్చి భజించుచు నుద్భాసించె బో:నక్కడ దేవు: డుండ...” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౨.

ఉద్భాహ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. కూతురు.

ఉద్భాహనము. సు. వి. ఆ. న. 1. మైకెత్తుట. 2. మోచుట. 3. పెండ్లియాడుట.

ఉద్యహము. సం. వి. ఆ. పు. 1. వివాహము, పెండ్లి.
2. ఒకానొకవాయువు.

ఉద్యహించు. సం. స. క్రి. 1. ధరించు. “ఆ. పటు నిపాదకాచవారి శిరఃబున, బరమభద్ర మనుచు బలి వహించె, నేజలము గిరిశుఁ డిందుజూటుండు దేవ, దేవుఁ డుద్యహించె ధృతి శిరమున.” భాగ. ౮, స్కం. ౫౪౭. 2. మోచు. “నీ. కుంభశకట బ్రుసీకాపాయ కరకంబు లాక్కయం తేవాని యుద్యహింప.” పాండు. ౫, ఆ. ౧౮౭. 3. పట్టుకొను. “నీ. అనుయాయువుఁక హస్తాంతరస్యస్తోపదోచితార్థము తానె యుద్యహించి.” పాండు. ౧, ఆ. ౧౯౮. 4. పెండ్లియాడు, “క. ఆలక్ష్మీనారాయణుండు... బాలామణి ను ద్యహించె భాగ్యము లాలయక.” బ్రహ్మ. ౧, ఆ. ౪౮. 5. ఎగబట్టు. 6. ఎత్తిపట్టుకొను.

ఉద్యహుండు. సం. వి. ఆ. పు. పితృదేవతలను నరకమునుండి రక్షించువాడు, కొడుకు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. మోచువాడు. 2. వైకెత్తువాడు. 3. వంశమును వృద్ధి నొందించువాడు. 4. శ్రేష్ఠుండు.

ఉద్యహితము. సం. వి. ఆ. పు. మద ముడిగిన యెనుగు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. క్రక్కబడినది. 2. భేదించి వైకవచ్చినది.

ఉద్యహనము. సం. వి. ఆ. న. ప్రాయ్య.

ఉద్యహనము. సం. వి. ఆ. న. 1. గృహదులనుండి వెడలఁగొట్టుట. 2. విడుచుట. 3. చంపుట. 4. దేవతాదులను పూజానంతరము స్వస్థానము చేర్చుట.

ఉద్యహము. సం. ఉద్యహనము. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గృహదులనుండి వెడలినది, ప్రవాసమున నున్నది.

ఉద్యహించు. సం. స. క్రి. విడనాడు. “శా. తా పుబుం బెడఁబాసి దుర్గమ విమారుబుం దిగం ద్రావి నిర్వాహపారత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి మగలుద్యాసించి...” నిర్వ. ౯, ఆ. ౭౮.

ఉద్యహనము. సం. వి. ఆ. న. 1. పెండ్లిచేయుట. 2. పెండ్లాడుట. 3. వైకెత్తుట. 4. తోడుట. 5. స్థలాంతరమునకు దీసికొనిపోవుట. ౬. ఇను

ములు దున్నినపాలము. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

1. వైకెత్తునది. 2. తోడునది.

ఉద్యహము. సం. వి. ఆ. పు. 1. వివాహము. 2. వైకెత్తుట. 3. మోచుట.

ఉద్యహిని. సం. వి. ఆ. క్రి. త్రాడు, రజ్జువు.

ఉద్యన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. వ్యాకుల చిత్తము. 2. భయమందినది.

ఉద్యక్షణము. సం. వి. ఆ. న. 1. వైకెఁ జూచుట. 2. చూపు. 3. చూచుట. 4. కన్ను.

ఉద్యక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు. “రగడ. ఉడు రాజ కళాభరణ... ఉద్యక్షించును.” కాశీ. ౭, ఆ. ౧౨౫.

ఉద్యుత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. దుష్ప్రవర్తనము గలది. 2. వైకెత్తబడినది. 3. ఉచ్చిష్టము. 4. క్రక్కబడినది. 5. కలఁతనందినది. 6. అధిక మైనది. 7. గర్వింబినది.

ఉద్యుత్తి. సం. వి. ఇ. క్రి. 1. దుష్ప్రవర్తనము. 2. గర్వము. 3. కలఁత. 4. అధిక్యము. 5. వాంతి. 6. ఎగిరిపడుట, మిడిసిపాటు. 7. వైకెత్తుట.

ఉద్యోగము. సం. వి. ఆ. పు. 1. కలఁత నందిన మనస్సు. 2. వైభాగమును గడలించుట. 3. చమ త్కారము. 4. భీతి. 5. వడఁకు. 6. విరహాఘ్న. ౭. 1. పోకవండు. 2. పోకచెక్క. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. వేగముగాఁ బోవునది. 2. నిశ్చల మైనది. 3. మెల్లఁగాఁ బోవునది.

ఉద్యోగించు. సం. ఆ. క్రి. 1. వ్యాకులపడు. 2. భీతిల్లు. “ప. ఇట్టభిలభివనాధీశ్వరుం డగు పరమేశ్వరుం డనవరతరతనిరతుండై జగద్యాపారం బారయమికి నింద్రాది దేవత లుద్యోగించి విరించి పాలికిం జని.” కు. సం. ౯, ఆ. ౧౫౫.

ఉద్యోగిల్లు. దే. ఆ. క్రి. భయపడు. “శా... కేశినా మస్త్రారాముండు... చరియించె గోమల ము ద్యోగిల్ల వేగోద్ధతికై.” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౯౯.

ఉద్యోజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చిత్త చాంచల్యము గలిగించునది. 2. దుఃఖంపఁజేయు నది. 3. దుఃఖించునది. 4. భీతి చేంచునది.

ఉద్యేజనము. సు. వి. ఆ. న. 1. చిత్తచాంచల్యము.
2. విరహవృద్ధి. 3. భయము. 4. భయపెట్టుట.
5. కలఁత. 6. కలఁతపెట్టుట. విణ. (అ.ఆ.అ.)
1. భయపెట్టునది. 2. కలఁచునది.

ఉద్యేజితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కలఁపఁబడి
నది. 2. వెఱపింపఁబడినది.

ఉద్యేలము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తీరమును
దాఁచినది. 2. హద్దు మీఱినది. 3. అధిక
మైనది.

ఉద్యేష్టనము. సు. వి. ఆ. న. 1. చుట్టుకొనుట.
2. కాళ్లు చేతులు మున్నగునవి త్రాళ్లతో చుట్టు
ట. 3. తనలోఁదాను చుట్టుకొనుట. 4. నొప్పి
బాధ.

ఉద్యేష్టితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) చుట్టుకొనఁ
బడినది.

ఉద్యోగ. సు. వి. ఋ. పుం. వివాహ మాడినవాఁడు,
భర్త.

ఉనికి. దే. వి. 1. ఉండుట. “క. వే తొకతెఱంగున
నొరులకుమాతాడకయునికి తెన్న...” భార.
విరా. ౧౮. ౧౨౮. 2. స్థితి. “గీ. బాల వయ్య
నత్యుత్తమకీల వినయ, గౌరవాన్నితవై నిర్వి
కారవృత్తినున్న నీ కున్నయునికిన సన్నతాంగి,
సుతుఁడు పుట్టుట యిది గడుఁ జోద్యమయ్యె.”
భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౮౦. 3. బ్రదుకు. “సీ. తన
యుని కీపాటు నెనయఁ జేసితి నయో తనయుని
కిక నేల యనుచుఁ బొగులు.” సా. 3, ఆ.
౨౩౧. 4. స్థానము. “మ. ఉనికిక నిల్వక
ప్రాణమొక తొలఁగిపో నూహించ...” చంద్రా.
౬, ఆ. ౧౦౭. 5. సుధి విగ్రహాదు లగువద్ద
జములలో నొకటి. “గీ...వద్దజము లగుచు,
దేరుకొనఁగాను దగు నంది పోరు పోకయునికి
రుటన...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౮౯.

ఉనికిపట్టు=ఉనికి. దే. వి. (ఉనికి+పట్టు.) 1. స్థాన
ము. “సీ. వై రాగ్రమహిమ కీవడుగు నివాసంబు
విజయబునకు నీతఁ డునికిపట్టు.” ఉ. రా.
౫, ఆ. ౧౪౦. 2. నివాసస్థానము. “ఆ. ఉనికి

పట్టు తావు మనికిపట్టు...అలరు నివాసదేశంబు
నకుఁ బట్టు...” సా. ని. స్థా. ౫.

ఉను. దే. సముచ్చయము. విసను. “క...భూసురా
హుతి ముక్త్రోద్భవ దారుఁ దమనశిఖి, గవి
సిన నెద్దియును జేయఁగా నెడ గలదే.” భార.
ఆది. ౨, ఆ. ౧౩౩.

ఉనుకువ. దే. వి. ఉనికి, వాసము. (చూ. ఉనుకువ
గొను.)

ఉనుకువగొను. దే. అ. క్రి. (ఉనుకువ+గొను.) ఉం
డు, నివసించు. “వ. శకాక శిలాసాధవిటంకం
బుల నునుకువగొన్నతటి శరన్నీరదవశంపద
బగునునాసీరశిలాశకలం బన మెలంగుచు...”
పాండు. ౪, ఆ. ౨౩౬.

ఉనుచు. దే. స. క్రి. ఉంచు, ఉండఁజేయు.
(శ. ర.)

ఉన్ని. దే. వి. 1. ఉనికి, ఉండుట. “చ. ఎఱుంగనె
నీపు ప్రాంతమున నింతట నంతట నున్ని...”
నైష. ౧, ఆ. ౧౦౪. 2. స్థితి, ఆవస్థ. “సీ. నా
యున్ని గనుఁగొన్న నాసాటివారిలో నిది
లాఘవంబని యెంచుకొంటి.” ఆని. ౨, ఆ. ౧౩౭.
3. బ్రదుకు, జీవనము. “క. నీవస్త్ర శస్త్రవిద్యా,
కోవిదుండవు రూములందుఁ గ్రూరుడ నరివి,
ద్రావణ సాహసికుడవు, గావున నీయున్ని నమ్మ
గా నోవ నెడక.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౮౩.

ఉన్నతము. సు. వి. ౫. న. ఉన్నతి. విణ. (అ.ఆ.అ.)
1. ఎత్తైనది. 2. గొప్పది. 3. ఎత్తఁబడినది.

ఉన్నతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఔన్నత్యము, ఎత్తు.
2. ఉచ్చస్థితి. 3. గరుడునిభార్య.

ఉన్నతిట్లు. సు. ఆ. క్రి. మిక్కుట మగు. “గీ. సాద
కీతోరువజ్రప్రభాతికంఠెమున్న పదనఖనంకాశ
మున్నతిల్లె.” కు. సా. 2, ఆ. ౫౭.

ఉన్నద్దము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కట్టఁబడినది.
2. పెరిగినది.

ఉన్నమనము. సు. వి. ౬. న. వైకెత్తుట.

ఉన్నమితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకెత్తఁ
బడినది. 2. పొడిగింపఁబడినది.

ఉన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.

ఉన్నయనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎత్తినకన్ను.
2. దిద్దుబాటు. 3. ఉన్నయము. విణ. (అ.ఆ.అ.)
కండ్లెత్తినది.

ఉన్నయము. సం. వి. అ. పు. 1. వై కెత్తుట.
2. వైకి దీసికొనిపోవుట. 3. హిడఁదీయుట.
4. ఉన్నతి, ఎత్తు. 5. హిహ.

ఉన్నాయము. సం. ఉన్నయము.

ఉన్నాహము. సం. వి. అ. పు. 1. కట్టుట.
2. వైచి కట్టుట. 3. నిక్కుట. న. పుల్లనీళ్లు.

ఉన్ని. వై. వి. (సం. ఊర్ణా. ప్రా. ఉన్నా.) గొట్టె
బొచ్చు. (శ.ర.)

ఉన్నిగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. సొలఁతువ
యుల్లంగి పూలేను లావుక పొన్నంగి దాబయు
నున్నిగాడు." సుద. 3, ఆ. ౧౯౪.

ఉన్నిర్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నిర్మ లేనిది,
మేల్కొన్నది. 2. ఎచ్చరిక గలది. 3. విరిసినది,
వికసించినది.

ఉన్నధనము. సం. ఉన్నధనము.

ఉన్నత్తము. సం. వి. అ. పు. 1. ఉమ్మెత్త శీ.
2. ముచుకుద శీ. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పిచ్చి
గలది. 2. మత్తు గలది. 3. గర్వింపచినది.
4. పికాచాదులచే నావేశింపబడినది.

ఉన్నధనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట. 2. కలఁ
చుట. 3. మథించుట. 4. మర్దనము. 5. పీడిం
చుట. 6. చుపుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కదల్చు
నది. 2. తరుచునది, మథించునది. 3. పీడించు
నది. 4. చుపునది. 5. మర్దించునది.

ఉన్నదనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కామోద్రేకము
గలది.

ఉన్నదము. సం. వి. అ. పు. 1. వెట్టి. 2. మత్తు.
విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వెట్టియెత్తినది. 2. మత్తె
క్కినది. 3. మత్తు కలిగించునది.

ఉన్నదితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వెట్టియెత్తిన
వాడు.

ఉన్నదిష్టువు. సం. విణ. (ఉ) 1. వెట్టియెత్తుస్సుభా
వము గలది. 2. మత్తెక్కినది. 3. మదహ
పట్టినది.

ఉన్నని. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. యోగుల యవస్థలలో
నొకటి. "అ. ఉత్తమాశ మూని యున్ననిలోన."
వేమన.

ఉన్ననుడు. సం. విణ. (న్) 1. తహతహ పడు
వాడు. 2. అన్యమనస్కుడు. 3. వ్యాకుల
చిత్తుడు.

ఉన్నాధము. సం. వి. అ. పు. 1. ఉన్నధనము.
2. జాతువులను బంధించునువకరణము. (బోను,
ఉరి మొ.) విణ. ఉన్నధనము.

ఉన్నాదనము. సం. వి. అ. పు. మన్నధుని శర విశే
షము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వెట్టియెత్తించునది.
2. మత్తెక్కించునది.

ఉన్నాదము. సం. వి. అ. పు. 1. వెట్టి. 2. ఆలం
కారకాస్త్రమున సంచారిభావములలో నొకటి.

ఉన్నాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఉన్నాదము కల
వాడు.

ఉన్నానము. సం. వి. అ. న. 1. త్రాసు మున్నగు
తూచుసాధనము. 2. త్రాసు మున్నగువానిచే
దూంచుట. పు. తూము, ఒక తులామానము.

ఉన్నార్దము. సం. వి. అ. పు. 1. తప్పుదారి. 2. చెడ్డ
నడత. విణ. (అ.ఆ.అ.) దారి తప్పినది.

ఉన్నార్దనము. సం. వి. అ. న. 1. తుడిచివేయుట.
2. తొలగించుట.

ఉన్నార్జించు. సం. న. స్త్రీ. తుడిచివేయు. "మ...
సమరస్వేదోజ్జ్వలం బై నయు, గృహిణాంబుఁ గ
పాలయుగ్గకము నున్నార్జించుచు" దేవి య, గ్గలి
కు బెద్దవెనంగి డస్సితిటు లింకం జాలు నిల్చిం
చు..." హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౧౯.

ఉన్నితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తూచఁ
బడినది. 2. నిలుపున నొలువఁబడినది.

ఉన్నితి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఉన్నానము.

ఉన్మిషత్. సు. శ. త్ర. వికసించియున్న. “చ...ఉన్మిష, స్మలితరజస్సు...ధి...” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨౩౨.

ఉన్మిషము. సు. వి. ఆ. పు. వికాసము. విణ. (అ.ఆ.అ.) వికసించినది.

ఉన్మిషితము. సు. వి. ఆ. న. 1. వికాసము. 2. చూపు. 3. తెఱచుకొనుట. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) 1. వికసించినది. 2. తెఱవబడినది.

ఉన్మిలనము. సు. వి. ఆ. న. 1. వికాసము. 2. కన్ను తెఱచుట. 3. బయలుగట. 4. బయలు చేయుట. 5. రంగు వేయుట.

ఉన్మిలితము. సు. వి. ఆ. న. 1. ఉన్మిలనము. 2. ఒకానొక యర్థాలంకారము. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) 1. వికసించినది. 2. తెఱవబడినది. 3. బయలు వెట్టబడినది. 4. రంగు వేయబడినది.

ఉన్మిఖము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకెత్తి నముఖము గలది. 2. ఎదురుచూచునది. 3. సిద్ధమైనది. (ఉదా:-ఫలాన్మిఖము.) 4. పలుకునది.

ఉన్మిద్రము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తెఱచుకొన్నది. 2. వికసించినది.

ఉన్మిద్రించు. సు. స. క్రి. వెల్లడిచేయు. “మ. మునువుకొ ముచ్చటయుకొ రహస్యమును నున్మిద్రించి నానాదివౌకను లాస్థానముఁ గూడి యాడుదురు శ్రీకాశీప్రదేశమునకొగనవై పుట్రెడుభాగ్య మైన మనకుకొ గల్పింప దాడైవ మీశనుమాలా బగునాక పేల యసి యుత్కృతాతిచేకొంబునకొ.” కాశీ. 2, ఆ. ౨౦౬.

ఉన్మింనము. సు. వి. ఆ. న. 1. సమూలముగాఁ బెల్లగించుట. 2. సమూలనాశనము చేయుట.

ఉన్మిలము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వైకె వచ్చిన పేరు గలది. 2. వెల్లగింపబడినమూలము గలది. 3. మొలలుట నాశన మైనది.

ఉన్మిలించు. సు. స. క్రి. 1. వెల్లగించు. “శా. బాహుస్త్రఃభవతుష్టయంబున మురప్రధ్వంసి లంఘించి యుత్సాహం బొప్పుగ నెత్తె మందరమహీధ్రం బుద్ధిం గూటన, దోహుబుల్

దు సొజ్జాండకర్పరము నుత్తులంప దిక్ష్విమలం, గ్రాహి-పక్ష బడయాసనిష్ఠుర మహాగంఢోపలధ్యానముత్.” భీమ. ౪, ఆ. ౫౦. 2. చంపు. “మ. అనసూ నిన్ను నుశీనరప్రజల కర్థానందసంధాయు గా, మును నిర్మించినబ్రహ్మ నిర్దయత నుత్తులించెనే...” భాగ. 2, స్కం. ౪౩. 3. నశింపజేయు. “శా...రాజకాంతా విలా, పాలాపంబులు భూమి నెల్లెడల మొదై నిండెదదైన్య ముత్తులించెన్ మది సెంచి కశ్యపుడు రాముకజే దీవింపుచున్.” దశా. ౬, ఆ. ౧౪౬. “మ. మునులం దిట్టుచుఁ బుష్పవృక్షతలు లుత్తులించుచుకొ గ్రూరలై, యనవద్యుం జనుదగ్గిఁ బట్టి...పథియించి రాగ్రహమునకొ మోహం ధులై మోహయుత్.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౧౫౨.

ఉన్మిలితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వెల్లగింపబడినది. 2. మొలలుట నశింపజేయబడినది.

ఉన్మేష. సు. ఉన్మేషము.

ఉన్మేషణము. సు. వి. ఆ. న. ఉన్మేషము.

ఉన్మేషము. సు. వి. ఆ. పు. 1. వికాసము. 2. ఉన్మిలనము, కన్ను తెఱచుట. 3. కాలి. 4. మెలకువ. 5. స్ఫురణము. 6. ప్రకటనము. “మ. విజనశోభిత వీరవృత్తమున పున్మేషంబుగా...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౬. 7. అభివృద్ధి. “మ. నిను ము న్నెంతయు నన్ని పాండవుల యున్మేషంబు నే చీరికింగన...” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౧౭౦.

ఉన్మేషి. సు. విణ. (న. జీ. న.) 1. వికసించునది. 2. తెఱచుకొని యుండునది. (కన్ను.) 3. ప్రకాశించునది. 4. వ్యక్తమైనది.

ఉప. సు. అవ్య. (ఇది సమాసపూర్వపదముగా నుండి తఱచుగా నీ క్రిందియర్థము లిచ్చును.) 1. దగ్ధు నున్నది. (ఉదా:-ఉపలిప్యము.) 2. చిన్నది. (ఉదా:-ఉపపురాణము.) 3. అధికము. (ఉదా:-ఉపతప్తము.) 4. సదృశము. (ఉదా:-ఉపమాన.) 5. శబ్దాలంకారము. (ఉదా:-ఉపహాసించు.)

ఉపకంఠము. సు. వి. అ. న. 1. పొలిమేర. 2. అశ్వ
గతులలో నొకటి. 3. దగ్గఱ నున్న దేశము.

4. సమీపమున. గలకాలము. (వ్య. ఆ. న.

1. కంఠసమీపమున. 2. కంఠమున. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) దగ్గఱ నున్నది.

ఉపకరణము. సు. వి. ఆ. న. 1. ఉపయోగపడుట.

2. పనిముట్టు. 3. రాజాదులభక్త్యాదిచిహ్నము.

ఉపకరణీయము. సు. = ఉపకార్యము.

ఉపకరించు. సు. ఆ. క్రి. ఉపయోగించు. “గీ. పరు
ణునకు డాగినాన జోటు వలతి యగుట, నుపధి
నాయకభావము నుపకరించె.” పారి. గీ. ఆ. ౧౨.

ఉపకర్త. సు. విణ. (ఋ. క్రి. ఋ.) 1. మేలు
చేయువాడు. 2. కార్యసాధన కనుకూల మైన
వాడు.

ఉపకారము. సు. వి. అ. పు. మేలు.

ఉపకారి. సు. విణ. (స్. సీ. స్.) = ఉపకర్త.

ఉపకారిక. సు. వి. ఆ. క్రి. 1. ఉపరిగ, మేడ.
2. నగరు, రాజగృహము. 3. గుడారము, డేరా.
4. ఉక్మేఱ, మధురభక్ష్య విశేషము. 5. ఉప
కారము చేయుస్త్రీ.

ఉపకార్యము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మేలు
చేయదగినది. 2. మేలు పొందదగినది.

ఉపకుచిక. సు. వి. ఆ. క్రి. 1. చిట్టేలక శి.
2. పల్లజీలకట్ట. 3. మైలతుళ్లము.

ఉపకుర్వాణుడు. సు. వి. ఆ. పు. స్వాధ్యాయ
గ్రహణపర్యంతము బ్రహ్మచర్యాది నియమబద్ధు
డై తరువాత గురుదక్షిణ యిచ్చి స్నాతకవ్రతా
నంతరము గృహస్థధర్మమును నైకొను బ్రహ్మ
చారి. (వృత్తి. నైస్థికుడు.) విణ. (అ. ఆ. అ.) =
ఉపకర్త.

ఉపకుల్య. సు. వి. ఆ. క్రి. 1. పిల్ల కాలవ. 2. పి
ప్పలి శి.

ఉపకుజితము. సు. వి. ఆ. న. 1. కూతను బట్టి
కూసినకూత. 2. ప్రతిధ్వని. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ప్రతిధ్వనించునట్లు చేయబడినది.

ఉపకృతము. సు. వి. ఆ. న. ఉపకారము, మేలు.
విణ. (ఆ. ఆ. అ.) మేలు చేయబడినది.

ఉపకృతి. సు. వి. ఇ. క్రి. 1. మేలు. 2. ఒకా
నొక తత్వమధాతువు. 3. తత్వమధాతుగణములు
మూడింటిలో నొకటి. విణ. (స్. సీ. స్.) ఉప
కారము పొందినవాడు.

ఉపక్రమము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సిద్ధము
చేయబడినది. 2. ఉపబడినది. 3. నియమింప
బడినది. 4. తగినది.

ఉపక్రంత. సు. విణ. (ఋ. క్రి. ఋ.) ఉపక్ర
మించువాడు.

ఉపక్రమకుడు. సు. విణ. (ఆ. మి. కా. అ.) = ఉప
క్రంత.

ఉపక్రమణము. సు. వి. అ. న. 1. దగ్గఱకు వచ్చు
ట. 2. పూనుట. 3. ప్రారంభము. 4. చికిత్స.

ఉపక్రమణి. సు. వి. ఈ. క్రి. = ఉపక్రమణిక.

ఉపక్రమణిక. సు. వి. ఆ. క్రి. వీతిక, భూమిక.

ఉపక్రమము. సు. వి. అ. పు. 1. ప్రారంభము.
2. ఉపాయము నెఱిగి ప్రారంభించుట. 3. దగ్గ
ఱకు వచ్చుట. 4. పరాక్రమము. 5. సామము
మున్నగు సుపాయము. 6. ముత్రిజన పరీక్ష.
7. చికిత్స. 8. ఉపక్రమణిక. 9. వేదాంత
శాస్త్రమున దాత్పర్యమును నిర్ణయించు హేతు
వాదము.

ఉపక్రమించు. సు. ఆ. క్రి. స. క్రి. మొదలెడు.
“చ...ముని యధ్వరకర్త ముపక్రమించె...”
రామా. ౪, ఆ. ౪౪. “చ...తొడరుగగ
నుపక్రమించినా.” మార్క. ౨, ఆ. ౧౧౨.

ఉపక్రమియ. సు. వి. ఆ. క్రి. = ఉపకారము.

ఉపక్రోశనము. సు. వి. అ. న. నింద, దూఱు.

ఉపక్రోశము. సు. వి. అ. పు. నింద, దూఱు.

ఉపక్వాణము. సు. వి. అ. పు. ఉపక్వాణము, వీణా
నాదము.

ఉపక్వాణము. సు. = ఉపక్వాణము.

ఉపగతము. సు. వి. ఆ. న. 1. ప్రాప్తి. 2. స్వీకృతి.
3. జ్ఞానము. 4. అంగీకారము. విణ. (ఆ. ఆ. అ.)

1. ప్రాప్తము. 2. దగ్గఱకు వచ్చినది. 3. స్వీకరించబడినది. 4. తెలియబడినది. 5. గతించినది. 6. అంగీకరించబడినది. 7. లభించినది.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దగ్గఱకు వచ్చుట.

2. జ్ఞానము. 3. ప్రాప్తి. 4. సమృద్ధి. 5. స్వీకృతి. ఉపగమము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఉపగతి. 2. కలయిక.

ఉపగీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రోత్తము. 2. గానము. 3. ఒకానొకప్రోత్తము.

ఉపగుహ్యము. సం. ఉపగోహ్యము.

ఉపగూఢము. సం. వి. అ. న. కౌగిలి. విజ. (అ.ఆ.అ.)

1. దాచబడినది. 2. కౌగిలించబడినది. 3. చట్టుకొనబడినది.

ఉపగూహనము. సం. వి. అ. న. 1. కౌగిలించుట. 2. దాచుట.

ఉపగోహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపగుహ్యము, కౌగిలి. విజ. (అ.ఆ.అ.) 1. కౌగిలించడగినది. 2. చట్టుకొనడగినది.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెఱు. 2. చెఱుబెట్టుట. 3. బుది. 4. ఆటకము. 5. ఉపయోగము. 6. ఆనుకూల్యము. 7. గ్రహసమానమైనది. (రాహువు, కేతువు మొ.) 8. సూరి. 9. సూర్యాది గ్రహము.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపద, కానుక. 2. బహుమతి, కానుకయిచ్చుట.

ఉపగ్రహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపద, కానుక. విజ. (అ.ఆ.అ.) 1. సమీపమున నుంచుకొనడగినది. 2. కానుకగా నర్పించ నర్హమైనది.

ఉపగూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెట్టు, ప్రేటు. 2. కొట్టుట. 3. బాధ. 4. నాశము. 5. ఆపకృతి. 6. రోగము.

ఉపగృహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమీపాశ్రయము. 2. ఆధారము. 3. ప్రాశస్త్యకొర్యము.

ఉపవయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడవు. 2. వృద్ధి. 3. ప్రాగు. 4. ఎత్తు.

ఉపచరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఉపచరించుట. 2. దగ్గఱకు వచ్చుట. 3. చికిత్స చేయుట.

ఉపచరించు. సం. న. క్రి. 1. సమ్మానించు. “వ... ఉత్తమగుణములు గలవారాంగనలం గట్టినవారలకు మోక్షంబు సిద్ధిపడుతున్నది యని సుశీలుండు చెప్పిన విద్యానిధియు నది యట్లు తప్పదని యాదఱ నుపచరించి పొందని యనిపిన...” మల్లి. 3, అ. గీ. 2. సేవించు. “నీ. చంద్రుడెవరికాడు సయిదోడు గూడినీ యుల్లంబు మొల్లంబు నుపచరింప.” ఉ. హరి. ౧, అ. ౧౦౯. “గీ. వచ్చి తడవయ్యె నింక బోవలయు గురునియొద్ద కని తల్లిదండ్రుల నుపచరించి.” సా. 3, అ. ౨౬౦. 3. బోధించు. “నీ... ఒకవేళ వేదాంత ముపచరించు.” నిరం. ౪, అ. ౭౪. 4. ఉపచారము చేయించు. “తరల... తల్లి విచ్చిన భక్తితో నుపచరింపక లాఠివై యుట్టు లూరకుండుట యుక్తమే.” భార. క్రి. ౨, అ. ౨౭.

ఉపచర్యము. సం. విజ. (అ.ఆ.అ.) 1. సమ్మానించబడినది. 2. సేవించబడినది. 3. లక్షణచే బోధింపబడినది.

ఉపచర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సేవ. 2. చికిత్స.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపచర్య. 2. గౌరవించుట. 3. లంచము. 4. వాడుక. 5. నడవడిక. 6. శలకారము. 7. పూజావిధానము. (ఇవి విదుః—స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, సమస్కారము. మఱియుఁ బదునాఱు—ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, ఆర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, ఆభిషేకము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము, ప్రదక్షిణము, సమస్కారము.) 8. సుస్కారము. 9. ప్రార్థనము. 10. లక్షణావృత్తి. 11. దగ్గఱకు. 12. పరస్మీతి కై నయస్వభావము.

ఉపచిత్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉపచారము చేయవలెనను కోరిక.

ఉపచితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడఁబెట్టె
బడినది. 2. పెరిగినది. 3. కుదురుపడినది.
4. సమృద్ధమైనది. 5. పూయబడినది.

ఉపచితి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రాగగుట. 2. వృద్ధి.
3. ఔన్నత్యము, ఎత్తు.

ఉపచిత్ర. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మూషికపక్షి. 2. చిత్రకుఁ బ్రక్క నున్ననక్షత్రము. (హస్త
లేక స్వాతి.) 3. దుతీ. 4. ఒకానొక
వృత్తము.

ఉపజల్పనము. సు. వి. అ. న. సుభాషణము.

ఉపజాఁకుడు. సు. విణ. (అ. వికా. అ.) భేదము
గలిగించువాడు.

ఉపజాపము. సు. వి. అ. పు. 1. భేదోపాయము.
2. ఉపాంశువు, మెల్లగా జపించుట.

ఉపజీవా. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొండనాలుక.
2. ఒకానొక రోగము. 3. ఒకానొక కీటకము.

ఉపజీవి. సు. విణ. (న. నీ. న్.) 1. ఒకరి ననుస
రించి జీవించువాడు. 2. ఒకరి నాశ్రయించి
జీవించువాడు.

ఉపజీవించు. సు. స. క్రి. ఆశ్రయించి జీవించు.
“గీ...అమరు ల్నిద్రు, ననిశమును నుపజీవించు
నట్లు బుధుజనులు ని న్నుపజీవింప మనుము
పేర్చి.” భార. ఆను. ౧, ఆ. 3౧గీ.

ఉపజీవిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జీవిక, బ్రతుకు.
2. జీవనోపాయము. 3. ఒకరి ననుసరించి జీవిం
చుట.

ఉపజ్ఞ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. పరులయుపదేశము
లేకయే మొట్టమొదటనే కలుగు జ్ఞానము.
(ఉపజ్ఞాశబ్దము తత్పురుషసమాసమునఁ దదాదిత్వ
ము తెలుపఁదలంచినపుడు నపునక మగును.
ఉదా:—ప్రాచేతస+ఉపజ్ఞ=ప్రాచేతసోపజ్ఞము
=వాల్మీకియొక్క యాద్యజ్ఞానము. మొట్టమొదట
వాల్మీకి రచించె నని భావము. ఇట్లే: ప్రాచేత
సోపజ్ఞము ఖ్వికోమ, పాణిన్యపజ్ఞము వ్యాకర
ణము.)

ఉపశౌకనము. సు. వి. అ. న. 1. ఉపద, కాచుక.
2. కానుక యిచ్చుట.

ఉపశపనము. సు. వి. ఆ. న. తపింపఁజేయుట. విణ.
(అ. ఆ. ఈ. ఇ.) 1. తపింపఁజేయునది. 2. బా
ధించునది.

ఉపతపించు. సు. అ. క్రి. 1. దుఃఖపడు. 2. ఆనూ
యపడు. “గీ. మొదలి వెక్కువయును బోయి
మునిఁగ నది, కలశజునినేత్రమునఁ గెల్పు గాన
నైన, నొరుని యైశ్వర్య మిక్షించి యుపత
పించునట్టిఖలునకు నది పెద్ద యాచె తలఁప.”
కాశీ. 3, ఆ. ౬.

ఉపతప్త. సు. వి. ఋ. పు. 1. రోగము, వ్యాధి.
2. ఉష్ణత, వేడిమి. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.)
మిక్కిలి తపింపఁజేయునది.

ఉపతాపము. సు. వి. అ. పు. 1. వేడిమి. 2. వ్యాధి.
3. త్వర. 4. కీడు. 5. వీడించుట, వీడ.
“ఆ. బహులనొప్పి కోడ కుపతాప మొనరించు,
నదియ కడు సద్ధర్మ మని బుధులు.” భార. ఆది.
3, ఆ. ౨౧౯, కాశీ. ౪, ఆ. 32.

ఉపతాయి. దే. వి. ఒకానొక మల్లబంధము.
“నీ. ఉపతాయిలొక వన కొడువతోరహ త్రము
సూపి న్రేయక సమదవృత్తిఁ బాసి క్రమ్మఱఁ
జేసు...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧గీ. “క. నిపు
ణతఁ బెనఁగగ దొడఁగి, రుపతాయిక వేషభాష
లుపలాస్యముగఁ.” హర. 2, ఆ. ౧౨. “వ...
పులులు తలవడ్డప్రాలికఁ గరులు పోరాడు కైవడి
సింగంబులు వెనుగుభంగి నుపతాయితో నకు
వాయి నిరువురూ జదిసియుం గుదిసియు...”
ఉ. హరి. 3, ఆ. 2౦.

ఉపతివ్యము. సు. వి. ఆ. న. పుష్కమి నక్షత్రము
నకు దగ్గఱ గలది. 1. పునర్వసు. 2. ఆశ్లేష.

ఉపత్యక్. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండచేరువ నేల.
(వృత్తి. అధిత్యక్.)

ఉపద. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కానుక. “గీ. ధరణి
ధవదత్త వివిసోపదావిధాన మ్మౌళ శ్రీవినిర్జిత
నిర్జరాల, యేశ్వరుడు...” ఆము. ౧, ఆ. ౨2.
2. లంచము. 3. కానుకగా నిచ్చుద్రవ్యము.

ఉపనాహము. సు. వి. అ. పు. 1. మూట. 2. పూడు. నకుఁ బూయుమందు. 3. వీకాదులతంతి చుట్టెడు బిరడ. 4. ఒకానొక రోగము.

ఉపనిధి. సు. వి. ఇ. పు. 1. వస్తుస్వరూపమును వస్తుపరిమితిని జూపక చెప్పక యొకనియొద్ద దాచుట. 2. అ ట్టుంచినసొమ్ము.

ఉపనివత్తు. సు. వి. ద్. స్త్రీ. 1. బ్రహ్మజ్ఞానము. 2. వేదాంతభాగము. (ఇవి నూటయెనిమిది.) 3. దగ్గఱయిల్లు. 4. ధర్మము. 5. ఏకాంతము, రహస్యము.

ఉపనితుడు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమీపమున నుంచబడినవాడు. 2. ఉపనయనమైనవాడు. 3. పొందబడినవాడు.

ఉపనేయుడు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపనేత వుడు—1. దగ్గఱకుఁ దేరిగినవాడు. 2. ఉప నాయార్హుడు.

ఉపన్యసించు. సు. స. క్రి. వివరించు; చెప్ప. “వ. ర యంబున రాజనన్నిధికిం జని భవత్కర్తృం బుపన్యసించి దుడిచుట వేడుము...” భార. కాం. ౧, ఆ. ౧౬౧. “ఆ. అని యుపన్యసించి యమ్మని పతి యను...” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౨౩౦.

ఉపన్యస్యత్. సు. శత్ర. ఉపన్యసించుచున్న.

ఉపన్యాసము. సు. వి. అ. పు. 1. దగ్గఱఁ బెట్టుట. 2. ఇల్లడ యిడుట. 3. వివరించుట; చెప్పుట. 4. వేదాంతాదివిచారము. 5. స్వకార్యసిద్ధి కొన రించుకొన్న సాధి.

ఉపన్యాసకుడు. సు. విణ. (అ. సి. కా. అ.) = ఉపన్యాసి.

ఉపన్యాసి. సు. విణ. (న్. నీ. న్.) ఉపన్యాసకుడు; ఉపన్యసించువాడు.

ఉపపత్తి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పుట్టుట. 2. పొందుట. 3. ఒనగూడుట. 4. యుక్తి. 5. పొందిక. 6. కారణము. 7. అర్హత. 8. ముగియక. 9. ఉపాయము. 10. సుగతి. 11. సాహాయ్యము. 12. సమాధి. 13. చెప్పుట. 14. సుపద. 15. సిద్ధి.

ఉపపన్నము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పుట్టినది. 2. పొందబడినది. 3. పొందినది. 4. కూడినది. 5. తగినది. 6. ధనపాతము. 7. యుక్తియుక్తము.

ఉపపాదకము. సు. విణ. (అ. సి. కా. అ.) 1. పుట్టిచున్నది. 2. యుక్తి యుక్తముగాఁ జెప్పినది. 3. ఉపపత్తి కలదిగా నొనరించునది.

ఉపపాదనము. సు. వి. అ. స. 1. పుట్టిచుట. 2. యుక్తియుక్తముగా ననుష్ఠించుట. 3. ఇచ్చుట. 4. వివరించి చెప్పుట.

ఉపపాదించు. సు. స. క్రి. తెలుపు. “వ. బలాంగ చతుష్టయ ప్రవర్ధనోపాయంబు లుపపాదించి...” హరి. ఉ. అ. ఆ. ౧౭౭.

ఉపపాదితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పుట్టిపడబడినది. 2. యుక్తియుక్తముగ ననుష్ఠింపబడినది. 3. చక్కఁగాఁ బ్రతిపాదించబడినది.

ఉపప్రవము. సు. వి. అ. పు. 1. ఉల్కాపాతము మున్నగునుతావతము. 2. ఉపప్రవము. 3. భయము. 4. విఘ్నము. 5. వ్యాధిపీడ. 6. అడ్డంకి. 7. సూర్యాదిగ్రహణము. 8. రాహువు. 9. నీటివైఁ దేలుట. 10. దగ్గఱ నుడుట.

ఉపష్టావ్యము. సు. వి. అ. పు. మత్స్యదేశముదలి పురవిశేషము. విణ. (అ. ఆ. అ.) తప్పుక పీడింపదగినది. “క. నడచి యుపష్టావ్యపురంబు దగ్గఱి వనప్రదేశముల బలచయముల్, విడిచి...” రాఘవ. ౪, ఆ. ౮౦. (రెండింటికి నిది యుదాహరణము.)

ఉపబర్హణము. సు. వి. అ. స. = ఉపబర్హము.

ఉపబర్హము. సు. వి. అ. పు. 1. తలగడ. 2. కీడించుట.

ఉపబృహణము. సు. వి. అ. స. చక్కఁగాఁ బెరుగుట.

ఉపబృహితము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగాఁ బెరిగినది.

ఉపభుక్తము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుభవించబడినది. 2. త్రోలబడినది. 3. ఉపయోగించబడినది.

ఉపభృత్తు. సు. వి. త్. స్త్రీ. సుగ్రీవము, రావి కట్టతోఁ జేసిన సుగ్రు.

ఉపభోగము. సు. వి. అ. పు. 1. అనుభవము. 2. అస్వాదనము. 3. వినియోగము. 4. సుభోగము. 5. విషయసుఖము. 6. భుక్తపఱచుకొనుట. వి. పు. 3, ఆ. 30గీ.

ఉపభోగించు. సు. స. క్రి. అనుభవించు. “మ... దుశ్చేష్ట నిఁ ట్టుపభోగించుగ నయ్యె నిట్టివెత...” రంగా. 3, ఆ. 20గీ.

ఉపభోగ్యము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపభోగార్హము, అనుభవించుటకుఁ దగినది.

ఉపమ. ఉభ. వై. వి. (సు. ఉపాయః.) వెరవు, ఉపాయము. “క. ఉపమ యెఱుంగనివారల, కపరిమితావస్థ బొందు నది యెట్లన నయ్యుపమ యెఱుంగక కాడే, చవలత ము న్నొక్కనక్కనమనె బెలచక.” హుస. 9, ఆ. 9గీ. వి. పు. 2, ఆ. 10. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యర్థాలంకారము. 2. పోలిక, సాదృశ్యము. 3. ఒకానొక ప్రమాణము. విణ. ఆ. స్త్రీ. సదృశము, సమానము. (తుల్యార్థైరతుల్యమాభ్యాం' అని కొముది.)

ఉపమంత్రణము. సు. వి. అ. న. 1. ఆమంత్రణము, పిలుపు. 2. ఉపచ్ఛందనము, బుజ్జగింపు.

ఉపమరి. వై. విణ. (ఉపమ+అరి.) ఉపమ గలవాఁడు, వెరవరి. “గీ. ఉభయభాషలనేర్పరులు పమరులు సమర్థు లీకృతిరాజ సిర్దాణమునకు.” ప్రబోధ. 9, ఆ. 20గీ.

ఉపమాశ. సు. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. దాది, మెపుడు కత్తె. 2. తల్లితో సమానరాలు. (వీరు ఆఱుగురు. 1. తల్లితోఁబుట్టువు. 2. మేనమామ భార్య. 3. తండ్రితోఁబుట్టువు. 4. పినతండ్రి భార్య. 5. అత్తగారు. 6. అన్నభార్య.) విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఉపమించువాఁడు, ఉపమానము చెప్పవాఁడు.

ఉపమానము. సు. వి. అ. న. 1. పోలిక. 2. పోల్చుదగినవస్తువు. (చంద్రాది. వ్యతి. ఉపమేయము.) 3. తర్కశాస్త్రమునఁ గలయొక ప్రమాణము.

ఉపమించు. సు. స. క్రి. 1. పోల్చు, సాదృశ్యము చెప్పు. “క. ఉపమించుగ రానితప, స్తవమునఁ గడువాడి మారుధరణీసుమన, స్తవనుఁడు కమల వికాస, బెపుడును నుడివోనితావి నింపు వహింపక.” పాండు. 8, ఆ. 8గీ., భార. సభా. 2, ఆ. 20గీ. 2. పోలు, సదృశముగ. “గీ. మించు శ్రోమ్మించు నుపమించు మెలత యగుచు, నిలుచు నవ్వనదేవత నృపతి నూచి.” స్వా. 2, ఆ. 8గీ., భార. ఆది. 9, ఆ. 9గీ.

ఉపమితి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమ.

ఉపమేయము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) పోల్చుదగినది. (ముఖము మొ.)

ఉపమేయోపమ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారము, మొదట నుపమేయోపమానములుగాఁ బేర్కొనఁబడినవే మరల నుపమానోపమేయములుగాఁ జెప్పనలంకారవిశేషము. (ఉదా:-నీసుగుణము సౌందర్యమువలెను సౌందర్యము నుగుణమువలెను శోభిల్లుచున్నది.)

ఉపయంత. సు. వి. ఋ. పు. భర్త, మగఁడు. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఆశ్రియించువాఁడు.

ఉపయమనము. సు. వి. అ. న. 1. ఉపయమము. 2. బుద్ధనసాధనము. (కుశాది.)

ఉపయమము. సు. వి. అ. పు. 1. వివాహము, పెండ్లి. 2. సాయమనము, కట్టుపాటు.

ఉపయోచితము. సు. వి. అ. న. యోచన. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. యోచింపఁబడినది. 2. అభీష్ట సిద్ధికై దేవతల కీఁబడినది.

ఉపయోతము. సు. వి. అ. న. 1. ఆగమనము, వచ్చుట. 2. దగ్గఱకు వచ్చుట. 3. తిరిగి వచ్చుట. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వచ్చినది, 2. దగ్గఱకు వచ్చినది. 3. తిరిగి వచ్చినది.

ఉపయోమము. సు. వి. అ. పు. వివాహము, పెండ్లి.

ఉపయుక్తము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉపయోగించఁబడినది. 2. అనుభవించఁబడినది. 3. కూర్చుండినది. 4. న్యాయ్యమైనది. 5. తగినది.

ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆనుకూల్యము, పీలు. 2. ఆచరణము, వాడుక. 3. భుక్తత, అనుభవించుట. 4. ప్రయోజనము, లాభము.

ఉపయోగి. సు. విణ. (నొ. సి. నొ.) 1. ఉపయోగ పడునది. 2. ఉపయోగపడఁ జేయునది.

ఉపయోగించు. సు. అ. క్రి. 1. ఉపయోగపడు; అవసరమగు. “వ...తన కౌతయర్థం బుపయోగించు నంతయర్థంబ స్వీకరించుటయు...” భాగ. 3, స్కం. ౯౨౧. 2. ఒదవు, లభించు. (శ. ర.) స. క్రి. 1. భక్షించు, తిను. “శ... ప్రచండాటవిలో, విపులఫలకాకమూలము, లుపయోగించుచును నిష్ఠ నుండెనుమాతో.” భార. ఆర. ౧, అ. ౧౩. 2. ఆనుభవించు, వినియోగించు. “వ...నన్ను గురురాజ్యం బేలించి నా యైశ్వర్యం బుపయోగింపు మనిన...” భార. ఆది. ౬, అ. ౩౫.

ఉపరతము. సు. వి. అ. న.=ఉపరతి. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఉడిగినది, కార్యమునుండి విరమించినది. 2. మరణించినది, చచ్చినది. 3. మరలినది. 4. విరక్తి నందినది.

ఉపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉడుకువ, కార్యవిరమణము. 2. పురుషాయితము, పురుషునివలె స్త్రీ రతిచేయుట. 3. ఉపేక్ష. 4. బుద్ధి. 5. ఇంద్రియములను విషయదృష్టినుండి మరలించుట. 6. సన్నాధ్యనము. 7. చావు.

ఉపరథ్య. సు. వి. అ. స్త్రీ. 1. పుం. 2. చిన్నదారి.

ఉపరమణము. సు. వి. అ. న.=ఉపరతి.

ఉపరమము. సు. వి. అ. పుం. 1. ఉడుగుట. 2. విషయనిరసనము. 3. చావు. 4. మరలుట.

ఉపరాగము. సు. వి. అ. పుం. 1. సూర్యాదిగ్రహణము. 2. ఎఱుపు. 3. రుగ్గు. 4. దుఃఖము. 5. నిద. 6. దుర్వ్యసనము. 7. అన్యాయము. 8. ఒక సత్పదార్థమునకు గుణాంతరము గల్గించుట.

ఉపరామము. సు. = ఉపరమము.

ఉపరి. సు. ఆవ్య. 1. పైని, మీద. “నీ. ఆటమీద దారల కన్నిటి కుపరియై చెండులక్షల శుక్రండుడి...” భాగ. ౫, స్కం. ౬, అ. ౮౮; ౭౨. 2. తరువాత. 3. పైఁగా.

ఉపరుద్ధము. సు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ఆడ్డగొప్పబడినది. 2. ఆపరిపఁబడినది. 3. ఎదిరింపఁబడినది. 4. వీడిపఁబడినది. 5. చెఱఁజెట్టఁబడినది.

ఉపరోధకము. సు. వి. అ. న. పడుకట్టిల్లు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. ప్రతిబాధకము. 2. ఆపరించునది. 3. బంధించునది. 4. ముట్టచించునది.

ఉపరోధము. సు. వి. అ. పుం. 1. ఆటకము. 2. ముట్టడి. 3. ఆపరించుట. 4. బంధించుట.

ఉపరోధించు. సు. న. క్రి. ఆడ్డగొచ్చు. “మ...ఈ విషిసంబు...చూడఁగ మదిం గౌతూహలంబయ్యె నన్నుపరోధించుట...” భార. ఆర. 2, అ. ౨౦౮.

ఉపల. సు. వి. అ. స్త్రీ. 1. కల్వపుగుండు. 2. పాత్రము. 3. గులకతాయి.

ఉపలంభము. సు. వి. అ. పుం. 1. పొందుట. 2. తెలిసికొనుట.

ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చూచుట. 2. గుర్తు. 3. సూచన. 4. వాచ్యార్థమే కాక లక్షణచే మఱియొకయర్థమును జెప్పుట.

ఉపలక్షించు. సు. న. క్రి. చూచు. “వ...ఇద్రుండు...విరోచననందను నుపలక్షించి యిట్లనియె.” భాగ. ౮, స్కం. ౩౪౯. భార. ఆర. ౨, అ. ౧౫౦.

ఉపలక్షితము. సు. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చూడఁబడినది. 2. ఊహించఁబడినది. 3. కూడియున్నది.

ఉపలబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. పొందఁబడినది. 2. తెలిసికొనఁబడినది.

ఉపలబ్ధి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొందుట. 2. ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానము, తెలిసికొనుట.

ఉపలము. సు. వి. అ. పుం. 1. తాయి. 2. మేఘము. 3. రత్నము.

ఉపలాలనము. సు. వి. అ. న. బుజ్జగించుట.

ఉపలాలించు. సు. స. క్రి. బుజ్జగించు. “సీ. తొడ
లవై నర్చిలి నిడుకొని న న్నుచలాఁచుచుండు
బాల్యమున నట్టిభీష్మునిఁ జూపితి...” భార. కాం. ౧, ఆ. ౧౯౬. “క. అక్కడ నొక్కతమారుని,
నక్కున నిడి యొక్కదాది యనురాగముతో,
మిక్కిలి నుపలాలించుగనక్కమలొత్తుండు విని
యె నవ్వాక్కంబుల్.” వి. పు. ౬, ఆ. ౨౫౯.

ఉపలంగము. సు. వి. అ. న. అరిష్టపూచక మగు
భూకంపాద్యుపద్రవము.

ఉపలిప్తము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అలుకబడి
నది. 2. పూయబడినది.

ఉపలేపము. సు. వి. అ. పు. 1. అలుకుట. 2. పూ
యుట. 3. రాచుట. 4. వైవాని కగుద్రవ్యము.

ఉపవడమగు. దే. అ. క్రి. మేలుకొను, మెలకువ
గను. “క...నృపుఁ డుపవడమై, జవ్వాడులతిక
యో యననన్వేలది వడంకఁ జూచి...” శుక.
౧, ఆ. 3౧3.

ఉపవడము. దే. వి. ఆపబోధము, మేలుకొనుట.
“గీ...ఉపవడ మనుగ నవబోధ మొప్పు...”
ఆం. భా. ప్ర. ౧౪౬.

ఉపవనము. సు. వి. అ. న. ఉద్యానము, పెంచిన
తోట. అవ్య. అ. న. నననమొనమున.

ఉపవర్తనము. సు. వి. అ. న. 1. వ్యాయామప్రదే
శము. 2. ప్రదేశము. 3. దేశము. 4. మండ
లము.

ఉపవనధము. సు. వి. అ. పు. 1. గ్రామము, పల్లె.
2. యాగమునకుఁ బూర్వదివసము.

ఉపవసించు. సు. అ. క్రి. ఉపవాసము చేయు,
పస్తుండు. “గీ. ఉపవసించుము గాక సేఁ డుడిగి
మడిగి.” కాశీ 2, ఆ. ౧౫3.

ఉపవస్త. సు. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఉపవసించు
వాడు.

ఉపవస్తము. సు. వి. అ. న. ఉపవాసము.

ఉపవాసకుడు. సు. విణ. (అ. సికా. అ.) ఉపవసిం
చువాడు.

ఉపవాసనము. సు. వి. అ. న. ఉపవాసము. “సీ. పూ
ద్ధునఁ దగినట్టి భోజనం బొల్లక యుపవాసనం
బుండ నువిద తలచు.” శివరా. ౨, ఆ. ౧౮.

ఉపవాసము. సు. వి. అ. పు. ఉపవస్తము, భోజనము
చేయుట.

ఉపవాసి. సు. విణ. (న్. సీ. న్.) ఉపవాసకుడు.

ఉపవాహ్యము. సు. వి. అ. పు. రాజాదు లెక్క
యేనుగు. విణ. (అ.ఆ.అ.) రాజాదు లెక్క
దగినది.

ఉపవిగోకనము. సు. వి. అ. న. విలోకనము, చూ
చుట. “ఉ. ద్రాపదియున్ సుభద్రయును దక్క
టికాంతలు భ్రాతృ పుత్రపౌత్రోపవిలోకనోత్స
వము నొందుదురు...” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.
౧౦౮.

ఉపవిమ. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివన శి.

ఉపవిష్టుండు. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) కూర్చున్న
వాడు.

ఉపవీతము. సు. వి. అ. న. ఎడమబుజము మీఁది
నుండి కుడిచేతి క్రిందుగా వ్రేలాడు యజ్ఞోప
వీతము.

ఉపవీతి. సు. విణ. (న్. సీ. న్.) ఉపవీతము ధరించి
నవాడు.

ఉపవేశము. సు. వి. అ. పు. కూర్చుండుట.

ఉపవేశి. సు. విణ. (న్. సీ. న్.) కూర్చున్నవాడు.

ఉపవేశించు. సు. అ. క్రి. కూర్చుండు. “వ...గం
గాతరంగిణీ దక్షిణకూలంబునం బూర్వార్ధ
దర్శానసంబున నుత్తరాభిముఖుండై యుపవే
శించి...” భాగ. ౧, స్కం. ౫౦2.

ఉపవేష్ట. సు. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ఉపవేశి.

ఉపశమనము. సు. వి. అ. న. ఉపశమము.

ఉపశమము. సు. వి. అ. పు. 1. అడఁగుట, తగ్గుట.

2. రోగాదులబాధ తగ్గుట. 3. ఆశ నశించుట.

4. ఇంద్రియనిగ్రహము. 5. నివృత్తి. 6. హిర్వు.

ఉపశమించు. సు. అ. క్రి. 1. శాంతించు. 2. తగ్గ
జీణించు. 3. అడఁగు, నశించు. స. క్రి. 1. శాం

లింపఁజేయు. “క. విమలాత్మ నాథ నభయము, సమకూరెడునట్లుగాగఁ నన్న లి నీశ్రోధము నుపశ మించి కరుణింపుము...” భాగ. ౪, స్కం. ౪౦౮, 2. ఆణఁచు. “గీ. ఇతకాలంబు నా తోడ నెరవు లేక, కూడియుండితి పట్టుగాన కోప మెల్ల, నుపశ మించితి నీ విక నుడవలదు, పొమ్ము ...” వి. పు. ౨, ఆ. ౨౪౪.

ఉపశమియించు. సు. స. క్రి. = ఉపశమించు. శాం లింపఁజేయు. “గీ. చింత మదిలోన నుపశమియిం తు ననిన.” అమా. ౨, ఆ. 2౨.

ఉపశమిల్లు. సు. అ. క్రి. 1. చల్లారు. “వ...జలు బుల నగ్ని యుపశమిల్లునట్లు...” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౨౨. 2. అడఁగు, నశించు. “వ. శారీర దుఃఖంబు లాశుక్రియాది ప్రతియోగుంబుల నుపశమిల్లు...” భార. ఆర. ౧, ఆ. ౨౨.

ఉపశయము. సు. వి. అ. పు. 1. సమీపశయ నము. 2. అన్నాపదాదులచే వ్యాధి నెఱుం గుట. 3. పథ్యాదిచే రోగోపశమనము చేయుట. 4. వల యెడ్డి యాచెత దాని యుండుటకై శ్రవ్యగోయ్యి, మాటుగోయ్యి. అవ్య. అ. న. చేతిదగ్గఱ. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రక్కను బరుండు నది.

ఉపశల్యము. సు. వి. అ. న. 1. ఊరి పొలిమేర. 2. దగ్గఱచోటు.

ఉపశాంతము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపశమము నొందినది.

ఉపశాంతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. = ఉపశమము.

ఉపశిక్షణము. సు. వి. అ. న. 1. విద్యనేర్పుట. 2. విద్యనేర్పుట.

ఉపశోభనము. సు. వి. అ. న. 1. ప్రకాశించుట. 2. శోభింపఁజేయుట.

ఉపశోభితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రకాశిం చినది. 2. ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది.

ఉపశోభితుడు. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రకా శించువాడు. 2. ప్రకాశింపఁజేయఁబడినవాడు. “ఉ...కృష్ణుం డభిషేకసంపదపశోభితుఁ జే యంగ...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౫.

ఉపశ్రుతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గన్నతి. 2. వినికి. 3. శుభాశుభముల నొకదేవత చెప్పుచున్నట్లు. అవ్య. ఇ. న. కర్ణసూపమున, చెవిదగ్గఱ.

ఉపశ్లేషము. సు. వి. అ. పు. 1. కాచిలి. 2. ఆధారాధేయసంబంధము.

ఉపశ్లోకించు. సు. స. క్రి. నుతించు, పొగడు. “క...ఆ. భూకాంతునిగుణము లుపశ్లోకించుచు ...” ద్వా. ౧౧, ఆ. ౧౧౦.

ఉపసంపన్నము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ప్రాప్తి పొందఁబడినది. 2. సమీపము, దగ్గఱ నున్నది. 3. సహితము, కూడియున్నది. 4. సమృద్ధము, చాలినది. 5. మృతము, చచ్చినది. 6. సునిధము, తయారైనది. 7. యజ్ఞార్థము చుపఁబడి నది. (పశ్యాది.) 8. పాకము చేయఁబడినది.

ఉపసంయమము. సు. వి. అ. పు. 1. ఉపసంహారము. 2. బంధనము. 3. చక్కగా నియమించుట.

ఉపసంవ్యాసము. సు. వి. అ. న. పరిధానము, డోషి.

ఉపసంహరణము. సు. వి. అ. న. = ఉపసంహారము.

ఉపసంహరించు. సు. స. క్రి. 1. చుపు; లయ మొనరించు. “సీ...జగము లన్నియు నుపసంహరించు.” మార్క. ౪, ఆ. ౧౫. 2. మరల్చు. “వ. ఇట్లు ప్రద్యయం బుపసంహరించి...” భాగ. ౧, స్కం. ౧౫3. “వ. వరుణానిలాగ్నుల తమ తమకత్తులుపసంహరించిరేని చితరపాకంబు సా గదు...” కాశీ. ౧, ఆ. ౨౯౮. 3. ఆణఁచు, ఉపశమింపఁజేయు. “వ. స్వామీ! కోపం బుప సంహరింపుము.” భార. శాం. ౫, ఆ. ౪౪౧. 4. ముగించు, పూర్తిచేయు.

ఉపసంహరము. సు. వి. అ. పు. 1. (అస్త్రశస్త్రాదుల) మరల్చుట. 2. చుపుట. 3. సమాప్తి. 4. సంగ్రహము చేయుట. 5. సమచితము చేయుట. 6. నాశనము. 7. ఖండనము.

ఉపసంహృతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. = ఉపసంహారము.

ఉపసత్త. సు. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) 1. దగ్గఱనున్న వాడు. 2. అనుసరించువాడు. 3. సేవచేయు వాడు.

ఉపసత్తి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంబంధము. 2. అనుసరించుట. 3. సేవ.

ఉపసరము. సు. వి. అ. పు. 1. ఎదపదను నున్న స్త్రీ పశువులను బురుషపశువులు చేరుట. 2. పశువులు ప్రగమగర్భము నుడుట. 3. నిరంతరగమనము. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమీపించునది.

ఉపసర్గము. సు. వి. అ. పు. 1. రోగవికృతి. 2. కీడు. 3. ఉత్పాతము. 4. సంస్కృత ధాతువులకు మొదటఁ జేర్పబడు 'ప్ర, పరా' మొదలగునవి.

ఉపసర్జనము. సు. వి. అ. న. 1. ఉపద్రవము. 2. త్యాగము. విణ. అ. న. ఆప్రధానము.

ఉపసర్పము. సు. వి. అ. పు. సమీపించుట, దగ్గఱుట.

ఉపసర్పించు. సు. స. క్రి. 1. సమీపించు. 2. ఆశ్రయించు. (శ. ర.)

ఉపసర్ప. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎదపదను నున్న స్త్రీ పశువు. ('తొలిమూలావు' అని శ. ర.)

ఉపసాంత్య. సు. వి. అ. న. = ఉపసాంత్యనము.

ఉపసాంత్యనము. సు. వి. అ. న. పీడార్పు, ఊటట.

ఉపసూర్యకము. సు. వి. అ. న. (సూర్యచంద్రుల) పరివేషము, గుడి.

ఉపసృష్టము. సు. వి. అ. న. మైథునము, రతి. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడినది. 2. విడువఁబడినది. 3. ఉపరాగముతోఁ గూడినది. 4. కాముకము. 5. ఉపసర్గముతోఁ గూడుకొన్నది.

ఉపసేవనము. సు. వి. అ. న. 1. సేవించుట; అనుసరించి సేవించుట. "క. సారమతిఁ జేసి, మానస, శారీరరజావశులను సతతముఁ బ్రతీకారములు సేయుచుండుచే, యారఁగ వృద్ధిపసేవ నొషధ సేవక." భార. సభా. ౧, ఆ. 3౫. 2. అనుభవించుట. 3. భోగించుట.

ఉపస్కరణము. సు. వి. అ. న. 1. = ఉపస్కరము. 2. అలంకరించుట. 3. రుచి కలిగించుట. 4. గుణాంతరము నిచ్చుట.

ఉపస్కరము. సు. వి. అ. పు. 1. గుణాంతరమును కలిగించు ద్రవ్యము. 2. అలంకరించు వస్తువు. 3. రుచి కలిగించువస్తువు. 4. ఇంటిపనిముట్టు. 5. వికృతి. 6. సముదాయము. 7. హింస. 8. వాక్యముదలి యధ్యాహారము.

ఉపస్తరించు. సు. స. క్రి. ఆభిఘరించు. "గీ. పాత్ర సుశుద్ధి కాజ్యం బుపస్తరించి." భీమ. ౨, ఆ. ౧౩౫. "వ... కదళీపలాశంబు నడిమియైనయఁ బుచ్చి పఱచి యుదకంబునం బ్రక్షాళించి యుపస్తరించి..." హర. ౨, ఆ. ౧౨౫.

ఉపస్థము. సు. వి. అ. పు. 1. ఒడి. 2. మధ్యము. పు. న. 1. స్థితి. 2. గుడము. 3. మర్చావయవము. "క. పాణి యుపస్థం బుదరము, వాణి యనఁగ మూయరానివాకి శ్లివి..." భార. శాం. ౫, ఆ. 3౧౮. విణ. (అ. ఆ. అ.) దగ్గఱ నున్నది, సమీపస్థము.

ఉపస్థాత. సు. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) 1. సేవచేయువాడు. 2. నమ్రత కలవాడు. 3. పరిచారకుడు.

ఉపస్థానము. సు. వి. అ. న. 1. చేరిక. 2. సేవ. 3. ఉపాసన. 4. స్తరణ. 5. నివసించుచోటు. 6. పూజాగృహము. 7. పొందుట.

ఉపస్థితము. సు. వి. అ. న. 1. సేవ. 2. స్తరణ. 3. సమీపమునకు వచ్చుట. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమీపించినది. 2. సమీపస్థము. 3. పొందఁబడినది. 4. స్పృతికి వచ్చినది. 5. ఉపాసించఁబడినది. 6. సేవించఁబడినది.

ఉపస్థితి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమీపమున నుండుట. 2. సమీపించుట. 3. పొందుట. 4. స్పృతి. 5. సేవ. 6. దేవతాద్యుపాసన.

ఉపస్పర్శము. సు. వి. అ. పు. 1. తాకుట. 2. ఆచమించుట. 3. స్నానము. "గీ. అబ్రగంగ నుపస్పర్శ మాచరించి, వేగ విచ్చేయవలయు..." కాశీ. 2, ఆ. ౧౭2.

ఉపహతము. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టబడినది. 2. ఉపద్రవముఁ గాంచినది. 3. నిందించు

బడినది. 4. నాశము చేయబడినది. 5. చెడిపోయినది.

ఉపహతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చెబ్బ. 2. నాశము. 3. అడ్డగొత. 4. ఉపద్రవము.

ఉపహరణము. సు. వి. అ. న. 1. సమీపమునకుఁ గొనివచ్చుట. 2. పట్టుకొనుట. 3. వడ్డించుట. 4. కానుక లిచ్చుట. 5. బలి యొసఁగుట.

ఉపహవము. సు. వి. అ. పు. ఆహ్వానము, పిలుపు. ఉపహసించు. సు. అ. క్రి. నవ్వు. “వ...గిరిజ పలుకులు విని కృతకమునికుమారు డుపహసించుచు...” కు. సు. 2, అ. 3. స. క్రి. పరిహసించుచు, ఎగతాళిచేయు.

ఉపహసితము. సు. వి. అ. న. ఎగతాళితోఁ గూడిన నవ్వు. విణ. (అ. అ. అ.) పరిహసించబడినది.

ఉపహరణము. సు. వి. అ. పు. 1. కానుకగా నిచ్చు ద్రవ్యము. 2. పూజ.

ఉపహితము. సు. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఉంపబడినది. 2. కూడియున్నది. 3. ఆరోపించబడినది. 4. అర్పించబడినది.

ఉపహూతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపహవము, పిలుపు.

ఉపహృతము. సు. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఈయబడినది. 2. కానుకగా నీయబడినది. 3. యజ్ఞమునఁ బశువుగా నీయబడినది. 4. వడ్డింపబడినది. 5. చంపబడినది. “క. ఆప్సురుసునఁ బెరిగిన నృపులెప్పుడు భారతరణోపహృతులై...” భార. కాం. ౨, అ. ౯౬.

ఉపహ్వరము. సు. వి. అ. న. 1. నిర్జన ప్రదేశము. 2. దగ్గర.

ఉపహ్వనము. సు. వి. అ. న. 1. ఆహ్వానము. 2. ముత్రోచ్ఛారణముచే చేపతాడుల కిడిన యాహ్వానము.

ఉపాంగము. సు. వి. అ. పు. తిలకము, చుక్క. న. 1. నుతి వేసెడు తిత్తి. “చ...భామ లయ్య నుమతి గాంచి దుడియ లుపాంగము మద్దెల తాళ మావజూబును గొని మేళమై ముని తపోవనికిరి జని నిల్చి రొక్కడకై.” రామా, ౨, అ.

రా. 2. మిఠూంసాది. (మిఠూఁస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము నని యివి నాలుగు.) 3. ఆంగమున కంగ మగు నొక యంతర్యాగము.

ఉపాంతము. సు. వి. అ. పు. 1. దగ్గర. 2. చివర. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దగ్గర నున్నది. 2. ఆంతమునకు దగ్గర నున్నది. 3. సమాప్తమైనది. “ఉ...శతా, నీకుఁడు దాఁకెఁ గంకటమణిన్మృతి విద్యుదుపాంత కాంతియై.” భార. విరా. 3, అ. ౧౭౨.

ఉపాంశువధము. సు. వి. అ. పు. ఇశ్వరులకుఁ జెలియకుండఁగఁ జూపుట, గూఢపథ. “పృథ్వి. ఉపాంశువధఁ జేసి మధ్యము మహాద్ధతి జూపి నిన్ను పత్నముగ ధర్మనందను నశక్తు బంధించి...” భార. ఆది. ౧౧, అ. ౧౬౮.

ఉపాంశువు. సు. వి. ఉ. పు. పైకి వినబడకుండఁ జేయుజపము. (మానసికము, ఉపాంశువు, వాచికము అని జపము మూడువిధములు.) ఆప్య. ఏకాంతము, రహస్యము. “క. శీలముఁబట్టియు గంజా, నోల లుపాంశున భుజించునధముల బైట, జాలఁడు వైష్ణవ ప్రస్థాతిత్వము బైట వేసి కనుగొలుపునభన్.” ఆము. ౪, అ. ౪౭.

ఉపాకరణము. సు. వి. అ. న. 1. సుస్కారపూర్వ మగునధ్యయనారంభము. 2. విద్యుక్త మగు యజ్ఞ పశుహింస.

ఉపాకర్తము. సు. వి. న. స=ఉపాకరణము.

ఉపాకృతము. సు. వి. అ. పు. 1. యజ్ఞహింసకై సిద్ధము చేయబడిన పశువు. 2. ఉపద్రవము. న. 1. యజ్ఞపశుసుస్కారము. 2. ఉపాకర్తము. విణ. (అ. అ. అ.) ఉపద్రవము నందినది.

ఉపాఖ్యానము. సు. వి. అ. న. 1. ముఖ్య కథా భాగముమధ్య వచ్చు నవాంతరకథ. 2. పూర్వుల చరిత్రము చెప్పుట. 3. చెప్పుట.

ఉపాగతము. సు. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దగ్గరకు వచ్చినది. 2. జరిగినది. 3. అంగీకరింపబడినది.

ఉపాత్తము. సు. వి. అ. పు. మద ముడిసిన యేనుగు. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పొందబడినది.

2. సుపాదింపబడినది. 3. గ్రహింపబడినది. 4. మొదలుపెట్టబడినది. 5. తీసికొనిపోబడినది.

ఉపాత్యయము. సు. వి. అ. పు. 1. కాస్త్రలోకాచారాతిక్రమణము. 2. వ్యతిరేకము. 3. నాశము.

ఉపాదానము. సు. వి. అ. న. 1. తీసికొనుట. 2. పొందుట. 3. ప్రతిగ్రహణము. 4. ఇంద్రియములను విషయములనుండి మరల్చుట. 5. కారణము. 6. ఆయవారము. “నీ. తలమీద ముత్రాక్షతము లుంచి కలకాపుటిండ్ల నుపాదానమెత్తి తెచ్చి.” హంస. అ. అ. ౧౫౭.

ఉపాదేయము. సు. వి. అ. అ. 1. గ్రహింపబడినది. 2. పొందబడినది. 3. ఉత్తమ మైనది. 4. ఉపాదానకారణమునుండి సుభవించిన కార్యము. (మట్టి ఉపాదానము: కుండ ఉపాదేయము.)

ఉపాధానము. సు. వి. అ. న. 1. ఉంచుట. 2. ధరించుట. 3. కప్పట. 4. ఆరోపించుట.

ఉపాధి. సు. వి. ఇ. పు. 1. కపటము. 2. దగ్గరి వస్తువులయొక్క దాత్తధర్మము నారోపించుటకు సాధన మగుపదార్థము. 3. విశేషణము. (జాతి గణ క్రియ సంజ్ఞ లని యిది నాలుగువిధములు.) 4. ఉపనామము. 5. ధర్మచింతనము. 6. గుర్తు. 7. జీవక. విశ. ఇ. పు. తుటుంబమున మిక్కిలి గూనక్తి గలవాడు.

ఉపాధిగ్రస్తత. సు. వి. అ. స్త్రీ. వ్యాప్తిదోషములలో నొకటి. “మ. స్వమతి ప్రాధివృద్ధాన మానముల సంస్థాపించు నేవేళ నెద్ది మతంబున్నదో వానివానికి సుపాధిగ్రస్తతావ్యాప్తి భంగముఖానేక సుదూషణములు వెనుక గల్పించుచు...” ప్రభా. ౪, అ. ౭౭.

ఉపాధ్యాయ. సు. వి. అ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయురాలు.

ఉపాధ్యాయాని. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయుని భార్య.

ఉపాధ్యాయి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయ.

ఉపాధ్యాయుడు. సు. వి. అ. పు. 1. గురువు. 2. వేతనము గ్రహించి వేదభాగాదులు చెప్పవారు.

ఉపానహము. సు. వి. హ. స్త్రీ. 1. చెప్ప. 2. చెప్పబడినది. “క. దానప్రవణ యుపానహానంబును నాతపత్రదానము సురస్సమ్మాననభాజనములగుట, నానాబుధజనులచే వినుబడు నెపుడుకొ.” భార. ఆను. 3, అ. ౨౭2.

ఉపాయనము. సు. వి. అ. న. 1. పొందుట. 2. కానుక. 3. గుర్వాదుల సమీపమునకు బోవుట.

ఉపాయము. సు. వి. అ. పు. 1. సాధనము. 2. వెరవు. 3. ఉపశమము. 4. వడ్డి వ్యాపారము. 5. రాజు శత్రువులను లొంగదీయు సాధన విశేషము. (సామ దాన భేద దుడోపాయములు నాలుగు. ఉపేక్ష గలిగి యై దని శుక్రండు. మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము: గలిపి సప్తాపాయము లని కొందఱ మతము.)

ఉపారము. ఉభ. వై. వి. (సు. ఉపహరణ.) 1. ఉపాయనము, కానుక. “నీ. కానుక కానిక కప్పము సూడిద యులుపా యుపారంబు నులుపయనగఁ, జను సుపాయనసూక్ష్మ...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౯3. 2. వైవేద్యపదార్థము. (ఆం. పాం.) దే. వి. మల్లబాధవిశేషము.

ఉపార్జనము. సు. వి. అ. న. సుపాదనము.

ఉపార్జించు. సు. న. క్రి. సుపాదించు. “నీ... పాడిమై నర్థముల నుపార్జించి దేవతాబ్రాహ్మణ పూజగా నిడుచు...” భార. కాం. ౧, అ. 2౫.

ఉపార్జితము. సు. వి. అ. అ. సుపాదింపబడినది.

ఉపాలంభనము. సు. వి. అ. న. ఉపాలంభము.

ఉపాలంభము. సు. వి. అ. పు. 1. చెప్పట. 2. దూఱుట, దూషణము.

ఉపాలంభించు. సు. న. క్రి. దూఱు, నిందించు. “ప. అని యుపాలంభించిన విని విరోచననంద ను డిట్లనియె,” భాగ. ౮, స్కం. 3౫౭.

ఉపాలభ్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. దెప్పబడినది. 2. దూఱబడినది.

ఉపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్రయము, ఆపలంబనము. 2. ఆనిక, అనుకొనుట కాధారము. 3. ఆస్పదము, చోటు.

ఉపాశ్రయించు. సం. స. క్రి. సేవించు, కొలుచు. “ఉ. శంభుని, గూడి నిశాంగసంశ్రయతఁ గూర్చి పునర్జనితాంగబోజ్యులక్రీడ నెఱుంగసేయనిగిరి ప్రభుకన్య నుపాశ్రయించెదన్.” సమీర. ౧, ఆ. ౪.

ఉపాశ్రీతుఁడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఆశ్రయించువాఁడు. 2. ఆశ్రయపఱచినవాఁడు.

ఉపాస. సం. ఉపాసన.

ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం. అమ్మలపాది.

ఉపాసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేవకుఁడు. విణ. (అ.అ.అ.) 1. సేవించువాఁడు. 2. చేవతనుపాసించువాఁడు.

ఉపాసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దేవతాదులను సేవించుట. 2. చింతనము. 3. పూజనము.

ఉపాసనము. సం. వి. అ. న. 1. = ఉపాసన. 2. విలువిద్య నభ్యసించుట. 3. చిన్నపీఠ.

ఉపాసము. వై. వి. (సం. ఉపవాసః) ఉపవాసము, పస్తు. “క. దిన మొక్కొక్కటి యెక్కంగ, వనజాక్షుండు పవసించి వత్సర మెల్లఁజనఁగా నొక్కొక్కయే డెక్క నుపాసా బుడిగి యశన కర్తము నడుపున్.” ఉ. హరి, ౨, ఆ. ౧౬౬.

ఉపాసాదితము. సం. వి. అ. న. లబ్ధి, పొందుట. విణ. (అ.అ.అ.) లభ్యము, పొందబడినది.

ఉపాసించు. సం. స. క్రి. 1. సేవించు, కొలుచు. భార. కాం. ౧, ఆ. ౨. 2. పారాయణము చేయు. “క. ఈ సుదర్శము వీరలు, సేవనయది మేము వీరికిఁజ్ఞులము రసోల్లాసమధుర మగుదీని నుపాసించుము శ్రీతి నేత దనుమతి నెందున్.” నిర్వ. ౧౦, ఆ. ౧౨౪.

ఉపాసిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ఉపాసించువాఁడు.

ఉపాసితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. సేవించబడినది. 2. చింతించబడినది. 3. పూజితము.

ఉపాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = ఉపాసన. 1. సేవ. “క. వాణికి...సప్తస్త్రీతో నుపాస్తి యొనర్చున్.” హర. కీ. ౪. 2. ఆరాధనము. “ఉ. ఆల మొనర్చుగా వలయు నప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా, వేదిమి నొక్కలేదు ప్రభవించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి...” నిర్వ. 2, ఆ. ౯.

ఉపాస్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. సేవించగినది. 2. చింతనము చేయఁదగినది. 3. పూజింపఁదగినది.

ఉపాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిఱుతిండి. 2. ఫలహారము.

ఉపాహితము. సం. వి. అ. పుం. ఉపాహితము, మగునుత్పాతము. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఉపాహితము. 2. ధరించబడినది. 3. ఆరొపించబడినది. 4. కూర్చబడినది. 5. కలిగించబడినది.

ఉపాహృతము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) 1. పట్టుకొనఁబడినది. 2. కొనిరాఁబడినది. 3. ఈయఁబడినది.

ఉపేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునితమ్మఁడు. 1. వాచునుడు, విష్ణువు. 2. కృష్ణుఁడు.

ఉపేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆశ్రద్ధ. 2. నిర్లక్ష్యము. 3. ఒకానొక భావము. (మైత్రి, కరుణ, ముదిత, ఉపేక్ష యనునవి భావనాచతుష్టయము.) 4. ఒకానొక యుపాయము.

ఉపేక్షణము. సం. వి. అ. న. = ఉపేక్ష.

ఉపేక్షించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రద్ధచేయు; విడిచి పుచ్చు. “ఉ. ఇట్టివిపరీతచరిత్రునిఁ ద్రుంప కిట్లుపేక్షించుట గాదు వీని బలిసేయు ముంధరకున్ శుభం బగున్.” భాగ. 3, స్కం. ౬౬౦.

ఉపేక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ.అ.అ.) ఉపేక్షించబడినవాఁడు.

ఉపేత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) 1. ఉపాయములు పన్నువాడు. 2. దగ్గఱకు వచ్చువాడు.

ఉపేతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. కూడుకొన్నది.

2. సమీపము నందినది. 3. పొందినది. 4. పొందబడ్డది.

ఉపాధము. సం. వి. అ. న. చన్నబడిన సేన, పూహము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మోయబడినది.

2. సమీపము నందింపబడినది. 3. చన్నబడినది.

4. వివాహ మైనది.

ఉపాదక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మట్టుబచ్చలి శి.

ఉపాదకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాదక. (దీని కింకను ఉపాదక, ఉపాదక యను రూపము లున్నవి.)

ఉపాధాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీఠిక. 2. ఆరంభము. 3. ఒకానొక సంగతి. (తర్కశాస్త్రమున.)

ఉపాద్భలము. సం. ని. అ. న. 1. ప్రాతాహము. 2. వైర్యము చెప్పుట. “వ...నదీనంపనుడు సమయుటకు సమయం వైన వైపవత్ప్రాతాహంబున నేచి వలకై గావలయు నని యుపాద్భలంబుగా నతని కిట్టనియె.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. 3-22.

ఉపాషణము. సం. వి. అ. న. పస్తు, ఉపవాసము.

ఉపాషితము. సం.=ఉపాషణము.

ఉపాషితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తున్నవాడు.

ఉపాష్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తుండదగినది. (తిథి మొ.)

ఉప్తము. సం. వి. అ. న. కుకుమము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. విక్తనములు చల్లబడినది. 2. గొఱిగింపబడినది.

ఉప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విక్తనములు చల్లుట.

ఉప్తిమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) విక్తనములు చల్లుటవలన మొలచినది.

ఉప్ప. దే. విణ. ఉప్పనిది. వా.—అ నూతిసిట్ల ఉప్పగా నున్నవి.

ఉప్పట్టి. దే. వి. బాలక్రీడా విశేషము. (బ్రా.)

ఉప్పట్టు. దే. వి.=ఉప్పట్టి.

ఉప్పత. దే. వి. 1. అనవాసముచే నిందారోపణము చేయుట. (శ. ర.) 2. అవ్వ, రట్టు. ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౫.

ఉప్పతింమే. దే. స. క్రి. అనవాసముచే బరులకు నిందారోపణము చేయు. “గీ. జలరుహభవుండు హస్తకౌశల్య మొప్పు, నేర్పడంగ నంగముల నెల్ల సృష్టి చేసియుప్పతింతు రటం చని యొక్క చోట, భంగమొందించె నన మీఱు బడతి కాను.” పార్వ. ౬, ఆ. ౯౨; “ఉప్పతించి నాడు సురసురసేనేమా.” శ్రీశ్రయ.

ఉప్పతిల్లు. వై. అ. క్రి. (సం. ఉత్పత్. ప్రా. ఉప్పత.) 1. కలుగు, పుట్టు. “అ. సోమదత్తు కొడుకు సుమతికి జన మేజయుం డనంగం గొమరుండుప్పతిల్లె.” భాగ. 2, స్కం. ౪౯. 2. సంభవించు, తలసిండు. “గీ. దక్షిణాయన మొకదీవి దళుకు జూపునుత్తరాయణ మొకదీవి నుప్పతిల్లు.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౯. 3. అతిశయించు, పెంపొందు. “వ. పూషాదిత్యుచలవరుసయంతంబున నుప్పతిల్లు తుట్ల మెఱుంగులు...” భీమ. గీ. ఆ. ౯, స్వా. 3, ఆ. ౧2౧. 4. పూర్ణమగు నిండు. “ఉ. ఆర్జుల నట్టహాసముల నబ్జభవాండము లుప్పతిల్లు...” దశా. ౬, ఆ. ౧౫3. 5. (దాహదులు) ఆగు. “వ...అప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లిన దప్పిం గొండొక ముదగతిం జెండక...” భాగ. ౮, స్కం. ౨౦౮.

ఉప్పన. దే. వి. ఉప్పు, పద్రసములలో నొకటి. “నీ. లవణ ము ప్పప్పన యనం జెలంగు...” ఆం. భా. ప్ర. ౧౦౪.

ఉప్పనబట్టెలు. దే. వి. బ. 1. బాలక్రీడావిశేషము. “నీ. పడతి నీచూపు లుప్పనబట్టె లాడించి చెలలవక్తములం బూజింతుంకాక,” ఉ. హరి. గీ. ఆ. ౧౪౧, కాళ. 3, ఆ. 33. 2. పేరెము పాటుట. (బ్రా.)

ఉప్పయనము. దే. వి. (క. ఉప్పయణ.) గుమిగూడుట. (చూ. ఉప్పయనముచేయు.)

ఉప్పయనముచేయు. దే. అ. క్రి. (ఉప్పయనము+చేయు.) గుమిగూడు, మొత్త మగు. “క. ఆ

పాపాలతిరుగులు శివుమన, సోపురి తను దగులః
బెట్టు నరు లన నెఱులై, కప్పాని కొదమతుమైద,
లుప్పయనము నేసినట్టియొఱపున నొప్పుకొ." తు.
సం. 3, ఆ. 20.

ఉప్పర. దే. వి. చెఱువులు మున్నగునవి త్రవ్వి బు
ట్టలు మున్నగునవి యల్లి యమ్మకొని జీవించెడు
జాతి. (వా.) ఉప్పరవాడు, ఉప్పరది.

ఉప్పరగుడి. దే. వి. (క. ఉప్పరగుడి.) ఉన్నతస్థుజ
ము, మిక్కిలియెత్తుగ నిలిసినజెండా. "ద్వి. ఉప్ప
రగుట్ల మహాక్షపతాకములు..." పండితా.
మహిమ. ౨౯గీ, పు.

ఉప్పరము. వై. వి. (సం. ఉప్పర. క. ఉప్పర.)

1. వైభాగము. "ఉ...దోమతెర లుప్పర మె
త్తిరి..." ఆము. గీ, ఆ. ౧౦౪. వై. గీ, ఆ. ౮.
౧౩౯. 2. ఆకాశము. "మ...ఉప్పర మంటుచ
ప్పరమునకొ..." తుక. 3, ఆ. ౬౦గీ. విజ.
ఉప్పతము. "వ...ఉప్పరంబైనకప్పరంపుఁదిప్ప
నప్పు డొప్పులకుప్ప నుంచి..." రా.వి.ర, ఆ. ౨౬.

ఉప్పరముదాంటు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (ఉప్పరము+దాం
టు.) వ్యాపించు, విస్తరించు; మిన్నముట్టు.
"నీ. అంటినక గంధునో యను మేనినునుగాంతి
యిరుగెంతులకు నుప్పరముదాంటు." విక్ర.
౮, ఆ. ౧౦౧.

ఉప్పరమెగయు. ద్వ. ఆ. శ్రీ. (ఉప్పరము+ఎగ
యు.) అతిశయించు; మిన్నముట్టు. "క. అప్పు
లుకుల కలుకలు మది, నుప్పరమెగయంగ నెసకె
..." ఉ. హరి. గీ, ఆ. ౨౨౦.

ఉప్పరపట్టము. ద్వ. వి. (ఉప్పరము+పట్టము.) నగ
రము నలంకరించుటకు దారిప్రక్క నెత్తుగా
నిలుపు ధ్వజాదీకము. "ద్వి. మకుటతోరణములు
మార్గపార్శ్వముల, నుప్పరపట్టములు..." పం
డితా. మహిమ. ౨౯గీ, పు.

ఉప్పరపీడి. వై. వి. (ఉప్పరము+పీడి.) 1. ఆకాశ
మార్గము, ఉపరిపీథి. "ఉ...తేరుప్పరపీడి
దోలుకొని..." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౯౦.
2. ఆకాశము. "గీ. వేలుపులత్రోవ యుప్పరపీడి
యాక, నంబు..." ఆం. సం. దేవ. 3౧.

ఉప్పరి. దే. వి. (ఉప్పర+ఇ.) ఉప్పరవాడు.
"ఉ...బిక్కబావి ద్రవ్యస్థిర మటంచు నుప్ప
రుల బిల్వంగ బాచి..." చెన్న. గీ, ఆ. ౨3౧.

ఉప్పరించే. దే. స. శ్రీ. (క. ఉప్పరిను.) వై కెత్తు.
"వ...చక్కల మొక్కలబునఁ జాప్పరించియు
నుప్పరించియు..." ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౧౦౮.

ఉప్పరిగ. వై. వి. (సం. ఉప్పరికా. క. ఉప్పరిగె.
త. ఉప్పరిగై.) మేడ. "ఉ. ఉప్పరిగొప్పయుప్ప
రిగలాదు పనిచెడుముగ్ధకాశలు..." దశా.
౧, ఆ. ౮౪. "గీ. పరగ సాధులు మేడ యు
ప్పరిగ యనగ." ఆం. సం. స్థా. 3౧.

ఉప్పరిండు. = ఉప్పర.

ఉప్పలము. దే. వి. ఉప్ప మడుపాలము. "గీ...లవ
కాకరంబు, వెలయు నుప్పల మన..." ఆం. భా.
ద్వి. ౯.

ఉప్పలవాయి. దే. వి. చూపుడుప్రేరికిని బొటన
ప్రేరికిని మధ్య గలభాగము. "గీ. పరుస పలకేలి
యుప్పలవాయి వైత్ర్యకంపుఁదీర్థంబు తర్పణ
కార్యమునకు." భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౧3.

ఉప్పలి. దే. వి. కీడు, ఆచడ. (శ. ర.)

ఉప్పవడమగు=ఉపవడమగు. (క. ఉప్పవడంబై వేలు
పురగప్పరగంధులను వేడ్కెం గై నేయుచు నే,
డప్పరమహాని యుండెడు, నొప్పరయుద మను
చు నడచుచు దమలానకొ." వాల్మీ. 3, ఆ.
౧౦2. "నీ. భూనాయకుండును భోజనోత్తర
మునఁ బడచి యంత సుప్పవడమగుచు." పరమ. 3, ఆ. ౧౬. (శ. ర. పా.)

ఉప్పవడము=ఉపవడము. (శ. ర.)

ఉప్పళము. దే. వి. ఉప్పలము. (శ. ర.)

ఉప్పళించే=ఉప్పరించు. "గీ. కాలిదెన జొరవచ్చుట
గానిపించు, నుడుగు నీసాన బట్టియు నుప్పళించి,
పోవనిచ్చు..." భార. విరా. ౨ ఆ. ౧గీ.

ఉప్పి. దే. వి. ముడలి శి. "నీ...ఉప్పి తెల్లుప్పి
నిరుప్పి యిప్పు." హంస. ౪, ఆ. ౧౧.

ఉప్పిడి. దే. వి. 1. ఉప్ప కారము పులుసు మున్న
గునవి తినక యేకాయయో పండ్తో తినియుండు

నువవాసము. “చ. ప్రతములు చేసి పెక్కు లువ
వాసములుకొ మఱి పెక్కు లుష్పిడుతో, ధృతి
నొనరించి...” ఉష్పి. ఆ. ఆ. ౧౧గి. 2. ఉష్
వాసము. “గీ. పలు తెఱఁగులనుష్పిడుతో నలవ
వలదు.” అచ్చ. అయో. ౧౪. విణ. 1. ఉష్ప
లేనిది. ఆం. భా. ప్ర. ౧౦గి. 2. శుష్కము.
“నీ. పీర్పుమై నుష్పిండియుపవాస ముండనీ
మగనాలి సరిపోల్చు దగదు విధవ.” కాశీ.
ఆ. ఆ. ౮3.

ఉష్పిడి. దే. వి. ఉష్పడుబియ్యము. (బ. ఉష్పిష్ట.)
ఆం. భా. ద్వి. ౨గిర.

ఉష్పిరిత. దే. వి. జ్యోతిష్మతి, మానేరు శీ. (శ.ర.)
ఉష్పిలము. దే. వి. ఉష్ప తయారగుచోటు. (ఆం.
పా.)

ఉష్ప. దే. స. శ్రీ. ఉడుకడెట్టు. “వ. కీచకతండు
లాబులా బిండిగొట్టి కొట్టె బోసి యుష్పి
గొప్పలుగాఁ జేసి యావించినకుడుములబాసలు
...” కాశ. 3, ఆ. 3౬. వి. 1. లవణము.
“ఆ. కష్పరంబు వెట్టి యుష్ప గొనుట.” ఆము.
౬, ఆ. ౬౨. 2. ఉష్పరక్షేత్రము. ఆం. భా. ద్వి.
౬3. 3. సొమ్ము. “క. తొంటిజని వానియు
పుట్టులింటి జామి యితపాటుఁ దెచ్చుకొను
టకై.” శుక. 3, ఆ. ౪౧౧.

ఉష్పఁగండ. ద్వ. వి. (ఉష్ప+కండ.) ఉష్ప రాచి
యొండఁబెట్టిన మాసపుముక్కు. “నీ. దుష్పల.
బడనేసి యుష్పఁగండలు చేసి చప్పరించుచు
నుడు చవులు మఱచి.” వాల్మీ. ౨, ఆ. ౧౨౯.

ఉష్పఁగడలి. దే. వి. (ఉష్ప+కడలి.) లవణసము
ద్రము. “నీ... కన్నన నీయుష్పఁగడలి దాఁ
టి.” అచ్చ. యు. ౪౦3.

ఉష్పఁగలు. దే. వి. (ఉష్ప+కలు.) ఉష్పరాయి.
“క. తప్పక చంపెన్ పదనము, చెప్పక చెప్పె
డును రక్తసిక్తం బయ నా, కుష్పగలువోలెఁ గలి
గిన, యిప్పాపని దీని కేన యిచ్చితి మెనపక.”
వేం. పంచ. ౧, ఆ. ౨౧.

ఉష్పఁగాయ. దే. వి. (ఉష్ప+కాయ. క. ఉష్పఁ
గాయ.) ఉరుఁగాయ. “మ... కష్పరపుండోయ

ము మీఁగడల్ పెరుగు లుష్పంగాయలున్
మున్నుగాఁబరిపూర్వంబుగ నారగించి రను
వొప్పం బెట్టివా రందఱుక.” ఆని. ౧, ఆ.
౧౦గి.

ఉష్పఁగుండము. దే. వి. (ఉష్ప+గుండము.) బాలశ్రీ
డావిశేషము. (శ.ర.)

ఉష్పఁగొటారు. దే. వి. (ఉష్ప+గొటారు.) ఉష్ప
లము. (వా.)

ఉష్పఁజేఱ. దే. వి. (ఉష్ప+చేఱ.) ఉష్పరాచి
యొండఁబెట్టినచేఱ. హంస. ౪, ఆ. ౧౮2.

ఉష్పఁబట్టి. దే. వి. (ఉష్ప+పట్టి.) చవుటినేల,
ఉష్పరక్షేత్రము. తనంతట ఉష్ప పండెడునేల.
(శ.ర; వా)

ఉష్పఁబిండి. దే. వి. (ఉష్ప+పిండి.) ఉష్ప పేసి
పండినపిండి. ఉష్పడుపిండి. (వా)

ఉష్పకట్టు. దే. వి. (ఉష్ప+కట్టు.) ఉష్పలమున గడ్డ
కట్టినయుష్ప. “నీ. చలిత శిరాచరస్పర ఘర్షణ
భవాగ్నికణములమై నుష్పకట్టు చిట్లు.” పార్వ.
గీ. ఆ. ౧౦౬.

ఉష్పకూర. దే. వి. ఈలకూర.

ఉష్పటుండలు. దే. వి. బ. భక్ష్యవిశేషము. “నీ. బొ
బ్బట్లకైలాబు లుష్పగుడుము. గీ. సారవలు
నుష్పటుండల మేరువులును.” శ్రీ రం. మా.
౬, ఆ. ౧౧౦.

ఉష్పడు. దే. విణ. ఉడికినది. ఉదా:—ఉష్పడు
బియ్యము=ఉడికినపద్దనుడి దంచిన బియ్యము.

ఉష్పరియు దే. ఆ. శ్రీ. మనై పోవు, చివికిపోవు,
ఉరిసిపోవు.

ఉష్పెన. వై. వి. (సం. ఉల్బణమ్.) నముద్రపు
పొంగు. “నీ. మ్రోల వచ్చినకల్పసాల ముష్పెనఁ
బోయె వచ్చినభాగ్యదేవత తొలొగె.” కాశ.
౪, ఆ. ౧౧౧.

ఉష్పొగు. దే. ఆ. శ్రీ. (ఉష్పి+పొంగు.) 1. మి
క్కిలిపొంగు. “నీ... శరనిధు లుష్పొంగి పొరలఁ
బడియె” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౧౬. 2. అధి

కమగు. “మ. బొమ లల్లక ముడివడ్డ రాద్ర
రస ముప్పొంగె...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.
౧౦౮. 3. మిక్కిలి సుతోషించు. “మ. చెలు
లుం దానును సత్యభామ సనుదెంచె నాథుఁ
డుప్పొంగగె.” పారి. ౨, ఆ. ౧౪.

ఉప్పు. దే. వి. ఉండదుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
“నీ...మలయమారుతమును నుప్పున నెగనూడు
నొక్కనాడు.” శతకంఠ. ౧, ఆ. ౨౭.

ఉబలాటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉబలాటము+పడు.)
1. మిక్కిలికోరు. వ్యవ:—పట్టుచీరకై యామె
యుబలాటపడుచున్నది. 2. ఉత్కంఠతోనుడు.
వ్యవ:—మగపిల్లవానికై యామె యుబలాట
పడుచున్నది.

ఉబలాటము. దే. వి. 1. ఉత్కంఠ, తీవ్ర మైన
యభిలాష. 2. జాలి. (శ. ర.)

ఉబకు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఉబకు.) 1. ఉప్పొంగు,
సుతోషించు. “గీ. ఉబికి చనఁ దగ దితిహాస
మొకటి వినుము.” శుక. ౧, ఆ. ౧౭౦. 2. వైకి
లేను. “నీ. చెండు గోరించినచెలుపున లివమీఱ
నొయ్యారమునఁ గొంత యుబికి యుబికి.”
శకాం. 3, ఆ. ౧౧౧. వి. పొంగుట. (శ. ర.)

ఉబకువాడు. దే. విణ. (ఉబకు+వాడు.) వర్ణి
ష్టువు, అభివృద్ధి నందఁగలవాడు. “గీ. ఉబకు
వాఁ డన వర్ణిష్టు వొప్పుచుండు.” ఆం.భా.తృ.౯.

ఉబసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము. (చూ. ఉబసు
పుచ్చు.) 2. సంగతి, సమాచారము. “గీ. విను
మానిసి ము న్నంచు నేకతమున, నొండొరుల
తోడుతను జెప్పుకొందు రుబసు.” భీమ. ౪, ఆ.
33. విక్ర. ౬, ఆ. 3౮. 3. కాలక్షేపము.
“నీ. గోరంతయుబసుగాఁ గూర్చుండఁ దలఁచు
చో నట్టె సివం బాడినట్లు తోచు.” రాధా.
3, ఆ. 32.

ఉబసుపుచ్చు. దే. ఆ. క్రి. (ఉబసు+పుచ్చు.)
కాలక్షేపము చేయు. “గీ. అమరపతిఁ గొల్వఁ
జనువార లతివ యెపుడు, నుబసుపుచ్చురు వివిధోప
యోగ్యకళల.” పారి. ౨, ఆ. ౯౨, శుక.
౧, ఆ. 3౦3. కళా. 3, ఆ. ౪.

ఉబసుపోక. దే. వి. (ఉబసుపోవు. ధా.) కాల
క్షేపము. “నీ. ఉబసుపోకకు నైన నొల్లవు
చెవి జేర్చ వైకివల్లకివాచము.” పరాహ.
౨, ఆ. ౧౬, ఆము. ౨, ఆ. ౭౪, స్వా. ౪, ఆ. ౨౪.

ఉబసుపోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఉబసు+పోవు.) కాల
క్షేప మగు. “గీ. శమనలోకాభివృద్ధన ప్రసా
దరత, నుబసుపోవంగ శివశర్మ యొప్పు: జేరె,
నప్పరోలోకము...” కాశీ. 3, ఆ. ౧౬౧.

ఉబ్బ. వై. వి. (సం. ఉప్పి. ౩.) ఉప్పు, పేడి. “గీ. ఉ
డుకు నెగ పెట్టె వేడిమి యుబ్బ యివి, యుక్కు
యన నొప్పు నామంబు లుష్ణమునకు.” ఆం.
శే. ౧౭2.

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. ఉబ్బుట. (బ్రా.) 2. ఆధి
క్యము. (శ. ర.)

ఉబ్బడఁగు. దే. ఆ. క్రి. (ఉబ్బు+డఁగు.) ఊణ
డక నొందు. సాం. ని. మాన. ౪౯. ఆం. సా.
మాన. ౭౦.

ఉబ్బితిలు. వై. ఆ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు. “మ...
బ్రహ్మాండకటాహ ముబ్బితిలి తీండ్రంబై పగుల్
కానరాల్.” భాగ. ౮, స్కం. ౬౦౧.

ఉబ్బినీరు=ఉప్పునీరు. (శ. ర.; బ్రా.)

ఉబ్బరపోవు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉబ్బరము+పోవు.)
1. ఆశ్చర్యపడు. “ఉ. ఆదిమ మైనయందమున
యం దుదయించెను గూబపుల్ల సూ, రోహివయ
వేళ ముజ్జగము నుబ్బరపోవఁగ...” కాశీ.
౬, ఆ. ౧౭. వై. ౩, ఆ. ౯౧. 2. బాధపడు.
“ఉ. పియ్యన వెల్పు నూడి జడి నుబ్బరపోయెడి
ప్రాణికోటికిన్, దయ్యము నెత్తికోలు కుది దాఁ
కఁగఁ దూరుపు దెల్లవాళ తెల్పుయ్యెను...”
హర. ౨, ఆ. ౨౪.

ఉబ్బరము. వై. వి. (సం. ఉబ్బణము.) 1. ఉబ్బుట,
అతిశయము. “ప. ప్రత్తిసహస్రియు బొబ్బర
యాబ్బరంబును...” భీమ. 3, ఆ. ౧౭2. 2. కడు
పుబ్బుట. (శ. ర. వా.) 3. (సం. ఉప్పి)మఁ.
ఆశ్చర్యము. (చూ. ఉబ్బరపోవు.) 4. బాధ.
(చూ. ఉబ్బరపోవు.)

ఉబ్బరించే. వై. అ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు. (సముద్రము.)
 “నీ. శతేనిసిరి కుబ్బరించు మ్రోతల ప్రోవు శవనిరో
 నపు మంట దాచుతావు.” కవిరా. ౪, ఆ. ౬౩.
 2. కడుపుబ్బ. (శ. ర. వా.) 3. మారముపట్టు.
 “ద్వి. ఉబ్బునున్నలతోడ నొకకొంతసేపు, ఉబ్బ
 రింపక పట్టి యూరకుండుచును.” రు. రా.
 యు. 3౩౯, పు.

ఉబ్బరిక. దే. వి. విజృంభణము. (చూ. ఉబ్బరిక
 చేయు.)

ఉబ్బరికచేయు. దే. ఆ. క్రి. (ఉబ్బరిక+చేయు.)
 విజృంభించు. “వ...వనుదేవుపట్టి పట్టినంబు గొని
 దట్టించిన నుబ్బరికచేసి చాణూరుండు హరికరం
 బు పట్టి...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౩౪గీ.

ఉబ్బలి. దే. వి. బురద. పంకము. “క. కరు
 లుబ్బలిలోఁ బిక్కినఁగరు లెత్తఁగఁ జాలియుం
 డుఁగాదే పుడమిన్.” పే. పంచ. ౨, ఆ. 2౧.
 రసి. ౬, ఆ. ౪గీ.

ఉబ్బలబడు. దే. అ. క్రి. ఉబ్బువేయబడు. “నీ. రస
 ధూమమఖిలగాత్రచ్చిద్రములఁ బ్రక నుబ్బలబడి
 మూల్గుచుండువారు.” పే. పం. ౪, ఆ. 2౨౪.

ఉబ్బునపుచ్చు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉబ్బునము+పుచ్చు.)
 ఆయాసపడు. “క...నావుడు నుబ్బునపుచ్చుచు
 ...” ద్వా. ౨, ఆ. ౮గీ. (చూ. ౮౬.)

ఉబ్బునము. వై. వి. (సం. ఉచ్చాస్యక. క. ఉబ్బున.)
 క్వాసరోగము. “గీ...కాసంబుపేరు దనర్చు
 చుండునుబ్బున మనంగ దగ్గన నుక్కిన యన.”
 ఆం. భా. ౨, ఆ. ౧౨౬.

ఉబ్బించు. దే. న. క్రి. (ఉబ్బు. భా. ప్రే.) 1. పొం
 గఁజేయు. “కా...తజ్జలధిని రుద్ధింప...”
 హర. ౬, ఆ. ౮2. 2. వృద్ధినిందఁజేయు,
 పెంచు. “నీ. ఉత్సాహ మొదప మై నుద్ధించె
 నేనియుఁ బచ్చిగోడలజాడ విచ్చుదిశలు.” ఉ.
 రా. ౨, ఆ. ౧౯౬. 3. ముఖస్తులిచే నానందిం
 పఁజేయు. “నీ...వారక యుద్ధించువాకి కిచ్చి.”
 విక్ర. 2, ఆ. ౧౨౪.

ఉబ్బు. వై. అ. క్రి. (సం. ఉల్బణము.) 1. పొంగు.
 “క...నదు లెల్ల నుద్ధి పడదలు వాతెన్.” వి

పు. 2, ఆ. ౧గీ. 2. ఉద్గత మగు. “నీ...ఎట్లు
 బైసో విరహబాహ్నిదకములు.” వై. ప. ౮, ఆ.
 ౧౬౮. రు. రా. ఆర. పు. ౧౩౦. 3. అతిశయించు.
 “నీ...ఒకదీవి చేరెండ యుద్ధి కాయు.” కాశీ.
 ౧, ఆ. ౧౨౯. 4. గర్వించు. “క. తనలోకముఁ
 గొనియాడఁగ, వివి యుబ్బుఁడు నజ్జనుండు...”
 భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౪౮, భార. విరా. ౧, ఆ.
 ౧౩౩. 5. వేడుకపడు. “గీ. ఉపనిషత్తులు
 వారిచే నుద్ధి వినును.” ఆము. ౪, ఆ. ౪౩.
 6. సంతోషించు. “ఉ. మాలి శిరంబుఁ ద్రుంచె
 త్తణమాత్రములో దివివేల్పు లుబ్బుఁగన్.”
 ఉ. రా. ౨, ఆ. 2౯. 7. ప్రకట మగు. “గీ. కాన
 వచ్చిన యుబ్బులింగంబులకును, గానరాని నిగూఢ
 లింగంబులకును.” కాశీ. 3, ఆ. ౨౨౬. 8. విస్త
 రించు. “మ. బెరసెన్ మేన నిగిర్చినట్లు వస
 లుబ్బెన్...” పారి. గీ. ఆ. ౪౬. వి. 1. పొంగు.
 “చ. సుదతిముఖేంద్రమండలము సొంపున రాగ
 రసాంబురాశి యభ్యుదయముఁ బొంది యెంత
 యును నుబ్బిన వేల నతిక్రమించుచున్.” వై. ప.
 3, ఆ. ౧౪౮. 2. సంతోషము. (భర్తకు)
 “ఉ...ఉరవు లొత్తిచిత్తమున కుబ్బినరించుట
 ధర్మమింతిక్. కాశీ. ౨, ఆ. ౮౧. 3. ఉత్సా
 హము; ఉత్సాహకారణము. “చ...చర్మవచనం
 బుల సేనకు ను బొన్నరచ్చుచున్...” భార. శల్య.
 ౧, ఆ. 2౩. “చ...దేవతలపారణ మంబుధి
 యుబ్బు లోచనోత్సవము...” భా. రా. సం.
 ౧2౦. 4. విజృంభణము. “ఉ. పాండునృపాల
 నందనులు పాపని మున్నుగ నేచి...సేన తమ
 యుబ్బున కుబ్బుగ...నిర్వికారతై.” భార.
 భీష్మ. ౧, ఆ. ౨౩౪. 5. అతిశయము. “ఆ.
 నువ్వుఁబువ్వు నవ్వుజవ్వనినాసిక, చివురుసవురు
 జవురు నువిదమోచి, ముబ్బునుబ్బు గెబ్బు బిబ్బోక
 పటివేణి.” విజ. ౧, ఆ. ౮౪. 6. ఒకవ్యాధి.
 (ఉదా:—ఉబ్బురోగము. మల మూత్రములు
 బంధించు రోగము.) ఉష్ణము. “తే...ఉబ్బు
 నువ్వుయొక్క...ఉష్ణాభ్యుతా.” ఆం. భా. ప్ర.
 ౮౨. 7. జగత్తు. “నీ...ఉబ్బునాగను జన
 శ్రుతి దనర్చు.” ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౨. విజ.
 ఉన్నతము; దృఢము. “నీ. కలిమిగుబ్బెతమిన్న

గబ్బినిబ్బరపుబ్బగుబ్బ రాజకవ గిబ్బజోడు.”
దశా. ౧, అ. ౧౬౪, అ. ౧౭. తృ. ౧౬.

ఉబ్బుంగుడుము. దే. వి. (ఉబ్బు+కుడుము.) మినువ
వప్పు బియ్యము నానవేసి రుబ్బి నీటియావిరిపై
నుడికింపగా నుడికి స్థూల మగుల్లిదైన. “నీ...
బొబ్బట్టకైలంబు లుబ్బుంగుడుము, సారువలు...”
శ్రీ. రం. మా. ౬, అ. ౧౧౦.

ఉభయచరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) రెండిటఁ
దిరుగునది. (తా. బేలు, పక్షి మొ.)

ఉభయము. సం. వి. అ. న. ప్రకాశికము చేయు
ధర్మ కార్యమునకు వాతుప్రకార మొక్క రిచ్చె
డుసాము. స. (అ. ఈ. అ.) 1. రెండవయవ
ములు గలది. 2. రెండు.

ఉభయతోముఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈనుచున్న
యావు. “వ...గాయత్రీజవ పరాయణుల నుభ
యతోముఖ గోప్రదాతల...” కాశీ. ౨, అ. ౩౧.

ఉమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి. 2. కిక్కి.
3. పసుపు. 4. కాంతి. 5. కాంతి. 6. నల్లగిసె శి.

ఉమాచతుర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జ్యేష్ఠశుద్ధ చతుర్థి.
(ఇది పార్వతి పుట్టినదినము.)

ఉమాదము. వై. వి. (సం. ఉన్మాదః) ఉన్మాదము,
పిచ్చి. (శ. ర., ధ్రౌ.) (రూ. ఉన్మాదము.)

ఉమాపతి. సం. వి. ఇ. పు. శివుడు.

ఉమాప్రియము. సం. వి. అ. పు. నీవము, కడిమిశి.

ఉమామృతము. సం. వి. అ. పు. అక్షోటము, కొండ
గొలుగు శి.

ఉమానుతుడు. సం. వి. అ. పు. 1. విఘ్నేశ్వరుఁ
డు. 2. కుమారస్వామి.

ఉమి. వై. వి. (సం. ఉమ్మి.) 1. ఉమ్మి, ఉమిసిన
ద్రవము. “క. క్రమ మతి తూర్పుడు విస్తా,
త్తమువైనిఁ దప్పు లేక తా గర్వితుడై, యుమి
సిన బెదవులు గోయుట, యుమిశాల దినిపించు
టుచిత ముర్విశులకుఁ.” విజ్ఞా. ప్రా. కాం.
౪౬. 2. ఉమ్మివేయుట. “నీ. నాసాపుటంబులు
మాసి యుమిత్ మాని...” శివధ. 2, అ. ౫.

ఉమియు. వై. అ. శ్రీ. ఉమ్మివేయు. “అ. నీవు
నూచుచుండ నీయిష్టః డిమ్మజి, ముతుః డిపుడు
దనదు మదముపేర్చి, నన్ను నుజక యుమిసె
నామీద నిట్టియ్యద్దనుజాఁ డీల్లు నొక్క ముచుజా
చేత.” భార. ఆర. ౪, అ. ౩౧. స. శ్రీ. 1. వె
డలఁగ్గమ్మ. “క. ద్యుమణికరాళి మొగుల్లై,
యమవసశశి గలయఁ గూర్చి హవ జాటయు
న, య్యమృతపుబిందురై క్రమ్మజు, నుమిసెడుననఁ
గలయఁ గరక లుడుగక రారె.” ఆము.
౪, అ. ౯౯. 2. నోటినుండి పాటవేయు.
“నీ. కొని బాలురైనను దివి పిప్పి యుమిసెడు
చెఱకువి ల్లని నమ్మి చేతఁ బట్టి.” కు. సం.
౪, అ. ౭౫. 3. వెలువడుచు. “క. ఎఱమట
లుమియు మాడ్కులఁ, జుఱచుఱఁ జూచుటయఁ
...” హరి. పూ. ౨, అ. ౬౬.

ఉముక. దే. వి. (త. ఉమి. క. ఉమ్మ.) ఉఁక, తుషము.
“ఉ. గాడివరూపుఁ దాల్చి యుముకల్ దిను
చుండఁగఁ జూచి...” భార. కాం. ౪, అ.
౩౯౬.

ఉమెకఁఉమ్మెత్త, “క. ముది మది దమ్మెనొ వైత్త
ము, గదిరెనొ యటు గాక యుమెతకాయ నమ
లితో.” చెన్న. ౨, అ. ౩౫.

ఉమేజువారీ. హిం. వి. ఉమేజువారువని.

ఉమేజువారు. హిం. వి. పని నరిగా జరుగుచున్నదో
లేదో యని కనుపెట్టి చూచువాడు.

ఉమ్మ. వై. వి. (సం. ఉమ్మా) ఉమ్మము, ఉబ్బు.
“నీ... బీజెండతో నెనఁగ నమ్మ, యొగ్గ మిమ్మ
ట మయ్యె...” హరి. పూ. 2, అ. ౧౬౦.

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. శ్రీ. 1. ఆవిరిచే నడుచు. (శ. ర.)
2. వార్చి యుంచినయన్నము మొదలగునవి
పాత్రవేడిమిచే నుడుక నందలితడి తొలగు.
“వ. లాన నుమ్మగిలి గబ్బువలవక కమ్మతావులు
గలనావురాకులు పఱచి...” స్వా. ౪, అ. ౬౦.

ఉమ్మడి. దే. వి. ఉంజలిక. “నీ. శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతి
ష్ఠించి యర్పదివేలుమాడ లట్టివున్నట్టికి నొ
సఁగె.” వై. ౧, అ. ౩౨. వి. 1. అవిభక్తము.
“ఉ. ఉమ్మడిసామ్మ గానఁ ధనయోపనయంతయు

నన్నివంకలకొ, సెమ్మది బాణ జల్లుచును నీలైదు
దాన ప్రదాత నంచు..." భో. ౬, ఆ. ౧౩౭.
2. ఏకము. "గీ. మంపు దులకించు ముత్తిగ
మానికముల, మొలకనిద్దాకడానిసొమ్మలమె
ఱుగు,లుప్పుడిగఁ గ్రమ్మి సెమ్మైన నొకపు
జూచు." రసక. 3, ఆ. ౪౭. అవ్య. ద్రు. ఏక
కాలమున. (ఇది తఱచు ఒక్క శబ్దపూర్వముగా
గన్నట్టుచున్నది.) "మ...ఆ, బలియుం డేయు
మెఱుంగుటమ్మ లనమొప్పన్ ద్రుంచువా డు
ప్పుడిగఁ." అచ్చ. యు. 3౪౬. "క. కృతవర్త
యుఁ గృపుఁడు గురుఁడు...ఆ, చ్యుతునల్లుని
బొదివి రొక్కయుప్పుడి తెలుచకొ." భార.
క్రో. ౨, ఆ. ౯౨. "ఉ...ఒక్కప్పుడి మ్రొసె
..." హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౧౩.

ఉమ్మదము. వై. వి. ఉమ్మము, ఉక్కు. "చ. చటు
తదవిక్రమస్ఫురణఁ బాశుపతాబులు రెండుఁ బో
రఁగా...ఉమ్మదము పుట్టెఁ జెమచ్చెఁ బురాణ
కూర్చుముకొ." శివరా. ౧, ఆ. ౯౦.

ఉమ్మసీరు. వై. వి. (ఉమ్మ+సీరు.) ప్రసవజలము,
ప్రసవ మగుటకుముందు వెలికి పచ్చుసీరు. "గీ. ఉ
ర్విఁ గాదాబినులఁ గలయుమ్మసీరు,తోరుగఁ గేట
లు కేటలుతోన చేసె." అము. ౪, ఆ. ౭౯.

ఉమ్మలము. దే. వి. దుఃఖము, శోకము. "క. కనక
మయయాప మొప్పగ,ననూనవిభవమున నీపు
యాగం బొనరించినయొప్పను నిప్పటి నీ,యునికి
యునుం జూచి నాకు నుమ్మల మయ్యెకొ." భార.
కాం. ౪, ఆ. 3౯౦., భార. విరా. ౨, ఆ. ౮౦.

ఉమ్మలి. దే. వి. ఉబ్బలి. "గీ. ఉమ్మలి యపుజా
జపుకు నా నొప్పఁ బంకము..." ఆం. భా.
ప్ర. ౧౫౫.

ఉమ్మలించు. దే. ఆ. క్రి. 1. బాధపడు. "గీ. ఒక్క
రేయి నీపాల నాయునికి గాఁగఁ బలికికొన్నార
మది చెల్లె నలఘుచరితఁ,పోయి వచ్చెద నని దివ
బునకుఁ బోవనుత్పహించె నమ్మని మది నుమ్మ
లించు." భార. శల్క. ౨౧౩. "గీ. తనకులంబున
బుట్టినధార్తరాష్ట్ర, అమ్మధమ్మలతో విగ్రహాబు

గొనుట, మమ్మలించి వివర్ణత నొందినట్లు, గంది
యెంతయుఁ జెలువేడఁ జూదురుండు." భార.
ఉద్యో. ౧, ఆ. ౬౦౭. 2. తాపము నందు.
"వ...ఓసరిట్లుచు నుహ్వాసుచు నుమ్మలించుచు
..." కాశీ. ౨, ఆ. ౧౩౮., నిర్వ. ౮, ఆ. ౧౩౪.

ఉమ్మలంపు. దే. వి. (ఉమ్మలించు ధా.) ఉమ్మము,
ఉక్కు. ఆం. భా. ప్ర. ౮౭.

ఉమ్మలిక. దే. వి. 1. దుఃఖము. "క. ఇమ్మహి యెల్ల
ను నీమది,యుమ్మలికకుఁ జాల నొచ్చె నుర్వివర
..." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౦౭. ("దుఃఖ
వైశ్రితస్యమహతో ధార్తరాష్ట్ర కృతస్యవై." అని మూలము.) స్వా. ౬, ఆ. ౧౪. 2. కష్టము.
"నీ. సలునిఁబుదఁ గానల కేఁగి దమయంతి
మనుజులు పడనియుమ్మలిక పడఁచె." భార. విరా.
౨, ఆ. ౨౩౪.

ఉమ్మలికము=ఉమ్మలిక. 1. దుఃఖము. "గీ...అజాత,
వైరి యట్లన నకులునివలను సూచి, సెమ్మనంబున
నుమ్మలికమ్మ గదుర,సెలంగుచందంబు వేఱుగా
నిట్టు లనియె." భార. విరా. ౧, ఆ. ౯౧; 2. కష్ట
ము. "వ. ఇవ్విధాబునఁ గృష్ణునితోడఁ దన
యుమ్మలికంబు లన్నియుఁ ద్రవ్వెకొని శోకంబు
వెల్లిగొన." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౯౧.

ఉమ్మలికాడు. దే. వి. అధికారి. "చ. శ్రవణ
యుగాంతరావరణ చక్రము లుగ్ధలు బట్టుతోర
పు, జెవుడుకనీనికా వసుధ సీమకు నుమ్మలి
కాడు." పేం. పంచ. ౧, ఆ. 3౭౯.

ఉమ్మలికించు. దే. ఆ. క్రి. దుఃఖించు. "ఉ...నీకు
నిది ప్రాణభయం బగు నన్న నాత్మలో,నుమ్మలి
కించుచుకొ నకుల నొల్లక యుండెను..." వి.పు.
౫, ఆ. 3౦౦., భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౪౧౫.

ఉమ్మదము. వై. వి. (సం. ఉమ్మదః.) చిత్తవిభ్రమ
ము, పిచ్చి. ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౬.

ఉమ్మాయముత్తియము. ద్వ. వి. త్తుద్రమాత్తికము.
(శ.ర.)

ఉమ్మి=ఉమ్మి. (శ.ర. వా.)

ఉష్టైక=ఉష్టైక్త. “నీ. పరుపపుగ్రామమువినుడు
లేపున మెక్కుచిలుక గాఁపుటు మైతలకు: జను
నె.” నీలా. ౧, ఆ. 2౬.

ఉష్టైక్త. వై. వి. (సూ. ఉన్మత్తః) దుత్తూరము.
“నీ. ఒక్కజాత్రపుబొమ్మ యుష్టైత్తవిచాయ
సంహసాపాపడ యంది యిచ్చె.” దశా. 2, ఆ.
౨, ఆ. 3౨౧.

ఉమ్ముము. సూ. వి. అ. న. నల్లగిసె బయలుదేలు
పాలము.

ఉయాల=ఉయేల. “నీ. నిలువుటద్దములు గంటల
యయాలలు హంసతూలికపాన్పులు దోమతెర
లు.” పోడశ. 3, ఆ. (శ.ర.)

ఉయేల = ఉయల. (శ.ర.)

ఉయ్యల=ఉయేల. “క...ఉయ్యల నూపుచు: బెను
ప: దొడగె నావరశిశువు.” కళా. ౬, ఆ.
౧౯3.

ఉయ్యలచేరుక్కిట్ట. ద్వ. వి. (ఉయ్యల+చేరు+క్కిట్ట)
సారసపక్షి, బెగ్గురు. ఆం. భా. ద్వి. ౯౪. ఇట్టే:
ఉయ్యలపులుగు. ఆం. భా. ద్వి. ౯౪. ఉయ్య
లచేరుపులుగు. వేంక. తిర్క్కు. ౧౦౨.

ఉయ్యాల=ఉయేల. “నీ. బొందల జవలేటిలేదరు:
గలు బాలు: దగుచందమామ నుయ్యాల లూప.”
హరి. పూ. ౬, ఆ. 3౪., సాం. ని. స్థా. ౬౪.

ఉయ్యాలతొట్టి. ద్వ. వి. (ఉయ్యాల+తొట్టి)
తొట్ట, త్రాళ్లు గట్టి యూపెడు నుయ్యాల.
“నీ. ఉయ్యాలతొట్టిలో నునిచి చేతులువట్టి
యూచియూడెడుపాట నుబ్బ నేచ్చె.” వి. పు.
2, ఆ. ౧౨.

ఉయ్యాలమంచము. ద్వ. వి. (ఉయ్యాల+మంచము)
డోలామంచము. “మ. గొడుగుత్ బ్రహ్మలు
కుంతు రిశ్వరశిరఃకుంటుబుపై గాపురంబు
రాజు దినరాజు గన్ను లహిరా జాయ్యాల
మంచంబు నీసవతుత్ శ్రీయు ధృతియుక్
...” ఒంటి. శ. ౧౧౧.

ఉయ్యాల=ఉయేల. “ఉ. శ్రీమదికిం బ్రియం బెనగఁ
జేర్చినయయ్యలలీల...” హరి. పీఠి. ౧.

ఉయ్యల=ఉయేల. “నీ. ఉయ్యాల యయ్యల యూ
యెల తొట్ట...” సాం. ని. స్థా. ౬౪.

ఉరుగము. సూ. వి. అ. పు. నప్పము, పాము.

ఉరఃకిరణము. సూ. వి. ఆ. పు. ఉష్ట్రము, లాట్టి
పిట్ట.

ఉరగము. సూ. వి. ఆ. పు. 1. ఉరముతో గమిం
చునది. పాము. 2. సీసము. 3. ఆక్లేషనక్ష
త్రము. 4. నిడుపైన చేప. 5. తెలగ.

ఉరగి. సూ. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుపాము.

ఉరడించు=ఉరవడించు. “క. జ్వరవర యే నుండగ
నీ, కొరు: దొడరగఁ దగునె రవ్వు యురడిం
పుము నీ, మరు వెల్లె జూపు...” హరి. ఉ.
౮, ఆ. ౧౧2. (శ.ర. పా.)

ఉరణము. సూ. వి. ఆ. పు. 1. గొట్టెపాతు. 2. తగి
రిన శీ.

ఉరణి. సూ. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగొట్టె.

ఉర్రము. సూ=ఉరణము.

ఉరమరిక. దే. వి. రమారమి. (శ.ర.)

ఉరము. సూ. వి. వ్. న. వక్షము, తొమ్ము.

ఉరరికరించు. సూ. న. క్రి. నవ్వుతించు. “గీ. దరము
చెలువంబు: దణముకంధరమువాని, నరరి నురరిక
రించుపేరురమువాని.” చం. రా. 3, ఆ. ౯౯.

ఉరరికారము. సూ. వి. ఆ. పు. 1. నవ్వుతి. 2. విస్తృ
తము చేయుట.

ఉరరికృతము. సూ. వి. ఆ. (అ.ఆ.అ.) 1. నవ్వుతింప
బడినది. 2. విరివి చేయబడినది.

ఉరరికృతి. సూ. వి. ఇ. స్త్రీ=ఉరరికారము.

ఉరలద్రోచు. దే. స. క్రి. (ఉరలన్+ద్రోచు.)

1. దొర్లించు. “క. తమదా బెట్టి: బానల...,
ఉరలా ద్రోచుచును బోవు నుక్కివపు గలిక.”
హరి. పూ. ౧, ఆ. ౨౦3. 2. మీఱు. “క...
శ్రుతిధర్మంబురలా ద్రోవగ నగునే...” నృసిం.
౪, ఆ. ౯౪.

ఉరలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరల+పడు.) 1. దొడ్డు. (శ. ర.) 2. కూలు. "గీ. బిలుపు బప్పుల తీరంబు లురలబడంగ." నైష. ౬, ఆ. ౧౨౪.

ఉరలబాటు. దే. అ. క్రి. (ఉరల+పాటు.) చలించు, బెడరు. "మ...నీబలు, బురలుబాటుగ భీష్మువై గవినె..." భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౨౬౩.

ఉరలు. దే. అ. క్రి. 1. పడు, రాలు. "చ...శిరా, బురలంగ నాటువడ్డజలజోద్ధవుకంటెను బెద్దవే..." కు. సు. ౪, ఆ. 2౬. 2. దొడ్డు. "క. వడిగొని కులగిరి దరువంగ, జడనిధిభగమకర కమతర్కువఫణిగణముత్, నుడివడ దడబడు గెలఁకులబడు భయపడి నెగసి బయలబడు నురలి పడు." భాగ. ౮, స్కం. ౨౧౨.

3. పగులు, బీటలుదీయు. "వ...వెనుబొబ్బలు బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్భరం బయి గుబ్బుగుబ్బుని యురల..." భాగ. ౮, స్కం. ౨౦౮. 4. దగ్ధ మగు. "గీ. పెటిలె బ్రహ్మాండభాండంబు చిటిలె దిక్కులురలె పాతాళభువనంబు లుదిలె నభము." భీమ. ౪, ఆ. ౬౧. ('సప్తసో భువనాన్యా సన్నిర్దగ్ధాని సమం తతః' అని మూలము.) 5. స్రవించు. "నీ. తోయజదళములతుది మంచు తొరగెడుగతి గన్నుగవ నశ్రుకణము లురల." భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౩౮. 6. వీడు. "క. నటనోద్భటుం దై నమహానటునిజటాజూట మురలిసం దొరగుమరు, త్కటకనది యిది..." పాడు. ౧, ఆ. ౧౩౮.

ఉరలుకొను. దే. అ. క్రి. (ఉరలు+కొను. స్వార్థ మున.) వీడు, కొలుపోవు. "నీ. ఆఖలజీవులు నిజవ్యాపారకూన్యలై యున్నతలేజబు లురలు కొనంగ." భాగ. ౨, స్కం. ౨౬౬.

ఉరవడి. ద్వ. వి. (ఉరవు+వడి.) 1. మిక్కిలివేగము. "క...ఇమ్మె, హరమునకును డాపలించి యరదముం బోసి, మురవడి..." భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౪౬. 2. వేగము. "చ. ఇరువురు నీల సీరజనిభేక్షణ లించినవేడ్కతో బర, స్ఫుర మెది రించి కాంచనపుబండుల దచ్చనవాటు లాడంగా, ధరణిపు దడ్డమై చనుడు దద్దుజడండముం దాకి మిట్టి బిట్టరవడి జెండు గ్రమ్మటి

నుబ్బరపోయి భామినీజనుత్." నైష. 3, ఆ. ౯౫. 3. ఆతిశయము, అధిక్యము. "నీ. ఉరవడి బ్రాగ్విధి నుదయించు మార్తాండాకోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు." భాగ. ౬, స్కం. ౧౭. 4. శౌర్యము. "క. కురుజలముం దొడరి గెలువంగ, నురగణముల కైన నరిది శూరోక్తమనీ, పురవడి గెలిచితి భాగ్యస్ఫురణంబును బాహు బలముం బొగడం దగదే." భార. ద్రో. ౫, ఆ. 2. 5. విజృంభణము. "చ. పొరింటి నార్పుచు గవినీ భూతితరుంబుగ గర్జద్రుముత్, ఖరకరుం గప్పినట్లు రణకర్కశు నారఘువీరుం గప్ప నా, యురవడి నూచి..." భా. రా. ఆర. ౧, ఆ. ౧౯౩. (ఈపదము లఘురేఫయుక్త మనుట కిన్నినిర్ధారక ప్రయోగము లుండగా. కాశ. ౨, ఆ. ౪౫. లోని తప్పు పాఠమును గ్రహించి నూ. ని. ఆలఘురేఫ మనియు నన్నది. ఇది చింత్యము.)

ఉరవడించు. ద్వ. అ. క్రి. 1. వేగపడు. "ద్వి. ఉరవడింపకుడు హోహో మాను మాను, డరసి కార్యము చూత మని విభీషణుండు." రం. రా. యు. ౨౫౧, పు. 2. విజృంభించు. "నీ. కసిమసంగి నమరి గడగి జీవులమీద నుగ్రత గవియునట్టురవడించి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౩౯. 3. పరాక్రమించు. "వ...అయుధంబు లెత్తు కొని తత్తఱంబున రణంబునకు నురవడించు రక్కసుల..." భాగ. 2, స్కం. ౧౯౯.

ఉరవడించు=ఉరవడించు. 1. వేగపడు. 2. చెలరేగు. "గీ. సారవంతమై కర్ణునినైన నురవ, జించు గాకేమి దీనికి నృపవరేణ్య, పూని చేయంగవలయు ప్రధానకార్య, మతని సమయించుటయ నాకు నది భరంబె." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౧౪౮. 3. ఎదుర్కొను, ప్రతిఘటించు. "చ. యజనము దానకర్మమును...సంగరంబు నక, విజితవిభీలిమై నురవడించుటయున్ నృపధర్మముత్..." భార. శాం. ౨, ఆ. ౨౨౪. 4. దండెత్తు. "వ...అంత సమస్తనృంబులు సన్నద్ధంబులు గావించి వివిధాయుధంబులు ధరించి సుధాశనులు మహాదేవిం బురస్కరించుకొని

నుహిషునిమిఁదికి నురహించిన.” మార్క.
౬, ఆ. ౮౦.

ఉరవు. వై. వి. (సం. ఉరః.) పక్షస్థలము. ఆం.భా.
ద్వి. ౧౩౭.

ఉరశ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. కవచము.

ఉరసము. సం. విణ. ఆ. న. శ్రేష్ఠము. (ఇది సమా
సోత్తరపదముగ నే యుండును:-పనితోరసము.)

ఉరసిజము. సం.=ఉరోజము.

ఉరసిలుండు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) 1. వెడఁద యైన
పక్షస్థలము గలవాఁడు. 2. పరాక్రమము గల
వాఁడు.

ఉరనుండు. సం.=ఉరసిలుండు.

ఉరస్త్రాణము. సం. వి. ఆ. న. ఉరశ్చదము, కవచము.

ఉరస్కుండు. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) ఉరముకల
వాఁడు. “మ...సమాతోరు కతిన్తోరస్కుండు
...” హరి. పూ. ౪, ఆ. ౫౯.

ఉరస్కుటనము. సం. వి. ఆ. స. రతిబంధవిశేషము.

ఉరస్కుండు. సం. వి. ఆ. పుం. పురుషునకు ధర్మవర్తి
యందుఁ బుట్టినకొడుకు, ఔరసపుత్రుడు. విణ.
(ఆ.ఆ.ఆ.) శ్రేష్ఠుండు.

ఉరస్కుంతుండు. సం. విణ. (అ. స్వతీ. అ.) ఉరసి
లుండు.

ఉరస్సూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉరఃపర్యంకహారము,
టోమ్మపఱకు వ్రేలు ముత్యాలహారము.

ఉరళించు. దే. ఆ. క్రి. వెలుంగు, ప్రకాశించు.
(శ.రఃద్రా.)

ఉరి. దే. వి. (క. ఉరత్.) 1. ఉచ్చు, వాగుర.
“గీ. ద్రాపదీరూప మనునకు దగిలి తనదు హృద
య మనుమృగ మత్తరి నుదిలకొనుచు.” భార.
విరా. ౨, ఆ. ౨౪. 2. కంఠపాళము. “గీ. వానిఁ
దెగఁజూడ వైతేని వాయుపుత్రునిపు గనుగొన
నురినైన నీరనైన, నగ్నినైన విషంబుననైన
నేను, మేను దొఱుగుదు...” భార. విరా.
౨, ఆ. ౨౯. 3. చోరసాధనవిశేషము.
“చ...మైలమందు గొయ్యయు నురి గ్రొంకి

నారసము. నాదిగఁ గల్గినసాధనంబు లన్నియు
సమకూరఁ జేసికొని నేర్చున నేఁగితి మ్రుచ్చు
ప్రాధునక.” దశ. ౫, ఆ. ౭౨.

ఉరిగోల. దే. వి. (ఉరి+కోల.) చిన్న జుతువులను
పక్షులను పట్టుకొనుటకై చివర నుపెట్టి కట్టిన
నిడుపాటికోల. “క. కట్టలుకఁ దడుపచాటునఁ,
బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి విఱుకున టెక్కల్, పట్టి
విటిచి...” భాగ. ౭, స్కం. ౫౯.

ఉరిడె. దే. వి. కుమ్మరిపురుగు, యమకీటము. “గీ. ఉరి
డెపురు క్లెల్లవేళల బురలూనె, పొరలుచుండి
యుఁ బంకంబుఁ బొందనట్లు.” రుక్తి. ౪, ఆ. ౩౬.

ఉరిత్రాడు. దే. వి. ఔ. (ఉరి+త్రాడు.) కంఠపాళ
ము. “నీ. షండిగాజులు వైకి వెనఁ ద్రోచి
నునుదీగఁ దెనులిచునుత్రాడు నెమరుకరణి.”
స్వా. ౩, ఆ. ౩౧.

ఉరిదీయు. దే. స. క్రి. ఉరిపోసి చంపు. (వా.)

ఉరియాట. దే. వి. (ఉరియాడు థా.) 1. ఉరి
యాడుట, ఊగులాడుట. (శ. ర.) 2. ఆంధో
ళనము, కలవరపాటు. 3. సుశయము, సందే
హము. “గీ. మీరు నెప్పుగ నురియాట మేలె
రాజ్య, కాత్మ మిగిలి యే జంపంగఁ గానియట్టి
వారిఁ బలుపురఁ జూపిన క్రూరతావిశేష మాత్మ
దహించుటఁ జేసికాక.” భార. కాం. ౧, ఆ.
౨౭౫. (‘నలేభిశంకే వచనం యచ్చ’) నీషి తపో
ధన’ అని మూలము.)

ఉరియాడు. దే. ఆ. క్రి. 1. సుశయించు, సందే
హపడు. “చ. మన మురియాడుచుండ ననుమా
నముతోన సుదేష్టుఁ జూచి...” భార. విరా.
౨, ఆ. ౧౦౨. 2. కళవళపడు, కలంగు. “గీ. ఇట్లు
లరియాడుచిత్తంబు నెట్టకేని, నాభుచెప్పిన
ధర్మంబునకుఁ జొరంగ, నూలుకొల్పి...” భార.
ఆర్. ౧, ఆ. ౭౩. 3. చెదరు, విడిపడు. “మ. కచ
భారం బురియాడి వె న్నొరయ...” చిత్రభా.
౮, ఆ. ౯౦. 4. గద్దెక మగు. “ఆ...గళమున
నెలుఁ గురియాడ వగచి యమ్మరాకకుండు.”
భార. శల్య. ౨, ఆ. ౩౬౧.

ఉరియు. దే. అ. క్రి. (క. ఉరి.) 1. చలింతు, కంఠమందు. "గీ. కొను లురియంగఁ బిలుందులు గదలి మేఖలావళులు గదలింప నేత్రాంశులలర." హరి. పూ. ౮, ఆ. ౧౬౮. (శ. ర. పా. 'కొను గునియంగ' ముద్రి.) 2. నెరయు, తెల్లపడు. "చ. ఉరిసిన పల్లవెడ్డుకలు నూడినదంతములు ..." హాస. ౨, ఆ. 3౪. 3. పక్కమగు, ఉడుకు. "ప...తన సవరించిన కావ్యంబులు గ్రమాంబున నిడి యనలాబుం బ్రబంబు సేయం గావ్యంబులు సమనెఁ గాని యారేగుంబు డ్దురి యౌ పయ్యె." భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౯౨. ('న చ స్తతా న్యవచ్చంత.' అని మూలము.) 4. పరితపించు, దుఃఖపడు. "ఆ. తల్లులార కరము త ప్పుయి తోచుటఁబల్లు మలఃతపేర్చి సురియు చుడు." భార. మా. ౨౦౧. 5. కాలం, వర్ష మగు. "ఆ. ఉదరవహ్నిచేత సురియుచుడియు నేను, జూడఁ గడఁగి యిట్టిహాడుఁ గుడువ, నొల్లను..." భో. 3, ఆ. ౫3. 6. రేఁగు, రాయిడి నందు. "గీ. ఆరులు మనమోద సురవడి నరుగుదేర, నేము సిడిముడిపడుచుండ నిట్టు లనుటయొప్పు దురిసినపుడుల నుప్పు వెట్టెదర య దీనికి నిన్ను నేమందుఁ బార్థ." భార. ద్రో. ౫, ఆ. 3౫౮.

ఉరివిడి. దే. వి. వృత్తవిశేషము. (ఆం. పా.)

ఉరివోయు. దే. అ. క్రి. (ఉరి+పోయు.) ఉరి పోసి కొని చచ్చు. వా. ఆయవశేర్తి వడలేక యామె యురివోసికొన్నది. స. క్రి. ఉరిదీయు. (శ. ర., వా.)

ఉరికారము. సం. వి. అ. పుం. ఉరికారము.

ఉరికృతము. సం. ఉరికృతము.

ఉరు. వై. అ. క్రి. (సం. ఉరు.) 1. మే లగు, శ్రేష్ఠ మగు. "చ. వెనఁగక ప్రాణరక్షణ ముపేక్ష యొనర్చుట పాప మిందుకై, కనలకు నాకు మేనియెడఁ గాంతయు లే దిది వోవుటే యురు." ఆము. ౬, ఆ. ౨౮. 2. తగు, ఉచిత మగు. "క...క్రియన్, విమవక పరిశుద్ధి జీవునికిఁ జేయు టురు." భార. కాం. ౫, ఆ. ౪౧౭.

ఉరుక్రముడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుమూర్తి, వామనుడు.

ఉరుజే. దే. వి. (క. ఉరుసు.) 1. వ్యాప్తి. (చూ. ఉరుజగొను.) 2. ఒకవిధ మగుచేఁచ. (శ. ర.)

ఉరుజగొను. దే. అ. క్రి. (ఉరుజ+గొను.) వ్యాపించు. "ప...అదియలరవళితోడం గూడి మట్టి యలమ్రాత త్రిభువనంబుల సురుజగొన..." భీమ. ౨, ఆ. ౧౧౦.

ఉరుటు. దే. వి. 1. ఉంగరము. 2. కంఠస్వరము. "స్త్రీ. అంగహారముఁ జూపి యంగాధిపు మనోహరాంగహారముఁ గొన్నయబ్జవదన, యురుటిత గనిపించి పూజాధ్యక్షులెం గేరియురుటుఁ గైకొన్ననీలాత్పలాక్షి." బహు. ౫, ఆ. ౬3. (రెండ్రములకు నిది యుదాహరణము.)

ఉరుఫోడ. దే. వి. మల్లవిద్యయందలి పదునాలుగు విసరులలో నొకటి." హాస. ౧, ఆ. ౨౦౬.

ఉరుబుకము. సం. = ఉరుబుకము.

ఉరుబుకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము.

ఉరుమ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "ప. ఉరుమ గీసినగతిం దేటి మ్రోసినక్రియ నాదాఱక..." స్వా. ౪, ఆ. ౧౦౫.

ఉరుముంజి. దే. వి. (హి. ఆర్జున్.) దేశవిశేషము. "స్త్రీ. సింహళంబున గంధసింధురంబులు తెచ్చి యురుముంజి బలు లేజిహరులు దెచ్చి." హరి. వీరి. ౨౫, సా. ౨, ఆ. ౬౨. (రూ. హురుముంజి.)

ఉరుముడు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర., వ్రా.)

ఉరులు=ఉరలు. 1. పడు, రాలు. "క. అప్పుడు భృష్టద్యుమ్నుడు, నిప్పు లురులుచూపు లడరి నిశితాస్త్రములం, గప్పె గురుని..." భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౫౬. 2. దొరలు, జాతీపడు. "క. డెండము కలంగఁ గన్నీ, రందంద మొగంబుమోద నగ్గల మురుల." భార. మా. ౧౯౬. "ప... ఆశ్రుజలంబు లురుల నేడ్చుచున్నం జూచి..." భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౪౬.

ఉరువడి=ఉరవడి. (మిక్కిలివేగము.) "స్త్రీ. ఉరువడి బజ్జలెంచి యిరుపక్కయలు దాఁకి గంధసింధుర కోటిఁ గనుపుకొట్టి." రాజ. చ. ౨, ఆ. ౩౫.

ఉరువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరువు+పడు.) నెఱ
వేఱు, సిద్ధించు. “క. నీవ ట్టురువడ నొక్కతె,
జూసి యొకతె గర్వ మడచుచుకొన వలయు

గతిన్, బ్రష్టింపవచ్చు భోగము, నీవుణ్ణా బిను
మడించి నేడు ఫలింపెకొ.” కళా. 3, ఆ. 20.

ఉరువణించు. దే. అ. క్రి. ‘ఉరువణించు, పరాక్ర
మించు. “ప. భీషణం బగు సేనయుఁ దానును
నతని వెనుకొని చని యతిరయంబునం బురంబు
చొర నుధువణించిన.” కళా. ౮, ఆ. 23.

ఉరువు. ఉభ. దే. స. క్రి. 1. విడుచు, త్యజించు.
“ఆ. ఉరుము నక్షరంబుఁ గానంగఁ బోలువే,
దార్థచింతనమున నమృతమును, నందుఁ బూర్వ
మునవి యపరంబు నేపట్టి, నిలవవలయు నధిక
నిష్ఠ కలిగి.” భార. కా. ౬, ఆ. ౧౪౪.
2. లేవనెత్తు. “నీ. ఒకలేమ మ్రొక్కిన నునివి
నాఁ డిక్కడ రమణి మ్రొక్కినచోప్పు రమ్మ
మయ్యె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦౨౯.
3. వెడలించు, వెలుపఱచు, “ఆ. నురువు లురువు
వెడలదనోళ్లతోడుత మోర, రెత్తికొనుచు వేడు
రెత్తినట్లు.” భా. రా. యు. ౧౧౮. వి. 1. పస్తు
స్వరూపము, మూర్తి. వా:—ఆ సాయానులు
మొత్త మెన్నియురువులు. “ప. హరునిగుఱించి
పత్సరనూత్రము ఘోరతపంబు చేసి తత్సరుణ
దుకూలకంఠయును దండముఁ బావలు రత్న
పాత్రమున్, వరమునఁ గాంచె మద్గురుఁ డవార
ణమైఁ బ్రబలాభిధానుఁ డీ, యురువులచేత న
య్యెడుప్రయోజన మెల్లను చిత్తగింపుమా.”
విక్ర. ౨, ఆ. ౬. (తాళపత్రప్రతి పా. “ఉరు
విడి” క. ర. ముద్రి.) 2. విధము, రీతి. “గీ. తెఱవ
యధరంబు పవడంపుఁదీవె యురువు.” విక్ర.
౬, ఆ. ౨౫. సం. విజ. (ఉ. ఉ. ర్వీ. ఉ.) 1. వె
డలద యైనది. 2. పెద్దది. 3. అధిక మైనది.
4. మే లైనది.

ఉరువుకము. సం. వి. అ. పుం. = ఉరువువు.

ఉరువువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱాముడము శి.

ఉరువూకము. సం. = ఉరుబూకము.

ఉరోజము. సం. వి. అ. పుం. — ఉరముః బుట్టి
నది—స్తనము, చన్ను. (ఇట్లే ఉరోజాశము,
ఉరోభవము మొ.)

ఉరోభువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఉరోజము, చన్ను.

ఉర్దు=ఉరుము. “గీ...కడివి యుర్దులు బెడబెడ
యనంగ.” ద్వా. 3, ఆ. ౯2.

ఉర్దుబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉర్దున్+పడు స్పార్ధ
మున.) కూలు, విఱిగిపడు. “మ...పరిభాంభో
నిధి లక్ష్యమాణపుర సౌభాగ్యంబు మించుకొ...
వియద్దగాతరంగాహతిన్, దరు లుర్దుంబడి పెల్ల
గిల్లి పడు నానాకంబు చందంబునకొ.” చంద్రా.
౧, ఆ. ౧౧.

ఉర్దు=ఉరలు. (పడు, రాలు.) “ఉ...యత్తులు
నత్తుల నిప్పు లుర్దు హర్షక్షములొ యనకొ...
రాక్షససేన దాకిరి...” ఉ. రా. 3, ఆ. ౮.
2. దొర్లు, జాఱిపడు. “కా...విధాత తెమలెన్
బాణెన్ సురౌఘంబు బ్రహ్మాండక్రొడకటాహ
ముద్ది పడె మ్రోయుం జొచ్చె సంభోనిభుత్.”
జై. ౪, ఆ. ౨౮.

ఉర్దుమెజెర. దే. వి. (ఉర్దు+మెజెర.) దొర్లుచు
గమించునొకజాలిపాము. “నీ. శంఖపాలకులును
జాలినాగులు నుర్దుమెజెరలును నెఱ్ఱమెజెర
లును.” ద్వా. ౮, ఆ. ౧౦౦.

ఉర్వుడి=ఉరువడి. (మిక్కిలివేగము.) “ప. ఒడిసెల
రాతిచందమున నుర్వుడి సిగిణికోల వాఱుకై,
వడి...” సా. ౧, ఆ. ౯3.

ఉర్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సర్వసమృద్ధిపూర్ణ
మగుసేల. 2. సేల.

ఉర్వశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. — గొప్పవారిని వశీకరించు
కొనునది—ఒకానొక యప్పురస, ఉర్వశి.

ఉర్వారువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఉర్వారుకము,
దోస శి.

ఉర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. — వివిధ గలది—1. భూమి.
2. లావుగా నున్నస్త్రీ.

ఉర్విధరము. సం. వి. అ. పుం. కొండ.

ఉర్దీభృత్తు. సు. వి. త్. పు. 1. పర్వతము, కొండ.
2. భూపతి, రాజు.

ఉర్దీరుహము. సు. వి. అ, హ. పు. భూజము,
చెట్టు.

ఉజక. దే. అవ్య. (ఉజక, ఉజక యను వ్యతిరేక
క్వార్థకరూపములే ప్రయోగముల గానవచ్చు
చున్నవి. కాని, వీనిమూల ధాతువుల కితరరూప
ములు గానరావు. ఈపదము లఘురేఫ మని
శ. ర., సూ. ని. కాని, నిర్ధారక ప్రయోగముల
ననుసరించి దీని నలఘురేఫముగనే గ్రహించుట
యైనది.) 1. మాటాడక. “క. వెఱచఱచియింత
కంటె, దఱచుగ బాణంబు లేసి తడయక పగ
ఱు, జెఱుతు నని యిసుము చల్లుచు, నుజక ధనం
జయుండు రణజయొన్నతుఁ డరిగె.” భార.
సభా. ౨, ఆ. 3౦౬. 2. వ్యర్థముగ. “చ. ఎఱిగి
యెఱిగి జీవమున కెగ్గ దలంచి దనానలంబులో,
నుజుకుదురే రణంబుతెరు వొల్లము దుర్జయుం
డైనవీనితో, నుజక పెనంగ మాకు జలమో సల
మో తగ నీవు నిట్టు లీ, మొఱకుందనంబు దక్కు
మిట ముందర నీగుద మంతభంగముకొ.” భా.
రా. యు. ౯౦౯. 3. ఆకారణముగా. “నీ. ఉ
జక దివోదాసు సుచ్చాటనము చేసి...” కాశీ.
౬, ఆ. ౧౩౯.

ఉజవు. దే. వి. (ఈపదము లఘురేఫయుక్తముకూడ
నని శ. ర.; సూ. ని. కాని, క్రిందినిర్ధారక ప్రయో
గముల ననుసరించియు, లఘురేఫ మనుటకుఁ
బూర్వనిఘంటువులు చూపిన. ఉ. హరి. ౪, ఆ.
౨౦౩. లో ‘ఒరవగు’ ‘ఉరువగు’ ననుతాళపత్ర
ప్రతుల పాఠములు లభించి సమాజనముగఁ
గనుపట్టుటచేతను, నితరనిర్ధారక ప్రయోగములు
కానరాని కారణమునను, ఈపద మలఘురేఫ
యుక్తముగనే గ్రహింపఁబడినది.) 1. జౌచి
త్యము, ఉచితభావము. “ద్వి. నెఱిచకోరములకు
నెలనెలపంట, యుజచేది విరహుల నుడికించు
మంట. ఉ. రా. యు. 3౧౩. పు. (శ. ర. పా.)
2. దృఢత్వము, గట్టితనము. “నీ... చేవ యుజ
వు బిగు వన దృఢత్వముపేరులు...” సాం. ని.
మాన. 3౫. విజ. 1. ఆధికము, గొప్పది.

“క. ఉజ వగునాడుగపంటలు, గొఱియలపాండి
యును దఱచగున్...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౯౫.
2. ఉచితము, తగినది. “అ... ఇ, తైఱుగ నూడ
మికు నుజవకాడె.” భార. ఉర్దీ. 3, ఆ.
3౦౦., భార. ఆర. 2, ఆ. 3౬౬. 3. విశాల
ము, వెడలైనది. “క. కఱకంతుని భక్తులకుం,
జెఱుతోండెడు మిగుల భక్తిసేయుచును గడున్,
దఱచగు పెనువానలలో, నుజ వగుకూటముల
మడుగు లోరెము లిడుచుకొ.” హర. ౨, ఆ. 3౨.

ఉఱిది. దే. వి. (క. ఉఱుబు. త. ఉఱుబి.) 1. దార్ద్ర్యము;
గట్టితనము. “క. వలమురి జిగి నగుమెడకలు, వల
మురిపముఁ జూపు చూపు వనజాతము నా, వల
మురియించుమొగము తై, వల ముఱిది హసించు
వేజి వనితకుఁ దనరుకొ.” చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౪౪.
(శ. ర. పా. ‘తై, వల మురివి’ ముద్రి.) 2. వడి.
వేగము. “క. కదలనిసీటికి మినము, లెదురెక్కు
నె యుఱిది బాఱు నేటికి బోరెకొ.” వేం.
పంచ. ౨, ఆ. ౧౬౦. 3. ధృతి, ధైర్యము.
“అ. దిట్ట ముఱిది బిగువు నాఁగ ధృతికి జెట్ట.”
ఆం. సం. మాన. ౫2. విజ. 1. దృఢము. (శ. ర.)
2. స్థిరము. (శ. ర.) 3. ఘోరము, దారుణము.
“క. ఉఱిదివిషయమువెరవున నిడి, చెఱ నున్న
ప్రహరివర్తక జెచ్చెరఁ జంపఁ, జెఱుగ నుచారిం
చితి మతక, డఱుగమిఁ జచ్చె ననువార మై లలి
తాంగీ.” దశ. 2, ఆ. ౧౪౯.

ఉఱియ. దే. విజ. 1. ధీరుండు. “గీ. తెఱవకై
యిట్లు చెల్లఁబో దిటము దప్పి, యొఱులఁ దగు
నయ్య నీవంటి యుఱియదొరకు.” అచ్చ.
ఆర. ౧౦౩. 2. సాహసికురాలు. “క. అని మరు
బాములఁ బడలేనని కైదువు దుస్సి దాంటు
నాయితముబరెన్, బెనఁగు నలయుఱియచేసురి,
య నులిమి బలిమి విడిపించి యను ననురక్తికొ.”
సా. ౨, ఆ. ౨౩౫. 3. సహాయుండు. “ఉ. ఉఱి
యలు లోఁగ వైరి యింక నుండఁగ నీతము
గా దటంచుఁ దా, నఱవఱులయ్యెఱ జెప్పట నొయా
రవుఁ గన్తురిబొట్టు మోమునకొ.” కాళిందీ.
౨, ఆ. ౯.

ఉటీయు. దే. అ. క్రి. 1. ఇట్లు లానగువాని వై
కప్పు చెడి యాద్వారమున వర్ష పునీర్ణ వడు.
“సీ...నా కొక్కమందిరము నిర్మింపుమీ యు.
దకధారలచేత నుజీయకుండ.” కాశీ. ౬.౮.౪౦.
2. (వర్షాదులు) కుయు, వడు. “గీ. బోరు
బోరున వర్షాదుభార లుజీనె.” శుక. ౧, ౮.
౨౭౬.

ఉటు. యు. వై. అ. క్రి. (సం. ఉరగ. క. ఉటు.)

1. నచ్చు, ఇష్టమగు. “క. తెఱకిగని నీవు
సొచ్చిన, బిటుదనె చొచ్చెదము రిపులు వెల్ల
గిలగ నం,దటమును మా కిది యెంతయు, నుటు
నట్టివరంబు దీని నొనగుము పుత్రా.” భార. క్రో.
౨, ౮. 2. “చ. వెఱచితి రాగదే యనిన పెండి
కదా వగం దీర్తు నీవు నా, వెఱ వెటు లున్న
నీరథికపీరులు వాచెద రొట్ల నిన్ను నీ,యుటు
కడ కేగి తోడువడు మొడ్లకు నెవ్వరికేని...”
భార. ఉగ్గో. ౪, ౮. ౧౭౯. 2. తగు, ఒప్పు.

“ఉ...ఒకనక్క నిచ్చి సింహముల విల్చిశో
లుటచె...” భార. సభా. ౨, ౮. ౧౮౧.
3. ధర్మ మగు, న్యాయ మగు. “క. కులమునకు
నఖిలలోకంబులకు సపాయంబు సేయు పురుష
ధము ని,మ్ముల దూపించి జగంబును, గులమును
రక్షించు టుటచె కువలయనాథా.” భార. ఆది.

౧, ౮. ౧౧౧. 4. బయలుదేటు, పొడము.
“సీ. అరదంబు లడదిన నళనివేగోధను లుట
మీఁద నుటుముగా నుటువచ్చు.” భా.రా.యు.

౯౭౬. 5. మేలగు, శ్రేష్ఠమగు. (శ.ర.) దే. అ.
క్రి. 1. ఉడుగు, మాను. (ఈ క్రిందివానికి వ్యతి
రేకార్థము నందే ప్రయోగములు కానవచ్చు
చున్నవి) “వ...క. ద్రువగర్వంబున నుటక గరు
డుని వినతనుం బనులుగొనుచున్నంత...” భార.

ఆది. ౨, ౮. ౪౭. 2. జుకు, వెనుదీయు.
“క. ఉటుడు సుమీ ఖాడాగొని, నటక...”
కకు. ౪, ౮. ౪౫. స. క్రి. సరకుగను, రెక్క
చేయు. “చ. ఉటుడు సురేంద్రునైన బలి
యుండు హిడింబుడు...” భార. ఆది. ౬, ౮.

౧౯౫. భార. స్త్రీ. ౨, ౮. ౮౭. వి. 1. ఉటు.
(చూ. ఉటుద్రాడు.) 2. మర్కటధ్వని. (చూ.
ఉటుగొట్టు.) 3. పాము ఉటుకునప్పుడు పుట్టు

ధ్వని. “ద్వి. మెటుగుగోట లుట పల్లి కముల్
వెడలి, యుటుపుట్టె గోనల నుజీకి...” ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౯౬౦, పం.

ఉటుద్రాడు=ఉటుద్రాడు. “గీ. క్షీరకలకంబు నుటు
ద్రాట్టె జేతబట్టి, యమరు గోపాలకృష్ణు నల్లం
తం గాంచె.” వి. పు. 2, ౮. 3౩౭.

ఉటుకు. దే. అ. క్రి. (త. ఉటుక్కు.) 1. దుముకు,
దుకు. “క. ఎఱిగి పిటుననిన వెనుకై, కుటు
వడు...” భార. విరా. ౨, ౮. ౨౮౨. “గీ. వెఱ
పొకింతయు లేక చిచ్చుటికెనేని.” కాశీ.
౨, ౮. ౯౧. 2. పాటు, పరుగెత్తు. “గీ. ఆరె
కులు చూచితేని మహాప్రమాద, మీ విలాసిని
విడిచి నీ వెవటి కయిన, వేగ నుటుకుము...”
హరిశ్చ. ౪, ౮. ౧౦౭. 3. బయలుపడు. “లయ
గ్రహి...కోపం, బుటుక నృపవరునిచు నుజీకి
కసిమనగి...” వద్ద. 2, ౮. ౨౭౮.

ఉటుకుడు. దే. వి. (ఉటుకు. ధా.) ఉటుకుట,
దుముకుట. (చూ. ఉటుకుడుగప్ప.)

ఉటుకుడుగప్ప. దే. వి. దుముకుచు బోవు నొక
జాతికప్ప. (శ.ర; డ్రా.)

ఉటుకుడుబొడ్డు. దే. వి. (ఉటుకుడు+బొడ్డు.) రోగ
ముచే బెరిగినబొడ్డు, తుండి. (శ.ర.)

ఉటుగొట్టు. దే. అ. క్రి. (ఉటు+కొట్టు.) కోటి
యుటు మని ధ్వనిచేయు. (శ.ర.)

ఉటుమే. దే. స. క్రి. పోగొట్టు, నశించుజేయు.
“ఆ. వేదవిహితవృత్తి విప్రుల నుజీచేదతృతుల
పురుషశక్తిసలుపు డుడిచె,బుణ్యకర్తముజీచె భువి
నిట్లు నిఖలాప, కారకుండు బలిమి దాచుడు.”
కు. సం. ౪, ౮. ౧౧.

ఉటుత. దే. వి. (త. ఉటుతై.) ఉడుత, చిక్రోడము,
“గీ. ఉటుత నా నుడుత నాఁ దరుమూషికం
బగు...” అం. భా. ద్వి. ౮౭.

ఉటుపు. దే. వి. ఉటీయుట, నీరుకాటుట. (శ.ర.)

ఉటుము. దే. అ. క్రి. (త. ఉటుము.) గర్జించు.
“క. ఉటుముచు మెటుముచు బిడుగులు, వట
లగ నలంగడలఁ బడ నవారితవృష్టుల్.” భార.

అది. ౮, ఆ. ౨౨౦. వి. 1. మేఘధ్వని, గర్జనము. “క. మెఱుము ధనుర్దండముగూడ, ముఱుముగ విశిఖతలె గుఱియ...” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౨౯౪. 2. సింహనాదము, పీఠములకారము. “క. ఉలుములు నార్పులును బొబ్బలురవడి నెగడె.” కాళ. ౨, ఆ. ౪౫. “క. ఒకమరి కిరిటికట్టెది, రికి నుఱుమునఁ బోయి రేని రెండవమా టియ్యకొనుట కోర్కెగలే రై, రాకట్లఁ గురురాజసేన యోధులలోనె.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౫౫. 3. ఉడుము. “ప. లొఱుద్రొక్కునం గుక్కులచేఁ బఱిపఱి యైన యుఱుములును.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౯.

ఉలుములిండి. దే. వి. (ఉలుము+లిండి.) ఉడువకుక్క. “ఉత్సాహ...ఎలకవేట కుఱుములిండి యెల...” కు. సు. ౨, ఆ. ౫౯.

ఉలుపు. దే. వి. ఉలుగొట్టుట. “నీ. ఒండొరుగడచుచు నుఱువులు సూపుచు బాతరలాడుచుఁ బరువుగొనును. “గీ...ఆకోఁటిమూఁక యెలమి నడచి.” అచ్చ. యు. ౯౦.

ఉట్టుటలూగు. దే. అ. క్రి. (ఉట్టుటలు+ఉగు.) 1. మిక్కిలియూగు. “ను. అనుచుం డెందము గందలింప దృతి జవ్వాడంగ మోహంబు మై, కొన సి గ్గుట్టుటలూగు...” కృ. శకుం. ౨, ఆ. ౫౭. 2. చలించు. (శ. ర.)

ఉట్టుటలూచే. దే. స. క్రి. (ఉట్టుటలూగు. ధా. ప్రే.) మిక్కిలియూచు. “నీ. బలిమి గానన పరంపరల నుట్టుటలూచి తీవవందిల్లలో దిరిగి తిరిగి.” మే. పంచ. ౪, ఆ. ౨౩౧.

ఉట్టుట్టుగు = ఉట్టుటలూగు. (మిక్కిలియూగు.) “క. తక్కు గలదనుజవీరులు, తక్కుటిగీర్వాణ వరులు దలవడి వైరం, బెక్కగ నెక్కటిపోరి, యుక్కున బ్రహ్మాండభండ ముట్టుట్టుగె.” శకాం. ౫, ఆ. ౩౬.

ఉట్టాడు. దే. అ. క్రి. (ఉట్టు+అడు.) మిక్కిలిచలించు. “గీ. గమనజవమున నుట్టాడుకావడదరి, కిట్టు కిట్టుని భుజమునఁ గేళిసల్పి.” హంస. ౧, ఆ. ౧౭౨.

ఉట్టు. దే. వి. 1. ఉంగుట చలించుట యందగు ధ్వని కనుకరణము. (చూ. ఉట్టుఁతలూగు.) 2. కోఁటి యుట్టు మని చేయుధ్వని. (శ. ర.) 3. బందము, పాలు తీయునపుడు పశువుకాళ్లకుఁ గట్టుత్రాడు. (హామధేనువు.) “నీ...ఉట్టువేయ, వలవదు పిదకుచో పరవృత్తి ధారల చెలువునఁ జన్నులు చేడి కురియు.” భో. ౪, ఆ. ౧౨౯.

ఉట్టుద్రాడు. దే. వి. డౌ. (ఉట్టు+త్రాడు.) బందము, పాలు తీయునపుడు పశువుకాళ్లకుఁ గట్టుత్రాడు. “నీ. కుట్టులఁ బట్టగ నుట్టుద్రాట్ల వలదు కుండ యెడ్డిన బాలు నిండఁ గురియు.” మైరా. ౧, ఆ. ౫౭.

ఉట్టుకట్టు. దే. స. క్రి. (ఉట్టు+కట్టు.) పాలు తీయునపుడు పశువుకాళ్లను త్రాటితోఁ గట్టు. (శ. ర.)

ఉట్టుఁతలూగు. దే. అ. క్రి. (ఉట్టు+ఉఁతలు+ఉగు.) 1. మిక్కిలియూగు. “నీ. ఉట్టుఁతలూగెడు నుదయాస్తగిరులచే నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాడ.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౧౬. కాశీ. ౨, ఆ. ౫౧. 2. మిక్కిలిచలించు. “నీ. యుగ విరామమున నుట్టుఁతలూఁపగఁ జాలగాలికొండ దమింపఁ జాల దెట్లు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౦౫. 3. వేగిరవడు. “మహాస్థగ్ధర...తడ వగు ననుచున్ డాయ నుట్టుఁతలూగు.” సురా. ౪౭.

ఉల. దే. వి. కంఠూతి, దురద. వా:—చిడుముచే నొడలాతయు నుల పట్టినది.

ఉలకలము. సు. వి. అ. పు. పెద్దనల్లచీమ, కంఠచీమ.

ఉలంకు. దే. వి. తలవాకిటముందర నుడు ప్రకోప్తము. (అం. పా.)

ఉలక. దే. విణ. తేలికయైనది, లఘువు. (శ. ర.) వి. లఘుత, చులక. “నీ...చులక చొక, యులక యెల్లద మన నొనరు లఘుతపేట్ల.” సాం. ని. మాన. ౨౪.

ఉలకన. దే. వి. చులకన. (శ. ర.)

ఉలగరము=ఉలవరము. (శ. ర.)

ఉలవము. నం. వి. అ. పుం. న. ఒకటితో నొకటి
పెనగొన్న ద్రాక్షాదిలక. పుం. మొదవగడ్డి.

ఉలవ. దే. వి. కుశుత్థము శీ. "నీ. ఒప్పు: గుశుత్థాఖ్య
యులవ యం చనఁగను..." అం. భా. ద్వి.
అపి. బ. ధాన్యవిశేషము, కుశుత్థములు.

"నీ. చక్కగా నణకిన కాడుచొచ్చలు నులవ
పిష్టములు బలీవర్ధములను." వరాహ. ౪, ఆ.
౧౩౬.

ఉలవరము. దే. వి. తడిచే నేల యులుకుట, దుక్కి
వదను. (శ. ర.)

ఉలవరించు. దే. ఆ. క్రి. తడిచే నేల వద నగు.
(శ. ర.)

ఉలవ. దే. వి. 1. తృణవిశేషము. (శ. ర.) 2. ఉ
లువ, ఒక జాతిచేన. "నీ. కొరడు దానరి
కొయ్య కొట్టి మీ నులవ..." హంస. ౪, ఆ.
౧౦౭.

ఉలవకమ్మలు. దే. వి. బ. కన్నడదేశమందలి యొక
జాతి బ్రహ్మణులు. (వా.)

ఉలారము. దే. వి. 1. ఉల, కంఠూతి. (వా.)
2. అత్యాతురక. (వా.)

ఉలి. దే. వి. (శ. ఉళి.) 1. పృథ్విదనము, వర్షాగ్ని
సాధనవిశేషము. "నీ...ఒనరు దారుచ్చేరి యులి
యనంగ." అం. భా. ద్వి. 3౦౦. 2. జాతిని
జెక్కు సాధనవిశేషము. "ఉ...మోములు రా
హువు దుష్ప్రికాగ్రముల్, ముట్టనిచుదు
లితు లులి ముట్టనిలింగము లాట చిత్రమే."
కాళ. ౪, ఆ. ౪౭. 3. ఉక్కు, ఇనుము. "నీ. ఉలి
యు క్రిను మనఁగ నొనరు నయస్సౌజ్ఞ..."
సాం. వి. స్థా. ౬౫. విణ. అల్పము, చిన్నది.
"క. గురుఁ డనుజలనిధిఁ గడచితి, నొరులు దలం
పంగ నాకు నులిగాలువలు..." భార. ద్రో.
౪, ఆ. ౬౩.

ఉలింద. దే. వి. పృథ్విశేషము. (శ. ర; బ్రా.)

ఉలికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉలికి+పడు.) ఆకస్మిక
ముగాఁ గలిగిన భయాదులచేఁ గంపించు. "వ...
హరి సమర్పణంబుగా జలతర్పణంబు నేయు

చున్ననమయంబున చారాజుదోసిట నొక్క
మీనుపిల్ల దవిలి వచ్చిన నులికిపడి మరలం దనంగి
ణిజలంబునందు శకుల శాపకంబు విడిచె..."
భాగ. ౮, స్కం. ౬౯౪. భార. ఆది. ౧, ఆ.
౧౫౭.

ఉలికిపాటు. ద్వ. వి. (ఉలికిపడు. భా.) ఉలికి
పడుట. "నీ. ధానుష్కంబిని ధ్యానమున్ చేసి
బాణ నులికిపాటున నిద్ర లడుగుచున్నాడు."

ఉ. రా. 2, ఆ. ౪౧౦, వక. ౨, ఆ. ౪౬. బ్రా.

ఉలికి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (వా.) విణ. 1. తు

లువ, దుర్మార్గుడు. "నీ. పరులకు బుద్ధి చెప్పంగ
నేర్పు పెద్దలకుండకపో దొక్కయుండినాము."
సాం. ద్రో. ౪, ఆ. ౧౨౫. 2. పొగరు:బోతు.

(బ్రా.) 3. శోభి, శోభరోగము కలవాడు.
"గీ. వాని యన నులికి యన నుల్కు డన శోభి,
శోభిలును..." అం. భా. ద్వి. ౧౨౨.

ఉలికికట్టె. దే. విణ, (ఉలికి+కట్టె.) 1. ఖలుడు;
క్షుద్గుడు. అం. భా. తృ. ౧౩. 2. పొగరు:
బోతు. "నీ...ఒందునుద్దఁమారి యులికికట్టె."
హంస. ౫, ఆ. ౧౧౩.

ఉలికిగొట్టు. దే. వి. (ఉలికి+గొట్టు.) తులువ, దుర్మార్గు
డు. (శ. ర.)

ఉలిమిడి=ఉలిమిరి. (శ. ర.)

ఉలిమిరి. దే. వి. పరుణము శీ. "నీ. పరుణనామము
లులిమిరి యన..." అం. భా. ద్వి. ౪౩.

ఉలిమ్రాను. దే. వి. ఖదిరము, చుద్ర శీ. (శ. ర.)

ఉలియాడు. దే. స. క్రి. (ఉలి+ఆడు.) గంట్లు
వేయు. వా:—తిరుగలి ఉలియాడినాడు.

ఉలియు. దే. ఆ. క్రి. 1. మ్రాయు, శబ్దించు.

"చ. మలయపుగాలి రేలు పనుమాలివిమానపతాక
ఘల్లుమం,చులియఁ బసిండిమువ్వగమి యొక్కొ
కమాటు గదల్చ..." ఆము. ౧, ఆ. 2౪.

2. వెడలు, ప్రకటమగు. "అ. అరుగుదాచి
యమ్మహానది నీక్షించి, చేతులెత్తి కెట్లు చిట్ట
మిడిచి, ఘోషోపవేగధీరోక్త లులియంగఁ,
బలుకు నిట్లు క్షేత్రపాలకుండు." పాం.దు.

౧౩. ఆ. ౧౩౪. ౩. తక్కు, పోవు. “గీ. చెయ్యల
లిలియంగ మూర్ఖుల జెంది చెంది.” ఉ. రా.
౧, ఆ. ౧౭౫. 4. చేష్టలు కలుగు. “చ. ఆలు
గుల మంది యందుల మృగావయున్ విహగం
బులున్ భనూ, కులగతి: బొంది మూగలును
గుంటులు: జీకులు నైనయట్టులై, యులియక
యున్నచో నడగి యుండ...” భార. ఆది.
౧, ఆ. ౩౦౨. 5. ఆటచు; చుకముచేయు.
“క. శంభుసమాధికి విష్ణురూభములై యులి
యువనచరములకు జిహ్వ, స్తూభగతి స్తూభము
న, స్తూభములుగ నంది హస్తసంజ్ఞ నదల్పెన్.”
కు. సం. ౧౩, ఆ. ౨. “క. మెలగక మృగములు
విహగము, లిలియక లేబొకలు: జిగుళ్ళలా క్షక
మలయా, నిలుడు సరిపక సెలవుల, నలవడి
వన మమచె జిత్రితాటవిహారెన్.” కు. సం.
౧౩, ఆ. ౯.

ఉలివాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఉలివు+అడు.) 1. చరిం
చు. “సీ. కొమరొందునవలిసముల కన్నొమ
లిలివాడుచోవుడుగోల లగుచుం దనర.”
కళా. ౨, ఆ. ౧౭౨. 2. (ఉలి+వాడు.) కొం
చెము వాడు. “క. కలహమున సురలు దారకు,
ప్రళయానలహాప ముదరి చడి యొక్కొక్కనూ,
ర్థలచిన మీసలు గడ్డము, నులివాడులు వాడు
చుండు నొందినభిలిన్.” కు. సం. ౧౦, ఆ.
౧౦౧.

ఉలివు. దే. వి. 1. శబ్దము, మ్రోత. “సీ. మ్రోత
నాడు రవళి మ్రోగుడు వాగుడు నద్దులి పరి
కిడి చప్పు డలుకు, డనగ శబ్దం బొప్పు...”
ఆం. భా. ప్ర. ౧౨౧. భార. విరా. ౩, ఆ. ౪.
2. చలనము, కదలిక. (చూ. ఉలివాడు.)

ఉలివుడు. దే. వి. అలుకును, చప్పుడు. (అం. పా.)
ఉలుకబాటు. దే. ఆ. క్రి. (ఉలుకన్+పాటు.)
వెలికి: బ్రసరించు. “గీ. ఒడలికాంతులు పట్టులే
కులుకబాటు, నన్నవలిపపుటయ్యెద సొకళించి.”
భాగ. ౧, స్కం. ౩౬౩.

ఉలుకు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఉలుకు.) 1. భయపడు,
బెదరు. “క. ఆలయుచుం బులుగుల యెలుగుల,
కులుకుచు...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౪౪. 2. క

పించు, తక్కువగు. “ప. ఇట్లు వేటొందుదివనం
బున జనకతనయ పట్టవగలింటిమింటిమానికంపుఁ
గాకతేకుసుకోకులకు నులుకుచు బయలునెత్త
వుల పసియింప...” రామా. ౧, ఆ. ౩౩.
3. ఆనూయడము, చూపోవకపోవు. “క. జను
లకు నొడబాటగువిధమున నడచుచు లోక
నింద్యముల నుడుగుచు మీఁదని యొకనికలిమి
కులుకక, మనుజులతో బొంది పొనుగి మను
టొప్పు నృపా.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౩౧.
4. మిఠుమిట్లుగొను. “చ. వెలుంగుకుమానులేజ
మునవేడిమి దాకినయంత వేయుంగ, న్నులు
మిఠుమిట్లువోయినఁ గనుగొననేరక మూసకొ
న్నజెప్పలు గమరంగ విచ్చె నురుభాస్కర తీవ్ర
కరప్రభాతి గ, న్నులికి రయంబున న్నొగిడియున్న
కుముద్వలిహారె భీతిన్.” కు. సం. ౧౦, ఆ. ౬౨.
5. పొద్దు, నిండి ప్రక్కకు: బాటు. (చూ. ఉలు
కబాటు.) వి. 1. భయము. బెదరు. “క. ఉలు
కును వెక్కిరిపాటును, పలకొనునెవ్వనముతోడ
...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౧౩. 2. సుతాప
ము, దుఃఖము. “సీ... ఉలికి బొమ్మన్న
నులుకుఁ చెందు.” శుక. ౨, ఆ. ౨౦౮. 3. కా
మము, కోరిక. “క. ఇటు నానాటికి నొయ్యనఁ,
గుటిలాలక యెలుకుదీర్చుకొనుచుం దనకొగిట
నాదటఁ జెలంగఁగ న్నవ్విటుడున్ సమరతుల
గారించుచుం దివుటన్.” ద్వా. ౨, ఆ. ౧౨౭.

ఉలుకుడు. దే. వి. ఉలుకు. (అం. పా.)

ఉలుక్కు. దే. వి. గుట్టుపుమందగలి. “సీ. చను నులు
క్కునఁగ నీచగతిపెరు...” ఆం. భా. నివ.
౧౯౮.

ఉలుచే. వై. వి. (సం. ఉలుచీ.) మిక్కిలి చాపల్య
ము గలచేత. ఆము. ౨, ఆ. ౧౩౩, ఆం. భా.
ప్ర. ౧౬౦.

ఉలుచే=ఉలుచ్చ. (శ. ర.)

ఉలుప. వై. వి. (సం. ఉపదా. క. ఉలిపె. త. ఉలు
వై.) 1. కానుక. “సీ. వలరాచములైమావుల
పండ్లు గనవి మావులపండ్లనేకము లులుగ వెట్టి.”
చంద్రా. ౪, బి. ౧౯౧. కళా. ౬, ఆ. ౨.

2. పలుచగా నూరిన పుల్లని యూరుచుండి.
“గీ. పులువ యులు పువ విరళాంబు కరితసివ్వు, మమ
ర...” ఆం. భా. ద్వి. ౨౫౧.

ఉలుచుడు = ఉల్కుడు. (శ.ర.)

ఉలుచము. సం. = ఉలుచము.

ఉలుచపట్టు = ఉలుపావట్టు. “సీ. ఉలు పావకురము
లేగ్ని యులుపవట్టెడుపూన్ము. గుళవల్ల వాహృతి
గుటువడియె.” పాదు. గీ, ఆ. ౨౩౮.

ఉలుపా = ఉలుచ. (కామక.) “సీ. తనకులుపా సాల
దని మిట్టివడగ ననామధేయపు దైత్యునకు
నడంగి.” ప్రభా. ౧. ఆ. ౨౮.

ఉలుపావట్టు. దే. స. క్రి. (ఉలుపా+వట్టు.) కాను
కిచ్చు; ఇచ్చు. “క...ఫలాదివన్యము, లులుపా
వట్టిచె నినజు: దొడయనికి...” గామా.
౮, ఆ. ౨౩౭. ఇట్టి: ఉలుపాలువట్టు. ఆము.
౪, ఆ. ౩౭. ఉలుపాచేయు. య. ౪, ఆ. ౭గీ.

ఉలుపు. దే. స. క్రి. ఉలుచు, ఊడ:దియు. “గీ...
మొకములమొడిగొలును, లులివి జాగిలముల నుని
కొలిపి నపుడు.” సా. ౧, ఆ. ౭౨. (శ.ర. పా.
‘ఉడికి’ ముద్రి.) వి. శోభరోగము. (శ.ర.)

ఉలుమడు. దే. వి. కుప్పరోగి. “సీ. ఉలుమ: డొ
క్క:డు నూనెతలతోడ నేలెంచె...” ద్వా.
౧, ఆ. ౨౧౩.

ఉలుము. దే. స. క్రి. నులుము, నలుపు. “గీ. ఒడలు
విలుచుచు: గను:గవ లులిమికునుచు.” భాగ.
౮, స్కం. ౭౩౪. (తాళవత్తప్రతి. పా.
‘ఉనుముకునుచు’ ముద్రి. పా.) వి. కుప్ప
రోగము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౨౮, భార. ఆను.
గీ, ఆ. ౧౦౦.

ఉలువకట్టు. దే. వి. పెద్దపెద్దరాళ్లను బెల్లగించుట
కు గడ్డపాటి మొదలగునవి గ్రచ్చుట. “వ...
అశైలంబుమూలంబు గానా ద్రవ్య సెడనెడం
బొడమున్నాలోపలంబులు పెకలింపజాలక యు
లువకట్టు నించి మించినభుజాటంకంబుల నగర్చు
తటి శిలాగర్భంబుల వెడలువహ్లాభుల: గని యు
చ్చెరువందుచు...” దశ. ౨, ఆ. ౧౭౪.

ఉలూకము. సం. వి. ఆ. పు. 1. గుడ్డనూబ.

2. ఒకానొకదేశము. స. మొదవగడ్డి.

ఉలూకకారి. సం. వి. ఇ. పు. వాయనము, కాశి.

ఉలూకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూకసమూహము.

ఉలూకుడు. సం. వి. ఆ. పు. 1. ఇంద్రుడు.

2. శకునిపుత్తుడు. 3. విశ్వామిత్రుని కొడుకు.

ఉలూఖలకము. సం. వి. ఆ. న. గుగ్గిలము శి.

ఉలూఖలము. సం. వి. ఆ. పు. మేడికట్టి. న.

1. ఊలు. 2. గుగ్గిలము శి.

ఉలూకి. సం. వి. న్. పు. శిశుమూరము, ఉలుచ.

వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూచి, ఒకానొక నాగకన్య.

ఉల్కు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాగడా. 2. ఆకా
శమునుండి వడు లేజ:పుంజము. 3. కొఱకంచు.

4. మిణుగులు. 5. దీపావళినాడు లక్ష్మీపూజా
సంతరము వెలిగించుదీపము.

ఉల్కుము. సం. = ఉల్కు. (రేఖాకారముగా నాకా
శమునుండి వడు లేజ:పుంజము.) “ఉ...మహో
ల్కుమున్, మొత్తముగట్టి రాలె బలమున్ వెఱు
గంద:గ: జేటు దెల్పుచుకన్.” నిర్వ. ౨, ఆ. ౯౮.

ఉల్కాపాతము. సం. వి. ఆ. పు. అరిష్టసూచక
ముగా నాకాశమునుండి రేఖాకార మగుకాంతి
పుంజము వడుట.

ఉల్కాముఖము. సం. వి. ఆ. పు. కొఱవిదయ్యము.

ఉల్కాముఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడునక్క.

ఉల్కిక. సం. = ఉల్కుము. “ఆ. రత్న కేతనములు
రాజిత కేభిరంబులును రుచిరఘంటికలును బాధ్య,
బాణనిపాతి: దునిసివడు: గౌరవులచేటు, దెలవ
దుల్లునుల్కికలును బోలె.” భార. విరా.
గీ, ఆ. ౫౦.

ఉల్కిపాటు = ఉలికిపాటు. “చ. పలికిన నుల్కి
పాటు మది: బట్టకొనంగ...” దశ. ౨, ఆ. ౪౭.

ఉల్కు = ఉలుకు. (బెడరు, భయపడు.) “ద్వి. చాల
నీతని కుల్కి నత్తంబుకొఱకు, నూలిపోగున:
జిక్కి నునల కన్నాడ.” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౫౭౫, చు.

ఉల్లు. దే. స. క్రి. ఉలుచు, ఉడదీయు. "గీ. స
తృపుల తృప్త్య డుల్లువనంతవేళ." జై.
౧, ఆ. ౪గి.

ఉల్టా. హిం. వి. లోతట్టు, అడుగుభాగము.

ఉల్టానీదాలు. హిం. వి. బ. 1. లోపలిభాగము వై
భాగమును. 2. క్రిందుమీదులు.

ఉల్టానీదాలుకొట్టు. మి. ఆ. క్రి. (ఉల్టానీదాలు+
కొట్టు.) 1. క్రిందుమీదు లగు. 2. కష్టసుఖము
లనుభవించు. 3. లాభనష్టము లందు. 4. వ్యవ
హారమున మునిగి తేలుచుండు.

ఉల్లుడు. దే. వి. ఉలుపడు, శోభరోగి. ఆం. భా.
ద్వి. ౧౨౨.

ఉల్లు = ఉలుపా. "క. అల్లునికి విడిదియుల్లు"
రెల్లను ఘటియించి వంపి..." ఉ. హరిశ్చ.
౨, ఆ. ౭౯.

ఉల్లుణము. సు. వి. ఆ. న. 1. పొంగు. 2. అతిశ
యము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. అధికమైనది.
2. స్పష్టమైనది. 3. నతోన్నతము, ఎగువదిగుడు
గలది. (మార్గము.) 4. డాబుకలది.

ఉల్లుము. సు. వి. ఆ. న. 1. గర్భసిడము. 2. మావి.

ఉల్లుకము. సు. వి. ఆ. పు. అలాతము, ముడు
చున్న కొఱవి.

ఉల్లుకి. సు. వి. ఈ. క్రి. ఉల్లుకసమూహము.

ఉల్లు. దే. స. (క. ఉల్లి.) చాల దగ్గర చాల దూర
ము కానిస్థలమునందు. "గీ. ఉల్లు పద్మాసరము
పొంతనూడి నిన్ను మెచ్చి కనుగొనుచున్న
యన్నీలితాక్షుడు, డుల్ఫలాక్షి యిద్వైకు చంశో
వృపుడు." భార. ఆర. ౬, ఆ. ౧౫౪. "నీ. మే
ల గా కేమి టంకాలడాలెము లెవ్వి యుల్లు
పెట్టియ నిండి యున్నయవియ." కాశీ. ౨, ఆ.
౨౪౪.

ఉల్లుకి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (శ. ర.)

ఉల్లుంగి. దే. వి. 1. ఒకానొకపక్షి. "నీ...డేగ
గూడబా తుల్లుంగి..." హంస. 3, ఆ. ౧3.
2. ఒకానొకపట్టు. (శ. ర.)

ఉల్లుంఘనము. సు. వి. ఆ. న. 1. తలించుట, దా
టుట. 2. అతిక్రమించుట, మీటుట.

ఉల్లుఘించు. సు. స. క్రి. 1. కడచు, దాటు.
"నీ. బాహులేయత్రేత్రపదము నుల్లుఘించి డుం
తిరాక్షిర్థోపకంఠ మొరసి." కాశీ. ౬, ఆ. ౧౨౭.
2. అతిక్రమించు, మీటు. "న. నాపలు కుల్లుం
ఘింపక..." హరిశ్చ. ౨, ఆ. ౧౭౫. 3. అగౌర
వించు, నిరసించు. "కా...ఆ మొదపు నుల్లుం
ఘించి తన్నెన్ వడిక." భాగ. ౧, స్కం.
౪౧౩. ఆ. క్రి. ఎగురు. "నీ. ఒకనూటు మింటికి
నుదరి యుల్లుంఘించు నొకనూటు లోపల
నొదిగి యుండు." భాగ. ౮, స్కం. ౭౧౯.

ఉల్లుంఘితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. తలించబడి
నది, దాటుబడినది. 2. మీటుబడినది, అతిక్ర
మింపబడినది.

ఉల్లుకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లుము+కుట్టు.) ఉల్టాసము,
మర్తమంట నెత్తి పొడుచుట. (శ. ర.)

ఉల్లుడ. వై. వి. (సు. ఉల్టాభి. క. ఉల్లు డె.) మేలు
కట్టు. ఆం. భా. ద్వి. ౧౫౮.

ఉల్లుబము. దే. వి. ఉల్లుడ. ఆం. భా. ద్వి. ౧౫౮.

ఉల్లుము. దే. వి. 1. ఎడ, లాతరంగము. "ఉ. ఉల్లు
ము పొన్ను నెవ్వగల కోటటి యే మరణంబు
గోరినకొ." నిర్వ. ౯, ఆ. ౨౪. 2. అశ్చ్యుతశోభక.
"ఆ. ఉసులు గామకొసంగ నుల్లుంబు గలెనిన,
నిపుడ బాల విడిచి యేగుము..." హరి. ఉ.
3, ఆ. ౧౩౯.

ఉల్లుఱపుచిరుడు. దే. విణ. (ఉల్లుఱము+చిరుడు.)

1. దుస్సహ మగుపరాక్రమము గలవాడు.
"నీ. మొగజోడు కృతవర్త మూడపవాడు
నాలపవాడు నికరు డుల్లుఱపుచిరుడు." ఉ.
హరి. ౪, ఆ. ౨౦౨. 2. భయంకర మైనచిరు
దులు గలవాడు. "గీ...చక్కనం బగు చిరు
దులు గలగునాతడ, డుల్లుఱపుచిరుడు..." ఆం.
భా. తృ. ౨౬.

ఉల్లుఱము. దే. విణ. దుస్సహము. (చూ. ఉల్లుఱపు
చిరుడు)

ఉల్లల. దే. వి. 1. ఉడుకుటయం దగుధ్వని కనుకరణము. “క. ధనము గలవాఁడు మృత్యువదనమున నున్నట్లు భయము దనచిత్తమునం, దనుకడ నుల్లల నుడుకును, విను శిఖిచోరాదిముఖ్య విషయాపదకుఁ.” భార. కా. ౪, ఆ. 3౪. 2. హృదయము. (ఆం. పా.)

ఉల్లలత్. సు. శత్రు. 1. కదలుచున్న, చలించుచున్న. 2. ఎగురుచున్న. 3. ఒండొంటిఁ గొట్టుకొనుచున్న. “క. ఉల్లలదలకాజలకణ, పల్లవితకదంబముకుళపరిమళలహరీ, హల్దీహల మదబాభర, మల్లధ్వను లెసఁగ వినరె మరుదకురముత్.” స్వా. ౨, ఆ. ౬.

ఉల్లలము. సు. వి. ఆ. పు. 1. చలనము, కదలిక. 2. అందోళనము. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చలించునది. 2. వెక్కిరింపుములు గలది.

ఉల్లలితము. సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. చలించినది. 2. వై కెగినది. 3. ఊఁపఁబడినది.

ఉల్లసత్. సా. శత్రు. ఉల్లసిల్లుచున్న.

ఉల్లసము. సు. వి. ఆ. న. 1. సంతోషము. 2. రోమాంచము. 3. ప్రకాశము, కాంతి. 4. వికాసము. 5. బయలుదేఱుట.

ఉల్లసమాట. దే. వి. (ఉల్లసము+ఆట.) ఉల్లసమాడుట. “క. అని తను నుల్లసమాటకుఁ, గినిసి...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౮౨.

ఉల్లసమాడు. దే. స. క్రి. (ఉల్లసము+ఆడు.) 1. ఎత్తిపాడుచు, ఉల్లకట్టుమాట లాడు. “క. పను లని యార్పుచు మము నుల్లసమాడిన ధర్మహీను లను నృపధర్మం బెసఁగఁగ నే మిచ్చుట నిద్ర, పను లని యార్చెదము మగుడ బంధుద్రోహి.” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౨౮౦. 2. పరిహసించు, వేళాకోళము చేయు. “నీ...అన్నరపతి మన్నంగ నింద్రుఁడు సనుచెంచి యేల యిచటఁ, దునియెద వనిన నమ్మనుజాధిపతి తనకోర్కె నెన్నిన గేలిగనుచుఁ జనియెఁ, బలుముఖ నడవఁ పతి వచ్చి వెండియు నుల్లసమాడుచు నుడు నశని.” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౨౮౧. 3. నిందిర

చు, దూఱు. “ప. అని యుల్లసాబాడినం గట కటాబడి.” కాశీ. ౪, ఆ. ౫౧.

ఉల్లసము. ఉభ. దే. వి. 1. ఉత్సాహము, ఉల్లకట్టు. “గీ. లావునను గూడి పాణిఁగల్గ వయంగమున, నొత్తి పట్టిన సరకుగా వల్లసమున, హారకాంతిచ్చులంబున నల్ల నవ్వు, శ్రవణిచన్నలు రాజుచిత్తము హించె.” నైష. 2, ఆ. ౧౭౯.

2. ఉత్సాహసవాక్యము, ఎత్తిపాడుపు మాట. “గీ. బిల్లం బొమ్మన్నఁ బోచె తా నుల్లసముల, నేఁప నది రక్కసియ యాట యెగ్గె ..” ఆము. ౫, ఆ. ౫౧. 3. పరిహాసము, వేళాకోళము. (చూ. ఉల్లసమాడు.) 4. నింద, దూఱు. (చూ. ఉల్లసమాడు.) 5. బాధ; విరహ.

బాధ. “చ...విరహసంకతాపము పొందెఁ బార్వతిక. ప. ఇట్లుల్లసంబున నడచునానల్లక భరంబునం దురపిల్లించు.” కు. సు. ౫, ఆ. ౧౦౫, ౧౦౬. సు. వి. ఆ. పు. 1. సంతోషము. 2. ప్రకాశము, కాంతి. 3. వికాసము. విణ. (అ.ఆ.అ.)

1. సంతోషించునది. 2. ప్రకాశించునది. 3. వికసించునది. 4. వృక్షమగునది.

ఉల్లసింఁ. సు. ఆ. క్రి. 1. వృక్షమగు. “మ... నా రుల్లసిం, చె నుకృతాలి జనించె గర్భము రహించెక...” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧౮౧.

2. సంతోషించు. “పంచచామరము. ప్రన్ను గోపబాల గీతబాహుదీప్యం దయ్యు నుల్లసించి యెఁగ...మందనక.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౫౮౫.

ఉల్లసితము. సు. వి. ఆ. న. రోమాంచము, గగుర్పాటు. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. సంతోషించినది. 2. ప్రకాశించినది. 3. గర్జించినది. 4. చలించినది. 5. వైకె లాగఁబడినది.

ఉల్లసిల్లు. సు. ఆ. క్రి. 1. వృక్షమగు. 2. సంతోషించు. “ఉ. చితఁ దొఱగి యానృపతి చెల్వయుఁ దా మది నుల్లసిల్లుచుక.” ద్వా. ౬, ఆ. ౭౫. 3. కలుగు, పుట్టు. “క. మగువా నీమెంచి నలక, చిగురున ముఖళంబు నుల్లసిల్లెనె చెప్పుమా.” మర. ౪, ఆ. ౧౯. 4. ప్రకాశించు, బిప్పు. “గీ. మోక్షనగరీమహాద్వారముఖ కపాట, విఘ్న

టనాలాహుంచికా విశ్రమమున, నుల్లసిల్లెడు నుషడంగయోగవిద్య, నభ్యసించిన సాధకుడై మదన." కాశీ. ౧, ఆ. ౨౪౧. 5. విశించు, విచ్చు. "చ. కమలము లుల్లసిల్లి రవికాంత శిలా ధమనీలతాసహ, స్రములఁ గృషీటసంభవుఁడు రాజంగఁ జీకటి యాబుసారుగా...పాడుపు కొండవయిన్ రవి యొప్పె..." కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౧.

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి+అకు.) చీటి, ఖండపత్రిక. (శ.ర.)

ఉల్లాకుజేష. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ.ర.బ్ర.)

ఉల్లాకుము. సం. వి. అ. పు. మిరియము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రోగము కుదిరినది. 2. దక్షత గలది. 3. కుచియైనది. 4. సంతోషము గలది.

ఉల్లాపనము. సా. వి. అ. న. వృత్తి మొదలగు వానితో వ్యాఖ్యానము రచించుట.

ఉల్లాపము. సం. వి. అ. పు. 1. కాకుస్పర్శము గల వాక్యము, శోకము భీతి మున్నగువానిచే గలిగినభస్మనికారముతో చెప్పుమాట. 2. మాట. 3. దూషణవాక్యము. 4. సూచనము. 5. గట్టిగాఁ బిలుచుట.

ఉల్లాసి. సా. విణ. (స్. సి. స్.) 1. శోకము భీతి మున్నగువానిచే వికృతముగాఁ బలుకునది. 2. దుర్భాష లాడునది. 3. సూచించునది. 4. గట్టిగాఁ బిలుచునది.

ఉల్లాపించు. సా. న. క్రి. దుర్భాషలాడు, నిందించు. "వ. అని విధి నుల్లాపించుచు నక్కుసుమ శోమలి నల్లనల్లన తడమికినివచ్చి." కు. సా. ౧, ఆ. ౧౪౪.

ఉల్లాభము. సా. వి. అ. పు. వితానము, మేలుకట్టు.

ఉల్లాము. దే. వి. పక్షివిశేషము. (శ.ర.)

ఉల్లారు. దే. వి. (క. ఉల్లార.) 1. గుఱ్ఱపుజీనిమీఁది పఱపు. "వ...గ్రభాగపల్లవము రంద్రగోపపు టుల్లారులయొక రాజిల్లఁ దేజీలపోలిక భాసిల్లువానంతికా కుడుంగంబులను..." కళా. ౨, ఆ. ౨౨౪. 2. బాలడు. "వ...మూర శొక్కు

దును జేనశొక్కుండునుగాఁ గుట్టిన డొల్లుటుల్లారు లుల్లసిల్లు బల్లించిన పల్లంబులపై..." ఆము. ౪, ఆ. 3౧, పార్వ. ౧, ఆ. ౧౧౨.

ఉల్లాసనము. సం. వి. అ. న. 1. కాంతి. 2. సంతోషము. 3. వికాసము. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉల్లసింపఁజేయునది.

ఉల్లాసము. సం. వి. అ. పు. 1. ఉల్లాసనము. 2. ఒకరెగూడోషములు మఱియొకరిగుణదోషములెత్తిచెప్పుటచే సూచింపఁబడు నొకానొక యర్థాలూకారము. 3. గ్రంథప్రకరణము. 4. ప్రారంభము.

ఉల్లాసి. సం. విణ. (స్. సి. స్.) 1. ఉల్లసింపునది. 2. ఉల్లసింపఁజేయునది; ఉల్లసింపఁజేయువాడు. "ఉ...యాదవోల్లాసి చరిత్రమున్ వినఁ దలంపఁగ..." హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧3.

ఉల్లాసించు. సా. అ. క్రి. 1. సంతోషించు. "సి... శోకించియున్నాడొ...ఉల్లాసించినాడొ" కల. గినాడొ." శివరా. 3, ఆ. ౧౧. 2. ఒప్పు, ప్రకాశించు. "సి. అభినవ బర్హిబర్హాపిడలక్ష్మి నుల్లాసించుకేకలూప మమర." హరి. పూ. ౪, ఆ. 2.

ఉల్లాసితము. సా. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉల్లసింపఁజేయఁ బడెనది.

ఉల్లి. దే. వి. (క. ఉల్లి.) 1. లకునము, నీరుల్లి శి. "ఆ. మునగ యుల్లి యడవిమునగ దుర్భాసము ల...ప్రవర్తనీయకోటి..." భార. ఆను. 3, ఆ. ౧౮౮. 2. వెల్లుల్లి శి. "గీ. శ్రాద్ధార్చనంబునందు పర్వములు వినుము, పెండలంబును దోస పలూడు వుల్లి." మార్క. 3, ఆ. ౨౦3. సా. ఉల్లి దిన్నకోమటి. "గీ. ఘటిక మ్రంగినసిద్ధునియటుల నుల్లిదిన్నకోమటివలె సూరకున్నవాడు." సా. 3, ఆ. ౧౬౧.

ఉల్లిక. దే. వి. రక్తపుచ్చి శి. (ఆ. పా.)

ఉల్లికుప్పెడము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ.ర.)

ఉల్లికుట్టు = ఉల్లకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లి+కుట్టు. గర్భదోషవిద్యులనమున కుల్లి కమపంతయం గల

చును.) 1. ఎత్తిపొడుపు. “క. సమరమునకుఁ బరిశోల్పుచు, మముఁ దలఁచిన నుల్లికుట్టుమాట లఁ దచ్చి, క్షము లుడికించుచుఁ బొండవ, సమితి గడఁగించుచు రచట నెవ్వరోకో.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౪. 2. ఎత్తిపొడుపుమాట. “చ... ప్రతాపభాషణంబున నెడ నుల్లికుట్టులను బొం కుల వానిఁ గలంగఁజేసి...” భార. శాం. 3, ఆ. ౨౦. 3. మర్త్యభేదనము. (ఆం. పా.)

ఉల్లిరోడి. దే. వి. (ఉల్లి+రోడి.) ఉల్లిమొక్కనుండి బయలుదేటి చివర తెల్లనిపూవు పూయు పొడు గాటికాడ. (వా.)

ఉల్లిఖతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్రాయఁబడి నది. 2. గోకఁబడినది. 3. సానఁబట్టఁబడినది.

ఉల్లిగడ్డ. దే. వి. ఉల్లిపాయ. (ఆం. పా.)

ఉల్లిపాయ. దే. వి. (ఉల్లి+పాయ.) 1. ఉల్లిగడ్డ. (వా.) 2. ఉల్లిపాయ లాని చిన్నగడ్డ. (వా.)

ఉల్లిపాహణము. మి. వి. (ఉల్లి+పాహణము.) సా పీరము, ఒకానొక వివచదార్థము. (శ. రం.)

ఉల్లిపొర. దే. వి. (ఉల్లి+పొర.) ఉల్లిగడ్డయొక్క పలుచని చర్మము. (దా.)

ఉల్లిపొరకాకితము. దే. వి. ఉల్లిపొరపంటి పలుచని కాకితము. (వా.)

ఉల్లిథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సానఁబట్టఁ బడినది.

ఉల్లు. సం. వి. ఉ. పుం. సూరణము, కంద శ్లో.

ఉల్లుంచనము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తిరించుట. 2. భేదించుట. 3. పెకలించుట.

ఉల్లుంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఉల్లుంఠనము.

ఉల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న. 1. ఉపాలంభము, నొచ్చునట్లు తిరస్కరించుట. 2. వ్యాజస్తతి, లోపల కోప ముండి వైకి స్తుతించుట.

ఉల్లుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపాలం భింపఁబడినది. 2. వ్యాజస్తతి చేయఁబడినది.

ఉల్లునము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రుంచివేయఁ బడినది.

ఉల్లెడ = ఉల్లడ. “ప. హుతపహుం దగరుధూపంబు రేచఁ బ్రవృత్తుం డుల్లెడ యిడ...” ఆము. ౬, ఆ. ౧౩౦.

ఉల్లేఖనము. సం. వి. అ. న. 1. గోఁతుట. 2. రా చుట. 3. వ్రాయుట. 4. త్రవ్వట. 5. క్రక్కు ట. 6. ఉచ్చరించుట.

ఉల్లేఖము. సం. వి. ఆ. పు. 1. = ఉల్లేఖనము. 2. పలుతెఱంగులు గలధర్మము లున్నయొకే పదార్థమును బలవీరుల గ్రహించు నొకానొక యర్థాలంకారము.

ఉల్లేఖామే. సం. స. క్రి. 1. విస్తరించి చెప్ప. “కా... క్రిడావిహరక్రియా, లీలావఃస్యకథా ప్రసంగముల నుల్లేఖించి వర్ణింతురు... అద్దేవ తత్.” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౦౦. 2. అంటు. “స్థి. అట ముడవముపై నశ్ర ముల్లేఖించు బాంబూనడ త్రికూలంబుఁ జూచి.” శివరా. 3, ఆ. ౧౦౭.

ఉల్లోకితము. సం. వి. అ. న. స్వభావవ్యగ్నిశేషము, సూజమైనచూపు.

ఉల్లోచము. సం. వి. అ. పుం. ఉల్లెడ, మేలుకట్టు.

ఉల్లోలము. సం. వి. అ. పు. పెద్ద కెరటము. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగులఁ జలించునది.

ఉవిద. వై. వి. (సం. యువలి.) 1. స్త్రీ, ఆడది.

“గీ... ముగుడ యువిద, గరిత యన భామినీ సమాఖ్యి లగు...” సాం. వి. మాన. ౨౦, ఆం.

సం. ౯. 2. జవ్వని, యౌవనవతి. “గీ. ఉవిద నిద్దంపు జాసులసవతుఁ గోరి, కలముగర్భంబు లడఁచులోఁ గంటకములు.” ఆము. ౫, ఆ. 3౩.

3. అందగత్తె, సుందరి. “గీ. ఉవిద సోమరసం బన్న నోకిలించు..., పావకుండు నేడ డెల్లి నీవై విరాళి.” వైష. ౪, ఆ. 3౨. 4. ఆలు, భార్య. “గీ. ఉవిద యీగీడు విద్వాంసుఁ డోడనేని, నీకు నితనికి నన్నపూనికయ...” ఆము. ౪, ఆ. ౬౪.

ఉవ్వ. దే. వి. వృక్షవిశేషము. (శ. రం.)

ఉవ్వకిట్ట. ద్వ. వి. పక్షి విశేషము, గోలత్తిక. (శ. ర. ద్వా.)

ఉవ్వలపోటి. దే. వి. బాలక్రిడావిశేషము. “సీ. చి
డుగు డువ్వలపోటి...” కాళ. 3, ఆ. 33.

ఉవ్వాయి. దే. వి. జయము, గెలుపు. (వికాస మని
శ. ౪; సంతోష మని సూ. ని.) “క. ఇవ్వధమున
రుక్మిణి మది, బువ్వం బరిమళముఁ బోలెఁ బొ
లుపుగ సెత్తం, బువ్వాయి గలిగె కౌరికి, మవ్వ
ము విగఁడొడఁగె గెలుపు మట్టంబయ్యెన్.”
“గీ. చాలు నని పాసె రుక్మిణి...” ఉ. హరి.
3, ఆ. ౧౨౫, ౧౨౬.

ఉవ్వీళ్లలూరు = ఉవ్వీళ్లూరు. 1. త్వరచదు. “ఉ...
చూచువేడుకల నువ్వీళ్లలూరెడు నెవ్వనంబులు
...” భార. విరా. ౫, ఆ. 3౯3. 2. ఆసింపు,
కోరు. “సీ. మీమొగంబులు నాల్గు సీమాద్వి
నువ్వీళ్ల లూరిన నేకాస్య నొకతె నేను, జాలం
దునే...” కళా. ౫, ఆ. ౧౫.

ఉవ్వీళ్లలూర్పు = ఉవ్వీళ్లూర్పు. “చ. పడఁతులు
లేచునంభమును భర్తల కువ్వీళ్లలూర్పు...”
కవిక. ౪, ఆ. ౧౮౯.

ఉవ్వీళ్లు. దే. వి. బ. తొందర. “మ...కొవ్వన
నన్నట్టంగఁ బూని తివ్వడు మదం బువ్వీళ్లు నీ
కేల యుచు...” శతకంఠ. 3, ఆ. 20.

ఉవ్వీళ్లుగోను. దే. అ. క్రి. (ఉవ్వీళ్లు+కొను.) త్వర
పడు. “ఉ. వీళ్లవి రెండుఁ బన్నుడు దివి గల
హాశనమానిచూడుఁ లువ్వీళ్లుగోనంగఁ జొచ్చె
...” కవిక. ౨, ఆ. ౧౫0.

ఉవ్వీళ్లుగొలుపు. దే. స. క్రి. (ఉవ్వీళ్లుగోను ధా.
ప్రే.) త్వరపెట్టు. “సీ. మాధుర్యధుర్య కోమలవచ
నామృతం బనుభవించఁగఁ గౌతుకాంతరంబు.
“గీ. గలుగఁ జేయుచు నువ్వీళ్లుగొలుపు నీదు,
సంగతి యొకత గని యెట్లు జాణివిడుతు.”
ప్రభా. 3, ఆ. ౬౬.

ఉవ్వీళ్లూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్వీళ్లు+ఉరు.)
1. తొందరపడు. “క...అతఁ, డువ్వీళ్లూరెడు
భవన్మదోద్ధతి యడఁపన్.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.
౧౧౬. 2. ఆసింపు, కోరు. “మ. అనినా గేయ
రాజనందన ప్రభూతాశ్చర్యయై యిట్లునున్,
విను సీరూపము సూచి మాన్యవతి...యువ్వీళ్లూరు

నే నెవ్వెయింబనిగొందున్...” భార. విరా.
౧, ఆ. 3౨౧.

ఉవ్వీళ్లూర్పు. దే. స. క్రి. (ఉవ్వీళ్లూరు ధా.ప్రే.)
ఆశ కలుగఁజేయు, కోరిక పుట్టించు. “సీ. విగంధ
గజమాన హృదయ మువ్వీళ్లూర్పు భవునిమైఁ
జక్క సాఁబాలు గొనియె.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౫0.

ఉవ్వీ. దే. వి. శీఘ్రత్వాదులఁ బెలుపుననుకరణము.
(చూ. ఉవ్వనం)

ఉవ్వీన. దే. అవ్య. ద్రు. 1. వెంటనే, శీఘ్రముగా
“ఉ...పసిడివిహన మెక్కి తానువ్వీన నచ్చ
రత్ గొలుప నుర్వికి పచ్చి ముహూర్తమాత్రలో,
మవ్వపుటైహికక్రియలు మాని వరావరతత్వ
వేది యై.” వి. పు. ౫, ఆ. 2౧0. 2. తటాలున
పాతాత్తుగా. “ఉ...ఒం డుపమ సేరక యూరక
యొండి యింతలో, నువ్వీనఁ జేప గైకొని సహా
దరిపాడి దొంగి చెల్లెలిన్,...చధియించు
తెంపుతోన్.” వి. పు. 2, ఆ. ౮. “ఉ. ఉవ్వీన
నువ్వుల్లె ననురోద్వహమూర్ధచయంబు గ్రక్క
నన్.” భా. రా. యు. ౨౧.

ఉవ్వీత్తు. దే. క్రి. విణ. (ఉవ్వీ+త్తు.) 2. పూర్తి
గా. “ఉ. (౧) త్తఱిఁ దద్బుం బగిబతాఘములన్
నుటుమాడి వైచె నువ్వీత్తుగ...” కళా. ౮, ఆ.
౫2. 2. సునాయాసముగా. “మ. నను నువ్వీ
త్తుగఁ బఱుమిఱితివి...” పసు. ౨, ఆ. ౧0.
3. మితిమీరి. “ఉ...అప యువ్వీత్తుగఁ ద్రావి
నట్లు విబుధేశుఁడు మాణవకోగ నివృత్తున్, జిత్ర
మునం దవించి...” పాండు. ౫, ఆ. ౧౮౯.

ఉవ్వీత్తుగోను. దే. స. క్రి. (ఉవ్వీత్తు+కొను.) అడఁ
చు, నశింపఁజేయు. “ప...ఉడుగణమయూ
ఖంబుకొవ్వ లువ్వీత్తుగోని నివ్వటిల్లుచు బ్రహ్మ
డకరండకర్పూర ఖండాయమానంబు లగు చంద్ర
కిరణంబులును...” భాగ. ౧0, స్కం. పూ.
2౬౫.

ఉశనసుఁడు. సం. వి. న్. పుం. శుక్రాచార్యుఁడు.

ఉశనుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఉశనసుఁడు, శుక్రుఁడు.

ఉళి. సం. వి. ఉళి. క్రి. ఇచ్చు, కోరిక.

ఉళిరము. సం. వి. అ. పుం. న. నలదము, పట్టివేరుళి.
ఉష్ట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రాత్రి. 2. రాత్రికేష
ము. 3. ఆవు. 4. చేదుసొరళి. 5. బాణుని
తనయ.

ఉష్టణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పిప్పలిళి. 2. సొంటి.
ఉష్టణము. సం. వి. అ. న. 1. మిరియము. 2. సొంటి.
3. పిప్పలివేరు.

ఉష్టపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని. 2. చిత్ర
మూలముళి.

ఉష్టపుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు.

ఉష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుగ్గలముళి. 2. వే
కువ. 3. పగలు. 4. చాటిమన్ను. విణ. (అ.అ.అ.)
కాల్చునది.

ఉష్టర్షదము. సం. వి. అ. పుం. చిత్రమూలముళి.

ఉష్టర్షుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని. 2. బిడ్డ
డు. విణ. (అ.అ.అ.) అగ్నిహోత్రము చేయు
కాలమున మేలుకొని యుండువాడు.

ఉష్టసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాయంసూర్య.

ఉష్టస్యము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) సూర్యకాల
మందలిది.

ఉష్టస్సు. సం. వి. న్. న. ప్రత్యూషము, తెల్లవాణు
టకు ముందు నాల్గైదు గడియలకాలము.

ఉష్టకలము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్టకాలమున
గూయునది — కోడి.

ఉష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వృద్ధి, వడ్డి.

ఉష్టితము. సం. వి. అ. న. నివాసము. విణ. (అ.అ.అ.)
1. కాల్పబడినది. 2. ఉన్నది. 3. పాసిపోయి
నది.

ఉష్టకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరభకర్ణిక, పృథ్
విశేషము.

ఉష్టము. సం. వి. అ. పుం. ఒంటె.

ఉష్ట్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్త్రీజాతియొంటె.

ఉష్ట్రీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉష్ట్రీ. 2. ఒకరకపు
కుండ. 3. కల్లుకుండ.

ఉష్టకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జ్వరము. 2. వేసవి.
ఉష్టగుడు. సం. వి. ఉ. పుం. వేడిపెలంగు, సూ
ర్యుడు.

ఉష్టనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైతరణీనది.

ఉష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేడిమి. 2. ఎండ.
3. వేసవి. 4. తాపము. 5. నీరుల్లిళి. 6. ఒకా
నొక నరకము. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వేడి
గలది. 2. నేర్పు గలది. 3. చుటుకు గలది.
4. కారము గలది. 5. కోపోద్రేకము గలది.

ఉష్టరశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు.

ఉష్టవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్రము, గో
డుగు.

ఉష్టాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యుడు. (ఇట్లే:
ఉష్టకరుడు, ఉష్టదీధితి, ఉష్టభానువు, ఉష్టరుచి
మొ.)

ఉష్టాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేసవి. 2. వేసవి
రాక. ఇట్లే: ఉష్టాభిగమము, ఉష్టాచగమము.

ఉష్టాసహము. సం. వి. అ. పుం. హేమంతముతువు.
విణ. (అ.అ.అ.) వేడిమి సహింపలేనిది.

ఉష్టించు. సం. అ. క్రీ. 1. ఎండు. “మ. ఉదకం
బింకిన లావు దూలి వడి: దా నుష్టింపగా
రాంపిలో, గదలంజాలనిమిసా...” న. శ. ౯౪.
2. వేడెక్కు. “నీ. సారకు నుష్టించి నీరు
గ్రమ్మెడు నేత్రములమీద నరసినబొమలు
వ్రాల.” పరాశ. ౬, ఆ. ౧౭.

ఉష్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. యవాగువు, వేడిగంజి.
2. నేర్పు గలస్త్రీ. 3. చుటు కై నస్త్రీ.

ఉష్టిమ. సం. = ఉష్టిమము.

ఉష్టిమము. సం. వి. న్. పుం. వేడిమి.

ఉష్టివము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. తలపాగ.
2. కిరీటము.

ఉష్టిషి. సం. వి. న్. పుం. శివుడు. విణ. (అ.అ.అ.)
ఉష్టిషము గలవాడు.

ఉష్టము. సం. వి. అ. న్. పుం. 1. వేడిమి.
2. ఉక్క. 3. ఎండ. 4. వేసవి. 5. అవిధి.

ఉష్టాగమము. సు. వి. అ. పుం. ఉష్టాచగమము,
గ్రీష్మబుతువు.

ఉష్టాచగమము. సుం. = ఉష్టాగమము.

ఉసి. దే. వి. 1. తుక్క మొదలగువానికిఁ జేయు
ప్రేరణము. (చూ. ఉసికొలుపు.) 2. నుసి, పొడి.
“ద్వి. పరగినకరత్తి పత్రాలనంచి, యొరగిన
గొడుగును నుసి రాలు కోల.” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౦౪, పం. 3. సంగీతము పాడునపుడు తాళము
వేయుట ననుననంచి చేయు హస్తవిశేష విశే
షము. (వా.) 4. ఆవకాశము. (అం. పా.)

ఉసికొను. దే. అ. క్రి. (తుక్క) కవియు, మోద
పడు. (చూ. ఉసికొలుపు.)

ఉసికొలుపు, ఉసికొల్పు. దే. స. క్రి. (తుక్కను)
కవియించు. “క. పొద లట్లు వెడలుపందుల,
కదుపులఁ బట్టెడలు దిగిచి కవియించిన బెట్టెద
మైన జాగలంబులు, చెదరక డామంగఁ జూచి
చెంచులు కడకన్. క. వడి నుసికొలుపుటయును
...” య. అ. అ. ౨, ౮. 2. ప్రేరించు. “చ...
గోమహాభరణుండు ప్రేమతోడ” “సీ. ఉసి
కొల్పి వంచించి దునుకుల చనుదోయి చే నంట
...” రాధికా. ౧, ఆ. ౧౨౩, ౧౨౪.

ఉసిరి = ఉసిరిక. సాం. వి. స్థా. ౧౨. దశా. ౬, ఆ. ౧౧.

ఉసిరిక. దే. వి. ఆమలకి ౪. “గీ... శౌచ మృత్పొడ
మునకుఁ, గలకసంభవ యుసిరికకాయయంత,
మాన మని చెప్పుదురు కర్మమర్మ విదులు.” కాశీ.
౧, ఆ. ౨౦౦. ఉ. రా. ౧, ఆ. ౨౮౩.

ఉసివోవు. దే. అ. క్రి. (ఉసి+పోవు) తప్పిపోవు
గుఱికి తగులక దాటిపోవు. “ఉ. కానకు నంప
తప్పెఱుగు గబ్బిమెకంబులు పేరఁ గారుపో,
తేనుగుదాయ యెల్లపులి యేసిసయే టుసివోయెఁ
బోయినన్, మానితి నిస్సరో యనుచు...” కకు.
౪, ఆ. ౧౨.

ఉసుగు. దే. అ. క్రి. (క. ఉసిగు) నుసుగు, తొ
లగు. “ద్వి... కన్నప్ప చెప్పరాయడిని, చొ
ప్పార నుసిగినచోట్ల భావమున, తడయక సిద్ధము
తానయై నిలిచి, పొడిపించుకొన్నట్టి పోటులు
వగిది.” పండితా. పురా. ౧౦౪, పు. “ద్వి. పో

టులు తొందలు పొరలెత్తియున్న, చోటులు
నుసిగిన, చోటులు...” పండితా. పురా.
౧౦౪, పు.

ఉసుక. దే. వి. (క. ఉసుగ.) ఇసుక. “ద్వి. ఉసుక
వంటకముగా నుడికింప వచ్చు.” ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౩౧౯. (శ. ర. పా.)

ఉసుము. దే. అ. క్రి. 1. ఉడుకు; కడిగివేయు.
“మ. అసిధారావధితాత్మ బంధుభుజమధ్యనైర్వర
నిర్మద్వనన్, మనలై పుట్టిన యమృహాదురితమున్
మన్నెట్టియున్ వాటిమే, ధనమిద్ధానలభూతిచే
నుసిమియున్ దప్పింపలే నైతి నీ, కన బెప్పాటఁ
దొలంగు నెట్టులగుదుం గల్పాణ కల్పాత్మఁ
డె.” పాడు. ౧, ఆ. ౪౧. 2. పులుము,
నులుము. “గీ. అవయంబులు గదలించి యాపు
లించి, నిదురఁ చెప్పితి మేల్పొంచి నీల్లి మలగి,
యెడలు విఱుచుచుఁ గనుగవ లనుముకొనుచు,
ధాత గూర్చుండె నృప్తిసంధాత యగుచు.”
భాగ. ౮, స్కం. ౨౩౪. 3. తోము, మసి
పోవుటకై యిసుక మున్నగువానితో రాచు.
“క. వినరుహరజమునఁ బైకం, దుసిమిన దగదగ
వెలుంగు నుడురాజుక్రియన్.” పాడు. ౩, ఆ.
౧౯౬.

ఉసురసురు. దే. వి. (ఉసురు+అసురు.) తాపము
దుఃఖము మున్నగువానివలన విడుచు నిశ్వాస
ములధ్వని కనుకరణము. “చ. ముసుఁ గిడి పండు
కొవ్వనుచు మోహముతోడ వితర్కి జూసి తా,
నుసురసు రంచు ఖన్న యయి యొయ్యన సేగి
...” హాస. ౪, ఆ. ౧౧౩.

ఉసురు. దే. వి. తాపదుఃఖాదులందు విడుచు నిశ్వా
సములధ్వని కనుకరణము. “గీ. అని ప్ర మోదించు
నుసు రను నలఁతఁ గుండు.” సా. ౨, ఆ. ౧౪౨.
“సీ. సుపెంగపొదరింటిపక్కి గోరఁటఁ గాంచి
యును రంచు మగిడి నోరూరునవియు.” పారి.
౩, ఆ. ౧౧. (దీని యాప్రేడితరూపము ఉసు
రుసురు.)

ఉసురుమను. దే. అ. క్రి. (ఉసురు+అను.) దుఃఖం
చు; బాధపడు. “క. జాయైనఁ గరంగ సేనిపు,
డీయాడినమాటలకు నొకింతఁ గరంగ వే, మోయి

యిది నీకు మంచిదొక్కో యాడుది యునురు
మన్ను గొఱ గాదు సుమి." సా. ౨౮.౧౨౩.

ఉసులు. వై. వి. (సం. ఆనవః) 1. ప్రాణము.
"గీ. ఉసులు నాఁగను బ్రాణాఖ్య యొప్పుచుడు."
ఆం. భా. ప్ర. ౬౧. 2. మనఃక్షోభమువలనఁ
గలుగుఫలము. "గీ...నాయుసులు తాఁకి, దీప
ములు నైత మల్లాడుఁ దెజవలార." శుక.
౨, ఆ. ౧౧౪.

ఉసులుకొను. దే. ఆ. క్రి. (ఉసులు+కొను.) వర్ణిల్లు,
వృద్ధిపొందు. "వ...పెన రుసులుకొనియె..."
కాశీ. 3, ఆ. ౨3.

ఉసులు. దే. వి. 1. వీలు, ఆనుకూల్యము. "వ. ఉసు
లు లేక..." ఉ. హరి. 3, ఆ. ౮౦. 2. సౌఖ్య
ము, సుఖము. (శ. ర.) విణ. 1. అనుకూలము:—
నా దేహము ప్రయాణమున కుసులుగా లేదు.
2. సుఖవంతము. వా:—మాయిల్లు ఇరు కగుటచే
నలుగురు వచ్చిన సుసులుగాఁ గూర్చుండఁ జో
టుండదు.

ఉసుళ్లు = ఇసుళ్లు. (శ. ర.)

ఉసురు = ఉస్సురు. "చ. సుదతియు విన్నవై కడు
సుసూ రని మో మఱవాంచి యుండఁగా."
రస. ౨, గు. ౯౨.

ఉస్తై. దే. వి. ఉచ్చిత శీ. "నీ...తంగేడి తగిడి
యుస్తై." హంస. ౪, ఆ. ౧౦.

ఉస్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి. 2. గోవు.
3. ఎలుకజేడి శీ.

ఉస్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కిరణము. 2. ఎద్దు.
ఉస్త్రీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలధేనువు, నీటియావు.
ఉస్సు = ఉస్సురు. "ఉ. ఓరువరానివంతఁ దల యూ
చుచు సుస్సని వెచ్చనూర్చు..." విక్ర. 2, ఆ.
౧౪౪.

ఉస్సురస్సురు = ఉసురసురు. "ఆ. అంత నంత కంత
కెంతయు సంతాప, మతికయిల్లు సుస్సురస్సు
రనుచు." పరమ. 3, ఆ. ౧౪౮.

ఉస్సురు. దే. వి. తాపము దుఃఖము మున్నగువాని
మందు విడుచు నిశ్వాసములధ్వని కనుకరణము.

"గీ. ఇరుగు పొరుగులదూవతు లేపురేగి, సంగమ
క్రీడ నోలాడి సరసమాడు, సావసావలు విన్న
మాత్ర నుస్సురుమటంచు, మన్నభుని 'బారిగొట్టె
యై మగువ దలఁకు." హంస. ౪, ఆ. ౧౪౮.

ఉసుహళా. దే. వి. (ఉహళా+ఉహళా.) చలిచే
వణఁకునపుడు కలుగుధ్వని కనుకరణము. "క. బ
హుశీతోపేతంబై, యుసుహళా యని వడఁకె
లోక ముర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
౯౦౦.

ఉష్టా. దే. వి. 1. నిప్పు, ధూళి మున్నగువాని నూఁ
దుటయం దగుధ్వని కనుకరణము. "సీ. ఉష్టాని
హోమాగ్ని నూఁదనొల్లఁడు గాని..." పాండు.
3, ఆ. ౧౨. 2. ఉస్సురు. "ఉ. అంగడినుండి
బియ్యము పదార్థములుం గొనివచ్చి దప్పిమై,
సంగము దూల నుష్టానుచు..." కాశీ. ౪, ఆ. ౬౪.

ఉళిక్కి. దే. విణ. రిక్తము, ఉత్తది. (వా.)

ఉళిక్కి. దే. విణ. హుళిక్కి, కపటము. "గీ. జడలు
రుదురక్కపేరులఁ జాలఁబూని, బూది మెయిఁ
బూసి పులితోలు మీఁదఁగూరు, చుండిముక్కును
గన్నులు నొనరముసి, కొని యుళిక్కిగ నేమే
మొ గొడఁగుచుడె." అచ్చ. యు. ౪౦౯.

ఉః

ఉః. ఉభ. దే. 1. ఒకానొకయక్షరము. 2. ఉకా
రాతతత్పనుపదములమీఁది సంబుద్ధి డుజ్జునకు
వికల్పమై యాదేశముగా వచ్చు నక్షరము.
ఉదా:—శంభూ! సం. వి. ఉః. పుం. 1. శివుఁ
డు. 2. చంద్రుడు. 3. పురుషుడు. 4. వై
శ్యుడు. (ఇది తెలుఁగున వ్యస్తముగాఁ బ్రయో
గింపఁబడ లేదు.) ఉః. స్త్రీ. ఉపమ, పోలిక.
విణ. (ఉఃఉఃఉః) రక్షకుడు, కాపాడువాడు.

ఉఃం. వై. వి. (సం. హుమ్.) 1. శంఖాదు లూఁదు
నపుడు కలుగుధ్వని కనుకరణము. (వా.) 2. పల్లకి
మోయుటెస్తలు 'ఓం తోపా టుపయోగించు
మఱియొక యూఁతపదము. (వా.)

ఉః. వై. అవ్య. (సం. హుమ్.) 1. కథాది శ్రవణ
సమయమున శ్రోత వినుచున్నట్లు తెలుపుపదము.
'ఉదా:—ఉః. తరువాత. 2. అంగీకారమును

తెలియజేయుచున్నాను. ఉదా:—నీవు రేపు తప్పక వచ్చెదవా? ఊరక. 3. శ్రోధము, ఆశ్చర్యము మున్నగువానిని చెలుపు పదము. (వా.)

4. ప్రశ్నార్థకము. (ఆం. పా.)

ఊరక. దే. వి. 1. ఊరకలూట. “చ. వికముల వీరకతున్ సిరులఁ బేర్చినయూమని యూచు నూరకతున్, జకితమృగాక్షి యోర్వ నిరక జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా.” దుక్తా. 3, ఆ. ౧౫౪. 2. ఊరక. “నీ...ఊరక పాట్లుముక నా నొప్పుఁ దుషము.” ఆం. భా. ద్వి. ౨౩౯.

ఊరకదంపు. దే. వి. (ఊరక+దంపు.) 1. ధాన్యము బియ్యము చేయుటకై దుపి యూరకను దొలఁగించుట. 2. అర్థము లేనిభాషణము. వా:—ఆతనియుపన్యాస మంతయు పట్టియూరకదంపు.

ఊరకదంపుపాట. దే. వి. (ఊరక+దంపు+పాట.) 1. వడ్లు దంపునపుడు కాలక్షేపమునకు దంపు స్త్రీలు పాడుపాట. (వా.) 2. అర్థము లేనివాగా డంబరభాషణము. (వా.)

ఊరకబంతి. దే. వి. (ఊరక+బంతి.) ఊరకపంటి రేకులు గలయొకబంతిచెట్టు. (ఊరకబంతి, రేక బంతి, ముద్దబంతి యని బంతి మూడువిధములు.) ఉదా:—ఊరకబంతిపువ్వు.

ఊరకర. వై. వి. (సం. హంకారం.) ఆనందముతోఁ జేయు “ఊర, ఊర” అను శిశువుల తొక్కు పలుకు. (చూ. ఊరకరలిచ్చు.)

ఊరకరలిచ్చు. ద్వ. అ. క్రి. (ఊరకరలు+ఇచ్చు.) 1. శిశువులు ఆనందముతో ఊరకర అని ధ్వని చేయు. “నీ...పెదమేడ్పునంతన యుడుగు నుగ్గడుగు నూరకరలిచ్చు నాలకించు.” భో. 2, ఆ. ౧౭౬. 2. హంకరించు. (చూ. ఊరకరలుగొట్టు, ఊరకరలువెట్టు. మొ.)

ఊరకరలుగొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (ఊరకరలు+గొట్టు.) హంకరించు, ఆనందభయోదయము నటించు. “ద్వి...పసులు, వలివేగమున వచ్చి వచ్చి యొండొండ, యూరకరల్ గొట్టుచు నుత్తల పడుచు.” బస. 2, ఆ. ౧౨౦, పం. (ఇట్లే: ఊరకరలువెట్టు. బస. ౫, ఆ. ౪౦౧, పం.)

ఊరకొచ్చు. దే. అ. క్రి. ఉంకించు, పూను. “కా... నేఁ ద్రివిష్టపములక గెల్వంగ నూరకొచ్చు...” భార. కర్ణ. 3, ఆ. ౧౩౦.

ఊరక = ఊరకొచ్చు. “చ. ఉరవడి నుప్పరం బెగయ నూతు మదీయవదోగ్ర నుట్టన, నుప్పరము నైఁచ లేక వడి భూమి దిగంబడు...” భా. రా. సం. 3. వి. 1. పూనిక. (శ. ర.) 2. మాటు, పర్యాయము. “ఉ. తాకి భుజావిజృంభణము దర్పము నేర్పును నేర్పడంగ నొ, తూతున వేయు చేతుల మహాగ్ర శరావళిపంజరిజతో, దాకకగ నేసిన...” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౪౩౬. 3. విజృంభణము, శక్తికొలది చేయు తీవ్రప్రయత్నము. “ఉ. ప్రాతుడు మాత్రీకూట శిఖరంబులమీదికి నెల్లవారు నొక్కూతున...” భా. రా. యు. ౨౦౦.

ఊరకను. దే. వి. 1. యత్నము, పూనిక. “ఉ. మచ్చికజీంకక బట్ట వడిమై శశి యూరకను నేయ...” కాళిదీ. ౧, ఆ. ౫౯. 2. మాటు, పర్యాయము. “ప. ఆప్సులుగల లొక్కయూరకను దెప్పరంబుగా నుప్పరంబున కెగసిన...” వేం. పంచ. ౨, ఆ. ౧౩. 3. విశ్రాంతిస్థానము. “చ...ఇదె పావనిపోవుచున్నవాఁ, డుడుగణ వీధి లంకవల నొక్కడు నొక్కనిమేష మా శ్రమం, బుడుగ హిరణ్యనాభ తగ నూరకను గమ్ము...” భా. రా. సం. ౨౬.

ఊరకొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (ఊరక+కొట్టు.) ఊరకొట్టు అను. “మ. సొలయన్ జూచు నగున్ బయల్ వలకరించుం బల్కు నూరకొట్టు...” చంద్రా. 3, ఆ. ౪. స. క్రి. ఊరకొట్టు అనుచు విను. వా:—నే కథ చెప్పించుండగా మా పిల్లవాఁడూరకొట్టుచున్నాఁడు. వి. శ్రమూది నూచక ముగా ఊరక యనుట. “నీ. పెదవికాటునఁ బట్టు బెడిదంపుటూరకొట్టు గుబ్బిజీరలఁ దొట్టుగొడగు తిట్టు.” చంద్రా. ౬, ఆ. ౧౫౧.

ఊరకొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఊరక+కొను.) ఊరక అను. “గీ. తనువు మఱచితి వేమొ యూరకొన పదేమి, యవలితఁ చెల్పు మనియెదో యైనఁ గాని.” పార్థ. ౬, ఆ. ౨. స. క్రి. విను.

“శా. ఉంఁకొఁ జెప్పఁగ నెంతయేని తడవ...”
కాశీ. 2, ఆ. ౧౭౩. “చ...అల్పబుద్ధులవెడ
మాట లూఁకొనకు...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ.
3౩౧.

ఉంఁగాడు = (ఉంఁగు+అడు.) ఉంఁగియాడు. “శా. కం
తారావ మొనర్చె నత్తటి మహాగ్రస్థుర్ని
దిజ్నాగముల్, గుంతిగూతముదంబులై పడఁకఁగా
గోత్రంబులూఁగాడఁగా...” చిత్రభా. 3, ఆ. ౮౬.

ఉంఁగియాడు. చే. అ. క్రి. (ఉంఁగి+అడు.) సంచ
లించు, కదలిపోవు. “సీ. తమతనుచ్ఛాయ మేఘ
ములు పచ్చనివన్నె నుభయవక్షములునై యూఁ
గియాడ.” కాశీ. 3, ఆ. ౧౧.

ఉంఁగు. చే. అ. క్రి. 1. ఆందోళించు, ముందు వెను
కల కుయ్యలలో నుండి యూఁగాడు. “చ...న
మీరణుఁ డేకసఖుఁ డూఁచుచుండఁగా, నులియు
చు మొల్లగుత్తు లనునయ్యెల లొప్పగ నెక్కి
యూఁగె నుల్లలదళిసీతులంబు...” భార. ఆర.
౪, ఆ. ౧౩౮. 2. కదలు. “క. ఉంఁగెడువల్లును
విసమునఁ, దోఁగినవంటకముఁ గుల్మితూ డగు
మంత్రిక, లోఁగక యుక్తులించిన, చోఁగలుగు
నఖండ మైననుఖ మెవ్వరికిన్.” వేం. పంచ.
౧, ఆ. 3౭౬.

ఉంఁగులాట. చే. వి. (ఉంఁగులాడు. ధా.) ఆందోళ
నము, ఉంఁగులాడుట. (శ. ర.)

ఉంఁగులాడు. చే. అ. క్రి. (ఉంఁగులు+అడు.)
1. ఉంఁగాడు. (శ. ర.) 2. సంచలించు; కలఁత
నందు. “గీ. ఓరచూపులవిటచిత్త మూఁగులాడ.”
విధి. ౫౦.

ఉంఁచే. చే. వి. (క. ఉంఁచె.) 1. ఇషిక, ఒకవిధ మగు
తృణము. “గీ. వినరి యొకయూఁచఁ గొని
వేయ వెంట వెంట, నదియ యొక్కమహాస్త్రమై
కదియఁ గాకి, లావు నెడి వచ్చి ననుఁ గావు
కావు మనుచుఁ, బాదముల వ్రాలఁ బరమకృపా
శుఁ డగుచు.” రామా. ౫, ఆ. ౬౮. 2. జొన్న
లోనగువానికంటికాడ. (చూ. ఉంఁచేదియ్యము.)
3. అరటిదూఁట. (శ. ర.) 4. ఇనుము మొదలగు
వానికడ్డి. ఉదా:—ఇనుపయూఁచ. 5. వెదురు
బాణము. (వా.)

ఉంఁచేకండ. చే. వి. (ఉంఁచ+కండ.) నూలు చుట్టిన
నున్నని జొన్నకాడ. “గీ. ఎన్నికలు పట్టి పుంజం
బు లేర్పరించి, పంటకట్టలు మఱిలోడుపడుగు
లూఁచ, కండ లొనరించి చాలించి కాఁపుటించు,
లున్న...” శుక. ౨, ఆ. ౪౨౩.

ఉంఁచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉంఁచ+పడు.) 1. ఉంఁ
చవలె నన్నమగు, కృశించు. 2. ఉంఁచ కల దగు.
“చ. సరసిజగంధి పెందొడలసాటికి రా నెది
రించి పోరు సీశరభము తెల్లఁ జేపడఁగఁ గన్గొని
యండియుఁ దజ్జయార్థమై, పారలఁ బెనంగి
యూఁచపడి పోవుట లితియ కాక ధాత్రివై,
నరఃటులు పిల్ల పిల్లతర మైనను సామ్యముఁ బొంద
నేర్పునే.” భాను. ౨, ఆ. ౧౩. (రెండర్థములకు
నిది యుదాహరణము.)

ఉంఁచేపోవు. చే. అ. క్రి. (ఉంఁచ+పోవు.) ఉంఁచ
వలె నగు, కృశించు. “సీ...ఉంఁచపోయినపిఱుఁ
దుదుటుఁదొట్ట.” భట్టా. ౪, ఆ. (శ. ర.)

ఉంఁచేబియ్యము. చే. వి. (ఉంఁచ+బియ్యము.) ముదు
రని జొన్నగింజలు. “సీ. కంకుల నొజ్జ లేకాలం
బు గడపంగ నూఁచబియ్యంబు శిష్యులకు
గలవె.” రామలి. ౮౫.

ఉంఁచేముట్టు. చే. క్రి. విణ. పూర్తి, నిశ్చేషము.
“గీ. ఉంఁచముట్టుగ గీము లాహుతిగనంగ, ముఖ
రసావకశిఖలవై మోఁదుకొనిరి.” రామా.
౬, ఆ. ౨౫౦. “గీ. సర్వధనములు నద్దురాచార
శిలుఁ, డూఁచముట్టుగ నిలు ద్రోచి యుఱికి
చనుట.” పాండు. 3, ఆ. ౫౦.

ఉంఁచముట్టుగొను. చే. స. క్రి. (ఉంఁచముట్టు+
కొను.) నిశ్చేషముగాఁ జంపు; చంపు. “గీ...నీ
తమ్మఁగుట్టుల నూఁచముట్టు, కొనియెనే విధి...”
భార. శల్య. ౧, ఆ. ౨౮.

ఉంఁచే. చే. స. క్రి. (ఉంఁగుధా. ప్రే.) 1. ఉంఁగఁ
జేయు, ఆందోళింపఁజేయు. “చ...సమీరణుఁ
డేకసఖుఁ డూఁచుచుండఁగా, నులియుచు మొల్ల
గుత్తు లను నయ్యెల లొప్పగ నెక్కి యూఁగె
నుల్లలదళిసీతులంబు...” భార. ఆర. ౪, ఆ.
౧౩౮. 2. ఆడించు, కదలించు. “ద్వి...చివ్రు,

నొడసి గడ్డము పట్టి యూచె నవ్వెలది.” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౩౦, పం.—ఆ. క్రి. సుదే హించు, కొంతు. “క. కయ్యానకు: గాల్చివ్వుచు, గయ్యానితనంబు మీఱఁ గా డగ్గటి యా, తొ య్యలి యూచక యూచక, పయ్యెదకొంగును బటానబయలుగఁ జేసెన్.” సా. ౩, ఆ. ౧౬. “గీ. ఊచకాచక మఱి తలయూచె నొకతె.” రాధికా. ౧, ఆ. ౧౮. (సంహేమాము సిగ్గు లేక కేళికి రమ్మని నైగచేసె నని భావము.)

ఊటాడించు. దే. స. క్రి. (ఊటాడు ధా. ప్రే.)

1. మాఱుమ్రాగించు, ప్రతిధ్వనింపజేయు. “క...వియచ్చరాహ్వానోద్ధా, త్రుచ్చరితసాను మంత్రము, భోచ్చధ్వను లాతరిన్ మూటా డింపన్.” జై. 2, ఆ. ౨౦౩. 2. ఓడించు, ఓడఁ జేయు. “కా...ముదాళిమాలికల నూటాడించు వేణీరుచుల్.” విజ. ౨, ఆ. ౧౬.

ఊటాడు. దే. అ. క్రి. (ఊటు+అడు.) 1. త్వర పడు, వేగిరపడు. (ఈ పదము నిరసస్వారయుక్త మని శ. ర; నూ. ని. కాని, యా క్రిందినిర్ధారక ప్రయోగమును బట్టియుఁ బై పదచ్ఛేదము నను సరించియు సానుస్వారముగనే గ్రహింపఁబడి నది.) “క. దాటి తనుఁ బూచి ప్రేయఁగ, నూటాడెడు నతనిఁ గృష్ణుఁ డొకయమ్మన నొ, క్కూటున నడిదముఁ బలుకయుఁ, దూటులుగా నేయ వాడు దొలఁగక కడిమిన్.” పద్మ. ౧౦, ఆ. ౩౨. 2. ఊగు, ఊగాడు. “ఉ. కూ డె జగంబు లన్నియును గ్రుంకిరి సూర్యసుధాంతు లద్రు లూటాడె...వృత్తుడు బొబ్బ వెట్టి నన్.” భాగ. ౬ స్కం. ౩౮౪. 3. అలయు, సొప్పుసిలు. “క. కాటుపడి భీతిఁ గాయం, బూటాడం బఱచి...” వే. పంచ. ౩, ఆ. ౩౫౧. 4. తొలఁగు, పోవు. “మ. ఇదిగో వచ్చెద నంచు బోయె బహునా శ్వేదగెన్ మహాబ్రుంబు లై, సదయుం డేటికి రాఁడు...చీవ మూటా డెడిన్, మదనక్రూరదవానలం బదనమై మై నంటఁగాఁ గీరమా.” రాధికా. ౨, ఆ. ౬౧. 5. అధికమగు, పెంపొందు. “కా. ఆరాజుం గనువేడ్చు చిత్తముల నూటాడన్...” పరాహ.

౩, ఆ. ౧౨౭. 6. సంచరించు, తిరుగు. “ప. ఒం టిపాటున వేటవైఁ గలతిపుట నూటాడుచు సమీపాటవీమధ్యంబు సొచ్చి...” పాండు. ౩, ఆ. ౮౯. 7. వెనుకకు లాగు, ముందునకుఁ బోసేకుండు. “క. పెన్నిధిఁ గని పోవఁగ లేకు న్నకృపబుమాడ్కిఁ జిత్త మూటాడఁగ నా, కన్నె పరాధీనత నతి, ఖిన్న యగుచు నింటి కెట్టకేలకుఁ జనియెన్.” జై. ౮, ఆ. 2౮.

ఊటు. దే. స. క్రి. దూటు, పాడుచు. “నీ. చేరి సమైటలను జేఱుకొలల ప్రేసి యంతుశంబుల నూటి యతిరయమున.” భార. భిష్ణ. ౩, ఆ. ౨౩౪. వి. 1. పోటు, పాడుపు. “క. దాటి తనుఁ బూచి ప్రేయఁగ, నూటాడెడునతనిఁ గృష్ణుఁ డొకయమ్మన నొక్కూటున నడిదముఁ జలుకయుఁ, దూటులుగా నేయ వాడు దొలఁ గక కడిమిన్.” పద్మ. ౧౦, ఆ. ౩౨. 2. త్వర, తొందర. (చూ. ఊటాడు.)

ఊడు. దే. ల. క్రి. (త. ఊడ్డు. క. ఊటు.) నాటు, గుచ్చు. (చూ. ఊడుకొను.)

ఊడుకొను. దే. అ. క్రి. (ఊడు+కొను.) నాటు. “గీ. పొదలి మాయ నదృశ్యులై చదలనుండి, కొండలంతలు తాళ్లు ముకుందుమీఁద, నూడు కొన వైవఁ దొడగి రొండొండ...” వారి. ఉ. ౯, ఆ. ౨౩౧. “క. ఊడుకొనఁ బదమధూళిక, యెడికలకుఁ గ్రిందఁ గ్రమ్మియుండెడు తేంట్లన్, నీడలు దిరిగియుఁ దిరుగని, జాడఁ దరుల్ వొలిచె నవ్వనంతపువేళన్.” ఆము. ౫, ఆ. ౧౩౭.

ఊడుచు = ఊడ్డు. 1. నాఱునాటు. (శ. ర.) 2. చిమ్ము; సమ్మార్పించు. (శ. ర.)

ఊడుపు = ఊడ్డు. (చూ. ఊడ్డు.)

ఊడ్డు. దే. స. క్రి. ఒకనోట నున్న మొక్కలను దీసి మఱియొకయుచిత్రస్థలమున నాటు. “మ... వియద్ధంగా ప్రవాహంబులొ, పటిహైమాంబు జనాళముల్ పెఱికి యూడ్పంజేయు దేవాళిచే, నిటు వై లేయుండు కేళిదీర్ఘ కలలా నిచ్చావినో దంబుగన్.” భార. ౩, ఆ. 2.

ఉండ్రు. దే. వి. పరినాటు మున్నగునవి దమ్ము చేసిన పాలములలో నాటుట. (వా.)

ఉండ్ర. దే. వి. 1. అవలంబము, పట్టు. “ఉ. లేతల లోన నెల్లఁ గడులేత కృతాంతునిసమ్ముఖులు దా, రోతలకెల్లఁ బుట్టినిలు రోషము కందువ మృత్యుమూర్తిపె, న్నూత...” శివ. ఉ. ౨, ఆ. 33. 2. ప్రాపు, రక్షణము. “గీ. అధిప పెరియశ్రమముల కందఱకును, విను గృహస్థా శ్రమమువాడె వెలయ నూత.” భో. ౨, ఆ. 2౨. 3. చేపలబట్టు ఒకవిధ మగుసాధనము. “ఆ. ఉండ్రనీరు చెలది గేతమూ టాయిటి, దూది యెండవనుపు తొఱియక్కరంబు మేను దీని రహిఁ బుణ్ణ మమ్ముట, కప్పురంబు వెట్టి యుప్పు గొనుట.” ఆము. ౬, ఆ. ౬౩, పేం. పంచ. ౧, ఆ. ౨౯౪.

ఉండ్రతోల. ద్వ. వి. (ఉండ్రతోల.) 1. ఉండ్రము నకుఁ బట్టుకొనుకట్ట. “ఆ...బావనయ్య నా కెదురయ్యె దా, నూతతోల చేత నూదొస చు.” భో. ౪, ఆ. ౬3. 2. ప్రాపు, రక్షణము. “గీ. అంధునకు నూతతోలగా నకట యొకని, నైన నిలంపక నూర్వర నదయవృత్తి, మ్రొగితి ...” భార. శ్రీ. ౧, ఆ. ౧2౦.

ఉండ్రగొను. దే. స. శ్రీ. (ఉండ్రగొను.) 1. ఆధారముగాఁ బట్టుకొను. “గీ...సిడ మతఁ దూత గొనియె.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౪౨. 2. ఆధారముఁ జేసికొను. “ఉ. కాననివాని నూతగొని కాననివాడు విశిష్టవస్తువుల్, గాననిభంగి...” భాగ. 2, స్కం. ౧౮౨.

ఉండ్రము. దే. వి. 1. పట్టు, అవలంబము. “సీ. తన చేతి నిడుదయూతపుగోల యందిచ్చి మెల్ల మెల్ల నె కొంత మెలఁగఁజేయు.” సా. 3, ఆ. ౨౯౯. 2. బరువు, భారము. వా.—ఆ కావడి కొమ్మనకు ఉండ్రము ఎక్కువైనది. విణ. బరువైనది. వా.—ఈకట్ట చాలనూతముగా నున్నది.

ఉండ్రయిచ్చు. దే. స. శ్రీ. (ఉండ్రయిచ్చు.) అవలంబముగాఁ జేయు. “ఉ. నావుడు మూర్ఖ వచ్చిన మనంబునకున్ భృతి యూతయొచ్చి ...” నిర్వ. ౮, ఆ. ౧౦౮.

ఉండ్రు. దే. వి. చేపలబట్టువల. (ఆం. పా.)

ఉండ్ర. దే. వి. 1. ఉమ్ము. (చూ. ఉండ్రబొడ్డు.) 2. వాపు. (శ. ర.) 3. ఈర్ష్య. “గీ. ఈసు నా నూద నాఁ దగు నీర్ష్య...” ఆం. భా. ప్ర. ౧3౪.

ఉండ్రబొడ్డు. దే. వి. (ఉండ్రబొడ్డు.) ఉబికిన బొడ్డు. “సీ. బొక్కిటొమ్మును నూదబొడ్డును మిడిపండ్లు తెఱ్ఱెనోరును బాచి దేబుమొగము.” భట్టా. ౪, ఆ. (శ. ర.)

ఉండ్రదర. దే. వి. (కాయలు పడుటకును ఎలుక మున్నగునవి చచ్చుటకును జేయు) పొగ. (చూ. ఉండ్రరొట్టు.)

ఉండ్రరొట్టు. దే. స. శ్రీ. (ఉండ్రరొట్టు.) 1. అరటికాయలు మున్నగునవి రాశిగా నుంచి వాని మీద కప్పువెట్టి ఒకచోట సన్ననిరంధ్ర ముంచి దానిద్వారమునఁ బొగ లోపలికిఁ బంపు. (దీని వలన నవి త్వరగా పడును.) (వా.) 2. ఎలుక పాము మున్నగునవి చూతినకన్నము ద్వారమున పొగ లోనికి పోవునట్లు చేయు. (దీనివలన నవి చచ్చును.) 3. తెఱికి లేకుండఁ జేయు. వా.—ఆ బాలుని పనిలోఁ జెట్టి యూదరొట్టు చున్నారు.

ఉండ్రదరిడు = ఉండ్రరొట్టు. “ద్వి. ఉరుధూమ త తుల బిట్టూదరిడిన, పరుసునఁ దొఱటలఁ బాములు మడియ.” ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౨3౮, పం.

ఉండ్రదరపెట్టు. దే. స. శ్రీ. (ఉండ్రదరపెట్టు.) ఉండ్రదరొట్టు, పొగ వేసిజాతువులఁ జూపు. “గీ. పొదలంతన పూత్రుతుల నెల్లఁ బొగలు గవిసి, యబ్జజూడ మూదరపెట్టినట్లు గాఁగఁ, గాల కర్మశకాయుండు కాళియుండు, గవినె గోపాల బాలుడై గసిమనంగి.” హరి. పూ. 2, ఆ. ౨౧.

ఉండ్రు. దే. ఆ. శ్రీ. 1. నిప్పు మొదలగునవి రగుల్చుటకు నోటితో వేగముగా గాలి విడుచు. “మ...ఉమ్మాని వక్త్రంబు బిగించి యూడుట యు నుల్కాగ్నిచ్చుటల్ గ్రన్థ...” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౨౮. 2. ఉబుకు, ఉమ్ము. “ద్వి. అది యేల కడు పూద దయ్యెడుఁ జెవును.” బస. 3, ఆ.

3౮౩, పం. స. క్రి. (క. ఉండ.) 1. నోటి గాలి శీఘ్రముగా విడిచి నివృత్త రగుల్చు. “చ. అనలము నోర నూడఁ జన దగ్గియు నీరును నొక్కమాటు తేఁ, జను...” మార్క. ౩, ఆ. ౨౪ 2. కరగించు. “గీ. తామ్రమాదిగఁ గలయట్టి ధాతుచయముఁ, గొలిమి నిడి యూడఁ గీడెల్లఁ బొలియునట్లు.” మార్క. ౩, ఆ. ౩౦గీ. 3. నోటిగాలిచే ఎగురఁగొట్టు. “ఉ... గౌతమీనదిన్, బుట్టిన నత్తవాహజలపూరముఁ ద్రున్నన నూడచుచు...” భీమ. గీ. ఆ. ౧౧౬. 4. (శంఖాదులను) పూరించు. 5. ఎగురఁగొట్టు. “ఉ. ఉండ కపోవు శంఖము నహో గళరేఖ...” విజ. ౧, ఆ. ౬౯. (4, 5. అర్థములకు చెడిటికి నిది యుదాహరణము.) 6. గ్రహించు, పట్టుకొను. “అ... ద్రుపదుచే, యూది యింటిలోని కొనర నరిగి.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౪౪. 7. అవలంబించు, ప్రధానముగాఁ గొను. “ఉ. మానుష శక్తి యెల్లఁడు సమంచితవైషమ యూది యుండు...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౮. 8. నిలుపు, ఆను. “గీ. అకట దిక్కుల కెల్ల దిక్కైనమాకు, నొక్కదిక్కును లేదు కా లూడనైన, దిక్కు గావయ్య నేడు మా దిక్కుఁ జూచి.” భాగ. ౬, స్కం. ౩౩౯. 9. నొక్కు, బిట్టిడి చేయు. “నీ. కోర కెవ్వఁడు పదాంగుభాగంబున నుడురాజుపాట్ల గుఱ్ఱుక నూడె.” కాశీ. ౩, ఆ. ౩౨. 10. నాటు, గ్రుచ్చు. “కా. చేతోజాతవిరోధి కాశినగరి త్రేలోపకంఠంబునన్, కాతాగ్రం బగుశూల మూడ ధరణీచక్రంబు భేదించుచు...” కాశీ. గీ. ఆ. ౧౩౨. 11. చేపలను ఉండతోఁ బట్టు. (శ.ర.) వి. 1. వాపు. (శ.ర.) 2. ఉండ. (శ.ర.)

ఉండఁగ్రోవి. దే. వి. (ఉండ+గ్రోవి.) 1. ఉండఁడుగొట్టుము. “మ. ప్రతిసూర్యుం డనుకమ్మటంబు మఘవద్బాణాన మన్మఱు రో, హిత మన్నేరిటి యూడఁగ్రోవి...” చంద్రా. ౪, ఆ. ౧౭. (శ.ర. పా. ఉండఁగ్రోవి ముద్రి.) 2. పిల్లఁగ్రోవి. 3. బ. బాలక్రిడావిశేషము. “నీ. కోలాట

ములు పిల్లఁగ్రోవులు గుమ్మడి గ్రోవిహంతలు నూడఁగ్రోవులు...” హంస. ౩, ఆ. ౧౪౬.

ఉండఁడుఘటికలు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. “వ... ఉండఁడుఘటికలు గాజుకడియములు జాబి కుసుములు... అను నూటనాలుగువగల వైరులు...” ప్రబంధ. ౧౧౨.

ఉండవత్తి. ద్వ. వి. వర్తిధూపము, సాంబ్రాణివత్తి. (శ.ర.)

ఉండవెండి. దే. వి. శుద్ధరజతము, పరిశుద్ధి చేయఁబడిన వెండి. (శ.ర.)

ఉండవర. దే. వి. తూండర, వృద్ధప్రసంగము. “ఉ... ఈచెనటియూచర లేటికి నాడె దెన్నియు...” కు. సూ. 2, ఆ. ౩౩.

ఉండవరలాడు. దే. విణ. (ఉండవరలు+అడు.) వృద్ధప్రసంగము లాడువాడు. “నీ. ఉండవరలాడు గాఁ డుపకారి...” ఉ. హరి. గీ. ఆ. ౨౭౮.

ఉండపాడు = ఉండగాడు. “నీ. చూపుఁదేటులపిల్ల లూపాడఁ జొచ్చెబో...” రాజ. చ. ౧, ఆ. ౮౪.

ఉంపు = ఉంచు. “కా... భూమిచక్రము పూని యెట్లు దల లూపుం బన్నగన్సామి...” వైష. గీ. ఆ. ౧౩౨. వి. ఉంచుట. (శ.ర. వా.)

ఉంపురము. దే. వి. మూపురము, కకుదము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౨.

ఉంకనబొడ్డు. దే. వి. ఒకానొకమందాకుచెట్టు. (శ.ర. బ్రా.)

ఉంచు. దే. ఆ. క్రి. (వ్యాధిచేఁ దలపెడుకలు) రాలు. (శ.ర. బ్రా.)

ఉంట. దే. వి. (క. ఉంటె.) 1. ఉండెన ద్రవపదార్థము. “నీ. దుర్లంధబుద్బుద దూష్యతఁ బొరయని యూటసిరును శుచులు...” మార్క. ౩, ఆ. ౨౪౬. 2. ఉండెగాయరసము. (శ.ర.) 3. చేప, బలము. వేంక. మాన. గీ. ౬. 4. సారము. “నీ... ఎముకయూట, చవి గని యానుచు...” భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౯.

ఉంటబుడ్డిచెక్క. దే. వి. కట్టడమునకుఁ దగినయొక దినుసుమ్రాను. (శ.ర.)

ఉంటమెగము. దే. వి. దంష్ట్ర, మది. సాం. ని. లిర్య. 2౫.

ఉంటి. దే. వి. ఒకజాతిమొక్క. “నీ. శ్రీతులసియు సుబరేను నే లుసిరి కీశ్వరి నేలవే మూటి చల్ల గడ్డ.” హంస. ౪, ఆ. ౧౦.

ఉంటించు. దే. స. క్రి. 1. బెల్లించు. “నీ. వెలయును దేలించె బెల్లించె నూటించె ననగ నెక్కించెనం చనెడిమాట.” ఆం. భా. తృ. ౧౨౪. 2. మ చించు, మోసముచేయు. (శ. ర.)

ఉంటు. దే. వి. వానచినుకులు పడుటచే గలిగిన చెత్తు. (శ. ర.)

ఉండ. దే. వి. (క. ఉండె.) నుట్టి మున్నగు చెట్ల కొమ్మలనుండి క్రిందికి ప్రేలాడువేరు, అవరో హము. (శ. ర.)

ఉండదన్ను. దే. స. క్రి. (ఉండన్ + తన్ను.) 1. తొ లగించు, నశింపజేయు. “క. అమరత్వమునకుఁ బోవుచు, దమభవబంధము లూడదన్నుకొను గలిన్, సమరోర్వి నిమిషమాత్రంబు మదారా తులకబంధములు దన్నుకొనుకొ.” వరాహ. ౫, ఆ. 3౨. 2. ఉండునట్లు తన్ను. (వృ.)

ఉండనీకు. దే. స. క్రి. (ఉండన్ + పీకు.) ఉండునట్లు లాగు. (వా. ఆం. వదా.)

ఉండనిబాడు. దే. ఆ. క్రి. 1. వెడలిపోవు; నెప్పు దిగా దొలగిపోవు. “క. అక్కాంతామణినెచ్చె లు, లొక్కొకపనిపేరు చెప్పి యూడనిబా డక,” కవిజ. 3, ఆ. ౯౮. 2. పాటిపోవు; భయముచే నలైసల బరుగిడు. “చ...పక్షిరాజుఁ గని యచ్చుతపాత్రునిఁ జాట్టుకొన్నయ, య్యు రగము లెల్ల నలైసల నూడనిబాడిన...” ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౨3౯.

ఉండి. దే. వి. ఒకరకముకూరాకు. (శ. ర. బ్రా.)

ఉండిగము. దే. వి. (క. ఉండిగము.) సేవ, పరిచర్య. గీ. వెండియును నేలచెఱగల సుండురాజు, లరికి నిచ్చినకన్నయ లడఁకువలను, గదిసి కట్టడ యగునూడిగములు సేయ.” య. ౧, ఆ. ౯౯. విణ. సేవకుడు, పరిచారకుడు. “గీ. కదలె నృపు

వెంబడిన యూడిగములు...” ఉ. రా. 2, ఆ. ౪౦౨.

ఉండిగీడు. దే. వి. (ఉండిగము + ఈడు.) 1. సేవ కుడు. “గీ. దొరలు ప్రెగడలు మన్నీలు బిరుదు లాజ్ఞ, లూడిగీలును బోగవుఁజేడియలును...కొలు వ...” అచ్చ. అయో. ౫. 2. పరిచారిక. “ఉ...చూడ వేమి యో, మానిని యూడి గీడ్డ...” గంధ. ౧, ఆ. ౫౪.

ఉండిగము = ఉండిగము. “నీ...కిన్నరాంగన లూడి గములు సేయ.” చిత్రభా. ౪, ఆ. ౫2.

ఉండిత. దే. వి. (సాలెవాడు పడుగు చేయునపు డది పడిపోతుడుటకై క్రింద నూతగా నిలు వున నిలిపెడు) కఱ్ఱలజాట, కత్తెరకాలు. “నీ. పరిపరి యచ్చులు చదివొడ యూడిత వీడుదబ్బలు దండె నాడెక్రొవి.” హంస. ౨, ఆ. ౧౧.

ఉండిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఉండి + పడు.) 1. ఉట్టి పడు, అకస్మాత్తుగా దిగివచ్చు. వ్యవ. —వాడు కొండమీదనుండి యూడిపడ్డట్లు మాటాడు చున్నాడు. 2. గర్భవిచ్చితియై పుట్టి క్రిందఁ బడు; పుట్టు. “గీ...అవ్వరాహులలన యాను చో...ఒకపోతు సిట్ల యూడి పడగ...” భీ. ౪, ఆ. ౧౮౧. ద్వా. ౫, ఆ. ౧౯౦.

ఉండియము = ఉండిగము. (శ. ర.)

ఉండు. దే. ఆ. క్రి. 1. విలుగు; రాలు. “చ...పీనిఁ గపటాత్తుని నిచ్చట నుండనీక వం, ధూడగ వేసి ద్రొబ్బుఁ దని యుగ్రతఁ బల్కిన...” పీర. ౨, ఆ. ౨౮౪. 2. నడలు; జాణు, “గీ. తొడిమ, లూడి...” వరాహ. ౧౦, ఆ. ౧౨౫. “క. వెరిగిన త్రివిక్రమేశ్వరు, చరణ తులాకోటి యతఁడు సంహృతదేహ, స్ఫురణం డగునపు డూడిన, కరణి బురికోట యొప్పుఁ గనకమయంబై.” పాండు. ౧, ఆ. ౧౦౫. 3. తెగు, ఖండిత మగు. (చూ. ఉండుచు.) 4. భగ్నుమగు, చెడిపోవు. “ఉ...సరివారలు నవ్వి నేమి కాపురం, బూడిన నేమి నాదగు ప్రియుం డిలు పానీ చనంగ...” శకాం.

౪, ఆ. ౩౨. 5. చనిపోవు. వా:—వాడున్న వాడును గాక యూడినవాడును గాకుండ నున్నాడు. 6. పాటు, పరుగెత్తు. “గీ. దను జాడు...తిరిగి వేటొక్కదిక్కు, తెరువుగా నూడఁ జూచిన నరుగనీక.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౨గీ.

ఉడుగు. దే. వి. అంకోలము ౨. “నీ. వేణుజాతము లైన యాజిపూసల నెంతు రూడుగుపండ్లకు నీడుగాఁగ.” కాళ. ౩, ఆ. ౪.

ఉడుచు. దే. స. క్రి. (ఉడు. ధా. క్రి.) 1. ఉడఁ జేయు, తొలగించు. “నీ. కస్తూరికాపుష్పగంధ బంధురమణిబంధ మూడిచి జటాభార మూని.” భా. రా. అయో. ౬౩. 2. పడలించు, విప్ప. (చూ. ఉడ్చు.)

ఉడుపు. దే. వి. 1. పాదరక్షావిశేషము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౯౮. 2. విడుదల. (పుష్ప.)

ఉడెము = ఉడిగము. “ఉ...శృంగారరసంపుగిండి గలకామునియూడెపుఁగత్తెయో యనన్.” కళా. ౮, ఆ. ౧౪౨.

ఉడ్చు. దే. స. క్రి. 1. నడలించు. “కా...తనవి ధైర్యముగొచ్చి...” బహు. ౩, ఆ. ౯౪. 2. విప్ప, పడలించు. “వ...య్యంగుంబులపగ్గంబు లూడ్చి ...” పరాహ. ౪, ఆ. ౧౨౦. 3. విడుచు. “గీ. కుబుస మూడ్చెడిమేటినాగువును బోరె.” భీమ. ౫, ఆ. ౨౦. 4. పీచు, లాగివైచు. “ఆ. పడుచు లీక లూడ్చి పట్టి యాడెడునట్టి, పులుఁగుచంద మయ్యెఁ దలచు నాయ,వధ్...” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. ౩౪. 5. చుట్టమగు; గర్భ పాత మగు. “మ...రాజాంగనా, జనగర్భంబుల నూడ్చి హాకృతి ధనుర్జ్యోటంకృతి...” దశా. ౬, ఆ. ౧౪౪. 6. నటకు, భూడించు. “ఉ. కొండలపత్తము లూడ్చి దయ్యె నూ, అంచులకత్తి...” పసు. ౩, ఆ. ౧౦౭. 7. పిండి చేయు, పొడిచేయు. “చ. ఘనతరలైలముల్ పేటికి కన్నన నూడ్చెద...” భా. రా. కిష్కిం. ౮౧౯. 8. అపహరించు; బెదరించి లాగుకొను. “కా...దానినా, నారత్నోజ్జ్వల

భూష లూడ్చుకొని యానందంబుతోడం బురికె, జేరెకె...” శుక. ౩, ఆ. ౫౦౪.

ఉడ్డ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లియైన స్త్రీ. 2. భార్య. ఉడ్డము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పెండ్లాడఁబడినది. 2. మోయఁబడినది. 3. తీసికొనిపోఁబడినది.

ఉడ్డి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పెండ్లి. 2. మోత. ఉడ్డండు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సూర్యుడు. 2. వివాహితుడు.

ఉడతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కట్టఁబడినది. 2. నేయఁబడినది. 3. కాపఁబడినది.

ఉడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కావలి. 2. కట్టు. 3. నేత. 4. లీల.

ఉడిభము. సం. వి. ఆ. పుం. చకోరము.

ఉడర. వై. వి. (సం. ఉదారః. క. ఉడరె.) తృణ విశేషము. (శ. ర.) బ. ధాన్యవిశేషము. (ఉడరలు, ఉడదులు, ఉడలు.) “గీ. గునుకు లూదర్లు...” కాళ. ౩, ఆ. ౧౫౧. “వ...ఉడ లాది గాఁ గలుగు వన్యధాన్యంబుల...” పిన. శకుం. ౩, ఆ. ౧౨.

ఉదా. హిం. వి. ఎఱుపు నలుపు కలిసినరంగు. (శ. ర.)

ఉడము. సం. వి. న్. న. (ఆపు మొదలగుపశువుల) పొదుగు.

ఉడస్యము. సం. వి. ఆ. న. పాలు, క్షీరము.

ఉడనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. తక్కువైనది, హీనము. 2. కొఱయైనది, అననుగ్రము. ఉదా:—వికానవికాశతి = ఒకటి కొఱపడినయిరువది అనగా పందొమ్మిది.

ఉడిక. దే. వి. 1. ఆడిక. (శ. ర.) 2. దిబ్బు. (శ. ర.)

ఉను. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు. “ఉ...ధర్మజాడు పెడచేతఁ గన్ను నీ, రూనఁగ నొత్తుకొంచుఁ జని...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౨౮౧. “క. వినను నెచ్చెలిదెస మది, సూనిననెయ్యమునఁ జేసి యుడుగక బుద్ధుల్, నానేర్చినట్లు నెప్పెద, మానుగ మీ కేను వినుడు మగువయు నీవున్.”

మార్క. ౨, ఆ. ౩౨౪. 2. నాటుకొను.
“ఉత్సాహ. భానువిందుడు...చండకాండ సం,
తాన మూన నేని చూర్ణితంబు చేసె.” భాగ.
౧౦, స్కం. ఉ. ౮౬౦. స. శ్రీ. 1. పూను,
గ్రహించు. “ఉ...వాసుకి భోగిభోగసం,దో
హము మీర లూని...” దశా. ౨, ఆ. ౯౧.
2. అవలంబించు, మొదలిడు. “గీ. పసులలోనన
పెరిగినపాలసుండు, వావి మాలినపశుమార్గ
వర్తనంబు, నూను టరిదియె...” హరి. ఉ.
3. ఆ. ౧౦౮. 3. పొందు, కలిగియుండు.
“ఆ...ఏమి సంభవించె, నేని దానఁ దృప్తి
నూనుట దప్పిన, పనికి పగవతునికి భవ్యగుణము.”
భార. కాం. ౫, ఆ. ౨౩. 4. ధరించు, తాలుచు.
“నీ. వైరుపచ్చలతాళి మీఱ మొల్లల గగు
రావుటఁ గంచుక మూనె రత్నగర్భ.” ఉ. రా.
౧, ఆ. ౧౩౫. 5. ఆను, మోపు. “గీ. ఉక్కు
గదయూనుకొని నిలుచున్నవాని.” ఉ. రా.
౪, ఆ. ౧౦. 6. (యజ్ఞాదులు) ఒనరించు,
చేయు. “చ...వేదకాస్త్రముల్, నదివితి మీవు
లిచ్చితిమి జన్మము లూనితి మైహికంబునకె.”
ఉ. రా. ౨, ఆ. ౨౪. 7. లోలు మెత్తపటచు.
(శ. ర.)

ఉనుచు = ఉన్ను. (శ. ర.)

ఉన్ను. దే. స. శ్రీ. 1. ఉనఁజేయు, నెలకొలుపు.
“క. ఒలసి మనోవాక్యాయంబుల ద్రోహభావ
మఖిలభూతములయెడం, గలిమి విను శీల మది
పే,లాలయించును దాన నుల్ల మూన్నుము
పుత్రా.” భార. కాం. ౩. ఆ. ౧౪౭. (వావిళ్ల
ప్రతిపా. ‘ఉన్నుము’ అనంద ముద్రణము.)
2. తగిలించు, బంధించు. “చ...ఘనోఘము
వానకాళ్లకుక, బలరిపుఁ డాలయాభ్రముల
భంగిసె సంకెల లూన్యెనో యనకె.” ఆము.
౪, ఆ. ౮౪. 3. పొందించు, కలుగఁజేయు.
“మ. మరియం ద్రోయుచు నూన్యె నెవ్వనము
నకె మూర్ఛాసముచ్చాయముకె.” నైష.
౨, ఆ. ౯౯. 4. యజ్ఞాదు లొనరింపఁజేయు.
“నీ. ఈతండ నిశ్లాపనీతలేశుల నోర్చి, రాజ

నూయము ధర్మరాజు నూన్పు.” భార. ఆది.
౫, ఆ. ౧౨౪.

ఉసిరి. దే. వి. ఉసిర్లు, కావసము. “గీ...ఉసిరి
యూర్పు నా కావస మలరు...” ఆం. భా.
ప్ర. ౬౦.

ఉసిరికుట్టు. దే. వి. (ఉసిరి+కుట్టు.) ఉసిరి పీల్చు
నపుడు బాధ కలుగఁజేయు నొకానొకవ్యాధి,
యాకము. “ఉ. వి ట్లుటుమంగఁ జేసి యొక
వేడిశరం బరిహాసి యేసి యబ్బిల్లిదుప్రక్క
నొంచిన నపాయపుటూసిరికుట్టు వట్టి మూర్ఖిల్లి
...” కకు. ౨, ఆ. ౧౪౬.

ఉబ. దే. వి. 1. ఖాతవిశేషము, ఒకవిధ మగుపాఠః
తర. “గీ. పరగ్గు ఖాతవిశేషముల్ పాఠతర యన,
నూబ యనగను...” ఆం. భా. ద్వి. ౨౪౦.
2. పేడి, నపుంసకుడు. (శ. ర.) విణ. గుల్లగాః
బెరింగి బలహీన మైనది. వాః—వాని దేహ
మూబగా నున్నది.

ఉబి. దే. వి. బురద, పంకము. “నీ. ఉదక మల్పం
బైన నూబిలోఁ బడుచేప...” రామలిం. ౮౧.

ఉయల = ఉయేల. “క. ఆ యొంటిపంటివేలుపు,
దాయం బొలియించె నృహరిదంభోళికటు,చ్చ
యల నూయలలూపున, ఖాయుధముల వఱడుఁ
జేరు వ్యాఘ్రముఁ బోలెకె.” పాండు. ౫, ఆ.
౧౦౧. ఇట్టేః ఉయ్యాల. అలర చంచలమైన
ఆత్మలం దుండనీ యలవాటుచేసె నీ ఉయ్యాల.
అన్నమయ్య-అధ్యాత్మ సంకీర్తనలు.

ఉయాల = ఉయేల. (శ. ర.)

ఉయేల = ఉయేల. సాం. ని. స్థా. ౬౪.

ఉయేల. ద్వ. వి. (ఉయేల+ఏల.) ఉయే. (శ. ర.)

ఉయరగండ. ద్వ. వి. (ఉయర+కండ.) ఉయియందు
వైరువేసెడు కండ ౫. (శ. ర.)

ఉయరబంది. దే. వి. (ఉయర+పంది.) గ్రామసూకరము,
ఉయియందుఁ దిరుగుపంది. “చ...దుష్కథల్,
విని ముదమందుచుందురు వివేకహీనత నూరఁ
బంది యాత్మను మధురాజ్య భక్ష్యములు మాని

పురీషము కేరచాడునన్." భాగ. 3, స్కం. ౧౦౨౨.

ఉర్రచిచ్చుక. దే. వి. (ఉర్ర+పిచ్చుక.) ఉర్రయందు దిరుగుపిచ్చుక, చటకము. "సీ. వైనతేయ భగంబుతో నూరచిచ్చుక రాజరత్నంబుతో గాజాపూస." చెన్న. ౧, ఆ. 2౦.

ఉర్రక. దే. ఆవ్య. 1. ఆయత్నముగా. "సీ. బ్రహ్మ విజ్ఞాన మూరక పట్టునడదు." భీమ. ౧, ఆ. ౧౦౫. 2. అకారణముగా. "గీ. ఉర్ర కేల విజృంభించు నుదధు లేడు." వైష. ౮, ఆ. ౧౬౮. 3. నిష్ఫలముగా. "గీ. పుణ్యవాసన లూరకపోవు సూపె." కళా. ౧, ఆ. ౧౦౪. 4. విరమించక. "క. ఓరి దురాత్మక కామా, రారామలతోడ నీవణచుపల్ల ఊపుల్, నైరించితి మింక నూరక, నో రెత్తితి వేని మిగుల నొత్తువు నుమ్మి." వరాహ. ౧౧, ఆ. ౯౧. 5. మాటాడక. "క. ఉర్రక యుండక పలువురతో రవ మెసక గంగ పలుకక దొడరుపక..." భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౨2. (ఇట్లే ఈ పదమునకు సందర్భముల ననుసరించి యనేకార్థములు తోచుచుండును.)

ఉర్రగము. దే. వి. కర్పూరము. "గీ...కపురము కప్పు రంబు, పొరలగం బూరగంబు రాశిర మనంగ, నమరుక గర్పూరము..." వేక. మాన. ౧2.

ఉర్రగోగు. దే. వి. (ఉర్ర+గోగు.) తీక్షణ శ్ర. (శ. ర.)

ఉర్రజోగి. ద్వ. వి. (ఉర్ర+జోగి.) ఉర్రయందు దిరిగి బిచ్చ మెత్తుకొను సన్నాధిపి. "ద్వి. ఉర్రగ కంకణంతోడ నూరజోగులును." ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౬౯, పు.

ఉర్రబీట. దే. వి. (ఉర్ర+బీట.) ఉర్రయందు మైదు చేయుబీట, ఆపద శ్ర. (శ. ర.)

ఉర్రవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైశ్యస్త్రీ.

ఉర్రవ్యూడు. సం. = ఉర్రబూడు.

ఉర్రాణు = ఉర్రార్ప. (శ. ర.)

ఉర్రార్ప. ద్వ. స. క్రి. (ఉర్ర+అణు.)

1. ఉర్రాడించు. "గీ. అట్టియెడక దన్ను దాన యూరార్పికొనుచు..." భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౨3. 2. బలిమాల. "క. కూరిమిపతి తన కోపము, వాకించిన ద్రోచి పిదప వచ్చి యతనిం దా, నూరార్పనది ప్రగల్భా, భీర..." కావ్య. 3, ఆ. ౧3.

ఉర్రించు. దే. స. క్రి. (ఉర్ర. ధా. ప్రే.) 1. గలుగజేయు. "గీ. ఎడతెగనిమోహ మూరించి యేపురేగి." హంస. ౨, ఆ. ౨౦౦. 2. నోరూరునట్లు చేయు. "సీ. మాటిమాటికి ప్రేలు మడించి యూరించుచు నూరుగాయలఁ దిను చుండు నొక్కఁడు..." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౪౯౬.

ఉర్రీకరించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు. "సీ...వసిష్ఠుఁ డాగమించి...సవర్ణ లూరీకరించి." శకు. ౧, ఆ. ౧౦౫.

ఉర్రీకృతము. సం. = ఉర్రీకృతము.

ఉర్ర. యు. దే. ఆ. క్రి. (క. త. ఉర్ర.) 1. ఉర్రు పచ్చు, లోపలనుండి ద్రవము వైకి పచ్చు. "సీ...శశికాంతపక్షుల జలము లూరె..." స్వా. 3, ఆ. ౨3. 2. (తినక గోరికచే నోటి నుండి) ద్రవము కలుగు. "సీ. ఉర్రక చూచి నోరూరు టింతియె కాని యంపనిమ్రాని పండ్లంద వశమె." దశా. 2, ఆ. ౧, ఆ. ౧౦౧. 3. కలుగు, పుట్టు. "ఉ. ఉర్రక చెయ్యలం దివుట లూరగ..." హరి. ఉ. 2, ఆ. ౧౦౨. 4. లావగు, వెరుగు. "సీ. కలిగెఁటో పొదలుచుం గలయఁ దీగెలువాటి ముదుర నూరగఁ గంద మూలములకు." వరాహ. ౪, ఆ. ౮౮. వై. వి. శౌ. (సం. పూర్. దీని బహువచనరూపములు ఉర్రలు, ఉర్ర్లు, ఉర్రలు, ఉర్ర్లు.) 1. గ్రామము. "గీ. పొమ్మ నిర్భాగ్య మాయూరిపాలము వెడలి." భీమ. ౨, ఆ. ౧౧3. "గీ. పసిడిచీరలు గోవులం బనులు గొల్చునూళ్ల లిండ్లును బండ్లును నోలి నొసఁగవలయు..." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

33. 2. ఏడికోల లేనినాగలి. (శ. ర.)

3. దేశము; దేశాంతరము. (శ. ర.)

ఉరుగాయ. దే. వి. (ఉరు+కాయ.) (త. ఉరుగాయ.) ఉప్పు కారము ఆప మున్నగువానిలో నూరుకాయ, ఉపదంశము. “గీ. ఉరుబిండులు నొకకొన్ని యొక్కకొన్ని, యూరుగాయలు...” పాడు. ౪, ఆ. ౧౦౪. “మ... ఆపం జిగుర్కొనుపచ్చళ్లను బాయసాన్నములు నూ రుగాయలు...” ఆము. ౧, ఆ. ౮౨. (వావిళ్ల పా.)

ఉరుబండు. దే. వి. (ఉరు+పండు.) ఉరవేసిన కాయ పండు మొ. వా:—ఈ వెలగపండు ఉరుబండు.

ఉరుబిండి. ద్వ. వి. (ఉరు+పిండి.) ఉపదంశ విశేషము. “గీ. ఉరుబిండులు నొక కొన్ని...” పాడు. ౪, ఆ. ౧౦౪.

ఉరుకొను. దే. స. క్రి. మూరుకొను, ఆఘాతించు. “క. ఈరితి బొదల మెదలుచు, నారీతిలకంబు మేనినచ్చిక యిచ్చుంగోరిక నవనూకారక, కోరక మూరుకొని వడి నిగుడ గమకించె.” వసు. 3, ఆ. ౧౧౯.

ఉరుచే = ఉర్చు. (శ. ర.)

ఉరుజాడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుడు, కోమటి. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొడనుడి పుట్టినవాడు.

ఉరుదప్పుము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తొడలోతు గలది.

ఉరువర్షము. సం. వి. స్. పుం. న. మోకాలు.

ఉరుపు. యు. దే. వి. వ్యంజనవిశేషము. (చూ. ఉర్చు.) వై. వి. 1. క్వాసము, ఉపిరి. “గీ. నారీకేశానవపుడేపుటూరు పొలయు.” ఆము. ౨, ఆ. ౬౧. 2. ఉబుసు. (చూ. ఉరుపోక.)

ఉరుపోక. దే. వి. (ఉరుపు+పోక.) కాలక్షేపము. “సీ. ఒడ లుమ్మలించిన నొకపూట వెలుపట నుండుమీ చనుదెంచి యూరుపోక.” భీ. ౫, ఆ. ౨౧౦.

ఉరుపు. సం. వి. ఉ. పుం. తొడ.

ఉరుస్తుభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరటి శీ.

ఉరేగించు. ద్వ. స. క్రి. (ఉరేగు. ధా. ప్రే.) ఉరేగునట్లు చేయు. వా:—వధూవరుల నూరేగించుచున్నారు.

ఉరేగింపు. ద్వ. వి. (ఉరేగు. ధా.) ఉరేగించుట. వా:—ఉరేగింపైనతరువాత నలుగులు.

ఉరేగు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరు+విగు.) ఉత్సవము తో నూరి: బల్లకి మున్నగువానిపై దికి వచ్చు. (పెద్దివారు ఉరేగుచున్నారు.)

“మ. వనజాక్షీ కనుగొంటివే నయనపర్వంబాచు నస్తాచలంబున నొప్పె రవిబింబ మెట్టి జగిచే బొల్పొంది నీకాంతుఁ డల్లన మాశక్య విభూషణంబు రెడఁ గ్రాలకేపు నూరేగు బా, గునఁ జెన్నారెడు...” సావి. ౨, ఆ. ౪౩.

ఉర్గాయ = ఉరుగాయ. “శా... ఉర్గాయల్ వనవర్ణభాజనములం దొప్పార...” బహు. ౪, ఆ. ౪౯.

ఉర్చు. యు. దే. స. క్రి. చేతితో నొక్కి తీయు. “సీ. ఐక్యకాకం బెల్లఁ బతికంచమున నుంచి యొడికంబుగాఁ బట్టి యూర్చి వైచు.” శుక. 3, ఆ. 3౪౮. వై. అ. క్రి. నిశ్చయించు. “గీ. బడలిక పొడమి వైవై నూర్చునూర్చుల కమ్మకస్తురి తావి ఘ మ్మనంగ.” దశా. ౮, ఆ. ౨, ఆ. ౧౫2.

ఉర్జము. సం. వి. అ. పుం. 1. కార్తికమాసము. 2. ఉత్సాహము. 3. బలము. 4. ప్రాణము. న. జలము, నీరు. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలము గలది.

ఉర్జస్వంతము. సం. విణ. (త్. స్వతీ. త్.) 1. మిగుల బలిమిగలది. 2. మిగుల సత్సాహము గలది.

ఉర్జస్వలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి బలిష్ఠుడు. 2. మహాత్సాహి. 3. శ్రేష్ఠుడు.

ఉర్జస్వి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) = ఉర్జస్వలుడు.

ఉర్జస్సు. సం. వి. స్. న. 1. అన్నము. 2. ఉత్సాహము. 3. బలము.

ఉర్జి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) = ఉర్జస్వంతము.

ఊర్జితము. సం. వి. అ. న. 1. బలము. 2. ఉత్సాహము. విణ. (అ.అ.అ.) 1. బలమైనది. 2. వృద్ధిగలది. 3. గొప్పది. 4. గంభీరమైనది.

ఊర్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉన్ని, గొట్టె మొ. వానిబొచ్చు. 2. అరటి మున్నగువాని నార. 3. కనుబొమలనడుము నుండు పలుచని వెండ్రుకలనుడి. (ఇది మహాపురుష లక్షణము.)

ఊర్జనాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. సాలెపురుగు. 2. ఆభినయహస్త విశేషము, ఐదువ్రేళ్లను గొంచెము మంచి కొనలు కూడకుండ పట్టినహస్తము.

ఊర్జనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. సాలెపురుగు.

ఊర్జపటము. సం. వి. అ. పుం. సాలెపురుగు.

ఊర్జవాభము. సం. = ఊర్జనాభము.

ఊర్జాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పొట్టేలు. 2. బొచ్చుకంటబి. 3. సాలెపురుగు. విణ. (ఉ.) ఉన్ని గలది.

ఊర్ధ్వజానువు. సం. = ఊర్ధ్వజ్ఞువు.

ఊర్ధ్వజ్ఞువు. సం. విణ. (ఉ.) ఊర్ధ్వజానువు, ఎత్తైన మోకాళ్లు గలవాడు.

ఊర్ధ్వదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మీదిచూపు. 2. ఉన్న శక్తితిమై గలుగుదృష్టి. 3. యోగదృష్టి.

ఊర్ధ్వదేహము. సం. వి. అ. పుం. మరణానంతరదేహము.

ఊర్ధ్వపాదము. సం. వి. అ. పుం. శరభమృగము.

ఊర్ధ్వపుండ్రము. సం. వి. అ. పుం. నిలువుబొట్టు.

ఊర్ధ్వము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. తరువాతి కాలము. 2. తరువాతి దేశము. విణ. (అ.అ.అ.) 1. ఎత్తైనది. 2. మీదిది. 3. మీది కెత్తబడినది. 4. ఎగజిమ్ముబడినది.

ఊర్ధ్వమూలము. సం. వి. అ. పుం. దగ్గు. విణ. (అ.అ.అ.) వ్రేళ్లు వైని గలది. “ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖమ్.” భగవద్గీత. ౧౫, అ. ౧, శ్లో.

ఊర్ధ్వరేతనుడు. సం. వి. న్. పుం. 1. సనకాది మహర్షి. 2. భీష్ముడు. 3. ఈశ్వరుడు. విణ. (న్.) క్రిందకు బడని రేతస్సు గలవాడు.

ఊర్ధ్వరేతుడు. సం. = ఊర్ధ్వరేతనుడు.

ఊర్ధ్వలోకము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము, వైలోకము.

ఊర్ధ్వశీలము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని.

ఊర్ధ్వవర్తము. సం. వి. న్. న. ఆకాశము, వాయుమార్గము.

ఊర్వు = ఊరువు. 1. శ్వాసము, ఊపిరి. “ఉ... మీ, ముక్కున నూర్పు గల్గ మనమోహర మీ దురవస్థఁ బొందునే.” భార. భీష్మ. ౨, అ. ౧౧౯. 2. వ్యంజనము, కూర. “నీ. మేలింపుచవి గుల్గు తాలింపు మకాయ యూర్పులు గొని యాడ నేర్పుగలవె.” రా. వి. ౨, అ. ౧౦౫.

ఊర్వుచ్చే. ద్వ. న. క్రి. (ఊర్వు+పుచ్చు.) ఊపిరి వెడలఁజేయు, ఊర్వు విడుచు. “శా...వార్ధి స్వామి యూర్వుచ్చే...” శేష. ౫, అ. (శ.ర.)

ఊర్వోక = ఊరుపోక. “నీ. ఘననొద్దనుండియుఁ దనకానవడియొనఁ బొలఁతుక కదియు నూర్వోక కూర్చి.” కవిక. ౪, అ. ౧౨౧.

ఊర్వోవు. దే. అ. క్రి. (ఊర్వు+పోవు.) ఊపిరాడు. “శా...శస్త్రవ్రతముల్ సాంద్రమై, యూర్వోతుండఁగ నించినన్ మురహరుం డుద్దామకోపాగ్నియై.” నిర్వ. 3, అ. ౧2.

ఊర్బిండి = ఊరుబిండి. “గీ...గుడి, మ్రింగువానికి లింగ మూర్బిండివడెము.” సిం. నార. 3౬.

ఊర్జి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. తరంగము, అల. 2. ఒకానొక యశ్వగతివిశేషము. 3. పేగము. 4. ప్రకాశము. 5. బుభుక్షుది. (బుభుక్షు, తృప్త, శోకము, మోహము, జర, మరణము ఇవి షడ్వర్తలు.) 6. పీడ. 7. ఉత్కంఠ. 8. వంకర.

ఊర్జిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. = ఊర్జి. 2. ఉంగరము. 3. తుష్పేదల ఝంకారము.

ఊర్జిమాలి. సం. వి. న్. పుం. సముద్రము.

ఊర్జిశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లక్షణుని భార్య. 2. మగనిచే విడిచి పెట్టబడిన పతివ్రత.

ఊర్వశి. సం. = ఊర్వశి.

కోట. దే. వి. 1. కోటడించుట. “ఉ. అంతలు
సేసి పో నడిచి యక్కట నుజయుచేతఁ జెప్పి
పు త్రైతురె యిట్టి యూటలు మది బ్రయ
మందె యుధిష్ఠిరుడు...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౦౧. 2. విరామము. “నీ. కోలుమనం
గెడు కోర్కలు వెనుమెటఁ బాటుచు నునికి
నూటయును.” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౧౫. 3. విశ్రాంతి. “ఉ... నేతువు కట్టి కట్టి మధ్యం
దినవేళ నూటలు కానలుచేయుచు...” భా.
రా. యు. ౨౨౦. 4. స్వస్థత. “ఆ. ఉమ్మలంబు
దక్కి యూటలతోడ నీ, వేగు...” భార.
విరా. ౨, ఆ. ౮౦. 5. క్షేమము. “చ... నీ, మన
మున కెట్టు లూటలు సమస్తము నట్టుల చేసెదం
దగక.” భార. విరా. 3, ఆ. ౬౮. విణ. 1. విశ్రాంతి నిచ్చునది. “నీ. కుంభిని భృత్కుంభి
కుంభిసేంద్రుల కూటలు యెవ్వనియురుభుజు
బు.” వి. పు. ౧, ఆ. ౪౬. 2. సహాయము.
“క. ఆ ధనము నీకు నచ్చిన, సాధనముగ నధ్వ
రంబు సాగించి బుధా, రాధనము చేయు నిర
తా, యోధనచణు లై నతమ్ము లూటలు గాంగక.”
జై. ౧, ఆ. ౬౨.

కోటడించు. దే. స. క్రి. (కోటడు. ధా. ప్రే.)
ఓదార్పు, కోటలు నొందించు. “నీ. సలితయా
మున నైకతళ్లములనుండి మచ్చే మని యూట
డించె.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౪౯౨.

కోటడిలు. దే. అ. క్రి. 1. ఉపశమిల్లు. “ఉ. వీడె
నలుండు విశ్వవృద్ధిసీతలయైకవిభుండు వచ్చుచు,
న్నాడని భీమభూమిపతిసందన యూటడిలంగఁ
బల్కు పూఁబోడలమాట నేర్పిసోని...”
నైష. 3, ఆ. ౧౦౪. 2. స్వస్థత నందు. “ఉ...
అ, క్కారుణికుండు చెందె నలికాతుక మూట
డిలెక పధూటియుక.” ఉ. రా. ౬, ఆ. 3౧౯.

కోటడిల్లు = కోటడిలు. 1. ఉపశమిల్లు. 2. స్వస్థత
నందు. “ఆ. ఏను నిల్చినట్లుకా కూటడిల్లు...”
భార. ద్రో. 3, ఆ. ౨౨. 3. విశ్రాంతి నొందు.
“ఆ. పుట్టినంటి కేను బోయి యొక్కించుక,
యూటడిల్లి వత్తు...” హరి. పూ. ౧, ఆ.
౧౨౦.

కోటడు. దే. అ. క్రి. 1. విరమించు. “క. కాట
డవి బటచుమ్మగముల, నూటడక వధించి...”
భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౯. 2. ఉపశమిల్లు. “ఉ. ఈ
వనిక మురారి వృందయేశ్వరి నూటడఁ బల్కి
...” పా. ౪, ఆ. ౧౩. 3. స్వస్థతనందు.
“క... ఉన్నతసామ్రా, బ్యోత్సవము నొందు
పుత్రుల, నుత్సుకతం జూతు గాక యూటడు
మికక.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౨౦౬.
స. క్రి. అప్పగించు. “క. నిను నిట్టూటడి పో
యెను, మనుజేద్రుండు నాకుఁ దగునె మానిని
యిచ్చో, నిను డించిపోవ...” భా. రా. ఆర
౨, ఆ. ౬౯.

కోల. దే. వి. ఆర్ధస్థని, మొట్టు. “శా. విలర్
తందనతాన లేమయిన లేవే యుచు బాధించు
నే, నూలా బెట్టంగఁ జాల...” వేం. పంచ.
౨, ఆ. ౧౩౩; ౧, ఆ. ౬౮౨. 2. హోరు మను
ధ్వని. (చూ. కోలవడు.)

కోలమాలగుడుచే. దే. అ. క్రి. (కోల+మాల+కు
డుచు.) 1. తపాతపాచడు. “ద్వి. చిడిముడి
బొందుచు సిగ మిట్టి మిట్టి, వడంగఁ బల్కులు
తోట్టువడ నూలమాల, గుడుచుచు...” నవ.
3, భా. (శ. రం) 2. గ్రుక్కిట్ట మ్రొంగు. (బ్రా.)
3. మొట్టవెట్టు. (పుష్.)

కోలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కోల+వడు.) భోరుమను.
“గీ. కోలవడి చొచ్చి కామాక్షి నుత్తరించె,
నగరితోఁ గూడ నేకామ్రనాథు ముంచె,
హస్తగిరినాథు శ్రీపాద మప్పించెఁ, గంచె
దెప్పలఁ దేల్చె నకాలవృష్టి.” హర. ౨, ఆ. ౨౨.

కోలుకొను. దే. అ. క్రి. నూలుకొను, నిలుచు.
(చూ. కోలుకొలుపు.)

కోలుకొలుపు. దే. స. క్రి. (కోలుకొను. ధా. ప్రే.)
నూలుకొలుపు, నిలుపు. “నీ. గుటి దప్పనీనియబ్బు
రపుఁ జూడులు వాటి యొక్కుటింగలమీఁద
నూలుకొలిపి.” రంగా. 3, ఆ. 3౪.

కోల్కాను = కోలుకొను. “చ. ఘనపురుషార్థభూత
మనగాఁ దగునాత్మకు నేనిమిత్రమై; యెనర
ననర్థహేతు వన నూల్కానుసంసృతి సుభవం
చు...” భాగ. ౪, స్కం. ౮౬౫.

ఉల్కాల్ప = ఉల్కాల్ప (రూ.)

ఉల్కాడు = ఉల్కాడు. “క. అలరుదోడులలోపల, నలరుం లోడుములు నీకు నగల మగుచున్, దలఁ పూచాడక యుడుము, తలపూవు ధరించి వికచతామరసాక్షి.” పారి. ౧, ఆ. ౬౪.

ఉల్కా = ఉల్కా. (చూ. ఉల్కా.)

ఉల్కాభూ = ఉల్కాభూ. “కా... పాలిండ్లవై, బ్రోవు లోగ్గినిభాగి ముత్తులకముత్ పుఖాను పుఖాముగా, నూలిభూరుచు జూచె భూవిభూని దా నొయ్యారపు జూపులక.” పిన. శకు. 3, ఆ. ౫౧.

ఉల్క = ఉల్క. “ఉ. జీవము లింగమందుఁ దను చేష్టలు భక్తసవర్యలాదు ను, భావన చేసె యంకుకసమాజము భావన మాచరించుచో, నూవినయంత నాత్మకరినొన్నత వక్షము దాఁకి నొచ్చునో, దేవర యందు గుల్కవనతిన్ నవరించి దృఢాంతరంగుడై.” చెన్న. 3, ఆ. ౨౧౦.

ఉల్కము. సం. వి. అ. న. ప్రభావము, వేకువ.

ఉల్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పిప్పలి ౨. చవ్యము.

ఉల్కము. సం. వి. అ. పుం. చిత్రములము ౨. న. శోషించఁజేయునది-1. మిరియము. 2. సొంటి. 3. పిప్పలి.

ఉల్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. చవుటిమన్ను. 2. వేకువ. 3. చెవిగుబ. 4. రంధ్రము. 5. మలయ చర్మము.

ఉల్కరము. సం. వి. అ. ఆ. అ. చవుటిది. (నేల.)

ఉల్క. సం. = ఉల్కము.

ఉల్కము, సం. వి. అ. పుం. వేసరి.

ఉల్కము. సం. వి. అ. న. పుం. 1. వేడిమి 2. వేసరి. 3. ఉక్కు. 4. అవిరి. 5. శవసహ లలో నొకటి.

ఉల్కము. సం. వి. అ. ఆ. అ. 1. ఉల్క గలది 2. అవిరి గలది. 3. తీవ్రము, ఉక్కు. “వ... ధనంజయుండు దనయూష్మలత్సంబున నవ్వా శృంబులు దుష్పహంబు లై నం బడరి...” భార.

కాం. ౧, ఆ. ౪౨. (“ఉక్కు ముగ్ధపరాక్రమ్య” అని మూలము.)

ఉల్కాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రీష్మము, వేసరి. 2. గ్రీష్మాగమము, వేసరిరాక.

ఉల్కాపగమము. సం. = ఉల్కాగమము.

ఉల్కర. వై. వి. (సం. ఉల్కరః) ఉల్కరక్షేత్రము. ఆం. భా. ద్వి. ౫.

ఉల్కరము. యు. దే. వి. కృశించినది. (శ. ర.) వై. (సం. ఉల్కరః. క. ఉల్కరపు.) చవుటిది. (నేల.)

ఉల్కరవెల్లి. దే. వి. (క. ఉల్కరవల్లి.) 1. బింబము, మూడురంగులు గలతొండ. “గీ. వేగ నేతెంచి యూసరవెల్లి తొండ, పాదములనుండి తలదాఁకఁ బ్రాఁకెనేని, యతఁడు వచ్చానములఁ జూచు యమునిమొగము.” కాశీ. ౫, ఆ. ౨౬౧. (“ద్రుతమారుహ్య సరట ప్రవర్ణో యస్యనుస్త కమ్, ప్రయాతియాతి తస్యాయుః వచ్చాసే పరి సుక్షయమ్.” అని మూలము.) 2. ముదిరిన తొండ. (ప్రా. వా.) 3. తొండ. ఆం. భా. ద్వి. ౮౨.

ఉల్కరిల్లు. దే. అ. క్రి. చిక్కు, కృశించు. (శ. ర.)

ఉల్కాసము. వై. వి. (సం. ఉల్కాస్వసః) ఉల్కాస్వ. (శ. ర.)

ఉల్కాస్థ = ఉల్కాస్థ. ఆం. భా. ద్వి. ౬౫.

ఉల్కా = ఉల్కాసు. (చూ. ఉల్కాసు.)

ఉల్కాసు. దే. వి. (ఉల్కాసు. ధా.) కాలక్షేపము. “ష... అంధ్రక్షమా, స్థలికిం బోదమె యూసు పోకకు విరోడంబుల్ పరిక్షించగలక.” భీమ. ౫, ఆ. ౧౫.

ఉల్కాసు. దే. అ. క్రి. (ఉల్కాసు+పోవు.) కాలక్షేపము; లోకము. “క. జనపతికి నిక నేనే, మని చెప్పిన నేమి యగును నది గడచనె నై, నను నూసుపోక మెడియు, ననియెద నొకమాట రఘుపరానుజ నీతోక.” నిర్మ. ౯, ఆ. ౨౬.

ఉల్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఉల్కాము.

ఉల్కానము. సం. వి. అ. న. ఉల్కానుట.

ఉహనీయము. సం. = ఉహ్యము.

ఉహపాహణలు. వి. వి. బ. (ఉహ+పాహణలు.)

అనుకూల్యప్రాతికూల్యము లాహించుట. “చ. మ నమున నూహపాహణలు మర్వకమున్నె కఫాది రోగముల్, దనువున నంటి మేనిబిగి దప్పక మున్నె నరుండు మోక్షసాధన మొనరింపఁగా వలయు...” దాశ. శ. 2౯.

ఉహని. సం. వి. కృ. స్త్రీ. వీ.పురు.

ఉహము. సం. వి. అ. పు. 1. వితర్కము, ఉహించుట. 2. పరిక్షణము. 3. ఆరోపము.

ఉహాపాహము. సం. వి. అ. న. అనుకూల్యప్రాతికూల్యము లాహించుట. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముచిచ్ఛెడ్డ లెఱుంగ లేనిది. ‘మ...ఏ, మనిశంబున్ భయవిస్త యాకులత నూహాపాహముగ్గనితిన, గ నుచున్ నిన్ను నెఱుంగ లేము...” హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౪౨.

ఉహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఉహము కలవాడు.

ఉహించు. సం. స. క్రి. ఆలోచించు, వితర్కించు. మార్క. ౧, ఆ. ౧౪౯.

ఉహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉహించుబడినది.

ఉహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విచారింపఁ దగినది. 2. అధ్యాహారము చేయబడినది.

ఉశ. చే. వి. (క. ఉశ్.) 1. నక్కమాత. “గీ... ఉశ యన జంబుకధ్వని...” ఆ. భా. ప్ర. ౧౨౨. 2. మొఱ. “క. ఉశలు వెట్టంగా డా, కాలక్ వడి దున్నుటయు భుగాలున నోరె, బాలువెడల నానరమయు, జాలిగుడిచి ముచు కొండచక్రికిఁ బోవక.” పరాహ. ౧, ఆ. ౬౮.

బు

బు. సం. ఒకానొక యక్షరము. వి. బు. పు.

1. ఏనుగు. 2. కొండ. 3. ఆమృతము. (దీనికి తెలుగున వ్యుత్తప్రయోగము లేదు.)

బుంజానము. సం. వి. అ. పు. మేక.

బుక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. ఛండోబద్ధ మగు పేదమృతము. 2. బుగ్గేదము. 3. స్తుతి.

బుక్కుము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము. 2. పితృ ధనము. 3. బంగారము.

బుక్షగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బొద్దికూర శీ. 2. పాలగుమ్మడు శీ.

బుక్షగంధిక. సం. = బుక్షగంధ.

బుక్షము. సం. వి. అ. పు. 1. ఎలుగుగొడ్డు. 2. రైవ తక పర్వతము. 3. భల్లకము శీ. 4. శ్యోనా కము శీ. న. 1. నక్షత్రము. 2. మేఘదిరాశి.

బుగ్యజాషము. సం. వి. అ. న. బుగ్గేద యజుర్వేదముల నముదాయము. “చ. ద్విజపరలం గుమారుల నల్పియదర్శనలైనవారి బుగ్యజాషపద క్రమంబులు క్రియకొనునొచ్చుచు పచ్చువారి నగ్గజపురవల్లభుండు గని...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౯౬.

బుగ్గేదము. సం. వి. అ. పు. ఒకానొక పేదము. (బుగ్యజాస్సామాధర్వము లని యివి నాలుగు.)

బుజిమ. సం. వి. న్. పు. బుజుత్వము.

బుజిమము. సం. = బుజిమ.

బుజీషము. సం. వి. అ. న. 1. బూరెలమూతుడు. 2. ఒకానొక నరకము. 3. సారము తీసివేసిన సోమలతయొక్క చూర్ణము.

బుజాకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బుజావు.

బుజావు. సం. విణ. (ఉ. ఉజ్జీ. ఉ.) 1. సరళము. 2. నిష్కపటము. 3. ఉత్పత్తిరహితము.

బుజాదాత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) అప్పిచ్చు వాడు.

బుజము. సం. వి. అ. న. 1. అప్పు. 2. దేవాది బుణము. (ఇది దేవబుణము, పితృబుణము, బుషిబుణము అని మూడు తెలుగులు.) 3. దుర్గ భూమి. 4. నీరు. 5. గణితమున తీసివేయు సూక్ష్మ లేక గుర్తు.

బుజార్ణము. సం. వి. అ. న. అప్పు తీర్చుటకై చేయు అప్పు.

బుజి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) బుణగ్రస్తుడు, అప్పువడినవాడు.

ఋణికుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) = ఋణి.

ఋతుభరుడు. సం. వి. అ. పు. సత్యపాలకుడు,
వరమేశ్వరుడు.

ఋతధాముడు. సం. వి. న్. పు. విష్ణుమూర్తి.

ఋతము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు. 2. మోక్షము.

3. సత్యము. 4. వరబ్రహ్మము. 5. యజ్ఞము.

6. ప్రాప్తి. 7. ఉంధశిలవృత్తులు. వి. (అ. ఆ. అ.)

1. సత్యమైనది. 2. పూజింపబడినది. 3. ప్రకా

శమొందినది. 4. పొందబడినది.

ఋతి. సం. వి. ఇ. పు. శత్రువు. స్త్రీ. 1. గతి.

2. స్వర్గ. 3. నింద. 4. త్రోవ. 5. శుభము.

6. రోత.

ఋతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రోత. 2. దయ.

3. వగచుట.

ఋతుడు. సం. వి. అ. పు. సూర్యుడు.

ఋతుకాలము. సం. వి. అ. పు. 1. వసంతాది

ఋతుకాలము. 2. స్త్రీ ఋతుమతి యైన తరు

వాత పదునాఱుదినములకాలము. (ఇది గర్భ

ధారణకు యోగ్య మగుకాలము.)

ఋతుగామి. సం. వి. (న్. నీ. న్.) ఋతుకాల

మందే భార్యను గలియువాడు.

ఋతుపతి. సం. వి. ఇ. పు. వసంతర్దువు.

ఋతుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్యపతి, ముత్తైన స్త్రీ.

ఋతువు. సం. వి. ఈ. పు. 1. రెండుమాసముల

కాలము. (వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము, శరత్తు

హేమంతము, శిశిర మని ఋతువు లాఱు.)

2. ఆఱుసాఖ్య. 3. స్త్రీ రజస్సు. 4. ప్రకాశము.

5. గర్భధారణకు యోగ్య మగుకాలము.

6. మాసము.

ఋతువృత్తి. సం. వి. ఇ. పు. సరివత్సరము.

ఋత్విక్తు. సం. = ఋత్విజుడు.

ఋత్విజుడు. సం. వి. జ్. పు. యాజ్ఞకుడు,

యజ్ఞకర్తవలన దక్షిణ పుచ్చుకొని యజ్ఞము

చేయించు బ్రాహ్మణుడు. (వీరు నలువురు.

1. హోత. 2. ఉద్ధాత. 3. అధ్వర్యువు.

4. బ్రహ్మ. వీర లాగ్నోక్తానికి ముగ్ధుడు చొ

ప్పన మొత్తము పదునాఱుగురు సహాయ ఋత్వి

జు లుందురు. వారు :—1. బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి.

2. ప్రస్తోత. 3. మైత్రావరుణుడు. 4. ప్రతి

ప్రస్థాత. 5. హోత. 6. ప్రతిహర్త. 7. ఆచార్య

వాకుడు. 8. నేష్ఠ. 9. అగ్నిధృజు. 10. సుబ్ర

హ్మణ్యుడు. 11. గ్రానస్తుతుడు. 12. ఉన్నేత.

అనువారు.)

ఋద్ధము. సం. వి. అ. న. 1. వృద్ధి. 2. సమృద్ధి.

3. సిద్ధాంతము. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. సమృద్ధము.

2. వృద్ధినందినది. 3. నూర్చి తూర్పెత్తుటకు సిద్ధ

ముగా నుంచినది. (ధాన్యాది.)

ఋద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వృద్ధి. 2. సమృద్ధి.

3. సిద్ధి. 4. పార్వతి. 5. లక్ష్మి. 6. కుచేరసతి.

7. ఒకానొక గంధర్వవ్యము.

ఋభుక్షము. సం. వి. అ. పు. 1. స్వర్గము.

2. వజ్రము.

ఋభుత్తుడు. సం. వి. న్. పు. ఇంద్రుడు.

ఋభువు. సం. వి. ఈ. పు. వేల్పు, దేవత.

ఋశము. సం. వి. అ. పు. 1. తృణము. 2. అవధి.

ఋశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మనులెడి, ఒకానొక

మృగి. 2. దూలగొండి శి.

ఋశ్యకేతువు. సం. వి. ఈ. పు. 1. అనిరుద్ధుడు.

2. మన్మథుడు.

ఋశ్యప్రాక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి శి.

2. పిల్లకీచర శి. 3. ముత్తవపులగము శి.

4. ఒకానొకగంధర్వవ్యము.

ఋశ్యము. సం. వి. అ. పు. మనుబోతు, ఒకానొక

మృగము.

ఋషభము. సం. వి. అ. పు. 1. ఎద్దు. 2. మత్త

గజము. 3. ఒకానొక స్వరము, రి. 4. కర్ణరం

ధ్రము. 5. పందితోక. 6. మొసలితోక.

7. ఒకానొకసామము. 8. ఒకానొక యజ్ఞము.

9. ఒకానొకవృత్తము. 10. శృంగి, ఒకానొక

గంధర్వవ్యము శి.

ఋషభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మీసములు మున్నగు
పురుషలక్షణములు గల స్త్రీ. 2. విధవ. 3. దూల
గొండి శి.

ఋషభుండు. సం. వి. అ. పు. 1. ఒకానొక ఋషి.
2. విష్ణునియొకానొక యవతారము. వి. అ.
పు. శ్రీఘండు. ఉదా :—పురుషర్ష భుండు.

ఋషి. సం. వి. ఇ. పు. —జ్ఞానముచే సుసారసము
ద్రమును దాటినవాడు. 1. వసిష్ఠాది. (సప్తర్షులు
ఒకమన్వంతరమున. మరీచి, అత్రి, అంగిరుండు,
పులస్త్యుండు, పులహండు, క్రతువు, వసిష్ఠుండు.
మఱియొక మన్వంతరమున :—కశ్యపుండు, అత్రి,
భరద్వాజుండు, విశ్వమిత్రుండు, గౌతముండు,
జమదగ్ని, వసిష్ఠుండు. దేవర్షులు, రాజర్షులు,
బ్రహ్మర్షులు నని ఋషులు మఱియొక క్రమమున
మూడువిధములు. నారదాదులు దేవర్షులు,
జనకాదులు రాజర్షులు; వసిష్ఠాదులు బ్రహ్మర్షులు.
మహర్షి, పరమర్షి, శ్రుతర్షి, కాండర్షి యని
మఱియొక క్రమమున ఋషులు నాలుగు తెలు-
గులు.) 2. కాస్త్రకారుఁ డగు నాచార్యుండు.
3. ముత్రద్రవ్య. 4. వేదము. 5. కిరణము.
6. జ్ఞానోద్రియము. (చక్షురాది.)

ఋషిపంచమి. స. వి. ఈ. స్త్రీ. భాద్రపదశుక్ల
పంచమి. (సప్తర్షుల గూర్చి చేయు వ్రతదివ
సము.)

ఋషిశస్త్రము. సం. వి. అ. పు. కుశము, ధర్మ.

ఋషీతకము. సం. వి. అ. పు. తెల్లకాకి.

ఋష్య. సం. = ఋశ్య.

ఋష్యప్రోక్త. సం. = ఋశ్యప్రోక్త.

ఋష్యము. సం. = ఋశ్యము.

ఋష్య (శ్య) మూకము. సం. వి. అ. పు. పుషా
సరోవరప్రాంతమునఁ గల పర్వతవిశేషము.

ఋష్య (శ్య) శృంగుండు. సం. వి. అ. పు. ఒకా-
నొకముని, దశరథుని కూతురు రుక్మాంతభర్త.

ఋ

ఋ. సం. ఒకానొక యక్షరము. వి. ఋ. పు.
1. బాగారము. 2. వద్దము. 3. స్వర్గము.
(దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

౧

౧. సం. ఒకానొక యక్షరము. వి. ౧. పు. 1. శివుఁ-
డు. 2. స్వర్గము. 3. గజదంతము. (దీనికి తెలుఁ-
గున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

౧౧

౧౧. సం. ఒకానొక యక్షరము.

ఎ

ఎ. ఒకానొక యక్షరము. యు. దే. 1. ప్రక్షార్థక
ము. “క. జనసుత యామ్రానిని సన్నును మఱి
సీత్రాతృపరులనా జూచితే సీ,వు...” భార.
ఆది. ౧, ఆ. ౨౫౦. 2. స్థానార్థకము లగు
మధ్యమపురుష ‘ముండు’ల కనుప్రయుక్త మగు
ను :—రావె. 3. స్త్రీత్వమును దెలుపును.
“కా. రావేసువరి యేమెబోటి...” భాగ. ౧౦,
స్కం. పూ. ౭౭౨. స. సమాసపూర్వపదముగా
నున్న యత్ప్రియార్థక మగు ‘ఏ’ అనుదానికి కొన్ని
చోట్లవచ్చెడు ఆదేశము. “ఉ. ఎన్నినుగూర్చి
యన్న...” ఆము. ౧, ఆ. ౧౪. ఆప. “త” అను
స్త్రీవాచక తద్ధితప్రత్యయము పరమగునపుడు కొ-
న్ని శబ్దములచివర వచ్చెడి యాదేశము :—మాలత,
వై. అవ్య. (సం. ఏవ.) 1. అవధారణార్థకము.
“గీ. మెటనె తపోగ్ని ఘోరమై వెడలుట
యును.” దశా. ౪, ఆ. ౭౩. 2. నిర్దేశార్థకము.
“చ. హరుఁ డనె చిక్కె...” భార. ఆర.
౧, ఆ. ౨౦౦. 3. అత్యల్పత్వద్యోతకము. “ఉ. పూ-
నిముకుందునాజ్ఞఁ గనుబొమ్మనె కాంచి...”
ఆము. ౧, ఆ. ౪.

ఎంగిలి. దే.వి. (క.ఎంజలు.) 1. తిలగం మిగిలిన పదా-
ర్థము, భుక్తశేషము. “క. మంగళ మనుచునువారల,
యెంగిలి భక్షింతు నాన కెడదన్ నోడన్, ముం-
గల నిలుతును నియతిని, మెంగలిక్రియఁ జనుదు
నురువివేకముతోడన్.” భాగ. ౧, స్కం. ౧౦౧.

2. తినగా మిగిలినది తినుటవలన గాని ముట్టుకొనుటవలన గాని కలుగుచోషము. “నీ. అమృత సిక్తుడ నైతి నఖిలేశ గోవుల కెంగిలి లే దిందుఁ దెట్టు లమృత, మొనఁగు నట్టుల గోవు లాసఁగు దుగ్ధంబులఁ దద్వత్సవీతదుగ్ధంబు శుచియ.” భార. ఆను. 3, ఆ. ౨౪. 3. ఆమిత్ర మైవపదార్థము. “నీ...ఎంగిలి పర్జించి యిలువడి ఘటశుద్ధి గలిగినకాంతలందు. గీ. నిల్లు...” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౨౦౫. విణ. 1. తినగా మిగిలినది. “ఉ...ఎంగిలికల్లు నల్లినన్, మన్ననఁ దప్పి పూచె...” కు. సం. ౯, ఆ. ౧౨౨. 2. పరులచే ననుభవించఁబడినది. “క. ఈమగువ దేవకామిని, గామి యెఱింగించె గన్నఁగవ యిదె యుద్యుత్యాచుచుతమున నెంగిలి, గామి యెఱింగింపఁ బెక్కు గల పూహింపఁ.” దశ. ౯, ఆ. ౮.

ఎంగిలియిచ్చు. దే. స. క్రి. ఎంగిలి చేయు. “నీ. మొన లావులించి వాసననల్లఁ బసిగొని లేఁజేరికము రెంగిలింపకుడ.” కు. సం. 3, ఆ. ౧౦౮.

ఎంగిలికాయ. దే. విణ. (ఎంగిలికాయ) పనికి మాలినవాడు. (ఆం. పదా.)

ఎంగిలిగావించు. దే. స. క్రి. (ఎంగిలికావించు) బలమాతముగా రమించు, చెఱుచు. “క. అంగనఁ బొదివి నగాధా, లింగనముగఁ దామ్రచూడ లీలాచతురా, నంగక్రిడానగతి, నెంగిలిగావించె మదము నేదైఱి మిగులక.” నిర్వ. ౬, ఆ. ౭౪. 2. ఎంగిలియిచ్చు. (వృత్తి.)

ఎంగున. దే. వి. విడుతుచుముల పరిమాణము. (ఆం. పదా.)

ఎంగెన. దే. వి. ఒకజాతి పసవృక్షము. (శ.ర.)

ఎంచు. దే. స. క్రి. 1. గణించు, లెక్కించు. వా:- పరులలోషము లెంచుట సులభము. 2. ఉన్న దు న్నట్లు పుట్టించు. “ఉ. ఎంచి నుతింప శక్యమె యహిశ్వరునంతటివాని కైస...శీతలముక.” హర. ౫, ఆ. ౨౧. 3. పాటియిచ్చు. “ఉ...నిజ కార్యము లెఱుగె మిత్రతత్పరుల్.” పను. ౪, ఆ. ౫. 4. నుతియిచ్చు. “ఉ. వింతలు భూమి నేమయిన వింటివె పొరులు నన్నుగూర్చి నిం,

దితురొ యెఱురో...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧౯3. 5. మించు; నిరసించు. “నీ. ముద్దునెమ్మె గము తమ్ముల నెంచు బేచోద్య మిందుబింబము చంద మెనసి యుండ.” దశా. ౨, ఆ. ౨౬౯. 6. తలఁచు. “నీ. ఒకచేళఁ దనయందు నకల ప్రపంచంబు కల్పితంబని యెంచి కాంచినవ్వు.” సీతారా. 3, ఆ. ౧౭౯. 7. ఊహించు; పన్ను. “ఉ...ఎట్లయిన శ్రీతరుణీమణి వచ్చునట్లుగా, నొక్కయుపాయ మెంచవలె...” దశా. ౨, ఆ. ౮౪. 8. అనవసరముగా మోఁపు. “కా...తల్లి నిన్ను శోధింపకే, నేరం బెంచితి మాతః జెంద కుము ..” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧౯3.

ఎండ. దే. వి. ఆతపము. “గీ. కాలమృత్యువు వెనఁ దోలి కఱవ నెఱుచు, నహిమరోదియు నెండ గాయంగ నెఱుగఁ, నన్ని శంకించు నెఱుమంట లప్పులింప, భూమి దానం బొనర్చిన పుణ్యత ముని.” భీమ. ౫, ఆ. ౬౫. కాశీ. ౧, ఆ. ౧౨౪.

ఎండఁగట్టు. దే. స. క్రి. (ఎండన్+కట్టు.) 1. ఎండ లో నాటవేయు. వా:- ఈ తడిబట్ట యెండఁ గట్టుము. 2. శుష్కింపఁజేయు, నిర్ద్రీపము చేయు. వా:- ఆకుమడి యెండఁగట్టినారు.

ఎండఁగొట్టు. దే. స. క్రి. 1. ఎండఁజేయు. (వృత్తి.) 2. బలహీనముగాఁ జేయు. వా:- పాలు విడువక దూడ నెండఁగొట్టినారు.

ఎండఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎండన్+పడు.) ఎండ తగులు. “ఉ. దూరము వోయి యెండఁబడి దూసిలి వచ్చిన ప్రాణనాథునికొ, ద్వారకవాట గేహభలదాక నెదుర్కొని...” కాశీ. ౨, ఆ. ౮౧.

ఎండఁబాటు. దే. ఆ. క్రి. (ఎండన్+పాటు.) నిర్ద్రీప మగు. “నీ. వైపరామృత చొప్పుదమిఁ బక్వము దప్పి పండఁబాటినపాల మెండఁబాటె.” స్వా. 3, ఆ. ౧౨౯.

ఎండఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎండన్+పెట్టు.) 1. ఎండలో నుంచు. వా:- పడియము లెండఁబెట్టుము. 2. నిర్ద్రీపము చేయు. (వృత్తి.)

ఎండగొట్టు. దే. వి. (ఎండ+గొట్టు.) వడదెబ్బ, వడ
గొట్టుట. “సీ. త్రావ నీర్వ డని విస్తరదుస్తరపుఁ
ద్రోవ నెత్తువైనము నాటియొడగొట్టు.” రా.వి.
౨, ఆ. ౬౯.

ఎండచోటుపుట్టువు. దే.వి. (ఎండ+చోటు+పుట్టువు.)
చత్రము, గొడుగు. పేక. స్థా. ౮౪.

ఎండదొర. దే. వి. (ఎండ+దొర.) సూర్యుడు.
“గీ. విపులభరకరభీతి నవ్వెవినసీమ, యొడఁగొని
యొడదొరఁ బోరి కరయఁ బిలుచు, నీకఁ ఘూక
మహార్థటుల్ వెలయుఁ జీమ, వైనఁ దూఱంగ
రాని యక్కాన నధిప.” శేష. ౨, ఆ. (శ. రం.)

ఎండపసుపు. దే. వి. (ఎండ+పసుపు.) నీరెండచే
వస్తువులందు స్వల్పకాలము మాత్రమే యేర్పడు
పసుపురంగు. “ఆ. పూతనీరు చెలఁది నేతమూ
టాయిటి, దూది యొడపసుపు తొఱ్ఱియక్క
రంబు మేను దీని రహిఁ బుణ్య ముట్టుట, కప్ప
రంబు వెట్టి యుప్పు గొనుట.” ఆము. ౬, ఆ. ౬౨.

ఎండమణువు. దే. వి. (ఎండ+మణువు.) చత్రము,
గొడుగు. “సీ. ఎల్లమట్టువు గొడు గెండమణు
వనంగ చత్రంబు దనరు...” సా. ని. స్థా. ౬౨.

ఎండమావులు. దే. వి. బ. మృగశ్రష్ట, ఎండలో
గుఱ్ఱమువలె చలించుచు గనఁబడుచాయలు,
మట్టనుధ్యాన్నమున బయళ్లయందు నీటివలె
దోచుసూర్యకిరణములు. (ఇవి క్షణములూ నదృ
శ్యము లగుచుండును.) “సీ...ఎండమావులసిల్లఁ
గాచాదుల నన్యోన్యబుద్ధి దా నడరునట్లు. ఆ. త్రి
గుణస్యష్టి యొందు దీపించి సత్యము, భంగిఁ దోఁ
చు...” భాగ. ౧, స్కం. 3౪; ఆము. ౨, ఆ. ౪౬.
“క. మఖిఁ దలఁపఁగ నుసారం, బలిచంచల
మొడమావు లట్లుల నుప, తృప్తతు లతిక్షణికం
బులు, గతకాలము మేలు వచ్చుకాలము
కంటెక.” భార. ఆవి. ౫, ఆ. ౧౫౯.

ఎండఱేడు. దే. వి. (ఎండ+ఱేడు.) ఎండదొర,
సూర్యుడు. “ఆ. ఎండఱేడు గ్రుఱుకొండ
నడఁగె.” ద్వా. ౧, ఆ. ౨౫3.

ఎండవడు. ద్వా. అ. క్రి. (ఎండ+వడు.) ఎండలో
ప్రమాణము చేయు. “చ...చల్లన విశ్రమింపు

మో, తెరువరి యీత యొడవడి లేఁగలయట్టి
వి. కేమిభాగ్యముల్.” గంధ. ౬౬.

ఎండించు. దే. స. క్రి. (ఎడు. ధా. ప్రే.) ఆహ్వాన,
నిర్ద్రవముగాఁ జేయు. “గీ. విశిచి కామాయవస్త్ర
ముల్ బెట్టు వినరు, గాలి నెండించుకొనుచు
నా కలమునందు.” దశా. ౧, ఆ. ౧౮౫.

ఎడు. దే. అ. క్రి. 1. ఆఱు, నిర్ద్రవముగు. (చూ.
ఎండించు) 2. నీరసించు, చిట్కు. వ్యవః—
జ్వరపడి వాడు చాల నెండి పోయినాడు.

ఎడుగులు = ఎడుపులు. “చ. కలమపుటెందుగుల్
ద్రవిడకన్యలు ముగిలఁ గాచి...” ఆము.
౧, ఆ. 2౫.

ఎడుతెవులు. దే. వి. (ఎడు+తెవులు.) దేహము
శుష్కించెడు వ్యాధివిశేషము. (శ. రం.)

ఎడుపుడట్ట. దే. వి. (ఎడు+తట్ట.) ఎండబోయు
టకు వెదురుబద్దలు మున్నగువానితో నల్లినతట్ట,
దాఁగర. (శ. రం.)

ఎడుపులు. దే. వి. బ. ఎండబోసిన ధాన్యము.
“క. ముగిల్ల నెడుపులు గానంగఁబడవు...”
కేయూర. 3, ఆ. ౮౪.

ఎడ్ర. దే. వి. చత్ర, తృణవిశేషము. ఆం. భా.
ద్వి. 2౬.

ఎడ్రకాయ. దే. వి. (క. ఎడ్రకాయ.) కర్కట
కము, పీత. “సీ...ఎడ్రకాయ జలగ.” హంస.
౪, ఆ. ౧౮౬.

ఎడ్రి. దే. వి. 1. ఎడ్రకాయ. “సీ. ఎడ్రికా
లిటిగిన నెగసి యొక్కించుక తొలగి శితప్రోటి
దూటి లెనుచు.” ఆము. ౨, ఆ. ౫3. 2. కర్క
టకరాశి. “గీ. ఎడ్రి రవి చేర మూడవయెడకుఁ
జేరుతరణి ధరణి బ్రమోదసంధాయి గాఁడె.”
ఆము. ౪, ఆ. 22.

ఎడ్రిక = ఎడ్రి. “గీ. ఎడ్రి యన నెడ్రిక
యనంగ నెడ్రకాయ, యనంగఁ గర్కటకాళి
ధ యలంచుడు.” ఆం. భా. ప్ర. ౧౬౦.

ఎడ్రి మేతరి. దే.వి. (ఎడ్రి+మేత+రి.) నక్క.
(ఆం. పదా.)

ఎంత. వై. స. ఔ. అనా. (సం. యావత్. క. ఎని తు.) 1. ఏపాటిది. (ఈయర్థమున నిది లువర్ణాంత ముగను ఆ ప్రేడితరూపముతోడను గూడఁ గాన వచ్చుచున్నది.) “గీ...ధర్మపు దప్ప యుధిష్ఠి రుండు, వడయ నొడబడఁ దయ్యంద్రపదవి యైన, నుచితగతి యొత వడసిన నుల్లసిల్లు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౧. “ఉ. ఎంతటి విన్న యంబు...” హరి. ౧, ఆ. ౧౦. “చ...పుణ్య చరిత్రములక మహాత్ము లెంతలు రమణీయ విశ్రుతపదాంబుల కేగుదురు...” భార. ద్రో. ౨, ఆ. 33౮. “గీ. సర్వపార్థివులును జరాసా ధుః గూడి, యొతలెంతలు సేసీ...” హరి. ఉ. ౨, ఆ. ౯౭. 2. ఎంతకాలము. “మ. త్రిదివ బెంతటిదాక నేలు నెలమిన్ దేవేంద్రుఁ డం దాక నన్నద మొప్పార దదీయమి త్త్రపదవిన్ ధన్యుండవై యుండు...” హరి. ఉ. ౫, ఆ. ౨౪౮. 3. ఎంతదూరము. ఉదా:—వారియిల్లు మనయింటి కెంతలో నున్నది? 4. ఎట్టిస్థితి. ఉదా:—పాపము నానిగలి యొంతకు వచ్చినది! (ఇట్లే వివిధార్థములు సందర్భానుసారముగా గ్రహించునది.)

ఎంతదనుక = ఎందాక. (శ. ర.)

ఎంతదాక = ఎంతదనుక. “గీ. ఇలయు గిరులును శరధులు నెంతదాకఁ, గలుగు నంతకాలాంబును వెలయుచుండు, శుకునికీర్తియు...” భార. శాం. ౬, ఆ. 3౪౧.

ఎంతయు. ద్వ. విణ. ద్రు. (ఎంత+యు.) మిక్కిలి. “నీ. ఎంతయు సంయమవంతుఁడు సహదేవుఁ డధ్యాత్మవిద్య నారాధ్యుఁడు...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౮౨. “గీ. ఎంతయును సంతసంబునఁ గుంతిదేవి.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౬. క్రి. విణ. ద్రు. అత్యంతముగా. “నీ...త త్తప్తమున కెంత యు వెఱచి...” భార. ఆది. ౪, ఆ. 3౬.

ఎంతే = ఎంతేని. ద్వ. విణ. “ఉ...ఎం, తేరుష ద్రొబ్బ...” ఆము. ౪, ఆ. ౧౦౭. క్రి. విణ. “శా. అనిష్ఠానిధిగేహసీమ నడురే యాలించినన్ మ్రోయు నెంతే నాగేశయన పుణ్యకళలున్ ...” ఆము. ౧, ఆ. ౮౪.

ఎంతేని. ద్వ. విణ. (ఎంత+ఏని.) మిక్కిలి. “శా. నీ కెంతే నితఁ డాపుఁడో జనకుఁడో నెయ్యంపుఁ దోబుట్టువో.” కళా. 3, ఆ. ౮౮. క్రి. విణ. అత్యంతముగా. (చూ. ఎంతయు.)

ఎంతో. ద్వ. విణ. (ఎంత+ఓ.) మిక్కిలి. “ఉ... ఎంతోతడవున్...” ఆము. ౬, ఆ. ౯. క్రి. విణ. అత్యంతముగా. ఉదా:—తన్ను రక్షింపు మని వాఁడెంతో ప్రార్థించినాఁడు.

ఎందనుక = ఎందాక. (శ. ర.)

ఎందఱు. ద్వ. స. బ. (ఎంత+వారు.) ఎంతశబ్దము నకు మహాన్తహత్యర్థకరూపము, ఎంతమంది. “ఉ. ఎందఱు చక్రవర్తులు మఱెందఱురాజులు పోయి...”

ఎందఱే = ఎందఱేని. “చ...వత్తు చెందఱే, చదలక ...” ఆము. ౧, ఆ. ౮౩.

ఎందఱేని. ద్వ. స. బ. (ఎందఱు+ఏని.) అనేకమంది. “గీ. ఎత్తె మున్నున్న గుఱ్ఱుల నెందఱేని.” పాండు. ౪, ఆ. ౨౬౭. (ఇట్లే: ఎందఱో, ఎంతమందో మున్నగునవి గ్రహించునది.)

ఎందలి. ద్వ. విణ. ఎక్కడనున్న. ఉదా:—ఈవస్తు వెందలిది?

ఎందాక. ద్వ. అవ్య. ద్రు. (ఎంత+దాక.) ఎంత వఱకు. “గీ. ధరణి యెందాక నుండు...” భార. శాం. ౨, ఆ. ౧౪౮.

ఎందు. దే. అవ్య. ద్రు. ఇది సందర్భానుసారముగ దేశవిషయాదికమును దెలుపును. 1. దేనిలో. 2. ఎచ్చట. 3. ఎక్కడను. (ఇట్లే సందర్భాను సారముగా వివిధార్థములు గ్రహించునది.) “మ. క్షీతి నెందుం జరియించి...” భార. శాం. ౨, ఆ. ౬౬. (సర్వత్ర అని భావము.)

ఎందుకు = ఎందులకు. (దేసికీ) “చ...ఎందుకు మరుఁ డుభయించిన...” పార్వ. ౪, ఆ. ౫౬.

ఎందుల = ఎందు. 1. దేనియందు. “క. విను బ్రహ్మ సందము తెలిసినవాఁ డెందులను భయముఁ జెందఁడు...” దశా. ౧, ఆ. ౨౨౧. 2. ఎందలి, ఎక్కడనున్న. “ఉ. ఎందులదానవు...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౭౨.

ఎందులకు. దే. అవ్య. ద్రు. 1. ఏచోటికి. 2. దేనికి.

ఎంపలి = మెంపలి. దే. వి. అల్పవృక్షవిశేషము.

“ఉ. ఏనుగు చిక్కనేని మఱి యెంపలి చెట్టునఁ గట్టవచ్చునే.” ద్వా. ౧౧, ఆ. ౨౭.

ఎంబన్న. దే. విణ. (ఎంబె+అన్న.) చేతకానివాఁడు. (శ. ర.)

ఎంబె. దే. వి. 1. తెలివితక్కువ. 2. జుగుప్స. (చూ. ఎంబన్న; ఎంబెతకము.)

ఎంబెరు. దే. వి. (ఎంబెరుమానారుయొక్క సుక్ష్మిష్ట రూపము.) రామానుజుఁడు. “ఆ. ఎంబెరుమత మందు నెనఁగ మాంసము దిని...” వేమన. 3, భా. ౧౮౪.

ఎంబెరుమాళ్ల. దే. వి. ఎంబెరుమానారు, రామానుజ స్వామి. (వా.)

ఎంబెతకము. దే. వి. (ఎంబె+తకము.) 1. తెలివితక్కువ. 2. జుగుప్స, రోత. (ఆ. పదా.)

ఎండు. దే. ప్ర. పరిమాణార్థకము. ఉదా:—పుడి నెండు, పిడికెండు మొ. (ఈ ప్రత్యయము అంత మందుఁ గలపదములు అసమాసముల బేస విభక్తికములు. ఉదా:—జేసెంటు, అడుగెంటు.)

ఎక. వై. స. (సం. ఏకః క. ఎక్క.) ఏకార్థకము. (వృత్తియందే కాని దీనికి వ్యస్తముగ ప్రయోగములు కానరావు. ఉదా:—ఎకకంటిరథము.)

ఎకదొట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఎగదొట్టు, అతిశయించు. “మహాస్థగర...నిట్టూర్చెకదొట్టా డస్సి...” ఆము. గీ. ఆ. 3.

ఎకకంటిరథము. మి. వి. (ఎక+కన్ను+రథము.) ఏక చక్రరథము, సూర్యరథము. “కవిరాజు. ఎకకంటి రథంబు వెనఁ బఱచెకె.” కథ. ౨, ఆ. ౬౨.

ఎకతాళము. వై. వి. (సం. ఏకతాళః) సంగీతశాస్త్ర మందలి యొకానొకతాళము, ఏకతాళము. “మ. ఎకతాళంబున వీరమద్దెలరపా బేకంబుగా...” శ్రీరం. మా. ౪, ఆ. ౧౬౦.

ఎకరంగి. దే. వి. ఏకరంగి, ఒక్కరంగు గలమొక మూల. “నీ. ఇంతవై కెక్కిన యెకరంగిపఱు

పఱువై మఃకుమపుటంబు పటపుదోయి.” రా. వి. గీ. ఆ. ౮౬.

ఎకరము. ఆం. వి. 4840 చదరపు గజముల విస్తీర్ణము గలనేల, ఏకరు.

ఎకరా. దే. వి. 1. ఏనుగుకు గట్టు మొగసాల. స్వా. ౧, ఆ. ౪౦. 2. ఎకరము. 4840 చదరపు గజముల విస్తీర్ణముగల క్షేత్రము. వా:—అతనికి ఎకరా నలుబదిసొట్లభూమి కలిసినది.

ఎకసకియము = ఎకసక్కెము. (శ. ర.)

ఎకసకెము. దే. విణ. మపు గలది, ఒకప్రక్కకు వంగినది. “నీ. జడ లల్లి చొల్లియం బిడి యెక సకెముగా బాలేందుశకలంబుఁ బదిలపఱచు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౪౬. (ఏకట మని శ. ర, విషమ మని సూ. ని.) వి. = ఎకసక్కెము.

ఎకసక్కియము. దే. వి. పరిహాసము. “గీ. అనుచు నెకసక్కియము లాడువనజముఖులఁ గాంచి నవ్వుచు గోపికాకాంతుఁ డనియె.” దశా. ౮, ఆ. ౨, ఆ. ౧౫3.

ఎకసక్కెము. దే. వి. (క. ఎక్క-సక్కె) 1. పరిహాసము. “ఉ. జుకెలు లేటిచూపు లెక సక్కెములున్...” భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ. ౨౬గీ. 2. అపమానము. “చ...ఇప్పుడు నీ విట వచ్చుట పారిజాతవా, ననః బ్రకటించి నాకు నెకసక్కెము చేయగకాదె చెప్పుమా. పారి. ౧, ఆ. ౧౨౮. 3. మోసము. “ద్వి. ఆకట చేలికిఁ జిక్కినటుల మాటాడి, యెకసక్కెమె యొనర్చి యిచట నిల్వకయె, యిపు డొగిఁ జనియె నియ్యుందీవరాక్షి.” విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. (శ. ర.) వి. ణ. 1. వంగినది. (చూ. ఎకసకెము.) 2. అసంగతము. “ఉ. చక్కెరవిటరాజు యెక సక్కె మదే మని కూర్చుకొంటివి...” విజ. 3, ఆ. ౪గీ.

ఎకసర. దే. వి. చుట్టవిద్యారైపుణ్యవిశేషము. “వ... ఎకసర వైసర...అదియో షోడశోపవీతంబుల రీతుల నేర్చి...మాస. ౧. ఆ. ౨౦౬.

ఎకసకియము=ఎకసక్కెము. (శ. ర.)

ఎకసకెము=ఎకసక్కెము. (శ. ర.)

ఎకసెక్కియము=ఎకసక్కియము. (శ.ర.)

ఎకసక్కియము. దే. వి. పరిహాసము. “చ...కొం, చె
ముగ హసించి యొక్కయెకపక్క మటాడి...
చమ. ౧, ఆ. ౬౨.

ఎకాయెకి. హి. క్రి. విణ. ద్రు. ఒక్కమాటుగా.
“చ. కదన మహారమై పఱచె: గత్తులఁ గత్తులు
నీఁటె వీటియల్, గదియ నెకాయెకి బడి
చెకాచెకలై తునియగ...రంగా. ౩, ఆ. ౧౯౮.

ఎకిమిఁడు. దే. వి. 1. రాజు, ప్రభువు. “నీ. జేజేల
యెకిమిల...దశా. ౩, ఆ. ౧౮౬. 2. శ్రేష్ఠుఁ
డు. “గీ. విటుల కెకిమిని...విప్ర. ౨, ఆ. ౮౪.

ఎకిరింత. దే. వి. వాహనము. “గీ. అగ్నిభట్టారకుండు
నిచ్చ లచట నుండ, నతనియెకిరింత యెడిక...
కతు. ౧, ఆ. ౧౫౩.

ఎక్కటి. వై. స. వి. (సం. ఏకరి. క. ఎక్కటి.)

1. ఒక్కఁడు. “క...కీర్తిరాజ్యం, బెక్కటి
నేకాని లేజము, దిక్కుల వెలింగిపు...భార.
ఆది. ౪, ఆ. ౨౨౦. 2. కేవలము. “గీ. కటికి
చీకటి వెలుగు నెక్కటి వెలుగు. ఉ. రా. ౧,
ఆ. ౮౦. 3. అనాథము. “ఉ.అక్కట నిన్నిమిత్ర
ము ధరాత్తజకెంత యుపాధి వచ్చెఁ దా, నెక్కటి
వైతినుచు వెత నెక్కడఁ బ్రాణము వీడునొకడే.
ఉ. రా. ౬, ఆ. ౩౨౦. 4. ఒక్కొక్కటి. “క.

ఎక్కటియిట్టివి దోషము, లొక్కొక్కమరి రెండు
మూఁడు నొదవి...భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౧౭౪.

5. నిరుపముఁడు. “ఉ...ఆపురీభటశిఖామణు
లెక్కటియుక్తునగులు... విజ. ౧, ఆ. ౧౦.

6. అధికము. “చ...మన్తధకేళిమిఁద నెక్కటి
వడి...శుక. ౨, ఆ. ౩౩౪. 7. ఒకానొకయి.
ఉదా:— ఎక్కటివడి. 8. ద్వంద్వము, ఒకనితో
నొకఁడు చేయునది. ఉదా:— ఎక్కటికయ్య
ము=ద్వంద్వయ్యుధము. విక్ర. ౪, ఆ. ౯౮.

ఎక్కటికము. దే. వి. అక్కటికముయొక్కభ్రష్ట
రూపము. “ఉ. ఏమృగిమిఁద నేమృగయ్యు
డెక్కటికం బిడు రాఘవేశ్వరా. చు. రా.
౬, ఆ. ౪౩. (“కోనామరామమృగయ్యుర్దయతే

ఎక్కటిఁడు. వై. విణ. (ఎక్కటి+కఁడు. సార్వత్త
మున.) ఆసహాయుఁ డగుశూరుండు. “నీ. ఇగురు
తైజీశపుటెక్కటిలకు గుజ్జాపఱపుమామిడి కట్టు
బడిగఁ జేసి. చంద్రా. ౪, ఆ. ౮౪.

ఎక్కడ. దే. వి. వి. (ఏ+కడ.) వృత్తియందు
బొప విభక్తికము. విభక్తిప్రత్యయము పరమగు
నపుడు ఆనా. ఉదా:—ఎక్కడివారు, ఎక్క
డకు.) చూ. అక్కడ. (ఈపదమునకు సంద
ర్భానుసారముగా ఏచోటు, అత్యంతభేదము,
పాసఁగమి, అనాదరము, లోకవైపరీత్యము ము
న్నగు నర్థములు వచ్చును. ఉదా:— ఈవస్తు
వెక్కడిది, నేనెక్కడ వాడెక్కడ, వాడెక్కడ
నాశిచ్చుట యెక్కడ, ఎక్కడి తు చ్చసౌఖ్యము
లు, బాలుఁడెక్కడ కొండయెత్తు బెక్కడ. మొ)

ఎక్కము. యు. దే. వి. 1. గనిము. (శ.ర.) 2.
పాలమునకు పాలమునకు నడుమ నేర్పఱచిన
గట్టు. (బ్రా.) వై. స. (సం. ఏకమ్. ప్రా.
ఎక్కమ్.) గుణకారపథకము. వా:—ఎక్కాలు
వచ్చినవా? వి. ఒక్కటి. (శ.ర.)

ఎక్కలమ్మ. దే. వి. ఒకానొకగ్రామదేవత. శుక.
౩, ఆ. ౪౯.

ఎక్కలి. దే. వి. 1. ఒకానొకగ్రామదేవత. శుక.
౨, ఆ. ౪౨౪. 2. ప్రవాహముతోఁ గొట్టుకొని
వచ్చి కమ్ముకొన్నయిసుక (శ. ర.)

ఎక్కనకెయము }
ఎక్కనకెము } =ఎకసక్కియము. (శ. ర.)
ఎక్కనక్కియము }

ఎక్కనెక్కియము. దే. వి. పరిహాసము. “ఆ. ఎలమి
సూరకుండఁ డెక్కనెక్కియము లాడుఁబట్టి శాస్త్రి
చేయు భంగి యెట్లు. భాగ. ౧౦ స్కం. పూ.
౩౬౪.

ఎక్కనెక్కియము }
ఎక్కనెక్కిము } =ఎక్కనెక్కియము. (శ. ర.)
ఎక్కనెక్కియము }

ఎక్కనెక్కియము. దే. వి. పరిహాసము. “నీ. ఎఱునంజ
కెంజాయ నెక్కనెక్కిం బాడుచికిరికల్లుమెఁడు

ఎక్కాడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కి+అడు.) ఎక్కి యాడు, స్వారిచేయు. (పురికొలుపు అని శ. ర.) “గీ...పులి పేదవడిన బనులవాండ్రై యెక్కాడి రనుకత వచ్చెనాకు. ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౦౨. (వెక్కాడు అని పాఠాంతరము. ఆపుడు వెక్కిరించు అని చెప్పవచ్చును.)

ఎక్కించు. దే. స. క్రి. 1. ఎక్కించేయు. “నీ... వనజాక్షు నెక్కించుకొనియె. కాశీ. ౨, ఆ. ౧౦౭. 2. ఎత్తు. “మ. బొమ లెక్కించిన విల్లు వంచు...పాండు. ౧, ఆ. ౧౦౮. 3. కలిగించు. “క...తన, మనమున నెక్కించుకొనడు మద గర్వంబుల్. భార. శల్య. ౧, ఆ. ౪౯. 4. అధికము చేయు. “నీ. శుక్ల పక్షంబున సారిదిమై నెక్కించి బహుళపక్షంబున బరగదించి. మల్లా. ౨, ఆ. ౮౩. ౭. ఎక్కుపెట్టు. “క. తిగిచి శరా నన మెక్కించి...” హరి. ౫, ఆ. ౫. 6. తెల్లించు. ఆం. భా. తృ. ౧౨౪.

ఎక్కికొను. దే. స. క్రి. (ఎక్కి+కొను. స్వార్థ మున.) ఎక్కు, అధిష్ఠించు. “మ...మనో, జప నుండైన ఖగేంద్రు నెక్కికొని విష్వక్సేనుఁ డొడేనియున్.” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౦౪.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు+ఇడు) ఎక్కు పెట్టు. “ఉ...మనోభవుండు విల్లెక్కిడి...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౧౯.

ఎక్కిరింత. దే. వి. 1. ఎక్కిరిత, వాహనము. “వ... వెన్నుఁ డెక్కుఁజెక్కవక్కెరయ్యి రింత...రా మా. ౧, ఆ. ౧౫౩. 2. గుఱ్ఱము. పేక. మాన. ౯౧. 3. వెక్కిరింత, ఆక్షేపణము. “నీ. వెలి ద్విజు లెక్కిరింతలు నల్పఁ దగినట్టి జలజనంభవు నియాచార మెంత.” అచలా. ౧, ఆ. ౧౭. (ఇది మొదటి యర్థమున నుదాహరణము.)

ఎక్కిరింతమెకము. ద్వ. వి. (ఎక్కిరి త+మెకము) —వెక్కిరి చుచుగము—కొంతి. పేక. తిర్క్. ౯౫.

ఎక్కిలి. వై. వి. కౌ. (నం. హిక్కా.) దప్పి మొదలగువానిచే గలుగురోగవిశేషము. “గీ. గొంతు తడితీయు నెక్కిటఁ గొంతతడవు.” దశా. ౨, ఆ. ౧౩౬.

ఎక్కు. దే. అ. క్రి. 1. అధిష్ఠించు. “ఉ...గడ్డియ మీఁద నెక్కి...” హరి. ౧, ఆ. ౭౯. 2. వైకి వెడలు. “నీ. ఇడఁ బింగళను గాలి యెక్కు డిన్లు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౨౧. 3. నచ్చు. “గీ... ఒరుచి త్రమున కెక్కునట్లు గాంగ.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౭౪. 4. వృద్ధి యగు. “గీ. ఎల్ల వారును గడునాయు నెక్కి తెవులుఁ, జావు లేకుండ నున్నారు దేవదేవ.” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౬. 5. అగు. “శా...పరువడిన్ హర్షోదయం బెక్కెగా...” రాఘవ. ౩, ఆ. ౫౦. 6. సిద్ధించు. “చ. జనని నీవు వేడుదదె సత్కము తుండ్రెక్కి నెక్కు నట్టె...” భా. రా. అయో. ౩౬. 7. విదిత మగు. “క. నినుఁ గీడు వారయకుండఁగ, జనులకు నానిక్క మెక్క జననాయక నే, ననలంబుఁ జొచ్చి వెడలెద...” భార. ఆర. ౭ ఆ. ౧౬౦.

8. ఆవేశించు. “ఉ...వేల్చెక్కినభంగి...” భా. రా. అయో. ౮౯. స. క్రి. 1. ఆరోపించు. “గీ. ఎరకుఁ దెరువరిఁ గన కాఖి లెక్క...” ఆము. ౬, ఆ. ౧౯. 2. అధిష్ఠించు. “క...రథము లెక్కి...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౬౪. వి. 1. వింటివారి. (శ. ర., బ్రా.) 2. వింటివారి కూర్పు. “గీ...కార్డుకంబు, లెక్కు లటు డించి...” భా. రా. ఆర. ౧, ఆ. ౧౧. 3. ప్రేరేపణ. (చూ. ఎక్కులుపెట్టు.)

ఎక్కుకొను. దే. అ. క్రి. (ఎక్కు+కొను. స్వార్థ మున.) ఎక్కు, అధిష్ఠించు. “నీ. కొఱ్ఱచేనున ముచె నెక్కుకొని యున్న, కన్నియను గాంచి...” పార్వ. ౬, ఆ. ౮౫.

ఎక్కుడించు. దే. స. క్రి. 1. (ఎక్కు+డించు.) వింటినాటికూర్పును దొలగించు. “చ. కని బాణాసన మెక్కుడించి...” భా. రా. ఆర. ౧, ఆ. ౩., భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౬౯. 2. (ఎక్కుడు+ఇంచు.) వృద్ధి చేయు. “గీ...ధర్మంబు రూ పము కానరా దొ, కింత గలిగిన నది ఫలం బెక్కుడించు.” హరి. ఉ. ౯, ఆ. ౩౨.

ఎక్కుడు. దే. వి. 1. ఎక్కుట. “ద్వి. కొమరు దలిర్ప నెక్కుళ్ల దిగుళ్ల.” పండితా. పర్వ. ౩౪౩, పు. 2. వాహనము. “ఎక్కుడివా రొక్కో

గరుడుఁ డెక్కుడుగాఁ గలవారు..." ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౩౭. "క. తొడవులు చివకిన యెమ్ములు, గుడిముట్టు కపాల మిల్లుగుడి ముడియె దైక్కుడు ..." కు. సం. ౨, ఆ. ౩౯. ౩. ఆధికము. "ఆ. ౭ క్కరూప కాని యెక్కుడు డిగ్గును, గాన రాదు ..." నిర్వ. ౧, ఆ. ౪౪. విణ. 1. హెచ్చైనది. "చ...ఎక్కుడుముద మొప్పు..." భార. ద్రో. ౩, ఆ. ౨౫౦. 2. శ్రేష్ఠము. "ఉ...వీరపో, యె క్కుడువారు లోకులకు..." ఉ. హరి. ౬, ఆ. ౩౭. ౩. ఆధికము. "ఎవ్వఁడొక్కో లయాంతపనియె క్కుడుక న్నఱకాలఁ దన్నె..." భా. రా. ఆర. ౧, ఆ. ౧౫౦. క్రి. విణ. అధికముగా. "క. కడు నమ్మియునికియును నెక్కుడు నమ్మమియును ..." భార. కా. ౨, ఆ. ౧౦౭.

ఎక్కుడుదీగ. దే. వి. (ఎక్కుడు+తీగ.) మా నేరు, జ్యోతిష్వతి శీ. (శ. ర.)

ఎక్కుడుగాడు. దే. వి. (ఎక్కుడు+కాడు.) రా. తు. "చ. ఎలుకలరాచతేడి నెఱయెక్కుడు గాడు..." రాజ. చ. ౧, ఆ. ౫.

ఎక్కుడుమెకము. ద్వ. వి. (ఎక్కుడు+మెకము.) మహావ్యుగము, ఏనుగు. "నీ. ఎక్కుడుమెకపు సూక్ష్మ..." అచ్చ. ఆర. ౪.

ఎక్కుతక్కులు. దే. వి. బ. (ఎక్కువ+తక్కువలు.) హెచ్చుతగ్గులు, ఎక్కువతక్కువలు. "ఉ...దా విప్రై, మక్కువ లెక్కుతక్కులును మాటలు డిక్కులు..." రాధికా. ౩, ఆ. ౧౫౯.

ఎక్కుదీయు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు+తీయు.) సజ్య ముగాఁ జేయు. "చ...మరుండు తుంటవిల్, బలువడి నెక్కుదీనె..." నీలా. ౩, ఆ. ౪౪. ఇట్టే: ఎక్కుద్రోచు. భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౧౨౯౨.

ఎక్కుబావి. దే. వి. (ఎక్కు+బావి.) దిగుడుబావి. "గీ. ఇజ్జతుమ్రాని పెరంటిలో నెక్కుబావి." శుక. ౨, ఆ. ౪౦౮.

ఎక్కులుపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎక్కులు+పెట్టు.) పురికొలుపు, ప్రోత్సహించు. "ఉ. ఎగ్గులు చూపి చంపు మని యెక్కులుపెట్టివవారి పల్కులె,

బగ్గుగ నాత్తలోపలఁ దలంచి..." దశ. ౮, ఆ. ౪౬.

ఎక్కువ. దే. వి. ఆధికము. "వ...ఎక్కువతక్కు వలు నిరూపించి భీష్ములు' దీని నిశ్చయింప నర్హులు..." భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౮౫. విణ. అధికము. "చ...సద్విజ్ఞోటికన్న నెక్కువ యగు..." చిత్రభా. ౧, ఆ. ౧౦౦.

ఎక్కువెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు+వెట్టు.) 1. సజ్యము చేయు. "గీ...గాండివ మే దైత నెక్కువెట్టి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౩౦. 2. నారినీ సంధించు. "క...నునుగాడ్చునకున్, భసలగణ మెక్కువెట్టఁ గఁ, గునును శరాసనునివిల్లు కుసులకు విఱిగె." కకు. ౧, ఆ. ౧౭౯.

ఎగఁగట్టు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+కట్టు.) 1. వైకిఁ గట్టు. వా:—బట్ట యెగఁగట్టి పనిచేయుము. 2. ముడివేయు. "క. తలవెండుక లెగఁగట్టెడు కొలఁదిన యాన్యపకుమారకుండు కడిమిమెయిక్ ...లిఖించె జయశాసనముల్." నైష. ౧, ఆ. ౬౪.

ఎగఁగొట్టు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+గొట్టు.) 1. ఎగురఁ గొట్టు. "నీ. వీచి తన్నెగఁగొట్టు వెక్కుసం బగు నుడిగాలి రక్కునుమీఁద లాలి యూఁగి." చమ. ౧, ఆ. ౩౨. 2. ఎగ వేయు. వా:—వాడు నా కీయవలసినసా మ్రెగఁగొట్టినాడు.

ఎగఁగ్రోలు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+గ్రోలు.) పీల్చు. "క. బలుమీ నొక్కటి నోరక, సలిలం బెగఁ గ్రోలుచుండఁ జని రాచెలువల్." కళా. ౬, ఆ. ౧౦౬.

ఎగఁజేల్లు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+చల్లు.) వైకిఁ జల్లు. "చ. నెలఁతలు బులిగట్టుకొని నీ రెగఁజల్లు..." వసు. ౩, ఆ. ౧౫౭.

ఎగఁజేపు. దే. ఆ. క్రి. (ఎగన్+చేపు.) పశువు పా లీయక బిగఁబట్టు. (వా.)

ఎగఁజోపు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+చోపు.) 1. వైకిఁ ద్రోలు. "నీ. ఒకచేళ డేగవేటకుఁ జని యెగఁ జోపి..." కాళ. ౩, ఆ. ౪౭. 2. విడుచు.

“రగడ. మగువ లిగఁజొడి రథిమానముల మానముల.” రాఘవ. ౨, ఆ. ౬.

ఎగఁదట్టు. దే. అ. క్రి. (ఎగన్+తట్టు.) 1. వైకి పచ్చు. వా:—జేష్ఠ మెగఁదట్టినది. 2. అతిశయించు. “చ. దళముగ వేడియూర్పు లెగఁదట్టెగ...” చెన్న. ౪, ఆ. ౨౦.

ఎగఁదన్ను. దే. అ. క్రి. (ఎగన్+తన్ను.) 1. పశువు పా లీయకుండు. (వా.) 2. ఎదురుగాఁ బాటు. వా:—ఏఱు ఎగఁదన్నినది. స. క్రి. వైకిఁద్రోయు. వా:—ఆవిరి మూత నెగఁదన్నినది.

ఎగఁదీయు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+తీయు.) వైకెత్తు. “గీ. తిరిగి చూచుచు ద ట్టెగఁదీసికొనుచు.” స్వా. ౪, ఆ. ౧౦౩.

ఎగఁదొట్టు. దే. అ. క్రి. (ఎగన్+తొట్టు.) అతిశయించు. “గీ. ఎదుటఁ బడకున్న ముఱికోటి వెదకి వెదకి, పట్టి భక్షించుఁ గ్రొ వ్వెగఁదొట్టి...” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౧౪౮.

ఎగఁద్రోచు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+త్రోచు.) వైకిఁద్రోయు. “వ...పరిధానం బెగఁద్రోచిని...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౮౬. ఇట్లే: ఎగఁద్రోయు. హర. ౨, ఆ. ౧౧౯.

ఎగఁబట్టు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+పట్టు.) ఎత్తిపట్టు. “చ. బరు వయి తోచె నంత నెగఁబట్ట సమర్థుఁడు గాక...” శేష. ౫, ఆ. (శ.ర.)

ఎగఁబడు. ద్య. అ. క్రి. (ఎగన్+పడు.) 1. పరుగెత్తుకొని వచ్చు. “గీ. స్తనితముల కెగఁబడి వచ్చు శరభములను” కాళ. ౨, ఆ. ౭౦. 2. మీఁదఁ బడు. వా:—వారం దఱతని కెగఁబడిరి.

ఎగఁబాటు. దే. అ. క్రి. (ఎగన్+పాటు.) ఎగువకుఁ బాటు. (శ.ర.)

ఎగఁబీల్చు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+పీల్చు.) వైకి పీలుచు. వా:—వాఁడు గాలి యెగఁబీల్చుచున్నాఁడు.

ఎగఁబెట్టు = ఎగఁగొట్టు. (వా.)

ఎగఁబోత. దే. వి. (ఎగఁబోయు. ధా.) ఎగఁబోయుట. విణ. ప్రాతానాకరము, ప్రేరించునది,

“ఉ. ముచితనాన వ ట్టిననమాటలు నీకెగఁబోతలయ్యె...” రాధా. ౧, ఆ. ౭౫.

ఎగఁబోయు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+పోయు.) అచిశయింపజేయు. “చ. అనఘ యపూర్వ మైశ భవదాగమనంబు తలంప నొక్కచోఁ, బొనరిన కయ్య మిప్పు డెగఁబోయెగ వచ్చినయట్లు తోచె...” శశాం. ౪, ఆ. ౧౯౧. 2. ప్రేరేచు. “మ. అజహన్త త్వరపృత్తి చిత్త మెగఁబోయె...” చం. రా. ౫, ఆ. ౪౯. అ. క్రి. దుర్బోధము చేయు. “చ..., మనలను జూడ లేక నడుమంప్రపువారు గుబారుచేసి గొబ్బుర వినువంటిదాని కెగఁబోసిరి నాతలఁ పొప్పుకుండెగె.” రాధా. ౩, ఆ. ౭౮.

ఎగఁబ్రాకు. దే. అ. క్రి., స. క్రి. (ఎగన్+ప్రాకు.) వైకిఁ బ్రాకు. “నీ. తెఱగంటి దొరయింటి తెలివ్రాచు లెగఁబ్రాకి...” నీలా. ౧, ఆ. ౭౫.

ఎగఁచు. దే. స. క్రి. 1. తఱుము. “గీ...ఓడిపాతె నబ్బలముఁ గడిమి, నెగఁచె బ్రాహ్మణిమోక్షు డిభముఁ బఱసి.” భార. భీష్మ. ౩, ఆ. ౩౬. నిర్వ. ౭, ఆ. ౧౦౮. “క. వేదాదాదుల నొక నాఁడేదండలఁ బోవనీక యెగఁచె బలిమి.” భాగ. ౧, స్కం. ౪౫౩. (దీనికి ఎగవన్ అను రూపము.” నిర్వ. ౩, ఆ. ౩౩., ౪, ఆ. ౪౮. లోను గానవచ్చుచున్నది.)

ఎగఁతాళి. దే. వి. (క. ఎగతాళి.) గేలి, పరిహాసము. (శ.ర. ప్రా.)

ఎగఁదిగ. దే. క్రి. విణ. ద్య. 1. క్రిందికి మీఁదికి. “గీ...తనకూఁతుసింగార మెట్ల బెక్కుమాటు లెగఁదిగఁ గ్రేఁగంటఁ బాటఁ జూచి.” కళా. ౭, ఆ. ౬౭. 2. ముందునకు వెనుకకు. “ఉ... పీ,కా కయి యూరకే యెగఁదిగం దలపోయుచు నున్నవారికి.” రామా. ౭, ఆ. ౬౯.

ఎగఁదువ్వు. దే. స. క్రి. (ఎగన్+దువ్వు.) వైకి దువ్వు. “నీ. డిగజాటుముగురు లెగఁదువ్వు కైతవంబున నెమ్మెగంబుపై మోముఁ జేర్చి.” కవిజ. ౩, ఆ. ౧౨౪.

ఎగనూడు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + ఊడు.) 1. ఎగుర నూడు. 2. నిరసించు. “నీ. వాళికమాళికావై భవం బెగనూడె దాళికాధరకరతాళగరిమ.” వసు. ౧, ఆ. ౬౯. (ఇది వై రెండర్థముల పదా హరణమే.)

ఎగనెత్తు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + ఎత్తు.) వై కెత్తు “నీ. అభివీక్షణేచ్ఛ నమ్రాననం బెగనెత్తి...” ప్రభా. ౧, ఆ. ౪౪.

ఎగవు. దే. వి. 1. ఎగసి పడుట. ఆం. భా. ద్వి. ౯౯. 2. గర్వము. (శ. ర.) 3. మండి పడుట. “ద్వి. బాగు మోతిననాగబంధపు మొగవు, లీల దానికి గల్గె దీక్షదే యెగవు.” ద్వి. భాగ. ౧౦, స్కం. (శ. ర.)

ఎగమీటు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + మీటు.) వైకి మీటు. “మ...లేగవ్వమీటినసూటిక బొట ప్రేలిగోట నెగమీటె...” వసు. ౧, ఆ. ౧౧౯.

ఎగమ్రంగు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + మ్రంగు.) పూర్తిగా మ్రంగు. “క. యోషిద్రూపంబున నను, నేషణముఖ గహ్వరమున నెగమ్రంగి...” భాగ. ౬, స్కం. ౧౧౦.

ఎగయించు. దే. స. క్రి. (ఎగయు. ధా. వ్రే.) 1. ఎగయజేయు, ఎత్తు. “వ...మొగు బెగ యించి...” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౧౭౪. 2. వ్యాపించజేయు. “చ...గాడ్పుచే, బొగలెగ యించి...” కాళ. ౪, ఆ. 3౪.

ఎగయు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగురు. “క...తానుడు వీధి కెగసి...” ప్రబోధ. 3, ఆ. 22. 2. వ్యాపించు. “క...శకుంతలమాజము కల కలము లెగనె...” జై. ౨, ఆ. ౧౦౧. 3. లేచు. “గీ. ఇమ్మహాసేన బరువున నెగయకున్నె.” వరాహ. 3, ఆ. 3౦. 4. కలుగు. “ఉ...ఊర్పు లందు గాల్చి చ్చెగయంగ...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 2౦౪. 5. వెడలు. “ఆ...భస్మ మెగయవిధము.” వరాహ. ౧౨, ఆ. ౨౬. 6. ఊడిపచ్చు. “ఉ...చేతికొలల బై, తో లెగ యంగ వ్రేసి వెన దోడ్కొని...” మార్క. ౧, ఆ. ౨3౦.

ఎగయుచెంచు. దే. అ. క్రి. (ఎగయు + తెంచు. స్వార్థమున.) నెగయుచెంచు, వైకి పచ్చు. “ఆ. వివకృశాను లడర వీచికానిషీప్త మగుచు నెగయుచెంచె నహితుబాబు.” రామా. 2, ఆ. ౧౧౦.

ఎగరోప్పు. దే. అ. క్రి. (ఎగన్ + రోప్పు.) వగర్పు. “వ...దగల నెగరోప్పు...” ప్రబాధ. 2౦౮. వి. వగర్పు. (శ. ర; బ్రా.)

ఎగరోజే = ఎగరోప్పు. (శ. ర; బ్రా.)

ఎగవిడుచు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + విడుచు.) విడిచి వేయు. “క...నీ, కెగవిడిచి పోయెదనె పా, వగ నాకాణాచి యైనవలపులమటక.” కళా. 3, ఆ. ౧౯౧.

ఎగవు. దే. వి. ఉడ్డీనము, ఎగురుట. (శ. ర.)

ఎగవేయు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + వేయు.) 1. ఋణాదులను తీర్చుకుండు; ఎగంగొట్టు. (వా.) 2. చేసిన దోషము తప్పించుకొను. “ద్వి. ఎంత నేరమి చేసి యెగవేయగలదు, అంతకురా లది యనియెడు వారు.” ద్వి. సారంగ. 3, ఆ. ౧౦2, పు.

ఎగవైచు. దే. స. క్రి. (ఎగన్ + వైచు.) ఎగుర వేయు. “ఉ. శైలము లెత్తి కందుకముచందముగా నెగవైచి నేలకుకొ, వ్రాలగనీక వట్టు...” రామా. ౧, ఆ. ౨౯౧.

ఎగనన. దే. విణ. అధికము. “గీ...ఏం డ్డెగన నైన, బుద్ధి దిగనన వచ్చెనో...” సిం. నా. ౧౯. క్రి. విణ. ద్రు. ఎగువగా. “నీ. అన్నపాత్రావ లోకార్థమై దీపంబు శంభునన్నిధి కెగనన గం ద్రోసె.” సానందో. ౧, ఆ. ౧3. (‘శంభునన్నిధి కెగె ననగం ద్రోసె’ అని ముద్రి.)

ఎగననద్రోచు. దే. స. క్రి. (ఎగనన + ద్రోచు.) 1. వైకి ద్రోయు. “చ...దృష్టదనా ద్రై పాపకుకొ, ... మాయకట్టెచే నెగననద్రోచి...” కాళ. ౪, ఆ. 3౪. 2. పురియిల్లు. 3. వైకిద్రు. “నీ. తుది వ్రేల నెగననద్రోచిన పువ్వియబొట్టురుపాలపట్టిక సుల్లిసిల్లి.” భా. రా. ఆర. ౨ ఆ. ౮౨. ఇట్టే: ఎగననద్రోయు. (వా.)

ఎగసిపడు. అ. క్రి. (ఎగసి+పడు.) 1. ఎగిరిపడు. 2. గర్వపడు. “క. తా సొత యెగసిపడినం, గానీ దీనికుచమలకుం గందుక మెనయే.” రా. వి. 3, ఆ. ౧౦౧. (రెండ్రములకు నుదాహరణము) 3. కోపపడుట. (చూ. ఎగసిపాటు.)

ఎగసిపాటు. ద్వ.వి. (ఎగసిపడు. ధా.) 1. ఎగిరిపడుట. 2. గర్వపడుట. “క. భసలమ నీ కితయెగసిపాటేమిటికికొ.” రసిక. ౪, ఆ. ౧౭౧. (రెండ్రములకు నుదాహరణము.) 3. మండిపడుట. (శ. ర.)

ఎగాదిగ = ఎగదిగ. “నీ. కనురెప్ప వెట్ట కాతని నెగాదిగ జూచు...” శశాం. ౨, ఆ. ౭౭.

ఎగిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎగిరి+పడు.) 1. ఎగిసిపడు 2. గర్వపడు. “(గోర్వంకలార!) గీ... ఎగిరిపడంగ. వలదు మనుఁ డింక నస్తార్గవర్తు లగుచు.” రాధికా. 3, ఆ. ౬౬.

ఎగు. చే. అ. క్రి. (క. ఎగు.) 1. మైకి బోవు. “చ. కొలుచును జేవ పెట్టి కుచకుంభయుగం బెగడ్గిం గన్నుఁ గ్రే, వలఁ బరికించు...” క్రిడా. ౧౦౬. 2. ఎత్తగు. “నీ. ఎగుబుజుబులవాడు...” విజ. ౨, ఆ. ౧౬౪. 3. ఎగురు. (చూ. ఎగుబోడు) 4. పూరియగు. (చూ. ఎగమ్రుంగు.)

ఎగుచు. చే. స. క్రి. 1. తఱుము. “ఆ. వీర సేననుతుండు వీరుండు హంసల... ఎగిచి యెగిచి యందు నెగయకుండంగ నొక్క, హంసఁ బట్టుకొనియె...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౨. 2. త్రోలు. “చ. అనపుడుసూతుఁ డెంతయు రయమ్మునఁ చేరు వుకోదరాంతికం, బునకెగువంగ...” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. ౧౫౯. 3. చోపు. “నీ. ఎగుచుకూతల ముట్టెయెత్తి బిట్టాలించి...” స్వా. ౪, ఆ. ౪౨.

ఎగుడు. చే. విణ. ఎత్తుగా నున్నది. (చూ. ఎగుడుదిగుడు.)

ఎగుడుదిగుడు. చే. విణ. (ఎగుడు+దిగుడు.) 1. సమము కానిది. ఉదా:—ఎగుడు దిగుడు నేల. 2. సంగతము కానిది. ఉదా:—ఎగుడుదిగుడు మాట.

ఎగుదల. ద్వ. వి. (ఎగువ+తల) 1. మైభాగము. (శ. ర.) 2. అభివృద్ధి. (శ. ర.)

ఎగుదు. చే. అ. క్రి. 1. పరుగెత్తు. “ద్వి. ఎగిది శివాలయం బితిసొచ్చును.” బస. ౬, ఆ. ౫౪౮. పం. 2. వచ్చు. “ద్వి. ఎగుదునొకో వత్తు లిప్పునాట కనుచు.” పండితా. పర్వ. ౩౨౮పు.

ఎగుబోడు. ద్వ. వి. (ఎగురు+బోడు.) ఎగురుటకు తెక్కలు వచ్చినపక్షిసిల్ల. “నీ. ఎగుబోడులయ గూడు దిగనాడి పెఱుమ్రుంతు లెక్క నారసి యుత్సహింప లేదు.” మే. పంచ. ౧, ఆ. ౨౮౭.

ఎగుమతి. చే. వి. 1. ఓడకు సరకు లెక్కించుట. (శ. ర.) 2. పరదేశములకు సరకు లుపుట. (వా. వృత్తి. దిగుమతి.)

ఎగుమతిచేయు. చే. స. క్రి. (ఎగుమతి+చేయు.) 1. ఓడకు సరకు లెక్కించు. (శ. ర.) 2. దేశాంతములకు సరకులుపు. (వా.)

ఎగురు. చే. అ. క్రి. (క. ఎగురు.) 1. ఎగయు. “ఆ. మువ్వ గదల నత్తెములనుండి యెగురుచు.” స్వా. ౪, ఆ. ౩౫. 2. మైకి లేచు. “నీ... కనుబొమ లెగుర వైచు.” దశా. ౨, ఆ. ౩౦౩. స. క్రి. ఎగురవేయు. “గీ... మోపుగట్టి, వాడివండ్లు బిగించి చేవలతి యెగిరి, యెత్త మో పెత్త రాదయ్యో” హర. ౧, ఆ. ౨౦. వి. 1. ఎగురుట. (శ. ర.) 2. పొగరు. వా:—అతనియెగు రణఁగినది.

ఎగురులాడు. చే. అ. క్రి. (ఎగురులు+లాడు.) దుముకులాడు. (శ. ర.)

ఎగువ. చే. వి. మీఁదు. “ఆ. ఎగువ నొక్కతోట యెద్దియో గలదు...” పరమ. ౩, ఆ. ౧౯౩. విణ. మీద నున్నది. “వ... దిగువదెన దొడ్డివ పన్ని యెగువ పొలిమేర బారాది యగుదురంజేగ” స్వా. ౪, ఆ. ౩౭.

ఎగువు = ఎగుచు. (త్రోలు.) “ఆ... సూతు, సరద మెగువు తొలంగ ననియె నధిప.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౩౮౧.

ఎగ్గడి. చే. వి. 1. పొగ్గడి, అంతఃపురపు: గావలి వాడు. “నీ... షండుఁ డొప్పు నెగ్గడి యనంగ

...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౮౩. 2. అంతపురపుఁ గావలికత్తె. (చూ. ఎగ్గడికత్తె.)

ఎగ్గడికత్తె. దే. వి. (ఎగ్గడి+కత్తె. స్వార్థమున.) అంతః పురపుఁ గావలికత్తె. “గీ...ఎగ్గడికత్తె కేలి, చికిలి బెత్తంబు తఱు లింత చేసెఁ గాక.” బహు. ౨, ఆ. ౬౫.

ఎగ్గడికాడు = హెగ్గడికాడు. (రూ.)

ఎగ్గడిడు = హెగ్గడిడు. (రూ.)

ఎగ్గతము. వై. వి. (సం. ఏకాంతః.) ఏకాంతస్థలము. “గీ. ఎగ్గతంబున దానుఁ గార్గిఁ గాలె.” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౬౩. విణ. ఏకాంత మైనది. “గీ...అతఁ డెగ్గతంపుఁజోట, నరయ దిక్కెవ్వరును లేనియట్టితెగుట, నొందఁ గలవాఁడు...” భార. మా. ౧౫౭.

ఎగ్గించు. దే. స. క్రి. 1. తప్పుగాఁ దలంచు. “కా. ఏరా వట్టుద యెగ్గు మావలన నీ కెగ్గింపగా నేటికిఁ.” భాగ. ౧౦, పు. ౨. ౧౪౬౦. 2. దూషించు. “సీ. ఆనుచు నెగ్గించిన నాకమలాకరుం డభిమానియై...” ద్వా. ౪, ఆ. ౧౭౩. 3. అనాదరించు. “మ. తనరాజీవశరం బెఱుంగదు నికాత త్త్వంబు లేగల్గుతూ, పునకుం జాలదు వేగ లీల యని యాపూముల్కు నెగ్గించి...” పను. ౨, ఆ. ౪౮.

ఎగ్గు. దే. వి. 1. కీడు. “వ...విశ్వసించినవారికిం దనకుఁ గుడువంబెట్టినవారికి నెగ్గు సేయుట కడుం బావంబు...” భార. ఆర. ౩, ఆ. ౩౮౫. 2. అపకారము. “వ. ఇట్లు దుర్యోధనుడు భీమునకుఁ దనచేసినయెగ్గు తెల్లప గృతఘ్నునకుం జేసిన లగ్గులును బోలె నిష్ఫలంబు లైన సిగ్గు పడి...” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౧౨౦. 3. అపరాధము. “గీ..., ఎఱుంగ కొనరించినట్టి నాయెగ్గు తెల్ల...కావుము...” కళా. ౫, ఆ. ౧౩౦. 4. తప్పు. “క. కాముకులకు నెగ్గు సిగ్గుఁ గలవే యెందుకొ.” సా. ౨, ఆ. ౨౧౩. 5. దుర్నిమిత్తము. “క. ఖలుఁ డీదుర్యోధనుఁ డెగ్గుల తోడన యుద్ధవిధై...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౧౭౮. 6. భంగము. “చ...కలదె కలగ్గున

కెగ్గు...” కళా. ౬, ఆ. ౫౦. 7. అవశీర్షి. “ఉ...ధర్మక్షీర్ణులన్, బొగ్గులు సేసి జారు శశిఁ బొంది కటా కడు పేల తెచ్చుకొం, బెగ్గుఁ దలంపఁగా వలదె...” భాగ. ౯, పు. ౩౭౮. 8. అమంగళపు మాట. “ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౭. 9. అవమానము. “క...నిన్ను, నెవ్వ రెగ్గు సేసి రఱిగింపవే...” సా. ౨, ఆ. ౨౦౧. విణ. హానికరము. “క. అంతిపురముచుట్టటికం, బెంత యుఁ గీ డంతకంటె నెగ్గు తదీయో, పాతచర కుజ్జనామన, కాంతాదులతోడి పొందుకలిమి భటునకుకొ.” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౩౧.

ఎగ్గుగొను. దే. స. క్రి. (ఎగ్గు+కొను.) తప్పుగా భావించు. “క...నీవిభుఁ దాడినది యెల్ల నెగ్గు గొనక...” భార. కర్ణ. ౩, ఆ. ౮౩.

ఎచ్చిరిలు = ఎచ్చిరిల్లు. 1. వర్ధిల్లు, వృద్ధిపొందు. “గీ. ఏయుపాయంబుచే నైన నెచ్చిరిలఁగ, నీక రాక్షసకులము రమేశ్వరుండు, దునుము...” కళా. ౬, ఆ. ౩౨. 2. జాగరూకుఁ డగు. (చూ. ఎచ్చిరిల్లు.) 3. చెలరేగు. (చూ. ఎచ్చిర్లు.)

ఎచ్చిరిల్లు. దే. ఆ. క్రి. 1. జాగరూకుఁ డగు. “గీ...ఎచ్చిరిల్లి, కాన నిది వేళ...” క్రి. ౨. మా. ౩, ఆ. ౧౪. 2. వర్ధిల్లు. 3. చెలరేగు.

ఎచ్చిర్లు = ఎచ్చిరిలు. (చెలరేగు.) “ఆ...దమజా, లెపుడు ప్రాద్దు గ్రంథు నెపుడు మా కెచ్చిర్లు, గలుగు ననుచు బోరు నలుపుచుండ.” రామా. ౮, ఆ. ౬.

ఎచ్చిలు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఎచ్చులు.) 1. వర్ధిల్లు. “చ...చంద్రహాసుఁ డెచ్చిఱినఁ బ్రమాద మా ననుచు...” కై. ౮, ఆ. ౯౩. 2. నేడదేలు. “వ...గిదిశ శిశిరగిరివరకరస్పర్శంబు శిశిరోపచారంబుగా నెచ్చిఱి...” కు. సం. ౫, ఆ. ౧౦౪. 3. బాగుపడు. “చ...బుద్ధిహీనునకు నెంతయు బుద్ధులు చెప్పెనేని యెచ్చిఱుండు...” నా. పంచ. ౧, ఆ. ౫౦౨.

ఎచ్చేటు = ఎచ్చోటు. ఉ. హరి. ౩, ఆ. ౨౯.

ఎచేరము = ఎచ్చరము. “నీ. ఒల్లదు గోపించి యొడునెత్తము వన్న సెచరంబు నేర్వని యెన్నుఁగాని.” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౨౪.

ఎచేరించు = హెచ్చరించు. “గీ...వలఁటి యైన, వెజ్జు సెచరించి యరయించె విప్రసుతుని, గంట వత్తి డుగొని నైరికప్రభుండు.” పాండు. 3, ఆ. ౧౬.

ఎచ్చేటు = ఎచ్చోటు. ఆము. ౧, ఆ. ౪౧.

ఎచ్చేరము. దే. వి. హెచ్చరిక. “వ...అయ్యచ్చర తెచ్చరంబులచ్చు వదలి...” కవిక. ౬, ఆ. ౯౪. (శ. ర. పా.)

ఎచ్చేరించు. దే. స. క్రి. 1. పురికొలుపు. “ఉ... కోరికల్, పెచ్చుగ సెచ్చరింప...” మల్లా. ౨, ఆ. ౯౫. 2. స్మృతికిఁ దెచ్చు. “ఉ...జ, న్నాంతరవర్తనంబు హృదయంబున కిత్తటి సెచ్చరించి...” ఆము. ౫, ఆ. 22. 3. జాగరూకునిఁ జేయు. “చ. అతినికటాబు లగ్నమని యూగిరసుం డపు డెచ్చరింప...” వసు. ౬, ఆ. ౮. 4. తెలియఁజేయు. “క...విభీషణుఁ డెచ్చరింప...” దశా. 2, ఆ. ౧౫౬.

ఎచ్చేరింత. దే. వి. (ఎచ్చరించు, ధా.) హెచ్చరిక. “ఉ. వింతకవుంగిలింతల నవినగళధ్వని యెచ్చరింతలఁ.” పాంచాలి. 3, ఆ. ౬౦.

ఎచ్చేరింపు = ఎచ్చరింత. “నీ. ఎచ్చరిం పెఱుఁగని యెడఁదబల్ తమకంబు...” చంద్రా. ౬, ఆ. ౧౪౮.

ఎచ్చేరిక. దే. వి. (ఎచ్చరికె.) 1. హెచ్చరిక, ప్రాత్యాహము. “వ...నిచ్చలంపు టెచ్చరిక చాలక... పోరునిజయోధాపీరులకు...” రాఘవ. ౪, ఆ. ౧౫౨. 2. అవధానత, తదేకదృష్టి. “చ...నన్నుఁ గూర్చి యెచ్చరిక ధరింపఁబోలు నన...” పాండు. ౨, ఆ. ౯2. 3. ప్రభువుల జాగ్రత్తకై కంచుకు లుపయోగించు మాట. “క...అహో, యెచ్చరిక సామి యనురవ, మెచ్చగ...” ఉ. రా. 2, ఆ. 3౯౮.

ఎచ్చేరికించు. దే. స. క్రి. 1. హెచ్చరించు, ప్రోత్సహించు. “ఉ...క, నిచ్చుతు వచ్చుచేడియల

సెచ్చరికించుచు.” విక్ర. ౮, ఆ. ౨. 2. స్మృతికిఁ దెచ్చు. “నీ. మఱవక నే నన్నమాట యెచ్చరికించి...” శ్రీరం. మా. ౪, ఆ. ౪.

ఎచ్చే. దే. అ. క్రి. (క. ఎచ్చు.) 1. మిక్కిలముగు. “క...అహో, యెచ్చరిక సామి యనురవ, మెచ్చగ...” ఉ. రా. 2, ఆ. 3౯౮. 2. విజృంభించు. “ఉ. దుర్మతు తెచ్చి సాధులకు ద్రోహము నేయునెడఁ...” ఉ. రా. ౨, ఆ. ౧౧౦. వి. ఆధిక్యము. “గీ. నిచ్చలంబునఁ గడలఁ దా సెచ్చు గాంచి.” నీహ. ౧, ఆ. ౪౨. విణ. 1. ఆధిక్యము. “క. నచ్చినవారికి నావద, వచ్చిన నది పరిహరించువాని ప్రభుత్వం, బెచ్చెను...” దశా. ౨, ఆ. ౨౧2. 2. ఉత్తము. “గీ. ఇట్టివారలఁ గృపమాచు టెచ్చుగాదు.” వేణు. ౨.

ఎచ్చోటు = ఎచ్చోటు. “మ...ఎచ్చోటు లే దిట్టి కడానిచోట...” దశా. ౧, ఆ. ౨2౮.

ఎచ్చో. దే. ఆవ్య. ద్రు. 1. ఏచోటు. “క...నూ కరహర్గం, బెచ్చో వదలక...” విక్ర. ౨, ఆ. ౧32. 2. ఎచ్చడు. ఆము. ౪, ఆ. ౨౬౨.

ఎచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఏచోటు.) ఏప్రదేశము. భా. రా. అయో. ౨౦౫.

ఎటు. దే. వి. ఏ. ఎక్కడ. “క. ఏనెట నీ నెట...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౯౯.

ఎటవారె. దే. వి. కుందురికి, అందుకు శ్రీ. (శ. ర.)

ఎటు. దే. ఆవ్య. 1. ఏవైపు. ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧2౯. 2. ఏరీతి. స్వా. ౬, ఆ. ౫౦. 3. పాసఁగమిఁ చెలుపును. (వా.)

ఎటులు = ఎటు. స్వా. ౪, ఆ. ౮3. ఇట్టే: ఎట్టులు. నీలా. ౧, ఆ. ౨3.

ఎటువంటి. దే. విణ. ఎట్టి. “చ. తన కెటువంటి వేడుకయ్యె...” కాళ. ౧, ఆ. ౯౯.

ఎటువలె. దే. ఆవ్య. ద్రు. ఎట్లు, ఏరీతి. “చ...ఁబిట్టిమై, నెటువలె వచ్చి తప్ప...” వసు. 3, ఆ. ౧౨౧.

ఎట్టుకునేని. డే. అవ్య. తుదకు. “ఉ...ధృతి సెట్టుకునేనియు బూని...” భా. రా. ఆయా. ౧౯.

ఎట్టుకేని = ఎట్టుకునేని. “గీ...పాంచాలి యెట్టుకేని.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౧౨.

ఎట్టుకేలకు. డే. అవ్య. ద్రు. (ఎట్టుకు + ఏలకు.) తుదకు. భార. విరా. ౧, ఆ. ౩౩౬. “క...ఇంటి కెట్టుకేలకు జనియె.” జై. ౮, ఆ. ౭౮.

ఎట్టుట. డే. అవ్య. (ఎట్టు + అటు + అ.) ఎట్టేని. “క. ముడ మొదవంగ సుతుడ డెట్టుట, బ్రదికినఁ జాలు...” పరమ. ౨, ఆ. ౧౯౨.

ఎట్టన = ఎట్టుట. (అవశ్యము.) “క. వెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ బట్టితిరి తదీయభార్యఁ బాడడవు లకు, గొట్టితిరి వారు మనుషంగ, సెట్టన భరియిం పవలెనె యీ ప్రాణబుత్.” భాగ. ౧, స్కం. ౩౧౨. (వావిళ్ల ప్రతిపా.)

ఎట్టుపోగు. డే. వి. (క. ఎట్టుపోగు.) దుడెట్టుటకు పచ్చునైననము. “చ...విరహప్రకరంబు నొంప దుష్కరగతి సెట్టుపో గనంగఁ గైకొని వచ్చిన కితి...” చంద్రా. ౩, ఆ. ౯౦. (శ.ర. పా. ‘ఎట్టుబోగు’ ముద్రి.)

ఎట్టుమొదురు. డే. వి. డౌ. (ఎదురు + ఎదురు.) మును ముదు. “గీ. ఇత యొప్పునె యుడులోక మెట్టు యెదుర.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౮౬.

ఎట్టా = ఎట్టు. (చూ. ఎట్టెట్టా.)

ఎట్టి. డే. విణ. (ఎట్టు + ఇ.) ఎటువంటి. భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౮.

ఎట్టిడు. డే. విణ. (ఎట్టి + వాడు.) ఎటువంటి వాడు. “క...విప్ర, ద్రోహుబున సెట్టిడైన మిత్రుల బొందుక.” మార్క. ౧, ఆ. ౧౧౯.

ఎట్టు = ఎట్టు. (శ.ర.)

ఎట్టువోలె = ఎటువలె. (శ.ర.)

ఎట్టూ. డే. అవ్య. ఏప్రకారము. ఆము. ౬, ఆ. ౧౪. కాశీ. ౭, ఆ. ౧౦౭.

ఎట్టెట్టా = ఎట్టూ. “కా. ఎట్టెట్టా శివుఁగల్పనంటి ...” కు. సం. ౭, ఆ. ౧౯.

ఎట్టెట్టు = ఎట్టు. (వా.)

ఎట్టా = ఎట్టు. “క...మాబ్రతు, కెట్టా కడవెట్ల నమ్మ యిట్టా గయనక.” రాధా. ౨, ఆ. ౨౦.

ఎట్టు. డే. అవ్య. 1. ఏరితి. భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౪౭. 2. ఏనైపు. 3. పాసంగమి చెలుపును. శివరా. ౩, ఆ. ౭౬.

ఎడ. యు. డే. వి. (క. ఎడ. త. ఇడం.) 1. స్థానము. “ఉ...చూప జెల్లను, దద్దయు భీతి నచ్చటికి దారెడ గల్లంగ బాటి రొక్కడై.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౩౦౦. 2. కాలవిలాసము. “క. ధరణీసురమరులకు గడు, సెరగై నెడ సెటిని యెడయుఁ జేయుదురె మహా, పురుషులు...” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౧౯. 3. సమయము. “క... పోరఁ బరిమార్తుఁ గొంచెపు, వారై యున్నెడన...” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౪. 4. అనుకూల్యము. “క. రేయును బగలును విదురుడు, సీయొద్దనే యునికిఁ జేసి సేరము పలుకన్, మాయిష్టు బెఱింగింపంగ, ధీయుత యెడఁ గంటి మిన్నిదివసాబులకు.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౧౮. 5. సందు. “వ...భవదీయవిభవంబుజ్జ్వలాలై యెరుల కెడ లేక చెట్టుచున్న సెంత యొప్పునో...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౮౯. 6. మినహాయిపు. (చూ. ఎడపెట్టు.) 7. సత్తలకవైఁ గలగడి. “సీ...ఎక్కుదాయంబుల యెడలు గడసి.” దశ. ౧, ఆ. ౬౪. 8. ఎడము. “గీ. వ్రేలె డెడ లేనియట్లు గ...” భార. భీష్మ. ౩, ఆ. ౪౧౧. 9. మధ్యము. “క...పార్థుడు...విశాలాస్య, ప్రహరము లడ రిపఁ గుభభవుఁ డెడఁ ద్రుంచెక.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౦౬. 10. దూరము. “చ. తడవగుడెంచె జమ్మికి బ్రహ్మవృత్తిగఁ జేరు వోపని, మైడ గలుగంగఁ బోయె బసులు...” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౭౧. 11. విరామము. “క. ఎడ లేక కపురవాసన, లడరెడిబాగాలు...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౧౭౭. 12. తెఱిసి. “గీ. మమ్ము నున్నారె యనుమాటమాత్రకైన, నెడ గలచె నీకు...” కళా. ౭, ఆ. ౨౦. 13. గడుపు.

“క. ఎడ యిమ్ము నానిొకించు...” హరి. ఉ. 2, ఆ. ౧౧౧. 14. వియోగము. “నీ. ఈరూపు తో మన కెడ సేయ నేతెంచినదియె...” కళా. 3, ఆ. ౧౭౭. 15. భేదము. “క. ఎడ యెఱిగియుం దమలోపల, నెడ యెఱుంగక ధర్మపథసమేత సిరికిన్, నడిమింటివారై...” రామా. 3, ఆ. ౧౫౫. 16. రాయబారము. “ద్వి. ఎడ మాట లాడ నాయనమకుతోడు గడఁకను హనుమండు గలిగెనే నీకు.” రం. రా. కిష్కిం. ౨౧౬, పు. 17. ధనము. “నీ. తొడ వులు తొడఁ గట్ట నెడ లేక బెదరక యెరువు సొమ్ములు వెట్టి తిరుగుచిటులు.” మల్లి. ౨, ఆ. 3౧. 18. ఆవమానము. “చ. చిలుకలొల్గి యెవ్వ రెడ నేసిరి నీకిటు లేల చిలిలెక.” పారి. ౧, ఆ. ౧౧౭. 19. లోకవ్యవహారము. “గీ. అబలఁ గడు నెడ యెఱుంగని యాట దాన.” తు. సు. ౫, ఆ. ౬౫. 20. వై. వి. (సం. హృత్.) హృదయము. “చ. ఎడఁ బొలి వొనికోరికల నేడ్డఱసొంపున నంతకంత కె, త్కు డగుమదంబుపేర్చి రతికోర్కులు గొమ్ములు వోవ...” నిర్వ. ౮, ఆ. ౭౩. విణ. 1. దూర మైనది. “క. కడు నెడ గావున నది యిక్కడ వినఁబడదు...” కళా. ౪, ఆ. ౫౩. 2. అన్యాయము. సాం. ని. మాన. ౧౦. 3. అధికము. (చూ. ఎడదవృత్తి) 4. ఎడమ నున్నది. “నీ. పెరిగిన వింధ్యాద్రి పెంపెంత కలశఙ్ఖః డెడఁగల మెట్టిన నడఁగె నట్టె.” తు. సు. 3, ఆ. ౫. 5. పృథ్వి. “గీ...ఎడమాటలకుఁ బొద్దు నిడివి లేదు.” కిన్. శకుం. 3, ఆ. ౮౩. 6. అల్పము. “ఆ...విలువ మొదల నగులాభమును నెడ, వ్యయము గలుగుటయు శివప్రదములు.” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౭౫.

ఎడఁద. వై. వి. (సం. హృత్. క. ఎడ. త. ఇద యమ్) 1. హృదయము. “ఆ. అశ్వమేధము నకు నర్చితం బైనయీ, యశ్వరాజు నిట్టు లపహరించి, ముచ్చు గొఱక యీసముద్రచేశం బున, నోట మెడఁద లేక యున్నవాడు.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౬౩. 2. గుండె. “క...ఎడఁ

ద దడదడ మనఁగా...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౨౦౩. 3. తొమ్ము. “నీ...వెడఁదవాటాపుఁ జేరెడఁద వాని.” చంద్ర. ౧, ఆ. ౮౫.

ఎడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎడన్+పడు.) విరామ ముండు. “క. ఎడఁబడక యహోరాత్రము, వడిగొని చదివింప నిట్లు వలయునె...” భార. ఆర. 3, ఆ. ౨౩౮.

ఎడఁబాటు. దే. వి. (ఎడఁబాయు. భా.) వియోగము. “నీ...రఘుస్వామి వెంటనె లక్షణం డెడఁబాటు లేకుండు...” ఆధ్యా. బాల. ౧౨, పు.

ఎడఁబాపు. దే. స. క్రి. (ఎడన్+పాపు.) 1. తొలఁ గించు. “గీ. ఈ నిరోధంబు నెడఁబాపు నీక్షణ మున.” ఉ. రా. 3, ఆ. ౮౮. 2. వేటుచేయు. (పుష్టి) 3. తీర్పు. “ఉ...ఎన్ని జన్మములకైన నీతనిముణం బెడఁబాపుకొనంగ నేర్తునే.” ఉ. రా. ౫, ఆ. ౮౦.

ఎడఁబాయు. దే. అ. క్రి. (ఎడన్+పాయు.) దూర మగు. “ఉ...ఈ, దివ్యసరోజదామకము... దీనిఁ గన్న నెడఁబాయుఁ బ్రదోషములు...” వసు. ౫, ఆ. ౯౮. స. క్రి. వీడు. “క. ఆయవ్వు యాగ్రహం బెడఁబాయక...” సా. ౨, ఆ. ౨౭౨.

ఎడకట్టు. దే. అ. క్రి. (ఎడ+కట్టు.) అతినపుండు మరలఁ జీమువట్టు. (శ. రఃప్ర.) స. క్రి. చేర్పు. “నీ. ఇంద్ర సీలములతో నెడకట్టి గ్రుచ్చినరమణీ యతారహరము ధరించి.” కాశీ. ౭, ఆ. ౫.

ఎడకత్తియ = ఎడకత్తె. ఆం. భా. ద్వి. ౧౧౦.

ఎడకత్తె. ద్వ. వి. (ఎడ+కత్తె.) దూతిక. “నీ...నృ గాలిక తా నెడకత్తె గాఁగ.” దశ. ౬, ఆ. ౧౮౦.

ఎడకాడు. దే. వి. (ఎడ+కాడు.) తార్పుకాడు. పేక. మాన. 3౦.

ఎడకారు. ద్వ. వి. (ఎడ+కారు.) మాఘమాసము మొదలు శ్రేష్ఠమాసములోపల పండుపంట. (శ. రః, ప్ర.)

ఎడగడ్డ. ద్వ. వి. (ఎడ+గడ్డ.) ఒడ్డు. “నీ. జలరాసు లేడును గలగుండుకొని యెడగడ్డలపై దొరగడలు దొడర.” హరి. ఉ. ౯, ఆ. ౨౨౦.

ఎడగర. చే. వి. శ్రమము. (చూ. ఎడగరపడు.)

ఎడగరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎడగర+పడు.) శ్రమ పడు; అలయు. “నీ...నీవు డస్సి,యున్నవాడవు నిద్రయును లేక యున్న నీ వెడగరపడియె దీ యడవిలోన.” భార. సా. ౧, ఆ. ౬౦. (ముద్రి. పా. ‘వేగరపడియె వేల యింత’ శ. ర. పా.)

ఎడగిల్లు. చే. అ. క్రి. వైతొలగు, తప్పకొను. “క... ప్రాకృతపురుషుల కెడగిల్లి దూరమునకు జనుచున్.” విప్ర. ౨, ఆ. ౩౧.

ఎడగొను. చే. అ. క్రి. (ఎడ+గొను.) సుదు చేసికొను. “నీ. కెంగేల నశనికాగిలి యాగి యెడగొంచుఁ జేలాంచలముఁ బెటచేతఁ దడవి, తెచ్చి...” ప్రభా. ౫, ఆ. ౫౩.

ఎడతాకు. చే. అ. క్రి. (ఎడ+తాకు.) 1. ప్రతిఘటింపు. “నీ. ఒకనరు డెడతాకు నోర్పు బీరము లేక గిరిజాధినాథుండు క్రిందుపడియె.” కృ. శకు. ఖీ. ౮౩. 2. మిక్కిలిచేరు. “నీ. విడిచి యు విడఁజాల కెడతాకు సిగ్గుమో మోరసింపుల యిపు దారసింపు.” అని. ౩, ఆ. ౯౫.

ఎడతీయు. చే. అ. క్రి. (ఎడ+తీయు.) ఎడతెగు. (శ. ర.)

ఎడతెంపి. చే. వి. (ఎడ+తెంపి.) 1. విచ్చి త్రి, విడిపోవుట. వ్యవ:—వారిద్దఱకు నెడతెంపు లైనవి. 2. తెఱపి, వ్యవధానము. (చూ. ఎడతెప్పి.)

ఎడతెగు. చే. అ. క్రి. (ఎడ+తెగు.) 1. విడిపోవు. “క. ద్రోణుండు రయమున నేసిన, బాణము లెడతెగ క...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౨౯. 2. వేఱగు. “క...ఇభయూశములో, నొక్కకరినా ఘుండెడ తెగి, చిక్కె...” భాగ. ౮, స్కం. ౩౭. 3. నశించు. “క. ఏడుదినంబులముక్తిం, గూడఁగ నేరితి వచ్చు గురుసంసార, క్రిడన మేక్రియనె డతెగు” భాగ. ౧స్కం. ౫౧౩.

ఎడతెఱపి=ఎడతెప్పి. (చూ. ఎడతెప్పి.)

ఎడతెప్పి. చే. వి. (ఎడ+తెప్పి.) వ్యవధానము. “చ... ఎడతెప్పిఁ గొందఱు పాయవాఱఁగఁ.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౬౧. (శ. ర. పా. ఎడతెంపిగ, ముద్రి. ఎడతెంపుగ. పాఠాం.)

ఎడత్రెవ్వు. చే. అ. క్రి. (ఎడ+త్రెవ్వు.) 1. తెగు, విచ్చిన్నమగు. “క. పెనఁతువ యెడత్రెవ్వక పదు, నెనిమిది దివసములు నెల్లె...” భార. శల్య. ౧, ఆ. ౩౪౮. 2. ఎడఁబడు; చెడిపోవు. “మ...కామి నీకామి ను, తతికేలా యెడత్రెవ్వు గంతుకల హోన్దాదంబు లాస్తోలునకఁ.” ఆము. ౨, ఆ. ౩౧. (ఎడత్రెచ్చు. ధా. అని. శ. ర. వేదం. పా.) 3. రాకుండు, ఆగిపోవు. “క. మడు వికఁగఁబా తెడు నీ, రెడత్రెవ్వి నొండుచోటి కేఁగఁగ రాజే...” భార. కాం. ౩, ఆ. ౧౮౬.

ఎడదవ్వు. చే. వి. (ఎడ+దవ్వు.) మిక్కిలి దూరము. “గీ. కాశికాపురి కెడదవ్వు గలుగు నడవి.” కాశీ. ౭, ఆ. ౧౯౭.

ఎడదూడ. చే. వి. (ఎడ+దూడ.) తఱపిదూడ, పాలు త్రాగ మానినదూడ. (బ్రా.)

ఎడనాడు. చే. స. క్రి. (ఎడ+నాడు.) దూఱు, నిందించు. “ఉ. ఆడదు పెక్కుభాష లెడనాడదు వాశిలి పెల్లి కల్లుమా, టాడదు...” భాగ. ౬, స్కం. ౨౭.

ఎడనీరు. ద్వ. వి. (ఎడ+నీరు.) 1. లేతటెంకాయ లాని తియ్యనీరు. “చ. చలంచనియంబళుల్ చెఱకు పా లెడనీళ్లు రసావళుల్...” ఆము. ౧, ఆ. ౮౧; ౬, ఆ. ౧౭. 2. ఎడనీటికాయ. “నీ. ఎడనీ రటంచన నగుఁ దచ్చలాటువు...” ఆం. భా. ద్వి. ౭౯. (శ. ర. పా. ఎడనీరు ముద్రి. ఎడనీరు పాఠాం.)

ఎడనెడ. చే. అవ్య. ద్వు. (ఎడ+నెడ.) 1. అక్కడక్కడ. “క. ఎడనెడఁ బఱవై యొప్పెడి, యడవులు...” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౩౯. 2. అప్పుడప్పుడు. “నీ... ఎడనెడ నవ్వుచు నేడ్చుచుదు.” జై. ౮, ఆ. ౧౪౩. మధ్యమధ్యమున. “నీ. ఇరుప్రాద్దు గుడుచుచు నెడనెడఁ గుడువక యుండునాతండు సదోపవాసి.” భార. కాం. ౪, ఆ. ౩౬౮.

ఎడపడడప. దే. అవ్య. ద్రు. ('అడపాతడపా' అని వాడుక 'ఎడపడడప' అని శ. ర.) అవ్యుడవ్యుడు. "గీ. ఎడపడడప దనూభవుం డెవట నుండు, గానరా డని గృహభర్త కాంత నడుగ." కాశీ, ౪, ఆ. ౮౫. వేం. పుచ. ౧, ఆ. ౪౩౪.

ఎడపక. దే. అవ్య. (ఎడపుధాతువుయొక్కవ్యతిరేకత్వార్థకరూపము.) 1. ఎడతెగక, ఎప్పడును. "చ. ఎడపక రేయును బగలు నెప్పెల నవ్వులతాల్పుచూడి..." నీలా. ౧, ఆ. ౧౦౮. 2. తప్పక. "క... ఈయే, డుడుగుము వచ్చెడుచుడువ, కెడ పక యట కేగుడెంతు మిందతి మనినక." చెన్న. 3, ఆ. ౧౬౪. 3. ఆలసింపక. "క. కడుఁ బెల్లగు నాకలి నా, యొడ లెరియింపంగఁ దొడఁగె నొక్కట జగముల్, పొడపొడిగా దరికొనియెవ, నెడపక యిండుకయనుజ్జ యిమ్ము మహాత్మా." హరి. పూ. ౪, ఆ. ౧౧౫. 4. హెచ్చుకర్మలులేక. "క... పుణ్యభాగీరథి యిప్పుడమిం గలజనుల కెల్లను, నెడపక సేవ్యంబ కాక యిది నీయదియే." భార. ఆది. 2, ఆ. ౪౦.

ఎడపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎడ+పడు.) 1. విరామము కలుగు. "క... ఎడపడకయ, కురిసె మహావృష్టి..." కు. సు. ౬, ఆ. ౧౦౫. 2. లోపము వచ్చు. "ద్వి. ఏక్రియలందును నెడపడకుండ." రం. రా. బాల. ౧౬, పు. 3. ఒకదాని తరువాత నొకటియగు. "ఆ... సౌఖ్యదుఃఖములు వచ్చు నెడపడి..." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. 2౯. 4. దవ్వగు. "నీ... పరంబున కెడపడకుండుదు..." భార. కాం. ౬, ఆ. ౧2౪. 5. జామీను దారుడగు. "క. కుడిచినతఁ డరువకుండిన, నెడపడినయతండ యచ్చు బెటిఁగి నృపతి యా, కుడిచినతనిఁ గనునప్పుడ, యెడపడినాతనికి రెట్టి యిప్పింపఁదగుక." విజ్ఞా. వ్యవ. ౮౮.

ఎడపరి. దే. విణ. (ఎడపు+అరి.) ఎడబాపునది. "ద్వి... అంగనలు..., ఎడపరుల్ మదవతు లేవంపుఁబుట్టులు..." పండితా. పురా. ౧౧౬, పు.

ఎడసిల్ల. దే. వి. (ఎడ+సిల్ల.) పాలు విడిచినసిల్ల, తఱిసిబిడ్డ. (వా.)

ఎడపు. దే. స. క్రి. 1. (గడియ మొ.) తీయు, తొలగించు. "గీ... కనాటము గడె, యెడసి నంతసె..." హంస. ౫, ఆ. ౨౪౨. 2. అంత రాయ మందించు. "క. క్రతువంతరాయ మై నను, గ్రతుకర్త వినాశ మొందు ఘనపాపము చే, గ్రతు వెడవకుండఁ జయ్యనఁ, గ్రతువశువుం దేరవలయు..." భా. రా. బాల. ౬౨౧. 3. వీడు. "నీ. తొడఁగినపని చలం బెడపక యతి దుష్కరం బైనఁ గడలేర్పు ప్రభువులార." భార. విరా. 3, ఆ. ౨౧. 4. నశింపఁజేయు. (చూ. ఎడయు.) వి. 1. ఎడబాపుట. (చూ. ఎడపరి.) 2. లేమి. "క. ఇప్పెడపున నిజసర్వ, స్వమ్ము గళత్రంబునైనఁ జను నీగ..." కు. సం. ౧౦, ఆ. ౧౯౨.

ఎడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. విడిచిపెట్టు. "గీ... రెండును మూడు నాల్గు, నీక్రమంబున నోపిన బ్లెక్కినట్టి, దినము రెడపెట్టి కుడుచుచు..." భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౪౮. 2. మినహాయించు, అడ్డుగా పెట్టు. (చూ. ఎడపెట్టు.)

ఎడప్రాద్దు. ద్వ. వి. (ఎడ+ప్రాద్దు.) సంజప్రాద్దు. "ద్వి. ఈ మునిపుత్రున కీవిధి మూఁడె, నీమహా ఓవిలోన నీయెడప్రాద్దు." ద్వ. హరిశ్చ. పూ. ౧2౨౯.

ఎడబిడ్డ = ఎడసిల్ల. (వా.)

ఎడబెట్టు. దే. వి. దీనారభేదము, ఒకానొకనాణెము. ఆం. భా. ద్వ. ౨2౪.

ఎడమ. దే. వి. (త. ఇడమ్.) వామభాగము. "గీ... కుడియెడవల, నడరి..." నీలా. 3, ఆ. ౧౫. విణ. డాచలిది. (దీనికి వృత్తియందు వికల్పముగా నంత్యవర్ణలోపము. ఉదా:—ఎడమ కాలు, ఎడకాలు.)

ఎడమడుగు. దే. వి. (ఎడమ+అడుగు. త. ఇడై మడిక్రై.) 1. భేదము. "క... ఏ, యెడమడుగు లేనినెచ్చెలి, బొడగాంచుట చచ్చి మరలఁ బుట్టుట గాదే." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౨౦౨. 2. విభంబము. "చ... తోడితెం, డెడ మడు పేల యింక..." హరి. పూ. ౯, ఆ. ౮2.

విణ. 1. విరుద్ధము. “క...నీ, కొడు కని యీ తని నెంతయు, నెడమడుగుగఁ జూచుచున్నె యిదలు నగఁగాఁ.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౦.

2. కుటలము. “క...తల్లీ, వనతాత్పర్యంబు తగ నెవంబిడి యే ప్రాప్తును నెడమడుగుగనుమిల్లో, ననువర్తింపంగ...” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౮౩.

ఎడమడుగువరువడి. దే. వి. (ఎడమడుగు+వరువడి.) ఒకానొక మల్లబంధము. హంస. ౧, ఆ. ౨౦౬.

ఎడమడువు = ఎడమడుగు. దే. వి. 1. భేదము. “క. ఎడమడు వాక్కింత లేక యిట్లను నతి తోఁ.” నిర్వ. ౮, ఆ. ౧౩౧. 2. విలంబము. (చూ. ఎడమడుగు.) విణ. 1. వ్యత్యస్తము. “క. నడిపించగఁ బొడిపించగఁ, నెడమడువై కలఁగినప్ప డేర్పటువగ నే, గడు నేర్తు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౧౪. 2. విపరీతము. “క. నడుమ నొకబోయవల్లె, గడువేడుకఁ గోకి పోరు గనుగనియెడునె, దడిచి దరియఁజొచ్చి కోటల, నెడమడువుగ విడుచుచున్నయెడ నిట్లు టిఁ.” దశ. ౯, ఆ. ౨౯.

ఎడము. దే. వి. 1. నడిమిభాగము. “క...రెండు పీల్చయెడమున విడినెఁ.” హర. ౬, ఆ. ౧౦౧. 2. సాదు. “గీ...కా లూచ నైనఁ గలనె, యెడము...” ప్రబోధ. ౨, ఆ. ౬౪. 3. గడువు. “చ...ఇందు కాలునెల లి మైడము...” వేం. పంచ. ౧, ఆ. ౮౪. 4. దూరము. “నీ...సిరి నెడఁబాసి...ఉంటి నింక యెడంబునం దుంచి యుండుట పాడి గాదు...” వేం. మా. ౬, ఆ. ౧౨. 5. వ్యసథి. “క. విపరిప నెడము లేదిక...” య. ౪, ఆ. ౮౬.

ఎడముకొను. దే. స. క్రి. (ఎడము+కొను.) ఆర్ర మించు. “గీ...ఎడముకొనగఁ, బరగి నడతెచ్చె బొండ్లపూపాలునేన.” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౨౪. ౨. క్రి. అవకాశము చేసికొను. “వ...ముడించి యెడముకొని బడిబడి బొడుచుచు...” కళా. 3, ఆ. ౨౬౬.

ఎడయాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఎడ+అడు.) 1. ఆరు గాడు, పరిచ్రమించు. “ఉ...వేడ్కతో నిషధ

భూపలికై యెడయాడుదృష్టి...” నైష. ౫, ఆ. ౧౮౪. 2. నడచుకొను. “చ...దానికే, ననుగుణ మైనభంగి నెడయాడఁగఁ జొచ్చెద...” దశ. 2, ఆ. ౫౨.

ఎడయించు. దే. స. క్రి. (ఎడయు. ధా. ప్రే.) ఖండించు, నటకు. “వ...మెడ లెడయించియు మెకట్లు గెడయించియు...” భాగ. ౬, స్కం. 3౭౦.

ఎడయక. దే. వి. (ఎడయు ధా.) వియోగము, ఎడఁ బాటు. (క. ర.)

ఎడయు. దే. ఆ. క్రి. 1. తొలఁగు. “నీ. ఎడసిన జీలుగుఁబయ్యెదతోడ...” అచ్చ. సుం. ౧౬. 2. విముఖువుగు. “క...నాపై. స్వామిమతి యెడసి యున్నదొ...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౬౨. 3. చెడిపోవు. “గీ. పీఠమొడటి పెండ్లిండ్లు మెక్కు లెడనె.” శుక. ౨, ఆ. ౧౫౩. స. క్రి. విడుచు. “క...ప్రియబాంధవ మిత్రమాత్ములు లేరే వా, రేమిఁగాత చేసి రెడసి యెగిరి బడి కెఁ.” హరి. పూ. ౯, ఆ. ౧౪౭.

ఎడరు. దే. వి. (క. ఎడరు. త. ఇడరు.) 1. యుక్త సమయము. “ఆ. ఎడరు వేచి...” భాగ. ౮, స్కం. 2౨. 2. కీడు. “ఆ. ఎడరుచోట నృపతి కీనాల్లవృత్తులు, దగు...” భాగ. 2, స్కం. ౪౧౦. 3. అవమానము. “చ...య్యెడర రాచకొమారుల కోర్పునట్టిదే.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. 3౪౮.

ఎడల. దే. ఆవ్య. ద్రు. 1. ఎడ, విషయమున. “వ. వద్దాననునిల్చిప్రయాసంబు లట్టి నారాయణులయెడలను...” నైష. ౨, ఆ. ౫౭. 2. చక్షు ముగ, స్థితిలో. “క. చెరియొకాంతా మోడము, కలుగనియెడల మదాళి కదిరెను...” దశా. 3, ఆ. ౧౩.

ఎడలించు. దే. స. క్రి. (ఎడలు ధా. ప్రే.) 1. అప సగిల్లఁజేయు. “చ...మునుగు లెడలించ...” స్వా. 3, ఆ. ౨౮. 2. విసర్జించు; విసర్జింపఁ జేయు. “ఉ. నైసితు లెల్ల నంత రణసన్నహనం బెడలించి పాటినెఁ.” హరి. ౫, ఆ. ౧౮.

“కా...నైనిక ప్రాతాహం బెడలించి...” జై. ౧, ఆ. ౯౦. 3. తీయు; (చిక్కు మొ.) వడలుచు. “గీ. నిర్లమద్వార మెడలించి...” శుక. 3, ఆ. 333. “ఉ. చేవడి వీశెమిటుటలుం జిక్కి డలించుటలుక సరింబడక.” ఆము. ౧, ఆ. ౬౨. 4. నశింపజేయు. “క. హితలీల భవప్రయాస మెడలించగజే.” కాళ. 3, ఆ. ౧౨౫. 5. బయలుచేయు. “నీ. వదిసెఘటందలివావులు కల్పించి సుర్తంబు లెడలించి మఱుగుసేసి.” భాగ. ౮, స్కం. 3౧౮. 6. నఱుకు. “క...పులులన్, మెడలెడలించెను బెడిదపుటడిదంబున...” య. ౨, ఆ. ౨౯. 7. నడలించు, విడిపోజేయు. “నీ. కీలుకాఁ డెడలించు గెడసినబొమ్మలకై వడి బటుతురంగ ప్రజంబు.” భార. ద్రో. 3, ఆ. ౬౨.

ఎడలు. దే. అ. క్రి. 1. అపసర్జిల్లు, “మ. జీలుగుంబ యొడ జీరువాటి యెడలె...” నైష. ౬, ఆ. ౬2. 2. నడలు. “ఉ...కీ లెడలుబొమ్మవిధు బున...” సా. 3, ఆ. ౧౧౫. 3. రాలు. “నీ... వల్లకు లెడలె దరుల.” కు. సు. ౪, ఆ. ౮౯. 4. చెడు, నశించు. “క. వడఁతికి గన్యాధర్మం, బెడలిన...” భో. ౪, ఆ. ౨౨౪. “క. గురునలక నాకు నస్త్త, స్ఫురణ మెడలె నండ్లు...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౨౬౬. 5. చనిపోవు. “క... ఎ, క్షణిబ్రతుకు నాకు నాశం, డెడలిన...” భార. ద్రో. ౨, ఆ. 3౪౯. 6. భగ్నమగు. “క. కర్ణధారవి, హీనం బగుకలము జలధి నెడలిన భృగి.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౬౦. 7. దూరమగు. “క. నీ రథమునకుం బౌరము, సోఁఁమునకు భవత్తనుజు లెడలె...” చం. రా. ౪, ఆ. 2౪. 8. బయలుగు. (చూ. ఎడలించు.) స. క్రి. విడుచు, త్యజించు. “ఉ...ఇ, ట్టుడ్యోగం బెడలంగ నేమిటికి నీ కుర్వీశ...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧3.

ఎడలుచే దే. స. క్రి. (ఎడలు థా. ప్రే.) ఊడఁ దీయు. “క. ఒడలఁగల తొడవు లన్నియు, నెడలించి...” చిత్ర భా. ౪, ఆ. 3.

ఎడల్లు. దే. స. క్రి. 1. అపసర్జిల్లు. “చ... పయ్యెదకొంగు లెడల్పి...” కువల. ౧, ఆ. ౮౮. 2. ఊడఁదీయు. “గీ...గవునెన యెడల్పి...” చిత్ర భా. 3, ఆ. 33. 3. వెలకి: దీయు. “చ. దొనపయి బాయ కెప్పుడును దూపు లెడల్పుచు నున్నరీతి...” కళా. ౮, ఆ. ౧౨౨. 4. (చిక్కు మొ.) తీయు. “గీ. తఘకుఁగొనగోర మీసల నులి యెడల్పు.” కళా. ౫, ఆ. ౧౧3.

ఎడలువాపు. దే. స. క్రి. (ఎడలు+పాపు.) ఎడఁ బాపు. “ఆ. ఎంతపాపకర్మ మే జేసియుంటినో, యెడలువాపె మనల నీశ్వరుండు.” బ్రహ్మో. 3, ఆ. ౫౧.

ఎడలుసేయు. దే. స. క్రి. (ఎడలు+చేయు) ఎడఁ బాపు. “ఆ...ఉర్వశియు నృపాలుఁ డున్నయట్టి, చెలిమి గాంచి యెడలుసేయుటకై వేళ, గాచి యుండి రప్రకాశవృత్తి.” కవిరా. ౫౬. ౨౪౧.

ఎడవడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎడ+వడు.) విరామము కలుగు. “వ...ఎడవడక పొగడు పొగడికల కలకలమ్ములును...” స్వా. ౫, ఆ. 2౧.

ఎడవల. దే. వి. (ఎడ+వల.) ఒకరకపు వల. “క. ఎడవల కుంచెవల...” హంస. ౪, ఆ. ౧౮౫.

ఎడవాడు. దే. స. (ఎడ+వాడు.) అన్యూడు. పేక. మాన. 3౧.

ఎడవు. దే. వి. ఎడారి. “వ...ఎడవునఁ జలిపొది రిడియెద మనియు...” ఆము. ౪, ఆ. ౫3. (ముద్రి. ‘ఎడ’ శ.ర. పా.) విణ. దవై వనది. “గీ...తెరువు, లెడ వనుచు జాలగొని సంత యించుచేళ.” ఆము. ౬, ఆ. ౧౮. (శ.ర.పా.)

ఎడవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎడ+వెట్టు.) 1. మినహాయించు; మితివెట్టు. “ఆ. గురుని ప్రసాద మిటె వెరవునఁ లావునఁ జేసి దీని బొంతు సేయ వలయు, నెఱుంగు మతఁడు నిన్ను నెడవెట్టి వలికిన వాడు గానఁ జెప్పువలసె నీకు.” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౧౬; ౧, ఆ. ౧౧౨. 2. త్యజించు, విడుచు. (చూ. ఎడవెట్టు.)

ఎడవోవు. దే. అ. క్రి. (ఎడ+పోవు.) రాయబార
మేఁగు. “క. కడు మెచ్చి యొడయనబికి, నెడ
వోయితిగాదె లంజెయిటికి రుద్రా.” శివ. సా.
౪౦౭.

ఎడనంది. దే. వి. (ఎడ+నంది.) మధ్యము. “క...
ఎడనందిని, బయ్యెదొం గడ్డమైనఁ బ్రాణము
వెడలున్.” భాగ. ౯. స్కం. ౪౦౧.

ఎడనను. దే. అ. క్రి. (ఎడ+చను.) వైతొలంగు.
“క...వతివ్రతారత్నము న, న్నెచ్చు డెడన
నక కంటికి, తెచ్చువలె గాచి తిరుగు రేయి బవ
లున్.” శుక. ౧, ఆ. ౩౯౯.

ఎడసాల. ద్వ. వి. (ఎడ+సాల.) 1. ప్రత్యేకమైన
గవి. (శ. ర.) 2. ప్రత్యేకమైన యిల్లు. (బ్రా.)

ఎడసేయు. దే. స. క్రి. (ఎడ+చేయు.) 1. తిరస్కరించు.
“చ. మునుకొని తండ్రీయజ్ఞం దలమోచి
నిజోచితకృత్య మేమి వ, చిన దనశక్తియుక్తి
నెడసేయక చేయుట...” భాగ. ౩. స్కం.
౩౬౦. 2. దూరము చేయు. “ఆ. ఏల వృద్ధ
రాజు రెడసేసిరో పాథు.” భార. ఆది ౬, ఆ.
౧౪౭.

ఎడసాచ్చు. దే. ఆ. క్రి. (ఎడ+చొచ్చు.) వైబడు;
ప్రవేశించు. “క. సతతాచార సమంచిత, మతి
యై సుజ్ఞానమునకు మరగడు తఱి నా, యత
గతి నాతని కంగజ, మతమై నవయావనాగమం
బెడసాచ్చెన్.” భాగ. ౬. స్కం. ౯౦.

ఎడాటము. దే. వి. (ఎడ+అట+ము.) 1. విషయము.
“ఉ. అన్నలపట్టఁ దమ్ముల యెడాటమునకొ సముఁ
డు...” విజ. ౧, ఆ. ౨౭. వరాహ. ౨, ఆ.
౧౨౯. 2. ప్రణయకోపము. “ఉ...మాటల
బోటికి నబ్బిరించికొ, బొందికలం దెడాటములు
పుట్టిన మాన్తును వారు మెచ్చంగన్.” ఆహ.
౩, ఆ. ౭.

ఎడారి. దే. వి. చెట్టు చేమలు లేని వికాలపు నిర్జల
భూమి. (శ. ర. వా.)

ఎడారె. ద్వ. వి. (ఎడ+ఆరె.) చెప్పలు కుట్టెడుచిన్న
నూది. (శ. ర.)

ఎడై. ఎడు. (భవిష్యత్తునకు) “క. పరికెడిది భాగవత
మంట...” భాగ. ౧, స్కం. ౧౦.

ఎడు. దే. అప. 1. తద్ధర్మాదృక్పథములందు, ప్రథమ
పురుషైక వచన‘ను’ వర్ణకము ఋమగునపుడు
ఆగమముగను, తృవర్ణకార్థమునఁ బ్రత్యయము
గను వచ్చును. ఉదా:—(వర్తమానకాలమునకు)
“క. తగ్గెడుఁ గారణములేక తడఁబడి పడగల్.”

భార. విరా. ౪, ఆ. ౨౭. (భవిష్యత్కాలము
నకు.) ”న...జరత్కారువునకు జరత్కారుం
డను మహామునికిం బుట్టెడువాఁ డధిక తేజస్వి
...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౩౭. (భూతకాల

మునకు.) “క. తడఁబడఁబడియెడు రవమును, బడి
కాలెడురవము...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౧౫.

(తాత్పర్యమునకు.) “క...ఎగ్గుల్, నొడిపిడు
విఎకశూన్యుల, కడ నుండెడు సంతకంబె
గప్తుము కలదే.” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౪౯. 2.

ద్రు. ఆశీర్వాద సాధనములందు క్రియాప్రత్య
యములకు వచ్చు ఆదేశము. (దీనికి అత్యుపర

మగునపుడు ‘మ’ వచ్చును.) 1. (ఆశీస్సునకు.)
“వ...అం దవక్రమదోషంబు లేకుండెడు మని

వరం బిచ్చి...” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౬౯.

2. (శాపమునకు.) “క. పరిహీన లైనభామినులు
...మాంగల్యర, హిత లయ్యెడు...” భార.

ఆది. ౪, ఆ. ౨౨౯. 3. (ప్రార్థనమునకు.)
ఉదా:—దేవా! నాకోరిక తీరెడు వర మిమ్ము.

ఎడ్డ = ఎడ్డ. వై. వి. హృదయము. “ఆ. వీనిచలన
గులము వెలుంగు నంచును నెడ్డ, జాహ్నువీను

తుండు సంతసిల్లి.” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౧౫.

ఎడ్డమి. దే. వి. ఆవద. “ఉ. ఎడ్డమి యైనయప్పటికి
నెవ్వరుఁ జేరరు...” వి. పు. ౫, ఆ. ౧౦౨.

ఎడ్డము. దే. వి. (క. ఎడ్డ.) 1. లసాభ్యము, కష్ట
పాటు. “క. ఎడ్డము గాకున్నదే మృగేక్షణ యిం

టన్.” భాగ. ౮, స్కం. ౪౬౭. 2. అలభ్యత,
దొరకవి. “ఉ. విడుదినగబు లన్నమున కెడ్డము
పుట్టిన యంతమాత్రలా, నేడుచుచున్నవాడవు
మునీశ్వర...” భిమ. ౨, ఆ. ౧౧౬.

ఎడ్డి. దే. విణ. అప్రస్తుతము, సందర్భము లేనిది. (చూ. ఎడ్డిమాట.)

ఎడ్డిమాట. దే. వి. (ఎడ్డి+మాట.) అసందర్భ ప్రసంగము. “వ. అని యర్థముడు వచ్చిన నాగజ్జు లాడు మోతకంబున మొగ మడ్డుంబు గదల్చి యీ యెడ్డిమాటలఁ బని లేదు...” హర. 2, ఆ. ౬౦.

ఎడ్డియ = ఎడ్డె. (శ. ర.)

ఎడ్డె. వై. విణ. (సం. హేడః) 1. మూర్ఖుడు. “మ...అ, త్యనభిజ్ఞం డగు నెడ్డెకు మదన తంత్రప్రాధ్ యాదాని భా, ర్యనుగాఁజేయు...” అహ. 3, ఆ. ౧౪. 2. ముదక యైనది. “ఉ. మాసిన యెడ్డెనుప్పటియు...” శుక. ౨, ఆ. 3౬౨. 3. ఏకాగ్రము. ఉదా:—ఎడ్డెపని.

ఎడ్డెడు. వై. విణ. మూర్ఖుడు. “ఉ...తా, నడ్డె యొనర్చ కవ్వలఁ బిశాచముపంటి గరానుఁ గూడె నీ, యెడ్డెడు...” శుక. ౧, ఆ. ౫౨౭.

ఎడ్డెన. దే. వి. భోజనపాత్రము లుంచుకొనెడియెత్తు పీట. “గీ. పసిఁడి యెడ్డెనలను మించు పద్మరాగ, భాజనంబుల వడ్డించు బహుపదార్థ, వితతులు...” జై. ౮, ఆ. ౨౦౨.

ఎడ్డె. వై. వి. ఎడఁద. “ఉ. ఏ నొకపాపభాషమును నెడ్డెఁ దలంపక...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౧౪.

ఎడ్డ = ఎడమ. దే. విణ. డాపలిది. “మ...మురారి యెడ్డబరి ప్రేయస్...” పాండు. ౨, ఆ. ౧౦౩.

ఎత్తడు. దే. స. వి. 1. ఏకాగ్రుడు. 2. ఏకగ్రు ఘడు.

ఎత్తుబరికాడు. దే. వి. ఎత్తుబరికాడు. (శ. ర.)

ఎత్తగొట్టు. దే. స. క్రి. (ఎత్తగొట్ట+గొట్టు.) పాఠః శ్రోట. “నీ. నీమముట్టు ఫిరారుచేసి దస్త్రాల్ వ్రాసి యేతంత్ర కసితాను నెత్తగొట్టె. ఆనంద. పీఠి. ౫౯.

ఎత్తనగోల. దే. వి. 1. బట్టినగోల, గోణ్యుద్ధారి దండము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౭. 2. ఊతగా ఆనించినగోల. (శ. ర.)

ఎత్తనగోల. దే. వి. 1. మొదలు. (శ. ర.) 2. ప్రారంభము. (శ. ర.)

ఎత్తరము. దే. విణ. (క. ఎత్తర.) ఎత్తైనది. “నీ. ఇలఁ జాట్టువడుతోందముల మించుపూర్వార్థాగ మెత్తరంబై పిఱు దత్తమిల్ల.” స్వా. ౫, ఆ. ౯౮. వి. ఎత్తు. “నీ. ఒక్కొక్కటటు వైనయుదుటు దెల్పెడిశ్రోణితటి పటంబునకు నెత్తరము నెఱప.” దశా. ౮, ఆ. ౨౧౦.

ఎత్తరపు = ఎత్తరము. (శ. ర.)

ఎత్తభి. దే. వి. కొఱుముట్టు, సాధనము. (శ. ర.)

ఎత్తికొను. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+కొను.) 1. సిద్ధమగు. “గీ. ఒకనికై యిట్లు కుల మెల్ల నుక్కడంబ, నెత్తికొనఁ జూచెదు...” భాగ. 3, స్కం. 33. 2. యత్నించు. (శ. ర.) 3. కలుగు. వా:—వాని కైశ్వర్య మెత్తికొన్నది. స. క్రి. 1. గ్రహించు; పుడిసిలితో గ్రహించు. “ఆ. ఆనుశర్మ...గదా, దండ మెత్తికొని...” భార. విరా. 3, ఆ. ౨౧౭. “వ. శాపజలంబు లెత్తికొని...” భార. ఆవి. ౨, ఆ. ౧౭౧. 2. మోయు. “గీ...తద్వాహన ములు, భిష్టులే రెత్తికొని పాటె...” భార. భిష్టు. ౨, ఆ. ౮౨. 3. దొంగిలించు. “క. ఆ యసుర నన్ను సూకర, మై యప్పుడ యెత్తికొని రయంబునఁ జనుచో...” భార. ఆవి. ౧, ఆ. ౧౩౩. 4. ఆరంభించు. “గీ. అభవుదేహార్థ ముర వడి నాక్రమించి, కొనఁగఁ జువ్వె యీతప మెత్తికొనియె నగజ.” కు. సు. 2, ఆ. ౫౧. 5. చుక్కబెట్టుకొను. వా:—పిల్లవాని నెత్తి కొనుము. 6. యాచించు. ఉదా:—బిచ్చ మెత్తికొను.

ఎత్తికోలు. దే. వి. (ఎత్తికొను ధా.) 1. కోరిక. “గీ. ధాత యెత్తికోల్ తుదిదాఁక కన్నె.” వైష. ౧, ఆ. ౮౦. 2. యత్నము. “వ...పితామహు నెత్తికోలునకుఁ జిత్తంబు వికసిల్ల...” భార. భిష్టు. ౧, ఆ. ౧౦౩. 3. సుకల్పము. “ఉ... నా, దయ్యము నెత్తికోలు దుదిదాఁకుట గాచె భుజుగనందనా.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౬౭.

ఎత్తిపాడుచు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తిపాడుచు.)
తపస్సు పెట్టడించి మనసు నొన్నాడు. “నీ. తలి
దండ్రు లెఱిగిన: దలలెత్త ముడుచు రేరా
లెఱిగిన నెత్తిపాడుచు.” భాగ. ౧౦, స్కం.
పూ. ౯౭౮.

ఎత్తిపోవు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తిపోవు) 1. చెడి
పోవు. “నీ... ఇల్లాండ్రయిలుపు లెత్తిపోయె.”
వరాహ. 2, ఆ. 3౧. 2. పూర్తిగా బోవు.
వా:—వానిబాకీ యెత్తిపోయినది.

ఎత్తిలి. దే. అవ్య. 1. బిగ్గరగా. “ఉ. ఎత్తిలి కావు
కావు రని యెడ్చి...” హరి. పూ. ౫, ఆ.
౧౫౦. 2. హాయిగా. “గీ. పాడి రెత్తిలి పిక
మహాపాపమనును.” శివరా. ౨, ఆ. ౫౪.

ఎత్తివేయు. దే. స. క్రి. (ఎత్తివేయు.) 1. ఎత్తి
క్రింద బడవేయు. (వా.) 2. తేలికపఱచు.
(శ. ర.) 3. తీసివేయు. వ్యవ:—మూలధనము
లేక పాతకాల యెత్తివేసిరి.

ఎత్తు. దే. అ. క్రి. (క. ఎత్తు.) 1. అతిశయించు.
“ఉ. ఎత్తినవేడ్క గంధరము లెత్తి...” భార.
ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౦౯. 2. కలుగు. “ఆ... వేడు
తెత్తినట్టు, లుబ్బురేగి యున్న యుష్టములు
ను...” భా. రా. యు. ౫౧౯. 3. పూను.
“క... ఎత్తు మాహవమునకు.” భార, ఉద్యో.
౪, ఆ. ౧౧౨. 4. దుడెత్తు. “గీ... ఎవ్వరి గొని
యతండు, కారవులమీద నెత్తి రాగలుగు
వాడు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౬౯. స. క్రి.
1. వైకి లేవడియు. “ఉ. ఎత్తినవేడ్క గంధ
రము లెత్తి...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౦౯.
2. అర్పించు. “ఉ. ఆరతు లెత్తువేళ...” ఉ.
రా. ౮, ఆ. 3౦౯. 3. గ్రహించు; పుడిసిలితో
గ్రహించు. “గీ. అతివ యతఁ డొందుకోదండ
మదికొన్న, నఱకె పేటె విల్లెత్తిన విఱుగ నేనె.”
ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౧౬౫. “గీ. ఆర్థ్య మెత్తిన
యాసమయంబునందు.” కాశీ. 3, ఆ. ౧౭౯.
4. నిలుపు. “నీ... తప్పిరేకులబోరుతలుపు లెత్తి.”
భీమ. ౫, ఆ. ౧౦౦. 5. బ్రదికించు. “క... విగ
తాసుల దన, మృదుపచన ప్రశ్న మనునమృత

మున నెత్తె.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౬౨.
“చ... అందఱు దెగిన గ్రమ్మఱ బ్రాణము
లెత్తు నాజనా, తనయుడు...” భా. రా. యు.
౧౦౯౦. (ప్రాణములెత్తు = బ్రదికించు.) 6. పెల్ల
గించు. “నీ... మూలాబు లెత్తు... చరాహ
మూర్తి.” వసు. ౧, ఆ. ౬౮. 7. తోడు;
పెట్టు. “క... పెఱమడి కెత్తిననీరును...”
ఆము. ౪, ఆ. ౨౮౨. 8. చ. క నిడుకొను.
“నీ. ఏరాలిపట్టి బిట్టెత్తి చెక్కిలి నొవ్వఁ గఱచి
...” పాడు. 3, ఆ. ౬౨. 9. వహించు;
ధరించు. “క. నామీద గోప మెత్తినాడు
...” భా. రా. కిష్కిం. ౪౫౨. “క... శివ
భక్తి తనువు లెత్తినవగిడె.” కాళ. ౪, ఆ. ౮.
10. స్పరించు. “క. హిసామి యొక నెత్తకు,
డినున్దులు...” పావ్. ౫, ఆ. ౧౯౭. 11. పెల్లడి
చేయు. “చ... మర్తము లెత్తుచు నత్త దిట్టి...”
వరాహ. ౮, ఆ. ౧౩౬. 12. రడయు. “గీ...
ఆసులీల..., ఎత్తె మున్నగుజుట్టుల నెందఱేని.”
పాడు. ౪, ఆ. ౨౬౭. 13. దొంగిలించు.
“మ. తనతోయం దినరత్న లెత్త...” ఆము.
౫, ఆ. ౮౩. 14. హెచ్చించు. “క. అక్షత
నీతనయుం డెలుగెత్తి...” భార. భీష్మ.
౨, ఆ. 3౭౨. 15. ప్రసరింపజేయు. “నీ...
దిక్కుక్రవాళ మెత్తిరి...” శివరా. ౧, ఆ. 2౫.
వి. 1. తూనిక. “క... ఎత్తు దఱిగి వస్త్ర
యెక్కె సొతయు నెప్పేను...” ప్రభా.
౪, ఆ. 2౮. 2. మఱుగులో నాలవభాగము.
(వా.) 3. (కాగితము మొ. చానివై నుంచు)
బరువు. వా:—ఆ కాగితములవై ఎత్తు పెట్టుము.
4. ఎత్తుగా నుడుటకై పెట్టుబరువు. వా:—
బల్లక్రింద ఎత్తు పెట్టుము. 5. చన్నగడ.
వ్యవ:—వానియెత్తులు నాదగ్గఱ సాగలేదు.
6. ఉద్ది. “గీ. ఎనగి వేవురుత్తెత్తులయెత్తు
నెనయ, వచ్చె...” హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౩౦.
7. ఉన్నతి. “వ... వి డైత్తు పాడువు...”
స్వా. ౪, ఆ. 3౭. 8. గౌరవము. “క. తొత్తుల
దగిలినవారికి, నెత్తు చెడుకొ...” మల్ల. ౨, ఆ.

౧౨౪. 9. రీతి. "వ. 'పూవు బెత్తులయెత్తున సోగతిగలబాగున..." పాండు. 3, ఆ. ౧౭౯.

10. యుక్తి. ఆం. భా. ప్ర. ౧౦౩. 11. మాఖు. "ఆ...ఇ, ద్విక్కువారి నెట్లు నొక్కయెత్తు, గాంగఁ బిలుకుమార్పు..." భార. ద్రో. ౫. ఆ. ౧౯౬. 12. ఒకవిధ మగురూపదాడ. 13. వలపు కత్తై విటున కిచ్చుధనము. "నీ. వద్దాన్య పురి ననుభవమున నీవ యెత్తులు నెట్లు దనఁగ రా వలనె నిటుకు." ఆము. ౨, ఆ. ౨౧. (పూర్వాధిక్యమునకు నిదియె యుదాహరణము.) 14. చద రంగములో కాయను నడపుట. (వా.) 15. ఎత్తుట, లేవఁదీయుట. వ్యవ:—ఆ బస్తా నొకయెత్తు ఎత్తి క్రిందఁ బెట్టుము. విణ. 1. ఉన్నతము, గొప్పది. "ఉ...చాల నెత్తయినవారికి నెందును బేరు తప్పనే." వసు. ౫, ఆ. ౧౦౩. 2. తూనిక గలది. "నీ. తొలునాఁడు శోధ్యునిఁ దులఁ దూచి యాతనియెత్తెనయిట్టిక రెల్ల దాచి." విశ్వా. వ్యవ. ౧౧౭.

ఎత్తుకొను దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+కొను.) సిద్ధపడు. "నీ. దయ యొకలేక యెంతకు నెత్తుకొంటిరి..." శుక. ౪, ఆ. ౪౨. స. క్రి. 1. తీసికొను. "వ...ఆముద్దియకు బుద్ధిచెప్పి యెత్తుకొని వచ్చె దము..." ప్రభా. ౫, ఆ. ౧౦. 2. దొంగి లించు. "మ...గిన్నె యెత్తుకొని బొంతుల్ వల్కుచుక..." విప్ర. ౫, ఆ. ౧౫. 3. కా పాడు. "గీ. ఎత్తుకొంటిరి నాప్రాణ మేమి చెప్ప." విక్ర. 2, ఆ. ౧౦౫.

ఎత్తుకోలు = ఎత్తికోలు. (శ.ర.)

ఎత్తుగడ. దే. వి. (శ. ఎత్తుకడె.) 1. యత్నము. (శ.ర.) 2. ఉపాయము. (శ.ర.) 3. కుటిలా పాయము. (వా.) 4. ప్రారంభము. వా:—ఆపద్య ములయెత్తుగడ బాగున్నది.

ఎత్తుగడ్డలు. ద్వ. వి. బ. (ఎత్తు+గడ్డలు.) ఎత్తుడు ప్రాయ్యుగడ్డలు. (శ.ర.)

ఎత్తుగట్లు. దే. వి. (ఎత్తు+కట్లు.) ఎక్కుట కెత్తుగాఁ బెట్టుకొన్నతాయి. "ఉత్సాహ...ఆ, గల్గిక ముల కకాయ కెత్తుగట్లు గొనఁగ నేల." కు. సం. ౨, ఆ. ౫౯.

ఎత్తుగీతము. దే. వి. (ఎత్తు+గీతము.) నీరసద్యామబాధ మగుగీతము. అప్ప. ౪, ఆ. ౩౫౫. ఇట్లే: ఎత్తుగీతి.

ఎత్తుగున్న. ద్వ. వి. (ఎత్తు+గున్న.) లేతయేనుగు పిల్ల. "గీ. అచటి యొకపాటి దొరమనహస్తుల కును, నెత్తుగున్నలు దిక్కులమత్తకరులు. పా చాళీ. ౧, ఆ. ౩౯.

ఎత్తుదాచు. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+తెచ్చు. స్వార్థమున.) దాడెత్తివచ్చు. "వ. ద్రుపదువై నెత్తుదాచిన ద్రుపదుడును..." భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౯౧.

ఎత్తుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+పడు.) సిద్ధిపక పోవు, భగ్గుమగు. "మ...ధర్మడు శ్రద్ధయు గలిసినన్ వేగంబె యబ్బున్ వివే, కునకున్ వాఁగితసిద్ధి యెత్తుపడు: గోర్కుల్ మోహ భూభర్తకున్." ప్రబోధ. 3, ఆ. ౬౮.

ఎత్తుబరికాడు. దే. వి. (ఎత్తు+బరి+కాడు.) చోరుఁ డు, దొంగ. ఆం. సం. మాస. ౧౧.

ఎత్తులిడు. దే. స. క్రి. (ఎత్తు+లిడు.) ప్రోత్సహించు. "నీ. ఇరువంకఁ జెలు రెత్తులిడుచు నుద్బిం పుగఁ జిజునవ్వులూ: గొంతసిగ్గు వదలి." కళా. 2, ఆ. 2౬.

ఎత్తులునెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+నెట్టు.) మోస గించు. "ఉ...ఎవ్వఁడే, నెత్తులునెట్టెనో..." వాల్మీకి. 3, ఆ. 2. స. క్రి. ప్రోత్సహించు. "చ. వెనుక రతీశ్వరుండు పదవే యని యెత్తులు నెట్ట..." శుక. ౧, ఆ. ౧౪౫.

ఎత్తువచ్చు. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+వచ్చు.) సాటియగు. "వ. భూపకుమారులతోఁ బనులకాపరు రెత్తు వత్తురే." భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ. 3౦౦.

ఎత్తువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+వడు.) 1. జపన సత్త్వము లుడిగి వడిపోవు. (మలు) "క... కొన్ని యతిసారదు స్తరబాధక, బడి ప్రేవులు సిక్కు దునిసి, పడకుండునె యనఁగ నెత్తువడె నెల్లెడలన్." హరి పూ. ౬, ఆ. ౪౫. 2. చెడి పోవు. "కా...దరిద్రుఁ డెత్తువడి శుష్కిభూ తుండై..." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. 3౯౪. 3. ఎత్తబడు. "చ. ఇశ్వరనగంబు రెత్తువడియెన్"

గసివీరులచేత..." రామా. 2, ఆ. ౧౪౫. రాధి
అ. ఆ. 3౯.

ఎత్తుపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎత్తు+పెట్టు.) ప్రోత్సహించు.
"చ. విలసితమోహదాహపరివేదన భావ్యుని యెత్తు
పెట్టుగా..." హంస. ౧, ఆ. ౧౧౪.

ఎత్తువేయు. దే. స. క్రి. (ఎత్తు+వేయు.) తూచు,
తూనిక వేయు. (శ. ర. వా.)

ఎత్తుపోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+పోవు.) 1. పడి
పోవు. "గీ. శిలఁ జిగురుఁబోడియై యుల్లసెల
నొనర్చి, యెత్తువోయినగౌతమునిట్లు నిలిపె."
రామా. ౪, ఆ. ౫౭. (శ. ర. వా. 'ఎత్తిపోయిన'
ముద్రి.) 2. తీసిపోవు. "క. అవియును నొక
టాకటికి నె, త్తువోవక పెనఁగినఁ గని..." ఉ.
హరి. ౬, ఆ. ౧౬౦.

ఎత్తుసేయు. దే. ఆ. క్రి. (ఎత్తు+సేయు.) కపటము
చెప్పు. "గీ. శ్రొత్తనారలఁ గనుగొన్న సెత్తుసేయు,
మాటలనె తీయు ధన మెట్ల మదనసేన." మల్లా.
అ. ఆ. ౪౨.

ఎత్తెల. దే. వి. చేఁజలను బట్టుకొనుసాధనవిశేషము.
"క. వెరవున నూఁతల నెత్తెలఁ గరముల మత్స్య
ములఁ బట్టి..." భార. శాం. 3, ఆ. ౧౯3.

ఎత్తెలగొను. దే. స. క్రి. (ఎత్తెల+గొను.) ఎత్తెల
తోఁ జేఁచల నవలీలగాఁ బట్టినట్లు పట్టుకొను,
జులభముగా జయించు. "ఉ. ఎత్తెలగొందు దిక్ప
తుల నిందఱ..." విర్య. ౬, ఆ. ౧౪౭.

ఎద. యు. దే. వి. వెద, పశుబుతువు. "ప. ఎదపద
నునక బొదలుపెట్టెడు..." స్వా. ౪, ఆ. 3౭.
వై. వి. (సం. హృత్.) 1. హృదయము. "గీ.
అనినఁ దద్భక్తి కేద మెచ్చి..." ఆము. అ. ఆ.
౯౨. 2. గుండె. "గీ. ఎఱిగి వై నెత్తిరా నెన్ని
యెదలు గలవు." క. సం. ౯, ఆ. ౪౨. 3.
తొమ్ము. "శా. శ్రీపక్షిజతురంగనాభ మెదమై
జెన్నొంద..." స్వా. ౧, ఆ. ౧. 4. భయము.
"గీ. ఎద డింది మద మొంది గద నంది..."
చంద్ర. అ. ఆ. ౮౮.

ఎదుకందు. ద్వే. వి. (ఎదు+కందు.) ఎదయందుఁ
గందు కలవాడు చంద్రుడు. "గీ. చలువల

దొర చంద్రజాబిల్లి యెదకందుకలువలందు..."
ఆం. పదా. సుర. ౨3.

ఎదచూలి. ద్వ. వి. (ఎదు+చూలి.) వాయువు, గాలి.
"చ...ఎదచూలి గాఢు కర్పలి వినుకూరు గాఢు
పన వాయువు..." ఆం. పదా. సుర. 3౫.

ఎదపడు. వై. ఆ. క్రి. (ఎదు+పడు.) భయపడు. "క.
ఎదపడి పెదవులు దమపుచు, నదవద నెద తాల్చి
వదల..." ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౫౭.

ఎదపుట్టువు. ద్వ. వి. (ఎదు+పుట్టువు.) పక్షిజము,
చెన్ను. "క...ఎదపుట్టు లనఁ గుచములకా," ఆం.
పదా. నర. ౭౭.

ఎదపోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఎదు+పోవు.) ఋతుసమయ
మునకు వచ్చు. వా.—అవు ఎదపోయినది.

ఎదపడు. వై. ఆ. క్రి. (ఎదు+పడు.) 1. భయపడు.
"క. అవ్వేళ దివ్యబాణము, లెవ్వయిం బనిసేయ
తున్న నెదపడి మదిలోఁ గవ్వడి దూలఁగఁ గని..."
వై. ౭, ఆ. ౪౨. 2. దీనత నందు. "క. ఇది
యేమి నేడు మల్లుణ, వదనాబ్జము సొంపు
దక్కి పసివాడి కడుకొ, హృదయాబు విన్నవో
వుచు, నెదపడి యున్నాడ వింత యేటికి నని
నన్." మల్లా. అ. ఆ. ౧౧౧.

ఎదావు. దే. వి. (ఎదు+అవు.) ఋతుకాలమునకు
వచ్చినయావు. (శ. ర.; బ్రా.)

ఎది = ఏది. (శ. ర.)

ఎదిరి. దే. వి. విరోధి. "క. మ మ్మెఱుగు జెదిరి
నెఱుగుదు..." భార. ఉద్యో. 3; ఆ. 3౪.
విణ. అన్యఃకు. "గీ. కానఁ దనయట్లు యెదిరిని
గాన్పు కాన్పు, జీవులకుఁ దారతన్యంబు నెప్పు
దగదు." కాశీ. ౬, ఆ. ౭౮.

ఎదిరించు. దే. ఆ. క్రి. స. క్రి. ప్రతిఘటించు. "క...
భగద, త్తమహాశుండాలుమునకుఁ దా నెదిరిం
చెన్." రాఘవ. ౪, ఆ. ౧3౮. "గీ. కొంచ
కెవ్వఁడు ని న్నెదిరించువాడు." ఉ. రా.
౧, ఆ. 3౨౫.

ఎదుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. పెరుగు. "గీ. శేకలా
కారియై మించి పెండ్లి కెదుగ." శుక, అ. ఆ.

౧౫౨. 2. సమీపించు, “గీ. పాలతి కల్లన నీళ్లా డుప్రొడు లేదుగ.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 2౫. 3. అతిశయించు. “గీ. భీకరము లగువిధములు వెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశ కంధరుండు.” నిర్వ. ౪, ఆ. ౨౨. 4. ఈడు వచ్చు. ఉదా:—ఎదిగినపెల్ల. వి. పృథ్వి. వ్యవ: వాని యదృష్టమున కేనాటికి నెదుగును లేదు, పొదుగును లేదు.

ఎదురగు. చే. అ. క్రి. (ఎదురు+అగు. స్వార్థమున.) ఎదురు, ఆభిముఖ మగు. వా:-నేను పోవుచుండగా నామె యెదురైనది.

ఎదురాడు. చే. అ. క్రి. (ఎదురు+అడు.) 1. ఎదురు తిరుగు. “క...పనిముచ్చై, యెదురాడుచున్న వాఁ డని, మది నెంచుచు బొడముకినుక మగుడ నడంచున్.” శుక. ౨, ఆ. ౨౦౯. 2. ఎదురు మాట చెప్ప. “ఉ...ల, జ్ఞాపనతాస్య యశాచ నెదురాడఁగ లేక పరించె విప్రునిన్.” ద్వా. ౬, ఆ. ౧౩౯.

ఎదురు. చే. అ. క్రి. (క. ఎదురు.) 1. ఎదు రగు, ఆభిముఖ మగు. “గీ...తరంగిణీరమణి నిత్య నిర్మలాకారకాంతి, ధార ధారున నెదిరినంతనె నగేంద్రు, గాఢతర తైర్య మువ్వెత్తుగా హరించె.” పసు. ౨, ఆ. ౧౧౦. 2. ఎదిరించు, మార్కొను, “క. పదిపేవురురాజులు దన, కెదిరి పొలిసిరి...” భార. భీష్మ. ౧. ఆ. ౪౦. స. క్రి. ఎదిరించు, ప్రతిఘటించు. “కా...యుష్మద్దదా, వితతద్రావికు నన్ను నేఁ డెదురుమా వేలీర్తు నీ కోరికల్.” భాగ: 3, స్కం. ౬౫౦. వి. భౌ. 1. ముందు, సమక్షము. “ఆ.. ఇందఱ, యెదుర నీవు గోరి తివ్విధంబు.” భార. కా. ౪, ఆ. ౧౬౦. “గీ...చైవికమునెదుట, యుత్తలు ఫలింపవు...” ఆము. ౫, ఆ. ౧౪౭. 2. వలపుకట్టే వలపుకాని కిచ్చుధనము. “గీ. ఇటుల నజ్ఞారకేళిరు: డేలఁ బట్టి, యింటిలోనున్న పన్నువు లేదురు వెట్టి.” హంస. ౨, ఆ. ౧౧౨. విణ. 1. ఆభిముఖమై నది. “నీ...ఎదురింటివారల కెదురుచుక్క.” శుక. 3, ఆ. ౨౦. 2. చిరుండు. “గీ...ఎదురు, గండకండఁగఁ గొనునది కార్యఫలము.” భార.

ఉద్యో. ౨, ఆ. ౫౭. 3. సాటి. “క. అకృతా స్త్రుడ బాలుడ...కర్ణాదియోధవీరుల కెదురే.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౫౩. 4. బదులు. “క. ఈమాట నెదు రుత్తర, మే మైనను నియ్య వలయు...” వరాహ. ౧౧, ఆ. ౯౦. క్రి. విణ. 1. ఆభిముఖముగా. “గీ...అమృతీశ్వరున కర్ణి, నెదురు వోయి తపస్విను లెర:గుటయును.” నిర్వ. ౯. ఆ. ౪౭. 2. సమానముగా. “వ. ఆనిన విని నదీసూనుడు దాను నెదురు శోకించి...” భార. భీష్మ. 3, ఆ. 2౦. వ్యవహారమునందలి ప్రయోగవిశేషములు:—ఎదురీడు, ఎదురుండు, ఎదురు కెదురు, ఎదురు మేనటికము, ఎదురుమ్రోయు, ఎదురుపడ్డి, ఎదురుసన్నాహము, ఎదురెత్తు, ఎగు రెదురగు, ఎదురేగు, ఎదురోర్పు మొ.

ఎదురుకట్టు. చే. వి. (ఎదురు+కట్టు.) ముందఱ. (ఈపదము తఱచు బహువచనాంతముగ: బ్ర యోగములఁ గానవచ్చుచున్నది.) “క. అల్లంత నెదురుకట్టుల, నల్ల మలరఁ గాంచి...” భో. ౫, ఆ. ౨౧౬. వి. పు. 2, ఆ. ౧౩౭.

ఎదురుకుత్తుక. చే. వి. (ఎదురు+కుత్తుక.) అంకిష్ట కట్టుకొనువ్యాధి విశేషము. (శ. ర.)

ఎదురుకొను. చే. స. క్రి. (ఎదురు+కొను.) 1. ఎదు రుగా వచ్చి యాహ్వానించు. “గీ. ఇంపు కెట్టింప నల్లని నెదురుకొనియె.” విక్ర. 2, ఆ. 2౪. 2. ప్రతిఘటించు. “నీ. ముజ్జగంబుల ముచ్చ ముడిగింపఁగాఁ జాలు సీఁదగాడుపులు బిట్టెదురు కొనిన.” పాండు. ౪, ఆ. ౨౦. 3. జయించు. “గీ. తొడలె చాలును రంభలఁ దొడరి గెలువ, నుదురె చాలును శశిరేఖ నెదురుకొనఁగ.” రాధికా. 3, ఆ. ౧౫౨. అ. క్రి. 1. ఎదురగు. “వ...ప్రతికూలమారుతంబు లేదురుకొన సరకు గొనక...” ఉ. రా. 3, ఆ. ౨౦. 2. ఆసన్న మగు. “గీ...వేసవి యెదురుకొనియె.” విప్ర. ౨, ఆ. ౪౯.

ఎదురుకొలుపు. చే. స. క్రి. (ఎదురుకొను ధా. ప్రే.) స్పృతికి: చెప్పు. “గీ...తనూభవప్రాకృతి, మెదురుకొలిపెడు మదికి నిం దిగురుబోజి.” శం. రా. ౫, ఆ. ౧౩.

ఎదురుకోలు = ఎదుర్కోలు. (ఎదురుగాఁ బోవుట.)
“క. పురలక్ష్మి...హరికి నెదురుకోలు పపించెన్.”
అని. ౧, ఆ. ౧౯.

ఎదురుగడ. దే. వి. (ఎదురు+కడ.) మాటు వ్రాసిన
యొడంబడిక లోనగునది. (ఉదా:—ఎదురుగడ
యొడంబడిక, ఎదురుగడలెక్క.) (శ. ర.)

ఎదురుచే. దే. అ. క్రి., స. క్రి. ప్రతిఘటించు.
“క...పీటటి, యెదురుప లేరైరి కురుకులేం
ద్రుఁడు వారుక.” భార. పర్వ. ౨, ఆ. ౧౬౪.

ఎదురుచేక్క. దే. విణ. (ఎదురు+చుక్క.) ప్రతి
కూలము. “నీ...ఎదురింటివారల కెదురుచు
క్క.” శుక. 3, ఆ. ౨౦.

ఎదురుచూచే. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+చూచు.)
వేచియుండు. “గీ...నారాక కెదురుచూచు,
నయనములు వేయి విరియించి నాకభర్త.”
నైష. ౪, ఆ. ౬౪. (దీనియామ్రేడితరూపము
ఎదురెదురుచూచు. సురా. ౧౦౧.) స. క్రి.
మించు; పీడించు. “నీ. కమనీయ రూపరేఖా
విలాసస్ఫూర్తి నేభర్త శ్రీభర్త నెదురుచూచు.”
అనంద. వీతి. ౪౬.

ఎదురుతాఁకగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+తాఁకు+
అగు.) ఎదురుపడు. “క. చైవికముగ రెండు
నెదురుతాఁకై నిలవక.” జై. 2, ఆ. ౧౪౪.

ఎదురుతిరుగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+తిరుగు.) 1. ఎదు
ర్కొను. (వా.) 2. తిరుగఁజెట్టు. వా:—రోగ
మెదురుతిరిగినది.

ఎదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎదురు+పడు.) 1. ఎదు
రగు. “క...జాకేభిరుఁ, డావెలడికి నెదురు
పడియె...” హంస. ౨, ఆ. ౧౧2. 2. ప్రతి
ఘటించు. “క...పారికి, నరసంపనుఁ డెదురుపడి
గుణధ్వని నెలగన్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. 3౧3.

ఎదురుపాటు. ద్వ. వి. (ఎదురుపడు భా.) ఎదురు
పడుట. (శ. ర.)

ఎదురులుచూచు = ఎదురుచూచు. “చ...నీ, కెదు
రులుచూచుచున్...” భా. రా. య. ౧౮౬.

ఎదురులెక్క = ఎదురెక్క. (ఎదురుగాఁబోవు.) “ఆ.
...జహ్నుసంభవాంభోవేణి, కెదురు లెక్క
మీలొదమ లనంగ. స్వా. ౧, ఆ. ౮3.

ఎదురునెలఁగు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+నెలఁగు.) ప్రతి
ధ్వనించు. “నీ. కులపర్వతావళి కులిశభయంబున
బెదరి వాపోవున డైదురునెలఁగె. భార. ఉద్యో.
౪, ఆ. ౧౧౬.

ఎదురెక్క. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఎక్క.) 1. ఎదురు
గాఁబోవు. “మ...నాభిప, కరుహక్రొడమిరింద
బృంద మెదురెక్కన్...అము. ౧, ఆ. ౧. 2.
బాధించు. “గీ.వజ్ర మెదురెక్క మండంగ పరము
పడనె.” కళ. ౪, ఆ. ౧౪౧.

ఎదురొడ్డు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఒడ్డు.) 1. ఎదురు
వ్యూహము వన్చు. “గీ. విడిసెఁ బలిసేన కెను
రొడ్డి విమతసేన.” కవిక. ౨, ఆ. ౧౪2. 2.
ప్రతిఘటించు. “క...నీకెదు, రొడ్డి విజృంభిం
చె...” ఉ. రా. 3, ఆ. ౨32. స. క్రి. 1.
ఎదురువేయు. “గీ...అతఁ డెదురొడ్డినట్టికూణా
యధమును.” కళా. ౮. ఆ. ౯2. 2. ఎదురు
పంచెముపెట్టు. (వా.)

ఎదురొత్తు. దే. స. క్రి. (ఎదురు+ఒత్తు.) మాటొత్తు
“చ...చన్నుల నెదురొత్తి మక్కువ ననుం దిగి
కొగిటఁ జేర్చి వేటికే.” పారి. ౧, ఆ. ౧౧2.
వి. బ. మాటొత్తులు. “నీ...హితవొడ్చి నెదు
రొత్తు లిచ్చువైపు.” రాధికా. 3, ఆ. ౧౧2.

ఎదురొప్పు. దే. వి. (ఎదురు+ఒప్పు.) రొప్పునడిమి
భాగము. “చ...నీదు పెద్దత, మునియెడరొప్పు
నెత్తురు...” రాఘవ. ౪, ఆ. ౧౧౧.

ఎదుర్కట్టు = ఎదురుకట్టు. “ఉ. ఎట్టు నులింతు నల్ప
మతి నిల్వలమర్దన...తేవెదు, ర్కట్టున ముంగి
టన్...” కాశీ. ౬, ఆ. ౨౬౨.

ఎదుర్కొను = ఎదురుకొను. (ప్రతిఘటించు.) “చ...
శాత్రవు నెదుర్కొనఁ జేసి...ఉ. రా. ౨,
ఆ. 2౮.

ఎదుర్కోలు = ఎదురుకోలు. (ఎదురుగాఁ బోవుట.)
“గీ. రమ యెదుర్కోలు కేకొనె...” భాగ. ౮,
స్కం. ౧౪౦. 2. (ఎదురుసన్నాహము, అడు

పెండ్లివారు మగ పెండ్లివారి నెదుర్కొనుట.)
“సీ. ప్రేమ నెదుర్కొలు పెండ్లివారలకిచ్చి...”
పాంస. ౫, ఆ. ౪౦.

ఎదుర్చు = ఎదురుచు. “ఆ. ఆనకు నీ కెదిర్చి యని
నేయువాడ...భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౫౬.
“చ...ఆ, గ్రహమున నేను దురిగణరాజు
నెదిర్చితి మమ్మనీ ద్రునిన్.” కాశీ. ౭, ఆ. ౩౦.

ఎదుర్చుక్క = ఎదురుచుక్క. “ద్వి. వ్యామోహ
మదముల కతక డెదుర్చుక్క. ప్రభు. ౩, ఆ.
౧౦౨ పు.

ఎదుర్చుడు = ఎదురుచడు. (ఎదురగు; చూచు.) “చ.
తను గను బ్రామి యొండొకలతం బతి వేటొక
తేటిబోటి పా, తున విరిచేసె గ్రోలగ నెదు
ర్చుడి...” పారి. ౩, ఆ. ౫౭. (ప్రతిఘటించు.)
“చ...యవజరాసుతాదులకు నాజి నెదుర్చడ
లేక...భాగ. ౩, స్కం. ౯౨.

ఎదుర్పాటు = ఎదురుపాటు. (శ. ర.)

ఎద్దడి. చే. వి. 1. దారిద్ర్యము. ఆం. భా.ద్వి. ౨౧౦.
2. దుర్లభత్వము. వా:—నీటియెద్దడి. విణ. 1.
దరిద్రము. (శ. ర.) 2. దుర్లభము. “క. పసులకు
మే పెద్దడియై... హరి. పూ. ౬, ఆ. ౧౫౭.

ఎద్దడినేల. చే. వి. (ఎద్దడి+నేల) మరుభూమి, నిర్దల
ప్రదేశము. “గీ. పరగు నెద్దడినే లన మరుద
రిల్లి.” ఆం. భా. ద్వి. ౫.

ఎద్దము. చే. వి. పట్టె తీరినయంచు. ఉదా:—ఎద్దపు
చీర. (శ. ర.)

ఎద్ది = ఏది. భార. కాం. ౬, ఆ. ౫౪౭.

ఎడ్డు. చే. వి. (క. ఎత్తు.) పుష్పభము. దీనిబహువచన
రూపములు: ఎడ్డులు, ఎడ్డులు, ఎడ్డు. “కా...
స, త్యాగత్యంబు నెఱుంగఁ డేని భువి నా
శ్చర్యంబుగా వాలమున్, శృంగద్వంద్వము లేని
యె ద్దతఁడు...” ద్వా. ౪, ఆ. ౧౭౨. “ఉ. ఏ
రొకటబ్బె రామునకు నెడ్డు పొసంగవు చంద్ర
మఃకళా, ధారికి నొక్క యెద్దది వితావిత సీరము
లేమిఁ గావునన్...” శకం. ౨, ఆ. ౨౦.

ఎడ్డుతత్తడిబోడు. ద్వ. వి. (ఎడ్డు+తత్తడి+బోడు.)
పుష్పభవావానుడు, శివుడు. ఆచ్చ, ఆర. ౫౯.

ఎడ్డునాలిక. చే. వి. (ఎడ్డు+నాలిక.) 1. ఎడ్డుయొక్క
నాలిక. 2. గోజిహ్వ, తెండ శి. ఆం. భా.
ద్వి. ౬౧.

ఎడ్డుపట్టు. చే. స. క్రి. (ఎడ్డు+పట్టు.) ఎడ్డును ముచ్చ
పీసముగాఁ జేయు. “ప. వానిం బట్టి కట్టింపు
మొండె నెడ్డుకట్టింపుము గాకున్న నరణ్యంబు
సొర వెలువరింపుము...” హరి. పూ. ౬, ఆ.
౧౩౦.

ఎడ్డుముట్టె. చే. వి. (ఎడ్డు+ముట్టె.) ఒకజాలిదుంప.
(శ. ర.)

ఎడ్డుమొద్దు. చే. విణ. (ఎడ్డు+మొద్దు.) రసవిహీనుఁ
డు. “చ...మోహనాగిఁ దా, నిటువరి నెడ్డు
మొద్దునకు నేమిటికిఁ దగులంబు చేసె...”
సురా. ౬౦.

ఎడ్డుమొద్దువాడు = ఎడ్డుమొద్దు. “ఆ. ఎడ్డుమొద్దు
వానికేల కాస్త్రంబులు, ముద్దునాతి కేల ముసలి
మగఁడు. వేమన. ౬౫౦.

ఎడ్డురాసి. ద్వ. వి. (ఎడ్డు+రాసి.) పుష్పభరాశి.
(శ. ర.)

ఎడ్డుచే. చే. ఆ. క్రి. వ్యతిరేక మగు. “చ. ఎడ్డి
చినకాలపాకమున నీగతి నీమదిఁ గ్రోధవల్లికం,
బద్రిచినవారు...” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౦౯.

ఎన. చే. వి. (క. ఎనె. త. ఇణై.) ఈడు. 1. పోలిక.
“క...దీనికి, నెన లేవునుండి తలంప నేధర్మం
బుల్.” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౩౫౦. 2. బోడు.
(చూ. ఎనవాయు.) విణ. సాటి. “క...ఈతనికి
సమర మెన పెండిలికిన్.” భార. ఉద్యో.
౪, ఆ. ౨౩౦.

ఎనబోలు. చే. ఆ. క్రి. (ఎనన్+పోలు.) సాటి
యగు. “గీ...విద్రుమ ద్రుమవేదుల వెలయు
నొక్క, పురముఁ గనె భోగవతి కెనబోలు
దాని.” భాగ. ౪, స్కం. ౭౪౪.

ఎనపు. చే. స. క్రి. ఎనుపు, కలిగించు. “రగడ. మదిర
మది రహి మించ నుమిసిన మధురమధురస మె
నపు బోటికి...” చంద్రి. ౪, ఆ. ౬౩.

ఎనకై = ఎనుబడి. (వా.)

ఎనమండ్రు. దే. వి. బ. ఎనిమిదిసూఖ్య గలజనులు.
(ఎనిమిదికి మహాస్త హత్యర్థకరూపము.) “క. వసు
వుల, నెనమండ్రు గాంచి...యోతయు ప్రి
తిన్.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౨౫.

ఎనమండ్రురు = ఎనమండ్రు. “క...ఎనమండ్రు
రు, వీరులు...” భార. ద్రో. ౩, ఆ. ౨౧౬.

ఎనమందుము. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+తూము.) ఎనిమిది
తూముల పరిమాణము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౭౧.

ఎనమనూలు. దే. స. ఔ. (ఎనిమిది+నూలు.) ఎని
మిదిపందలు. “ఆ. తొలుత నెనమనూట తొమ్మి
దివైడిట్టి, కల...” శై. ౮, ఆ. ౧౭౬.

ఎనమన్నూలు = ఎనమనూలు. “వ...విదుజేలు నెన
మన్నూట యెనుబదిసాలుగు జ్ఞోకంబులు...”
భార. ఆది. ౧, ఆ. ౪౪.

ఎనయించే. దే. స. క్రి. (ఎనయు ధా. ప్రే.)

1. ఎనయఃజేయు, చేయు. “నీ. గిలిగింత లూక
కొన్ని కలయంగ నెనయించి మోవినొక్క
మటంచు మొనసి నిలుచు.” హంస. ౨, ఆ.
౧౦౪. 2. ఘటింపఃజేయు. “నీ. నేను నీ వసు
మాట లెనయించె నెవ్వఁడు...” వసు. ౧, ఆ. ౯.
3. అతుకు. “క. అనలమునఁ గాంచి లోహము,
నెనయించినకరణి...” వేం. పంచ. ౨, ఆ. ౬౩.

ఎనయిక. దే. వి. (ఎనయు ధా.) 1. పోలిక. (శ.ర.)

2. పొందిక. “క...నర్మతత్త్వముల కవి, యెన
యిక బ్రహ్మమును గలయు బేకత్వ మగున్.”
భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౮౪.

ఎనయు. దే. స. క్రి. 1. పోలు. “ఆ. ఆకసమును

- హరియించు గంధాద్రి, యగుగుణాళితోడ నఖిల
భూతములును నిట్టు లయముఁ బొందిన గ్రసి
యించు, మనసు నాత్మ గుణము నెనసి విధుఁడు.”
భార. శాం. ౫, ఆ. ౭౫. 2. కూడు; సంగ
మించు. “గీ. ఎనసి త్రైలాశ్యమును వచ్చెనేని
నిమ్ము, గలదు...” హరి. పూ. ౭, ఆ. ౧౮౨.
“క. ఇంతయుపాయము గలిగిన, నింతీ చనవచ్చు
జారు నెనయఁగ...” హంస. ౨, ఆ. ౬౬.
3. పోలిక. “క...కమ్మవలపులు గొనుగా, డైన
యమికి...” వసు. ౩, ఆ. ౧౪౮. 4. పుచ్చు

కొను. “నీ. గాచెలధాన్య మెల్లలకయ్యెగు త్తై
యెనసిగ్రామాబు లెల్ల నెండె.” శుక. ౨, ఆ.
౩౬౦. 5. పొందు. “కా...నుధామయశుభై

కాయత్త చిత్రేశసం, జ్ఞావర్ణంబు లాకింత వీను
లెనయన్...” వసు. ౩, ఆ. ౧౮౩. ౬. క్రి.

1. సమాన మగు. “క. ఈ నలుపురు భుజశక్తుల,
తో నెనయఁగఁ జాలునట్టిదోర్పుల మెందు,
గానము...” భార. విరా. ౩, ఆ. ౧౧౪.

2. అగు. “క. అని తెల్పునెడఁ బ్రభాతం, బెన
యుట...” శుక. ౧, ఆ. ౩౦౮. 3. కాయు.

“చ. ఎనసినందువెన్నెలలు ని పగురాత్తుల
...” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౩౯. 4. కూడు; రమి

చు. “ఆ. ఇంద్రియములతోడ నెనయ బెరసి.
“భార. శాం. ౪, ఆ. ౨౯౫. “నీ...రాధికతోడ
నెనయఁడేనిన్న నీయనుగు బావ.” శశాం. ౩, ఆ.

౮౧. 5. వట్టుపడు. “క...నిదిధ్యాసమ బ్రహ్మ,
బెనయునె...” ఆము. ౩, ఆ. ౪౦. 6. ఒప్పారు.

“నీ...సారాగగతి శీతల మెనయ.” ఇందు.
౧, ఆ. ౧౦౬.

ఎనవచ్చు = ఎనఁబోలు. “నీ... అభిముక్కుఁ డద్భుతవా
సుదేవుల కెనవచ్చువాఁడు.” భార. ఉద్యో.
౪, ఆ. ౨౬౦.

ఎనవాయు. దే. ఆ. క్రి. (ఎన+వాయు.) జోడు

వీడు, వియోగమందు. “క. యనుచరి యగు
మత్రిప్రయతో నెనవాసిన నాదుజన్మ మేటికి
...” భా. రా. సుం. ౩౦౩.

ఎనవోలు = ఎనవచ్చు. “ఉ. ఇంతిమ్మదూక్తి మాధు
రికి నిత్యరసం బెనవోలఁ జాలక.” వసు. ౨, ఆ. ౪౬.

ఎని = ఎన్ని. (శ. ర.) (దీనికి హల్లుపర మగుచో
వికల్పముగా నిత్యలోపము ఉదా:—ఎన్దలం.
(శ. ర.)

ఎనిక. దే. వి. 1. ఎన్నిక, గణనము. “క. తనమనము
లోన నెంతట, ననుమానము తీరి శుద్ధి యగు

నందాకన్, మనుకౌచము చేయుట తగు, నెని
కయుఁ గొలఁదియును వెదుక రెన్నఁడుఁ బెద్దన్.

విజ్ఞా. ఆచా. ౪౦. 2. నాలుగు పోఁగుల నూలు
దారము. (శ. ర.)

ఎనిమిది. దే. స. డౌ. ఏడునొకటి. “క. గిటగిట నెని మిని మలకలఁ గుటిలిభావము భజించి కుండలి ప్రాచుర్. కాశీ. ౨, ఆ. ౧౨౭. “క...అం, దెనిమిటిఁ గూర్చి బాణము, లెనిమిది యెనిమిదుల నాతఁడే డైర నధిపా. భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౩౪౭. ఇట్లే; ఎన్నిది. భార. ఆర. ౪, ఆ. ౩౭.

ఎనిమిదికాళ్ల గిక్క. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+కాళ్ల+రిక్క.) భాద్రపదానక్షత్రము. (పూర్వోక్షర భాద్రపదములు రెండిటికి రెండునాలుగు లెనిమిది పదము లగుట దీని కీపేరు వచ్చినది.)

ఎనిమిదికాళ్ల రిక్కనెల. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+కాళ్ల+రిక్క+నెల.) భాద్రపదమాసము. (శ.ర.)

ఎనిమిదియడుగుల మెకము. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+అడుగులు+మెకము.) శరభవృగము. మేక. తిర్వ. ౯౪.

ఎనియు. దే. అ. క్రి. 1. కలికినాను. (శ.ర.) 2. ముద్ద యగు. ఉదా:—వప్పు ఎనిసినది.

ఎను. దే. ఆవ. ద్రు. భూతార్థక ప్రథమ పురుషైక వచన ప్రత్యయము. ఉదా:—వచ్చెను, పోయెను.

ఎనుచు = ఎనుచు. (శ.ర.)

ఎనుచుతేలు = ఇనుచుతేలు: ఆం.భా.ద్వి. ౮౮.

ఎనుచుమోకాలు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ.ర.)

ఎనుచుసరము. దై. వి. (ఎను+చుసరము.) గేద. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౪.

ఎనుచు = ఎనుచు. (శ.ర.)

ఎనుచుడు. దే. వి. ఎనుచుట. (శ.ర.బ్ర.)

ఎనుచెంటి = ఎనుచుసరము. మేక. తిర్వ. ౯౮.

ఎనుచోతు. ద్వ. వి. (ఎనుము+చోతు) దున్నుచోతు. భార. విరా. ౧, ఆ. ౮౩.

ఎనుబండ్లు = ఎనుమండ్రు. (శ.ర.)

ఎనుబది. ద్వ. స. డౌ. (ఎనిమిది+పది.) ఎనిమిది పదులు. “క. ఎనుబది యెనిమిదివేపురు, దనుజుల శాధ్యుండు...” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౬. ఇట్లే: ఎన్నది. (రూ.)

ఎనుము. దై. వి. (సూ. హేరూబక.) గేద. ఆం. సూ. తిర్వ. ౧౦. ఆము. ౪, ఆ. ౨౩.

ఎన్నడు. దే. వి. డౌ. 1. ఏదిసము; ఏకాలము. “గీ. ఎన్నడే నుడుగాలంబుమిన్నుచక్కి, భూతములు గ్రాలు నెన్నడేఁ బుట్టిరిండ్ల. కాశీ. ౨, ఆ. ౫౧. 2. ఎప్పుడును. “గీ. ఎన్నడును నేని లేనట్టి యిమ్మహాశక్త, కానమునయందు...కాశీ. ౨, ఆ. ౪౫. 3. ప్రతిదినము. “సీ. ఎన్నటివలె నప్త ఋములు వేగిన వచ్చి విజయోన్మటంచు దీవింపరైరి. వకా. ౨, ఆ. ౫౧.

ఎన్నాళ్లు. దే. వి. బ. (ఎన్ని+నాళ్లు.) ఎన్నిదినములు. విజ. ౨, ఆ. ౧౪౭.

ఎన్ని. ద్వ. స. డౌ. ఎంతశబ్దమునకు అనువాదార్థకబహువచనరూపము. 1. ప్రకృార్థకము. ఉదా:—నీకెన్ని యేండ్లు? 2. యావదర్థకము. ఉదా:—ఎన్నిలోకములు లున్నవో అన్ని లోకములు చూచితిని. 3. అనేకము. ఉదా:—ఎన్నివిధములఁ జూచినను నాకు వాడు కనబడ లేదు.

ఎన్నిక. దే. వి. 1. గణనము. “గీ. ఎన్నికకు రోమకూపంబు లెన్ని గలవు. కాశీ. ౨, ఆ. ౯౧. 2. కీర్తి. “క. ఈరేడుజగములు దిక్, నేరీ నీరీతి గోతు లెన్నికగను నొయ్యారీ...” రసిక. ౩, ఆ. ౮౧. 3. అపకీర్తి. “గీ. అది దిగుల్పడి నీవెట్టులరుగుచెంతు, వెన్నికొ నటుమీద...” శుక. ౩, ఆ. ౨౯౬. 4. తలపోత. “ఉ...అతండు విన్న నా, కింతయు మాటవచ్చు ననునెన్నిక నయ్యధికారి...” విప్ర. ౫, ఆ. ౪౩. 5. నిర్ణయము. “ఉ...నీ, యెన్నిక చిన్నవోవగ...” కువల. ౪, ఆ. ౯౦. 6. నాలుగుపోగులదారము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౯౫. విజ. 1. శ్రేష్ఠము. “ఉ...పో, లెన్నిక యానె...” ఆము. ౩, ఆ. ౫౭. 2. ఉచితము. “క...ప్రాణాంతవ్యవసాయం బిది, యితులకు గాక నీకు నెన్నిక యగునే.” ప్రబోధ. ౫, ఆ. ౧౩.

ఎన్ను. దే. స. క్రి. 1. లెక్కించు. “చ. అమలినకారకాసముదయంబుల నెన్న...విభాత్యనై నను నేరఁబోలునే.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౯. 2. సరకు చేయు. “గీ. ఆజ్యపటముఖ్యులయ

మొన్నరు..." ఆము. ౪, ఆ. ౧౨౭. 3. కీర్తించు. "దండ...అపాపజేడ డట్టి రాయంచ వార్వంబుజో వైన నోచార నగ్గంప లేరన్నచో బిన్ను లెట్టెన్నగాఁ జాలువారు..." నీలా. ౨, ఆ. ౪౧. 4. నిందించు. "గీ. ఇంక జుట్టులు నన్నేమి యెన్ను వారో." హరి. పూ. ౯, ఆ. 2౪. 5. తలపోయు. "ఆ. ఉన్నవారి నింక నెన్ను నేల." విక్ర. ౮, ఆ. 23. వి. కణిశము, సస్యాది మంజరి. "నీ. ఎన్నునగఁ గణిశ మలరు..." ఆం. భా. ద్వి. ౨3౬. ఉ. రా. ౧, ఆ. 2౪.

ఎన్నుకొను. దే. స. క్రి. (ఎన్ను+కొను.) 1. గ్రహించు. 2. ఏఱుకొను. (వృ.)

ఎన్నువ. దే. వి. అడుచా రేడ్చునపుడు అనుభవము నెంచి యెంచి పాటగా పాడెడు చచ్చినవారి చారిత్రము. (శ. ర.)

ఎన్నెచ్చు. దే. వి. 1. పురిటిలోఁ బిల్లలను బీడించెడు భూతవిశేషము. (శ. ర.) 2. పురుగురూపమున నచ్చుచువైభూతము. (శ. ర.)

ఎప్పుడు = ఎప్పుడు. (చూ. ఎప్పుడు.)

ఎప్పు = ఎప్పుడు. (శ. ర.)

ఎప్పటి. దే. ఆవ్య. ఎప్పటివలె. "ఉ...ఎప్పటివచ్చి చన్దడుచు...భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. 3౦౨.

ఎప్పుడు. ద్వ. వి. వి. టౌ. 1. ఏనమయము. (వృ.) 2. ఏక్షణము. "క. ఎప్పుడు హరిఁగని రమరులు ..." ఆము. ౪, ఆ. ౧౨. 3. ఎల్లప్పుడును. 4. వెనుక. ఉదా : ఎప్పటికరణి. దశా. ౧, ఆ. ౯3.

ఎబ్బె. దే. ఆవ్య. 1. రోతపడుటయం దుపయోగిం పఁబడుమాట. (శ. ర.) 2. ఏమియును లేదని చెప్పనపు డనుమాట. ఉదా : ఏమిటది ? ఎబ్బె. ఏమియునులేదు. విణ. రోతయైనది. (చూ. ఎబ్బెతనము.)

ఎబ్బెట్టు. దే. విణ. విరసము. (చూ. ఎబ్బెట్టుతనము.)

ఎబ్బెట్టుతనము. దే. వి. (ఎబ్బెట్టు+తనము.) విరస త్వము. "గీ. దీని యెబ్బెట్టుతనము, రెల్ల నిచటిఱు ..." రాధికా. 3, ఆ. ౨౪.

ఎబ్బెతనము. దే. వి. (ఎబ్బె+తనము.) రోత, అన హ్యము. (బ్రా.)

ఎబ్బెరాసి. ద్వ. విణ. (ఎబ్బె+రాసి.) రోతపుట్టించు వాడు; రోత పుట్టించునది. "ద్వి. ఈ క్రూర కర్షన కీయెబ్బెరాసి, కి..." ద్వ. హరిశ్చ. ఉ. ౮౨౯, హం. చెన్న. ౨, ఆ. ౨౪.

ఎబ్బెటికము. దే. వి. (ఎబ్బె+టికము.) సిగ్గు, లజ్జ. (రోత అని శ. ర. సూ. ని.) "నీ. ఎబ్బెటికము లేక యేలుచు నున్నాఁడు చెఱకువిల్కానికిఁ జిక్కినాఁడు." ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౦౦.

ఎమకు. దే. స. క్రి. నెమకు, వెదకు. "గీ...వల్లికజం బు, నెలుకకలుగును గాక మన్నెమకి పట్టి, యరుగునది కౌచ మొనరింప నవనిసురుండు. కాశీ. ౫, ఆ. ౧౯3.

ఎమిడిక. దే. వి. 1. కడుపులోఁ బుట్టి పామువలె నుడుపురుగు. (శ. ర.) 2. ఎఱ్ఱ, వానపాము. (శ. ర.)

ఎముక. దే. వి. అస్థి. ఆం. భా. ద్వి. ౧33.

ఎముకబలియు. దే. ఆ. క్రి. (ఎముక+బలియు.) దృఢమగు, గట్టివాఁడనయెముక గల దగు. "నీ... ఎలమి దధించి నెముకబలిసి. నరస. ౧, ఆ. ౧౧౬.

ఎముకయూట. దే. వి. (ఎముక+కూట.) ఎమ్మూట, మజ్జ. "నీ...ఎముకయూట, చవిగొని యానుచు ..." భార. క్రి. ౨, ఆ. ౯.

ఎముకలపోగు. దే. వి. (ఎముకలు+పోగు.) అస్థిరాశి. విణ. మిక్కిలి చిక్కినవాఁడు; మిక్కిలి చిక్కి నది. (వా.)

ఎముకలవట్టు. దే. విణ. (ఎముకలు+వట్టు.) వ్యాధిచే మిక్కిలి చిక్కినవాఁడు; మిక్కిలి చిక్కినది. (శ. ర.)

ఎముకలేఱు. దే. స. క్రి. (ఎముకలు+ఏఱు.) ఎము కలు లేనివానిని జేయు; బాధించు; చంపు. "నీ... కరుణలే కెముకలేఱిరి దధించి, బాతాళబిలమున బలిఁ గట్టివైచిరి..." వైష. 2, ఆ. ౮౧.

ఎమ్మ. డి. వి. ఎమ్మ. “నీ. మొగిని దగ్గిచియెమ్మనఁ బుట్టదయ్యెనే వానవాయుధ మెనవజ్ర మది యు. భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౯.

ఎమ్మక = ఎమ్మ. “గీ. ఎమ్మకలు చల్లినట్టిచో బెఱు గఁడయ్యె.” కాశీ. ౧, ఆ. ౪౦.

ఎమ్మకము = ఎమ్మక. “నీ. చేదోయి కుటుచయై చెవులు విల్వంకలై పూనబెమ్మకములు బొందికట్ట.” కాశీ. ౬, ఆ. ౪౦.

ఎమ్మూట = ఎమ్మకయూట. “నీ...నెఱ వైనయె మ్మూట నెయ్యి గాఁగ.” కవిక. ౨, ఆ. ౧౯౬. (శ. ర. పా.)

ఎమ్మ. డి. వి. 1. చక్కదనము. “నీ. సరిగంచు జీలుగను చందుకావికుచ్చెల యడుగుదమ్ముల యెమ్మె ననుసరింప.” కృష్ణ. ౪, ఆ. ౪౭. 2. విలాసము. “ఉ...ఎమ్మెలు మోఱు జుండు డొక యింతికరం బవలంబరంబుగన్. శకాం. ౪, ఆ. ౧౬౯. 3. గర్వము. “క. తెమ్మెర నీ కెం తెమ్మెర...” విజ. 3, ఆ. ౪౦. 4. ప్రీతి. “క...నం, దునిచెగటనుడియెమ్మెతో నీకడకు, జను మెచితి...” నీలా. 3, ఆ. ౯౬. బ. 1. అధికప్రసంగములు. “క. ఎమ్మెలు నాముదఱనా, యమ్మ క్కరొ చెల్లవు...” రుక్మాం ౧, ఆ. ౮౦. 2. గర్వోత్పల. “చ. బలిదనుజేంద్రు గట్టి తని పల్కంగ విందుము కాని నేడు మా, చెలియిదె పుష్పదామకముచే నిను గట్టంగ గంటి మిక నె, మైలు పచరింపరాదు...” పారి. ౧, ఆ. ౮౦. విణ. చక్కని. “చ...లవలనపమల్లిక తెమ్మె సొమ్మ లై.” స్వా. ౬, ఆ. ౨౬.

ఎమ్మెకాడు. డి. విణ. (ఎమ్మె+కాడు.) విలాస వంతుడు. “నీ...చిమ్మచీకటి మ్రింగు నెమ్మెకాని, కి...” నరస... ౨, ఆ. ౯౨. 2. సుందరుడు. “నీ. ఏయెమ్మెకాని కీయంతి వాతెఱలేనె లిచ్చి మైకొని రమించునొక్కొ.” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౧౯౪. 3. ప్రియుడు. “ఆ. ఎమ్మెకాడ... జుంటి నేగఁ దగునె.” అచ్చ. అయో. ౭౦.

ఎమ్మెలాడి. డి. విణ. (ఎమ్మెలు+అడి.) విలాసిని. “నీ. భులగోడలనైన పసుధ నిచ్చైన లేక యెక్క నేరని డేటియెమ్మెలాడి.” శుక. ౧, ఆ. ౧౩౯.

ఎమ్మెలాడు. డి. విణ. (ఎమ్మెలు+అడు.) విలాస వంతుడు. “గీ. ఇట్టివలపులవెల్లి నీయెమ్మెలాని.” శ్రీరాధా. ౪, ఆ. ౬౩.

ఎమ్మెదిచ్చు. డి. స. క్రి. (ఎమ్మెదిచ్చు. ప్రే.) ఎఱిఁ గించు, తెలియఁజేయు. “క...అత్తెఱఁ గెఱిఁగి మనకు నెయిదించుటపు, ట్టినకార్యమునకుఁ దగి యెడు, పని...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౩౭.

ఎమ్మెదు. డి. అ. క్రి. 1. ఇముడు. “ద్వి. కుడుపు నీకెయిదజే కొడుక యిట్టేల.” బస. 3, ఆ. ౬౯పు. 2. వచ్చు. (చూ. ఎమ్మె.) 3. పోవు. ఆ...వెను క నెయిది సంకల్పములు... “భార. క్రి. ౧, ఆ. 3౩౦. 4. నిలుచు. “గీ...ఇది తుదిదాఁక నెట్లు, నెయిద నేరదు...” కు. స. ౬, ఆ. ౧౩. 5. సరిపోవు. “ద్వి...నానావ్రతప్రకరసంజనిత. ఫలకోటు లాకపుష్పం బీకుఁ బూన్పు, ఫలములొ మెయిపాళ్ల పాలికి నెయిద, వు...” పండి. దీక్షా. ౧౭, పు. స. క్రి. 1. ఎఱుగు, తెలిసికొను. (చూ. ఎమ్మెదిచ్చు.) 2. వెంబడించు. “క. కడువడి నీ పరు గఁగ వడ, ముడియును నీవెనుక శీఘ్రమున నెయి దుం గ, వ్వడి...” భార. క్రి. 3, ఆ. ౨౯౭. 3. పొందు. “క...నీదుపూన్నిపారం బెయి దన్.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౦౨. 4. చేరు, సమీపించు. “ఆ...అమ్మగంబు వెనుక సరిగి యరిగి, యెయిదలేక...” భార. ఆర. ౪, ఆ. 3౩౭.

ఎమ్మె = ఎమ్మెదు. డి. అ. క్రి. 1. పోవు. “ఉ... ఆతల కెయ్టుట లేదు నేనియున్.” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౯౨. 2. వచ్చు. “చ. పలుపురు చుట్టు ముట్టుకొని బాణకృపాణముఖాస్త్రశస్త్రపం, త్తు లఁ గడు నొంపఁగాఁ దనకుఁ దోడ్పడు వారలు లేక...రిపువధంబున కెయ్టుము తండ్రి...అని తాఁ బలుమాఱును జీరకుండునే.” భార. క్రి. ౨, ఆ. ౧౪౭. 3. ఎగురు. “చ. హరి గరుడుండు బ్రహ్మ కలహంసము నాఖచరేంద్రులం గరం, బురవడి నద్రివై కెగురనోపక తత్పుఘపాద పంక్తిపై, నిరపుగ నిల్చి నిల్చి తుద కెయ్టు...” కు. స. ౭, ఆ. ౧౪౪. స. క్రి. 1. పొందు. “ఉ...కడ యెమ్మెట యెమ్మెయి గల్ల నేమ్మ

...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౬౬. 2. మెబడించు. “చ...మన మెద్దుక తక్కినం బతు, ప్రచయము దప్పిపోవు...” భార. విరా. 3, ఆ. ౧౪౧.

ఎయ్యది. దే. స. (వి+అది.) 1. ప్రశ్నార్థకము. “ఉ. ఎయ్యది జన్మభూమి...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౯౦. 2. కాక్కర్థకము. (లే దని తాత్పర్యము.) “గీ. స్వాభ్యుక్తి మెయ్యది...” దశా. ౨, ఆ. 2౮. 3. యచ్చుబ్ధార్థకము. “ఉ. ఎయ్యది కారణంబుగ...” నైష. ౧, ఆ. ౮౧.

ఎయ్యడ. దే. వి. (వి+ఎడ.) ఎక్కడ, ఏచోటు. (వా.) అవ్య. ద్రు. ఎల్లప్పుడును. (అం. పా.)

ఎర. దే. వి. (క. ఎర. త. ఇరై.) 1. ఆహారము. “నీ...అణిని డస్సి నే నెరకునై యిట్టట్టు దిరుగుచుండ.” నా. పంచ. 3, ఆ. 3౨౨. 2. బలి. “క. నరవతుల నెల్ల భీష్మన, కెరగా నొప్పింపఁజాల...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౮. 3. ఆకలి. అం. భా. తృ. ౬౪. 4. వ్యసనము. “చ. తిరుగుచు బుట్టలం బొదలఁ ద్రివ్వురు పాముల... డొల్లఁగ ప్రేయించు పచ్చి పచ్చి యయ్యెర నొకడుండుభం బననసించి గని ప్రేయంగ...” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౫౨.

ఎరంగ. దే. అ. క్రి. 1. నమస్కరించు. “అ... అధికభక్తి, నెరంగి...” భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౧౧. 2. ఉణుకు. “నీ...మృగంబువై కెరంగు సింగమ పోలె...” భార. శల్య. ౧, ఆ. 32౯.

ఎరంగడు. దే. వి. (ఎరంగ ధా.) నమస్కారము. అం. భా. ద్వి. ౧2౫.

ఎరగలి. దే. వి. 1. దావాగ్ని. “క. ఎరగలి యెండియడవుల, దరికొనుచందాబు...” భా.రా. యు. ౧3౨౨. 2. అగ్ని. “ద్వి. కణకంతు నెరగలి కనుచూపు మగుడ.” ద్వి. పరమ. ౧32, పు.

ఎరగలిచిచ్చు = ఎరగలి. (దావాగ్ని.) “చ. ఎరగలి చిచ్చు...రూపదంచిన విధంబున...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౫.

ఎరగలివడు. ద్వ. స. క్రి. (ఎరగలి+వడు.) దగ్ధము చేయు. (హా.హాలవివము.) “వ...కులకీభరి

శిఖరంబుల నెరగలివడి గహనంబుల దహించి...” భాగ. ౮, స్కం. ౨౧౬.

ఎరగొను. దే. అ. క్రి. (ఎర+కొను.) 1. ఆకలి గొను. “ద్వి. విపతి యుడుబే యెరగొంట కాంగ.” రం. రా. యు. ౨౯3, పు. 2. ఆకలి తీటు. “వ...ఎరగొని నుఖుంరాజహంసంబులు...” మైరా. ౨, ఆ. 2౪. స. క్రి. మ్రింగు. “క. ఉరగము నెరగొను గరుడుని, వెరవున...” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౨౬౧.

ఎరబిల్లపురుగు. దే. వి. త్తుద్రజలజుతు విశేషము. “నీ. నులిగుల్ల యెరబిల్లపురుగు...హంస. ౪, ఆ. ౧౮౬.

ఎరవలి. దే. వి. ఒరగలి. “క. అఱిముఱిని గుంకము లవై, నెఱుసజను గ్రచ్చినట్టి యెరవలి నెగ...” య. ౫, ఆ. ౮. (రూ. ఎరవలి. చూ. ఎరవళులు వోవు.)

ఎరవళులువోవు. దే. అ. క్రి. (ఎరవళులు+పోవు.) దావానలముచే దగ్ధ మగు. “గీ. కనకభూషణజాలంబు కతన గజము, రెరవళులువోవు కొండల నెనసి యొప్పె.” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౮3.

ఎరవు. దే. వి. (క. ఎరవు. త. ఇరవత్.) 1. కొంత కాలమే వాడుకొని తిరుగ నిచ్చువధులివై నడిగి తెచ్చుకొను సొమ్ము, వస్తువు మొ. “క...ఎరవు నత మగునె...” భార. ఆర. ౪, ఆ. 3౪2. 2. భేదము. “గీ. ఇంతకాలంబు నాలోడ నెరవు లేక, కూడియుండితివి...” వి. పు. ౨, ఆ. ౨౪౪. విణ. 1. అకాశ్యతము. “గీ...తనమేను నెరవ తనకు.” భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. 33. 2. ఎరవైనది. “చ...గాండివం, బెరవుగ నిచ్చి...” భార. కర్ణ. 3, ఆ. ౬౫. 3. అన్యము. “చ. ఎరవుగఁ జూడసాగె హరిశ్చంద్రుఁ...” వసు. 3, ఆ. ౧౦౨. 4. భిన్నము. “చ...అన్నదమ్ములును బొందిన నేరి కసాధ్యు లెట్లుగా, కెరవయి నిల్చి నం గెలని కెల్లిదమై పఱివోదు రెంతయున్.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౮౮. 5. విపరీతము. “మ...ఎరవై యున్నది చిత్తము...” భాగ. ౧, స్కం. 333. 6. అసత్తుండు. “క. నరనా

యక నీయేలెడు, పురమున భూమికి మమత్వ
బుద్ధి గలగ కి, ధైర్యవై యుండుటకు గతం, బర
యంగ నెద్ది..." భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ. ౧౦.

ఎరవుపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎరవు+పడు.) భేదము
నొందు; కలహించు. "వ...మీలో మీ రెరవు
పడదగునే..." భార. ద్రో. ౧, ఆ. 32౧.

ఎరవునేయు. దే. స. క్రి. (ఎరవు+చేయు.) అన్యధా
భావించు, ఉపేక్షించు. "గీ. ఏను మీచెలి నిం
తేల యెరవునేయు." పిన. శకుం. ౨, ఆ. 2౧.

ఎరియఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎరియన్+పెట్టు.) 1.
పోగొట్టు, నశింపజేయు. "వ...రఘువుంగవుం
డును దివ్య శరజ్వాలామాలికలచే రాకాసిమూఁ
కలతోడన కూడం జీకటిలిట్టల నెరియఁబెట్టఁ
దొడంగిన..." రామా. ౮, ఆ. ౧౦. 2. మం
డించు, కాలిచ్చు. "గీ. హరులలాటాగ్నిలాపల
నెరియఁబెట్టి." కు. సు. ౧౦, ఆ. ౧2౦.

ఎరియించు. దే. స. క్రి. (ఎరియ. ధా. ప్రే.)
బాధించు. "నీ. ఎవ్వరిడు నీచిత్త మెరియించు
చున్నాడు..." హర. 3, ఆ. ౪౪.

ఎరియు. దే. ఆ. క్రి. 1. మండు. (చూ. ఎరియఁ
బెట్టు.) 2. పరిశీలించు. "గీ. హృదయమునఁ
బాండవాంగన యెరియవలదె." భార. ఆర. ౧, ఆ.
3౫౦. 3. నశించు. "తోడకవృత్తము. తమ
తమతవ్వలఁ దా రెరియంగా." భార. స్త్రీ. ౧,
ఆ. ౮౧.

ఎరివు. దే. వి. 1. బాధ. "ద్వి. ఎరివు మాన్నింపవే
యేమియు నొల్ల." బస. ౧, ఆ. 3౬౧. పు. 2.
సేవకరిషము. (అం. పా.)

ఎరువంటి. దే. వి. పంజెచెట్టు. (శ. ర.)

ఎరువాటు. దే. వి. ఎరువు. "నీ. సిరపుగ్రస్త్రపుదుమ్మ
మరువంపుఁబాదుల కెరువాటు వైచిన యింపు
సొంపు. రా. వి. 3, ఆ. ౮౧.

ఎరువు. దే. వి. (క. ఎరు. త. ఎరు.) 1. భూమిని
సారవంతముగాఁ జేయుటకు చేయుపేడ ము
న్నగు దోహదపదార్థము. "నీ. ఎలమి గత్తురి
బూదియెరువునఁ బెరిగిన సంపెంగ యున్నదే

చంద్రవదన. విక్ర. ౧, ఆ. ౧౯. 2. అటకలి.
"నీ. కస్తూరిఁ బొరసినగంధసారంబుతో నీకాయ
యెరువున జీడ్చు విడిచి." హర. ౨, ఆ. ౧౦౮.

ఎరుస. దే. వి. దీనారభేదము, ఒకవిధ మగునాణెము.
అం. భా. ద్వి. ౨2౪.

ఎరుసు. వై. వి. (సం. ఈర్ష్యా.) అనూయ. "ఆ.
నవతు లెరుసు లేక సతతంబు మెలగుచు, నవతు
లేక యుండు, సమృద్ధమున." రాజవిం. ఆ. ౬౪.

ఎర్కు = ఎఱుకు. (కిరాతుఁడు.) "మ...అడవిం
గాఁజెక్కు చందంబునన్. హరి. పూ. ౯, ఆ.
౧౮౧.

ఎర్గు = ఎఱుగు. (తెలిసికొను.) "ద్వి. కాకంబు లాన
గూర్చి జను లెర్గకుండ." బస. ౪, ఆ. ౧౧౧.

ఎఱ. వై. వి. (సం. అరుణః.) 1. వానపాము. "గీ.
ఎఱలపెనువట్టె నేలపైఁ గొఱలఁజొచ్చె." విక్ర.
౪, ఆ. ౨2. 2. ఎఱువు. "నీ...ఎఱునింగి గడు మించె
..." హరి. పూ. 2, ఆ. ౧౬౦. విఱ. ఎఱునిచి.
"ఉ...నేల యెఱునింగివిధంబున నుండె..."
భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౧౨2.

ఎఱుగు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉఱుకు. "క. విఱిగిన య
లువులతునియలు, మెఱుచుచు దివి కెగయఁ
దొడఁగె మింటికి వడిఁ బొం, గెఱుగెడు వీరుల
వెనుచని, యెఱుకలుగొని క్రమ్మఱింప నెగయు
ఁగమునన్." కు. సు. ౧౧, ఆ. ౧౬౮. 2.

న్రాలు. "క. ఎఱుగిన నప్పెను ప్రేగున, విఱుగు
టయును..." భార. ఆను. ౧, ఆ. ౨32. 3.
ననుస్కరించు. "నీ...అమృతహితార్తుఁ డెఱుగి
..." భార. ఆను. ౪, ఆ. 3౪౮. 4. సక్తత
గను. "గీ. నెఱయ రసవంత మగుకృతి కెఱుగ
నేర, రల్పరసకృతి కెఱుగుదురల్పు లెల్ల, జెఱుకు
విడిచినరసమున కెఱుగి రాక, పిష్టి కరిగెడు
నింగల పెల్లు వోలె." కు. సు. ౧, ఆ. 3౦.

ఎఱుక. దే. వి. (క. ఎఱుక.) 1. తెక్కు. "చ...ఎఱు
కలుగట్టుకొన్న మఱి యేండ్లును బుండ్లును బట్టు
..." స్వా. ౧, ఆ. 23. కు. సు. ౧౧, ఆ.
౧౬౮. 2. పక్షి తెక్కు. "ఆ...వాయ నంబ...

ఎటకలేటి కిట్టు వెడలవిడువ. భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౭౨.

ఎటగందు. ద్వ. వి. (ఎట+కందు.) సెత్తురుకందు, చిన్న బిడ్డ. “చ. కరుణ యొకింత లేక యెటగం దుల దేవకి గన్న యార్వరన్...” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౦౭.

ఎటగన్ను. ద్వ. వి. టౌ. (ఎట+కన్ను.) 1. ఎట్టని కన్ను. స్వా. ౬, ఆ. ౪౪. 2. శివుని మూడవ కన్ను. “చ. హరునెటగంట మ్రందిన లతాంత శరున్...” వరాహ. ౧౧, ఆ. 3౭.

ఎటగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఎట+గొను.) 1. అరుణిమ నందు. 2. బరిమీద నుడు. “ద్వి. ఎటగొన్న పెనుబాము నేల ద్రొక్కెదవు. రం.రా. ఆర. ౧౧౦౧ పు.

ఎటగొయ్యి. ద్వ. వి. (ఎట+గొయ్యి.) ఎందుకును పనికిరాని తృణవిశేషము. హాస. ౧, ఆ. ౪౧.

ఎటచి. దే. వి. మాంసము. “గీ. తెవులగొనియున్న మృగములఁ దివిరి యేయ, చెటచి యాహారము గ మను నెఱుకులైన. భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౩. దశ. ౬, ఆ. ౧౧౦.

ఎటచిదిండి. దే. వి. (ఎటచి+దిండి.) రాక్షసుడు; రాక్షసి. అచ్చ. ఆర. ౧౨౧. ఇట్లే. ఎటచిమే పరి మొ.

ఎటచిపిడుక. దే. వి. (ఎటచి+పిడుక.) చోరపుష్పి. (శ. ర.)

ఎటడాలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. (అ. పా.) ఎటబటము. దే. వి. రో.త. “నీ...ఎటబటంబు. గీ. నేయు కాయంబుతో నుంట సిగ్గుగాదె.” వరాహ. ౬, ఆ. 3. విజ. రో.త యైనది. “క. నిపుణుల చెవి కెటబట మగు, నుపమలు...” కావ్యా. ౧. ఉ. ౧౩.

ఎటబటికము. దే. వి. 1. రో.త. “క...సంశయించి యెటబటికమునన్.” శకాం. ౪, ఆ. ౧౦. 2. భేదము. “చ...నీ, కెటబటికంబు లేక యింక నిచ్చట మన్న తపస్వికాంతలం,దఱు నుచితోప చారము లానర్పగలారు వివేకశాలినున్.” ఉ. రా. ౬, ఆ. 3౧౨.

ఎటమట్టి. వై. వి. (ఎట+మట్టి.) జేగురుమన్న. “నీ. ఎటమట్టిపూతచే మెఱుగారుగోడల...” వైజ. ౪, ఆ. ౮౦.

ఎటసంజే. వై. వి. (ఎట+సంజ.) సంధ్య. “క. అఱి మఱిని గ్రంథములవై, నెటసంజను గ్రచ్చినట్టి యెరవలిసెగ...” య. ౧, ఆ. ౮. రామా. ౧, ఆ. ౧౧౪.

ఎటంగించే. దే. స. క్రి. (ఎటు+గు. ధా. ప్రే.) ప్రకటించు. “నీ. ఎవ్వనివిజయంబు లెఱింగించు కాననస్తంభంబు లాశాంతశైలవితతులు...” పారి. పీఠ. ౧౨. 2. నేర్పు. “నీ. శబ్దప్రపంచంబుజాడ యెఱింగించి...” మల్ల. ౧, ఆ. ౭౧. 3. తెలుపు. శై. ౪, ఆ. 3౪.

ఎటుగు. దే. స. క్రి. 1. తెలియు, గ్రహించు. “క...ధర్మం, బెటుగుచు...” భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౦౩. 2. నేర్పు. “క...ధను, ధేదము నెఱిగిరి...” వాసిష్ఠ. ౧, ఆ. ౮౧. 3. అనుభవించు. “నీ...దుఃఖ మెఱుంగరు...” వి. పు. ౧, ఆ. ౧౧౦.

ఎటుక. దే. వి. (ఎటు+గు. ధా.) 1. క్షానము. “క. ఎటుక గలవారిచరితంబు, గఱచుచు...” భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౦౩. 2. మెలఁకుట. “అ. ఎల్ల వారు నెటుక లెడలిచొ క్కెక్కి...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౦౮. 3. గుర్తు. “క. పుర వార్ష్యవిహారిణు లగు, తరుణులవదనముల తోడఁ దడఁబడు నని పం, కరుహభవుఁ డెటుక యిడఁ గా, కరయం గంచేల యిందునందు ఘటించున్,” కేయూర. ౧, ఆ. ౧౩. 4. స్నేహము; పరిచయము. “గీ. ఎటుక పిడికెడు ధన మన్నగులుతుమాట, తథ్యమే కాదె...” కుచేల. ౧, ఆ. ౪౬. 5. సోద; జోస్యము. “క...ఎటు వంజవరా లొక్కర్తు యెఱుకొ యచ్చొ, యెటు కని...” శుక. ౧, ఆ. ౯౧. “గీ. రాజునకుఁ గీడుపుట్టెడురాజ్య మడఁగు, ననుచు నెటుక చెప్పెడుజ్యోతిషాధములను.” విక్ర. ప్రా. ౧౩౭.

ఎటుకచేయు. దే. స. క్రి. (ఎటుక+చేయు.) 1. తెలుపు. “అ...లాని కెటుకచేసి...” భార. శాం.

ఓ, ఆ. ౨౬౩. 2. నిజ మనుకొను. “క...నీ, వది యెఱుకచేసికొని యలు, గురువా...” వైజ. ౪, ఆ. ౧౪.

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త.) సోదచెప్పు స్త్రీ: ఎఱుకవాని భార్య. “క. ఎఱుకత యిట్టనియెను...” వేం. మా. ౧, ఆ. ౯.

ఎఱుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎఱుక+పడు.) 1. తెలియు. “ఆ. అమరవరుల కజాన కైనయన్యోన్య సం, భాషణంబు లెఱుకపడఁగ వింటి.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౩౫. 2. ప్రకట మగు. “క...తన చందం, బెఱుకపడంగా హజార మెలమి గది నెక్.” శుక. ౧, ఆ. ౯౫. 3. బాధించు. “గీ. ఒనర భార్యొనమేతుండై యున్నవాని, కెంతలయ్యును నాపద లెఱుకపడవు.” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౭౩.

ఎఱుకపఱుచు. దే. న. క్రి. (ఎఱుక+పడు. ధా. ప్రే.) 1. తెలుపు. “క. ఇది తెలిపిన నపుడే సంఘద వోపుం గాన నెఱుకపఱుపక యుంటిక్.” శుక. 3, ఆ. ౨౭౦. 2. ప్రకటించు. “వ...ఇంగితం బెఱుకపఱుచుకొని...” ఆము. ౧, ఆ. ౧౫.

ఎఱుకసాని. ద్వ. వి. (ఎఱుక+సాని.) ఎఱుకత. “క...ఈ యెఱుకసాని...” వీర. ౨, ఆ. ౧౭౯. ఇట్టే: ఎఱుకలసాని. వేం. మా. ౧, ఆ. ౧౧౧.

ఎఱుకు. దే. వి. 1. కిరాతుడు. “గీ. ఎఱుచి యాహక రముగ మనునెఱుకు లైన.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౩. భీమ. ౨, ఆ. ౩౫. 2. కిరాతభేదము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౮౯.

ఎఱుకువ. దే. వి. (ఎఱుకు ధా.) 1. ఎఱుక, జ్ఞానము. (శ. ర.) 2. అనురాగము, మోహము. “వ...నావలన నిదియ నెఱుకువ గలిగియున్న తఱి నీ విట్లు చేసితి...” మార్క. ౨, ఆ. ౨౪౧.

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త.) కిరాలి. “గీ...ఎఱుకత యనఁ గిరాలి...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౦౮.

ఎఱుపు. వై. వి. (సం. అరుణి.) ఎఱున. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱ. వై. వి. 1. వానపాము. (చూ. ఎఱు.) 2. ఎఱుపు. “వ...ఎఱ్ఱనవ్వు తనమా మనుతమ్మకి లేత యెండయై, చెలువము చెన్ను వింతలుగఁ జేయఁ

గ...” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౮. (ఎఱ్ఱనవ్వు = అనందాలిశయముచే ముఖ మెఱ్ఱఁబొలునట్లు వచ్చు నవ్వు.) 3. రక్తము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౩౨. విణ. ఎఱ్ఱనిది. “వ...ఎఱ్ఱని వింత చీకటులు వచ్చెం జూడరే...” స్వా. ౧, ఆ. ౩౮.

ఎఱ్ఱకాంచేనము. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+కాంచనము.) వృక్ష విశేషము. శీ. హంస. ౪, ఆ. ౧౧.

ఎఱ్ఱగండము. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గండము.) కుచందనము. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగడ్డ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గడ్డ.) నీరుల్లి శీ. (శ. ర.) ఎఱ్ఱగన్నేరు. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గన్నేరు.) చండకము శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగలిజేరు. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గలిజేరు.) పర్వతే శువు శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగిసె. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+అగిసె.) లాలసి శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగురిజే. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గురిజు.) కృష్ణల శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగొల్ల. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గొల్ల.) ఎఱ్ఱగా నుండు ఒకానొక గొల్లజాలి. (శ. ర.) బ. ఆ జాలివారు. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱగోరంట. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+గోరంట.) కురవకము శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱచిత్రమూలము. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+చిత్రమూలము.) ఒకానొక యోషధి. హంస. ౪, ఆ. ౧౦.

ఎఱ్ఱచీమ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+చీమ.) రక్తసిపీలిక. ఆము. ౨, ఆ. ౭౦.

ఎఱ్ఱచేమంతి. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+చేమంతి.) రక్తసేవంతిక శీ. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱతుమ్మ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+తుమ్మ.) రక్తాగ్నిమేదము శీ. హంస. ౪, ఆ. ౯.

ఎఱ్ఱతుమ్మి. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+తుమ్మి.) ఒకానొక కూరా కుచ్చెట్టు. హంస. ౪, ఆ. ౧౦.

ఎఱ్ఱతుమ్మెద. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+తుమ్మెద.) గండోలిక. (శ. ర.)

ఎఱ్ఱతెగడ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱ+తెగడ.) కాకనాసిక. శీ. (శ. ర.)

ఎట్టదాసానము. ద్వ. వి. (ఎట్ట+దాసానము.) ఒక
జాతిచెట్టు. హంస. ౪, ఆ. ౧౧.

ఎట్టన. వై. వి. ఎఱుపు. (శ.ర.) విణ. ఎట్టనిది. “క.
పుష్పా, నీకంబు లరయ నెట్టన...” భా. రా.
యు. ౧౬౦౦.

ఎట్టనివేలుపు. ద్వ. వి. (ఎట్ట+వేలుపు.) 1. అగ్ని.
(శ.ర.) 2. సూర్యుడు.

ఎట్టపులుము. ద్వ.వి. (ఎట్ట+పులుము.) కువ్వభేదము.
(శ.ర.)

ఎట్టపోతమ్మ. ద్వ. వి. (ఎట్ట+పోతు+మ్మ.) ఒకా
నొక గ్రామదేవత. ద్వా. 3, ఆ. ౨౧.

ఎట్టపోల్కి. ద్వ. వి. (ఎట్ట+పోల్కి.) ఒకానొక
చెట్టు. హంస. ౪, ఆ. ౧౧.

ఎట్టప్రత్తి. ద్వ. వి. (ఎట్ట+ప్రత్తి.) రక్తకారావి
సము. ౪. (వా.)

ఎట్టమన్ను. ద్వ.వి. (ఎట్ట+మన్ను.) ఎట్టమట్టి. (వా.)

ఎట్టమల్లె. ద్వ. వి. (ఎట్ట+మల్లె.) ముచుండ ౪.
(శ.ర.)

ఎట్టమీను. ద్వ. వి. (ఎట్ట+మీను.) రోహితము.
(శ.ర.)

ఎట్టమునుగ. ద్వ. వి. (ఎట్ట+మునుగ.) మధుశిగ్రుపు
౪. (శ.ర.)

ఎట్టలొద్దుగు. ద్వ. వి. (ఎట్ట+లొద్దుగు.) పట్టిక. ౪.
హంస. ౪, ఆ. ౧౧.

ఎట్టవాణు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఎట్ట+పాణు.) 1. ఎట్ట
నగు. 2. కోపగించు. “నీ. ప్రతిఘటించు చిగు
ళ్లవై నెట్టవాణినరీతి నున్నవి వీని మృదువద
ములు. స్వా. ౨, ఆ. 3౬. (ఇది రెండర్థములకు
నుదాహరణము.)

ఎట్టాముదప్పు. చెట్టు. ద్వ.వి. (ఎట్ట+అముడము+చెట్టు.)
హ స్తివర్ణి. ౪. (శ.ర.)

ఎట్టింత. దే. వి. తుంగ. ౪. వేంక. స్థా. ౮౪.

ఎల. దే. విణ. (క. ఎ. శె. త. ఇ. శై.) 1. లేతది. “నీ.
ఎలదీగ...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧3౮. 2.
క్రొత్తది. “నీ. ఎలజవ్వనము...” భార. ఆధి. 3,

ఆ. ౨2. 3. చిఱుతది. “చ...ఎలనవ్వు...”
భార. శల్య. ౧, ఆ. ౧౮౬. 4. ఎడమది. “గీ...
యోధు, లెలమి నెలవంక వలవంక బలిసి కొలువ.”
దశా. ౧, ఆ. ౧౨2. 5. సాక్షి యైనది. “ఆ...
అగ్ని యెల గాఁగఁ జెండిలి, యైన చెలిని...”
ఆచ్య. అమో. 2౦. క్రి. విణ. స్వల్పముగా.
“క...అతం డెల నగుచున్.” జై. గీ.ఆ.౧3౨.

ఎలగోలు. దే. వి. 1. మొదటివని. “గీ. ఆసుదక్షిణ
కెమ్మైవి యమ్మతరసము, క్రొలుసన్నాహమున
కెలగోలు గాఁగ, నుద. గీ. ఆ. ౧౪౪. 2. మొ
దటి యుద్ధము. “నీ...గీర్వాణచమూ సమూహ
ములతో సేనాని యెలగోలుచేసి...” వరాహ.
౬, ఆ. ౧౧౪. 3. మొదటిప్రసారము. “గీ...
మొదలి, గాలియెలగోలుచే గొవ్వు కదలి...”
ఆము. ౪, ఆ. ౧3౦. 4. మొదట నుండుసేన.
5. కోలాహలము. “చ...తలఁపఁ పలంపులోపల
నె దప్పుకేతనవల్లనంబు ల౧, చలయెలగోలు...
వైసెను...” పసు. ౨, ఆ. ౧౧౪. (నాలు గై
దర్థములు రెండింటికి నిది యుదాహరణము.)
విణ. ఘోరమయినది. “ఉ...అమరామరనైన్య
ము లంత నెంతయున్, గోపము లగ్గలించ నెల
గోల్చగడంబునఁ జేరి చేరి...” శకాం. గీ.ఆ.
2. ముందటిది. “నీ. ఎలగోలుజల్లు...ఆము. ౪,
ఆ. ౯౧. క్రి. విణ. కోలాహలముగా; భోరున.
“నీ. పుష్కలావర్తకాంభోధర వ్రాతంబు లెల
గోలు వర్షించు నెన్నఁడేసి.” కాశీ. ౨, ఆ. గ౧౧.

ఎలదోట. దే. వి. (ఎల+దోట.) ఉద్యానము. “నీ.
ఏపట్టణమునకు నెలదోట నందనా రామంబు
చెలి వైత్రరథవనంబు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౬౨.

ఎలనాగ. దే.వి. (ఎల+నాగ.) యువతి; స్త్రీ. (సాను
స్వార మని శ. ర; సూ. సి.) “క. రోగమున
కోడి ప్రాణ, త్యాగము సేయుటకుఁ దగ్గు పల
కొనుమదితో, నాగౌతమి కరగుచు నెల, నా
గను బొడగంటి నొకవనస్సుని పొంజన్.” భా.
౧, ఆ. ౧౨2. “క. పాగలు దొడుగుక యొక
యెల, నాగయుఁ దానును నభంభునం జని చని
భూ, భోగంబున ముగురం గని, వేగంబున నవ

తరించి వినతుం డైనన్." ఘ. ఆ, ఆ. 3గి.
శివలీ. ౧, ఆ. 2గి. సాం. ని. మాన. ౨౦.

ఎలనీరు. దే. వి. (ఎల+నీరు) లేత డొకాయబోసి
నీరు. "నీ. ఎలనీటి బొండలాబులువోలే..."
అము. ౬, ఆ. ౧౭. ఇట్టే: ఎళనీరు. ఆం. భా.
ద్వి 2౮.

ఎలపొర. దే. వి. (ఎల+పొర.) లేజీగురు. "చ. ఎల
పొర వోని మేను...నవయించియు" కు. సు. ౭,
ఆ. ౪౧.

ఎలస్రాయము. మి. వి. (ఎల+స్రాయము) యావన
ము. "క. ఎలస్రాయ మిచ్చితిని నీ, కలఘమతీ."
భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. 2౬.

ఎలమావి. దే. వి. (ఎల+మావి) తియ్యమామిడి.ఆం.
భా. ద్వి. ౪గి. "చ. ఎలమిన పూరి మేసి నెల
యేఱులనీరులు ద్రాగి మేలివెం, చల నెలమావి
జొంపములవల్లనినీడల నిల్చి పొట్టి..." కు.
సం. ౬, ఆ. ౫౦.

ఎలమి. దే. వి. 1. ఆనందము. "క. ఎలమియు నచ్చె
రువును నని, నెలసి వొగలు మానసమున..."
భార. విరా. ౧, ఆ. ౨గి. 2. కృప. "గీ. ఎలమి
నన్నిధిసేనె నచ్చెళ్ళదుండు." భార. విరా. ౧,
ఆ. ౧౨. 3. ప్రేమ. "నీ. ఎలమినమైలతన న్నె
లయింప..." భార. విరా. ౨, ఆ. ౮౬. 4.
వికాసము. "ను...పేరెలమిఁ బొల్పంజెంచె
నంభోజమున్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౧౦.
5. పెంపు. "క...రిపులయెలమిఁ గనియు నీ,
మానసమున శోకించమి..." భార. కాం. ౪, ఆ.
౪౨. 6. ధైర్యము. "గీ. ఇతఁడు గలయ నయ్యురు
పుర కెలమి పచ్చు" భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౧3౧.
7. వివేకము. "గీ...మత్తుల కెలమి గలద. దకా.
౧, ఆ. ౧౮౮.

ఎలమికాడు. దే. విణ. (ఎలమి+కాడు) 1. వికా
సవంతుడు. (క. ర.) 2. సంతోషి. (వృన్)

ఎలము. దే. ఆ. క్రి. 1. వికసించు. "నీ. పది
కందిన నింత పఱలెడుముఖరోచు లెలమిన నెంత
నల్లలిత మగునో." కు. సు. 2, ఆ. 2. 2.
బిచ్చు. "చ...వై, నెలమెడునల్ల మోసులును

నేర్పడు కెందలిరాకుజొంపమున్." కు. సు.
౬, ఆ. ౧3౦. 3. చిగుర్పు; లేతయగు. "చ. ఎల
మినపూరి మేసి..." కు. సు. ౬, ఆ. ౫౦.

ఎలయించు. దే. స. క్రి. (ఎలయు. భా. ప్రే.)
1. తీసికొనిపోవు. "ఉ. చయ్యన నేఁగి యాబుజ
వికాలవిలోచనఁ గాంచి...ఒక్కమై, నియ్య
కొనంగఁజేసి యెలయించెద నిక్కకుఁ దార్చి
నేర్పునన్, శయ్యకుఁ దెచ్చెదం గునుమసాయకు
పూనికి నేఁడ తీర్చెదన్." భార. విరా. ౨, ఆ.
౨౪గి. 2. ప్రార్థనహించు. "నీ. కలికి రాయంచ
బోదలనెల నెలయించి నడిపింప రేలాకో పడఁతు
లిపుడు." హరి. ౧, ఆ. ౧౦౬.

ఎలయించుకొను = ఎలయించు. (తీసికొనిపోవు.)
"చ...యదునీరవరం డెలయించుకొంచు..."
వి. పు. ౮, ఆ. ౧౯.

ఎలయు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉత్సహించు. "క...కల
హంబుల కెలయుట...నాకుఁ గానిపేరివి
మగువా." భార. ఆర. ౫, ఆ. 3౦౨. భార.
ఆను. ౫, ఆ. ౬౬. 2. వశ మగు. "నీ. ఇంద్రి
యార్థంబుల కెలినపురుషుండు గాఢరాగంబునఁ
గరఁగఁచుండు." భార. ఆర. ౫, ఆ. ౮౧.
3. కలుగు. "క. అనిమిషరిపువ్విఁదఁ బోరిఁ
గటాక్షం బెలయన్." నిర్వ. 2, ఆ. ౬౦.
4. ప్రవేశించు. "నీ...పూర్వజైహికము లన్ని
యు బుద్ధి నెలయువాడు, బాతిస్తరుం డనఁ జను
..." భార. ఆను. ౫, ఆ. ౧౫౦. 5. మూయు.
"నీ. ఏనికమదమున కెనయులేఱుల మొత్త
ముల..." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౧౦౪.

ఎలరారు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు. "చ...ప్రసంగ
మునఁ జేబుపదన్ వికసించె నీత కోమలతను లీల
యద్దివిజమర్దనఁడున్ హృదయంబునం గుతూ,
హల మెలరార కీక్రుగలి నయ్యెద కేఁగ వియ
త్పథంబునన్." నిర్వ. ౧, ఆ. 22. 2. అధిక
మగు. "క...క్రొవ్వెలరారంగ..." భార. భీష్మ.
౧, ఆ. ౨3౨. 3. ప్రకాశించు. "నీ. ఎలరారు
క్రొవ్విరు లెత్తులుగట్టి..." హరి. ఉ. ౪, ఆ.
౨౫౦. 4. పుష్పించు; వికసించు. "ఆ. ఎల్ల

ఋతువులందు నెలరారి..." భాగ. ౮, స్కం. ౨౬౧.

ఎలరు. దే. వి. 1. అతిశయము. (శ. ర.) 2. వికాసము. (శ. ర.)

ఎలరుచు = ఎలర్చు. (శ. ర.)

ఎలరుపు = ఎలర్చు. (శ. ర.)

ఎలర్చు. దే. ఆ. క్రి. 1. అధిక మగు. "గీ. బలవంశపుటికంటెను బల మెలర్చె." హరి. ఉ. ౮, ఆ. ౧౧౨. 2. ఆనందించు. "క. కురుజాతి యెలర్చుగ..." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౫౮. 3. ఒప్పు. "ఉ...ఎలర్చె గార్తవీ, ర్యాధున చక్రవర్తి..." వి. పు. ౬, ఆ. ౨౯౩.

ఎలర్చు. దే. వి. (ఎలర్చు. ధా.) ఆధిక్యము. "ఉ...గరువంపు బెలర్చున..." భార. కాం. ౬, ఆ. ౫౭౩.

ఎలిగించు. దే. ఆ. క్రి. 1. కూయు. "క. ఆపువ్వు టింటి మాటున, బాపపుటిక మొకటి చిగురు బండెడు దిని క్రొ, వ్యేపారం వ్రీయముఁ జలముం, జూపుచు నెలిగించె గర్జకూలము గాఁగన్." శ్రీరాధా. ౨, ఆ. ౧౭౩. 2. మొఱపెట్టు. "వ...ఇంతకాలంబు నడపి కడపట దిగ విడువను నెడల దిగువు మని యెలిగింపం దెలిసి..." భాగ. ౮, స్కం. ౭౦౦.

ఎలినె. దే. వి. వెలినె, గోడకును ఇంటికప్పునకును నడుమ నుండు తెఱసిప్రదేశము. ఆం. భా. ద్వ. ౨౦.

ఎలగించు. దే. ఆ. క్రి. కూయు. "క...సికము ప్రవాళమధ్యమున నెలగించె." హవా. 3. ఆ. ౭౪. "నీ. కొక్కురో కో యని కోడెయై యెలగించి యమరనాయకుఁ డెట్లహల్యఁగలిసె." శివరా. ౨, ఆ. ౧౦౧.

ఎలగిచ్చు. దే. స. క్రి. (ఎలగు+ఇచ్చు.) పిలుచు. "గీ. తండ్రి నేమని యెలగిచ్చె..." భా. రా. అయో. ౨౦౫. ఆ. క్రి. బదులు పలుకు. "క...అ, య్యా యని పిలిచిన నంటికి, నోయని యెలుగివె..." శివ. సా. ౧౧౨. ఇట్లే: ఎలగులిచ్చు.

ఎలగిడు. దే. ఆ. క్రి. (ఎలగు+ఇడు.) మొఱుగు. "మ...ము, ద్వుగఁ బిల్వన్...ఎలంగిడన్ జెవి కవత్ టిక్కించు...దిన్న మొలవేల్పుండత్తడుత్ మొత్తమై." రామా. ౨, ఆ. ౨౧.

ఎలగు. దే. వి. 1. కంఠస్వరము. "చ...ఈరెలం, గునఁ దమవాని బిల్చుచు..." హరి. ౪, ఆ. ౨౨. 2. పిలుపు. "క...పి, ల్పినఁ బదియెలుగుల కొకమరి, మునుకుచు..." భో. గీ. ఆ. ౬౬. 3. కూత. 4. భట్టాకము. "క...అలయుచుఁ బులుగుల, కులుకుచు...ఎలగులఁ బులులం జూచి భయముగొని వగ వగచుకొ." భార. ఆర. ౨, ఆ. ౮౫. (మూడు నాలు గర్థములు రెండికి నిది యుదాహరణము.)

ఎలగుగొడ్డు. దే. వి. (ఎలగు+గొడ్డు.) భట్టాకము. (శ. ర.) ఇట్లే: ఎల్లగొడ్డు. సా. ౧, ఆ. ౭౩.

ఎలగుచేయు. దే. ఆ. క్రి. (ఎలగు+చేయు.) ఎలిగించు, కూయు. "ఆ. ఎలగుచేసె బెద్ద పులుగు..." ద్వా. ౧, ఆ. ౨౧౩.

ఎలగుబంటు = ఎలగుగొడ్డు. (శ. ర. వా.)

ఎలగునూపు. దే. ఆ. క్రి. (ఎలగు+నూపు.) 1. పలుకు. "ఆ...అతిథి దాని నల్ల, నూరకుండు మనియె నువిదయు భూసుర, కావళీలి నెలుగు నూపకుండె. భార. ఆను. ౧, ఆ. ౭౫. 2. హుంకరించు. "గీ. విచి దుర్యోధనుండు చేపిచి యెలుగు, సూపి పురికొల్పి నెంతయు నేపు మిగిలి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౮. ఇట్లే: ఎలగులు నూపు. హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౬౫.

ఎలక. దే. వి. మూషికము. "చ...అతడు నేటి కుండవై, యెలుక..." నిర్మల. ౬, ఆ. ౨౦.

ఎలకచెవి. ద్వ. వి. (ఎలక+చెవి.) (శ. ఇలీకేలి.) ఎలకజీడి, మూషికపక్షి. (శ. ర.)

ఎలకజీడి = ఎలకచెవి. (శ. ర.)

ఎలకమొక్కు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర.)

ఎలువు = ఎలగు. "ఆ. శతసహస్రకొటి సంఖ్యల యెలువులు, గొలుపజలదనీల ఘోరమూర్తి, జాంబవంతుఁ డతులసత్త్వంఁడై చనుదెంచె..." భార. ఆర. ౭, ఆ. ౩౯.

ఎల్ల. దే. వి. 1. పాలిమేర. ఆం. భా. ద్వి. ౨౪.
2. మర్యాద. వేంక. మాన. ౪3. అవ్య. ద్రు.
సర్వశబ్దార్థకము. “మ. జను లెల్లం గడుసూత్ర
మింపంగ...భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౮. “కా.
ఎల్లన్ శిష్యుఁ గొంచు వత్తునొ...భీమ. ౨, ఆ.
౧౨౦.

ఎల్లంకి. దే. వి. పక్షివిశేషము. “నీ. మానిపుక్కిరి
గాఁడు జీనువ యెల్లంకి...” పార్వ. ౬, ఆ. ౭౭.

ఎల్లది. దే. స. (ఎల్లన్+అది.) సమస్తము. “క. సతి
కిన్ బలిమనుపు నేయఁ జను నెల్లదియున్. భార.
ఆను. ౧, ఆ. ౬౮. (ముద్రి. పా. “ఎల్లెడలన్”
శ. ర. పా.)

ఎల్లపుడు. దే. వి. ఔ. (ఎల్లన్+అపుడు.) సర్వకా
లము. ఇట్లే: ఎల్లప్పుడు, ఎల్లప్పు.

ఎల్లబోటి. దే. విణ. (ఎల్లన్+బోటి.) అందఱివంటి.
“క. పీఠ డెల్లబోటిబాలుఁడు, గాఁడు...” హరి.
పూ. ౫, ఆ. ౧౪౮.

ఎల్లవ్వు. ద్వ. వి. (ఎల్ల+అవ్వు.) ఊరిపాలిమేరయం
దుండునది—ఓకానొక్కామదేవత. (శ. ర.)

ఎల్లరు. దే. స. బ. అందఱు, ఎల్లవారు. రామా. ౨,
ఆ. ౧౦౭. (దీని యేకవచనము ఎల్లవాఁడు.
భార. సా. ౧, ఆ. ౪౫. ప్రతివాఁడు అని
వాడుక.)

ఎల్లలుపెట్టు. దే. అ. క్రి. (ఎల్లలు+పెట్టు.) అవధి
యేర్పఱుచు. “నీ. తరుదిర్లు తరకాఖం దలక్రిందు
గాఁ గట్టి వరుస నెల్లలుపెట్టి వైత మనుచు.”
దశ. ౨, ఆ. ౭౧.

ఎల్లాడి. దే. వి. (ఎల్ల+అడి.) ఊరి పాలిమేర నుండి
దోచుకొనుదొంగ; దొంగ. (శ. ర.)

ఎల్లాడికత్తియ = ఎల్లాడికత్తె. (శ. ర.)

ఎల్లాడికత్తె. ద్వ. వి. ఊరిపాలిమేర నుండి దోచు
కొనుస్త్రీ; దొంగతనము చేయుస్త్రీ. (శ. ర.)

ఎల్లి. దే. వి. గొడుగు. “ఉ. ఎల్లిరి టెక్కియంబు
లును నెల్లలు...” కాశీ. ౬, ఆ. ౧౪౫. సాం.
ని. స్థా. ౬౦. ఏ. ఔ. అనా. 1. తేపు. “గీ...
కిరిటి యనికి, వచ్చు నేఁ డెల్లి యొద్దే బో

వచ్చు మీకు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౩౦.
2. మరణానంతరము. “ద్వి. ఎల్లింటినరకంబు నే
లెక్కనేయ. పండితా. పురా. ౧౨౦ పు.

ఎల్లిదము. దే. వి. 1. అవమానము. ఆం. భా. ప్ర.
౧౩౪. 2. పరిహాసము. “క. ఇహనెని యెఱుంగక
యుండ, దరుణీమఖ మనుభవింపఁ దలచినఁబది
వే, పురకన్నులెరుటఁ బడిచిని, సరివారెల్లిదము
నేయ...ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౯౭. విణ. 1.
చులకయైనది. “ఉ...నీ, కింతభయంబు లే
కడుగ నెల్లిద మైతిమె మాటలేటికిన్. స్వా. ౨,
ఆ. ౪౧. 2. గౌరవహీనము. “గీ. ఎల్లిదంబుగఁ
దలఁచుచు నిట్టులనియె.” భార. విరా. ౫, ఆ.
3౧౩.

ఎల్లిదుఁడు. దే. విణ. అసమర్థుఁడు. “చ...పూని
యొకటిం గడలేర్పుఁ గడంగ లేక యె, ల్లిదు లగు
వారికి...” నిర్మ. ౮, ఆ. ౭.

ఎల్లుండి. దే. వి. ఔ. అనా. తేపటికిఁ దరువాతి
దినము. “వ. ఎల్లుండి...” దశ. ౧౨, ఆ. ౨౬.
“వ...తేపట శెల్లి యెల్లుంట...” పిన. శమం.
3, ఆ. ౭౦. “ద్వి...ఎల్లుండినూడి...రం. రా.
ఉ. ౧౮౦ పు. “క. ఎల్లింటినేటిలోవల...”
విక్ర. ౭, ఆ. ౧౨౨.

ఎల్లెడ. దే. వి. (ఎల్ల+ఎడల.) అంతట, సర్వప్రదే
శము. “ఉ...కడలి నెల్లెడ నిండి...” దశా.
౧, ఆ. ౨౮౧.

ఎవఁడు. దే. స. (ఎ+వాఁడు.) 1. యచ్ఛబ్దార్థకము.
2. కిమర్థకము. బ. అందఱు. “గీ. దొడ్డిపట్టుల
నిల్వక త్రోవ నెవరి, నెదిరికొమ్ములఁ గ్రమ్ముచు
...” నీలా. ౨, ఆ. ౪౩.

ఎవత = ఎవ్వతె. (శ. ర.)

ఎవతి = ఎవ్వతె. (శ. ర.)

ఎవతుక. దే. స. వి. (ఎవత+ఉక. స్వార్థమున.)
ఎవ్వతె. (శ. ర.)

ఎవతె = ఎవ్వతె. (శ. ర.)

ఎవయు = ఎగయు. (శ. ర.)

ఎవరిత, ఎవరితి, }
 ఎవరితే, ఎవర్త, } = ఎవ్వతే. (శ. ర.)
 ఎవర్తి, ఎవర్తుక,
 ఎవర్తై.

ఎవి = ఎవ్వి. (ఆం. పా.)

ఎవుచే = ఎగుచు. “క...త, మైచించిన దనుజులను
 మనుకులేశ్వరశరముల్...” కకు. ౫, ఆ. 32.
 నిర్వ. ౧, ఆ. 3౯.

ఎవ్వ. చే. వి. 1. లేమి. 2. కష్టము. (ఆం. పా.)

ఎవ్వడు = 1. ఎవడు. (శ. ర.) 2. ఎంతవాడు.
 “మ...నే నెవ్వడె విన్నవింప...” ఉ. రా.
 ౬, ఆ. ౨౪౪. 3. ప్రతివ్యక్తి. “ఉ. ఎవ్వరు
 నట్టపో నెరసు లెన్నక మానరు ప్రాణభర్తలన్.”
 ఆము. ౫, ఆ. ౫౬. 4. ఏయధికారముగలవాడు.
 “గీ. ఇంట నెవ్వారలును భిక్షమిడిన ముప్పి, వెట్టిన
 ...ఎగిరివడి యిదులకు మీర లెవ్వ రనుచు,
 బెడ్లపులివోరె రొప్పు నాచినరుహక్షి.” శుక. 3,
 ఆ. 3౪౯.

ఎవ్వత = ఎవ్వతే. భార. శాం. 3, ఆ. ౧౪౪.

ఎవ్వతి, ఎవ్వతుక = ఎవ్వతే. (శ. ర.)

ఎవ్వతే. చే. స. వి. ఏస్త్రీ. స్వా. ౨, ఆ. 3౯.

ఎవ్వరిత, ఎవ్వరితి, ఎవ్వరితే, ఎవ్వర్త, ఎవ్వర్తుక,
 ఎవ్వర్తై = ఎవ్వతే. (శ. ర.)

ఎవ్వల. చే. వి. (ఏ+వలను.) ఏవల, ఏవైపు. “ఉ...
 ముద్దులాడంగా, నెవ్వల బాటి పాటి...చారి.
 పూ. ౫, ఆ. ౧౯౧.

ఎవ్వడు = ఎవ్వడు. (శ. ర.)

ఎవ్వి. చే. స. బి. (ఏ+అవి.) ఏవి, ఏయవి. (ఆం. పా.)

ఎన. చే. వి. 1. రీతి, విధము. “క...పాలు పొంగు
 నెన వికసిత మా, నెత్తమ్మికొలని చెలువున...”
 పాండు. ౪, ఆ. ౨౬౬. 2. ప్రేరణము, ప్రోత్సా
 హము. (చూ. ఎనకొలుపు.) క్రి. విణ. 1.
 మిక్కిలి. “మ...నమ్రయై, యెన సుక్రందన
 శాఖ డెందమున యందెక్కించు మందాక్ష
 మున్.” నైష. ౫, ఆ. ౧౫౬. 2. చక్కగా.

“నీ. జనకుండు...ఎన మిథిలాపురి నేలుచుండి,”
 వేం. మా. ౪, ఆ. ౧౧.

ఎనగించు. చే. స. క్రి. (ఎనగు. ధా. ప్రే.) కలుగు
 జేయు. “నీ. ఇనకరసంప్రాప్తి నెనగించె నె
 వ్యాడు...” నను. ౧, ఆ. ౯.

ఎనగు. చే. ఆ. క్రి. (ఈ వచము నిరసస్వారయుక్త
 మని కొందఱు. కాని, కవిత్వయుము వారి
 నిర్ధారకప్రయోగములు కానరావు. క్రింది
 ప్రయోగములచే సానుస్వార మనుట యుక్తము.
 1. అతిశయించు. “క...తాల్వె దేజు,
 బెసంగంగ విచిత్రమిప్పుడు...” భార. ఆది.
 ౪, ఆ. ౧౯౬. 2. కలుగు. “నీ...అభిప్రది
 యెనగుచుండె.” భార. ఆది. ౫, ఆ. 3.
 3. ప్రవర్తిల్లు. “క...తనువు...చేష్ట నెనంగదు
 నత్నా.” భార. శాం. ౬, ఆ. 3౮౩. 4. బిచ్చు.
 “ఉ...అర్థి నెనంగు మధుకసాలముల్.” స్వా.
 3, ఆ. ౮౦. “గీ. కళుకు విడికెంతపురపల చెక్కడపు
 మేడ, వలపట నెనంగు శృంగార వనములొన.”
 దశా. ౧, ఆ. ౧౦౬.

ఎనకము. చే. వి. 1. క్రి. “చ. ఎనకము మీఱు
 గేళి నటియించగ...” చెన్న. 3, ఆ. ౨౪౯.
 2. రీతి. “ఉ...వెండిపొండలై, గంధరఖండ
 మున్నయెనకంబున...” కాశీ. ౬, ఆ. ౧౮౫.
 3. ఆధిక్యము. “గీ. చింతయెనకంబు వడిగొని
 చిక్కుచును.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౯౨. 4.
 విజృంభణము. “క...పాంచాల, త్వాపాలకుఁడు
 భీముడు, నేపారిరి నీదు నేనయెనకం బడ
 గన్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. 32౮. విణ. 1. అధి
 కము. “క...ఎనకపువర్తంబు...” భార. కర్ణ. 3,
 ఆ. ౪౨. 2. ప్రేయము; మనోహరము. “నీ.
 ఎందులసౌధంబు లిదిరాదేవికి నెనకంపుల బుట్టిన
 యిందు లయ్యె.” దశ. ౨, ఆ. 3.

ఎనకమెనగు. చే. ఆ. క్రి. (ఎనకము+ఎనగు.) 1.
 అతిశయించు. “గీ. ఇతడు పుట్టిన కొలెను నెనక
 మెనగు, దర్పమునన వర్తిల్లు...” భార. విరా.
 ౧, ఆ. 3౪. 2. కలుగు. “గీ. ఏమికతమున సా
 ధుత్వ మెనకమెనగు.” భార. శాం. ౫, ఆ.
 ౫౬౬. 3. బిచ్చు. “ద్వి. బసవమారునిపాలికి

బోయి, యెనకమెనగఁ గూఁతు నిచ్చి తా
మ్రొక్కి.” బస. ౧, ఆ. ౨౨ పు.

ఎనకరి. దే. వి. కిరాతభేదము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౮౯.

ఎనకొను. దే. ఆ. క్రి. (ఎన+కొను.) పురిగొను.
(చూ. ఎనకొలుపు.)

ఎనకొలుపు. దే. స. క్రి. ఎనకొల్పు. (శ. ర.)

ఎనకొల్పు. దే. స. క్రి. (ఎనకొను. ధా. ప్రే.)

1. పురికొలుపు. “చ... మేలము లాడెడు నత్య
బోట్ల న, న్నల నెనకొల్పుచుం గెలన నవ్విరి
ధర్మజభీమఫల్గునుత్.” పారి. గి. ఆ. ౮౧. 2. కలి
గించు. “చ... పుండరీకంబుల పసకు మనమనక
లెనకొల్పుమిసిమిగల భోగి భోగభాగంబునకు
...” ఆము. ౬, ఆ. ౯౮.

ఎనగొట్టు. దే. విజ. పనికెమాలినవాడు. (ఆం. పా.)

ఎనటిపోతలు. దే. వి. బ. (ఎనరు+పోతలు.) ఎనటఁ
బోయఁదగినదీయ్యము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౫౪.
కళా. ౬, ఆ. ౯౮.

ఎనపోయ. దే. స. క్రి. (ఎన+పోయు.) వినియో
గించు, న్నయించు. “... తొల్లి గలుగు భంగంబుగ,
దెల్లను నానావిధముల నెనపోసి...” దశ. ౧౧,
ఆ. ౧౧౭.

ఎనరు. దే. ఆ. క్రి. ఎనరు, విజృంభించు. “క. ఈ
సున నాసురపతి జం, భాసురు న ద్దైవరి రావణా
సురు కీ. సుం, దేసియు ప్రేసియు...” నిర్వ.
౬, ఆ. ౧౩౭. వి. ఔ. (క. ఎనరు.) పంటకై
కాఁగఁబెట్టినీరు. “నీ. కాఁగినయెనరుల కరణి
... భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౧౬. ఆం. భా. ప్ర.
౧౫౩. విజ. మిగుల పేడిమి గలది. “క. హరి
మీఁద మోహ మనునా, గరమున మరుఁ డనెడు
నెనరుగాఢును పై ర్యస్ఫురణ మనునోడ పగిలిన,
గురుతుచ మన సనెడువర్తకుడు వడి మునిఁ
గె.” శ్రీరాధా. ౧, ఆ. ౧౫౪.

ఎనరువెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఎనరు+వెట్టు.) 1. పంట
కై నీరు కాఁగఁబెట్టు. “చ... నే, త నెనరువెట్టి
పండుకలధాతపుఁగూడు...” పాండు. ౨, ఆ.

౮౬. 2. కీడు మూఁడు. “నీ. ఆసురప్రాణంబున
కెనరువెట్టినకుక్షి...” చం. రా. గి. ఆ. ౧౬.

ఎనరేఁగు. దే. ఆ. క్రి. (ఎన+రేఁగు.) చెలరేఁగు,
విజృంభించు; అతిశయించు. “గీ. ఎడప కెనరేఁగి
నుతియించె దిచట నతని.” హరిశ్చ. గి. ఆ. ౧౪౨.

ఎనలారు. దే. ఆ. క్రి. (ఎనలు+లారు.) 1. ఒప్పు.
“క. అయ్యైకర్మంబులదెన, నెయ్యం బెనలార
...” భార. ఆను. 3, ఆ. 3౦౬. 2. అతిశ
యించు. (వ్యు.)

ఎనలిక. దే. వి. తీతక, అవకాశము. (శ. ర.)

ఎనవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎన+వెట్టు.) పురికొల్పు.
“లయగ్రాహి... కయ్యాల కెనవెట్టుచును...”
కళా. ౬, ఆ. ౨౩౧.

ఎల్లము. దే. వి. (ఎడు+పలము.) ఏడుపలముల
మానము. “గీ. ఉల్లసిలు నప్తవలినామ మెల్ల
మనఁగ.” ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౯. (శ. ర. పా.
‘మెల్లము’ ముద్రి.)

ఎల్ల. దే. వి. బ. ఎల్లయొక్క మాఱురూపము.
“నీ. బండ్ల మెట్టింపు వైబరువు లెక్కింపు మీఁ
దెల్లను బూన్పు కావల్ల నునుపు.” హరి. పూ.
౬, ఆ. ౨౧. (శ. ర. పా. ‘మీదల్లను’ ముద్రి.)

6

వి. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము. యు. దే. ఆవ్య.

1. ప్రకృత్యర్థము. “గీ... వాచ్చెనే సంధ్య
యగ్ని, హోత్ర మొనరించెనే...” కాశీ.
౪, ఆ. ౮౬. 2. ఆశ్చర్యప్రశంస దుఃఖపరిహా
సాదులను కాక్షర్థమును చెలుపును. “క. చూచి
లికే శ్రీహరిమాయా, చాతురి...” దశా.
౧, ఆ. ౨౦౧. “చ... యుగ్యగిష్ఠిరుండు పరికిన
పచనగలు లింగ యొహ్ననే...” భార. ఉద్యో.
౨, ఆ. ౧౧౭. “గీ... పుట్టలఁ బడియుండి పులఁ
గుమెకము, లఱవ మేల్గునుచుండిరే యక్క
టకట.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౮౩. “ఉ...
భయద్రుతుడై వారు నవ్వఁగా ... డాఁగి
యుండెనే” రా. వి. గి. ఆ. ౨౩. “మ... మా
మిదన్న సుతుఁ డేతన్నా. తుండే చెప్పఁగాఁ.”

వై.ప. ౧, ఆ. ౨౭. ౩. అడుదానితోడి భాష
చిమునఁ బ్రయుక్తము. “నీ. వీర డటే...”
భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౨౪౯. 4. ప్రార్థనా
ర్థకము లగు మధ్యమ ‘ముఁడు’ల కనుప్రయుక్త
మగును. “కా. రావే యీశ్వర కావవే పరద
...” భాగ. ౮, స్కం. ౯౦. స. ఆవ్య. ఏమి
యొక్క లు ప్తశేషము. వై. స. (సం. యద్.

ప్రా. క. త. ఏ.) 1. యచ్చబ్రాథకము. “క. ఏ
కథలయందు...ఆ కథలు...” భాగ. ౮, స్కం.
౨౧. 2. కిమర్థకము. “కా. ఏయేదేశములనో
వసించితిరి...” స్వా. ౧, ఆ. ౬౮. వై. ఆవ్య.

(సం. ఏవ.) 1. అపధారణార్థకము. (దీనికి
'ఏనా' 'ఏను' అను రూపములు గలవు.) “గీ...
నీతోడిదే లోక మన్న.” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౩౦౦.
“ఉ...పదునాల్గోటులే, నా...ఇందు.” ౧, ఆ.

౧౮౧. “చ...చం, చలనమ మేను మేను...”
ముకుంద. ౧, ఆ. ౪౬ పు. 2. తనంతట లానే.
ఉదా:—నే పిలువలేదు. వాడే వచ్చెను.

3. నిర్దేశమును చెబువును. “మ. ఇతడే రామ
నరేంద్రుడు...” భాగ. ౯ స్కం. ౩౨౫.

4. అంతవాడు. (అధికమును చెబువును.)
“నీ. కంకుల నొజ్జలే కాలంబు గడవంగ నూచ
బియ్యంబు శిమ్యులకుఁ గలవె.” రామలిం. ౮౫.

వీరకట. దే. వి. 1. మిక్కిలి యపేక్ష; అపేక్ష.

“క. ఆకటిదూకట నలిగితి, రేకట వాయంగ
భిక్ష లిడియెద రండీ.” భీమ. ౨, ఆ. ౧౨౪.

“నీ. నెలత చీటినయెఱకలనెఱి దీర్పుజక్కవలు
చందోయి కేకట యొనర్ప.” భార. ఉద్యో.

౨, ఆ. ౧౧౨, స్వా. ౨, ఆ. ౭౪. 2. బాధ.
“ఉ. అన్న మొసంగఁ బాడి యగు నాకట
నేకటఁ జెందువానికొ.” ధర్మ. ౪, ఆ. ౧౨౭.

వీరకటపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (వీరకట+పడు.) అపే

క్షించు; వాచిపోవు. “వ...ఆకట నన్నంబున
కేకటపడి...” పరాహ. ౧౨, ఆ. ౬౮.

వీరకరి = వీరకరి. ఆం. భా. ద్వి. ౨౮౬. (శ. ర. పా.

‘రూకరి’ ముద్రి.)

వీరకరు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఉవ్విళ్ళూరు. “మ. తొలు

తం జేడడుకడ్డ కేడరు దరిదుడు...” వట్ట.

నీలి. ౩౬. “నీ. నీయూరుతీరున కేయేడరుచు
నుండు రంభ ని స్సైవయ సారంభ యగునె.”

గాథే. ౨౩. 2. భయపడు. “చ...ఇంచుకేని
మది నేకర కుండఁగ జేసి వెన్నుడుకొ.”

పద్మ. ౯, ఆ. ౨౩౧. 3. వాచిపోవు. “క...
జలంబుల, కేకరి...” రుక్మాం. ౪, ఆ. ౧౩౪.

వీరకారు. దే. ఆ. క్రి. 1. మిక్కిలి కోరు. “నీ...
పాకారి యేకారి యిది మీకు నేల యనఁగ.”

కువల. ౨, ఆ. ౪౨. శుక. ౨, ఆ. ౧౬౦. 2. నే
వించు. “నీ. ఎచ్చోట క్షేత్రంబు లేకారుజనుల

కిచ్చామాత్ర భోగ మోక్షప్రదములు.” భీమ.
౩, ఆ. ౬౫. 3. బాధపడు. “గీ. వెతల నేకారు

...” హంస. ౨, ఆ. ౧౦౪.

వీరగించే. దే. స. క్రి. (వీరగు. ధా. ప్రే.) 1. సుపు.

“ఉ...కాలు ప్రాలి కేగించెద...” భార.
ఆది. ౬, ఆ. ౨౬౪. 2. ఉత్సవముతోఁ ద్రిప్ప.

“మ...పురి యేగించి...” అము. ౪, ఆ. ౯.

వీరగు. దే. ఆ. క్రి. (క. వీగు, త. వీగు.) 1. పోవు. “క.
గుము మగనాలి కేల యీ దుద్దుణముతో.” భీ.

౪, ఆ. ౧౪౮. “ఉ. లోఁగక వారలప్పనములో
విహరించి రొకళ్లికళ్ళకై, యేగుచు...”

కళా. ౩, ఆ. ౧౫. “క. విని యతనిం దనపై
నిడు, కొని యేని నియమికి దగిన ఘోరార్తి

యొన, చ్చినవాడ మీకు...” రాఘవ. ౧, ఆ.
౨౮. 2. కడచు; ముందుకు నడచు. “నీ...
బహువత్సరాత్మకంబగుకాల మేగిన...” హరి.

పూ. ౧, ఆ. ౫౩. “ఉ...ఒక్కడుగు నేగెడు
దానికి నోర్ప...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౪౮.

3. చనిపోవు. “నీ...ఇంద్రుల మనువార లేగిరి
...” హంస. ౧, ఆ. ౧౯౦. 4. ఉత్సవముతోఁ

దిరుగు. “నీ. మనుచరిత్రం బందుకొనునేళఁ బుర
మేఁగఁ బల్లకిఁ దనకేలఁ బట్టియెత్తె.” (పెద్దన

చాటువు.)

వీరగుడు. దే. వి. వీగుట, యాత్ర. ఆం. భా. ద్వి.

౨౧౯.

వీరగుడంచే. దే. ఆ. క్రి. (వీరగు+తెంచు.) 1. చచ్చు.

“నీ...ఒయ్యార్విఠేని. ఆ. కడవ నేగుడంచె

గన్యలు..." భార. ఆది. 3, ఆ. ౧౮౨. కాశీ. ౬, ఆ. ౯. భీమ. ౨, ఆ. ౧౪౮. 2. పోవు. "చ...నవనాశ్వముతోఁ బురి కేగవెంచి..." జై. ౨, ఆ. 23.

ఏగుపెట్టి. దే. వి. (ఏగు+పెట్టి.) పెట్టితువను పథుపరుల నూరేఁగించునుత్సవము. ఆం. భా. ద్వి. ౧2౮. చను. 3, ఆ. ౧౦.

ఏజెల్ల. దే. ఆవ్య. (ఏను+జెల్ల.) సంతాపార్థకము. "ద్వి. ఎన్నఁడు సెండకన్నెఱుంగని శిశువు, గ న్నుల ముత్యాలు గాఱనేడ్చెడిని, నేజెల్లయో యమ్మ..." ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౯౨౬, పం. (శ.ర. పా. 'ఏజెల్ల' ముద్రి.)

ఏఁడాది. దే. వి. (ఏడు+అది.) పుడ్రెండు చూస నుల పరిమితి గలకాలము. "నీ. ఏఁడాదికుఱ్ఱుఁ డై యెగసి తృణాభర్త పెడఁ బట్టుకొని కూర్చి మృతనిఁజేసె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౯౨౯.

ఏడి, ఏడీ. దే. న. (ఏడు+ఇ, ఈ.) ఎక్కడ నున్నాడు. "గీ. ఏడి జ్యోతిర్ముఖుఁడు నీలుఁ డేడి..." శతకంఠ. ౨, ఆ. ౫౫. "క...అతఁ డే, డీ..." భార. ద్రి. ౧, ఆ. 32౪. వి. నాఁ గలి. (చూ. ఏడికోల.)

ఏడికోల. దే. వి. (ఏడి+కోల.) నాఁగటికొయ్యి ఈమ. ఆం. భా.ద్వి. ౨3౨. శుక. ౨, ఆ. ౪౦౮.

ఏడు. దే. వి. ఔ. (క. ఏడు.) 1. పుడ్రెండు మాసముల కాలపరిమితి. "గీ. తలరి యమ్మనిఁ డెగఁ జూచి ధర్మరహితుఁ, డగుట యెవ్వరు నెఱుంగనియట్లు గాఁగ, నేడుకాలంబు గడసిన నెఱిగి..." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౧౯. "ప ...ఏటేట నిండ్రోశ్వవంబు..." భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౪. 2. ఆయువు. "క...యతికొమరు నేడు సమనెనె..." రాఘవ. ౧, ఆ. ౨3.

(ఈ యర్థమున బహువచనాంతముగా వాడుక, ఉదా:—పాపము పని కప్పుడే యేండ్లు నిండి నవా?) స. 1. ఏపురుపుడు. "గీ...ఏనాజ్ఞ నిండ్రయిద్రుతీతి నడుచు. భీమ. ౪, ఆ. ౮3. "క...ఏరితో నే, మనువాడ..." శుక. ౧, ౨౦౫. 2. ప్రతివాడు. "మ...లక్ష్మరుణీ శిల

తనుత్ర మేరికి నసాధ్యం బాటఁగా కేశవా." ఆము. ౪, ఆ. 3౦.

ఏడుడి. దే. వి. (ఏడు+ఉడి.) చనిపోయిన తరు వాత సువత్సరాంతమునఁ జేయుక్రాధము. (వా. 'అబ్బిక' మని శ. ర.)

ఏదర. దే. వి. స్వాష్టితథనము. ఉదా:—వానికిఁ గొంతయేదర గలదు. విణ. స్వాష్టితము. (శ.ర.)

ఏడుము. దే. వి. (ఏను+తూము.) విడుతూములు. ఆం. భా. ద్వి. ౨2౦.

ఏబుడ్డు. ద్వ. స. బ. (ఏను+బుడ్డు.) ఏబదికి మహాన్తహత్యర్థకరూపము, ఏబదిమంది. "నీ. చక్రండు...ఏబుడ్రసుతలఁ, బడసి..." కు. సం. ౧, ఆ. 2౪.

ఏబది. ద్వ. స. ఔ. అనా. (ఏను+పది.) విడుపదు లు. "గీ. స్కాందమునయండు నేఁబి ఖండము లకు." కాశీ. ౧, ఆ. 2౯.

ఏబలము. ద్వ. వి. (ఏను+పలము.) విడుపలములు. (ప్రస్తుత మీపదము ఏబలు పనియు పదిపలము లనియు వాడుకలో నున్నది.) ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౯.

ఏకకుండలుండు. సు. వి. ఆ. పు. 1. కుబేరుండు. 2. బలరాముండు. 3. ఆదికేశుండు.

ఏకకుండు. సు. విణ. (అ. కికా. అ.) అసహాయుండు, బొటరి.

ఏకగురువు. సు. వి. ఉ. పు. సమానగురువు కల వాడు, సతీర్థ్యండు.

ఏకగ్రామము. సం. వి. అ. పు. ఒకేయూరు, అభిన్న గ్రామము.

ఏకగ్రామియుండు. సు. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకే యూరువాడు.

ఏకచక్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏకచక్రము. "నీ... రక్షించె నేకచక్రపురంబు..." భార. విరా. ౧, ఆ. 2౪.

ఏకచక్రము. సం. వి. అ. న. భీముండు బకాసురునిఁ జూసినపురము. "నీ. కడుఁగ్రావ్వి రేకచక్రంబున వారలు..." భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౯౫. పు.

సూర్యరథము. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒటిచక్రము
గలది; సర్వాధిపత్యము గలది.

ఏకచరము. సం. వి. అ. పు. 1. భద్రమృగము. 2.
అడవిపంది. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. అనగయ
ము. 2. ఒక్కచారుడు గలది.

ఏకచారి. సం. విణ. (న్. సీ. న్.) 1. ఒంటరిగా
దిరుగునది. 2. ఒంటరిగా దిరుగువాడు. “వ...
మాండవ్యు డనుబ్రహ్మ తొల్లి మహీవలయం
బునం గలతీర్థంబు లెల్ల నేకచారి యయి సేవించి
...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౬౩.

ఏకచ్ఛత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకేఛత్రము
గలది; ఒకేరాజు ఏలబడిలో నున్నది; “కా.
శ్రీకంఠుడు త్రిలింగ భూవలయముగ్...
ఏకచ్ఛత్రముగా నమస్త భువనాధీశుడు పాలిం
ప...” భీమ. ౫, ఆ. ౯౩.

ఏకజన్మడు. సం. వి. న్. పు. 1. రాజు. 2. శూ
ద్రుడు. (వృతి. ద్విజన్మడు.)

ఏకటస్సా. మి. గ్రా. ఏకటాకి. (వా.)

ఏకటాకి. మి. గ్రా. ఒకేమాదిరి. (వా.)

ఏకతమాడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఏకతము+అడు.) రహ
స్యముగా మాటలాడు. “ఉ. హరిమి ముత్రి
తోడ నలకూబరుఁ డేకతమాడి...” స్వా. ౫,
ఆ. ౮౬.

ఏకతము. వై. వి. (సం. ఏకంతము.) 1. నిర్జనప్రదే
శము. “సీ. ఏకతంబున వసియించి యెప్పునిం గం
డు యోగీశ్వరేశ్వరుల్ యొగదృష్టి” హర.
౪, ఆ. ౬౩. 2. ఆలోచన. (శ. ర.) విణ. 1.
ఒంటరిగా నున్నది. “సీ...ఏకతంపు, గుడిప్రాని
పొంతను...” భార. కాం. ౫, ఆ. ౩౯౩. 2.
రహస్యముగా నున్నది. “క. స్త్రీయును బురుషుం
డు నేకత, మై యున్నెడ...” మార్క. ౧,
ఆ. ౩౨. క్రి. విణ. 1. రహస్యముగా, “ఆ.
తాను నతడు నేకతను యుండి వాని కం, త
యును జెప్పఁ దొడఁగి ధర్మవిదుడు. భార.
ఆది. 2, ఆ. ౨౫౪. 2. ఒంటరిగా. “క...

హయరత్నము... ఏకతము లుచ్చు గ్రమ్మరు
చున్నన్.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౬.

ఏకతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండిటిలో
నొక్కటి.

ఏకతానకుడు. సం. = ఏకతానుడు.

ఏకతానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకేవిషయ
మున నాసక్తి గలవాడు, ఏకాగ్రచిత్తుడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పు. 1. ఒకానొకతాళ
ము ౨. 2. గీతవాద్యలయ సామ్యము.

ఏకదండి. సం. వి. న్. పు. హంసుడు. (సన్నాధిసులు
కుటీచకుడు, బహుచకుడు, హంసుడు, పరమ
హంసుడు నని నాలుగువిధములు. మొదటి
రెండు తెగలవారు మూడుపండములను, హం
సుడొక పండమును ధరింతురు. పరమహంసునకు
పండధారణము లేదు.)

ఏకదంతుడు. సం. వి. న్. పు. వినియతుడు. విణ.
(అ. ఆ. అ.) ఒకదంతము గలవాడు. ఇట్లే: ఏక
పంష్టుడు.

ఏకదృక్కు. సం. వి. న్. పు. 1. శివుడు, 2. శుక్రా
చార్యుడు. 2. కాకి. విణ. (శ.) సర్వము
బ్రహ్మమయ మగునొక్కటిగాఁ జూచువాడు,
బ్రహ్మజ్ఞాని. 2. ఒకకన్ను గలవాడు, కాణుడు.

ఏకదృష్టి. సం. వి. ఇ. పు. = ఏకదృక్కు. విణ.
(ఇ.) = ఏకదృక్కు.

ఏకదేశము. సం. వి. అ. పు. 1. ఒకచోటు. 2.
అంశము.

ఏకధురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒక్కబురువు
మోయునది. (ఎద్దు మొ.) ఇట్లే: ఏకధురావ
హము, ఏకధురీణము.

ఏకన. దే. వి. లంచు. (శ. ర.)

ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత. 2. సవతి
లేని స్త్రీ. 3. సవతి.

ఏకపత్నీకుడు. సం. వి. న్. పు. ఏకపత్నీవ్రతుడు.

ఏకపత్నీవ్రతము. సం. వి. అ. న. 1. ఒక్కభార్య
తోనే ఉండుటయను వ్రతము. 2. ఒక్క భర్త

తోనే ఉండుట యనువ్రతము. (“తామేకపత్నీ
వ్రతదుఃఖిలాం” సు. కు. సు. 3, స. 2, స్తో.)

ఏకపది. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక్కఁడు మాత్రము
నడువఁ దగినవ్రోవ, మార్గము. 2. ఒక్కపాతము
గల ఋక్కు.

ఏకపాటల. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.

ఏకపింగళుండు. సు. వి. ఆ. పు. (పార్వతి కాపము
వలన నెడమకన్ను పింగళవర్ణము కలిగిన) కులే
రుండు. ఇట్లే: ఏకపింగుండు.

ఏకమాత్ర. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక్కతృటికాలము.
“మత్త. ఏకమాత్రన పోనిలో వధియించి...”
భార. ఆర. 3, ఆ. 3గీ. ౨.

ఏకము. సు. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఒకటి. 2. ము
ఖ్యము. 3. అన్యము. 4. సమానము. ఉదా:—
ఏకోదరులు. 5. సత్యము. 6. అబ్బము. 7. అస
మానము. 8. ఒక్కొక్కటి. “క. చెలులైన
జూడఁ బయ్యెద, దొలఁగుటకును సిగ్గువను వధూ
జనతతి య, క్తలయెదుర నేకవస్త్రం, బులతో
నంగములు ఏకృతిఁ బొందఁగ నడచెన్. భార.
స్త్రీ. ౧, ఆ. ౯౯. (“ఏకవస్త్రధరా...” అని మూ
లము.)

ఏకయష్టి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏకావళి, ఒక్కపేట
గలహారము.

ఏకయష్టిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఏకయష్టి.

ఏకరంగి. మి. వి. ఒక్కరంగు గలమొకమాలు. “సీ...
ఏకరంగికబాయి యింపు గులక.” దశా. ౧, ఆ. ౨.

ఏకరుపు. మి. వి. (ఏక+రుపు.) ఒక్కవర్ణ. “గీ. ఎల్ల
వన్నంబు లేకరు విడి...” రా. వి. ౨, ఆ. ౮౬.

ఏకలము. ఉభ. దే. వి. (క. ఎక్కల.) అడవిపంది.
ఆం. భా. ద్వి. ౮౨. శుక. ౧, ఆ. ౨౪౬. సు.
వి. ఆ. పు. అడవిపంది. రాఘవ. వీతి, 3౯.
విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అసహాయము.

ఏకలీండు = ఏకలము. హ. న. ౨, ఆ. ౨౪.

ఏకవచనము. సు. వి. ఆ. న. ఏకత్వమును చెలుపు
వ్యాకరణ వ్రత్యయము.

ఏకవీరము. సు. వి. ఆ. పు. జీవక.

ఏకవీరుండు. సు. వి. ఆ. పు. 1. కర్ణుండు. 2. రా
ముండు. 3. అర్జునుండు. 4. ఒకవీరుండు.

ఏకసర. దే. వి. మల్లుబాధవిశేషము. “వ...ఏకసర
మైసర...” ప్రబంధ. 2౮.

ఏకసర్గము. సు. వి. ఆ. పు. 1. ఏకాగ్రచిత్తము.
2. ఏకదృష్టి. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఏకాగ్రచిత్తము
గలది.

ఏకహాయని. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకవత్సరము వయసు
గలగోవత్సము.

ఏకాగ్ని. సు. వి. న్. పు. సన్నాహి; భగవద్భ
క్తుండు. “క. క్రేవల నేకాగులు రా...”
ఆము. ౨, ఆ. ౯౬.

ఏకాండము. వై. విణ. (సు. ఆఖండం) ఆఖండము.
“గీ. మలిచి యేకాండముగ నొక్క మానికమున,
నేడ్క నెద్దాని నిర్మించె విశ్వకర్మ.” వైష.
౬, ఆ. ౯౮.

ఏకాంతము. సు. వి. ఆ. పు. 1. రహస్యపుఁజోటు.
2. రహస్యము. 3. ఆధిక్యము. 4. అవయవము.
విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. రహస్య మైనది. 2. ఏకా
గ్రము. 3. ఆధికము. 4. మార్పు లేనిది. క్రి. విణ.
1. అవశ్యము. 2. అత్యంతము. 3. రహస్యముగా.
4. ఒంటరిగా.

ఏకాకి. సు. విణ. (న్. నీ. న్.) ఒంటరి.

ఏకాక్షము. సు. వి. ఆ. పు. కాకి. విణ. 1. (ఆ. ఆ. ఆ.)
ఒకచరును గలది. 2. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఒకకన్ను గలది.

ఏకాగ్రము. సు. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. ఏకాగ్ర
చిత్తము గలది. (మనుష్యాది.) 2. ఏకవిషయ
లగ్నము. (చిత్తము.)

ఏకాతపత్రము. సు. = ఏకచ్ఛత్రము.

ఏకాదశి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమున దశమి
తరువాతిది. 2. పనునొకండుతంత్రులు గల
విణ.

ఏకావళి. సు. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యర్థా
లంకారము. 2. ఒంటిపేట హారము.

ఏకాహము. సు. వి. అ. పుం. 1. ఒకదినము. 2. చనిపోయినవానికి పదునొకండువదినమున చేయు శ్రాద్ధము. 3. ఏకదినోత్సవము.

ఏకీభవించు. సు. అ. క్రి. ఒక్కటి యగు, కలిసి పోవు. “సీ. పాయసాపూపసూపపదార్థనివహంబు లేకీభవించిన నేర్పరించి.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౭౮; ౬, ఆ. ౧౩౮.

ఏకు. డే. స. క్రి. (దూది మొ.) విడిపోవునట్లు యంత్రముతో కొట్టు. ఉదా:—దూది యేకిరి. 2. దూ చేసినట్లు విడఁగొట్టు. “క. కండలు తన వింట నేకి కామల కిచ్చెన్.” కకు. ౫, ఆ. ౭౬. 3. దోషములు ప్రకటించు. (వా.) వి. తూలకణిక. అం. భా. ద్వి. ౨౯౪.

ఏకుడు. డే. వి. (ఏకు థా.) దూది యేకుట. అం. భా. ద్వి. ౨౯౪.

ఏకుదోఁక. డే. వి. (ఏకు+తోఁక.) ఏకువంటితోఁక గల ఒకానొకపక్షి. “సీ. ఏకుదోఁక చెమరుఁగాకి ... అనెడివత్తులు...” పార్వ. ౬, ఆ. ౭౭.

ఏకులనారిగాఁడు = ఏకుదోఁక. “సీ... కొడి కారుణ్ డేకులనారిగాఁడు...” హంస. 3, ఆ. ౧౨.

ఏక. ద్వ. స. వి. (ఏ+అక.) ఏమె. (శ.ర.)

ఏకైకము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒక్కొక్కటి. 2. తడేకము.

ఏకోత్సవము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మహోత్సవ భరితము. “క. ఏకోత్సవంబు లయ్యెన్ ద్రి, లోకం బులు...” భార. ఆర. ౭, ఆ. ౧౫౩.

ఏకోదరుఁడు. సుం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) ఒకతల్లి కడుపునఁ బుట్టికవాఁడు, సోదరుఁడు.

ఏకోనము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటి తక్కువ యైనది. ఉదా:—(ఏకోనవింశతి = పందొమ్మిది.)

ఏకోను. డే. వి. (క. ఏకోను.) సమష్టి, మొత్తము. (శ.ర.)

ఏగాని. డే. వి. కానిలో సగమువిలువ గల రాగినాణెము. (శ.ర. వా.)

ఏగుడు. డే. విణ. (క. ఏగులు.) అసహ్యము. “అ. ఏగుడైనపెదవిలేగు డవృత ముచు, గవులు వొగడఁ జేరు గలిగె గాక.” ద్వా. ౧, ఆ. ౬౯.

ఏగురు = ఏవురు. “క. ఏగురుపురుషులఁ గోరిన, యా గొంతియు ద్రౌపదియు మహాపుణ్యవతుల్, వేగురు బంధులఁజూపిన, యేగురుపాండవులు ధన్యు లీశ్వర కరుణఁ.” ద్వా. 3, ఆ. 2. “క. గురువచనస్థితి మనకే, గురుకును నిది నన్నిగాఁ దగుం గావున ...” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౨౧౫. రామా. సీ. ౨౪.

ఏగున. ద్వ. వి. (ఏను+కుంచములు.) విదుకుంచముల మానము. అం. భా. ద్వి. ౨౭౧.

ఏచే. డే. విణ. 1. వక్రము. (దా. ఏచకంకటి చుక్క) 2. వికృతము. య. ౧, ఆ. ౧౦౨.

ఏచేకంకటిచుక్క. ద్వ. వి. (ఏచ+కంకటి+చుక్క.) మకరమంచమువలె నుడుచుక్క, ఉత్తరాషాఢా నక్షత్రము. (శ.ర.)

ఏచే. డే. అ. క్రి. (ఈ పదము సర్వత్ర మైనపుడు సానుస్వార మని శ. రు, సూ. ని. కాని, ఏవ రించు, ఏవులను బట్టి నిర్ధారకముగా నిదియు నిరనుస్వారమే.) 1. అధిక మగు. “క. ఏచినబల ములతో...” భా. రా. యు. ౧౪౩౮. 2. పెరుగు. “మాటని. ఏచి తనన్ని తరిన్నినశ్రోవుల ...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨౦. 3. చెలరేగు. “క. చూచుచు నుడఁగ నడైన, కేచి భుజా బలము మెఱయ...” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౭౯. “క...మీ కేచి జగంబులు నొవ్వ రణము నేయఁగ నేలా.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౩౩. 4. పొడచూపు. “క. ఆ చెలికి గర్భ చిహ్నము, లేచిన...” భాగ. 3, స్కం. ౪౭౬. స. క్రి. బాధించు. “చ...మరుసాయకముల్ దమ చిత్తవృత్తు లేచిన...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౩౪.

ఏజనము. సుం. వి. అ. న. 1. చలనము. 2. చలించు జేయుట. 3. ప్రకాశము. 4. ప్రకాశించు జేయుట.

ఏజితము. సుం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చలించినది. 2. చలించుజేయఁబడినది. 3. ప్రకాశించినది. 4. ప్రకాశించుజేయఁబడినది.

ఏట. యు. వై. వి. (సం. ఏడకక.) మేషము. “ద్వి. కాటకోటండు నా: గలం డొక్కగొల్ల, యేట పెంట్రిక తన కీకర్వరుం డనుచు.” బస. ౨, ఆ. ౪౧౭. పం. దే. వి. పక్షము. (శ. ర.)

ఏటము. దే. వి. ప్రక్ర. (చూ. ఏటవాలు.) విణ. 1. ముఖ్యము. “క...నృపతిధర్మం, దేటముగాఁ బాడి నిర్ణయింపఁగ వలయున్.” విజ్ఞా. వ్యవ. ౨౭. 2. అధికము. “ద్వి. ఏటపునుపద లెం దేగ నిక. బస. ౪, ఆ. 3౫౧. పం.

ఏటలవి. దే. వి. ఏటన కందుదూరము. “క. ఆటోప మడగి యచ్చటి, మేటిమగలు జీచ్చవడిరి మెయిగలం గట్టు, దేటలవికి గవిని ధను, ద్వాటాకృతి నెలగఁ బాండవాగ్రజుఁ బెలుచన్.” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౧౦౬. “మ. హరిణం బొక్కటి కుక్కతండముఁ బులిదాసీకముం ద్రోచి యు, ర్వరం గాలూడక దాట నేట లవికిన్ వాహంబు నడ్డుబు నూ,కి...” స్వా. ౪, ఆ. ౪౪.

ఏటవాలు. దే. వి. (ఏటము+వాలు.) 1. వంపు. 2. పక్షపాతము. (శ. ర.) విణ. విణగినది. “రగడ. ఏట వాలెనయది యా యరటి బాలెత. స్వా. 3, ఆ. ౮౪. క్రి. విణ. వంపుగా. “నీ. ఎలగోలు జల్లు ముక్ పెళపెళ నేటవాల్ పడి...” ఆము. ౪, ఆ. ౯౧.

ఏటిక. దే. వి. 1. వానపాము. “నీ...ఏటికల్ దిని వైచు నేకలాబు. కకు. ౧, ఆ. ౧౫౨. 2. కడు పులూఁ బుట్టి పామువలె నుండు పురుగు. (శ.ర.)

ఏటికోట్ల. దే. వి. బ. నమస్కారములు. “వ...చై వంబుల కేటికోట్ల...” భార. ద్రో. ౨, ఆ. 3౪౭. భీమ. ౨, ఆ. ౫౦.

ఏటిరింత = ఏటిరింత. “నీ...ఏటిరింతయు దాఁబె నెడమచెనకు.” ద్వా. ౧, ఆ. ౨3౧.

ఏటికేడు. దే. వి. (ఏట+కేడు.) సముద్రుండు. య. 3, ఆ. ౨౭.

ఏటు. దే. వి. బాణపుదెబ్బ; బాణప్రయోగము. “క. ఏటున వాటున వ్రేటున, బోటున దశ

ముఖుండు కాద్రముగ నఱుముటయున్. నిర్వ. ౪, ఆ. ౪౮.

ఏటుకాడు. దే. వి. (ఏటు+కాడు.) విలు కాడు. భా. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦౫౬.

ఏటుపోటుతల. ద్వ. వి. (ఏటు+పోటు+తలము.) యుద్ధరంగము. “ఆ...ఇది, యేట గిత్తమాట లేటుపోటుతలను నచ్చి...” భా. కర్ణ. 3, ఆ. ౧౯2.

ఏటులాడు. దే. ఆ. క్రి. (ఏటులు+లాడు.) బాణ ప్రయోగములతోఁ బోరు; పోరు. “ఆ. ఏటు లాడి యాడియెడై ఁ: గవిసి గ, దాప్రవీణ బాహుదండుఁ డయిన, ధనవిభుండు ప్రేసె దశ ముఖుశిరములు...” నిర్వ. ౪, ఆ. 2౨. రామా. ౮, ఆ. ౨౨౨. ఇట్లే: ఏట్లాడు. య. ౧, ఆ. ౧౧౬. భార. విరా. ౫, ఆ. ౧33.

ఏట్రింత. దే. వి. భారద్వాజము. ఆం. భా. ద్వి. ౯౧. య. ౨, ఆ. ౨౪.

ఏడ. దే. వి. ఏ. (ఏ+కడ.) ఎక్కడ. భార. ఆర. ౨, ఆ. ౪౭. “నీ. ఏడ బోయెనొకదా మేడలొ మంజిష్ఠి...” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౦౮.

ఏడక. సం. వి. ఆ. క్రి. ఆడుగొట్టె. ఇట్లే: ఏళక. ఏడకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మేషము. 2. అడవి మేక. ఇట్లే: ఏళకము.

ఏడగజము. సం. వి. ఆ. పుం. తగిరిన. శీ.

ఏడది. దే. వి. (ఏ+కడది.) ఎక్కడిది. “ఉ. పా పము గీప మేడది...” సానంబో. ౨, ఆ. 33.

ఏడము. సం. వి. ఆ. పుం. గొట్టె. ఇట్లే: ఏళము.

ఏడమాకుండు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. శ్రవణ శక్తి గాని మాటాడుశక్తి గాని లేనివాడు. 2. మోసగాడు.

ఏడాకు మొలకలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. ప్రబంధ. ౧౧౨.

ఏడాకులనఁటి. దే. వి. (ఏడు+ఆకులు+అనఁటి.) సప్తవర్ణము. శీ. శుక. ౧, ఆ. ౨౨౨. ఇట్లే: ఏడాకులరఁటి. స్వా. 3, ఆ. ౮౪.

ఏడాకులపొన్న. ద్వ. వి. (ఏడు+ఆకులు+పొన్న.) సప్తచ్ఛదము. శీ. కాశీ. 3, ఆ. ౨2.

ఏడాగోడము. దే. విణ. విరుద్ధము. (శ.ర.)

ఏడాటలాడించు. దే. స. క్రి. (ఏడు+అటలు+ అడించు.) మిక్కిలిశ్రమపెట్టు. (శ.ర.)

ఏడి. ఉభ. వై. వి. (సూ. ఏడక.) మేషము, గొట్టె. "గీ. ఏడికడుపులు..." ప్రబంధ. ౧౩౫. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడక. ఇట్లే: ఏళి.

ఏడిక = ఏడి. భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౨౧౦. రామా. ౨, ఆ. ౧౬.

ఏడికపజీరు. ద్వ. వి. (ఏడిక+పజీరు.) మేషవాహ నుడు, అగ్ని. ఆం. పదా. సుర. ౩౦.

ఏడిపించు. దే. స. క్రి. (ఏడుచు. ధా. ప్రే.) 1. రోదనము చేయుచు. "గీ. మును శిశువు నేడి పింపక ముద్దు రాదు." సిం. నార. ౩౧. 2. బాధించు. (వా.) ఇట్లే: ఏడ్పించు. శివరా. ౨, ఆ. ౧౦౯.

ఏడు. దే. స. (క. ఏటు.) ఆటునొకటి. కాశీ. ౩, ఆ. ౧౨౬.

ఏడుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాడు.

ఏడుకొండలరాయడు. ద్వ. వి. (ఏడు+కొండలు+ రాయడు.) తిరుపతి వేంకటేశ్వరుడు. "గీ. అలి కచకుచంబు లంటంగగలిగెనేని, ఏడుకొండల రాయని కేనుభక్తి, గనకశిఖరము లెత్తెను..." ఆహ. ౨, ఆ. ౮౪.

ఏడుకొండలు. ద్వ. వి. బ. (ఏడు+కొండలు.) 1. సప్తకుల పర్వతములు. "సీ. నేల గ్రక్కనఁ గ్రంగ నిల్వరాదేరికిఁ జెగి యెడుకొండలుఁ దినకరుండు." య. ౩, ఆ. ౩౪. 2. తిరు పతి యందలి సప్తపర్వతములు. (చూ. ఏడుకొం డలరాయడు.)

ఏడుగడ. దే. విణ. 1. నియంత. ఆం. భా. తృ. ౨౨. 2. రక్షకుడు. "క...మన కేడుగడ కమలకమ నుడ..." పరమ. ౧, ఆ. ౯౧. ఇట్లే: ఏడ్గడ. కాశీ. ౩, ఆ. ౨౦౫.

ఏడుగడయు. దే. అవ్య. ద్రు. (ఏడుగడ+యు.) సమస్తము. "ఆ. సతుల కేడుగడయుఁ బతుల చూపె" భార. అది. ౪, ఆ. ౬౫. కాశీ. ౧, ఆ. ౨. ఇట్లే: ఏడ్గడయు. హరిశ్చ. ౩, ఆ. ౩౬౪.

ఏడుగురు. దే. స. ఏడునకు మహన్నహత్యర్థకరూప ము, ఏడుమంది. ఉ. రా. ౧, ఆ. ౨౯౭. ఇట్లే: ఏడ్గురు. కుచేల. ౧, ఆ. ౩౧.

ఏడుగుతాలజోడు. ద్వ. వి. (ఏడు+గుతాలు+ జోడు.) సప్తాశ్వుడు, సూర్యుడు. సమీర. ౨, ఆ. ౨౧౯.

ఏడుచే. దే. అ. క్రి. రోదనము చేయు. (చూ. ఏడిపించు.) ఇట్లే: ఏడుపు. "సీ...ఇది మీకు ను తోషకాలమే యెద్దురుగా కార్య నేల చెపుడ." భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౨౫౪.

ఏడునూటు. దే. స. (ఏడు+నూటు.) ఏడువందలు. ద్వి. పరమ. ౮, ఆ. ౬౮౨. పు. ఇట్లే: ఏడ్నూటు. (చూ. ఏడ్నూటు.)

ఏడుపు. దే. వి. (ఏడుచు. ధా.) రోదనము. భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౩౪౭. ఇట్లే: ఏడుపు. ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౭౬.

ఏడుమొక్కులు. దే. వి. బ. (ఏడు+మొక్కులు) అనేకనమస్కారములు. "ఆ. అనఘ యేడుమొ క్కులాబృహస్పతికి మ్రొక్కెద..." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౭౫.

ఏడుపురు. దే. స. ఏడుగురు. "గీ. గగనమును లేడు పుర..." హర. ౪, ఆ. ౪౧. ఇట్లే: ఏడ్వరు. భార. అది. ౪, ఆ. ౮౧.

ఏడ్పుకొను. దే. అ. క్రి. (ఏడ్పు+కొను. స్వార్థము న.) "ద్వి. తననాఘుఁ బేర్కొని తానేడ్పుకొ నుచు." ద్వి. నల. ౪, ఆ. ౨౩౧. పు.

ఏడ్డెఱ. దే. వి. 1. పెంపు, అతిశయము. "ఉ. ఇవ్వు హనీయరూపమున యేడ్డెఱఁ గన్గొని..." భార.

విరా. ౧, ఆ. ౨౨౬. 2. విజృంభణము; ఎది రింపు. "చ...ఏ, డెఱఱ గలయెట్లు శత్రు నవధిరితు

జేయుట యొప్పు..." భార. శల్య. ౨, ఆ. ౪౮౭. 3. శక్తి, సామర్థ్యము. "ఉ... పెం, పెక్కినపాండునందనుల యేడ్డెఱఁ దొల్లియుఁ

దా రెఱుంగరే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౪౫. 4. తల్లర, పేగము. "క...మీరలు నేడ్డెఱఁ జని

యందుండుడు..." నిర్వ. ౨, ఆ. ౮౦. 5. ప్ర

కాశము, కాంతి. “ఉ... నేల కెం, పెక్కుచు
వచ్చె దీవియలయేడైతి సోయగ మంచె...”
భార. విరా. ౨, ఆ. ౩౧౯.

ఏడ్డుము. ద్వ. వి. (ఏడు+తూములు) ఏడుతూముల
వరిమితి గలమానము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౭౧.

ఏడ్డులు. (ఏడు+నూలు) ఏడువందలు. “నీ. కా
శికానగరోపకంఠగేశము డాసి యెడ్డులు
నుభముల నేగజలధి. గీ. కిమ్మహానది...”
కాశీ. గీ. ఆ. ౨౮౬.

ఏణము. సం. వి. ఆ. పుం. పెద్దకన్నులు గలనల్లయిట్టి.
ఏణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పెద్దకన్నులు గలనల్ల
యాడులేడి. 2. ఒకానొకవిషక్రిమి.

ఏత. దే. వి. ఈడిగజాతి. ఉదా:—ఏతవాడు.

ఏతడు. దే. స. ఏ. (ఏ+తకడు.) ఎవడు. (శ.ర.)

ఏతద్. సం. స. (ద్) ఈ. “నీ. ఏతదర్థమకదా...”
కాశీ. ౬, ఆ. ౨౨౧.

ఏతస్తాత్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సామా
న్య్యుడు. భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౦౯. నైష.
౧, ఆ. ౨౭.

ఏతము. ఉభ. వై. వి. (సం. యంత్రమ్) సూయ
మొదలగువానినుండి నీర్వైతము యంత్రవిశేషము.
ఆం. భా. ద్వి. ౨౯౩. సం. వి. ఆ. పుం. 1. ఇట్టి.
2. ఇట్టితోలు. 3. చిత్రవర్ణము. విణ. (అ. ఆ. అ.)
చిత్రవర్ణము కలది.

ఏతరి. దే. విణ. 1. దుర్నయుడు. “ఉ. ఇందుకులా
వతంస మతః డేతటి నేతరి గాడు...” ఆము.
౨, ఆ. ౪౦. 2. గర్వి. “ఉ...ఆ, డ్దేతరులై
...నవతోయజనేతునిఁ జాట్టు ముట్టినఁ.”
భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౧౧౦౯. 3. యశేచ్ఛ
గలవాడు. “క. శ్రీతి వసంతము లాడిరి, యేత
రులై నరసభాష లెనగఁగ గొల్లెత్.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ. ౧౮౨.

ఏతరితనము. దే. వి. (ఏతరి+తనము.) చెడ్డతనము,
కుజసత్త్వము. “క. మితరమువార లేతటి, నేతరి
తనమునఁ దవస్సిగ్గునకన్యకలన్, ఏతభయవృత్తి
వేడి రొత్తో...” స్వా. ౬, ఆ. ౪౬.

ఏతా. దే. వి. అనత్యము. “కా. ఏతా గాక మురొం
తకుండు గలఁడా యొనైన...” ఒంటి. శ.
౧౦౪.

ఏతాదృక్కు. సం. విణ. (శ్) ఇట్టిది.

ఏతాదృక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ఏతాదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) } = ఏతాదృక్కు.

ఏతాము = ఏతము. (శ. ర.)

ఏతావత్. సం. విణ. (తే.) ఇంతమాత్రమైన.
(ఇది తెలుగున సమాసపదముగానే యుప
యుక్తము.)

ఏతు. దే. వి. (త. ఏతు.) 1. అనాదరము, తిర
స్కారభావము. (ఉద్ధతి అని శ. ర. లోపము
అని నూ. ని. హేతువు అని వేదం. ఛా.)
“గీ. తన కనిష్టంబు లగుకలిద్వావరముల, కేతు
నూపియుఁ బోలె భాత్రీశ్వరుండు...త్రేత
నేవించె...” వైష. ౮, ఆ. ౩౭. 2. ప్రగల్భము.
“గీ. చూత మితావసుని వట్టియేతు లంచు,
నృపతి విందారగింపంగ నియ్యకొనిన.” వరాహ.
౪, ఆ. ౧౦౨. “ఉ...దుర్విసీతులై, యేతులఁ
బోవుచున్ దిరుగునిప్పటిమంత్రులు తంత్రులు
...” పాండు. ౧, ఆ. ౭౩.

ఏతుల. దే. వి. 1. సామాన్యస్త్రీ. “గీ. ఏతుల
యనంగఁ దగుపాటియింతి వెలయు.” ఆం. భా.
ద్వి. ౧౧౬. 2. చాచ లెడ్డడునొకానొకజాతి.
“వ...ఏతులకొమలు...” ఆము. ౪, ఆ. ౩౫.
విణ. సామాన్యము. “క...ఏతులవెలందు లీచెలి
తులయే.” విజ. ౧, ఆ. ౧౩౧.

ఏతెచు. దే. ఆ. క్రి. (ఏగు+తెచు.) 1. వచ్చు.
“మ. అరదం బెక్కి ప్రమోద మేర్పడఁగ నయ్య
క్రూరుడేతెచుచున్.” వి. పు. 2, ఆ. ౩౩౦.
“క. ఆతురత నీవు నాకడ, కేతెచినదానఁ జేసి
...” భార. కాం. ౩, ఆ. ౩౫౭. 2. డగ్గలు.
“నీ. ఇదె యెల్లి కల్యాణ మేతెచుచున్నది...”
నైష. ౮, ఆ. ౮౨. 3. కలుగు. “క...నంద
మహిపతి, కేవెరవున బ్రహ్మహత్యయేతెచె...”
విక్ర. ౩, ఆ. ౩౪. 4. జరుగు. “క. కమలా

తుండు పల్కినట్ట కథ యే తెంచెన్.” హరి. ఉ.
౬, ఆ. ౨౩౬.

ఏద. దే. వి. 1. అవధానము, ఎచ్చరిక. ఆం. భా.
ప్ర. ౧౩౮. 2. వృత్తివిశేషము, ఒకానొకచెట్టు.
(శ. ర., బ్రా.)

ఏదడి. దే. వి. ఒకజాతి యెలుంగుగొడ్డు. (శ. ర.)

ఏది = ఎది. (శ. ర.)

ఏదీ. దే. స. (ఏది+ఈ.) ప్రక్కార్థము. నైష.
౪, ఆ. ౪౩.

ఏదు. వై. ఆ. క్రి. (సం. ఏధనము) 1. చెడు.
“కా. పెం పేదన్...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.
౧౦౩. భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౦౪. 2. పెంపొం
దు. “వ...చలువలబోదుల నిడినపంటవలంతి
నెట్టిన శృంగారరసం బుప్పొంగిన తెఱంగున
...” ప్రబంధ. ౧౮౬. స. క్రి. 1. కాపాడు.
“గీ. కాన కరణాగతుల బ్రాచుకంటె బుట్టి
మేది మేదినిలోన న న్నేది యింక, నాదిరాజన్య
కీర్తల బ్రోదిసేయు.” దశా. ౧, ఆ. ౧౩౩.
2. పెంచు. “క...ఈగతి రఘుశుమారు నేదిరి
దాదుల్.” రామా. ౩, ఆ. ౧౩౫. 3. పొందు.
“మ...తుది యేదం గాంచు నీశోరికల్.” హరి.
ఉ. 2, ఆ. ౧౧౨. వి. (క. ఏడు.) ముండ్రపంది.
“గీ. ఇంటిలో నేడు ముల్లయ్యె నిండుముఖి.”
ఆము. ౫, ఆ. ౮౪.

ఏదుకన్ను. ద్వ. వి. (ఏదు+కన్ను.) 1. ముండ్రపంది
కన్ను. 2. అలభ్యపదార్థము. “ద్వి...సాఖ్య
ములు నేదుకన్నును బులిజాన్ను గలుగు.”
పండితా. ౩౫౯, పు.

ఏదుకణ్ణలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస.
౪, ఆ. ౧౨౮.

ఏధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పృథ్వి. 2. సమృద్ధి.

ఏధనము. సం. వి. ఆ. న. = ఏధ. ఆము. ౪, ఆ. ౧౯.

ఏధమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వర్ధిల్లు
చున్నది. “వ. అట్లు పుండరీకాక్షుండు పాండవ
సంతానంబు గలిగించె నట్టపురమపురుషుచేతం
బ్రత్యుజ్జీవితుండైన భవజ్ఞునకుండేధమానవయ

స్కుండగుణులది నొక్కపుణ్య దివసంబున.”
భార. అశ్వ. ౩, ఆ. ౨౦౧.

ఏధము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. సమిధ.
2. వంటచెఱుకు.

ఏధస్సు. సం. వి. న. న. = ఏధము.

ఏధితము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండకాలువ. న.
అడవి. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పెరిగినది. 2. పెంప
బడినది.

ఏనస్సు. సం. వి. న. న. 1. (క్షమాపణచే బోవు
నది.) అపరాధము. 2. (ప్రాయశ్చిత్తముచే
బోవునది.) పాపము.

ఏనాడు = ఎన్నడు. “ఉ...ఏ, నాడును బుట్టి
సాధ్యకి గుణం బిది గా దని నే నెఱుంగుదున్.”
కళా. ౪, ఆ. ౧౧౩.

ఏనాదము. దే. వి. కడలియుడ్డు. (శ. ర.)

ఏనాది. దే. వి. (త. ఏనాది.) ఒకానొక కిరాత
జాతి. రా. వి. ౩, ఆ. ౫౬. పార్వ. ౩, ఆ.
౧౨౬.

ఏనాళ్లు. దే. వి. బ. (ఏను+నాళ్లు.) 1. విడుదిన
ములు. (శ. ర.) 2. వివాహానంతరము వియ్యంకు
లాకరి కొకరు పంపెడుసార. (శ. ర.)

ఏని. దే. అవ్య. 1. చేదర్థకము. (ఇది పక్షాం
తరము, వికల్పము, నిస్సంజేహదులఁ గెల్పు
ను.) “క. ననుఁ దగియెడు నతిథింగా, మనంబునఁ
దలంచి నీవు మన్నించెద పే, నిని వచ్చెద నీపా
లికి...” భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౨౮౬. “చ...తే
తెనే, నిని బలుశోకజేగమున నిర్భరచేదనఁ జెంద
కుండునే” భార. సా. ౨, ఆ. ౧౮. “గీ. పాం
డుపుత్రుల కేను దప్పనిమనంబు, గలుగుదానన
యేని...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౦౭. 2. అవ్య
ర్థకము. (ఇది ఉత్కర్ష, అపకర్ష మొ. తెలు
పును.) “క...ప్రళయ మొందెన యే, నిని...”
భార. శల్య. ౧, ఆ. ౫౮. “కా...ఆకటికి నే
పేనిం గొనున్...” భార. శాం. ౨, ఆ.
౨౩౩. 3. అనిర్ధారకత తెలుపును. “చ...ఎట
నేని బోయె...” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౩౦౫.

4. వాక్యాలంకారముగా నుపయుక్తము. “కా. ఎండేడెందము కందళించు...” స్వా. ౨, ఆ. ౬౨. భార. ఆది. ౧, ఆ. ౭౭.

ఏనిక. వై. వి. (సూ. అనేకవక్.) ఏనుగు. “గీ. గజము నెక్కి తా నేనికకయ్య మైన, నేర్చు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౩౨. “క...పిడియేనిక పదుపు వాడువ...” హరి. పూ. ౮, ఆ. ౨౪.

ఏనికదిండి. ద్వ. వి. (ఏనిక+తిండి.) సింహము. కళా. ౩, ఆ. ౬౨.

ఏనికదోమ. ద్వ. వి. (ఏనిక+దోమ.) తొండపు దోమ, ఘోషిక. (శ. ర.)

ఏను = నేను. “గీ. ఏను నీయింతయును గాని యెఱుగ రన్యలు ..” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౬. స. జె. విదు. దశ. ౯, ఆ. ౬౭.

ఏనుగడుగుగారెలు. ద్వ. వి. బ. (ఏనుగు+అడుగు+గారెలు.) భక్త్యవిశేషము. “వ...ఏనుగడుగు గారెలు...” చంద్రా. ౬, ఆ. ౯౩.

ఏనుగడుగులు. ద్వ. వి. బ. (ఏనుగు+అడుగులు.) చిత్రవర్ణ వస్త్రవిశేషము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౫౪.

ఏనుగు. వై. వి. ఏనిక, దుతి. “నీ. వరుస నేనుగులు గురిసినదాన ధారావలి దగుకలయంపి గాంగ.” భార. విరా. ౩, ఆ. ౭౫. విణ. 1. పెద్దది. (చూ. ఏనుగుకలబాద.) 2. అధికము. (చూ. ఏనుగుపాండి.)

ఏనుగుకలబంద. ద్వ. వి. (ఏనుగు+కలబాద.) పెద్ద దగు కలబంద శీ. (శ. ర.)

ఏనుగుకొమ్మలు. ద్వ. వి. బ. (ఏనుగు+కొమ్మలు.) ధాన్యవిశేషము. “నీ. ఇప్పపూరాజనా లేనుగు కొమ్మలు...” హంస. ౪, ఆ. ౧౨౮.

ఏనుగుకోల. ద్వ. వి. (ఏనుగు+కోల.) అస్త్రవిశేషము. “నీ. జగములగొంగ యేనుగుకోలఁ బఱప ...” ఆచ్చ. యు. ౫౨౧.

ఏనుగుగొంగ. ద్వ. వి. (ఏనుగు+గొంగ.) సింహము. (శ. ర.)

ఏనుగుజేలగ. ద్వ. వి. (ఏనుగు+జలగ.) దీర్ఘ శోణిక. (ఆం. పా.)

ఏనుగుతుమ్మ. ద్వ. వి. (ఏనుగు+తుమ్మ.) పెద్దతుమ్మ శీ. (ఆం. పా.)

ఏనుగుతోలుదాల్పు. ద్వ. వి. (ఏనుగు+తోలు+తాల్పు.) గజచర్మధరుడు, శివుడు. మృ. వి. ౧, ఆ. ౨౨.

ఏనుగుదాయ = ఏనుగుగొంగ. కమ. ౪, ఆ. ౫౭.

ఏనుగుదాహము. మి. వి. (ఏనుగు+దాహము.) అధికాశ, పేరాస. (వా.)

ఏనుగుపల్లెరు. ద్వ. వి. (ఏనుగు+పల్లెరు.) పెద్ద పల్లెరు శీ. (శ. ర.)

ఏనుగుపాండి. ద్వ. వి. (ఏనుగు+పాండి.) మహా దాశృత్యము. “ఉ...ఇచ్చెనా, యేనుగుపాండి ...” విజ. పీఠి. ౫౪.

ఏనుగుబీజ. ద్వ. వి. (ఏనుగు+బీజ.) మహా శాతకి శీ. (ఆం. పా.)

ఏనుగుమొగమయ్య. ద్వ. వి. (ఏనుగు+మొగము+అయ్య.) గజానుడు, గజపతి. శుక. ౩. ఆ. ౪౬౨.

ఏనుగుమొగములసాహేబు. ద్వ. వి. (ఏనుగు+మొగముల+సాహేబు.) పంచముఖుడు, శివుడు. వేంక. దేవ. ౫.

ఏనుగుమొగముసామి = ఏనుగుమొగమయ్య. ఆం. భా. ప్ర. ౪౩.

ఏనుగుమొగసాల. ద్వ. వి. (ఏనుగు+మొగసాల.) మొదటిమొగసాల. శైవ. ౩, ఆ. ౮౫.

ఏనుగురాకాసిగొంగ. ద్వ. వి. (ఏనుగు+రాకాసి+గొంగ.) గజానురారి, శివుడు. (శ. ర.)

ఏనుగులనూడు. ద్వ. వి. (ఏనుగులు+నూడు.) ఏనుగుదాయ. నీలా. ౧, ఆ. ౪౫.

ఏనుగునూడుమెకము. ద్వ. వి. (ఏనుగు+నూడు+మెకము.) ఏనుగుదాయ, సింహమృగము. వేంక. తిర్మ. ౯౪.

ఏనుగుసారము. వై. వి. (ఏనుగు+సారము.) నిషాద స్వరము. (శ. ర.)

ఏనుఱు. దే. స. (ఏను+నూలులు.) విదువందలు. భాగ. ౯, పృ. ౫౦౪.

వినూత్న. దే. వి. బి. (విడు+నూత్న.) విడుదిన
ములు. భీమ. ౪, ఆ. ౧౨.

వినూటు. దే. వి. (విడు+నూటు.) విడువందలు.
బస. 2, ఆ. ౨౯౮, పం.

విపడఁచు. దే. స. క్రి. (విపు+అడఁచు.) నశింపఁ
జేయు. “మ...విపడఁపుము రిపుక...” భార.
కర్ణ. ౨, ఆ. 3౦2.

విపరి. దే. వి. ఉడుము. (ఆం. పా.)

విపరించు. దే. స. క్రి. (విపరు. భా. ప్రే.) 1. బా
ధించు. “ద్వి. విపరించుచు బలి కెదురు భాషి
చు, పాపాత్ముర లూరఁబందియై పుట్టు.” ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౮౦, పం. 2. దుఃఖింపఁ
జేయు. “ద్వి. విపరింపుదురె నన్నిట్లు మాయయ్యి,
నా పుత్రరత్నంబ నానిధానంబ.” ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౮౮2, పం.

విపారు. దే. ఆ. క్రి. (విపు+ఆరు.) 1. అతిశ
యించు. “మ...విపారునే, నలయుద్రేకము
రాద్రముం బెనువ...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.
౧౪౧. 2. విజృంభించు. “క. విపారిరి నీదుసేన
యెనకం బడఁగె.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. 32౮.
3. విలసిల్లు. “కా...ఈ రాజన్యకరంబు పోరులఁ
గరం బేపారు...” వైష. ౫, ఆ. ౧౪౯.

విసి. దే. వి. శునకము, కుక్క. (ఆం. పా.)

విపు. దే. స. క్రి. (ఈపద మియర్థమున సాను
స్వార మని శ. ర. నూ. ని. కాని యది చిం
త్యము.) బాధించు. “ద్వి. పాపాత్ముఁ డనఁ దల్లి
బట్టియారీతి, నేనినకప్పు లేయెడ నైనఁ గలరె.”
నవ. ౨, ఆ. ౮౧. వి. 1. బాధ. “క. క్రి. పతి
భార్యలఁ గోల్పుడి, యాపార్థుఁడు చిన్న
పోయి యప్పుడు చనియెన్, విపున గోవులఁ
గోల్పుడి, గోపాలకుఁ డరిగినట్లు ఘోరా
ఓవిలొన్.” వి. పు. ౮, ఆ. ౨2౯. “ఉ...
మరునేవుల బాల్పడుదాన నైతిసే.” దశ. 2,
ఆ. ౧౦౮. 2. ఆధిక్యము; గొప్పతనము. “నీ...
వానయేవున...” భార. కాం. 3, ఆ. 3౧౦.
“ఉ...ఆహం, కారము లేనియేవు...” నరస.
౫, ఉ. ౧౦౬. 3. ఉత్సాహము; విలాసము.

“గీ... చింత నేపుదక్కి.” భార. ఉద్యో. ౪,
ఆ. 3౬౧. “గీ. తేపటికి నేటిప్రాయంపు లేపుగల
దె.” హాస. ౧, ఆ. ౧౦౦. 4. జౌధత్యము;
విజృంభణము. “ఉ... చైత్ర్యపతి యున్నదుండై
పితృరాజు కింకరుత్, గ్రంధుకొనంగ నే పడర
గాసిగఁ జేసెఁ దదాఙ్గ నెంతయున్.” నిర్వ. ౫,
ఆ. ౫౦. “ఉ... రణంబునందు నీ, యేవున కొర్వ
దేవతల కేనియు చైత్యులకేని రాగు...” భార.
కాం. ౨, ఆ. ౪32. 5. నిధము. “గీ... నీ, నే
వము గనినదనిదుని, యేవున...” హాస. ౨, ఆ.
౪౬. విణ. 1. బాధకము. “ర... బుద్ధివిహీన,
వ్యాపారదోషమున నీ, వేపుగ గర్భంబు దాల్చు
వెంతయుఁ బోలేన్.” వి. పు. ౫, ఆ. ౧౧౨. 2.
తియ్యనిది. 2. ప్రియము. “ఉ... విపుప్రాణ మె
డగా నిడి యైన ఘటించి పెట్టె...” హర. ౨, ఆ. ౫.
3. సాంద్రము, దట్టము. వా:—ఆ మొక్క
లేపుగా పెరిగినవి. “కా. ఏపై వీడటి నూది
మోవనెడ యీ కేర్పడ్డవేళ...” మల్ల. శృం.
౯౪.

విపుమాపు. దే. స. క్రి. (విపు+మాపు.) 1. మిఠు;
జయించు. “ఆ. వెల్లదమ్మితొగల వీనికండోయిలీ,
రేపుమాపు బాపు రేపుమాపు.” సా. ౨, ఆ. ౪౧.
2. చంపు. “చ...సారథి నేపుమాసి...” విక్ర.
౪, ఆ. ౧౦౨.

విపుమిగులు. దే. ఆ. క్రి. (విపు+మిగులు.) 1. విల
సిల్లు; సరిపడు. “నీ. భగవంతుఁ డనియెడి భద్ర
శబ్దమునకు నెవ్వఁడర్థాకృతి నేపుమిగులు.” భాగ.
౧, స్కం. ౪౫౧. 2. ఉత్సహించు. “గీ... ఎంత
యు నేపుమిగిలి, మనబలంబులు...” భార.
భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౮.

విపురేగు. దే. ఆ. క్రి. (విపు+రేగు.) 1. విజృం
భించు, చెలరేగు. “గీ. ఎగయు ధరఁ ద్రవ్వ
బొటియగా నేపురేగి.” భాగ. 3, స్కం.
౬32. 2. గడిమిలు, విచ్చలవిడిగా విహరించు.
“నీ. విపురేగిన జంతుబెలదీగఁబోడులు...”
వేం. పంచ. ౪, ఆ. ౨౪౦.

ఏమె. డే. వి. నల్లమద్ది. ౪. “చ...సురపాన్నలు
నేపెలు నున్నతోటలో...” ద్వ. ౧౧, ఆ.
౨౦. ద్వ. స. వి. (ఏ+అను) ఏమె. (శ.ర.)

ఏమిడ. డే. స. వి. (ఏ+మిడ్డం) ఏమె. (శ.ర.)

ఏబ్రము. డే. వి. అనన్యత. “గీ. దేవపూజావిధా
నంబు దీర్చునున్న, నేబ్ర ముదయుచు నా
బ్రహ్మణ బ్రవునకు.” నిరం. ౨, ఆ. ౨గీ.

ఏబ్రాసి. డే. విణ. (ఏబ్రము+రాసి. క. ఏబ్రాసి.)
అనన్యమును గలిగించువాడు. (బ్రా. వా.)

ఏభ్యరాసి = ఏబ్రాసి. “గీ. ఏభ్యరాసుల బొడగన్న
నిచ్చగించు.” మల్ల. 3, ఆ. ౪.

ఏమట. డే. వి. నిలకడ. (చూ. ఏమటనేయు.)

ఏమటనేయు. డే. అ. క్రి. (ఏమట+చేయు.) నిలిచి
పోవు, ఆగు. “క. వచ్చెద నే నీపెంటను, నెచ్చో
టికి నైన గొంచు నేగుము లేదా, యిచ్చట
నేమటనేయుము, పచ్చనివిలుకానిబారి బడఁ
జాలఁ జామి.” మల్ల. 3, ఆ. ౧3౪.

ఏమఱ. డే. వి. ఏమఱిపాటు. “మ... ఏ, మఱ లే
కర్థుల దాసులన్ సుజనులన్ మన్నింపుచే వైదలీ.”
భాగ. ౮. స్కం. ౪౬3.

ఏమఱించు. డే. స. క్రి. (ఏమఱు ధా. ప్రే.) “ఆ.
ఏమఱించి కృష్ణుఁ డింద్రియఁ జొరఁబడి, యున్న
పాలు పెరుగు వెన్న నెయ్యి, కొల్లలాడుచుండ
...” రాధా. ౧, ఆ. ౧౯.

ఏమఱిక. డే. వి. (ఏమఱు. ధా.) ఏమఱిపాటు,
పరాకు. ఆం. భా. ప్ర. ౧3౮.

ఏమఱిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఏమఱు. ధా.) పరాకుపడు.
(చూ. ఏమఱిపాటు.)

ఏమఱిపాట. డే. క్రి. విణ. ద్రు. 1. ఆకస్మాత్తుగా.
“చ. ఆలుక జనింపఁ గౌళికమహాముని యేమఱి
పాట భీమభం, గులఁ జనుచెంచి...” హరిశ్చ.
3, ఆ. ౧గీ౮. 2. అనాలాచితముగా. “ఉ...
ఇగరుఁబోఁడుల నేమఱిపాటఁ జూపినం, బేరును
బెంపునం గలచె...” భో. ౧, ఆ. ౧౦౬.

ఏమఱిపాటు. ద్వ. వి. (ఏమఱిపడు ధా.) పరాకు.
ఆం. భా. ప్ర. ౧3౮. క్రి. విణ. ఆకస్మాత్తుగా.

“గీ... నూతి, నీటిలో నీడఁ జూడఁగ నెలఁతఁ
జూచె, విష్ణుచిత్తుఁ డేమఱిపాటు వెనుకఁ గదిసి.”
పరమ. ౪, ఆ. ౬౧.

ఏమఱిలు. డే. అ. క్రి. పారపడు. “నీ... ఏచంద
ములయందు నేమఱిలక.” కళా. ౧, ఆ. ౮. స. క్రి.
మఱచిపోవు. “ఆ. కత్తి యేమఱిలునె కన్నగాఁ
డు.” రామలిం. ౧౦౧.

ఏమఱు. డే. అ. క్రి. జాగరూకత లేకుండు. “ఉ.
ఏమఱి రక్షసాలనిమ్మగేంద్రుని నక్కయుఁగోలు
పుచ్చు...” భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౮౦. భార.
ఆది. ౬, ఆ. ౧౯౪. స. క్రి. 1. ఉపేక్షించు.
“క... ఏమఱునొకొ పుత్రులగావఁగ...” భార.
ఆది. ౮, ఆ. 3౧౪. “కా... నిత్యక్రియాజా
లం బేమఱము...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౧౯౧.
2. మఱచు. “ఆ... నాదుపతులు వెరపు లావు,
నలఘువిక్రమాంబు గలుగుగంధర్వ లే, మఱచు
నన్ను...” భార. విరా. ౧, ఆ. 3౨3. పరమ.
౨, ఆ. 3౪. (ఏమఱు అని బిల్లి. ౧, ఆ.
౬3.)

ఏమఱుచు. డే. స. క్రి. (ఏమఱు. ధా. ప్రే.) ఏమఱుఁ
జేయు. (శ.ర.)

ఏమఱుపు. డే. వి. (ఏమఱు. ధా.) 1. ఏమఱిపాటు.
2. ఒకానొకకావ్యదోషము. ప్రబంధ. ౧౬.

ఏమి. డే. స. వి. బే. అనా. (ఇది వాక్యాంతమున
నున్నప్పుడును హల్లుపరముగా నున్నప్పుడును
దీనికి వైకల్పికముగా మివర్ణలొపము.) 1. ఏ;
ఏది. “క. ఏమితులంబునవాడొకొ...” భార.
విరా. ౧, ఆ. ౨౧౬. “క. ఏమిట రూపగుఁ బురు
షు, డేమెయి రూపునెడు...” భార. కాం.గీ.
ఆ. 3. 2. ఆశ్చర్యకారకము. “కా... ఏకాంత
నిద్రారతిన్, మోచింపం గలలోఁ గుమారుఁడొకఁ
డేమో చేసినన్...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౮౪.
3. ఎంతటిది. “క. ఏమితమం బొనరించితి, భూ
మిశ్వర...” భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౦౮. 4. సా
దర్శముల ననుసరించి యనేకార్థము లిచ్చును.
ఉదా: — వాని కేమి? (లోటు లే దని భావము.)
వాడు నాకే మని తిరుగుచున్నాఁడు. (నిర్భయ
ముగా నని భావము.) అవ్య. ప్రకృతిర్థకము.

“సీ. ఏమేమి తాగక యింక నెవ్వ రున్నార
...” దశా. ౧, ఆ. ౨౦౦.

ఏమి=ఏమి.

ఏము = మేము.

ఏమె. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అము.) ఎవతె. (శ. ర.) అవ్య.
ఓసి. “గీ... ఏమె యి చే మేమె...” వైష.
౬, ఆ. ౧౧౪. ఇట్టే: ఏమే. “శా. ఏమేజాహ్నుది
...” దశా. ౧, ఆ. ౨౬.

ఏమొ. చే. అవ్య. 1. ఎందుచేతనో. 2. డోహను
దెలుపును. ఇట్టే: ఏమో.

ఏమోయగు. చే. అ. క్రి. (ఏమో+అగు.) చెప్పరా
నిరీతిని బరిణమించు. “క. ఏమి యని చెప్పుదును
లో, పాముద్రాప్రాణనాథ ప్రక్షా విభవ, బేమో
యయి చెడిపోవగ...” భీమ. ౨, ఆ. ౧౦౪.

ఏయది=ఏది. (శ. ర.)

ఏయు. చే. స. క్రి. (క. త. ఏయ్.) 1. (బాణాదు
లను) ప్రయోగించు. “సీ. ఏనును గులికాస్త్ర
మేసి...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౬౮. 2. వడః
గొట్టు. “తరువోజ... ఈయత్ర మత్స్యంబు
నేసినవాడ...” భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౦౬.
3. వైచు. “క... హనుమతుని, యెదుర వెనన్
గుప్పిగంతు లేయట నుమ్మి.” ద్వా. ౨, ఆ. ౪౯.

ఏర = ఏరా. (చూ. ఏరా.)

ఏరండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వివులి శీ.

ఏరండపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగదంతి శీ.

ఏరండఫల. సం. = ఏరండపత్రిక.

ఏరండము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

ఏరకము. సం. వి. ఆ. పుం. మేషము.

ఏరవకడ. చే. వి. చేపతాళము శీ. అం. భా. ద్వి. ౧౧.

ఏరా. చే. అవ్య. ఓరి. “శా... ఏరా తమ్ముడ...”
పాండు. 3, ఆ. 33.

ఏరాది. చే. వి. (ఏకజాతి) పిల్ల. “గీ. అచటిమదపుటే
సుగుల కమరకరటి, యెత్తుగున్న యచట నున్న
యుక్తమాశ్వ, ములకునేరాది లేఖర్న భునితురాగ
ము...” చంద్రా. ౧, ఆ. ౪3.

ఏరాలు. చే. వి. ఔ. తోడివోడలు. “సీ. ఏరాలిట్టి
బిట్టెత్తి చెక్కిలి నొవ్వం గఱచి వాఁ డేడ్చినఁ
గొగ్గించు.” పాండు. 3, ఆ. ౬౨.

ఏరాళము. వై. విణ. (సం. హేరాళమ్.) పృథువు.
వెద్దది. “మత్త... ఏ, రాళ మైససింబుదు...”
భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౨౧3. క్రి. విణ.
అనుఖ్యాకముగా. “క. ఓరాజవదన యచటను,
సీరాజన లబ్ధనాభునిగి నీ నున్నా, కేలళము
హరివల్లభ, లారామలఁ గొల్వవలయు ననుక
ములకుఁ.” పాండు. ౨, ఆ. ౧౨గి.

ఏరి = ఏరీ. “గీ. ఇక శుద్ధాత్ము లగువేల్పు లేరీ...”
దశా. ౧, ఆ. ౨౧3.

ఏరీ. చే. స. (ఏరు+ఈ.) ఎక్కడ నున్నారు?
“శా... వా లేరీ...” భాగ. ౮, స్కం. ౧౯౦.

ఏరు. చే. వి. ఔ. (క. ఏరు.) 1. నాగలి. “ఉ. ఏ
రొక టబ్బె రామునకు నెడ్లు పొనుగవు... ఏరు
లు నెడ్లు గల్గి నుసమృద్ధిగఁ బాదజు లుండు
రవ్వరికా.” శకాం. ౨, ఆ. ౨౦. 2. నొప్పి.
“గీ... తలయేరు...” మార్క. ౨, ఆ. ౮2. స. బ.
ఎడమ. భార. శాం. ౪, ఆ. ౨౪.

ఏరుఁద్రాలు. చే. వి. బ. (ఏరు+ప్రాలు.) ధాన్యవిశే
షము. “శా..., ఆశ్చర్యం బగునేరుఁద్రాల కల
మాహారంబు...” భీమ. ౨, ఆ. ౧౪౨.

ఏరుకలప. చే. వి. (ఏరు+కలప.) విరగట్టు, హలాహకర
ణము. “సీ. కలప యనంగను హలమొప్పు నైరగ
ట్రేరుకలప నాగఁ దడుప, శరణము...” అం.
భా. ద్వి. ౨3౧.

ఏరుగు. చే. ఆ. క్రి. విష్టించు, మలమువిడుచు.
(శ. ర.) వి. మలము. అం. భా. ద్వి. ౧3౪.

ఏరునేల. చే. వి. (ఏరు+నేల.) ఒకనాగలితో
దున్నదగిననేల; రెండుక్రొసులమారము. “ద్వి. త్రి
పురారిగుడితూర్పుదెస నేరునేలఁ గవిలేశ్వరం
బందుఁ దవసియొక్కరుడు.” బస. ౨, ఆ. ౪2,
పు. “ఆ. ఏరునేలకొలది నెడనెడ విడియుచు
...” భార. ఆశ్వ. 3, ఆ. ౧౧౮.

ఏరువడు. ద్వ. అ. క్రి. ఏర్పడు, పంక్తులు దీటు.
“గీ. ఏరువడి నాల్గపాఞులై యెప్పు డెప్పు,
దుర దురం బనుచున్న వానరులఁ జూచి.”
రామా. ౮, ఆ. ౯౦. “నీ. వైడికుండల నేరు
పడిన...” కువల. ౧, ఆ. ౭౧.

ఏరువటుచే. ద్వ. స. క్రి. (ఏరువడు ధా. ప్రే.)
నిర్ణయించు, నిర్ణాటుచేయు. “నీ. గ్రహతార
నక్షత్రగతు లేరువటిచితి...” శివ. ౧, ఆ. ౭౧.

ఏరువటుపు. ద్వ. వి. (ఏరువడు ధా.) 1. ఏరి బాగు
చేసిన పదార్థము. (ఆం. పా.) 2. కడుగుడు.
ఆం. భా. ద్వి. ౨౧౨.

ఏరుపాటు. ద్వ. ని. (ఏరువడు. ధా.) 1. విభ
జనము. “నీ. ఉనిలి నిచ్చుటె కాని పనజాత
బాంధవుం డేరుపా టానరింపఁగల డయ్యె.”
చంద్రా. ౧, ఆ. ౧౯. 2. భేదము. “వ...కాలు
చేయి తల డొక్క యని యేరుపాటు లేక...”
భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౨౪౮.

ఏరువాక. చే. వి. దుక్కియొక్క ప్రారంభము.
(శ. ర. వా.)

ఏరుసాగించు. చే. స. క్రి. (ఏరుసాగు ధా. ప్రే.) దుక్కి
దున్నించు. (ఆం. పా; వా.)

ఏరుసాగు. చే. అ. క్రి. (ఏరు+సాగు.) దుక్కి
దున్ను. “ఉ. హలికు లెన్నడుం దెగనియోరుల
చేలును జాకుమట్లనుం, గా లలి నేరుసాగిరి...”
ఆము. ౪, ఆ. ౧౨౪.

ఏర్పు. చే. అ. క్రి. నొప్పి కలుగు. “నీ. కస్తూరి
తిలకంబు గాలి వాతినేర్పు నొన లెట్లు నని
చెనో భసితమునకు.” పాండు. ౪, ఆ. 3. స. క్రి.
1. కాలిచ్చు. “క. కార్పిచ్చు గవిసి మృగతలి,
నేర్పుకరణి...” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౨౭౮.
2. బాధించు. “మ...ముకుమందై యేర్పు
నావక...” ఆము. ౧, ఆ. ౯౨. 3. ధ్వంసము
చేయు. “మహాస్థగర...వైచిత్ర గదక... అది
యచ్చెంతఁ గాంతార మేర్చెక.” స్వా. ౪, ఆ.
౯౯. 4. (మంచిది) ఎన్ను. “నీ. గోడిగజాలిలోఁ
గొడమపెంటుల నేర్చి...” భార. విరా. ౧, ఆ.
౨౪. 5. గతాగింపు. “మ... ఏను వగాలి ”

స్వా. ౧, ఆ. 3౨. 6. కూర్చు. “గీ. వింట న
మేర్చి...” పాండు. ౧, ఆ. ౭౧. 7. నిర్ణ
యించు. “నీ...నరణు లేర్చిరి నభస్యంతము
నకు.” శివరా. ౧, ఆ. ౭౧. 8. వన్ను. “ఉ. అం
దలు నింతకుఁ వెనుకయై మొన లేర్చి చనంగ
...” భార. విరా. ౪, ఆ. ౧౮౪. 9. పాశీలిం
చు. “నీ. శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేర్చి...”
ఆము. ౧, ఆ. ౧3. 10. తొలగించు. “నీ. చం
దురునుఁ గాంతికం దేర్చి...” భార. విరా.
౨, ఆ. ౧౨.

ఏర్పడు = ఏరువడు. 1. వేటుగు. “చ. నడుములు
జుఘు లుఘులు లలాటము లుండును లాననంబు
లే, ర్పడక పడక...” భా. రా. యు. ౬౪౧.
2. తెల్లమగు. “చ...మహాభారతబం, ధనిరూపి
తార్థ మేర్పడఁ, చెనుగున రచియింపుము...”
భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౬. 3. గోచర మగు.
“గీ. ఉరుమూల మేర్పడఁగ...” భార. ఆది.
౪, ఆ. ౧౨౨. 4. ఉండు. “కా. ఏవై వీఁకటి
సూదిమోప నెడయీ కేర్పడ్డవేళ...”
మల్ల. శృం. ౯౪.

ఏర్పడుచెంచు. ద్వ. అ. క్రి. (ఏర్పడు+తెంచు.
స్వార్థమున.) 1. పచ్చు, ప్రవేశించు. “ప...
వసంతసమయంబు నఖిలజీవలోకానందజననందై
యేర్పడుచెంచిన...” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧3౭.
2. స్పష్టముగాఁ గనుపించు, ప్రకటమగు. “నీ. వెడ
వెడ నుఁ గారి వింతయై యేర్పడుచేరనివళులలో
నారు నిగడ.” భార. కాం. ౧, ఆ. ౨౪౮.

ఏర్పరించు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఏర్పటుచు, నిర్ణయించు.
“క...ఆది యెల్లను నేర్పరిచి...” భార.
విరా. ౧, ఆ. ౬౧. 2. విభాగించు. “కా. సీర్థం
బాలును నేర్పరింపఁ గలపాండిత్యంబు...”
మల్ల. సీతి. ౧౪. 3. ప్రకటించు, తెలుపు.
“ఉ. అంతిపురంబు కన్యలట యాత్మ తెలుం గభి
ధాప్రయుక్తి నొక్కొంతయు నేర్పరింప రఁట
...” ప్రభా. 3, ఆ. ౭౧. 4. నిర్మించు, కట్టు.
“గీ. నేర్పుతో నాలవాలంబు లేర్పరించి.” విప్ర.
౨, ఆ. ౨౧. 5. పూర్వము వన్ను. “గీ. వెడలి
మెంజ లేదగించి...” పారి. ౧, ఆ. ౨.

విర్బులుచు. ద్వ. స. క్రి. (విర్బుడు. ధా. ప్రే.)

1. విభాగము. “క...అజాండు నోవని, వేదము లేర్పఱచె నండు వేదవ్యాసుఁ.” కు. సు. ౧, ఆ. ౧౮. 2. నిర్ణయించు. “మ...శ్రుతి కాస్త్రజ్ఞానపారీణు లేర్పఱుపజాలక...” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౨౮౦. 3. చూపు. “ఉ...అనంగ తంత్రవి, ద్యానిపుణత్వ మేర్పఱచెదన్...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౯౮. 4. చక్కఁజేయు. “క. నడిపించగఁ బొడిపించగ, నెడమడువై కలంగినప్పు డేర్పఱుపగ నేఁ, గడు నేర్తు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౧౪.

విర్బులుపు = విరుపలుపు. (అం. పా.)

విర్బాటు. ద్వ. వి. (విర్బుడు. ధా.) 1. నిర్ణయము. “కా...అమర్త్యశ్రేణికే కాని మా, కేవలకం బని లేక యుండునటుగా నేర్పాటు గావించె ...” దశా. ౧, ఆ. ౨౪౩. 2. విభాగము. (చూ. విరుపాటు.) విణ. 1. స్పష్టము. “కా. ఎ ట్టెట్టా వినమైతి మింక నొకమా జేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా.” కాశీ. 2, ఆ. ౧౦౭. 2. నిర్ణీతము. “క. ఈ సీతినమాకర్షణానము లేర్పాటు గాఁగ ...” దశా. ౨, ఆ. ౧౯౩.

విర్బు. చే. వి. 1. మంట. (శ. ర.) 2. బాధ. ద్వి. వరము. 3, ఆ. ౧౫౨, పు.

విర్బారువు. సు. వి. ఉ. పుం. నక్కదోస శ్రి.

విలు. చే. స. క్రి. 1. ఒకటొకటిగా చేతితో నెత్తు. “గీ...తృణధాన్య మల్పు, మేఱికొని వత్తు రాఁకలి దీఱకుండు.” భార. ఆశ్వ. ౪, ఆ. ౨౨౦. 2. ఎన్ను. “సీ...నెరసు లేఱకు మయ్య...” వైవ. 2, ఆ. ౯౦. “గీ. తత్తఱుము మీఱఁ బొలుతటి తప్పు లేఱు.” సావి. ౨, ఆ. ౫౩. 3. నఱుకు. “సీ...కారహోటితల లేఱి...” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౧౧. వి. జౌ. నది. (బ. వర్ణ, వర్ణ.) “సీ...విలులజన్మంబు నెఱుంగ నగునె.” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౫౯. “గీ. వర్ణ సేకులనొండె వేసీళ్లనొండె.” మార్క. ౧, ఆ. ౨౪౫. అచ్చు. బాల. ౧౧.

విలుజోటి. ద్వ. వి. (విలు+జాడి.) ధాతకీశ్రి. (శ. ర.)

విలునుగ్గు. చే. వి. (విలు+నుగ్గు.) విలుపిడుక. (శ. ర.)

విలుపలుచు = విర్బులుచు. “సీ. గ్రహతార నక్షత్ర గతు లేఱుపఱచితి సరలు లేర్పితి నభస్వంత మునకు.” శివరా. ౧, ఆ. 2౫.

విలుపిడుక. చే. వి. నేలం బడియొడి పిడుక యగు పేడకడి. ఆ. భా. ద్వి. ౨౫౮.

విలుపుచ్చే. చే. వి. (విలు+పుచ్చ.) కళింగపత్తముశ్రి. (శ. ర.)

విలుమద్ది. చే. వి. (విలు+మద్ది.) నదీస్థము శ్రి. “ద్వి. వినును జీరకాల మీయేఱుమద్ది, మ్రాని పెందలనూడి...” నవ. ౪, ఆ. ౧౯౨ పు.

విలుమల్లె. ద్వ. వి. వానలిగ. (శ. ర.) బ. ధాన్య విశేషము. “ప...విలుమల్లెలు మునిమనోహ రాలు...” ప్రబాధ. ౧౧౨.

విలువ. చే. వి. 1. విలాసి, చేశము. (శ. ర.) 2. సీను. (అం. పా.)

విలువంగ. ద్వ. వి. (క. విరువంగ.) గండిరము, ఒక జాతివంగ శ్రి. (శ. ర.)

విలువావిలి. చే. వి. సత్తల, ఒకజాతివావిలిశ్రి. (శ. ర.)

విల. ఉభ.యు. చే. అవ్య. ఎదులకు. (శ. ర.) వై. వి. (సం. హేలా.) ఒకవిధ మైనపాట. (జోల పాట' అని అం. పా.) ఆం. భా. ప్ర. ౧౨౩. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. 1. పెద్దయెలకి శ్రి. 2. విలాసము. 3. నృత్యవిశేషము. 4. సీలేఱు, సిగ్గాపురప్రాంత మందలి యొకానొకనది.

విలకి. వై. వి. (సం. విలా.) ఒకానొకలత. ఉదా:- విలకితీగ. బ. విలకిగింజలు. “సీ...విలకులు సొంట్రియును.” ప్రబంధ. ౫౭.

విలకికాయ. ద్వ. వి. (విలకి+కాయ.) 1. విలకిచెట్టు ఫలము. 2. అట్టి భక్ష్యవిశేషము. ప్రబంధ. ౧౧౨. హంస. ౧, ఆ. ౧౦౫.

విలకూతలు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడా విశేషము. “గీ...విలకూత, లాదిగా వైశవక్రీడలు...” వి. పు. 2, ఆ. ౨౦౨.

ఏలకొ. దే. అవ్యు. ఎందుకో. “మ...అవేళ నేలకొ
యేతెంచి యశోద చూచి చనె నుల్లాసంబు ను
గ్ధిల్లగన్.” దశా. ౮, ఆ. ౨౦.

ఏలకో = ఏలకొ. (వా.)

ఏలపదము = ఏలపాట. శుక. ౨, ఆ. ౧౭౨.

ఏలపాట. ద్వ. వి. (ఏల+పాట.) ఏల, ఒకవిధ మగు
పాట. బ. బాలక్రిడావిశేషము, పిల్ల లాడుకొను
సౌకాన్యము. “గీ. ఏలపాటలు సరిదేను
లేలకాతలు...” వి. పు. ౭, ఆ. ౨౦౨.

ఏలబిలుడు. సు. = ఏలబిలుడు.

ఏలము. హి. సి. 1. వేలము, అముటలో నొక
విధము. (శ. ర. పా.) 2. కల్లు గీచువాడు తో
టలో వేసికొనడిగుడిసె. (శ. ర.)

ఏలవారుకము. సు. వి. అ. న. 1. ఒకానొక నుగంధ
ద్రవ్యము. 2. హవారుకము. శి.

ఏలా = ఏల. “గీ. అతని నేవివ మన్న నేలా ఫలించు.”
భీమ. ౪, ఆ. ౮౮. భార. కర్ణ. ౩, ఆ. ౩౫౩.

ఏలాటము. దే. వి. చెరలాటము. “నీ. ఏనుగుతో
వల దేలాట మాడంగ...” నీతి. ౩౫.

ఏలాపత్రము. సు. వి. అ. న. తక్కిలము శి.

ఏలాపర్ణి. సా. వి. ఈ. స్త్రీ. రాన్న, పిరంగిచెక్క. శి.

ఏలావారుకము. సు. = ఏలవారుకము.

ఏలి. దే. విజ. 1. కపటము. “నీ. పాలుపంపని
యొక యేలమాటలన మ వ్వులుక దీర్చెదరు...”
భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౯. 2. ఇచ్చకము. భార.
శల్య. ౨, ఆ. ౧౨౯.

ఏలిక. దే. వి. 1. రాజు, ప్రభువు. “గీ. ఏలికకు
దమరాళడ యెలుగఁ జెప్పి.” నీలా. ౨, ఆ. ౪౭.

2. భర్త, మగడు. “క. సిరియేలిక యగునరకే,
సరి...” భీమ. ౧, ఆ. ౭౬.

ఏలికరాజనాలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. “నీ. ఏ
లికరాజనా లీశ్వరప్రియములు...” హంస.
౪, ఆ. ౧౨౮.

ఏలికసాని. ద్వ. వి. (ఏలిక+సాని.) రాజ్య; యజ
మానురాలు. “ఆ. ఎల లొకములకు నేలికసానివై,

అదికె దనుచు దిశలు పలికె నధిప.” భాగ.
౮, స్కం. ౨౭౨.

ఏలిదము. దే. వి. 1. ఎల్లిదము, చులుకదనము.

2. ఉపేక్ష. “క. బాలుఁ డని నవ్వి కపుతో,
నేలిదమునఁ గలసియునికి యిది కావ్యమె...”
భార. ఆది. ౬, ఆ. ౧౧౭. (“బాలశ్మత్రుఁడ పే
క్షితః...” అని మూలము.) విజ. చులుకన.
“ఉ...ఇంతయే, నేలిద మైతినే తమకు...” కు.
సు. ౧౦, ఆ. ౧౪౯.

ఏలినవాడు. దే. ని. (ఏలు. ధా.) ప్రభువు. భార.
సభా. ౧, ఆ. ౩౩. బ. గౌరవవాచకము. (వా.)

ఏలినాతడు = ఏలినవాడు. “గీ. తల్లి దండ్రీయు
నేలినాతడు గాడె.” విప్ర. ౫, ఆ. ౪౦.

ఏలిక. సు. వి. ఆ. స్త్రీ. చిట్టేలికి శి.

ఏలు. దే. స. క్రి. 1. పరిపాలించు. “గీ. ఏలుమీ
లోక మెల్ల...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౫౯.
2. కైకొను. “క. పద్మాభరణుల నేలిన, పద్మాక్షుని
లీల...” దశా. ౧, ఆ. ౩౦. 3. శాసించు,
ఆక్రామించు. (చూ. ఏలుదెంచు.)

ఏలుకొటి. దే. వి. (ఏలు+కొటి.) ఏలుబడికి లో
బడినజనము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౧౭.

ఏలుదెంచు. దే. స. క్రి. (ఏలు+తెంచు. స్వాధీ
మున.) శాసించు. “క...వారుగుసోగల నేలు
దెంచి.” భార. విరా. ౨, ఆ. ౮౩.

ఏలుబడి. దే. వి. పాలనము. “నీ. జడధినాయకు
నేలుబడి గన్నయిల్లాలు...” శుక. ౧, ఆ.
౪౮౫. విజ. పాలనమున నున్నది. “నీ...పుష్పా
డితిన్నెగము లేలుబడిగఁ జేసి.” చంద్రా.
౪, ఆ. ౮౪.

ఏలకొ. దే. అవ్యు. (ఏల+ఒకొ.) ఏలకొ. (ఆం. పా.)
ఏలకొ = ఏలకొ. (ఆం. పా.)

ఏల్పడి = ఏలుబడి. (పాలనమున నున్నది.) “గీ. చక్ర
మేల్పడికాబోలు జనునరమకు.” వసు. ౨, ఆ.
౭౦.

ఏవ. దే. వి. 1. అసహ్యము, రోత. “ఉ... కొంటి
నే, వ న్ననదండ యొక్క మగవాఁ డిడ నేను

దెలుగురాయడన్." అము. ౧, ఆ. ౧౪. 2.

అవధానము, ఎచ్చరిక. ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౮.

3. రోషము, మాత్సర్యము. ఆం. భా. తృ. ౪౬.

ఏవకాడు. దే. విణ. (ఏవ+కాడు.) దుష్టుడు, నీచుడు. "ఆ. ఎడరు వేచి చెజుచు నేవకాడగువాని, కంటె మేలు సూపె కాలయముడు." భా. రా. యు. ౨౨౩.

ఏవగించు. ఆ. క్రి. రోతపడు. "గీ. ఏవగించక యుచ్చిష్ట మిష్టలీల, దగిలి కడుచుచున్నంత..." భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౫౦. 2. అనూయ చెందు. "శీ... అచ్యుతార్థునలు దనకు, నెక్కుడు నా విన్న నేవగించుచు నుండు..." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. 3౧౦. స. క్రి. 1. నిరసించు, "ఆ... ఆది గర్భేశ్వరి, యయ్య నేవగించ దయ్యెగృష్ట." భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౨౬. 2. విడుచు. "మత్త... ఈతనిబుద్ధి మీ, రేవగించక చేకూనుండు..." భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౩౬.

ఏవగింపు. దే. వి. 1. రోత. (వా.) 2. అవవాదము. ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౫.

ఏవపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఏవ+పడు.) రోతపడు. "ఆ. కిల్బివంబు గోశకృష్ణాత్రముల కేవ, పడుట..." భార. ఆసు. 3, ఆ. 3౨.

ఏవకు. సం. అవ్య. ఇట్టిది. (ఇది సమాసపూర్వపదము గానె తెలుగున నుండును.) హరి. శీలి. ౨౫.

ఏవము = ఏవ. 1. రోత. "ద్వి. ఎంగిలిపాట్టావి రేవంబు రేక." బస. 2, ఆ. 3౨. పు. 2. దుర్వృత్తి, చెడునడవడి. "క... మా, యేవము వెనుకటిది చూడ కీక్షింపు కృష్ణ." అము. ౬, ఆ. ౫౫. విణ. 1. రోత యైనది. "క... ఇట్టి యేవపుచందంబు..." భార. విరా. ౨, ఆ. ౪౯. 2. నీచము. "న... ఏవపుగొలు వైన నాకు నిలువక మది గొల్చుదు..." భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౯౭.

ఏవల. దే. వి. ఔ. అనా. (ఏ+వలను.) ఏత్రక్క. "క. ఏవలఁ జూచిన..." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౮౧.

ఏవాడు. దే. స. 1. ఎవ్వడు. అము. ౪, ఆ. ౬౭.

1. ఎక్కడివాడు. "క. నీవేల వచ్చి తిచటికి,

నేవాడవు..." హరి. ఉ. ౪, ఆ. ౧౫౦.

3. ఎల్లవాడు. (శ. ర.)

ఏవి. దే. స. (ఏ+అవి.) యచ్చబృథక బహువచన జడవాచకము, వియవి. (ఆం. పా.)

ఏవురు = ఏగురు. "క... అయ్యెవురు నిత్యులు నివే గింతురు దట్టికి..." భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౩౭.

ఏష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తోరిక. 2. గమనము.

ఏషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తోరిక. (దానైషణ, ధనైషణ, పుత్రైషణ-ఏషణత్రయము.) 2. యాచన.

ఏషణము. సం. వి. పుం. బోహమయబాణము.

ఏష్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. పొందదగినది. 2. తోందగినది. 3. రాదగినది. 4. తిథిక్రయము గలది.

ఏస. దే. విణ. 1. చిన్నది. "ఉ. ఏసవిరి విరించి నొకమేటున దామరపాన్పువై బడం, ద్రోసిన జోదు మన్నుండు..." నైష. ౧, ఆ. ౮౨. 2. వికృతము. "గీ. ఏసమాటలు..." చంద్ర. -౨, ఆ. ౩౯. 3. వక్రము. "వ... ఏసగాఁ దివిసి తడమిడ్ల నేసి..." స్వా. ౨, ఆ. ౧౧. క్రి. విణ. మిక్కిలి. (నూ. ఏసరేగు.) వి. వంకర. (ఆం. పా.)

ఏసరి. దే. ఆ. క్రి. అతిశయించు. "ఉ... అలపో, తేసర రేకె..." రుక్మా. ౪, ఆ. ౩౯.

ఏసరేగు. దే. ఆ. క్రి. (ఏస+రేగు.) విజృంభించు; అతిశయించు. "గీ. ఇట్టివనర చరివార మేసరేగి, వైచుచిచ్చుల..." అమా. ౮, ఆ. ౧౭౭. పాండు. ౪, ఆ. ౭౩.

ఏసరేయు = ఏసరేగు. "వ... ఏసరేసినయవియుం బోలె గడ్డిల్లుచు..." హర. ౨, ఆ. ౨౦. (ఏసరేసిన ముద్రి.)

ఏసి. దే. అవ్య. 1. చొప్పున. "వ... ఇన్నా, రేసి హయంబుల నిచ్చి..." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౩౧౭. 2. పరిమాణసూచకము. "మ... ఇంతలేసి దొరలు..." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౫౯. చేసి

అనునది దీని మొదటిరూపము. సుధివశమున నేని యనురూపము నందినది. రెండుసేని మొదలగునవియే ప్రాచీనప్రయోగములఁ గన్పట్టును. ఉదా:- “వ...వినుసేని యమలు...” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౨౮. (వినుసేని = విదుచోష్వన.)

విసె. దే. వి. నార, పోవ. (ఆం. పా., వా.)

విహ్యము. వై. విణ. (సం. హేయమ్.) రోతయైనది. “ద్వి. నెలలుగా నేహ్యపునెలవులఁ బుట్టి.” నవ. ౪, ఆ. ౧౯౭ పు.

వి

వి. ఉభ. ఒకానొకయత్నరము. (తత్వ మేతరపదము లలోని ‘అయి’కి ‘వి’ యును, ‘వి’కి ‘అయి’ యును దత్తము వచ్చుచుండును. ఉదా:- ‘అయిదు’—‘విదు. వినది—అయినది.’) దే. ఆవ్య. 1. అగుధాతువుయొక్క క్తార్థకరూపము. “వ... ఆదంబహుకంబులు ముందటిచందంబు విడిచి విల్లును నమ్మును నై యున్నం జూచి...” భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౩౭౨. 2. చతుర్థివిభక్తిర్థకము లగు ‘క’ ‘కు’లు చివర గలపదముల కనుప్రయుక్త మగును. “ఆ...విమిధర్తంబు నడపుటకై...” భార. కాం. ౧, ఆ. ౨౦౯. “క. వలువకుఁ గూటికి నై...” పాండు. ౩, ఆ. ౨౧. 3. స్వయముగా. “క. ఏనై మేల్కనునంతకు...” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౩౦౧. సం. వి. వి. పు. శివుడు. (దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

వింగుదము. సం. వి. అ. న. 1. గారపండు. 2. గారపువ్వు. విణ. (అ. ఈ. అ.) గారచెట్టునకు సంబంధించినది.

విందవము. సం. వి. అ. పు. చంద్రమాసము. న. 1. మృగశీర్ష నక్షత్రము. 2. చంద్రాయణ వ్రతము. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. చంద్రునకు సంబంధించినది. 2. చంద్రదేవతాకమైనది.

విందవాతపము. సం. వి. అ. పు. వెన్నెల. “ఆ... ఆపూర్ణతరళర, వైందవాతపంబునందు...” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౮౨.

విందవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాణి, సరస్వతి.

వింద్రశాలికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇంద్రశాలికుడైనవాడు. 2. మోసవాడు.

వింద్రము. సం. వి. అ. పు. 1. క్షేప్తానక్షత్రము. “ఉ...వింద్రనక్షత్రయుతుడుగా...” భార. ఆది. ౫, ఆ. ౯౪. 2. అడవియల్లము శ్రీ. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇంద్రునకు సంబంధించినది. 2. ఇంద్రదేవతాకమైనది.

వింద్రాగ్నేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రాగ్నులు దేవతలుగాఁగలది—వికాశానక్షత్రము.

వింద్రి. సం. వి. ఇ. పు. 1. జయుతుడు. 2. అర్జునుడు. 3. వారి. 4. మాలకాకి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకఁబుక్కు. 2. ఒకానొక దేవీమూర్తి. 3. తూర్పుదిక్కు. 4. క్షేప్తానక్షత్రము. 5. శచిదేవి. 6. దౌర్భాగ్యదేవత. 7. చిట్టెలికి శ్రీ. 8. హాస శ్రీ.

వింద్రియకము. సం. వి. ఇ. పు. ఒకానొకరోగము. విణ. (అ. ఆ. యికా. అ.) 1. ఇంద్రియసంబంధి. 2. ప్రత్యక్షము. (చూచినది, విన్నది మొ.)

వికకంఠ్యము. సం. వి. అ. న. వికకంఠముతో మాటాడుట, పెక్కురహస్యంబు యొక్కటి యగుట.

వికమత్యము. సం. వి. అ. న. ఒకటేమని కలిగియుండుట, పెక్కుర దొక్కటే యభిప్రాయ మగుట.

వికాంతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తప్పుకలుగునది.

వికాగారికుడు. సం. వి. అ. పు. దొంగ. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒక్కయింటిలో నుండువాడు.

వికాత్మ్యము. సం. వి. అ. న. వికాత్మత, అభేదము.

విక్యము. సం. వి. అ. న. 1. వికత్వము. 2. వికమత్యము.

విక్షురము. సం. వి. అ. న. చెఱుకు పానశము.

విబ్బికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) స్వేచ్ఛచే జేయఁబడునది.

విజేయము. సం. వి. అ. పు. నల్లయిట్టి. న. ఒకానొక రతిబంధము. విణ. (అ. ఈ. అ.) అడులేడికి సంబంధించినది. “నీ. విజేయమైన యొడ్డాణంబు లవశిచే నక్కలింపినపొట్ట మక్కలించి.” స్వా. ౧, ఆ. ౫౯.

వితి. దే. విణ. అయితి, శక్యము. (శ. ర.)

వితిహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. పారంపర్యముచే న గునుపదేశము. 2. శ్రుత్యముగాఁ జూచినవారు లేక పరంపరగాఁ జెప్పుకొనువార్త.

విద. దే. అవ్య. ద్రు. వెంబడి. (ప్ర.)

విదూపర్యము. సం. వి. అ. న. సారము, ముఖ్యతాత్పర్యము.

విదూయుగీనము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఈయుగము దున్నది.

విదు. దే. స. ఔ. నాలుగునొకటి. కాశీ. ౧, ఆ. 2౪., భార. కాం. ౪, ఆ. ౨౨౨.

విదుకైదువులశేంక. ద్వ. వి. (విదు+కైదువులు+జుతం) పంచబాణుడు, మన్వభుండు. చం. రా. ౯, ఆ. ౯౯.

విదుగురు. దే. స. విదుమంది. (శ. ర.)

విదుతెగలచూపుబోదు. ద్వ. వి. (విదు+తెగలు+చూపు+బోదు.) మన్వభుండు. వేం. దేవ. ౧౦.

విదుపదిసేయు. దే. అ. క్రి. (విదు+పది+సేయు.) 1. నమస్కరించు. (శ. ర.) 2. వెనుదీయు. “గీ. విదుపదిసేసె పలరాజునంతవాడు.” నైష. 2, ఆ. ౧౬౮. హర. 2, ఆ. ౧౪౨.

విదుమోములవేల్పు. ద్వ. వి. (విదు+మోములు+వేల్పు.) పంచముఖుడు, శివుడు. (శ. ర.)

విదువ. ద్వ. వి. (విదు+వన్నెలు గలది. శ. ర.) బీ వభర్తృక, సాభాగ్యవతి. “క. చువుల నలుగిడి నైదువ, వినరుహలోచనలు...” స్వా. ౫, ఆ. ౫౬.

విదువతనము. దే. వి. (విదువ+తనము) సువాసిని త్వము. (వ్య.)

విదువత్తాడు. దే. వి. (విదువ+త్తాడు.) మంగళనా శ్రము. “ఉ. యామవతీవిలాసిని నైదువత్తాడు ... సోముడు దోచె దూర్పునన్.” వరాహ. ౪, ఆ. ౧3., అచ్చ. అయో. ౫3.

విదువరాలు. ద్వ. వి. ఔ. (విదువ+రాలు.) సాభాగ్యవతి. “క... ఎలులైన నైదువ, రాలై మనపడుచు గాఁగ నమరినఁ జాలున్.” శుక. ౨, ఆ. ౧౫౧.

విద్వాయులు. దే. వి. బ. (విదు+దాయులు.) వడ్డ కమ్మర కంచర అగసాలె కాసె వారలపనులు. (శ. ర. ప్ర.)

విన. దే. వి. అగుధాతువుయొక్కభూతార్థకవిశేషము. ఉదా.—వినపెండ్లి. అవ్య. ద్రు. అగుధాతువుయొక్కచేదర్థకరూపము. 1. వినచో, అయినయెడల. ఉదా.—పనియైన వాఁ డిక్కఁ గనఁబడఁడు. 2. విన. “ఆ... పగనైన పగనైన...” భాగ. ౧౦ స్కం. పూ. ౯2౨. 3. పూర్వోక్తరపదవైరుధ్యముఁ దెల్పును. “క. విన మైనను సాపత్న్యం, బనుదోషము గలదు...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౦౪. 4. ఉత్కర్షమును దెలుపును. “గీ. పలుకుఁ బూఁ బోడి కైనను నలవిగాదు.” నైష. ౨, ఆ. ౯. భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౯౨. 5. లఘర్వమును దెలుపును. “కా... భూమివై, బే నైనం గలదే...” భాగ. ౮. స్కం. ౫౯౦. 6. అనిర్ధారకతఁ దెలుపును. “క... ఎచ్చో, నైనన్...” భార. కాం. ౫, ఆ. ౫౦౫.

వినసము. సం. వి. అ. న. వినస్సు, పాపము.

వనిల్లు. దే. వి. ఔ. 1. నట్టిల్లు. (శ. ర. ప్ర.) 2. మంచుటలుబము. ఉదా.—అమె యైనింటి బిడ్డ. (వా.)

వివమొక్క. దే. వి. తెల్లనియెన్నులు వేసినవని మొక్క. “గీ... అంబరము మడికరణి నుండె, నైవమొక్కలచాలె జొక్క అమర...” వరాహ. ౪, ఆ. ౧౪2.

విపు. దే. వి. (క. అయిబు.) 1. జాడ. వ్యవ.—వాఁడైపు లేకుండఁ బోయినాడు. 2. తవ్వ. (శ. ర.)

విపోవు=అయిపోవు. (శ. ర.)

విమూలము=అయిమూల. (శ. ర.)

వియు=అయ్యు. (రూ.)

విర. దే. వి. 1. బానాకనేత్రోగము. “నీ... అక్షిరోగవిశేష మైర యనఁగ.” ఆం. భా. ద్వి. ౧౨2. 2. తిన్నదనము. (చూ. విరకొను.)

విరకొను. దే. అ. క్రి. (విర+కొను.) 1. సరియగు. “క... మహా, ఘోషవృషకంబునకు నైరకొనికాల్వచ్చెన్.” వేం. పం. చ. ౧, ఆ. ౯౯. (శ. ర.)

పా.) 2. పెరుగు. “గీ. పాదుగుటయు నైరకొని
గొన్నిపూటలకును, వికిరె డింధంబులు...” పేం.
పంచ. ౧, ఆ. 2౫౦.

విరగట్టు. చే. వి. నాంగలివనిముట్టు, హలోవకరణము.
అం. భా. ద్వి. ౨౩౧.

విరావణము. సం. వి. అ. పు. 1. విరావతము, ఇ
ద్రునియేనుగు. 2. నాగింజ. ౫. 3. సుధ.

విరావతము. సం. వి. అ. పు. 1. ఇద్రునియేనుగు.
2. ఒకానొకసర్వము. ౩. నాగింజ. ౫. 4. గజ
నిమ్మ. ౫. 5. ఇరావతీ నదీప్రాంత ప్రదేశము. న.
1. పంపు లేనియింద్రధనుస్సు. 2. రక్తచందనము.
3. దేవయానము.

విరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విరావతముయొక్క
భార్య, అభ్రమువు. 2. మెఱపు. 3. ఒకానొక
నది.

విరిణము. సం. వి. అ. న. పాశలవణము, పెట్టువ్వు.
విరేని. చే. వి. వి. రంగులతోఁ జిత్తరువులు వేసిన
మెట్టికుండలు. “నీ. విరేనిఁ గొనివచ్చి లైదు
వత్...” విజ. 3, ఆ. ౯౫. నీలా. 3, ఆ. 2౯.

విరేనికడవలు = విరేని. “నీ. మైడికుండల నేరు
వడిన ముత్తెపు మేడ లై రేనికడవలయంద మొంద.
కువల. ౧, ఆ. 2౦.

విరేయము. సం. వి. అ. న. అన్నమద్యము. విణ.
(అ. ఈ. అ.) అన్నసంబంధమైనది.

విలబిలడు. సం. వి. అ. పు. 1. ఇలవిలకొడుకు, కుబే
రుడు. 2. దిలీపుడనురాజు.

విలము. సం. వి. అ. న. అన్నరాశి. విణ. (అ. ఈ.
అ.) భూసంబంధ మైనది.

విలారము. చే. వి. మూలికావిశేషము. (శ.ర.ప్రా.)

విలేయము. సం. వి. అ. న. విలావాలకము.

వివచ్చే. చే. అ. క్రి. అచ్చివచ్చు. అం. భా. 3,
ఆ. ౯౪.

వికాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈకాని పట్టణము.

విశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దుర్గ. 2. రాజ్ఞి.

విశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రభుత్వము. 2.
విభూతి. (అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి
ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము—అష్టై
శ్వర్యములు.) 3. సుపద.

విషమ స్తనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఈసావత్స
రపుది.

విషమ స్త్ర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషమ స్తనము.
విహారాకీకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇహారాకీ
సంబంధమైనది. (వృత్తి.) పారలౌకికము.

విహికము. సం. వి. అ. న. ఇహారాకీ వ్యాపారము.
విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇహారాకీ సంబంధమైనది.
2. ఇచ్చటిది. (వృత్తి. పారమార్థికము.)

బి

బి. ఒకానొకయక్షరము. చే. అవ్య. (క. బి.) ఇది
ప్రక్షారకకాక్షరములనే కాక సందేహ, సంభా
వనా, ప్రార్థనాదులను వెలుపును. ఉదా:—ఇది
చేనదో అది చేనదో చెప్పుము. (ప్రక్షారకము.)
“మ...నిను మన్నింపఁడో...” శా. ౨, ఆ.
౨౫. (కాక్షరకము.) “క...నద్దహితుఁడో
హితుకరుఁడో శబ్ద, గృహ మేధియు ...భార.
విరా. ౧, ఆ. ౨౧౫. (సందేహము.) “క. నాకు
వినిపింతు రొకతఱి, నీకేఁ జెప్పదునో యనుచు
...” కళా. 2, ఆ. 32. (సంభావన.) తండ్రి;
నను రక్షింపవా. (ప్రార్థనము.) ఎవ రిట్లు చేయవో
వారు శిక్షింపబడుదురు. (అజ్ఞ.) (ఇట్లే: ఇత
రార్థముల నూహించునది.)

బింక. చే. వి. కరాంబుక ౫. (కాక్షరకాక్షరము
అని ప్రా.)

బింకియ = బింకె. (శ. ర.)

బింకె. వై. వి. (సం. పంక్యమ్. క. బింకి.) చిలుక
కొయ్య, బట్టలు తగిలించుటకు గోడ కమర్సు
యంత్రము. (శ. ర. వా.)

బింగు = పంగు. (ప్రా.)

బించు = పంచు. (ప్రా.)

ఒంటిలి = ఒందిలి. (త. ఒంటిల్.) (శ. ర. బ్ర.)

ఒంటిలి. దే. వి. కార్వము, పని. “గీ...అక్కణ పని, యొజలియు జోలి యనఁ గార్వ మొనరు...” సాం. ని. మాన. ౨౮.

ఒంటి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (బ్ర.)

ఒంటిడుగు. దే. వి. (ఒంటి+డుగు.) మల్లబుధ విశేషము. (ఆం. పా.)

ఒంటినివాడు. దే. వి. వైరి, శత్రువు. “నీ...వైరి. గీ. మనుషు నొంటినివాఁ డన...” ఆం. భా. ద్వి. ౧౮గి. విణ. గిట్టనివాడు. “నీ. ఒంటని వారివై నోర్వఁజాలనివారు లేనినేరంబు గల్పించి రేని.” విప్ర. గి. ఆ. ౪౦.

ఒంటమి. దే. వి. వైరము, పగ. ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౪. “క. ఒంటమిని లేనియొంటరి, మింటరములు పల్కు టుచితమే...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౩౭. (‘ద్యోపాత్’ అని మూలము.)

ఒంటరమింటరములు. దే.వి.బ. 1. పరుషవాక్యములు. “క. ఒంటమిని లేని యొంటరి, మింటరములు పల్కు టుచితమే...” ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౩౭. (‘వాక్యైకే’ అని మూలము.) 1. ఎక్కువతక్కువలు. (ఆం. పా.)

ఒంటరి. ద్వ. వి. 1. ఏకవీరుడు, అనవాయుఁ డగు శూరుడు. ఆం.భా.ద్వి. ౧౮గి.,య. గి. ఆ. ౭౪. 2. ఆడవిపంది. (ఆం.పా.) బ. కాలిబంట్టు. (ఆం. పా.) విణ. ఏకాకి, ఒంటిగాడు. (శ. ర.)

ఒంటరికత్తె. ద్వ. విణ. (ఒంటరి+కత్తె.) 1. ఏకాకిని. (బ్ర.) 2. ఒక్కస్త్రీ. (ఆం. పా.)

ఒంటరికా(గా)డు. దే. వి. (ఒంటరి+కాడు.) 1. అనవాయశూరుడు. “ఆ. యూణ నాథుఁడనక యొంటరికాఁ డన,కాకసమున కనువు లప్పగించు.” రామా. ౮, ఆ. ౪౬. ఉ. రా. ౭, ఆ. ౪౧౪. 2. పంది. “నీ. క్రమ్మి యొంటరికాని దొమ్మి నొంచు యశంబు బైటిపల్లెలు గూల్పు బలిమి కలిమి.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౨౦. విణ. ఏకాకి. “క. బొజ్జలు పెరిగిననెట్టులు, నొజ్జలును దడక ద్రోపు లొంటరికాంధ్రున్, లజ్జ యెఱుంగని విటు

లును, సజ్జకముగ వారసతుల జన్మఫలంబుల్. మల్ల. ౨, ఆ. ౧౪.

ఒంటరిపడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఒంటరి+పడు.) ఏకాకి యగు. (చూ. ఒంటరిపాటు.)

ఒంటరిపాటు. ద్వ. వి. ఏకాకిత్వము. (శ. ర.)

ఒంటరివాడు = ఒంటరికాడు. (ఆం. పా.)

ఒంటరిండు. ద్వ. వి. (ఒంటరి+కాడు స్వార్థమున.) ఏకవీరుడు. ఆం. భా. ద్వి. ౧౮గి. బ. పరిజనము. “చ...ఒక్కయందలమునందుఁ దగ్గఁ జని యెక్ విభుండు క్రేవలఁ దగ నొంటరిలు గొలువం గరదిపతతుల్ వెలుంగఁగన్.” శుక. ౧, ఆ. ౩౭౦. (చూ. ౧, ఆ. ౩౭౧.)

ఒంటి. దే. వి. (క. ఒంటి.) ఒంటరితనము. “గీ. ఒంటి నెన్నోటి కరుగుట యుక్తి గాదు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౭గి. విణ. ఒంటరి. ఆం. భా. త్పు. ౭గి. “చ...పాపండు కారపసేన యెడ యొ, టి ననుట యెడ...” భార. విరా. గి. ఆ. ౨౩౪.

ఒంటిపు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము, వీలు. (శ. ర. బ్ర.) 2. వీడు వీఁ డీఱని చేయవలయు నని యేర్పఱచునేర్పాటు. (శ. ర.)

ఒంటికంటిగాము. ద్వ. వి. (ఒంటి+కంటి+గాము.) శుక్రగ్రహము. (శ. ర.)

ఒంటికంటియురుము. ద్వ. వి. చర్మవాద్యము. హంస. ౩, ఆ. ౨౯.

ఒంటికా(గా)డు. దే. వి. (ఒంటి+కాడు. క. ఒంటి గాఱ.) పంది. “గీ...ఒక్క యొంటిగాని మహీ నాథుఁ డొదిగి యేయ. స్వా. ౪, ఆ. ౪౭. విణ. 1. ఒంటరి. “ఉ. ఆయన యొంటిగాడు వెల యాండ్రతగు ల్లవవాడు...” శుక. ౩, ఆ. ౧గిం. 2. వే తొకాడు. “ఉ...ఒంటిగాఁ, డే యధికారి గావలయు...” ఆము. ౪, ఆ. ౨౧౮. 3. వియోగి. “నీ. అనురక్తి రేచునూతనసారసా తోప మొటికాండ్రుఁ బెంపు లానఁగు నెచట.” హం. ౨, ఆ. ౩౦.

ఒంటికొమ్మచేదర. ద్వ. వి. (ఒంటి+కొమ్మ+చేదర.) ఏకదంతుడు, విఘ్నేశ్వరుడు. ఆం. సం. చేప. ౧౨. ఇట్టే : ఒంటికొమ్మ వేల్పు, ఒంటిపట్టుచేదర. సాం. ని. చేప. ౪.

ఓంటిజేందెమువాడు. ద్వ. వి. (ఓంటి+జెందెము+వాడు.) వడుగు, బ్రహ్మచారి. “నీ. వడు గొంటి జెందెమువాడు బ్రహ్మచారి...” సాం. ని. మాన. 2.

ఓంటివడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓంటి+వడు.) అనహ యుండుగు. “మ. తనవా చెల్లరు వోవ నొంటి వడి...” కేయూర. 3, అ. ౨౫2. ఇట్టే: ఓంటి వడు. భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౫.

ఓంటిపాటు. ద్వ. వి. (ఓంటి+పాటు. ధా.) ఏకాంతస్థితి. “గీ. ఓంటిపాటున నవ్వాలుంగంటి నంటి, యం టుకొనఁ జూచి యోహో యయుక్త మనుచు.” శకాం. ౨, ఆ. ౮౯.

ఓంటిపోగు. దే. వి. (ఓంటి+పోగు.) ఏకకుండ లుండు, బలరాముండు. “ఉ. నీరికి నొంటిపోగు ను విశేషములే...” శకాం. ౨, ఆ. ౨౦.

ఓంటియ. = ఓంటె. (శ. ర.)

ఓంటియడుగు కత్తెర. ద్వ. వి. ఒకానొక మల్లబంధ ము. ప్రబంధ. 2౪.

ఓంటీలు. దే. వి. బ. చెవిపోగులు, స్త్రీపురుషులు ధరించు కర్ణభూషావిశేషము. (బ్రా. వా.) “నీ. (శివుండు.) ... ఓంటీలుదాల్చి, విదియచందురు తురాగదియించి...” పార్వ. ౫౮.౧౪౯.

ఓంటు. దే. అ. క్రి. (శ. ఓంటు.) పొందు పొసగు. “మ...నర్వకాలంబు న, త్రకుంగోడండ్రకు నొంట కుండెడును...” పరానా. ౨, ఆ. ౧౫౦. స. క్రి. స్పృశించు, ముట్టు. “రగడ. కమలము లం టుచుఁ గలువల నొంటుచు, మలనె నుదారము మలయనమీరము.” శకాం. ౨, ఆ. ౧౧౮. వి. గ్రామసమూహము. (శ. ర.) బ. కర్ణభూషా విశే షము. “నీ. చెవులయొంటులఁ జక్క నవరించి ...” శుక. ౧, ఆ. ౧౧౬.

ఓంటుకొను. దే. స. క్రి. (ఓంటు+కొను. స్వార్థమున.) రమించు. “గీ. ఓంటిపాటున నవ్వాలుంగంటి నంటి, యొంటుకొనఁ జూచి...” శకాం. ౨, ఆ. ౮౯.

ఓంటుబావిలి. దే. వి. కర్ణభూషావిశేషము, ఓంటు. (బ్రా.)

ఓంటె. వై. వి. (సం. ఉష్మక. శ. ఓంటె.) లాటిపిట్ట. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౫.

ఓంట్రొపు. దే. వి. ఓంటరిండు. ఆ. భా. ద్వి. ౧౮౫.

ఓంట్టు. యు. దే. వి. బ. (ఓంటు+టు.) కర్ణభూషా విశేషము. (శ. ర.) వై. అంకెలు. (శ. ర.)

ఓండు. యు. దే. వి. వరదనీరు తీసినపిమ్మట భూమిని బట్టుకొనిన బురద. (బ్రా. ఆం. పా. వా.) వై. స. ఔ. (సం. ఏకః) 1. అన్యము. “ఉ...మీ, రొండువిధంబు నేయు టిది యుక్త మె...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౮౮. 2. ఏకము. “నీ. ఓంటికాలనె నిచ్చి...” వై. ౧, ఆ. ౯౮. 3. పరస్పరము. “గీ...ఒక్కటఁ గలసి యాడు, చున్న యెలుకలఁ బిల్లులు నొండు సహజ, వైరి వర్గంబులయు సహవాస మపుడు, సూచి ముని శక్తి కెంతయుఁ జోద్య ముది.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౨3.

ఓండె. దే. అవ్య. ద్రు. పక్షాంతరమును దెలుపును. “గీ. అష్టమీభానువాసరంబుండునొండె, నొండె నేని చతుర్దశి...” భీమ. ౬, ఆ. 23.

ఓండెనేని = ఓండె. భీమ. ౬, ఆ. 23.

ఓండేని = ఓండె. “నీ. అనుమతి నిచ్చిరో యావేల్పు లొండేని బలిమిఁ జేసినయెనో పాడిదొడంగి.” పారి. ౧, ఆ. 3౬.

ఓండొండ. దే. అవ్య. (ఓండు+ఓండు+అ.) 1. క్రమముగా. “వ...నెత్తురొండొండవరగి పరశు రాముశరీరంబుఁ జోకిన...” భార. కాం. ౧, ఆ. ౨౨. 2. ఒకటితరువాత నొకటి. “గీ... ఇప్పు డొండొండ పొంగి, కలయఁబాటుఁ బయో ధులు...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౨౨౪.

ఓండొండు. దే. స. ఔ. (ఓండు+ఓండు.) పరస్ప రము, అన్యోన్యము. “నీ...ధర్మార్థకామంబు లొండొంటి బాధింపకుండ...” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౫. “గీ. ఉగ్రశస్త్రాస్త్రనికర మొండొంటి దాకి.” తు. సం. ౧౧, ఆ. ౧౧3.

ఓండొక. దే. స. (ఓండు+ఒక.) వేటొక. “క. దీపంబువలన నొండొక, దీపము పుట్టించినటు

...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౯. అవ్య. ఇంచుక.
“కా. అన్నం బొండ్రిక లేదు...” పాడు.
౪, ఆ. ౧౭౬.

ఒండొకడు. దే. స. (ఒండు+ఒకడు.) ఇతరుడు.
“గీ. ఒక్కడ దార్యులు గీత లొండొకడు...”
అము. ౨, ఆ. ౨౪.

ఒండొకరుడు. దే. స. (ఒండు+ఒకరుడు.) వరన్న
రము. “గీ...ఒండొకళ్లు, బిలిచికోనుచు...దేవా
సురులు దుగ్ధవనధి: జేరి.” దశా. ౨, ఆ. ౧౮౩.

ఒండొరుడు = ఒండొకరుడు. “క...ఒం, డొరు
దాకి వీకక బొడిచి...” భార. ఆది. ౪, ఆ.
౧౯౪. సభా. ౨ ఆ. ౧౩౧.

ఒండొరువుడు = ఒండొరుడు. “క. ఇరువురు నొం
డొరువుల...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౪౬.

ఒండ్లు. దే. విణ. అన్యులు. (అం. పా.)

ఒండ్లులు = ఒండొరులు. “గీ...పాలెతు లొండ్లు
లవయంబుల కన్నింటి కవయమైన, వసదనం
బులు నూల్కొల్పి భావ మెసగఁ, జేసి రుమకు
శృంగారంబు చెలువుమిగుల.” కు. సం. ౯, ఆ. ౧౩.

ఒందించు. దే. స. క్రి. (ఒండు. భా. ప్రే.) కలుగఁ
జేయు. “అ...సిరుల నొందించు...” విక్ర.
౨, ఆ. ౧౫౩.

ఒందిక = ఒదిక. (శ. రం)

ఒందిలి = ఒంజిలి. దే. వి. 1. దుఃఖము. (చూ. ఒందిలి
పడు.) 2. ఆపద. (అం. పా.) విణ. దుఃఖితుడు.
దీనుడు. “సీ. విడుతురు బంధు లవిధమున నొం
దిలియై చేయునది లేక...” భాగ. ౧౦, స్కం.
ఉ. ౧౨౩౪.

ఒందిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒందిలి+పడు.) దుఃఖ
పడు; వైన్యముందు. “వ. సహాయరహితులై
యొందిలిపడి...” హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౧౮౮.

ఒందు. దే. అ. క్రి. (క. ఒండు.) 1. కలుగు. “మ...
...పారచిత్రముల కత్యానంద మొందంగ...”
భార. ఆది. ౮, ఆ. ౭౯. 2. ఇంచుగు, రుచ్యముగు.
“ఉ...నా, కొందఁగ వండి పెట్టుము...” భార.
ఆది. ౬, ఆ. ౧౮౬. స. క్రి. 1. పొందు, పడ

యు. “చ...మారు.... జననము నొందినారరు
...” భార. ఆర. ౪, ఆ. ౧౮౧. 2. ప్రవేశిం
చు. “ఉ...తనమందిర మొంది...” కేయూర.
3, ఆ. ౨౭౪. 3. కనియు, రమించు. “క. గురు
విందఁ జైత్రుఁడొందఁగ...” పారి. 3, ఆ. ౪౮.

ఒంపు. దే. వి. 1. వంపు, మకర. వ్యవ:—ఆకట్టుకు
ఒంపులు తీసివేసెడు. (ప్రా.) 2. సొంపు, సొంద
ర్యము. “గీ. ఒంపు గలదాని నొంపుర మొలుకు
దాని, నొక్కవిద్యాధిని గాంచె యోగివరుడు.”
దశా. ౨, ఆ. ౧౦.

ఒక. వై. స. (సం. ఏకః. ప్రా. ఏకో.) వృత్తియందు
ప్రత్యయము లొకించినరూపము. ఒకందుకొ,
కొండొక మున్నగునవి విశేషరూపములు. 1. ఒ
క్కటి. భార. ఆది. ౪, ఆ. ౯౩. 2. సామాన్య
ము. “క. నరుఁ డొకరథికుని యనుమతిఁ, కొరఁ
దలఁచునె...” భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౧౪౭. 3.
అన్యము, మఱియొకటి. “అ. నీ విదేమి చెప్పు
నేఁ డొకలాగున, గానిపించుచున్నదాన వజల.”
కళా. 2, ఆ. ౧౨౮. 4. కొంత. “క...ఇరు
వురు, నొకపడి పోరాడి...” హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.
౧౭౬. (ఇట్లే: ఈపద మనిగ్యాచ్య నిశ్చేదాదులను
తెలుపును. పారి. ౧, ఆ. ౧౫౬; భార. ఆది. ౫,
ఆ. ౨౩౯.)

ఒకడు. వై. స. (సం. ఏకః.) ఒక్కటి. “క. మన
కొకటం బాపము రా, మనికీ...” భార. ఉద్యో.
3, ఆ. ౩౧. 2. ఒక్కవ్యక్తి. “క. ఎల్లరు మె
చ్చని మత్స్యతే, నుల్లంబున మెచ్చుగాక యొ
కడు...” కవిక. కీ. ౨౦. 3. ఇతరుడు.
వా:—వాఁ డొకనిమాట వినఁడు. 4. ఏకీభవిం
చినవాడు. “ఉ. అగ్గణముఖ్యుతోడ నొకఁడై
...” హర. ౧ ఆ. ౨౧.

ఒకట. వై. అవ్య. ద్రు. ఏకకాలమున. “గీ...కృ
ష్ణుడు నాలుగుతూపు లొకట, నేసి...” హరి.
ఉ. ౧, ఆ. ౧౨౦.

ఒకటి. వై. స. (సం. ఏకః.) 1. ఏకము, “చ...
పూని యొకటిం గడలేర్పఁ గడంగలేక యెల్లిదు
లగువారి కేటికి నలీలవిహారము జేడ్చునేయఁ
గన్.” నిర్వ. ౮, ఆ. 2. 2. ఒక్కవిషయము,

...“గీ...ఒకటి ని న్నుడిగి తెలియ, వలయు...”

కళా. 2, ఆ. ౬. 3. వేణు. “క. సెలతా రత్నాంగి యొకటి నీ వొక్కటియే.” సా. ౨, ఆ. ౧౦౯. 4. సమానము. వ్యవ:—ఈ విషయమున వారిరువురు నొకటియే. “నీ. ఒకటికి సెల

వియ్య నుటికి చీకటిదాడక పసులగాపరలనెంబ డిన పోదు. హంస. 3, ఆ. ౧౪౨.

ఒకత. వై. స. ఏ. ఒకతె, ఒకస్త్రీ. “క. నీ వొకత పేల...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౧౬.

ఒకటి = ఒకతె. (శ. ర.)

ఒకతుక = ఒకతె. (శ. ర.)

ఒకతె. వై. స. ఏ. ఒకశబ్దముయొక్క మహన్నహత్య ర్థకరూపము. 1. ఒకస్త్రీ. “నీ...చనియె నొకతె.” కళా. 2, ఆ. ౧౪౦. 2. మఱియొకస్త్రీ. ఉదా: ఒకతె పెల్లి ఒకతె వచ్చినది. (వా.)

ఒకప్రాధు. వై. వి. (ఒక+ప్రాధు.) ఉపవాసము. “ఆ. కొఱ్ఱగింజ నోర: గొటికియు నొకప్రాధు, నెఱుబుకొన్నవిధము...” తుచేల. 3, ఆ. ౧౧౨.

ఒకరిత. వై. స. ఏ. ఒకశబ్దముయొక్క మహన్నహత్య ర్థక రూపము. 1. ఒకస్త్రీ. “గీ. వీణవాయిపఁ జొగడంగి విరులు గట్ట, నేర్చునట్టిది యొకరుత ...” కాశీ. ౧, ఆ. 3౧౬. మఱియొకస్త్రీ.

ఒకరితి = ఒకతె. (శ. ర.)

ఒకరితె = ఒకతె. (శ. ర.)

ఒకరుడు. వై. స. 1. ఒకానొకడు. “చ. కలఁ డొకరుడు...” ఆము. ౬, ఆ. 3. 2. ఒక్కడు. “క. అచేళ నొకళ్లు లేమి కమ్మత మయ్యెన్.” హర. ౨, ఆ. 3౦. 3. ఇతరుడు. “చ. ఒకరుని తేలిస్తావును...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. 22. 4. ఏకాకి. “చ...ఒకరుడు విధ్యభూధరమున కేగి...” ఏక. ౨, ఆ. ౨.

ఒకరువుడు = ఒకరుడు. (శ. ర.)

ఒకర్త = ఒకరిత. (శ. ర.)

ఒకర్తి = ఒకరిత. (శ. ర.)

ఒకర్తు = ఒకరిత. కాశీ. ౧, ఆ. 3౧౬.

ఒకర్తుక = ఒకరిత. (శ. ర.)

ఒకర్తె = ఒకరిత. “గీ. చీరఁ గంగేలఁ బాన నెచ్చెలి యొకర్తె.” దశా. 3, ఆ. ౧౧౪.

ఒకానొక. వై. స. 1. ఒక్క. “మ...ఒకానొక మరు న్నారీశిరోరత్నమున్.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౧. 2. నిర్దిష్టమైన యొక్క. ఉదా:—ఏల—ఒకా నొకనది. ఇట్టే: ఒకానొక్క. తుక. ౧, ఆ. ౪33.

ఒకింత. వై. స. (ఒక+ఇంత.) మిక్కిలి కొంచెము. భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౪౧.

ఒకొ = ఒక్కొ. 1. ప్రత్యమును సూచించును. “క. ఒకభంగిఁ బాకినరా, దొకొ మిథ్యానింద...” నిర్వ. ౦, ఆ. ౧౨౧. 2. సుదేహమును చెబు పును. “క...భీముడొకొ...” భార. స్తో. ౨, ఆ. ౨౦౯. 3. ఉపహాస చెబుపును. “చ...నూ ర్యమం, దల మొకొ...” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౨౬. 4. కాక్యర్థము. “కా. ఘంటాకర్ణుని మించు కర్మ మొకొ...” ఆము. ౬, ఆ. ౧౧౦. ఇట్టే: ఒకొ.

ఒకొడు = ఒకడు. (శ. ర.)

ఒకొట = ఒకట. (శ. ర.)

ఒకొటి = ఒకటి. (శ. ర.)

ఒకొత = ఒకొతె. (శ. ర.)

ఒకొలి = ఒకొతె. (శ. ర.)

ఒకొతుక = ఒకొతె. (శ. ర.)

ఒకొతె. వై. స. ఏ. ఒకస్త్రీ; మఱియొకస్త్రీ. (శ. ర.)

ఒకొత = ఒకొతె. (శ. ర.)

ఒకొరితి, ఒకొరితె = ఒకొరిత. (శ. ర.)

ఒకొరుడు, ఒకొరువుడు = ఒకరుడు. (శ. ర.)

ఒకొర్త = ఒకత. (ఇదియుఁ గేవలార్థకేకార్థక నిర్దేశక ద్వర్థకము. చూ. ఒక. శ. ర.)

ఒక్కొత్. ద్వ. విణ. 1. ఒక్కపరిమాణము గలది, సమానము. “క...గృహంబుం, గాంతార దేశ మును నొక్కొత్తగ నిశ్చింతవృత్తి నక్షోభ్యుఁ డగున్.” భార. కాం. ౧, ఆ. 332. 2. ఖం

డము లైనది. “ఉ...చాప మొక్కంతగఁ
ద్రుంచి...” శై. ౨, ఆ. ౬౮. 3. ఏకమైనది.
“ద్వి. అన్ని వాయువుల నొక్కంతగాఁ గూర్చి.”
రం. రా. ఉ. ౧౦, పు. 4. ఒక్కమాటుగా. ఆం.
భా. తృ. ౮౦.

ఒక్కడు = ఒకడు. (శ. ర.)

ఒక్కట. వై. అవ్య. ద్రు. 1. ఒక్కసారిగా. “గీ.
పాండుసుతుల శిఖండియుఁ బండశక్తి, మెఱయ
నొక్కటఁ బ్రేరక్ష...” భార. భీష్మ. ౧, ఆ.
గౌ. 2. కూడ. భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౬౦. 3.
ఒకచోట. ఆం. భా. తృ. 2౯.

ఒక్కటి = ఒకటి. వై. స. ఏ. 1. ఏకము. భాగ. 3,
స్కం. ౧౮౬. 2. వేఱు. సా. ౨, ఆ. ౧౦౯.
3. ఏకీభవించినది. “క. నామన సొక్కటి య
య్యెను...” భో. ౬, ఆ. ౬౨.

ఒక్కత = ఒక్కతె.
ఒక్కతి = ఒక్కతె.
ఒక్కతుక = ఒక్కతె. } (శ. ర.)

ఒక్కతె. వై. స. ఏ. ఒక్కశబ్దముయొక్క మహత్వ
ర్థకరూపము. ఒక్కస్త్రీ; మఱియొకస్త్రీ. భార. ఆది.
౮, ఆ. 3౧3.

ఒక్కప్రాదు = ఒకప్రాదు. శకాం. ౨౮, ౧3౬.

ఒక్కము. వై. వి. ఏకసంఖ్య. (ఆం. పా.)

ఒక్కయువ్వుడి. వై. అవ్య. ద్రు. (ఒక్క+ఉవ్వుడి.)
ఏకకాలమున. మార్గ. ౬, ఆ. ౧2౦.

ఒక్కరతె = ఒక్కరిత. “చ. అలికులమేళి నొక్కరతె
నంటగఁ బట్టి...” శ్రీరాధా. ౫, ఆ. ౨౧౫.

ఒక్కరిత. వై. స. ఏ. ఒక్కస్త్రీ; మఱియొకస్త్రీ.
“కా. నే నింకొక్కరితె నృజింత...” ఉ.
రా. ౫, ఆ. ౨౪.

ఒక్కరితి = ఒక్కరిత. (శ. ర.)

ఒక్కరితె = ఒక్కరిత. (శ. ర.)

ఒక్కరుడు = ఒకరుడు. “గీ. ఒక నిరాయుధహస్తం
దై యొక్కరుడు.” వి. పు. ౮, ఆ. ౧౮.

ఒక్కరుత = ఒక్కరిత. “చ. చిలకలొల్కి యె
క్కరుత...” అహ. ౧, ఆ. ౬౨.

ఒక్కరువుడు = ఒకరుడు. (శ. ర.)

ఒక్కర్త, ఒక్కర్తి, ఒక్కర్తు, ఒక్కర్తుక, ఒక్కర్తె =
ఒక్కరిత. (శ. ర.)

ఒక్కసికొక్కు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము, పిల్ల
లాడుకొను నొకానొకయూట. “సీ. గడ్డెనబోడి
యొక్కసికొక్కు...” హంస. 3, ఆ. ౧౪౬.

ఒక్కాణము. వై. వి. (సం. వ్యాఖ్యానము.) వ్యా
ఖ్యానము, చెప్పట. (మా. ఒక్కాణించు.)

ఒక్కాణించే. వై. స. క్రి. వ్యాఖ్యానించు; చెప్ప.
(ఆం. పా.)

ఒక్కాస్త్రీ. ద్వ. విణ. (ఒక్క+ఆస్త్రీ.) ఒక్కపరిమా
ణము గలది. రా. వి. ౨, ఆ. ౪౪.

ఒక్కయ్వుడి = ఒక్కయువ్వుడి. భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౫౫.

ఒక్కెఱ. క్రి. విణ. హఠాత్తుగా. “చ. వఱలగ
రాముఁ డంత..., అఱుచు నున్నతల్లిని గృ
తాంతవశస్థితుఁడైనతండ్రి నొక్కెఱఁగని...”
భార. ఆర. 3, ఆ. ౧౫3. భార. ఆది. ౫, ఆ.
౨౫౬.

ఒక్కొ. వై. స. ఏ. ఒక. “సీ...అలరు లందిచ్చె
నొక్కొలతానిభాత్యంత కోమలాంగి.” వసు. ౫,
ఆ. ౮౪. అవ్య = ఒక్కొ. ఇట్లే : ఒక్కొ.

ఒక్కొడు = ఒకడు. (శ. ర.)

ఒక్కొక్కట్ల. వై. స. బి. ఒకడొకడు. భార. ఆర.
౪, ఆ. ౧3౧.

ఒక్కొట = ఒకట. భా. రా. ఆర. 3౫.

ఒక్కొటి = ఒకటి. భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౪౦.

ఒక్కొత, ఒక్కొతి, ఒక్కొతుక = ఒక్కతె. (శ. ర.)

ఒక్కొతె = ఒక్కత. (శ. ర.)

ఒక్కొమొగి = ఒక్కయ్వుడి. భార. కర్ణ. ౨, ఆ.
3౫౬.

ఒక్కొరిత. వై. స. ఏ. ఒక్కొయొక్క మహత్వర్థ
కరూపము. ఒక్కస్త్రీ; మఱియొకస్త్రీ. (శ. ర.)

ఒక్కొరితి, ఒక్కొరితి = ఒక్కొరిత. (శ. ర.)

ఒక్కొరుండు = ఒక్కొరుండు. (శ. ర.)

ఒక్కొరువుండు = ఒక్కొరుండు. (శ. ర.)

ఒక్కొర్త, ఒక్కొర్తి, ఒక్కొర్తు, ఒక్కొర్తుక, ఒక్కొర్తై = ఒక్కొరిత. (శ. ర.)

ఒగరు. వై. వి. (నం. తువరం. క. ఒగరు.) కమయ రసము. (చూ. ఒగరెక్కు.) విణ. ఒగరైనది. ఉదా:-ఒగరుంజీగులు. “క...య. ౪, ఆ. 3. ౧.

ఒగరుచే = ఒగర్చు. (శ. ర.)

ఒగరుపు. దే. వి. (ఒగరుచు. ధా.) ఒగర్చుట. (ఆ. పా; వా.)

ఒగరెక్కు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఒగరు+ఎక్కు.) ఒగ రగు. “మ. ఒగరెక్కుం గడులేతలై...” చిత్రభా. ౨, ఆ. ౧౦౦.

ఒగర్చు. వై. ఆ. క్రి. 1. ఒగరెక్కు. “సీ. నులివాడు నాచువల్లుల గొం తొగర్చి...” ఆము. ౨, ఆ. ౧౩. 2. ఆయానపడు. (వా.)

ఒగర్చు = ఒగరుపు. (ఆం. పా.)

ఒగి. దే. అవ్య. ద్రు. 1. క్రమముగా. “మధ్యాహ్నం తనజనమిండు నన్నప్రదాతయును భయ త్రాత, యను ననంగ నింతులకు మువ్వు రొగిన గురులు.” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౪౮. 2. చక్కగా. ఆం. భా. తృ. ౬౨. 3. శ్రద్ధతో. “ఆ...అంద యొగిం బిండమిడినవా, రసఘ పితృధయను గృ తార్థ లగుడు, రు...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౭౫. 4. వాక్యాలంకారముగా గొన్నియె డలఁ గాన నగును. “గీ. ఒగి నిరాయుధహస్తుడై యొక్కరుండు.” వి. పు. ౮, ఆ. ౧౮.

ఒగుడు. దే. వి. కొన్న మున్నగువారియొక్క యెం డినయాకు. (శ. ర. బ్రా.) “గీ. గాలి బోయెడి యెగుడాకుగల గరంబు...” కుచేల. ౨, ఆ. 2. (బ్రా. పా. ‘పరుగాకు’ముద్రి.)

ఒగుడుకఱచు. దే. ఆ. క్రి. (ఒగుడు+కఱచు.) కృ శించు, చిక్కు. (శ. ర.)

ఒగ్గము. దే. వి. 1. ఓడము. “క. ఒగ్గములు ద్రవ్వె...” భాగ. ౧, స్కం. ౪౫౪. 2. తఱిమైన పెట్టె; దగినవస్తువు కదలకుండ నుంచుపనిముట్టు. “చ... అంబుజబాంధవుఁ డియ్యకొన్న నా, తనికలుదీ ప్తి మండలి ముదగాబున నొగ్గమునం దమచ్చి వే, తుని యంగఁ దచ్చె...” హరి. పూ. ౧, ఆ. ౧౯౧.

ఒగ్గాళము. వై. విణ. (నం. ఉగ్రమ్.) ఉగ్రము, భయంకరమైనది. “సీ. కటికియొగ్గాళంపు గండ కత్తెర వట్టి మిసిమితులును గాక మ్రింగువారు.” క్రిడా. ౧౪౨.

ఒగ్గు. దే. ఆ. క్రి. 1. లగ్నముగు, తగులుకొను. “క. దిగ్గజకుంభ వ్రనివై, నొగ్గినభావంబు నూడి యు డుపలి యుండెన్.” శకాం. ౨, ఆ. ౧౦౯. 2. సిద్ధపడు; రతికి సిద్ధపడు. “గీ...పునారతికి నొగ్గు.” దశా. ౮, ఆ. 3౯. “క...ఆతలాదరి నాథుం, డని యొగ్గ నతఁడు తద్రతి, దనిసి...” శుక. ౪, ఆ. ౧౧౯. 3. ఒప్పు, ఇవ్వమగు. “ఉ... అతని కీపనిన్ మన సొగ్గదో...” కువల. ౫, ఆ. ౨౭. 4. వశమగు, లోబడు. “చ...భావజా త్రిక్కుల కొగ్గి యొగ్గు సి, గ్గెఱుగక...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౧౦. స. క్రి. 1. ఉంచు, పెట్టు. “ఆ. ఆనెలంశమెడకు నడ్డంబుగా మెడ, యొగ్గె...” శకా. 3, ఆ. ౧౧౯. 2. వట్టు. “చ. ...దోయి లొగ్గుచున్...” ఆము. ౨, ఆ. ౫౯. 3. ప్రవణముచేయు. “కా. ఆమాటల్ చెవియొగ్గి తా వినియెనా...” పారి. ౧, ఆ. ౮౩. 4. ఒడ్డు; ఒప్పు. “సీ. పంచె మొగ్గిన...” కువల. ౨, ఆ. ౪౫. “క...బోనులు, నచ్చుట వెన నొగ్గి చనిన...” విక్ర. ౫, ఆ. ౨౧౨. 5. పంచు బస. ౪, ఆ. ౧౦౮.

ఒగ్గుబల్ల. దే. వి. (ఒగ్గు+బల్ల.) తఱిమైన పట్టుడుకొ య్య కాధారమైనబల్ల. (శ. ర.)

ఒచ్చెము. దే. వి. (క. ఒచ్చెయ.) 1. అవమానము. “క...ఒచ్చె మైనఁ బిమ్మట నగరే...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౬౩. (‘అవమానశ్చయత్ర స్యాత్’ అని మూలము.) కాశీ. ౫, ఆ. 3౨౪. 2. దోషము; లోపము. “ఉ. ఒచ్చెము లేనిచో నెడకు నొచ్చెములు...” విక్ర. ౧, ఆ. ౧౪.

“గీ. శివునిఁ దోడ్చేనియొక్క...యొచ్చెఱుఁకాని.”
కాశీ. ౧, ఆ. ౫౭. ౩. భంగపాటు. “క...కన్న
ఁజీక, మొచ్చెముఁగన...” ఉ. రా. ౧, ఆ.
౧౦౪. 4. ప్రాన్యము. “నీ. యోగీంద్రమద్యుఁ
డయ్యును నుగ్రసేనుని నోలగించిననాటి యొ
చ్చె మొకటి” జై. ౧, ఆ. ౪౪. విజ. అవమాన
కరము. “ఉ...వైజ మగుహీనత గల్గినచెప్పుట
చ్చెము...” వైష. ౪, ఆ. ౫౪.

బిచ్చెల. దే. అవ్య. బిచ్చె. (సూతాపాశ్చర్యదులఁ
చెల్పును) “ఉ... అచ్చపు బ్రహ్మచర్యము
ప్రయత్నమునం జరియించుచుండి నే, బిచ్చెల
కూద్రభామినికి నువ్విశులూరి ఘోరముఁ దప్పగా,
వచ్చునె...” విక్ర. ౧, ఆ. ౧౫౦. ఆము.
౫, ఆ. ౧౩౨.

బిచ్చెల్ల = బిచ్చెల. భో. ౧, ఆ. ౧౦౨.

బిచ్చెము. దే. వి. (క. బిచ్చయం) అవమానము. “గీ...
ఇంతయెడల నొంది, యున్ననాక కా కీయొచ్చు
మొరుల కేమి, కారణము...” హరి. ఉ. ౩,
ఆ. ౧౦౫.

బిచ్చేవడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బిచ్చము+వడు.) అవ
మానపడు. “గీ. సిగ్గుపడి రొచ్చవడిరి...” హరి.
౩, ఆ. ౧౦.

బిజ్జే. వై. వి. (సం. ఉపాధ్యాయం) 1. గురువు,
ఉపాధ్యాయుడు. “నీ...వటువు లాజ్జల కొప్పు
గించిరి చదువు రెల్ల.” స్వా. ౩, ఆ. ౧౨౯. 2.
ఆదర్శస్థాయ. ఆదర్శస్థాయురాలు. “నీ...
ఁడఁతుల కీపుణ్యభాను యొజ్జ.” కేయూర. ౧, ఆ.
౩౬. ౩. పురోహితుడు; ముల్కీష్క. “మ...బి,
జ్జలు ముత్రంబులు నెప్ప...” శివరా. ౨, ఆ. ౫౯.
“ఆ...వెజింత మొజ్జలు, తత్ప్రయోగవిధులు
దక్షిణపఱు.” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౩౦. సా—
బిజ్జలపుచ్చకాయవికము = తాము పుచ్చకాయలు
దినచు నొరులను దిన వద్దని చెప్పుగురువుల విధ
ము. “కా. ఆహా యొజ్జలపుచ్చకాయవికమారా
...” శతాం. ౪, ఆ. ౧౦౧.

బిజ్జేనమ. ద్వ. వి. (బిజ్జ+తనము.) బిజ్జతనము; పురో
హితకార్యము. “నీ...నావసాని, యొజ్జన మొన
రింప...” కళా. ౭, ఆ. ౮౩.

బిజ్జేబంతి. వై. వి. (బిజ్జ+బంతి.) మేలుబంతి, ఒకవడి;
ఆదర్శము. “నీ. తనకులాచారవర్తన వైష్ణవా
చార పర్యాయముల కొజ్జబాలి గాఁగ.” పాండు.
౧, ఆ. ౨౦.

బిజ్జేరి. ద్వ. వి. (బిజ్జ+అరి.) పురోహితుడు; హీన
విప్రుడు. “క. బిజ్జరులు దడిక ద్రోపులు...”
మల్లా. ౨, ఆ. ౧౪. (బిజ్జల్లు ముద్రి.)

బిజ్జేఱికము = బిజ్జనము. “ఉ...పాశ్రకర్తయిల కొజ్జ
ఱికంబు వహించి...” చం. రా. ౩, ఆ. ౪౬.

బిజ్జేసాని. ద్వ. వి. (బిజ్జ+సాని.) ఉపాధ్యాయుని
భార్య. ఆం. భా. ద్వి. ౧౦౭.

బిజ్జే = బిజ్జ. “ఉ...మీ, రొజ్జలు రెండు...” పాం
చా. ౪, ఆ. ౨౫.

బిట్టు. దే. ఆ. క్రి. 1. కలుగు. “ఉ. బట్టిన భీతిమై
నిటు పయోధిశరణ్యుడ వైతి...” భాగ. ౧౦,
స్కం. ఉ. ౨౫౩. 2. ప్రజ్వలించు. “ఉ...
ఆర్జునం, డొక్కడ వైరిసేనలకు నొట్టినమాట
...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౯౪. ౩. క్రి.

1. పెట్టు. “ఉ...లక్కయింటఁ బి, నొప్పిటి
...” భార. శల్య. ౨, ఆ. ౧౩౪. 2. కాలపు.
“...వెనుమాటలయం, బొట్టుదు రొడల్లు...”
భాగ. ౩, స్కం. ౯౯౦. 3. త్రాగు. “చ...
నలలేనియ యొట్టుచుఁ గూర్చి బిట్టుచున్.”
బహు. ౨, ఆ. ౨౭. ౪. (క. త. బిట్టు.) 1.
ప్రతిజ్ఞ, శపథము. “క. బిట్టిడుకొంటివిగద నీ,
కెట్టిరహస్యంబు దాఁచ నే నని...” ప్రభా. ౧.
ఆ. ౧౨౩. 2. కావము. (చూ. బిట్టుపెట్టు.) 3.
నిషేధము. “ఉ. బిట్టవు నట్ల మాధరణి నొక్క
రుఁ డున్నను...” కాశీ. ౫, ఆ. ౨౭౧.

బిట్టుగొను. దే. ఆ. క్రి. (బిట్టు+గొను.) బిట్టుపెట్టు
గొను. “నీ...తల్లితోబుట్టువు పేరదా నొట్టు
గొన్న.” విజ్ఞా. ప్రా. ౬౦.

బిట్టుపెట్టు. దే. స. క్రి. (బిట్టు+పెట్టు.) నిషేధించు;
శపించు. “గీ. బిట్టుపెట్టినభంగి నేయ్యగలియును,
బిలిచి యొక పట్టెడన్నంబు పెట్టదయ్యె.” కాశీ.
౭, ఆ. ౧౩౫. దశ. ౬, ఆ. ౫౪.

ఒడగూడు. దే. అ. క్రి. 1. కలియు. "గీ. పాడ
పులతోడ నొడగూడి బ్రదుకవయ్య." భార.
ఉద్యో. 3, ఆ. 3౪౧. 2. కలుగు. "గీ. ఆర్థి
కొడగూడె రత్నాకరావ్యయంబు." కాశీ. 3,
ఆ. ౧౧౭. 3. ఒప్పు. "క. నడవడి యను మున్నీ
టిం, గడమ బెట్టుగ నొడకరణి దగి తా, నొ
డగూడు ననిన..." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. 3౯.
4. గుమిగూడు. "క... బ్రహ్మ, డమున గలవా
లొ దొడగూడుగానె." భార. ఆది. ౫, ఆ.
౩౬. 5. పిలగు. "గీ. కూర్పుని పోవ నీ కొడ
గూడె నేని." హర. ౨, ఆ. ౧౩౯. స. క్రి.
పొందు, కూడు. "క. తన నూ డగుధవదదితా,
గన నిను: డొడగూడె బోక గని గూమ్యది
తా, గన నొచ్చి..." కు. సు. ౪, ఆ. ౧౩౯.

ఒడగూర్చు. దే. స. క్రి. (ఒడగూడు ధా. ప్రే.)

1. కలిగించు. "క... శుభం బైనదాని నొడ
గూర్చు..." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౬. 2.
కూర్పు. "గీ. గిరిజ నొడగూర్చి వరదుచే వరము
వడయ, నోపు బొమ్మని నమ్మి యే నున్నచోట,
సెట్టి విడుమర వచ్చె నీకెట్టిచావు, సుభవిచెనె
మనసిజ చక్రవర్తి." కు. సు. ౫, ఆ. ౭౩.
3. సమకూర్చు. "నీ. దేవతార్చకు ధూమడిపాచు
లొడగూర్చి..." హర. ౨, ఆ. ౧౨౩. 4.
ఫలింపజేయు. "మ... వేడు మళ్ళివ్వు బొడ
గూర్చు..." ఉ. రా. ౨, ఆ. ౨౦౩.

ఒడబడిక. దే. వి. (ఒడబడు ధా.) 1. సమ్మతి.
"గీ. బాళి పుట్టించుదాని కప్పధికు లెల్ల, నొడ
బడికమీదనే మిమ్మ లొసగి రపుడు." శుక.
౪, ఆ. 2. 2. అంగీకార సూచక మగుపత్రము.
(హ.)

ఒడబడు. దే. వి. (క. ఒడబడు.) 1. సమ్మతించు.
"చ... ఎవ్విధం, ఋన నటరా నొడబడము..."
భార. ఆర. ౬, ఆ. ౧౧. "క... అటవో, నొడ
బడమివలికె..." భార. కా. ౪, ఆ. ౧౩౯.
2. అనుకూలించు. "మాలిని... యథావిధి పూజ
లొడబడజేసి..." భార. ఆది. ౧, ఆ. ౯౧.
3. సరిపోవు. "చ... నేడు వచ్చగము నోరికి
వీరికి నొక్కలంకెగా, నొడబడ నేల చేసె విధి

..." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౪౭౦. 4. కుదు
రుజుగు. "చ. పుడమిపుడుకొ పనాధ్యుడును
...కాక యొడబడ దశ్యమేషము..." కు.
సు. ౧౧, ఆ. ౪౩. స. క్రి. సహించు. "ఉ...
విధాత స్వయం. జొడంబమనే కడుమేడవు
వుత్, వెక్కుదినామ బుచ్చి..." భార. ద్రి.
౨, ఆ. ౨౪౦.

ఒడబచ్చు = ఒడబడు. 'ద్వి... సిరియాబుడు
తపసి, నొడబచ్చి...' బస. ౪, ఆ.

ఒడబడించు. దే. స. క్రి. ఒడబడజేయు. "క.
ఒకరొక గన్నెటికమునకు నొడబడిపోవె."
మల్లు. ౨, ఆ. 3.

ఒడబడు. దే. స. క్రి. (ఒడబడు ధా. ప్రే.)
ఒడబడజేయు. "క. దుడిగ మన్నభునగరికి, ను
డుగు లొడబడుచు లుజెళ్లులె దొరలె..."
మల్లు. ౨, ఆ. ౨౯. భాగ. ౧, స్కం. ౨౨౭.

ఒడబాటు. ద్వ. వి. (ఒడబడు ధా.) 1. సమ్మతి
"క. అనుచు నొడబాటు లేకు, న్నను..." భార.
విరా. ౪, ఆ. ౧౪. హరి. ఉ. ౯, ఆ. ౪౦. 2.
సాధి. "అ... ఒడబాటు గామిపు, మెల్లభంగి
యవకు నిదియ లెన్పు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౩.

ఒడగొను. దే. క్రి. (ఒడమి+గొను.) కొల్లగొట్టు.
(చూ. ఒడగోలు.)

ఒడగోలు. దే. వి. (ఒడగొను ధా.) కొల్లగొట్టుట;
చూ. (చూ. ఒడగోలుగొను.)

ఒడగోలుగొను. దే. స. క్రి. (ఒడగోలు+గొను.)
చూ. కొల్లగొట్టు. "ప. మనుష్యుడు
పుట్టినకొలె నిడుమలబడి గడిచినయొడమి పుడ
మిఠే: దలిగి గడియ తడవులొన నొడగోలుగొన
శక్తుడు..." భా. 3, ఆ. ౧౩౪.

ఒడదోలు. దే. వి. (ఒడలు+దోలు.) తోలుతో
చేసిన కవచము. "నీ. మెడను బుల్గులపేరు
మేటితామరలగా: దోలుదుప్పటి యొడదోలు
గాగ." కాశీ. ౪, ఆ. ౧౭౦.

ఒడపి. దే. వి. గండ్డి రొద్దము. "క... అతిథి. యొడ
పిసె యూర్పుత్, పజవ..." ఆము. 3, ఆ. ౨౩.

ఒడమి = ఒడమె. (నంపద.) “గీ...పడతులేవునఁ బద్మినియొడమి యెల్లఁ, జూఱగనిసి. కు. సం. ౯, ఆ. ౯౧.

ఒడమె. దే. వి. (క. ఒడమె.) 1. నంపద. భో. ౬, ఆ. ౧౪౪. 2. నగ. సాం. వి. మాన. ౪౮.

ఒడయఁడు. దే. వి. (క. ఒడయ.) 1. ప్రభువు. “గీ. శేషజనరక్ష కొడయనిఁ జేయవచ్చు. భార. మా. 3౮. 2. భర్త. “సీ...అతఁ డొడయఁ డగు మాన్మపాత్రజకు...” భో. 3, ఆ. ౨౬౧. 3. ప్రధాన సేనాపతి. “సీ...అక్షోహిణీపతులఁ జూపి, వీరికిని నైన్యమునకును మీర యొడయ, లనుచు...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౫౯. విణ. 1. స్వామి, యజమానుడు. “క...ఒడయఁ డరుఁజెంచినవాఁ, డు...” ఉ. రా. ౬, ఆ. 3౫౯. 2. శ్రేష్ఠుడు. “గీ. అడుగుమాపరి జడ దారియొడయ నింటి, కి...దకా. ౫, ఆ. ౨౬.

ఒడయఁడు = ఒడయఁడు. దే. వి. 1. భర్త. “గీ. యువతిమండలముల కొడయఁడవు గమ్ము.” శై. ౫, ఆ. ౧౧2. 2. అధికారి. “సీ...వైశ్య తన యుండు రెండు కూద్రాతమాజుఁ, డొకపాలు గొనుటకు నొడయులు...” భార. ఆను. ౨, ఆ. ౨3౫. విణ. స్వామి, యజమానుడు. “ఆ. ...గృహ, యుక్తుఁ డోషధులకు నొడయుఁ డగుట.” భార. కాం. ౧, ఆ. 3౧౨.

ఒడయరాలు. దే. విణ. (ఒడయఁడు+ఆలు.) అధికారిణి. “సీ...తల్లితండ్రులును బాంధవజను లును, గారు నిన్నీగికి గర్తలు విను నీవ యొడ యరాలవు...” భార. ఆర. 2, ఆ. 332.

ఒడలిచూపాడయఁడు. దే. వి. (ఒడలి+చూపు+ ఒడయఁడు.) ఒడలినిండ కన్నులు గలవాడు, ఇంద్రుఁడు. ఆం. సం. దేవ. ౧2. ఇట్లే: ఒడలి చూపులజేడు. పెడ. శకుం. ౨, ఆ. ౨౧౪.

ఒడలు. దే. వి. డౌ. (క. ఒడల్. త. ఉడల్.) శరీరము. “చ. ఒడలను బ్రాణముల్ గలుగ...” భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౨౪౮. లక్ష్మీ. ౨, ఆ. 3.

ఒడలెత్తు. దే. ఆ. క్రి. (ఒడలు+ఎత్తు.) జన్మించు, పుట్టు. “ఉ. ఈయభిలాండవృత్తి నొడలెత్తిన ధన్యుల నెల్ల...హరి. ఉ. 2, ఆ. ౧౧౫.

ఒడి. దే. వి. 1. ఉత్పంగము, తొడ వైభాగము. “సీ. తమకించి యొడి నుంచి...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౨౧2. 2. వస్త్రపుటి, ఒడివై ధరించుబట్ట. ఆం. భా. ద్వి. ౧౫3. “ఉ. చిచ్చొడి గట్టినట్టు ...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౧౨౮. 3. పశుయోని. (శ. ర. బ్రా.) 4. ఒడుపు. “క. ఒడి దస్సినపాము వొరె...” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౦3.

ఒడిబ్రాలు. దే. వి. (ఒడి+బ్రాలు.) క్రొత్తపెండ్లికూతు నకు మంగళార్థ మొడిబట్టలలో గట్టు బియ్యము. (శ. ర. వా.) ఇట్లే: ఒడిబియ్యము. ద్వి. పరమ. ౫, ఆ.

ఒడికట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఒడి+కట్టు.) ఒడివట్టు; అన్ని టికిని సిద్ధపడు. “చ...మా,యల కొడికట్టి తెంతటి గయాళివి...” సా. 3, ఆ. ౪౯. భా.రా.యం. ౧33౫. వి. 1. వస్త్రపుటి, ఒడివై ధరించుబట్ట. “సీ. కుట్టినచెంగావిగుడ్డల యొడికట్టు...” కాళ. ౪, ఆ. ౫౪. 2. ఒడ్డాణము. రాధికా. 3, ఆ. ౧౧౨.

ఒడికము. దే. వి. 1. అందము. “చ. కనుగవఁ గల్లు తేటియొడికంబును...” శుక. 3, ఆ. ౧౦౫. 2. ఉపాయము. “చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్న మున నొక్కమహాశిల గొండమొడికిన్, గడవఁగ భారము...” నా. పంచ. ౧, ఆ. ౧౦2. 3. వాత్సల్యము. “క. తనయఁ గని గారవంబున,నను దినమును సావధానయై యొడికమునం, జెనిచి ...” దశ. ౫, ఆ. ౧2. విణ. 1. ఇంచైనది. “చ. ఒడికపునెజ్జ సేసి ప్రియుఁ డొయ్యన నందు శయింప...” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౧౧. య. ౨, ఆ. ౪౬. 2. తృప్తికరము. “ఉ...ఒకింత యాఁకటన్, గాయము డయ్యనీక యొడికంబుగ నన్నము వెట్టు...” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౨౦౦. 3. యుక్తము. “చ. గళ్ళనెన దీసి...మెట్టు లొడి కంబుగ నొత్తి...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧3౪.

ఒడికాడు. దే. విణ. (ఒడికము+కాడు.) నమయ జ్ఞాడు, ఒడుపు గలవాడు. “ఉ...ఇచ్చినబాస దప్పె నిం, కం దనుఁ గన్న దెప్పు నొడికాఁ డని కొంకెడ గాని యచ్చుతా.” భార. అశ్వ. 3, ఆ. ౧౮౧.

బడికారము. దే. వి. బడుపు. (ఉదేశ మని శ. ర; నూ. ని.) “రగడ. కా రనకే యొడికారపుఁ గిం కను...” య. ౪, ఆ. ౨౫.

బడితాడు. దే. వి. (బడి+తాడు.) వేటసాధన విశే షము. “న...బడితాడుఁ దలముట్ల గొని...” కాళ. 3, ఆ. ౪౬.

బడిదామర. ద్వ. వి. (బడి+తామర.) వృక్షవిశేషము. (శ. ర.)

బడిదారము. దే. వి. (బడి+దారము.) స్త్రీల మొల నూలు. “ద్వి. మొనసి సొన్నాటకములయొడి దార, మునకుఁ దాఁ దగడె యమ్మదీయచీర.” ద్వ. భాగ. ౧౦, స్కం. (శ.ర.)

బడిపిలి. దే. వి. ఒకవిధ మగుబియ్యము. (ఆహారవిశే ష మని శ. ర; జా.) “క. ఓలింగమ విను నివ్వరి, ప్రాలును నొడిపిళ్ల గునుకుఁబ్రాలును...” కాళ. 3, ఆ. ౬౭. “ద్వి. బడిపిలిపాసెంబు నుడువనే తులను.” బస. 3, ఆ. ౬౬౦. పం.

బడియించు. దే. స. క్రి. (బడియు. ధా. ప్రే.) బడి యుండేయు, తీయించు. “గీ. ఎనఁగు నొడియించె ననఁగఁ దీయించె ననుట.” ఆం. భా. తృ. ౧౩౨.

బడియు. దే. ఆ. క్రి. (క. బడి.) 1. వ్యాపించు. “క...వెన్నెల, జీలజీల దిమ్మల తనొడిసెఁ జీకటు తెడనెన్.” రంగా. 3, ఆ. ౧౮౭. 2. కాటు. “ద్వి...విషము, లుడుగక ముఖమున నొడియ ...” హరిశ్చ. పూ. ౧౯౭౯. పం. 3. బడుపు వేసికొని యుండు. “గీ. బడిసి తలపట్టి తిగిచి...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౨౮. స. క్రి. 1. పాఱుఁ ద్రోలు. “నీ...రత్నదీప్తులు తమిశ్రంబు నొడి య.” దశా. ౧, ఆ. ౨౦౬. 2. ఆవలీలగాఁ బట్టు కొను. “గీ...వాని ముందల నొడిసి తిగిచి.” జై. 3, ఆ. ౧౧౩. 3. పొండు. “నీ...బహుఫలా తృప్తము లొడిసి.” పాండు. ౨, ఆ. ౧౭.

బడిసియ = బడిసె. (శ. ర.)

బడిసె. దే. వి. 1. వృక్షవిశేషము. “వ...కొడిసెల నొడిసెల నండుగల నిందుగల...” పిన. శకుం. ౨, ఆ. ౧౪. 2. బడిసెగడ్డ. (శ. ర.)

బడిసెగడ్డ. దే. వి. (బడిసె+గడ్డ.) బిళ్లరోగము. (జా.)

బడిసెప్రాలు. దే. వి. బ. ఆదవిలోఁ బండు ధాన్య విశేషము. “వ...బడిసెప్రాలు నూనెబియ్యంబు ...ఆదిగాఁగలుగు వన్యధాన్యంబులు...” పిన. శకుం. 3, ఆ. ౧౨.

బడిసెల. దే. వి. పెద్దతాడు నడుమకు మడచి నడుమఁ జిన్నతాయి యుంచుటకనునూలముగా వెడలుపు గలుగునట్లై యందు తాయి నుంచి గిరిగిరఁ ద్రిప్పి గిరిపేటు వేయుటకై చేసిన సాధనము, క్షేపణి. “చ. బడిసెలతాతి చందమున ...” సా. ౧, ఆ. ౯౩. కాళ. 3, ఆ. ౧౦.

బడిసెలకాడు. దే. వి. (బడిసెల+కాడు.) బడిసెల వేయువాడు. “నీ...బడిసెలకాడ్రను నొడ్డుఁ డు...” హరి. ఉ. ౧, ఆ. ౫౩.

బడుచు. దే. స. క్రి. 1. గెలుచు, జయించు. “గీ... లోని సహజ వైరివర్గంబు నొడిచినవాడ యొ డుచు, నశ్రమంబున వెలుపలియహితతతులు.” భార. ఆది. 3, ఆ. ౨౦౬. 2. నశింపఁజేయు, పోగొట్టు. “క...మనుజుఁ డొడుచు నశుంబుల్.” భీమ. ౬, ఆ. ౩౨౩. వేటాడు, చంపు. “వ... ఇద్దరంత కాంతారంబునం గలమృగసంతానంబు నొడిచి...” వె. శకుం. ౨, ఆ. ౧౧౮. 4. బల మతముగా లాగు. “గీ...ఆశక్తి సీరజాత్ముఁ డొ డిచి కొనియెనె...” భార. ద్రో. ౫, ఆ. ౨౪౩. 5. గ్రహించు. “వ...ప్రసంగవాక్యంబుల నింగి తంబు నొడిచి కొని...” కేయూర. ౪, ఆ. ౧౨౦.

బడుదొడుకు. దే. వి. 1. ఎగుడుదిగుడు; నిమోక్ష న్నతత్వము. 2. కష్టము, సంకటము. “క. తరుణి మణిజ్ఞానమునకు, దొన గాక తృణంబు పూని తుద లేక వసుం, ధర యొడుదొడుకులఁబడి మహి, ధరములు చుట్టుపడి తావు దరలకయుం డెన్.” రసిక. ౨, ఆ. ౯౮. (రెం డర్థములకు నిది యుదాహరణము.) విణ. 1. ఎగుడుదిగుడైనది, నిమోక్షనతము. “వ...ఆడవికడ కొత్తికొని నడచి యొడుదొడు కగుడు...” స్వా. ౪, ఆ.

౧౧గి. 2. ప్రమాదకరము; కష్టమైనది. వా:—
వానిస్థితి యొడుదొడుకుగా నున్నది.

ఒడుపరి. దే. విణ. (ఒడుపు+అరి.) 1. మోసకత్తె;
మోసకాడు. “ద్వి...మదవతు లేవంపుఁబుట్టు,
లొడుపరుల్...” పండితా. పురా. ౧౧౬, పు.
2. తుంటరి. (ఆం. పా.)

ఒడుపు. దే. వి. 1. పట్టు. “వ...తనమీఁద వ్రాలు
కేలుదోయియొడుపు దప్పించుకొనియె.” నైష.
౨, ఆ. ౪౬. 2. మోసము. (చూ. ఒడుపరి.)
3. పట్టుకొనుట, మీఁదఁబడుట మున్నగువానికై
పన్నిన యుపాయము. “ద్వి. ఒడుపు దప్పినయట్టి
యరగంబహారె.” ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౬౬,
పం. 4. లాభము. (శ. ర.)

ఒడ్డగ. దే. వి. జీంకకొమ్ములు రెండు చేర్చి యలుగు
లమచ్చి డాకేలఁ బూను నాయుధము. ఆం. భా.
ద్వి. ౨౦౬.

ఒడ్డగించే. దే. స. క్రి. పంచు, వ్రాలుచు. “ద్వి.
ఓహో యనుచు గతు లొడ్డగించుచును.” పండి
తా. పర్వ. 32౧, పు.

ఒడ్డగిలు = ఒడ్డగిట్టు. 1. ఒఱగు. (చూ. ఒడ్డగిట్టు.)
2. స్రవించు. “క...చన్నులతుదిపా, లొడ్డగిల
...” భాగ. ౧, స్కం. ౨౬౦. 3. విజృంభించు.
“క...గెలుపునఁ గపివీరు లొడ్డగిల...” రామా.
౮, ఆ. ౫౪.

ఒడ్డగిట్టు. దే. ఆ. క్రి. ఒడ్డగిలు. (ఒఱగు.) “గీ. దొడ్డ
వయసున శితాంశుఁ డొడ్డగిట్టె.” భీమ. ౨,
ఆ. ౫౪.

ఒడ్డగెడవు. దే. విణ. తలక్రిందైనది, విపర్యస్తము.
“ఆ. కెడనె హయము లొడ్డగెడవయ్యె రథము
లు.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౬౪, భాగ. ౮,
స్కం. ౨౧౬.

ఒడ్డణము = ఒడ్డాణము. వై. వి. (క. ఒడ్డణ.) కాం
చి. “సీ. పదివన్నియలకోట వసిడియొడ్డణము
గా...” దశా. 3, ఆ. ౧౧౬. ఆం., భా. ద్వి.
౧౫౦.

ఒడ్డనము. యు. దే. వి. 1. పణముగాఁ జేసినవస్తువు.
“గీ...వాడిశరము, లూర్తితాక్షము లనువురి

యొడ్డనములు, గాఁగఁ బోరెడుసీద్యూతకర్
మందు.” భాగ. ౬, స్కం. ౯౧౬. 2. పూహ
ము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౧౦. దశ. ౧౨, ఆ. ౫3.
3. వై. వి. (సం. అడ్డనమ్.) కేడెము. “చ...వాని
నెల్ల నొ, డ్డనమున నాఁగి యాఁగి...” హరి.
ఉ. ౨, ఆ. ౨౦౬. కు., సం. ౧౧, ఆ. 2౦.

ఒడ్డరి. దే. విణ. (ఒడ్డు+అరి.) ఆశ చూపువాడు.
(చూ. ఒడ్డరితనము.)

ఒడ్డరితనము. దే. వి. (ఒడ్డరి+తనము.) ఆశపెట్టుట.
“ఉ. న న్నడకించి యొడ్డరితనంబున నా దగు
విద్య నీవు నై, కొన్న సహింప నేర్తునె...”
భా. ౨, ఆ. ౧౬౬.

ఒడ్డాణము. వై. వి. (సం. ఓడ్డాణమ్. క. ఒడ్డాణ.
త. ఒడ్డియాణం.) 1. కాంచి, స్త్రీలు నడుమున
బిగి కై ధరించుబంగరు మున్నగువాని యాభరణ
విశేషము. “సీ. గగనసోదరవలగ్న ప్రదేశమున
కోడ్డాణబంధంబె యొడ్డాణ మిడుట.” పాం
డు. ౫, ఆ. ౧౫౦. 2. యోగపట్టె. “సీ. విశే
య మైన యొడ్డాణంబు లవణిచే నక్కళించిన
పొట్ట మక్కళించి.” స్వా. ౧, ఆ. ౫౯. 3.
అసనవిశేషము, యోగబంధములలో నొకటి.
“క. గొడ్డగపు జరావ్యాధుల, కడ్డమగున్...
ఒడ్డాణపుబంధ మెలమి యోగిం ద్రులకున్.”
శివయో. 3, ఆ. 2౪.

ఒడ్డారము. దే. వి. (త. ఒడ్డారం.) 1. వేశాశోభము.
“సీ...వినతయు నేనును వేడ్క నరిగి, యచ్చ
తెల్పునఁ గడు నభిరామ మగునొక్కయశ్వంబు
గాంచితి మవ్వఘాటి, కేవలధవళంబు నా విని
యొడ్డారమునఱు నే నడ నల్లఁదనముఁ గంటె.”
గీ. వెనుకదన నన్న వా దయ్యె...” భార. ఆను.
౧, ఆ. ౧౯3. 2. పుతము. “సీ. ఒడ్డాణ మిది
నాది యొడ్డార మేటికె యొడ్డా యయో దీని
కువిద సీతు.” బహు. ౨, ఆ. ౬2. 3. మాతెత్తు.
“వ...ఒడ్డారంబు లొడ్డెనేని...” రామా. ౬,
ఆ. ౪౨. 4. మకరమాట. ఆం. భా. ప్ర. ౧౧౮.

ఒడ్డారింపే. దే. ఆ. క్రి. 1. పలుకు, మాటాడు.
“క...కోడండ్రును మా, టొడ్డారింపక నడకు
రె...” భాగ. ౮, స్కం. ౪౬2. 2. సాహ

సింఁచు. “క. బడ్డారించి విషంబున, కడ్డము చను
దెంచి కావ నధికులు లేమిన్...” భాగ. ౮,
స్కం. ౨౧౭. ౩. ఎదిరించు. “సీ. ఏల యెడ్డా
రించె నీపాపడు...” నృసిం. ౪, ఆ. ౨౮.

బడ్డించు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యతిరేకించు, విరోధించు.
“మ...మే లయ్యె నొడ్డించి లంఙియతో నుం
డఁగ వచ్చె...” కు. సం. ౮, ఆ. ౧౩౯. 2.
నిరాకరించు. “సీ. తదితరశ్రీత్రముల్ తమయం
దు నిలు మన్న నొడ్డించుటలవోలె నూర్చులెనఁగ.”
పాండు. ౨, ఆ. ౧౩౪. ౩. క్రి. బడ్డునట్లు
చేయు. “క...ఆట మాని యెడ్డించునం, గా
వలనె...” ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౬౩.

బడ్డిన. దే. వి. ఒకవిధ మగుపాత్ర. “మ. గంటెన్
గిండ్లును దట్ట లొడ్డికలు...” వరాహ. ౪, ఆ.
౧౧౨.

బడ్డియ = బడ్డె (క. ర.)

బడ్డియాణము = బడ్డాణము. “గీ. కత్తెరల నొడ్డియా
ణముల్ గ త్తిరించి.” ప్రబంధ. ౭౬౯.

బడ్డీ. దే. వి. ఒకజాతిపావురము. ఆం. భా. ద్వి.
౮౯, సా. ౧, ఆ. ౧౧౭.

బడ్డీడు. దే. వి. 1. ఓడ్డిదేశపురాజు. 2. ఒకజాతి
పావురము. “సీ. ఘన మైన కండకొవ్వునఁ
బాటులెంచిన యెడ్డిని వెనులావు లాడఁ దన్ని.”
శై. ౧, ఆ. ౫౪. (రెండధములకు నిది యుదా
హరణము.)

బడ్డు. యం.దే.స.క్రి. (క. త. బడ్డు.) 1. పుడె మిడు.
“వ...వివిధవస్తువాహనంబు లొడ్డి...” భార.
ఆర. ౨, ఆ. ౬౨. సభా. ౨, ఆ. ౧౭౪. 2.
(వలము.) వఱచు; వన్ను. “గీ. దాయ లొడ్డిన
మాయ జూదంపుటురులఁ బడి...” భార. విరా.
౨, ఆ. ౨౨౫. 3. చాచు. “గీ. ఒరులయ్యాగికి
నకట చేయొడ్డ కుడు, నట్టి నాకు...” భార.
కాం. ౪, ఆ. ౧౫౮. 4. (చెవి) బడ్డు. “క. విని
యెఁ జెవి యెడ్డి...” విక్ర. ౫, ఆ. ౨౧౬. 5.
వియు. “క. వి నలరమ్ము లొడ్డఁ బరమేశ్వరు
చిత్తము...కరంగి...” కు. సం. ౪, ఆ. ౬౯.
6. అడ్డుముగా నుంచు, అడ్డు. “క...దుర్బద,

క్రీడఁ జరించురాజు హరకేశవు లొడ్డినఁ గావఁ
జచ్చుఁబో.” భాగ. ౧, స్కం. ౪౭౩. 7. పడ
వైచు. “క. దట్టముగా ధరాధరవితానము
లొడ్డుచు...” భా. రా. యం. ౨౭౨. వి.
1. తీరము. “సీ. బడ్డువైః బాజుచు నుండి
నది...” రామలి. ౩౬. 2. పుడెపు సొమ్ము.
“గీ. గెలుపు నాయదిగా నొడ్డు గిలుబ నేర్చి.”
ద్వా. ౧౦, ఆ. ౮౮. 3. పూహము. “వ...
అభిమన్యు డియ్యొడ్డు భేదించి...” భార. క్రో.
౧, ఆ. ౩౯౪. 4. అడ్డు. “క...కావలివారల,
యెడ్డు గడచి...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.
౧౪౦. 5. విధము. “మ...ఒక్కయె, డ్డున
బాహ్నుంబురుంబు లుప్పతిలె...” స్వా. ౩, ఆ.
౧౩౬. 6. వెడలుపు. “వ...బడ్డునం బదివేల
యోజనంబులు పొడవున ముప్పదివేల యోజనం
బులువై చుట్టి వచ్చి...” వరాహ. ౧౦, ఆ.
౧౧౪. 7. బలము. “క. బడ్డును బొడవును
రూపును, దొడ్డతనము గలిగి ప్రజ్ఞతో మెలఁగని
యా, బిడ్డున గనుకంటెను సతి, గొడ్డెననుమేలు
...” ద్వా. ౮, ఆ. ౧౩౭. విణ. 1. పెద్దది.
“వ...బడ్డుచెఱువులచేతను...” భీమ. ౧, ఆ.
౧౦౯. 2. విశాలమైనది. “ద్వి. బడ్డుతొమ్ములు
దొడ్డయూరులు...” పండితా. వర్స. ౭౪౪,
పు. 3. అధికమైనది. “సీ...బడ్డుగా నిట్టూర్పు
లాలయఁ బొగులు. స్వా. ౩, ఆ. ౧౨౩. వై.
స. అన్యుడు; అన్యురాలు. “వ...బడ్డకొడుకుల
కుం గాఁ దనకొడుకుల విడుచు దుర్బుధులునుం
గలరె...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౮౦. “క.
ఉత్పలగంధి న న్నుడుగు మొడ్డును బంపుము గల్లు
చేర...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౯౩. వి. ఒకఁడు,
ఏకకుడు. (క. ర.)

బడ్డుకొను. దే. ఆ. క్రి. (బడ్డు+కొను.) తప్పకొను.
“క. వ్రేటున కెత్తినట్టి ప్రతివీరునికత్తికి నొడ్డు
కొంట యె, చొప్పటను గల్గినట్టిది...” కళా. ౮,
ఆ. ౭౦. సిం. నార. ౫౦. స. క్రి. ప్రారంభిం
చు; పూను. “గీ. ఇతరకాంతలఁ దనతోడ నిచ్చ
గించి, యుపరిసురతంబు సలుపంగ నొడ్డుకొన్న,
యల్ల చోటులఁ గ్రాగినయట్టిలోహ, పాత్ర నె
త్తుఁడు...” మల్లా. ౩, ఆ. ౩౩.

బిడ్డగుండ్లు. దే. వి. బి. (బిడ్డ+గుండ్లు.) గండలైల ములు, కొండమోదినుండి వడు పెద్దశిలలు. (అం. పా.)

బిడ్డవిడుపు. దే. వి. బాలక్రిడావిశేషము. “నీ... బిడ్డవిడుపు చెట్టుడుగాయ విండ్లమ్మలాటలు...” హంస. 3, ఆ. ౧౪౬.

బిడ్డనూపు. దే. స. క్రి. (బిడ్డ+నూపు.) ప్రతిఘటించు. “గీ. ఒకరణమె చాలు గనకాద్రి నొడ్డునూపు.” దశా. ౧, ఆ. ౮౯.

బిడ్డె. వై. వి. (సం. పీడ్డా. క. బిడ్డ.) పీడ్డ) దేశ స్థండు. (శ. రం.) 2. ఒకానొకజాతివాడు.

బిడ్డోలగము. దే. వి. (బిడ్డ+పీలగము. క. బిడ్డోలగ. త. బిడ్డోలకం.) నిండుకొలుపు, అం. భా. ద్వి. ౧౭౧. భార. విరా. ౫, ఆ. ౨౦౪.

బిత్తగిలు = బిత్తగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు, ప్రక్క కొఱగు. “గీ...రతిదేవి పాలిండ్ల నొత్తగిలిన, యించు విలుకాని నానీనా రిడుపునందు.” నైష. 2, ఆ. ౧౫౦. “మ. అలరున్ శయ్యకుఁ జేరి యొత్తగిలి...” దశా. 3, ఆ. 2౭. 2. తొలగె. “నీ. వనధికనన్యక కిన్న వక్షంబు డిగ్గి యొత్తగిలఁ జేవలగొనుదంటతనము.” దశా. 3, ఆ. ౧౭౧. 3. అంటుకొను. “క. అంగన యొక్కొకమఱి యు, త్రుగమణి స్తంభయప్పితో నొత్తగిలన్.” కాశీ. ౪, ఆ. ౨౦౯.

బిత్తగిల్లు = బిత్తగిలు. 1. అంటుకొను. “నీ...ఉదరంబు వీపుతో నొత్తగిల్లి” కాశీ. ౬, ఆ. ౪౧. 2. చలించు. “ఉ...పంచబాణుచే, జిత్తము లొత్తగిల్లి...” పద్మ. 3, ఆ. ౧౪౩.

బిత్తడము. దే. వి. (క. బిత్తడ.) 1. ఒత్తుడు. “నీ. తారహారముల యొత్తడ మెఱుంగరాని చరిరంభముల ప్రేమపరవశంబు.” కవిరా. ౨, ఆ. ౧౬౫. 2. పీడనము. “నీ...బిత్తడ మ్మెత్తు నాఁచిడనమ్మ...” అం. భా. ప్ర. ౧౫౦.

బిత్తడి. దే. వి. 1. రాయిడి. “వ. బండొరుల యొత్తడింబొడిపాడి యై.” స్వా. ౬, ఆ. 2౧. 2. పీడనము. “నీ. చగఱ నొత్తడి నోర్చు బాడి...” అచ్చతెలుంగుభారవి. ౨, ఆ. 3. తఱచుచదనము.

“ఉ. ఎత్తులయొప్పుకంటు సర మెత్తుట యొప్పు గఁ జొక్కి విల్వకా, టొత్తడి బుప్పముల్ కొసర కూరక యున్నికి...” విక్ర. ౧, ఆ. ౮౩.

బిత్తరము. దే. వి. (క. బిత్తర.) ఉద్రేకము, ముమ్మరము. “వ...అప్పుడమితేడు వెదంద వాడి తూపుల నతనికాళ్లు కత్తిరించి యయ్యుత్తరము నొత్తరముం గుఱుచవఱిచిన...” రామా. ౮, ఆ. ౧౫౪. విణ. ఉద్రేకించినది. “వ. ఇత్రైణం గున నొత్తరంబై జగత్తు లుత్తలపడ...” రామా. ౮, ఆ. ౧౨౮.

బిత్తరించు. వై. స. క్రి. (సం. ఉత్త్రా. క. బిత్తరిను.) 1. మించు. “వ...వృత్తగిరుల చఱుల సిరులనడరుపడతుల నడలకు గురువు లగుచు మెఱయుముబువుల నొత్తరించు మత్రేభంబులును...” భాగ. ౮, స్కం. ౪౪౭. భార. శల్క. ౨, ఆ. ౨౬౨. 2. ఉద్రేకము కలుగఁజేయు. “చ...రహస్యము చిత్తము నొత్తరింపఁగన్.” జై. ౮, ఆ. ౫౮. 3. అతిశయింపఁజేయు. “చ...నభిష్పరమానసంబులక, గుతుకము నొత్తరించుచు...” దశ. ౧౨, ఆ. ౬౪. 4. చిమ్ము; త్రోసివేయు. “వ...బాహుబండంబులు గత్తిరించియు బయల్బడు నొత్తరించియు...” ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౧౪౮.

బిత్తరించు. వై. అ. క్రి. పెగపొందించు. “నీ...మేడిగమవ్వంబు మిగుల. ఆ. నొత్తరించుఁ దఱుమ నూకించుఁ దాలిమి, క్కలించు నెఱయ నప్పలించు.” కు. సం. ౫, ఆ. ౪౧.

బిత్తి. దే. అవ్య. గట్టిగా. “క...బిత్తి యడిగిన...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౫౧, ౧, ఆ. 3౪౬. నైష. ౫, ఆ. ౧౪౬.

బిత్తియాడు. దే. స. క్రి. (బిత్తి+యాడు.) దూషించు. “వ...చెలికత్తియల మొత్తంబుల నొత్తియాడుచు...” నీలా. ౨, ఆ. ౧౧౮, చంద్రా. ౨, ఆ. ౧౨౨.

బిత్తిలి = బిత్తి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా. “ఉ...బిత్తిలి నవ్వ...” భార. సా. ౧, ఆ. ౫. “క. బిత్తిలి లొగడుచు...” భాగ. ౧, స్కం. ౫౦౮. 2.

మఱిమఱి. “నీ. వనిత యూర్పుల వాడి వత్త
లై నవయోజ ముకుళంబు లొత్తిలి మూరుకొనుచు
...” సిన. శకుం. 3, ఆ. ౨౦౯.

ఒత్తిలు = ఒత్తిగిలు. 1. తప్పకొను. “క. కుత్తుకకు
నడ్డపడునూ, రొన్నొత్తిలి పోనీక...” భార. ఆశ్వ.
౧, ఆ. ౧౭౩. 2. చోటుతప్ప. “చ. తపనహి
మాంతు లొత్తిలి తారలు దుట్టె...” రంగా.
3, ఆ. ౧౪. 3. ఒత్తు, నొక్కు, “క...చెలికత్తె
లతో, నొత్తిలి పలుకంగ ప్రాన్నడు...” ద్వా.
3, ఆ. ౨౯.

ఒత్తు. నే. ఆ. క్రి. (క. త. ఒత్తు.) 1. అధిక మగు.
“క. కఠ పంతంతకు నొత్తగ...మనుజుల్, సుర
సుర సుక్కిరి...” కాళ. 3, ఆ. ౧౧౧. జై. 2, ఆ. ౧౦. 2. కేకవేయు. “కా..., ఒత్తె
బిన్నిమూర రార యని...” హర. ౨, ఆ.
౧౩౪. 3. మీఁదికి వచ్చు. “క. పగవా రొత్తిన
యప్పుడ, జగ మెఱుంగంగఁ జెగుట యొండె
నైరణ యొండె, చగు...” ద్వా. ౮, ఆ.
౧౧౯. 4. గ్రుచ్చుకొను. “గీ. హంసతూలిక
పాన్నువై యలరుమొగ్గ, యొత్తునునుమేను
గల్గునీలోత్పలాక్షి.” హర. ౪, ఆ. ౧౨.
5. పాడము. “నీ. సమృదంబునఁ గామిజనుల
చిత్తంబులు చిగురొత్తఁ దరులందుఁ జిగురు
లొత్తె.” కు. సుం. ౪, ఆ. ౮౯. 6. ఒఱగు.
“చ. గరువున కొత్తఁ జెంగలంప కచ్చు ఘటించిన
మాళిఁ జుట్టె...జిల్లుపాగ...” స్వా. ౧, ఆ.
౧౦౮. స. క్రి. 1. నొక్కు. “నీ...అవనిఁ బెట్టి
యొత్తిన...” భార. విరా. ౨, ఆ. 3౪౭.
కళా. ౧, ఆ. ౯౦. 2. బాధించు. “ఉ...సు
తునిం దగుపల్కుల నంత యొత్తుడే.” భార.
శల్య. ౨, ఆ. 3౭౦. భా. రా. యు. 22.
3. ఊఁచు; వాయించు. “ఉ. ఒత్తిరి శంభుకాహ
శములు...” కాశీ. ౬, ఆ. ౧౪౧. భాగ. ౧,
స్కం. ౨౪౧. “నీ...లోలలోచన యోర్పు
తాళ మొత్త.” వాల్మీ. 3, ఆ. ౧౨౧. 4. నవ
రించు. “గీ. జాఱునిగ కేల నొత్తుచు...” దశా.
3, ఆ. ౧౪౪. 5. పినుకు. “నీ...కరము పాద
ము లొత్తి కరుణ వడసె,” నైష. 2, ఆ.

౧౯౨. 6. తుడుచు, అడ్డు. “గీ. కన్నుగవ
నశ్రు కణములు గ్రమ్ముడేరఁ, బాపతలమున
నొత్తి...” భార. ద్వా. ౧, ఆ. 3౩౮. నైష.
౨, ఆ. ౧౪౦. 7. గొట్టు. “నీ. బిగివెండ్రుకల
కప్పు జిష్టునీలమహాంధకారపంక్తుల నైనఁ గడకు
నొత్తు.” పరమ. ౨, ఆ. 3౭. 8. పుహసించు.
“గీ...ఎంత, తనదుతీత్రత్వ మని తీత్రధాము
నొత్తు.” కు. సుం. ౧౦, ఆ. ౧౬౧. 9. బలిమి
నాక్రమించు. “వ. కొందఱు కొందఱ
నివేశనంబు లధికాభిలాషంబున నొత్తికొనుట
కారణంబుగా నివాదంబు వుట్టిన...” భార.
మహా. ౧౯. 10. పరిక్షించు. “ద్వి. మాట
నందులు వట్టి మన సొత్తి చూడ.” ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౪౦౦. వి. 1. నొక్కుడు. ఆం.
భా. ప్ర. ౧౧౦. నైష. ౨, ఆ. ౨. 2. నొక్కుడు
వలని యానవాలు. “గీ. యోగివంద్యుని నదిటి
యొత్తులకును, రణితకేయూరమణులు కారణము
గాఁగఁ, దలఁపుదురు కాని...” దశా. 3, ఆ.
౧౪౮. 3. స్పృశత. “వ...ఒత్తు గలపాదరు
టడవులు...” స్వా. ౪, ఆ. 3౭. 4. తుడుపు;
అడ్డుట. “ఉ...లేమిఁ జూచి తడియొత్తుల
దోవతి నీడు...” పద్మ. ౧౦, ఆ. ౨౪౬.
5. మెత్త. “నీ. పసిఁడిమందెయనలోపలఁ బట్టు
పొత్తులయొత్తున నొఱగి కూర్చుండ నేర్చె.”
వి. పు. 2, ఆ. ౧౨౧. 6. ఆక్రమణము; బాధ.
“వ...పరులయొత్తు లేనిరాజ్యంబు పూజ్యమహి
మం బరగు.” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౮౯.
7. వ్రాయునపుడు కాకితమున కడుగున పెట్టు
అట్ట మొ. (వా.) 8. ద్విత్వము. వా:—“క”
ఒత్తు, “చ” ఒత్తు మొ. బ. 1. పిల్లలచేతులకు
పెట్టెడు నాభరణ విశేషము. (శ. ర. వా.)
2. స్త్రీలయాభరణవిశేషము. “నీ...ఒత్తులతోడి
కడియములను...గీ...పెయ రతుల, బేరమా
డుచుఁ గాఁపుగుబ్బెతలజోడు.” శుక. ౨, ఆ.
3౩౨. విణ. 1. సాంద్రము. “ఉ. ఒత్తుగ మాళిఁ
బింపములు నుత్పలపత్తము కర్ణపాళి నా,యత్త
ము చేసి...” గంధ. ౨౩౧. 2. మిక్కుటము.
“ఉ. ఒత్తుగ మాంసముఁ..., కుత్తుక బంటిగా
మెనగి...” హరిశ్చ. ౧, ఆ. ౧౪౦. 3. అధా

ర మైనది. వా:—ఉత్తరము వ్రాయునపు డీపు
స్తక మొత్తుగాఁ దీసికొనుము.

ఒత్తుకమ్మి. ద్వ. వి. (ఒత్తు+కమ్మి.) బొద్దులకు ప్రక్కల
కమ్మివలె నేర్పఱచెడు అవయవవిశేషము.
(శ. ర.)

ఒత్తుకాఁడు. దే. వి. (ఒత్తు+కాఁడు.) నులి పోయఁ
వాఁడు. “ప...ఆతండును గుణధ్వని తంశ్రీనా
దంబుగా సావిండ్లవా రొత్తుకాఱుగా గాండీ
వంబు వీణగా వినోదంబు సలిపె.” భార. విరా.
౫, ఆ. 23. శుక. ౨, ఆ. ౧౦.

ఒత్తుకొను. దే. ఆ. క్రి. (ఒత్తు+కొను.) 1. త్రోసి
కొను. “క. ఒత్తుకొనుచు రాసిఁ జనదు...”
భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౬౭. స్వా. ౪, ఆ.
౧౧౫. 2. ముప్పుర మగు. “ప. ఆవి యొడో
రుల లేసికొని గోషిక లోషికలు లేనిచిత్తంబుల
నెత్తిన తత్తఱంబు లొత్తుకొన నుదారంబు లగు
శృంగారంబులతో నిండ్లు వెలువడి.” భాగ.
౧౦, స్కం. పూ. ౧౮౫. స. క్రి. 1. ఆక్ర
మించుకొను. “క. వారు దెన లొత్తుకొనియు
ధరారాజ్యం బిచ్చి పోయిరా పోరా తా, రార
బృషిడ బడియును...” భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.
౨౦౪. కు. సం. ౧౦, ఆ. ౧౬౯. 2. అద్దుకొను.
“గీ. కన్నుగవ నొత్తుకొనుచు వక్షంబు చేర్చి.”
దశా. ౨, ఆ. ౧౮.

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. అదుముడు. “ఉ...ఎవ్వతెం,
బెట్టినవాడవో హృదయశీత దానికి నొత్తు
డొడ జూమి.” కవిక. ౪, ఆ. ౧౫౧. 2. వ్రాయు
నపుడు కాకితమున కడుగునఁ బెట్టునట్ట మొ.
(శ. ర. వా.)

ఒత్తుదెంచు. దే. స. క్రి. (ఒత్తు+తెంచు. స్వార్థ
మున.) నొక్క. “గీ. ఉరుకుచొగ్రంబు లొం
డొంటి నొత్తుదేర.” కు. సం. ౯, ఆ. ౧౪౨.

ఒత్తువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఒత్తు+వడు.) అదుముడు
వడు. “గీ. ఒత్తువడి కాంచనాదిధాతూచ్చయ
ములు, రసము చిప్పించి రత్నరాసు లొలుక.”
హరి. పూ. 2, ఆ. ౧22.

ఒత్తెడుపిల్లి. దే. వి. పునుగుఁబిల్లి, గంధిలము. “సీ...
చట్టపుమెకము పునుగుఁ, గీ. బిల్లి యొత్తెడుపిల్లి
నాఁ బేట్లు వెలయు, గంధిలమునకు...” సాం.
ని. తిర్య. ౮౨.

ఒత్తొరపు. దే. వి. (ఒత్తు+ఒరపు.) 1. ఒత్తుడు.
“సీ. నిలుచు నొత్తొరపున వలచిన యవ్వుడు
గొనిపోవు నవలీలఁ గూలవైచు.” భార. విరా.
౨, ఆ. ౧౫. 2. బాధ. “సీ. వృత్తులు నెల్లునే
యొత్తొర వొండువలనఁ బుట్టదుకదా కలఁకు
లందు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨2౮.

ఒదకలి. దే. వి. సరసము. “గీ. అమరభేనువుల్ సుర
పురి కరిగి తమకుఁ, దార యరిమిలితోఁ జేసి
తనుపుమిగుల, నభిమతార్థముల్ గురినె దేవా
లిమోచ, నెలమి నొదకలి యాడెడు చెలువు
వోలె.” కు. సం. ౧౨, ఆ. ౧౯౬.

ఒదరు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఒదఱు.) 1. వదరు, ప్రేలు.
“గీ. ఒదరి విరహుల నులికింప నోవెఁ గాని,...
అభి, సారికల శంకగోలువంగఁ జాలవయ్యె,
నూర్జితము లైనఘనకాల గర్జితములు.” కవిక.
౬, ఆ. ౧2. 2. గర్వించు, విఘ్నపీఠ. “సీ. వలఁ
తులై నిగిడెడు వలుఁదలొండములచే నొదరి
చేసాఁచు మృత్యువులువోలె.” నృసిం. ౪, ఆ.
౪౬. కు. సం. ౧౨, ఆ. ౧3౪. స. క్రి. దూ
షించు. “ప. దుర్యోధనుండు విదురుం దూల
నొదరి...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౦౫.

ఒదరుచు = ఒదర్చు. (శ. ర.)

ఒదర్చు. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు, వెఱుకు. “ఉ. కం
టకముల్ పదాగ్రములఁ గాడ నొనర్చిన నొప్పిఁ
గూయడెడ.” ఆము. 3, ఆ. 33. (శ. ర. పా.
‘కాడఁగదూసిన’ ముద్రి.)

ఒదలు = పొదలు. దే. ఆ. క్రి. పర్జిల్లు. “గీ. భూరి
నియమముతో నభిచారహోమ, మొడలఁ గా
వింప నన్ని యథోచితముగఁ, జెలఁగి...” భాగ.
౧౦, స్కం. ఉ. ౫3౨. (శ. ర. పా. ‘ఒనరఁ
గావింప’ ముద్రి.)

ఒదపు. వై. ఆ. క్రి. (సం. ఉద్భవక. ౪. ఒదరు.)
1. ఒదవెడు తృప్తవెట్టిదమున...” భార. విరా.

అ. ఆ. ౮౮. జై. ౨, ఆ. ౧౨౦. 2. కాలు.
 “గీ. ఒడవువృత్తుర క్తమున బుద్ధుడము తెనఁగి.”
 భార. కాం. ౪, ఆ. ౪౩౩. 3. దొరకు.
 “క. ఇది దప్ప నిప్పు డియ్యెడ, నొడవదు...”
 భార. కాం. 3. ఆ. ౨౮౬. 4. వినియోగపడు.
 “గీ...మీరు గలుగుటకును, ఫలము మీచేత
 నైనయూపని కొడవుట.” ప్రభా. ౧, ఆ. ౧౧౧.
 స్వా. ౧, ఆ. ౬౬. 5. వచ్చు. “క...చెట్టిద
 మును బెండును నగువలు, కొడవదు నీ నాలుకకు
 ...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౩౬౩; ౨౪౩.
 6. మెంపారు. “చ. ఒడవెడుజవ్వనంబు వెలి
 కొత్తగ...” ఆము. గీ. ఆ. ౨౧. 7. ఒప్పారు.
 “చ. ఒడవుశిశంగజూటమును నుజ్జ్వలదేహ
 మెలర్చు దోచె నా, రదుడు...” హర. ఉ.
 గీ. ఆ. ౧౦. 8. సిద్ధించు. “క...జైవయత్నము,
 బలవంతం బైన నెల్ల పను లొదవు...” వేం.
 పంచ. 3, ఆ. ౩౮౧. స. క్రి. ఇచ్చు. “నీ. ముది
 తక్తై యరమేని నొడవినకామరి...” దశా.
 3, ఆ. ౬౧.

ఒడవుబడి. ద్వ. వి. ఉపయోగము. (శ. ర.) విణ.
 ఉపయుక్తము. (శ. ర.)

ఒదిగిలి. జే. వి. (ఒడుగు ధా.) ఒడుగుట. (బ.
 ఒదిగిట్ట. ఆం. పా.)

ఒదికిలబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒదికిలన్ + పడు.)
 ప్రక్కకొఱగు. “నీ. కడలచే నొదికిలబడుచు
 ...” దశ. ౧౦, ఆ. ౬౩.

ఒదికిలు. జే. అ. క్రి. 1. ఒత్తిగిలు. “చ. ఒదికిలి
 పాన్పువై బలికి నొయ్యన కేలు దలఁపు చేసి
 ...” ఉ. హరి. గీ. ఆ. ౨౦౪. 2. ప్రక్కకొఱ
 గు. (చూ. ఒదికిలబడు.)

ఒదివిరిపాలు. జే. వి. బ. ఒకవిధ మగుధాన్యము.
 “నీ...కొత్తగోనియల యల బియ్యము పట్టు నె
 మిలివట్టు, నొదివిరిపాలును నొనరంగ బోనీ...”
 హరి. పూ. ౬, ఆ. ౨౧. (శ. ర. పా.)

ఒడుంగబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒడుగన్ + పడు.
 స్పార్థమున.) ఒడుగు, ముడుగు. “ఉ. కంటికి

నిద్ర గాన కొడుంగంబడి వేగెడము...” ఆము.
 3, ఆ. ౩౩.

ఒడుంగబాటు. జే. అ. క్రి. (ఒడుగన్ + పాటు.)
 ఒడుగు, తొలగు. “చ. పలికిన బ్రహ్మణుం
 డొడుంగబాటుక నిచ్చి...” భార. ఆను. 3, ఆ.
 ౨౬౧.

ఒడుగు. జే. అ. క్రి. (క. ఒడుగు.) 1. ముడుగు.
 “చ. గొరిజల త్రొక్కునం బ్రదిలి కుండలిభర్త
 యొడుంగ...” నృసి. 3, ఆ. ౩౬. 2. విధేయ
 మగు. “ద్వి...నీ నావధూమణికి, నొడుగుచు
 దాసివై యుండంగవలయు.” రు. రా. ఆయా.
 22 పు. 3. వెనుదీయు, తొలగు. “చ. శిని
 మనుమండు నద్దనుజు శీఘ్రమ నాలుగు నారసం
 బులక, వెనుక కొడుంగఁజేసి...” భార. భీష్మ.
 ౨, అ. ౨౨౮. భార. శల్య. ౨, ఆ. ౬౧.
 4. కలిసిపోవు. “క. మొదలఁ గలిగించి జగము
 లఁ, బదిలాబుగ నునిచి వానిఁ బడవడి తనయం
 దొదిగించి...” భార. కాం. ౬, ఆ. ౪౧౪. 5.
 దాగు. “ఉ...మధూత్పవవిహారము సల్పెను
 గారిదేవి తొల్పుట్టి గణేశ్వరుండు సురభామిను
 లాలమునం దొడుంగఁగన్.” భీమ. గీ. ఆ.
 ౧౦౯. నిర్వ. 2, ఆ. ౨౦. వి. ఒడుగుట.
 (చూ. ఒడుగువడు.)

ఒడుగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒడుగు + పడు.)
 1. తొలగు. “క. ఒడుగువడ యోజనత్రయ,
 ము దళం బగువిమతనైన్యముల నీరితిన్, మద
 మడచి...” వైష. గీ. ఆ. గీ. 2. అణచు,
 వశించు. “గీ. తదనుజాల సత్ప్రతాపంబు లొ
 డుగువడఁగఁ, గట్టువడిచె...” రాఘవ. ౪, ఆ.
 ౧౨౬.

ఒడుగువాటు. ద్వ. వి. (ఒడుగువడు. ధా.) ఒడు
 గువడుట, తొలగుట. “గీ. ఓరచూపులఁ జీటు
 నవ్వు లొడుగువాట్లు..., అలర కేళిక కరు
 పెంచె నెల్లరంధ్ర.” పార్వ. గీ. ఆ. ౧౮౮.

ఒడుగు. జే. అ. క్రి. అధికమగు. “గీ. ఆఘ మొకిం
 త యొకర్చిన నది యొకపుడు, గాలములు గొట్టు
 నాటిడుకిఖములు చెచ్చు, నొడుగఁ జేసినఁ దల
 యేరు మొదలుగాఁగఁ, గలగు తెవుల వేదన

గడలుకొలుపు.” మార్క్. ౨, ఆ. ౮౨. (‘తత్ప్రభుతతరంఘాల’ అని మూలము.) వి. (సంగీతమున) సంగతులు పలుకుట. “కా. ఔరా రాగము బాపుకే యొడుగు...” వాల్మీ. ౩, ఆ. ౧౩౬. విణ. ఆధికము. “క...అలర్కశాక మొదుగగఁ గొనుచున్.” ఆము. ౪, ఆ. ౯౫.

ఒడుగుబడి. చే. వి. (ఒడుగు+బడి.) 1. సమృద్ధి. (శ. రు.) 2. సంగీతమున సంగతులు పలుకుకత్తి. (వా.)

ఒడువు = ఒడుగు. 1. ఆధిక మగు. “చ...లంబెకుఁ ధనమొదువంగఁ బుచ్చికొని...” మార్క్. ౨, ఆ. ౧౬౪. (‘శుక్లమాదాయ బాధికం’ అని మూలము.) 2. క్రమ్ము. “గీ...దేవిపై నుగ్రదివిజ్ఞ, లూదువఁ జేర్కలఁ బెదవు లొండొండయదర.” మార్క్. ౬, ఆ. ౧౯౦.

ఒడ్డ. చే. వి. ఔ. అనా. దగ్గఱ. “క...వచ్చెను భృగునం, దనుడు... దానియొద్దకుఁ బ్రీతిన్.” భార. ఆది. ౩, ఆ. ౧౬౫. “గీ. ఒక్కపుణ్యాశ్రమమునయొద్దయేట, విడిసి...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౧౪౬.

ఒడ్డి. చే. వి. ఒకానొకచెట్టు. “నీ...నేలొడ్డియొడ్డి.” హంస. ౪, ఆ. ౧౧. పిన. శకుం. ౨, ఆ. ౧౪.

ఒడ్డిక. చే. వి. (క. ఒడ్డికే. త. ఒడ్డికై.) 1. మిత్రభావము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౮౬. 2. ప్రేమము. “నీ. కలశపాథోరాశి కన్యకారత్నంబు నొడ్డికతోఁ గూడియున్నవని.” వి. పు. ౫, ఆ. ౭౯. 3. సామ్యము. “వ...నిద్దంపులబుపు ముద్దులయొడ్డికం దగు పెద్దనివ్వపండ్లును...” య. ౪, ఆ. ౧౩. 4. ఒకపక్షపునకు సరిగా తూఁగెడురాయి మొదలగునది. “నీ. తొలునాడు శోభ్యునిఁ దులదూఁచి యాతని యెత్తగునొడ్డిక లెల్లదాఁచి.” విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౧౭. (శ. ర. పా. ‘ఇట్టిక’ ముద్రి.) 5. పొందిక; విలాసము. “నీ. ఒకవైడి ప్రతిమ యొడ్డికతోడ గంధూష మొనరింపఁ గాళాంజిఁ గొనుచు వచ్చె.” దశా. 2, ఆ. ౩౨౦. విణ. అనుకూలము. “క...నే, నిద్దముగ దేశిఁ గొనియెద, నొడ్డికగా నుండుఁ డనుచు నొనరిచి నఖులన్.” వాల్మీ. ౩, ఆ. ౧౨౨.

ఒడ్డె. చే. విణ. విస్తారము, అధికము. (ఆం. పా.) ఒనగూడు. చే. అ. క్రి. 1. సిద్ధించు; కలుగు. “ఉ...ప్రమదమున్ దృఢవిద్యయుఁ గల్గువారి కే, తోరికలైన వేగ మొనగూడు...” భార. స్వ. ౯౦. “క...దొడ్డచేటానగూడె...” నీలా. ౨, ౫౩. 2. కలియు. “క...మీతుఁ బూర్వసఖుఁ డంట మీతో, నొనగూడి చదివినాడంట...” మచేల. ౨, ఆ. ౫౬.

ఒనగూర్చు. చే. స. క్రి. (ఒనగూడు ధా. క్రై.) 1. సిద్ధింపఁజేయు; కలిగించు. “గీ...వాంఛితము లఁ గరుణ నొనగూర్చు...ఉ. రా. ౪, ఆ. ౨౭. “నీ. పసిఁడిసలాకతుఁ బగిమళం బొనగూర్చి...” విక్ర. ౫, ఆ. ౧౨౭. 2. కూడఁబెట్టు; కూర్చు. “క...మాధుకరా, శన మొనగూర్చుచు...” రాఘవ. ౨, ఆ. ౪౭. “ఉ...కేత్, గుత్తపుఁజన్నుఁ దోయి నొనగూర్చి...” నను. ౬, ఆ. ౧౪.

ఒనరారు. చే. అ. క్రి. (ఒనరు+ఆరు. స్వార్థమున.) ఒప్పు. “క...వారత్, సని యచటిచెట్లనీడల, నొనరారగ మెలఁగుచుండి రోలిమి వెలయన్.” అచ్చ. ఆర. ౧౨౭.

ఒసరించు. చే. స. క్రి. 1. చేయు. “వ...శుక్రావశాదికంబు లభియుక్తంబు లయినం బుత్తునిచే నొనరింపించుచు...” భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ. ౨౪౨. 2. ఇచ్చు. “క...దానం, బొనరించుట...” భీమ. ౬, ఆ. ౩౯. 3. రచించు. “గీ. అట్టి నైషధసత్కావ్యము...ఒనరింపు...” నైష. ౧, ఆ. ౧౬. 4. నిర్మించు. “గీ...పురము లొనరింప...” భార. కర్ణ. ౧, ఆ. ౨౬౨. 5. నియమించు. “క...విప్రుల మంత్రులఁగా, నొనరించితె...” భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౬.

ఒనరిక. చే. వి. పొందిక. “చ...వారిమాటలే, యొనరిక బొంచు లుండి విని...” రాధా. ౩, ఆ. ౧౪౯.

ఒనరు. చే. అ. క్రి. 1. ఉండు; కలుగు. “క...శ్రద్ధ యొనరనిశుచి...” భార. శాం. ౫, ఆ. ౨౪౭. 2. ఒప్పు. “క...ఇనుఁ డొనరగ నస్తాది కేగ...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౧౫౯. 3.

పొనగను. “గీ...ఇదియు నదియు, నొనరు బెట్టాకొ...” కళా. ౪, ఆ. ౧౬౨. విణ. ఇంపై నది. “నీ...తా మరలుదృష్టి. గీ. కొనరుగైకొని...” రాఘవ. ౩, ఆ. ౯౫. (భారతార్థమున.) వి. 1. ఇంపు. రాఘవ ౩, ఆ. ౯౫. 2. పొందిక. (శ.ర.)

జనరుచే. దే. స. క్రి. 1. చేయు; సృజించు. “క...రోదన, మొనరిచె...” భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. ౧౫౦. “మ...చతుర్ముఖు డొనరిచెంగాబోలు...ఈ చిగురుటాకు బోడి నేత్రద్వయిం.” నైష. ౩, ఆ. ౧౬౫. 2. నియమించు. “క..., ఒడ్దికగా నుండుఁ డనుచు నొనరిచి సఖులన్.” వాల్మీ. ౩, ఆ. ౧౨౨. 3. ఇచ్చు. “క...అర్ఘ్యముఁ బాద్యము నొనరిచి...” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౧౯౯.

జనరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (జనరు+పడు.) పొందు పడు. (శ.ర.)

జనర్పు = జనరుచు. (జనరు. ధా. ప్రే.) 1. చేయు. “క..., ఏ నేమి యొనర్తు...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౫౦. 2. రచించు. “నీ...నవ్యకావ్యంబులు...జనర్చె.” విక్ర. ౧, ఆ. ౫౦. 3. నిర్మించు. “క..., మాణిక్యాయతనం బొనర్చె...” చను. ౩, ఆ. ౩౪. 4. ఉంచు, పెట్టు. “నీ, కనకవల్లి యొనర్చు కస్తూరితలకంబు...” నైష. ౨, ఆ. ౧౪౧. 5. సిద్ధిపఁజేయు. “చ...ఏ, తదభిరుతు బొనర్చు టుచితంబు...” కళా. ౫, ఆ. ౧౧౬. 6. శూర్పు. “నీ...రజనీశు గురునతి రతి కొనర్చి...” విక్ర. ౫, ఆ. ౧౧. 7. విభజించు. “ఉ...వాడి సూదిమొన యించుక మోపినయంత మాత్రమున్, భూమి యొనగ్ని పొందునృపపుత్రుల కిత్తునె...” భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. ౩౬౩.

జనవెట్టు. దే. వి. పొందడము, పొందియునికి. ఆం. భా. తృ. ౩౦.

జనవెట్టుకొను. దే. ౫. క్రి. (జనరు+వెట్టు+కొను.) పొందియుండు. “నీ. ఓగిరుంబు హరింప నొనవెట్టుకొని యైన వేగునంతకుఁ జేసి జాగరంబు.” కాశీ. ౪, ఆ. ౧౩౩.

జన్మందము. దే. వి. (క. జన్మంద. త. జన్మందం.) 1. జన్మదల. 2. అమైదువారు కొనెడువారు చేసికొను నేర్పాటు. (శ. ర; బ్రా.) 3. జన్మించిన నిర్ణయము. (ఆం. పా.)

జన్మగించు. వై. స. క్రి. (సం. అర్పణమ్.) 1. అప్పగించు, ఇచ్చు. “క...కానుక లొప్పగించి...” చంద్రా. ౨, ఆ. ౪౪. 2. అధీనము చేయు. “ఉ...పేషధీ, పాలన కొప్పగించె...” ఆము. ౨, ఆ. ౬౩. 3. కంఠస్థము చేసి చదువు. వాః సాతము జన్మగింపుము.

జన్మగింత. వై. వి. (జన్మగించు. ధా.) అప్పగింత. (శ.ర.)

జన్మనచేయు. ద్వ. స. క్రి. (జన్మనము+చేయు.) 1. అప్పించు. “ఉ. కప్పము లెల్లఁ దెచ్చి... జన్మనచేసి రాన్యపతు లుజ్జయినీపతికిం గ్రమంబునన్.” ద్వ. ౨, ఆ. ౨౩. 2. వశపఱచు. “క...జ, పువచేసె మహీశు వీరబాహునకు...” హరిశ్చ. ౫, ఆ. ౪.

జన్మనము. వై. వి. (సం. అర్పణమ్.) ఇచ్చుట. “నీ. జఱగత్తి వెఱికి నీ కొప్పన మిదె యంచు నత్తికిఁ గత్తిచె య్యెత్తి మ్రొక్కి.” కళా. ౩, ఆ. ౧౧౯.

జన్మనితనము. దే. వి. (జన్మ. ధా.) అపహరము, దోపము. “క...ఇ, పుని మనవారలయొప్పని, తనమున మూఁటె నని మతఁ డలహాయకుఁడీ.” భార. మా. ౧౨.

జన్మనివాడు. దే. వి. (జన్మ. ధా.) కీట్టనివాడు, విరోధి. “ఉ. జన్మదె కూడి మన్ని మన కొప్ప నివారలయుక్కు దక్కగఁ.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౩౭౧.

జన్మమి. దే. వి. (జన్మ. ధా.) 1. కీడు. “ఉ... పతిదిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం, దొప్పమి యేమి వాటిలంటకో వెఱపయ్యెమ నాకు లక్షణా” నిర్వ. ౯, ఆ. ౬. 2. పగ. ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౪. 3. తప్పు. “ఉ...నా, యొప్పమి యేమి సంఘటిలె నొక్కొయటంచు...” కళా. ౪, ఆ. ౨౦౬. 4. అపమానము. “ఉ...కులము కీలముఁ

గల్గినపుణ్యకాంత కట్టొప్పుమి సేయు బెట్టు..." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 3౬౮.

ఒప్పము. దే. వి. (క. ఒప్ప. త. ఒప్పమ్.) 1. మెఱుగు. "క. ఒప్పము వెట్టినచేసి యెఱుఁపున మెఱయున్." ద్వా. ౪, ఆ. ౧౯౫. 2. అందము. "క...తలకంబు లొప్పుముగఁ బెట్టుచు..." దశ. ౧౦, ఆ. 2. 3. ఆజ్ఞ. "ఉ. ఒప్పముఁ జెల్లఁ జేసితిం బయోనిధివేష్టితభూమి నంతటన్." రఘునాథరామాయణము. ౨, ఆ. ౪౯. 4. చేపాలు. "సీ...వ్రాయనమువారిముదలకవ్వుల కొప్పుములు లిఖించి." కువల. ౨, ఆ. ౯.

ఒప్పరిగించు. దే. స. క్రి. ఒప్పరించు. ఆం. భా. త్పు. ౧3౧.

ఒప్పరము. దే. వి. జలము పోవుదారి, తూము. ఆం. భా. ప్ర. ౧౫౪.

ఒప్పరికము. వై. వి. (సం. ఉపేక్ష.) ఉపేక్ష. (క. ర.)

ఒప్పరికించు. వై. స. క్రి. ఉపేక్షించు. "గీ. పట్టి పాలాచ్చెదరు మీరు పాండుసుతుల, నీవు భీష్ముడు నలిగిన దేవతలకు, నైన మార్కొన వచ్చునే నేన నరుడు, నొంపఁగా నిట్లు లొప్పరికింపఁ దగునె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౮౦. నిర్వ. ౬, ఆ. ౧౨2.

ఒప్పటి. దే. విణ. (ఒప్ప+అటి.) కురూపి. "సీ. ధర లోనఁ గలుగునొప్పటిమిండలకు నెల్ల..." దశ. ౫, ఆ. ౪౦. ('ఒప్పర' ముద్రి. 'అగ్రగణ్యమన భిరూపాణాం' అని మూలము.)

ఒప్పలు. దే. ఆ. క్రి. (ఒప్ప+అలు.) చలించు. "క. అప్పాలఁబెకురుల శివుమన, సొప్పటి తనుఁ దగులఁబెట్టునురు లన నెరులై." క. సా. 3, ఆ. ౧3౯.

ఒప్పాలచారము. మి. వి. (ఒప్ప+అచారము.) ఒప్పందము. (ఆం. పా.)

ఒప్పారు. దే. అ. క్రి. (ఒప్ప+అరు. స్వార్థమున.) ఒప్ప. భార. ఆర. ౪, ఆ. 3౧3. కాశీ. ౧, ఆ. 3౯.

ఒప్పించు. వై. స. క్రి. 1. ఇచ్చు. "మ. ఉరగాధీశు విహనంబులకు మే నొప్పించు..." భాగ. ౧, స్కం. ౫౧౪. 2. ఆధీనముచేయు. "క...మేరు వనంబున నీ, కొప్పించు గజముఁ బోద మనుడు...భార. ఆం. ౪, ఆ. ౬౪. "క...నీనుది రతి, కొప్పించెదొ నన్ను మరున కొప్పించెదవో." సమీర. 3, ఆ. ౨౨౬. 3. చేర్చు. "గీ. కొమ మేని కొప్పించి నుమముల నుడికించి..." చంద్ర. ౪, ఆ. ౧౬౫. 4. నమ్మింపఁజేయు. సమీర. 3, ఆ. ౨౨౬.

ఒప్పిదము. దే. వి. (ఒప్ప ధా.) 1. అందము. "సీ. కాళ్లయొప్పిదమాఁడుకట్టనజ్జ్వలము సేయంగ..." భార. విరా. ౧, ఆ. ౨౨౮. 2. శోభ. "గీ. పెండ్లి కని పిల్లంబుచినఁ బ్రియముతోడ, నేఁగు దెంచితి మిన్నాళ్లు నెల్ల యొప్పి, దములఁ జూచితి మి..." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౪౨. 3. రీతి. "చ...నుఖనత్తుభంగి ఘనపాక్షులు లేని వియత్తలాబు నొప్పిదము..." భార. శాం. ౬, ఆ. ౧౧౯. 4. అలంకారము. "చ...ఒ, ప్పిదము లానర్పఁ బాచిరి... నీటికిన్." హరి. ఉ. 3, ఆ. ౧౫౮. విణ. 1. మనోజ్ఞము, (క. ర.) 2. యోగ్యము. "క...పతి శుభమందుట... కోరు టొప్పిదము నతికి శివా." భార. ఆను. ౫, ఆ. ౨౬౯. 3. ఒప్పునది. "క...ఒ, ప్పిదమై యే నవవర్షం, విది..." భార. ఆది. ౧, ఆ. ౪3.

ఒప్పు. దే. ఆ. క్రి. (క. ఒప్పు.) 1. యుక్త మగు, మంచి దగు. "ఉ...అహవ మొప్పుదు ధర్మ సూతితో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. ౧౬౫. 2. శ్రేష్ఠ మగు. "గీ. దీనికంటెను నొప్పెడువాని..." భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౦౦. 3. అంద మగు. "క. తను వొప్పెడునది యావనమును నూతనము..." భార. శాం. ౬, ఆ. ౧౮౨. అ. క్రి. స. క్రి. "చ. చంచలనేత్ర యిట్లు వనసంగతి కొప్పుటఁ గాచి..." కళా. 3, ఆ. 3౨. వి. 1. సౌందర్యము. "మ...అవిభునొప్పు నర్పదకుఁ గామావేశముం జేసినన్." భార. ఆను. ౧, ఆ. ౪౪. 2. కాంతి. "గీ. ధరణిఁ బడియుండి యును నొప్పు దఱుగకున్న." భార. శల్య. ౨

3౯౯. 3. విధము. “క...సింగంపుఁగొదమ యొప్పుమరంగన్.” నిర్ణ. ౧౦, ఆ. ౨౯. 4. గుణము. “క...తపొప్పు మదిన్ భావించి...” రాఘవ. ౧, ఆ. ౫. 5. సత్పదార్థము. “క...జగంబులం గలయొప్పులా చెల్ల...” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౪౨౫. విణ. 1. యుక్తము. “ఉ...కవితాసమయంబున కొప్పుగాదు...” కాళ. 3, ఆ. ౧౫౯. 2. తృప్తికరము. “ఉ. ఒప్పులుగా భుజించి బుసోత్తము లాకటి చిచ్చు పెల్లునన్.” భీమ. ౨, ఆ. ౧౪౦. 3. నష్టం దగినది. 4. అంగీకరించదగినది. “ఆ...నామాట, యొప్పుగుట కొకగుణు తొనగు మనియె.” రాఘవ. ౪, ఆ. ౨౦. (ఇది మూఁడునాలు గర్థముల కుదాహరణము.)

ఒప్పుకొను. దే. అ. క్రి. (ఒప్పు+కొను.) సమ్యులించు “నీ...ఒడ్డికి జనఁ జిత్త మొప్పుకొనదు.” మే. పంచ. 3, ఆ. ౧౨౨. న. క్రి. గ్రహించు, పుచ్చు కొను. “ఆ. ఒప్పుకొనుము పీని నుర్వీశ యని నుతు, నిచ్చి గంగ చనిన...” భార. ఆది. ౪, ఆ. ౧౬౪.

ఒప్పుకొలు. దే. వి. (ఒప్పుకొను ధా.) ఒప్పుకొనుట. ఆం. భా. ప్ర. ౧౦౪.

ఒప్పుమిగులు. దే. అ. క్రి. (ఒప్పు+మిగులు.) ఒప్పారు, ప్రకాశించు. “నీ. ఎవ్వడు...పరాజ్యోతి స్వరూపుఁడై యొప్పుమిగులు.” దశా. ౨, ఆ. ౧౭. ఇట్లే : ఒప్పుమీఱు, ఒప్పుమెఱయు, ఒప్పు సగు మొ.

ఒప్పులకుప్పు. దే. వి. 1. సౌందర్యరాశి. “ఉ...ఒప్పులకుప్పు నలుండు కాక యొ, డెవ్వడు...” నైష. ౧, ఆ. ౭౭. 2. అందగత్తె. “ఉ...ఈ యొప్పులకుప్పు సాధ్వి...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౨౦౪. విణ. మిక్కిలి అందముగలది. “నీ. గొప్పలై యొప్పులకుప్పులై పాలిండ్లు విరిబంతులకు వింతనరవి గఱప.” య. ౧, ఆ. ౪౪.

ఒప్పులాడి. దే. వి. (ఒప్పులు+అడి.) 1. అందగత్తె. 2. స్త్రీ. “ప...అచ్చరయొప్పు లాడుల...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౧౬౩.

ఒబ్బట్టు. దే. వి. (త. ఒబ్బట్టు.) హాళికలా, భక్త్య విశేషము. “నీ...చాఁపట్టు మాడెంగ లొబ్బట్టు వడలు.” కళా. ౭, ఆ. ౮౧.

ఒబ్బిడి. దే. వి. 1. చుటనుటిపిడి. (శ. ర.) 2. చెవరి యున్న వస్తువులఁ నొకచోఁ జేర్చుట; జాగ్రత్త చేయుట. (మా. ఒబ్బిడిచేయు.) 3. నాశము. (శ. ర.)

ఒబ్బిడిచేయు. దే. స. క్రి. (ఒబ్బిడి+చేయు.) జాగ్రత్తపఱచు. “ద్వి. పాఁడి యొబ్బిడిచేయు బానయుఁ గొట్టి.” ఆ. మ. క. ౧, ఆ.

ఒప్పుచ్చే. ద్వ. వి. (ఒప్పు+అచ్చు.) మణులను పొదుగుటకు బాగారముతోఁ జేయు పీతస్థానము. (శ. ర; బ్రా.)

ఒమ్మిక. దే. వి. (ఒమ్ము. ధా.) 1. పాదిక. ఆం.భా. ద్వి. ౧౮౬. 2. బాగు. “వ...క్రికారంబుల జోకయుఁ దొమ్మిదింటి లెక్కల యొమ్మికయు...” పాండు. 3, ఆ. ౧౭౯.

ఒమ్ము. దే. ఆ. క్రి. ఒత్తు, సరిపడు. (శ. ర; బ్రా.) వి. 1. స్థాల్యము, బలపు. “గీ. ఒమ్ము గాన్పించె పలుగజనిమ్మపాడ్లు.” శకాం. 3, ఆ. 3౮. 2. కీడు, అపద. “చ. జనపతి విన్న నొమ్మునుచు...” చెన్న. ౨, ఆ. ౨౯౦. విణ. 1. స్థూలము, పెద్ద. “నీ. ఒమ్మెనబరువుగోతమ్ముల...” శకాం. ౨, ఆ. ౧౯. ఆం. భా. తృ. ౨౦. 2. వికాలము. “నీ. ఒమ్ముగా దిమ్ముగా తొమ్ము రావలె నంచు...” రాధికా. ౧, ఆ. ౬౧. 3. వికసితము. “నీ...ఒమ్ముతమ్ముల నుంచె నొక్కనరసి.” రాధికా. 3, ఆ. ౭౮.

ఒమ్మువచ్చు. దే. అ. క్రి. (ఒమ్ము+వచ్చు.) ఒమ్ము, సరిపడు. (బ్రా.)

ఒయారము. దే. వి. 1. విలాసము. “ఉ. మించు నొయారము...” కళా. 3, ఆ. ౧౭. య. ౫, ఆ. 3౦. 2. విధము. “వ...చుక్క తెగివడ్డ విధంబున...కప్పతిచొప్పునఁ గదలక నిల్చుచు నొక్కపరిఁ జైరిడేగ యొయారంబున...” కువల. ౪, ఆ. ౯౨. విణ. విలాసము గలది.

“ఉ...పువ్వుజుప్పరమ్మన నోయారముగాఁ గయి నేసి...” విజ. ౧, ఆ. ౬౩. నీలా. ౨, ఆ. ౨౬.

ఒయారి. దే. వి. (ఒయారము+ఇ.) విలాసిని; ఆఁ డుది. “కా...నావలనఁ దప్పేమే యొయారి ...” సా. ౨, ఆ. ౨౧౦. విజ. 1. మనోహ రుడు. “గీ. అన్నిట నోయారియై యుండునట్టి వాడు.” సా. ౨, ఆ. ౯. 2. విలాసము గలది. “ఉ. వ్రేలు నోయారికొమ్ముడులు...” రామా. ౧, ఆ. ౨౦౫. 3. అందము గలది. “నీ. వేలుపుఁబూదోండ్ల గేలిసేయునోయారి చెలవలు...” య. ౪, ఆ. ౧౫౯.

ఒయ్య. దే. అయ్య. ద్రు. 1. నెప్పుదిగా, చప్పుడు లేకుండ. “గీ. ఒయ్యెఁ దలయందీ దిక్కున నొదిగి యుండె.” హరి. ౬, ౨, ఆ. ౧౩౬. 2. తిన్నగా. “నీ...అగ్నిహోత్రగృహంబున కొయ్య వచ్చి.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౨౯. 3. శుష్టముగా, వివ రముగా. “మ...అంతయుం దెలియ నొయ్యం జెప్పురా...” రామా. ౬, ఆ. ౨౩౧. 4. నాటు నట్లు, ఒత్తిడితో. “గీ. భర్తనందను పలుకులు తనకు హృదయ, తాప మొనరింప మోమున దైన్య మొందు, నున్న పాంచాలి యిట్లుని యొయ్యెఁ బలికె, గనలి శారితో గద్దదకంఠి యగుచు.” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౦. (దీనియామ్రేడిత రూపము ఒయ్యెయ్య. వైష. 3, ఆ. ౪౨.)

ఒయ్యన = ఒయ్య. (క. ఒయ్యనె. ఒయ్యన్ +)
1. తిన్నగా. “నీ. ఒకనాడు నారదుం డొ య్యనఁ గంసునియింటికిఁ జనుచెంచి.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౫౨. 2. చరుసగా. “క... విల్లు వంపనోపక, యుడిగిరి నృపసుతులు కొంద టొయ్యన లజ్జె.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౧౭౫. 3. విలాసముగా. “చ...తరుణీమణి వచ్చె నొ య్యనకె.” వసు. ౬, ఆ. ౨౩. (దీని యామ్రే డితరూపములు ఒయ్యనొయ్యనక, ఒయ్యెయ్య నకె.” నీలా. ౨, ఆ. ౨౫. భీమ. ౪, ఆ. ౯౫.)

ఒయ్యొక. దే. వి. (ఒయ్య+ఆక.) ఆపుదల. (చూ. ఒయ్యొక చేయు.)

ఒయ్యొకచేయు. దే. స. క్రి. (ఒయ్యొక+చే యు.) ఆపు, నిలుపు. “గీ. వీరక నగదట నచట నొయ్యొకచేసి.” వైజ. ౪, ఆ. ౬౬.

ఒయ్యారము = ఒయారము. దే. వి. విలాసము. “క. ఆరాజు...ఒ, య్యారంబున రాజుపీఠియం దుం జరింపకె.” కాళ. ౧, ఆ. 3౧. విజ. 1. విలాసము గలది. “మ...మో నొయ్యారమై వ్రాలఁగా.” సా. ౨, ఆ. ౧౧. 2. మనో జ్ఞము. “నీ. హరిమూర్తి మెఱయ నొయ్యారం బులుగ గ్రచ్చి...” భార. విరా. ౧, ఆ. ౧౦౭. 3. అయోచితము, తోరణదనిది. “మ. ఒకమా బెవ్వనిపేరు కర్ణములలో నొయ్యారమై సోఁసి నకె.” భాగ. ౯, స్కం. ౧౪౨.

ఒయ్యారి = ఒయ్యారి. దే. వి. విలాసిని; క్రి. “నీ... కనిమియొయ్యారి నోములఫలంబు...” ఉ. రా. ౧, ఆ. ౮౦. విజ. 1. అందము గలవాడు. “కా...చేతోభవు గన్న యొయ్యారికొ శారి ...” సరాహ. ౯, ఆ. ౨౮. 2. కుకలుడు; విలాసవంతుడు. “నీ. త్రయ్యగతవాసనాగ్రహ బుద్ధి నొయ్యారి యొయ్యారి రామానుజయ్య గారు.” పాడు. ౧, ఆ. ౪౨.

ఒర. దే. వి. (క. ఒర. త. ఉరై.) 1. ఒరగంటి గీటు. “నీ. పుత్తడికొండమూపుర మనునొరగంట నొరకు రా రాపాడు నొక్కమాటు.” భాగ. 3, స్కం. ౪౧౫. 2. సాటి. “ఉ...చదా, ర్వన్నె పసిడితోడ నొరవచ్చు నృపాలునియంగ కంబులుకె.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౮౧. 3. రాజ కీయాలోచనము. “చ...ఒర ద్రాబలతో నిడు చుట...మాన్యుకొదగ్గకె.” ఆము. ౪, ఆ. ౨౪౮.

ఒరకొను. దే. స. క్రి. (ఒర+కొను.) కరిగించు; ఒర గంటగీయు. “నీ. క్రష్ణులు నొరకొన్న గవ్వల కమ్మించి...” ౧౦, ఆ. ౧౦౫. (కేవల మైనగవ్వల కని భావము.)

ఒరగట్టు. దే. వి. (ఒర+కట్టు.) చుట్టగా చుట్టికట్టిన బట్టలకట్టు. “నీ. ఒరగట్టు పంచెలు...” నీలా. 3, ఆ. ౪౯. (క. ర. పా.)

ఒరగడుగు. దే. వి. (ఒర+కడుగు.) రెండవసారి కడిగినబియ్యమునీరు, లేట కడుగు. (శ. ర.)

ఒరగట్టు. దే. వి. కౌ. (ఒర+కట్టు.) 1. గీటురాయి. “చ...మహేంద్రనీలభా, స్వర మగుదానవా తకుని వక్షముపై నొరగుటఁ జక్కగా, నొరసిన హేమరేఖవలె నొప్పు రమారమణీలలామ...” సరాహ. ౧, ఆ. ౪. 2. పరిక్షాస్థానము. “నీ. వి. నేర వందునా విద్యులయొరగట్టు నీ వెలుంగని పాటి నీతిలేదు.” రాధా. ౧, ఆ. ౬౫. రామా. ౬, ఆ. 2౨.

ఒరగాలు. దే. వి. కౌ. (ఒరగు+కాలు.) 1. కుంటి కాలు. “క. కప్పకు నొరగా లైనను...” సు. శ. ౨2. 2. ఒంటికాలు. “నీ...ఒరగాల దేవుడు నులికిపడుచు.” దశ. ౬, ఆ. ౧౫2.

ఒరగావించు = ఒరకొను. “మ. చరమాశానికహాప లాంచలమునన్ సుధాస్రకాశోదయం, బొర గావించి...” నైష. ౮, ఆ. ౧౫౯.

ఒరగు. దే. అ. క్రి. 1. పగు. “గీ...ఎడమ కొక్కింత యొరగ.” ఆము. ౫. ఆ. 3౮. 2. వ్రాలు. “చ...నిద్ర లేక తా, నొరగుచు లేచుచున్ వనట నొందుచు...” భా. రా. కిష్కిం. 322. (శ. ర. పా. ‘ఒరలుచు’ ముద్రి.) 3. పడు. “క...అడుగులపై, నొరగె...” అచ్చ. యు. 2౫. 4. చచ్చు. “నీ...శతమాయుఁ డొరగ ననునె వక్ర, నానుడు...” మొ. రా. సు. ౧౫౯. 5. లేకపోవు. “క...కృప, యొరగిన చిత్తములవార లొండొరుతోడె...” కేయూర. 3, ఆ. 3౨3. వి. 1. ఒరగుదెండు. “నీ. ఒక్క కే లొరగుపై నునిచి...” శుక. ౧, ఆ. ౪౧౧. 2. వచ్చు. (శ. ర.) 3. లోపము. “నీ. భట్టి యుగంధర వ్రముఖులకృత్యంబు లొరగు లొత్తెడు మంత్రు లొక్కవంక.” రాజ. చ. ౧, ఆ. ౧౧. విణ. వంక నైసది. (శ. ర.)

ఒరచాలుదుక్కి. దే. వి. (ఒర+చాలు+దుక్కి.) చాలు తేలికగాఁ బాటినదుక్కి. (శ. ర.)

ఒరచు. దే. స. క్రి. నునుపుచేయు. (చూ. ఒరచు బద్ధ.)

ఒరచుబద్ధ. దే. వి. (ఒరచు+బద్ధ.) చిత్రికగుల్ల, పలక మొ. నునుపుచేయు వద్దవాని పనిముట్టు. (శ. ర. వా.)

ఒరపట్టు = ఒరపెట్టు. (వా.)

ఒరపదను. దే. వి. (ఒర+పదను.) కొంచెపుతడి. (శ. ర.)

ఒరపిడి. దే. వి. రాయిడి, సాగుర్ల టము. “క. అన్న లు గమ్ములు గలుగుట, యున్నతుఁ జేయు నృపు సౌతయొరపిడ్డెనె.” భార. శా. ౨, ఆ. 3౫౬.

ఒరపు. దే. వి. ఒరపిడి; అదుముడు “నీ. మెండు మీఱెడుబండికండులయొరపునఁ జీలువల యెకి మీఁడు దలలు ముడువ.” అచ్చ. యు. ౧౮౪.

ఒరపెట్టు = ఒరకొను. (వా.)

ఒరము. దే. స. క్రి. పొందు. (ఆ. పా.)

ఒరయిక. దే. వి. 1. రాపిడి. “చ .. మేలివసిండి ముద్దుటు, గర మన మింటితో నొరయికన్ గనుపట్టెడు...” చంద్రా. ౧, ఆ. ౮. 2. మచ్చ రము. “నీ. ఉర మెక్కుసిరితోడ నొరయిక శిర మెక్కుమహి యన హరిసీలమకుట మొనర.” చంద్రా. ౧, ఆ. 2౧.

ఒరయు. దే. అ. క్రి. 1. మచ్చరించు; పోటికి వచ్చు. “నీ. ఉమరోమరాజితో నొరసి కేడ్వడిన చందమున భూషాచులు తలలు వంప.” వరాహ. ౬, ఆ. ౪౬. 2. రాచు, తగులు. “చ...నితంబ చక్రములతో...పెన్వడ లొరయంగ...” పారి. ౪, ఆ. ౨౮. 3. ఒరపిడి గలిగించు, బాధించు. “నీ. గురిమెద పూసపే రొరయ సందింబ గట్టి ...” ౧, ఆ. ౮౧. స. క్రి. 1. రాచు, సంఘ ర్షించు. “గీ...పాతాళ మొరసి హరి, సప్తసిం ధువు మున్నీటి సంక్రమించె.” భీమ. ౬, ఆ. ౨౫. 2. పరిక్షించు; పరిశీలించు. “నీ...మిమ్మిత నే నొరయంగ నర్త మే మీ చల్లులందు గలదె, యనుమానము...” కళా. ౨, ఆ. ౧౫౮. 3. గోఱు. “శా...క్రీ, గోటన్ మే యొర యున్...” తు. సం. ౧, ఆ. ౧౦౦. 4. ఎదు రొడ్డును. “నీ...వందుట బిరుదేనుగుల పైన

నొరయఁ జూచు." సా. ౧, ఆ. ౬౮. 5. ఒక పెట్టు, ఒకగంట గీయు. "చ. ఒకనిని నిన్నుఁ దర్కనికహాపలధారల..." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

౧౧. 6. పొందు. "నీ. దరి తేనిభగపాటారయఁ డాపంచెన..." పె. శకు. ౧, ఆ. ౪౧.

7. సమీపించు. "నీ...దురిరాట్టిగోవంకంఠ మొరసి." కాశీ. ౬, ఆ. ౧౨2.

ఒరయుగడ. దే. వి. (ఒరయు. థా.) ఒరపిడి, రాయిడి. "క. కొఁపించి నురల వెలువడఁ, ద్రోపించె సురారి బలిమి ధూర్జటి నీళ్లుక, మోపించె విష్ణుఁ బనులన్, గాపించెను మీకు నొరయుగడఁ బ్రాపించె." కు.సం. ౪, ఆ. ౨౫.

ఒరలు. దే. ఆ. క్రి. దొరలు. "గీ. ఒరలుమదకరు లుర్వివైఁ బొరలుహరులు." ఉ.రా. ౮, ఆ. ౧22.

ఒరపడి. దే. వి. 1. విద్యార్థులకు అక్షరములు కుదురుటకై ఉపాధ్యాయుఁడు వ్రాసియుచ్చునా క్రి, మేలుబంతి. (శ.ర.వా.) 2. దానిని చూచి విద్యార్థులు వ్రాయువ్రాత. (శ.ర.వా.)

ఒరసికొను. దే. స. క్రి. (ఒరయు. థా.) తాఁకు, తగులు. "వ...ఆరథంబు నక్షత్రమండలం బొరసికొనుచుఁ జని..." హర. 2, ఆ. ౧౧౬.

ఒరసికొనిపోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఒరసి+కొని+పోవు.) పుండుపడు; నొక్కడుపడు. (వా.)

ఒరను. దే. వి. పోలిక, ఉపమ. "క. ఒరను పరును నాగ నుపమ కొప్పున్ జెప్పె." కావ్యా. ౫, ఆ. ౧౬.

ఒరి. దే. వి. చగ, విరోధము. (నూ. ఒరిగట్టు.)

ఒరిగ. దే. వి. కై మోడును, పందనము. "నీ. జోతలు కైటభానురగర్వహరునకు నొరిగ బ్రహ్మాండ భాండోదరునకు." రుక్మా. ౧, ఆ. ౧౨3. (శ.ర.పా. 'ఒరిగ' అని ముద్రి.)

ఒరిగట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఒరి+కట్టు.) చగగొను. "నీ. ఉర్దుడై జమునికి నొరిగట్టి తన కెందు మాటు లే దనుకేతుమాలి యితఁడు." కు. సం. ౧౧, ఆ. ౧౦౦.

ఒరిజే. దే. వి. ఏనుగుమెడగొలును. "నీ...దేవకరిఁ బట్టి యొరిజ వైవక యెక్కునుదుటుదనము." రా. వి. 3, ఆ. ౪౬. చంద్రా. ౧, ఆ. 3౨.

ఒరిమ. వై. వి. (ఒరిమె యని ముద్రితప్రతులందున్నది.) 1. మైత్రి, స్నేహము. "గీ...ఇదె కొంద టున్నారు గగనపీఠి, నొరిమఁ గెడఁ గూడుకొని యెవ్వ రొక్కొ వీరు." కాశీ. 3, ఆ. ౧3౮. య. ౧, ఆ. 2౫. 2. కృప, కనికరము. "నీ...కాపాడు దొనిమతోడ." ఉ. హరిశ్చ. ౨, ఆ. ౧3౫. 3. తమి, ఆసక్తి. "గీ. ఒరిమ నొండొంటిఁ జూచు నాభరణము లును." వై. ప. ౬, ఆ. ౬౧.

ఒరిమిడి. ద్వ. విణ. (ఒరిమ+ఇడి.) ప్రతికూలుఁ డు, విరోధి. "ద్వి...ఒరిమిడివిపు, లఱతోడ కిగనాగమయ్య నిందింప." పండితా. దీక్షా. 23, పు.

ఒరిమిక. దే. వి. 1. శ్రద్ధ. "క. ఒరిమికయు బత్రియున్ మదిఁ గర మరలఁగఁ బూజాచేసెఁ గన్నియ..." అచ్చ. ఆర. ౧౨౧. 2. వినయము. (ఆం. పా.)

ఒరుడు. వై. స. 1. ఇతరుడు. "క...వైదర్శి యొరున్, పరియింప నంత ధర్మేతరచరితయె..." భార. ఆర. ౨ ఆ. ౧౮౪. 2. ఒక్కఁడు. "నీ. ఘనుఁడు గదాయుద్ధమునను భీముఁడు బలదేవున కొరునకు దిగుడుకాని." దశా. ౮, ఆ. ౧౫౦.

ఒరుదల. దే. వి. (ఒరు+తల.) వైశున్యము, కొండె కానితనము. "ఉ...ఒరుం డొరుదలన్ వినిసిం చినమాట డెందముం, జెంద ముదంబు దక్కి చెడఁ జేయఁడు..." ఆము. ౨, ఆ. ౪౦. విణ. విశుమఁడు, కొండెకాఁడు. "నీ. ఒరుదలగా వచ్చి యొగి మఱుగు పడంగఁ జెవి నిట్లు కట్టుక చెప్పి రేని." విప్ర. ౫, ఆ. ౪౦.

ఒరుదలకాఁడు. దే. విణ. (ఒరుదల+కాఁడు. స్వార్థ మున.) ఒరుదల, విశుమఁడు. "క. మొదలసె యొరుదలకానిం, జెదరంగా నాడక..." ఆము. ౪, ఆ. ౨౨౦.

ఒరుము. దే. ఆ. క్రి. 1. చుట్టు కగు. "గీ. పురుషుఁ బూజుకయ్యె ననుమాట యొరిమె ననంగ. ఆం.

భా. 3. ఆ. ౯౮. 2. తీర్థ మగు. “క...జీ, నొరిమె ననన్ రవియు మెఱసె నుడిగెన్ మొయిలున్.” ఆము. ౪, ఆ. ౧౭౧.

ఒరువుడు. వై. స. ఒకరువుడు, అన్యుడు. “ఆ... ఒరువు, లనుభవింప దెచ్చి కొనిన మానము ...” భార. ఆను. ౫, ఆ. ౯౯.

ఒరి. దే. వి. (త. ఉత్తై.) 1. కత్తి మొదలగువాని కోశము. “చ. ఒరిలుదు నాయుధంబులు, విఱిగిపడం దొడగె...” తై. ౮. ఆ. ౧౩౮. 2. గవునెన, నిచోశము. (శ. ర.) 3. బావి యొరి. “మ...తల్లియొరి దాచు దేట నీ రొప్పు రుద్రుల మాపంబుల...” ఆము. ౧, ఆ. ౫౭.

ఒరికటము. ద్వ. వి. ఒరిగడ్డము, దుశ్శిలి “ద్వి. మెఱయ నీతండు వోవ మీదటఁ జాల, నొరికటంబున నొత్తు రొగి బ్రజెల్ల.” ద్వ. భాగ. ౧, స్కం. (శ. ర.) విణ. విషమము. (శ. ర.)

ఒరికము. దే. వి. 1. పల్లము. “క. ఒరికం బిది మెర కిది యని, యెఱుంగన్ రాకుడఁ జేసె నిరులు ధరిల్చిన్.” సురా. ౯౯. 2. నరకము, అనోలోకము. “గీ. పిఱినాకంబు పున్నియం బెడలి నన్దు, డొరికమునఁ గూలవలయుఁ గీలొడినట్లు.” కాశీ. ౨, ఆ. ౪౫. 3. కష్టనమయము, దుశ్శిలి. “గీ. అతిథి పంక్తికి రాకున్న నారగింపఁ, డొంటి నొకనాడుఁ బలి యెట్టియొరికమునను.” కాశీ. 2, ఆ. ౬౭.

ఒరిగఁబడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఒరిగన్+పడు. స్వాధ్మున.) ఒరిగు. “చ. కలముము లుండుఁ బాడి యొరిగంబడి...” ఆము. ౧, ఆ. ౬౭.

ఒరిగడ్డము. ద్వ. వి. (ఒరివ+గడ్డ.) సంకటము, ఇబ్బంది. (శ. ర.) విణ. విషమము. (శ. ర.)

ఒరిగు. దే. ఆ. క్రి. 1. మగు. “సీ. శ్రమకంబు లును వరఖర్చురనికరుంబు నొగి బాడి వానివై నొరిగి యుండు. కు. సం. 2, ఆ. ౯౬. 2. వ్రాలు, పడు. “ద్వి. తఱిగిన కదలిచందంబున నేల, నొరిగి చేష్టలు దక్కి యొయ్యనఁ జెలిసి.”

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౪౬. భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౪౭. 3. పక్షపాతము చూపు. “క. నీవును మృత్యువుఁ బాపన, మావేశమతుల రొఱంగ నాడిన యంత, బోవునె మీపై దోషము, లే వెఱుకునె...” భార. ఆను. ౧, ఆ. ౯౯. భార. శాం. ౨, ఆ. 3౭౪. వి. 1. మపు. (చా. ఒరిగువోవు.) 2. ఒరిగుమిడు. (శ. ర.) విణ. మమైనది. (శ. ర.)

ఒరిగుబిల్లి. దే. వి. ఒరిగుమిడు, ప్రగ్గీవము. (శ. ర.) ఒరిగువోవు. దే. ఆ. క్రి. (ఒరిగు+వోవు.) ఒరిగఁబడు, మగు. “సీ...ఒరిగువోయిన రొండి యు బొక్కిటొమ్ము.” హరిశ్చ. ౪, ఆ. ౧౮౬. (శ. ర. పా.)

ఒరిగొడ్డెము. ద్వ. వి. 1. వరిగొడ్డెము, మేరమీఱిన మాట. “సీ...ఒరిగొడ్డెములఁ బల్కుచుండి నామె.” రుగా. ౨, ఆ. ౧౭౧. భాగ. ౧, స్కం. 3౧౩. 2. ప్రగల్భము. “ప...అటుగాక యొరిగొడ్డెంబు లాడి నీపడ్డపాటు గొడ్డెఱుగా జెడ్డు పఱుప గలవారమె...” హర. ౨, ఆ. ౧౩౨. 3. వక్రక్రి. (ఆం. పా.)

ఒరిటు. దే. వి. 1. నిర్భాగ్యుడు. “ప. ఆలుబిడ్డ లొరిటు లై లేమి గుండుచు ...” భార. ఆను. ౫, ఆ. ౯౮. 2. దుష్టుడు; దుష్టురాలు. “గీ. ఉసుఱు సిరియును నొల్ల కిట్టిఱుటుబాకీ...ఇహ పరమ్మలు లేక యిట్టేగె...” హరి. పూ. ౯, ఆ. ౧౯.

ఒరిపరి. దే. విణ. (ఒరిపు+పరి.) 1. సుందరుడు, అందగాడు. “చ. ఒరిపరిగన్నఁ గూడఁ జను ... జార భారుణిన్.” తై. 3, ఆ. ౨౮. 2. చతురుడు, ఉపాయకారి. “క...చిరకాల కాంక్షితాన్య జనాలిం, గనతయును చెల్పి యది నేఁ, డొనఁగూడెన్ నిన్ను వఱి యొరిపరి కత నన్.” కుక. 3, ఆ. ౫౩౫.

ఒరిపారు. దే. ఆ. క్రి. (ఒరిపు+పారు.) మధుర మగు. “చ...చెమట లూరఁగఁ గన్తుబొట్టు కా ఱఁగా, వరుసలు మీఱఁగా గళరమ బొఱపా రఁగ మందనుండి క్రి, హరి ననునేరె...” రాధి కా. ౨, ఆ. ౧౦౯.

ఒట్ట. దే. వి. కారము. “గీ. పట్టికూడును వేసిల్ల పెట్టి యొట్టి, గలుగువీడ్గొను లిప్పించి...” పాండు. 3, ఆ. ౧౬. విణ. కార మైనది. “నీ...ఒక కొన్నివిధముల యొట్టి, చేరులు...” పాండు. ౪, ఆ. ౧౮౪.

ఒట్ట:దనము. దే. వి. (ఒట్ట+తనము.) కారము, ఒట్ట. “గీ. ఆవపచ్చల్ల చవి చూచి రాదరమున, జుట్టు మని మూర్ఛములు దాకి యొట్ట:దనము, బొగలు వెడలిన నాసికాపుటములందు.” నైష. ౬, ఆ. ౧౩౦.

ఒట్టకసింద. ద్వ. వి. (ఒట్ట+కసింద.) కచ్చుర శి. (శ. ర.)

ఒట్టన. దే. వి. ఒట్ట. కారము. (శ. ర.) విణ. కార మైనది. “చ. చిలువనుధారసాధరల చెల్వపు: బుక్కిటితావి: దీయనై, వలపుల నందుతప్పి యుల వక్రవిషజ్వలనోష్ణ నొట్టనై.” ఆము. ౧, ఆ. ౧౦౭.

ఒట్టియ = ఒట్టె. (శ. ర.)

ఒట్టె. దే. విణ. అవశము, లోబడనిది. “ద్వి. ఒట్టె యై తనకేపు నొల్లకపోవు, కుట్టికి లేగవై గూర్చి బుట్టితు.” నవ ౧, ఆ. ౨౯, పు.

ఒలపక్షము. మి. వి. (ఒల+పక్షము.) ఒకపక్షము వహించుట, పక్షపాతము. “క. ఖిలవృత్తి మక్ష నూజల, నొలపక్షముచేసి పరుస లొసగక శోకా,మలితల గాఢ జేసిన చు,చలచిత్తుడ చెడు మటంచు శపియించుటయు.” పరాహ. ౭, ఆ. ౧౦.

ఒలయించు. దే. స. క్రి. (ఒలయు. ధా. ప్రే.) 1. కూర్పు, సూకుటించు. “క...శిల మది మే,లొన యించును దాన నుల్ల మూన్మును పుత్తా.” భార. కా. 3, ఆ. ౧౪౭. 2. విడుచు, నిగి డించు. “నీ. ప్రాకృపత్ని: గరుచుగర్వ జూచి ప్రతీచి యెలయించువేడి నిట్టాప్పగమియి.” కృ. శకు. ౧, ఆ. 3౦.

ఒలయు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవేశించు. “క. వారిజ సాగునిలేజు, బారాజోత్తముని యాత్మయం దొలయగ...” హరి. పూ. ౨, ఆ. 3౦. నిర్వ.

౮. ఆ. ౧౭. 2. వ్యాపించు. “గీ. గమగమల: గపురపువిడొబుగంధ మొలయ.” హంస. ౧, ఆ. 3౭౦. స్వా. ౧, ఆ. ౧౨. 3. వీచు. “క. మగు వపొలుపు: చెలుపునొక్క మారత మొలనె.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౪. 4. కలుగు. “ఆ...ఉపవాస,ము న్నవివిధ శుభము లొలయు...” భార. ఆను. ౪, ఆ. ౧౪౭. 5. బయలుపడు. “గీ. చిలుక గుంపులు గండు: గోయలగములు, నొలయ: జాలక చెట్టనె యొదుంగ: జొచ్చె.” చిత్రభా. 3, ఆ. ౧౦౧; 6. ఇష్టపడు. “గీ...ప్రస్థానం బునకు మది యొలయ...” భార. మహా. ౪. 7. వ్రాలు; వ్రేలాడు. “చ...మదాళిసీవరం, వరలు భవత్పదాబ్జములపై నొలనె...” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౪౩. భార. ఆర. ౧, ఆ. ౧౦౭. 8. కలయు. “నీ. ఒకయింతి కెదురుగా నొలసి నా: డిక్కడ...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦౨౮. “క...రైభ్యభరద్వాజులు..., ఒలసి తప బొప్ప: జేయుచుండి నెచ్చి.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౧౧౨. 9. జ్ఞాపికి వచ్చు. “క. మ నమున: గుతీవాక్యం, బును నొలసిన...” భార. ద్రి. ౪, ఆ. ౨౩౮. 10. ఒప్పు, అంద మిచ్చు. “నీ...అనను నెన్నడుముల నారు లొ లయ.” ఉ. హం. ౧, ఆ. ౨౭౬. స. క్రి.

1. కాక్షించు. “గీ...రాక్షసవిశాళ, మొలసి మచుమని వారింపకుండె నంత.” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౧౪౯. 2. అంటు. “చ...రామ నృప కుంబరు పాదయుగంబు మస్తకం, బొలయ:గ మ్రొక్కి...” ఉ. రా. ౭, ఆ. ౧౭౨. 3. దగ్గ టు. “ఆ...సురసిద్ధ, సాధ్యకన్య లట్టిసఖులు సూర్యు, రొలసి తన్ను: గొలుచుచుండంగ...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౮. 4. పొందు. “ఆ... శోశ పంజరంబున జంతు, వుండి దానితోన నొలయు వృద్ధి.” మార్కం. ౨, ఆ. ౧౧౧.

ఒలి. దే. వి. దోపుడు, ఒలుపు. (చూ. ఒలివడు.)

ఒలికి. దే. వి. 1. చిలి. “ద్వి. ఒలికిలోపలిబూది...” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౨౭౬. 2. శ్మశానము, వల్లకాడు. “ఆ. ఊరనుడ నొల్ల: డొలుకు లలో: గాని..., వెట్టివాడు శివుని వినవె చెపును.” వీర. ౨, ఆ. ౨౭౪.

ఒలికించు. దే. స. క్రి. (ఒలుకుథా. ప్రే.) ఒలుకు
జేయు; క్రమ్ము. “సీ. పటువిషం బొలికించు
పాములతోవైన జెలగి యిపుగఁ జెల్లి సేయ
వచ్చు.” మొ. రా. యు. ౧, ఆ. ౨౧.

ఒలికిబూడిద. దే. వి. చోరసాధన విశేషము. దశ.
౧, ఆ. ౭౨.

ఒలిదామర. దే. వి. (ఒలితామర.) ఒకానొకచెట్టు.
(శ. ర.)

ఒలిపించు. దే. స. క్రి. (ఒలుచు. థా. ప్రే.) ఊడ
దీయించు, విప్పించు. “గీ. అన్నదమ్ములు నెత్తం
బులాడి సతులఁ, దలలు వట్టి సభాస్థలములకు
నీడ్చి, చీర లొలిపితుకే...” భార. ఉద్యో.
౩, ఆ. ౩౭౭.

ఒలియు. దే. అ. క్రి. చర్మము ఊడిపోవు. “క...
చవనజుఁ, దదయుఁ దయి పిప్పు లొలియ నందఱ
నీడ్చుకొ.” భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౬౧.

ఒలివడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒలివడు.) నోపుడు
వోవు, చూఱుచు. “సీ. ఒలివడ్డ నెవమునఁ
గలలేనిసిరి జెప్పి చుట్టలపై దాడివెట్టువారు.”
ఆము. ౬, ఆ. ౮౧.

ఒలివోవు. దే. అ. క్రి. (ఒలివోవు.) నోపుడు
వోవు, ఒలివడు. “సీ. ఒలివోయి యాలిక యొక
పూటవెట్టెడు తామరచెలివట్టిఁ దదవసేల.” య.
౧, ఆ. ౨౯.

ఒలుకు. దే. అ. క్రి. (త. ఒలుకు.) 1. కాటు.
“గీ. ఉచ్చిపోయిన యేటుల నొలుకు శోణి, కమున
...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౩౨౧. 2. ప్రకట
మగు. “క...చెలువ మొలుకగఁ గొలువై...”
సా. ౧, ఆ. ౧౩౬. 3. కలుగు. “క. పులుఁగు
నకై యెవ్వనిమది, నొలికినశోకము లకారయంత
మైకవితా, కలనకుఁ దెరు వయ్యె...” ద్వా
౧, ఆ. ౮. 4. కలుగు, చలించు. “చ...వియ
జ్జరం బొలికె...” కళ. ౧, ఆ. ౧౩౩. 5. దగ్గ
మగు. “సీ. చెలికాఁడు తనమ్రాల నొలికి బూడి
ద యైన నామని యేడ్చె నా వఱచినట్లు.”
హర్. ౩, ఆ. ౮౩. 6. ప్రోగువడు. “ఆ. దాని
పొంత నొకఁడు హనియై జవముతోఁ, బాయ

కుండ వేల్చి సేయుచుండు, నతని కెన్నియేడు
లరిగనో యొలికిన, హోమధూళి హిమనగోన్న
తంబు.” ద్వా. ౨, ఆ. ౬౯. స. క్రి. చల్లు. “గీ...
వనితాజనంబు, సేన లూలక...” భార. విరా.
౧, ఆ. ౨౩౨. వి. ఒలుకుట. (చూ. ఒలుకులు
సూచు.)

ఒలుకులమిట్ట. దే. వి. (ఒలుకులు+మిట్ట) శ్వశానము,
వల్లకాడు. (శ. ర.)

ఒలుకులువాటు. దే. ఆ. క్రి. (ఒలుకులు+పాటు.
స్వార్థమున.) ఒలుకు, చిందు. “వ...బ్రహ్మవర్ష
సం బొలుకులువాట నతనియతిం దపంబు నలు
పుచున్న సత్యతపునింగని...” వరాహ. ౧౨,
ఆ. ౪౩.

ఒలుచు. దే. ఆ. క్రి. 1. ఊడుచు, ఊడదీయు.
“చూ. ఒలిపించు.” 2. పొట్టుదీయు, తుర్ర
వఱచు. (చూ. ఒలుపు.) 3. దోచు; కొల్లవెట్టు.
“గీ. సాతుఁగూడి చనంగఁ దన్నురులు దొకి,
నలుగురు బట్టి ధనమెల్ల నొలిచి కొనిరి.” కశీ.
౭, ఆ. ౨౧౦. “క. ఒకనాఁ డొగముదిపాటుని,
నొకచో నాతోడిబోయ లొలిచెకొనంగా.”
దశ. ౩, ఆ. ౧౨. 4. (పుడ్లు మొ.) తొక్కు
తీయు. వా. — నారింజ పుడ్లు ఒలుపుము.

ఒలుపు. దే. వి. (ఒలుచు. థా.) 1. ఒలుచుట.
ఉదా.—ఒలుపుఁబప్పు. 2. ఒకానొక కావ్య
దోషము. “ద్వి. తలమిరు చనమగ్రత శిథిలబాధ,
మొలు బంధుబు గ్రామ్మాశ్రీ...” పండితా.
దీక్షా. - ౧, పు.

ఒలె. దే. వి. ఒల్లె, వస్త్రము. “సీ. ఒలెత్ వైచు
పారు.” ఆము. ౬, ఆ. ౭౭.

ఒలెవాటు. దే. వి. (ఒలె+వాటు.) 1. వస్త్రధార
ణము, బట్ట కట్టుకొనుట. “లయగ్రాహి...సౌధ
ములచోటులకుఁ గళలయలవాటులకు బాల
యొలెవాటులకు రోసెకొ.” కాళిందీ. ౨, ఆ.
౧౦. 2. వల్లెవాటు. (శ. ర.) 3. ఒయ్యారముగా
ధరించిన యుత్తరీయము. (ఆం. పా.)

ఒల్కి = ఒలికి. “ద్వి...మండు నొల్కలఁ జేరి
...” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౨౩; పం.

బిల్లు = బిలుకు. 1. (కాటు.) “మ...మహాదేహ నిర్గత సాంద్రాదుణపూర మొక్కమొగిన్...” భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౪. 2. (చిందు.) “చ. పలికె లతాంగి లేనగవుపల్కులం గప్రపుఁ బల్కు లొల్కుంగన్.” దశా. 2, ఆ. ౧, ఆ. ౧౦౨.

బిల్లు = బిలుచు. 1. (ఉడగీయు.) “ఉ...దురా త్తుచర్తపట మొల్లుడు...” కు. సు. ౨, ఆ. ౮౨. 2. (నొల్లగొట్టు.) “నీ. చామల నచట నచ్చట నొల్విసొంగ నాలొకించి...” భార. నూ. ౧౮గీ. 3 (వెజుకు.) “చ. భరతర వజ్ర తుండములు కన్నుల నొల్వంగ...” మార్క. ౨, ఆ. ౯౧.

బిల్లు = బిలుపు. “ఉ...బిల్లుబి, ప్పను...” హర. ౨, ఆ. 3౧.

బిల్లు = బిల్లు. (క. ర.)

బిల్లుబును. ద్వ. అ. క్రి. (బిల్లుమి+పడు.) బిల్లుమి నందు. (చూ. బిల్లుబాటు.)

బిల్లుబాటు. ద్వ. వి. (బిల్లుమి+పాటు.) 1. బిల్లుమి. “అ...నీది సీప్రాణములయందు, నొల్లుబాటు నీకు నొలయఁజేసె.” మార్క. ౮, ఆ. ౬౧. 2. ఉపేక్ష. “మ...ఉల్లుబున నొల్లుబాటా లనె...” హరి. ఉ. ౫, ఆ. ౧౮౨. విణ. 1. అపేక్షింపఁబడనిది. “నీ. యాగాదిదుర్లభం బైనదేవత్యంబు నీనొల్లుబాటయ్యె నేడుసూడ.” నైష. ౪, ఆ. 2౪. 2. వ్యర్థము, పనికిమాలినది. “క...ఉద్వృత్త త్కత్తియధర్మో, పాత్రం బగు లేజ మొల్లుబాటై తొఁచెన్.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. 3౨౨.

బిల్లుబుచ్చు. దే. స. క్రి. (బిల్లుబోవు ధా.) మూర్ఖ పుచ్చు. “అ. ఒక్కమాటు సురల నొల్లుబుచ్చు, వీరభద్రురణము...” వీర. ౪, ఆ. ౧౩౨.

బిల్లుబోక. దే. వి. (బిల్లుమి+పోక.) ఆదరింపము, అనాదరము. “ద్వి. మెల్లనఁ దా వచ్చి మెచ్చి నాకీక, యొల్లుబోకలు నేనె నొల్లుబో నిన్ను.” రం. రా. ఆర. ౧౩౪, పు. 2, పం.

బిల్లుబోవు. దే. అ. క్రి. (బిల్లుమి+పోవు.) 1. మూర్ఖిల్లు. “చ. కలయఁగ మేన శోణితము గ్రమ్మఁగ లావణి యొల్లుబోయి...విహ్వలం డయి లేటి వై నొఱగువైశ్రవణం గని...” నిర్వ. ౪, ఆ. 2౪. 2. నిర్విణ్ణ మగు. “కా...వెడలె...రామ భూవిభుడు... బిల్లుబోవఁగఁ జూచు పార సుజనవృత్తాహంబు లాహా యనన్.” చంద్రా. ౧, ఆ. ౨౪. 3. చేష్టలు దక్కు. “చ...నినివెఁ గ్రూరశరంబు లురంబునందు గ్రమ్మన నతఁ డొల్లుబోయి రోహబర మూతగ నిల్చె సోలు చున్.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౨౬. 4. వాడు. “గీ...పగటిపేరెండఁ దాకి, యొల్లుబోయిన లేబొండుమల్లె పొదల.” ఆము. ౨, ఆ. ౫౬.

బిల్లుగిల్లు. దే. అ. క్రి. పాయు, తీరెంచు. “మ... ధృతివాయం బుములొట యొల్లుగిల నుద్వేగం బఱన్...” హరి. ఉ. 3, ఆ. ౮౦.

బిల్లున. దే. క్రి. విణ. ద్రు. 1. తిన్నఁగా. “క...నీర జేక్షణుఁ డంతన్, పల్లవబలనాయుతుఁ డై, యొల్లున గోష్ఠంబు నేరె...” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౯౨. 2. మిక్కుటముగా. “మ... ఒక చపలాక్షి మోవిచవి నొల్లునఁ జొక్కు ననున్...” వరాహ. ౪, ఆ. ౧౧. నీలా. 3, ఆ. ౧౦. 3. కీక్రుముగా. “ద్వి. చల్లని జలము లచ్చటిగుంటఁ ద్రావి, యొల్లున మరలి ...” ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౦౩.

బిల్లుమి. దే. వి. (వలచు. ధా.) 1. ఇచ్చగింపము. “క...సింగారములు ప్రసీణతఁ జేలులా, కాంత కుఁ జేసిరి లక్ష్మ, క్రాంతత నొల్లుమి నటింప...” కళా. 2, ఆ. ౯. 2. నిరాశరణము. “ఉ. ఒక్కొక్క వేళఁబద్ధముఖుల లొల్లుమి నేయుదు రొక్కవేళఁ బెన్నక్కువ నాదరింతురు...” స్వా. 3, ఆ. ౬౯. 3. అనవ్యత. “క. శోరిక లుడిగినవానికి, నూ రక విశ్వంబుమీఁద నొల్లుమి పుట్టున్.” కవిక. ౫, ఆ. ౧౫౧. 4. విరోధము. (ఆం. పా.)

బిల్లుము. దే. వి. మూర్ఖ. (ఆం. పా.)

బిల్లియ = బిల్లి. 1. (పాగ.) “ఉ...వెల్లెతలయొల్లి య మాళి దృఢంబుగా నమ, ర్చెం గురునాథ

...” భార. కర్ణ. 3, ఆ. 3౨౭. 2. (వైబట్ట.)
“నీ...మెఱుగుటొల్లయితోడి మేనివాని.” భాగ
౧౦, స్కం. పూ. ౫౪౮. 3. (చీర) “నీ. అభి
షేకవిధియొగ్గ మగుమడుగొల్లయ నిర్ణాభిబిల
ముగా నెఱిక గట్టి. గీ..., జలకమార్పిరి గా
రికి జలజముఖులు. హర. ౪. ఆ. ౮౧.

ఒకటై. దే. వి. 1. వస్త్రము. “ఉ...ఒక్కపరి
తుడ్డపు నైకపుటొడ్డె: గట్టి...” ప్రభా. ౪, ఆ.
౧౪౧. 2. చీర. “గీ. పలివయ్యొట్టొత్తో నుగ
ఘ్నిలులఁ గూర్చు, స్త్రీయల...” ఆము. ౨,
ఆ. ౬౧. 3. బాలిక ధరించు వస్త్రము, పరికిణీ.
(ఆం. పా.)

ఒకటైక. దే. వి. ఒకవిధ మగుచేప. (శ. ర.)

ఒకటైచీర. దే. వి. (ఒకటై+చీర.) గట్టిజీస్తీలు కట్టు
కొనుటకై యెఱుపు తెఱుపునూట్ల కలిపి నేసిన
చీర. (ఆం. పా.)

ఒకటైనాటు = వట్టెనాటు. (శ. ర.)

ఒల్లు = ఒలుపు. (చూ. ఒల్లువడు.)

ఒల్లువడు. ద్వ. ఆ. క్రి. (ఒల్లు+పడు.) ఒలువఁ
బడు, చీలు. “చ. చిరముగ నొల్లువడ్డ నరసి
మానికంటెను బెద్దవే...” కు. సు. ౪, ఆ.
2౬.

ఒవ్వమి. దే. వి. (ఒవ్వ. ధా.) 1. విరోధము, గిట్టిమి.
“క. ఒవ్వమి గౌరవులకుఁ గడు, ద వ్వయి...”
భార. ఆది. 2, ఆ. ౨౦౭. 2. దోషము. “ఉ...
ఏ, యొవ్వమి లేదు నావలన...” కృ. శకు. ౨,
ఆ. ౮౫.

ఒవ్వ. దే. ఆ. క్రి. 1. గట్టు, పొసగు. “ఉ. ఒవ్వని
చారు నవ్వ...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౨౮౬.
ఆశ్వ. ౧, ఆ. ౨౦౩. 2. రూపుచెడు, అంద
హీన మగు. “గీ. తనుమముతుశసన్నిభరద్ధాం
కురము లింత, కంది యొవ్వెడునే ..” మార్క. ౧,
ఆ. ౨౫౬. వి. పరి మొదలగుచానివన.
(బ్రా.)

ఒనఁగు. దే. న. క్రి. (ఈపడము నిరనుస్వారమని
కొందఱు. కాని, యందులకు నిర్ధారక

ప్రయోగములు కానరాలేదు. దశా., పారి.,
స్వా. లను బట్టి సానుస్వార మనుటే యుక్తము.)

1. ఇచ్చు. “ఉ...అర్థి నొసంగ నభివృత్తార్థ
ముత్.” స్వా. ౪, ఆ. ౪౯. “నీ...మణికమండ
లు వొసంగి.” పారి. ౫, ఆ. ౮౬. భార. శాం.
౬, ఆ. ౬౬. 2. వైవేద్యము పెట్టు. “గీ. పాక
మొనరించి నడ్డిప భవున కొనఁగి, తుడుతు...”
హర. ౨, ఆ. ౫౩. 3. కలిగించు. “నీ...
విశ్రాంతి యొసఁగ.” వైష. ౫, ఆ. ౮. 4. ఒప్పు
గించు. “క...మునిత నువననా, తనువననా హతి
కొనఁగక...” చను. 3, ఆ. ౧౭౬. 5. బహుళ
రించు. “గీ. తనయలరాభాసునకు బ్రమోహంబుఁ
గాంచి, కనకకళింపుఁ డొసంగెను గనక గళిపు,
మగ్గునవ్వులు భూదేవ నుఖ్యాలుతును.” దశా.
౪, ఆ. ౧౩౪. ౬. 1. త్యాగము. “కా...మీ
యొసఁగుఁ నప్పించన్ ..” ఆము. ౬, ఆ. 3౭.
2. బహుళము. “గీ...సామాజికులు తమసొమ్ము
లెల్ల, నొసఁగులుగైవన...” ప్రభా. ౪, ఆ.
౧౦౧.

ఒనపరి. దే. విణ. 1. సుందరి; సుందరఁడు. “క. నీ
కాయొనపరి తగు...” చం. రా. ౫, ఆ. ౫౪.
సా. ౧, ఆ. 3౮. 2. చుండము; విలాసవంతము.
“క. ఒనపరినడకలు...” వేం. భుచ. ౪, ఆ.
౧౪౩. సా. ౧, ఆ. 3౮.

ఒనపరిగాడు. దే. విణ. (ఒనపరి+గాడు.) సుంద
రుఁడు; విలాసవతుఁడు. “నీ. చివురుపాతెఱ
రచ్చ నేయుఁ బో పే టూరి యొనపరిగాని
కల్లాత్తుకెంపు.” వేం. భుచ. 3. ఆ. ౨౫౯.

ఒనపరితనము. దే. వి. (ఒనపరి+తనము.) అందము;
విలాసము. “లయవిభాతి...నొనలివయ ముంగు
రుల యొనపరితనంబునకు...” బహు. ౨,
ఆ. ౫౫.

ఒనపు = ఒనఁగు. (ఇచ్చు.) “ఉ... వెన్నుఁడు
మెచ్చి యెన్నఁడొసవెన్ వరముత్...” వి. పు.
౨, ఆ. ౫౦.

ఒసి = పిసి. ఆం. భా. తృ. 2౨. “ఉ...నా, బా
గొసి యమ్మ...” పార్వ. ౨, ఆ. ౨౦.

ఓసీ = ఓసి. “క...తోడితెరవ లాసీ నీ, కన్నె నెల
లన...” పార్వ. 3, ఆ. ౮౭.

ఓసుకు. దే. వి. ఓకవిధ మగులము. హంస. ౪, ఆ.
౧౮౪.

ఓసులు. దే. ఆ. క్రి. తప్పుకొను. “ద్వి. దెన దిక్కు
నీ వన నొసలి పోవంగ, నసమాన మీ కిది
యర్హమే దేవ.” పండితా. పురా. ౧౫౦, పు.

ఓహో. దే. ఆవ్య. 1. ఆశ్చర్యార్థకము. దశా. ౧,
ఆ. ౧౬౯. 2. సుబోధనార్థకము. “మ...
ఓహో కుమార యనుచున్ వ్యాసుండు పీఠంగ
...” భాగ. ౧, స్కం. ౫౫. 3. ప్రశంసార్థ
కము. (చూ. ఓహోహో.)

ఓహోహో. దే. ఆవ్య. ప్రశంసార్థకము. ప్రభా.
౧, ఆ. ౧౦౩.

ఓగన = ఓళవు. (వీణానాదము.) “ఆ. చారు మార్గి
లేని చావడమునోజ, లలితతంత్రి లేని యొ
ళగుఁ బోలే.” భా. రా. ఆర. ౨, ఆ. ౨౭౫.

ఓగరు. దే. వి. 1. నేరము. 2. వ్యాజము. మిష.
ఆ. క్రి. తప్పిబ్బు మాటలాడు. (ఆం. పా.)

ఓళవరి. దే. విణ. (ఓళవు+అరి.) మర్తజ్ఞాడు.
(శ. ర.)

ఓళవు. దే. వి. 1. వీణానాదము. “ఆ. తివిచి చూడ
లేక గవునెన యెన్నుండు, నొళవు దుమ్ము గప్పి
యొప్పు డాగి, తంత్రు లూడి విన్నదన
మొందె నిది యేమి, మహతి యున్నయునికి
మానిచంద్ర.” కళ. ౨, ఆ. ౪౫. 2. రహస్య
ము. “చ...నీ, వసువసు దేవదానవమహాహవ
నాటకసూత్రధారివై, ఘనముగ వీణె మీటు
లయకాడవు నీయుళ వే నెఱుంగనే.” శకాం.
౪, ఆ. ౧౯౧. విజ. ౨, ఆ. ౨౦౦. 3. పలపు.
“నీ. నునుమోవివైశీవి మును బింబనికురంబముల
కేగురాచిల్ల కొళవు లియ్య.” కువల. ౪, ఆ.
౧౩౯.

ఓళ్లము. దే. వి. ఏడుపలముల యెత్తు. (ఆం. పా.)

ఓట్ల. దే. వి. ఓ. ఓడలు, దేహము. “ఉ...ఓట్ల
చెడ్డవా, డెక్కటిదేవిమండఁ డను బెల్ల యథా
ర్థము పొందురాంగకా.” రా. వి. ౪, ఆ. ౫౫.

ఓట్లచేయు. దే. ఆ. క్రి. (ఓట్ల+చేయు.) 1. బలి
వ్రముగ శరీరము పెరుగు. వా. - ఆశిల్లకు ఓట్ల
చేసినది. 2. నిస్సత్త్వముగ శరీరము ఊరు.
వా. - ఆమె కీమధ్య బాగుగా ఓట్లచేసినది.
(ఓట్లవచ్చు ఆనియు వాడుక.)

ఓట్లపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఓట్ల+పెట్టు.) బలియు.
(శ. ర.)

ఓ

ఓ. ఉభ. యు. దే. ఆవ్య. 1. సుబోధనకు: బూర్వ
ము హెచ్చరించుటకు వాడబడును. “ఉ. ఓ
సదయాత్మ...” పరాహ. ౭, ఆ. ౭౫. 2. ప్రా
ర్థనార్థకము. “ఉ...ఆడ్డపడరో సురలార
...” భా. రా. యు. ౪౧. 3. ఆముటును
దెలుపును. “నీ...చల్ల చల్ల...” దశా.
౮, ఆ. ౧౨౫. 4. ఆర్తిని దెలుపును. ఉదా:-
కుయ్యో, మొట్టో. 5. పిలిచిన పలుకుట కుప
యుక్తము. “క...నీ, యను దంట పిలిచిన...”
భాగ. ౮, స్కం. ౯౧. 6. సుదేహముఁ దెలు
పును. “మ...ఆర్థావహాదేవియో, నను
రక్షింప నెఱుంగునో యెఱుంగదో నాభాగ్య మె
ట్లున్నదో.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౭౨౫.
7. ప్రశ్నముఁ దెలుపును. “చ...నమరంటె
యొనర్చెదవో...జితోస్తి యందు వచియించె
దవో...” ఉ. రా. ౪, ఆ. ౪౨. 8. కిమర్థకము.
ఆం. భా. తృ. ౭౦. 9. కాక్షర్థకము.
“మ. గృహసమృద్ధనమో జలాహరణమో...”
ఆము. ౨, ఆ. ౯౧. 10. కాబోలు అనునర్థ
మును దెలుపును. “కా. ప్రారంభించిన పేద
పాతమునకున్ బ్రత్యూహ మానంచునో...”
పాండు. 3, ఆ. 33. 11. ఆక్షేప నిరసనా
ప్రాచుర్యాదులఁ దెలుపును. వా. - ఓ. ఏమి
యందము! ఎవడో దారిపోవువాడు. భీమ.
౧, ఆ. ౧౧౫. 12. సుఖ్యాధిక్యాదులను
సూచించును. “కా...ఎన్నాళ్లనో యుండి
...” పాండు. 3, ఆ. 33. ఇట్లే ఇతరము
లూహించునది. వై. స. (సం. ఏకః.) ఒక.
“కా. ఓరాత్రిం గనుజెప్పు వేయక...” కాశీ.

గీ. ఆ. ౧౮౯. సు. వి. ఓ. పు. బ్రహ్మ. (తెనుగున దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

ఓంకారము. సు. వి. ఆ. పు. 1. ఓం ఆను ప్రణవాక్షగములు, ఓంకృతి. 2. ప్రారంభము. 3. సప్తతి.

ఓంకృతి. సు. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓంకారము. “గీ. మొదలితుది యొంకృతులతోడ మూర్ధ మగుచు, వ్యాహృతులు మూఁటినాల్గింటి నధిగమించి, మూత్రరాజుబు గాయత్రి మహిమ నొప్పు.” కాశీ. గీ. ఆ. ౨౧౦.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయఱపు. (చూ. ఓండ్రపెట్టు.)

ఓండ్రపెట్టు. దే. ఆ. క్రి. (ఓండ్ర+పెట్టు.) గాడిదయఱచు. “క...వీనుల్, బెడువడ నోండ్రపెట్టుచు, దుండగపు భగంబు...” వేం. పంచ. 3, ఆ. ౫3.

ఓండ్రించు. = ఓండ్రపెట్టు. (శ. ర.)

ఓంక. దే. వి. పుల్లకలివె శీ. “నీ...ఓంకపండ్లెఱుక...అప్పు. ౨, ఆ. ౧౯2.

ఓంకలివె. = ఓంక. (శ. ర.) (ఓంక+కలివె)

ఓంకణము. సు. వి. ఆ. పు. యూకము, పేను.

ఓంకణి. సు. వి. ఇ. పు. పేను.

ఓంకము. సు. వి. న్, అ. న. ఓంకస్సు.

ఓంకర. వై. వి. (సం. ఉద్గారక. క. ఓంకరికె.) 1. డోతు. “నీ. ఓంకర బలిసెం జిట్టుములనందడి మించె...” వేం. పంచ. గీ. ఆ. ౬. 2. రోత. (శ. ర. బ్రా.)

ఓంకరించు. వై. ఆ. క్రి. 1. డోతు వచ్చు. (శ. ర. బ్రా.) 2. రోతపడు. (శ. ర. బ్రా.) 3. డోతు. (ఆం. పా.)

ఓంకరింత. వై. వి. 1. ఓంకరించుట. (శ. ర. బ్రా.) 2. రోత. (శ. ర. బ్రా.) 3. వాంతికి పూర్వము కలుగు వికారము. (ఆం. పా.)

ఓంకస్సు. సు. వి. న్. న. 1. ఇల్లు. 2. ఆశ్రయము.

ఓంకిలి. వై. వి. 1. ఓంకర, డోతు. “ద్వి. పడతి శీలపుంజాలు భవిపాకములకు, నొడఁబడ కునికినో

యోకిట్ల వుట్టె. బస. ౧, ఆ. ౧౪, పు. 2. రోత. (శ. ర.)

ఓకిలించు. వై. ఆ. క్రి. డోతు. “నీ...ఒల్లం బెట్టుకుమని యోకిలించు.” భా. రా. యు. ౨౨౧౬. స. క్రి. అనఘ్రించుకొను. “గీ. ఉపనిషత్తన్నవీనుల నోకిలించు,...రాశిఁగాపున్ననరుఁడు మోక్షమునఁ దనిసి.” కాశీ. గీ. ఆ. ౫౫. మల్లా. ౨, ఆ. ౬2.

ఓకిలింత. వై. వి. (ఓకిలించు ధా.) 1. ఓకిలిగ. “చ...ఓకిలి, తలు పొడనూపె...” పె.శకు. ౨, ఆ. ౫2. 2. రోత. (శ. ర.)

ఓకు. మి. గా. వి. 1. దుర్భిణియూత్రము, దూరదగ్గినియూత్రము. (శ. ర.) 2. అవకారము. (బ్రా.)

ఓగాత్యము. వై. వి. వి. అకుంగళము. (శ. ర. బ్రా.)

ఓగితమగు. వై. ఆ. క్రి. (ఓగితము+అగు.) పాలుపడు, తగు. “ఉ...ఈ, యోజ ననాథుపాలుపడ నోగితమైతివ...” భా. గీ. ఆ. ౨౮౮.

ఓగితము. వై. వి. (సం. యుక్తప్ర.) తగినది. “నీ...ఒరులయాటలఁ బడ నోగితముగ.” నృసిం. ౨, ఆ. ౯౦.

ఓగిరము. వై. వి. (సం. ఆహారక.) 1. ఆహారపదార్థము. “నీ. జీవితేశ్వరుఁడు డించిన యోగిరంబులు గుత్పనేయక భుక్తిగొనుట తగవు.” కాశీ. గీ. ఆ. 2౫. 2. అన్నము. “ఉ...అరటూకుఁ జూచినన్, రుల్లనె గుండె యోగిరము శాకములుం బొడగానరామికిన్.” భీమ. ౨, ఆ. ౧3౪. 3. ఆహారము, తిండి. “నీ. పాలనీయమశేషతైలసామ్రాజ్యంబు యాగహవిర్భాగ మోగిరంబు.” హర. గీ. ఆ. ౨౦.

ఓగు. దే. వి. 1. చెఱుపు. (బాగోగులు = మంచి చెడ్డలు.) 2. కీడు. (శ. ర.) వి. 1. చెడ్డది; చెడినది. సా:—బాగు చేయఁ బోయిన ఓగునది. 2. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు. “ఆ. ఓగు నోగు మెచ్చు...” వేమన. 33. “నీ. ఓగు దూబరదిండి యొడవాఁడు...” హంస. గీ. ఆ. ౧౧3.

ఓగులవాడు. దే. విణ. (ఓగులు+వాడు.) అథమా ధమ చిహ్నుడు, మిక్కిలి తక్కువవాడను గుర్తుగలవాడు. “గీ. పోరం దన కోడి పాటు నీహారరోచి, బట్టుకొనిపోయి దానవప్రభుడు పిటికి, వారి కెల్లను నోగులవాని గాఁగ, నురముపై జీడి నిట్టి యచ్చొత్తి విడిచె.” కు. సం. ౪, ఆ. ౧౬.

ఓగులాడుచు. దే. అ. క్రి. (ఓగులు+లాడుచు.) దేవురించు, వైశ్యవము. (శ. ర.)

ఓగుము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. సమూహము. 2. ప్రవాహము. 3. వరుస. 4. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్ల. (శ. ర.)

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్లెల.) ఆశ్చర్యసంతాపాదుల చెలుపుమాట. “ఆ. ఆడుగఁ దలచి కొంచె మడిగితి నోచెల్ల, దాతపెంపు సొంపుఁ దలఁప వలదె.” భాగ. ౮, స్కం. ౧౬౮. “క. ఓచెల్ల విరహిణీవధ, మేచతురత నీకు...” స్వా. 3, ఆ. 3౬.

ఓచే = ఓగు. (చూ. ఓచవాడు.)

ఓచేవాడు. దే. విణ. (ఓచే+వాడు.) దుష్టుడు. హంస. ౧, ఆ. ౧౧3.

ఓజము. సం = ఓజస్సు. విణ. (అ.ఆ.అ.) విషమము, చేసి. (రాశి మొ.)

ఓజస్వంతుడు. సం. విణ. (త్. స్వతీ. త్.) ఓజస్వి.

ఓజస్వి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఓజస్సుకలవాడు.

ఓజస్సు. సం. వి. న్. న. 1. బలము. 2. ధాతుపుష్టి. 3. జ్ఞానేంద్రియబలము. 4. ఉత్సాహము. 5. ఎండ. 6. ఒకానొక కావ్యగుణము. (దీర్ఘ సమాసము లుండుట.)

ఓజేష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గొప్పయోజస్సు కలవాడు.

ఓజే. యు. దే. వి. 1. విధము, రీతి. “క. రాజా చిత ధర్మంబుల, యోజ విశదభంగిఁ జెప్పితి...” భార. శాం. ౪, ఆ. 3. 2. సన్మార్గము. “క. ఓజ నెడి నడుచుభక్తుల, నోజకు రాజేయ శివుడ యొడయెడు...” శివ. సా. ౨౧౧. 3. నీతి,

ధర్మము. “గీ. రాజవై నేడు కడవట నోజ కూలి, తెచ్చుకొంటివి పాయని నిట్టు రట్టు.” వరాహ. 2, ఆ. ౨౬. 4. ఆజ్ఞ. “గీ. వానకేంద్రులఁ బుపుము వలనుగాఁగ, నుదయవేశకుఁ జనుదేరి నోజ చేసి.” భా. రా. యు. ౨౬3౧. 5. ప్రకృతి, స్వభావము. సా. ౨, ఆ. ౧౧౯. 6. విరివి. “క...అంతే, యోజన్ శాశ్వదీపం, బీజుబూ ద్వీపమునకు నినుమడి విరివి.” వరాహ. ౧౦, ఆ. ౧౬౬. 7. భయము. “చ...పది శిరు బులు నోజ యొనర్చుఁ జూడ్కికొ.” భా. రా. ఆర. ౨, ఆ. ౧౦౧. వై. వి. (సం. ఓజస్. క. ఓజే.) 1. వికాసము, శోభ. “వ...సరోజు బుల యోజయు సుధాకలశంబుల విలసంబును ...” పాండు. 3, ఆ. ౧2౯. 2. ఉత్సాహము. “గీ ...ఏ నుడ వెఱపేల నాపగాత, నూజుఁ బొదు వుడు మీ రని యోజు జెప్పె, శక్తతనయుండు దనయోధులకు కెల్ల.” భార. భీష్మ. 3, ఆ. ౪౦2. 3. లేజము. “ఉ...తాపములు రాజు బుషింద్రుఁ డటంచుఁ బల్కఁగాఁ, దేజము నొంది యాహరిణదేహమునందలి ప్రీతిఁ జేసి నా, యోజ నెడంగ నేఁ జెడితి యోగిజనంబుల లోన బేలనై.” భాగ. ౧, స్కం. ౧, ఆ. ౧౧౬. 4. నేర్పు. భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౬. 4. (సం. ఉపాధ్యాయః. క. ఓజ.) ఉపాధ్యాయుడు. “గీ. రాజవై యీవు విరహగ్ని రాజవైచు, నోజ వై తె గణింపఁ బయోజవైరి.” రా. వి. ౪, ఆ. ౪౬. భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. ౧3౬.

ఓజగోను. దే. అ. క్రి. (ఓజ+గోను.) సానుకూల మగు. “చ...శిలగిరితునిపాలి కేఁగి మత్పురి యకార్య మోజగోనబల్కి రయంబున రండు ...” కు. సం. 2, ఆ. ౮౬.

ఓజగొల్పు. దే. స. క్రి. (ఓజగోను ధా.) నేర్పు చూపు. “వ...వెలయాలికేనంబు లలవడ నోజ గొల్పుచు...” కు. సం. ౮, ఆ. ౧౪౧.

ఓజేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓజ+పడు.) చక్కఁబడు; సిద్ధించు. “వ...ప్రయోజనం బోజపడనేర దని యనసూయ శకుంతలం దగ్గటి...” విన. శకుం. 3, ఆ. ౧౧.

ఓజేపఱచు. ద్వ. స. క్రి. (ఓజపడు ధా. ప్రే.) 1. అలవఱచు; సిద్ధము చేయు. “గీ...ఈ బాలు శిక్షించువార మింక, నొయ్యనొయ్యనఁ చెలివికి నోజవఱచి, వెఱ్ఱఁదేర్చుము...” నృసి. ౪, ఆ. ౫౯. 2. చేయు. “నీ...బ్రహ్మతేజము దివియ గా నోజవఱచి” విష్ణు. నా. 3, ఆ. ౨౭౯.

ఓజేబుతి. వై. వి. (ఓజ+బుతి.) ఒజ్జబుతి, మేలు బుతి; ఆదర్శము. “నీ. ఉచినల కీభామ యోజ బుతి.” చిత్ర. భా. ౧, ఆ. ౪౧.

ఓజే. దే. వి. (క. ఓజ.) 1. పనివాడు, శిల్పి. “నీ. ...పనివానిపేరుగా భాసిలు నో జన...” ఆం. భా. ద్వి. ౨౦౨. 2. శిల్పిల బిరుదాంకము. ఉదా:-కామోజు. మొ. 3. కంసాలి. (ఆం.పా.)

ఓట. దే. వి. 1. భయము. “ఆ. వీఁడె వచ్చుచున్న వాడు పార్థుఁడు మన, మేమిసేయు వార మీ వుదక్క, నొరులు నిలువరింప నోపెడువారలే, రోట లేక తాకి యోర్పవలయు.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౧౦౧. 2. సంతోషము. “ఉ. ఓట యొకింతయేనియు సుయోధను చిత్తమునందు లేదు...” భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ౧౦౪. 3. నేర్పు. “ఆ. మాట పొం చెటంగి యోటమై నల్లన, చేరి కారవేండు చిక్కువ్రతి, కనుగుణం బు గాఁగ నానతుం డగుచుఁ బ్రార్థించి యడుగ కున్నఁ దెఱుగుపడదు.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౨౧. 4. పరాజయము. “చ...చన్నిదంపుగెలుపోటలు దీర్చుగ...ప్రభా. 3, ఆ. ౬3.

ఓటకండ. దే. వి. (ఓట+కండ.) 1. షిటికికండ, భయస్థభావము. “నీ...కాలాని యను నోట కండ లేక.” కు.సం. ౪, ఆ. ౬౧. 2. భయము. “కా. ఏమేమిమది నోటకండ నెడి దేవేంద్రాదు లుద్వృత్తులై, నామీదం సనుదెంచిరే...” కు. సం. ౧౦, ఆ. ౧౩౮.

ఓటమి. దే. వి. (ఓడు ధా.) 1. ఓడుట, పరాజయ ము. “క. గెలుపును నోటమియును ననిఁ, గలు గవె...” భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౨౦౯. 2. అవ మానము, పరాభవము. “క. కావున సీయోటమి నీ, కేవెరవునఁ బాయు...” కళా. 2, ఆ. ౨౦౭. 3. భయము, “క. ఓటమిలో నెల్లచ్చు

దుఁ, బాటవమునఁ బనులు సేసి ..” భాగ. ౧, స్కం. ౧౦౪.

ఓటమిక = ఓటమి. (పరాజయము.) “ఉ...నాయె దుర నోడితి మే మనుఁడన్న మేదిని, పాలురు ...ఓటమిక మేకొని యట్టులచేసి రుక్మణన్.” నిర్వ. ౫, ఆ. ౨౭.

ఓటమిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓటమి+పడు.) ఓడు. (చూ. ఓటమిపాటు.)

ఓటమిపాటు. ద్వ. వి. (ఓటమిపడు. ధా.) ఓటమి, పరాజయము. “కా. ఆటోపంబునఁ జిష్టు త్రొ మ్మగల...నీరాటమున్ సీటిపో, రాట నోట్టమి పాటుఁ జూపుట కరణ్యాటంబు వాచాటమై.” భాగ. ౮, స్కం. ౫౭.

ఓటమివెట్టు. దే. స. క్రి. (ఓటమి+వెట్టు.) ఓడించు. “క. విటలవి సేసి దొరతెత, యోటమివెట్టు గడం గి యున్నట్టియెడన్. హర. 2, ఆ. ౫౨.

ఓటము. దే. వి. 1. ఓట, భయము. “ఆ. ఆశ్వమేధ మునకు నన్నితం తై నయి, యశ్వరాజు నిట్టు లపహరించి, మ్రుచ్చుగోఱక యీనముద్రదేశం బున, నోట మెడఁద లేక యున్నవాఁడు.” భార. ఆర. 3, ఆ. ౬౩. 2. ఓడుట, పరాజయము. “చ...గెలుపు నోటంబును సరిగా...” ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౫౬.

ఓటం. దే. విణ. (ఓట+ం.) పరాజితుఁడు, ఓడి పోయినవాఁడు. “నీ. భక్తుడు గెల్పని పరమే తుఁ డోటని యనుటకు శ్వేతవాచానుఁడె సాక్షి. చెన్న. ౨, ఆ. ౧౫౮.

ఓటణు. దే. అ. క్రి. 1. ఓడిపోవు. “ఉ. ఇంతకు మున్ను నీజనకుఁ డోటఱిపాఱె...” భార. ద్రో. ౨, ఆ. ౯౯. 2. బెదరు. “ఉ...హరు లోటఱి గ్రేట్లవాఁగన్.” భార. ద్రో. ౪, ఆ. ౧౫౫. 3. నిర్బలమగు, సత్త్వహీనమగు. “గీ. తోలి యో టఱిపోసినక దొడ్డి నాఁగి, పొడువ నడువను నలు దెసపొంచి యోడి.” హరి. పూ. ౬, ఆ. ౧౨౮. “క. సరభోజను లిట్టోటఱి, నరునకు వెన్నిచ్చి తూలినం గని కోపా, తురు లగుచు...” కు. సం. ౧౨, ఆ. ౬౩.

పీటపడు. ద్వ. అ. క్రి. (పీట+పడు.) 1. భయపడు. “వ...పీటపడకుండ సార్థవాహులం గడపి పుచ్చి...” కాశీ. ౪, ఆ. ౬౪. 2. అవమానపడు. (చూ. పీటపడుచు.)

పీటపడుచు. ద్వ. స. క్రి. (పీటపడు ధా. ప్రే.) పరిభ్రమించు, అవమానించు. “గీ...ఇట్లతడు నిన్ను, నోట పడుచుట తగునె నీ కోర్వఁ దగునె.” కళా. 2, ఆ. ౨౦౬.

పీటార్చు. దే. స. క్రి. పీడించు. “నీ. దట్టించి పారి జాతముఁ దెచ్చె...పరుణు నోటార్చె...” ఉ. హరి. ౨, ఆ. ౬౪.

పీటాటు = పీటటు. (నిర్బలంఁడగు.) “క. వేటొక విలు గొని యెమ్ముల, గీటు మెఱుంగునారసములు గిటికొలిపిన నో, టాటి మెయి గ్రొన్నెత్తురు, వాఱ నతఁడు తేరిమిఁదఁ బడి మూర్ఛిల్లె.” భార. ద్రో. గి, ఆ. ౧౩౮.

పీటాటుచు. = పీటార్చు. దే. స. క్రి. పీడించు. (చూ. పీటార్చు.)

పీటిగుల్ల. దే. వి. నత్తగుల్ల. “ఉ...ఆణిముత్యముల్, పుట్టెడుతామ్రపద్మ మఱి పుట్టకయున్నదె యోటిగుల్ల యుక్.” ప్రబుధ. ౬౭౯.

పీటిల్లు. దే. అ. క్రి. పీడు, సుకోచించు. “ద్వి...తనపీటిలోన, నున్నఁ జుప్రుదు నని యోటిల కాడె.” రం. రా. యు. ౩౦౦, పు.

పీటిల్లుచిందఱు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. కాళ. 3, ఆ. 33.

పీటు. దే. వి. 1. అపజయము. (చూ. పీటుపడు.) 2. భంగము. (చూ. పీటుచేయు.) 3. ఆం. ప్ర జాస్యామిక ప్రభుత్వమున వ్యక్తికే గల పౌర స్వత్వపుహక్కు; ఆహక్కు వినియోగించు పత్రము. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపును. “ఉ. వింతలు భూమి నేమయిన వింటివె పౌరులు సన్నుఁ గూర్చి ని, దింతులొ యెతురో... విసకుదు వోటు విన్నంజయు నీవు దాఁచక యథార్థముగా వివరింపు నావుడుక్.” ఉ. రా. ౬, ఆ. ౧౯౩. స్వా. 3, ఆ. ౪౧.

పీటుచేయు. దే. స. క్రి. (పీటు+చేయు.) అవమానించు, భంగపఱుచు. “ఆ. పొన్నపువ్వుదీటు పోల్చులోకులమాట, నోటుచేసి వేల్చుబోటి నాభి, విస్తరిల్లె...” రసిక. ౬, ఆ. ౧౦౦.

పీటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (పీటు+పడు.) 1. పీడిపోవు. “ఆ...కా, మోసభోగవిరతుఁ డోటు పడఁడె.” భార. ఆది. 2, ఆ. ౬౨. కాశీ. ౬, ఆ. ౬౪. 2. వివశమగు; పరవశమగు. “వ...తదీయ రూపరేఖావిలాసంబులకు నోటువడి...” భాగ. 3, స్కం. ౧౦౦౭. 3. భ్రాంతిపడు, మోసపోవు. “చ...కామసుఖాబులొ యంచు భావుకుల్, కనుఁగొన లగ్గ నోటుపడఁగాఁ గర మొప్పుదు రప్పురాంగనల్.” కు. సు. 2, ఆ. ౧౨౬. “వ...గోమాయువు మృదుమధుర భాష ఇంబులకు నోటువడి...” నా. మచ. ౪, ఆ. ౪౮. 4. అచ్చెరువడు; నిశ్శేష్టులగు. “ఉ...ఉదగ్రత వారలు పోర వారిదో, స్థిలలు నూచి రోటువడి రెండుబలంబుల యోధవీరులుక్.” భార. శల్య. ౧, ఆ. ౩౨౨. స. క్రి. పీడిపోయి పోఁగొట్టుకొను. “గీ. మున్ను దన్నోటువడి మఱి నన్ను, నోటు, వడియెనో...” భార. సభా. ౨, ఆ. ౨౦౯.

పీటుపడుచు. దే. స. క్రి. (పీటుపడు ధా. ప్రే.) పీడించు. “గీ. టాటభూపాలముఖ్యుల నోటు పఱిచె.” రాఘవ. ౧, ఆ. 2. అచ్చ. ఆర. ౯౦.

పీటుపాటు. ద్వ. వి. (పీటుపడు ధా.) అపజయము. “గీ. మొనసే నిశితాస్త్రములు వాని ముఖము నిండ, దీటు కొలిపిన వాఁ డోటుపాటు లేక.” ఆధ్యా. యు. ౧, ఆ. ౩౨౧.

పీటుపుచ్చు. దే. స. క్రి. (పీటు+పుచ్చు.) పీడించు. “వ...రావణుఁ డొద్రు భంగించె హుతాశను నోటుపుచ్చె నంతకుఁ బఱవె...” భా. రా. యు. ౮౯౦.

పీట్రించు. దే. స. క్రి. పంచించు; వర్జించు. “మ. కవు లోట్రీంతురు గాక చందురుఁడె వక్త్రగబు...త్యక్తాంసాస్థిరూపంపు మే, ను వితర్కింపఁగ దుర్వివేకుల రహిక్ భోగింతు రే

తెల్ల..." మల్ల. శృం. ౪౬. ("ప్రతాపితు నాః" అని. మూలము. 'వంచితచిత్తః' అని వ్యాఖ్య.)

ఓడ. వై. వి. (సం. హోదః. క. ఓడ.) కలము, నావ. "ఉ. నెట్టన ధర్మనందనుడు ని న్నపలం బము సేసి యోడలోఁ, గట్టిన యోడవోలె గత గారవుడై కడుఁ దూలె..." భార. సభా. ౨, ఆ. ౪౦. రామా. ౩, ఆ. ౬౦. ప్రభా. ౧, ఆ. ౯౪. సా: ఓడ దాటుదాక ఓడమల్ల య్య. ఓడ దాటినతర్వాత బోడిమల్లయ్య.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాడు; పడవవాడు. (శ. ర.)
2. దోనెకు లోతట్టుచేసెడు దూలము. (శ. ర.)

ఓడకాడు. ద్వ. వి. (ఓడ+కాడు.) 1. నావి కుడు. 2. ఓడపై సరకు లాపియుఁ దెచ్చియు వర్తకము చేయువాడు. "గీ. అతనినగయన నోడ కాఁ దగుదు నొకడు, వెలయు వసుమంతుఁ డనుగార చెలువునిఱు." శుక. ౧, ఆ. ౧౭౨.

ఓడకూలి. ద్వ. వి. (ఓడ+కూలి.) తరపణ్యము, కేవు. "అ. తురగమునకుఁ బరాము పురుషున కరపణ, మాడుదాని కైన నంతునగము, ప్రేగు ముట్టు నందు ప్రేగు విడుపునందు, నోడకూలి గొనుట యుచిత ముద్రు." విశ్వా. ప్రా. ౮౬.

ఓడపనుపు. ద్వ. వి. (ఓడ+పనుపు.) విదేశము నుండి యోడపై దిగుమతి యగు— మేఘి రంగు గలపనుపు. "ఉ. పోకలు నాకు లోడ పనుపున్ గుడమున్..." ఉ. హరిశ్చ. ౪, ఆ. ౬౬.

ఓడపోక. వై. వి. (ఓడ+పోక.) విదేశమునుండి యోడపై దిగుమతియగు శ్రేష్ఠమైన పోక. "రగడ. శీవి నలఖర్జురములఁ బురుడించు నల్ల వె యోడపోకలు, శ్రీవెలయు గేదంగిఱేకుల చెలు వు గల సీమడుటాకులు." శుక. ౧, ఆ. ౨౨౨.

ఓడబేరము. ద్వ. వి. (ఓడ+బేరము.) ఓడపైఁ జేయు వ్యాపారము. "చ. నరనాథాశ్రయ మోడబేర మును బెన్దంత్రంబు సిద్ధించినన్, అరయన్ దొడ్డఫలంబు గల్గనదిగా కాకార్యమే తప్పినన్,

సిరియుం బోవును బ్రాణహానియు నగున్..." కాళ. శ. ౧౧౧.

ఓడబేహరి. ద్వ. వి. (ఓడ+బేహరి.) ఓడపై వర్త కము చేయువాడు, ఓడకాడు. "సీ. అతనికి గీతాదిగతు తెల్ల వినిసిండునప్పేళ నోడబేహరి యొకడు." వైజ. ౪, ఆ. ౨౨.

ఓడరేవు. ద్వ. వి. (ఓడ+రేవు.) ఓడలు వచ్చి చేరు నట్టియు మరల బయలుదేలునట్టియురేవు. "చ. ...అయ్యమునానది యోడరేవునకొ." భార. ఆది. ౩, ఆ. ౩౬.

ఓడవము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరాగము.

ఓడవాడు. ద్వ. వి. (ఓడ+వాడు.) ఓడ నడపు వాడు. ఆం. భా. ప్ర. ౧౫౮.

ఓడించు. దే. స. శ్రీ. (ఓడు. థా. ప్రే.) ఓర్పు, ఓడునట్లు చేయు. "సీ...ప్రతివింధ్యుఁ డను చాని నోడించి..." భార. సభా. ౧, ఆ. ౨౨౮.

ఓడిక. ఉభ. దే. వి. (ఓడు. థా.) 1. శ్రీ గదికి ఓడెడునీరు. "సీ. తఱచుగాఁ జెక్కుటద్దముల నోడిక నైన కన్నీరు దుడిచి మొగంబు గడిగి." శై. ౩, ఆ. ౮౫ 2. ప్రవాహము. "క. డోడుకొనఁ బడు మధులక, యోడికలకు..." ఆము. ౫, ఆ. ౧౩౭. "కా...అశ్రువ్రణం బోడికల్, గట్టన్ ..." స్వా. ౪, ఆ. ౬౮. హరి. పూ. ౭, ఆ. ౪౭. విజా. ప్రవహించునది. "చ...సురసింధులోయ ములఁ గూడినయోడికవాగునైవడిన్." శై. ౧, ఆ. ౯౯. సం. వి. ఆ. శ్రీ. థాన్య విశేషము.

ఓడిలి, ఓడిగిల్లు. దే. అ. శ్రీ. 1. ప్రవహించు. "గీ. ఈశ్వితార్థంబునకుఁ బాటు హృదయరుచియు, నిమ్మమున కొడిగిలునీరు నిలువరాదు." హర. ౪, ఆ. ౭. ("ట్లొ. కఈశ్వితార్థ స్థిరనిశ్చయం వునఁ,వయశ్చ నిమ్నాభిముఖం ప్రతీవయేత్." సం. కు. సం. ౫. ౫.) కాళి. ౩, ఆ. ౧౦౧. 2. పరుగెత్తు. "క...వెన్నెల పడమటిదిక్కున కున్, బలపలనై యోడిగిలఁగఁ బలపల వేగిన్." శై. ౧, ఆ. ౧౩౬. (శ. ర. పా. "ఒడ్డగిలఁగ" ముద్రి. పా.) 3. స్రవించు. "గీ. ఓడిగిలి రక్త

బిందువు లుట్టిపడంగ." కాశీ ౬, ఆ. ౧౦౪.
౪, ఆ. ౧౭౪.

ఓడు. దే. అ. క్రి. (క. ఓడు.) 1. పరాజయమందు.
"క. విను కర్ణుని కే నోడితి..." భార. కర్ణ.
3, ఆ. 3౪. నిర్వ. 3, ఆ. 33. 2. భయపడు.

"క. ఉడిగింతును సర్వయాగ మోడకుఁ డొకన్." భార. ఆది. ౨, ఆ. ౨౨౨. భార. ఆది. 3, ఆ. ౪౧. 3. వెనుదీయు. "ఉ...విధి యోడక నే యుగదయ్య క్రార్థమున్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౪౭౦. 4. శక్తిహీన మగు. "చ...నీదగు పదంబున నే నిటు లుండ నోడుదున్, ఘన ముగ నీవు నీపదము గైకొనవే యవికల్పభావ నన్." భార. ఆర. ౨, ఆ. ౧౫౦ 5. పశమగు. "ఉ...నీదుపుత్రు లప్పాడికి నోడరు .." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౬౦. 6. పాటిపోవు. "చ. వెఱచి నిమిలతాక్షు లయి వెన్న కొదింగెడు పువ్వుఁబోడులన్, వెఱపకుఁ డోడకుం డనుచు ..." హరి. పూ. ౧౨. ౪౬. 7. స్రవించు, కాలు. వా:—నీ ల్లోడుచున్నవి. స. క్రి. పోఁ గొట్టుకొను. "ప...నీతనయుఁడు గుణనిధి నెత్తం బున నోడినవిత్తంబునకై యాయంగుశీయకంబు నా కిచ్చె..." కాశీ. ౪, ఆ. ౧౧౦. దశ. ౫, ఆ. ౬౫. వి. (వృత్తినిమాత్ర మాపవిభక్తికము. ఓటికుడ. "ద్వి. ఓడునఁ బోసినయుడకంబు లట్లు." బస. 2, ఆ. ౧౭౬. పా; శివ. సా. ౧౫౪. విణ. ఓటిది, పోలినది. ఉదా:—ఓటికుడ.

ఓడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓడు+పడు.) పగులు.
(చూ. ఓడుపఱచు.)

ఓడుపఱచు. ద్వ. స. క్రి. (ఓడుపడు. ధా.) పగులఁ గొట్టు; చిల్లులుపుచ్చు. "ప...పగుల నడిచిన పట్టెలుం బైపడం దిగిచినపట్టెలు నోడుపఱచిన చిందంబులు నొరగం ద్రోచిన దారబాదంబులు ..." ఉ. హరి. ౧, ఆ. ౫3.

ఓడుబిళ్ల. దే. వి. (ఓడు+బిళ్ల.) ఇంటిపైఁ గప్పెడు పెంకు. "సీ. పిల్లికన్రతనంపు బిగియొడుబిళ్లలు ..." అచ్చ. అయో. ౪. కళాం. ౪, ఆ. ౧౭౦.

ఓడుసేయు. దే. స. క్రి. (ఓడు+సేయు.) చిల్లులు పుచ్చు; ఓడించు. "ప...బలఘనైన నమ్ముల

నోడుసేసి..." నిర్వ. ౬, ఆ. ౧౪౪. "క. నిలు నిలు విడువిడు మాచుచు, బలువిడిఁ గూడుకొని పిఱుండఁ బఱులెంచిన నమ్ముల నోడుసేసి యం దఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మీసాంపు నెలకొన నెల మిన్." నిర్వ. 2, ఆ. ౫౯.

ఓడ్రము. సు. వి. అ. పు. (ఓడ్రి) మనియు కొన్ని నిఘంటువులఁ గలదు.) 1. ఉత్పలదేశము. (ఓరిస్సా.) 2. దానము శి. (త్రి. ని.)

ఓడ్రుడు. సు. వి. అ. పు. ఓడ్రదేశముడు.

ఓడి. దే. వి. ఉత్తరీయము. (ఆం. పా.)

ఓతము. సు. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. ప్రాతము, కుట్టఁ బడినది. 2. అడ్డముగా నేయఁబడినది.

ఓతువు. సం. వి. ఉ. పు. పిల్లి.

ఓదనము. సు. వి. అ. పు. న. అన్నము. న. మే ఘము.

ఓదము. వై. వి. (సం. ఆపపాతకి.) ఆపపాతము, వినుగు మొదలగుమృగములను బట్టుకొనుటకై త్రవ్వెడుగొయ్యి. "క. వల యొరి యోదము గాలము, గలిగదా మృగముఁ బక్షి గజము ఝషము దక్షులు పట్టుదురు..." భార. కాం. ౪, ఆ. ౧౦౧. హరి. పూ. ౬, ఆ. ౧౨౦. ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౨౯.

ఓదారుచు. దే. స. క్రి. ఊరార్చు. (శ. ర. వా.)

ఓదార్చు = ఓదారుచు. (శ. ర. వా.)

ఓదియ = ఓడ. (శ. ర.)

ఓడ. దే. వి. పన. పరి మొదలగునవి కోసి యక్కడ క్కడ నుంచెడుపోచలప్రాగు. "గీ...ఓడ య నగఁ దీర్ఘయావనాళ, కాదులు చెలంగు..." ఆం. భా. ద్వి. ౨32.

ఓడకొంగ. ద్వ. వి. (ఓడ+కొంగ.) కోతకాల మున నోడెలయొద్దఁ దిరుగుచు నానిని దిను— ఒకజాలికొంగ. (శ. ర. ధౌ.)

ఓడకొఱకు = ఓడకొంగ. (శ. ర. ధౌ.)

ఓడపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓడ+పడు.) ఓడెలవలెఁ బడు, కుప్పగూలు. (చూ. ఓడెలపడు.)

ఓదెపాటు. ద్వ. వి. (ఓదెపడు. ధా.) ఓదెపలేం బడుట, కుప్పగూలుట. “గీ...నీ వరుల నోదె, పాటు చేసితి వనుట యేపాటి...” విజ. పీఠిక.ర.ర.

ఓదెలువడు = ఓదెపడు. “క. ఇరుంగెలకులకపులు దన, శరముల నోదెలువడంగ...” రామా. ౮, ఆ. ౧౬౬.

ఓనమాలు. = ఓనామాలు. (వా.)

ఓనామాలు. వై. వి. బ. ఓం నమః శివాయ మున్న గు నక్షరసముదాయము. (పిల్లలకు విద్యాభ్యాసారంభమున నివి నేర్పుదురు.) “సీ. న న్నయ్య వార లోనామాలు దిద్దుకొ మ్మనినచోఁ గడుపు నొ వ్వునుచు నేడ్చి.” హంస. 3, ఆ. ౧౮౧.

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారి.(శ. ర.)

ఓనేయు. దే. స. క్రి. తూఱునట్లువేయు. (ఆం.పా.)

ఓపమి. దే. వి. (ఓపు. ధా.) నింద. “క. పాపని పోయినతెరు వే, నోపి యరసి చక్కఁ బెట్టి కున్న జనము లా, రోపింతురు నాపై నొక, యో పమి...” హరి. ఉ. ౮, ఆ. ౧౪. 2. దొర్పు ల్యము. “మ...నీ, నిడువాలంగడగండఁ జూడు మనుచున్ నిల్పివమిం బైచెఱిం, గొడియన్ ...” పారి. ౧, ఆ. ౧౧౯. (నిల్పివమి = తాళలేమి.)

ఓపిక. దే. వి. (ఓపు. ధా.) 1. శక్తి, సామర్థ్యము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౨౧. విక్ర. ౧, ఆ. 22. హరిశ్చ. ౫, ఆ. ౧౯౦. 2. క్షమ, ఓరిమి. “ఉ. ఓపిక లేక చచ్చినమహారగమున్ గొని వచ్చి కోపిస్తె, తాపసుమూపువై నిడిన దారుణ చిత్తుడ...” భాగ. ౧, స్కం. ౫౦౦.

ఓపు. దే. ఆ. క్రి. 1. సమర్థుడగు, శక్తుడగు. “ఆ...అర్జును, నోర్వ నమరులైన నోప రాజి.” భార. ఆది. ౮, ఆ. ౨3, ౧, ఆ. ౧3౮. 2. ఇచ్చ గించు, ఇష్టపడు. “ఉ...ఆనెడునానవ మర్రి దేరంగా, నొక్కనికృష్టఁ పంపుటకు నోపక...” భార. విరా. ౨, ఆ. ౯౮. 3. తుమున్నంతముల కన్నప్రయుక్త మైనపు డిది తద్ధర్మాద్యర్థక మగు ను. ఉదా:-రానోపు = రావచ్చును, కానోపు = కావచ్చును. మొ. స. క్రి. సహించు, ఓర్పు.

“గీ. ఎన్నఁడును మున్ను వారలయేపు నోప, గానము...” భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౨౮౨. వి. ఓపిక, శక్తి. “ఉ...నీదునిలు పోవును జాతము గాక యిచ్చటన్.” భార. విరా. ౫, ఆ. ౯3. (“ఆత్ర పశ్యామి తేబలమ్” అని మూలము.)

ఓపువాడు. దే. విణ. (ఓపు+వాడు.) సమర్థుడు. (ఆం. పా.)

ఓపె. దే. అవ్య. (ఓ+ఆపె.) ఓసి. “సీ. ఓమె యోపె యనంగ నొప్ప స్త్రీ సుబోధనార్థ మై ...” ఆం. భా. తృ. 2౨.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. “సీ...అన్నంబు వెలయు చుండు, బువ్వ మోమటి...నా...” ఆం. భా. ద్వి. ౨౫2.

ఓమనగాయ. దే. వి. లేతకాయ. “క. మను జిగు రునఁ బువ్వున నో, మనగాయల దోరపగడ్డ మఱి యారఁగఁ బొడిసెపగడ్డ...” ద్వా. 3, ఆ. ౧౫౮. బ. ఓమనగుటలాడుట కుపయోగించుచింత గింజలు మొ. “వ...ఓమనగాయలంగా నోముచు ...” పాండు. ౨, ఆ. ౨౫.

ఓమనగుటలు. దే. వి. బ. బాలికాశ్రీడా విశేషము. “మ...ఓ, మనగుటల్ కనుమూసి గంత నలుగంబాలాట లోనైనఫే, లనమున్...” కళా. ౬, ఆ. ౨౦౨. య. 3, ఆ. ౧౪౯.

ఓమనకీట. ద్వ. వి. ఓమనగుటలాడుకీట. (శ. ర. వా.)

ఓమము. దే. వి. దీపకము, వాము. “సీ. చెంగల్వ కోష్టును జిఱుతసిప్పలియును మంచియోమపుఁ బొట్టు మ్రానివసుపు.” అప్ప. ౨, ఆ. ౪3౧.

ఓము. దే. స. క్రి. 1 కాపాడు, పోషించు. “ఆ. ...తనువు, నోమవలయు మర్త్యుఁ డేమిట నే మఱక...” భార. అశ్వ. ౧, ఆ. ౧౬౪. స్వా. ౨, ఆ. ౧2. 2. దాచు, రహస్యముగా నుంచు. “సీ. నేరంబు లోమెడు నియంతానికి గట్టిమీఁగడ కా నుకగాఁగ నిచ్చి.” శుక. ౨, ఆ. ౫౫2. 3. (పురుడు) పోయు. “సీ...వినుంగుపురు డోమ రానారఁ గొన...” కు. స. ౮, ఆ. ౧3౫. 4. తాల్పు, పొందు. “గీ. బిఱపు గలచండురుని

చంద మోము మోము." అని. ౨. ౨. ౨. విజ. 3, ఆ. ౧౬౬.

ఓమె = ఓమె. ఆం. భా. తృ. 2౨. వైష. ౬, ఆ. ౧౧౪.

ఓయన. దే. అవ్య. ద్రు. ఒయ్యన, సత్యముగా. "క. ఈయగ్ని దేవుఁ డసురకు, నోయనఁ జెప్పటయు ..." భార. ఆది. ౧, ఆ. ౧౩౩. (చూ. సం. భార. ౫, ఆ. ౨౫, ౨౮. శ్లో.)

ఓయలపాట. దే. వి. ఏలపాట, శృంగారపుఁబాట. "ఆ. ఎలమిఁ జీలుకపిండు దొలుమేనఁ జేసిన, తపసు వండఁ బండె దరువనంబు, లువిద లిపు మిగుల నోయలపాటలు, పాడ మధుమదమునఁ బాఱె నలులు." కు. సం. ౪, ఆ. ౮౯.

ఓయారము. దే. విజ. ఒయారము, విశాసము. "క. ఆయంగన క్రీగన్నుల, యోయారపుఁగలికి చూపుటరులు బడినం, గాయజునిచిత్త మైనను, గాయజసంతాపహిన్ గరగక యున్నే." విక్ర. ౫, ఆ. ౧౭౧.

ఓయారి = ఒయ్యారి. (శ. ర.)

ఓయి. వై. అవ్య. (సం. ఆయి. క. ఓయి.) 1. పురుష సంబోధనార్థకము. "గీ. సంగతియె యోయి యి నుమంతరింఁజావు." ఆము. ౪, ఆ. ౬౦. 2. ప్రార్థనాదులందుఁ గ్రియల కనుప్రయుక్త మగును. "క. నీయిచ్చయె మిన్నక పో, వోయి..." ఆము. ౨, ఆ. ౯౩.

ఓయిరము. వై. వి. (సం. ఆహార్య.) ఓగిరము, అన్నము. "గీ... మువ్వరును లేక, యాయితం బగు నెల్లగాని నోయిరంబు." కాశీ. ౫, ఆ. ౨౯౭.

ఓయీ = ఓయి. (శ. ర.)

ఓర. యు. దే. వి. (శ. ఓర.) 1. అంచు. "వ... కేళాకూళి యోర పట్టి..." విజ. ౧, ఆ. ౨౦౦. 2. మర్యాద. "మ... ఓ, రలు పోనాడకు..." ఉ. హరి. 3, ఆ. ౧౨. నిర్వ. 3, ఆ. ౧౫. 3. వైపు. "నీ. ఒకయోరఁ బటుచారణకుమారపతి తంబు లొకదండ నలిమండలి కలగాన, ము..." పసు. ౨, ఆ. 2. 4. క్రీగంటిచూపు. "నీ. తొలగి వెంటనె యోరఁ దళకొత్తఁ గనుగొనుఁ

గన్గొని వానిఁ జెంగటికిఁ బిల్చు." శశా. ౨, ఆ. 22. విజ. 1. తిర్యగ్వలితము, పెడ యైనది. "ఉ. సోరణగండ్లమార్గమునఁ జొచ్చిన సన్నని గాలి యొక్కయం, భోదూ పత్ర సేత్రసుం బొంకపుఁ జన్నులమీఁది సన్నపు, జీరచెఱంగు వాయులఁజేసిన విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోర యొనర్చుఁ బాపభయ మొది నిజాననచంద్ర బింబమున్. వైష. 3, ఆ. ౮౯. 2. ఆపసరిల్లి నది. "చ... అతనిన్ భజించి నదియున్ వినయం బున నోరయై చనన్." పసు. ౨, ఆ. ౧౦౯. 3. అడ్డమైనది. "నీ. కంటికిఁ జే యోరగా నిల్చి ..." సా. ౧, ఆ. ౧౨౨. 4. కొంచెము మూయఁబడినది. "చ... కుచంబు లోరగా, వెలువడ ..." హాస. ౧, ఆ. ౨౧2. స్వా. ౫, ఆ. ౬౯. అవ్య. సాచి, అడ్డముగా. "నీ. ఓరనా సాచ్యర్థ మొప్పు..." ఆం. భా. తృ. 2౨. వై. (సం. హోరా.) అహోరాత్రము. (చూ. ఓరంత ప్రాధు.)

ఓరంత ప్రాధు. వై. వి. (ఓర+అంత+ప్రాధు.) 1. అహోరాత్రము. "నీ. ఆతన మబ్బక యు న్ను వైనను శివరాత్రి యోరంత ప్రాధును నుప వసించె." కాశీ. ౪, ఆ. ౧౩౩. భో. ౪, ఆ. ౧౨౦. 2. నిత్యము, ఎల్లప్పుడు. స్వా. ౫, ఆ. ౮. 3. చిరకాలము. "ద్వి. ఉన్నతోన్నతబుద్ధి నో రంత ప్రాధు, నన్నుఁ గాంచుటకుఁ గాననభూము లందు, నిద్రవో వెన్నడు..." రం. రా. యు. ౪౯౩. పు.

ఓరక(గ)న్ను. దే. వి. ఓ. (ఓర+కన్ను.) కడగంటి చూపు. "నీ. ఓరకంటనె కాని తేటి చూడవు కదా..." కవిరా. 3, ఆ. ౬౩. "నీ. జాలమా క్తికవజ్రజాల మంజుద్యుతిఁ గనుదోయిజి యో రగంటఁ జూడ." సా. ౨, ఆ. 2౦.

ఓరకొప్పు. దే. వి. (ఓర+కొప్పు.) ఓరసిగ, వంక కొప్పు. "నీ. గమకించుచమరివాలములోనఁ గీలిం చి యుప్పురంబున నోరకొప్పు దిద్ది." వైజ. ౪, ఆ. 3౦.

ఓరగచ్చే. దే. వి. (ఓర+కచ్చు.) ఓరగాఁ జేసినకచ్చు, ప్రక్క కొదిగించిన కొవ్వనము, "నీ. చనిచని

యోరగచ్చగఁ జేసి నిలుచుండి కాల్పడి విడుచుచు
దక్కక చెలంగి." భట్ట. 3, ఆ. (శ.ర.)

ఓరగట్టు. దే. విణ. (ఓర+కట్టు.) ప్రతిష్ఠార్థి, పోటి.
"నీ. ఈయొప్పు గలనరుం డెందునుం గలుగంగ
నేర్పునె కలిగిన సెలతపిండు, చూడుకొలు మన
ములుఁ జూఱగోలుగఁ గొని కామునకతఁ డోర
గట్టుగాఁడె." దశ. 2, ఆ. ౬౦.

ఓరగించే. దే. స. క్రి. 1. ప్రక్కకు వంచు.
"ద్వి...కొమ్ము, లోరగించుచు..." బస. ౫, ఆ.
ర౦౦, పు. 2. విడుచు. "గీ. ప్రాణనాయక
మిత్తులు ప్రాణసఖులు, గాఁగ మది నెంచి విభు
నకుఁ గానివారి, నోరగింపుచు..." సానందో.
3, ఆ. ౫3.

ఓరగిలు = ఓరగిట్టు. (తొలగను.) "గీ. కల్లు భూపాల
కోటి మొగ్గరము తెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుడువడ
నోరగిలఁగ..." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. ౨౬౮.

ఓరగిట్టు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు. (శ.ర.) 2. తొ
లగు. (చూ. ఓరగిలు.)

ఓరమోపు. దే. వి. (ఓర+చూపు.) ఓరకంటిచూపు;
విలాసపుఁజూపు. "గీ. కటకటా పద్మగర్భఁ
డెక్కడిరసజ్ఞఁ, డీద్రనరకని కిటుమంటి తీద్ర
వయసు, టోరచూపుల నెరవఱంతకారి డెచ్చి
యాలంగాఁ గూర్చి పాపాత్ముఁ డాయె నహహ." సురా. ౫౯.

ఓరచ్చులు. ద్వ. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) మడమ
యుంచెడుచోట నెత్తుగా నట్టులు వేసి కట్టెడు
చెప్పులు. "క. మొల నీలికానెయెను బడముల
నోరచ్చులు ధరించి..." హరిశ్చ. ౫, ఆ. ౧౧౧.

ఓరడి. దే. వి. చలము, పట్టుదల. "చ. ఉడుగక
యిద్ద టొక్కనన కోరడిఁ బోరగ..." చమ.
౧, ఆ. 2౫.

ఓరణము. దే. వి. ఒకజాతిదేగ. "క. బలువైన వేన
దంబులు, జలకట్టెలు నోరణములు సాశ్వంబులు
గి,ద్దులు మొదలుగఁ గలవిడివేఁ, టల పులుఁగులు
వడమతో మిటారింపంగ..." య. ౧, ఆ. ౧౧౨.

ఆం. భా. ద్వి. ౯౦.

ఓరతలపాగ. దే. వి. (ఓర+తలపాగ.) ఓరగుపాగ.
"నీ. తథుబంగరు బెఱంగుల యోరతలపాగ
..." దశా. ౧౦, ఆ. ౧౧౨.

ఓరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఓర+పడు.) ఒరగు. (చూ.
ఓరపాటు.)

ఓరపయఁట. దే. వి. (ఓర+పయఁట.) సగము కుచ
ములు కనిపించునట్లు వేసికొను పయఁట; విలాస
పుఁబయఁట. "ఉ. కమ్మజవాదివాసనలు గ్రమ్మఁగ
సోరపయంట జాఱఁగా." శశాం. ౨, ఆ. 23.

ఓరపాక. దే. వి. (ఓర+పాక.) దోరపాక, వంచను
దూలములు లేక గోడవై నుండి ప్రక్కకు పగిలి
కట్టినకాల. ఆం. భా. ద్వి. ౧౬.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. (ఓరపడు. భా.) డిగుడు;
ప్రక్క కొరగుటు. "ఉ...పం క్రిముఖు డల్లి
గదాహతిమాణి భంగ్రునూ, శిరి నిలకించి గొట్టివఁ
జలించి యతం డలనూళి యోరపా, టొంగి
దదాదిగా రఘుకులోత్తమ యాయన పార్శ్వ
మాళినాఁ, జెంచె నభిఖ్య..." ఉ. రా. 3,
ఆ. ౪౦.

ఓరపారము. దే. వి. (బ. ఓరపారములు.) 1. హెచ్చు
తగ్గు. (ఆం. పా.) 2. ఓరపారలు, దోషము. "గీ.
సత్కవీంద్రులు రచియించి చదువుపద్య, సమి
తయం దోరపారలు చక్క దిద్ది." కువల. ౨,
ఆ. ౯. హంస. ౨, ఆ. ౧౧. 3. భేదాభిప్రాయ
ము. "నీ. ఒండొరుమదులలో నోరపారలు లేక
ప్రాపు దాపుననైన బలిమిచెలిమి." సుద. ౪,
ఆ. ౬2.

ఓరమోము. ద్వ. వి. (ఓర+మోము.) పెదమొగ
ము. "కా...హ క్రిహరి, యంచున్ బ్రహ్మజుఁ
డోర మో మిడి..." స్వా. ౨, ఆ. ౬౮.

ఓరవాకిలి. దే. వి. టో. (ఓర+వాకిలి.) ఓరగా
నున్నతలుపులు గల గుప్తుము. "నీ...ఓరవాకిలి
దేహ మొయ్యఁ జొనిసి." కాశి. ౪, ఆ. ౧౨౧.
విణ. 1. సగము తెఱవఁబడినది. "ద్వి...తలు
పోరవాకిలి చేసి." పండితా. పురా. ౯౬, పు.
2. సగము తెఱచిన తలుపులుగల గుప్తుము గలది.

“చ...ఓరవాకిలి యయి యున్నతల్లిలితకేళి నిశాంతముఁ జేరి...” శుక. ౨, ఆ. ౨౨౦.

ఓరపుచ్చు. చే. స. క్రి. (ఓర+పుచ్చు.) ప్రక్కకుఁ ద్రిష్ట. “చ...నెమ్మొగం బోరపుచ్చుచు నటఁ గడచి యప్పుడతి యెట్లు చనియె...” వైష. ౭, ఆ. ౧౦౩.

ఓరవోపు. చే. అ. క్రి. (ఓర+పోపు.) 1. ఒరగు. “గీ...నామోము చక్కఁగాఁ జూడ కోర, వోవఁ జూచుచు దీనతఁ బొంది యునికి, గని ...” భార. శబ్ద. ౨, ఆ. ౯. 2. వంగు. “నీ...పొలఁతి కన్నోను లోరవోని విండ్లు.” చంద్రా. ౬, ఆ. ౧౨౮. 3. తొలఁగు. వా. రా. ౧, ఆ. ౭.

ఓరసింఁచు. వై. స. క్రి. (సం. అవసరం.) విడిచి పెట్టు; వైదొలఁగు. “చ...ఓరసి, చినగతి నాన్పుం గడచి శీఘ్రగతిన్ మఱి వేఱయొక్క రా, త్తనయునిచెంత నిల్వఁగ...” ఇందు. ౫, ఆ. ౧౪౩.

ఓరసింపు. వై. వి. (ఓరసింఁచు. భా.) పెడత్రిష్ట; పెడగాఁ బెట్టుట. “నీ. విడిచియు విడఁజాల కెడ తాకు సిగ్గుమా మోరసింపులయిపు దారసింప.” అని. 3, ఆ. ౯౫.

ఓరసిలు. వై. అ. క్రి. (సం. అవసరం.) ఓరసిల్లు. “క. మగువలు మగ లని యెఱుంగఁడు, మృగ ముల కోరసిలఁడు...” రామా. ౨, ఆ. ౧౧౩.

ఓరసిల్లు = ఓరసిలు. (శ. ర.)

ఓరసేయు. చే. స. క్రి. (ఓర+సేయు.) ప్రక్కకు వంచు. “ద్వి. ఒకపడ గొచుక యోరసేయు టయు.” రం. రా. ఉ. ౧౦ పు.

ఓరి = ఓరీ. “చ. సట విట మానురోరి...” పారి. 3, ఆ. ౩౨.

ఓరిమి. చే. వి. ఓర్పు, తును. “గీ. కోరి యోరిమి నోరెంబు గుడువ వేమి.” నీలా. ౨, ఆ. ౮౮.

ఓరీ. చే. అవ్య. సుబోధనార్థకము. “శా. ఓరి బ్రాహ్మణధూర్త...” ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౮౭.

ఓరు. యు. చే. వి. 1. ఇంటిలిన్నె గోడలయడుగునను మూలను తీర్చెడు ఎఱ్ఱమట్టిపట్టె.” 2. ధ్వని. 3. వర్ష వాయ్యాదిధ్వని. (ఆం. పా.) (శ. ర.) వై. ఉప. (సం. ఉరు.) పెద్ద. (చూ. ఓరగాలి.) ఓరుఁగల్లు. చే. వి. ఔ. ఏకశిలానగరము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౧.

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. (ఓరు+గాలి.) పెద్దగాలి. “చ... ఓరుగాలి మొద లూడఁగఁ సూరిఁడుమ్రానికైవ డిన్.” పారి. ౫, ఆ. 3౧.

ఓరుచు. చే. అ. క్రి. 1. సిద్ధమగు. (చూ. ఓర్పు.) 2. ఓపు. (చూ. ఓర్పు.) స. క్రి. ఓడఁజేయు, జయించు. (చూ. ఓర్పు.) ఆ. క్రి. స. క్రి. 1. నైఁచు, తాళు. “నీ...పారువ్యభారమున కోరు చునె జిన్నా.” వైష. 3, ఆ. ౧౩౦. శకాం. ౪, ఆ. ౨౭.

ఓరుతీయు. చే. అ. క్రి. (ఓరు+తీయు.) ఇంటి లిన్నెగోడలయడుగునను మూలను ఎఱ్ఱమట్టి తో పట్టెలు తీర్చు. (శ. ర.)

ఓరుపరి = ఓర్పురి. (శ. ర.)

ఓరుపు = ఓర్పు. “నీ. తాలిమి యొరుపు తాలిక నాఁగను త్తమకు నాహ్వాయము లా...” ఆం. సం. మాన. ౬౯.

ఓరువమి = ఓర్వమి. (చూ. ఓర్వమి.)

ఓరెము = ఓరిరము. “నీ...పట్టెఁడో రెము మాకుఁ బెట్టు మనుచు.” భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. ౯౬౬. వేంక. మాన. ౪౪.

ఓర్పు. చే. అ. క్రి. 1. సిద్ధమగు. “ఉ...వారిమా ర్గానుట కోర్చిలి నే నొకబ్రాహ్మణుండనే.” భార. ద్రో. ౫, ఆ. 3౨. భార. కర్ణ. ౧, ఆ. ౨౧. 2. చాలు, ఓపు. “క...కిటి కొక్కని, కేనోర్వ నతండు శరము లెక్కు డెఱుగున్.” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౪౯. కతు. ౧, ఆ. ౧౨౯. స. క్రి. జయించు. “క...భారద్వాజుఁడు నా కపాయము నేనిన్, ఘోరాజి నతని నోర్పున, పారుపాక్రము నుపుత్తః బడయఁగ వల యున్.” భార. ఆది. ౭, ఆ. ౧౫. అ. క్రి. స. క్రి. నైఁచు, తాళు. “నీ. ధరువు నాఱంగంబులను

బరిణతులు దాఁ కొద్దురు పరులకు నోర్వరాని, కొల్లల గలరు..." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౨౫౭. "ఉ...ఇత కొద్దురే, యారయఁ బుష్ప కొమలులు..." విక్ర. ౨, ఆ. ౨౩౬.

పీఠ = పీఠ, ఒకర్తుక. (శ. ర.)

పీఠి = పీఠ. (శ. ర.)

పీఠ. వై. స. ఏ. ఒకస్త్రీ; అన్యస్త్రీ. "నీ. పుష్పలా విక యోర్తు బూమెకత్తియ యోర్తు గంధవా హిని యోర్తుకత్తె లాజ." కాశీ. ౫, ఆ. ౩౧౬. నిర్వ ౫, ఆ. ౧౦౧.

పీఠక = పీఠ. (శ. ర.)

పీఠి. దే. విణ. (పీఠ+అరి.) కాంతుఁడు, తమ కలవాఁడు." ఆం. భా. తృ. ౧౧

పీఠ. దే. వి. (పీఠ. ధా.) 1. తమ, సహనశక్తి. "ఉ. పీ ర్వుకయిత్త లేని వికచోత్పలలోచన ..." పారి. ౧, ఆ. ౧౧౨. 2. పీఠించుట. "గీ. పీఠు గలవార లామీద దర్శితారి, యోర్తు గలవారు రాజకందర్పులార." పాంచా. ౪, ఆ. ౫౨. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పీఠమి. దే. వి. (పీఠ. ధా.) 1. ఈర్ష్య, అసూయ. ఆం. భా. ప్ర. ౧౩౪. 2. సహింపమి, నైఃపకపోవుట. "క...చేటున కొర్వమి దుది పరి, పాటించిన..." భీమ. ౫, ఆ. ౧౪౮.

పీఠ. దే. వి. (క. పీఠ. త. పీఠము.) 1. జలక్రీడ వేళ ప్రేరేచుటకై వాడుకబ్బము. ఆం. భా. ప్ర. ౧౨౨. "నీ. ఒండొరుఁ దేర్పొని యోల యోలని రేచి యదటున జల్లు పోరాడి యాడి. హరి. పూ. ౬, ఆ. ౯౬. 2. జలక్రీడ. "నీ. తామర కొలను కందర్పునియోలకు వనిత నీవదనలావణ్య రసము." కట. ౩, ఆ. ౭౮. 3. వ్యాజము, నెపము. మేక. మాన ౪౫. సా. ని. మాన. ౨౨.

పీఠగండము. ద్వ. వి. (పీఠ+గండము.) పూతపసుపు; పసుపు. "నీ. అనుదినంబును బ్రాతరారంభ వేళల నోలగండముతో నుదకమాడి." కాశీ. ౩, ఆ. ౨౧౨. శ్రీడా. ౧, ఆ. ౧౩౪.

పీఠగము. దే. వి. 1. కొలుపు, నేవ. "ఉత్సాహ. కానలో మృగంబు లోలగంబు నేయనుండున, చూని మండలేశ్వరుండు..." రామా. ౨, ఆ. ౭౬. 2. కొలుపుకూటము. "క...భోజనియోల గమునఁ గవి, రాజుల రాజులను దెలియ రా దెవ్వరికొ." భో. ౨, ఆ. ౫౫. 3. సభ. "గీ. పీఠగం బూడె సకల నేత్రోత్సవముగ." చిత్రభా. ౩, ఆ. ౧౧౪. (పీఠగముండు = సభ దీర్పు.)

పీఠిగించు. దే. స. క్రి. (క. పీఠిగను.) 1. కొలుచు, నేవించు. "గీ. ఉపనిషత్తులు 'బోటులై యోల గింప." స్వా. ౧, ఆ. ౫౨. 2. పరివేష్టించు, చుట్టియుండు. (ఆం. పా.) ఆ. క్రి. 1. సభదీర్పు. 2. ఒప్పారు. "నీ. సా గను సూర్యపటంపు సురెంబు మైత్రకు హాం బట్టు దట్టివై నోలగింప." సా. ౧, ఆ. ౭౯. (రెండిటికి నిది యుదాహరణము.)

పీఠచెంగనాలు. దే. వి. బ. (పీఠ+చెంగనాలు.) అపజయము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౨౪.

పీఠమాసగొను. ద్వ. ఆ. క్రి. (పీఠము+అస+కొను.) దేహము దాఁచుకొనఁ గోరు, వెనుదీయు; పరా జ్ఞుభవగు. "ఆ...ఉభయ, బలముఁ బోటులాడెఁ జలమున నొక్కింత, యోలమాస గొనక యోవి నార్పి." నిర్వ. ౪, ఆ. ౬౦. భార. కర్ణ. ౨, ఆ. ౨౭౨. "క. అతిథి నినుఁ గోరెనేనియు, మలిఁ గింకిరిపడక యోలమాసగొనక నీ, వతనికిఁ బ్రి యంబు నల్పము..." భార. ఆను. ౧, ఆ. ౬౮.

పీఠము. ఉభ. దే. వి. 1. మఱుగుచోటు. "ఉ... మధుాత్మవనిశరము నల్పము గాఢజేమితొల్పట్టి గణేశ్వరుండు సురభామిను లోలమునం బొదుం గఁగె." భీమ. ౫, ఆ. ౧౧౯. భార. ఆను. ౩, ఆ. ౨౮౨. 2. చాటు; దాఁపఱికము. "గీ. ఇంక నీసిద్ధులెర యోల మేల నీకు." భార. విరా. ౨, ఆ. ౧౧౮. "చ...పీఠము మాని చెప్ప మా." కేయూర. ౩, ఆ. ౫౬. 3. జంతు, వెను దీయుట. "క...మహాకాళసుత దిలిసుతాగ్రణు, లోలములే కొదరి తాఁకి రొండొరుఁ గడి మిగె." కు. నం. ౧౨, ఆ. ౧౩౪. 4. భేదము

అతిమతిగ. “ఉ. ఓలము లేదు కూర్చునని యూరితి యూరితి గూర్చి యెల్ల నేడలము నేరి...” య. సా. ౧౧, ఆ. ౫౪. 5. చేహము, శరీరము. (చూ. ఓలమానగొను.) అప్ప. ౪, ఆ. 3౨౦. 6. మూలస్థనము. (ఆం. సా.) విణ. 1. నులునని. “నీ. ఇమోల్యుల మగు హోట నిందాశం చెలువుడు గాథాబుగా నన్ను గొరిగె.” భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. ౧౦33. 2. లోతైనది. “వ...పుష్పకోమలం మోలపునాథుల తీనమయ్యెనో...” కవిక. ౪, ఆ. ౧3౧. సా. వి. ౧౧. పుం. కంద ౫. విణ. (౧. ఆ. ౧౧.) తడిసినది.

ఓలనాడు = ఓలలాడు. “క...ఓలనా నీపలుకుల నోలనాడితి...” ఉ. హరి. ౫, ఆ. ౧౦2.

ఓలలాట. చే. వి. (ఓలలాడు. ధా.) జలక్రీడ, ఓలలాడుట. “నీ. ఓలలాటలతమి నందోరు నటుము చెల్వలడాక ముఖక మెలగి మెలగి.” ప్రభా. ౨, ఆ. ౧౦౬.

ఓలలాడు = ఓలలాడు. “గ. లాలన...అలీనిపహంబు లోలలాడివేళె.” స్వా. 3, ఆ. ౧౫. భార. ద్రో. ౧, ఆ. ౧౪౬.

ఓలలార్పు. చే. స. క్రి. (ఓలలాడు. ధా. ప్రే.) ఓలలాడించు. “ఆ...వసుమతీశు, భక్తి నోల లార్చి...” అము. ౪, ఆ. ౫. భార. భీష్మ. ౨, ఆ. ౧౬౬.

ఓలకు. చే. వి. 1. అయిక, క్రమము. (శ. రం) 2. గలత, తోభము. (చూ. ఓలకుపడు.)

ఓలకుపడు. ద్వ. ౧౧. క్రి. (ఓలకు+పడు.) 1. కలతపడు, తొలగిచు. “వ...వేగింపు బయనంబు లయ్యును బ్రజల నోలకుపడనీ...” భార. విరా. 3, ఆ. ౧3౨. 2. అలయు, క్రమముడు. “వ...పంగ్యంధజరత ప్రముఖులులక్రస్తి యో లాకుపడ...” హరి. పూ. ౬, ఆ. ౨౨.

ఓలాడు. చే. ఆ. క్రి. (ఓల+అడు.) 1. వివరించు; జలకమాడు. “గీ...కృతార్థం దతండు..., చెలగి యోలాడునెవ్వని చిత్తవృత్తి, నచ్చిదానంద మయ నుధాసాగరమున.” భీమ. ౫, ఆ. ౧౯౬. య. 3, ఆ. ౫౪. 2. నిాడు. “నీ. మణియట్టి

గోలిబర్హణగడ్డనుధ విను లోలాడఁ బ్రాక్షేప మేలుకాచి.” అము ౪, ఆ. ౧3౫.

ఓలారుచు = ఓలార్చు. (చూ. ఓలార్చు.)

ఓలార్చు. చే. స. క్రి. (ఓలారు. ధా. ప్రే.) ఓలాడఁజేయు. “దండ...సౌఖ్యవారాశి నోలార్చవే...” హరి. 3, ఆ. 3౦.

ఓలి. యు. చే. వి. ఉంతున, కన్యాశుల్కము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౭౯. వై. (సా. ఆళి. స్తా. ఓలి.) 1. వరుస, క్రమము. “ఉ...ధామ్యుం దణత వైరికం, వోనచెప్పచున్న తటి నొప్పుగ రోమ శుం దేగుదెంచె...” భార. ఆర. ౨, ఆ. ౨౯౨. నిర్వ. ౫, ఆ. ౨2. 2. వాక్యాలంకారము. “గీ. పల త్రోదితి దివినుడి యోలి నహుష.” కాశీ. ౨, ఆ. ౧౫2.

ఓలిమి. చే. వి. 1. చాటు, ముఖం. ఆం. భా. ప్ర. ౭౬. 2. ఎడఁబాటు, విరహవధ. “ఉ. ఓలిమిఁ జంద్రరోచు లిటు లందునె చూడ్కికిఁ బ్రాణ నాయుగా.” మల్లా. 3, ఆ. ౯౦.

ఓల్లము. సుం = ఓలము.

ఓవము. చే. వి. ఓదము, అవసాతము. “నీ. ఎల యిచి వేల్పుజేఁ డెక్కునేనుంనైన నోదబు లోపల ద్రోవఁగలము.” నరాహ. ౪, ఆ. 2౫. రా. వి. 3, ఆ. ౫౦.

ఓవరి. వై. వి. (సా. అవవరత. క. ఓవరి.) 1. అవవరిగది. “ఉ. ఓవరిలోన గొందివెన నున్నవి యెన్నియొ యెన్నుం దెద్దభాం, దావలి...” హరి. పూ. ౫, ఆ. ౨౧౬. 2. చంద్రకాల. “నీ. ఓవరివైని నీ కునికె గావించిరే బజగడి యని దూలు బాపూయ.” శుక. 3, ఆ. ౨౯౧. 3. అంతఃపురము. “క...పతిచేతులు సత్వరత విడిసింపుకొని యో, పరిలోనికె బాటిపోయె వనజాక్షి వడికె.” ప్రభా. ౫, ఆ. ౧౦.

ఓవు. చే. ఆ. క్రి. ఓవువు, సరిపడు. “ఉ...నీ, వో పనివారిమందఱ సయో మగనిం గడకాలం ద్రోచి నేఁ, డీవసుధేశునిం గలయ నెంచితి వెట్లు...” శుక. ౧, ఆ. ౧౫౪.

ఓవధి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలింపఁగనే నశిం చెడి యరఁటిచెట్టు నెం. 2. మారున కుపయో

గించు మొక్క, తీగ, మేరు మొ. 3. జ్యోతి
వృత్తి ౪.

ఓషశీశుడు. సు. వి. ఆ. పు. చంద్రుడు.

ఓషము. సు. వి. ఆ. పు. కాల్పపుట.

ఓష్ఠము. సు. వి. ఆ. పు. ఉష్ణాహారముచే కందు
నది—పెదవి.

ఓష్ఠి. సు. వి. ఈ. స్త్రీ. దొండతీగ.

ఓష్ఠ్యము. సు. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పెదవులయం
దున్నది. 2. పెదవులయందుఁ బుట్టినది. (ప. ప
బ. భ. మొ.)

ఓసరించు. వై. స. క్రి. 1. తొలగించు. “నీ. అసన
చంద్రునియొక్కకర్ణము మొహండు కోసరించినపొడ
వనంగ.” పాడు. 3, ఆ. ౨౦౦. సకా. ౯, ఆ.
౨౦౫. 2. విడుచు. “గీ. మాచముఖునిట మే
నోసరించెనేని.” పాడు. ౧, ఆ. ౧౦౧. ఉ.
హరి. ౧, ఆ. ౫౭. ఆ. క్రి. 1. తొలగు.
“ఉ...నిజావయవంబులఁ దూల్పు దేవతా, పుంగ
వుఁ డోసరించుటయు బోరన నడ్డము సొచ్చె
నైస్యముల్.” పా. ౫, ఆ. ౧౬. భాగ. 3,
స్కం. ౬౭౨. 2. వగు. “చ. సతగ విభుండు
మిటివయ భంజిరమురళీనుడాలవ, ల్లితముల
రా నెదుర్పడిన భేదరవర్ణము లోసరించి య,
ద్యుతముగ మ్రొక్క...” పా. ౨, ఆ. ౧౦౨.
3. ఇవ్వవడకుండు. “చ...నిజ నన్నుతి కోసరిం
చునే, ర్వునఁ దల వచి ..” పను. ౧, ఆ.
౧౨౨.

ఓసరింత. వై. వి. (ఓసరించు. ధా) ఓసరించుట,
విడివడుట. “చ...నిచ్చన్ దనివి తీరనిముచ్చట
లోసరింత లేకలెడికొగిలింత లేడలన్నది కన్న
ది విన్నది లేనికూర్పులున్.” ఉ. రా. ౬, ఆ.
౧౬౫.

ఓసరిలు = ఓసరిల్లు. 1. (తొలగించు.) “క. ఇంతయుఁ
గనుఁగొనియును శ, త్రుంతపుఁ డోశరిల కాజి
దోహల మలర, గొంతేయుతోడఁ దలవడి,
వింత లయిన కూర్చనభరవిశిఖము లేనెన్.”
భార. విరా. ౫, ఆ. ౭౫. 2. (విరమించు.)
“గీ. ఆరయ నిది యెంతవనియైన నయ్యెఁ గాని,
యోసరిల వచ్చునే...” హరిశ్చ. ౫, ఆ. ౨౨.
3. (తగ్గు.) “గీ. ఓసరిలె దగ్గఁ దఱిగ నా

నొప్పుఁ నక్క, వాయు ననుమాట...” ఆం. భా.
తృ. ౯౬.

ఓసరిల్లు. వై. ౧౧. క్రి. ఓసరిలు, తప్పుకొను. “నీ. ఎ
దురుగాఁ జనుటలయ నిగివరాక్షుని నొయ్యనఁ
దెరు విచ్చి యోసరిల్లు.” వై. ౩, ఆ. ౮౪.
“క. పూజోపూజో యని చే, చే వినఁ గలదు నని
యోసరిల్లెడునామై, జీవంబు నిలుచునే నినున్,
బోవిడిచి...” ప. సు. ౬, ఆ. ౧౨.

ఓసరు. వై. అ. క్రి. (సం. బ్రహ్మ). క. ఓసరు) నొ
లగు, ఓసరిల్లు. “చ...కుశ్శిగభరవర్ణమున న్నూన్
తామములై తిరిగి తిరిగి వేసెన్ గయోసరి (హస)
గుపు...” ఆము. ౪, ఆ. 3౫. ద్వి. సా. ౧౪.
౧, ఆ. ౧౭, పు.

ఓసి = ఓసీ. “ఉ. ఓసి దురాత్మరాల...” ద్వి.
౪, ఆ. ౮౨.

ఓసీ. దే. అన్య. సుబోధనార్థకము. “హ. ఓసీ నీజా
జగామియే యిచి...” కళా. 3, ఆ. ౧౧౬.

ఓహటము. దే. వి. వసుదీక్షుట. (చూ. ఓహ
టించు.)

ఓహటించు. దే. ౧౧. క్రి. 1. వెనుగీడును. “గీ. ఆహ
వంబున నుదు నీ వోహటిచి, పోవ నట్టి యెప్పు
నడికంటె: జాపు మేలు.” భా. స్త్రీ. ౧౨. 33.
భాగ. 2, స్కం. 3౯౧. 2. భయపడు. “ఆ.
మరుని కోహటించి యునిమాడు...” భార.
విరా. ౨, ఆ. 3౦౦. భార. కర్ణ. ౧, ఆ. ౧33.
3. లయమగు. (చూ. ఓహటిలు.) 4. ఓడిపోవు.
“గీ. ఉవిదలజ్ఞాభరంబున కోహటిచి, యైదుపది
నేనె పలరాజునంతగాఁడు.” వై. 2, ఆ. ౧౬౮.
కాశీ. ౪, ఆ. ౨3౫.

ఓహటిలు = ఓహటిల్లు. దే. ౧౧. క్రి. 1. భయపడు.
“క...మునినా, యతునితపస్థి వేటొకటికి వచ్చి
దాన నోహటిల నేమిటికిన్.” చంద్రా. 3, ఆ.
౧3౫. 2. లయ మగు. “గీ. ముదిత యుక్తం
డు హరుని నెన్నుదుటికంట, నొకఁడు కంసారి
కుడికంట నోహటిరి. వై. ౨, ఆ. ౧౭౯.
(అయ్యలయం గచ్చతి) అని మూలము.)

ఓహటిల్లు = ఓహటిలు. (అలసిపోవు.) “క. ఓడికలే
కోహటిల్లి యునురును రనుచున్. సా. 3, ఆ.
౧౮౪.

ఓహరిసాహరి. దే. అవ్య. ద్రు. 1. సాహంకారముగా.

“చ...ఉభయబలంబులుగ బెనఁగని యోహరి

సాహరి బెనఁగుచుండె...” భార. ద్రో. 3,

ఆ. ౧౪౦. హర. 2, ఆ. 23. 2. ముష్టాముష్టి.

“ఉ. అహరిఁ జూచి వేలుపు లహంకరణంబుల

పైత్య సేవతో, సోహరిసాహరిం బెనఁగ...”

పరాహ. ౬, ఆ. ౧౧౪. 3. గుపులుగుపులుగా.

“క. పుకొనుచు దెరలంచు నో, హరిసాహరి

నొక్కచోట నలవడు...” భార. భీష్మ. ౨,

ఆ. ౧23. 4. అవిచ్ఛిన్నముగా. “ఉ. ఓహరి

సాహరిగ బ్రథమ మొల్పెడుధారల...” ఆము.

౪, ఆ. ౯3. 5. అహంహామిక, అహంకారము.

“సీ. అహంహామిక పేరు పహితెక్కు నోహరి

సాహరి యనఁగను...” ఆ. భా. ద్వి. ౨౨౧.

ఓహా = ఓహా. (చూ. ఓహాహా.)

ఓహా. దై. అవ్య. (సం. అహా.) 1. సరిబోధ

సార్థము. “హ. ఓహా తక్షక...” భార. ఆవి.

౨, ఆ. ౨౪౪. 2. దీనిచి న బదులునలుకుటఁగ

దుడఁగి ప్రము. “సీ. దింపకుండఁగదైనఁ బలుకు

నోహాయని...గవిక. ౪, ఆ. ౧౬౧. 3. అశ్చర్య

ప్రశంసాద్యర్థము. పరాహ. ౯, ఆ. ౧౪౦. “క.

ఓహా అనునను...” పరాహ. ౧౦, ఆ.

౪. సా. ౨, ఆ. ౬౪.

ఓహా = ఓహా. “సీ. చల్లపై యోహాని

చల్లపైనికే మొనర్చు...” సమీగ. ౬, ఆ. ౨౧3.

ఓహా. దై. అవ్య. బి. “హ...సీ, హా.లే

మూర్ఛన బొవులే శ్రుతులు మీ లల్లసినప్రాధి

...” చంద్ర. ౧, ఆ. ౧౨2.

ఓహాహా = ఓహాహా. (ఓహా+ఓహా.)

“ఉ...పాంథు లో, హాహా...” గవిరా.

౪, ఆ. ౧౪. మల్లభూ. దై. ౪.

ఓహాహా. దై. అవ్య. (ఓహా+ఓహా.) అశ్చ

ర్యాద్యర్థము. “హ. ఓహాహా యది యేమి

...” దేశా. ౪, ఆ. ౧2౨.

ఓహిగ. దై. వి. హా.హిగ, భక్త్యవిశేషము. (శ. ర.)

బొ

బొ. ఉభ. దే. ఒకానొక యక్షరము. ఆ. క్రి.

అవు. “మ...హింస యది యానో కాదో

...” భార. ఆర. ౫, ఆ. ౫2. అవ్య. ద్రు.

అట్లే. “ఉ...అనంగుఁ డెంతయుఁ, నిర్వృతిఁ

జెందు నాఁ దనదునీతి ఫలించి తపంబు కుండి

నక.” హర. ౪, ఆ. ౪౪. 2. ప్రశంసాద్యర్థ

కము. “చ...బొ, నని నొనియాడ నేరదు...”

నైష. ౧, ఆ. ౧2. సం. వి. బొ. పు. అనం

తుండు. స్త్రీ. భూమి.

బొగదే = అగుగదే. “సీ. బొగదే లావణ్య మాఁ

గదే మాధవర్య మాఁగదే సతి నవయావనంబు.”

భాగ. ౮, స్కం. 3౦౫.

బొగా = అవుగా.

బొగాక = అగుగాక. “క. అనవుడు నందఱు

నాఁగా, కని...” భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. ౧౪౧.

ఉ. హరి. ౪, ఆ. ౧౧౪.

బొగాదను. దే. స. క్రి. (బొను+కాదు+అను.)

అభూించు; విమర్శచేయు. “ఉ...నాతలఁపు

నప్పుడు వారలపాటొకొంత యాఁగాదను దాఁక

...” ప్రభా. ౧, ఆ. ౮3. “క...ని, న్నొగా

దనుట నాదునేరమి...” రఘు. ౪, ఆ. ౧౦3.

బొగు. దే. వి. అవుగు, ఒకానొక భక్త్యపదార్థము.

“మ. ఇడి రమ్మనికీ...బొగుల్ కమ్మదాఁపట్టు

...” రామా. ౨, ఆ. ౧౧౫.

బొబొమ్మ = అగుబొమ్మ. (ఇట్లే ఇతరములు నూ

హించునది.) [(శ. ర.)

బొకావు. దే. వి. అవుకావు, అద్వైతాపురము.

బొకు = అవుకు. (చూ. అవుకు.)

బొక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షనముహము, ఎడ్డ

గుంపు.

బొగామి. దే. వి. (బొను+కామి.) మంచిచెడ్డలు.

“సీ...ఉల్లమునకుఁ దొంచినయాగామి పరికింపు

మంటి...” శ్రీ రాధా. 3, ఆ. ౧౦౮.

బొగాములు. దే. వి. బ. (బొను+కామి+లు.) 1.

సత్త్వసత్త్వములు. “క...మిర లనినంతయుఁ జె

ల్లన మీ కౌగాములు నెల్పు నుపాయం బొకటి

గానఁబడునందాఁకక.” కళా. 3, ఆ. ౧౮౦.

2. కష్టముఖములు. “చ...అ యంపఱయాగా

ములు విచారింపుచు...” పరమ. ౫, ఆ. 3౪౧.

య. 3, ఆ. ౮౫. 3. మంచిచెడ్డలు. “సీ. దీవి

యాగాము లన్నియుఁ చెలిసి క్షి, నేయ...”

పరమ. 3, ఆ. (శ. ర.) ప్రభా. ౪, ఆ. ౨.

బౌధుశము = అవధుశము. (1. అతిశయము, పెంపు.)

“గీ. బౌర కరవాడి చూపుల యాభుశంబు.”

పాదు. ౧, ఆ. ౧౧౭. 2. ఓటమి. (చూ. బౌధుశించు.)

బౌధుశించు. దే. స. క్రి. ఓడించు; క్రిందుపఱచు.

“నీ. చూపుచేతనె కాదు రూపుచేతను గూడ హరిణీవిలాసంబు నాభుశించు.” రాధికా. ౧, ఆ. ౨౩. అ. క్రి. చలించు. (ఆం. పా.)

బౌచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = బౌచిత్యము.

బౌచిత్యము. సం. వి. ఆ. న. ఉచితత్వము, యోగ్యత. [బౌశించు.]

బౌజ్జ్వల్యము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము, ప్ర

బౌజ్జు = అవుజు. (చూ. అవుజు.)

బౌడవము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు స్వరములు గల రాగము, ఓడవము. “మ...బౌడవమాడ వంబులు తగ్గ...గాత్రమం దొడుగ నంతన్ విణ వాయించినన్.” స్వా. ౨, ఆ. ౨౪. విణ. (అ. ఈ. అ.) నక్షత్ర సంబంధి.

బౌదు. వై. వి. (సం. ఓవ్యం.) 1. అవుదు, పెదవి. (చూ. బౌడుగఱచు.) 2. దంతము. “నీ...అలరు దంతంబుచే రాడనంగ...” ఆం. శీ. ౪౭.

బౌడుకొట్టు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బౌడు+కొట్టు.) బౌడుగఱచు. (బౌ.)

బౌడుగఱచు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బౌడు+గఱచు.)

1. పెదవిగఱచు. 2. (కోపముచే) పండ్లుకొఱచు. “ఆ. అలిగి యాడుగఱచి యాకటి పెలుచన, నిలువ నోప కనుర...” భార. ఆది. ౬, ఆ. ౨౯౪. “గీ. తనబలము నేలపాలైన యునికీ జూచి, యలిగి యనరణ్యభూపాలు. బౌడుగఱచి.” ఉ. రా. ౩, ఆ. ౧౬౨. (ఇవి రెండర్థములకు సుదాహరణములు.)

బౌడుమాయు. ద్వ. ఆ. క్రి. (బౌడు+మాయు.) పెదవి దాటి వచ్చు; ఖండిత మగు. “నీ. ఆగ్ని నాలుక లేదు నౌడుమాసినయచ్చు డుడురాజు పొట్టిగు జ్ఞాతీకినవుడు.” భీమ. ౬, ఆ. ౪౫.

బౌత్తాప్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్తాప్యభావము.

బౌత్తరాహుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఉత్తర కాలమున నున్నవాడు. 2. ఉత్తరదేశమున నున్నవాడు.

బౌత్తానపాది. సం. వి. ఇ. పుం. క్షుద్రాక్షత్రము

బౌత్సర్గికము. సం. వి. అ. పుం. సామాన్యదిగ్వి.

బౌత్సక్యము. సం. వి. అ. స. 1. ఉత్సక్యత్వము, ఉత్సాహ. 2. తీవ్రత్వము.

బౌదకము. సం. వి. అ. న. నీలరత్నము, గల్లంబము.

బౌదనికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సుఖానాదము.

“నీ. కామభేషపులు గల్లంగ నేమిటికి మలియెదనంబునకునై చూచునికులు.” కాశీ. ౩, ఆ. ౨౦౧.

బౌద్రుకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కేసలము తన పొట్ట పోసికొనువాడు.

బౌదల. దే. వి. (బౌ+దల.) 1. అపుడల, తల.

“నీ...బట్టయాదలం గావిపాగ నుమన.” వై. ప. 2, ఆ. ౯౩. ఉ. రా. ౧, ఆ. ౧౯౧. 2. భిరోగ్రము, ముందల. ఆం. భా. ద్వి. ౧౪౫. ఈ క్రింది ప్రయోగమున నీది సానుస్వారముగా గనబడుచున్నది. “నీ. బౌదల: బదలేటిలేదరం గలు బాలం డగు చుచుచూడు నుద్యూల లూచు. హరి. ఉ. ౬, ఆ. ౩౮.

బౌదలంబు. దే. స. క్రి. (బౌదల+ంబు.) తలంబు; మించు. “మ...చు, రలుపల్లెచలనో చ్చులచ్చులముత్ త్రివిచ్చుస్త్రీల నా, పలంబున్న...” కళా. ౧, ఆ. ౫౭.

బౌదాత్యము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాత్తత్వము, మహానుభావత. “క. సత్యసంస్కృతి పగు నా, చిత్రవికారదము నీదుచిత్రము నియమా, దాత్యంబు పెఱచు నాకు నమాత్యుడనై పూస నడపు మత్తెన్నుంబున.” భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. ౯౫.

బౌదాత్యము. సం. వి. అ. స. 1. దాత్యత్వము. 2. మహానుభావత. 3. వికానోక కాచ్యగుణము.

బౌదానీస్యము. సం. వి. అ. న. 1. తాటస్థ్యము. 2. వైరాగ్యము.

బౌదాస్యము. సం. = బౌదానీస్యము.

బౌదు. దే. వి. 1. అవుదు, నీటికాలువ. “ప...పలి మించుక్రొమ్మండుబొడు లీడి యాడి...” స్వా. ౩, ఆ. ౨౮. 2. జలయంత్రముగల దిగ్బడుబావి. (ఆం. పా.)

జౌరికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ముఖ్యము, ప్రధానము.

జౌరనుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిసాక్షిగఁ జెండ్లాడిన భార్యయందుఁ గలిగిన కుమారుడు.

జౌరస్యడు. సం. = జౌరసుడు.

జౌరు = అవురు. “ఉ. హరికు లెన్నఁడుం చెగసి యారులచేలును...” అము. ౪, ఆ. ౧౨౪.

జౌరుసారు. జే. విణ. (జౌరు+సారు.) అవురు సవురు, సశించినది. “సీ. పురజేంద్రియజ్ఞానకళ యారుసారుగా జిహ్వావివేకంబు చిహితవోప.” కాశీ. ౧, ఆ. ౧౩౯.

జౌరుసారుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (జౌరుసారు+పడు.) నశించు. “సీ. ధర్మకాస్త్రాభ్యాస తాత్పర్యమున నైన సంస్కార మెట్టారుసారుపడియె.” శివరా. ౨, ఆ. ౧౦౯.

జౌర్ధ్వచైపికము. సం. = జౌర్ధ్వచైపికము.

జౌర్ధ్వచైపికము. సం. వి. ఆ. న. ఉత్తరక్రియ. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) మరణానంతరము చేయఁ బడునది. (కర్తము మొ.)

జౌర్ధ్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. బడబాగ్ని. 2. పాశులవణము. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. జౌర్ధ్వమునకి సంబంధించినది. 2. ఉర్వికి సంబంధించినది.

జౌర్ధ్వప్రతి. సం. వి. న. పుం. జలాహారమునఁ దుహిల్లు చేయువాడు.

జౌర్ధ్వశేయుడు. సం. వి. అ. పుం. జౌర్ధ్వశీపుత్రుడు. 1. అగస్త్యుడు. 2. ఆయువు. 3. వసిష్ఠుడు. “గీ. (విశ్వామిత్రుడు.) జౌర్ధ్వశేయునితోడి ముద్రాటగాడు.” కిస. శకుం. ౨, ఆ. ౧౧౦.

జౌల. జే. వి. 1. అవుల, అవతల ప్రదేశము. “ద్వి. సారథి రథ మాలం జనఁ దోల...” రం. రా. యు. ౪౫౨, పు. 2. పిమ్మట, అదైనది. “గీ. కలరు స్వాధీన పతికయు ఖండితయును...” జౌల నభి

సారికయుఁ గలహంతరితయు.” కావ్య. 3, ఉ. ౫౬.

జౌలు. జే. అ. క్రి. అగులు, అవులు, ఊడు. (శ. రం.)

జౌలెమ్మ. జే. అ. పు. (జౌసు+లెమ్మ.) జౌసాసు. “మ...జౌలె మ్మిదు నే నున్ని. తెల్లగు...” పా. ౧, ఆ. ౫౪.

జౌలే = అవులే, జౌలెమ్మ. (శ. రం.)

జౌశీరము. సం. వి. అ. న. ఉశీరముతో, జేయఁ బడినది-1. శయ్య. 2. నీతము. 3. చామరము. 4. దండము. 5. లేచన ద్రవ్యము. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఉశీరసంబంధి. 2. ఉశీరజన్యము.

జౌషణము. సం. వి. అ. న. 1. కాగము. 2. ఊషణము.

జౌషధము. సం. వి. అ. న. 1. నుంబు. 2. నీషధి. 3. ఓషధులమొత్తము. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఓషధీసంబంధ మైనది. 2. ఓషధిసంబంధి పుట్టినది.

జౌషని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరుని, ప్రభావము.

జౌష్ఠకము. సం. వి. అ. న. ఉష్ఠకాక్షి, బింటెల గుంపు.

జౌష్ఠ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఓష్ఠ్యుగంధుఁ బుట్టినది. (స్వర్ణము.)

జౌష్ఠ్య. సం. వి. అ. న. వేడిమి. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఉష్ణసంబంధమైనది. 2. వేడిమి.

జౌష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉష్ణత, వేడిమి. 2. ఉష్ణస్పృశము.

జౌష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. లావము; వేడిమి.

జౌసు = అవుసు. 1. సొగసు. 2. జయ్యారము. (మా. జౌసుకాడు.)

జౌసుకాడు. జే. విణ. (జౌసు+కాడు.) వజాసు కాడు, సొగసు కాడు; విజాససంతుడు. “సీ. ఎమ్మెకా జౌసుకాఁ దన సొగసై నటించు...” సాం. ని. మాస. ౮.

అనుబంధము

అ

అంటిని పాటు. ద్వ. వి. (అంటిని పాటు భా.) ఆడ్డు, దిక్కుము. (పేనుడు) చ. "...అంటిని పాటునుట్టిల్లుకుండ నకొనసిగొని ప్రోవుచున్నది." వృషాధిప శ. ౧౦౬. "ఉ. ధర్మపు తస్మి తాపన మతంబున అంటిని పాటునర్చు గ్రో, ధోర్తిహ తాత్పర్యము నును అంగుట నాననిదక్షిణంపు. గేత్, నిర్మలసంబు నేసిన నినియె బృగం డను బాణ..." సూరి. పూ. ౧ ఆ. ౬౩.

అంట. దే. వి. చాడగీలు, అంటి. ఆం. భా. ద్వి. ౧౪౩.

అంహరించు. సం. = అంహరించు. "నీ. మొగడలబిగి వీడు తొగల సంతరించు త్రొత్తనెత్తావి మూ గొన్నును నులును...గీ... భోషరవశమై చక్రమునుగము." కవిక. ౪ ఆ. ౭౧.

అంగదట్టము. మి. వి. ౨. యోహానరీయము. ఆం. భా. ద్వి. ౧౪౦.

అంగిరుడు. సం. = అంగిరసుడు.

అంభుస్సు. స. వి. ౧. స. పాపము. "హ్లో...అంభుస్సుపాపము". సూర్యశతకము. ౬.

అంచులవాడు. దే. వి. ౨. చిత్రకారుడు. ఆం. భా. ద్వి. ౨౦౨.

అంజమెడపట్టు. దే. వి. మల్లబాధవిశేషము. ఆం. భా. ద్వి. ౨౦౯.

అంటంగట్టు. దే. స. క్రి. 1. అంటనట్టు కట్టు. భార. ఆది. ౫ ఆ. ౧౭౨. 4. పోగొట్టు, నశింపజేయు. "నీ. వరుణుని శార్వంబు వజ్రితిపాలుగఁ జేసి యనలనియుద్ధతి నంటంగట్టి." భా. రా. య. ౧౩౯౧.

అంటనిది. దే. విణ. (అంటని+అది), (అంటన్+రానిది) అంటరానిది, ముట్టుత. "క...పతితనంటనిదాని నగ్నం జూడం, జనదు..." భార. ఆను. ౪ ఆ. ౧౧౫. ("ఉదకార్ధదర్శనే తద్వన్నగ్నస్యాచమనం స్పృశం" అని మూలము.)

అంటనివేల్పు. దే. వి. (అంటని+వేల్పు) అగ్ని. ఆం. భా. ప్ర. ౪౭. ఇట్టే; అంటరానివేల్పు. అచ్చ. సు. ౧౬౯.

అంటెలు. దే. వి. బ. ముడుగులు. ఆం. భా. తృ. ౨౯.

అంతరదామర. ఆకాశతామర (బ్రా.) "చ. అలయంబురంబున దొగల సంతరదామర బ్రాది: గప్రపున, చలపులుమీఱ...పురాతన తీర్థకుండముల్." ఆను. ౧ ఆ. ౭౧, ఆం. భా. ప్ర. ౧౬౫.

అంతర్భవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) లోపలిది; లోపల నున్నది.

అంతర్భవించు. సం. అ. క్రి. లోపలజొచ్చియుండు. "చ...సినాకి...జ్యోతిర్నింగంబునం దంతర్భవించె..." కాశీ. ౬ ఆ. ౧౪౦.

అంతర్భావము. స. వి. అ. పూ. 1. లోపలజొచ్చియుండుట. 2. మఱుగుపడుట. 3. సహజ భావము, నిసర్గత.

అంతిపురము. 1. అంతఃపురము. "ఉ. అంతిపురంబు లోనఁగలయంగనతల్లిను..." భార. విరా. ౪ ఆ. ౫౦. 2. అంతఃపురస్థులు. "క. అంతిపురముమట్టి టికం, బెంతయన గీడు...భటునకున్." భార. విరా. ౧ ఆ. ౧౩౧.

అందగింపు. "నీ...మాటలో నందగింపు." కువల. ౫ ఆ. ౫.

అందచేందము. దే. వి. సౌందర్యము, సొగసు. (వా) విణ. సుందరము, సొగసైనది. "గీ...అందచేంద మగుచు, నొనరు నుచ్చైశ్శృంగంబు నేత్రోత్సవముగ." దశా. ౨ ఆ. ౨౨౭.

అందపడు. "గీ...అందపడిన, పృథులరత్నంబు..." నా. పంచ. ౧ ఆ. ౩౧.

అందుబడి. దే. విణ. 3. సులభము; లభ్యము; ఫలప్రదము. "గీ. అవని నాబాలగోపాల మగు నమస్త, జీవులకు నందుబడియైన దేవభూజ,

మయ్యే నేచేవు: డట్టి మహాబావు, నాది నర
సింహాచేవుని నాశ్రయించి.” భీ. కీ. ౪౯.

అంబే. 2. మిక్కిలి పేదవాడు. “నీ. అభయంకర
లంక యాదేవంబయ్యే కోసిమకొనిపోయి
కొఱవి: జూడ.” రామా. 2 ఆ. 2. (అంబేద
కొంపపూసగుడిసె)

అక్కజేము. వై. వి. ఆశ్చర్యము. “గీ...అన్యోన్య
మైత్రి నక్కడఁ జరిచు, పులులకూనలు బింక
పిల్లలు మృగేంద్ర, పోతకంబులు నాలక్రేపు
లును గడుపు గట్టుకొని కూడినూక నక్కజముఁ
జేది.” పిన. శకుం. ౨ ఆ. ౪౮.

అక్కటికించే. దే. అ. క్రి. జాలిగొను, దయ
చూపు. “ఉ...నీజన...డల నక్కటికింప
విడచి పుక్తికా”. శ్రీరం. మా. ౧౦ ఆ. 2౯.
అగలించే. (భేదిచు) “ఉ...నామనసుపాఁ తగ
లించి వెలార్చినట్టిచూ, మాటలు...విక్ర. ౮ ఆ.
౧౦౪.

అగలు. 1. భేడిల్లు. “ఉ...మిన్నగల...”స్వా.
౫ ఆ. 3౦. 3. నశించు. “చ...పాల్పగలన్...”
భా. రా. యు. ౧3౮. 4. కలంగు; దుఃఖించు.
“ద్వి. వగవులన్నియుఁ బాయ వరమిచ్చె వైవ,
మగల నేటికి...” ద్వి. హాశ్వు. ఉ.
౨32౪ పు.

అగులు. దే. వి. బొట్టు పెట్టుకొనుటకై నూకలు,
సగ్గబియ్యము మున్నగునవి మాడ్చిచేయు పదార్థము. (చూ. అగులుబొట్టు.)

అగులుబొట్టు. దే. వి. (అగులు+బొట్టు.) అగులు
తోఁ బెట్టుకొన్నబొట్టు. (చా.)

అచ్చేతుండ. వై. వి. (సం. అచ్యుత.) అచ్యు
తుండ; కృష్ణుండ. “క. అచ్చుతునిఁ దోడితెప్పని,
యచ్చిలుకను బనిచి రాధ యటమటపడగన్.”
రా. సా. ౮.

అటమటపడు. ద్వ. అ. క్రి. అటమటించు, కలంగు.
రా. సా. ౮.

అడబాలతనము. దే. వి. (అడబాల+తనము) నూప
కారత్వము, వంటపని కొప్పుకొని చేయుట.
“నీ...కపటియై భూపాలుగృహమున నడబాల
తనమున నర్థిఁ గొలిచి, యుండ వసివున కుర్చీ
కుఁ డొక్కనాఁ డన్నంబు సేయంగ నతనిఁ

బయట. గీ. వా.డు నూపచూసగాని మడితెప్పి,
మునిఁ వడ్డిచు...” భాగ. ౯ స్కం. ౨32.

అధఃకరించు. 3. ఉపాలంబించు; నిందించు. “న.
ఈరిలి నానారీలిగం బట్టవైరి నపమలించియు
సలదువిల్లు నధఃకరించియు...మూర్ఖుని...”
కాళి. 3 ఆ. ౧3౦.

అనురోధించు. సం. స. క్రి. దూఱు. నిందించు.
కాళి. 3 ఆ. ౧3౦.

అనువుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అనువు+పడు.) 1. ఒప్పు,
కోల్గించు. “క...చ, ట్టునువుపడు నె వశల
పేరనంగుళిరేఖన్.” వై. స. ౫ ఆ. ౧౬. 2.
విరుడు, సిద్ధమగు. “గీ. అనురజయలక్ష్మి రా:
ద్రోస యనువుపడఁగ.” రామా. ౪ ఆ. 3౪.
3. సానుకూలమగు; సిద్ధించు. “గీ. యత్న మొన
రితు నీకార్య మనువుపడఁగ.” కాళి. ౨ ఆ.
౧౦౦.

అనువుపఱచు. ద్వ. స. క్రి. (అనువుపడు ధా. ప్రే.)
1. ఒప్పించు, కోల్గిల్లఁజేయు. “క. నీలాసంక్రమ
వేళల, బాలా నీదరణలాఘ ప్రగమప్రశీలా,
జాలములఁ గృతకగైరిక, బాలాతవశంక ననువు
పఱచుంగాతన్.” వై. స. ౫ ఆ. ౪౯. 2. దగ్గిరి
చుకొను. “క. దనుజేంద్రు డాశలఁ దని, గనుఁ
గొని చొట్టెంబు నిమునుఁ గ్రమ్మనఁ బైకొని, గనువు
పఱచు గేదగిరేకు నభూయలఁ బిఱు గులుకుఁ
గోర్పులఁ చేలన్.” ఉ. హా. ౧ ఆ. ౫౮. 3.
వశపఱచుకొను. “నీ...అప్రాగమోగంబు నను
వుపఱచి.” భీమ. ౫ ఆ. ౧౬౧. 4. సానుకూలప
ఱచు, సిద్ధింపఁజేయు. “క...నాతలఁచినవని,
యనువుపఱచి...పత్తున్.” ఉ. హా. ౨ ఆ. ౯౧.

అపరంజి. సేలిమిబంగారము “నీ. తనకార్యభిఖి భిఖా
తలికి జాంబూనదభూధరు బపరంజిపూజఁగన్”
మమ. ౧ ఆ. ౧౧౬.

అపాకరించు. సం. స. క్రి. దూఱు. నిందించు.
కాళి. 3 ఆ. ౧3౦.

అపురస్కరించు. సం. స. క్రి. దూఱు. నిందించు.
కాళి. 3 ఆ. ౧3౦.

అబాసి. వై. వి. (అబాస+భ.) దుష్టుడు, అబాసు
చేయవారు. “నీ...అబాసి కడుఁ ద్రేణ నడపీ
ల్ల...”హాస. ౫ ఆ. ౧౧3.

అబాను. వై. వి. (అబాను అని వాడుకనూ. అబా నునా) 1. రుభంగము. (వా.) 2. అవమానము. "క. భూమిని లాగఁబడి దన్ను న, బా సొన గొనుటగఁగు కిన్గునడి..." సేతు. ౪ ఆ.

అబాను. వై. వి. (అబాను+అను) అభూర్వ నునా; అని నంగరమున. "నీ. అబాను నీలు కట్టులుతోడ నూడ నొప్పించు తనువగు నవ్వర ము..." భాగ. ఉద్యో. ౧ ఆ. ౯౩.

అబానునను. "క... అబానునను భటు లయ్యెను..." భాగ. ౮ స్కం. ౧౪. ప్రభా. ౧ ఆ. ౧౬.

అబానునీయు. వి. స. క్రి. (అబాను+చేయు) 1. అబ్బించు; ఇచ్చు. 2. పెట్టు. భుజింపజేయు. "నీ. పులికొనుట గీడు తెలుసని బసిబిడ్డ న్ని నా. కటిచేత నలయువాని, బయ్యిపితమును నర్పణనీయుఁ జాలఁబడు..." పాండు. ౪ ఆ. ౧౬౬.

అబాను. వై. వి. నీయు. "గీ... అబానులెట్లు..." రు. సగ. ౧ ఆ. ౩౦. "అబానులెట్లు" అని పా. అవమానించు. సు. స. క్రి. దుఁబు, నిందించు. "వ. ఈలిగి నా గొలిపిరిని బట్టవైది నవమతిందించు..." కాళింగి. ౩ ఆ. ౧౩౦.

అబానునీనిచే. సు. స. క్రి. దుఁబు, నిందించు. కాళింగి. ౩ ఆ. ౧౩౦.

అబాను. 2. విగృహము. (రూపము.)

ఆ

అకగోను. వై. వి. క్రి. (అకగోను) కట్టువడు, బద్ధము. (చూ. ఆ క గొలుపు.)

అకగోలుపు. వై. స. క్రి. (అకగోను ధా. ప్రే.) గట్టువఱచు, వశపఱచుకొను. "నీ. మదుగు మననైన మగువపిలుచు సోయగము చూప యిట్ల మాకగొలువ." ఉ. హరి. ౧ ఆ. ౧౭.

అకలిగోను = అకగోను. "క. కొడు కొడలిగోనె నంచున్, మిడుకు దయోపేత మాత..." నిరం. ౨ ఆ. ౮౦.

అడుంబాటు. వై. వి. (అడుం+పాటు.) అడు దగుట, స్త్రీత్వము. "ఉ. మాయయు భీష్మడుం బెరసి మైత్రి యొకానొకఁ డాచరించుకొ, బయక యాడుంబాటు మగపాటు పడన్ వివి ధత్వ మొంది..." పాండు. ౪ ఆ. ౨౭౩.

అడోడు. వై. వి. (అడుం+తోడు.) సహోదరి. "క. కట్టా యేచెడు చెలువులు, చెట్టులపాలయ్యె నేమి చేరెడు బుట్టన్, బుట్టవ యాడోడులతో, నుట్టిపడితె యాకసంబునుండి నమారా." కాళింగి. ౩ ఆ. ౧౦౨.

అకట. శాపనము ప్రయోగముతో సహాము లేదను కొనవలయును.

అకర్ణన. సు. వి. ఆ. స్త్రీ = అకర్ణనము.

అకర్ణించు. 1. "వ. హృదయము నాకర్ణించుచా డున..." భీమ. ౬ ఆ. ౭౯. 2. పొందు. "క. ఏకక్రియఫలయగ్ధము, నాకర్ణింపంగఁజాలు నాలోపాము, ద్రాకాతు..." కాశీ. ౨ ఆ. ౩౧. 3. రక్షించు. "వ... విశ్వకర్మ నాకర్ణించి ..." వి. పు. ౧ ఆ. ౧౧౧.

అకలన. సు. వి. ఆ. స్త్రీ = అకలనము.

అకల్పము. అవ్య. "క. నీకీర్తియు జగములయందు, నాకల్పము నొందజేయు నుచితగుణరత్నాన్ని కరుణ డిట చేతొచ్చును..." భాగ. ౪ స్కం. ౨౬౬.

అకనము. "గీ... బెడిసంపుటా లానము ముట్టి, భార. భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౩౩. సాం. వి. దేవ. ౨౦. అకలించు. 2. ఇచ్చు. "నీ... లోకంబులకు సౌఖ్య మాకలిచు..." కృ. శకు. ౧ ఆ. ౯౪.

అకలింపు=అకలింత. (వా)

అకులపడు. "వ... ఆ, కులపడజేసి యర్థములు గొందు... దశ. ౧౧ ఆ. ౯౧.

అకులపఱచు. వి. స. క్రి. (అకులపడు ధా. ప్రే.) పలచు. "గీ. మత్తిగజయాన నీమేను మాత్తి యుండి, వెలుచ నాకులపఱచనే యలరుదీవ." ఉద్భ. ౨ ఆ. ౧౯౧.

అక్రమించు. 4. నిలుచు. "మ... సూరీ యటంచు విభి నాక్రమింప మోగింబగున్." దశా. ౪ ఆ. ౧౬౨. ౨. క్రి. 1. అలుచు. "కా... చమూరు గణ మాక్రమించె..." హర. ౬ ఆ. ౪౬. 2. మొఱపెట్టు. "క. ఆకాధిపాధులును నా, గీతా నుని లోకమునకు నేగి... ఆక్రమించి..." వరాహ. ౬ ఆ. ౧౩౨. 3. కోపగించు.

అగడము. 5. గుర్తు. "వ. పడుచు దనాన వచ్చి నిను బట్టి పెనంగె నటించు లేని, యాగడములు

కొన్ని యాగమునఁ గానఁబడన్...”సా. 3 ఆ. ౪౮. 6. పరిహాసము. “గీ. ఆత్మపోధనమయ్యలయ్యాగడమున, కాత్మలందుఁ గ్రాధానలమగ్గలముగ.” భాగ. మా. ౮. 7. అన్యాయము. “క...వెన్నెలతోఁ డ, ట్లాగడమున మెలఁగెడుమము, బాగుగఁ బొడగాంచి...”అచ్చ. బాల. ౧౪2. విణ. 1. అన్యాయము చేయువాఁడు. “క...అయ్యా, గడపునపుం బాయుఁ జేవగలనైన్యంబుల్.” మే. పంచ. ౧ ఆ. ౫౧౯. 2. శిక్షార్థుఁడు. “క...మాటాడిన నీ, వాగడమగుదువు...” భాగ. ౧౦ స్కం. పూ. ౧౪౧౬.

ఆచరించు. 1. చేయు. “క. లోకశ్రయైకసంరక్షకల్పన మాచరింప...” భీమ. ౪ ఆ. 2౮. 2. చదువు. “నీ. పంచాక్షరీమంత్రపాఠంబు నిశ్చంబు నాచరించుచు నుడునతఁ డొకడు.” భీమ. ౫ ఆ. ౧౪౯. 3. ఇచ్చు. “గీ. చలుఁచహాలంబు...మాస్తములకు విలాసంబు నాచరింప.” ఉష్య. ౨ ఆ. 23. 4. చూచు. “వ...ఆక్షేత్రంబునం గల విచిత్రంబులు సేత్రస్త్రీణనంబుగా నాచరించుచు...” పాండు. ౫ ఆ. ౧౧౯.

ఆచరితము. సు. వి. అ. న. 1. ఆచారము. 2. ఋణగ్రహణోపాయము. (ధర్మము, వ్యవహారము, ఛలము, బలము, ఆచరితము నని యివి యైదు తెఱఁగులు.)

ఆచ్ఛాదించు. 1. మఱుఁగుపఱుచు. “వ...అంధకారము బ్రహ్మాండమాండలము నాచ్ఛాదించె...” కాశీ. ౪ ఆ. ౧౧౮. 2. కల్పించు. “వ. యోగీశ్వరులు మోహితులై భేదంబు నాచ్ఛాదించి...” భాగ. ౧ స్కం. ౪౨2.

ఆజ్ఞపడు. మి. అ. క్రి. (ఆజ్ఞ+పడు.) ఆజ్ఞాబద్ధుఁడగు; చిక్కుపడు. “నీ. తరళాక్షి చూడ్కులఁ దానాజ్ఞపడి యున్గి ధర్మాజ్ఞ చెల్లించుతగవు మఱచె.” కేయూర. ౧ ఆ. 2౦.

ఆజ్ఞయిండు. మి. స. క్రి. (ఆజ్ఞ+ఇడు) దుడించు. “చ. కనికరమేది యాజ్ఞయిడె...” సా. 3 ఆ. ౨౨౦.

ఆజ్ఞవాఁడు. మి. విణ. (ఆజ్ఞ+వాడు) ఆజ్ఞాపాలకుఁడు. “గీ. అఖల దిక్పాలకులు నీయాజ్ఞ వారు.” భీమ. ౪ ఆ. 2౨.

ఆజ్ఞవెట్టు. మి. స. క్రి. (ఆజ్ఞ+వెట్టు) 1. కాసిండు. “గీ. దట్టమెనట్టి కర్మబంధములనెట్ల, నాజ్ఞవెట్టెడువారు...” భాగ. ౬ స్కం. ౧౬౪. 2. శిక్షించు. “ఆ. పట్టి నిట్ట బాజ్ఞవెట్టఁ గట్టడిసేసి...” సా. 3 ఆ. ౨3.

ఆజ్ఞాపించు. 1. కాసిండు. “క. ఆవరణోన్మోళితను నాజ్ఞాపింపఁగ...” పాండు. ౧ ఆ. ౧౪౪. 2. అనుగ్రహించు. “మ...నాకిప్రమా, హనుభర్తావసు సత్కృతాశ్రవణ మాజ్ఞాపింది జన్మాంబుధిన్, దరణం బొంచఁగఁజేయుచే...” ఉష్య. 3 ఆ. 3౦-౨.

ఆటకత్తె. ఆం. భా. ప్ర. ౧౨౯.

ఆటగీము. ద్వి. వి. (ఆట+గీము) వర్తనగృహము. అచ్చ. బాల. ౬.

ఆటచేడియ. దే. వి. (ఆట+చేడియ) చెలికత్తె. నీలా. ౧ ఆ. ౪౦.

ఆటతెఱవ=ఆటచేడియ. పరమ. ౨ ఆ. 3౦.

ఆటరి. దే. వి. వేశ్య “ఉ. ఆటరియన్న నూర్వశి...” అమా. ౧ ఆ. 2౧.

ఆటపులుఁగు. దే. వి. (ఆట+పులుఁగు) నెమిలి. “వ... ఆటపులుఁగుల ననురోధింపియు...” కాశింగీ. 3 ఆ. ౧3౦.

ఆటవిడుపు. “కా...ఆటవిడువైన ట్టుండె...” ఉ. రా. ౧ ఆ. ౧32.

ఆటవెలఁచి. (ఉపబాళి పవ్యభేదము. కవిజనా. ౨౩).

ఆడ. “నీ. మొదల నదివేగమున రాడరాడకు నీకతుంబు గూడుచుఁ జెనరుచుడు.” భాగ. ౬ స్కం. ౪౫౫.

ఆడిక. 1. “ఉ. ఆడికలైన నేమి మగఁడాఱిడి బెట్టి ననేమి...” శకా. ౪ ఆ. 32. 2. ప్రతిజ్ఞ, శపథము. “గీ. మనకు మనయాడికలు తప్పుటనికచాలు.” శివరా. 3 ఆ. 22.

ఆడుకొను. (నిందించుకొను) “గీ. ఆవులక్కలు మిన్నక యాడుకొందు.” రాధా. ౨ ఆ. ౬౧.

3. చెప్పుకొను. “గీ. ఐనఁ గక్కుర్తిమాటఁ దా నాడుకొనెద.” కుచేల. ౧ ఆ. ౪3.

ఆడెబలు = ఆడెలు. ఆం. భా. ప్ర. 23.

ఆడెలు. 2. మొగిలుదొంటి. ఆం. భా. ప్ర. 23.

ఆడేలు. “క...కా, శివరంజను నాడే లగు మని, ప్రభుత్వమున నివ్వె బ్రతికావారున్.” సంగ్ర. ౨ ఆ. ౮.

అవరణము. సంగ. వి. ౧. స. 1. మన్నించుట, గౌరవింపుట. 2. పాటింపుట, సరకుగొనుట.

అవరణసేయు. మి. స. ౧. (అవరణము + చేయు) అదరించు; పాలితోపికాదులచే గౌరవించు. “గీ. దొరల ముత్రుల: గవుల నాదరణసేయు, ... తీని నచ్యుతమునా భూదిభుండు.” విజ. ౧. 3౬.

అదరించు. 1. పాటింపు. “ఈ... ఇతను లక్షరరమ్యుల నాదరింప...” భార. ఆది. ౧ ఆ. ౨౫. 2. గౌరవించు. “గీ. అనుచుచే ద్రియోద్ధుల నబ్జ నాభు.” భీమ. ౫ ఆ. 3౯.

అదరింప. మి. వి. (అదరించు ధా.) అవరణము. “ఈ... మనంబులొక వేలపు కెయ్యము: దియ్యము నానుచుండునొ.” విజ. శతక. 3 ఆ. ౨౧౨.

అదరువు. (అధారము) “గీ. జగతి కాదరులైన...” గృష్ణ. ౪ ఆ. ౮౪.

అహుడ. డే. వి. (అను + దు:ఖ) గోచరము. “నీ నీజన” దమచిత్తము విడిచి, యేజనలకు: బోక కడకు నలుగుగలుగుట, అహుడయ్యుడుగ క్రియసి, అహం బనునామగతన భవసాగరమునొ.” భాగ. ౧౦ స్కం. పూ. ౯౩.

ఆడేగొడు. 4. చెప్ప, తెలుపు. “నీ. ముగ్ధియై యు గోటిభయము మాడితిటు...” భాగ. ౧ స్కం. ౩౬౯.

అన. 6. భావము. “గీ. అన విడు నీదుపదముల మైన ప్రాణి, పేడుకొనియుట...” రాధా. 3 ఆ. ౮౯.

అనపెట్టు. “నీ. గగనస్థుల భ్రమద్గోహచంద్రసూర్యుల నో పోతు మంచు బిట్టనపెట్టి.” ప్రబోధ. 3 ఆ. 3౯. 2. బలిమాలు. “ఈ. తాలిమితో డనేల విలిది నడకకు రమ్మని యానపెట్టినం, చేలంగఁ జూచి దగ్గఱపు...” వేంక. శ. ౧౦3.

అనపాడుచు. 2. ఎవరును దొంగలిచ రాదని ము ద్రించు. “క. పెడకరువు లిచటఁ జెల్లవు, పుడమి నహహ దొంగ లానపాడిదినఁ గోకల్, విడు తుల...” కళా. 3 ఆ. ౧౯3.

అనించు. డే. స. ౧. (అను ధా. ప్రే.) అనఁజేయు, అడుము. “నీ... తయిరిమోవిపై నానించు మోవి మోవి.” శకం. ౨ ఆ. ౯౪.

అనిక. “చ... పరమా, పులవిడఁబాటు లారజపుఁజూ నిక లానికటన్ మదోద్ధతుల్.” రాధా. ౨ ఆ. ౧3౪.

అనిలి. సంగ. వి. ఇ. పుం. 1. హనుమంతుడు. 2. భీముడు. ఈ. స్త్రీ. స్వాతీనక్షత్రము.

అనుకట్ట. “చ. అడిదము లానుకట్ట లసియంత్ర ములున్...” చెన్న. ౨ ఆ. ౨౦౯.

అనుకొను. 3. మోయు. “నీ... అగము వైబడినను నానుకొందు.” ఈ. హరిశ్చ. ౨ ఆ. 2౧.

అనుపూర్వము. సంగ. వి. ౧. స. అనుపూర్వి. “కా. జ్యేష్ఠానుపూర్వంబుగాక...” భార. ఆది. ౬ ఆ. ౯.

అనుపూర్వి. “నీ. హరివంశభగల్గె నానుపూర్విగ నిట్లు విని...” పాని. ౧ ఆ. 3౬.

అపాదించు. “కా. విపుల్యాత్మహంశస్తవం, బాపాదించి...” సను. ౧ ఆ. ౨3. 3. దరికొలుపు. “క. ఈమభవంబుఁ బడియు, దీపే ప్రాణంబు లంచు దిగ్గననలగ, బాపాదించి ...” నిర్వ. ౫ ఆ. ౨౦. 4. తెలియపఱచు. “క ... లలిడు మృగగృహ బళేష మపాదించునొ.” సరస. ౨ ఆ. ౧౦౫. 5. పొందు. “వ. అస్త దాదులు కలగల నాపాదించుకొఱు...” భాగ. ౫ స్కం. ౧ ఆ. ౪2.

అపాశనముగొను. మి. స. ౧. (అపాశనము + గొను.) 1. అపాశనించు, పుడిసిలితోఁ ద్రాగు. “నీ... విమరాశి నాపాశనముగొన్న యద్భుతాత్మ.” రాధా. 3 ఆ. ౫౪. 2. ఆక్రమించు, వశపఱచుకొను. “వ... పరదేశం బాపాశనంబు గొన...” ఆము. ౫ ఆ. ౧౦౨.

అపిడ. “చ... ఆ, విడముగము.” ఈ. రా. ౪ ఆ. ౨౨౬.

అభిరూపకము. సంగ. = అభిరూప్యము. అనుతించు. 4. అదరించు. “గీ... కొంట నామ తించి.” రంగా. ౨ ఆ. ౨౦౨. 5. ప్రకటించు. “క. నగ వామలించుచుపులు...” భాగ. ౧౦ స్కం. ఈ. ౨2౦. పాడు. 3 ఆ. ౧2౯.

అమనివెలి. డే. వి. (ఆమని+నెలి) మన్మథుడు.
పేరి. డే. వి. ౧౦.

అమి = ఆమిక. “ఉ... ఏమియై నామి సెప్పి
చచ్చుకలభావికై నుడి...” శకకంఠ. ౪ ఆ.
౨౧.

అమించే. వై. అ. క్రి. గర్విండు. “రగడ. మూడు
లోకము లిమ్ముల నేల నామించి, తావింతును
శోచితప్రాదము చేసితివి.” దశా. ౧౨ ఆ. ౧౬౨.

అమిదెము = అముదము. “నీ. దివ్యేచమురు నామి
దెము...” సాం. ని. మాన. ౪౭.

అముదము వై. వి. 1. ఏరండము. = అం. భా. ద్వి.
౪౦. 2. ఏరండతైలము. అం. భా. ద్వి. ౨౧౭.

అమునీరు. ద్వ. వి. (అము+నీరు.) మదజలము.
“నీ... జిగి చెక్కుగన జాటునామునీరు.” అచ్చు.
బాల. 2.

అయతి. ఉభ. వై. వి. కందాయము, క్షేప్తాదిమాన
చతుష్టయము. అం. భా. ప్ర. ౮౬.

అయమ. “చ... అయమచేత వింటి...” భార. కాం.
౧ ఆ. 2.

అయము. వై. వి. 2. రహస్యము, మర్మము. “గీ...
రతుల, యాయములు సోక నెద్దియే నాడు
కొనుచు.” కళా. ౧ ఆ. ౪౦.

అయవారము. శుక. ౨ ఆ. ౧౭౨. 2. విచ్చము.
అం. భా. ద్వి. ౧౭౫.

అయా. డే. స. (అ-యొక్క ఆప్రేక్షితరూపము.
రూ. అయయి, అయాయీ.) “కా. అయావేళల
నానరోజముఖ నాయూలీలం చేల్చి...” పారి.
౧ ఆ. ౪౦.

అయాసపడు. “నీ. భవదీయముఖభవ బ్రాహ్మణోత్త
ములకా యవనులచేత నాయాసపడుట.” సి.
నార. ౪౦.

అయి. ఉభ. డే. వి. ఆప్తు. “క. అందగ్రజాండు నర
హరి, కుచేందుసమానకీర్తి గుణవతి లక్ష్మియి
దగ నుద్వాహంబయి, నందిత సుజనల ముగురు
తగయులం గనియెన్.” చిత్ర భా. పీ. ౨౪.

అయితపడు. “క. ... అనుమతి యిచ్చుటగఁ దెలిసి
యాయితపడుచున్.” రామా. ౬ ఆ. ౨౧౪.

అయితపఱుచు. ద్వ. స. క్రి. (అయితపడు భా.
ప్రే.) సిద్ధము చేయు. “క. సారథి వేయిహయం

బులు, తే రానుకపడినది...” భాగ. ౮ పృ. ౧.
3౬.

అయి. వై. వి. (అయియై, అయియై) “ఉ...
ఇట్లు లన నా యియై గాన...” పుష్ప. ౪ ఆ.
33౪.

అయిత్తు. వై. వి. శక్యము, సాధ్యము. (ప్ర.)
ఆరగించే. 3. మింగు. “నీ. సవరాచర్యతైన
జగము రక్షించితి నోహాహలానల బాహిని.”
భీమ. ౪ ఆ. 2౧.

అయిగి. వై. వి. అయిగి. ఆం. భా. ద్వి. ౨౬౧.
ఆరచించే. సా. స. క్రి. నిర్మించు, కట్టు. “అ...
అగ్రనారమొరదెయి నన-పీఠ, నాగినిది...”
శ్రీరం. ౪ ఆ. ౯౪౯.

ఆరట = ఆరటము “ఉ... నన్న యారటం బొట్టెడు
...” పే. మా. ౫ ఆ. 3౯.

ఆరటపడు. ద్వ. స. క్రి. (ఆరటము+పడు) బాధ
పడు. “గ. ఇటువలెఁ దెట్టుకొలుంగు, నట
వనటం బొలంగిరాక నూరటపడఁగా.” సా.
3 ఆ. ౧౦౫.

ఆరటపఱుచే. ద్వ. స. క్రి. (ఆరటపడు భా. ప్రే.)
ఆరటపెట్టు. “గ. పేనురాలు నీట గ్రుంగిన,
యనువున దుర్వల్లలు నన్ను నారటపఱువన్.”
వా. రా. ౧ ఆ. ౮౧.

ఆరబము. 3. ఆరాభము. “గీ... చేయినితి, నానె
యొక్కొకవేళ ముగదరెన్ నీయి, యూరబము
నేయు మిగ్గాప్రయత్నమునను.” వి. పు. 3 ఆ.
౨౭౬.

ఆరచే = ఆరచి. “నీ. ఆరచే యొప్పగు నంబుల
భాగంబు...” శ్రీరం. ౪ ఆ. ౯౬౨.

ఆరా = ఆర. “క... పెద్దలారా...” వరాహ.
౧౦ ఆ. 3౫.

ఆరట్ల. డే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. “నీ... ముద్దు
ప్రా లాభట్ల ముత్తెనరుల.” హంస. ౪ ఆ. ౧౨౦.
అరక. “ఉ. అగ్రసూడు...” పే. పాప. ౧ ఆ.
౬౦౭.

ఆరు. వి. 2. నింప. “ఉ. ఆరును దూటును బడి
యు నాచెలి యెందుల కంటిజేసి...” రాధా.
౨ ఆ. ౧౦.

అంగరూపు. 2. నిండు. "గీ. వాని కెవ్వని కిని లేని నూగుడినాని, నీవుల నెవ్వరినీ కాదు..." అని. 3 ఆ. ౪౬. విరా. నిండునాడు; నిండునాడు. "గీ. అంత నువ్వని యూదుల పై నువ్వని, నైతికత తగువాని హత్తుకొన్న, నింతకన్న నువ్వని నీ కేమి నేయ, నేర్పు రని నెవ్వనామన నిశ్చయించి." భువ. 3 ఆ. ౨౯౩.

అంగరూపు. ౨. వి. (అంగరూపు) అంగరూపు. ఆం. భా. ద్వి. ౧౯౧.

అంగరూపు. "గీ. శివుని పై భిక్ష చేసి యాజ్ఞించినట్టి, ప్రశ్నను..." భువ. ౫ ఆ. ౧౪౭.

అంగరూపు. ఆం. భా. ద్వి. ౨౭౧.

అంగరూపు. సా. ౧. క్రి. 1. భువ. చేరిన. 2. విభా. భిక్షు. "గీ... నైవారణముగా చేయి దార్పణించి." వేం. మా. ౧ ఆ. ౪౬.

అంగరూపు. అంగరూపు. "ఉ. అంగరూపు చక్రవర్తియై..." విక్ర. ౨ ఆ. ౩౪.

అంగరూపు. సా. విరా. (౨. ౪౬. ౪౭) ముఖ్యమంత్రి అంగరూపు.

అంగరూపు. క్రి. విరా. 1. అంగరూపు. "ఉ... అంగరూపు చావగ నేల..." భార. ఉత్పా. ౪ ఆ. ౩౮౫. 2. నిరుపయోగముగా. "చ... అంగరూపు విప్రుల కేల యశ్వముత్." భార. ఆర. 3 ఆ. ౩౪౯. 3. దిక్కు లేకుండగా. "చ... అంగరూపు నచ్చునె యాంగడి యేను గల్గెనా." భార. ద్వి. ౪ ఆ. ౨౭౦.

అంగరూపు. దే. స. క్రి. క్రిందపముచు, మించు. "గీ. గోరుచేతనెకాదు సోరుచేతనుగూడ దా రానినోదంబు నాంగడించు." రాధికా. ౧ ఆ. ౨౩.

అంగరూపు. దే. అ. క్రి. (అంగరూపు చేయు) వ్యర్థ పుచ్చు. "ఉ. అక్కట వాడు నాతగుల మాంగడి చేసి దయావిహీనుడై, చిక్కక త్రోచి పోయె..." స్వా. 3 ఆ. ౫.

అంగరూపు. 2. నిండు. "ఉ... నే, నచ్చుట రచ్చక క్కుటకు నాంగడిపాకకు నోర్తు..." నిర్వ. ౯ ఆ. ౮౯.

అంగరూపు. దే. స. క్రి. (అంగరూపు చేయు) 1. వ్యర్థ పుచ్చు. "ఉ... నామనమోహము నాంగడివెట్టి

నీవు నువ్వొట్టక వీడ నాడెదవు..." వి. పు. ఆ. ౨౨౩. 2. బాధించు. "గీ. నోరూరజేయుచు నాంగడివెట్టి మోచి..." కవిరా. ౫ ఆ. ౨౧౦.

3. నిండుమోపు, "నామనపముచు. "క. అంగడివెట్టెద నని మని, నానిని చల మూని..." అచ్చ. ఆయా. ౨౫.

అంగరూపు. 1. వ్యర్థము. "చ... అంగడివోయె బ్రయత్నమెట్ల..." భార. అశ్వ. 3 ఆ. ౫౯. 2. చెడు. "క... మిగులంపాయ మాంగడివోవన్." భార. ద్వి. ౨ ఆ. ౨౩౪. 3. చచ్చు. "ఆ... కట్టుక డాంగడివోయన..." భార. ఆశ్ర. ౧ ఆ. ౧౫౪.

అంగరూపు. దే. స. కౌ. విద్యుత్తు, "ఉ. అంగరూపుబలన్ ..." భార. విరా. ౧ ఆ. ౭౭. "క... ఉత్తరు నాటిట..." భార. విరా. ౫ ఆ. ౧౦౩.

అంగరూపు. అంగరూపు. 3. త్యజించు, విడుచు. "గీ... మమతల నానాదె యూయమూడు, చేసి మతి చెను..." కల. క. ౨౯.

అంగరూపు. 4. కైకొను, గ్రహించు. "కా. అలా బిచ్చే మరుండు మాస్తమున... పుండ్రేట్లు కోదం బెమున్." కవిరా. 3 ఆ. ౯౩.

అంగరూపు. అంగరూపు. 2. అంగరూపు గలిగిచేయు నల్లరి. (బ్ర) అలపుచ్చు. దే. స. క్రి. ఉపేక్షించు. "ద్వి. ఆచెన్న బసవన్న నాలపుచ్చులిన్." పండితా. మహి. ౩౦౬ పు.

అంగరూపు. 2. అంగరూపుగలని, మూర్ఖము. "ఉ... అ, య్యాలియెల్గు గంతుగోనినంతనె తుత్తుము రచ్చు..." భా. ౪ ఆ. ౨౫. 3. వ్యర్థము, ఉల్లంఘనము. "క. కాలము దప్పగనియక, నీలగళ ప్రసాద మానునియమముగానక, వ్రాలె దినక రుండు నియమం, బాలి యగునో యటంచు ననువుల బానిన్." చెన్న. 3 ఆ. ౨౬౪.

అంగరూపు. (నాభాపించు; చెప్పుకొను) "కా. బా లంగ డెక్కడ బాని యెక్కడ... విచారమో కాన యం, చాలాపించుచు ..." భాగ. ౧౦ స్కం. పూ. ౨౫౭. అ. క్రి. అలాపద్ధని చేయు. "గీ... మోల నాలాపించు మొకరి లేటి." పిన. శకుం. 3 ఆ. ౨౧౮.

ఆలితనము. దే. వి. (ఆలి+తనము) 1. హైన్యము, తక్కువతనము. “ఉ...ఇ, య్యాలితనంబు వాపెడఁ బ్రియం బొనరించెద నీకుఁ దుడ్డికిన్.” భార. శల్య. ౨ ఆ. ౩౫. 2. భార్యాత్వము, పెండ్ల మగుట. “ఆ...నేను బుంవ్యక్తులకు నాలి, తనముతో నమాన్య మనుచు బెట్టు.” రాఘవ. ౨ ఆ. ౮౩.

ఆలుమగలయాట. దే. వి. (ఆలు+మగండు+ఆట) 1. సంభోగము, సురతము. (చూ. ఆల్మగల యాట.) 2. బాగోకాక్రిడావిశేషము. “నీ. ఆత్మకోడలియాట యాలుమగలయాట...” చక్క. ౮ ఆ. ౮౫.

ఆలువరి. దే. వి. ఆలుగము, వస్త్రము. “గీ. ఆనినఁ డిట్టిభుం డానంచు ననుచరింప, నాలువరిక్రింది త్రోవగా నరిగి...” క్రీడా. ౧౧౫

ఆలోకించు. 2. వెడకు. “క. భీకరతరసంసార, వ్యాకు లభక్ విసిగి దేహావర్జనగతి నాలోకించు నాకు. దక్షక, కాకోదరవిషము ముక్తికారణమయ్యున్.” భాగ. ౧ స్కం. ౫౦౨.

ఆల్మగలయాట = ఆలుమగలయాట. (సురతము, సంభోగము) “క. మనరాధ తెలిపె నేటికి, ననువుగ నాల్మగలయాట లాడకయున్నకొ, మన సజ్జభూతము వెఱపుం, గనిపించు నటంచు వేగఁ గదియుద వబలా.” రాధికా. ౧ ఆ. ౧౨౧.

ఆవ. 5. ఆవహితితోఁ జేసిన ద్రవపదార్థము. “ఉ... ఆవ యుష్మత్తుగఁ ద్రావినట్లు...” పాండు. ౫ ఆ. ౧౮౬.

ఆవటిలు. 2. (కలుగు) ఆం. భా. తృ. ౯౪.

ఆవడ. 1. (చేదవీణ) ఆం. భా. ద్వి. ౬౦.

ఆవము. “గీ...మధురావమున రాగి, మంత లేటం గఁగలవె...” ఉ. హరి. ౩ ఆ. ౪౮.

ఆవరించు. 1. (చుట్టుకొను) “నీ. మధురాపురముఁ జతుర్విధజలఁ ఘములతో నావరించిన కాలయ వనసాల్య, మగధభూపాలాదిమనుజేంద్రలోకం బు నైనయ్య కముగాఁగ నఁహరించి.” భాగ. ౩ స్కం. ౧౨౯. 2. (కప్ప) “గీ. స్థావరాలైన రూపంబు జలదవీధి, నావరించుచు మొదల నున్నట్లె యుండ.” కాశీ. ౧ ఆ. ౯౩. 3. వ్యాపించు, చేరు. “గీ. పవనపశమునఁ బువ్వలపరిమ

ళంబు, పూర్ణమున నావరించిన, కరణి...” భాగ. ౩ స్కం. ౯౬౩. 4. చేర్చుకొను. “గీ. అతులపుష్పాపయఁ ఘనాయాస ముడుగ, నంశ పీఠిక శాంకరి నావరించు, త్రిపురమర్దను పుష్ప మంటపనమీప, వసుధ నిలిచిరి గంధర్వవర్యు లంత.” ఉద్భ. ౧ ఆ. ౧౦౧.

ఆవర్తించు. 5. చేయు. “క. హరినామగీర్తనంబును, హరినామజపంబు నెవ్వఁ డావర్తించునె, నరఁ గుహాపేదన యన్నరునకుఁ బ్రాపింపఁగొడు...” కాశీ. ౩ ఆ. ౧౫౭. 6. క్రమ్ము. “న...ప్లవంగ పుంగవులు...నర్వంసపా నావర్తించు...” భా. రా. కిష్కిం. ౫౪౩.

ఆవలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పంక్తి, పదన. 2. సమూహము, గుంపు.

ఆవలించు. 1. జృంభించు. “మ. ఒకనిట్టాయపు పుచ్చి కన్నుఁగవ నీ రుహ్మాంగఁగా నానలిం, బి...” నిరం. ౪ ఆ. ౮౩. 2. బ్రద్దగు. “నీ. భారరాజ భూషణులన్ని నెవ్వది నిల్వయింతిఁ జూచి గూడి యలావలింప.” చంద్రా. ౩ ఆ. ౮౫. 3. పొంపు. “ఉ. కావున బోయి నీ విన్నడు కావుము వర్ణింపఁ దెచ్చి కూర్చి పే, గావుము గన్ను పే గదిసి కాయజూఁ డెంతయు బఁతగింపె లోబిజము లావ లించె దమి సిగ్గు నడచె దిరాళి మించె మ్రొగిప చలించె దాయం యులు గోవుండు నన్నటు ముగించె గీరమా.” రాధికా. ౨ ఆ. ౭౧.

ఆవలిమున్న. ఆం. భా. ప్ర. ౪౫౫.

ఆవలియెట్లుండి. ఆం. భా. ప్ర. ౯౧౧.

ఆవహిల్లు. 2. వ్యాపించు. “నీ. పుష్పవర్ష సులకుఁ బ్రోదియై వినువీధి దేవదుండభినాస ముప హిల్లు.” హర. ౬ ఆ. ౭౭. [వఁడు.

ఆవిర్భవిత. సం. విణ. (బు. త్రి. బు) ఆవిర్భవించు

ఆవాహించు. సం. న. క్రి. ఆవాహనముచేయు; ప్రతిష్ఠించు. “కా. దేవకుండు పరిగ్రహించుట నుమాదేవ్ నఖుల్ దగ్గఱం, బోవం జూడఁగ నోడి రోట దగదే పొల్పొందఁగాఁ బుత్రికల్, దేవార్థంబుగఁ జేరియన్నఁ గని బుద్ధిచేక నా వెల్పునం, దావాహించినమీఁద నెవ్వరి డా యకొ మట్టగా నచ్చునే.” కు. సం. ౯ ఆ. ౫౪.

ఆవిర్భవించు. స. ౧. శ్రీ. 1. పుట్టు. “నీ...విం
ధాన్యద్రుల నావిర్భవించి, యత్సవ్యము
ధూమమాకాశ మెల్ల ను గప్పిన...” భాగ. ఆర.
౮ ఆ. ౯౬. 2. ప్రవేశించు. “గీ. ... మించి
మధుసూన మావిర్భవించె నపుడు.” ఉద్భ. ౧ ఆ.
౮౪. 3. ప్రత్యక్షమగు. “గీ. కంకణాగదవన
మాలికావిరాజు, మాను: డనమాను: డంగుష్ఠ
మాత్రదేశుః, డొక్కగద కేశకదాల్చి నేత్రో
త్సవముగ, విష్ణు: దావిర్భవించె నవ్వేళయగు.”
భాగ. ౧ స్కం. ౨౮౫.

ఆవిర్భావనఁడు. స. విణ. (౧. ఆ. ౧) ఆవిర్భవించునఁడు.

ఆవిర్భూతి. స. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆవిర్భూతము.

ఆవిష్కరించు. 3. నిరూపించు. “క...నాకు
నీకును భేదాబావిష్కరింపవచ్చునె, యేచారికి
వై న. బర్హతేశ్వరతనము.” కాశీ. ౪ ఆ.
౧౫౬. 4. సాగించు, నిగుడ్చు. “గీ. విబుధ
గంగాతరంగిణి పేణిమధ్య, నైకతోత్సవపేడికా
సంప్రదాడ, తరుణమగజలకుజవేతనముడుగ,
పిథికలయందు దృష్టి యావిష్కరించి.” కాశీ.
౨ ఆ. ౮౧.

ఆపు. (గోవు) “క. న్దుగి పూర్వముగఁ బ్రదక్షిణ,
మరిగ్ధక్తి రచించునెవ్వఁ డావుల కతనిన్, ధృతిఁ
బొందునపుడు నకల, క్షీణిఁ బ్రదక్షిణము నియ
మిఁ జేసినఫలమున్.” కాశీ. ౨ ఆ. ౨౩.

ఆవృత్తి. స. వి. ఇ. స్త్రీ. వాన.

ఆవేది. స. విణ. (న. నీ. న్) ఆవేదకుడు.

ఆవేశించు. 4 నెలకొను, నిందియుండు. “మ...
మా, విజయం జేరిదు వన్నెకాడు మది
నావేశించు నెల్లప్పుడున్.” భాగ. ౧ స్కం.
౨౧౮; 3 స్కం. ౯౨౨. స. శ్రీ. ఆక్రమించు,
క్రమ్మకొను. “మ. అని మెస్సించి మహర్ష
లేడ్వరును నత్యాశ్చర్య మొప్పున్ బ్రభా,
వనిరూఢిం గొనివచ్చిరి...గోదావరి వాహినిన్,
వెనుకన్తుండఱఁ బార్శ్వదేశముల నావేశించి
సేవించుచున్.” భీమ. ౪ ఆ. ౧౭౮.

ఆశీర్వదించు. “వ...నంతరంబు బొడ్డు నివురు
కొనుచు బ్రాహ్మపానసమానోదానవ్యానం
బులు దృష్టిబొంది నాకు నానందం బొనంగు

గాత మని యాశీర్వదించు కొనునది...” కాశీ.
౫ ఆ. ౨౨౪.

ఆశ్రయించు. 1. ఆశ్రయము చేసెకొను. “ఉత్సా
హము...భీమనాథ దేవునిన్, దక్షవాటికాపు
రైక ధాము నాశ్రయించెదన్.” భీమ. 3 ఆ.
౨౦౨. 2. చేయుండు. “వ...రాజదేహంబు
నందు వర్గించు నిన్ను నసత్యలోభ చౌర్య
దౌర్జన్య దురాచార మాయాకలహ కపట కలుహ
లక్ష్యుని ధర్మేశ్వర సమూహంబు లాశ్రయించు
...” భాగ. ౧ స్కం. ౪౩౪. ౪. శ్రీ.
నర్తిల్లు, ఉండు. “నీ. పాహోదకం బను ప్రగమ
తీర్థంబున నాదికేశవుఁ డన నధిపసీతుఁ; దద్దక్షిణ
మున శ్వేతద్వీపమున నేను జ్ఞానశీతవ సుజ్ఞ
నాశ్రయితు.” కాశీ. ౬ ఆ. ౧౨౦.

ఆశ్లేషించు. 2. క్రమ్ము, కప్ప. “కా. స్నిగ్ధాష్టపద
కుభదీప్తి రవి నాశ్లేషించ...సుధానోనాథ
బోదాడ న, మృగ్ధానాశ్రయ తోరణస్మృతులు
నేత్రానుదము జూపఁగన్.” ఉద్భ. 3 ఆ. ౪.

ఆస. 1. (ఇచ్చు, కోరిక) “ఉ...నా, యాన నిరాక
రింప: దగవా కరుణాకర పాండునందనా.”
హర. 2 ఆ. ౧౨౯. 2. (దిక్కు) ఆం. భా.
ప్ర. 2౧.

ఆసగొను. వై. అ. శ్రీ. (ఆసగొను) ఆసించు,
కోరు. “క. హాసావలూకనంబుల, భాస్వలైకు
నీముఖంబు వలంబు నిపుడే, యానలు పుట్టె
వఁగ నే, నానగొనెద నిన్నుఁ జూచి యంబు
జననేత్రా.” భాగ. ౫ స్కం. ౧ ఆ. 3౬;
రాధా. ౨ ఆ. ౬౨.

ఆసగొలుపు. వై. స. శ్రీ. (ఆసగొను భా. ప్రే.)
ఆశించజేయు. “నీ. బోవఁ జూచిన దిట్టి బోవ
నిదేల వాదాడఁ జాల మటంచు నానగొనిసి.”
శుక. ౪ ఆ. 2. ఇట్టే: ఆసగొల్పు. “ఉ. జిత్తుల
కత్తె లిచ్చకముఁ జేయుచుఁ బైకయి నాన
గొల్పు...” రాధా. 3 ఆ. ౮౫.

ఆసచేయు. 2. ఆనపడు. “వ...వెండియుం గడు
సరి దానవులు మిసిమిగల పసిడి కానచేసి పడఁ
ద్రోసి గాసిం బఱచిన ప్రాసాదంబులును...”
ఉ. హరి. ౧ ఆ. ౫3.

ఆనవడు. 2. ఆచ్యైరువడు. “క. ఆనవుడు నామాటల పొందున కెడ నానవడి...” దశ. ౯ ఆ. ౪గి.

ఆనయిచ్చే = ఆనగొలుపు. “మ... ఇంద్రియములకెదుడించి చిత్తము ని, ర్భగ కామాదుల కానయిచ్చు గడు సురుభూతుతోఁ గ్రమ్మఱన్.” భాగ. ౫ స్కం. ౧ ఆ. ౮గి.

ఆసాదయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) పొందించువాడు.

ఆస్కారము. (ఆధారము, ప్రాపు) “శా. భూతి గ్రాహ గభిరభిషణ మహంభోరాసులన్ దాటియా, స్కారం బింతయు లేని యాశసమునకన్ సంచారమున్ జేయుచున్...” బిల్వ. ౨ ఆ. ౧౪౨.

ఆస్త. వై. వి. (సం. ఆస్థా.) ఆసక్తి; ఆపేక్ష. “మ. అకటా నీ విటు చేటుపాలులకు లోనై యున్న యిట్టాల వి, తెకదా పుట్టిన యిట్టల జేర్పు వగ లేచే పొమ్మ నీతోడఁ దెల్పక యెవ్వారికిఁ దెల్పు నాస్త మది దాడున్...” శుక. 3 ఆ. ౨౬గి.

ఆస్తి. 2. ధనము. “క. తన కాన్తియైన తానములని యని వన గాక కాక నతి విహ్వలుడై, మని యున్న...” సమీర. ౬ ఆ. ౨౧౮.

ఆస్థిటించు. 5. త్రొక్కు. “శా... ధరణి యాస్థిటించి తాటించుచున్.” కాశీ. 2 ఆ. 3౨.

ఆస్వాదించు. 2. ఆనభవించు. “మ... మీ పానకం, జమరందస్సుట దివ్య సౌరభము వాస్వాదించి...” భాగ. ౧౦ స్కం. ౬. ౨౫గి. 3. నిను. “మ... కొందఱు హవిస్సులు భక్షించిరి... కొందఱు పృథగ్భక్షితైరక్షాద్రవుండై క్షుధలాదు లాస్వాదించిరి...” కాశీ. 2 ఆ. ౮౪. 4 చవి చూచు. 5. మనుచు, స్నానముచేయు. “క. చూడుం డాస్వాదింపుం, డాడుండు భీమేశ్వరేశ్వరాకృతిఁ దఱిసి, చూడారత్నము జడధి, శ్రీ డాభరణము సప్తగోదావరమున్.” భీమ. ౪ ఆ. ౨౬.

ఆహించు. 5. లయించు. “నీ. సర్వేశ కల్పాంత సమయమునందు నీయభిప్రపంచంబు నాహించి.” భాగ. ౪ స్కం. ౨౮౭. 6.

గ్రహించు. “వ... మాయుండు లోకంబులగల యొప్పులు దెల్ల నుత్తమసారములు నిల్పినూణులు లాహరించి యొక్క కామినిం గావించి తిలోక్తమ యని పేసిడి...” భార. ఆన. ౪ ఆ. ౪౨గి. 7. చేయు. “గీ. ఆహరించితి రాజసూయాన్వరంబు.” కాశీ. ౪ ఆ. ౧౮౨.

ఆహరి. దే. వి. ఒకానొక స్త్రీరాగము. “నీ. ఎల నాగ వీణ వాయించుచో నహిని సుంటారవంబునఁ గలసి చెలఁగు.” అని. ౨ ఆ. 2౯.

ఆహూతుడు. సం. విణ. (ఋ. ఆ. ఋ) పిలువబడినవాడు.

ఆహ్లాదియే. “శా... మది నాహ్లాదింతు సర్వేశ్వరా.” స. శ. ౧.

ఆహ్లాదయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ఆహ్లాదపెట్టువాడు.

ఆహ్వాయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) పిలుచువాడు.

ఆహ్వానియే. సం. సం. శ్రీ. పిలుచు. భాగ. ౮ స్కం. ౨౪౪.

ఆహ్వాయకుడు. సం. వి. ఆ. పు. దూశ. విణ. (అ. యికా. ౪) పిలుచువాడు.

ఆహ్వాయి. సం. విణ. (స్. నీ. స్) పిలుచువాడు.

ఇ

ఇంగిలీసులు. దే. వి. బ. ఆంగ్లేయులు. “చ. వలసిన జేరముల్ తెలియపచ్చినవారను వాడుగల్లు పా, గలు మఱి గుత్తగొల్లలును రత్నపరీక్షలవారగు గార్భముల్, గంగివఱుంగిలీసులముఖములు తెగట నల్లపిల్లగా, గొలుపునమగడు జూపలులకు గనుపగడుపు సుఖపిల్లగాన్.” శుక. ౧ ఆ. ౧౭గి.

ఇగ్గండ. ఈవడము ఆర్థముతో నడక లేదనుకొనవలయును.

ఇనుచు = నినుచు. (అభిశయించి పెరుగు) “ద్వి. ఎలమూదిమొత్తంబు లినికె బున్నాగ, ... ముంబర భర్తూరమాధవీనమిది, మితిమీరి...” సక్ర. ౧౬ పు. 2 పా.

ఇష్టదైవము. సం. వి. ౧. ౧. ఇష్టదేవుడు. “చ. గురు పునఃప్రవ్రవమునకున్...” తు. సం. ౧ ఆ. ౫౦.

ఈ

ఈశ్వరు. జే. అన్న. దు. — ఈత ననుచునట్లు —
అశ్వశము, మిక్కిలి. “విష్ట. పొదిగొన్న సేవంతి
పొనగొట్టగింప, బుహూలు గురిసివచ్చితి
పొన, పలుకు నుచుబాగునాటి పాటి, పేరులై
యేటి పొన పొనలు బాటు.” శృంగు. 2 పు.
౧౦ పం.

ఉ

ఉబ్బు. జే. విణ. (ఉబ్బు + శు) 1. సంతోషి,
ఉబ్బుగగుచుండ. (పం. ఉబ్బుశనము.) 2.
గర్వ, పొగరుచోను. “చరణుని. పట్టినాడు
శక్రము నుబ్బి కాలసేమిమింగ, మెట్టినాడు
కాళిగుని మెడలమింగ...” శృంగు. ౨౧౨.

ఉబ్బుశనము. జే. వి. (ఉబ్బు + శనము) ఉబ్బు,
సంతోషనం. “న...వలెనగు నాశులబ్బుశనం
లంప నీసంగి ప్తహూలు సేరుచుంటి.” పైరా
గర్వ పునగుచుంటి అని.

ఉబ్బుగింప = ఉబ్బుగిలు. (పం. ఉబ్బుగింప.)

ఉబ్బుగింప. జే. వి. (ఉబ్బుగింప. ౧౦౦) ఉబ్బు
గింప, వెనుటపొనగింప. “చరణము. ఉబ్బుగిం
పల నుచు నుడిటిని వీడునని, నిష్టులనుగూడి
నిష్టులను తెన్నుడునె!” శృంగు. ౨౧౦.

ఎ

ఎత్తు. 16. ఒంగు, ఇల్లు. “ఉ...పగిరినెన

మహా, దారత ప్రాణ మెత్తుచు బ్రతాపము
మిఱంగఁ బ్రోచు మోహనా, కారునియందు
వేంకటాక్షామణియందు మనంబు నిల్పెదన్.”
శ్రీ వేం. ౧౬.

ఏ

మ్యాము. వి. రోత. “నీ...ప్రాతస్సానమునఁ
జేసి తొమ్మిదిచిట్టలఁ బొరఁగుచున్న, యేహ్యంబు
పట్టగు నిన్నేను శుచి యగు...” చారు. ౯.

ఒ

ఒగరు. 2. ఒగరుగలకూర. “గీ. మునుపు తియ్యగూ
రలు రుచిగొనుట లెన్న, నడుమ నొగరులు
చేదులు నంజు పేలు.” చారు. 3౬.

ఓ

ఓవరి. 2. (సం. ఉబ్బుహమ్) “చ. తళుతువసిండి
యోనరులు.” వసు. ౪ ఆ. ౨౨.

ఔ

ఔట = అవుట. “మ...వనరాళియా టాదవు.”
సమీ. ౧ ఆ. ౧౨౬, గీ ఆ. ౬౯, దశా. ౮ ఆ.
౨౦.

ఔలెడు. జే. అన్న. “శా. ఔలెండా యిటువంటి
గాదసములెన్నెనం.” దశా. 3 ఆ. ౬౬.

ప ద్య కా వ్య ము లు

	ప్రతి 1-కి రు. అ.
అప్పుకవీయము, గిడుగు రామమూర్తిపంతుల విమర్శతో ...	5 0
అమృతమాల్యద, (విష్ణుచి త్రీయము) ...	6 0
ఆంధ్ర భాగవతము, పద్య కావ్యము, (పోతనది, రెండు సంపుటములు) ...	15 0
అదిపంచకము, ఒక టేసంపుటము ...	11 4
యోధసంచకము, స్త్రీ పర్వము ...	7 8
కాంతిన ప్తకము ...	7 8
ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము—జనమంచి శేషాద్రి శర్మ గారిది, 3 సంపుటములు ...	15 0
డిటా 7 సంపుటములు ...	18 0
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనిహర్ష ...	6 0
ఉత్తరహరివంశము ...	3 8
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు ...	15 0
చాటుపద్యమణిమంజరి, వ్రథమభాగము ...	1 12
చిత్ర భారకము, చరిగొండ ధర్మ నగారిది ...	1 8
దశకుమారచరిత్రము, పద్యము, శేతకనిది ...	3 0
దశావతారచరిత్ర ...	3 0
నిర్వచనోత్తరరామాయణము ...	1 8
సంచితంత్తము, నారాయణకవిది ...	1 8
డిటా పేంకటనాథ రాజకవికృతము ...	2 0
వల్నాటివీరచరిత్రము ...	3 8
వ్రథావతీప్రద్యున్నము ...	1 12
పారిజాతావహరణము, సాంధ్రటికాతాత్పర్యము ...	3 0
భాస్కరరామాయణము ...	8 0
మనుచరిత్ర, సటిక, వాఙ్మైరామస్వామికాస్త్రి గారి వ్యాఖ్యానముతో ...	5 0
మార్కండేయపురాణము ...	3 0
భక్తిరసశతకసంపుటము I శతకములు ...	3 0
II " ...	3 0
III " ...	3 0
నీతిశతకసంపుటము " ...	3 0
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద ...	6 0
మనుచరిత్ర, సటికాతాత్పర్యము ...	8 0
వేమనపద్యములు, (2728) ఆంధ్ర తాత్పర్యముతో ...	7 8
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది ...	3 0
నీతారామాంజనేయసూవాదము, సటికాతాత్పర్యము ...	6 0
హరిశ్చంద్రనలాపాఖ్యానము, సటిక ...	5 0

ఇవిగాక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు యెన్నియో కలవు.

వావిళ్ల రామస్వామికాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

292, ఎన్.జి.రోడ్, చెన్నపురి.

